[...]ԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 1 Janvier 1935

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Ann[ée] — N° 2691

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[...] ԽՕՍՔ

ՕՐԸ ՕՐԻ[...]Ի ԿԱԹԻԼ ԿԱԹԻԼ...

Օրը օրին [illegible], հետ ի հետ, կաթիլ կաթիլ ...

Ահա [illegible] մը կեանքը:

Անընդհատ հոլովում՝ տենչերու, ճիգերու, ըմբոստացման եւ դառնութեան, բայց եւ յարատեւ աշխատանքի ու պայքարի:

Այդ միայն պիտի կրնայ փրկել մեզ,— յարատեւ աշխատանք ու պայքար, նոյն իսկ ըմբոստացման, դառնութեան, եւ, յաճախ, անզօր կատաղութեան փոթորիկներուն մէջ:

Իբրեւ անբաժան մասնիկը այս հալածական ժողովուրդին, մեր կեանքը չէր կրնար տարբեր ըլլալ անոր անհնարին տաժանքէն ու տառապանքէն, անոր յոյսի եւ լոյսի, վերածնութեան ինչպէս վհատումներու ելեւէջներէն:

×

«Ձայն մը հնչեց Երգրումի Հայոց լեռներէն...»:

Ո՜րքան հեռու ենք, այսօր, լեռներէն եւ անոնց հովանաւորած [illegible]ներէն:

Եւ, առաւել իսկ, ո՜րքան կարօտ՝ մեր ամօթխած եւ անուշիկ [illegible], մեր յորդահոսան գետերուն եւ անդնդախոր ձորերուն:

Այստեղ — եւ մեր աշխարհէն դուրս ամէն տեղ — պղտոր են ե՛ւ [illegible], ե՛ւ գետերն ու դաշտերը, ե՛ւ մարդիկն ու իրենց պողո[illegible]:

Այստեղ եւ ամէն տեղ, ծուխն է որ կը սնուցանէ մեր թոքերը, [illegible] մեր մուխը [illegible], յարատեւօրէն, անգթօրէն:

Եւ սակայն, ձայնը կը հնչէ նորէն — Հայոց լեռներէն:

Կը հնչէ ոչ թէ իբրեւ հառաչանք մը անզօր կամ ճիչ մը ման[illegible], այլ իբրեւ նշանախօսք մը բովանդակալից: Իբրեւ ծրագիր եւ ուղեգիծ:

Եթէ ձայնը Երեւանի մէջ ամփոփուած է այսօր, այդ չի նշանակեր թէ դատապարտուած է այնտեղ ալ թաղուելու:

Երեւանը ելք մըն է, եւ ինչքան ալ փոխ երեւայ կամ խորթ, [illegible] կրնար չեղել պատմութեան ընթացքէն:

Հանգրուան մըն է Երեւանը, եւ աշխարհի բոլոր իմաստակութիւններն ու մարգարէները անզօր են խափանելու ճակատագրական ելքը: [illegible]մութեան տրամաբանական եւ անողոք վճիռը:

Հողի զաւակ, հանճարեղ վարպետ [illegible] եւ խոփի, գիւղացի եւ [illegible]՝ բառին ազնուագոյն իմաստով, այս ժողովուրդը եթէ [illegible] յուսահատ, [illegible]ներէն պիտի պահանջէ իր արդար հատուցումը, — Հո՛ղ:

Որովհետեւ, ոչ ոք այնքան քրտինք, արցունք եւ արիւն խառնեց հողին, որքան այս ժողովուրդը:

Եւ ոչ ոք այնքան հաւատարմօրէն, մոլեռանդութեամբ եւ [illegible]ժգնութեամբ հաւատաց իր ճակատագրին, որքան այս ժողովուրդը:

Շատեր [illegible] եւ [illegible] արձակեցին մեր ճամբուն վրայ, մեր գլխուն վերեւ:

[illegible]

Տ.

ՓԱ՛ՌՔ ԱՐՄԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆՃԱՐԻՆ

— Անմահութիւն քեզ, Հանճար արմենական...

Փա՛ռք քենէ առաքուած մեր լեզուին ...

Քանզի « մեծասքանչ », քանզի արմենայոյշ եւ անմահական է մեր լեզուն: Բարձրաթռիչ նման Արարատի եւ հոսուն նման Արաքսի:

Հէքեաթի պալատ մըն է ան, պայծառ ու շքեղ դահլիճներով եւ անթառամ գեղուհիով :

Անոր կողերուն մէջ կան ոսկիի եւ ադամանդի հանքեր:

Անկողոպտելի է ան հանճարի պէս:

Անիկա չհիւսուած վիճակի մէջ իսկ Աստուածաշունչ է ու Նարեկ, դիւցազներգութիւն է եւ տաղ գինիի, սիրոյ, կարօտի, խանդի եւ հարսանիքի ...

Անոր խրախճանքի բառին տակ կաթողիկէ մը, խոյակ մը, քանդակ մը կարելի է գտնել:

Կը պատահի երբեմն որ վեր առնեմ բառ մը ու ըմպած գտնեմ սրբութեան բոյրով հայրապետ մը, որուն մարմինը մասունք է, եւ երեսները նշխար են :

Կը նայիմ անոր աչքերուն, ակնարկը կ'իջնէ կարծես դահէ մը:

Ահա ուրիշ բառեր որոնց տառերուն ոսկի բանալիները կը բացուին եւ տեսանելի կ'ըլլան մեզի՝ վանքի պարտէզներ, լի դրախտահամ պտուղներով: Բուրաստաններու մէջ կը հրջին արեղաներ եւ վարդապետներ, նուրբ բոյս մօրուքներով շրջանակած իրենց արմենական թխորակ երեսները: Կը հրջին անոնք ծաղիկներու մէջ, մօքով ընկղմած երկինքներու խորունկը...

Ուխտատեղիներու հրապարակներուն վրայ բաշխուող անսպառելի մատաղ է մեր լեզուն: Բազմութիւններ կուգա՛ն, կուգա՛ն ու կը կշտանան եւ անիկա միշտ կ'աւելնայ, կը յորդի :

Գողթան գաւառի հին գինի է մեր լեզուն, մեխակով, խունկով, մանանայով ու հազարումէկ ծաղիկներով առլի... Կարաս, կարաս գինի է ան, եռուն եւ պղպջուն աշուղներու տաք ու կրակ երգերով...

Ու մերթ նման է մեր լեզուն արքայական գանձի մը, ուր ոսկերիչներու անմահ գունդեր կ'աշխատին գլխահակ :

Այրուձիներ կը վազեն մեր լեզուին մէջ, դրօշակներ կ'անցնին անոր կամարներէն, գունդեղ զէնուզարդեր կը փայլին, արքայական զօրահանդէսի մը մէջ:

Մեր լեզուին թագաւորը բանաստեղծն է:

Արդար է մեր լեզուն, ճարտար է մեր լեզուն: Խորունկ է մեր վիհերուն չափ, բարձր է մեր լեռներուն չափ, պայծառ է մեր երկինքին չափ:

Ի՜նչ հեշտութիւն է ու արբեցութիւն երբ մարդ իր միտքը կը յանձնէ մեր լեզուին: Երբ մեր մէջէն կը հոսին անոր անմահական բառերը, հրաշալի բառերը...

Քանի մը բառ բաւական է որ գտնուած վայրս վերածեմ Հայաստանի ու դրախտի...

Արարատէն մինչեւ երկինք նետուած ադամանդէ սանդուխ է ան, որուն ամէն մէկ աստիճանին վրայ անշէջ կանթեղներ կը վառին եւ հրեշտակներ հսկում կը կատարեն...

Թեւածող եւ ծփուն ծով է մեր լեզուն ...

Հայ լեզուի մշակներն ու մոգերը այդ սանդուխով է որ կը բարձրանան անմահութեան, արքայութեան:

Եւ փա՜ռք մեր գեղջկական երաժշտութեան ...

Ի՜նչ խոր են ու խռովիչ մեր երգերը գեղջկական, եւ որքան ազնուօրէն մարդկային :

Մեծ ժողովուրդ մը միայն կրնար իր հոգիէն հոսեցնել այսպիսի անարատ ներդաշնակութիւն: Մենէ զատ միայն ռուս ժողովուրդն է որ ունեցած է այսպիսի գանձ: Զինուած ճշմարտութիւն է մեր կարծիքը:

Մաքուր են անոր կրակները, սատաղերէ բերուած հուրեր, որ բռնկած են արմենական սկիհներու մէջ:

Ան ի՛նչ յամառ է եւ անզսպելի անոր սիրոյ արտայայտութիւնները ...

Ան ի՛նչ խռովայոյզ է անոր մէջ կրակուած կարօտն ու բաղձանքը ...

Ան ի՛նչ հողի կայ անոր ալիքներուն մէջ, որոնք կուգան եւ ուղիղ մեր սրտին վրայ կ'իյնան...

Երգե՛ր որոնց մէջ կը քալեն «աղբէր ջան» եզները, հերկելով մեր զգացումներու պարտութիւնը, յանուն վաղուան հունձքին եւ արդարութեան:

Երգե՛ր որոնց մէջ հարս ու փեսան — Թագաւոր եւ Թագուհի — կը դառնան եկեղեցիէն, նախարարութիւն մը հիմնելու համար...

Երգե՛ր որոնց մէջ գաւառ մը մարդիկ կը պարեն, իրենք զիրենք յանձնած հէքեաթական արբեցութեան...

Օ՜, մեր երգերը... անոնք քամուած սիրտեր են, անոնք քրտինքի եւ արցունքի աւազաններ, դաշնաւորուած իմաստութիւններ ...

Սրբազան արբեցութեան սեղաններ են անոնք, բա՛ց, հիւրընկա՛լ, հարո՛ւստ...

Բոլոր հոգիով աղքատները կրնան կշտանալ այնտեղ, ու ազնուանալ:

Եւ փա՜ռք մեր ճարտարապետութեան...

Հայ հոգիին ձեւը ունի հայ ճարտարապետութիւնը:

Խորհուրդ կայ անոր տեսքին վրայ: Կարծես անիկա կը կերտէ հրեշտակներու բնակավայրեր :

Քարացած «Փա՜ռք ի բարձունս » եւ «Տէր ողորմեա» է հայ ճարտարապետութիւնը:

Մտերիմ մեծութիւն մը ունի ան, եւ ձեւերու ջերմութիւն :

Տեսարանի մը վրայ բաւական է որ կաթողիկէ մը ըլլայ ու մենք կը ճանչնանք պատկերը, Հայաստանը...

Այդ ճարտարապետութեան մէջ ապրեցան ու քնացան մեր նախնիքը, անաղարտ պահելով ոճը իրենց հոգիին:

Փա՜ռք նաեւ հայ մանրանկարչութեան :

Մանրանկարչութիւն որ լեզու տուաւ մեր անթիւ լիճերու ձուկերուն եւ եղեմի բոլոր թռչուններուն:

Մանրանկարչութիւն որ կենդանիները բերաւ խոնարհեցուց մեր տաճարներուն վրայ...

Մեր գիրերը դրախտային եղան իրմով եւ թռչո՛ւն, թռչո՛ւն...

Եւ փա՜ռք, հազար փա՜ռք մեր պատարագին, մեր բանաստեղծութեան, մեր ոսկերչութեան, մեր ասեղնագործութեան ու բոլոր մայրութիւններուն...

Փա՜ռք մեր կենսունակութեան, անջնջելի առնականութեան:

Փա՜ռք մեր հանճարին եւ աշխատելու մեծ սիրոյն...

Փա՜ռք մեր գոյութեան, մեր շարունակելի, անվերջանալի գոյութեան...

Փա՜ռք վաղուան մեր մեծ դարուն, մեր կանաչութեան, մեր գալոց ծառերուն, ծաղիկներուն, պտուղներուն եւ արուեստներուն ...

×

Տարի մը եւս կ'ապրիս, ո՜վ հանճարեղ Ազգ իմ ...

Տարիդ շնորհաւոր թող ըլլայ...

Բաժակ մը գինի կը բարձրացնեմ քու կեանքիդ ու արեւիդ համար...

Ու կաղանդի իրիկունով կը խմեմ այս բաժակը քու բոլոր որդիներուդ համար անխտիր, ինչ գոյնի կամ տեսակի ալ պատկանին անոնք...

Կը խմեմ կեանքիդ համար, բոլոր զաւակներուդ համար, հանճարիդ համար, արուեստիդ համար, գոյութեանդ համար...

Կեանքիդ, ո՜վ թափառական թագաւորս, ո՜վ ժողովուրդս...

Հասնիս նոր ոսկեշրջանի...

Անմահութեան հետ մէկ բարձի վրայ ծերանաս...

Հողերուդ հասնիս...

Այնտեղ ուտես, այնտեղ խմես կաղանդդ...

Ու մէկ մըն ալ բնաւ օտար աշխարհ չտեսնես...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

»»»..«««

Գրեց՝ Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

« Յառաջ »ը Փարիզի մէջ բոլորեց իր տասը տարին:

Դիւրին է ըսել տասը տարի: Բայց ո՛վ կրնայ նժարը դնել այն զարհուրելի տաժանքը զոր իրենց հետ բերին այդ տասը տարիները: Հայերէն օրաթե՛րթ, տարագրութեան մէջ, ու տա՛սը տարի անընդհատ, կրնա՞ք չափել տքնութիւնը, երբ ան մանաւանդ կը կքի անհատներու ուսերուն: Ու կրնա՞ք զգալ լեղին որ կը խառնուի այդ տքնութեան, երբ մարդ ստիպուած է կուրծք տալ բարոյական խութերուն, արհամարհել շուրջի ճահիճը, չհպիլ դիրտին որ կը ցցուի իր ամէն մէկ քայլին, ու քալել ճակատը բարձր ,— միշտ թարմ ու միշտ կորովի :

«Յառաջ»ը մէկ օղակն է միայն հանգրուաններուն որոնք երեսուն տարիէ ի վեր կցուեր են իրարու, հայ կեանքի թոհուբոհին մէջէն, յոյսերուն ու յուսախաբութեանց, պայքարներուն ու տքնութեանց, յաղթանակներուն ու պարտութեանց մէջէն: Երեսուն տարուան տքնութիւն մը կը խորհրդանշէ « Յառաջ »ը: Անհատական թերթ, բայց անհատ մը չէ անոր խմբագիրը: Ամբողջ սերունդ մըն է որ անոր բերնով կը խօսի: Ամբողջ սերունդի մը տեսիլքն ու դառնութիւնները, հաւատքն ու յուսալքութիւնները, ուխտերն ու մաքառումները կը խորհրդանշէ «Յառաջ», աւանդութիւնները՝ որ ինկողներէն կուգան, ու ճիգերը որ մեզ վաղուան կը տանին: Ժողովուրդի մը ծոցին մէջ ուր մրրիկը արմատախիլ ըրաւ ամէն բան, եւ յոյս եւ վստահութիւն, « Յառաջ » կը քալէ ջահի մը պէս, դէպի նոր հանգրուանը:

×

Կը յիշե՞ս, « Յառաջ », այն առաջին հանգրուանը: Սկսնակ տղաք էին, աչքերնին բացած այն զարհուրելի մշուշին մէջ որ այն օրերու Պոլիսն էր: Համիտի թաթը կը ճնշէր հայ կեանքի վրայ, ու մամուլը լեցուած էր տիրացուներով: Թերթերը կը մրցէին Սուլթանին արեւշատութեան համար աղօթած ատեն, կամ նկարագրելու համար պատրիարքին քարոզը, կամ աղայի մը մեռելն ու հարսնիքը: Ժամուն բանկալն էր մարդոց բովանդակ հորիզոնը: Ու այդ օրերուն խումբ մը տղաք, հաղորդուած այն խորհրդաւոր նշխարէն զոր Դաշնակցութիւնը քաշեր էր ցեղին ընդերքէն անով վարակելու համար նոր սերունդը, ու հաղորդուած այն ազատ շունչէն որ գաղտնի ներս կը թափանցէր «դուրս»էն, անոնք ապրեցան հայ մամուլին մէջ: Դեռ պատանի էին որպէսզի կարենային յեղաշրջել բարքերը. բայց այնքան խորունկ էր իրենց պէտքանքը, ու այնքան բռնկած իրենց հոգին՝ որ չենթարկուեցան օրուան բարքերուն: Ան կարող իրենց ձայնը թափանցելու «սոցը»էն ներս, անոնք ճիգեր ըրին գրական մարզի վրայ: Օրուան խնդիրներուն մօտենալու իրենց [illegible] ձեւը ունեցան, բայց մանաւանդ չարժեցին գրական ճահիճը: Այո՛, դեռ պատանի, բայց թաղերու մէջ [illegible] գրականութիւնը փորձեցին զարձեալ հողին մէջ տանիլ: Չյիշե՞նք, սիրելի « Յառաջ », գոնէ մեռելները, գոնէ անոնք որ հայ գրականութեան տուին քանի մը անկորնչելի երգեր, մինչ իրենց ժամանակակից գործերը խեղդուեցան գացին իրենց սիրած ճահճին մէջ: Չյիշե՞նք Մեծարենցը, որ եղբայրակից այդ տղոց դուրդուրանքին մէջ գտաւ իր սփոփանքը՝ երբ թունաւոր գրիչներ գրոհ տուին հիւանդ քերթողին վրայ, չկրնալով տանել հայ քերթողութեան մէջ անոր բերած թարմ ու զմայլելի շունչին: Չյիշե՞նք Գեղամ Բարսեղեանը, որուն հոգին կանուխէն բռնկեցաւ խոնարհներուն, տքնողներուն, զրկուածներուն դատով, եւ որ իր քաղցր, բայց երկչոտ, կասկածոտ, ամչկոտ հոգին չվարանեցաւ կապել հայ յեղափոխութեան, այդ դժնդակ օրերուն, երբ մահ կար նոյնիսկ ամէնէն անվնաս մտածման համար: Ու չյիշե՞նք նաեւ մէկ ուրիշը այն օրերու հաղորդեալներէն, Տիգրան Գասպարեանը, որ իր խորքին մէջ քնքուշ քերթող մը ունէր եւ որ թողուց աշխարհը գնաց առանց զանիկա պարզելու:

Սիրելի « Յառաջ », գուն այն օրերէն կուգաս: Տուի քանի մը եղբայրակցի անուն, որպէսզի երբ գան ձեռքդ սեղմելու վերջին տասը տարիներու վաստակիդ համար, յիշես եղբայրները որոնք առաջին երգիչներդ [illegible], եւ զորս մահը շատ կանուխ խլեց...

×

Ու ահա Հիւրիէթը որ հոգիներու կապանքը քակեց: Մշուշը փարատեցաւ, ու պահ մը ցամքեցաւ ճահիճը: Տիրացուները պահ մը քաշուեցան ժամուն բանկալը, ու երիտասարդու -

---

«ՅԱՌԱՋ» ՆՈՐ ՏԱՐԻ — ՀԱՅԿԱԿԱ՛Ն ԿԱՂԱՆԴ — ԿԸ ՄԱՂԹԷ ԻՐ ԲՈԼՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ:

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւը կը բաղկանայ վեց էջէ: Գինը՝ սովորական— **50** սանթիմ:

Այս առթիւ, ուր էջի նիւթ ստացեր էինք, բայց ուշ մնացած ըլլալով, ստիպուեցանք յետաձգել մեր աշխատակիցներէն Հրաչ Սարգիսեանի, Կ. Մեխեանի, Հ. Ալեանաքի յօդուածները եւ ուրիշ գրութիւններ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱԶԳ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը դեկտեմբեր 30ին հրատարակեց ամփոփ տեղեկագիր մը՝ 1934 թուականի գործունէութեան մասին: Այս տեղեկագրին համաձայն, Նանսէնեան գրասենեակը 90,000 գաղթականներու օգնած է 1934ին: Այս գաղթականներէն 26,000ը Հայեր են որոնք տեղաւորուած են Սուրիոյ մէջ: Գրասենեակին վիճակագրութեանց համաձայն, այժմ կան 800,000 ռուս, 170 հազար հայ եւ սուրիացի, 14.000 ասորի եւ թուրք տարագիրներ:

Ազգերու Դաշնակցութեան 1935ի նախահաշիւն է 30,639,664 ոսկի ֆրանք, կամ 188,141 ֆր. պակաս 1934էն:

Ինքնութեան Թուղթերու նորոգումը Փետրուար 1են

Ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը հետեւեալ ցեկոյցը հրատարակեց.— Այն օտարականները որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կը լրանայ 1934 դեկտեմբեր 31ին, պիտի կրնան զանոնք նորոգել 1935 փետրուար 1էն սկսեալ:

Գործազուրկներու ցոյցերը կ'արգիլուին

Ոստիկանութեան վերատեսուչը տեղեկացած ըլլալով թէ Փարիզի հրջանի գործազուրկներու կոմիտէներու միութիւնը հրապարակային ցոյց մը պիտի կատարէ յունուար 5ին, իր մօտ կանչեց միութեան ներկայացուցիչներ[illegible] զգուշացուց թէ բոլոր հրապարակային ցոյցերը արգիլուած են:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Թիւնը «Ազդակ»ով եկաւ պոռթկալ իր հոգին: Այդ օրերուն երէց եղբայրներ եկան արտասահմանէն, իրենց փորձառութեան ու անձնուիրութիւնը խառնելու մեր խանդավառութեան: «Ազատամարտ»ը, որ պիտի սաղծուէր շուտով, կը խորհրդանշէ սերունդը որ ալքնեցաւ քակելու համար ամբոխին ներսի շղթաները, ու զայն հաղորդելու համար նոր օրերու տեսիլքով: «Ազատամարտ»ը, հնոց մը եղաւ, ուր կը ձուլուէին Կովկասն ու Արեւմտահայը, Գաւառն ու Պոլիսը, թրծելու համար նոր սերունդը՝ որ պիտի գիտնար ըլլալ բոլոր հատուածներէն վեր, ու մէկ սրբութիւն միայն ճանչնալ,— հայ ժողովուրդը:

Այդ սերունդէն քիչերը կ՚ապրին: Չկա՛յ նախ Ռուբէն Զարդարեանը, մեր վարպետը՝ որ եթէ նոր օրերու ըմբռնումով լրագրող մը չէր, մեզ ոգեւորեց սակայն իր արուեստագէտի խանդավառութեամբը, ու մանաւանդ սորվեցուց ամէն օր հանրութեան հետ խօսիլ, այնքան սրտրաց ու այնքան սրտցաւ, եւ ստեղծեց լրագրի գրական ոճը, այնքան գեղեցիկ՝ որքան իր հէքեաթներուն մէջ: Չկա՛յ Ակնունին, իր զմայլելի խանդավառութեանը եւ մանաւանդ իր տեսանողի քաղցրութեանը մէջ՝ հայ ժողովուրդի յարութեան ոտնաձայնին ունկնդիր: Չկա՛յ Շահրիկեանը՝ որ իր խստամբեր ու խստաբիր ներկայութեամբը մեր խմբագրատունը կը խոժոցնէր· չկա՛յ եւ զմայլելի Վռամեանը՝ որուն ալքնութեանը մէջ բացառիկ մեթոտ, ու կռիւներուն մէջ խանդավառութիւն կար: Չկա՛յ Գեղամ Բարսեղեանը՝ որ, տակաւ հասունցած, բայց միշտ անթառամ պահեց իր երազուն, մանկական հոգին, ու իր աշխատութեան սեղանը,— այնքան խառնիխուռն, անկարգ, խճողուած,— միշտ շրջապատուած պահեց այցելուներով, որոնք ամէն օր կուգային խանգարել ու քաղցրացնել մեր խմբագրական աշխատանքները: Չկա՛յ Սարգիս Մինասեանը՝ իր անթարշամելի քաղցրութեամբ, որ իր հմտութիւնը, իր հեգնութիւնը, աւա՜ղ, իր հետը հողը դրաւ: Չկա՛յ եւ Համբարձումեանը, որուն լրագրողի բացառիկ տաղանդը խամրեցաւ չհասունցած: Թուե՞մ դեռ անոնք որ թերթին ամենօրեայ այցելուները կամ աշխատակիցները եղան, — հայ քերթողութեան երկու սիւները՝ Վարուժանն ու Սիամանթօ, խօսքի կախարդ Խաժակը, Զաւարեանը՝ որ մեր շէնքին մէջ կը սփռէր իր գիտնականի խոժոռութիւնը առաքելական վեհութեան մը հետ, ու այնքա՜ն, այնքա՜ն ուրիշներ, որոնց անունը թուելն անգամ սարսուռով կը համակէ զիս…

«Ցառաջ»ը հոնկէ՛ կը սերի:

×

Ու ահա զինադադարի օրերը: Մեր երէցները չկան, բայց անոնց շունչը կը թրթռայ վերապրողներուն մէջ, որոնք բանտէն, թաքստոցէն, աքսորէն կուգան, թաւալելու կրկին կեանքի անիւը: Անփորձ ենք նոր օրերուն կուրծք տալու համար, բայց աւանդութիւնները կան որ մեզ կ՚ըլլան զօրավիղ:

Մեծ սպանդի մը մնացորդները կան միայն իբր համրանք, ու աւերակ հայրենիք մը: Սուգը խեղդած մեր ներսը, մոռնալով եղբայրներու կսկիծը, բայց ոգեւոր՝ հայրենիքի նո՛ր կոչիզով որ հեռուէն կը ժպտի, կը փորձենք մեր ուսերուն վերցնել գացողներուն կէս ձգած գործը: Ու ահա Արդարամարտ, Արիամարտ, Ճակատամարտ…

Կ՚ուզե՞ս, սիրելի «Ցառաջ», միտքըդ բերեմ եւ այդ չորս տարիներու ոգեւորութիւնը, որ դարձեալ սկսաւ հասուննալ, ու իր կարգին սերունդ ստեղծել: Միտքդ բերե՞մ առաջին օրերու մեր մանկական խանդավառութիւնը՝ ամէն քաղցր լուրի առթիւ որ հայրենիքէն կուգար ու ամէն յուսատու խօսքի առթիւ՝ որ մեզ կը հասնէր Եւրոպայէն: Ու յետոյ, տակաւ, խոժոռ լուրերը որ կը մարէին մեր խանդավառութիւնը, յետոյ ամպերը որ կը մթագնէին մեր յոյսերուն հորիզոնը, յետոյ փոթորիկները որ կուգային կրկին պայթիլ մեր ժողովուրդին գլխուն: Եւ վերջապէս քմծիծաղը Գիղատոսներուն, պղծուած երդումները, ուրացուած ստորագրութիւնները:

Ու վերջապէս տարագի՛ր, ու ցիրուցան՝ սերո՛ւնդը որ սկսեր էր մարմին առնել յոյսերուն ու ոգեւորութեանց մէջ…

×

Հիմա, հայ ժողովուրդին հետ, տարագիր նաեւ Մեր Խօսքը:

Թող ուրիշներ պատմեն դերը զոր «Ցառաջ» կատարեց տարագրութեան մէջ: Ուրիշներ թող ըսեն թէ ի՛նչ ճիգեր ըրաւ «Ցառաջ» տարագիր ամբոխին մէջ չմեռցնելու համար գալոց օրերու հաւատքը, ու վառ պահելու համար անոր մէջ հայ շունչը: Ինչ որ կը խանդավառէ զիս, աւանդութիւններըն են որ հինէն կուգան, ու սերունդն է որ կը թրծուի ի նորոյ: Սերունդն է որ կը կապուի գացողներուն՝ խմելով անոնց կտակած յուռութքը, եւ ուխտած զայն փոխանցել անոնց որ պիտի գան յետոյ:

Չորրո՛րդ հանդրուան, ու չորրո՛րդ ուխտը,— թրծուած ալքնութեամբ ու սուգով, յոյսերով ու յուսախաբութիւններով, անցած կեանքի ու փորձութեանց բովէն,— բայց միշտ թարմ ու միշտ կենդանի…

×

Ու դեռ, սիրելի «Ցառաջ», պատնէշին վրայ ես դուն: Պայքարի երեսուն տարիները որ քովդ եղան, հանգրուանէ հանգրուան, ու տասը տարին զոր քեզմէ քամեց Փարիզը, դեռ քեզ կը պահեն թարմ ու խանդավառ: Եթէ եղան որ ուխտի ճամբուն վրայ գիտապաստ ինկան, կամ ճամբու կէսին իրենց ուխտը լքեցին, եթէ եղան որ, մեզ պէս, ամաթէօռ դարձան կամ դիւրին ալքնութեանց մէջ իրենց ուխտը կը պահեն, դուն ապրեցար լրագրողի հեւի հեւ, սպառիչ կեանքը, սեւ ալքնութիւնը, ու դեռ կը յամառիս լուծը առնիլ:

Տօն չկայ, գիտնա՛ս: Բաւ չէ՞ տաժանքին երանութիւնը որ կը քաղես ամէն օր, ամէն մէկ թիւդ մամուլէն տաքէն դուրս քաշած ատեն: Բաւ չէ՞ սերունդը որ կը հասուննայ շուրջդ, ու կը սպասէ անձկութեամբ որ տարագրութեան օրերը հատնին, ու սկսի նո՛ր հանդրուանը,— հայրենի հողին վրայ:

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

«Ո՛ ՏԱՅՐ ԻՆՁ ԶԾՈՒԽՆ ԾԽԱՆԻ…»

Հայրս գինուոր էր գացած:

Աքսորի այն սեւ տարիներուն, կատուի ձագերուն նման՝ մօրս փէշերուն կառչած, ես ու փոքրիկ եղբայրներս կը թափառէինք թրքական գիւղակներուն մէջ, Սեւ ծովուն եզերքը:

Ես ,ի վերջոյ, Ատա - Փազար ինկայ:

Այստեղ էր, որ առաջին անգամ, կրեցի տան կարօտի զգայութիւնը,— ի՛նչ կրակ էր այդ, ի՛նչ կրակ, որ կը խանձէր մատղաշ հոգիս:

Գիշերները, Հայոցին մէջ, կը բնակէինք կիսաքանդ տուներու տակ: Ոստիկանութեան աչքէն հեռու տուներ էին ատոնք, միակ ապաստանը, ուր կրնայինք մտնել՝ պատսպարուելու համար գիշերը: Ամէն ցերեկ, Թուրք գաղթականները կը քանդէին տուները՝ փայտ հայթայթելու համար իրենց վառարանին կամ փուռերուն: Կը պատահէր, որ գիշերը, երբ անձրեւ տեղար, թաց տանիքը ծանրանալով կը կքէր ու կը փլէր ամբողջ տունը, ահաւոր որոտումով մը: Այդ ատեն, ընդոստ արթնցած, սարսափահար, դուրս կը նետուէինք մեր պատսպարանէն, շնչատ, դողալով, քիչ յետոյ՝ խնդալու համար որ մահը նորէ՛ն չկրցաւ մեզ բռնել փլատակներուն տակ: Մեռնողներ եղան, սակայն:

Երբեմն ցերեկները կը մտնէինք ամայի տուներէն ներս,— կը խուզարկէինք դարակներն ու պահարանները: Մէկ տարին լրացած չէր տակաւին, աքսորն սկսելէն ի վեր: Եւ հացին հոտը կը յամենար դեռ սենեակներու մէջ: Երբեմն թեթեւ գինովութիւն մը կը զգայի ուրիշ մտերիմ հոտերով, հոտեր որ կը քսուէին պատերուն, կը փակչէին տախտակներուն, ու կը ծխային, երկա՛ր, ամայի այդ բնակարաններուն մէջ,— պահուած պտուղներու կամ սնտուկը դրուած թանկագին զգեստներու հոտեր:

Այս զգայութիւններուն հակադրութեամբ, փակ պատսպարանի մը զըկանքը իմ մէջս հետզհետէ կը սրէր տարօրինակ կարօտ մը տունի:

Կարօտս լրումին հասաւ, երբ ըսկսանք յաճախել յունական թաղը:

Երեք ընկերներ էինք, երեք «անապատաններ», որ միացեր էինք՝ փայտահատութիւն ընելու համար յունական փողոցներու մէջ: Մեր «ընկերութիւնը» կազմուած էր հետեւեալ պայմաններով:

Երկու ընկերներս փայտ պիտի կտրէին, ես ալ բեռնակրութիւն պիտի ընէի՝ կտրուած փայտերը փոխադրելով տուներէն ներս: Աշխատանքի այս բաժանումը անոր համար, որովհետեւ երկու ընկերներս կացին ունէին, իսկ ես չունէի: Եւ յետոյ, կ՚ըսէին ընկերներս, ես վարժ չէի փայտ կտրելու,— շատ տաշեղ կը հանէի, ինչ որ տիրոջ դժգոհութիւն կը պատճառէր, միւս կողմէ կացինը քարին կը զարնէի եւ բերանը կ՚աւրէի, մինչդեռ իրենք կացինի քանի մը հարուած կուտային եւ փայտը երկու կտոր կ՚ընէին: Վերջապէս, «տիրացու» մը շատ շատ կրնայ փայտ շալկել:

Ինծի «տիրացու» կ՚ըսէին, տեսակ մը հեգնանքով, որովհետեւ դպրոց գացած էի:

Իրենք, երկու ընկերներս ալ, նախկին հովիւներ էին, մէկը Միրական կը կոչուէր, բայց մենք սովոր էինք զինք կանչելու՝ կրկնելով իր անունին վերջին վանկը, կակազելու ձեւով մը, որովհետեւ կը կակազէր քիչ մը: Սակայն, կարծեմ, խօսելու իր ձեւը ընտանեկան էր եւ Կական կը կոչուէր իրենց ամբողջ գերդաստանը: Թէեւ, մենք, ընկերական շրջանակի մէջ, երբ մանաւանդ սիրտ կը նեղացնէր քիչ մը, կը կանչէինք աւելի եւս բաղաձայնութիւն տալով իր անունին, շնորհիւ ք տառին, որ կը փոխարինէր կ տառը:

Միւս ընկերս մեծղի էր քիչ մը, ոսկրոտ, քարսիրտ եւ անգութ: «Ղազ» կը կոչէինք զինք, թերեւս կարճեցնելու համար իր անունը, որ Ղազարոս էր, բայց աւելի՝ բնորոշելու համար իր նկարագիրը, որովհետեւ անգղայ եւ կենդանական բան մը ունէր անպայման:

Առաւօտները կանուխ, կ՚անցնէինք յունական թաղէն, գործ փնտռելով փողոցներուն մէջ: Եւ ատոր համար ալ, պէտք էր պոռալ պատուհաններուն դէմ:

Ղազը ո՛րքան կը վայլեցնէր իր ձայնով.

— Օտուն քէսէ՛ր …

Հաստ ձայն մը, ոչ իսկ նշոյլ մը երաժշտութեան: Գոմէշի ձայն պարզապէս:

Կականը սուր ձայն մը ունէր, բայց Ղազը կը բարկանար երբ ան կը պոռար, որովհետեւ այնքան բարակ էր այդ ձայնը եւ թրթռուն, որ կարծես կուլար տղան:

— Գործ ուզած ատենը չէն լար ծօ՛, տիրացո՛ւ, դուն պոռա քիչ մը …

Սակայն իմ պոռալս ալ չէր հաւնէր,— «չարական կ՚երգէ» կ՚ըսէր: Պէտք էր պոռալ այնպիսի եղանակով մը, որ ուժի վստահութիւն ներշնչէր: Արդարեւ յոյն տանտիկինները կը նախընտրէին կանչել Արնավուտները, որոնք մօրուեղ, հաստակուռ, յաղթանդամ մարդիկ էին եւ փայտ կը ջարդէին՝ լուցկիի կոթ կոտրելու նըման դիւրին եւ արագ: Եւ յետոյ Արնավուտները սղոց ալ ունէին, այնպէս որ փայտ կտրելու անոնց եղանակը խնայողական էր եւ … գեղեցկագիտական: Մեր միակ մրցորդներն ալ այդ Արնավուտներն էին, մեր ոխերիմ թշնամիները, որոնք մեզ կը հալածէին փողոցներուն մէջ՝ կատղած շուներու նման: Չէ՞ որ իրենց ցեղային արհեստն է փայտահատութիւնը: Յաճախ մեզ կը բռնէին գործի վրայ,— կացինները շարժելով՝ կը յարձակէին: Եւ ահա Ղազ ու Կական ու Տիրացու թռչուն դարձած՝ կը թըռէին կը կորսուէին: Մեր կտրած փայտին դրամը այլ եւս Արնավուտները կը գանձէին: Իսկ մենք՝ փառք կուտայինք, որ անոնց կացինը չհասաւ մեր մէջքին: Խօսք չէ՛, կը զարնէին: Թուրքերուն ալ ուզածը:

Եւ սակայն, ի՛նչ հեշտանք էր, ինծի համար, փայտ կրելու ժամանակ՝ մտնել յունական տուներէ ներս: Մառանին բուրումը, նկուղին զովութիւնը, լուացուած տախտակամածին հոտը գինովութիւն մը կուտային ինծի: Քթունքիս մէջ լողալով՝ կը թօթվուէի պահ մը, կը ցնցուէի, կը սարսռայի, եւ արցունքները կ՚իյնային աչքերէս, — բարեբախտաբար արցունքն ու քրտինքը կը խառնուէին իրար եւ յայտնի չէր ըլլար յուզումս: Երբեմն կը մնայի բակին մէջ, փողոցի ցանկապատին եւեւը, ու կը դիտէի տան հասակը, որ սովորաբար թթենիի մը հովանիին կամ ծառերու եւ ծաղիկներու խաղաղութեան յանձնուած՝ կը բարձրանար նազանքի մը մէջ: Պատուհանի մը մէջ, որ կը կորսուէր վարդի եւ այծտերեւի թուփերու ետեւ, յաճախ կատու մը նստած կ՚ըլլար կամ աղուոր աղջկան մը գլուխը կ՚երկննար: Պատշգամին մէջ գոյնզգոյն ծաղիկներու թաղարները բան մը կ՚աւելցնէին տանը նազանքին: Ու գոց փեղկերուն մէջէն կը մաղուէր դաշնակի մը նուագը: Ապակիներուն վրայ ճերմակ ոստայնը ժանեակին, կամ տանիքին վրայ ծո՛ւխը ծխանին…

Օ՛, ամէն բան որ ինծի կը յիշեցնէր տուներու ներսի կեա՛նքը, կ՚այրէր հոգիս, տակաւին այնքա՛ն մատղաշ: Անօթութիւնը եւ Թուրքին սարսափը չէին կրնար այնքան խորտակել զիս, որքան կարօտը տունին:

Ա՜խ, պառկիլ տան մը մէջ, անկողինի մէջ, քնանալ խաղաղութեամբ, առտուն արթննալ ձայնովը մայրիկիդ, եղբայրներուդ կամ քոյրերուդ, ոտքի ցատկել եւ թէյ մը խմել տաքուկ բարձերու վրայ նստած … մէ՜կ օր միայն, մէ՜կ օր միայն տրուէր ինծի այդ երանութիւնը …

— Տիրացո՛ւ, մի՛ քնանար, շուտ ըրէ քիչ մը, հիմա Արնավուտները կուգան, կը պոռար յանկարծ Ղազը:

Ու ես որ պատրաստ էի մոռնալու փայտերուն ծանրութիւնը եւ մէջքիս յոգնութիւնը՝ բաւական էր որ քիչ մը երկա՛ր դիտէի աղջկան մը մազերուն յարած ժապաւէնը՝ պատրանքն ունենալու համար մօր մը խնամքին քաղցրութեան կամ տունէ ներս կեանքի մը երջանկութեան, արտորալով ներս կը մտնէի, դուրս կ՚ելլէի, ջախջախուած ոսկորներուս հեծկլտուքը ականջիս: «Ա՜խ, տո՛ւն մը ունենայի, տան մը մէջ բնակելու երջանկութիւն ունենայի» կը մրմնջէի՝ հեծկլտուքս խեղդելով տանը նկուղին մէջ: Նկուղէն դուրս, կ՚աշխատէի խենթ խօսքեր ըսել, մոռնալու համար կարօտի այդ միակ խօսքը, որ բաւական էր զիս լացնելու:

… Եւ սակայն ընկերներս դաւաճանեցին ինծի: Հայ գինուոր մը, որ, հիւանդ, դարմանուելու համար քաղաք ղրկուած էր, «ընկերութեան» մէջ առին իմ տեղս, որովհետեւ մեծ էր ան, յաղթանդամ եւ «գործին յարմար»:

— Տիրացո՛ւ, գնա՛ ոսկորներդ քիչ մը հասուցուր ալ եկուր …

×

Պատերազմը կը շարունակուէր ամենայն սաստկութեամբ:

Նօսրացեր էին այն Հայերը, որոնք զանազան վայրերէ փախչելով՝ քաղաք ինկեր էին, շատերը մինչեւ Պոլիս երթալու մտադրութեամբ, — «այնտեղ ազատ են Հայերը»: Նօսրացեր էին նաեւ Թուրքերը, — երիտասարդութ[իւնը] չկար ք[illegible] ուոր [illegible] մնացած է[ր] քերով[illegible] պաւ[illegible]ը. Շո[illegible] կամ [illegible] նի մ[illegible] նե[illegible] աչք[illegible] [illegible]նի ճիւղակները կ՚ապա[illegible] կ[illegible]քին աւերակ տու[illegible]

[illegible]ի համար հաճոյք մըն է, [illegible]նաձնօթի փորով, երթալ [illegible] ծխանի ծուխը Սըրա Խան[illegible] [illegible]ներուն վրայ:

[illegible] առաւօտ մըն է:

[illegible]ձրեւէր եկեր գիշերը, թըջ[illegible] [illegible]ները, ծառերը: Ց[illegible] [illegible] մը խածնէ երեսներս, [illegible] [illegible]վրաւոր մարմինդ: Թ[illegible] [illegible] գերեզմա[illegible]ատին տակ կ[illegible] [illegible] եմ, ու կը [illegible] ծխանի ծո[illegible] [illegible] կը խաղայ [illegible] տարօրինակ գինովութիւն մը [illegible]լուծեր է զի, կը մերժեմ զո[illegible] երթալ, — թո[ղ] մնա՛մ այսպէս, մնա՛մ, կ՚ըսեմ ինքնիրենս՝ աչ[illegible]տելով հանգուլ ինքզինքս: Թաց է [illegible] մը եւ կը թրէ զիս: Թէեւ ջուր[illegible] են ոտքերս, սակայն հաճելի ջերմ[ու]թիւն մը կը յամենայ մարմնիս մէ[ջ]:

Ու կը մտածեմ Հայ Թագաւո[րին] մասին, որ, ինծի պէս, կարօտը եր[illegible] համեստ տան մը ծխանի ծուխին[illegible] Նաւասարդին առաւօտին·

Ո՛ տայր ինձ զծուխն ծխանի,
Եւ զառաւօտն [illegible]արդի ···

Ահա, Տէ՛ր, Նաւասարդեան ա[ռ]աւօտուն քեզի պէս, կարօտն [illegible] ծխանի մը ծուխին: Անտուն եւ [illegible] պատուան, զրկուած՝ իմ բնակար[illegible] իմ երդիքէս, իմ հողերէս, իմ [illegible]տութենէ, իմ ծննդավայրէս, բան չեմ ուզեր հիմա, ո՛վ Կա[illegible] տո՛ւն մ[ը] կ՚ուզեմ միայն, հանգ[illegible] եւ աշխատանքի համար, երա[illegible] ստեղծագործութեան համար, [illegible] մը ծաղիկներով բեռնաւոր եւ [illegible] վէներով թրթռուն, տուն մը ո[illegible] ըլլայ, ու ուրկէ ոչ ոք կարենա[յ] անտել զիս, տո՛ւն մը ճարճատ[illegible] ջախով որուն բոցերուն դէմ [illegible] եւ գիր գրէ, ցեղիս ստեղծա[illegible]ծութիւնները կարդայի, տո՛[illegible] սերկիլի անուշահոտութեամբ [illegible]ցուն ու նաւն գինիով յորդուն, [illegible] մը որ սեղան չակենք ցորեն [illegible] եւ ալար խըզով …

Կայա՛նդ, Կայա՛նդ, մինչեւ [illegible] պիտ թափառինք այսպէս, [illegible] ե՞րբ այս մեր կրած զրկանքը, [illegible] չե՞մ ըր տան կարօտը խանձող: [illegible] ժողովուրդ իր բաժինն առաւ [illegible] հիւսս սեղանէն, ամէն ազգ իր [illegible] տու, մեծերն յղփացան, փո[illegible] յագեցան, մինչեւ ե՞րբ մեր ա[illegible]կեր: Տո՛ւն մը տուր, Կայ[illegible] [illegible]ուն մը, որուն պատուհանին [illegible] ժայռի մը թէ մը վրայ նստած [illegible] լին դէմ կուրծքս բացած, [illegible]ն փառքը Նաւասարդեան առա[illegible]երուն:

Տո՛ւն մը տուր, Կայանդ, տո՛[illegible] մը, Ջանիկս, տո՛ւն մը [illegible] աղարձուր մեր տունը …

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴ[illegible]

ԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

= o =

Ինչ որ ալ ըլլայ գաղթահայ գրականութեան որակը, չափազանց հետաքրքիր աշխատանք է 1934 տարուան ընթացքին լոյս տեսած գիրքերը աչքի առջեւ ունենալ, եւ անոնցմէ հետեւցնել այն ուղղութիւնը, որուն կը հետեւին հայ գրողներն ընդհանրապէս, առանց տարիքի խտրութեան:

Այդ աշխատանքը շատ հեշտ է, որովհետեւ առաջին ակնարկով կարելի է ընդգրկել հորիզոնը եւ հոն յայտնըւող գրական երեւոյթները:

Երբ կը փորձենք ուրեմն գաղթահայ գրականութեան հիմնական յատկանիշը ճշդել, նկատի չունինք, եւ չենք կրնար ունենալ սերունդի խնդիրը· որովհետեւ մեզի համար սերունդները յատկանշող տարիքներէն աւելի, տըրուած կամ լոյս աշխարհ եկած ստեղծագործութիւններն են կարեւորը: Որովհետեւ տարիքն ու երիտասարդութիւնը կապուած են երկերու ներքին արժէքին, նայելով թէ անոնք ինչ չափով կրցեր են արդարացնել արուեստի պահանջները: Այս է պատճառը, որ մեր համեստ իրականութեան մէջ, միշտ գրական - գեղարուեստական կալուածին մէջ պարտականութիւ[նը] [illegible]էտք է ունենալ մատնանշել եւ [illegible]գրել բոլոր այն երեւոյթները, [illegible]ական յատկանիշերով կը [illegible]ն եւ կը գրաւեն մեր ուշա[illegible]:

Մեր մէջ դժբախտաբար գոյութիւն չունին գրական դպրոցներ· արուեստի ըմբռնումներու չեշտուած տարակարծութիւններ, որպէսզի ատոնց բախումէն երեւան գային գրական բանավէճեր, եւ տրամաբանական պայքար: Երբեմն միայն, ականատես կ՚ըլլանք դժգոհութեան պոռթկումներու, ուղղուած հին գրականութեան եւ անոնց ներկայացուցիչներուն հանդէպ: Իբրեւ թէ արուեստի կալուածին մէջ ինչ որ հին ու անցած է, մշակումի եւ ստեղծագործութեան համար ատաղձ եւ գետին ըլլալէ դադրած ըլլար … Եւ եթէ երբեմն ձայներ կը լսուին կամ դժգոհութիւններ կ՚արտայայտուին, երբեք չեն արդարանար, այն պարզ պատճառով, որ չեն բանաձեւուած, եւ արդիւնք են առօրեայ տպաւորութիւններու:

Գաղթահայ գրականութեան հիմնական յատկանիշը ճշդելու համար էր, որ «Կեանք եւ Արուեստ» տարեգրքի այս տարուան հատորին մէջ (1935) հետեւեալ ձեւով կը բանաձեւէի իմ տպաւորութիւնս:

— Վերադարձ դէպի մեր անցեալը, հայրենի աւանդութիւնները, հայ մարդիկը իրենց յատկանշական նկարագիրներով: Կ՚ըսէի, որ ընկերային արդի պայմաններուն մէջ յոգնած եւ դժգոհ գրողը կը վերադառնայ իր մանկութեան եւ պատանեկութեան յիշատակներուն, կը վերապրի երջանկութեան ու անմեղութեան բոլո՛ր անգիտակից պահերը եւ այդ սրբազան տարրերով կը ջանայ տալ արուեստի գործեր:

Այս տեսակէտը բանաձեւելու համար աչքի առջեւ ունէի, գաղթահայ գրականութեան վերջացող տարուան պատկերը, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, մասնաւորաբար քանի մը կարեւոր երկեր:

Առանց այդ առարկայական փորձին, դժուար էր անշուշտ, գաղթահայ գրականութեան մէջ գտնել մեր փնտռած հիմնական յատկանիշը: Զիս չէր կրնար հետաքրքրել թէ մեր գըրողներուն մտքին մէջ, ինչ խմորումներ տեղի կ՚ունենային, եւ կամ անոնց հոգին ներքին ինչ փոթորկումներու ենթարկուած էր, ցորչափ այդ բոլորը չէին ներկայացած արուեստի գործերու մէջ: Մատնանշուած հիմնական յատկանիշէն անկախաբար, անհրաժեշտ էր, որ գաղթահայ գրականութեան ներկայացուցիչները տային մեր կեանքը այնպէս ինչպէս մենք կ՚ապրինք, դժոխային պայմաններու շարժանկարին մէջ թրծուած, առօրեայ անորոշութիւններու վախուղողին մէջ ներկայացնէին մեր կեանքը, իր բազմաթիւ ու բազմաձեւ երեսներուն մէջ, ուր կը հայի ու կը կորսուի հայ հաւաքականութիւնը, ուր նոր սերունդին դիմագծութիւնը կը խաթարուի եւ ուր Հայը կը դադրի Հայ ըլլալէ: Այս կեանքն է որ կը սպասէ իր վիպագրին: Ինչ որ ունինք, շատ քիչ է ընդգրկելու համար համայնական կեանքը, իր դրական ու բացասական կողմերով: Ինչո՞ւ չէ, նաեւ դրական գիծերով, երբ ամէն մէկ Հայ ճանկռտելով կը պահէ իր գոյութիւնը, հերոսաբար կը թիավարէ ալիքներուն դէմ, միշտ յուսալից ու լաւատես, նուիրականութիւններու առջեւ ծնրադիր ու անոնց համար պայքարի բռնուած օտարացնող ազդակներու դէմ:

Տարեկան տեսութեան այս քանի մը տողերուն մէջ պէտք է արձանագրել ոգին, որ 1934 տարուան գաղթահայ գրականութեան յատկանիշը կը մնայ· — Վերադարձ դէպի մեր անցեալը, հայրենի աւանդութիւնները, հայ մարդիկը իրենց յատկանշող նկարագիրներով: Յ. Օշականի «Մնացորդաց»ը յիշատակելի պիտի մնայ, իբրեւ գրական մեծ վաստակ մը, իր բազմակողմանի բովանդակութեամբ, որուն մասին տակաւին նոր խօսիլ պիտի սկսինք, քանի որ «Յուսաբեր»ի մէջ իբրեւ թերթօն լոյս տեսնելէ յետոյ, հատորներու վերածուած է: Հայ գրականութեան, մասնաւորաբար յետ պատերազմեան հայ գրականութեան համար ամէնէն մեծ նուաճումն է վէպերուն այս շարքը, Արգանդի ճամբով եւ Արիւնի ճամբով:

Տարուան արժէքաւոր հրատարակութիւններէն մէկն ալ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան հրատարակած Երուանդ Օտեանի Ընկեր Փանջունին է, շարքին իբրեւ երկրորդ հատորը, որ կը պարունակէ տաղանդաւոր երգիծաբանին Առաքելութիւն մը ի Տայլվարը, Ընկեր Փանջունի Վասպուրականի մէջ իր աշխարհահայեացքները եւ պանդղականը (պոլսական տիպարը):

Երրորդ հատորը Միսաք Մեծարենցի արձակ երկերու ժողովածուն [illegible] Անկի արիշին տակ, առաջին հատոր Մշակոյթ Մատենաշարին, որուն հ[illegible] մը գրուեցաւ այս տարի Պոլսոյ մէ[ջ]: Վաղամեռիկ բանաստեղծին մտերմ[illegible] պահերը եւ իր հոգիին պատմութեան քանի մը գիծերը կը խտացնէ այս գի[ր]քը, Ծիածանի եւ Նոր Տաղերու եր[illegible]թուածներուն վրայ աւելցնելով ը[illegible] ձակէն քանի մը ինքնատիպ էջեր (Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը Երեւանի մէջ պետական հրատարակչատունը այս տարի լոյս ընծայեց Մեծարենցի ամբողջական գործը):

Գաղթահայ գրականութեան արտէզին մէջ մեր պտոյտը շարունակելով, կը հանդիպինք Վիգէն Իւակի (Կ. Սասունի) պատմուածքներու ժողովածուին, «Լեռներու Խորհուրդը»: Եօթը պատմուածքներ, որոնց էջ մեր գիւղական կեանքի, որուն յիշատակը կը մնայ միայն այսօր, հովուերգութիւնը, մարդիկը եւ բնութիւնը կը փառաբանուին:

Թ. Ազատեանի (Ազատամէն Աղբիւր Անմահութեան քերթուածներու Գ. շարքին հրատարակութիւնը զուգադիպեցաւ նաեւ 1934ին: Ակայ Անտունիներու, ժողովրդակա[ն] երգերու եւ հինաւուրց այդ քաղաքին շ[illegible]ներուն յիշատակներովը կը թ[illegible] բոլոր քերթուածները, կենդան[illegible]ուով արտայայտուած:

Գաղթահայ արդի կեանքին մ[illegible]նի գիծերը կը փորձէ խտաց[illegible] Զարդարեան իր «Մե[ր] կեանքը» [illegible] մէջ: Երկու ընտանի[illegible]րու, եւ [illegible]նաւորաբար երկու եղբայրներ[illegible] [illegible]բերդութիւնն է, զո[ր] կուտայ վ[illegible]գիրը, օտար միջավայրի մը բո[illegible] ցասական կողմերը ցոյց տալով [illegible]ցնել իր ընտրած նկարագիրն[illegible] մէջ:

Յիշուած հատորներէն ան[illegible] բար, ուրիշ գրական գործեր [illegible]ցանք, գիրքեր, տարեգիրքեր [illegible] դէններ եւն., որոնք ակառ[illegible] թական ծանր պայմաններու, [illegible]ցին իրենց գոյութիւ[նը] ի հաշ[illegible] գրականութեան: Պէտք է յի[illegible] [illegible]կայն գրական ծաղրանկարներու այ[ն] շարքը նաեւ, զոր ստորագրեց «Ցառաջ»ի մէջ Նշան Պէշիկթաշլեան, իր տաղանդին մէկ ուրիշ երեսն ալ երեւան բերելով երգիծական գրականութեան դժուարին սեռին մէջ, որուն ապացոյցը տուած էր արդէն Ընկե[ր] Շահազարի եւ Երգիծականի մէջ:

Պատճառ մը չունինք հետեւաբար յոռետես ըլլալու, եւ կը հաւատանք որ Նոր Տարին պիտի յայտնաբերէ գրական նոր գործեր, տաղանդով եւ արուեստով յղացուած:

ՄԿՐՏԻ[illegible] ՓԱ[illegible]ԱՄԵԱՆ

ՄԱՅՐԸ

Նիկոլ Աղբալեան

= o–o =

Դանդաղօրէն վար կ՚իջնէր, ձեռքին՝ խաւաքարտէ պայուսակը ուր իր կէսօրուան ճաշը դրուած է: Անպայման մեր պանդոկէն է: Այս առաւօտ, ճաշերը այդ նոյն թղթէ պայուսակներուն մէջ, շատեր մեկնեցան շրջագայութեան: Ուրիշներ ընտանիքով են, կամ երկուական, կամ խմբովին. ինք՝ մնացեր է առանձին: Առանց շտապելու, հանքային ջուրի մեկուսի փողոցէն վար կ՚իջնէ: Ցերեկը անց է. մազերուն մէջ ճերմակները առատ են. Հագուած է ամբողջովին սեւ: Ընդհանուր արտայայտութեամբ խորտակուած չէ դեռ, բայց դէմքին մորթը դեղինի եւ գորշի այն երանգն է առած որ ծերացած ներքին գործարանները կուտան եւ ալ ետ չեն առներ:

Պոռչտացող մանուկներու խումբէն պատանի մը կը վազէ եւ կը զարնուի ծունկին: Արագ շարժումով կը բռնէ ուսէն, կը կասեցնէ անկումը եւ կը շարունակէ ճամբան: Մանուկը կը նայի անոր, ու կը դադրի խնդալէ: Ակնարկները իրենք ալ առեր են յիսունէ աւելի տարիներուն ծանրութիւնը եւ կը ճնշեն ուր որ իյնան: Սեւ, փոքրիկ աչքերէն՝ կնճռապատ դէմքին դեղնութեանը վրայ՝ ալ տեւականապէս կը ծորի տրտմութիւն մը որ կը ձայնակցի գլուխը պահ մը վեր վերցնող այծին քարացած զարմացումին:

Մեքենական այդ քալուածքը, կէս մոլորած այդ ակնարկները ունին ծուլութիւն մը որ կը մատնէ իր գործունէութեան մէջ յանկարծ կասած ընտանիքի մայրը որ ընելիք չունի ալ: Այս անծանօթ քաղաքին մէջ, յառաջացած աշնան այս միայնութեան մէջ, իր քայլերը ո՛չ թէ կը յենուն մայթին՝ այլ անգոյն ամայութեանը, որ իր չորս կողմն է, որ չորս կողմէն՝ իր մէջն է:

Կը ձգեմ սրճարանը, կ՚առնեմ ես ալ իմ պայուսակս եւ հեռուէն կը հետեւիմ իրեն: Կանգ կ՚առնէ ու ներուժօրէն կը դիտէ փառաւոր շուն մը ու քոթոթներու խումբ մը: Կռնակին վրայ լուռ փռուած ու ծիծերուն սեղնաշարը պարզած կենդանիին այս տեսարանը ծանրօրէն անպատշաճ է: Բայց կը բաւէ հանդիպիլ անոր անասնի ակնարկներուն, կը բաւէ տեսնել իր աչքերուն անյատակ համակերպումը, որպէսզի անամօթխածութիւնը փոխակերպուի անլուր եղերերգի: Գոց կոպերով քոթոթները կ՚ելլեն ու կ՚իջնեն մայրական որովայնին վրայ որպէս հողէ բլրակի մը: Անկուշտ բերաններով, անդադրում, կը ծծեն պտուկները: Ու այս ինքնատրուութեան գերագոյն համաձայնութիւնը ոչինչով վար կը մնայ, իր փորոտիքը սովալլուկ ձագուկներուն պարզող հաւալուսնին մահացումէն: Հակադրութիւնը այս լռին ու լրիւ զոհողութեան ու կոյր, ծծող շրթներուն միջեւ՝ ոչ թէ անագորոյն է, այլ այն աստիճանի մեծ՝ որ իր կարմիրը կը շփոթուի նախճիրի կարմիրին հետ:

Մայրը, անդրադարձաւ յանկարծ որ երկար ատենէ ի վեր կը դիտէ այդ տեսարանը, նայեցաւ չորս կողմը, եւ շարունակեց ճամբան:

×

Յիշողութիւնս կը գտնէ ինչ որ գիտէ իր մասին: Հազիւ մէկ երկու անգամ հանդիպած եմ իրեն, մեր իջեւանին մէջ: Առաջին իսկ, բնազդական ձայնով, հաստատած. «Հայ, կորսուած մայր մը ըլլալու է...»: Տրտմութեան այդ որակը, ակնարկներուն գիտակցական ծանրութիւնը, նիստ ու կացին արժանավայելչութիւնը կ՚ենթադրէ դարաւոր նրբացում, ու տառապանք՝ դարերու շտեմարանէն: Նման Ակնի կամ Կարինի, կամ Լոռիի այն անազարտ մէկ Արմէնի գլխուն, կամ նման Անտոնիի մը անստգիւտ ձայնատաճարին, որ մեզի՝ դուրսի մեծ քաղաքներուն մէջ մնած տղոց առջեւ՝ յայտնութեան մը պէս կը ցցուի:

Կը նստի ճաշասրահին խորքի անկիւնը: Ոչ մտնելը եւ ոչ ելլելը աչքի կը զարնէ: Գրեթէ երբեք չի յայտնըւիր հիւրասրահներուն մէջ. երբեք կարելի չէ հանդիպիլ իրեն միջանցքներու երկայնքին: Եւ սակայն ինքն էր երկու օր առաջ, բացառաբար, երեկոյեան, սպասման սրահը: Նստած էր խումբ մը կիներու քով: Ո՛չ բոլորովին մէջերնին՝ քիչ մը հեռուն, բոյնին ծայրը: Իրիկնային շողշողուն շրջազգեստներու մէջ՝ կիները կը խօսէին ճամբորդութենէ, հագուստ կապուստէ, սնգոյրներու գինութենէն: Մարդ ուշադրութիւն չէր դարձներ իրեն: Սեւ շրջազգեստին մէջ ժողուըւած՝ ճերմակ բուրդ մը կը հիւսէր ու երբեմն ալ՝ քիթը կը բարձրացնէր մէկ կամ միւս խօսողին, ու գլխով, երկչոտ, հաւանութեան նշան կուտար: Քանի մը անգամ ճիգ ըրաւ երկու բառ զետեղելու, բայց չգործադրեց իր ծրագիրը: Յետոյ, աննշմար, անհետացաւ: Մարդ չզգաց իր մեկնումը, ինչպէս չէր զգացուած իր ներկայութիւնը:

Այսքա՛ն. ուրիշ ոչինչ գիտէի իր մասին:

×

Հիմա, տեղ առաւ Լէմանի եզերքը, սրճարանի դրսեմասին վրայ: Բոլորին պէս, տապկածձուկ ապսպրեց և սկսաւ յամրօրէն քակել ճաշի իր ծրարները: Տասը քայլ հեռու, ես ալ հաստատուեցայ ուրիշ սրճարանի մը առջեւը: Րոպէ մը, յոգնութեամբ, թեւերը վար կախեց, երկար շունչ մը դուրս տուաւ եւ ակնարկը պառկեցուց Լէմանին կապոյտ ու անշարժ մարմնին վրայ, ու անկէ՝ դէպի կանանչաւուն եզերքները: Մերկ, պաղատող գեղեցկութիւնը որուն կանչերուն որ եւ է փակ դուռ տեղի պիտի տար, իրեն՝ տեսակ մը միսթիք խուճապ պատճառեց, ու ակնարկները շտապեցին մտնել իրենց պատեաններուն մէջ: Ո՞վ գիտէ իր տասնեակ տարիները ի՛նչ սնունդ տուեր են միայն այդ ակնարկներուն որ ալ անատակ այլ թրթռացումներու՝ կը դառնան, կը դառնան անդադար, միեւնոյն շուրջպարին մէջ, ջրաղացը դարձնող երիվարին անվերջ պտոյտին պէս:

Նետեց թուղթը մէկդի եւ դրաւ երկու տանձ սեղանին մէկ անկիւնը: Լի պնակէն հազիւ երկու ձուկի դպաւ զոր թրջեց երկու ումպ կարմիր գինիով, իր ապսպրած կէս շիշէն: Ես ա՛լ իմ պայուսակիս պարունակութիւնը լքեցի:

Միտքս բռնկած էր վէպեր կառուցանելու անտեղիտալի տենդէն:

×

Վէպը կ՚ըսէր.— Ունեցած է քանի մը աղջիկ, երկու երեք տղայ: Ամուսինը, քանի մը տարիէ ի վեր, մեռեր է: Ինչքա՜ն չարչարուեցաւ առաջին տարիները անոր խոժոռ, կռուազան նկարագրէն: Բան մը ուզելու, բան մը պատուիրելու շեշտը միայն բաւական էր՝ իրեն սրտի տրոփիւն տալու: Տարինե՜ր, տարիներ յետոյ ալ՝ չկրցաւ վարժուիլ ատոր: Անպայման որ չափազանց եսասէր ալ էր: Բայց ահա, զաւակ զաւկի ետեւէ: Ու օրերը կը փոխուէի՜ն, կը փոխուէի՜ն ... ինչ որ կարեւոր, չարչարալից էր երէկ՝ դարձաւ անկարեւոր այսօր. եւ այսպէս շարունակաբար: Երբ ժամանակ չունէր ո՛չ չարչարուելու, ո՛չ երջանիկ ըլլալու: Ամէն օր այնքա՜ն բան կար ընելիք: Տարիները անցան, տարիները անցա՜ն: Աղջիկները ամուսնացան. տղաքը ասպարէզներ ընդգրկեցին: Իր մտմտուքները փոխանակ նուազելու՝ օրէ օր աճեցան: Հոգերու զատ զատ խումբեր, այլազան գոյներով, կուգային ա՛ն մէկ աղջկան ամուսինէն, ա՛ն միւս աղջկան զաւակներէն, ա՛ն մէկ տղուն խորտակուած գործէն, ա՛ն միւսին նոր ծրագիրներէն: Ու ինչպէս երբ անոնք հինգ տարեկան էին, տասը տարեկան էին, այդպէ՛ս, հիմա ա՛լ, ահագին չափահասներ՝ պիտի գային մայրական ամբարին բանալու իրենց անվերջանալի հոգերուն ծրարները: Ու ան՝ պիտի ընդունէր, պիտի ընդունէր, պիտի ընդունէր: Թոռ մը կը մեռնի. հիւանդութիւն մը մէկուն կամ միւսին մօտ կը նստի վերջնապէս, իր աւերիչ չքախումբովը: Ու աղբիւրները պիտի ծորին անընդհատ, միեւնոյն աւազանին մէջ: Ամուսինը կը մեռնի ... Ահագին խրամատ՝ որ կարկտան չի ճանչնար: Ճիշդ է, խոժոռ եղած էր եւ եսասէր, բայց ի վերջոյ, երկչոտ քաղցրութեան շատրուանները, անձնուիրութեան անդադրում մսխումը, լուռ, յարգանքի բերած էին զայն, եւ այդ ճամբով ալ՝ հասած էին պլպլացող մտերմութեան մը: Հիմա, չկար ալ ... Տղաքը հեռու երկիրներ են: Ամուսնացած մէկ աղջիկը միայն, ան որ ամէնէն նուազ օժտուած է գորովանքով՝ միեւնոյն քաղաքն է: Իսկ պզտիկ աղջիկը՝ իր բուն սրտի հատորը՝ ամուսինը խածաւ տարաւ հեռո՜ւ, տաք երկիր մը: Կը պատահի որ մէկն ու մէկը աղջիկներէն կամ տղոցմէ տուն գայ, զինք տեսնելու: Բերկրանքէն սիրտը կը զարնէ ու քանի մը րոպէ, գրեթէ, թոթովախօս կը դառնայ: Ինչպէս միշտ, ամէն անգամին ալ, շատ չանցած, իր մօտ եկած է ան որոշ բանի մը ակնկալութեամբ: Եթէ որոշ բան մըն ալ չըլլայ, նստած՝ յանկարծ միտքը կ՚իյնայ թէ ինչ կրնայ տանիլ այստեղէն իր տունը: Ի՛նչ անուշութիւններ եւ քաղաքագիտութիւն ի գործ դնելու է՝ կորզելու համար աղամանդ մը, հին կարասի մը, գորգ մը, խաղնէրկ մը: Ի՛նչպէս չեն սպասեր որ մեռնի: Քանի մը տարի եւս միայն: Մեռնի՝ հե՞տը պիտի տանի: Նորէն անոնց պիտի մնայ:

×

... Երկու անգամ է, կ՚անցնիմ առջեւէն: Հակառակ լճափի ամայութեան, ուշադրութիւնը վրաս չիյնար: Երրորդ անգամին, սեղանին վրայ ծռելով պաշարս այնպէս ինչպէս բերած էի, կ՚առնեմ խաւաքարտէ պայուսակս՝ դրօշակի մը հպարտութեամբ, եւ ցուցադրօրէն շարժելով՝ նորէն անցքս կը կատարեմ: Այս անգամ, կ՚որսամ ակնարկը եւ փութով գլխարկս վար կ՚առնեմ: Արագօրէն, — ... Ջուրերով, հողերով բաժնուած իմ Մայր, քու արցունքներդ ալ քու թափառայած, քու պէմուրազ զաւակներու ետեւէն, — արագօրէն կը տիրանայ շուարումի մը ու կը պատասխանէ ողջոյնիս:

Ու ծառի մը ետեւ կծկուած, Լէմանը դիտել ձեւացնելով, անյագօրէն կը դիտեմ դէմքդ, Մա՛յր: Կը դիտեմ անտեղիտալի մոլուցքով: Պիտի ուզէի մօտդ ըլլալ ու ակնարկներուս ամէնէն կրակոտները պտտցնել ամէն մէկ ակօսիդ, ամէն մէկ կնճիռիդ երկայնքովը, ու փնտռտուքի խոլ հեշտանքով՝ խրիլ քու տրտմութեանդ անհունին մէջ: Ու գիւտէ գիւտ, արհամարհելով մանրիկները, քօղազերծել յայտնաբերող գաղտնիքը դէմքիդ ...

Բայց արդէն, թաւշեայ դաւադիր քայլերով, մութը իջեր բռներ է: Ո՞ւր է Մայրը: Քայլամոլոր, պէպախտ, կ՚երթամ քարափը փնտռելու, այս արեւմտեան, օտար հնչումով ճամբաներու երկայնքին, Եփրատի ու Տիգրիսի հնամենի հովիտներուն արիւնը երակներուս, երազը աչքերուս:

Անդարմանելի չարչարանքը երբեք չի քակեր թեւերը հոգիէս: Հետզհետէ աւելի ակներեւ, աւելի լայնածուփ իր մեծ ալիքին մէջ կը ծրարէ ճակատագիրը իր Մօրմէն բաժնուած զաւակին, զաւակներուն: Անոնցմէ ոմանց՝ խոնարհներուն կեանքը, առ նուազն, պիտի ըլլայ արմատախիլ սա ալպեան մանիշակին մահացումը, իր ոչ ոքի պիտանի բուրումին հուսկ հեւքէն յետոյ: Իսկ միւսներուն՝ նոյնքան անօգուտ, վատնուած կեանքէն յետոյ, անհեթեթ մահը, դարանակալ, կը սպասէ դառադեղի մը մէկ անկիւնը:

Ես, ալ տարակոյս չունիմ: Քու տրտում աչքերուդ երկինքներուն վրայ, հուրով ու սուրով, մէկ խօսք խարանուած է —

Բի՛ւր անգամ անիծուի այն բոլորը, բնական թէ գերբնական, որ հեռու կը պահէ զաւակները իրենց Մօրմէն:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրական Թերթը կը ծանուցանէ թէ Հայաստանի Պետհրատը կը պատրաստուի տպագրել Գրիգոր Զօհրապի երկերու լրիւ ժողովածուն: Հատորը լոյս պիտի տեսնէ 1935ի ընթացքին, շքեղ հրատարակութեամբ եւ բազմաթիւ լուսանկարներով: Խմբագրութիւնը կատարած են Ալազան եւ Զարենց:

⁂ Մոսկուայի մէջ շուտով պիտի տպուին Վահան Տէրեանի մօտ 200 նամակները եւ ժողովածուն որ պիտի ըլլայ 25 պրակ եւ պիտի պարունակէ նաեւ փրոֆ. Մառի յօդուածները՝ Տէրեանի մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1934ԻՆ

=o·o=

Գրեց՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

I. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ես ասում եմ Հայաստան եւ ոչ խորհրդային Հայաստան, որովհետեւ ճիշդը այդ է: «Խորհրդային» ածականը բնորոշում է պետական ձեւը եւ երկրի անուան հետ կապ չունի: Ինչպէս չի ասւում ֆաշական Իտալիա, կամ ռամկավար Ֆրանսա, ինչպէս չէր ասւում սուլթանական Թուրքիա կամ ցարական Ռուսաստան, չպէտք է ասել եւ խորհրդային Հայաստան: Հայաստանը Հայաստան է, ինչ պետական ձեւ ուզում է ունենայ կամ ինչ կուսակցութեան ձեռքում էլ գտնուի իշխանութիւնը:

Երբ բոլշեւիկներն ասում են խորհրդային Հայաստան, նրանք դրա մէջ դնում են որոշ իմաստ. ուզում են ասել, թէ մինչեւ իրենց իշխանութեան գալը բոլոր պետական ձեւեր ունեցող Հայաստանները խոտելի են. իսկական Հայաստանը իրենցով է սկսւում: Եւ այդ միանգամայն հասկանալի է, չէ՞ որ ամէն լաւ բան բոլշեւիկներից է սկսւում, իսկ նրանցից առաջ ինչ որ եղել է՝ փուճ է ու անպիտան: Անհասկանալին միայն արտասահմանի Հայաստանճիների վարմունքն է, որոնք սարկամտօրէն կապկելով բոլշեւիկներին՝ Հայաստանն էլ խորհրդային պիտակով են ներկայացնում, ամէն քայլափոխին Հայաստանին կըցելով, «խորհրդային» պոչը: Մեզ համար — մէկ էլ կրկնենք — Հայաստանը միշտ Հայաստան է, ո՛չ խորհրդային, ոչ անխորհուրդ:

Ուրեմն, մեր նիւթն է՝ Հայաստանը 1934ին: Ի՞նչ տարի ապրեց մեր հայրենիքը, ի՞նչ չար ու բարի տեսաւ անցած տարուայ ընթացքում:

Մենք այստեղ չպիտի տանք փաստեր ու թիւեր, այլ սոսկ ընդհանուր տեսութիւն: Փաստեր ու թիւեր ուզողը թող թերթէ «Յառաջ»ի վերջին տարուայ համարները կամ, աւելի լաւ, կարդայ ամսագիր «Հայրենիք»ի ամսական տեսութիւնները, ուր բարեխիղճ ջանասիրութեամբ հաւաքուած են Հայաստանին վերաբերող բոլոր տեղեկութիւնները:

Երբ Հայաստանի մէկ տարուայ կեանքի վրայ ընդհանուր ակնարկ ես նետում, առաջին բանը որ զարնում է աչքիդ, նրա քաղաքական խեղճ վիճակն է: 1934 թուականի ընթացքում էլ ոչ մի բարելաւում տեղի չունեցաւ Հայաստանի քաղաքական կացութեան մէջ՝ ո՛չ արտաքին ճակատում, ո՛չ էլ ներսը՝ Խորհ. Միութեան նկատմամբ: Արտաքին ճակատում Հայաստանը իբրեւ քաղաքական ինքնուրոյն միաւոր գոյութիւն չունի, նրան հաշւի չեն առնում, նա էլ իրեն ոչնչով զգալ չի տալիս:

Խորհրդայնացման սկզբի շրջանում, ոչ միայն Երեւանը, Մոսկուան էլ բաւական փափկանկատ էին. այն բոլոր դէպքերում եւ վայրերում, ուր կարող էին երեւան գալ հայկական առանձին շահեր — Պոլիս, Աթէնք, Փարիզ, Թէհրան, Ժընեւա աշխատում էին, այս կամ այն ձեւով, հայ կոմունիստ ներկայացուցիչներ տեղաւորել: Ջանք կար փրկելու արտաքին երեւոյթը. հայ ներկայացուցիչները դնել, որ արտասահմանի հայ «հակայեղափոխականները» չասեն, թէ բոլշեւիկները հակառակ են Հայաստանի ինքնուրոյնութեան կամ օտար կառավարութիւնները Մոսկուան չամբաստանեն աշխարհակալական դիտումների մէջ: Այդ «ռոմանտիկ» օրերը անցան. այժմ տիրում է ստալինեան «ռէալիզմը» եւ ձեւը համապատասխանեցնում է բովանդակութեան. արտասահմանի խորհրդային դեսպանատները մաքրագործւեցին անօգուտ տեղը հաց ուտող եւ չօշափելի շահ չբերող Ս. Փիրումովներից, Դ. Շահվերդովներից, Մակինցեաններից ու նմաններից: Խորհրդային դեսպանատներում այժմ ամուր նստած է Մոսկուան՝ Մոսկուայի հոգով ու մարմնով, իսկ Երեւանին բաժին թողնուած են խեղճ ու կրակ ՀՕԿերը, որոնց պաշտօնը ... բայց ո՞ւմ յայտնի չէ Հօկերի պաշտօնը:

Անցեալ տարուայ ընթացքին տեղի ունեցան միջազգային մի շարք խորհրդակցութիւններ ու համաձայնութիւններ, որոնք այս կամ այն ձեւով կարող էին եւ կարող են անդրադառնալ Հայաստանի ճակատագրի վրայ, — Խորհ. Միութեան մասնակցութիւնը Ազգերի Դաշնակցութեան մէջ, պալքանեան միութիւն, Անգորայի խորհրդաժողով, Թուրք - պարսկական մերձեցում եւն.: Այդ բոլոր դէպքերում Հայաստանը որ եւ է կերպով չերեւաց կամ չներկայացուեց: Ինչպէս մի ժամանակ սուլթանն ու ցարը անկաշկանդ տնօրինում էին իրենց մականի տակ գտնուող հայկական հատուածների ճակատագիրը, այսօր նոյն եղանակով վարւում են Մոսկուան եւ Անգորան: Արտաքին ձեւը, անշուշտ, փոխուած է. էութիւնը մնում է նոյնը, այսինքն՝ որ քաղաքականօրէն, միջազգային յարաբերութիւնների մէջ, Հայաստան գոյութիւն չունի: Իրաւունք ունէր Ալ. Մեասնիկեանը, երբ ասում էր, թէ հայկական հարցը այլ եւս ընդմիշտ եւ վերջնապէս լուծուած է: Լուծեցին այնպէս, որ տակը մնաց խորհրդային հանրապետութիւն մեծագոռգ անունը կրող Երեւանի նահանգը: Այս էր դժբախտ կացութիւնը 1934 թուականին:

Միջազգային քաղաքական տեսակէտից Հայաստանը 1934ին բացարձակ զէրօ էր: Այս ճակատում հայ բոլշեւիկներն ունեցան 100%ի յաջողութիւն: Բայց յաջողութեան տոկոսը պակաս չէ եւ ներքին՝ համամիութենական ճակատում: Այստեղ եւս, քաղաքական տեսակէտով, Հայաստանը գոյութիւն չունի. ոչ ոք նրան հաշւի չի առնում. նա ոչ մի մասնակցութիւն չունի պետութեան ներքին եւ արտաքին գործերի ղեկավարութեան մէջ: Ապացո՞յց, — անցեալ տարուայ սկիզբը Մոսկւայում տեղի ունեցաւ կոմունիստական կուսակցութեան համամիութենական համագումարը, ուր ընտրեցաւ կուսակցութեան, ուրեմն, եւ պետութեան կեդրոնական վարիչ մարմինը՝ Կենտկոմը, որի մէջ Հա-

ԿԱՂԱՆԴ Է, ԲԱՐԵՒ ՄԸ ԳՐԵՄ ՇՈՒՆԻՍ

= o–o =

Խորունկ ձմեռ...

Երկինքը հեռացած, անհունացած, ձայները չեն հասնիր հեռաւորին:

Հիւանդանոցը մութին մէջ, հիւանդանոցը մնացած իր խորունկութեան մէջ, քաղաքը խուլցեր, երկինքին հետ թանձր մշուշով ծածկուեր է քաղաքը:

Հիւանդանոցին ետեւն է Մարիցան:

Մութը այնքան թանձր, ալիքներուն ձայնը, հիւանդանոցի մէջ կորսուող հեծեծանքներուն պատասխանը, կը խառնուի մութին:

Սա վերն ալ, ամպերուն մէջ կորսուող ձայները, սրտերուն խորը իջնող հառաչանքները կարծես, ուրիշ մէկ պատասխանը՝ վարը՝ հիւանդանոցին մէջ մատաղ ճիչերուն, կը կանչեն, կը կանչեն...

Ատոնք աղերսարկու կառանչ մը, կը ճեղքեն ամպերը: Կռունկներու պար մըն է: Մէկուն կը կանչեն: Սրտագին լեզու մը կը խօսին իրենց ետեւը թողուցած քաղաքներուն:

Թափառիկ հոգիներու յոյսի լարը.. կ՚անհետանան, բայց իրենց աղաչանքին ճիչը կը լսուի հեռուէն:

Վարն ալ, լամբարի մը պաղած լոյսէն քիչ մը լոյս առնող հիւանդանոցը աւելի տխուր, հիւանդներուն ձայնը սառած արձագանգ մը, պատասխան տուող չկայ: Անոնց ձայները, յուսահատութեամբ, որբուկի մը հեկեկանքին պէս կը մարին, ու գիշերը իր լռութեան մէջ աւելի յամառ, կը մնայ գերեզմանի պէս պաղ, աւելի անգութ:

Այս լռութեան մէջ էր որ տասնապետ Սեդրակ, գիշերները կը լուսցնէր, չէր կրնար քնանալ, ու աչքերը կէս բաց կէս գոց, կը հսկէր լամբարներու լոյսին հետ, ու երբ կտոր մը, քանի մը վայրկեան միայն քունը տանելու պէս, կը գոցուէին աչքերը, չէր հասկնար թէ ի՞նչ էին այն մշուշով թանձրացած երազները, կը բանար աչքերը, կը սպասէր այգին:

Ինք ալ միւսներուն պէս վիրաւոր մը, ամիսներէ ի վեր պառկած անկողնին մէջ, կը սպասէր, կը հսկէր իր վէրքերուն: Գիշերները մանաւանդ, գերեզմանի տխուր ձայները կուգային ականջներուն, կը լսէր բոլոր հառաչանքները իր մօտիկը պառկող Պուլկարին, Հայուն, Թուրքին, Հրեային ...

Ձմեռուան այս գիշերը աւելի անգութ, աւելի պաղ, պզտիկ շշնկոցը կը փոխուէր հծծիւնի: Մահուան ձայնը կուգար դուրսէն, երբ շունի մը հաչիւնը լսուեցաւ: Մէկուն կը կանչէր հեկեկագին: Կուլար: Բան մը ըսել կ՚ուզէր:

Պահիկ մը ետք լռութիւնը աւելի դաժան ...

Այն օրը երբ տոպրակը թեւշալակ, համբուրեց իր մայրը, համբուրեց իր պզտիկ եղբայրը, իր շունը պլլուած ոտքերուն, իր համբոյրներուն համբոյրը տուաւ, ձայնը, կարծես կոկորդին խորը դողացող հառաչանք մը, կ՚ուզէր իր սրտէն խօսիլ, կ՚ոլորուէր լեզուին, իր ներսէն կուգար ամէն բան: Երբ լեզուն կախեց մանաւանդ դունչէն վար, շնչած ատենը, լացող մարդու մը արտայայտութիւնը առած ...

Հապա վերջին այն վայրկեա՞նը, երբ ոտքը սեմէն դուրս պիտի դնէր, իրաւ որ սրտին վրայ մնացած յուղումի մը շարունակութիւնը, ականջներուն խորը կը պոռար դեռ անոր ձայնը, երբ իր ետեւէն հաչեց, հաչեց, հաչեց:

Կը յիշէր որ վայրկեաններով կենդանիներուն մօտ, երբ անոնք կը գրօսնէին, կը խաղային, իրենց ձայնովը երբ անոնք իրենց սիրտը կը խօսեցնէին, կը կենար վայրկեաններով, կը նայէր անոնց, մինչեւ որ անոնց սիրտը ճառագայթէր իր սրտին:

Այս պահուս ալ իր սիրտը աղբիւրի կը նմանէր, կը լեցուէր անդադար ու կը յորդէր, կը լեցուէր ու կը յորդէր արեւին նման:

Տասնապետ Սեդրակ, կռնակի վրայ պառկած անկողնին մէջ, յիշեց այս անցեալը:

Իր շունին կեանքն ալ գրքի մը ամէնէն աղուոր պատմութիւններէն մէկը, սիրտը, բոցավառ արեւին դէմ ճեղքած նուռ մը տաքուկ:

— Ապրիս, հազար ապրիս իմ շնիկս, ըսած ատեն, սիրտը անուշ անուշ կը զարնէր, որովհետեւ շրթունքները մնացին բաց, ու համբոյրի մը պատրաստ, պապակած համբոյրի մը համար, յանկարծ, ներսէն ձայն մը բըխաց, ու ըսաւ,

— Կաղանդ է, բարեւ մը գրեմ շունիս:

Ու մարդը իր աչքերուն երեւաց...

Դուրսի մութը ձմեռուան խորունկութիւնը ունէր:

«Կտոր մը լոյս, կտոր մը լոյս...»:

Աղաչանք մըն էր աս: Ու աչքերնին դարձուցած պատուհաններուն, հիւանդներէն շատերը կը սպասէին լոյսի, կը սպասէին բանի մը...

×

Քանի մը օրէն Կաղանդ է:

Նոր տարի, նոր բարի:

Սա պզտիկ տղան, իր հետ կեանքի երիտասարդութիւնը կը բերէ հիւանդանոցէն ներս:

— Աղուոր քարթ - փոստալներ, աղուոր, աղուոր, նոր տարուան քարթ - փոստալներ:

Ձայնը անուշ, աչքերը իրենց սեւուլիկ գոյնին լոյսովը լեցուն, կը մօտենայ հիւանդներուն:

— Քարթ - փոստալներ, աժան, աժան, Կաղանդը մօտ է:

Թռչունի մը ճռուողիւնը, այս ձայնը հիւանդանոցին մէջ կ՚երգէ:

Ի՛նչ ուրախութիւն, կը խնդան հիւանդները:

Կաղանդ է, Կաղանդ...

Ձեռքէ ձեռք կ՚անցնեն քարթ -փոստալները: Աղջկան մը դէմքին առջեւ չեն կրնար բանել սիրտերնին:

Իւրաքանչիւրը սիրտին սիրածը գըտնեց:

Լեռներու մօտիկ ծնողները գիւղանկարներ ընտրեցին: Ծովանկարներ գնեցին ոմանք, ուրիշներ ալ՝ աղջիկի նկարներ: Մարապետի մը նկարը ընտրեց հոն աշխատող հիւանդապահուհին, ու պահեց գիրքի մը մէջ:

Տասնապետ Սեդրակը միայն, զգեստաւորուած կենդանիներու քարթ - փոսթալ մը գնեց:

Մէկ քանի վիրաւորներ ծիծաղեցան:

Հիւանդապահուհին ուրիշ քարթ - փոստալ մը ներկայացուց:

— Ոչ, պատասխանեց Սեդրակ, ու գլուխը ծռեց:

Վիրաւորներէն մին զատեց քարթ - փոստալ մը, ուր կատու մը, առիւծի պէս նստած, հանդարտօրէն կը նայէր:

—- Աս ալ գնէ, ըսաւ, տեսակ մը զուարթութեամբ:

Այն ատեն բոլորը մէկանց խնդացին:

Վայրկեան մըն էր աս:

Յետոյ պահեցին քարթ - փոստալները:

Տասնապետ Սեդրակը միայն, իր անկողնին ձողերէն կախ ցուցատախտակին մէկ անկիւնը անցուց իր քարթ փոստալը:

Այդ կենդանինե՞րը...

Բայց ի՞նչ ալ լուրջ ու բարի աչքեր ունէին, կը նայէին մարդու պէս, այնքան խաղաղ ու երազուն բաղձանքով, որ իրենց սրտին կարօտը կը տեսնուէր:

Շնորհալի, հազար անգամ շնորհալի իրենց արտայայտութեան մէջ, արդարեւ մարդկային բան մը կար, կը մօտենար իր սրտին, ու որքան կը նայէր, կը տեսնէր անոնց մէջ զսպուած, սրտի խորունկութեան մէջ մնացած զգացումի մը ճառագայթումը:

Հոդ էր անոնց սրտին խոյանքը, այդ նայող հանդարտ աչքերուն մէջ, մտածումի պէս կեցած, նկարի մը գոյներուն խառնուած կրակի գոլը:

Իր շունին աչքերն էին...

Նոր տարիէն քանի մը օր առաջ, վիրաւորները իրենց շնորհաւորութիւնները գրեցին, կարդալ - գրել չգիտցողներն ալ՝ խելացիներուն գրել տուին:

Ամէնուն մէջ ալ միեւնոյն լեզուն, միեւնոյն բանը կ՚ըսէին:

Տասնապետ Սեդրակը, իր շնորհաւորութիւնները գրելէ առաջ, ատեն մը նայեցաւ մարդկայնացած կենդանիներու քարթ - փոստալին: Սիրտը անդնդային լռութեան մը մէջ թեւատարած, աչքերուն փայլակները անոր

ԱՐԱՐԱՏ

═ o ═

Դարերուն դէմ, որ լանջքիդ
Կը քերեն կա՛մքն ադամանդ՝
Դուն կը կանգնիս անվրկանդ
Թափին հետ գո՛ռ հոգիիդ:

Երկնքին մէջ, ուր շանթերը
Գագաթիդ սո՛յլն են անհուն՝
Դուն կը պեղես յորդ առուն
Տեւելու լո՛յս ակօսներ:

Կ'ապրի՛ս, հըզօ՛ր Արարատ,
Հեգնելով մարտ եւ անդոհ.
Փշրելով շա՛չն ու գրոհ
Բռնութեան վատ եւ յայրատ:

Կ'ապրի՛ս, ինչպէս հողմակոծ
Արծիւին սիրտն աստուածեան՝
Փառքերո՛ւդ դէմ անվարան,
Եւ ժայռերուդ ոսկեզօծ:

Մե՛րն ես, անմա՛հ Արարատ,
Ինչպէս մե՛րն է մեր հոգին...
Դուն սոսկումն ես մոլեգին
Թուրքին վաւա՛շ եւ կաւատ:

Մե՛րն ես, այո՛, կը լսե՞ս,
Կը լըսե՞ս կանչն այս տըղուն...
Կը զգա՞ս թէ ի՛նչպէս եռուն
Կ'ամպեն շանթե՛ր բռունցքէս:

Մե՛րն ես, չըկայ բռնացող
Անպարտ ո՛չ մէկ ազգութիւն,
Ո՛չ մէկ օտար զօրութիւն
Ընդմիշտ քեզ ի՛րը ընող:

Պերճագեղ օ՛ր մը յանկարծ,
Պիտ' դիտապաստ տապալին
Ըստահակները Ուժին,
Եւ Զօրեղներն յղփացած:

Պիտ' տապալին ցոփակեաց
Արքշումները քոստ...
Ու դուն փայլի՛ս արեւոտ
Ազատութի՛ւն երազուած:

Օր մ'ալ, այո՛, պիտ' փշրե՛մ
Քընարիս լարն այս բեղուն,
Ու կռուին մէջ եռեփուն
Ես փառք կամ մա՛հ որոնեմ:

Մե՛նք ենք կուգանք, անսասան
Հսկայակա՛ն քայլերով.
Գաղթաշխարհեան երգերով,
Եւ յուզումո՛վ մարտական:

Մե՛նք ենք, արեան եւ ցաւի
Ըմբոստ սերունդը կարշնեղ.
Երիտասարդ եւ ահեղ
Վերապրողնե՛ր ցասումի:

Մե՛նք ենք, այո՛, կանգնողներ
Ըստրկութեան լուծին դէմ.
Մե՛նք ենք փշրողն արեւդէմ՝
Դարաւոր կո՛ւռ շղթաներ:

Ազգերու դէմ, նենգ եւ վատ,
Կը նետենք յոյսն անյապաղ.
Ու ջլապինդ եւ խիզախ՝
Քեզ կ'ողջունե՛նք, Արարատ...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

յատտանից ոչ մէկ ներկայացուցիչ չմացեց: Միւս գրեթէ բոլոր համբապետութիւններից մարդիկ մտան կենտրոնի մէջ, Վրաստանից նոյն իսկ երկու հոգի — Հայաստանը անտեսւեց: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ ոչ Հայաստանը ինքը, Խորհ. Միութեան սահմաններում, հաշւի առնելիք ոյժ է ներկայացնում, ոչ էլ Հայաստանի կոմունիստները իրենց մէջ համամիութենական չափանիշով մարդ կարողանում են տրամադրել.

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԱՐՆՈՅ ԴՈՒՌՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Առհասարակ, քաղցր է անցեալը: Քաղցր, ոչ թէ անոր համար որ անոր փոշոտած ծալքերուն մէջ դրած ես մասնիկ մը, բեկոր մը քու կեանքէդ ու գործէդ, այլ անոր համար, որ դէպքերն ու անցքերը, յիրաւի, վիպական փոթորկող ու եղերական իրականութիւն մը կը ներկայացնեն:

Սրտամորմոք անցեալի բաբախուն թեւերու վրայ, վայրկեան մը կ'ուզեմ ետ երթալ. երթալ դէպի 1917 թուականը, երբ կովկասեան ռազմաճակատի յաղթական կամարները սկսան խորտակուիլ իրարու ետեւէ:

Կովկասը կը հեւար:

Օրուան կարգախօսն էր

— «Դէպի՛ ճակատ...»:

Թերթերը կ'ուռէին ամէն օր բիւրաւոր կոչերով, ահազանգի ու օգնութեան կանչերով, ռազմաճակատի ամրացման յորդորներով, գաղթականական ու զինուորական հոգերով:

Երկրի խապրիկները մռայլ էին:

Հայրենիքի ձայնը խռոված էր հայ մարդու հոգին:

Ռուս զինուորը՝ խելագար ամբոխի վերածուած, դիւրութեամբ կը լքեր ա՛յն, ինչ որ շահած էր անհնարին մարտերու գնով:

Յաղթութեան պտուղի վրայ գուրգուրանք չունէր: Ցաւելեալ չքեղութիւն էր իր զէնքի յաջողութեան այնքան առատ հունձքը: Զինուորի աչքերն ու հոգին կարմրած էին: Դէպի տո՛ւն... Յեղափոխութիւն էր:

Գազազած ու պղտոր հեղեղը կոնակ դարձուցած իր երէկի փառքին, կը թաւալէր յոգնութեան, բարոյական պարտութեան ու անյայտութեան տիղմին մէջ:

Կը նետէր զէնքը՝ որով պաշտպանած էր ինքզինքն ու հայրենիքը, կը նետէր՝ պայուսակն ու փամփշտակալը, որոնց վրայ, յաճախ, իր խոնջած գլուխն էր դրած:

Լքուած ընդարձակ ճակատի պաշտօնական տէրերն էին կովկասեան ժողովուրդները, իսկ, աւելի ճիշդ, իրական տէրն էր հայ ժողովուրդը:

Սահմանէն անդին ու սահմանին վրայ, կովկասեան ժողովուրդներէն ոչ մէկը արենակից ու ազգակից ունէր, մինչդեռ մենք... բազմաթիւ անճար ու խոշտանգուած բեկորներ ունէինք դժոխքին մէջ, կարօտ՝ յոյսի ու լոյսի:

Ահա այս ընդհանուր թոհուբոհին մէջ, 1917 դեկտ. 24ին, խումբ մը ուսանողներ ճամբայ ինկանք դէպի Կարին:

Մեր կուրծքերը ուռած, ու հոգիները փոթորկած էին:

Դէպի՛ ճակատ...

Որքան դէպի յառաջ կ'երթայինք, այնքան ականատես կ'ըլլայինք սրտամաշուք երեւոյթներու: Ժողովրդական զանգուածային ողջմտութիւնը բռնուած էր ընդհանուր վարակէ մը, — անտարբերութիւն եւ յուսաբեկութիւն:

Ազգային եւ Ապահովութեան Խորհուրդները լծուած էին տենդագին աշխատանքի փոխարինող բանակ պատրաստելու եւ ռազմաճակատի պաշտպանութիւնն ամրացնելու համար: Մինչդեռ բուն ժողովուրդը իր ապրած օրերու մղձաւանջային գիտակցութիւնը չունէր: Ռուսական ուժի ներկայութիւնն իր նախաձեռնութեան եւ ինքնապաշտպանութեան ոգիէն շատ բան խլած էր: Սակայն, այժմ, պայմանները փոխուած էին: Անթացուպեր չկային: Իր գոյութեան իրաւունքը կախուած էր բազուկի ուժէն:

Մոգական հուժկու ձեռք մը պէտք էր, ժողովրդական այս անձեւ ճիգերն ու սպասումները իրենց խանձարուրէն դուրս բերելու համար:

Դեկտեմբեր 25—26ին Ալեքսանդրոպոլ (Լէնինական) էինք: Հոն էր եկած Զօր. Անդրանիկը եւ զինուոր կ'արձանագրէր:

Ժողովուրդը տաւուլ-զուռնայի ընկերակցութեամբ խռնուած էր հրապարակի մը վրայ:

Շշուկները կ'ըսէին,— Անդրանիկը պիտի գայ: Անդրանիկն եկաւ:

Եւ ահա ինքն է, հայ մեծանուն ռազմիկը, տան մը պատշգամին վրայ, ապետական խրոխտ կեցուածքով, հայեացքը խոժոռ, ու հոգին խռով.

— «Ապերախտ է ա՛յն որդին, որ կռուի դաշտը կը լքէ, դաւաճա՛ն է այն Հայը, որ փախստական որդին կը պատսպարէ, լիրբ է այն հարուստը, որ ոչ զինուոր կ'երթայ եւ ոչ ալ իր դրամով կ'օժանդակէ: Դո՛ւք, բոլորդ ալ, առանց խուսափելու, պէ՛տք է զինուորագրուիք. պէտք է անյապաղ ճակատ մեկնիք, որովհետեւ ռուս զինուորը դիրքերը լքած է եւ մեր դարաւոր ոսոխը ուրուներու պէս կը սաւառնի մեր գլխուն վրայ, խլելու համար մեր հայրենիքը, գլխատելու համար մեր ժողովուրդը»:

Անդրանիկի բուռն խօսքերը անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծեցին ժողովուրդին մէջ:

Պէտք էր յուսալ, որ շուտով թարմ ուժեր պիտի հասնին Կարին ու Երզնկա:

Այդ օրերուն, Զօր. Նազարբէկեան նոյնպէս կը պատրաստէր մէկ ուրիշ բանակ, ամէն հաւանականութեանց առջեւ պատրաստ գտնուելու համար:

Թէեւ տակաւին պետութիւն չունէինք, բայց օրէ օր դէպքերը պետական գունաւորում կուտային երեւոյթներուն:

Մեր խումբը կը շարունակէր իր ճամբան մեծ հաւատքով եւ ժամ առաջ կ'ուզէր տեղ հասնիլ:

Անցանք Կարս, Սարիղամիշ եւ Գարա-Ուրկան:

Ամէնուրեք կը հանդիպէինք վերադարձող զինուորներու:

Ամէն տեղ, զինուորական մթերանոցներն ու պահեստները բերնէ բերան լիքն էին: Տարիներու դիմադրական մեծ պաշար կար:

Գարա-Ուրկանէն Կարին՝ երկաթուղի էր շինուած:

Ամէնքս միասին, կ'առնենք շոգեկառքը, որ «գուգուչքա» կը կոչուի. բեռնատար շոգեկառքեր, բաց, առանց ծածկոցի:

Ձիւն կուգար: Զինուորական հաստատոկներու մէջ փաթթուած, քով-քովի կծկուած էինք:

Առաւօտեան երբ արթնցանք, տեսանք որ ձիւնը նստած է իր ճերմակ սաւանը մեր վրայ:

Մեր «գուգուչքա»ն դանդաղ կ'ընթանար եւ ամէն կայարան ժամերով կանգ կ'առնէր:

Հասանք Խորասան: Ռուս զինուորները շրջապատեցին մեզ:

Հայհոյանքներու տարափի տակ մեզմէ «վոտկա» (օղի) կը պահանջէին: Գոհացում կը տրուի իրենց եւ մեզ հանգիստ կը ձգեն:

Յաջորդ օրը մեր «գուգուչքա»ն Տէվէ-Պոյնիի ձիւնապատ լանջերէն հեւալով կը բարձրանայ եւ երեկոյեան կը հասնինք Կարին:

Կայարանը քաղաքէն բաւական հեռու էր: Ցուրտ է եւ անդադար ձիւն կուգայ:

Ասդին-անդին իյնալով, շուտով կը գտնենք թաղիքէ մեծ վրան (եուրտ) մը,— ռուսական ժառանգութիւն — եւ կը տեղաւորուինք:

Կրակ կը վառենք եւ ամէնքս ալ կը բոլորուինք ճարճատող բոցերուն շուրջ:

Յանկարծ, մեր ընկերներէն մին կ'ըսէ.— Տղաք, Նոր Տարի է այսօր...

1917 դեկտ. 31ի իրիկունն էր:

Թաղիքէ վրանին տակ, բոլորուած կրակին շուրջ, անշուք կերպով կը տօնենք մեր Նոր Տարին, մեր երազած հայրենիքին մէջ:

Որքա՜ն երջանիկ էինք:

Ու տակաւին մինչեւ այսօր, ես կը փնտռեմ մեր այդ անշուք Նոր Տարին, Կարնոյ դուռներուն առջեւ, հայրենիքի ծոցին մէջ:

Ո՞վ չպիտի փնտռէր այդ Նոր Տարին, ՄԵՐ Նոր Տարին...

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

—•—

Տարին կը վերջանայ համեմատաբար խաղաղ պայմաններու մէջ:

1934ը դարձաւ առաւելապէս բանակցութեանց տարի: Ցետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը ուզեց ամփոփուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջագիծին մէջ: Սակայն քանի տարիները սահեցան, դէպքերն ու փորձառութիւնը ցոյց տուին, որ Ժընեւի արիսպագոսը համադարման չէ աշխարհը ցնցող տնտեսական ու մանաւանդ քաղաքական տագնապներուն: Լոքառնոյի եւ Բրիան-Քելլոկ դաշինքները անզօր են պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու եւ համաշխարհային խաղաղութիւն եւ եղբայրութիւն հաստատելու համար:

Այդ էր պատճառը, որ մէկ կողմէ շրջանային խմբակցութիւններ կազմուեցան՝ ինչպէս Փոքր Համաձայնութիւնը (Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա), Պալքանեան Ուխտը (Թուրքիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա), միւս կողմէ ծրագրուեցան Արեւելեան եւ Միջերկրականեան Ուխտերը՝ որոնք թուղթի վրայ մնացին: Իսկ Զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրուած էին, բոլորովին սնանկացաւ, ու պետութիւնները, մեծ թէ փոքր, աննախընթաց զինարշաւի մը ձեռնարկած են երկար ատենէ ի վեր: Հիմա բոլորն ալ դիմակները նետած են ու քարտերը բաց կը խաղան այլեւս: Վերսայլի դաշնագիրը շատոնց մեռեալ տառ դարձած է եւ Գերմանիա սանձարձակ կը սպառազինուի, առանց աջ ու ձախ նայելու, իր նիւթական միջոցներուն ներած չափով, համոզուած թէ՝ ուշ կամ կանուխ՝ պիտի կրնայ ընդունիլ տալ կատարուած իրողութիւնը: Ուաշինկթընի նաւային համաձայնագիրն ալ խախտեցաւ վերջերս ու հիմա հեռաւոր Ճափոնէն ու Ամերիկայէն մինչեւ Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա ու մինչեւ Թուրքիա խօլական մրցում մը կայ սպառազինուելու համար ցամաքի եւ ծովի վրայ, մանաւանդ օդի մէջ: Ցառաջիկայ պատերազմին մէջ օդանաւերու առաջնակարգ դեր վիճակուած է: Նոր ռազմագիտութիւնը հիմնուած է օդանաւերու արագ եւ ազդու օգտագործումին վրայ: Բոլոր երկիրներու մէջ վերջերս ռազմափորձեր կատարուեցան, մասնաւորաբար մեծ քաղաքները պաշտպանելու համար օդէն գալիք յարձակումներու դէմ: Անգլիոյ փոխ-վարչապետը Պոլտուին վերջերս Մեծն Բրիտանիոյ սահմանները փոխադրեց Տուվրի սեպ ժայռերէն Հռենոսի ափերը՝ ակնարկելով Գերմանիոյ կողմէն Անգլիոյ վրայ կատարուելիք օդային յարձակումներուն: Օդանաւի զարգացումը այլ եւս կը ջնջէ պետութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող հողային կամ ծովային սահմանները: Օդը սահման չունի: Նիւթապէս անհնար է օդային սահմանագծումը: Լոնտոնէն ճամբայ ելլող օդանաւը երեք օրէն Աւստրալիա կը հասնի: Մեքենայի արագ զարգացումին շնորհիւ, շատ չանցած աւելի պիտի կրճատուի այդ միջոցը: Փարիզէն մեկնող օդանաւեր քանի մը ժամ վերջ կրնան Պերլինի վրայ հասնիլ, ու փոխադարձաբար:

Այս պայմաններուն մէջ շատ հասկնալի է որ մեծ ու փոքր բոլոր պետութիւնները մասնաւոր կարեւորութիւն ընծայեն օդանաւերու շինութեան:

Սարի խնդիրը, որ պահ մը պատերազմի վտանգը ցցեց աշխարհի գլխուն, խաղաղ կերպով պիտի կարգադրուի շնորհիւ ֆրանքօ-գերման հասկացողութեան: Գերմանները հաւանաբար ետ պիտի ստանան հանքային այդ շրջանը, իսկ ֆրանսական դրամատիրութիւնը պիտի ապահովէ Սարի մէջ դրուած միլիառները: Այս կարգադրութեամբ, պատերազմի վախը կը հեռանայ որոշ ժամանակի մը համար: Այսքանն ալ շահ պէտք է նկատել ներկայիս: Պատերազմի մղձաւանջը միշտ կախուած է Եւրոպայի գլխուն: Եթէ ցարդ չէ պայթած, պատճառն այն է, որ ոչ մէկ պետութիւն պատրաստ է դեռ: Միջազգային խմբակցութիւնները իրենց վերջնական դասաւորումը չեն գտած տակաւին: Ո՞վ որու հետ պիտի ըլլայ նոր պատերազմին մէջ: Այս հարցն է որ անորոշ կը մնայ ցարդ: Տասնհինգ տարիէ ի վեր կատարուած սակարկութիւնները վերջ չգտան դեռ: Լեհաստան, որ մինչեւ վերջին ժամանակները Ֆրանսայի ամէնէն ապահով զինակիցը կը նկատուէր եւ գրեթէ անոր թեւարկութիւնը կը վայելէր, սկսաւ դիրք փոխել եւ թեւարկութենէ ձերբազատուելու փորձեր ընել: Գերմանական վտանգին դէմ հաստատ պատուար մը նկատուած այս երկիրը այժմ կասկածով կը դիտուի Ֆրանսայի կողմէ: Հանգուցեալ Պարթուի առաքելութիւնը դէպի Վարշաւա՝ բացասական արդիւնք տուաւ: Ատոր հակառակ, Ֆրանսա կարեւոր աջակից մը ապահովեց նոյն ճակատէն՝ յանձին Խորհ. Միութեան, որ կը թուի թէ գերմանական յարձակումի մը պարագային իր կողքին պիտի կանգնի:

Պալքաններու մէջ տասը տարիէ ի վեր մրցակցութեան մէջ են ֆրանսական եւ իտալական դիւանագիտութիւնները: Պահ մը իտալականը յաղթած կը թուէր՝ իր մականի տակ միացնելով Հունգարիան, Ալպանիան, Պուլկարիան, Յունաստանն ու Թուրքիան: Սակայն ի վերջոյ յաղթեց ֆրանսականը, որ այսօր միակ ազդեցիկն է արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալքանեան Ուխտը իր ստեղծագործութիւններն են: Իտալիա իր հետ ունի միայն Պուլկարիան ու Հունգարիան, այսինքն այն երկու պետութիւնները, որոնք դժգոհ են ներկայ գոյավիճակէն եւ կողմնակից՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան:

Պալքաններու մէջ շարունակուող այս մրցակցութիւնը իր մէջ կը պարունակէ պատերազմի մը սերմը: Այդ է պատճառը, որ Ֆրանսա կ'աշխատի ամէն գնով մթնոլորտը պարզելու նաեւ աշխարհի այդ մասին մէջ: Իտալիոյ հետ համաձայնելու իր փորձերը կը ձգտին այդ նպատակին: Իտալիա պիտի կրնա՞յ գոհացում ստանալ: Այս է ամէնէն կարեւոր խնդիրը:

Առանց Իտալիոյ բարեկամութիւնը երաշխաւորելու, Ֆրանսա չի կրնար ապահով ըլլալ Եւրոպայի խաղաղութենէն:

Բաւական դժուար է գոհացնել Իտալիան: Անկէ առաջուան փորձերը դրական արդիւնք չտուին: Երկու տարի առաջ Սուրիոյ նախկին մարզպան Տըժուվընէլ վեց ամսով իբրեւ արտակարգ լիազօր դեսպան Հռոմ գնաց՝ ֆրանքօ-իտալական մերձեցումը իրականացնելու համար: Այն ատեն որոշ հարցերու շուրջ համաձայնեցան եւ կը կարծուէր թէ ամէն ինչ կարգադրուած է: Վերջերս կատարուած ձեռնարկները, Հռոմի խօսակցութիւնները եւ Լավալի մօտիկ ճամբորդութիւնը ցոյց կուտան թէ տակաւին շատ բան կայ հարթելիք:

Մինչ այս, մինչ այն, այս օրերս դարձեալ կը խօսուի իտալօ-թրքական պատերազմի մը հաւանականութեանց վրայ: Գաղտնիք չէ թէ Իտալիա առնուազն քսան տարէ ի վեր կը ցանկայ Անատոլուի եզերքներուն: Իր այդ ցանկութիւնը միջազգային համաձայնագրով մը նուիրագործուեցաւ 1915ին, երբ դաշնակիցները կը սակարկէին Իտալիոյ անջատումը Եռեակ Զինակցութենէն եւ իրենց կողքին պատերազմի մասնակցութիւնը (Սէն-Ժան տը Մորիէնի գաղտնի համաձայնագիրը, ապրիլ 1915): Զինադադարին, իտալական բանակը գրաւեց Ատալիայէն Գոնիա՝ իրեն սահմանուած ազդեցութեան շրջանակը: Դէպքերու բերումով, դաշնակիցները պարպեցին Թուրքիոյ գրաւեալ շրջանները: Իտալիա նոյն իսկ Թուրքերուն՝

խորութիւնները կը չափէին:

Երբեք հեղնանքն ու ծիծաղը իրարու խառնուած, մարդկային կերպարանքո՞վ կ'ուզէին ներկայացնել զանոնք, մտածեց վայրկեան մը: Հիմակ որ զգեստաւորուած էին անոնք, անոնց ներսը բաբախող սիրտը մարդկայնացած, թերեւս աւելի մարդկային էին, խորհրդածեց հանդարտօրէն:

Շատոնց պանդուխտ, տասնապետ Սեդրակ, իր մօրը ու եղբօրը հետ, Դանուբի եզերքը, Ռուսճուք քաղաքը հաստատուած, Չէրնօ-Վոտայի կռիւներուն մէջ վիրաւորուելէն ի վեր, Ֆիլիպէի գերմանական հիւանդանոցին մէջ կը մնար, Մարիցայի եզերքը...

Ինք այցելու չունէր: Ամէն օր աչքերը օտար այցելուներու վրայ, կը նայէր իր ընկերներուն, եւ ամէն ձայն, ամէն ձայն կը մնար իր սրտին մէջ:

Այդ օրն ալ իր դրացի վիրաւորին պատմութեան ականջ կախեց, երբ ան զինքը շրջապատող այցելուներուն կը պատմէր.

— «Սա չափը կը յիշեմ որ, բժիշկին գործողութենէն ետք, երէկ մինչեւ իրիկուն գինով էի: Աչքերս բանալուս պէս, պատերը, ձեղունը, սեղանները, աթոռներն եւ մահճակալները կը դառնային անիւի նման: Երազներ կը տեսնէի: Հարիւր անգամ մայրս տեսայ իր պառուըցած դէմքով: Պատերազմի դաշտը աչքերուս առջեւ, խուլցած, չէի լսեր թնդանօթներու ձայնը: Շարժումի ալեկոծում մը միայն կը ծաւալէր, կը լեռնանար, յետոյ մշուշ մը անմիջապէս կը կլլէր ամէն բան: Տեսայ խրամներուն մէջ մեռնող ընկերներս: Անծանօթ լեզու մը կը խօսէին, որովհետեւ, բան չըհասկցայ, երբ զէնքի ընկերս խօսեցաւ աչքերը արցունքով լեցուն: Ձեռքի շարժումներ կ'ընէր... անտարբերութեանս վրայ կատղած, դող եկաւ վրան, ինկաւ գետին:

Խելքս կորսնցուցած, կը շարժէի խառնիճաղանճին մէջ, կը քալէի աներեւոյթ ձեռքի մը մղումին տակ: Դիակներուն վրայէն անցած ատենս, բան չէի զգար: Ոտքերս արիւնով ներկուած, փուշ փուշ կը ցատկէի, կը հետեւէի ընկերներուս շարժումներուն: Ոտքերս երբ կթոտելու պէս կ'ըլլային, կը պահուըտէի դիակներուն տակ, թշնամիին կրակը որովհետեւ, հոնա, դիմացն էր:

Այս պահուս վրաս կատաղութիւն եկած, կ'ուզէի բլիկ բլիկ ընել մարդկութիւնը, վայրի գազաններուն առջեւ նետել անոնց սիրտերը...»:

Տասնապետ Սեդրակ դողաց: Կը զգար որ սրտէն ճառագայթ մը, ակօսի պէս երկնցած անոր սրտին, միեւնոյն ցաւին մէջ, իրենց եղբայրացած վէրքերը կ'օրօրէին, ու միեւնոյն երազով, կարօտը կը քաշէին կեանքին:

Սրտով կը դողար հիմակ: Պատերազմը աչքերուն առջեւն էր:

Փայլակնավառ, մեծազօրդ ամպերու հորիզոն մը երկարեցաւ, դալարուն՝ ալեկոծ ծովու նման, ուրկէ, մարդկային անթիւ կարաւաններ, կ'անցնէին՝ ճեղքելով ծուխի քուրաներէ բարձրացած պատը, կը կորսուէին՝ անապատին հալած հորիզոնին խորը մեռնող ուղեւորներուն հանգոյն: Կը զգար որ, մարդկութիւնը այս կռիւներուն մէջ կ'ուրախանար խենթի պէս: Ինք մասնակցած այս զինուորի խաղերուն, մարդուն ու կենդանիներու մէջ գտած տարբերութիւնը լոյսի պէս կը նշմարէր, ու նայելով կրկին քարթ-փոստալին, առաջին անգամն էր որ ծաղրանքի ժպիտ մը երեւցաւ շրթունքներուն վրայ, որովհետեւ եղածին անունը չէր կընար տալ... յիմարութիւն, յիմարութիւն, յաւիտենական յիմարութիւն: Ցընորքի մը պարը, անկարելի երազներու պատրանքը, անոնց շուքը, երազ, յաւիտենական երազ: Հըպարտ հոգիներու վարդագոյն ցնորքը, անոնց երջանկութիւնը անհասկնալի:

Ընթրիքի ժամն էր: Վիրաւորները կորեցին իրենց հացերը: Իր դրացի վիրաւորը, կաթի ամանին մէջ փշուր փշուր ընելով հացը քիչ մը տաք ջուրով թրջելէն ետք, լեցուց կաթը: Վարի շրթունքները կիսովի կտրուած, բերանը առանց հատ մը ակռայ ունենալու, կաթիլ կաթիլ կը կաթէր կերածն ու խմածը՝ ճիտէն կախուած կրծկալին վրայ:

Տասնապետ Սեդրակ նայեցաւ անոր: Քանի կը նայէր, իր ներսը կը խեղդուէր մարդկային ամէնէն սրբազան ձայներէն մէկը:

Միւս վիրաւորները կը ճաշէին անուշադիր:

Ինք շատ նեղուեցաւ: Բարակ քըթինք մը մարմնին վրայ, ախորժակը աւրուած էր: Կերակուրին նայած ատեն, կը զգար պժգանք, երբ իր դրացի երկու վիրաւորները մանաւանդ, որոնք երիտասարդ ծերերու կը նմանէին, շատ քիչ անգամ խօսելով, աչքերով իրենց սիրտը բացատրել կը ջանային:

Քարթ-փոստալը:

Երբ ուտելու սկսաւ, իւրաքանչիւր պատառ, կը թանձրանար բերնին մէջ՝ կոկորդէն վար՝ չոր հացի կտորուանքներու պէս գլտորելով:

×

Ի՛նչ ձայներ, ի՛նչ ձայներ եկան անցան իր ներսէն: Անոնց թնդիւնը ամէն դի, ամէն տեղ կը քալէր իր հետ, անոնց արձագանգը կը լսէր դեռ: Մանաւանդ, անցեալ գիշերուան շունչին հաչիւնը միտքը կուգար երբ, կը յիշէր իր շունը, կը տեսնէր անոր փայլուն ջուրի պէս աչքերը, անոր հաչիւնը կը լսէր:

Ասանկ տխուր վայրկեաններու իր շունը ուրախութիւն կը բերէր տունէն ներս: Մինակ պոչը երերցնելով բան հասկնալ ուզելու ձեւերը բաւական էին, երբ պատասխան ժպիտ մը կամ հարցում մը, տունը կը գտնէր իր զուարթութիւնը:

Հող էր կենդանիներու քարթ-փոստալը, իր դիմացը, շուն մըն ալ կար հոն իր շունին պէս աղուոր:

Աղուոր, աղուոր, ի՛նչ աղուոր էր այս շնիկը:

— Ի՞նչ կը ներկայացնէին այս մարդու պէս հագուած կենդանիները...

— Ի՞նչ է մարդը, ի՞նչ է մարդը, ի՞նչ է մարդը...

Ինքնածին ճիչ մըն էին այս հարցումները...: Իր յուզումը հասաւ մինչեւ ողնածուծին, ու առնելով քարթ-փոստալը, ինքնաբերաբար տարաւ շրթունքներուն:

Կուրծքէն բարձրացող ձայնը փոխուած չունչի, անհունութենէն հասնող կրակէ շունչի նման կը հեւար.

— Մա՞րդը, մա՞րդը, մա՞րդը...

Շրթունքները փակած քարթ-փոստալին, դեռ կեանքին մէջ ասանկ համբոյր դպած չէր շրթունքներուն: Խորունկ համբոյր, շրթունքները շրթունքներէն ապակիէ թանձր պատով զատուած, սրտի կրակով բոցավառ, սրտով մաքրուած համբոյրը:

Տասնապետ Սեդրակ դողաց:

Այս անգամ կեանքը կը դպէր շըրթունքներուն: Ու այս կենդանիներու կեանքի պատմութիւնը կ'երեւէր աչքերուն:

Մեծ, մեծ, մեծ...

Հիմակ ալ իր վիշտը թէեւ տարբեր, սիրտը փլած, կը նեղուէր: Ի՞նչ անցաւ մարմինին վրայէն որ սիրտը թեթեւ, կարծես արիւնը իր վէրքերուն արեւին տաքցնող լոյսին պէս կը քսուէր: Իր շունին լեզուն կը քսուէր իր վէրքերուն:

Սրտին խորունկէն լսեց անոր ձայնը:

Այս ձայնը իր ներսը մնացած, իր առաջուան թրթռումը ունէր, ուժով էր, ինք այս ձայնէն կախարդուած, իր մօտիկը, այն օրերուն պէս, կը տեսնէր իր շունը, լեզուն կախած, հեւքը հեւքին առնելով, իր լեզուով կարծես իր վէրքերը կը լզէր, լեզուն կը քսէր իր մարմնին: Անոր ձայնը այն պահուն հեծկլտուքներ...

×

Հետեւեալ օրը, հիւանդապահուհին ժողվեց նամակները: Իր ընկերուհիները սկսան դիտել նկարները հետաքրքրութեամբ: Զգեստաւորուած կենդանիները տեսնելնուն պէս խնդացին:

Հրաշալի կատակերգութիւն:

— Որո՞ւ է այս քարթ-փոստալը, նայինք ի՞նչ գրեր է, ըսաւ մին:

Միւս գրուածները, որոնք իրարմէ ընդօրինակուած, հասարակ կրկնութիւնն էին սովորութիւններու, հոս, կենդանիներու կռնակին վրայ կը փոխուէր, կը խորունկնար կեանքին պէս:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՍԸ

— օ —

— «Շնորհակալ եմ, տիկին, չափազանց ազնիւ էք: Ես Հայ եմ, եւ ապրած ու վայելած շատ աւելի դառնութիւններ: Վստահ եղէք, նորէն պիտի ապրիմ եւ ապրեցնեմ երկու փոքրիկ զաւակներս ու կինս, բոլոր միջոցներով զօտեպնդուած Հայ ըլլալու գիտակցութեամբ, որովհետեւ գիտեմ թէ այս նեղութիւններէս մեծ մասը Հայ ըլլալուս համար է որ կը կրեմ»:

Բողոքի եւ զառնութեան արտայայտութիւն մը՝ երիտասարդ հայ աշխատաւորի մը կողմէ ուղղուած միեւնոյն սեղանի չուրջ երկար տարէ նէ ի վեր աշխատող Ֆրանսացի բարի կնոջ մը: Շատերու մէջ բացառիկ կին մը, որ չափազանց ընկճուած օտար աշխատաւորներու դէմ եղած «տմարդի եւ անարդար» կարգադրութենէն, ծրարի մը մէջ քան Ֆր. կ՚առաջարկէր հրաժեշտ առնող հայ աշխատաւորին, իբրեւ «չօքօլայի դրամ երկու փոքրիկներուն»:

Եթէ դէպքը սովորական է — մանաւանդ արտի տէր մարդոց շրջանակին մէջ — բացառիկ բնոյթ կը ստանայ մեր կողմէ իրականութեան մէջ, ուր ամէն լաւ արտայայտութիւն, մարդկային բնական արարք, կը մնայ թաղուած չոր, քսու հաշիւներու գարշելի շրջապատին մէջ:

Այս տօնական օրերուն, դուք չէ՞ք տեսներ զայրոյթէն եւ բողոքէն կարմրած ու խոժոռ արտայայտութիւնները հայ աշխատաւորներուն, որոնք իրենց ակռաները կը սեղմեն, ըմբոստանալով պոռնկացած աշխարհին եւ բիւրապատիկ պոռնկացած մարդկութեան դէմ:

Եթէ մինչեւ այսօր մեր ազգային բովանդակ ողբերգութեան ընթացքին — հակառակ մեր կամքին — չէինք կրնար կամ չկրցանք ճանչնալ արժանաւորապէս մեր անմիջական չրջապատն ու աւելի հեռաւորները, եթէ ազգովին վարակուած միամիտ եւ սրբազան երազատեսութեամբ, միշտ եւ բոլոր առիթներու մէջ հաւատացինք արդարութեան, եղբայրութեան եւ հաւասարութեան, եթէ մեր ուժերէն եւ մեր ունեցած հնարաւորութիւններէն աւելիով յանուն այս միեւնոյն գաղափարներուն զոհեցինք եւ զոհաբերուեցանք, նոյն իսկ ուրիշներու հաշուին, — այսօր ժամանակն է — հրամայական ու ստիպողական, ոչ միայն սրբագրելու պատմական դէպքերու անհրաժեշտութենէն ծնած այս կեցուածքը, այլ եւ վճռական դարձուածքով մը նոր դիրք, նոր ուղղութիւն բռնելու, յանուն հայութեան, բոլորէն առաջ հայ կոտորակուած բեկորներու ինքնապաշտպանութեան:

Անցեալին՝ մեր նախորդները — ինչ դասու ալ պատկանին — եթէ մընացին գերազանցապէս երազատեսգաղափարապաշտ, հաւանաբար ուրիշ կերպ ալ չկարողանային առաջնորդել մեր կեանքը: Ժամանակի յատուկ հոգեբանական պայմաններուն հաւանաբար, արգիլէին զինքը անտեսել մարդկային կեանքի բարօրութեան օգտին, 19րդ դարու նշանախօսքերը, որոնք գերազանցապէս ծնունդ էին բարձր եւ ազնիւ գաղափարներու, եսամոլ ու գռեհիկ հաշիւներու եւ իրականութիւններու հակադրութեան համար:

Այս տեսակէտէն, արդար չէ, մեր ներկայ տագնապներուն մէջ, մեր անզօրութեան եւ յաճախ ապիկարութեան մեղքերէն ողբ ու կոծ բարձրացնել ամէն յանցանք միայն բարդելով անցեալի եւ նախորդներու վրայ:

Անոնք չտեսան — եթէ կ՚ուզէք անպայման մեղադրել — բայց մե՞նք: Ի՞նչ կայ գաղտնի վերապրող սերունդի համար: Չէ՞ որ, այսօր իւրաքանչիւրս մեր հաշուին լաւագոյն դընահատողներ ենք, ոչ միայն մեր իրական կացութիւնը, այլ եւ աշխարհի բոլոր չար եւ բարի գործերուն, ամենատարրականէն մինչեւ ամենաբարդ խնդիրները: Այս ուղղութեամբ մեր կատաղութիւնները, մեր իրարատեցութիւնը, չէ՞ք տեսներ կը մղեն մեզի յաճախ ամէնէն սարսափելի եւ անողոք վճիռներ արձակելու եւ մեռածներու եւ այն ողջերու մասին, որոնք կը մնան միշտ հին, միշտ անուղղելի երազատեսները:

Դէպքերը որ կը զարգանան մեր անմիջական շրջապատին մէջ, մեր շուրջը, մեր աչքին առջեւ եւ մեր զատողութեան մատչելի սահմաններու մէջ, կը թելադրեն աւելի քան յստակօրէն այն բոլոր միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են յանուն մեր անհատական եւ հաւաքական գոյութեան պահպանման:

Փոքրիկ դէպքը զոր արձանագրեցի այս յօդուածի առաջին մասին մէջ, ամբողջ պատմութիւն մըն է ինքնին:

Երիտասարդ հայ աշխատաւորը, ամուսնացած եւ երկու փոքրիկ զաւակներու հայր, մէկն է անոնցմէ, որ պատերազմի բովանդակ արհաւիրքը ապրած, աքսորի ու հալածանքի արիւնոտ ճամբաներու վրայ մինչեւ Միջագետքի անապատները հասած, ի վերջոյ գտած է զինքը այս երկրին մէջ, աշխատանքի մաքուր սեղանի առջեւ:

Պարկեշտ ու աշխատասէր, հաճոյակատար ու ընկերասէր բոլոր իր աշխատաւոր ընկերներու հետ, ան յանցանքն ունէր այս երկրին մէջ «օտար» կոչուելու: «Եթէ Հայ չըլլայի, անշուշտ այս մեղադրանքը (օտարական) կրնար աւելի նուազ աղետաւոր ըլլալ», կ՚ըսէ ու կը դառնէ երիտասարդը, պարզելով այն բացառիկ վիճակը, որ Հայունն է, հայ մարդունն:

Իր պոռթկումն ու զայրոյթը նոյն իսկ «գթոտ ու ազնիւ սիրտերու հանդէպ» արդիւնք էր այս գիտակցութեան հետ նաեւ ուրիշ իրականութեան մը:

«Աշխատաւորական դասի պաշտպանութեան համար, մեր մէջ ալ կան շատեր (Ֆրանսացի): Անոնք յաճախ կրակ ու բոց արտայայտութիւններ են ունեցեր կառավարութեան եւ այն բոլոր կազմակերպութիւններու դէմ, որոնք կը շահագործեն աշխատաւորական զանգուածները: Շատերը անխնայ կը դատապարտեն մեզ նման ազգերու դէմ գործուած անարդարութիւնները: Եւ վերջապէս ամէն գնով քու սեփական ճգնումներուդ եւ պահանջներուդ ձայնակից ցոյց տալով իրենք զիրենք, այն տպաւորութիւնն եմ ունեցեր թէ բացի ազգային ծագումէն, տարբերութիւնը ոչ մէկ հիմնական խնդիր կրնար յառաջ գալ մեր մէջ: Բոլորս ալ աշխատաւորներ, ընչազուրկներ (եթէ անոնց մէջ բոլորը ընչազուրկ չըլլան) հետեւաբար աշխատանքի պաշտպանութիւնը բոլորիս պարտականութիւնն էր:

«... Ոչ ոք, ոչ ոք սակայն փորձեց կրկնել այս մտքերը այն ատեն երբ իմացան օտարականներու դէմ ձեռք առնուած խիստ միջոցները, աւելին ըլլալով փոխուեցան անոնք առկէ յետոյ, իրենց սովորական վերաբերմունքի, խօսակցութիւններու եւ նոյն իսկ դէմքի արտայայտութիւններու մէջ, այլ եւ անոնց համար մինք աշխատաւոր ընկերներ չենք: Եթէ ես մերժեցի այս բարի կնոջ փոքրիկ նուէրը, այդ անոր համար է նախ, որ չեմ ուզեր վիրաւորել Հայու անունը, երկրորդ՝ որ այդ եղանակով ես իմ զայրոյթս յայտնեցի բոլոր անոնց, որոնք ոչ իսկ չոր բառ մը գտան իրենց զգացմունքը հաղորդելու»:

Հիասթափութիւն խոր ու ծանր, բուն իսկ աշխատաւորներէ, աւելցնեմ անմիջապէս անոնցմէ որոնք ուրիշ առիթներով հպարտութեամբ իրենք զիրենք զինուորեալները կը յայտարարեն համայնավար ու ընկերվարական աշխատաւորական կուսակցութեանց:

Հայ աշխատաւորը պարզ եւ յստակ տեսաւ խօսքի եւ գործի միջեւ նետուած տարբերութիւնը, ան ըմբռնեց եւ համոզուեցաւ թէ բոլոր չողչողուն եւ գեղեցիկ մտքերու տակ թաղուած է սրբազան եսը ամէն բանէ առաջ:

«Սրբազան ես» քաղաքական կեանքի մէջ, դիւանագիտական պոռնկութեան ընթացքին, քիչ մը ըմբռնելի եւ սովորական է այլ եւս բոլորին համար: Հայ վերապրող սերունդը այս գիտակցութեան հասած կը թուի ըլլալ: Սրբազան եսը գերազանցապէս աշխատաւորական կեանքին մէջ, այս դասին նուիրուածներու կողմէն, խոստովանի՞նք որ կը մնար անըմբռնելի:

Այն ինչ որ տեղի կ՚ունենայ մեր շուրջը, կը մղէ մեզ այս մասին ալ աւելի բաց աչքերով դիտել կեանքը:

Եւ դուն, հայ աշխատաւոր ընկեր, դուն որ տարին կը փակես իբրեւ իրական զոհ աշխատանքի ճակատին վըրայ, Նոր Տարուան սեմին ոտքի ելիր, հպարտ «Հայու նման», ճիշդ քեզի ներկայացուած ընկերոջդ նման, այն վճռական հաւատքով որ պիտի ապրիս, պիտի ապրիս պատուաւոր, քանզի մաքուր է քու աշխատանքդ եւ նըւիրական է ան: Ցոյսով նայէ դէպի ապագան, որովհետեւ եթէ աշխարհը սրբազան եսին ապաւինած իր գոյութեան պայքարը կը տանի առանց ամօթի, դուն աշխարհի բոլոր ազգերէն եւ ցեղերէն աւելի իրաւունք ունիս կառչելու սրբազան եսին:

Հայկական Եսի հզօրութեամբ կըրնաս փրկուիլ դուն, փրկելով նաեւ ազգային եսը իր անկումէն ...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ծով թափելու համար Հելլէնները: Բայց երբեք չէ հրաժարած օր մը Իզմիր — Ատալիա շրջանը գրաւելու ծրագրէն:

Թուրքիա գիտակից այդ դիտաւորութեան, 1923էն ի վեր ապրեցաւ Իտալիոյ սարսափին տակ, իր արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւնը ստանալով Հռոմէն մինչեւ այն օրը, երբ Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը ձեռբազատեց էնկիւրէն Մուսոլինիի մղձաւանջէն եւ զայն առաւ իր շրջագիծին մէջ: Ֆաշիստ Իտալիա երբեք չմարսեց Փարիզի այս խաղը, ու այսօր Հռոմի սակարկութեանց մէջ Թրքական հարցը օրակարգի վըրայ է անտարակոյս:

Միջազգային քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ հնարաւո՞ր է Իտալեւթուրք պատերազմ մը: Տարակուսելի է: Թուրքիա դաշնագիրներով կապուած է Խորհ. Միութեան, Եուկօսլավիոյ, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի հետ: Կայ նաեւ Անգլիան: Մինչեւ որ այս վերջինն ու Խորհ. Միութիւնը իրենց հաւանութիւնը չտան, կարելի չըլլար միջազգային ներկայ գօյավիճակը խախտել: Ֆրանսա կըրնայ խօսք հասկցնել Եուկօսլավիոյ եւ Ռումանիոյ, իսկ Յունաստան վերջին պահուն կրնայ անցնիլ Իտալիոյ կողմը, բայց Անգլիան ու Ռուսիան է որ վճռական դերը պիտի կատարեն՝ Ֆըրանսայէն զատ:

Այսպէս, ուրեմն, Նոր Տարին կը բացուի անորոշ եւ անստոյգ կացութեան մէջ: Մարդկութիւնը կանգնած է մեծ անծանօթի մը առջեւ: Տնտեսական տագնապը որ հինգ տարիէ ի վեր աւեր կը սփռէ ամէն կողմ, մեղմանալու նշաններ ցոյց չի տար. ընդհակառակն Ֆրանսայի մէջ կարծես կը ստանայ աւելի սուր ու չեչտուած բընոյթ, որուն հետեւանքով ալ աննախընթաց հալածանքի կ՚ենթարկուին օտար աշխատաւորները:

1935ին պիտի պայծառանա՞յ վերջապէս մթնոլորտը եւ լաւ օրերը պիտի գա՞ն կրկին. կարելի չէ այժմէն գուշակել:

Կ'օտեսնդուինք լաւ յոյսերով:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ

— • —

(Պոլսական տիպար մը)

Պահպանողականը կա՛մ հարուստ վաճառական մըն է, կա՛մ հարուստ վաճառական ըլլալու կ՚աշխատի եւ կամ իր ապրուստը հարուստ վաճառականի մը քմահաճոյքէն կախուած է: Այս վերջին խմբակցութիւնը որ ամէնէն բազմաթիւն է, իր մէջ կը պարունակէ, բացի փոքր առեւտրականներէ, պաշտպանութեամբ իրենց գործին կառչած վարժապետներ ու դպրոցի տնօրէններ, նպաստի կարօտ թերթերու խմբագիրներ, ազգային պաշտօններով ապրող անձեր, հարուստ յաճախորդներու հետ գործ ունեցող բժիշկներ ու փաստաբաններ եւ վերջապէս կրօնաւորներ:

Պահպանողականը իրեն յատուկ վարդապետութիւն, սկզբունք, ուղղութիւն չունի. բնազդաբար կը գործէ:

Իրեն կանոն ընտրած է հակառակիլ այն ամէն արարքներուն կամ գաղափարներուն որոնք ազատականներուն կամ յեղափոխականներուն կողմէ կը կատարուին կամ կ՚արտայայտուին:

Եւ սակայն մէկ քանի հիմնական սկզբունքներ ունի որոնք նախորդ պահպանողականներէ իրեն ժառանգութիւն մնացած են: Ասոնց գլխաւորն է. — «Հայ ազգը իր եկեղեցիին շնորհիւ պահպանուած է մինչեւ այսօր»:

Կը կարծէ՞ք որ պատմութեան փիլիսոփայութեան խորին ուսումնասիրութիւններով հասած է այս եզրակացութեան: Բնա՛ւ երբեք: Քիչէ մըն է այս եւ իբրեւ պահպանողականութեան թանկագին գոհար մը իր խելապատակին մէկ անկիւնը խնամով պահած է:

Եթէ այս վարկածին փաստերն ու ապացոյցները ուզէք, պահպանողականը՝ անյողդողդ՝ կը պատասխանէ.

— Էֆէնտիմ, աս սասնկ է, Հայ ազգը իր եկեղեցիին շնորհիւ պահպանուած է մինչեւ այսօր:

Անիկա համոզում մը չէ իրեն համար, այլ հաւատք մը, հետեւաբար ապացոյցի պէտք չունի:

Զուարճալին այն է որ այս բանաձեւին հակառակն ալ. այսինքն՝ «Հայ ազգը իր Եկեղեցիին շնորհիւ կործանած է»՝ նոյնքան եւ աւելի ճշմարիտ է գուցէ եւ աւելի դիւրաւ ապացուցանելի, բայց դժբախտաբար յեղափոխական կամ ազատական վարկած մըն է ու չի կրնար մտնել պահպանողականի մը գանկին մէջ:

Հայ եկեղեցիէն եսքը՝ պահպանողականը պինդ փարած է իր հաւատքին գործի մարդու, չահասէր վաճառականի տրամաբանութեամբ, որ հետեւեալն է.

— Ես կը հաւատամ՝ որովհետեւ հաւատալովս բան մը չեմ կորսնցներ, բայց թերեւս կը շահիմ: Հանդերձեալ կեանքը կա՛մ գոյութիւն ունի կամ չունի: Եթէ չունի՝ ի՞նչ կը կորսնցնեմ հաւատալովս, իսկ եթէ ունի, այն ատեն կը շահիմ:

Այսպէս ուրեմն հաւատքը պահպանողականին համար վիճակահանութեան տոմսակ մըն է որ ձրիաբար իրեն նուէր տրուած է: Եթէ չպարնէ՝ դրպանէն բան մը չի կորսնցներ, իսկ եթէ պարնէ՝ կը շահի: Ուստի խնամով կը պահէ տոմսակը:

Պահպանողականը տեսակ մը ազնըւապետական յաւակնութիւններ ունի որոնք սա բանաձեւին մէջ կ՚ամփոփուին. «Մենք ուրիշ՝ ժողովուրդը ուրիշ»:

Այսպէս, պահպանողականը կը պահանջէ որ ժողովուրդը «բարոյական» ունենայ, մեծերուն հանդէպ պատկառանք ունենայ, ազգային իշխանութիւնը յարգէ: Եւ երբ դիտել տաս թէ ինք այդ գեղեցիկ յատկութիւնները գործնականապէս ցոյց չի տար իր վրայ, կը պատասխանէ.

— Մենք ուրիշ՝ ժողովուրդը ուրիշ ... եթէ ժողովուրդը բարոյական չունենայ, ազգային իշխանութիւնը չյարգէ, ի՞նչպէս կրնանք հետը գլուխ ելլել ...

Ազգային գործերու մէջ պահպանողականը թաղական է, կալուածոց հոգաբարձու, կտակաց հոգաբարձու է, ոչ թէ օգտակար բան մը ընելու համար, այլ որպէսզի «անօթիները ազգին եկամուտներուն չտիրանան եւ զանոնք կոկորդնին չանցունեն»: Անօթին իրենց համար ոչ-պահպանողական է:

Յաճախ կը պատահի սակայն որ ինք կուշտ ըլլալով եւ նոյն իսկ այդ պատճառաւ, լաւագոյն եւ համեղագոյն պատառներուն ձեռք կը զարնէ եւ զանոնք կուլ կուտայ:

Եւ եթէ բողոքի ձայներ բարձրանան.— «Ժողովուրդը ի՞նչ իրաւունք ունի խառնուելու, կը գոչէ, քանի՞ փարա տուած է, ի՞նչ կտակ ըրած է, ի՞նչ կալուած չինած է ... տարօրինակ բան, ազգը մեր վրայ վստահութիւն ունի, ժողովուրդը չի կրնար գիտողութիւն ընել ...»:

Այսպէս ազգ եւ ժողովուրդ տարբեր բաներ են իրեն համար եւ իրարմէ կը զանազանուին սա ձեւով որ ազգը պահպանողական է՝ իսկ ժողովուրդը ազատական:

Ազգային Ժողովին մէջ պահպանողականը քիչ կը խօսի եւ բնաւ չհամոզուիր: Վիճաբանութեան դրուած ո եւ է խնդրի վրայ նախապէս կարծիք մը չունի, բայց քուէարկութեան ժամանակ երբեք չվարանիր: Գիտէ որ ազատականներուն հակառակ պիտի քուէարկէ:

Ժողովին մէջ՝ պահպանողականը ժխտական զօրութիւն մըն է միայն: Պահպանողականը համոզուած է որ եթէ ինք գոյութիւն չունենայ, Հայաստանեայց Եկեղեցին, հաւատքը, բարոյականը, պապենական սովորութիւնները, բարքերը, հայ կնոջ բնածին պարկեշտութիւնը, ազգային կալուածները, հերիսան ու ձուազեղը, «Բիւզանդիոն»ը, վանքերը, Երուսաղէմը, վերջապէս ամէն բան կը կործանին, կը չքանան, կը փճանան: Ասոր համար կը հաւատայ որ ինք ազգասէր է ու միակ ազգասէրը, բա՛ն ազգասէրը:

Պահպանողականին զաւակը ընդհանրապէս ազատական է մինչեւ իր հօրը մահը, անկէ ետքը, անոր ստացուածքին հետ՝ կը ժառանգէ նաեւ պահպանողականութիւնը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գեղարուեստի մասին ընդհանրապէս, բայց երաժշտութեան համար մասնաւորաբար երկար ատեն տիրեց այն կարծիքը թէ երգը միջազգային լեզու մըն է եւ հետեւաբար երաժշտութիւնը չունի հայրենիք: Կային գերմանական եւ իտալական դպրոցները որոնց շուրջ պտոյտ կուտային գրեթէ բոլոր ազգերու երաժշտութիւնները: Նախ քան Կոմիտասի երեւան գալը ակնարկ մը մեր «ազգային» երգերուն վրայ, կը տեսնենք թէ ըսկսած «Մեր հայրենիք»էն մինչեւ ժողովրդական սիրերգները իտալական երաժշտութենէն կամ տաղ նմանողութեամբ յօրինուած նմոյշներ էին: Այս «արուեստի միջազգայնութիւն»ը ընդհանրական էր բոլոր ժողովուրդներուն համար: Կրնայի՞ն Գերմանացիները ամբողջութեամբ իրենցը համարել Պէթհովէնը, չէ՞ որ ընդհ. պատերազմի ամենադաժան օրերուն թշնամի երկիրներ 9րդ Սէնֆոնին կը նըւագէին: Ընդհ. պատերազմը իր կատարած յեղաշրջումներու կարգին այս մէկն ալ ձեւափոխեց հիմնապէս, — այսօր երաժշտութիւնը կ՚ընդունուի ոչ թէ միջազգային՝ այլ զուտ ազգային, զուտ ժողովրդական արուեստ մը:

Այս ճշմարտութիւնը ընդունուեցաւ, երբ 1920ի սկիզբը կը հիմնուէր «Ժամանակակից Երաժշտութեան Միջազգային Ընկերակցութիւնը», որուն պատճառն էր ձեւացնել տեսակ մը արուեստի «ազգերու դաշնակցութիւն»: Առաջին համագումարին տեսական վիճաբանութիւնները արտակարգ եզրակացութեան մը յանգեցան: Տեսան որ երաժշտական կալուածին մէջ ցեղէ ցեղ եւ ժողովուրդէ ժողովուրդ ըմբռնման հակոտնեայ տեսակէտներ, հակոտնեայ ոճեր յառաջ եկած են: Զարմանալու ոչ մէկ պատճառ, քանի որ Ֆրանսական երաժշտութեան արժէքաւոր ներկայացուցիչներէն Կապրիէլ Ֆորէի ստեղծագործութեան նըրբին երանգները այնպէս հասկնալի չէին դառնար արեւելեան ժողովուրդի մը, որքան իր իսկ ցեղակիցներուն, որոնք իր արուեստին մէջ ցոլացած կը գտնէին իրենց քօղարկուած հոգեկան արժէքներու արտայայտութիւնը: Ուրիշ օրինակ մը. մենք Հայերս երբ սեւամորթերու երաժշտութիւնը մտիկ կ՚ընենք, կը հրճուինք միայն այդ երգին կշռոյթի ճոխութեամբը, բայց ո՛վ գիտէ ի՛նչ հոգեկան խորունկ ապրումներ կը պեղէ «Թամ - Թամ»ներու այդ յարատեւ կրկնութիւնը իրենց խափշիկներու երեւակայութեան մէջ: Երեւոյթը նոյնը չէ՞ մեր Կոմիտասի, Ռ. Մելիքեանի կամ Գ. Սիւնիի վերաբերմամբ: Անգլիացի կամ Սպանացի անհատ մը կրնա՞յ զգալ կարօտախտը մեր «Անտունի»ին կամ «Ջան գիւլիմ»ներուն:

Ջերկարենք. ներկայիս ամէն ազգերու երաժշտութիւն կը քալէ ժողովրդական ինքնուրոյն, հարազատ երգերու ճամբէն եւ անիկա թէ կառուցուածքով եւ թէ բովանդակութեամբ բացարձակապէս ազգային է: Ահա արդի ռուսական երաժշտութիւնը իր Սթրավինսկիով, Փրոքոֆիէվով որոնց ներշնչման աղբիւրը, իրենց ստեղծագործութեանց կեդրոնական առանցքը ժողովրդական մոթիֆներն են: Սպանիականէն Ֆէլիփ Փէտրէլ, Կրընատոս, Ալպէնիզ, Մանուէլ տը Ֆալլա, բոլորն ալ ուռճացած ժողովրդական երգերու երանգներով: Հունգարական երաժշտութիւնը իր այնքան ինքնատիպ, թրթռուն եւ ոգեւորիչ ցիկանական ժողովրդ. երաժշտութեամբ, զոր փոխանցեց Ֆր. Լիցտին եւ այս վերջինը շնորհիւ այդ ազդեցութիւններուն ստեղծագործեց իր անմոռանալի «Ռափսոտի Հոնկրուազ»ները: Ժամանակակից հունգար տաղանդաւոր Պէլա Պարդոկը դարձեալ միշտ ժողովրդական երաժշտութեան ճամբէն, ու ահա այսօր իր այնքան զմայլելի «Տանս Հոնկրուազ»ները: Այս շարքը կարելի է շատ շատ երկարել: Նոյն իսկ սա վերածնուող փոքրիկ Յունաստանը, որուն երաժշտութիւնը թաթխուած էր փոխն ի փոխ իտալական եւ անգամ մըն ալ ռուսական «Իկոր իշխան»ին ազդեցութեանը տակ, այսօր թօթվուած այդ բոլորէն՝ կը կռթնի իր սեփական ժողովրդ. երաժշտութեան վրայ, ու հպարտ է ունենալուն Քալոմիրիս մը, Փոնիրոսի, Փէթրիտիս, Ռիատիս եւն.: Վերջացնելէ առաջ յիշենք ռումանականն ալ Սթան Կոլէստանով, որուն «Ռումանական սէմֆոնին» դարդն է փարիզեան մեծ նուագահանդէսներուն:

Երաժշտութեան մէջ ժողովրդականին տիրապետութեամբը անհետացաւ նոյնպէս երբեմնի կեղծ, նմանողական ոճերու շրջանը, երբ Վէրտի մը կամ Պորոտին Միջին Ասիոյ տափաստաններէն առնուած քանի մը երանգներու ընդլայնումով կը ստեղծէին տարաշխարհիկ վիպական հայրենիքներ: Այլ եւս չկան նմանողական «Ալափօլքա»ները, «Ալա - թիւրքա»ներն ու «Ալացիկան»ները:

Արդ, այժմ հարց կը ծագի թէ այս բոլոր ժողովուրդներն ու իրենց անուանի հեղինակները զորս յիշեցինք, ի՞նչ չափով իրենց երաժշտութեան մէջ կիրարկած են սեփական ժողովրդ. մոթիֆներնին: Կամ ուրիշ հասկնալի օրինակով մը մեր մէջէն Կոմիտաս վարդապետ, Ալ. Սպենդիարեան, Սպ. Մելիքեան, Արա Պարթեւեան, Ն. Ալէմշահ այս բոլորն ալ կարելի՞ է ընդունիլ իբրեւ Հայ ժողովրդական երաժշտութեան վրայ յենած հեղինակներ: Համարձակ կերպով մեր պատասխանը պիտի ըլլայ դրական, քանի որ, ժողովրդական երգը մշակելու երեք ձեւ կիրարկումներ գոյութիւն ունին եւ այս երեք ձեւն ալ հաւասարապէս ընդունելի են երաժշտական արուեստին մէջ ու տանոք կը ներկայացնեն նոյնատեսս գեղագիտական արժէք: Ասոնցմէ առաջին մեթոտը այն է երբ երաժշտագէտը առնելով ժողովրդ. եղանակը ոչ մէկ ձայնանիշ չի շարժեր իր տեղէն եւ կը բաւականանայ միայն ներդաշնակման աշխատանքով: Օրինակ, Սպ. Մելիքեանի քանի մը տարի առաջ հաւաքած Մաթիւ Վանեայ ժողովրդ. երգերը, որոնցմէ մաս մը լոյս տեսան Հայաստանի Գիտակ. Ինստիտ.ի տեղեկագրին մէջ: Անիկա ձեւով մը առաւելապէս ազգագրական աշխատանք բայց հիմնաքարն է ժողովրդ. երաժշտութեան:

Երկրորդ մեթոտը՝ երբ արուեստագէտը պատուելով ազգագրական նըշանակութիւն ունեցող սահմաններէն, իր սեփական ստեղծագործութիւնը կերտելու համար, կ՚առնէ ժողովրդական մոթիֆը եւ զայն փոփոխելով կ՚ընդարձակէ այնքան մաս՝ որքան որ պէտք է իր գեղագիտական ճաշակին ու յուզականութիւնը արտայայտելու համար: Հոս արդէն ժողովրդ. մոթիֆը չի հնչեր իր հիմնական հաւատարմութեան մէջ, սակայն մեղեդիին մշակումը կը կատարուի ժողովրդ. երաժշտութեան ոգիով եւ կը պահուի մեղեդին անփոփոխ, չպարզուած: Այս պարագային կը հանդիպինք արդէն մեր թանկագին Կոմիտաս վրդ.ի բոլոր ստեղծագործութիւններուն:

Իսկ երրորդ ձեւը՝ երաժշտագէտը ժողովրդական երգը կ՚օգտագործէ բոլորովին ազատ սկզբունքներու վըրայ, ձեւափոխելով անոր ընդհանուր յատակագիծն իսկ, անշուշտ չխախտելով այն հիմնական ու բնորոշ գոյնը որ վերջ ի վերջոյ ժողովրդական երգին նկարագիրը կը կազմէ: Հոս արդէն գործածուած են սեփական ստեղծագործութեան մը բոլոր քմայքները, ու այդ է պատճառը, երբ կը լսենք Ալ. Սպենդիարեանի «Երեւանեան էթիւտներ»ը, Ա. Պարթեւեանի «Պըճինկօ»ն եւ կամ Գ. Ալէմշահի Թարմութեամբ լեցուն պայդ երաժշտական կտորները, յաճախ հարց կուտանք մենք մեզի թէ այս կտորներուն մէջ ո՞ւր կը սկսի բուն ժողովրդական մոթիֆը եւ ո՞ւր կը վերջանայ արուեստագէտին ստեղծագործութիւնը: Ուրեմն պահուելով ժողովրդ. երգին մասնայատուկ գոյնը, օգտագործուած է այնքան հմտութեամբ որ օրկանական սերմ աղերս մը առաջ եկած է ժողովրդ. երգին եւ բուն ըստեղծագործող արուեստագէտին ներաշխարհին միջեւ:

Հոս կանգ առնենք: Մեր ներկայ ուսումնասիրութեան նպատակը չէ համայնապատկերի վերածել արդի երաժշտութեանց ընթացքն ու ժողովրդ. երգը օգտագործելու միջոցները: Նիշեցինք այդ բոլորը, ցոյց տալու համար էական նշանակութիւնը զոր ըստացած է ժողովրդ. երաժշտութիւնը արդի գեղարուեստին մէջ: Կէտ մըն ալ, նախ քան մեր բուն նիւթին անցնիլը, — Աշխատանքը Հայ ժողովրդական երաժշտութեան մէջ — ակամայ տակաւին պզտիկ շեղում մըն ալ ունինք կատարելիք, այսինքն նախ քան մեր անմիջական Հայ ժողովրդ. գանձատունէն ներս թափուիլ՝ ստիպուած ենք պրպըտել թէ ի՞նչպէս ծնունդ կ՚առնեն աշխատանքի երգերը ընդհանրապէս: Իսկ հայ գեղջուկին մօտ անոնք ի՞նչպէս կը զանազանուին իրարմէ համաձայն կատարուած գնդերներու կշռոյթ շարժուձեւերուն: Ուրեմն մեր յաջորդ յօդուածը կ՚ըլլայ կշռոյթը աշխատանքին մէջ:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Տաժանելի բանակցութիւններ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ

Կիրակի ամբողջ օրը եւ երէկ հեռախօսը անընդհատ կը բանէր Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ, ծրագրուած բանակցութեան առթիւ: Թերթերը շատ լաւատես չեն արդիւնքի մասին: Մանաւանդ որ Իտալիա չէ փոխած իր տեսակէտը՝ գաշնագիրներու վերաքննութեան եւ կեդր. Եւրոպայի մասին: Առաջարկներ եւ հակառաջարկներ փոխանակուեցան հեռախօսով, իսկ երէկ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Այս բանակցութեանց ելքէն կախում ունի արտաքին նախարար Պ. Լավալի ճամբորդութիւնը: Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ, որ Քան կը գտնուէր, Մոնթէ Քարլօ գնաց, աւելի մօտենալու համար իտալական սահմանագլուխին:

Սթավիսքիի գործը նորէն բացուեցաւ

Ոստիկանութիւնը երկար ատենէ ի վեր քննութիւններ կը կատարէր, ստուգելու համար թէ Սթավիսքիի պաշտպանեալներէն Փուլնէր ինչպէս կը հոգար խաչագողին երկու գաւակներն եւ կինը, միեւնոյն ատեն տարեկան 18,000 ֆր.ի չքեղ յարկաբաժին մը վարձելով: Այս քննութեանց հետեւանքով, երեւան հանուեցան չորս նոր մեղսակիցներ, որոնք ամբաստանուած են թէ կեղծ մուրհակներ կը հանէին, անցագիրներ կը խարդախէին եւ ուրիշ զեղծումներ կը կատարէին: Ստուգումներ կատարելէ յետոյ, ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց նոր մեղսակիցներէն Շարլ Փէյիսիէն՝ Փարիզի մէջ, եւ Ռումանացի Փօփը՝ Քազապլանքայի մէջ (Մարոք), իսկ Փուլնէր, որ բուն վարիչն էր, փախած է: Այս մարդը արատաւոր անցեալ մը ունի եւ 1925-ին ութ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, Ազգային Պաշտպանութեան կեղծ մուրհակներ ծախած ըլլալով: Կը փնտռուի նաեւ չորրորդ մեղսակիցը:

ՏԱՍՆԸԶՈՐՍ ՀՈԳԻ ԵԽՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ, ՍԹԱԼԻՆԻ ՀՐԱՄԱՆՈՎ

ԴԵԿՏ. 1ԷՆ Ի ՎԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ 124 ՀՈԳԻ ԵՒ ԴԵՌ ՇԱՐՔԸ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ...

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ դեկտեմբեր 29 թուականով. — Գեր. ատեանի զինուորական դատարանը քննեց Կիրովի սպանիչին՝ Նիկոլայեւ միւսամբաստանեալներուն գործը: Հաստատուեցաւ թէ հակայեղափոխական ահաբեկչական գաղտնի խմբակը, որուն մաս կը կազմէին ամբաստանեալները, հիմնուած էր Լէնինկրատի մէջ, Զինովիեւի նախկին հակայեղափոխական խմբակին գործօն անդամներէն: Այս խմբակին գլուխը կը գտնուէր «Լէնինկրատի կեդրոն» կոչուած խումբ մը, որուն հակայեղափոխական գործունէութիւնը մասնաւորապէս աշխուժացաւ 1933 — 1934: Նիկոլայեւ այդ խումբին կողմէ պաշտօն ստացած ըլլալով, քանի մը անգամ այցելած է Լէնինկրատի մէկ հիւպատոսին (վճռագրին մէջ յիշուած չեն հիւպատոսին եւ անոր պատկանած երկրին անունները), որուն հետ բանակցած է աջակցութեան մասին եւ որմէ ստացած է հինգ հազար րուբլի, հակայեղափոխական-ահաբեկչական խումբին պէտքերուն համար: Ատեանը հաստատած է թէ ամբաստանեալները, ընդառաջ երթալով ուղղակի հրահանգներու, պատրաստեցին եւ դեկտեմբեր 1ին գործադրեցին Լէնինկրատի Սմօլնի պաշտօնատան մէջ եւ «Լէնինկրատի կեդրոն»ին ամփոփական ղեկավարութեան տակ, Կիրովի սպանութիւնը: Ատեանը քրէական օրինագծի 58/8 եւ 58/11 յօդուածներուն տրամադրութեամբ յանցաւոր գտաւ 14 ամբաստանեալները եւ, համաձայն կեդր. գործադիր կոմիտէի դեկտեմբեր 1 թուակիր որոշման, գնդակահարութեան եւ գոյքերու գրաւման դատապարտեց Նիկոլայեւը, Քոթոլինովը, Շացքին, Ռումեանցեւը, Մանդէլչթամը, Միասնիկովը, Լէվինը, Սոսիցկին, Սոքոլովը, Եուշքինը, Զվեգատովը, Անտոնովը, Խանիկը եւ Թոլմազովը: Վճիռը գործադրուեցաւ անմիջապէս:

⁂ Զրոյցի մը համաձայն Զինովիեւ եւ Քամենեւ աքսորուած են անծանօթ ուղղութեամբ: Նոյնիսկ լուրեր կան թէ գնդակահարուած են:

⁂ Խորհրդային մամուլը միաբերան կ'ողջունէ Նիկոլայեւի եւ ընկերներուն գնդակահարումը, որ «գոհացուցած է ժողովուրդներուն կամքը»: Թերթերը իրարու հետ կը մրցին ամէնէն ծանր որակումները գտնելու համար «հակայեղափոխութեան իժերուն դէմ, զորս պէտք է ջախջախել անողորմաբար եւ սրբել երկրի երեսէն»: «Փրավտա» կ'ըսէ. — «Զինուորական ատեանին արձակած վճիռը կը գնահատուի միլիոնաւոր բանուորներու կողմէ, ոչինչ պիտի կասեցնէ մեր շարժումը եւ ընկերվարութեան յաղթական գնացքը: Երբ թշնամին չուզեր անձնատուր ըլլալ, մենք կը ջախջախենք զայն»:

Միջազգային ձեռնարկ ահաբեկչութեան դէմ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը բոլոր պետութեանց հաղորդեց դեկտեմբեր 10ի բանաձեւը, ահաբեկչութեան զսպումի մասին: Այս առթիւ բոլոր կառավարութիւնները կը հրաւիրուին գործնական առաջարկներ ներկայացնել մինչեւ 1935 մարտ 31, հետեւողութեամբ Ֆրանսայի, որպէսզի քննուին յատուկ յանձնախումբին կողմէ: Յանձնախումբը կը բաղկանայ 11 անդամներէ, որոնք ներկայացուցիչներն են հետեւեալ երկիրներուն. — Պելժիա, Անգլիա, Չիլի, Սպանիա, Ֆրանսա, Հունգարիա, Իտալիա, Լեհաստան, Ռումանիա, Խ. Միութիւն եւ Զուիցերիա:

Հայֆրանսական երեկոյթ մը Պուա-Քոլոմպի մէջ

ԱՆԻԷՌ, 30 դեկտեմբեր (Յառաջ). — Շաբաթ գիշեր հայ եւ ֆրանսական երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ միացեալ մարմնի մը եւ նախագահութեամբ Պ. Զաւէն Խանզատեանի: Ամբողջ սրահը լեցուած էր: Ֆրանսացի հիւրերուն մէջ կը նշմարուէին Անիէռի եւ Պուա Քոլոմպի քաղաքապետները, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ եւ պաշտօնեաներ, Ֆր. երաժշտական միութեան մը անդամները, Նանսէնեան գրասենեակի Ֆրանսական ներկայացուցիչ Պ. Փան՝ իր տիկնոջ հետ որ մօտէն ուսումնասիրած է Հայոց պատմութիւնը եւն.: Պ. Խանզատեան հանդէսին բացումը կատարելով, բեմ հրաւիրեց Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտանը որ ֆրանսերէն բանախօսութեամբ մը պարզեց հայ ժողովուրդի պատմութիւնը եւ քաղաքական յուսախաբութիւնները: Դիտել տուաւ թէ Եւրոպան ամէն անգամ որ Հայերու պէտք ունեցած է, օգտուած եւ յետոյ լքած է: «Եթէ մեր երկիրը չենք երթար, պատճառը այն է որ չատ պզտիկ է եւ տեղ չկայ»: Յետոյ խօսք առաւ Տիկին Փան, որ ներկայ Ֆրանսացիներուն բացատրեց թէ հայ ժողովուրդը ֆրանսականէն շատ աւելի առաջ պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն ունեցած է եւ կ'արժէ մօտէն հետաքրքրուիլ եւ ճանչնալ, գնահատել եւ օգնել: Ամէնէն վերջը խօսք առաւ Պուա Քոլոմպի քաղաքապետը, որ ուրախութիւն յայտնեց իրենց ստացած տեղեկութիւններուն համար եւ խոստացաւ ամէն աջակցութիւն ընծայել:

Միջանկեալ տեղի ունեցան հայերէն եւ ֆրանսերէն յաջող արտասանութիւններ՝ հայ մանուկներու կողմէ, որոնք ջերմապէս գնահատուեցան: Կոմիտասի երգչախումբն ալ կը մասնակցէր հանդէսին: Օր. Ի. Պիւլպիւլեան երգեց «Կռունկ»ը եւ ուրիշ կտորներ, հայ եւ օտար:

Սիթրօէնը պիտի բացուի Յունուար 3ին

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Սիթրօէնի գործարաններուն վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ յունուար 3ին, հինգշաբթի առտու ժամը 7.30ին: Բայց բանուորները պիտի առնուին մաս-մաս: Այսպէս, յունուար 3ին պիտի առնուին 4000 բանուորներ, լրացնելու համար արդէն ձեռնարկուած շինութիւններ: Յունուար 7ին պիտի առնուին 7000 բանուորներ, իսկ բանուորներուն ամբողջութիւնը, 14,000 հոգի, առնուած պիտի ըլլան մինչեւ յունուար 14:

⁂ Քաղաքապետական խորհուրդին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, Սէնի նահանգապետը յայտարարեց թէ Սիթրօէնի այն բանուորները որ պիտի վերսկսին իրենց աշխատանքը յունուար 3ին, պիտի կրնան բարեգործական գրասենեակներու դիմել, նպաստ ստանալու համար, իսկ միւսները պիտի համարուին մասնակի գործազուրկներ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԲԵՇԻՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ յարաբերութիւնները չեն չքնուած տակաւին: Զրոյցի մը համաձայն, բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան Հաբէշիստանի եւ Սոմալիներու իտալական գաղթավայրի սահմանին վրայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու համար, ծերակուտական Փօփ առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ երեսփ. ժողովին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՄ ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքօնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէութիւնը նոր տարւոյ առթիւ հանդիպումի կը հրաւիրէ իր ընկերները 5 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Յակոբեանի բնակարանը (Քաշան):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

22, Boulevard St. DENIS. Մէթրօ՝ St. DENISի դիմացը.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ՏԸԲԻԵՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

MERCREDI 2 Janvier 1935

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2692

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԵՆ...

=o·o=

Խորհրդային թերթերը կը շարունակեն սինամ ձեւեր հրատարակել, բանուորներու եւ գիւղացիներու ծափահարելու համար վերջերս կատարուած գնդակահարութիւնները:

Մոսկուայէն եւ Լէնինկրատէն մինչեւ յետին գիւղը ժողովներ կը սարքուին, միեւնոյն առաջադրութեամբ:

Կ'ուզէ՞ք նմոյշ մը ճաշակել այդ բանաձեւերէն:

— «Մենք, Փութիլովի գործարանին բանուորները, պէս կ'ողջունենք գերագոյն ատեանին վճիռը, իբրեւ արտայայտութիւնը բանուոր դասակարգի եւ մեր երկրի բոլոր աշխատաւորներու կամքին: Թող մեր դասակարգային թշնամիները գիտնան թէ պրոլետարիատի դիկտատուրային պատիժը անողոք է անոնց համար որոնք ձեռք կը բարձրացնեն բանուոր դասակարգի լաւագոյն զաւակներուն դէմ»:

Մոսկուայի բանուորներն ալ կը չեչտեն իրենց բանաձեւին — իրենց անունով խմբագրուած թուղթին մէջ.

— «Գերագոյն ատեանը կատարեց բանուորներու եւ կոլխոզնիկներու զանգուածներուն կամքը: Անոնք կը պահանջեն այն վատահամբաւ սրիկաները որոնք համարձակեցան ձեռք բարձրացնել Կիրովի վրայ եւ կը փորձէին դէպի խաւար մատիրական անցեալը տանիլ երկիրը»:

Մինչ պաշտօնական ցուցակները հաշուելով, դեռ 124 վեր գնդակահարուած են 124 «հակայեղափոխականներ»:

Մնացեալի մասին ոչ ոք ստոյգ բան մը գիտէ: Ոչ քաղաքին դրամատիրական մամուլին դղրդալից տեղեկութիւններ հութիւն կը ներշնչեն, ոչ ալ խորհրդային իշխանութեան հաղորդագրութիւնները, որոնք այնքան արժէք ունին որքան սա թխածիները:

Ժամանակ պէտք է անցնի, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալ:

Միւս կողմէ, խորհրդային թերթերը կը չեչտեն թէ Լէնինկրատի վերջին գնդակահարութիւններով (14 գլուխ միեւնոյն ատեն) ամէն բան վերջացած չէ տակաւին: Հետապնդումները կը շարունակուին ամէն կողմ. ամենաթեթեւ կասկածը բաւական է գլուխ մը գնդակի բռնելու: Ցետոյ, Մոսկուայի մէջ ալ ուրիշ տանեալներ կամ կասկածելիներ կան:

×

Անոնք որ ուշադրութեամբ կարդացին այս արիւնոտ ողբերգութեան լուրերը, դիտած պէտք է ըլլան զարհուրելի հակասութիւն մը:

Երբ առաջին գնդակահարումները կատարուեցան (29 հոգի Մոսկուայի եւ 37 հոգի Լէնինկրատի մէջ), ամբաստանագիրը կ'ըսէր թէ դատապարտեալները ատրճանակներով եւ ռումբերով անցած են սահմանը, հակայեղափոխական ահաբեկչութիւններ կատարելու համար:

Հրատարակուած լուրերէն կ'երեւար որ այդ կալանաւորները շատոնց բանտարկուած էին, եւ Կիրովի սպանութենէն շատ առաջ, բռնակ ծառայեց անոնց հաշիւը մաքրելու:

Շատ չանցած պարզուեցաւ որ Կիրովի ահաբեկումը սարքած եւ գործադրել տուած է «Լէնինկրատի կեդրոն»ը. ուրիշ խօսքով Զինովիեւի եւ Քամենեւի նախկին ընդդիմադիր խմբակը: Վերջին 14 գնդակահարութեանց ամբաստանագիրն ալ մանրամասնօրէն կը բացատրէր այս պարագան:

Կը նշանակէ թէ՝ միւս մահապարտները որ եւ է կապ չունէին Կիրովի սպանութեան հետ (ենթադրելով որ «Լէնինկրատի կեդրոն»ին 14 անդամները իսկապէս յանցաւոր էին):

Այս պարագան դրէք «ատրճանակներով եւ ռումբերով» սահմանը անցած ըլլալու պատմութեան քով, եւ դուք հանեցէք եզրակացութիւնը:

Երբէ՞ն ի վեր է որ բազմաթիւ մարդիկ — զաւազներ — կը յաջողին կարմիր սահմանը անցնիլ ռումբերով եւ ատրճանակներով:

Մեր գիտցածը — ամենազօր Չեկան թռչուն չի փախցներ սահմաններէն ի վեր, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, արեւելքէն արեւմուտք. ո՛ւր կը մնայ որ զինուոր կամ ապառազէն մարդիկ անցնին:

Ուրեմն, կա՛մ առաջին պատմութիւնը սուտ է, կամ երկրորդը: Թերեւս երկուքը մէկ:

Թող ապագայ պատմութիւնը պարզէ սուտն ու իրաւը այս եւ ուրիշ հազարաւոր ողբերգութեանց: Իսկ ներկայիս համար, ցուրտին մոլեռանդը չի կրնար ուրանալ մէկ բան, — տակաւին ու սարսափն է գերագոյն յենարանը՝ խորհրդային իշխանութեան, որ առաջին ցնցումներէն յետոյ, տիրաբար կ'իշխէ 1921էն ի վեր:

Իսկ այդ անհաւասարափը ոչ թէ ուժ կ'ենթադրէ, այլ տկարութիւն: Ոչ թէ յեղափոխական քաջութիւն կը նշանակէ, այլ խեղճութեան վախկոտութիւն:

Թէ դուրսէն հակայեղափոխականներ սպրդեր, «սպիտակներ» եւ ուրիշներ կը պատրաստեն, — ոչ մէկ տարակոյս: Թէ մինչեւ անգամ կուսակցութեան ներսը մէկ դժգոհներ դասալիքներ կան, — այդ ալ բնական է:

Եւ սակայն, ի՞նչ կ'արդարացնէ մէկի դէմ 124 կամ 150 գնդակահարութիւններ:

Ի՞նչ կ'արդարացնէ, մանաւանդ բանի մահապատիժ Լէնինկրատի 14«գաղափարիչներուն»: Անոնք նոյնքան վաստակ ունին կուսակցութեան մէջ, որքան այսօրուան իշխանաւորները, որոնք անողոքաբար արիւն կը թափեն, ողջո՛յն կանչելով անձնաւոր բանուորներուն ու գիւղացիներուն...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՄԻՋՆՈՐԴԷ ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՉՀԱՄԱՁԱՅՆԻՆ

Ֆրանսա-իտալական բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի եւ Հռոմի մէջ: Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ կան տակաւին հարցեր: Անգլիա կը հետեւի ամբողջութեամբ բանակցութիւններուն, ... Ըստ երեւոյթին, Մուսոլինի ... Լաւալի Հռոմ երթալէն առաջ ... Անգլիա չի կրնար անտարբեր մնալ ... եթէ Փարիզ եւ Հռոմ չհամաձայնին, Լոնտոն պիտի միջամտէ ...

Պոլշեւիկները չեն համարձակիր իրենց պատմութեան

Սոֆիայէն կը գրեն «Փարիզ-Միտի»ին.—

Ֆինլանտիոյ «Սիփամոյ» թերթին մէկ թղթակիցը կը հրապարակէ նամակ մը՝ ուր կը պատմէ թէ Պոլշեւիկները ... «հակայեղափոխական» ... Փոլշեւիկեան վարչաձեւի ...

«Ով Պաւլովը, ... Պաւլովը ...»

...

Սպանիոյի գործադուլները ցնցուեցան

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ սոցիալիստները Սպանիոյ ... 150,000 ֆրանք ... 80 հազար ... 100 միլիոն ...

Ի՞նչ պատահեր է Ալպանիոյ մէջ

Հռոմէական բոլոր թերթերը ... Ալպանիոյ մէջ ...

ՓԱՐՍԵԱՅԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆԸ ...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՒԹԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱԼ ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

8 - Օտարներ իր հասարակութեան ... Ֆրանսայի ...

...

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ — ...

...

Վ.ԱՀ.

Հ.Յ.Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՔՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նիւ Եորքի իր բանաւոր հայրենիքի պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութիւնը հասած է 81,363 տոլարի, համաձայն «Հայրենիք»ի ... 19ի ցուցակին:

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՏՈՒՐՔԵՐԱՑԱՑ ՊԱՀԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

...

«Թայմզ» 150 ամեակը

Երէկ, յունուար, Լոնտոնի «Թայմզ» տօնեց իր 150ամեակը: Այս առթիւ 32 էջէ բաղկացեալ յաւելուած մը հրատարակեց, իսկ թերթին լիակատար պատմութիւնը պիտի հրատարակուի առանձին հատորներով, որոնց առաջինը լոյս տեսած է արդէն: «Թայմզ»ի առաջին թիւը հրատարակուած է 1785ին, «Տէյլի Իւնիվերսըլ Ռէճիսթըր» անունով, իբրեւ ծանուցումի թերթ եւ սպանդ ... մէջ: 1788էն ի վեր է որ Թայմզ կը կոչուի:

ՔԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

...

ՁԵՌ ԼԵԱՓՐԱՆԻՆ ...

ՓՐԱՆՍԻ ...

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ... 1934 ... 9276 ... 9521 ... 4973 ... 580 ...

ՓԱՐԻԶԻ ... 20,000 ...

10,506,660 ՖՐԱՆՔ ...

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1934ԻՆ

=o·o=

2. ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տնտեսական տեսակէտից նոյնպէս Հայաստանն ինքնուրոյն միաւոր չի ներկայացնում: Խորհրդային սահմանների մէջ մտնող բոլոր երկիրները ենթակայ են միեւնոյն տնտեսական ծրագրի ու քաղաքականութեան, որ որոշւում է Մոսկուայում: Հայաստանը, բնականաբար, բացառութիւն չի կարող կազմել:

Ոչ միայն ծրագրի ու քաղաքականութեան, այսինքն՝ տնտեսական ռեժիմի տեսակէտով, այլ եւ բոլոր այն երեւոյթները, որոնք կան Խորհ. Միութեան կենտրոնում եւ միւս մասերում, «առկայ»են եւ Հայաստանում:

Խորհրդային տնտեսութիւնը այսօր զարգանում է երկու ճիւղով.— գիւղում՝ կոլխոզ, քաղաքում՝ ճարտարարուեստացում: Կոլխոզը մեր լեզուով հաւաքական տնտեսութիւնն է: Մինչ Միութեան շատ վայրերում կոլխոզը արդէն համատարած տիրող ձեւ է, Հայաստանում գիւղատնտեսութեան կէսից աւելին դեռ մասնատիրական բնոյթ ունի: Հաւաքական տնտեսութիւնը, հակառակ կոմկուսի եւ կառավարութեան ձեռք առած կտրուկ միջոցների, գտնւում է ժողովրդական տնտեսութիւնը քայքայող ու կազմալուծող գործօնի դերում:

Խորհրդային մամուլին հետեւողը չի կարող չնկատել, որ բացառիկ անօրինակ հարկերի ու տուրքերի ծանրութեան տակ տրորուած հայ գիւղացին, իր չուԹով եւ խեղճ ու կրակ լծկաններով, յաջողութեամբ մրցում է կառավարութեան հովանաւորութիւնը վայելող, պրտակարգ տուրքերից ազատ, պետական նպաստով ու տրակտորով զինուած կոլտնտեսականների հետ: Եթէ որոշ շրջաններում, մասնաւորապէս բարձր մշակոյթի վայրերում, իշխանութեան հետապնդած քաղաքականութեան հետեւանքով նկատւում է կոլխոզների անդամների յաւելում, տիրողը սակայն, կոլխոզներից փախչելու մտայնութիւնն է: Եւ Հայաստանի շատ վայրերում գիւղացին գլուխը առած փախչում է: Ոչ հարկադրանք, ոչ պետական նպաստ, ո՛չ մի շարք արտօնութիւններ — ոչինչ չի հրապուրում գիւղացուն:

Պատճա՞ռը: — Պատճառը ամէն օր արձանագրում են խորհրդային Թերթերը. — կոլխոզներում տիրող քաոսն ու անտիրութիւնը: Մասնաւոր գիւղատնտեսութիւնը բանի կերպով քայքայւում է: Հողագործը, որ աքսորի կամ գնդակի սպառնալիքի տակ անդամ է արձանագրւում կոլխոզի՝ այս վերջինի վրայ նայում է թշնամու աչքով եւ ամէն կերպ ձգտում է խուսափել աշխատանքից: Խորհրդային մամուլը ուղղակի ողբ է ողբում հայ գիւղացու ծուլութեան հանդէպ — ա՛յն հայ գիւղացու, որի մշակած ամէն թիզ հողը մինչեւ այժմ ողողւում է յորդահոս քրտինքով:

Կոլխոզ մտցուած գիւղացին ոչ միայն «ծուլութիւն» է անում, այլ եւ չի քաշւում վնասելու առած հաւաքական տնտեսութեան, փճացնում է հանրային սեփականութիւնը. տրակտորը չի գործում, արտը մնում է չհրւած կամ չհնձած, հօրթերը սատկում են, լծկանների զանգուածային փճացում է տեղի ունենում, մի խօսքով — կոլխո՛զ: 1934 Թուականին էլ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան հաւաքական «սեկտորը» գտնւում էր անկման շրջանում:

Ինչո՞ւ այսպէս. մի՞թէ հայ գիւղացին իրօք ծոյլ ու փճացած, իր շահի գիտակցութիւնը չունեցող արարած է: Ընդհակառակն, իր շահի գիտակցութիւնն է մղում նրան խորհրդային տնտեսութեան դէմ: Հաւաքական տնտեսութեան հարցը գաղափարական խնդիր չէ նրա համար, այլ պարզ հաշուի հարց: Հաւաքական տնտեսութիւնների կազմութեան հիմնական դրդիչն էր պետութեան մթերքի պահանջն ապահովելը: Անհատական տնտեսութեան պայմաններում գիւղացին հրաժարւում էր իր աշխատանքի արդիւնքը վաճառքի հանելուց կամ պետութեան պահանջած քանակով ու գներով յանձնելուց: Կոլխոզի հիմնական միտքը երկրագործութեան այնպիսի ձեւ տալն էր, որ մթերքների հաւաքման դժուարութիւնները վերանային պետութեան համար: Իւրաքանչիւր կոլխոզի ղեկավարութիւնը գտնւում է կոմունիստների ձեռքը, բոլշեւիկ ոստիկանութեան անմիջական հսկողութեան տակ: Այս ձեւով կազմակերպուած տնտեսութեան հետ կառավարութիւնը կարող է վարուել իր ուզածին պէս:

Եւ, յիրաւի, կոլխոզի կազմութիւնը զգալի չափով դիւրացրեց իշխանութեան գործը: Նա մտցրեց, այսպէս կոչուած, «մթերումների» դրութիւնը, այսինքն՝ մթերքի պարտադիր յանձնումը կառավարութեան որոշած քանակով եւ գներով: Մթերւում է ամէն բան՝ հացահատիկ, բամպակ, խաղող, մետաքս, կաթնեղէն, մեղր, բանջարեղէն, չորացրած միրգ, դոշաբ, մի խօսքով, ամէն ինչ: Կոլխոզը իր հաւաքած բերքից առաջ պէտք է տայ պետութեան բաժինը, ապա վճարէ հարկերն ու տուրքերը, ապա մի կողմ դնէ յաջորդ տարուայ սերմացուն եւ մնացածը բաժնէ իր անդամների միջեւ՝ «աշխօր»ի հաշւով: Պարզ է թէ աշխատողին ի՞նչ բաժին կը հասնի: Այսպիսի պայմաններում ո՞ր կոլտնտեսականը բարեխիղճ կերպով կ'աշխատի:

Կացութիւնը աւելի լաւ չէ եւ մասնատիրական «սեկտորում»: Ճիշդ է, այնտեղ կայ անմիջական շահագրգռութիւն եւ հողագործը աշխատում է աւելի քան բարեխղճութեամբ, բայց մասնաւոր տնտեսութիւնն էլ ունի իր տաժանելի կողմերը. նախ, կառավարութիւնը թշնամու աչքով է նայում նրան. նպաստ, վարկ, կամ սերմացու չի տալիս, ընդհակառակն, մասնատէրերի վրայ դնում է արտակարգ տուրքեր: Մասնաւոր տնտեսութիւնները նոյնպէս ենթակայ են «մթերման». պետութեան տալիս են աւելի քան կոլխոզի անդամները, եւ աւելի աժան գնով: Առաջին հերթին նոյնպէս պարտաւոր են վճարել պետական տուրքն ու հարկը: Աշխատում են աւելի վատ հողերի վրայ: Ցանում են կառավարութեան որոշած բոյսերը եւ կառավարութեան նշանակած քանակով: Շուկայի պայմանները մասնատէրերի համար աւելի աննպաստ են: Թէ այս բոլորից յետոյ մասնաւոր տնտեսութեան տէր գիւղացու ձեռքը ի՞նչ կը մնայ, դժուար չէ եզրակացնել:

Այս գոռ ու բէկառի դրութիւնը Հայաստանում շարունակուեցաւ 1934-ին էլ: Ուստի եւ զարմանալի չէ բնաւ, որ գիւղատնտեսութեան բնագաւառում Հայաստանը այս տարի էլ արձանագրելիք նուաճում չունի: Գիւղատնտեսութեան ճիւղեր կան, ուրտեղ կացութիւնը «կատաստրոֆիկ» է: Օրինակ՝ անասնապահութիւնը: Հայաստանի անասունները անխնայ ոչնչացւում են: Կացութիւնը այնպէս է, որ կառավարութիւնը այլեւս թւական տեղեկութիւններ էլ չի հաղորդում. ինչքա՞ն տաւար՝ կով ու լծկան, ինչքա՞ն ոչխար է մնացել Հայաստանում, — ո՞վ կարող է ասել: Փաստ է միայն, որ Հայաստանի անասնաբուծութիւնը խոշոր չափով ընկել է:

Խելացնոր կոլխոզացման եւ տնուէր տնտեսավարութեան հետեւանք էր, որ 1934ին Հայաստանը անցկացրեց ապրուստի միջոցների տեսակէտից ամենածանր տարիներից մէկը: Մինչեւ նոր հունձք Հայաստանի գիւղերում սով էր տիրում. գիւղացիք հաց չունէին ուտելու: Հացով ապահովուած չէր եւ քաղաքային բնակչութիւնը, բացի կոմունիստներից, կարմիր բանակայիններից, պետքաղվարչութեան զօրամասերից եւ բարձր կարգի պաշտօնէութիւնից: Նոր բերքը, որ անցեալ տարուանից լաւ է համարւում, կացութիւը որոշ չափով մեղմացրեց, բայց տարուայ վերջը հացի գրքոյկների վերացումով եւ հացի ազատ վաճառքի հռչակումով կացութիւնը նորից սրուեցաւ, որովհետեւ «ազատ» շուկայում հացի գինը արագօրէն բարձրացաւ, իսկ բանուորների ու պաշտօնեաների ստացած չնչին ռոճիկը բաւական չէ ընտանիքը գէթ օրուայ հացով ապահովելու:

1934 Թուականը ծանր տարի եղաւ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան համար:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—•—

Նոր տարուան տօնին առթիւ, Լօռիի մէջ, գիւղացիները սովորութիւն ունին «կըլկալ» կամ «ղուլաճ» թխելու, ու կաղանդին առտուն կ'անցընեն կովէշներու եւ եզներու եղջիւրներուն, որպէսզի այդ տարին հօրը լեցուն ցորենով:

Զանգեզուրի մէջ ալ, նոր տարուան գիշերը, գիւղացիները կը մաքրեն ախոռները եւ չաղ կուտան գարին անասուններուն տակը, եւ անոնց պոչին կը կապեն կարմիր թելեր, որպէսզի տարին առատ ըլլայ բերքով:

Նաւասարդեան տօներուն (հին հայկական տարուան հանդէսներուն), Հայոց սրբազան գետին եզերքը, Արածանիի ափերուն վրայ, տեղի կ'ունենային ժողովրդական մեծ տօնախմբութիւններ, բերքի առատութեան համար կրօնական արարողութիւններով:

Այս սովորութիւնները եւս կը մատնեն թէ տարեմուտի այս տօնը եւս գիւղատնտեսական նշանակութիւն ունէր մեր մօտ: Ուրիշ կերպ չէր ալ կրնար ըլլալ ժողովուրդի մը համար, որ հողագործ էր:

ԵՐԿՈՒ ՍԻՆԱՊԵԱՆՆԵՐԸ

(ՃՇԴՈՒՄ)

—•—

ՓԱՐԻԶ, 27 դեկտ.— Մեր ժամանակակից ազգային կեանքի անցքերէն շատ բան մութի մէջ մնացած ըլլալով, կ'ըմբռնեմ այն շփոթութիւնը որ Սինապեան անունին շուրջ գոյացեր է Պէհաէտտին Շաքիրի Թուղթերուն հրատարակութեան առթիւ, եւ որ տեղի տուած էր «Յառաջ»ի այս օրուան «Օրը Օրին»ին:

Բայց այդ Թուղթերուն հրատարակութեան առթիւ յայտնուած Սինապեանը եւ Գրիգոր Սինապեանը նոյն մարդիկը չեն: Պէհայէն ակնարկածը համբաւաւոր Մկրր Սինապեանն է, մարդ մը որուն դէմ, Օսմ. սահմանադրութեան վերահռչակումէն ետք, խիստ պայքար մը մղուեցաւ Պոլսոյ թերթերուն, մասնաւորաբար «Ազատամարտ»ի մէջ: Ցարուցուած աղմուկը դադրեցաւ այն հաւաստման վրայ թէ այդ Մկրր Սինապեանը, թէեւ պալատան լրտես, երբեք չէ խառնուած ազգային գործերու, Հայոց նպաստաւոր կամ աննպաստ որ եւ է արարքի մէջ չէ գտնուած, եւ լոկ Թուրք տարրին մէջ սահմանափակած է իր անչնորհք գործունէութիւնը:

Մկրր Սինապեանի մասին շատ արտայայտիչ ու նոյն ատեն շատ տխուր պատկեր մը գծած է Զուիցերիացի նշանաւոր իրաւագէտ մը, Լուի Ռամպէր, իր օրագրութեան մէջ, որուն մէկ մասը միայն հրատարակուեցաւ ժընեւ(*), մահուընէն եօթ տարի վերջ, 1926ին, եւ ուր առատ տեղեկութիւններ կը պարունակէ Հայոց, մասնաւորաբար հայ յեղափոխական գործունէութեան մասին:

Ռամպէր մեծ սիրահար մըն էր Արեւելքի որ իրեն համար երկրորդ հայրենիք մը եղած էր: Արեւելքէն նախ ճանչցած էր Եգիպտոսը, Խտիվ Իսմայիլ փաշայի օրով, երբ նշանաւոր Հայ մը, Մեծ Նուպար փաշան, հայր Պօղոս Նուպար փաշայի, զինքը այնտեղ հրաւիրած էր աշխատացնելու համար իր կիրարկած մեծագոյն բարենորոգումներէն մէկուն, խառն դատարաններու հաստատման գործին, որուն տեւականացման համար այնքան պէտք ունէր պարկեշտ եւ օրէնգէտ մարդոց: Ռամպէր սիրով ընդունած էր առաջարկը, բայց Եգիպտոս հասնելուն՝ Նուպար ինկած էր պաշտօնէն, 1879 փետրուարի ապստամբութեան հետեւանքով որուն զինքը պատասխանատու կը նկատէին, եւ Ռամպէր նախընտրած էր Զուիցերիա վերադառնալ: Տասներկու տարի ետք միայն, 1891ին, պիտի վերադառնար Արեւելք, այս անգամ Պոլիս, եւ պիտի մնար երկար տարիներ: Այնտեղ յաջորդաբար վարած է Սելանիկ-Տէտէ Աղաճ - Կ. Պոլիս երկաթուղիի ընկերութեան վարչական խորհուրդին փոխ - նախագահի պաշտօնը, նոյն պաշտօնին կոչուած է նաեւ Իզմիր - Գասապա երկաթուղիի ընկերութեան վարչական խորհուրդին մէջ, կոչուած է նաեւ վարչական պաշտօններու օսմանեան դրամատան, Անատոլուի ընկերութեան եւ օսմ. ծխախոտի Րէժիին մէջ որուն ընդհանուր տնօրէն եւ փոխ - պատուիրակ կարգուած է յաջորդաբար:

Ահա թէ ինչ կը գրէ Մկրր Սինապեանի մասին, իր օրագրութեան մէջ, 1900 փետրուար 22 Թուով.— «Ուշադրութեան առարկայ դարձաւ նաեւ ուրիշ տարօրինակ մարդ մը, նոյնպէս Հայ, թէեւ Աբրահամ փաշայէն շատ վար աստիճանի մը վրայ: Այս մարդը Սինապեան էֆէնտին է, հանրօգուտ շինութեանց հանգուցեալ նախարար Մահմուտ Ճէլալէտտին փաշայի (չշփոթել Ահմէտ Ճէլալէտտինի հետ) արբանեակը: Ինքն էր նախարարին կաշառքի միջնորդը: Միշտ հետամուտ ամէն տեսակ գործերու, որոնք կրնային շահաբեր դառնալ իր տիրոջ, ինչպէս նաեւ սոթտուելիք անձերու, կը բանակցէր Մահմուտ Ճէլալէտտինի հաշուին, անհաւատալի ըլլալու աստիճան չնականութեամբ ու անպատկառութեամբ: Բոլոր անոնք որոնք որ եւ է գործ ունէին հանրօգուտ շինութեանց նախարարին հետ, ստիպուած էին նախապէս տեսնուիլ այս թշուառականին հետ: Կարելի չէր նախարարութեան մօտենալ, առանց վճարելու գումար մը, գործերու կարեւորութեան եւ կամ խնդրուած որոշումներու ստիպողութեան աստիճանին համեմատութեամբ: Այս կերպով, այս մարդը շորթեց ահագին գումարներ, զորս մասամբ իր նախարարին կուտար, մնացածը իրեն սրահելով: Երբ Մահմուտ Ճէլալէտտին մեռաւ, Սինապեան մեծ շփոթութեան մատնուեցաւ: Վախնալով որ կրնայ վտանգաւոր հետապնդութեանց առարկայ դառնալ, տունը փակուեցաւ եւ ինքզինքը խենթ ձեւացուց: Վերջերս յաջողեցաւ տունէն փախչիլ եւ անցնիլ սահմանը: Ցետոյ, ինչպէս Մուրատ պէյ ըրած էր, հասկցուց պէտք եղած տեղը թէ կրնայ շատ յայտնութիւններ ընել եւրոպական թերթերուն: Դեռ նոր Ն. Վեհափառութիւնը (Աբտիւլ Համիտ) բարեհաճեցաւ իրատէով մը ներողութիւն շնորհել Սինապեանի բոլոր յանցանքներուն, «պալատ»ի աստիճանին բարձրացուց զայն, եւ հրաւիրեց որ Պոլիս դառնայ, նախապէս ստացած ամսականին վրայ 20 ոսկիի յաւելում մը ընելով: Սինապեան փութաց ընդունիլ եւ անշուշտ վերստին պիտի տեսնենք այս մարդուն երկայնատեւ ու չարաշուք դէմքը՝ իբր պահնորդ ցցուած ո եւ է նախարարի մը դրան առջեւ»:

Այս դարձը տեղի ունեցած էր շնորհիւ Փարիզի օսմ. դեսպան Մինիր փաշայի: Եւ Տիրան Քէլէկեան, որ յեղափոխական հերոսի մը !! գոյնը ստացած է Պէհայի Թուղթերուն կարգին հրատարակուած իր նամակներով, որոնց մէջ այնչափ ծանր կերպով կ'որակէ Մկրր Սինապեանը, ինք ալ քիչ ետք նոյն ճամբով եւ նոյն միջոցներով Պոլիս պիտի դառնար կարմիր սուլթանին ուղղուած մեղայագրով մը որուն ամբողջ ամօթն ու ցաւը չէր կրնար մոռնալ,— ինչպէս կրնայ վկայել մեր մեծագոյն գրագէտներէն մէկը, իրեն շատ մտերիմ, որ բարեբախտաբար չհնձուեցաւ վերջին փոթորիկին մէջ, եւ կ'ապրի մեր ամէնուս հաճոյքին համար: Ճիշդ է սակայն որ Քէլէկեան, Պոլիս դառնալէն վերջ, իր անունին ապարդ բերելիք ոչ մէկ ընթացքի մէջ գտնուեցաւ: Ազգին կողմն էր ամէն բանի մէջ, եւ յետոյ գա...ին ալ, Ժէօն Թիւրքերու օրով, ոչ միայն անհաշտ ընդդիմադիր մը դարձաւ իթթիհատականներու դէմ, այլ նաեւ, բարենորոգումներու բանակցութեանց ընթացքին, Պօղոս Նուպար փաշայի լաւագոյն աջակիցներէն մէկը եղաւ Պոլսէն իր տուած գաղտնի տեղեկութիւններով, զորս կը քաղէր իր մտերիմ, Մահմուտ Շէվքէթ փաշայէն: Գիտենք որ իթթիհատականները չներեցին ասիկա, եւ Քէլէկեան ալ նահատակուեցաւ անողորմ կերպով, մինչեւ Սվազ քաշքշուելէ ետք:

Մկրր Սինապեանի պատկերը լրացնելու համար աւելցնենք թէ Պոլիս դարձէն ետք միշտ հաւատարիմ մնաց Մինիր փաշայի,— եթէ կարելի է այդ գեղեցիկ բառը գործածել այս կարգի կապերու համար, որոնց տակը միշտ ազատ նկատում մը չի պակսիր: Անկէ վերջ մանաւանդ իր համբաւը տխրագոյն հանդամանք մը ստացաւ, եւ ասիկա զարմանալի չէ: Մէկ կողմէ իր ստացած շնորհներուն երախտագիտութեան հարկը, միւս կողմէ նոր շնորհներու անկուշտ ակնկալութիւնը, մանաւանդ իր հին մեղքերը մոռցնել տալու մեծ ահրաժեշտութիւնը զինքը մղեցին «անձնըւէր ծառայութեան» ճամբուն մէջ: Եւ այդ արիւնալի շրջանին, Եըլտըզի որջին մէջ սքլած օդատափառ հրէշին անձնուիրութիւն ցոյց տալու միակ եղանակ մը կար,— լրտեսել, մատնել:

Գիտենք Գրիգոր Սինապեանին: «Թէրզի խալֆէնի սէքմէզ» (դերձակը իրեն հագուստ չի կարեր), կ'ըսեն Թուրքերը: Գրիգոր Սինապեան ալ իր ամբողջ կեանքին ընթացքին ուրիշներու գործերը կարգի դնող մարդ մը եղաւ, զարմանալի է թէ ինչպէ՞ս սեփական գործերը թողած էր այն խառնափնթոր վիճակին մէջ զոր ունէին մեռած օրը: Այս խառնափնթորութեան մէջ ապացոյցն ալ իր մատենադարանին պարագան է: Գիրքերը, որոնց մէջ թանկագին եւ դժուարաւ ձեռք բերուելիք շատ գործեր կային, եւ 120 — 130 հազար ֆրանքի արժէք մը կը ներկայացնէին, եթէ ոչ աւելի, ծախուեցան անուրդով, եւ այն աստիճան յոռի պայմաններու մէջ որ հազիւ 30 — 35 հազար ֆրանք միայն գոյացուցին: Եւ դեռ այդ գումարէն պէտք է զեղչել մէկ երրորդ մաս՝ փոխադրութեան, ցուցակագրութեան եւ վաճառման ծախքերուն համար:

Ամէն մարդ իր գործին, իր ստացուածքին տէրն է անշուշտ. որը հոգ կը տանի զանոնք անվթար պահելու, կամ որոշ ու սիրելի նպատակի մը յատկացնելու, ուրիշ մը պարզապէս կուտայ հովին: Մեզի չիյնար դատել, դատապարտել: Ուրիշ բան թէ՝ կը ցաւինք, կ'աւաղենք, բայց այնմ կը պահենք կամ կ'արհամարհենք իրենց յիշատակը:

Բայց ինչ որ ալ ըլլայ Գրիգոր Սինապեանի մասին պահուած յիշատակը, պէտք է անկէ սրբել այն մուրը որ քսուեցաւ այսքան անիրաւ կերպով,— կ'ուզեմ հաւատալ թէ անգիտակցաբար: Լրտես Սինապեանը Գրիգոր Սինապեանը չէր, այլ Մկրր Սինապեանը:

Անշուշտ պատմութեան հարկ մը չէ ասիկա, եւ ոչ մէկուն մտքէն պիտի անցնէր այս ճշդումը ընել, գրչափ երկու Սինապեաններ իրարու հետ չփոթուած չըլլային: Բայց որովհետեւ շփոթուեր են, եւ այսքան ծանր խնդրի մը մէջ, ճշդում մը կը դառնայ ոչ միայն անհրաժեշտութիւն, այլ միանգամայն խղճի ու արդարութեան պարտք մը որմէ պէտք չէ զրկել մեռեալները մանաւանդ, քանի որ չեն կրնար իրենք զիրենք պաշտպանել:

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(*) Notes et impressions de Turquie — L'Empire Ottoman sous Abdul Hamid II, 1895—1905.— Par Louis Rambert.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (20)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԵՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱՅԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Ցետոյ չէի կրնար հրաժարիլ նաեւ այն յանձնառութենէն, զոր ստանձնած էի կուսակցութեան պատասխանատու անձնաւորութեանց առջեւ, որոնց մաս կը կազմէի նաեւ ես:

« Պաղարիւնութեամբ կը դիմագրաւեմ ամէն վտանգ, բայց զգուշութիւնն ու խոհեմութիւնն ալ ձեռքէ չեմ ձգեր: Եթէ ճակատագրի բերումով վտանգի մը ենթարկուիմ, կաշիս խոկ քերթեն, Տէրս եւ ուրիշները վտանգելով բառ մը իսկ չեն կրնար խլել բերնէս:

« Այս նախաբանէն ծառայականիս նպատակը այն է որ, վեհափառ տէրս չատարուի այն ենթադրութեամբ թէ՝ իր բարձրագահի շնորհներուն արժանանալու նպատակով է որ կ'առնեմ այս քայլերը:

«Ծառայականս ծակ կօշիկով եւ իրեւ բաճկոնով պտըտելու, ինչպէս նաեւ պանիր հացով սնանելու վարժուած է: Աղքատութիւնն ու թշուառութիւնը պատիւ կը համարիմ ինծի: Անհուն շնորհակալութիւն յայտնելով մինչեւ այսօր ինծ հանդէպ ցոյց տրուած շնորհներուն հանդէպ, կը փութամ յայտնել թէ՝ իմ վիճակիս եւ ապրուստիս բարելաւումը, նորին բարձրապատուութեան բարեացակամութենէն կախում ունեցող խնդիր գործ մը ըլլալով այս բանը երբեք չեմ կրնար պայմանաւորել՝ հայրենիքիս եւ տիրոջս հանդէպ կատարելիք պարտականութիւններով:

« Սուլթան Համիտի կործանարար ոճիրներու չափ վտանգաւոր հանգամանք ակսած են ստանալ այն ձեռնարկները, որոնք կը կատարուին իշխան Սապահէտտին պէյի կողմէ՝ երկրի հանրային կարծիքը Թունաւորելով: Ծանրածի նպատակներով երկրի սահմաններէն դուրս գալէ յետոյ երբ նպատակին չհասաւ, ապատակա... թեան հովեր առնելով ապակեդրոնացման լայն լայն ծրագիրներ մշակեց՝ օսմանեան հայրենիքին բաժանման եւ խալիֆայութեան պետութենէն անջատման կործանարար աշաջադրութիւններով: Օսմանեան կազմակերպութեան (Թէշքիլաթը Օսմանիյէ) քանդիչ եւ մեր Տիրոջ թշնամի հանդիսացող իշխան Սապահէտտինի նման դաւաճանները, ընդդիմադիր քրիստոնեայ տարրերէն իրենց սասցած օժանդակութիւններով՝ հանրային կարծիքը Թունաւորող գրգռիչ հրատարակութիւններ կ'ընեն, օսմանեան բաղկացուցիչ տարրերու միջեւ ատելութիւն կը սերմանեն:

Մաս մը չահախնդիրներ ալ, Եւրոպայի դաշնաժառանգութեան դրութեան բարիքներէն կը ճառեն եւ հրապարակային հրատարակութիւններ կ'ընեն: Այս շարքին կը պատկանի Սապահէտտինի: Ոմանք ալ ամբողջ արքայական դերդաստանին դէմ թշնամական հրատարակութիւններ կ'ընեն: Տօքթ. Ապտուլլահ Ճէվտէթ մաս կը կազմէ այս խումբին:

Միւս կողմէ Աբտիւլ Համիտ եւ շրջապատը ամբողջ ուժով կ'աշխատին փոխել դաշնաժառանգը եւ ասիթ կ'որոնեն: Այս ուղղութեամբ առաջարկ ներկայացուած է նաեւ Մէճիտ էֆէնտիին՝ ժառանգականութեան իրաւունքներէն հրաժարելու համար:

Օսմանեան կազմակերպութիւնը կործանել ուզող հայ քոմիթաճիներն ալ, Աբտիւլ Համիտի մահուան պարագային անմիջապէս գործի լծուելու համար, այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնեն, եւ այս նպատակով վեց հարիւր հազար ոսկի հանգանակելու ձեռնարկած են:

« Պատրաստութիւններ կը տեսնեն նաեւ Պուլկարներն ու Ցոյները: Այս ... օգնութիւն կ'աշխատին օգտուիլ Եւրոպացիները: Ինչպէս կը տեսնուի, եթէ Աբտիւլ Համիտ շարունակէ ապրիլ, երկրին կործանումն ու արքայական գերդաստանին իրաւունքներուն սպառնացող վտանգները միշտ գոյութիւն պիտի ունենան եւ հետզհետէ պիտի աճին: Աբտիւլ Համիտի մահուան պարագային ալ, զանազան կուսակցութեանց անջատ գործունէութիւնը, օտար պետութեանց միջամտութիւնները եւ քոմիթաճիներուն գործունէութիւնը՝ երկրին մէջ պիտի ստեղծեն ընդհանուր շփոթութիւն, եւ արքայական ընտանիքին իրաւունքներն ալ պիտի սարսեն:

« Եթէ կայ կուսակցութիւն մը, որ այս ընդհ. տագնապին մէջ եւ այսքան չարիքի դիմաց երկրին, ազգին եւ արքայական ընտանիքին շահերուն պաշտպանութեան նուիրուած է, այդ միակ կուսակցութիւնը կը ներկայանայ « Օսմանեան իթթիհատ եւ թէրագգը կուսակցութիւն»ը, որուն գլխաւոր անդամները ամբողջ աշխարհի վստահութեան արժանացած պատուաւոր եւ հանրածանօթ անձնաւորութիւններ են: Այս կուսակցութիւնը կ'աշխատի երկիրը ազատել օձրակործններու ձեռքէն, պահել ժառանգական այժմու դրութիւնը, մէկ կողմէ ճակատիլ Աբտիւլ Համիտի դէմ, իսկ միւս կողմէ ամբողջութեան դատապարտել քոմիթաճիներու գործունէութիւնը, եւ Եւրոպայի ոտնձգութիւններուն դէմ պաշտպանուիլ՝ ազգին եւ կայսերական գերդաստանին շահերը ապահովող ընդհ. ծրագրով մը: Ի մասնաւորի կուզեմ յայտնել նաեւ թէ — իբրեւ մին կուսակցութեան ղեկավարներէն — մեր տիրոջ շահերը երբեք աննկատ չպիտի ձգուին մեր ընդհ. գործունէութեան ընթացքին:

« Աւելորդ պիտի ըլլար ըսել թէ՝ մեր տէրը որքան պիտի օգտուի յառաջիկային այս կուսակցութենէն: Կուսակցութիւնը այժմ զբաղած է հրտարակութիւններով եւ դրական աշխատանքներով: Ամէն տեղ կը հաստատուին մասնաճիւղեր եւ գործօն խումբեր: Սուլթան Համիտին բռնապետական գործիք հանդիսացող Տրապիզոնի հրամանատար Համտի փաշան, մեր տեղական մասնաճիւղին 7 թիւ անդամին՝ տեղակալ Նաճի էֆէնտիի կողմէ սպաննուեցաւ: Այս անձնուէրը, հարցաքննութեան ընթացքին «Հայրենիքիս փրկութեան եւ երջանկութեան համար ես այս կեղեքիչը սպաննեցի» ըսաւ եւ ուրիշ բառ չարտասանեց:

« Ի մօտոյ պիտի տեսնուի նաեւ թէ, իթթիհատ եւ թէրագգը կուսակցութիւնը տակաւին ինչպիսի բաներ ընելու կարող է:

« Եթէ կարելիութիւն ըլլար, այս ամբողջ աշխատանքներուն մասին անձամբ տեղեկութիւններ եւ լրացուցիչ մանրամասնութիւններ պիտի հաղորդէք Նորին կայսերական մեծութեան:

(Շար.)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

=o·o=

ԱՆԳԼԻԱ ԻՐԵՆ ԲԱԺԻՆ ՀԱՆԵԼ Կ'ՈՒԶԷՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԷՆ, ՍԱԿԱՅՆ ԵՐԲ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ Ի ՆՊԱՍՏ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՇԱՐԺԵՑԱՆ, ԲՌՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԵՑՆԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՋՈՒՐԸ ԻՆԿԱՒ:

(Շար. շաբաթ օրուան թիւէն)

Միայն թէ՝ այս թղթակցութեանց միջոցին, դեսպանատուները տեղեկութիւններ հասան թէ, Ակնայ մէջ իսլամ ժողովուրդը եւ ցամաքային զօրքերը երկու հազար Հայեր սպաննած եւ հազարի մօտ տուներ հրկիզած էին, Տիվրիկի եւ ուրիշ քանի մը տեղերու մէջ, նոյն պէս, Հայոց վրայ յարձակումներ գործուած են եւ Էնկիւրիի մէջ ալ իսլամները Հայերուն սպառնալիքներ ըրած են եւ թէ Պոլսոյ մէջ դարձեալ արիւնալի դէպք մը ծագելու հաւանականութիւն կայ: Այս լուրերուն վրայ, Սալզպըրի կրկնելով իր դիմումը, ծանուցագիր մը տալով պետութեանց, հրաւիրեց զանոնք որ խորհրդակցութիւն կատարեն թէ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ պայմաններով պիտի համաձայնին կատարուելիք բարենորոգմանց մասին:

Ի՞նչ կ'առաջարկէր Սալզպըրի

Սալզպըրիի ըսածները կարելի է սապէս ամփոփել.— «Անատոլուի եւ Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած ջարդերը կ'ապացուցանեն Թուրքիոյ մէջ ապահովութեան չգոյութիւնը եւ օսմ. կառավարութեան գէշութիւնը: Փարիզի դաշնագիրը (1856) օսմ. կայսրութեան հողային ամբողջութիւնը ապահովելով հանդերձ, Սան Ստեֆանոյի եւ Պերլինի դաշնագիրներն ալ (1878) կը տրամադրէին որ Անատոլուի հայաբնակ վայրերուն մէջ բարենորոգումներ կատարուին: Անգլիա, 1883- եւ 1886ին, Պապը Ալիի ազդարարեց որ՝ եթէ այս բարենորոգումները չկատարուին, վերջը աղէկ չպիտի ըլլայ, բայց խօսք չկրցաւ հասկցնել:

Պոլսոյ եւ Անատոլուի դէպքերը ո՞վ կազմակերպած էր

«Սասունի դէպքերուն հետեւանքով պետութեանց կողմէ առաջարկուած բարենորոգման ծրագիրը տակաւին վճռականութիւն չստացած, Պոլսոյ եւ Անատոլուի մէջ արիւնալի դէպքեր ծագեցան: Յետոյ, Պոլսոյ մէջ աւելի մեծ ընդհարում մը առաջ եկաւ: Հազարաւոր Հայեր մեռան: Կը հասկցուի թէ այս դէպքը կառավարութեան կողմէ կազմակերպուած է: Թուրք քաղաքային պաշտօնեաներ եւ զինուորներ ալ խառնուած են այս դէպքերուն: Քրիստոնեայ ժողովուրդին կեանքն ու ինչքերը վտանգի տակ են: Անկարելի է չզգալ թէ օսմ. կառավարութիւնը որչափ հարստահարող է եւ Քրիստոնեաները որչափ կը չարչարուին: Քրիստոնեաները ընդհանուր առմամբ կը զանգատին եւ յուզումի մատնուած են:

«Պետութեանց՝ Օսմ. կայսրութեան գոյութեան շարունակութեան կուսակից գտնուելուն պատճառն էր, որ անոնք անհնար կը նկատէին անոր տեղ ուրիշ պետութիւն մը կազմել, առանց աչք առնելու ընդհ. պատերազմ մը: Այսօր, պետութեանց փափաքն այն է դարձեալ որ Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը պահպանուի: Սակայն այլեւս յոյս չկայ որ Թուրքիա բարենորոգում կատարելով, ինքն իր գըլխուն կարգի ու կանոնի դնէ իր վարչաձեւը կամ եղանակը: Հետեւաբար, գործը մեր դեսպաններուն յանձնենք, անոնք թող իրենց կարծիքը յայտնեն թէ օսմ. կայսրութեան գոյութիւնը ապահովելով հանդերձ, վերջին խժդժութեանց կրկնութեան առիթ չըտալու համար, Թուրքիոյ վարչութեան մէջ ի՞նչ փոփոխութիւններ մտցնել պէտք է: Դեսպաններուն ընելիք յանձնարարութիւնները երբ ընդունուին բոլոր պետութիւններէն, եթէ Թուրքիա չուզէ իսկ, բռնի ոյժ գործածելով, կարելի է գործադրել զանոնք»:

Կը հասկցուէր թէ Անգլիոյ նպատակն էր այս առիթով տիրական դեր մը խաղալ Թուրքիոյ մէջ, եւ բարենորոգումի պատրուակով միջամտել գործերուն: Բայց, Ֆրանսա իր արեւելեան քաղաքականութեան ուղղութեան համաձայն չգտաւ այս բանը եւ Ռուսիոյ հետ թղթակցութեան սկսաւ:

Այս թղթակցութեանց արդիւնքով, Ֆրանսա եւ Ռուսիա հաղորդեցին Լոնտոն թէ՝ իբր սկզբունք ընդունելէ վերջ Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը Ապտիւլ Համիտի անձնական գերիշխանութիւնը յարգելու պայմանը, կը հաւանին որ դեսպաններու ընելիք յանձնարարութիւններէն թելադրուած բարենորոգման ծրագիր մը պատրաստուի, Պոլսոյ դեսպաններուն յանձնուելով այս գործը:

Բայց որովհետեւ Թուրքիա ինքն իրեն պիտի կատարէ արդէն այս բարենորոգումները, պէտք չենք տեսներ որ բռնութիւն ի գործ դրուի. նոյն իսկ Ռուսիոյ արտաքին նախարարը հաղորդեց թէ ցարը հակառակ է բռնի ուժ գործածելու եւ մանաւանդ աւելի կը գտնէ Ապտիւլ Համիտը նեղը դնել:

Նաւային ուժերու պայքար

Ուաշինկթընի ճափոնական դեսպանը շաբաթ օր Մ. Նահանգներու կառավարութեան յանձնեց ծանուցագիր մը որով կը տեղեկացնէ թէ Ճափոն չեղեալ կը նկատէ Ուաշինկթընի դաշնագիրը: Այս լուրը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց թէ Ամերիկայի եւ թէ Անգլիոյ մէջ:

Ուաշինկթընի դաշնագիրը կնքուած է 1922 փետրուար 6ին եւ կը լրանայ 1936 դեկտեմբեր 31ին: Այս դաշնագրով կը ճշդուէին Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Ճափոնի, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նաւային ուժերու համեմատութիւնը (առաջին երկուքը 5 — 5, Ճափոն՝ 3): Այժմ Մ. Նահանգները ունին 373 մարտանաւ, 1,092,025 թօն տարածութեամբ, Անգլիա՝ 276 (1,158,659 թօն), Ճափոն՝ 220 (756,561 թօն): Այս երեք երկիրներէն առաջինը շինել սկսած կամ ծրագրած է 68 մարտանաւ, երկրորդը՝ 62, երրորդը՝ 45: Մինչեւ 1936 դեկտեմբեր 31, Մ. Նահանգները կրնան շինել 78 մարտանաւ, Անգլիա՝ 44, Ճափոն՝ 1:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

=o=

ՖԻԼԻՊԷ, 26 դեկտ.— Կաթ. պատուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ քանի մը օրէ ի վեր հոս է, կիրակի, 24 դեկտ. պատարագեց ու քարոզեց խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան: Իսկ Բչ. գիշեր, հրապարակային բանախօսութիւն մը ըրաւ, որուն ներկայ էին երկու հազարի մօտ ունկնդիրներ: Նախ խօսեցաւ Հայ Առաքել. Եկեղեցւոյ ... ժողովրդավար ոգիի, յետոյ՝ Հայաստանի շինարարութեան, իսկ ամէնէն վերջ հայ արուեստի մասին: Զանց կ'առնեմ մանրամասնութիւնները, որովհետեւ Պուքրէշէն մանրամասն գրուեր էր այդ մասին:

Կ'ուզէի միայն յիշել որ երբ իր առաքելութեան ու արտայայտութեանց մասին կը գրենք, հարկ է նկատի ունենալ բանասէրը, անոր անցեալը, հանգամանքն ու պարագաները, եւ այն կոչումը, որ զինքն ու իրեն նմանները կը կապէ Մայր Աթոռին: Այս քանի մը տողը անոր համար, որովհետեւ ասկէ առաջ եղած ու ասկէ վերջ ըլլալիք թղթակցութեանց մէջ ապահովաբար կրնան ստուերոտել անոնք կամ անտեսել, ու կրնայ մոռցուիլ նաեւ այն պարագան որ պատուիրակը Խ. Հայաստանէն կուգայ:

Գարեգին արք. ունի կուռ ու տիրող ձայն մը, պերճախօսի տաղանդ մը եւ կախարդիչ շարժումներ՝ երբ մանաւանդ կ'արտայայտուի հայ արուեստի եւ անոր փոխյարաբերութեանց մասին:

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԷՐՄՈՅԵԱՆ
(Ծնեալ Կէլիպօլեան)
եւ
ԸՆԿ. ԱՆԹՈՒԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած
1934, դեկտ. 29 Ռումէնվիլ

«ՍԻՓԱՆ»Ը ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

=o=

ՍԵՒՐԱՆ.— Մեր համեստ գաղութը կատարեալ գեղարուեստական վայելք մը ունեցաւ կիրակի օր, շնորհիւ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի եւ իր «Սիփան» երգչախումբին, որոնք մինչեւ մեր գիւղը գալը յօժարութիւնը յանձն առեր էին, ինչպէս թռուցիկին մէջ ալ կ'ըսէին, «հայ արուեստին մասնակից ընելու մեզ»:

Կրթասիրացի նորակառոյց սրահը ամբողջովին լեցուած էր: «Անուշ»ի ներկայացումէն առաջ, Պ. Սաքօ Ցակոբեան քանի մը խօսքով շնորհաւորեց Սեւրանի համեստ հայութիւնը, որ իր սահմանափակ միջոցներով կրցած է այսպէս մաքուր սրահ մը բարձրացնել, հայ գիրն ու լեզուն վառ պահելու համար, եւ թելադրեց որ, ուրիշ որ եւ է հայկական հանդէսի կամ երեկոյթի, այսպիսի բազմութեամբ քաջալերեն կազմակերպողները:

Զափազանց փոքր եւ առանց յարդարանքի բեմին անյարմարութիւնները նկատի առնելով, կը կարծէինք թէ ներկայացումը պիտի տուժէ, բայց շատ սխալեր էինք, որովհետեւ խումբի վարիչին եւ անդամներու աշխատանքին շնորհիւ՝ մեր յուսացածէն ալ լաւ անցաւ խաղը: Կը շնորհաւորենք բոլորը իրենց գեղեցիկ խաղարկութեան համար: Օր. Հ. Գնեգեան (Անուշ), Օր. Օսմանեան (մայրը), Պ. Պ. Մէհտէրեան, Կոճիկեան, Աւագեան (Սարօ, Մօսի, անցորդը) եւ ամբողջ Սիփանականները, որոնք մասնաւոր փայլ մը կուտան հայ երգ ու պարին: Բուռն ծափերէ վերջ, ներկաներու խնդրանքին տեղի տալով երգչախումբը երգեց նաեւ քանի մը երգեր:

Միջնարարին տեղի ունեցաւ Կրթասիրացի կազմակերպած վիճակախաղը: Ամէնէն վերջ տողերս ստորագրողը, գաղութին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Սաքօ Ցակոբեանի եւ «Սիփան»ի անդամներուն, Պ. Ա. Պարթեւեանի եւ իր տիկնոջ — որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերեր էին — եւ վիճակահանութեան առարկաները նուիրող հայրենակիցներու:

Թորգոմ Նալպանտեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 26 դեկտ. (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի ֆութպոլի յանձնախումբը եւրոպական Ծնունդի տօնին առթիւ կազմակերպած էր ֆութպոլի մեծ մրցում, հրաւիրելով Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քոյր մասնաճիւղը: Այս առթիւ յանձնախումբը ջանք չէր խնայած պրոպականտի համար, ամէն կողմ յայտարարութիւններ փակցուած էին: Ամէն ինչ կարգին էր, բայց օդը փոխուեցաւ եւ շաբաթ օրուընէն մինչեւ երկուշաբթի անընդհատ անձրեւ տեղաց: Բարեբախտաբար մրցման օրը օդը բացուեցաւ: Բազմութիւնը կը դիմէր դէպի դաշտ: Տասնեակներով կուգան Լիոնէն, Տէսինէն եւ զանազան վայրերէ: Մրցման ժամուն Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի գեղեցիկ մետաքսէ դրօշ մը կը նուիրէ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ին, վրան գրուած՝ «Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլ»: Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ն ալ իր կարգին մետաքսէ դրօշ մը կը նուիրէ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ին:

Խաղը սկսաւ ժամը 2.15ին, դատաւորութեամբ Մ. Փափազեանի: (Խմբ.— Մանրամասնութիւնները յապաւած ենք):

Խաղը վերջացաւ Վիէնի յաղթութեամբ 2—1:

Մարսէյլի մեր հիւրերուն ի պատիւ թէյասեղան սարքած էր Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը երկուշաբթի գիշեր: Կը նախագահէր Հայր Կ. Տէրմոյեան, որ բացատրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակը: Եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ զանազան ակնկալներ: Մասնաւորապէս հանդէսի փայլը աւելցուցին Մարսէյլի մեր մարզիկ ընկերները: Սեղանի ծածկոց մը եւ շիշ մը շամփանեա աճուրդի դրուեցան եւ գոյացաւ 501 ֆրանք: Շահեցաւ դուլպայի վաճառական Պ. Սարգիս Գալուստեան: Նաեւ ներկայացուեցաւ «Հնարամիտ վարձակալը»:

Ընդհանուր հասոյթը եղած էր 674 ֆրանք:

Յ. Մարտոսեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՕ՛Յ ՆԱՐ, ժողովրդական պարերգ, դաշնակի եւ երգի համար: Հեղինակ ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Փարիզ, 1934 6 էջ: Գին 12 ֆրանք: Կեդրոնատեղի՝ Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, PARIS (6):

ՄԱՄՈՒԼ

«ՊԱՏԻՒՍ ԱՐԺԱՆԱՒՈ՞ՐԱՑ»

Պոլսոյ «Ազդարար» հետեւեալ գնահատումները կը հրատարակէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանի մասին, որուն յոբելեանը պիտի տօնուի յունուարին.

— «Արդարեւ, բացառիկ բախտաւորներու միայն տրուած է անոր չափ լայն ու խոր ակօսներ բանալ մեր հանրային կեանքին մէջ: Եթէ շատ մը միտքեր— նոյն իսկ պանծացուածներէն— գեղջկական խոփի կը նմանին որ նեղ ու մակերեսային ակօսներ կը բանայ, Տ. Անդրէասեանը արդէն ինքնաշարժ արօրն է որուն խոփը մէկէ աւելի երեսակներ ունի, եւ շատ լայն ու խորը կը բանայ: Որուն համար հողին ընդերքը գաղտնիք չունի, ոչ ալ փուշն ու քարը արգելք կը կազմեն: Գիտցաւ տասնեակ տարիներով միաժամանակ եւ նոյն տիրականութեամբ պեղել մշակոյթի երեք գետիններ,— ուսուցչութիւն, հայերէնագիտութիւն եւ հրապարակագրութիւն:

Ինչ խօսք որ ունեցած ենք անհատներ որ անոր չափ եւ թերեւս աւելի արդիւնաւոր եղած են իբրեւ կրթական մշակ:

Ունեցած ենք ուրիշներ որ անոր նման տիրապետած են մեր ոսկեղենիկ լեզուի երկու կալուածներուն: Եւ կամ ուրիշներ որ հաւասար կամ թերեւս աւելի ճարտարութեամբ գրիչ շարժած են մամուլի մէջ:

Բայց ճշմարիտ է նաեւ որ այս եռեակ յատկութիւնները շատ քիչ անգամ այդքան վայելչօրէն կեդրոնացած են նոյն միտքին վրայ: Երեք ձիրք՝ ի մի բնութիւն: Հաւասարապէս վարպետ էր երեք տեսակէտով ալ, որքան ալ իր ծայրայեղ համեստութիւնը առիթ տուած չըլլայ զինք մասամբ հանրային աչքին փայլեցնելու իր արժանիքները:

Իրապէս հայ լեզուն հազուադիպօրէն այնքան շքեղ կը հագուի, որքան երբ բախտը կ'ունենայ Տ. Անդրէասեանի գրչին տակ: Քանի մը շարժուձեւ, մէկ երկու յարդարանք, եւ ահա ձեւուած է տօնական պատմուճանը, ընդունակ դիմանալու ամենախստապահանջ ակնարկներու, եւ մրցանակ շահելու միջազգային ցուցադրութեանց մէջ:

Միակողմանի միտք մը, որքան ալ տաղանդաւոր, չէր կրնար այնքան լայնօրէն ճանաչել: Հարկ էր գրչի ճապուկութեան միացնել նաեւ խոր հմտութիւն հին ու նոր հայերէններու, առիթ ունենալ տարիներով դպրոցական եւ հանրային բեմերու վրայ պըրպտելու այդ անսպառ հանքը, մաղելու ու զտելու հանածոները, օժտուիլ պայծառ իմացականութեամբ մը,— կարենալ ըլլալու համար Տ. Անդրէասեան մը:

Ահա թէ ինչո՞ւ կ'ըսենք թէ «... Պատիւս արժանաւորաց» խօսքը շատ քիչ անգամ այնքան ճիշդ գտած է իր հասցէն, որքան ներկայիս, երբ խումբ մը երախտագէտ աշակերտներ որոշած են տօնել անոր յոբելեանը»:

«Ֆաուստ»ի 2000րդ ներկայացումը

Երէկ գիշեր երկուշաբթի, Օփերայի մէջ տեղի ունեցաւ «Ֆաուստ»ի 2000րդ ներկայացումը, արտակարգ շքեղութեամբ եւ հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Առաջին ներկայացումը տեղի ունեցած է 1859 մարտ 19ին, Թէաթր Լիրիքի մէջ, առանց խանդավառութեան: Յաջորդ օրը Կունօ (երաժիշտը) երբ թերթերը կը թղթատէր, հազիւ քանի մը բառ գտաւ ասդին անդին: Կունօ տղու մը պէս լացաւ, որովհետեւ իր ամբողջ հոգին դրած էր «Ֆաուստ»ի մէջ, բայց ահա կը մատնուէր դառն յուսախաբութեան մը: Սակայն կին մը, Միօլան Քարվալհօ, որ Մարկրիթի դերը ստանձնած էր, արհամարհեց բոլոր խծբծանքները, յամառօրէն եւ խանդավառութեամբ նուիրուեցաւ այս խաղին պաշտպանութեան, եւ քանի մը օր վերջը նորէն ներկայացուց «Ֆաուստ»ը: Այս անգամ հանդիսականները աւելի տաք էին եւ գնահատականներ կը տեղային: Եւ սակայն ինը տարի վերջը միայն, 1868ին էր որ Կունոյի «Ֆաուստ»ը արժանացաւ անվերապահ գնահատութեան: Իսկ Անգլիոյ մէջ արդէն գնահատուած էր 1865ին: Փարիզի առաջին ներկայացումէն մինչեւ հազարերորդ ներկայացումը բեմ ելած են 28 Մարկրիթներ, 18 Ֆաուստներ, 14 Վալէրներ եւ 14 Մէֆիսթոֆէլներ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՌՕՄԱՆ, 25 դեկտ. (Յառաջ).— Ռօմանի Սահակ - Մեսրոպ դպրոցին Անդրանիկ հանդէսը տեղի ունեցաւ կաթոլիկներու Սաքրէ Քէօր սրահին մէջ: Օրուան նախագահը Պ. Մկրտիչ Գրիգորեան — Հոգաբարձութեան քարտուղարը — հանդէսը բացաւ երկու խօսքով: Մեր փոքրիկներուն երգերը, արտասանութիւնները վայրկեան մը հանդիսականներուն մոռցնել տուին օրուան դառն հոգերը: Հոգաբարձութեան կողմէ Պ. Պ. Ասատուր Մանուկեան եւ Գեղամ Գրիգորեան յուզիչ կոչ մը ուղղեցին գաղութին, որպէսզի նեցուկ հանդիսանայ Սահակ-Մեսրոպի նուիրուած ծաղկոցին: Դպրոցի աշակերտները շատ յաջող կերպով ներկայացուցին Ծնունդը: Ընդհանուր խանդավառութեան տակ հնդկահաւ մը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 205 ֆր.ի: Ինչպէս ամէն ժամանակ, նոյնպէս այսօր ալ, Ռօմանի հայ հացագործը, Պ. Սենեքերիմը, աճուրդին առատօրէն մասնակցելով շահեցաւ հնդկահաւը: Յարգելի հայրենակիցը 20 ֆրանք նուիրեց դպրոցին:

Ուշ ատեն հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ «Հայր մեր»ով: Ցանկալի է որ պատ. Հոգաբարձութիւնը յաճախ սարքէ այսպիսի հանդէսներ՝ եւ քիչ մը յայտագրին տայ ազգային բնոյթ: Օրինակ, եթէ «Մեր հայրենիք»ով հանդէս բանալը «ոճիր» է, հապա «Բամ Փորոտա՞ն»ը, «Իբրեւ արծիւ», «Հայ ապրի՞նք»ը եւ շատ մը թանկագին երգեր որոնք հայրենասիրական ոգի կ'արծարծեն: Քանի մը սոփեստներ դպրոցին գրագրին չէզոք տրամադրութիւնները սխալ թարգմանելով կ'ուզեն պղտոր ջուրին մէջ ձուկ որսալ: Չէզոքութիւն չի նշանակեր, հայ գոհարները մոռացութեան տալ, ոչինչ մարդոց հաճոյ երեւալու համար: Եթէ պատ. Հոգաբարձութիւնը հայ մանուկին իսկական հայեցի դաստիարակութիւն տալու ձգտի կը վստահեցնեմ որ գաղութին ստուար մասը իրեն հետ պիտի ըլլայ: Վարուժաններու, Սիամանթօներու ջերմ շունչով թրծենք նոր սերունդը, եթէ կ'ուզենք հայ ապրիլ, հայ մեռնիլ:

Սարգիս Պիլալ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԷԼ

Նշանուիլ Սըր Ճօն Տէվիտսընի նըման մեծահամբաւ մէկու մը հետ, առանց գիտնալու որ Զարայի գլխուն վերեւ ահռելի ողբերգութիւն մըն էր կախուած: Հիմակ ի՞նչ պէտք էր ընել: Եթէ սոսկալի լուրը իմացուէր, անկասկած երկուքին սիրտն ալ պիտի կոտրէր: Ուրեմն պէտք է ամէն բան իմացնել, գոնէ Սըր Ճօնը պէտք է տեղեակ ըլլայ, Զարայէն յետոյ կարելի է իմացնել:

— Ուրեմն, երիտասարդ, մեզ չէ՞ք շնորհաւորեր, յարեց Սըր Ճօն, տեսնելով որ լռութիւնը երկար կը տեւէ:

— Այո, Սթէֆըն, մեզ չէ՞ք շնորհաւորեր, ըսաւ աղջիկը վախցած երեւոյթով մը:

Մեծ ջանքով մը Սթէֆըն Հայաթ ինքզինքը զսպեց: Պէտք չէր որ իր քոյրը մտքին խորհուրդներուն տեղեկանար:

— Անշուշտ այո, կը շնորհաւորեմ ձեզ, թոթովեց, բայց պէտք է ընդունիք երկուքդ ալ որ զարմանքս շատ բնական էր, գաղափար անգամ չունէի... Ձեզ կրնար մտածել որ ձեր երկուքին միջեւ դէպքերը ինչպէս յառաջացած են: Զարա, ըսաւ դառնալով իր քրոջը, երջանկութիւն կը մաղթեմ քեզ՝ սրտանց: Յետոյ դառնալով վիրաւորին, մենք երկուքս տակաւին իրար լաւ չենք ճանչնար, գիտեմ միայն որ դուք ձեր արուեստին մէջ մեծ անձնաւորութիւն մըն էք, պէտք է ըսեմ սակայն որ, աշխարհի լաւագոյն աղջիկներէն մէկուն սէրը շահած էք:

— Այդ մասին կատարելապէս վստահ եմ, ըսաւ Սըր Ճօն:

— Եւ հիմակ, Սըր Ճօն, եթէ Զարան կը թոյլատրէ, կը փափաքիմ քանի մը վայրկեան ձեզ հետ առանձին տեսնուիլ:

Սըր Ճօն պատրաստակամութեան նշան մը ըրաւ: Զարան սակայն յառաջանալով գոչեց.

— Բայց Սթէֆըն տակաւին Լոնտոն գալուդ պատճառն անգամ մեզ չըբացատրեցիր, եւ ես սկսած եմ մտահոգուիլ:

— Բացատրութիւնները վերջը կուտամ սիրելիս: Սըր Ճօնին ըսելիք մը ունիմ:

— Բայց ես ալ չե՞մ կրնար իմանալ այդ բանը:

— Ոչ սիրելիս, կը ցաւիմ: — Ինչո՞ւ:

Սթէֆըն Հայաթ ժպտիլ փորձելով.

— Սիրելիս, աւելի շուտ անձնական խնդիր մըն է:

Իր եղբայրը անձնական ի՞նչ խնդիր կրնար ունենալ Սըր Ճօնի հետ որ ինք չպիտի կրնար իմանալ, եւ Զարա ըսկսաւ խորհրդաւոր կերպով յօնքերը պրկել:

— Վէրքիս մասին փոքր խնդիր մըն է, սիրելիս:

Սթէֆըն այդ պատճառը վայրկենական կերպով հնարեց:

— Բացուա՞ծ է, գոչեց աղջիկը մըտահոգ երեւոյթով մը: Սըր Ճօնն ալ այդ հաւանականութեան մասին ըսած էր:

— Ոչ, սիրելիս, չէ բացուած: Ընդհակառակն, օրէ օր աւելի կը լաւանայ. միայն փոքր մէկ կէտ կայ որու մասին կ'ուզեմ իմանալ, բայց այդ մասին կ'ուզեմ Սըր Ճօնին հետ առանձին խօսիլ:

— Շատ աղէկ ըսաւ աղջիկը խնդալով, եղբայրները իրենց քոյրերուն հանդէպ շատ տարօրինակ են երբեմն: Ճօն եթէ կը ներէք ես սենեակս կ'երթամ... Սթէֆընը իր գաղտնիքը պարզելէ յետոյ գիս կրնաք կանչել, այն ատեն պիտի հասկնամ թէ այս ատուր ինչո՞ւ համար դրօսանուէն դուրս ելաւ, այնպէս որ առաջ պատմել մի տաք ատիկա:

— Վախնամ որ ձեր եղբայրը գէշ մը յանդիմանեմ, դրօսանուէն հեռացած ըլլալուն համար, ըսաւ Սըր Ճօն աղջկան համար դուռը բացած միջոցին:

Առանձին մնալով երկու մարդիկն ալ նեղ դրութեան մատնուեցան: Վիրաւորը կը զարմանար թէ երիտասարդը ի՞նչ պիտի ըսէր արդեօք: Գիտէր որ այդ տեսութիւնը իր վէրքին հետ կապ ունեցող խնդիր մը չէր:

Միւս կողմէն պարագաները այնպէս բերած էին որ, Սթէֆըն Հայաթ պատրաստուած էր բոլոր խնդիրները Սըր Ճօնին խոստովանիլ: Եւ վերջ ի վերջոյ, ինչո՞ւ չխոստովանիլ: Սըր Ճօն Տէվիտսըն աշխարհահռչակ անձ մըն էր եւ մեծ փորձառութեան տէր մէկը, մանաւանդ քանի որ Զարային հետ ալ նշանուած էր՝ անոր խորհուրդները եւ կարելի եղած օգնութիւնը անչափելի կրնային ըլլալ:

Վերջապէս Սթէֆըն լռութիւնը խզեց: Սըր Ճօն խօսակցութիւնը սկսելու որ եւ է կերպ չկրցաւ գտնել:

— Պարոն, սկսաւ երիտասարդը շուարուն եղանակով մը, երբ քրոջս ըսի թէ ձեզ հետ վէրքիս մասին կ'ուզէի տեսնուիլ, ճշմարտութիւնը չէր ատիկա: Հոս գալս եւ յանկարծական կերպով քրոջս եւ ձեր նշանուիլը իմանալս յետոյ միայն որոշեցի ձեզի պատմութիւն մը պատմել, պատմութիւն մը զոր կը յուսամ թէ ոչ ոք պիտի իմանար, պատմութիւն մը, որ ըստ իմ տեղեկութեանս, լեցուն է ատելութիւնով, թշուառութիւնով եւ վրէժով:

Երիտասարդը կեցաւ. եւ Սըր Ճօն գուշակեց որ վերջապէս Սպիտակ Արծիւի մասին վաւերական պատմութիւնը պիտի լսէր:

— Նախ պէտք է վստահեցնեմ ձեզ թէ պատմելիքներուս մասին Զարան բացարձակապէս անտեղեակ է, շարունակեց երիտասարդը: Դէպք մը պատճառ եղաւ որ հոս ձեզ մօտ գամ, ուզեցի Զարան անմիջապէս գտնել եւ իր կեանքի ամենավտանգաւոր մէկ պահուն անոր մօտ գտնուիլ:

Երիտասարդը դարձեալ լռեց: Պատմութիւնը ինչպէս սկսելուն մէջ կը նեղուէր:

— Եկէք եւ նստեցէք Սթէֆըն, ըսաւ Սըր Ճօն ժպտալէն: Սիկար մը ծխենք. ծխախոտը մարդոց բարեկամական ոգին կ'աւելցնէ, եւ քանի որ ձեր քրոջը հետ պիտի ամուսնանամ, դուք եւ ես պէտք է բարեկամներ ըլլանք այլեւս:

(Շար.)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՍԻՐԱՄ ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

Գալուռ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 4 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան» Գրադարանը:

ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«ԱՐԾԻԻ» ենթակոմիտէութիւնը Նոր տարւոյ առթիւ հանդիպումի կը հրաւիրէ իր ընկերները 5 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Յակոբեանի բնակարանը (քաշան):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ** ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ – սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները, ֆրանսական և հայկական թերթերու թղթակիցներու ներկայութեամբ:

Պիտի բաշխուին ԳՈԹԻՑՕՆ եւ զանազան անուանաւոր յիշատակներ:

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր (14 հոգիէ բաղկացեալ):

Լաւագոյն առիթը որ հայ սափրիչները կարենան ցուցադրել իրենց գեղարուեստական կարողութիւնը:

Հայրենակիցնե՛ր, քաջալերեցէք մեր ձեռնարկը:

Մուտք այրերու՝ 8 *ֆրանք, կիներու* 5 *ֆրանք:*

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել **M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot,** PARIS **(9e)**

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, **17, Rue Damesme, Paris**

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԿԱՄՆԵՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ Ձ.ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Տաղանդաւոր Երգիծաբան՝ *ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ*ի

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻՆ

որ կը պարունակէ հետեւեալ գրուածքները՝

1. *ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ:* 2. *ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ:* 3. *ԻՄ ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՅԵԱՑՔՆԵՐԸ:* 4. *ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ:*

բացառիկ գեղչ շարքին *12* հատորներուն բաժանորդ գրողներուն:

Դիմել կեդրոնական հասցէին.— *M. BARSAMIAN*

121, RueMarcadet, Paris (18)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան անցեալ տարուան (1933—34*ի շրջան*) *կազմակերպած վիճակահանութեան շահող թիւերու մէկ մասը իրենց շահած նուէրները ստացած ըլլալով կը հրատարակենք լրիւ ցանկը անգամ մը եւս: Որեւէ դիմում յունուար 15էն վերջ նկատի չառնուիր այլ եւս:*

Շահած թիւերն են՝ 120, 1368, 281, 61, 1334, 454, 967, 368, 1400, 1003, 115, 1352, 336, 463, 855, 7, 841, 667, 1406, 1421, 1314, 1178, 1324, 952, 1378, 296, 949, 146, 989, 1464, 637, 414, 567, 1386, 59, 1494, 677, 827, 113, 987, 103, 1134, 86, 220, 872, 926, 1000, 1197, 712, 1329, 928, 617, 10, 911, 1454, 14, 1419, 1119, 308, 1379, 497, 863, 782, 111, 1325, 57, 950, 1341, 1331, 996, 1004, 704, 1412, 320, 966, 645, 828, 369, 983, 610, 61, 465, 10006, 202, 1420 734, 635, 716, 285, 1435, 824, 1194, 186, 982, 1414, 401, 631, 101, 1188, 602, 95, 1472, 1311, 921, 1401, 1498, 1339, 233, 400, 260, 995, 757, 796, 332, 58, 880, 787, 1191, 1425, 1442, 391, 802, 474, 230, 1348, 466:

Այս թիւերէն անոնք որոնք ստացած են ժամանակին իրենց նուէրները, պէտք չէ չփոթութեան մատնուելով, կրկին դիմեն:

Շրջ. Վարչութիւն

Վարձու է

Anvers *եւ* Barbès *մէթրոյի մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար: Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին:*

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Հայ-Բոյժ»

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Թիւ 4 (Յունուար)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Ծովախտը եւ իր դարմանը (*Տոքթ. Կ. Կէօվճեան*), Հազի դէմ բուսադեղեր (*Դեղագործ Կ. Ե. Բասմաջեան*), Պնդութիւնը եւ իր դարմանը (*Տոքթ. Շ. Այվազեան*), Ի՞նչպէս կը բժշկէին Արաբկիրցիները (*Ս. Բախտիկեան*), Կարուհիներու հիւանդութիւնը (*Տքթ. Ե. Գաբրիէլեան*), Հիւանդ ակռաները կը վտանգեն աչքը (*Ատամնաբոյժ Ս. Ոսկեան*), Ե՞րբ հարկաւոր է ամուսնանալ (*Մ. Մխանարեանց*), Հարցաբան (*Խմբ.*), եւ Բժշկական գիտելիքներ:

Յաջորդաբար, օրուան տարափոխիկ եւ այժմէական հիւանդութեանց կարգին, ՀԱՅ - ԲՈՅԺ պիտի հրատարակէ հետեւեալ յօդուածները.—

Կարելի՞ է դարմանել տգեղութիւնը, Ի՞նչպէս ածիլուիլ, Հացագործները եւ բժիշկները դէմ առ դէմ, Մանրէաբանական պատերազմ, Կլիմայաբուժութիւն, Ախտանանաչութիւն եղունգներու քննութեամբ, Ուսումնասիրութիւններ հանճարեղ արուեստագէտներու (*Շուման, Նիցշէ, Պօտլէր, եւն.*) խենթութեան եւ հիւանդութեանց մասին:

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 *ֆրանք, արտասահման* 25 *ֆրանք: Դիմել*

Dr. Ch. AIVAZIAN

17, Rue Damesme, PARIS.

*** *ՀԱՅ - ԲՈՅԺի երկրորդ թիւը (Նոյեմբեր) սպառած ըլլալով, կը խնդրուի վարչութեան վերադարձնել որ եւ է փոխարինութեամբ կամ նոր թիւերու հետ փոխանակելու պայմանով:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Իսիլէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Պ. Կարապետ Չիլինկիրեանի, Եկաւեանի, Մըսըրլեանի, Ծօշղունեանի եւ ամէն անոնց որոնք օժանդակեցին երեկոյթ-պարահանդէսի յաջողութեան:

Շնորհակալութիւններ նաեւ Պ. Սեդրաք Սասունիի որ իր բանախօսութեամբ ոգեւորեց ներկաները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Օհան Թէպոյեանի իր 3 ամսեայ փոքրիկին մահուան առթիւ:

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Լոյս տեսաւ երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը *հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակները»: Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆէրդովսին եւ իր Շահնամէն»: Ե. ՁԱՐԻԲԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»: Ս. ՈՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Չարիֆեան»,* Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը: *Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Աղթամարի կուիւը»: ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում»:* ԳՐ. Արծրունու յուղարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը: *ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Չինադաղարի օրերուն»:* Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրութիւնները: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ *Ա. Աբեղեան, Ե. Զաւրեան, Ս. Վ.: ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝* Վ. եպ. Մանկունի՝ *«Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: ՆԿԱՐՆԵՐ:*

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք: Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք: Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis- Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին:

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris, *Մարսէյլի համար դիմել՝ Պ. Ե. Մալաքեանի*, 101, Rue St. Jacques, Marseille.

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղ.— 50:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Եէկէն.— 35:
ՌՈՄԱՆ, Գործ.— 107:
ՓԱՐԻԶ, Կ. Պ. — 70:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, *Տէր Մ.*—40:
ՎԻԷՆ, Յ. Մ. — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա.— 70:
ՇԱԼԱՊՐԸ, Ա. Մարգ.— 70:
ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏէՕԼ, Սահ.— 50:
ՔԱՍԱԼԱՆՔԱ, Յ. Եղբ. — 350:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ա.— 140:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, *Օ. Կիր.*—70:
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կար.— 35:
ՓՈՆ Տ'էՎէԿ, Թաղ.— 140:
ԼԱՎԻԼՏէՕ, Մ. Տ.— 35:
ՍԷՆ ԺԸՆէՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 70:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ Գ. Լօր.— 35:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 600:
ԼԻՈՆ, Ն. Մ. — 140:
ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Յ. Գօր. — 70:
ՐԻԶԱՅԷ, Ն. Շար. — 200:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 240:
ՄԻՐԱՆՏ, Ա. Թոր. — 105:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Յ. Պ. — 200:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Ժամ. — 140:
ԱՆԻԷԹ, Լ. Ս. — 200:
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Ն. Թոմ. — 105:
ԼԻՈՆ, Տէր Պ. — 35:
ՔՈԼՈՆՊ, Փաթ. — 73:
ԱԲԹ, Թ. Պ. — 55:
ՇԱԹՈՒ, Զին — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն. — 140:
ՔԱՆ, Տայլ. — 50:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Աբ. — 705:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Մ. Հ. — 250:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Յ. Ա. — 50:
ՔՐԷՕԶՕ, Զեր. — 35:

ՏԱԽՈՒ Է ԼԱՊՕՔՔԱՅԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառաւ դերձակի խանութ մը ամբողջ կազմածներով, բանուկ հրապարակի վրայ և ապահովուած յաճախորդներով: Լաւ պատեհութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝

V Krikorian*ի, 82,* Ave. Sr. Cassien, Cannes, Labocca (A. M.):

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *թարմ ուլ*, բնական *անխառն* խաղողով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

Société PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ **DISTELLERIE VIAL**

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ՝

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

Raki "ERIVAN"

Վարձու յարկաբաժին

Վարձու են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ, մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 ֆր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք: Առանց *քոնֆոր*ի 2 սենեակ խոհանոց 1600 ֆր., 3 սենեակ խոհանոց 3000: Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան «*Յառաջ*»ի ներկայ կտրոնով: Անձախորդութեաց պատեհութիւն:

Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. **Stéphan**ի, **propriétaire**, 83, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg: 23—39.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ *11.30*ին

Salle des Sociétés Savantesի *մէջ* **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ**

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Հայաստանի կեանքէն)

Կը մասնակցին Տիկիններ *Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար:*

Պարոններ՝ *Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Ռուբէն, Սանճագ եւ Տէրվիշեան:*

Բեմադիր՝ *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 *ՖՐԱՆՔ:*

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Cercle MILITAIRE*ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ*

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - **ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ**

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ **ODÉON 76–22**

Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՊԶՏԻԿ ՇԱՀՈՎ՝ ՄԵԾ ՍՊԱՌՈՒՄ

ԱՅՍ Է ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՍ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ԵՂԻՇԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

11, Rue Molière LYON. Tél.: *LALANDE 23 - 91*

ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ պատրաստուած, պէս պէս գոյներով եւ ամէն մեծութեամբ անկողինի եւ սեղանի ծածկոցներ: Մեքենայով պատրաստուած պատի եւ գետնի գորգեր, descente - de - lits, coussins, draps-de-lits, couvertures piqués.

Մասնաւոր բաժին՝ Mouchoirs, serviettes, Torchon, Service de table. Spécialité d'articles pour Marchands forains et pour Primes.

ՄԻՇՏ SOLDES եւ 2e CHOIX ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant **ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ** *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քունով՝ **SOMYL**ով: Քուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում: Կ'ընդունի **Assurance Sociale**ի հիւանդներ: Կ'ընդունի 9 - 12 *եւ* 2 - 7

126, Boulevard Sérurier, Paris (19e)

Métro Danube **Autobus: M. & BH.**

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

44, Rue Lafayette – Paris (9) **Métro: Peletier Tél. Prov. 78 – 38**

Կը ստանձնէ Առեւտրական, Պատժական եւ Քաղաքային ամէն տեսակ դատեր: Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններ դատական եւ վարչական գործերու համար գրաւոր եւ կամ բերանացի: Նախարարութեանց եւ բոլոր պաշտօնատուններու մօտ, վարչական եւ իրաւական դիմումներ: Հայ առեւտրականներու եւ անհատներու մասնաւոր դիւրութիւններ պատուագնի վճարման համար, նկատի առնելով ներկայ տնտեսական տագնապը: Մասնաւոր սպասարկութիւն քաղաքային եւ կրօնական ամուսնալուծման դատերու համար, ինչպէս նաեւ վիզայ Ամերիկա մեկնելու համար: Արագութիւն եւ գաղտնապահութիւն: Դիմեցէք եւ պիտի ստանաք ամէն գոհացում: Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եկած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս: Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

22, **Boulevard St. DENIS.** Մէթրօ՝ St. DENISի դիմացը.

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՐԱՔԻ ՏԻԻԶ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ, ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ | ԱՐԹԱՑԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ | ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ, ԱՆԴՐԱՏ, ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, **Clamart (Seine)**

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԻՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 3 Janvier 1935

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2698

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ

Միջոցներ կա՞ն մեղմացնելու այն կիրքերը, որ սաստկօրէն վարակած են կարգ մը գաղութներ, միեւնոյն ատեն իրենց աւերը հակազդեցութիւնը գործելով ուրիշ գաղութներու մէջ:

Կա՛ն, – եթէ բարեացակամութիւնը չպակսի: Փոխադարձաբար:

Եթէ ուշադրութեամբ հետեւիք այն բոլոր վէճերուն եւ փոթորիկներուն, որ պարբերաբար կ'ալեկոծեն արտասահմանի հայկական կեանքը, պիտի համոզուիք որ անոնց գլխաւոր աղբիւրը Երեւանն է: Այսինքն դիրք՝ Երեւանի հանդէպ:

Այս անհամակարգութենէն կը ծնի հռչակաւոր մարտակոչը,— «Հայաստանեան» եւ «հակահայաստանեան»: Զզուելի քսութիւն մը, որ պարզապէս թոյն սրսկելու կը ծառայէ, ի վնաս ե՛ւ հայրենիքին ե՛ւ արտասահմանի:

Անոնք որ իրենք զիրենք «Հայաստանեան» կը կոչեն, կը շարունակեն, տարօրինակ յամառութեամբ մը, այդ պատիւէն զրկել Դաշնակցութիւնը, — բուն հիմնադիրը՝ «ափ մը Երեւան»ին:

Ողբերգութիւնը հոն է որ, անոնք իրենք իրենց մէջ ալ համաձայն չեն, եւ իրարու հետ մրցումի ելած են, այդ պատիւը անձեռնմխելի մենաշնորհի մը վերածելու համար:

Այսպէս, արտասահմանի կարմրադրօշ բջիջները նոյն ուժգնութեամբ կը ճաղկեն ռամկավարներու եւ հնչակեաններու «հայաստանասիրութիւնը», որ եւ է տարբերութիւն չդնելով ածականներուն մէջ եւ ընդհակառակն բան մըն ալ աւելցնելով:

Անոնք միշտ ալ կը յիշեցնեն թէ՝ Դաշնակցութիւնը գոնէ ճակատաբաց հակառակորդ է, իսկ միւսները բարեկամութիւն կեղծելով, աւելի վնաս կը պատճառեն:

Դժբախտաբար ժամանակ չունինք նմոյշներ ներկայացնելու այս կարգի արտայայտութիւններէ, որոնք կրնան պատկերազարդ հաւաքածոյ մը կազմել, ի պէտս զարգացելոց:

Կը բաւէ յիշել թէ՝ «Հայաստանեան» ճակատը ճեղքուած է նոյն իսկ դեկտ. 2ի (ոչ թէ նոյ. 29ի) տարեդարձին տօնակատարութեան առթիւ: Զոյգ – զոյգ տօներ սարքուեցան ինչպէս Լիոնի եւ Վիէնի (Հնչակ եւ Հօկ), նոյնպէս Ամերիկայի մէջ (բանուորական եւ ռամկավար դէմ դիմաց):

Իսկ այս միջոցին, պայքարը սաստկագոյն աստիճանին հասած է Ամերիկայի կարմիրներուն եւ ռամկավարներուն միջեւ:

Անոնք միացեալ ճակատ էին կազմեր նախապէս, դեկտ. 24ի սպանութեան առթիւ: Յետոյ բաժնուեցան, երբ կարգը եկաւ բաժնելու «սուրբ»ին անունով հանգանակուած գումարները:

Երկուքն ալ առանձին յանձնախումբեր կազմեր էին, իրենց վերապահելով հաշիւները:

Կարմիր «Բանուոր»ը պահանջեց դատին ծախքերը հոգալէ յետոյ, էջմիածին փոխադրել Ղեւոնդ արք.ի մարմինը եւ աւելցած գումարը յատկացնել ներգաղթի:

Ռամկավարները եւ «Երիտ. Հայաստան»ի հնչակեանները բարւոք համարեցին դիակը պահել Նիւ Եորքի մէջ, խոշոր գումար մը վճարելով իբրեւ վարձք, եւ մերժեցին հրատարակել հաշիւները — ոչ հանգանակուած գումարը, ոչ ալ եղած «դատական» ծախքերը:

Ճիշդ միեւնոյն ձեւով ճակատ ճեղքուեցաւ երկու տարի առաջ, «պետական» Կ. Խաչի աւարին բաժանման առթիւ:

Այսօր Կ. Խաչի Երեւանի Կեդր. Վարչութիւնը եւ իր հաւատարիմները հրապարակաւ իբրեւ գող կամ զեղծարար կ'ամբաստանեն ռամկավար Կ. Խաչի անդամները, մանաւանդ անոնց համեստափայլ տիկինները:

Եւ այժմ, Խ. Հայաստանի տարեդարձին առթիւ, կիրքերը այնքան բորբոքած են որ, կատաղի մենամարտ մը կը մղուի կարմիր «Բանուոր»ի եւ ռամկավար «Պայքար»ի միջեւ:

Այս վերջինը ամէնէն անարգական բառերը չարելով, կ'ուզէ համոզել թէ Հայաստանի բոլշեւիկները լուրջ եւ ազգասէ՛ր մարդիկ են, իսկ արտասահմանի կարմիրները ոչինչ մարդիկ, ապազգային թափթփուքներ եւ «քէլլէկէօզ»ներ, որոնք «անպարարութիւններ» կ'ընեն եւ «իրենց քիթին ծայրէն անդին չեն տեսներ»...

Լաւ է որ տեղ չունինք, աւելի լայնօրէն պարզելու համար «Հայաստանեան» ճակատին հրաշափառ համայնապատկերը:

Միայն մէկ բանի մէջ համերաշխ եւ ուղեկից են այս խառնամխ տարրերը, — կարելի եղածին չափ սեւցնել Դաշնակցութիւնը եւ ի լուր աշխարհի տարածել աղտոտ նշանախօսք մը, – Հակահայաստանեա՜ն:

Ի հարկէ հասարակ ապուշներն ու բախտախնդիրները միայն կրնան ոգեւորուիլ այդ խաչակրութեամբ, որ մէկ մազ չի կրնար չարժել Դաշնակցութեան գլուխէն:

Եւ սակայն – ըսինք արդէն – այդ բոլորը կը վնասեն ինչպէս գաղութներու խաղաղութեան, նոյնպէս Հայաստանի իրական շահերուն:

Օրինակ, հարցուցէք այս փոքրոգի մարդոց թէ՝ ինչո՞ւ կը ճգնին չէզոքացնել Դաշնակցութիւնը, երբ համազգային մարմին կը կազմեն, դրամ հաւաքելու եւ բնակարաններ շինելու համար:

Հարցուցէք, նաեւ, թէ ունի՞ն որ եւ է փաստ, որ ապացուցանէր Դաշնակցութեան «դաւադրական» գործունէութիւնը Հայաստանի դէմ:

Պատասխան չունին այս եւ ուրիշ բազմաթիւ հարցումներու: Եթէ շատ նեղը դնէք, պիտի համոզուիք թէ իրենց ուզածը մէկ բան է,— հրաժարիլ ընդդիմադիր ուղղութենէն, բարեւի կենալ Երեւանի առջեւ, «լաքէ»ի կերպարանքով, եւ օրը իրիկուն ընել «էվ – վէթ էֆէնտիմ»ներով:

Դժբախտաբար, Դաշնակցութիւնը ... դաշնակցական է եւ ոչ թէ ռամկավար կամ հողմաղաց: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԺԻՆԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻՆ ՄԷՋ

■■■■■■■■

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱՒԱՏԵՍ ՉԷ 1935Ի ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 յունուար (Յառաջ).— Մարսէյլի քաղաքապետական ժողովը, քանի մը յաջորդական նիստերով, քուէարկեց 1935ի նախահաշիւը: Վերջին նիստըդոնրաց էր եւ այդ պատճառով ալ, հետաքրքիրներու բազմութիւն մը լեցուցած էր հսկայ սրահը: 1934 տարուան գործունէութեան հաշուետուութեան առթիւ, պարզուեցան մէկէ աւելի բուռն տեսարաններ, արտայայտութիւններ եւ քննադատութիւններ:

Ամէնէն կենսականը գործազրկութեա սնտուկի Մարսէյլի քաղաքին ինկած բաժինին քուէարկումն էր:

Եղան թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ: Ոմանք խօսեցան կշռուած, հանդարտ ձեւով, իսկ ուրիշներ ալ, բուռն եւ կրակոտ:

Յայտնի էր թէ, որոշ դժկամակութիւն կը տիրէր բոլորին մէջ: Սակայն եւ այնպէս, պէտք էր քուէարկել: Եւ քուէարկեցին:

Ելմտացոյցը տեղեկարերը, բաղդատութեան դրաւ 1933ի եւ 1934ի ծախսուած գումարները, գործազրկութեան սնտուկին համար:

Այսպէս, ըստ տեղեկարերին, 1933ին, սահմանուած էր 5,558,000 ֆրանքի գումար մը: Իսկ 1934ին, այդ գումարը կրկնապատկուած էր, հասնելով մինչեւ 10,300,000ի: Եւ տեղեկարերը, մէկ տարուան մէջ եղած այս տարբերութեան վրայ կանգ առնելով, յիշեցուց թէ, աւելի աննպաստ պիտի ըլլայ 1935ի շրջանը գործաւորներու համար, եւ ասոր համար ալ, պիտի ծանրանան քաղաքապետութեան հոգերը:

Եւ յաջորդ օրը, թերթերը սկսան սեւնակերով հրատարակութիւններ ընել: Բոլորին արտայայտութեան մէջ, տեսակ մը վարանում, շուարում եւ կամ դժկամակութիւն մը կը տիրէր:

Թերթ մը բացէ ի բաց կը յայտնէր թէ, անկարելի է ճարել այս հսկայ գումարները, տուրք տուրքի վրայ բարդելով: «Պետութիւնը պէտք է ուշադրութիւն դարձնէ այս խնդրին: Պէտք է ստեղծել ազգային ֆօնտ մը գործազուրկներու համար, որպէսզի ինչպէս ուրիշ քաղաքներ, նոյնպէս Մարսէյլն ալ ազատի այսքան ծանր բեռէ մը: Այսպէսով գործազուրկներու սնտուկին յատկացուած դրամները, ճարուելով պետական միջոցներով մենք պիտի կրնանք տնտեսապէս փայլուն եւ նախանձելի վիճակի մը մէջ դնել մեր քաղաքը»:

Այս առթիւ, մամուլին որոշ մէկ մասը կը շարունակէ արծարծել օտարամերժ շարժումը, շոյելով ամբոխային տրամադրութիւնները:

⁂ Քաղաքապետութիւնը, նահանգապետութիւնը, բարեգործական ընկերակցութիւնները, նոր տարուան առթիւ, նպաստընկալ բանուորներու համար, սարքած էին կաղանդի գիշեր մը:

Երկու շաբաթ առաջ, սկսած էին արձանագրութիւնները: Նպաստընկալ բանուորները առանց խտրութեան, պէտք էր ներկայանային որոշուած տեղը, արձանագրել տալու համար իր պարագաները, մանաւանդ երախաները: Այսպէս, արձանագրուած էին 6000 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուէին բաւական թիւով Հայեր:

Փարք Շանոյի մեծ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ հանդէսը: Ներկայ էին քաղաքապետը, նահանգապետը եւ զանազան պաշտօնական անձեր: Պզտիկներուն բաժնուեցան խաղալիկներ եւայլն: Իսկ իրենց ծնողներուն՝ նպարեղէններ:

Ինչպէս ծանուցուած էր, Սալ Ֆէրէրի մէջ ալ տեղի ունեցաւ կաղանդի հանդէս մը, մասնաւորապէս նպաստառուրկ հայ բանուորներու համար:

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Մարսէյլի մէջ, ընդարձակ տարածութիւն մը կայ, որուն վըրայ, ամէն կիրակի եւ տօնական օրեր պազար կը կատարուէր: Այդ պազարը կը կոչեն Մէն Լազար: Հոն էին բոլոր տեսակի մարչէնները, մանրավաճառները եւայլն: Հիմա, արգիլուած է հոն ծախել որ եւ է բան, մանաւանդ կօշիկ եւ հագուստեղէն: 1934ին տրուած արտօնագիրները չեն նորոգեր իշխանութիւնները: Եւ այս խստութիւնը մասնաւորաբար օտարականներուն համար է: Կօշիկի, պատրաստ հագուստի եւ ներմակեղէնի վերաբերեալ հայ մարչէններ, անստոյգ վիճակի մը մատնուած են: Ո՞ւր ծախեն, որո՞ւ ծախեն եւ ինչպէս ծախեն:

Սէն Լազարի պազարէն վերջ, կարգը եկաւ նաեւ, ուրիշ տեղերու: Իշխանութիւնները խիստ են, եւ արտօնագիր չեն տար 1935 տարուան համար: — Հրաչեայ

Զինաթափումը վերսկսաւ...

Ուաշինկթընի նաւային դաշնագրին Ճափոնի կողմէ խզումէն անմիջապէս վերջը, նախագահ Րուզվէլթ որոշեց 445 միլիոն տոլարի յաւելուածական վարկ մը պահանջել խորհրդարանէն, բանակին համար, իսկ առնուազն հարիւր միլիոն՝ նաւատորմին համար: Կառավարութիւնը նախապէս վարկ պահանջած էր 24 մարտանաւերու շինութեան համար, մինչդեռ Ուաշինկթընի դաշնագիրը կ'արտօնէ մինչեւ 79 մարտանաւերու շինութիւնը:

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ԸՆԷ

Տիկին Սթավիցքի, որ բանտարկուած կը մնայ, նամակ մը գրելով քննիչ յանձնաժողովին, խնդրեց ունկնդրութեան ընդունուիլ: Կ'ըսէ թէ այս անգամ իր առժամեայ արձակումը չպիտի խնդրէ, այլ «ծանրակշիռ յայտնութիւններ պիտի ընէ, որոնք յանձնաժողովին պատասխանէն առաջ ո եւ է մէկուն, մինչեւ խաղերու մասին»: Տիկինը իր փաստաբաններուն հետ որոշած է յանձնաժողովին պատասխանէն առաջ ո՛ր եւ է մէկուն, մինչեւ իսկ հարցաքննիչ դատաւորին չհաղորդել իր նոր յայտնութիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԷԿՍԷԿՈՒՑԻԱ՜»

»»» · «««

Նամակներ, նամակներ ···

Այս անգամ՝ պալքանեան լեռներէն է որ կը հնչէ ձայնը:

– «Վերջին անգամ կարդացի համակրելի երգիծագիր Ն. Պէշիկթաշլեանի քրոնիկը ձրի թերթ կարդացողներու մասին, «Յաղագս ընթերցասիրութեան» վերնագրով: Շատ իրաւացի է ծանր ակնարկը. «Հայու մը ազգասիրութիւնը կամ նոյն իսկ մարդկութիւնը կը չափեմ իր պարկեշտ ընթերցասիրութենէն»:

Բայց, խնդրեմ շատ փափուկ է այս հարցը, պէտք է զգուշութեամբ մօտենալ անոր. եթէ այսպիսի անարդանքներ ըլլան, շատեր կան որ կ'առնուին, բոլորովին «վազ» կ'անցնին հայերէն թերթ, գիրք կարդալէ: Աղէկ դէշ հիմա ձրի կը գտնեն ու կը կարդան, ան ալ բան մըն է: Ձեր կատարեալ իրաւունքին մէջ կ'ըլլաք, եթէ սեւնակ մը բանաք, մնայուն, ձեր թերթին մէջ, «Փոխան ձրի ընթերցասէրներու» անուան տակ, եւ գումարներ հաւաքէք, որպէսզի կարենաք փակել թերթ կարդացողներու, ինչպէս եւ բաժնեգինը չվճարողներու ձգած բացը: Ի՞նչ ընենք, մեր մէջ այսպէս է: Բարեբախտաբար ունինք նաեւ դասակարգ մը որ միամտօրէն կը տանի այսպիսիներու բեռը»:

Նամակագիրը ուրիշ թելադրութիւն մըն ալ կ'ընէ, բայց այս մասին ուրիշ առիթով:

Ի՞նչպէս կը գտնէք այս պալքանեան բանաձեւը, — վնասուց հատուցման սիւնակ մը բանալ՝ գոցելու համար օթլախճիներու եւ պարտազանց բաժանորդներու ձգած բացը ···

Քիչ մը չափազանց պալքանեան չէ՞: Այսինքն՝ թթու եւ կոպիտ:

Տեսակ մը էքզէկուցիա

Գիտէք որ, արտակարգ պարագաներու մէջ, երբ երկրի մը իշխանութիւնը չի յաջողիր գտնել բուն յանցաւորը, հաւաքաբար պատասխանատուութեան եւ պատժի կ'ենթարկէ ամբողջ շրջան մը, գիւղ կամ թաղ:

Մեր նամակագրին առաջարկն ալ տարբերութիւն չունի այս բարբարոսական մեթոտէն:

Ինչո՞ւ, արդարութեան եւ տրամաբանութեան ո՞ր օրէնքով պարտաճանաչ բաժանորդը եւ ընթերցողը պէտք է քաւեն անպարտաճանաչին կամ ձրիակերին մեղքը:

Արդէն անոնք շատոնց պատժած են իրենք զիրենք, քանի որ գիրքը կամ թերթը կը գնեն, կը վճարեն, եւ սիրայօժար կը տրամադրեն բարեկամներու:

Ցանկալի այդ ազնիւ բարեկամները իրենցմէ առաջ կ'օգտուին իրենց գնած թերթէն, «ազգասիրաբար» պատռելով գօտին եւ ծայրէ ծայր կարդալով ···

Առջի օր բուագէտ մը կենդանի օրինակներ յիշելով, կը հաշուէր թէ իրականին մէջ տասը հազար հոգի կը կարդան «Յառաջ»ը:

Եւ կը բացագանչէր.

— Եթէ բոլոր կարդացողները վճարէին, եթէ հայերէն թերթի մը տասը հազար վճարող բաժանորդ ունենար, կրնար պահել առնուազն տասը մնայուն խմբագիր եւ բազմաթիւ վճարովի աշխատակիցներ, կրնար աւելի աժան ծախուիլ, կրնար վեց էջ հրատարակուիլ, կրնար ···

Նոյնպէս գիրքը: (Երիտասարդ գրողներ կան որոնք երեք – չորս հազար ֆրանք պարտքի տակ մտած եւ գիրք տպած են, բայց հազիւ յիսուն օրինակ «տեղաւորած» ըլլալով, յուսահատ՝ անկիւն մը քաշուած են եւ կը խորհին ··· ֆրանսերէն գրել):

«Էքզէկուցիա»ո՞վ պիտի շտկուի այս կացութիւնը:

Ո՛չ: Հապա՞ – «սպասելով եւ յուսալով»:

Մինչեւ որ ոչ գրող մնայ, ոչ ալ հրատարակող:

ՎԱՀԷ

Կաթող. Նուիրակը Ֆիլիպէի մէջ

ՖԻԼԻՊԷ, 27 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Գար. եպիսկ. Յովսէփեան, երէկ այցելեց Պաչքովայի Պուլկ. վանքը՝ Ֆիլիպէէն քանի մը ժամ հեռու: Միաբանութիւնը զայն դիմաւորած է վանքէն դուրս, մինչ վանքին զանգակները կը հնչէին, աւելի հանդիսաւորութիւն մը տալով ընդունելութեան: Տրուած է նաեւ, նուիրակին ի պատիւ, ճաշասեղան մը: Պատուիրակը քննած է կարգ մը արձանագրութիւններ եւ ձեռագիրներ:

Էջմիածնի վերանորոգման համար Պուլկարիոյ մէջ եւս հանգանակութեան ձեռնարկուած է: Ռուսնուքէն կ'ակնկալուի 35000 լէվա, Վառնայէն 80,000: Իսկ Ֆիլիպէի մէջ, մտերմական սեղանի մը շուրջ, եօթը հայրենակիցներ 35,000 լէվա արձանագրուած են (ամենաշատը, 15,000 լէվա, ··· «հակահայաստանեան» մը, Պ. Պ. Թէլլալեան):

Նուիրակը այսօր Խասքօվա մեկնեցաւ: Իրիկուան կը վերադառնայ: Իսկ վաղը կը մեկնի Սոֆիա: Թերեւս մէկ երկու ժամուան համար հանդիպի նաեւ Թ. Փազարճըք:

«Յառաջ»ի անունով տեսակցութիւն մը ունեցայ: Ներփակ կը ղրկեմ: (ԽՄԲ. Յաջորդով):

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

»»» · · «««

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ԵՏ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՒ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Լէնինկրատի (Նախկին Փեթերսպուրկ) դաւադրութեան առթիւ, գերագոյն ատեանին ամբաստանագիրը իբրեւ մեղսակից կ'ամբաստանէր նաեւ օտար հիւպատոս մը, առանց յիշելու անունը: Իբրեւ թէ ահաբեկիչ Նիկոլայեւ 5000 ռուբլի ստացած է այդ հիւպատոսէն, որ միեւնոյն ատեն յանձն առեր է միջնորդ հանդիսանալ, Թրոցքիի եւ իրենց նամակները փոխանակելու համար:

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ակնարկուած մեղսակիցը կը կոչուի Ժորժ Պիսէնիքս, որ Լաթվիոյ (Լեթոնիա) հիւպատոսն է Լէնինկրատի մէջ: Խորհրդային իշխանութեան ճնշման վրայ, Պիսէնիքս երեկոյ ջուրով քաշուեցաւ Լէնինկրատէն, յունուար 1ին, իր անգլիացի կնոջ եւ երկու աղջիկներուն հետ որոնք Լոնտոն ծնած են: Ամբաստանեալը առաջին անգամ դեսպան եղած է Լոնտոնի մէջ: Իր երկիրը նախապէս մաս կը կազմէր ցարական կայսրութեան, եւ ինքն ալ ռուսական հպատակ էր: Սահուն կերպով կը խօսի ռուսերէնը, 1917ի յեղափոխութենէն առաջ անդամ էր էս–էր կուսակցութեան (Սոց–յեղ.) եւ կ'ըսուի թէ բանտարկուած է իբրեւ խռովարար:

«Նիւ Եորքի Հերըլտ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պիսէնիքսի հետ, որ ուրացաւ որ եւ է անձնական մեղսակցութիւն եւ անհաւանական գտաւ եղած ամբաստանութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1934ԻՆ

=o·o=

3.— ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանում մասնաւոր արդիւնաբերութիւն չկայ. ամբողջը կենտրոնացած է պետութեան ձեռքը: Բոլշեւիկները իրենց հաստատած արդիւնաբերական կարգը անուանում են «ընկերվարական կարգ»: Իրօք դա զտարիւն պետական դրամատիրութիւն է: Այսինքն՝ տնտեսական ձեւերը նոյնն են ինչ որ եւ դրամատիրական երկրներում, միայն սեփականատէրը պետութիւնն է:

Խորհրդային արդիւնաբերութիւնը բաժանւում է երկու ճիւղի՝ ծանր եւ թեթեւ: Ծանրը խոշոր արդիւնաբերութիւնն է, որ ծառայում է արդիւնաբերական ձեռնարկներին, թեթեւը՝ նպատակ ունի գլխաւորապէս լայն սպառման նիւթեր հայթայթել: Առաջին կարգին են պատկանում Հայաստանում, օրինակ, պղնձահանքերը, քիմիական գործարանները, ցիմենը, Անի - Պէմզան եւն.: Երկրորդ կարգի՝ Լենինականը, կարի ու պահածոյի գործարանները եւն.:

Արդիւնաբերական բոլոր ձեռնարկութիւնները, հանք ու գործարաններ, իբրեւ պետական սեփականութիւն, ապրում են պետական միջոցներով: Նրանց մէջ աշխատող բանուորութիւնը համարւում է պետական պաշտօնեայ: Արտադրութիւնը գնում է պետական հիմնարկութիւններին եւ առեւտրական մարմիններին:

Երկրի պետական քաղաքականութիւնն է արագ ճարտարարուեստացում: Ելակէտ ունենալով այն տեսակէտը, թէ կոմունիզմի յաղթանակի համար անհրաժեշտ է ճարտարարուեստի բարձր զարգացման աստիճան եւ բանուորական հոծ զանգուածներ՝ Հայաստանի ներկայ վարիչները բոլոր ներելի եւ աններելի միջոցներով աշխատում են «գիւղացիական» Հայաստանը վերածել «բանուորական» երկրի: Այստեղից՝ ճեպընթաց, յաճախ անծրագիր ջանքեր Հայաստանը օժտելու գործարաններով եւ ելեկտրական կայաններով: Եւ պէտք է ընդունել, որ քանակական տեսակէտից որոշ «նուաճումներ» կան, մասնաւորապէս ելեկտրաշինարարութեան եւ քիմիական ճարտարարուեստի բնագաւառում: Ալլահվերդին, Ղարաքիլիսան, Երեւանը, Հրազդան գետի աւազանը «հարուածային կարգով» ճարտարարուեստացւում են: Դաւալուն դարձած է կրի ու ցիմենտի արտադրութեան կենտրոն: Մի շարք մեծ ու փոքր գործարաններ ծրագրուած են, շինւում են կամ արդէն շինուած են եւ ուրիշ վայրերում: Եթէ Հայաստանի արդիւնաբերական քարտէսին նայիս, բաւական տեղեր կը տեսնես գործարանային ծխնելոյզներ եւ ելեկտրատար պղնձալարեր:

Ինչի՞ է ծառայում Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը: Խոշոր չափով ո՛չ Հայաստանին: Հայաստանի պղինձը ամբողջապէս տարւում է Ռուսաստան, փոխարժէքը մտնում է Մոսկուայի գանձարանը: Հայաստանի քիմիական արտադրութիւնները արտածւում են Հայաստանից՝ դարձեալ ի հաշիւ Մոսկուայի: Հայաստանի տուֆը, պէմզան, մարմարը, գրանիտը մեծ մասով ուղարկւում են Ռուսաստանի զանազան կողմերը՝ փոխարժէքը նոյնպէս անցնելով կենտրոնի դրամարկղը: Լենինականի հիւսուածեղէնը, հասնում է մինչեւ չինական շուկաները՝ ծառայելով Վնեշտորգին իբրեւ վաճառքի նիւթ: Հայաստանի բամբակը, գինու եւ կոնեակը, պահածոյի, Սեւանայ ձուկը, կաթնեղէնի խոշոր մասը նոյնպէս արտահանւում է Հայաստանից: Բուրդը, կաշին, աղիքը, մորթեղէնը նմանապէս արտածութեան նիւթ են: Մի խօսքով, Հայաստանի հանքերի, գործարանների, այգիների, ջրի ու հողի արդիւնքի մեծ մասը, հում վիճակում կամ գործարաններում մշակուելուց յետոյ, վաճառքի է տարւում արտասահման եւ ստացուած դրամը մտնում է Մոսկուայի կենտրոնական գանձարանը, իսկ Հայաստանի ժողովրդին մնում են ... տոտոխներ ու կոտոշներ:

Արդ, ի՞նչ պատկեր էր ներկայացնում Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը 1934ին:

Տարւայ սկզբին, յունուարին, Հայկոմկուսի 9րդ համագումարում, կուսակցութեան վարիչ - քարտուղարը յանուն Կենտկոմի ներկայացրած զեկուցման մէջ, թուերով ու փաստերով ցոյց տուեց, որ արդիւնաբերութեան համարեա բոլոր ճիւղերում տիրում էր համատարած թերակատարում, ճեղքուածք ու խայտառակութիւն: Մանաւանդ, անմխիթար էր ծանր արդիւնաբերութեան վիճակը. պղնձի արտադրութիւնը, օրինակ, դեռ 1932ին, պիտի տար 5000 տոն մաքուր պղինձ, մինչդեռ վերջին տարւայ ընթացքում տուել էր 2.972 տոն: Երեւանի մարմարի գործարանը պիտի արտադրէր 12.000 քառ. մէթր քար. արտադրել էր ընդամէնը 2000 քառ. մէթր: Շէնքերի կառուցման ծրագիրը կատարուած էր միայն 50%ով: Շինարարութեան ինքնարժէքը փոխանակ իջնելու՝ բարձրացել էր 50%ով: Եւայլն:

1934 թուականը ոչ մի բարելաւում չբերաւ: «Պլանների անհանդուրժելի, խայտառակ թերակատարումները» (*), շարունակուեցին դահավէժ թափով: Այսպէս, տարւայ վերջը պղնձարդիւնաբերութիւնը շարունակեց մնալ արդիւնաբերութեան «ամենանեղ տեղը»: Որոշուած ծրագիրը մնաց թերի: «Թերակատարում» ու «խայտառակ վիճակ» Դաւալուի ցիմենտում. Վրաստանից պահանջուած քանակով ածուխ չի ստացւում եւ արտադրութիւնը կանգ է առնում: Ալլահվերդիի արտացոլիչ գործարանը ժամանակին չի [illegible]ւում, որովհետեւ Բաքուից սեւ նաւթ չի ուղարկւում: Երեւանի մեքենագործարանը կանգ է առնում, որովհետեւ Ռուսաստանից երկաթ, պողպատ, թիթեղ եւ այլ նիւթեր ու գործիքներ չեն գալիս: Արդիւնաբերական շատ ձեռնարկներ կաղում են կամ նոյն իսկ բոլորովին անգործութեան են դատապարտւում, որովհետեւ Ռուսաստանից չեն հասնում պատուիրուած մեքենաներն ու գործիքները, նիւթերն ու վառելիքը, փոխադրութեան միջոցները եւն.: Մոսկուան չափազանց պշրոտ է եւ խստապահանջ, երբ խնդիրը վերաբերում է Հայաստանից ստանալուն. թերակատարումներն այս դէպքում ծանր պատիժներ են առաջ բերում, բայց, երբ հարկաւոր է Հայաստանին տալ, յաճախ, տարիներով պահանջները մնում են չբաւարարուած:

1934ին էլ Հայաստանի արդիւնաբերութեան հիւանդոտ կողմը մնացել է ղեկավարութեան անհասարակութիւնը եւ անտէրութիւնը: Խորհրդային մամուլը բազմաթիւ դէպքեր է արձանագրում, որոնք ցոյց են տալիս, որ ոչ միայն ձեռնհասութիւնը, այլ եւ սրտցաւութիւնն ու բարի կամեցողութիւնը պակասում են Հայաստանի արդիւնաբերութեան մէջ: Այսպէս, Դաւալուում երկու տարի է չէին կարողանում շարժի դնել կրի երկրորդ գործարանը, մինչեւ որ անպէտք վարիչը հեռացուեց եւ տեղը կարողը բերուեց: Ընդհանրապէս, այնտեղ, ուր կայ խղճի տէր եւ ձեռնհաս ղեկավարներ, գործը աւելի կամ պակաս գնում է յաջող, ինչպէս, օրինակ, քիմիական կոմբինատում, Լենինականի կարի գործարանում եւն.:

Արդիւնաբերութեան թուլութեան լուրջ պատճառներէն մէկը 1934ին էլ մնաց, այսպէս կոչուած «բանուժի հոսունութիւնը». բանուորները փախչում էին գործարաններից եւ հանքերից: Թէ «սոցիալիստական», «բանուորական» Հայաստանում բանուորները ինչ վիճակում են ապրում, ցոյց են տալիս Հայկենտկոմի ներկայացուցիչ եւ առեւտրի ու կոօպերացիայի բաժնի վարիչ Ծատուրովի հետեւեալ խօսքերը.— «Ի՞նչպէս են կերակրում մեզ մօտ բանուորներին: Նախ՝ առաւօտեան ինչո՞վ է գալիս բանուորը գործարան: Նա ունի մի փոքրիկ տոպրակ կամ մի կեղտոտ չոր, որի մէջ հաց է փաթաթուած, երբեմն էլ մի տոմաթէս, սակայն այդ էլ ոչ բոլորի համար ... Որտե՞ղ են ճաշում բանուորները եւ ի՞նչ պայմաններում: Մի քանի բանուորներ մի կերպ տեղ են գտնում ճաշարանում, իսկ միւսները նախաճաշում են ցեխում, գետնի վրայ: Ինչպէ՞ս են նախաճաշում բանուորները մետաքսի գործարանում: Բակում, գետնի վրայ նստած են առնուազն 40 բանուորուհիներ եւ նախաճաշում են: Ինչո՞ւ, զարմացած հարցնում է Կենտկոմի ներկայացուցիչը, մեզ մօտ, ձեռնարկութիւններում, ճաշի հետ տալիս են մի տեղ 50-75 կրամ հաց, իսկ կան տեղեր, որտեղ բոլորովին հաց չեն տալիս»:

50 կրամ հացով կամ նոյն իսկ առանց հացի ճաշող, մի տոմաթէսով, ցեխի ու կեղտոտութեան մէջ նախաճաշ անող բանուորներից ի՞նչ աշխատանք կարելի է պահանջել:

Տարեփակի թուական տեղեկութիւններ չկան դեռ, բայց տարւայ ընթացքին խորհրդային մամուլի եւ ժողովների մէջ հաղորդուած փաստերը բաւական են ասելու համար, որ 1934 թուականին Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը ոչ միայն շօշափելի բարելաւում ու յառաջդիմութիւն ցոյց չի տուել, այլ որոշ բնագաւառներում նոյն իսկ յետ էլ է գնացել: Ինչ որ, սակայն, աւելի կարեւոր է, 1934ին էլ Հայաստանը մնացել է նուաճուած ու շահագործուող գաղութի վիճակում, ոչ միայն կենտրոնի, այլ եւ հարեւան երկիրների վերաբերմամբ: Հայաստանի բնական եւ գործարանային արդիւնքները ծառայել են նախ ուրիշներին եւ իրենց չնչին մասով սակ իրեն՝ Հայաստանին ու հայ ժողովրդին: Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը ծրագրել ու ղեկավարել է դրսից. հայ բանուորը, տնտեսագէտն ու ճարտարագէտը աշխատել են դրսի համար, իսկ իրենք իրենց հայրենիքում, մնացել են աղքատ, տկլոր ու սոված:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(*) Բոլոր չակերտուած խօսքերը առնուած են Երեւանի թերթերից, գլխաւորապէս Խորհ. Հայաստան պաշտօնաթերթից:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ 1934Ի ԸՆԹԱՑՔԻՆ

»»»··«««

Ոչ ոք այսօր այլ եւս կ'ուրանայ՝ որ շարժանկարը տիրականօրէն տեղաւորուած է արուեստներու շարքին, եւ թատրոնի կողքին, յաճախ նախանձելի մրցակից մը հանդիսանալով անոր: Կը յիշեմ անոր մանկական վարանոտ առաջին քայլերը 50—100 մէթր տարածութեամբ կալուածի մը վրայ, միամիտ պատմութեան մը պատկերացումով՝ որուն առջեւ սակայն բերանաբաց կը մնայինք, ինչպէս հրաշք մը թուեցաւ նոյն շրջանին՝ Սանթօս-Տիւմոնի օդանաւային առաջին քանի մը մէթր թռիչքը:

Երեսուն տարիներ անցած են քսաներորդ դարու այդ երկու ցնցող գիւտերուն նախաքայլերէն ի վեր:

Կատարելութեան եւ հասունութեան որոշ մակարդակի մը վրայ կը գտնուին անոնք այսօր, եւ սակայն ճիգերը կը շարունակուին անդադրում, եւ ոչ ոք կրնայ նախատեսել անոնց հասնելիք հանգրուանը:

Շարժանկարին առաջին թոթովանքներէն՝ մինչեւ վերջի ֆրանսական, անգլիական կամ ամերիկեան հոյակապ ու տիրական արտայայտութիւնները, կատարելագործման ճիգը եղած է այնքան արդիւնաւոր, քաջալերական, որ թատրոնի գոյութիւնը մտահոգութեան առարկայ դարձած է արդէն:

Խօսուն շարժանկարի գիւտը՝ մանաւանդ այդ անհանգստութիւնը արդարացնելու հանգամանքը ունի:

Արդարեւ շարժանկարը այսօր մեծ մասով՝ իր նիւթերը կ'առնէ արդէն բեմին վրայ որոշ ժողովրդականութիւն շահած գործերէն, անոնց ներշնչելով բոլորովին նոր ապրումներ, շահագործելով իրեն միայն յատուկ արտայայտութիւններու եւ — թատրոնին համար անկարելի — միջոցներու այն կալուածը, որուն սահմանը ամպածրար գագաթներէն կը սկսի, վերջանալու համար ովկիանոսներուն մինչեւ այսօր անծանօթ ու յաւերժական գիշերին խորհուրդներուն մէջ:

Հանրային գնահատանքին եւ համակրութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը կը գտնուի վերոյիշեալ պարագային մէջ:

Թատրոնը իր կենդանի խաղով եւ խօսքով կը խօսի մտքին եւ երեւակայութեան, պահանջելով հանդիսատեսէն որոշ պատրաստութիւն եւ ճիգ:

Շարժանկարը՝ այսօր տալով ձայնի եւ կենդանութեան, շարժումի եւ ապրումի կատարեալ պատրանքը, կրնայ նաեւ առարկայի մը, տեսարանի մը միջանկեալ երեւոյթով բացատրել — եւ աւելի տպաւորիչ կերպով—բեմական երկար մենախօսութեան մը նիւթը:

Շատ հեռուները պիտի տանէր մեզի երկու արուեստներուն առաւելութիւններուն եւ թերութիւններուն հաշուեյարդարը:

Պէտք է չնշել այսօր՝ թէ 1935ի սեմին՝ շարժանկարը կը յայտնուի, իր ետին ձգած զարմանալի գործերու տպաւորիչ շարք մը:

Տարուան մը ընթացքին տեսած՝ հարիւրաւոր ժապաւէններուս մէջէն շատ դժուար պիտի ըլլար նշանակել բոլոր յաջող գործերը:

Բազմաթիւ եղան անոնք, եւ սակայն անոնց մէջ իսկ ստորաբաժանումներ կարելի է ընել:

Յաճախ յայտնուեցան ժապաւէններ որոնք իրենց արժանիքին եւ յաջողութեան գլխաւոր տարրերը կը քաղէին իրենց շքեղ, հսկայական բեմադրութեան եւ զարդարանքներու հմայքէն, գեղեցիկ մարմիններու ցուցադրումէն, այնքան յաջողապէս եւ լայնօրէն շահագործուած՝ մանաւանդ Հոլիվուտէն եկած ժապաւէններուն մէջ, որոնց շարքին կարելի է յիշել Chercheuses d'Orը:

Եւ այսօր որ եւ է մեծ բեմադրութեամբ օժտուած ժապաւէն գրեթէ անպայման ունի իր կիսամերկ պարուհիներու տեսարանը:

Մրցում նոյն իսկ Միւզիք Հոլին հետ:

Շարք մը ժապաւէններ նշանակալից եղան իրենց բեմադրութեան հսկայական յղացումով, ինչպէս երկար ժամանակ Marignanի պաստառին վրայ ապրող L'Orը, P. Blanchardի եւ Brigitte Helmի գլխաւոր դերակատարութեամբ եւ ուր ստորերկրեայ ելեկտրական հսկայ համեմատութիւններով կառուցուած մեքենաներ ստուգիւ տպաւորիչ եւ ցնցող էին:

Այդ շարքին նշանակելի արտադրութիւններէն եղան նաեւ K. Beruhardtի Le tunnelը, ուր գետնուղիի մը հսկայական աշխատանքներուն, եւ աշխատաւորներու մէջ պայթած գործադուլին վայրագ տեսարանները որեւէ թատրոն անկարող պիտի ըլլար — նոյն իսկ բեմին վրայ շնչող - ապրող դերասաններով— ներկայացնել այն կեանքով եւ ուժով, որքան եղան տափակ պաստառին վրայ:

Բացառիկ տեղ մը պէտք է տալ Փաթէ Նաթանի ժուանվիլի աշխատանոցներէն ելած Les misérablesին (Վ. Հիւկօ), որ Ռէմոն Պէռնարի բեմադրութեամբ, մանրակրկիտ եւ ուշադրաւ ընտրութեամբ, պատկերներու խելացի ագուցումներով, եւ մէկ ծայրէն միւսը պարունակած յուզումով — որ հեղինակինն էր — բայց որ բեմադրիչին իրականացումով — որ բեմադրողինը եղաւ — ամբողջ տարուան յայտնութիւններուն մէջէն կը ցցուի տիրաբար՝ իբրեւ լայնաշունչ աշխատանք, եւ խղճամիտ արուեստի գրեթէ անթերի գործ:

Առանց ակնահաճոյ եւ շռայլ տեսարաններու, միմիայն իրենց պարունակած գրական, գեղարուեստական ու բարոյական արժէքներով տիրապետող բազմաթիւ ժապաւէններէն պէտք է յիշել Պէռնշթայնի Le voleurը, M. Toureurի բեմադրութեամբ, գլխաւոր դերակատարներ ունենալով V. Franceն եւ Mad Renard, երկուքն ալ Քոմէտի Ֆրանսէզէն, Հանրի Պաթայլի ծանօթ Le scandaleը, առաջնակարգ դերակատարներու հոծ խումբով մը, որոնց գլուխը կը գտնուէին՝ իբրեւ խաղին հերոսները՝ Gaby Morlay եւ Հանրի Ռօլան, երկու կատարեալ արուեստագէտներ:

Նոյն հեղինակին Policheը՝ նշանաւոր բեմադրիչ Abel Ganceի հեղինակաւոր վերարտադրութեամբ եղած էր գուցէ աւելի տպաւորիչ՝ քան բեմին վրայ:

Constant Remy խղճամիտ եւ զուսպ խաղով մը ապրեցուց խորունկ յուզումի այնպիսի պահեր, որոնք կը մնան յիշողութեան մէջ, նոյն իսկ հարիւրաւորներ տեսնելէ յետոյ շատ քիչեր ունին այդ արժանիքը: Marie Bell այդ տաղանդաւոր դերասանին քով՝ իր գրաւիչ խաղին շնորհիւ ստեղծած էր տարօրինակ կնոջ մը դերը:

Եւ երբ կը խօսիմ Const. Remyի մասին, չեմ կրնար մոռնալ իր կանգնած դատախազի կերպարանքը, որուն մէջ ՄԱՐԴը կը ցցուի յանկարծ՝ իր բովանդակ ու շքեղ բարոյական բարձրութեան վրայ, նետելով իր վրայէն La robe rougeը: Ֆրանսական պաստառներուն վրայ յայտնուած օտար արտադրութիւններէն պէտք է յիշել նախ եւ առաջ Վիէննա, Սթիւտիօ Սաշայի մէջ, Willy Forstի բեմադրութեամբ իրագործուած հռչակաւոր Symphonie inachevéeն, Ֆրանց Շիւպէրի անմահ կտորին ներդաշնակութիւններով պարուրուած նուրբ, գրաւիչ եւ հոգեխռով պատկերներով, եւ վերարտադրութեան, դասաւորումի եւ չափի այնպիսի կատարելութեամբ, որ պիտի կրնայ իբրեւ տիպար ծառայել շատ ու շատ բեմադրիչներու:

Այդտեղ բեմական երաժշտութիւնը եւ գիծերու, լոյսերու համադրութիւնը կը հասնին իրենց գերագոյն գեղեցկութեան, որուն առջեւ հոգին խռոված անգիտակցօրէն կ'ամփոփուի ծունր կը դնէ, ձայնին եւ գիծին տիրական հրապոյրէն կաշկանդուած:

Բեմադրիչը եւ դերասանները կրցած են հոն բարձրանալ անմահ երաժիշտին հոգեկան աշխարհին գագաթները, իր ապրումները խորացնելու աստիճան:

Զուտ արուեստի ազնուական գործ մը, որ էթուալի սրահին մէջ մէկ տարի շարունակ ցուցադրուելէ յետոյ անցաւ 20է աւելի փարիզեան սրահներ ամէն տեղ լեցնելով գեղեցիկին սիրահար գիտակից հասարակութեամբ:

Martha Eggerth եւ Hans Jaray այդ անմոռանալի ժապաւէնին հերոսներն են, ապրելով կոմսուհի Էսթէրհազիի եւ Շուպէրի անձնաւորութիւնը հոգեւին, ամբողջապէս եւ ապրեցնելով դիտող հասարակութիւնը:

Վիէննական արտադրութիւններէն է նաեւ ուրիշ գլուխ - գործոց մը, ծանօթ Liebelei ժապաւէնը, ուր Մագտա Շնէյտէր իր թարմ տաղանդին գրաւչութեամբ կը յուզէ խորապէս եւ տեւականօրէն:

Վիէննայի բնաբանը կը թուի ըլլալ քիչ արտադրել, բայց ստեղծել գլուխ գործոցներ միայն:

Վերադառնալով ֆրանսական արտադրութիւններուն, որոնց մէջ ամենապատուաւոր տեղը կը գրաւէ Փաթէ Նաթան, իր ընդարձակ եւ վերջին կատարելութիւններով օժտուած ստուտիօներով, անկարելի է ծանրանալ բոլոր նշանակելի ժապաւէններուն վրայ: Յիշեմ միայն վերոյիշեալ ստուտիօներէն ելած Amokը, J. Yonnelով,— Dactylo se marie, J. Murat եւ M. Gloryով — Ces messieurs de la Santé անփոխարինելի Ռէմիւով, L'Aristo տաղանդաւոր ու տպաւորիչ դերասան Անտրէ Լըֆօռով, եւն.:

Շատերու մասին արդէն ժամանակին խօսած եմ մանրամասնօրէն այս սիւնակներուն մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ(*) ԱՆՏԷՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

»»»··«««

Նուէր՝ բոլոր ճակատներու հայ զինուորներուն:

Թարգմանիչէն

Միջադէպը այդ ժամանակ գաղտնի պահուեցաւ, գէթ այնչափով՝ որչափով որ զինուորական գրաքննութիւնը անոր Անգլիոյ մէջ հրատարակումը պատերազմական թղթակիցներէն կրնար արգիլել: Սակայն լուրը արդէն սկսաւ բերնէ - բերան շրջան ընել, արձակուրդով վերադարձող զինուորներու միջոցով, շնորհիւ գլխաւոր բանակատեղիէն բոլոր կրակի գիծին վրայ գտնուող բանակներուն եւ կիսագօրաբանակներուն ուղղուած հրամանի մը, 1915 Ծնունդէն մէկ կամ երկու օր յետոյ:

Հրամանը հետեւեալն էր.—

«Զինուորներուն բացարձակապէս արգիլուած է թշնամիին հետ եղբայրանալ: Այն սպան որ չի հնազանդիր այս հրամանին կամ հարկ եղած աչալրջութիւնը ցոյց չի տար, պատերազմական ատեանին կողմէ պիտի դատուի»:

Անտէր Երկրի մէջ պատահած կարգ մը դէպքերը արդէն արձագանգեր էին բանակին եւ զօրաբաժնին բանակատեղիները, եւ սկսեր էին խանգարել քանի մը ծերունի զօրավարներու հանգիստը որոնք խաղաղիկ Ծնունդ մը կը տօնէին — «Արեւմտեան ճակտին վրայ խաղաղութիւն կը տիրէ» — կրակի գիծէն հեռու դղեակին եւ թաքստոցներուն մէջ: Անոնցմէ մէկը, զօրաբանակի հրամանատար մը, «պրիճ» կը խաղար իր օգնականին, Տեղեկատու Դիւանի սպային եւ ֆրանսացի թարգմանին հետ, երբ լուր ստացաւ թէ Հուճի ամենավտանգալից դիրքերը գրաւող զինուորներն ու սպաները խրամներէն դուրս ելած՝ պավարիական 7րդ զօրաբանակի զինուորներուն հետ նուէրներ կը փոխանակէին:

— Խեղճ ծերունին քիչ մնաց կաթուածահար պիտի ըլլա՛ր, ըսաւ Տեղեկատու Դիւանի սպան: «Տէր Աստուա՛ծ Տէր Աստուա՛ծ, աղաղակեց: Երբեք այս տեսակ բան մը իմացուած չէր: Զե՞ն գիտեր որ պատերազմի մէջ կը գտնուինք: Զօրաբաժնի հրամանատարութեան մօտ գացէք եւ ըսէք թէ այդպիսի դէպքեր ի՞նչպէս կը թոյլատրուին: Ընդվզեցուցիչ է. անարգայարուցիչ է: Եթէ անոնք անմիջապէս իրենց խրամները չվերադառնան, թնդանօթի բռնել պիտի տամ»:

Տեղեկատու Դիւանի սպան ջանաց յիշեցնել զօրաբանակի հրամանատարին թէ՝ այդ օրը Ծնունդ էր եւ թերեւս բոլոր յանցանքը թշնամիին էր:

— Գիտէք պարոն, թէ Գերմանները Ծնունդի օրը ինչ զգացումով կը տարուին:

— Զգացումին ինչ ըլլալը կը սորվեցնեմ ես անոնց, յարեց հրամանատարը: Երկու ժամուան ծանր հրետանիին ռմբակոծումը անոնց զգացումները լաւ պիտի թաղէ:

— Երէկ թնդանօթաձիգներուն հետ խօսակցութեանս ընթացքին ինծի յայտնեցին թէ ռումբի պակասութիւն ունին, պարոն հրամանատար, պատասխանեց օգնական սպան, մտատանջ երեւոյթով մը:

Զօրաբանակի հրամանատարը ակներեւ վրդովում մը զգաց: Կրակի գծին ետեւ, ֆրանսական դղեակի մը մէջ՝ իր «պրիճ»ի խաղը կը խանգարուէր:

Ինչ կը վերաբերի խնդրոյ առարկայ կրակի գծի մէկ հատուածին, բոլոր յանցանքը կը պատկանէր Նորին Արքայական Վեհափառութեան հրացանաձիգներու տեղակալ՝ Ճիւլիըն Հիթի որ Իփրի մերկաշունչ կողմը, Հուճի ամենավտանգաւոր կրակի գծին վրայ կը գտնուէր՝ մշտապէս ռումբերու տարափին ենթակայ: Այս երիտասարդ տեղակալը—ինչպէս ես ճանչցայ զինք—շատ կատակասէր մէկն էր, կը խնդացնէր եւ միշտ ուրախ տրամադրութեան մէջ կը պահէր իր սպայ ընկերակիցներն ու զինուորները, որոնք Ֆլանտրի ցեխին, առնէտներով լեցուն նկուղներուն եւ ոջլոտած խրամներուն մէջ, մեծ չափի ռումբերուն եւ շարունակական փորձանքներուն ենթակայ՝ յաճախ իրենց դիմադրական կորովը կը կորսնցնէին:

Իփրը տակաւին հիմնայատակ չքանդուած՝ անգամ մը անիկա այդ հինաւուրց քաղաքին փլատակներուն տակ էր մնացած, ու երբ խումբ մը զինուորներ յաջողեցան փլատակները մաքրել, տեսան որ մառանի մը մէջ նստած էր ան, անհոգ եւ ուրախ:

— Բաւական լաւ հանգիստ ըրի, ըսաւ զինուորներուն կատակելով:

Առտու մըն. գումարտակին «պատրաստ» վիճակի մէջ գտնուած միջոցին գլխաւոր - յիսնապետը անոր ծաղրածու մէկ ձեւին վրայ այնքան բարձրաձայն ծիծաղեցաւ որ, խնդուքը բոլոր զինուորները վարակելով մինչեւ գնդապետին հասաւ:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս անառակ խնդուքը. չէ՞ք գիտեր որ պատերազմի մէջ կը գտնուինք:

— Յանցանքը իմս է, պարոն, ըսաւ երիտասարդ Հիթ համեստութեամբ: Գլխաւոր յիսնապետին ֆրանսացի խնամակալուհիի մը մասին փոքր պատմութիւն մը կը պատմէի ...

Երիտասարդ, այս պատերազմի մասին հարկ եղած լրջութիւնը չես պահեր. ասիկա զինետուներուն մէջ կատարուած խաղերուն չի նմանիր, գիտե՞ս: Իսկ այդ մարդուն վիզը փաթթուած բանը ինչ կը նշանակէ:

— Դարձեալ իմ յանցանքս է, պարոն, խոստովանեցաւ Հիթ. մօրաքոյրս շալ մը ղրկած էր ինծի, թէեւ այլանդակ բան է թերեւս, բայց որովհետեւ Թօմքիին ականջը կը ցաւէր շալը վիզը փաթթեցի: Երէկ գիշեր շատ ցուրտ էր:

— Այստեղ մանկատուն չէ. պատերազմի խրամներուն մէջ կը գտնուիք՝ նկատի առէք այս պարագան, գոչեց գնդապետը:

Կարելի բան չէր որ այս դէպքը մոռցուէր, ինչպէս կ'երեւի, թշնամին ալ իմացած էր թէ բան մը պատահած է գնդապետին իր նկուղը մտնելէն հինգ վայրկեան վերջ սկսաւ ռումբ պայթուցիկ նիւթեր տեղացնել, որոնց հետեւանքով աւազի պարկերէ շինուած պատնէշները քանդուեցան, տասնապետ մը եւ տասը զինուորներ վիրաւորուեցան:

Ճիւլիըն Հիթ ինքզինքն ու իր շրջապատը զուարթ տրամադրութեան մէջ պահեց:

(Շար.)

(*) Անտէր Երկիր.— Երկու թշնամի խրամներուն միջեւ գտնուած հողամասը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վայրի ցորեն

═ o ═

«Խորհ. Հայաստան» (16 դեկտ.) կը գրէ «Հայաստանը վայրի հացահատիկի հայրենիք» խորագրին տակ.—

1906ին, առաջին անգամ, վայրի ցորենի նմոյշներ գտնուեցան Պաղեստինի մէջ: Ցետոյ նման նմոյշներ գտնուեցան Սուրիոյ, Միջագետքի եւ աւելի ուշ՝ Կիլիկիոյ մէջ: Մինչեւ 1929, վայրի ցորենի շրջան կը համարուէին միայն այդ երկիրները:

1929ին գիւղատնտեսական համալսարանի երկրագործութեան ամպիոնին կողմէ, փրոֆ. Մ. Թումանեանի առաջնորդութեամբ քննութիւններ կատարուեցան Հայաստանի բարձրաւանդակին վրայ, ուր եւս գտնուեցան վայրի ցորենի նմոյշներ: Վայրի ցորենի նմոյշները կը գտնուին Շորբուլախ-Ջրաչէն, Ողջաբերդ-Քեարփիչլու սարալանջերուն վրայ: Այդ շրջանին մէջ գտնուած վայրի ցորենի տեսակներուն թիւը կը հասնի աւելի քան 50ի:

Վերջին քննութիւնները ցոյց տուին, որ Հայաստանի պայմանները այնպէս են որ վայրի ցորենի նոր տեսակներ յառաջ կուգան: Հայաստան իր կլիմայական պայմաններով եւ աշխարհագրական դիրքով, տարբերելով Պաղեստինէն, կը դառնայ վայրի ցորենի ուրոյն շրջան, եւ այսպէս իր վրայ կը կեդրոնացնէ համաշխարհային գիտական միտքերու ուշադրութիւնը:

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է 50 հեկտար հողամաս անձեռնմխելի պահել վայրի ցորենի մշակման համար:

Արհեստական անձրեւ

═ o ═

Հայաստանի Ջրային տնտեսութեան ուսումնասիրութեան նուիրուած մարմինը իր քննութիւններով հաստատեց որ Նուպարաշէնի, Նոր Խարբերդի եւ Քաղաքամերձ 4300 հեկտար հողերու ոռոգումը սովորական ջրատար ցանցի միջոցով բաւական դժուար է եւ կապուած՝ մեծ ծախքերու, այդ հողերու տեղագրական աննպաստ պայմաններուն պատճառով:

Ուստի ծրագրուած է այդ հողերը ոռոգել արհեստական անձրեւի միջոցով: Եթէ սովորական ոռոգման ժամանակ բոյսին հասնող ջուրին քանակը կը կազմէ 25 տոկոս, մնացած 75 տոկոսը կը կորսուի ապարդիւն: Արհեստական ոռոգման պարագային, բոյսը կը ստանայ ջուրին 75 տոկոսը: Ջուրի այսպիսի հսկայական խնայողութեամբ կարելի է ոռոգել հողի նոր տարածութիւններ:

Արհեստակական անձրեւը կը բարձրացնէ նաեւ բերքին քանակը եւ կը կրճատէ հողերու խրացման համար կատարուող կարգ մը աշխատանքներ,— հողերու հարթում, քարերու հաւաքում, եւն.:

Ճարտարագէտներ Գալստեանի, Սարգսեանի եւ Տէր Յովհաննիսեանի ղեկավարութեամբ ներկայիս կը պատրաստուի նախագիծ մը արհեստական անձրեւի կազմակերպութեան մասին: Մոսկուայի հաւանութիւնը ստացուելէ վերջ, պիտի սկսուի գործնական աշխատանքը, այն հաշւով որ 1936ին կարելի ըլլայ ոռոգել վերը յիշուած հողերը արհեստական անձրեւով:

Երաժշտական դպրոց

Երեւան ունի Պետ. Երաժշտանոց մը: Սակայն երաժշտական կրթութեան պահանջը պարտք կը դնէ արդէն չահագրգռուող իշխանութեան վրայ հիմնել երաժշտական դպրոցներ:

Այսպէս որոշուած էր առաջին անգամ(?) թիւ երաժշտական դպրոց մը բանալ Երեւանի մէջ: Կրթական գործավարութիւնը վերջերս կատարեց առաջին երաժշտական դպրոցին բացումը:

Դպրոցը ունի աւելի քան 100 աշակերտ: Ապահոված է օժտուած դասատուներով եւ երաժշտական գործիքներով:

ՀՈՂԵՐԸ ՊԱՐԱՐՏԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

═ o ═

Անցեալ տարի, Երեւանի մէջ, Հողային Պարարտի Մոսկուայի հիմնարկութեան Հայաստանի մասնաճիւղը, առաջնորդութեամբ փրոֆ. Պ. Քալանթարեանի, քննութիւններ կը կատարէր պարզելու համար Հայաստանի հողերու պարարտացման պահանջին չափը, cyanamideի կարեւորութիւնն ու դերը այլ պարարտանիւթերու կարգին, ինչպէս նաեւ որոշելու համար զանազան բոյսերու բերքատուութեան բարձրացման աստիճանը:

Առաջին երկու հարցերը լուծուած են ընդհանուր առմամբ:

Պարզուած է որ Հայաստանի հողերը կը պահանջեն ազոթային եւ ֆոսֆորային պարարտանիւթեր, իսկ լեռնային հողերը, մասնաւորաբար Լէնինականի եւ Ղարաքիլիսայի շրջաններուն մէջ, կալիում:

Հայաստանի դաշտային շրջաններու մէջ, cyanamideը, իբրեւ պարարտանիւթ, կը բռնէ առաջին տեղը:

Նոյն մարմինը անցեալ տարի զբաղած էր Սարդարապատի եւ Նորաշէնի մեքենաշարժ արօրներով սպասարկուած հողերու պարարտացման քարտիսագրութեամբ:

Պարարտացման կայանի մանրէաբանական աշխատանոցը գտած է կաղամբի ճերմակ թրթուրներու դէմ պայքարելու նոր միջոց մը: Այդ միջոցը պիտի փորձուի գարնան: Մանրէաբանական աշխատանոցը կ'ուսումնասիրէ նաեւ հողերու մանրէաբանութիւնը:

Պարարտացման կայանը իր աշխատանքները խորացնելու նպատակով, այս տարի պիտի հիմնէ Ղարաքիլիսայի, Լէնինականի եւ Ղամարլուի մէջ մասնաւոր հողագիտական կայաններ:

Փրոֆ. Պ. Քալանթարեան այս ուղղութեամբ իր կատարած ուսումնասիրութեանց մասին գրած է կարգ մը աշխատութիւններ, գործակցութեամբ օգնականներ Աղնիւ Պետրոսեանի եւ Ցարութիւն Փանոսեանի:

Մանր լուրեր

═ • ═

Դեկտեմբեր 14ի գիշերը ձիւն տեղաց Երեւանի, Աշտարակի, Ղարաքիլիսայի, Գորիսի, Ղափանի, Ելենովկայի, Ամասիայի, Բասարգեչարի մէջ:

⁂ Վ. Նորենց եւ Գ. Սարեան գերմաներէնէ հայերէնի թարգմանած են Հայնէի «Երգերու գիրքը», 5500 տող ոտանաւոր:

⁂ Այս տարի լոյս կը տեսնէ «Հայ Գրականութեան Պատմութիւնը» գիրքին Դ. հատորը, զոր պատրաստած է Վանանդեցի, աշխատակցութեամբ Դ. Սիմոնեանի եւ Հ. Գիւլիքէօխվեանի: Այս հատորը կը պարփակէ Րաֆֆիի շրջանէն մինչեւ 1892 թուականը:

⁂ Դ. Սիմոնեան կը պատրաստէ «Արեւմտահայ Գրականութեան Պատմութիւնը», որ պիտի ունենայ 22 պրակ:

⁂ Շուտով լոյս կը տեսնէ նաեւ Հ. Գիւլիքէօխվեանի «Ակնարկներ հայ գրականութեան քննադատութեան մասին» գիրքը, որ պիտի ունենայ 25 պրակ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

═ o ═

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Հարկ չկայ թիւերու եւ մանեաններու ապաւինիլ, Ֆր. Կ. Խաչի եւ մասնաւորապէս անոր Մարսէյլի մասնաճիւղի մասին քանի մը տող գրելու համար, վասնզի Կ. Խաչը՝ մէկն է այն ազգօգուտ հաստատութիւններէն, որոնք իրենց տեւական գործունէութեամբ կրցած են պատուաւոր տեղ գրաւել գաղութի կեանքին մէջ:

Մեծ ազգերու, պետականութեան տէր ժողովուրդներու կեանքին մէջ, թերեւս զանցառելի քանակութիւններ համարուէին Կ. Խաչի մեր մասնաճիւղերը, սակայն մեր ցիրուցան բեկորներուն համար մեծ արժէք ունին անոնք:

Մեր օրերու այս խիստ դժնդակ պայմաններու տակ հայ իգական սեռի երեւումը հանրային գործերու մէջ հաւասար է հերոսութեան:

Ի՞նչ կայ աւելի գեղեցիկ ու վսեմ, քան մանուկներու պաշտպանութիւնը, աւելի սփոփարար ու կենսատու, քան խնամքը հիւանդին եւ օգնութիւն դժբախտ հիւծախտաւորին եւ վիրաւորին:

Ու եթէ այսօր, Եւրոպայի մէջ եւ այլուր հաստատուած ու մեծ մասամբ գործարաններու տաժանելի աշխատանքին մրուրն ու քրտինքը ճանչցած, ի գին իր զաւակներու պատառ մը հացին, անասելի չարչարանքներու ենթակայ հայ իգական սեռը զանգուածներով չի փութար ստուարացնելու Հ. Կ. Խաչի, Աղքատախնամ Տիկնանց եւ ուրիշ կանացի կազմակերպութեանց շարքերը, այդ իր յանցանքը չէ:

Տուէք հայ աղջկան ուսում, պատրաստեցէք զայն կրթուած տան տիկին դառնալու համար, տուէք անոր ասպարէզ աշխատելու եւ պիտի տեսնէք, որ հայ իգական սեռն ալ ետ չի մնար ուրիշներէն:

Դիւրին է ըսել Կ. Խաչ, Աղքատախնամ եւն., բայց այնքան ալ դիւրին մի կարծէք նման կանացի միութիւններու կազմակերպումը եւ տեւականացումը:

Ի՞նչպէս չի հիանալ ի տես Կ. Խաչի մեր քոյրերու մեղուաջան աշխատանքներուն, ինչպէս չխանդավառուիլ, երբ անոնք դունէ դուռ շրջելով, անձրեւին ու ցուրտին ենթակայ, սանթիմ-սանթիմ հաւաքելով, հազար աղաչանք ու խնդրանքով տոմսեր տարածելով, պազարներ կազմակերպելով իրենց հանգիստն ու հաճոյքը զոհելով, նուիրական պարտականութիւն մը կատարելու ճիգերով կը չարչրկուին:

X

Ամիսէ մը ի վեր Մարսէյլի փողոցներու մէջ, պանդոկներու առջեւ, խանութներու մուտքին քով կը հանդիպէի զոյգ-զոյգ կիներու, օրիորդներու, որոնք տոմսակ տարածելու սեւ աշխատանքին լծուած էին. այո, սեւ, որովհետեւ չկայ աւելի դժուար ու [illegible] աշխատանք, քան տնտեսական տագնապի այս օրերուն, երբ հայ գործաւորներու նպաստն անգամ դադրած է, հայ կնոջ կողմէ տոմս առաջարկել հայ մարդու:

Բայց պարտականութեան գիտակցութիւնը չյուսահատեցուց զիրենք:

Դեկտ. 22ին գացի դիտելու իրենց հանդէսը: Բօլիղէի չքեղ սրահը լեցուած էր ընտիր բազմութեամբ, ինչ որ ապացոյցն է Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վայելած ժողովրդականութեան:

Տիկ. Քիպրիթճեանը իր ճառով ներկայացուց Ֆրանսահայ Կ. Խաչի դերն ու կոչումը: Մարսէյլի մասնաճիւղին կազմութեան ու կատարած աշխատանքներու մասին խօսելէ եւ հայ կնոջ դերը պարզելէ վերջ տիկինը իր հայրենաշունչ ճառը վերջացուց բուռն ծափերու մէջ:

Ցայտագրի կարգով հետզհետէ երեւան եկան երեկոյթ-պարահանդէսին մասնակցողները: Երիտասարդ ջութակահար Պ. Ս. Ջէօրէքճեանը քանի մը ընտիր կտորներ նուագեց յուզելով ներկաները: Թաւխտ Աբգար նուագեց «Կռունկ ուստի կուգաս», «Ծիծեռնակ»; «Մայր Արաքսի» եւ ուրիշ հայրենաշունչ եղանակներ:

Երեկոյթին փայլը աւելցուց տիկին Տոքթ. Մօրէն իր երգերով: Ի դէպ, պէտք է ըսել որ այս տիկինը թէեւ օտարի մը հետ ամուսնացած է, բայց չէ մոռցած իր մայրենի լեզուն, հայ երգը, հայ Թշուառն ու զայն պաշտպանելու կոչուած միութիւնը: Տիկին Տոքթ. Մօրէնոն Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի անձնուէր անդամուհիներէն է եւ յարգուած բոլորէն:

Տիկնոջ հետ զուգերգի մը մասնակից եղաւ օրիորդ Սիմոնեանը:

Հանդէսին մէջ կարեւոր բաժին մը ունէին Մարսէյլի հայ արենուշները: Անոնք պարեցին հայկական պարեր որոնք լուսանկարուեցան ֆրանսական թղթակիցներու կողմէ:

Բանակումի կրակի շուրջ տեսարանին մէջ, արենուշները ներկայացուցին սկաուտական պատկեր «Կրակի շուրջ» եւ հաճելի անակնկալներով ու հետաքրքրական նորութիւններով տպաւորեցին հանդիսականները:

Երկու արենուշ սպանական տարազով պարեցին սպանական պար մը, շնորհաւորելի ընդունակութիւն ու ճկունութիւն յայտնաբերելով: (Պարը կրկնուեցաւ):Գեղեցիկ էր նաեւ օդապարը:

Ի վերջոյ բեմադրուեցաւ «Պաշտօնս է խմբալ» պաւէշար:

Կ. Խաչի Մարսէյլի վարչութեան ատենապետուհին տիկ. Ն. Քիպրիթճեան շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսականներուն, Տիկ. Տոքթ. Մօրէնոնին,հայ արենուշներուն և դերասաններուն:Հանդէսի գեղարուեստական մասը վերջացած յայտարարեց: Ցետոյ հանդիսականները Բօլիղէի վարի սրահը իջան, եւրոպական պարերը սկսելու համար:

Կ'արժէ հրապարակաւ շնորհաւորել Մարսէյլի Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց տարած աշխատանքին համար:

ՎԱՐԱԳ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— • —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 30 դեկտ. (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէն հրապարակային դասախօսութիւն մը սարքած էր «Դուրեան» դրադարանին մէջ: Սրահը լեցուած էր ունկնդիրներով: Նախագահ ընկեր Լ. Պայանտըրեանի հրաւէրով բեմ եկաւ դասախօս ընկ. Ա. Արծրունին, որուն նիւթն էր օրուան քաղաքական եւ ազգային խնդիրները: Ընկերը անժխտելի փաստերով ներկայացուց թէ երկրի եւ դաղթաշխարհի Հայոց վիճակը: «Հայաստանը 30.000 քառ. մ. տարածութիւն ունի եւ մէկ միլիոն 124 հազար բնակչութիւն որուն 950 հազարը Հայ, 112 հազարը Թուրք,իսկ մնացածը Ցոյն, Ռուս, Եզիդի եւն.: Արտասահմանի մէջ հայութիւնը բաժնուած է երկուքի.— «Հայաստանեաներ» եւ «հակահայաստանեան»: Մենք այս վերջիններին խմասը չենք կրնար ըմբռնել: Մեր անարժան հակառակորդներուն կողմէ Դաշնակցութեան վերագրուած այս ազատ որակումը ետ կը մղենք եւ կը յիշեցնենք թէ օրուան իշխանութեան վնասակար քաղաքականութիւնը քննադատել չի նշանակեր Հայաստանի շահերուն հակառակ գործել:Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 44 տարուան կեանք ունի, անոր նպատակը եղած է պաշտպանել հայկական դատը: Իսկ համայնավարները կը մերժեն այդ արդարացան դատին գոյութիւնը: Կ'ըսեն թէ հայերէնը պետական լեզու է եւ հայկական մշակոյթը կ'աճի ու կը զարգանայ: Այո, կ'ընդունինք: Բայց այն երկու գոյն ունի, ձեւով ազգային, իսկ բովանդակութեամբ միջազգային: Առէք դասագրքերը եւ պիտի տեսնէք որ աշակերտները կ'ուսանին Լէնին, Մարքս, Ստալին եւն. եւն.: Իսկ տնտեսական տեսակէտով այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ իբրեւ շինարար աշխատանք մենք նոյնքան աւելի ուրախութեամբ կ'ողջունենք: Դեռ անցեալները խորհրդային թերթերը շնորհալից յայտարարութիններով կ'աւետէին թէ այսուհետեւ հաց ճարելու համար տոմսերու դրութիւնը պիտի վերնայ: Եւ դեռ ըսել թէ երկրի մէջ սով չկայ: Երեւակայեցէք տարիներ շարունակ ժողովուրդը հնարաւորութիւն չէ ունեցած հաց ճարելու եւ այսօր ... պիտի ճարէ: Ըստ խորհրդային թերթերու յայտարարութեան հնգամեայ ծրագիրը 44 առ հարիւր ետ է գացած, ինչպէս նաեւ երկրի արդիւնաբերութիւնը 33 առ հարիւր: Ժողովուրդը սփակաանութենէ զրկուած է, իսկ պետութիւնը չի կրնար արդիւնաւորել արտադրութիւնը: Մեր տնտեսութիւնը այժմ ենթակայ է Ռուսաստանի եւ Անդրկովկասի: Ամբողջ Ռուսաստանի եւ Անդրկովկասի մէջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ մեր պղնձի հանքը որմէ Ռուսաստանը կը պահանջէ տարեկան 6000 թոն, նոյն իսկ եթէ երկիրը անհրաժեշտ պէտք ունենայ պղինձի, պէտք է անպայման 6000 թոնը տայ ու անկէ վերջն է որ յաւելեալ աշխատանքով արտադրուածը պիտի զոր-ծածէ: Դեռ ուրիշ փաստեր,— Ո՞րտեղէն եկան 112 հազար Թուրքերը եւ տեղաւորուեցան մեր երկրին մէջ: Մինչեւ Հայաստանի անկախութիւնը կէս միլիոն Թուրքեր կը գտնուէին մեր երկրին մէջ, բայց մնացեր էին 50—60 հազար հոգի: 14 տարուան ընթացքին 30.000 Հայ, իսկ 100 հազար Թուրքեր վերադարձած են Հայաստան: Ըստ Արամայիս Երզնկեանի յայտարարութեան 1921—27 տարուան շրջանին 80 հազար Թուրքեր մտած են երկիր: Այս թուանշանները ցոյց կուտան երկրի իշխանաւորներուն կառոզութիւնն ու «Հայաստանեան» քաղաքականութիւնը: Երբ Դաշնակցութիւնը պահանջ կը ներկայացնէ ներգաղթի մասին, պատասխան կը ստանայ թէ բնակարան չկայ, երբ բնակարանի տագնապ կար, ի՞նչպէս հանգստութիւնն ապահովեց 100 հազար Թուրք գաղթականութեան: Արդեօք Հայաստանի մէջ Հայերու համար բնակարան չինելը արգիլուա՞ծ է: Ահա թէ ուր կը հասնի իրենց քաղաքականութիւնը: Ժամանակին Միասնիկեանն ու Լուկաշինը կարեւոր դեր կը խաղային Անդրկովկասի մէջ, սակայն այժմ մէկուն մահն ու միւսին հեռացումը պատճառ դարձան որ Հայաստանը շարունակ տուժէ: Երեւակայեցէք ամբողջ Հայաստանի 950,000 Հայերու մէջ մէկ հատ իսկ Հայ չէ գտնուած որ երկրին փոխ-վարչապետը ըլլայ եւ այդ այնքան կարեւոր ու պատասխանատու պաշտօնը յանձնուած է Թուրքի մը: Մեր հարեւանները որ եւ է խնդրոյ մէջ նախ իրենց ժողովուրդը կը խորհին եւ ապա միջազգայինը, իսկ Հայերը ամբողջութեամբ հակառակը, այսինքն համայնավարութեան շահը կը դերադասեն իրենց ազգային շահուն:

Դասախօսութենէն յետոյ եղան զանազան հարցումներ, որոնց մանրամասնօրէն պատասխանեց ընկերը:

Հարգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՀԱԶԱՆԳԸ ՀՆՉԱԾ Է

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (26 դեկտ.).

— «Արդեօք վիրաւորած կ'ըլլա՞նք մեր արժանապատուութիւնը, եթէ դիտել տանք որ բարոյապէս շատ ինկեր ենք: Ոչ մէկ անգամ հայ ժողովուրդը այսօրուան չափ փոքրացած ու սնանկացած է: Պատմութեան ամէնէն դառն ու ճակատագրական օրերուն իսկ այսչափ յուսահատական չէր եղած մեր ժողովուրդին պատկերը:

Վտանգը համատարած է եւ ուղղուած մեր բոլորին դէմ:

Մոռցա՞նք արդեօք նախապատեր... բազմեան շրջանը, երբ բոլորս, առանց կուսակցական ու դաւանանքի խտրութեան մէկտեղ էինք: Թշնամին չզատեց մեղաւորն ու արդարը, յեղափոխականն ու լրտեսը, ուսուցիչն ու վաճառականը, ծերն ու երախան: Խտիր չդրաւ բողոքականին ու կաթոլիկին միջեւ: Բոլորը առաջնորդեց միեւնոյն արիւնոտ ճամբուն:

Եւ հոն՝ արեան բաղնիքներուն առջեւ, հալեցա՞ն մեր քաղաքական ու կուսակցական բոլոր տարբերութիւնները, վերջացա՞ն դաւանական ու ընկերային բոլոր վէճերը:Աքսորական կարաւաններու ճամբաներուն վրայ արմատախիլ եղան մեր կիրքերն ու թշնամութիւնները:

Զէյթունի ու Վանի ապստամբութիւնները նոյն ուժգնութեամբ հնչեցին այդ օրերուն Կովկասէն մինչեւ Ամերիկա, բոլոր Հայերու սրտերուն մէջ: Վրէժի զգացումը միեւնոյն սաստկութեամբ թունդ հանեց արտասահմանի հայութեան սրտերը եւ կազմուեցան կամաւորական բանակներ պաշտպանելու համար ողջ մնացողներու կեանքերը: Հայուն իմաստութեան բնազդը արթնցաւ այդ օրերուն եւ միասիրտ նուիրուեցաւ աշխատանքի:

Հիմա աւելի նուա՞զ ճակատագրական է մեր վիճակը: Այսօր ամենուրեք մեր ժողովուրդի գոյութեան բնապատճառ... վտանգները աւելի՞ տկար են քան ընդհ. պատերազմի օրերուն:

Ընդհակառակն: Ներկայիս շատ աւելի յուսահատական է մեր վիճակը քան ո եւ է ժամանակ: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է ինքնամփոփ ու իմաստուն աշխատանք: Ստիպողութիւն կայ այս պայմաններու տակ մէկ ճակատ կազմելու, մէկտեղուելու:

Ի՞նչ կ'ընենք մենք: Շարունակ իրար վարկաբեկել, պայքարիլ ու կռուիլ: Բարոյական անդամալուծութիւն ամէն տեղ: Ազգային գիտակցութեան կատարեալ սնանկութիւն, մեծին թէ փոքրին, հօգեւորին ու աշխարհականին քով: Ազգային նամարտակութիւնները զբաւոր թէ անգիր:

Երեւակայեցէք թէ ի՞նչ պիտի ըլլար հայութեան վիճակը, եթէ ընդհ. պատերազմի ճակատագրական օրերուն իրար զգելով զբաղած ըլլայինք. կամ չմէկտեղուէինք հասարակաց թշնամւոյն դէմ: Այն ատեն ալ կուսակցութիւններ ու յարանուանութիւններ ունէինք,այն ատեն ալ հատուածական վէճեր ու պայքարներ գոյութիւն ունէին: Սակայն, վտանգին առջեւ, խեղդուեցան տարակարծութիւնները եւ համերաշխ գործունէութիւն մը սկսաւ:

Ինչո՞ւ հիմա չի խօսիր մեր մէջ այդ միեւնոյն բնազդը, քանի որ վտանգը մեր գոյութեան դէմ աւելի բուռն է եւ սաստիկ: Վասն ինչի՞ այս ամուլ կռփամարտը, երբ անդին կը հալին մեր գոյութեան հիմերը:

Ահազանգը հնչած է, հայրենակիցնե՛ր: Թող դադրին կատաղի պայքարներն ու թող հանդարտին գրգռուած կիրքերը: Այս ճամբան մեզ կորստեան կ'առաջնորդէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ Ս. ՄՈՒՐԻՍԻ ՄԷՋ

— • —

ԼԻՈՆ, 26 դեկտ. (Յապաղած).— Դեկտ. 24ին Ս. Մօրիսի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» խումբի խնջոյքը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ:

Ընկ. Մարգարեան խնջոյքը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ ընկերակցութեամբ թառի (ընկ. Ե. Գրրքճեան): Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Արծրունի եւ յաջորդաբար տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ եւ անակնկալներ: Մէջ ընդ մէջ կը նուագէր թառը:

Կէս գիշերին կազմակերպիչները սեղաններուն վրայ դրին խորուած նապաստակները: Մինչ ներկաները լեցուն ախորժակով կը ճաշէին, սեղանապետը մէջ ընդ մէջ բաժակներ պարպել կուտար հայ ժողովուրդի եւ Դաշնակցութեան կենաց:

Տիկիններ եւ օրիորդներ խմբովին երգեցին «Յառաջ ընթանանք եղբայրներ»ը: Այս առթիւ բաժակ պարպուեցաւ հայ կիներու կենացը: Ընկեր սեղանապետը իր կարգին խօսք առնելով խրախուսեց Հ. Յ. Դ. Զարդարեան խումբը եւ յիշեցուց Դաշնակցութեան պարտականութիւնները հայ ժողովուրդի հանդէպ:

Երկար ժամանակէ ի վեր Սէն Մօրիսի մէջ տեղի չէր ունեցած այսպիսի հաւաքոյթ: Կը յուսանք թէ այսուհետեւ աւելի յաճախ առիթ պիտի ունենանք համախմբուելու եւ հայկական մթնոլորտ ստեղծելու:

Մ. Պետրոսեան

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ.— Մալաթիոյ Կրթ. Ընկ. մասնաճիւղը դեկտ. 29ին սարքած էր երեկոյթ մը, ամանորի առթիւ: Սրահը լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ: Կը նախագահէր Պ. Խ. Գաբօղլանեան որ պարզեց երեկոյթին եւ Կրթ. ընկերութեան նպատակը եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց Նոր Մալաթիոյ շինութեան մասին: Եղան արտասանութիւններ, խմբերգ եւ մեներգ: Նոր Տարուան առթիւ բաժնուեցան տոպրակներու մէջ լեցուած նուշ, նարինջ եւ պիստակ: Հանդիսականները բոլորն ալ նուէրներով քաջալերեցին ընկերութեան ձեռնարկը: Երեկոյթէ գոյացաւ 528 ֆրանք:

Ներկայացուեցաւ «Ժառանգ մնացած սնտուկը»: Դերակատարները բոլորն ալ յաջողութեամբ տարին իրենց բաժինը:

Երեկոյթը փակուեցաւ ուշ ատեն: Հանդիսականները չէին ուզեր բաժնուիլ սրահէն:

Մալաթիացի մը

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Վալանսէն Պ. Յակոբ Տէր Սարգիսեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Գալոյեանի, Տէյրէ, Ամերիկա:

Իսի Լէ Մուլինօյէն Պ. Գրիգոր Գազանճեան մէկ եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Մայր Գարմելի,Սէն Կրասէն:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ԹԱՐԱՐ.— Պ. Ցարութիւն Նազարեան, սկսանք ղրկել յունուար 1էն:

ՎԷՆՍԷՆ.— Պ. Ա. Ամիրխանեան, նոյնպէս:

ՊԱՍՐԱ.— Պ. Սարգիս Յովհաննէսեան, նոյնպէս:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ.— Պ. Ս. Տատուրեան, նոյնպէս:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Է. Բ.— Նոյնպէս:

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Անգարայի սովիէթ դեսպանը Գարախան Պոլսոյ ճամբով Մոսկուա մեկնեցաւ: Դեսպանը իր մեկնումի պատճառի մասին հետեւեալը յայտարարեց լրագրողներու.

— «Մոսկուա կ'երթամ, եւ իբրեւ կառավարութեան անդամ պիտի մասնակցիմ Սովիէթներու ընդհ. համաժողովին որ ամսուն վերջը պիտի գումարուի: Երեք-չորս շաբաթէն պիտի վերադառնամ»:

ՄՈՍԿՈՒԱ, 28.— Լէնինկրատի «Մարքս» գործարանը ղրկեց Թուրքիոյ հիւսուածեղէնի գործարաններուն պատկանող վերջին մեքենաները: Մինչեւ հիմա 155 մեքենաներ ղրկուած են: Մօտերս Թուրքիա պիտի երթան այն թուրք արհեստաւորները որոնք կը մարզուին այդ մեքենաները բանեցնելու գործին մէջ:

ԱԹԱ ԹԻՒՐՔԻՆ ԺԱՄԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՆԳԱՐԱ, 27.— Աթա Թիւրքին Անգարա ժամանման 15րդ տարեդարձին առթիւ, այսօր դրօշազարդուեցան բոլոր հանրային եւ մասնաւոր շէնքերը, իսկ գիշերը լուսազարդուեցաւ ամբողջ քաղաքը: Այս առթիւ քաղաքապետ կուսակալին նախագահութեամբ պատուիրակութիւն մը գնաց Զան Գայայի պալատը եւ քաղաքին յարգանքն ու շնորհաւորութիւնը յայտնեց Մեծ քաղաքացիին:

Խրիմի Թուրքե՞րն ալ կը գաղթեն

Խրիմէն գաղթականներու խումբ մը հասած է Պոլիս: Այս առթիւ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Խրիմի 25 հազար Թուրքերը ամբողջութեամբ կը փափաքին Թուրքիա գալ: Խրիմի Թուրքերը երկրագործներ են որոնք կրնան օգտակար ըլլալ Թուրքիոյ:

Խրիմի գաղթականները Թուրք կառավարութեան հրահանգին կը սպասեն, խմբովին գաղթելու համար:

Իտալիա եւ Հապէշիստան դէմ դիմաց

Հապէշական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան: Երրորդ ծանուցագիրն է այս, հեռքելու համար Իտալիոյ մեղադրանքները: Հապէշական կառավարութիւնը Սոմալիլէնտի իտալական իշխանութեանց վրայ կը ձգէ վերջին դէպքերուն պատասխանատուութիւնը եւ յանձն կ'առնէ հատուցումներ վճարել, եթէ իտալական կառավարութիւնը ապացուցանէ թէ հապէշական զօրքը նախայարձակ եղած է: Ծանուցագիրը միեւնոյն ատեն տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Իտալիոյ զինուորական գործողութեանց մասին, որոնց նպատակն է նոր հողեր գրաւել:

Այս առթիւ, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը շատ ծանր է: Իտալիա զինուորական պիտոյքներ կը փոխադրէ Էրիթրէի եւ Սոմալիլէնտի գաղթավայրերուն մէջ: Այդ երկիրները չեն կրնար մտնել անոնք որ պաշտօնատար կամ զինուորական չեն: Ականատեսներ կը պատմեն թէ բազմաթիւ հրասայլեր, թնդանօթներ, հրացաններ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ ցամաք հանուած է:

Հռոմի ճամբորդութիւնը կը յետաձգուի՞

Նախարարական խորհուրդը երէկ երկարօրէն զբաղեցաւ Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութիւններով: Կացութիւնը անորոշ է տակաւին, այնպէս որ արտաքին նախարարը հարկադրուած է յետաձգել իր ճամբորդութիւնը: Փարիզի իտալական դեսպանը առջի օր կրկին այցելեց Պ. Լավալի եւ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցաւ, շատ մը կարեւոր թուղթեր յանձնելով: Իր մեկնումէն վերջը, արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեցաւ աւստրիական դեսպանը եւ երկարօրէն խօսեցաւ օրուան հարցերու մասին:

Հռոմի ֆրանսական դեսպանը կը շարունակէ իր բանակցութիւնները, հարթելու համար ճամբան: Ինչպէս բացատրած ենք, գլխաւոր դժուարութիւնը կը վերաբերի կեդր. Եւրոպայի կացութեան եւ դաշնագիրներու վերաքննութեան, որոնց մասին Իտալիա բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունի:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ՊԱՐԳԵՒ ընկաւ Պոլսոյ կեդրոնական բանտի գոնապանին, խոհարարին եւ երեք բանտարկեալներու, Թուրքիոյ ազգային վիճակահանութենէն, որ քաշուած էր յունուար 1ին:

325 ՏԱՐԻ ՏԵՒԵԼԷ ՅԵՏՈՅ, դեկտեմբեր 31ին փակուեցաւ Միւնիխի «Ալկայուրկէր Ապէնտցայթունկ» օրաթերթը, որ հիմնուած էր 1609ին: Կուսակցական օրկան չէր, բայց թունդ ազգային ուղղութեան կը հետեւէր:

ՕՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց պաշտօնաթերթը, յունուար 1ին: Այդ հրամանագրին համաձայն, օրագրողներուն եւ թատերական ու երաժշտական քննադատներու թոշակներուն տուրքէն միանուագ պիտի զեղչուի 30 առ հարիւր, իսկ զեղչի առաւելագոյն գումարը պիտի ըլլայ 60,000 ֆրանք:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ զօրացնելու համար, աշխատանքներ պիտի սկսին քանի մը օրէն: Արդէն կատարուած է ֆրանքօ-պելճ սահմանի ամրութեանց շինութեան նուագուրդը, որուն գումարը կը հասնի 18 միլիոն ֆրանքի:

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ Պելկրատի մէջ, նախկին նախարար Տիմիթրովիչի դէմ, որ Զագրէպի երեսփոխանն է: Ոստիկաններ կը հսկէին Տիմիթրովիչի տան վրայ, բայց անծանօթները պարտէզը մտնելով, երկու ռումբեր նետեցին որոնք չպայթեցան: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ փակուեցաւ դեկտ. 31ին: Հաստատուած էր 1904ին, նախապէս անգլիացի նաւազներու համար: Զինադադարին գնուեցաւ անգլիական կառավարութեան կողմէ, որ 12 տարի առաջ յոյն բժիշկներու խնամակալութեան մը յանձնեց զայն, Անգլիոյ պաշտպանութեան տակ: Խնամակալութիւնը անկարելի կը գտնէ հոգալ ծախքերը:

ՁԻՆՈՎԻԵՒ ԵՒ ՔԱՄԵՆԵՒ եւ ուրիշ հինգ ամբաստանեալներ Սոլովեան կղզիները աքսորուած են, վերջին լուրերու համաձայն: Ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ «անհետացած են»: — Բազմաթիւ մարդիկ անձնասպան եղան Լէնինկրատի մէջ:

Պ. ԲԷԳԶԱՏԵԱՆ, Փէշթայի առաջին խորհրդային դեսպանը, իր յանձնաբարագիրները ներկայացուց հունգարական կառավարութեան:

ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէութիւնը նոր տարւոյ առթիւ հանդիպումի կը հրաւիրէ իր ընկերները 5 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Յակոբեանի բնակարանը (Քաշան):

ՆԱԽԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹԱՐԱՐ, Գ. Յ. — 70:
ԹԱՐԱՐ, Յ. Ն. — 35:
ՍԷՆԹ ՕՊԱՆ, Զավ. — 70:
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՕՊԸՆԱ, Եօրկ. — 35:
ՕՊԸՆԱ, Բիւզ. — 35:
ԹՈՒՊԻՆԿԷՆ, Վինք. — 60:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Տիկ. Է. Է. — 140:
ՄՈՐԵՍԹԷԼ, Պարտ. — 35:
ՓԻԷՐՖԷՕ, Վարդ. — 50:
ՊԱՐԻ, Վ. Փ. — 125:
ԻՒԺԻՆ, Օ. Ս. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Ե. — 140:
ՓԱՐԻԶ (10), Գ. Հ. — 140:
ՆԻՇԱՊՈՒՐ, Ռ. Յ. — 200:
ԻՍԻ, Գ. Գ. — 35:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբի ընկերները 7 Յունուար Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը 5 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 4 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան» Դպրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի ժողովը 5 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկեր Ս. Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԾՄՌՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԿՈՂՄԷ
6 յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սէրքլը կաթօլիկի մէջ
Բազման խօսք՝ ՀԱՅՐ ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

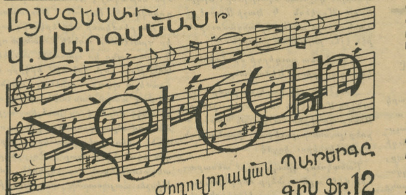
երգեր, պարեր, արտասանութիւններ: Ներկայացում «ՓՈՔՐԻԿ ՍՏԱԽՕՍԸ» եւ կենդանի պատկեր, դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:

կարմիր խաչը զարդարած է տօնածառ եւ նուէրներ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն: Մուտք՝ 2 ֆրանք:

ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան Տարեկան Պարահանդէսը 1935 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 10:

կը խնդրուի չխաչաձեւել:

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris,
Մարսէյլի համար դիմել՝ Պ. Յ. Մալաքեանի, 101, Rue St. Jacques, Marseille.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ 11.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**
Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ**
(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ՝ Հայաստանի կեանքէն)

Կը մասնակցին Տիկիններ Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար:
Պարոններ՝ Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Ռուբէն, Սանճագ եւ Տէրվիշեան:
Բեմադիր՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆր. Կ. Խաչի Սէն Թ'էթիէնի մասնաճիւղին կողմէ, 6 դեկտեմբեր, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին եկեղեցիին սրահը:

Բոլոր հայ մանուկներուն ալ խաղի պիտի բաշխուի խաղալիքներ եւ պտուղ: Դպրոցիս աշակերտներուն կողմէ պիտի ըլլան արտասանութիւններ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:
Մուտքը ազատ է:

ԾԱԽՈՒ Է ԼԱՊՕՔՔԱՅԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառաւ դերձակի խանութ մը ամբողջ կազմածներով, բանուկ հրապարակի վրայ եւ ապահովուած յաճախորդներով: Լաւ պատեհութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝

V. Krikorianի, 82, Ave. Sr. Cassien, Cannes, La Bocca (A. M.):

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու հայրենակցական միութեան պարգեւաբաշխութեան շահած են հետեւեալ թիւերը.—

52, 487, 308, 852, 137, 317, 905, 205, 764, 419, 272, 68, 148, 346, 130, 392, 481, 453, 149, 757, 309, 477, 330, 462, 451, 200, 155, 401, 422, 34, 266, 55, 418, 405, 334, 389, 146, 217, 348, 363, 37, 912, 319, 35, 111, 255, 240, 364, 923, 165, 909, 282, 463, 307, 383, 16, 376, 421, 115, 209, 233, 948, 468, 133, 316, 5, 470, 169, 352, 454, 310, 402, 135, 118, 479, 475, 197, 172, 32, 474, 478, 265, 262, 87, 168, 409, 191, 497, 920, 43, 108, 412, 86, 378, 458, 424, 42, 80, 830, 140, 59:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌԹԼԸՆՏ ՏԷՆԻԶԼ

— Շնորհակալ եմ, պարոն, կարծեմ սիկարէթ մը լաւ պիտի ըլլայ:

— Եթէ այդ «պարոն»ը մէկդի ձգէք, ինչպէս կ'ըլլայ Սթէֆըն. միայն «Ճօն» ըսէք: Վերջապէս օր մը քեռայր պիտի ըլլամ:

Սըր Ճօն այսպէս խօսելով իր ձեռքը երիտասարդի ուսին վրայ դրաւ եւ թեթեւ մը ճնշեց:

— Ով տէր, չեմ գիտեր թէ պատմութիւնս պատմելէ վերջ արդեօք տակաւին պիտի՞ փափաքիք քեռայրս ըլլալ. կարծեմ աւելց յետոյ կ'ուզէք քոյրս եւ իմ կինս միայն տեսնել:

Սըր Ճօն մտածեց թէ ժամանակը եկած էր հասկցնելու Սթէֆըն Հայաթին որ այդ խնդրի մասին իր կասկածներն շատ աւելին գիտէր ինք:

Սիկարէթը վառելու համար լուցկին երիտասարդին տալու ատեն ըսաւ,

— Սթէֆըն, որ եւ է բան պատմելէ առաջ պէտք է գիտնաք որ, ձեր քոյրը գլխուն վերեւ ողբերգութիւն մը կախուած տեսնելու հաւանականութիւնն էր որ զիս ստիպեց ձեր քրոջը ձեռքը խնդրելու: Եւ ուզեցի ժամանակը եկած պարագային զայն պաշտպանելու իրաւունքը ունենալ:

Սթէֆըն Հայաթ աչքերը զարմացումով բացաւ:

— Գիտէի՞ք որ ողբերգութիւն մը կախուած էր, բացագանչեց:

Սըր Ճօն գլուխը շարժեց:

— Գիտէք այն իրկունը երբ ես ձեզ տեսնելու եկայ, ձեր քրոջը գրասենեակուն սրահին մէջ, դաշնակին վրայ, արծաթեայ փոքրիկ Սպիտակ Արծիւ մը գտայ: Զարան ըսաւ ինծի թէ ձեր գրպանէն ինկեր է ատիկա, ձեզ նաեւ դրած միջոցին: Շատ բնականօրէն հետաքրքրուեցայ թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ նշանաւոր մարդասպանի մը խորհրդանիշը եղող այդ առարկան Սթէֆըն Հայաթի վրայ գտնուի:

Սթէֆըն Հայաթ աթոռէն ելաւ, աչքերը բարկութենէն կը բոցավառէին:

— Ուրեմն դուք էիք, անիծեալ, որ ոստիկանութիւնը Կլօրիայի մէջ ղրկեցիք, խուզարկութիւն կատարելու համար, գոչեց:

— Ոչ, ես չէի, Սթէֆըն: Նստեցէք տղաս որ այս խնդրի մասին բոլոր գիտցածներս պատմեմ:

Սըր Ճօն այնքան հանդարտ եւ մեղմօրէն խօսեցաւ որ երիտասարդը ըղձաստութեան գալով, դարձեալ աթոռին վրայ նստաւ:

— Պատմեցէք խնդրեմ, չեմ հասկնար:

— Նախ մէկ բան ըսէք ինծի, ըսաւ Սըր Ճօն, ինչպէ՞ս գիտցաք որ ոստիկանութիւնը Փլիմութ գացեր է:

Լուռ կերպով հեռագիրը գրպանէն հանելով Սըր Ճօնին երկարեց:

Այս վերջինը հեռագիրը կարդաց եւ ըմբռնեց որ Հ. Ա. ուղղակի հեռքին վրայ կը գտնուի: Լաւ, գոնէ մէկ բան պարզուեցաւ, կորսնցնելու ժամանակ չկար, Հ. Ա. եւ դէպի Լոնտոն պիտի վերադառնար, եւ անկասկած առաջին առթիւ Սըր Ճօն Տէվիսոնի բնակարանը պիտի գար: Լաւագոյն էր որ Սթէֆըն Հայաթն ու իր քոյրը Հարլի փողոցի իր տանը մէջ տեսնելէ առաջ, ամէն ինչ պարզուած ըլլար: Ուստի իր պարագայ անհրաժեշտ ամէն բան խոստովանելով, իր գիտցածը պատմեց, մինչեւ իսկ առաջին անգամ Զարայի հանդիպումը Բիճընդ փողոցին մէջ:

— Հիմակ իմ գիտցած բոլոր բաներուս տեղեակ եղաք, Սթէֆըն, դուք ալ բարի եղէք պակաս մնացածը ամբողջացնել: Մասնաւորապէս կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչպէս այդ մահացու գնդակը ստացաք, որուն համար կանչուեցայ ձեզ խնամել, ու յետոյ այդ Սպիտակ Արծիւը ինչպէս ձեր գրպանին մէջէն գտնուեցաւ: Սկսելէդ առաջ, սակայն, կ'ուզեմ որ հասկնաք թէ մէկ վայրկեան անգամ չեմ մտածեր որ Սպիտակ Արծիւն էք դուք, կամ որ եւ է տեսակ ոճիր գործող, ամէն պարագայի սակայն, որ եւ է կերպով եւ, բոլորովին անմեղօրէն այս գործին խառնուած էք: Ուստի թոյլ տուէք այդ մասին, որպէսզի կարենամ թէ ձեզ եւ թէ Զարային օգնել:

Այս խօսքերուն վրայ Սթէֆըն որոշեց ամէն ինչ պարզել իր մանրամասնութիւններովը միասին, յուսալով Զարան սրտաբեկումէ փրկել:

— Սըր Ճօն... կամ աւելի ճիշդը Ճօն, քանի որ կը փափաքիք որ ձեզ այդպէս կոչեմ, նախ պէտք է ըսեմ որ կատարեալ տղամարդու պէս շարժած էք.. որուն համար սրտագին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ ձեզ:

Սըր Ճօն շնորհակալութեան այս խօսքերը մէկ կողմ նետեց.

— Գիտեմ թէ շատ մը տխմար բաներ ալ ըրած եմ, բայց եթէ այդ խնդրի մասին բան մը պէտք է ընել, պատմելիքդ չուշ պատմեցէք: Սքօթլէնտ Եարտի օգնական - ոստիկանապետը այնպիսի մէկն է որ չի ձգեր որ իր ոտքերուն տակը խոտ բուսնի: Հիմակ Լոնտոն վերադարձած ըլլալու է, եւ վստահ եմ որ իր առաջին այցելութիւնը ինծի պիտի տայ: Եթէ Զարային եւ ձեզի կրնամ օգտակար ըլլալ, պէտք է որ անիկա հոս գալէ առաջ ամէն բանի տեղեկանամ:

— Կը հասկնամ, ըսաւ Սթէֆըն եւ վայրկեան մը աչքերը գոցեց. յետոյ բանալով ըսաւ.

— Մեր ընտանիքի մասին Զարան որ եւ է բան ըսա՞ծ է ձեզի:

— Ոչ, պատասխանեց Սըր Ճօն: Իրականին մէջ ընտանիքներու մասին խօսելու ժամանակ չունեցանք: Ինչո՞ւ համար կը հարցնէք:

— Ճօն, Զարան կը հաւատայ թէ իր հայրը մեռած է:

— Մեռած չէ՞:

— Ոչ. ան կ'ապրի դեռ... անիկա է Սպիտակ Արծիւը:

Սըր Ճօն ամէն բան կ'ակնկալէր ըսել, բայց այդ մէկը երբեք:

— Տէր Աստուած, մրմնջեց:

— Հիմակ կը հասկնաք անշուշտ թէ, ինչո՞ւ համար կ'ուզէի Զարային մօտ ըլլալ, երբ իմացայ որ ոստիկանութիւնը անոր հետքերուն վրայ կը գտնուի:

— Այո, կը հասկնամ: Սթէֆըն անիկա սարսափելի բան է, այդ մասին չէի կրնար մտածել անգամ: Շուտ, ամբողջ խնդիրը պատմեցէք: Եթէ կ'ուզենք այդ դէպքը Զարային գաղտնի պահել, կորսնցնելու վայրկեան մը անգամ չունինք:

— Կը վախնամ որ պատմելիքս շատ բան չունիմ, սկսաւ երիտասարդը մինչեւ երեք ամիս առաջ ես ալ կը կարծէի որ հայրս մեռած է:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 4 Janvier 1935

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2694

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ ՓՈՐՁԵԼՈՒ

Բացատրեցինք թէ «Հայաստանեան» կոչուած հոսանքները իրար կը բզքտեն, չկարենալով բաժնել «աէր»ը, բայց իրար կը հոտոտեն, երբ կարգը կուգայ Դաշնակցութեան դէմ փչելու:

Այս խառնիճաղանճին մէջ, ի՞նչ քաղաքականութիւն կը հետապնդէ Դաշնակցութիւնը:

Ամփոփենք հիմնական մասերը.—

1. Դեռ երազներ կը հիւսէր ներկայ «Հայաստանեան» հոսանքին աջ թեւը, երբ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէր համոզել թէ «ափ մը Երեւան»ը կորիզն է վաղուան պետութեան, կռուան եւ մեկնակէտ: Այն ատեն, Դաշնակցութիւնը կը մեղադրուէր իբրեւ «քիչով գոհացող», մինչդեռ հրաշալիքնե՛ր արձանագրուած էին Փարիզի մէջ...

2. Իր պարտութենէն վերջն ալ, Դաշնակցութիւնը մնաց հաւատարիմ նոյն հիմնական տեսակէտին, — կորիզ եւ կռուան:

3. Այդ համոզումով ալ, փորձեց ամէն միջոց, լեզու գտնելու համար Երեւանի նոր վարիչներուն հետ, որոնք ունէին բազմաթիւ պատեհութիւններ, իրականացնելու համար հայ ժողովուրդի նուազագոյն պահանջները:

Այսպէս, Դաշնակցութիւնն էր որ տիրաբար մէջտեղ դրաւ ներքին սահմաններու ընդարձակման, ներգաղթի եւ վերաշինութեան նշանախօսքերը: Դաշնակցութիւնն էր որ ամէնէն սրտագին կոչերը հրատարակեց, բացառիկ պարագաներու մէջ, մղուած տալով զանազան հանգամանքներէ: Եւ, դարձեալ Դաշնակցութիւնն էր որ անկարելին փորձեց, կանխելու համար տարերային շարժումներ եւ ըմբոստութիւններ, որոնք պիտի ծառայէին ոչ թէ համատարած չարիքը դարմանելու եւ ելքեր գտնելու, այլ նոր չարիքներ ստեղծելու:

Դաշնակցութեան այս գիծը մնաց անխախտ, եւ պարբերական ժողովներ՝ 1922ին, 1923ին, 1925ին, 1929ին եւ 1932ին, նուիրագործեցին զայն նոյն հետեւողականութեամբ, հակառակ բոլոր յուսախաբութեանց:

5. Նոյնքան հետեւ, Դաշնակցութիւնը չէր կրնար սովորական աչքով նայիլ արտասահմանի բազմութեանց վրայ: Զուլածոյ խօսքերը չէին որ պիտի պահպանէին 6–700,000 հալածական տարագիրներու ազգային դիմագիծը՝ աշխարհի բոլոր եւ մէկը միւսէն պղտոր պղտորաններուն վրայ:

Այս մտահոգութեամբ, իր առաջին ճիգերէն մէկը եղաւ ի սպաս դնել իր ամբողջ ծառայութիւնը, ստեղծելու համար կեդրոնական իշխանութիւն մը՝ իբրեւ ղեկավար գաղութներու ազգային կեանքին:

Այդ նպատակին կը ձգտէին այն բանակցութիւնները որ կատարուեցան ռամկավարներուն եւ ուրիշ տարրերու հետ, 1922ին, 1923ին եւ յատկապէս ռամկավարներու հետ՝ 1931–32ին: Այս վերջին փորձը, որ մօտ ութ ամիս տեւեց, արդէն յաջողած էր, բանաձեւերը մշակուած եւ ստորագրութիւնները նշանագրուած էին, երբ մեր պատուարժան «ողջամիտ»ները նահանջեցին վճռական պահուն, անփառունակ դասալքութեամբ մը:

Այնուհետեւ աւելի պղտորեցաւ մթնոլորտը, բուռն ինքնապաշտպանութեան մղելով Դաշնակցութիւնը:

Եւ այժմ կը գտնուինք խոշոր հարցականի մը առջեւ,— ո՞ւր է ելքը այս անկերպարան եւ քայքայիչ կացութեան:

Աւելորդ է մանրամասնութեանց մէջ մտնել եւ բացատրել թէ «ի՞նչը ինչէն ծնաւ»:

Երբ կարգը ամբաստանութեանց գայ, դժուար չէ ապացուցանել թէ ուր է թաղուած շան գլուխը:

Դժուար չէ, մանաւանդ, հաստատել թէ բթամիտ եւ թթու հակադաշնակցականութիւնը կուրացուցած է շատ–շատերուն աչքերը, որոնք չեն ուզեր ոչ տեսնել, ոչ հասկնալ, ոչ ալ պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Ահա վերջին փաստը,— երիցս թշուառական եւ անբարոյական վեղարաւորի մը, Մազլըմեանի պարագան:

Աթէնքի Դաշնակցականները կամ ուրիշներ ի՛նչ մեղքեր ալ ունեցած ըլլան, Մազլըմեան այն մարդը չէր որ ինքնակոչ Ազգ. Վարչութեան մը, ազգային երեւելիներու կամ ռամկավարներու անձնուէր պաշտպանութիւնը վայելէր, պարզապէս ի հեճուկս Դաշնակցութեան:

Անոնք որ պարկեշտութեան անունով կը խօսին, գիտակցաբար ամէնէն անպարկեշտ գործը կը կատարեն, հովանաւորելով այդ կամակոր, տգէտ, խառնակիչ, զեղծարար եւ սինլքոր կղերականը:

Մինչդեռ դիւրին էր ապացուցանել իրենց «ազգասիրութիւն»ը, առանց այլ եւ այլի ճամբելով այդ «գարապէլա»ն, եւ նորէն շարունակելով իրենց վէճը Դաշնակցութեան հետ:

Թրքական լուծին տակ իսկ, այսքան ապականած չէին մեր հանրային բարքերը:

Մարդիկ դրուած հարցը չէ որ կը քննեն: Անոնց համար նշանակութիւն չունին Մազլըմեաններու արժանիքը կամ չարիքը: Բաւական է որ հակադաշնակցական ըլլայ,— հրէշը կը դառնայ հրեշտակ եւ յետին սրիկան անբասիր հայրենասէր...:

×

Հակառակ բոլոր վրդովիչ դէպքերուն, կան երեւոյթներ որ յոյս կը ներշնչեն լաւագոյն օրերու:

Այսպէս, եթէ գաղութներ կան որ ալեկոծ վիճակ ունին, ուրիշներ ալ կրցած են պահել իրենց պաղարիւնը:

Միւս կողմէ, ամէնէն անտարբերներն ալ կը զգան թէ՝ վախճանը փլուզում է, եթէ այսպէս շարունակուի քանի մը տարի եւս:

Հարկ է օգտագործել այս պարագաները եւ ուրիշ նպաստաւոր երեւոյթներ— ինչպէս միացեալ յանձնաժողովի գործակցութիւնը — եթէ ոչ բարիք խոստանալու, գոնէ չարիքները սահմանափակելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին նախարարը Հռոմ գնաց

Իտալական կառավարութեան պաշտօնական հրաւէրին վրայ, արտաքին նախարար Պ. Լավալ Հռոմ գնաց երէկ իրիկուն, վարելու համար ծրագրուած բանակցութիւնները: Այս հրաւէրը անակնկալ մը եղաւ, որովհետեւ առջի օրուան նախարարական խորհուրդին մէջ, կացութիւնը անորոշ էր տակաւին եւ անհամբեր կը սպասէին Հռոմի ֆրանսական դեսպանին լուրերուն:

Պ. Լավալի այցելութիւնը պիտի տեւէ երեք օր: Իրեն պիտի ընկերանան մասնագէտներ, բոլոր առկախ հարցերը ուսումնասիրելու համար: Մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս այցելութեան, պատմական կոչելով զայն: Արդարեւ, պատմական է ամէն տեսակէտով: Տարիներէ ի վեր, առաջին անգամ է որ Ֆրանսայի արտաքին նախարար մը Հռոմ կ'երթայ: Հանգուցեալ Պրիան Հռոմ գացած էր 1916ին, յետոյ այցելեց 1925ին, բայց իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակը: Ուրեմն, տասը տարիէ ի վեր ֆրանսացի նախարարներ Հռոմ չեն հանդիպած, մինչդեռ բազմիցս այցելած են Անգլիա, Պելժիա, Լեհաստան, Կեդրոնական Եւրոպա եւ նոյնիսկ Գերմանիա:

Այցելութիւնը մեծ արժէք ունի նաեւ օրակարգի խնդիրներու կարեւորութեամբ: Այդ խնդիրները կը բաժնուին երեք գլխաւոր գլուխներու.—

1. Պայմանագիր մը՝ երաշխաւորելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը: Այս ուխտին մասնակցելու պիտի հրաւիրուին Աւստրիոյ անմիջական դրացիները, իսկ անուղղակի՝ Ֆրանսա եւ Անգլիա: Իտալական կառավարութիւնը կ'առարկէ Ռումանիոյ մասնակցութեան դէմ, դիտել տալով թէ անմիջական դրացի մը չէ այդ երկիրը, բայց կ'ըսուի թէ վերջին պահուն հաւանութիւն յայտնած է, պայմանաւ որ Լեհաստան ալ մասնակցի: Խնդիր է թէ բոլոր պետութիւնները պիտի համաձայնի՞ն այս հարցի մասին, մանաւանդ որ Գերմանիա կը մերժէ մասնակցիլ:

2. Ֆրանսա կ'ուզէ որ այս համաձայնութեան հիման վրայ, երաշխաւորուի նաեւ պետութեանց ներկայ սահմաններուն պահպանումը, բայց Իտալիա տակաւին իր վերջին խօսքը չէ ըսած այս մասին, միշտ կուսակից ըլլալով դաշնագիրներու վերաքննութեան:

3. Ափրիկէի գաղթավայրերու վերաբերեալ հարցեր: Իտալիա կը պահանջէ վերաքննել Լիբիոյ սահմանագիծը, ճշդել Թունուզ հաստատուած Իտալացիներու իրաւական կացութիւնը եւ աւելի ազատ գործել Հապէշիստանի հանդէպ: Այս հարցերու մասին բանակցութիւնները բաւական յաջողած են եւ յոյս կայ որ համաձայնութեան մը յանգին: Այսպէս, կ'ըսուի թէ Ֆրանսա յանձն պիտի առնէ Իտալիոյ ձգել հողամաս մը՝ Լիբիոյ սահմանին վրայ: Թունուզ հաստատուած Իտալացիները կրնան քաղաքացի դառնալ եօթը տարիէն: Միեւնոյն ատեն պատեհութիւն պիտի ընծայուի իտալերէն լեզուն ուսուցանելու դպրոցներու մէջ: Ֆրանսա բաժին մը պիտի հանէ Իտալիոյ, Ճիպութի–Ատիս Ապէպայի երկաթուղիի շահագործման համար:

Ինչպէս բացատրած ենք, այս բոլոր հարցերուն մէջ ամէնէն բարդը կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ քաղաքականութիւնն է: Անոնք որ պատերազմը շահեցան, չեն ուզեր մէկ թիզ հող կորսնցնել, իսկ Հունգարիա միշտ վերաքննութիւն կը պահանջէ, ուժ առնելով Իտալիայէն:

Իտալացիները շատ յուսատես չեն

Հռոմէն կը հեռագրեն ամերիկեան թերթերու.— Պաշտօնական լաւատեսութեան ետեւ, տեսակ մը թերահաւատութիւն կը նշմարուի այստեղ: Պ. Լավալի այցելութիւնը առաջինը պիտի ըլլայ պատերազմի վերջաւորութենէն ի վեր, եւ բարենշան կը համարուի երկու երկիրներու գործակցութեան տեսակէտով. բայց լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ այցելութիւնը կարելի դարձած է միայն սկզբունքի համաձայնութեան մը շնորհիւ, իսկ բուն խնդիրները նորէն պիտի յետաձգուին: Այսպէս, Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորման մասին ընդունուած բանաձեւը այն է որ Իտալիա եւ Ֆրանսա համաձայնութիւն մը կնքեն եւ մասնակցութեան հրաւիրեն միւս պետութիւնները: Ինչ կը վերաբերի Փոքր Համաձայնութեան եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց, կացութիւնը անորոշ է տակաւին:

Հռոմէն վերջը Լոնտոն

Արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ՝ դեկտեմբեր 22ին Փարիզի մէջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ եղած խօսակցութեանց ընթացքին, Սըր Ճօն Սայմըն բաղձանք յայտնած է որ խորհրդակցութիւնները շարունակուին Լոնտոնի մէջ: Նախապէս կը յուսացուէր թէ այս ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ Պ. Լավալի Հռոմէն վերադարձէն անմիջապէս վերջը: Սակայն արտաքին նախարարը ստիպուած ըլլալով Հռոմէն վերջը Ժընեւ հանդիպիլ, հարկ եղաւ քիչ մը յետաձգել Պ. Ֆլանտէնի եւ Պ. Լավալի այցելութիւնը: Այդ ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ կարելի եղածին չափ շուտ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին յառաջիկայ նիստէն անմիջապէս վերջը, որ որոշուած է յունուար 11ին:

Այս իմաստով զեկոյց մըն ալ Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ:

ՈՉ ԹԷ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ԱՅԼ «ԻՐԱՆ»

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ դեկտեմբեր 28ին հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ որուն համաձայն յառաջիկայ մարտ 21էն սկսեալ (Նէվրուզ) պիտի գործածուի «Իրան» բառը, փոխանակ «Լա Փէրս»ի (Պարսկաստան):

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ԾԱԽԵԼ ՍԿՍԱՆ..

Պոլսոյ «Ջամա» թերթը կը գրէ դեկտեմբեր 30 թուականով.—

Յայտնի է թէ Բանկալթիի գերեզմանատունը անցաւ քաղաքապետութեան: Քաղաքապետութիւնը Ս. Հուգուգի մէջ այդ գերեզմանատան կալուածներուն համար բացուած դատին վախճանին չսպասած՝ հողային մասին Թափուի սէնէտները հանել կուտայ: Միւս կողմէ կը պատրաստէ այդ գերեզմանատան բաժանման քարտէսները: Այս գերեզմանատան 1,730,000 ոսկի անդուտ արժէք դրուած է: Բայց հիմ չունի թերթի մը այն տեղեկութիւնը թէ գերեզմանատան 1,120,000 ոսկի արժէք դրուած է եւ այդ հիման վրայ կը ծախուի: Այս 1,730,000 ոսկին Թափուի ծախքի համար դրուած քանակութիւնն է:

Քաղաքապետութիւնը այդ գերեզմանատան իւրաքանչիւր մէթրին արժէքը յառաջամասին համար 90, ետեւի մասին համար 70 ոսկի գին ճշդած է: Մօտերս բաժանման գործողութիւնը պիտի աւարտի եւ գերեզմանատունը մաս առ մաս պիտի ծախուի: Իսկ կալուածական մասը պիտի մնայ մինչեւ դատին վախճանը:

Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչը փոխուած

Նախարարական խորհուրդը Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչ նշանակեց Պ. Թանըրին, փոխան Պ. Մոռէի: Սեղանաւորական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս փոփոխութեան, իբրեւ նոր ապացոյց մը Ֆրանքի գինը ամուր պահելու քաղաքականութեան: Պ. Մոռէ, որ վերատեսուչ էր 1930էն ի վեր, պիտի մնայ պատուակալ տնօրէն եւ Պատւոյ Լեգէոնի մեծ խաչը պիտի ստանայ: Այս փոփոխութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ կառավարութիւնը որոշած է 10 միլիառէն 15 միլիառի բարձրացնել գանձատոմսերու կամ ազգային պաշտպանութեան մուրհակներու համեմատութիւնը, այս տարեշրջանի ընթացքին: Արդ, Պ. Մոռէ ուղղափառ դաւանանքներ ունի սեղանաւորական հարցերու մէջ եւ հակառակ է այս քաղաքականութեան:

Ելմտական նախարարը հաղորդեց թէ գանձատոմսերու շրջաբերութեան համեմատութիւնը անմիջապէս պիտի աւելցուի հինգ միլիառ ֆրանքով եւ քանի մը ամիսէն հրապարակ պիտի հանուին նոր պարտաթուղթեր: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ հարկ պիտի ըլլայ կրկին յաւելում կատարել: Վախ յայտնուած ըլլալով թէ նոր թղթադրամներ պիտի հանուին, ելմտական նախարարը յայտարարեց.— «Ֆրանսայի դրամական քաղաքականութիւնը անփոփոխ կը մնայ: Պ. Թանըրի եւ ես բացարձակապէս հակառակ ենք ոեւէ դրամական արկածախնդրութեան եւ բոլորովին համաձայն՝ պահելու ֆրանքին ներկայ համեմատութիւնը»:

Պրոնզէ տասնոցները պիտի վերնան

Ելմտական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ 1935 փետրուար 1էն սկսեալ հրապարակէն պիտի քաշուին 10 եւ 5 սանթիմնոց պրոնզէ դրամները, ինչպէս եւ հինգ սանթիմնոց նիքէլէ խոշոր դրամները որ կը կշռեն երեք կրամ: Այս դրամները պիտի փոխանակուին, առանց քանակը նկատի առնուելու, մինչեւ 1935 փետրուար 28 որ վերջին պայմանաժամն է: Փոխանակելու համար դիմել, Փարիզի մէջ՝ ելմտական նախարարութեան, իսկ գաւառի մէջ՝ նահանգային գանձապետութեանց եւ ելմտական ու հարկային վարչութեանց: Այս առթիւ կը ծանուցուի թէ օտար դրամները օրինական արժէք չունին հրապարակին վրայ եւ չեն ընդունուիր ելմտական նախարարութեան կողմէ:

Հացի ազատ վաճառումը Խ. Միութեան մէջ

Յունուար 1ին սկսաւ հացի ազատ վաճառումը, Խ. Միութեան մէջ, ինչ որ կը նշանակէ վերջ՝ տոմսերու դրութեան (վէսիգա): Շատերը իրենց աւելցած տոմսերը սպառելու համար, նախապէս գնումներ ըրած էին, որով Մոսկուայի մէջ վաճառումը սովորականէն պակաս էր: Բայց առ հասարակ բանուկ առեւտուր եղաւ: Կարգ մը փռապաններ շահադիտութեան դիմեցին, 1.10ի փոխարէն 1 ր. 30ի ծախելով հացը: Ռոստովի մէջ մինչեւ 1.80ի ծախուած է հացը: Խորհրդային մամուլը բուռն բողոքներ կը հրատարակէ այս առթիւ: Խարքովի մէջ լաւ կազմակերպուած էին խանութները, որոնց մէկ մասը ճերմակ հաց կը ծախէր, միւսը՝ սեւ: Լէնինկրատի մէջ ալ քանի մը տեսակ հացեր կը շինեն:

«Իւմանիթէ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ բոլոր փուռերն ու խանութները լաւ գործեցին եւ այլեւս պոչեր չկազմուեցան: Յունուար 1ին բացուած էին 15,982 նոր խանութներ եւ կրպակներ: Հացի գործարանները այժմ կրնան օրական 11,944 թօն հաց հանել:

Նախկին գործավար մըն ալ վտարուեցաւ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն վտարեց Սմիրնովը, որ կը շարունակէր իր մոլար քաղաքականութիւնը: Սմիրնով նախապէս վտարուած, յետոյ վերահաստատուած էր: Իր վարած պաշտօնին մէջ հաւատարմութիւն ցուցնելով հանդերձ, կը շարունակէր իր յարաբերութիւնները աջակողմեան խմբակներու հետ եւ գործնապէս կը քաջալերէր կուլակները՝ հաւաքական տնտեսութեանց դէմ:

Սմիրնով ականաւոր դէմք մըն էր: Եղած է կուսակցութեան քարտուղար եւ հողագործական գործավար: Առաջին վտարման ատեն Ֆրունզէ աքսորուած էր, (Քըրկըզներու մայրաքաղաքը): Երկար ատենէ ի վեր կեդր. կոմիտէն կը յորդորէր որ դադրեցնէ իր յարաբերութիւնները պատեհապաշտ խմբակներուն հետ: «Փրավտա» կուսակցութեան նախկին ընդհ. քարտուղարը կը դատապարտէ իբրեւ «կեղծաւոր»:

Կասկածելիներէն մէկը անձնատուր եղաւ

Գրած էինք թէ ոստիկանութիւնը կը փնտռէ երկու կասկածելիներ, Փուլնէր եւ Տավիտովիչի, իբրեւ մեղսակիցը Սթավիցքիի գործառնութեանց: Վերջինը՝ Ռումանացի Տավիտովիչի, անձնատուր եղաւ առջի օր, եւ յայտարարեց թէ որ եւէ յանցանք չունի: «Իւմանիթէ» կ'ըսէ թէ այս Ռումանացին ոստիկանութեան քաղաքական բաժնի պաշտօնեայ եղած է, մատնելով շատ մը քաղաքացիներ: Տավիտովիչի յայտարարեր է դատաւորին.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1934ԻՆ

=o·o=

4.— ՄՇԱԿՈՅԹ

«Հայաստանի գրականութիւնը յագեցած է նոյն գաղափարներով ու իտէալներով ինչ որ ռուսական գրականութիւնը»,— այսպէս յայտարարեց Հայաստանի Գրողների Միութեան կազմկոմիտէի նախագահ Դ. Տէր Սիմոնեանը Համամիութենական կազմկոմիտէների ընդհանուր ժողովում, Մոսկուայում:

Եթէ այստեղ գրականութեան տեղ դնենք մշակոյթ բառը, կ'ունենանք իրականութեան ճշգրիտ պատկերը.— Հայաստանի մշակոյթը յագեցած է նոյն գաղափարներով ու իտէալներով ինչ որ ռուսական մշակոյթը:

Մի քիչ էլ աւելի. ոչ միայն գաղափարներով ու իտէալներով, այլ եւ կազմակերպական ձեւերով, այլ եւ փաստական ղեկավարութեամբ: Հայաստանը ինքնուրոյն, ազատ մշակոյթ չունի, ինչպէս չունի ոչ մէկը Խորհ. Միութեան մէջ մտնող երկրներից: Մշակոյթի բոլոր ճիւղերը գտնւում են Մոսկուայի խիստ հակակշռի տակ, անւում են Մոսկուայից տրւող հրահանգներով, ընթանում են Մոսկուայի գծած ուղիներով: Այդ պատճառով երբ ասում ենք «Հայաստանի մշակոյթ», պէտք է հասկանալ այն մշակոյթը — գրականութիւն, գիտութիւն, արուեստ — որ մշակւում է հայերէն լեզուով, բայց ոչ հայկական գաղափարներով: «Ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային» — այս է խորհրդային մշակոյթի ընթացիկ բնորոշումը:

Արդ, մշակոյթի ի՞նչ երեւոյթների ականատես եղանք Հայաստանում 1934 թուականին:

Ամենախոշոր երեւոյթը, անշուշտ, Գրողների Միութեան վերջնական կազմակերպումն է եւ գրականութեան համար մշակուած սկզբունքները: Երկու տարուայ ձգձգումներից յետոյ, ամառը, գումարուեցին տեղական եւ համամիութենական գրողների միութեան համագումարները: Համամիութենական համագումարում ընդունուեց միութեան ծրագիր-կանոնագիրը, որի համաձայն կազմւում է համամիութենական գրողների միութիւն, տեղական ազգային ստորաբաժանումներով: Ուրեմն, Հայաստանի Գրողների Միութիւնը մէկ մասնիկն է համամիութենականի, որ ասել է ռուսական միութեան: Միութեան մէջ ընդունւում են բոլոր այն գրողները, որոնք կանգնած են խորհրդային տեսակէտի վրայ: Կոմունիստ գրողները միութեան մէջ կազմում են առանձին հատուած եւ ղեկավար դեր ունեն: Գրողների միութիւնը պետական կազմակերպութիւն է, գտնւում է կառավարութեան վերին հակակշռի ներքոյ եւ ծառայելու է խորհրդային շինարարութեան: Այն ինչ որ տնտեսագէտները կամ ճարտարագէտները անում են գործարանների, խանութների, կոլխոզների միջոցով, գրողները կատարելու են գրչով, գեղարուեստական խօսքի միջոցով: Այսինքն՝ պէտք է ծառայեն կոմունիստական իրաւակարգի կառուցման:

Գրողների համագումարը մեզ համար արժէքաւոր եղաւ այն տեսակէտից, որ նրա մէջ քննութեան առնուեցին երկու կարեւոր սկզբունքներ — անցեալի ժառանգութեան խնդիրը եւ գեղարուեստական երկի ձեւի հարցը: Ընդունուած բանաձեւերը անպայման մի քայլ են դէպի առաջ եւ, եթէ կիրառուեն, պիտի նպաստեն գրականութեան զարգացման: Համագումարը գտաւ, որ խորհրդային գրականութիւնը պէտք է խորացնէ անցեալի ժառանգութիւնը, մանաւանդ ձեւի բնագաւառում, եւ հրահանգեց, որ նոր գրողները յատուկ ուշադրութիւն դարձնեն ձեւի կատարելագործման վրայ՝ սովորելով դասական հեղինակներից: Այսպիսով, հին գրական գործերի վերհրատարակութիւնը եւ ընթերցանութիւնը նոր սերնդի համար դառնում է որոշ չափով պարտաւորիչ: Մենք կարող ենք միայն ողջունել այս որոշումը:

Այս որոշման անդրադարձումը Հայաստանի իրականութեան վրայ արդէն նկատելի է: Այն ինչ որ առաջ արւում վախվխելով՝ այժմ կատարւում է աւելի համարձակ: Պետհրատը լոյս է ընծայում հին գրողների երկերի լիակատար ժողովածուներ եւ ձեռնարկում է նորերի հրատարակութեան: Մելքոնեան ֆոնդը աւելի եռանդով է գործ կատարում եւ իրար յետեւից գրքոյկ դուրս է բերում հաւաքուած նիւթերը: Մինչեւ այժմ ազգայնամոլ եւ հակայեղափոխական համարուած հայ գիտնականները առաջ են քաշւում, նրանց աշխատութիւնները մամուլի են յանձնւում: Վերջին տարուայ ընթացքում մէկից աւելի լուրջ, արժէքաւոր հատորներ լոյս տեսան Երեւանում:

Նոյն անդրադարձումը տեսնում ենք եւ մշակոյթի ուրիշ ճիւղերում: Օրինակ, թատրոնական գործում: Երեւանի ու Լենինականի պետական թատրոններում, բացի ռուսական թարգմանական թատերախաղերից, տրւում են եւ հին ու նոր հայկական հեղինակութիւններ, հներից առանձնապէս Սունդուկեանցի «Պէպօ»ն, նորերից Դեմիրճեանի, Տ. Հախումեանի, Վ. Թոթովենցի, Վաղարշեանի եւ ուրիշների գործերը(*): Թատերական արուեստի զարգացման վրայ զգալի ուշադրութիւն է դարձւում եւ նոր ուժեր են հրաւիրւում:

Նոյնը եւ Օպերայի ասպարէզում: Երեւանի Պետական Օպերան այս տարի խաղում է Ա. Սպենդիարեանի «Ալմաստ»ը, Ա. Տիգրանեանի «Անոյշ»ը, Հ. Ստեփանեանի «Քաջ Նազար»ը, այլեւ «Կարմէն»ը, «Ֆաուստ»ը եւայլն: Հրաւիրուած են վարիչ ու ղեկավար ձեռնհաս ուժեր:

Կոմիտասի անուան «կվարտետ»ը, որ կարեւոր մշակութային գործօն է Հայաստանում, հոկտեմբերին տօնել է իր բեղնաւոր գործունէութեան տասնամեակը: Բացի Հայաստանից, կվարտետը հայ երգը տարել ու ժողովրդականացրել է նաեւ Անդրկովկասում, Հիւս. Կովկասում, Անդրկասպեան երկրում, Ուկրայնայում եւ Ռուսաստանի կենդրոնական վայրերում:

Հայ երգի ու երաժշտութեան զարգացման համար կարեւոր դեր է կատարել եւ Հայաստանի երաժշտանոցը, որի մէջ խմբուած են մեր լաւագոյն երաժշտագէտները: Այս տարի երաժշտանոցը ընդունել է 80 նոր ուսանող եւ Թիֆլիսից, Մոսկուայից ու Լենինգրադից հրաւիրուած են նոր դասախօսներ:

Շօշափելի աշխատանք է նկատւում եւ նկարչութեան ու ճարտարապետութեան բնագաւառում - ցուցահանդէսներ ու հրատարակութիւններ: Այստեղ արձանագրենք եւ այն մեծ կորուստը, իր հայ գիտական ճարտարապետութիւնը ունեցաւ Թ. Թորամանեանի մահով:

Ճարտարապետական հիմնական կառուցումների շարքից յիշենք Ժողովրդական Թատրոնը, որ շինւում է ակադ. Ա. Թամանեանի ծրագրով եւ նրա անմիջական ղեկավարութեան տակ: Եթէ ասուածին նայենք՝ փառաւոր գործ է լինելու այդ շէնքը:

Արձանագրենք նաեւ շարժապատկերի գործը: Հայկինօն արտադրել է մի քանի ժապաւէններ, որոնց մէջ առանձնապէս ուշագրաւ է համարւում Ց. Թումանեանի «Գիքոր»ը: Պատկերահանւում է նաեւ Սունդուկեանցի «Պէպօ»ն:

Իբրեւ առանձին ուշագրաւ դէպքեր կամ գործեր յիշենք Ֆիրդուսի յոբելեանի առթիւ կազմուած հանդէսը Երեւանում եւ Պարսիկ մեծ բանաստեղծի գործին նուիրուած ժողովածուի հրատարակութիւնը:

Անպայման օգտակար ձեռնարկ է եւ «Հայաստանի բանաստեղծութիւնը» ռուսերէն հատորի հրատարակութեան ծրագիրը: Այդ նպատակով կազմուած է յատուկ յանձնախումբ եւ Հայաստան հրաւիրուած են ռուս բանաստեղծներ, թարգմանութիւններ անելու համար:

«Հայկական հանրագիտարան»ը, սակայն, որի առաջին հատորը խոստացուած էր լոյս ընծայել 1933 թ. դեկտ.ին, 1934ին հազիւ երեւաց:

X

Այս տեսութիւնը բնականաբար լրիւ չէ: Խոշոր գծերով, սակայն, նա պատկերացնում է կացութիւնը այնպէս ինչպէս կայ. քաղաքական ու տնտեսական տեսակէտից՝ նահանջ ու քայքայում, մշակոյթի բնագաւառում՝ որոշ յաջողութիւններ:

Ընթերցողը նկատեց, անշուշտ, մի հանգամանք եւս՝ մշակոյթի, յատկապէս գրականութեան ասպարէզում կատարուած նուաճումները վերաբերւում են հին երկերի վերհրատարակութեան, կամ հին հեղինակների կատարած ուսումնասիրութիւնների:

Նոր ստեղծագործութիւն, մնայուն կոչուելու արժանի նոր գործ Հայաստանում լոյս չտեսաւ 1934ին: Եւ ինչ որ գրուած ու հրատարակուած է, իրօք որ «յագեցած է նոյն գաղափարներով ու իտէալներով ինչ որ ռուսական գրականութիւնը», այսինքն՝ պարզ կապկումը ռուս հեղինակների:

Այդ չի նշանակում թէ Հայաստանում տաղանդներ չկան: Կան, անշուշտ, կան տաղանդաւոր երիտասարդներ, որոնք ազատ պայմաններում թանկարժէք ստեղծագործութիւններ կը տային, իսկ այժմ դատապարտուած են «ընկերային ապսպրանք» կատարել — գրել ու երգել ինչ որ վերից հրահանգուի:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Հայ թատրգրութեան մի յաջողութիւն պէտք է համարել եւ Ջանանի «Շահնամէ»ն, որ համամիութենական մրցութեան մէջ արժանացաւ երրորդ մրցանակի եւ այժմ լոյս է տեսնում ռուսերէն լեզուով էլ:

ՏԷՍԻՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1934ԻՆ

»»»··«««

ՏԷՍԻՆ, (Ցառաջ).— Նախ տանք թիւը մեր գաղութին, որ բաւական պակսած է անցնող տարիներուն վրայ: Մինչեւ դեկտեմբերի 15 Հայերու ընդհանուր թիւն է մօտ 2500, որոնց 1450 հոգին 15 տարեկանէն վեր են եւ ինքնութեան թուղթ ունին համաձայն ոստիկանատան տոմարին: Մնացեալը 15 տարեկանէն վար են:

S. L. S. A.ի մէջ կ'աշխատին 400 անձ, մեծ մասը կիներ, մաս մըն (տղամարդիկ) կ'աշխատին Վիլօրպանի գործարանները, իսկ չնչին թիւ մը Տէսինի դեղօրայքի (ժէնիօն) գործարանը:

Անձնական գործ ունեցողները բաւական մեծ թիւ մը կը կազմեն: Ունինք 11 նպարավաճառի խանութ, 7 բանջարավաճառ եւ պտղավաճառ, 5 մսագործ, 6 կօշկակար, 4 սափրիչ, 4 սրճարան, 2 դերձակ, 1 դերձակուհի, 1 թիթեղագործ, 1 ձկնավաճառ, 1 մածունավաճառ, 1 փերեզակ, 1 հընավաճառ, 2 որմնադիր, 1 բժիշկ, 1 նկարիչ, 1 տպարան: 81 հոգի սեփական տուն ունին, բայց հազիւ քանի մը հոգի պարտք չունին, մնացեալ բոլորն ալ պարտքով շինած են եւ այժմ անելի մատնուած: Արդէն 81 տունէն դուրս 3—4 շէնքեր նօտարութեան կողմէ դրաւուած են փոխան պարտքի: Եթէ գործերը այսպէս ընթանան, վախ կայ որ շատերը կորսնցնեն իրենց տուները: Ունինք նաեւ Հ. Յ. Դ. Ժող. Տունը խոշոր սրահով մը, բողոքականներուն ժողովարան մը որ երբեմն կը ծառայէ իբրեւ մատուռ, հայ լուսաւորչականներու համար, եւ կիսաշէն մնացած եկեղեցին, որ հակառակ վերջերս ձեռք առնուած միջոցներուն չլրացաւ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— Հակառակ վերջին 2—3 տարիներու գործադրկութեան, որուն հետեւանքները կրեցին ուրիշ գաղութներ, Տէսինը մասամբ մը կարելի է բախտաւոր համարել, շնորհիւ մետաքսի գործարանին եւ իր յարգելի տնօրէնին: Ճիշդ է որ օրականները պակսած են, սակայն խմբովին բանուոր չարձակեցին երբ եւ իցէ: Միայն թէ մեքենագիտութիւնը այնքան զարգացած է որ, ստիպուած են երբեմն, երբեմն բանուորուհիներ արձակել, իբրեւ աւելորդ: (Առաջ կին մը 2—3 մեքենայի վրայ կ'աշխատէր, իսկ այժմ 10—12 մեքենայի, նոյնը եւ տղամարդոց համար): Տղամարդը շատ քիչ տուեն կ'արձակեն, այն ալ որ եւ է յանցանքով: Հարիւրին տասը օրէնք՝ հաւանաբար չգործադրուի, պարզ այն պատճառաւ, որ այս գործին համար տեղացի բանուոր դըժուար կը ճարուի: Եթէ գտն ալ, շատ չեն մնար եւ կ'երթան, դժգոհ մնալով թէ գործէն եւ թէ վարձատրութենէն: Ներկայի օրականներն են 14—20 ֆրանք կիներու, իսկ 20—32 տղամարդերուն համար: Տարեկան պարգեւ (փրիմ) առաջուան գումարին 1/4ն է հիմա, եթէ չըսենք թէ բոլորովին վերցուած է: Համեմատելով անցեալ տարուան հետ, այս տարի աւելի անգործներ ունինք, որոնք դըժբախտաբար պետական նպաստ ալ չեն ստանար (Տէսինը սկիզբէն ի վեր Հայերուն եւ Ռուսներուն նպաստ չի տար; հակառակ եղած բոլոր դիմումներուն):

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Գոյութիւն ունեցող Հայր. եւայլ միութիւններու թիւին վրայ (15) անցեալ տարուան մէջ ուրիշ յաւելում չեղաւ, ընդհակառակն «Կոմիտաս» երգչախումբը եւ «Արծիւ» ֆանֆարը, անհրաժեշտ քաջալերութիւնը չգտնելով հասարակութենէն լուծուեցան: Վերջինի լուծման գլխաւոր պատճառը ղեկավարի պակասն էր: Լուծման դատապարտուած են նաեւ Զմիւռնիոյ Նհգ. Հայր. Միութիւնը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը, քանի որ մէկ տարուան մէջ ոչ մէկ շարժում եւ գործունէութիւն ցոյց չտուին: Մնացած Հայրենակցական եւ միւս միութիւնները — Վասպուրական, Բարձր-Հայք, Տարօն-Տուրուբերան, Խարբերդ, Սեբաստիա, Եոզղատ, Թոքատ, Զէյթուն եւ Բիւթանիա (վերջին չորսը Վերաշինաց անուան տակ) դրեթէ ոչ մէկ նշանակելի գործունէութիւն ցոյց չտուին, եթէ չհաշուենք խնջոյք-դաշտահանդէսները: Նոր սերունդի դաստիարակութեան գործը, որ առաջին նպատակներէն մէկը պէտք էր ըլլար, բոլորովին անտեսուած է, կարգ մը սնոտի պատճառներով: Բուն պատճառը այն է սակայն; որ չեն կրնար իրարու հետ լեզու գտնել եւ ձեռք ձեռքի տալով գլուխ հանել սոյն կարեւոր պահանջը: «Հօկ»ճիները եւ իրենց արբանեակները մեծ դեր կը խաղան գաղութիս այս անհամերաշխ ընթացքին մէջ եւ կը հրճուին, «գաղութներու պառակտումը իրենց փառքն ու պարծանքը» համարելով: Եթէ այսպէս պիտի շարունակուի եւ երեսի վրայ պիտի ձգուի նոր սերունդին կրթութեան պահանջը, լաւ է որ բոլորն ալ լուծուին վերջնապէս եւ դադրին հրապարակը աղմկելէ:

Ֆր. Կ. Խաչը եւ Եկեղեցասէր Տիկ. Միութիւնը.— Երկու Միութիւններն ալ կ'աշխատին օգտակար ըլլալ իրենց գործունէութեամբ, բայց միշտ խաչաձեւելով իրար: Տիկնանցը գտնուելով ռամկավարներու եւ Հօկի ազդեցութեան տակ, չուզեր համերաշխ գործել Կ. Խաչի հետ, գոնէ կրթական գետնի վրայ, որ իրենց գլխաւոր նըպատակը պէտք էր կազմէր: Տիկնանցը չորս տարի է որ կ'աշխատի սեփական մատուռ մը շինել, (մինչեւ այժմ չորս պատեր միայն կանգնած են), շռայլօրէն ծախսելով 50 հազարէ աւելի գումար մը. մինչդեռ այդ գումարին կիսով միայն հրաշքներ կրնային գործել կրթական գետնի վրայ:

Քաղաքական կուսակցութիւնները.— Իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն կը գործեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն, իր երեք խումբերով, — Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան — Ռ. Ա. կուսակցութեան ակումբ մը (չորս-հինգ անդամով), Հօկի մասնաճիւղ մը եւ Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղ մը: Վերջինս երկու ճիւղի բաժնուած է: Երկուքն ալ քանակով աննշան են:

Դաշնակցութենէն յետոյ կուգայ Հօկը (քանակով, ոչ թէ որակով), որուն պաշտօնն է խառնակել գաղութը: Ներգաղթի յետաձգման պատճառով այս տարի իրենց թիւը զգալապէս պակսեցաւ, որովհետեւ շատերը անդամ գրուած են միայն անոր համար որ կարենան Հայաստան երթալ: Շատեր հայրենասիրական ոգիով տարուած են եւ Հայաստանին օգնելու նպատակով միայն կը հետեւին Հօկին, սակայն երբ կը տեսնեն որ ան գաղութները խառնակելէ վերջ՝ դիմակաւոր քարոզութիւններ կ'ընէ եւ իրենց տուած դրամը կը գործածէ ոչ թէ Հայաստանի վերաշինութեան, այլ քաղաքական նպատակներու, զզուելով կը հեռանան:

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը.— Իբրեւ երիտասարդական միութիւն Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը միակն է որ իր գրադարանով մեծ օգտակարութիւն ցոյց կուտայ ընթերցասէր հասարակութեան: Ունի մօտաւորապէս 300կտոր գիրքեր, մեծ մասամբ ազգային-յեղափոխական:

Մամուլ եւ ազգ. տօներ.— Տէսինի մէջ ամէնէն շատ սիրուած եւ տարածուած թերթը «Յառաջ»ն է, իր ճոխ եւ բազմազան յօդուածներով, քաղաքական լուրերով, «Հայաստան» եւ «Ձայներ գաւառ»էն բաժիններով, 1915ի սարսափներու յուշերով եւ իր խմբագրին «Երկու խօսք»ով, որոնք ընթերցողներու մտային եւ հոգեկան գոհացում կուտան լիովին:

Հայր. Միութիւններու նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասնակցութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան եւ եռանդով տօնուեցաւ ազգային մեծ տօնը, Ապրիլ 11—24ը, իսկ հակառակորդները անջատաբար տօնեցին Լիոնէզի սրահին մէջ 90 հոգիով: Հնչակեանները առանձին տօնեցին Քսան Կախաղանները, Հօկը՝ «Նոյ. 29»ի տարեդարձը: Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը եւ Տարօն-Տուրուբերանի անկման տարեդարձը տօնեցան իրենց Միութիւններու նախաձեռնութեամբ: Ի պատիւ Բարձր Հայքի հերոսներուն, Միութեան կողմէ տրուեցաւ յարգանքի հանդէս մը: Հ. Յ. Դ. կոմիտէի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ «Փետր. 18»ը, «Մայիս 28»ը, «Խանասոր»ը եւ «Դաշնակցութեան Օր»ը: Աւելորդ է ըսել թէ Դաշնակցական բոլոր հանդէսներուն ժողովուրդը հոծ բազմութեամբ իր մասնակցութիւնը կը բերէ, իր տեւական համակրանքը յայտնելով:

Ազգային - կրթական.— Մեր գաղութին ամէնէն պախարակելի կողմը այս է: Սկիզբէն ի վեր շատ մը ջանքեր թափուած են զանազան առիթներով եւ զանազան հոսանքներու կողմէ, բայց եւ այնպէս կարելի եղած չէ ստեղծել ազգային կեդրոնական մարմին մը, որ իրաւունք եւ ոյժ ունենայ խօսելու եւ գործելու գաղութին կենսական ու անյետաձգելի պահանջներուն համար: Այս հոծ եւ ամփոփ հայ գաղութը ձգուած է իր բախտին: Ազգային մարմնի մը չգոյութիւնն է բուն պատճառը, եթէ կրթական հարցն ալ միշտ երեսի վրայ կը մնայ եւ մեր մատաղ սերունդը կ'օտարանայ: Անցեալ տարի Սեր. Ուսումն. Միութեան բացած մանկապարտէզն ալ շուտով գոցուեցաւ, զանազան պատրուակներով: Արդեօք 1935ի ընթացքին գաղութը պիտի կրնա՞յ փակել բոլոր վէճերը, դէթ այս գետնին վրայ:

Առ հասարակ 1934ին Տէսինի գաղութի կեանքը խաղաղ անցաւ, համեմատելով ուրիշ տարիներու հետ: Մաղթենք որ 1935ը անցնի աւելի խաղաղ եւ նախանձելի, յառաջ բերելով ազգային կուռ համերաշխութիւն մը բոլոր հոսանքներու միջեւ:

ՎԵՀՈՒՆԻ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՀԵՏ

»»»··«««

ԻՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՖԻԼԻՊԷ, 27 դեկտ. (Ցառաջ).— Մտերմական սեղանի մը շուրջ, խնդրեր էի կաթողիկոսական նուիրակէն՝ տեսակցութիւն մը շնորհել:

— Սիրով, յարեց նուիրակը, միայն թէ, ինչպէս տեսնում էք, բոլոր ժամերս գրաւուած են, իմ ազատ մէկ ժամուն ես ձեզ կը հրաւիրեմ:

Քիչ առաջ ստացայ իր հրաւէրը: Ինք ու մեր թեմին առաջնորդը, Եր. եպ. Փէրտահճեան, քով քովի նստած կը խօսակցէին: Քանի մը բոպէ վերջ առանձնացանք: Նուիրակը անցաւ փոքրիկ սեղանի մը առջեւ ու իր դէմ տեղ տուաւ ինծի:

— Ձեր առաքելութեան նպատակը, սրբազան:

— Պարզ է, յայտնել եմ արդէն, զանազան առիթներով: Իմ առաքելութիւնը կոչուած է հայկական թեմերու միջեւ միութեան գաղափարը զօրացնել՝ այցելելով գաղութները, եւ շփում ունենալով կրօնական պետերուն հետ: Ծանօթանալ թեմերու ներքին կեանքին ու կարգադրել, եթէ որ եւ է թերութիւն է նկատւում, եւ ի հարկէ, գումարել երեսփոխանական ժողովներ՝ ուր որ չկան այդպիսիններ եւ ուր որ հնարաւորը լինի: Հայրապետական կոնդակի մէջ յստակ կերպով պարզուած է:

— Կը հաճի՞ք ըսել թէ ո՞րքան պիտի տեւէ ձեր առաքելութիւնը:

— Մէկ տարի. իմ անցագիրը մէկ տարուան արտօնութիւն է կրում:

— Ո՞ւր մտադիր էք այցելել:

— Բոլոր գաղութները՝ մինչեւ Ամերիկա: Նաեւ՝ Անթիլիաս եւ Երուսաղէմ:

— Կը ներէք. Հայրապետական կոնդակին մէջ կը յիշուի նաեւ վէճերուն լուծում մը տալու պարագան: Մտադի՞ր էք զբաղիլ անոնցմով:

— Այո, եթէ կան:

— Ձեր սրբազնութեան ծանօթ է, անշուշտ, թէ Ամերիկահայոց այն հատուածը որ դժգոհ էր Էջմիածնի կարգադրութիւններէն, վերջերս Երեսփ. ժողով մը գումարեց, որուն իր մասնակցութիւնը բերաւ գաղութին մեծ մասը: Սոյն Երեսփ. Ժողովը փոփոխութիւն մը մտցուց սահմանադրութեան մէջ, ու վարչական գետնի վրայ սահմանափակեց Մայր Աթոռի իրաւասութիւնները: Այս մասին ի՞նչ է Մայր Աթոռի կարծիքը: Ամերիկայի մէջ պիտի զբաղի՞ք այդ խնդրով, ինչպէս նաեւ հետզհետէ խորացող վէճերով:

— Ի հարկէ: Մենք քննել ենք երկու կողմի տեղեկագիրներն էլ, գտել ենք որ թէ եկեղեցւոյ եւ թէ պանդուխտի Երեսփ. Ժողովները թերութիւններ ունին, նպատակայարմար ենք գտել առժամեայ կարգադրութիւն մը ընել, որ վերջնական բնոյթ չէր կարող ունենալ ու հարցը կը լուծուէր իմ՝ Ամերիկա այցելութեամբ: Դժբախտաբար, պայքարը շարունակւում է դեռ, ինչ որ աւելի է դժուարացնում վէճին բաղձալի լուծումը: Ինչ վերաբերւում է իմ դերի եւ կարգադրութիւններին, ոչինչ կարող եմ ասել, մինչեւ որ չգնամ ու տեղին վրայ չքննեմ խնդիրը:

— Կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ օրակարգի վրայ կար նաեւ եկեղեցական բարեկարգութեան խնդիր մը: Կարելի՞ է իմանալ թէ ինչ կարգադրութիւններ կ'ըլլան այդ մասին:

— Հոգեւոր Գեր. Խորհուրդը մշակել է բարեկարգութեան ծրագիր. դայն ուղարկելու ենք Քոյր Աթոռին, պատրիարքութեանց եւ թեմերուն, որպէսզի քննեն, կցեն իրենց տեսակէտները, վերադարձնեն մեզ, վերաքննենք ու վերջնական ձեւ տալով նրան՝ գործադրութեան դնենք:

— Նախատեսուա՞ծ է նաեւ եկեղեցական արարողութեանց կրճատում մը:

— Այո:

— Մայր Աթոռը նիւթական ապահովութեան նախաճշդուած միջոցներ ունի՞:

— Էջմիածինը, շատ պարզ է, որ, իրաւակարգի համաձայն, կալուածներ չի կարող ունենալ: Կը մնան, ուրեմն, կամաւոր նուէրները:

— Մինչեւ այժմ ի՞նչ չափով է եղած այդ ձեւի հասոյթը ու Էջմիածինը կրցա՞ծ է առտով բաւարարել իր պէտքերը:

— Լայն չէ եղել, ի հարկէ. բայց՝ փաստ է որ մինչեւ այժմ ապրել ենք, այսուհետեւ էլ կ'ապրենք:

— Մայր Աթոռի յարաբերութիւննե՞րը Անթիլիասի եւ Պատրիարքարաններին հետ:

— Բարեկամական եւ սիրով՝ փոխադարձ յարգանքի եւ աստիճանի պատշաճութեան պահպանումով, ի՛ հարկէ:

— Թոյլ կուտայի՞ք հարցնել թէ ի՞նչ է ձեր անձնական կարծիքը Թրքական այս նոր օրէնքի մասին որուն համաձայն Թուրքիոյ հայ եկեղեցականները եւս պէտք է փոխեն իրենց տարազը: Հայ եկեղեցին ունի՞ աւանդական կամ օրինական արգելք մը:

— Այդ մասին, իմ ճամբորդութեան բերմամբ, այնքան թերի է իմ տեղեկութիւնը, որ իմ կարծիքը կը լինի ոչ հիմնաւոր:

— Մայր Աթոռի յարաբերութի՞ւնը Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ գտնուող հայ թեմերու հետ:

— Նրանք բոլորը մեր թեմերն են, կարգադրած ենք այնպէս, ինչպէս հարկը պահանջում է ու մենք կամենում ենք անել: Նրանք անմիջականօրէն մեզ ենթակայ թեմեր են:

— Հետաքրքրական էր գիտնալ թէ՝ Մայր Աթոռը ունի՞ անմիջական առաջադրութիւններ, եւ, եթէ այո, ո՞րոնք են:

— Ինչպէս ասացի՝ նախ եկեղեց. բարեկարգութեան խնդիրը, յետոյ՝ ընդհ. բնաւորութիւն ունեցող խնդիրներ, ինչպէս նաեւ Էջմիածնի վերանորոգումը, որի համար հանգամանակութեան եմ ձեռնարկել:

— Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ, ուր եղաք մինչեւ այժմ, ի՞նչ ընդունելութիւն գտաւ հանգամանակութեան առաջարկը:

— Շատ լաւ. ես ուղղակի հրճւում եմ, տեսնելով մեր ժողովուրդի արտաքոյ աջակցութիւնը:

— Մայր Աթոռի, ձեզ ու հանգամանակութեան հանդէպ որ եւ է հոսանքի կողմէ վերապահութիւն կամ կրաւորական ընդդիմութիւն նկատեցի՞ք:

— Երբե՛ք: Ու այս կարող եմ ասել անվերապահօրէն: Բոլոր հատուածները գիս դիմաւորում են նոյն ջերմեռանդութեամբ, նրանց բոլորի մէջ ես տեսնում եմ հաւասար երկիւղածութիւն ու սէր դէպի Մայր Աթոռը:

— Իսկ Հայաստանի՞ նկատմամբ:

— Նոյնը: Հաւասարապէս հետաքրքրւում են բոլորը: Ոչ մէկ վերապահութիւն եմ զգում, եւ նկատում եմ հաճոյքով, որ շինարարութեան մասին իմ ամէն մէկ տեղեկութիւնը նրանց բոլորին էլ հրճուեցնում ու խանդավառում է. իսկ առանձնապէս իրենք, բոլորը, մօտենում են ինձ ու միշտ Հայաստանի մասին ուրախացուցիչ լուրեր են ուզում: Ես գոնէ այսպէս եմ տպաւորուել եւ ուրիշ ոչինչ եմ նկատել նրանց մօտ, որոնց հետ շփում եմ ունեցել:

— Ձեր այցելութեան ընթացքին կը հետաքրքրուի՞ք հայ եկեղեցիներու մէջ եղած ձեռագիրներով ու արժէքաւոր իրերով:

— Անշո՛ւշտ: Դա իմ մասնագիտութիւնն ու գլխաւոր զբաղումներից

մին է:

— Գտա՞ք յիշողութեան արժանի որ եւ է բան:

= Ռուսճուք՝ մէկ երկու ձեռագիրներ (Աւետարան), Շումէն՝ մէկ (Ժողովածու), Ֆիլիպէ՝ մէկ քանի ձեռագիրներ: Շումէն կան տպածոյ վարագոյրներ, որոնք հնագիտական արժէք ունին եւ ես խնդրել եմ Թաղ. Խորհուրդից, որ նրանց լուսանկարը ուղարկեն Էջմիածին: Այստեղ էլ որոշ հնութիւններ կան, — ձեռագիրներ եւ իրեր, — որոնք, ինչպէս եւ միւսները, առաւել կամ նուազ չափով արժէք ու նշանակութիւն ունին:

— Կը հաճի՞ք ըսել թէ՝ պատրաստ կամ ծրագրեալ ինչ գործ ունիք:

= Տպագրելի է «Մանրանկարչութեան մեծ քարտէսը», որ մասամբ գունաւոր է եւ մասամբ սեւ: Զայն պիտի տպագրէ Լէնինկրատի Նիւթական (նիւթեղէն) Մշակոյթի կաճառը: «Հայ ձեռագիրների ընդարձակ ժողովածու» որ պատրաստուել է գիտական ապարատով: Նա տալիս է նաեւ ծանօթութիւններ պատմական անցքերի ու անձերի մասին, ինչպէս եւ՝ դէպքերի ու ձեռագիրների համեմատութիւնը: Երկու մեծ հատորներ են՝ 50ական պրակներով (1600 էջ): Տասնեակ տարիների ընթացքում ես հաւաքել եմ ու նօթել եմ բոլոր այն ձեռագիրները, որոնց հանդիպել եմ: Այդ ժողովածուն պէտք է շատ մեծ նորութիւն բերի մեր մշակոյթի, արուեստի, գրականութեան, դպրոցների եւ վանքերի պատմութեան մասին: Նրանցից զատ՝ աշխատութիւն մը՝ ձեռագրական արուեստի մասին, որ տպուելու է Մելքոնեան հիմնադրամի հաշւոյն: Ես զայն նկատում եմ իմ ամենակարեւոր աշխատանքներից մին: Նա պատմութիւն է ձեռագրական արուեստի, թէ ինչպէս է որ ձեռագիրը կամաց կամաց երեւան է գալիս եւ զարգանում է: Սա՝ մեր ներքին մշակոյթի կարեւոր խնդիրներից մին է: Երուսաղէմ եմ ուղարկել աշխատութիւն մը՝ Խաչի եւ առհասարակ խաչից իջեցնելու մոթիֆի մասին, — ծագումը, զարգացումը, ընթացքը Զ.— ԺԸ. դարուն սկիզբը, — որ կը շօշափէ մեր ամբողջ արուեստի պատմութիւնը: Գործ մը, որ մասնագիտօրէն ուսումնասիրուած է, եւ որ պիտի տպուի Դուրեան Մատենադարանի կողմէ (Երուսաղէմ): «Սիոն»ի մէջ շարունակելու եմ յօդուածների այն շարքը, զոր սկսել եմ: Նրանք «փոքր ամբողջութիւններ» են, որոնք պէտք է հրատարակուին պրակ պրակ եւ յետոյ դառնան մի ամբողջ գործ: Նրանք բոլորը շօշափում են այնպիսի խնդիրներ, որոնք կապուած են հայ արուեստի, պատմութեան, մշակոյթի եւ անցեալի հետ: Տպագրելի է նաեւ «Գրչագրութեան արուեստը», երեք հատոր: Հին իշխանական տոհմերու պատմութիւնները եւս, որոնցմէ լոյս տեսածներ կան, շարունակում եմ: Պատրաստ է «Մամիկոնեանները», իսկ պատրաստութեան մէջ՝ ուրիշներ:

— Խնդրեմ, հաճեցէք ըսել թէ Էջմիածնի միաբանութենէն ուրիշ ո՞վքեր նշանակելի գործեր կը պատրաստեն կամ պատրաստ ունին:

= Մեսրոպ եպ. Տէր Մովսէսեան պատրաստում է, տարիներից ի վեր, հայերէն ձեռագիրների ցուցակը: Սա չափազանց ընդարձակ գործ է: Ու մեծ դիւրութիւն կարող է ընծայել՝ մեր արուեստն ու անցեալը ուսումնասիրողներին: Արտակ եպ. ունի Էջմիածնի միաբանների աշխատասիրութեանց ցանկը, ինչ որ չոր բայց գիտականի համար շատ կարեւոր պատմութիւնն է Էջմիածնի մտաւոր կեանքին: Գէորգ արք. որ մասնագէտ երաժիշտ է, ունի պատարագի մասին գործ մը, ինչպէս նաեւ երաժշտական ուրիշ աշխատութիւններ:

— Գրուած էր նախապէս ու դուք ձեր դասախօսութեան ընթացքին եւս յիշեցիք թէ երկու աշխարհական անդամներ կը մասնակցին Գեր. Խորհուրդին:

= Այո, ինչպէս գիտէք, Ստեփան Մալխասեանն ու Կոստանդին Գիւլնազեանը:

— Բոլոր ժողովներուն կը մասնակցի՞ն:

= Ոչ. միայն այն պարագային, երբ կարեւոր խնդիրներ կը լինին՝ քննելի կամ լուծելի:

— Էջմիածնի միաբանութեան թի՞ւը:

= Տասնեւեօթը:

— Նորե՞ր:

= Առ այժմ չունինք:

— Անհրաժեշտ չէ՞ դատուիր:

= Չեն ժխտում այդ պարագան:

— Ձեռնա՞րկ՝ այդ ուղղութեամբ:

= Մայր Աթոռի ցանկութիւնն է, ի հարկէ:

— Վերջացնելէ առաջ, քանի մը յուսադրիչ խօսք, սրբազան, կաթողիկոսի տրամադրութեան եւ առողջութեան մասին. չէ՞ որ ծանրօրէն հիւանդացաւ անգամ մը:

= Այո, ու բաւական մտահոգուել էինք: Ընտրութենէն քիչ յետոյ հիւանդացաւ: Նախ կարելի չեղաւ ստուգել թէ ինչից է տառապում. բայց, յետոյ երեւան եկաւ որ թիֆոյիտ է: Ու եօթն անգամ նորեց: Եօթն ամիս տեւեց հիւանդութիւնը, որի պատճառաւ էր, մեր կամքից անկախ ու մեր ջերմ ցանկութեան հակառակ, բաւական յապաղեցաւ Վեհափառի փոխադարձ այցելութիւնը՝ Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան:

— Իսկ իբրեւ վերջաբան՝ քանի մը խօսք Աստուածաշունչի հայերէնի թարգմանութեան 1500ամեակի մասին:

= Ա՛, սա մեր պարծանքն է: «Թագուհի թարգմանութեանց», միանգամայն մեր լեզուի թագն ու պսակն է: Նա վկայում է ե՛ւ մեր աւելի հին մշակոյթի ի նպաստ: Ցոբելեանի կազմակերպումը յանձնուել է Երուսաղէմի պատրիարքին: Ահա ձեռնարկ մը — կը վերջացնէ նուիրակը՝ ոգեւորուած — զոր պէտք է գլուխ հանել ու նրան տալ արժանաւոր հանդիսաւորութիւն:

Կ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դեկտ. 28ին Ֆր. Կ. Խաչի ներկայացուցիչները եկած էին Օթէլ Տիեօ հիւանդանոցը այցելելու հայ հիւանդներուս: Ըստ իրենց բարի սովորութեան ամէն տարի չորս անգամ չորս եղանակներուն կուգային մեզ այցելելու, իսկ այս անգամ Նոր Տարուան առթիւ երկու տիկիններ եկած էին, մեզ մխիթարելու եւ կաղանդի նուէրներ բաժնելու համար:

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Կ. Խաչի վարչութեան եւ այցելուներուն:

Տ. Եօրղանճեան

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ յանձնախումբ մը կազմուած է Ժընեւի մէջ, նախագահութեամբ փրոֆ. Շէրիտնեանի, տօնելու համար Տիկ. Ե. Զօրեանի մանկավարժական գործունէութեան քառասնամեակը:

Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Հայրենիքէն:

Տիկին Զօրեան Մելիք-Շահնազարեանի զաւակ է: Ծնած է 1874 Թուի մայիս 5ին: Ծնողքը Ղարաբաղի մէջ ահագին կալուածներու տէր ըլլալով, մինչեւ ամուսնութիւնը ապրած է իշխանական կեանք մը:

Իր 19 տարեկան հասակին Եղիսաբէթ Մելիք Շահնազարեան ոսկի մետալով վերջացուցած է իր երկրորդական ուսումը Թիֆլիսի մէջ: Նոյն տարին ան հետեւած է Ժընեւի համալսարանի բնական գիտութեանց փաքիւլթէին եւ աւարտած զայն փայլուն յաջողութեամբ, ինք միակ աղջիկը ըլլալով 71 աշակերտներու մէջ որ այդ ճիւղին հետեւեցաւ: Ատկէ յետոյ վերադարձած է ան Թիֆլիզ եւ ամուսնացած Ստեփան Զօրեանի (Ռոստոմ) հետ, որ եղաւ մէկը Դաշնակցութեան երեք մեծ հիմնադիրներէն: Այս ամուսնութիւնը իր ծնողքին կամքին հակառակ ըլլալով, պատճառ եղաւ, որ Եղիսաբէթի հարուստ հայրը ժառանգութենէ զրկէ զինքը:

Ամուսնութենէ յետոյ, Եղիսաբէթ շատ քիչ ապրեցաւ ընտանեկան կեանք: Ամուսինը՝ Ռոստոմ, կլանուած կուսակցական կեանքով, ընդհանրապէս հեռու ապրեցաւ տունէն: Ունեցան մէկ աղջիկ զաւակ, որ նկարիչ է, եւ այժմ կ'ապրի Ժընեւի մէջ:

Տիկին Զօրեան թափառական կեանք մը ապրեցաւ վերջին 35—40 տարիներուն եւ ուր որ գնաց նուիրուեցաւ մեր ազգային դաստիարակութեան գործին:

1904 Թուին, Սասնոյ ջարդերէն յետոյ, Բագուի հայ մտաւորական դասի կողմէ ղրկուեցաւ Պուլկարիոյ Ֆիլիպէ քաղաքը ուր հիմնեց մասնաւոր վարժարան մը: Իր սաները, ընդհանրապէս աղքատներ եւ որբեր ըլլալով, ստացան ոչ միայն ձրի ուսում, այլ եւ կէսօրուան ճաշ. դպրոցին աշակերտեցան նաեւ, անշուշտ լաւ վճարումով, հարուստներու զաւակներ եւս: Այդ օրերուն, Տիկ. Զօրեան, համակեռանդ ու նուիրում, բացի իր դպրոցական զբաղումներէն, Ֆիլիպէի մէջ կազմակերպած է մայրերու յատուկ ժողովներ, մասնաւոր դասընթացքներ անոնց համար, ինչպէս նաեւ զանազան հարցերու նուիրուած դասախօսութիւններ:

Ծանր աշխատանքը, չափով մըն ալ նիւթական զրկանքները պատճառ դարձան որ ան հիւանդանայ: Բժիշկներու խորհուրդով ստիպուեցաւ Զուիցերիա մեկնիլ, ուր մնաց կարճ ժամանակ մը: Այնտեղ քիչ մը հանգստանալէ եւ կազդուրուելէ յետոյ անցաւ Կովկաս եւ, այս անգամ Թիֆլիզի մէջ նուիրուեցաւ մանկավարժական գործունէութեան: Եղաւ ուսուցիչ Յովնանեան եւ Գայեանեան վարժարաններու մէջ.— դասախօսեց նաեւ Զուպալով Տան Ժողովրդական համալսարանին մէջ, ինչպէս նաեւ Թիֆլիզի Տնտեսագիտական վարժարանին մէջ, որ բացուած էր Կովկասի Բարեգործական Միութեան կողմէ: Անդամակցեցաւ նաեւ (միակ կինը) Ներսէսեան վարժարանի հոգաբարձական կազմին: Ծանօթ ըլլալով քանի մը լեզուներու, ան կուտար նաեւ մասնաւոր դասեր բազմաթիւ ռուս, պարսիկ եւ վրացի աշակերտներու:

Երեք անգամ ռուս կառավարութիւնը առաջարկած է իրեն մտնելու պետական գիմնազիայի մէջ: Առաջարկուած է նաեւ Թիւ 5 գիմնազիայի տեսչութիւնը: Փոխարէն եւս հրաւիրած է զինքը դաստիարակուհին ըլլալու իր Թոռնիկներուն: Տիկ. Զօրեան մերժած է իրեն առաջարկուած այս պաշտօնները:

Իբրեւ երկար տարիներու փորձառութիւն ունեցող ուսուցչուհի, ան աշխատակցած է նաեւ ռուս մանկավարժներու հիմնած փորձարկական դպրոցներուն:

1914 Թուին մեկնեցաւ Ժընեւ: Վրայ հասաւ պատերազմը, որուն հետեւանքով ան ենթարկուեցաւ նիւթական մեծ դժուարութիւններու: Այդ օրերուն տիկ. Զօրեան մասնաւոր դասեր տալով ոչ միայն կրցաւ դէշ աղէկ իր ապրուստը ապահովել, այլ եւ պատրաստեց թէզ մը եւ, Ժընեւի համալսարանէն ստացաւ Գիտութեան Վարդապետի տիտղոսը, միակ հայ կինը, որ առած է ցարդ նման տիտղոս մը:

Պատերազմէն յետոյ, 1922 թուէն մինչեւ 1934, ան պաշտօնավարեց Պրնէյնի (Ժընեւի մօտ) Հայ Դպրոցին մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— «Համազգային»ի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին հանդէս-բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ դեկտ. 23ին, կիրակի: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Նախագահ Պ. Լեւոն Քէնտիրեան հանդէսին բացումը կատարեց քանի մը խօսքով: Արտասանութիւններ եւ մեներգներ եղան մանկապարտէզի աշակերտուհիներու կողմէ, ջերմ ծափերու մէջ: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան որ ծանրացաւ Համազգայինի գործունէութեան վրայ: «Այսօր չկան Սանասարեան, Պէրպէրեան եւ Կեդրոնական վարժարանները, որ կարենան սերունդներ արտադրել, ահաւոր բացը գոցելով: Այն ինչ որ կիսատ թողուց կարմիր եաթաղանը, կը լրացնէ այլասերումը, այս լուսաւոր պողոտաներուն վրայ: Անհրաժեշտ է բոլորուիլ Համազգայինի շուրջ, որպէսզի կարենանք ստեղծել մը կուրծք տալ սպիտակ ջարդի պատուհասին»:

Երկրորդ դասախօսն էր Տոքթ. Արզումեան որ նիւթ ունենալով առողջապահութիւնը, շատ մը գիտելիքներ հաղորդեց բոլորին հասկնալի ոճով:

Յետոյ սկսաւ բուն խնջոյքը: Բոլոր փափաքողները արդէն աթոռ գրաւած էին, սեղաններու շուրջը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Տ. Ստեփանեան, որ թէեւ քիչ խիստ, բայց բոլոր սեղանակիցներուն գոհացում կուտար: Սրահը կը թնդար ազգային երգերով եւ արտասանութիւններով: Բաժակներ պարպուեցան Համազգայինի եւ անոր հիմնադիրներուն կենացը: Պուլվար Օտտոյի հասարակութիւնը առաջին անգամն է որ այսպիսի տաք մթնոլորտի մէջ կ'ապրի: Կը մաղթենք որ մասնաճիւղի վարչութիւնը յաճախ սարքէ այսպիսի կարեւոր դասախօսութիւններ:

Թաղեցի

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ Է ԵԼՔԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 դեկտ.).

— «Մինչեւ ե՞րբ սակայն ...

Այս մաշող հարցումը կը տեսնէք հայերուն մէջ այն հաւատաւոր բազմութեան, որոնք կ'ընթանան Դաշնակցութեան ետեւէն: Կարծես անոնք ըսել կ'ուզեն.

— Այո, կը սիրենք քեզ, Դաշնակցութիւն, ու կը հաւատանք քու խօսքին. անտրտունջ կրած ենք այն բոլոր զրկանքները, որ կապուած են քու անունին, ու պիտի կրենք նաեւ ասկէ ետքը: Մինչեւ ե՞րբ սակայն. ո՞ւր պիտի վերջանայ մեր Գողգոթան. ո՞ւր է ելքը, ե՞րբ պիտի տեսնենք Քանանը ...

Հաւատաւոր բազմութիւնները կը կարծեն մարգարէ տեսնել Դաշնակցութեան մէջ. անոնց կը թուի թէ իրենց հայրենապաշտ առաջնորդը կամ գիտէ եւ կամ կրնայ գիտնալ բոլոր գաղտնիքները վաղուան զոց մատեանին: Կը մոռնան, որ մարդկային պատմութիւնը մէկ հատիկ իսկ մարգարէ չտուաւ, ոչ թէ սուրբ գիրքերու, այլ մեր ամենօրեայ կեանքին մէջ:

Աշխարհը կ'ընթանայ բոլոր նախատեսութեանց հակառակ:

1917ի հոկտեմբերին չկար մէկը բովանդակ աշխարհի մէջ — ու չկար մինչեւ իսկ բոլշեւիկեան շարքերէն ներս — որ խորհէր թէ համայնավար իշխանութիւնը կրնայ դիմանալ 17 ամիս: Լէնինը յեղափոխութեան միջոցով ստուգման կ'ենթարկէր իր տեսութիւնները, եւ ետէն զանոնք փորձնական կեանքի բովէն անցընելէ վերջ, ա՛լ աւելի հիմնաւորելու եւ յետագայ յեղափոխութեանց հիմ ծառայեցնելու համար:

Եղաւ, սակայն, անսպասելին: Այսօր աւելի քան 17 տարի է յեղաշրջմ երկրի մը մէջ կը տիրապետէ ամէնէն յառաջադէմ վարդապետութիւնը, ապշանքի մատնելով ամբողջ աշխարհը:

1920ին, երբ ռուսական հորդաները վերագրաւեցին Հայաստանը, հայ համայնավարները այն համոզումն ունէին, թէ երկու-երեք տարի վերջ յաղթականօրէն մե՛զ պիտի գան ... կարմիր դրօշներով: Մինչ 14 տարի վերջ աստուածուրացներու երկրէն, իբրեւ նուիրակ հայրենիքի, մեզ կը նամբեն Աստուծոյ ծառան, պեհեր հայ կրօնաւորը — ո՛վ գիտէ թէ ինչու — կօնդակներով ծանրաբեռն ...

Ո՞վ կրնայ ըսել, թէ ինչ կը կատարուի աշխարհի մէջ, ինչ կը կատարուի մեր հայրենիքէն ներս:

Ո՛վ կրնայ գուշակել. թէ ապագան ինչ անակնկալներ պահած է մեզ, Մայր Հայրենիքէն մինչեւ գաղութները:

Ձի գիտեր նաեւ Դաշնակցութիւնը: Ան ոչինչ կը մարգարէանայ եւ ոչինչ կը խոստանայ իր հետեւորդներուն. անոնց ան միայն հետեւեալը կ'ըսէ.

— Կեցած ենք մեծ, պատմական ու ճակատագրորոշ անցքերու սեմին. ինչ որ պիտի ըլլայ՝ կ'ըլլայ անհեղաձայնը մարդկային պատմութեան մէջ. կամ կը փրկուինք ու կը փրկուինք ընդմիշտ, եւ կամ կը կործանինք ու կործանինք յաւիտենապէս: Ուստի եղէք պատրաստ երկրային մեծագոյն փայելքին — զոհուիլ Հայրենիքի համար: Եւ որպէսզի թէթեւ գայ այս խաչը ձեզ, մնացէք հաւատարիմ Դաշնակցութեան դրօշին քանդակուած յեղային չորսհազարամեայ ուխտին, — ազատ հայութիւնը իր ազատ հայրենիքին մէջ:

Ահա Դաշնակցութեան միակ պատգամը: Եւ ահա անոր միակ մարգարէութիւնը»:

Զ.Ո.Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 29 դեկտ.— Շաբաթ երեկոյեան Թէաթր տ'Օտէօնի վերնայարկին մէջ տեղի ունեցաւ Զ. Ո. Մ.ի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը, պատուոյ նախագահութեամբ նախկին ռազմիկներու դաշնակցութեան նախագահ Տոքթ. Պիտոնի: Ժամանակէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու այս գեղեցիկ ձեռնարկը: Մասնաւորապէս երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ:

Զ. Ո. Մ.ի Լիոնի վարչութիւնը իր կարելին փորձած էր, պարահանդէսը փայլուն եւ հաճելի դարձնելու համար: Ստեղծուեցաւ տաք եւ զուարթ մթնոլորտ մը:

Ներկաներու փափաքով երգեց Օր. Ծ. Տէր Պետրոսեան «Բարի լոյսին» եւ «Պըճինկօ»ն, որուն կ'ընկերակցէր դաշնակով Ա. Մելքոնեան: Զ. Ո. Մ.ի ընկերներէն Վ. Ջանտեան երգեց «Անուշ գարուն» եւ «Կարմիր վարդը»: Երկուքն ալ, երգիչ եւ երգչուհի արժանացան ներկաներու ջերմ ծափերուն: Դերասանուհի տիկ. Ս. Ղազարեան մեր խնդրանքին վրայ պարեց «Թամարան»: Կատարուեցաւ նաեւ Թանկոյի ցուցադրութիւն մը, Պ. Ստեփանի կողմէ ընկերակցութեամբ իր զոյգին:

Այսպէս ուրախ եւ զուարճալի պարահանդէսը տեւեց մինչեւ առաւօտ եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Յաջորդ օրը, «Լը Փրոկրէ» թերթը համակրանքով կը խօսէր այս պարահանդէսի մասին:

Մ. Պետանեան

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ, Մախ.— 100:

ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 95: «Վէմ»ի վճարեցինք 60:

ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 340:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԱՆՏԷՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Կրցաւ գէթ երբեմն ժպիտ մը ցոլացնել իր զինուորներու դէմքերուն վրայ, որոնք երեք շաբաթէ ի վեր տխուր ու սրտաբեկ նայուածք մը ունէին Հուճի մէջ.— Ֆլանտրի բրիտանական բանակին ամենաանհաճոյ գիրքը: Այդ տեղերը նեղացուցիչ ըլլալու աստիճան մօտ կը գտնուէին Թշնամիին: Հազիւ հարիւր մէթր հեռաւորութիւն մը, գերմանական կանոնաւոր աւազի պարկերը նետուած քարի մը հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէին: Աչնան անձրեւը հողը ճահիճի վերածած էր եւ Արքայական Վեհափառութեան հրացանաձիգ գումարտակը, որուն գրաւած դիրքերը մշտատեւ ռմբաձգութեան ենթակայ էին, մինչեւ իրենց ծունկերը ցեխին մէջ էին, ուր եւ կը քնանային: Անոնց աչքերը կարծես ցեխով ծեփուած ըլլային, ճաշին հետ անգամ ցեխ կը ծամէին: Գիշեր ատեն կապտաղի առնէտներ գործունէութեան կը սկսէին, կը կրծէին տափի միսն ու պանիրը, պահակներու ոտքերուն մէջէնեղերէն կը վազվզէին, անոնք մինչեւ իսկ չէին յարգեր անգլիացի սպաները եւ անոնց քունը կը խանգարէին. սպաներ՝ որոնք աւազի պարկերով շինուած ապաստանարաններու մէջ կը քնանային: Ուրիշ միջատներ, ոչ այնքան մեծ բայց աւելի բազմաթիւ, կը չարչարէին մորթերը խեղճ զինուորներուն՝ որոնք ժամանակին սովոր էին իրենց առաւօտեան սովորական լոգանքը առնել գեղեցիկ տուներու մէջ, ուր միջատներու աշխարհը մուտք չունէր ...

Թշնամիին այդքան մօտ գտնուիլը մէկ առաւելութիւն միայն ունէր: Ծանր թնդանօթ չատ չէր կրնար գործածել, վախնալով որ իր նետած ռումբերով իր իսկ զինուորները կը ջարդէ: Բայց Պավարիացիները մեծ խրամ քանդիչներ գործածեցին, որոնք դրացիներուն բաւական զգալի վնաս պատճառեցին, յետոյ անոնք շատ վարպետ նշանառուներ ունէին.

ո եւ է մէկը եթէ համարձակէր երկվայրկեան մը իսկ գլուխը դուրս ցցել՝ անմիջապէս զարնուած կ՚իյնար աւազի պարկերուն վրայ:

— Տղաք, սիրտերնիդ բարձր, գլուխնիդ ցած բռնեցէք, կ'ըսէր տեղակալ Հիթ, իբրեւ սովորական յանկերգ: Եւ եթէ ո եւ է մէկը կը փափաքի Հուճ գալ, ըստ իս Թող հրամմէ, ազատ է. իսկ ես աւելի շատ պիտի փափաքէի Պրայթըն ըլլալ:

Այդ առտուն Ճիւլիըն Հիթի սիրտն ալ կոտրած էր եւ խնդալու ոչ այնքան տրամադիր. ինքը քսան տարեկան երիտասարդ մը, — որ պատերազմի ընկղմուելուն Օքսֆորտի համալսարանը կը յաճախէր, — այդ առտուն իսկ կորսնցուցած էր իր պաշտօնակից սպան եւ լաւագոյն բարեկամը. այդ վարպետ նշանառուներու զոհ մը: Չէր ուզեր սակայն որ իր զինուորները հասկնային թէ ինքը երախայի մը պէս կ'ուզէր լալ:

Ծնունդէն առաջ եօթը օրուան արձակուրդ մը ստացաւ. բան մը որ Անտէր-Երկրի մէջ պատահած դէպքերուն պատճառ դարձաւ. որ կատղեցուց զօրաբանակի հրամանատարը եւ որուն գլխաւոր բանակատեղիէն ընդհանուր հրաման մը արձակել տուաւ:

Հիթի համար մեծ դժբախտութիւն մըն էր Ծնունդէն մէկ օր առաջ առամագաստ վերադառնալ: Սըսէքսի մէջ գիւղական տուն մը կար, ուր ծնած օրէն ի վեր բոլոր Ծնունդները տօնախմբած էր: Իր փոքր քոյրերն ու եղբայրները հոն էին, եւ այս անգամ եւս Ծնունդին ծառը պատրաստուած էր, կարծես բնաւ պատերազմ չկար:

— Ո՛հ, Ճիւլիըն, գոչեց իրենց քոյրը, տասնըութ տարեկան եւ իր խաղընկերը՝ Պէթի, ինչ դժբախտութիւն որ արձակուրդդ քիչ մը չես կրնար երկարաձգել: Ծնունդէն առաջ քեզ հոս ղրկելը բացարձակ անգթութիւն է. պատերազմական նախարարութենէն քանի մը օր եւս չե՞նք կրնար առնել. հայրիկը հոն կարգ մը բարձրաստիճան մարդիկներ կը ճանչնայ:

— Բան մը չենք կրնար ընել սիրելիս. անշուշտ դէշ բան է այսպէս Ծընունդէն մէկ օր առաջ ռազմաճակատ վերադառնալը, բայց աւելի ցաւալի է անոնց համար՝ որոնք բնաւ արձակուրդ չեն ստացած: Հոս հաճելի ժամանակ անցուցի:

Կեցած էին տունին հինաւուրց խաղասրահին մէջ, ուր Ծնունդին ծառը կանգնած էր խաղալիկներով բեռնաւորուած: Երախաները անկողիններէն մըտած էին. Ճիւլիընին մայրը ծառին ամէնէն գագաթի ճիւղին վրայ փէրիներու թագուհի մը կախելով զբաղած էր:

— Կը ցաւիմ, սիրելի զաւակս, ասոնք թերեւս քեզի համար ծաղրանք թուին. բայց չեմ ուզեր որ երախաները պատերազմի պատճառով խեղճ ըլլան. պէտք է բան մը ընել վերջապէս:

— Տէ՛ր Աստուած, հարկաւ, պատասխանեց Ճիւլիըն: Պէտք չէ որ պատերազմը լուրջ բանի տեղ դնէք. հոն շատ մը կատակերգական դէպքեր ալ կը պատահին: Հոս նայէ, այս ծառին վրայէն քանի մը խաղալիկ կրնա՞մ առնել. զինուորներս շատ պիտի ուրախանան:

Առաւ կէս երկվեցեակ մէկ փէնիինոց սուլիչներ, քանի մը հատ մանկական թմբուկ եւ չորս հինգ հատ ալ բերանի օրկաններ եւ ծրար մը ըլլալով պարկին մէջ տեղաւորեց ու մինչ Վիքթորիա կայարանը Պէթի՝ ուր ողջերթի գացած էր, կ'ըսէր կեղծ ժպիտով մը, «ինքզինքիդ հոգ տար, սիրելիս», Ճիւլիըն պատասխանեց.

— Հրամմեր էք, ոտքերս թրջած ատեն գուլպաներս միշտ կը փոխեմ:

— Պատերազմը երկա՞ր պիտի տեւէ:

Ճիւլիըն Հիթ լաւատես կերպով մը ըսաւ.

— Թերեւս տակաւին երեք ամիս:

1915ի դեկտեմբերին էր ...

×

Ռմբորդութեան ընթացքին Ճիւլիըն քանի մը անգամ յիշեց իր ծրարը: Բերանի օրկանները պիտի կարենային քիչ մը ուրախութիւն սփռել Հուճի նկուղներու բնակիչներուն. ինք բաւական ճարտարութեամբ կրնար նուագել անիկա. իրականին մէջ որ եւ է նուագարան կրնար գործածել տասը վայրկեան փորձէ մը յետոյ. concertinaէն մինչեւ saxophone մը. ատիկա իր բնատուր ձիրքերէն մէկն էր: Իր գունդէն երիտասարդ Պըրտոնն ալ նման գործերու մէջ վարպետ էր: Յաճախ Իփրի պատնէշներուն տակ, գետնուղիներուն մէջ, սուլիչի յաջող նուագահանդէսներ կը սարքէին, ընկերակցութեամբ պատառաքաղներու եւ դգալներու եւ փայտէ սնտուկներու, որոնք թմբուկի դեր կը կատարէին: Յետոյ կար տասնապետ Ճէկօն, որ թիթեղէ պարզ սուլիչով մը անուշ կերպով կը նուագէր որ եւ է եղանակ:

(Շար.)

— «Ես ութ լեզու կը խօսիմ: Իբրեւ թարգման, ես յաճախ աշխատած եմ ոստիկանութեան համար եւ մասնաւորապէս անոր քաղաքական բաժնին համար: Այս կերպով ես 3000 տեղեկագիրներ կազմած եմ Ֆրանսայի եւ օտար քաղաքական անձերու մասին»:

Համայնավար թերթը գիտել կուտայ թէ այս քրէական յանցաւորինտեղեկագիրներուն վրայ է որ արտաքսուած ենբազմաթիւ յեղափոխականներ եւ քաղաքական փախստականներ:

⁂ Ծնունդի առթիւ բանտէն արձակուելու խնդրագիր տուած էր Տիկին Սթավիսքի, բայց նորէն մերժուեցաւ:

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՖՐԷԶՆՈՅԻ ՄԷՋ

«Ասպարէզ» կը պատմէ Հ. Յ. Դ. Ֆրէզնոյի կոմիտէի անդամ ընկ. Տիգրան Մուրվադեանի եղերական սպանութիւնը, որ տեղի ունեցած է դեկտեմբեր 3ին Պայօլայի Մովսէսեաններու բէնչին մօտ, ուր կը գործէր մեր ընկերը իբրեւ բէնչի ֆօրմէն: Սպաննողը եղած է նոյն այգիին մէջ աշխատող Փօլ Սարգիսեանը՝ համաձայն ոստիկանութեան ըրած իր խոստովանութեան:

Սպանութիւնը տեղի ունեցած է անծանօթ չարժառիթներով, քանի որ սպանիչին տուած բացատրութիւնները իր գործած վատ արարքի մասին, համոզիչ չեն:

Տարաբախտ ընկերը դեկտեմբեր 3ի երեկոյեան կ'երթայ Բըրմըն, ելեկտրական չիչեր կը բերէ տուն եւ յետոյ թիակը առնելով կ'անցնի այգի, աշխատելու: Գիշեր կ'ըլլայ եւ ընկերը տուն չի դառնար: Տիկինը մտահոգուած Սարգիսեանին կը դիմէ եւ անոր հետ փնտռտուքներ կը կատարուին հոս – հոն, բայց անօգուտ: Դրացիներն ալ բան մը չեն կրնար ըսել: Հետեւեալ առտու միայն կը յայտնուի դժբախտ իրողութիւնը: Պատահաբար օտար դրացի մը կ'անցնի եւ կը տեսնէ Սարգիսեանը գինովցած եւ ճանապարհին եզերքը պառկած: Կը տեսնեն նաեւ որ դժբախտ Տիգրանը քանի մը տեղէ գնդակահարուած է, ոտքերը չուանով կապուած եւ բեր – ուած, նետուած է հոն:

ՕԴԱՆԱՒԷՆ ՀԱՅՋԻՒ ԻՋԱԾ ԻՐԱՐ ԾԵԾԵՑԻՆ

Առջի օր Լոնտոնէն օդանաւ նստաւ սեղանաւոր մը, Լէօնս Ասլանկիւլ (Հա՞յ է), Փարիզ գալու համար: Իրեն հետ կը գտնուէր գործարանատէր մը, Սքուէլ: Մէկը նստած, միւս ոտքի վրայ մնացած ըլլալով, վէճ մը ծագեցաւ երկուքին միջեւ: Նստողը կ'ըսէր թէ տեղը վարձած է: Միւսը համակերպեցաւ, ակռաները կճրտելով: Լոնտոնէն մինչեւ Փարիզ, երկու ճամբորդները անհաճոյ խօսքեր փոխանակեցին, իսկ երբ օդանաւը Պուրժէ իջաւ, գանգատող ճամբորդը ուզեց հասկնալ թէ նստողը իրապէս վարձա՞ծ էր իր տեղը: Պաշտօնեայ մը հաստատեց թէ խաբած է: Ասոր վրայ, բուռն վէճ մը ծագեցաւ, կռուփներ փոխանակուեցան եւ երբ ոստիկանութիւնը հասաւ, Սքուէլ գետին փռուած էր, մէկ սրունքը կոտրած: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

═ o • o ═

ՀԱՄՈԶՈՒՄՈՎ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ըլլալով, շատ մը քաղաքացիներ Միութիւն մը կազմեր էին: Սէնի քաղաքային դատարանը առջի օր քննեց այս խնդիրը եւ վճռեց լուծել միութիւնը, իբրեւ ապօրէն կազմակերպութիւն: Հոկտ. 17ին ալ այսպիսի վճիռ մը տրուած էր, բայց վճիռը ի բացակայութեան տրուած ըլլալով, առարկութիւն եղած էր:

ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՀԱԶԱՐ ԼԵՀ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ հեռացած են Ֆրանսայէն, 1934ի ընթացքին:

ՁԻՆԱՍՏԱՆԻ ԴԻԿՏԱՏՈՐԸ ,ՉԱՆԿ ՔԱՅ ՉԷՔ, կրակի տուաւ 11,000 մարքսեան գիրքեր, հետեւողութեամբ Հիթլէրի: Այս գիրքերէն 200ը Մարքսի «Դրամագլուխ»ն էր:

ՔՍԱՆԸՀԻՆԳ ՄԱՀԱՎՃԻՌՆԵՐ արտասանուեցան Սպանիոյ մէջ, վերջին խռովութեանց հեղինակներուն դէմ:

ՊՈԼՍՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՆ ԱԼ Նոր Տարին տօնեցին յունուար 1ին, հետեւելով եւրոպական սովորութեանց, այն ինչ իսլամական տարեգլուխը կ'իյնայ ապրիլ 15ին (1353): Բերայի գինետունները լեցուն էին Թուրքերով:

ԻԲՐԵՒ ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԱԽԱՅԻՆ առեւանգիչ, առջի օր դատի քաշուեցաւ Գերմանացի Հաուփթման, Նիւ Ճըրսիի Ֆլէմինկթըն քաղաքին մէջ, ուր ահագին բազմութիւն խռնուած է այս առթիւ: Ինչպէս յայտնի է, Մ. Նահանգներու օդանաւային հերոսին զաւակը, որ քսան ամսու էր, գիշեր մը առեւանգուեցաւ եւ սպաննուեցաւ, մինչ բանակցութիւններ կը կատարուէին փրկանքի համար (1932 մարտ 1):

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ վերաբացուեցան երէկ, 3 յունուար, բայց հազիւ 3 – 4000 բանուորներ ընդունուեցան 19 – 20,000ի վրայ: Ուրիշներ ալ մաս – մաս պիտի առնուին մինչեւ յունուար 20, բայց յայտնի չէ թէ բոլորն ալ պիտի վերահաստատուի՞ն: Պահանջատէրներու վեց խմբակներու ներկայացուցիչները որոշեցին ընդհ. ժողով գումարել երկուշաբթի օր եւ ծրագիրներ մշակել, հաստատութեան հսկողութիւնըպահովելու համար:

ՆՈՐ ՏԱՐԻՈՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«ԱՐԾԻԻ» ենթակոմիտէութիւնընոր տարւոյ առթիւ հանդիպումի կը հրաւիրէ իր ընկերները 5 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Յակոբեանի բնակարանը (Քաշան):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋ. Հայրենակց. Միութեան փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները 6 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Au Clair de Lune սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ՝ փլաս տ'իթալի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը 6 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ 11.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ**

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Հայաստանի կեանքէն)

Կը մասնակցին Տիկիններ Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար:

Պարոններ՝ Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Ռուբէն, Սանճագ եւ Տէրվիշեան:

Բեմադիր՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունին 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Café Voltaire սրճարանը, Օտէոն թատրոնի դիմաց:

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացիսրճարանը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբի ընկերները 7 Յունուար Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէին ընդհ. ժողովը 5 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 4 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան» Դրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի ժողովը 5 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկեր Ս. Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու երկայնութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը կը տօնէ Մանուկներու Օրը 6 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, rue de la Défense: Ծնունդի ծառ: խաղալիքներ, պտուղ եւ այլն պիտի բաշխուի փոքրիկներուն: Մուտքը ազատ է փոքրիկներու համար, մեծերու համար 2 ֆրանք:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԿՈՂՄԷ

6 յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սէրքլը կաթօլիկի մէջ

Բարձման խօսք՝ ՀԱՅՐ ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Երգեր, պարեր, արտասանութիւններ: Ներկայացում «ՓՈՔՐԻԿ ՍՏԱՒՕՍԸ» եւ կենդանի պատկեր, դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:

Կարմիր խաչը զարդարած է տօնածառ եւ նուէրներ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն: Մուտք՝ 2 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր հիւանդ եւ գործազուրկ անդամներու

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 17-23

Cercle MILITAIREի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **Place Saint Augustin**

Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ պիւֆէ: Ճազ: Պարերը կը սկսին ժ. 17ին:

Մուտք՝ 20 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ – սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները, ֆրանսական և հայկական թերթերու թղթակիցներու ներկայութեամբ:

Պիտի բաշխուին ՊՕԹԻՅՕՆ եւ զանազան անակնկալ ընծաներ:

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր (14 հոգիէ բաղկացեալ):

Լաւագոյն առիթը որ հայ սափրիչները կարենան ցուցադրել իրենց գեղարուեստական կարողութիւնը:

Հայրենակիցնե՛ր, քաջալերեցէք մեր ձեռնարկը:

Մուտք այրերու՝ 8 ֆրանք, կիներու 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆր. Կ. Խաչի Սէն Թ'էթիէնի մասնաճիւղին կողմէ, 6 դեկտեմբեր, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին եկեղեցիին սրահը:

Բոլոր հայ մանուկներուն անխտիր պիտի բաշխուի խաղալիքներ եւ պտուղ: Դպրոցիս աշակերտներուն կողմէ պիտի ըլլան արտասանութիւններ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Մուտքը ազատ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՅԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌՕԼԸՆԾ ՏԷՆԻԸԼ

Ուղղ ըլլալը իմացայ նամակէ մը, զոր Նաւապետ Նէլըընը Նիւ Եորք մեր տունը այցելութեան միջոցին, անզգուշութեամբ վար ձգեց: Այդ նամակին պարունակութիւնը պատմելով ժամավաճառ չպիտի ըլլամ, որովհետեւ անիկա մեր այժմու դժուարին կացութենէն չպիտի կրնայփրկել մեզ: Ըսեմ միայն թէ այդ նամակը կարդալէս վերջ անմիջապէս մօրմիջնորդին այցելելով խնդրեցի որ ամէն ինչ պատմէ: Տեսնելով որ այդքան բան գիտեմ, անիկա պատմեց այն պատմութիւնը զոր հիմակ ձեզի պիտի կրկնեմ: Յայտնի կ'ըլլայ որ Հայրս մօրս հետ ամուսնանալէ առաջ, Աւստրալիա ապրեր է, այնտեղ տեղացի մը սպաննած ըլլալուն յանցանքով տասնըհինգ տարուան բանտարկութեան դատապարտուեր է: Մօրս միջնորդը այդ դէպքին մանրամասնութեան տեղեակ չէր, որովհետեւ մայրս իր գիտցածը ամբողջութեամբ չէ պատմած իրեն: Ի վերջոյ մայրս հօրմէս բաժնուեր է, որ ատեն ես հազիւ երեք տարեկան էի: Մայրս հիմակ – ուան ըմբռնումով հին գլուխ կին մըն է եղած: Հօրս հետ ամուսնացեր է, առանց անոր անցեալ կեանքի մասին տեղեկութիւն ունենալու, եւ թերեւս բան մըն ալ չիմանար, եթէ Պրոտուէյի մէջ պատահական կերպով չհանդիպ – ածէին հօրս հետ միեւնոյն բանտին մէջ մնացած մէկու մը, որ ամէն բան պատմեր է: Տուն վերադարձին մայրս այդ դէպքը հօրս ամբողջութեամբ պատմել կուտայ, իր իմացածը մայրս բոլորովին գաղտնի կը պահէ, միայն միջնորդին կ'ըսէ որ այնքան սարսափած է ոճրագործի մը հետ ամուսնացած ըլլալուն համար, որ կը մերժէ այլեւս անոր հետ կենակցիլ: Կը զգամ թէ ինչ սարսափելի տեսարան մը կրնայ պարզուած ըլլալ միջնորդին գրասենեակին մէջ: Հօր վերջապէս Հայրս կը խոստանայ մեկնիլ եւ մայրս չխանգարել այլեւս: Այդ օրէն առին Զարայի ու ինծի այնպէսհաւատացուցած էին որ, հայրս արկածի մը հանդիպելով մեռած է: Մօրս միջնորդը հետաքրքրուելով ինք անձնապէս այդ խնդրի մասին ծանօթութիւններ կը հաւաքէ: Դժբախտաբար շատ տեղեկութիւն չի կրնար գտնել, միայն թէ կը հասկնայ որ հինգ մարդոց վկայութեանց վրայ է որ հայրս դատապարտուեր է, — Ռիչըրտ Տէյվիս, Ճէքըպ Սթալպէրկ, Հէնրի Մէյըրն, Ճօրճ Ուայթ եւ Ֆրէնկ Իկըլ, որոնք նոյն ատեն հօրս գործի ընկերները եղած են. Իր կարեւոր գործերու բերումով միջնորդը, ձգեր է իր փնտռտուքը եւ այլեւս այդ գործով չէ զբաղեր:

Կը տեսնէք որ հօրս ողջ ըլլալը իմանալէս զատ իմացայ նաեւ որ մէկը սպաննած ըլլալուն համարտասնըհինգ տարուան բանտարկութեան է դատապարտուեր, որու մասին շատ քիչ տեղեկութիւն կրցի քաղել: Որոշեցի իմացածիս մասին ոչ ոքի, ոչ իսկ Նաւապետ Նէլըընին, բան չըսել: Հաւանական չէր որ հայրս քայլերս հետապնդէր, ուստի խորհեցայ որ լաւագոյնն է անցեալը անցեալին մէջ թաղել: Կեանքը բնականոն կը շարունակուէր: Անկէ մօտաւորապէս վեց շաբաթ առաջ Նիւ Եորքի թերթերէն մէկուն մէջ Սպիտակ Արծիւի առաջին սպանութեան դէպքը կարդացի, առաջին իսկ առթիւ ուշադրութիւնս գրաւ – կաւ որ, ժամանակին Աւստրալիա ապրող Ռիչըրտ Տէյվիս անունով մէկու մը սպանութիւնը, առանց որոշ պատճառի եւ կուրծքին վրայ ալ Սպիտակ Արծիւի մը փակցուած ըլլալը, լոկ պատահական չէր կրնար ըլլալ: Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ, — ինչպէս թերթըն ալ կը կարծէր, – որ այդ սպիտակ Արծիւը մարդուն վրայ դրուած էր որպէս նշան յետագայ ուրիշ ոճիրի մը: Կը սարսափէի հաւատալ, բայց չէի կրնար մտքէս հանել սա իրողութիւնը որ, Ռիչըրտ Տէյվիս ժամանակին հօրս ընկերակից մը եղած էր, եւ շատ հաւանաբար ան էր սոր սպանիչը: Նաւապետ Նէլըընը տեսնելու գացի եւ ամբողջ գիտցածս անոր պատմեցի, անոր դէմքին արտայայտութիւնը այս մասին այլեւս կասկածի տեղի չէր տար: Պահանջեցի անկէց որ ամէն բան պատմէ, իմ իրաւունքս էր գիտնալ: Նէլըըն առանց ստիպելու ըսաւ որ ինքն ալ կը կարծէ որ Ռիչըրտ Տէյվիսը սպաննողը հայրս ըլլալու է, աւելցնելով թէ Ռիչըրտ Տէյվիսը սպաննուելիք հինգ մարդոց առաջինն է: Ցնցումս կրնաք երեւակայել, անմիջապէս ըմբռնեցի թէ կարելի բան չէ որ մէկը հինգ սպանութիւն կատարէ եւ կարենայ խոյս տալ: Կերջ ի վերջոյ պիտի ձերբակալուէր եւ ամբողջ պատմութիւնը երեւան պիտի ելլէ: Ամերիկեան թերթերը պիտի գրեն. «Մեծահարուստ ժառանգորդուհիի մը հայրը մարդասպանութեան պատճառով ձերբակալուած»: Ոհ, անոնց խորագիրները մտքովս կրնամ պատկերացնել, Զարայի ամբողջ ապագան խորտակուած. ինծի համար այնքան ալ արժէք չունի: Ես էրիկ մարդ եմ, կրնամ անպատուութիւնը տոկալ նետել, Զարայի համար սակայն դժուար էր, անիկա կին մըն է եւ անկէց չէր կրնար խուսափիլ: Նէլըընէն խնդրեցի որ հօրս մասին իր գիտցածը պատմէ, ինչպէս նաեւ տարիներ վերջը սկսած այս վրէժխնդրական արշաւանքին շարժառիթը, բայց անիկա մերժեց որ եւ է բան ըսել, միայն ըսաւ որ ժամանակին հայրս իր կեանքը վտանգի տակ դնելով իր կեանքը փրկած էր, որուն համար հայրս առանձին չէր կրնար թողուլ անիկա: Համաձայն էր սակայն որ պէտք էր բան մը ընել, արգիլելու համար հայրս յաջորդական ոճիրներ գործելէ, եւ թելադրեց որ Անգլիա երթալով հայրս տեսնէ, թերեւս կարողանայ միտքը փոխել տալ: Հաճոյքով համաձայնեցայ իրեն եւ պնդեցի հետը միասին երթալ: Նէլըըն յայտնեց որ կարելի չէ այդ բանը: Չէի կրնար մեկնիլ առանց Զարային որ եւ է բացատրութիւն տալու, վասնզի ինչ որ ալ ըսէի չպիտի հաւատար: Ասոր վրայ էր որ որոշեցի ամէնքս միասին Զարայի դրօսանաւովը Անգլիա գալ: Զարան ժամանակէ մը ի վեր պտոյտ մը կատարել կ'ուզէր, ես ալ կը փափաքէի Լոնտոն տեսնել: Նաւապետ Նէլըըն պիտի յաջողէր հայրս գտնել եւ անոր հետ լուրջ խօսակցութիւն մը ունենալ.— ըսել իրեն թէ ինչ պիտի նշանակէր Զարային եւ ինծի համար, եթէ ձերբակալուելու ըլլար:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 5 Janvier 1935

10 ՐԴ ՏԱՐԻ — 10e Année N° 2695

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԹԱՓՈ՞ՒՄ ԹԷ "ՊԱՏԱՀՄՈՒՆՔ„

Գնահատելի երեւոյթ մը աչքի կը զարնէ մասնաւորապէս այս տարի:

Երկար ատեն – տարիներո՛վ – կղզիացեալ ապրելէ եւ գործելէ յետոյ, զանազան միութիւններ կը փորձեն մերձեցում հաստատել տեղացիներու հետ, պաշտօնական ընդունելութիւններով, հանդէսներով, միթինկներով կամ դիմումներով:

Այսպէս, նախ Սեւրի Մուրատեան վարժարանն էր որ չորս–նակեց պարբերական հրաւէրներ ուղղել Ֆրանսացի երեւելիներու, որոնք սիրով պատասխանեցին եւ ճառեր ալ խօսեցան:

Յետոյ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը սարքեց պարբերական ընդունելութիւններ:

Այս վերջին ամիսները, օտար բանուորներու տագնապին առթիւ, Միացեալ Ցանձնաժողովին անդամները կարգով, զարկին բազմաթիւ դուռներ, նամակներ գրեցին եւ պատասխաններ ստացան:

Մարսէյլի մէջ, հայ գործաւորները ժողովներ սարքեցին մասնակցութեամբ տեղացի բախտակիցներու կամ ազդեցիկ դէմքերու: Ազգ. Վարչութիւնն ալ իր աչքերն ուղղեց դէպի պետական գրասենեակները:

Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը իր տարեկան երեկոյթին հովանաւոր ընտրած էր Զօր. Պուէմոնը: Պոլս–Քոլոմպի քաղաքապետական սրահին մէջ, անցեալ շաբաթ օր երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացիներու: Այս առթիւ համակրանքի խօսքեր արտասանեցին Տիկին Փան, Նանսէնեան գրասենեակի ֆրանսական ներկայացուցիչին կինը, որ բան–գործ ըրած է ուսումնասիրել Հայոց պատմութիւնը, եւ Անիէռի քաղաքապետը:

Այս շաբաթ օր, Վէնսէնի «Կրթասիրաց»ը իր երեկոյթին հրաւիրած էր շատ մը Ֆրանսացիներ: Այս առթիւ խօսք առած է նախկին ռազմիկներու Միութեան նախագահը:

Լիոնի մէջ, Զ. Ո. Միութիւնը ատենէ մը ի վեր Ապրիլ 11ի ոգահանդէսը կը սարքէ հովանաւորութեամբ նախկին ռազմիկներու Միութեան նախագահին, եւ անոնց հրաւէրով կը մասնակցի զինադադարի տարեդարձին: Իրենց վերջին երեկոյթն ալ կը գտնուէր նոյն հովանաւորութեան տակ:

Ամբողջական չէ այս ցանկը եւ մենք ցիրուցան կը յիշենք եղածը, պարզապէս գաղափար մը տուած ըլլալու համար:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս խրողութիւնները: Սթափո՞ւմ, ծրագրեալ ուղղութի՞ւն, թէ «պատահմունք»:

Հարցումին պատասխանած կ'ըլլանք, պարզելով մեր դիտողութիւնները այս ուշագրաւ խրողութեանց լաւ եւ գէշ կողմերուն մասին:

Առաջին անգամ չէ որ պիտի բացատրենք թէ՝ կղզիացումը յետադիմական ունակութիւն է եւ վնասակար՝ մեր շահերուն համար:

Մենք պարտաւոր ենք սերտ յարաբերութիւններ եւ կապեր հաստատել որ եւ է երկրի մէջ: Ամէն ուր որ հայկական համրանք ունինք: Նոյն իսկ անհատական յարաբերութիւնները մեծ արժէք ունին, ուր որ ալ գտնուինք:

Դժբախտաբար, բոլորիս ուշադրութենէն վրիպած է այս պարտականութիւնը, Փարիզէն մինչեւ Իրաք եւ Իրան:

Անշուշտ կապեր միշտ ալ ունեցած ենք, բայց հարեւանցի եւ պատահական:

Ընդհանրապէս, տեղացին կը յիշենք միայն այն ատեն, երբ դժբախտութեան մը կը հանդիպինք, շահ մը կը սպասենք, հալածանք մը կ'իջնէ մեր գլխուն կամ պաշտպանութեան կը կարօտինք:

Այս պարագաներէն դուրս, մնացեալի մասին շատ քիչ կը մտածենք: Ո՛ւր որ ալ ըլլայ:

Ֆրանսայի մէջ ալ ընդհանրապէս տարբեր չէ պարագան, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ:

Մուրատեան վարժարանը սպասելիքներ ունի: Հայ Տնտեսական Կեդրոնը ծրագիրներ կ'որոճայ: Գաղթ. Միացեալ Ցանձնաժողովը անելի մը մատնուած է (Նպաստի դադարում եւ օտարամերժ շարժում), Մարսէյլի գործաւորները յուսահատած են ազգային – պաշտօնական միջոցներէն:

Եւ ահա աջ– ձախ Ֆրանսացի կը փնտռենք, հրաւէրներ կ'ուղղենք, կը պատուենք ու կը փառաբանենք, բարեխօսութիւններ ապահովելու համար:

Անգամ մը որ մեր նպատակին հասանք, մնացեալը կը մոռնանք: Այսօր շահեցա՞նք, — բաւական է: Վաղուան համար կը մտածենք վաղը ...

Ուրեմն, չունինք ծրագրեալ ուղղութիւն եւ տեւական, հետեւողական աշխատանք:

Միւս կողմէ, երբ տեղացի կամ օտար հիւրեր կը հրաւիրենք, ընդհանրապէս կը մոռնանք թէ Եւրոպա, մանաւանդ Փարիզ կը գտնուինք:

Եւրոպական սովորութեանց արտաքին կեղեւը առած, միջուկը տունը ձգած ենք:

Այլապէս, ինչո՞ւ Հայկ ու Բէլէն պիտի սկսէինք, որ եւ է ճառի ատեն հայ ժողովուրդը ծանօթացնելու համար: Կամ ինչո՞ւ միայն ջարդերու մասին պիտի խօսէինք, բախտին ձգելով մեր իրական արժէքներու ներկայացումը, մատչելի եւ շօշափելի:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. ԼԱՎԱԼ ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԳՏԱՒ

Իտալիոյ կառավարութեան եւ ժողովրդին կողմէ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԻՏԻ ՔՆՆԵՆ ԲՈԼՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Արտաքին նախարար Պ. Լավալ Հռոմ հասաւ երէկ, հինգշաբթի, եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան: Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին այս առթիւ: Փարիզի մէջ ալ, համակրական ցոյցեր տեղի ունեցան ողջերթի ատեն: Կայարան գացած էին նախարարներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, Փոքր Համաձայնութեան եւ միւս պետութեանց դեսպանները, պապական նուիրակը եւ ուրիշներ: Մեկնելէ առաջ, Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— « Կատարուած բանակցութիւնները փափուկ էին, բայց միշտ տոգորուած սիրալիր ջերմութեամբ: Այն գործը զոր պիտի կատարենք Պ. Մուսոլինիի հետ, հրատապ հանգամանք ունի ոչ միայն որովհետեւ կը վերաբերի մեր երկու երկիրներուն, այլ որովհետեւ շատ աւելի հեռուն կը հասնի: Խնդիրը միայն այն չէ որ անջնջելի բարեկամութեան մը հիմը դրուի Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, այլ եւ մեր հասարակաց բարեկամութիւնը ի սպաս դրուի խաղաղութեան: Ես պիտի պաշտպանեմ Ֆրանսայի շահերը: Պարոն Մուսոլինի պիտի պաշտպանէ Իտալիոյ շահերը: Եւ որովհետեւ մենք միեւնոյն հասկացողութիւնն ունինք ներկայ դժուարութեանց մասին, միասին պիտի պաշտպանենք խաղաղութեան շահերը: Ես զգուշացած եմ ըսել որ եւ է բան որ չի համապատասխաներ մեր բարեկամութեանց եւ խորապէս ուրախ եմ որ ամէն տեղ, բոլոր կառավարութեանց կողմէ գտած եմ պատասխանատուութեան միեւնոյն զգացումը: Անոնք որ իրենց վստահութեամբ պատուած են զիս, յուսախաբ չպիտի ըլլան: Ես համոզուած եմ թէ այն գործը որուն ձեռնարկած եմ Պ. Մուսոլինիի հետ, մերձեցման պիտի առաջնորդէ բոլոր անոնք որոնց գործակցութիւնը անհրաժեշտ է խաղաղութեան ապահովութեան համար»:

Պ. Լավալի կ'ընկերանան արտաքին նախարարութեան կարգ մը պաշտօնատարները:

⁂ Այս նամբորդութիւնը մասնաւորապէս գոհունակութիւն պատճառած է Աւստրիոյ մէջ, որուն անկախութեան ապահովումը՝ օրակարգի գլխաւոր խնդիրներէն մէկը կը կազմէ: Վիէննայի պաշտօնական շրջանակները չեն ուզեր որ Աւստրիա միայն սակարկութեան առարկայ դառնայ բանակցութեանց ընթացքին, այլ ընդունուի իբրեւ հաւասար բաժնեկից մը: Միւս կողմէ, անկարելի կը գտնեն որ Աւստրիա իր 30,000նոց բանակով երաշխաւորութեան ուխտեր կնքէ սահմանակից երկիրներու ապահովութեան մասին:

⁂ Պ. Լավալ շաբաթ օր պիտի ընդունուի Իտալիոյ թագաւորին կողմէ եւ պիտի ճաշէ պալատին մէջ: Իսկ երկուշաբթի պիտի ընդունուի Պապին կողմէ: Այս տեսակցութեան ալ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի: Պ. Մուսոլինի, որ միայն հազուադէպ պարագաներու մէջ մէկ – երկու ժամէն աւելի ունկնդրութեան կ'ընդունի կարեւոր այցելուներ, շաբաթ օրուան ճաշէն վերջ, ամբողջ կիրակին պիտի անցընէ Պ. Լավալի հետ:

Ի՞նչ վիճակի մէջ են բանակցութիւնները

Պ. Լավալի պաշտօնը այնքան ալ դիւրին չէ: Ան կազմ եւ պատրաստ համաձայնութիւն չէ որ պիտի ստորագրէ, այլ պիտի ջանայ ուղղակի խօսակցութիւններով կարգադրել ամէնէն փշոտ խնդիրները: Ասոր համար ալ, միասին առած է մասնագէտ խորհրդականներ, որոնց աջակցութիւնը անհրաժեշտ համարուած է: Իտալական մամուլին արտայայտութիւններէն ալ կը պարզուի թէ երկար եւ կարեւոր բանակցութեանց նիւթ չէ որ կ'ողջունուի, այլ սկզբնաւորութիւնը գործակցութեան շրջանի մը որ յառաջիկային կրնայ օգնել կարգադրելու տարբեր խնդիրներ: Մնաց որ, իտալական մամուլը վերապահ է առ այժմ եւ կը գոհանայ պաշտօնական լուրերու հրատարակութեամբ: Ֆրանսական թերթերուն յօդուածները կ'արտատպուին երկարօրէն, բայց ձգտելով այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ լաւատեսութիւնը չափազանցութեան տարած են Փարիզի մէջ:

⁂ Պելժիոյ եւ պալքանեան երկիրներու մէջ գոհ են Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մերձեցման փորձերէն: Լոնտոնի մէջ ալ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս այցելութեան: Գերմանական մամուլը վերապահ է, իսկ Լեհաստանի կառավարական թերթերը յոռետես են բանակցութեանց ելքի մասին:

Մակեդոնական Կոմիտէն չէ լուծուած

Պելկրատի «Փոլիթիքա» թերթին Սոֆիայի թղթակիցը կը գրէ թէ Մակեդոնական կազմակերպութիւնը չէ լուծուած, այլ ժամանակաւորապէս դադրած է գործելէ եւ առաջին առթիւ կրնայ վերսկսիլ իր գործունէութիւնը: Նախապէս դաւաճանները աքսորուած Մակեդոնացիները ազատ թողուած են, իսկ կատարուած դատական հետապնդումները դադրած են: Ճիշդ է, Միխայլով մեկնած է Պուլկարիայէն, բայց տեղը անծանօթ փոխանորդներ նշանակած է: Միւս կողմէ, եթէ Մակեդոնացիներուն զէնքերը առնուած են, անոնք կրնան վերազինուիլ այն շրջաններէն, որոնցմէ նախապէս առած էին իրենց զէնքերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Թուրք ոստիկանական սպաները կամ գաղտնի ոստիկանութեան անդամները չեն կրնար օտար կին առնել:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԱՊԷԼ ՔՈՒԷ ՏՈՒԵՐ Է...

— o —

Շատեր պիտի նախանձին, երբ իմանան, որ ես առիթը կ'ունենամ տեսնելու, գէթ ամիսը մէկ անգամ, Հայաստանի թերթերուն մէջ, պատկերքը Տիկին Զապէլ Եսայեանի:

Ահա Խորհ. Հայաստան նորէն տպեր է Ամենայն Հայոց գրագիտուհիին լուսանկարը, նուաղկոտ աչքեր, ցրուած մազեր, մարիտանական շրթներ եւ փաշայական երեսներ:

Տիկինը յօդուած մըն ալ ունի իր պատկերքին հետ: Ուր կը նկարագրէ իր արդար հպարտութիւնը:

Այդ հպարտութեան պատճա՞ռը կ'ուզէք:

Տիկին Զապէլ Եսայեան վերջերս մասնակցեր է Հայաստանի խորհուրդներու ընտրութեան եւ քուէ տուեր է: Պարծանքով կ'արձանագրէ թէ, կին մը ինք ալ, քուէ տուած է երկրին իշխանութեան:

Ուրեմն, եթէ թուրք կիները քուէ–արկել գիտեն, մեր Զապէլն ալ գիտէ:

Տարբերութիւնը մեծ է սակայն, — Թուրք կիները կը քուէարկեն հայրենասիրական եւ ազգայնական ջերմութեան մը տարուած: Մեր Զապէլը կը ք: Հարկէ իբրեւ «մի հսկայական եւ հզօր երկրի մասնիկը»:

Ըսել կ'ուզէ՝ Ռուսիոյ: Այո՛, պարզապէս իբրեւ քաղաքացի մը կարմիր աշխարհակալութեան:

Ես ալ հպարտ եմ, որ հայ կին մը, Տիկին Զապէլ Եսայեան, իրաւունք է ստացեր քուէ տալու, քուէ առնելու:

Սակայն հպարտութիւնս լրիւ պիտի ըլլար, եթէ քուէարկող հայ կինը (այստեղ՝ Տիկին Զապէլ Եսայեան) այնքան զարգացած ըլլար, որ նանչնար մեր դատը, մեր պատմութիւնը եւ ազատութեան պայքարները:

Չի բաւեր յայտարարել, — «ես հպարտ եմ եւ ուրախ ոչ միայն այն իրաւունքների համար, որ վերջապէս ձեռք եմ բերել (sic!), այլեւ այն մեծ պարտաւորութիւնների համար, որ խորհրդային քաղաքացիութեան մեծ կոչումը դնում է ամէն մէկիս վրայ»:

Անհրաժեշտ է նախ հասկնալ թէ ա–զա՞տ է քուէարկութիւնը: Եթէ այդ կ'արժէ պարծիլ քուէարկելու իրաւունքով: Բայց մենք գիտենք որ Տիկ. Զապէլ, եթէ երիտասարդ օրերու իր աւիւնն ունենար, ներմակ քուէ պիտի տար հիմա, մինչդեռ ներմկած մազերով Զապէլը սեւ քուէ կուտայ, որովհետեւ

1.— Նախ չի կրնար ուրիշ քուէ տալ: (Քուէն մէկ է կարմիր Հայաստանի մէջ):

2.— Յետոյ Տիկին Զապէլ պատրաստ է վրայ տալու ամէն բան, իր գրողի համբաւն ալ, լեզուն ալ (արդէն փոխուած է լեզուն), իր... քուէն ալ, որո՛ւ որ ուզէք:

Հարցուցէք Տիկին Զապէլի, իր քուէն կրնա՞ր տալ... ինծի կամ քեզի:

Ընդվզումիս պատճառը ա՛յլ է սակայն:

Կարդացէք սա հատուածը,— խօսելով հայ կնոջ ազատագրման մասին, կը գրէ թէ «ով որ ապրել է... մի այնպիսի յետամնաց երկրում, ինչպիսին էր խալիֆայական Թիւրքիան, եւ այնպիսի կրօնական համայնքում, ինչպէս էր հայ համայնքը Թիւրքիայում, գիտէ որ այդ « անհատական ազատութիւնը » շատ չնչին բան էր»:

Կը տեսնէ՞ք տգիտութիւնը եւ անպատկառութիւնը Սկիւտարցի այս հանըմին:

Թուրքերը «կրօնական համայնք» մը կը նկատէին մեզ եւ կ'ուրանային մեր քաղաքական ու պատմական իրաւունքները այն երկրին մէջ, որուն տէրն էինք ժամանակ մը:

Ահա հայ կին մըն ալ ելեր «կրօնական համա՛յնք» կ'անուանէ մեզ, ամբո՛ղջ Թրքահայերս, որ հերոսական ընդվզումով մը տարինե՛ր ու տարինե՛ր կռուեր են, արիւն են թափեր, զոհեր են տուեր, որպէսզի եկուորներն ու օտարները չնանչնան մեզ իբրեւ «կրօնական համայնք», այլ արդար կերպով՝ քաղաքական ու պատմական իրաւունքներու տէր, ուրոյն մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան տէր ժողովուրդ մը միայն:

Զոհեր նաք տուեր որ «կրօնական համայնք » չկոչուինք մեր երկրին մէջ, իսկ Զապէլ հանըմը քուէ կու–տայ՝ վաւերացնելով որ Թրքահայերը «կրօնական համայնք» էին:

Ոչ միայն տգէտ, այլեւ սուտի տոպրակ:

Իր յօդուածին մէջ կը գրէ թէ «աւելի քան տասը տարի աշխատել է, հայ ու տեղացի պրոլետարիատի կողքին», Ֆրանսայի մէջ:

Տիկի՛ն...

Մեր գիտցածն այն է որ դուն միայն կը ծամէի՛ր, կը ծամէի՛ր, երէկ գրողի քիչ թէ շատ շնորհք ցոյց տալով, յետոյ գրողի համբաւդ վրայ տալով, այսօր ալ ... քուէ տալով այնպէս ինչպէս պատմեցի:

ԱՐԱԶ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՑՈՅՑ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Յունուար 3ին, գերմանական թերթերը կը հաղորդէին թէ օդանաւերու երթեւեկը արգիլուած է մայրաքաղաքին վերեւ, ժամը 3էն մինչեւ 12, օդանաւային ռազմափորձեր կազմակերպուած ըլլալով: Ժամը 3ին, ոստիկանական եւ հարուածային ջոկատներ յանկարծ խռնուեցան Ունթէր տէն Լինտէնի հրապարակը եւ դիրք բռնեցին: Այդ ժամէնսկսեալ, հանրակառքերու և ինքնաշարժներու երթեւեկը սահմանափակուեցաւ միայն կողմնակի փողոցներու մէջ: Ժամը 4ին անհամար ինքնաշարժներ իրարու ետեւէ կանգ առին Օփերային առջեւ, փոխադրելով կուսակցութեան մարտական եւ երիտասարդական կազմակերպութեանց պետերը, ինչպէս եւ բանակի սպաներ եւ քաղաքացիներ: Շատերը կուգային հեռաւոր քաղաքներէ: Ամէնէն վերջը հասաւ Պ. Հիթլէր, իր հետեւորդներով: Բոլոր հարցումներուն պատասխանը այն էր թէ ընդունելութիւն մը կը կատարուի տարեգլուխի առթիւ: Ամէն պարագայի մէջ, քանի մը հարիւր հիթլէրական պետերու այս համախմբումը մեծ տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Իրիկունը ուշ ատեն, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէր թէ եղածը տարեգլուխի ընդունելութիւն չէ, այլ վստահութեան ցոյց մը ի պատիւ «Առաջնորդ»ին: Այս առթիւ խօսուած ճառերուն մէջ, Հիթլէր եւ միւս վարիչները շեշտեցին թէ արտասահմանի մէջ սուտ լուրերու արշաւ մը սկսած է Գերմանիոյ դէմ, Սարի հանրաքուէին առթիւ: Պատասխանելով եղած բարեմաղթութեանց, Հիթլէր ըսաւ.— « 1935ին ալ տոգորուած անսահման վստահութեամբ, միացնենք մեր ձեռքերը եւ քալենք յաղթապանծ, իբրեւ միացեալ ուժ մը զոր ոչինչ կրնայ սարսել»:

Աշխոյժ բարձրացում Սակարանին մէջ

Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին փոփոխումը եւ այս առթիւ կառավարութեան բանաձեւած քաղաքականութիւնը նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեցին Փարիզի սակարանին մէջ: Պետական արժեթուղթերը (ռանթ) բարձրացան երկու ֆրանք, զգալի բարձրացումներ ունեցան միւս թուղթերն ալ,— դրամատուն, երկաթուղի, ընկերութիւններ եւայլն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1934ԻՆ

=o·o=

5.— ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Մի քանի խօսք էլ Հայաստանի ու գաղութների յարաբերութեան մասին եւ վերջացնենք։

Այս հարցի շուրջ սուր տարակար–ծութիւն կայ։ Դաշնակցականները յարձակւում ու զառապարտում են Հայաստանի վարիչներին, որ սրանք Հայաստանից դուրս գտնուող Հայերին հոգածութեան առարկայ չեն դարձնում, խորհրդային վարիչների բարեկամներն էլ Դաշնակցականների քննադատութիւնները համարում են «դաւաճանութիւն» Հայաստանի դէմ եւ ոգի ի բոյն պաշտպանում են Հայաստանի վարիչների ընթացքը։

Տեսնենք, ուրեմն, ի՞նչ փոխյարաբերութիւն է եղել 1934ին Հայաստանի եւ գաղութների միջեւ, ի՞նչ են արել Հայաստանի վարիչները գաղթահայութեան համար եւ ի՞նչ է արել վերջինս ի նպաստ Հայաստանի։

Անցած տարի ալ, նախորդ տարիների պէս, Հայաստանի դռները փակ մնացին գաղթահայութեան առջեւ։ Ներգաղթը, որ մի պահ յոյս տւեց ոմանց, թէ որոշ թւով Հայեր արտասահմանից կը տեղափոխուին հայրենիք, չշարունակուեցաւ։ Բոլշեւիկները վարանեցան կտրուկ կերպով յայտարարել, թէ այլեւս ներգաղթ չի լինելու եւ բնակարանների պակասը առարկելով՝ յետաձգեցին եկող գարնան, բայց, ի հարկէ, պարզ է, որ ներգաղթի խնդիրն այլեւս պէտք է համարել վիժած։ Եւ այդ մի քանի պատճառով.—Նախ՝ բոլշեւիկներն այլ եւս աշխատող ձեռքերի կարիք չեն զգում, իրենց մօտ էլ սկսել է աճել գործազրկութիւնը. երկրորդ՝ ներգաղթածները չարդարացրին իրենց վրայ դրուած յոյսերը ոչ որպէս որակեալ աշխատաւորներ, ոչ ալ քաղաքական բարեյուսութեան տեսակէտից. իրենց հետ բերին դաշնակցական մրտայնութիւն։ Եւ, վերջապէս, գաղութների «չերտաւորման» համար ալ ներգաղթը այլ եւս մեծ դեր չունի կատարելիք։

Հայաստանի դռները փակ մնացին եւ անհատ մտաւորականների առջեւ. Հայաստանճիներից ոչ ոք չփոխադրուեցաւ Հայաստան։ Բոլշեւիկաւէր ռամկավար, կոչնակական, Հօկճի մտաւորականութիւնը շարունակեց արտասահմանից փառաբանել խորհրդային իմաստուն վարիչները եւ Հայաստանում տիրող գեղեցիկ կարգերը։ Այդպէս աւելի լաւ է։

Վերջապէս, մշակոյթի ու գաղափարի տեսակէտից ալ Հայաստանը փակ մնաց գաղթահայութեան համար։ Հայաստանի մամուլը, գրականութիւնը, արուեստը անմատչելի են արտասահմանին, որով արտասահմանի խորհրդաւէր հայութիւնը տեղեակ չէ Հայաստանի իրական կացութեան. նրանց համար գաղութներում հրատարակւում են յատուկ թերթեր, ուր Հայաստանի ներքին վիճակը ներկայացւում է վարդագոյն պատկերներով։

Հայաստանի իշխանութիւնը 1934-ին ալ դէպի գաղթահայութիւնը վերաբերւեց իբրեւ օտար, խորթ ոյժ։ Արտասահմանի հարիւր հազարաւոր հայ աշխատաւորութիւնը չնկատուեց Հայաստանի շաւիղ, նրա իրաւական ու տնտեսական վիճակի համար Հայաստանը ոչ մի քայլ չկատարեց։ Մոռցուին իսկ չանցաւ թէ ինքը որոշ պարտականութիւններ ունի գաղութների հանդէպ։

Երբ ստեղծուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, հակառակ ներսը տիրող ծանր վիճակի, այն ժամանակւայ հայկական կառավարութիւնը չտապեց օգնութեան հասնել եւ դրսի հայութեան։ Հայաստանի խորհրդարանի որոշումով, 1919ին, մէկ միլիոն ռուբլի ուղարկուեց Պարսկաստանի կարօտեալ Հայերին. նոյնքան գումար ուղարկուեց Բաքուրայի հայ գաղթականներին։ Դրանից առաջ, Հայաստանի Խորհուրդը նպաստի գումարներ էր յատկացրել Վրաստանի, Կիլիկիայի եւ այլ վայրերի հայ գաղթականներին։ Հայաստանի կառավարութիւնը իրեն զգում էր «ամենայն Հայոց կառավարութիւն», բառ այնմ ալ ոչ միայն սատնում էր, այլ եւ տալիս էր։

Այժմեայ Հայաստանի վարիչները բացարձակ արհամարհանք ունին դէպի գաղթահայութիւնը, որ 1934ին անցրեց տագնապի ամենածանր տարիներից մէկը։ Հազարաւոր աշխատաւորներ գործազուրկ են եւ օգնութեան կարօտ։ Ուրիշ ազգութեան պատկանող աշխատաւորներն իրենց ետեւը ունին պետութիւն, որ պաշտպանում եւ աջակցում է նրանց։ Գաղթահայը բոլորովին անտէր է, անպաշտպան եւ անօգնական՝ թողնուած միայն իր ուժի։ Մի վայրկեան իսկ Երեւանում չմտածեցին, թէ գաղութների այդ աշխատաւորութեան մասին իրենք պարտաւորութիւններ ունին։ Չենք խօսում քաղաքական-իրաւական աջակցութեան մասին, որից Հնարաւորութիւնից Երեւանցիք զուրկ են,— մի կոպէկ օգնութիւն իսկ չուղարկեցին։ Այն պահուն, երբ դանդաղ ՄՕՊՐ-ը Հայաստանի գիւղացիներից ու բանւորներից բռնութեամբ առնուած դրամներով՝ Գերմանիայի ու Չինաստանի բանտարկեալներին նպաստ են հասցնում, Սուրիոյ, Պանքաններ, Ֆրանսայի եւ այլ վայրերի բազմահազար գործազուրկ եւ ապրուստի միջոցներից կարօտ հայ բանուորներին եւ արհեստաւորներին ոչ մի օգնութիւն չի հասցւում։ Այդ մասին մտածելն իսկ յանցանք է համարւում։

Ընդհանրապէս, Հայաստանի վարիչները 1934ին ալ գաղթահայութիւնը նկատեցին սոսկ որպէս կթան կով։ «Տուր, բայց մի՛ պահանջեր» — այս է եղել Հայաստանի վարիչների քաղաքականութիւնը գաղութների վերաբերմամբ։ ՀՕԿի կազմակերպութիւնները կովկիթը ձեռներին, դէս ու դէն ընկած՝ կով են փնտռում որ կթեն։ Բայց ո՞վ է վայելում այդ կաթը՝ Հայաստա՞նը, Հայաստանի գիւղացին ու բանուո՞րը։ Ո՛չ, ի հարկէ։ Այդ կաթի մեծ մասը — եթէ ոչ ամբողջը — ուտւում է հէնց արտասահմանում։ Այնքա՜ն շատ են ուտողները, այնքա՜ն սուր ախորժակի եւ լայն ստամոքսի տէր ... երեսուն արծաթով իրենց տաղանդը ծախող բանաստեղծներից սկսած մինչեւ յետին Հօկճի գործակալը։

Գաղթահայութիւնը, ի հարկէ, բընազդօրէն զգում ու հասկանում է, թէ ինքը Հայաստանի վարիչների համար անհարազատ, խորթ տարր է, այդ պատճառով զանգուածօրէն հեռու է մնում նրանցից։ Գաղութներում յոգուտ Հայաստանի կատարուած ոչ մի ձեռնարկ ցարդ յաջողութիւն չի ունեցել։ Ահա 5—6 տարի է մէջտեղ նետուած Նուպարաշէնի հանգանակութիւնը, Բարեգործականը, Հօկերը, Ռամկավար կուսակցութիւնը, «Հ. Կոչնակ»ի բարեպաշտ պատուելիները՝ բոլորը լծուած են գործի, բայց եւ այնպէս որոշուած գումարը դեռ շատ հեռու է հաւաքուելուց։

Տաւրոս-զուռնայով հրապարակ նետուեցաւ «բնակարանների շինութեան» հանգանակութիւնը, դարձեալ Բարեգործականն ու Հօկերը եւ որք ընդ նոսա գործի լծուեցան — խեղճ արդիւնքը հրապարակի վրայ է։ Ժողովուրդը վստահութիւն չունի, չի հաւատում ու չի տալիս։ Եւ մեղադրելի ալ չէ, որովհետեւ՝ ո՞ւմ տայ, ինչի՞ տայ։

Գաղութները Հայաստանի վարիչների համար եւ մի ուրիշ արժէք ունին որպէս ոյժ, որ կարող է օգտագործուել կոմունիստական պրոպագանդի եւ «հակայեղափոխութեան» դէմ պայքարելու համար։ Այս տեսակէտից 1934 թուականը եղաւ բաւական աղմկայոյզ։ Իրենց հովանաւորութեան տակ առնելով ժիրախօ Դուրեան եպիսկոպոսի դիակը՝ բոլշեւիկները նիւթական մեծ միջոցներ ու ճիգ գործ դրին գաղթահայութիւնը պառակտելու համար։ Եւ Ամերիկայում որոշ յաջողութիւն ունեցան. յենլով ռամկավարների եւ «կոչնականների» վրայ՝ նրանք կարողացան ամերիկահայութիւնը երկու հակամարտ բանակի վերածել, թէեւ ամերիկահայութեան ճնշիչ մեծամասնութիւնը զատն իրենց դէմ։ Ֆրանսայում, Սուրիայում, Յունաստանում էլ թշուառութեան մատնուած, անգիտակից հայ բանուորներին փորձեցին գործիք դարձնել կոմունիստական քարոզչութեան։ Հասան մինչեւ Աթէնքի ատաջնորդարանը։ Այս վայրերում, սակայն իրենց շատ հետեւողներ չունեցան։

Մտորմատութիւնների մէջ մտնելու կարիք չկայ. կացութիւնը ընդհանուր առմամբ պարզ է։ Հայաստանի եւ գաղթահայութեան միջեւ ոչ ֆիզիքական կապ կայ, ոչ բարոյական։ Անցած տարի ալ Հայաստանը մնաց իրեն համար, գաղթահայութիւնը իրեն համար։ Հայժողկոմխորհը չուզեց դառնալ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն», չուզեց իր բարոյական իշխանութիւնը տարածել նաեւ գաղութներու վրայ, ոչինչով չջերմացրեց գաղթահայութեան սիրտը Հայաստանի հանդէպ, յամառօրէն կեցաւ խորթ ու չոր մօր դիրքում։

Եւ սա, անկասկած, ամենածանր սղրումն է, որ անցեալ տարւայ ընթացքին ունեցաւ արտասահմանի Հայութեան գիտակից մասը։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Վերջ)

ԱՆՏՈՒՆԻ ԿԵԱՆՔ — ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

»»»··«««

Մայրագոյն վերջալոյսի երկիրը-Մարոք

Աթլասներու բարձունքէն, արեգակը կ'ողջունէ ովկիանոսը ու, մըշուշը հետզհետէ տեղի տալով պայծառութեան, Մուղրէպի կարմիր հողը, արեւադարձային ճոխ բուսականութեամբ ու սպիտակ տուներով թանձէրը՝ իր պորտը դէպի ջուրը կ'երկարէ։

Հին դարերու Tingisն է ան, ուր, փոխն ի փոխ արեւելքն ու հիւսիսը դոտնմարտեցան, եւ ուր, Միջերկրականեան բոլոր ազգերը իրար հրմշտկեցին դարերով ի խնդիր տիրապետութեան։

Պէրպէրները, բնիկները այս երկրամասին, քանիցս իրենց մէջ ձուլեցին արշաւող Վանտալներն ու Վիսիկոթները, ստեղծելով առողջ ցեղ մը, որ մինչեւ այսօր ազատատենչ ու ասպատակ, արծիւներու նման թառած Աթլասներու շղթային կողերուն վրայ, իր նահապետական կեանքը կ'ապրի։

Հակառակ 7րդ դարէն ի վեր արաբական լեզուին ու կրօնքին ենթարկուած ըլլալնուն, անոնք տարբեր են հիւսիսային Ափրիկէի Արաբներէն։ 9 դար շարունակ անոնք չեն հանդուրժած հպատակիլ որ եւ է բռնատիրութեան եւ սակէ իրենց հպարտ դիւցազներգութիւնը կերտած։

Կայսրութեան արեւմտեան այս թեւը որ կանգ առաւ Փուաթիէի մէջ, իր քաղաքակրթութիւնն ու տիրապետութիւնը չկրցաւ ծովերէն անդին երկարել, որովհետեւ կրօնական մոլեռանդութիւնը երբեք չթոյլատրեց գիտութեան բարիքներուն, ու, յարձակողական թափը փշրուեցաւ Ատլանտեան եզերքներուն վրայ։ Արեւելքի ժողովուրդ, ան անհաղորդ մնաց արեւմուտքին ու չկրցաւ ըմբռնել բնաւ թէ Արեւմուտքի գոյները աւելի մեղմ ու ներդաշնակ էին քան Արեւելքի գոյները՝ կիզիչ ու շլացնող։

×

Սպանիացիներու յաղթութեամբ, երբ արաբական ընկրկումն սկսաւ, երբ թշնամին դէպի Ափրիկէ քշուեցաւ, չմոռցան նոյնպէս իրենց հետ տանելու ժիր ու գործունեայ ցեղ մը, որ քրիստոնեայ աշխարհին սատուած մը պարտադրեց։ Այդ ցեղը, որուն շնորհիւ Խալիֆաները մինչեւ ֆրանսական հողը մտան, հեղուեթեամբ ընկրկեցան տէրերուն։ Սակայն, իբրեւ մաքրակրօն Իսլամներ, Արաբները զետեղեցին զանոնք իրենց քաղաքներէն դուրս, պարսպապատ ղօթաներու մէջ, պիղծ համարելով անոնց բնակութիւնը ճամբներուն շուրջ։

Իսկ, եթէ այսօր, Եւրոպան թափանցած ու տիրացած է, այս հոծ զանգուածով արաբական հողամասերուն, պարզապէս Հրեաներուն ցուցմունքովն ու առաջնորդութեամբը եղած է։

×

Կէս դար առաջ, Մարոքի ներքնաշխարհը թափանցելու համար, պէտք էր մահուան հետ հաշտուած ըլլալ։ Զինական պարիսպներէն աւելի ամուր փակուած էին երկրին դռները օտարներուն առջեւ, բացի ծովեզերքէն ուր, Սպանիոյ բարձրութեան օրերուն, թնդանօթին հասողութեան ու անոր պաշտպանութեան տակ, հազիւ կրցած էին շուկաներ հիմնել։

Մինչեւ այժմ, կանոնաւոր ճամբաներուն տարնթեր, շոգեկառքը լայնքէն ու երկայնքէն երկիրը կը ճեղքէ եւ Քազապլանքան կապէ կը կցէ։

Արգասաբեր եւ յուռթի հովիտներով այս հողը որ բազմաթիւ քարավաններով ու գետակներով ողողուած է, իր սնունդը կը ստանայ ձիւնապատ Աթլասներու կատարէն։ Ինչպէս Եգիպտոս պարգեւն է Նեղոսին, Մուղրէպն ալ պարգեւն է Աթլասներուն։ Հողին ընդերքը աւելի հարուստ է ֆոսֆաթով եւ քարիւղով։ Իսկ սպանիական Մարոքը որ Միջերկրականը կ'եզերէ նեղ ներքնաշխարհով մը, Ռիֆը, հարուստ է կապարի եւ երկաթի հանքերով։

Բարեխառն կլիմայ մը որ սակայն Ատլանտեանի եզերքներուն վրայ կը տամկանայ, ու, կը զգաս թէ առատօտեան ցօղը, խոնաւութիւն կը բուրէ։

Երկիր մը որ գերազանցօրէն հողագործական ու խաշնարած է։ Ինչպէս բոլոր հիւսիսային Ափրիկէն, նոյնպէս ալ Մարոքի վաճառականութիւնը կեդրոնացած է Իսրայէլի որդիներուն ձեռքը։ Մէկ տարբերութեամբ,— աշխարհի որ ծակին մէջ ալ գտնուիք դուք չէք տեսած եւ չէք ալ տեսներ Հրեայ մը որ բեռնակիր ըլլայ։ Մինչդեռ Մուղրէպի մէջ կարելի չէ ուրիշ ազգէ բեռնակիր գտնել։ Դարերէ ի վեր տիրող տարրը արտօնած չէ որ Մովսէսի ճիտերը, սեւ գլխանոցէն եւ սեւ տաստառէն պատ գոյնով զգեստաւորուին։ Հոս, Հրեան, կարծես կորսնցուցած է իր աւանդական ճկունութիւնը եւ ենթարկուած ստորին արհամարհանքի։

Եւրոպական դրամագլուխը որ մարդոց հետ դէպի Մարոք կը հոսի, տանելով իր հետ քաղաքակրթութիւնը, փոխած է տեղական բարքերը։ Արաբական քաղաքները շուտով տեղի տըւած են եւրոպական յարմարութեանց, ընդարձակուած, բազմայարկանի շէնքերով, մանաւանդ ազդած տեղացի դրամատէրերուն վրայ, որոնք չեն ուզեր որ եւ է բանով ետ մնալ նորեկներէն։

Բացի Սողոմոնի քոյրերէն, տեղացի կինը, խստօրէն ծածկած է իր դէմքը։ Կինը նոյն արհամարհուածէակն է ինչպէս բոլոր իսլամ երկիրներուն մէջ եւ յաճախ գերի, առուծախի առարկայ։

Իւրաքանչիւր քայլափոխին կամ թէ սրճարանի մը առջեւ նստած ատեն, ճանճերու երամակի մը նման, չրջուն վաճառորդներ, թերթ ծախողներ եւ մանաւանդ կօշիկ ներկողներ կը պատեցէ՛ն քեզ, իրենց ինքնամատոյց եւ դիւրահաղորդ մերձեցումովը, սովորութիւն մը արեւելեան, որ տաղտկալի է։

Գորգեր, տեղական գորշ գոյներով, պղնձեայ սկուտեղներ եւ կաշիէ պայուսակներ տեղական ձեռարուեստը կը կազմեն։ Իսկ, մաւրիտանացի կնոջ բանուածքները եւ հիւսուած ճերմակեղէնները արաբական ոճով՝ բաւական սիրուն են։

×

Քազապլանքան իր նորակառոյց շէնքերով, նաւահանգիստով ու ծովափով Մարսէյլէն աւելի մաքուր քաղաք մըն է։ Շէրիֆեան շրջանի հետքերը հետզհետէ անհետանալու դատապարտուած են եւ վաճառականութիւնը, ներածումն ու ներքնաշխարհինարտածումը՝ այս նաւահանգստին շնորհիւն է որ կը կատարուին։

Իրիկնամուտի պահով մը, երբ խաղաղութիւնը կը սկսի թեւածել ու ստուերները կ'երկարին անդորրութեան մէջ, ուոքս ցամաք կը դնեմ։ Ճիւանին հետ որուն մտերմութիւնը բաժնեցի ծովուն վրայ, զուարթ եւ հըպարտ այս Հայորդին կ'առաջնորդէ զիս այս անծանօթ հողին վրայ։ Սափրիչն էր մեր շոգենաւին եւ քանիցս այցելած, բնակեցած՝ այս քաղաքին։

Մաքսատան մէջ, ահա, վաղեմի ընկերս։ Այս որքան փոխուած է։ Ինչ–պէ՞ս ես, Վահրամ։ — Լաւ, ինչպէս վայել է դարիպի մը...

Մարոք այցելել ու չհանդիպիլ Ցաւութիւնեան եղբայրներուն, Երիզացի այս պատուական Հայերուն, կը նշանակէ զրկուիլ գերագոյն հաճոյքէ մը։ Իրենց մտերմիկ ու անսեթեւեթ ընտանիութիւնը, մանաւանդ պատրաստակամութիւնը վեր է ամէն ակնկալութենէ։

— Ինչպէ՞ս այս կողմերը եկաք։

— Հոս հաստատուելու մտադրութեամբ։ Եթէ մեր ձեռքէն բան մը կուգայ պատրաստ ենք։

— Շնորհակալ եմ։

Ու խօսակցութիւնը կ'երկարի ու կ'երթայ, Հայաստան, Սփիւռքին եւ այսպէս անվերջ։

— Որքա՞ն Հայ կայ այս երկրին մէջ։

— Համրանքը հարիւր չանցնիր, հարիւրին 90ը ինքնաբաւ, թէեւ օժանդակութեան կարօտներ ալ կան։

Եւ համեստօրէն կ'աւելցնեն «ձեռքնուս եկածը ետ չենք ձգեր»։

Այո, անոնք կ'ընեն անհրաժեշտը, Հայաստանցիի իրենց պարզունակ հոգիով, եկողին ու գացողին հոգեսու հրեշտակներու պէս կը հասնին...

Իսկ, հոս, Ֆրանսայի մէջ, 150 միլիոնատէր ունեցող հայութիւնը, 2000 անոք բնտանիքի անգամ եղբայրական օգնութիւն մը կը զլանայ։

Մենք արժանի ենք այսօրուան դժբախտ ճակատագրին...

Ց. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Աստամնարոյժ)

ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

Ներկայիս, պետութեանց գլխաւոր մտահոգութիւնը կը կազմէ օդանաւային ճարտարարուեստը։ Վաղուան պատերազմին բախտը պիտի որոշուի ոչ թէ ցամաքի վրայ, այլ օդին մէջ։ Օդէն յարձակումներն են, որ պիտի վճռեն յաղթութիւնը։

Ահա թէ ինչու բոլոր մեծ պետութիւնները իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են օդանաւերու ճարտարարուեստին վրայ։

Վերջերս Եւրոպայի գլխաւոր մայրաքաղաքներուն վրայ փորձուեցան օդանաւային յարձակումներ, եւ տեսնուեցաւ որ ինքնապաշտպանութեան ամէն միջոց ապարդիւն է։ Թշնամի օդանաւերը կասեցնելու ոչ մէկ միջոց կայ։ Այնպէս որ օդանաւային յարձակման մը պարագային՝ պատրանք է օդանաւային տորմիղով մը դէմ ելլել եւ թումբ կանգնել։ Թշնամի յարձակման մը ենթարկուած երկրին կը մնայ օդանաւային տորմիղ մը հանել եւ փոխվրէժով մը կործանել յարձակող երկրին մայրաքաղաքը։

Պարզ խօսքով, երբ գերմանական օդանաւերը յարձակին Փարիզի վրայ, ինքնապաշտպանութեան միակ միջոցը այն է որ ֆրանսական օդանաւերը յարձակին Պերլինի վրայ։

Ակռայ ակռայի դէմ,— երբ թշնամին կը կործանէ Փարիզը, Ֆրանսացիներն ալ կը կործանեն Պերլինը։

Այս եզրակացութեան մէջ կարեւոր օդանաւային յարձակման վերջին փորձերը, ինչպէս կը գրեն ֆրանսական թերթերը։ Վա՜յ, ուրեմն, մեծ քաղաքներու բնակչութեան։

Այս եզրակացութեան մէջ կարեւոր է արձանագրել նաեւ սա պարագան, որ Փարիզ մօտ է սահմանագլուխին, ընդհակառակն Պերլին հեռու կը գտնուի սահմաններէն։ Այնպէս որ անհրաժեշտ է Ֆրանսայի համար, ունենալ օդանաւային գերիշխանութիւն մը։

Ֆրանսական թերթերը, սակայն, այս մասին շատ մտահոգ կը թուին։ Կ'ըսեն թէ ամէն մարդ գիտէ թէ Ֆրանսա որքան օդանաւ ունի, բայց ոչ ոք գիտէ թէ Գերմանիա որքան ունի։ Գերման օդային նախարար Կէօրինկ ամէն ջանք կը թափէ ապահովելու համար օդային գերիշխանութիւն մը հաւանական պատերազմի մը ընթացքին։ Այն օդանաւերը եւս, որ կը գործածուին իբր թէ առեւտրական կամ ճամբորդական սպասարկութեան համար, կրնան փոխակերպուիլ պատերազմական օդանաւերու, երբ հարկը պահանջէ։

Ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա ունի,— եւ ասոնք գիտցուածներն են,— 300 օդանաւեր փոխադրութեանց յատուկ (բոլորն ալ կարելի է անմիջապէս օգտագործել ռմբակոծութեան համար), 100 օդանաւեր, որոնք ժամը 300 քիլոմեթր կը թռչին, 300 հետախոյզ օդանաւեր, այժմ ճամբորդական սպասարկութեան յատկացուած։

Իրազեկ շրջանակներու համաձայն, Գերմանիա կրնայ բոլոր այս ծանօթ օդանաւերուն վրայ աւելցնել գաղտնի շինուած օդանաւեր, այսպէս անոնց ընդհանուր թիւը հասցնելով 2,500 — 3,000ի։

Այժմ տեսնենք ֆրանսական օդանաւերը.—

240 օդանաւ (24 տորմիղ) ռմբակոծութեան յատուկ։

240 օդանաւ (34 տորմիղ) հետապնդումի յատուկ։

520 օդանաւ հետախուզութեան յատուկ։

100 օդանաւ հետախուզութեան յատուկ՝ գաղթապետութեանց համար։

120 ջրասաւառնակներ։

60 օդանաւ ծովային հետախուզութեան յատուկ։

Ֆրանսական օդանաւերը, ինչպէս կը տեսնուի, թուական առաւելութիւն մը կը ներկայացնեն, բայց թուղթի վրայ։ Այդ գերակշռութիւնը երեւութական է, որովհետեւ գերմանական օդանաւերու ճիշդ թիւը յայտնի չէ, եւ յետոյ ֆրանսական օդանաւերու մէկ մասը հին շինութիւններ են։

Ռուսիոյ օդանաւային ուժը կը ներկայացուի հետեւեալ թիւերով.—

300 ռմբաձիգ օդանաւ, 3 մեքենաշարժով, ժամական 160 քիլոմէթր թռիչքով, գործունէութեան շառաւիղը 1000 քիլոմէթր, 800 քիլոկրամ ռումբ փոխադրելու տարողութեամբ։

300 ռմբաձիգ օդանաւ, 4 մեքենաշարժով, ժամական 180 քիլոմէթր արագութեամբ։

300 թեթեւ օդանաւ, ժամական 180 քիլոմէթր արագութեամբ։

500 հետապնդիչ օդանաւ, ժամական 300 քիլոմէթր արագութեամբ։

600—700 օդանաւ հետախուզութեան յատուկ, ժամական 180—220 քիլոմէթր արագութեամբ։

Այսպէս ռուսական օդանաւային տորմիղը կը բաղկանայ 2000 օդանաւերէ։ Թուական գերակայութիւնը Եւրոպայի մէջ կը պատկանի Ռուսիոյ, սակայն մեքենաներու կատարելագործութեան տեսակէտով Ռուսիա ետ կը մնայ Անգլիայէն, Ամերիկայէն եւ Ֆրանսայէն։

Իտալիոյ օդանաւային տորմիղը ճարտարարուեստական տեսակէտով մէկն է աշխարհի լաւագոյն օդանաւային տորմիղներէն։ Իտալիա ունի

200 ռմբաձիգ օդանաւ։

100 ռմբաձիգ ջրօդանաւ։

350 հետապնդող օդանաւ։

410 հետախուզող օդանաւ։ Այս վերջին կարգի օդանաւերը ունին ժամական 400 քիլոմէթր արագութիւն։ Աւելցնենք որ իտալացի օդանաւորդները մեծ յաջողութիւններ ձեռք ձգեցին իրենց խմբական թռիչքներով եւ արագութեան մրցանիշով։

Անգլիական օդանաւային տորմիղը կը մատնէ մտահոգութիւն մը աւելի եւս կազմակերպուելու, ընդդէմ գերմանական սպառազինութեան սպառնալիքին։ Ունի 200 ռմբաձիգ օդանաւ, ժամական 250 քիլոմէթր արագութեամբ, 250 քիլոկրամ ռումբ փոխադրելու տարողութեամբ։

80 ռմբաձիգ օդանաւ, ժամական 200 քիլոմէթր արագութեամբ եւ 1000 քիլոկրամ ռումբի տարողութեամբ։

100 հետապնդիչ օդանաւ։

120 հետախոյզ օդանաւ։

300 զանազան օդանաւեր։

Անգլիացիները սկսած են շինել հետապնդիչ օդանաւեր, որոնք պիտի կարենան թռչիլ ժամական 400 քիլոմէթր։

Ամերիկայի օդանաւային ուժը հրապարակի է թէ զինուորական, եւ թէ առեւտրական տեսակէտով։ Ունի 400 հետապնդիչ օդանաւ, ժամական 375 քիլոմէթր արագութեամբ։

300 ռմբաձիգ օդանաւ, լաւ կատարելագործուած։

300 հետապնդիչ օդանաւ։

Այս վերջին կարգի օդանաւերը կը թռչին ժամական 300 քիլոմէթր արագութեամբ, կրնան փոխադրել 1000 քիլոկրամ ռումբ 1000 քիլոմէթրի վըրայ։

Ծովային օդանաւերը եւս կատարելագործուած են, կրնան գործել 4000 քիլոմէթր շառաւիղի մը վրայ ժամական 200 քիլոմէթր արագութեամբ։ Երկու հրաշալի նաւեր, Լէքսինկթըն եւ Սարաթոկա, կը փոխադրեն այդ ծովային օդանաւերը։

Ամերիկայի օդանաւային տորմիղը ունի 1400 օդանաւ։ Վերջերս պայքար մը կը մղուի 2200ի հասցնելու համար այդ ուժը։

Միհրան Պարթեւեան

—•—

Դեկտեմբեր 8ին իր բնակարանին մէջ հոգին աւանդեց վաստակաւոր ուսուցիչ մը, Պ. Միհրան Պարթեւեան, 74 տարեկանին։

Իր ասպարէզի ընթացքին շատ քիչ անգամ մամուլին մէջ գրուած է իր մասին, այլ սակայն հազարաւորներ կան իր աշակերտներէն որոնք երախտապարտ են։

Միհրան Պարթեւեան ծնած էր Պոլիս 1860ին։ Տասնեւութ տարեկանին կը նուիրուի ուսուցչական ասպարէզին՝ Ղալաթիոյ ազգային վարժարանը, երբ դեռ չէր հիմնուած Կեդրոնականը, ինչպէս նաեւ Բերայի Նաբէկեան վարժարանը՝ երբ նոյնպէս գոյութիւն չունէր այսօրուան խառնանը։ Կը վարէ յաջորդաբար Պոլսոյ զանազան արուարձաններու մէջ այցելու ուսուցչի պաշտօններ ու իր միակ աւանդած ճիւղը կ'ըլլայ հայերէն լեզուն։ Աւելի ուշ կը մնայ իբր մը նոյնին ուսուցիչ խառնանի մէջ։

Քաջ գրաբարագէտ էր եւ լեզուաբան. թէ այս ճիւղին եւ թէ աշխարհաբարի ուսուցման համար իրեն յատուկ մեթոտ մը ունէր։

Իր ուսուցչական ասպարէզը կը տեւէ 1878էն 1925, այսինքն ամբողջ քառասուն տարի, երբ առաջին տկարութիւն մը պատճառ կ'ըլլայ քաշուելու ասպարէզէն։

Այս բեղուն շրջանին անհամար եղած է թիւը իր աշակերտներուն։ Եղած է նախ ուսուցիչը սերունդի մը, եւ տարիներ վերջը կրկին ուսուցիչ նախորդ սերունդին զաւակներուն։

Շատ կանուխէն, Պէշիկթաշի ազգային վարժարանին նստարաններուն վրայ կ'ունենայ աշակերտներու կար-

գին Արշակ Չօպանեանը, կարճ շրջանի մը համար, յետոյ ամբողջ շարք մը ինչպէս Արամ Անտոնեան, Վահրամ Փափազեան, Թէոդիկ, Վարուժան, Տիկիններ Հայկանոյշ Մառք, Զապէլ Ասատուր, Արշակուհի Թէոդիկ, Տիկ. Սիրանոյշ Ալէքսանեան եւ շատ մը ուրիշներ:

Ինքնուրոյն ձեւ մը ունէր աշակերտները դասի հանելու՝ վիճակահանութեամբ, որպէսզի նախորդ դասին արդէն թիւ ստացած սան մը յաջորդ անգամ անփոյթ չգտնուի իր պարտականութեան մէջ...

Հանգուցեալը իր ծերութեան շրջանը անցուց իրեններուն մօտ:

Թողուց բոլոր զինքը ճանչցողներուն մօտ բարի եւ վաստակաւոր մարդու մը անունը, անուն մը որ կը շարունակուի այսօր իր զաւկին՝ Արայ Պարթեւեանի արուեստագէտի կեանքով, այս ալ կրթութեան մշակ մը:

ՅԱԿՈԲ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ԾԱՌԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԷՆՍԷՆ, 2 յունուար.— Կրթ. Երկսեռ Միութեան կազմակերպած ծառահանդէսը տեղի ունեցաւ կաղանդի գիշերը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Հանդէսը շատ յաջող անցաւ: Մեծ էր խանդավառութիւնը: Բոլորս պահ մը մոռնալով օրուան հոգերն ու վիշտերը, ընտանեկան տաք մթնոլորտի մը մէջ ուրախացանք, զուարճացանք եւ կուշտ ու կուռ վայելեցինք հաճելի երեկոյթ մը: Ծրպտուն դէմքով ոգեւորուած մեր մանուկները վառ նայուածքով գիտէին թէ իրենց օրն էր որ կը տօնուէր: Հայ լեզուին ու գրականութեան պանծացումը բոլորիս սիրտը հրճուանքով ու խայտանքով լեցուց. մանուկները երգեցին «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն եւ յուզեցին բոլորիս սիրտերը:

Վարչութեան հրաւէրին վրայ, մեծ թիւով Ֆրանսացի ընտանիքներ ալ ներկայ էին: Անոնք ջերմ գոհունակութեամբ մասնակցեցան հանդէսին և հաճոյքով մտիկ ըրին հայերէն թէ ֆրանսերէն բոլոր երգերն ու արտասանութիւնները:

Միութեան նախագահ Պ. Ամիրխանեան քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսին նպատակը. յիշեցուց թէ Վէնսէնի Կրթ. Երկսեռ Միութիւնը, ամբողջն կապուած է իր հետապնդած բարի նպատակին, եւ նախանձախնդիր հայ մանուկներու հայեցի կրթութեան, պիտի շարունակէ իր ճամբան աւելի մեծ ջանքերով ու զոհողութիւններով: Կոչ ըրաւ բոլոր հանդիսականներուն որպէսզի աւելի հետաքրքրուին միութիւնով եւ քաջալերեն անոր ձեռնարկները: Նախկին պատերազմիկներու նախագահը, գնդ. Վիոլ որ Վէնսէն կը բնակի, ճառով մը ներկայացուց Հայոց պատմութիւնը, գեղեցիկ խօսքերով գնահատեց հայ ժողովուրդին աշխատասէր ու բարեացակամ ոգին, յիշեց անոր համակրական վերաբերմունքը հանդէպ իրենց ազգին եւ փոխադարձաբար: Յետոյ յիշելով բազմաթիւ Ֆրանսացիներու ներկայութիւնը, ըսաւ.— «Տարուան այս վերջին գիշերը մենք մեր ուրախութիւնը կը խառնենք ձերինին հետ. կեցցեն Ֆրանսացիները, կեցցեն Հայերը»: Բուռն ծափերէ վերջ. Նախկին ռազմիկներու Պ. նախագահը պատուոյ բաժակ մը նուիրեց Պ. Խաչիկ Մարգարեանի, յիշելով Նուպար եւ Խաչիկ Մարգարեանի (հայր ու որդի) զոհողութիւնները հանդէպ իրենց Միութեան:

Կրթասիրաց Միութեան վարիչներէն Պ. Խ. Մելքոնեան ֆրանսերէն գեղեցիկ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ֆրանսացի հանդիսականներուն, որոնք եկած էին քաջալերել իրենց հանդէսը: «Մենք գոհունակութեամբ կ'ողջունենք մեր ֆրանսացի եղբայրներն ու քոյրերը, որոնք այս գիշեր եկած են իրենց ուրախութիւնները միացնել մեզի»:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ, արտասանութիւններ, ոտանաւորներ եւ երգերէ վերջ սկսան եւրոպական եւ արեւելեան պարեր, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս:

Միութեան վարիչները, Ֆրանսացի կարեւոր հիւրերը պատուեցին շամփանեաներով: Բոլոր հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ: Բոլոր ծախքերը հանելէ վերջ կլորիկ գումար մըն ալ ապահովուեցաւ Միութեան համար:

Հայ Կրթ. Միութեան վարչութենէն Պ. Պ. Ամիրխանեան, Մարգարեան եւ Գաբրիէլ Գավաքճեան ամէն ջանք թափած էին հանդէսին յաջողութեան համար: Գնահատելի էր նաեւ Պ. Գավաֆեան, մանկապարտէզի ուսուցիչը որ ամէն կիրակի սիրայօժար դաս կ'աւանդէ մանուկներուն:

Խանդավառուած օրուան հանդէսին յաջողութենէն, Պ. Ն. Մարգարեան Միութեան նուիրեց 100 ֆր., Պ. Ա. Ասատուրեան 50 ֆրանք:

Գ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՅՆ ՄԸ ԱՄԱՆՈՍԻ ՍՏՈՐՈՏԸ

Ֆըրրըտ Խան հաստատուած է Ամանոսի լեռնաշղթային հարաւային ստորոտը, Ամըգի դաշտին հիւսիս-արեւելեան եզերքը, զառիթափի մը վրայ: Օդը վատառողջ է: Ամառը գրեթէ անընդհատ տաք հով մը կը փչէ ստեղծելով հեղձուցիչ մթնոլորտ մը: Ճահճատենդը (մալարիա) ամէն տուն կ'այցելէ, գրեթէ առանց բացառութեան: Ջուրը առատ է, սակայն շատ կիր պարունակելուն քաղաքապետութիւնը որոշած է Ամանոսի լեռներէն ուրիշ ջուր բերել, եւ կ'ըսուի թէ մօտերս գործի պիտի ձեռնարկուի:

Մեծ պատերազմէն առաջ Ֆըրրըտ Խան աննշան գիւղ մըն էր: Հալէպի ճամբուն վրայ գտնուելուն համար ծանօթ էր իր խաներով ուր կ'իջեւանէին Ալէքսանտրէթէն Հալէպ երթեւեկող կարաւանները: Իր ափ մը հայութիւնը ջարդուած էր Ատանայի դէպքին:

Ֆըրրըտ Խանի նոր պատմութիւնը կը սկսի պատերազմէն վերջը: Իր կեդրոնական դիրքին պատճառաւ զարգացումը վերածուելով սկսաւ մեծնալ ու շէննալ, ներկայիս անիկա Ալէքսանտրէթի սանճագին առեւտրական եւ տնտեսական երրորդ կեդրոնն է, առաջինը ըլլալով Ալէքսանտրէթ, երկրորդը՝ Անտիոք: Ունի մօտ 6000 հոգի բնակչութիւն, որուն մօտ 4000 Հայ է, մնացեալը Թուրք: Այսպէս, Հայերը մեծամասնութիւն ըլլալով աւանը հայկական դիմագիծ ունի, եւ զայն շէնցնողը Հայերն են, նոյն իսկ Թուրքերու խոստովանութեամբ:

Աւանը մեծ մասամբ Տէօրթ Եօլէն, Հասանպէյլիէն, Էկպէզէն եւ Զէյթունէն եկած հոս հաստատուած են Կիլիկիոյ պարպումէն ետքը: Տեղացիները չնչին թիւ մը կը կազմեն: Հայերը կարեւոր դեր ունին հոս, ինչպէս կը ցուցնեն հետեւեալ իրողութիւնները: Հայ են քաղաքապետը, քաղաքապետական բժիշկը, քաղաքապետական տեսուչը, պետական թարգմանը, եւ կառավարական շատ մը պաշտօնեաներ: Նոյնպէս Հայ են տեղւոյս չորս բժիշկներէն երեքը:

Հայերը կը զբաղին արհեստով, առեւտուրով, փերեզակութեամբ եւ գործաւորութեամբ: Շատեր իրենց ապրուստը կը ճարեն հասկաքաղութեամբ: Ժողովուրդը կ'ապրի չնչին կեանք մը, եւ ամէն մարդ համեստ ապրուստ մը կ'ապահովէ եթէ ծոյլ ու անհոգ չէ: Հոս չկայ այն ծայր աղքատութիւնը որ քաղաքներու յատուկ է: Տնտեսական վիճակը կրնայ գոհացուցիչ նկատուիլ եթէ հաշուի առնենք արեւմուտքի տնտեսական սուր տագնապը:

Ամէն ուրբաթ հոս տեղի կ'ունենայ պազար մը ուր կը հաւաքուի շրջակայ բնակչութիւնը ծախելու իր բերքերը եւ գնելու իր պէտքերը: Այս պազարը այս շրջանակի տնտեսական կարեւոր ազդակներէն մէկն է:

Հայերը՝ կրօնքով կը բաժնուին այսպէս — 2500 հոգի հայ առաքելական, 1200 հայ կաթոլիկ, 150 հայ բողոքական: Իւրաքանչիւր համայնք ունի իր սեփական եկեղեցին եւ դպրոցը: Ազգային վարժարանի պատկերը հետեւեալն է.

Նախակրթարան 3 ուսուցիչ, 3 ուսուցչուհի, 127 մանչ, 71 աղջիկ:

Մանկապարտէզ 3 ուսուցչուհի, 127 մանչ, 133 աղջիկ:

Ընդհանուր գումարէն կը տեսնուի որ դպրոցը ունի ընդ պաշտօնեայ 458 աշակերտ, որ անցեալ տարիէն 100 աշակերտ աւելի է: Պիւտճէն կը գոցուի աշակերտներու թոշակներով, ազգ. կալուածներու եկամուտներով, եւ Բարեգործականի նպաստով:

Ազգային կարեւոր հարցերէն մէկն է դպրոցի նոր շէնք աւարտելու հարցը:

(Ազդակ)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ (Յապաղած).— Հակառակ ոգէտ ու նենգամիտ պառաւներու «չամեր»ուն, հակառակ թափառաշրջիկ մուրացկաններու զարշելի փորձերուն (պատմութիւն գրել) մեր կուսակցական կեանքը լուսաւոր օրեր կ'ապրի: Առողջ կազմ, տաքուկ մթնոլորտ, եղբայրական անկեղծ խանդավառութիւն, ահա բոլորը որ կայ մեր ընտանիքէն ներս:

Մեր կազմը օգտուելով ընկ. Ա. Արծրունիի ներկայութենէն երկու ընկերահամակրական դասախօսութիւններ սարքեց: Առաջինը տեղի ունեցաւ դեկտ. 15ին, Գ. Թաղապետարանի ժառանգարանը: Ներկայ էր երիտասարդներէ բաղկացած կոկիկ բազմութիւն մը, թէեւ դասախօսութեան մասին շատեր լուր չունէին: Դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Ներկայ կացութիւնը եւ Դաշնակցութեան դերքը»: Ընկ. Ա. Արծրունին մօտ մէկ ժամ խօսելով պատկերացուց աշխարհի ներկայ տնտեսական ու քաղաքական դրութիւնն ու անցքերը, իւրաքանչիւր ազգի հոգեբանութիւնն ու ձգտումները, գալիք բախտորոշ օրերու անակնկալները եւ Դաշնակցութեան բռնելիք դիրքը: Բացատրեց Դաշնակցութեան տեսակէտները ներկայ Հայաստանի ապագայի մասին, եւ ձաղկեց մեր բոլոր տեսակի հակառակորդները, որոնք առանց պատմութիւն ուսումնասիրելու, աջէն եւ ձախէն անտեղի քննադատութիւններով կ'աղմկեն հրապարակը վարկ ու դրամագլուխ մուրալով:

Բանախօսութենէն վերջ ընկերներ եւ համակիրներ զանազան հարցումներ տուին, որոնց բոլորին ալ ընկերը պատասխանեց փաստացի:

Բ. դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ դեկտ. 20ին, դարձեալ Գ. Թաղապետարանի սրահը: Այս անգամուան նիւթն էր՝ «Հայաստանը եւ միջազգային դիւանագիտութիւնը»: Դասախօս ընկերը սկսաւ պատերազմէն, բաւական մանրամասն պատմելով եկաւ մինչեւ Լօզանի ծանօթ դաշնագիրը: «Մեր հակառակորդները — ըսաւ, այժմ փորձեր կ'ընեն իրենց գլուխին ձեւով պատմութիւն գրելու. այն մարդը որ յաւակնութիւն կ'ունենայ Ալէքսանդրապոլի պատմութիւնը գրելու, պիտի չսկսի ուղղակի Ալէքսանդրապոլէն, այլ անկէ քանի մը տարիներ առաջ Պրեսթ Լիթովսքէն: Եթէ լաւ ուսումնասիրենք պատմութիւնը, բոլորին համար պայծառ ու հասկնալի պիտի դառնայ թէ ով պարտադրեց մեզի այդ «խայտառակ դաշնագիրը»:

Ընկերը յետոյ յիշեց Բաթումի, Տրապիզոնի, Կարսի համագումարները, բոլշեւիկներու տարած տխուր աշխատանքները: Համայնավար (ռուս) կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի ընդդիմադիր ընթացքը, Լենինի սպառնալիքը, Պուխարինի երախայի նման հեկեկոցը եւ կարգ մը ուրիշ փաստացի պատմութիւններ, որոնք կապ ունին Պրեսթ Լիթովսքի դաշնագրին հետ:

Ներկաներուն մէջ քանի մը համայնավարներ կային որոնք ձայն առին եւ հարցումներ տուին «միջազգային, միջազգային» հոլովելով: Դասախօսը ամէնուն ալ պատասխանեց «միջազգային» ձեւով:

Ունեցանք նաեւ քանի մը զուտ ընկերական ժողովներ ու հանդիպումներ որոնց ընթացքին ընկ. Աշոտ տուաւ մեր կուսակցութեան աշխատանքներու մասին տեղեկութիւններ:

Միսաք Միրզէ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ, Հ. Գ. Հ.ի նախկին սաներու կազմակերպած երեկոյթ պարահանդէսը, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին, դեկտ. 29ին, տեւելով մինչեւ լոյս: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Հ. Գ. Հ.ի սաներու միութեան կողմէ Պ. Արիս Բարանեան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, յետոյ սկսաւ հանդէսը, գեղարուեստական շատ խնամուած բաժինով մը: Ներկայացուեցաւ «Սամուէլ»ը, տռամ 3 արար հեղինակութիւն Միութեան անդամներէն Պ. Թահմազեանի: Կը մասնակցէին միութեան անդամները եւ դերասան Ա. Գմբէթեան: Շատ յաջող անցաւ խաղը, յուզելով ներկաները: Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ եւ խմբերգներ Միութեան անդամներու և Պ. Գմբէթեանի կողմէ:

Կէս գիշերին սկսան եւրոպական պարերը եւ տեւեցին մինչեւ լոյս: Ամբողջ պարի ընթացքին կը տիրէր երիտասարդական ոգեւորիչ եւ ուրախ մթնոլորտ մը: Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան անակնկալներ, շատ գոհ ձգելով հանդիսականները: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէր Հ. Գարակէօզեան Հօմի տնօրէն Պ. Ն. Դաւիթեանը իր տիկնոջ հետ, նաեւ Ֆրանսացի բարեկամներ:

Համակիր մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՏԿԱՆՇԱԿԱՆ ՎԷՃ ՄԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 դեկտեմբեր).

— «Հետաքրքրական վէճ մը տեղի կ'ունենայ վերջերս հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ը կազմող համայնավարներու եւ Ռամկավարներու միջեւ:

Ռամկավարները կ'ըսեն թէ Խորհրդային Հայաստանի անունով համայնավարներու սարքած ժողովներուն գացող ժողովուրդը բնաւ չի հետաքրքրուիր համայնավար գաղափարներով եւ նոյնիսկ հակառակ է անոնց, բայց կ'երթայ ժողովներուն, որովհետեւ կը սիրէ Հայաստանը եւ կ'ուզէ իր յարգանքն ու օգնութիւնը մատուցանել Հայաստանի:

Համայնավարները, ընդհակառակն, կը պնդեն թէ ժողովուրդը ուղղակի սիրահարած է իրենց գաղափարներուն եւ գիշեր ցերեկ Խորհրդային կառավարութիւն ու խորհրդային կարգեր կ'երազէ, թէ ժողովուրդին համար Հայաստանէն աւելի Խորհրդայինն է կարեւորը եւ թէ ատոր համար ալ ժողովուրդը դժկամակութեամբ կը լսէ ռամկավար ատենախօսները, մինչդեռ խանդավառութեամբ կ'ունկնդրէ համայնավար ատենախօսներուն:

Հայ զանգուածի հոգեբանութեան ծանօթ ո եւ է մէկը սակայն անմիջապէս պիտի տեսնէ, որ ոչ Ռամկավարները եւ ոչ ալ համայնավարները կ'ըմբռնեն իրականութիւնը: Իրողութիւնը պարզապէս այն է, որ մեր ժողովուրդի հակադաշնակցական փոքրամասնութիւնը, որ ժամանակ մը Ռամկավարներու հետ էր կապուած, սկսած է հեռանալ Ռամկավարներէն եւ իյնալ համայնավարներու գիրկը: Եւ այդ կ'ընէ ոչ թէ անոր համար, որ ոգեւորուած է համայնավար գաղափարներով կամ կը սիրէ Խորհրդային կարգերն ու կառավարութիւնը, այլ անոր համար, որ կը խորհի թէ Հայաստանին համար շատ աւելի օգտակար պիտի կրնայ ըլլալ, եթէ Ռամկավարներու փոխարէն ուժ տայ համայնավարներուն:

Տարիներ շարունակ այդ միամիտ մարդոց Ռամկավար չէֆերը ներշնչեցին այն սխալ գաղափարը, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը բարիք մըն է Հայաստանի եւ հայութեան համար, թէ Խորհրդային կարգերու տակ Հայաստան «դրախտ» մըն է դարձած կամ դառնալու վրայ է, թէ սիրել Խորհրդային կառավարութիւնը՝ կը նշանակէ սիրել Հայաստանը կամ քննադատել Խորհրդային կառավարութիւնը՝ կը նշանակէ Հայաստանի թշնամի ըլլալ: Եւ այդ տխմար մօքերէն մոլորուած Ռամկավար հետեւորդները այժմ բնականաբար եկած են այն տրամաբանական եզրակացութեան, որ եթէ այդ այդպէս է, այն ատեն շատ աւելի օգտակար է Հայաստանի համար փոխանակ Ռամկավար չէֆերու ետեւէն քալելու՝ քալել համայնավարներու ետեւէն: Երէկուան ռամկավար շարքայինները այլեւս պէտք չեն զգար Ռամկավար չէֆերու կասկածելի միջնորդութեան՝ Խորհրդային կառավարութիւնը սիրաշահելու համար եւ աւելի արդիւնաւոր եւ խելացի կը նկատեն յարիլ Խորհրդային կառավարութեան կուսակից համայնավարներուն, հարկաւ ոչ թէ անոնց աշխարհաքաղաքացիական գաղափարները առաջ քշելու, այլ Հայաստանի օգտին աւելի բան կարենալ ընելու մտահոգութեամբ»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Աթէնքի թերթերէն ցաւով կ'իմանանք մահը տաղանդաւոր տղու մը, դաշնակահար եւ երգահան Վահան Փափազեանի, որ չէջեր է վիրաբուժական գործողութենէ մը յետոյ, հազիւ 28 գարուններ բոլորած:

Պէտք է ճանչնալ հէք Վահանը, գնահատելու համար այն արժէքները, զորս կը խտացնէր ան իր մէջ: Վառվռուն երիտասարդ, խոստմնալից ուժ, արժէքաւոր արուեստագէտ (դաշնակահար), բարեսէր հոգի եւ հանրային ու մանաւանդ հայ մշակութային կեանքին նուիրուած մտաւորական: Աւարտած էր Աթէնքի Երաժշտանոցը, Ա. աստիճանի վկայականով եւ արժանացած՝ իր բոլոր փրոֆէսօրներու գնահատանքին, իբրեւ թանկագին տաղանդ մը:

Վահանը գաղափարապաշտ Հայ էր միանգամայն եւ իր ամբողջ էութեամբ կապուած՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն շարքերը մտնելու տենչը պիտի ունենար մօտ ատենէն, եթէ երբեք ճակատագիրը այնքան դաժան չըլլար իրեն նկատմամբ: Հանրային, մշակութային եւ դաշնակցական բոլոր ձեռնարկներուն մէջ էր շատ համակրելի, շատ արժէքաւոր բայց եւ միանգամայն շատ համեստ Վահանը, իր բոլորանուէր մասնակցութեամբ:

Հողակոյտին վրայ շատ զգայուն դամբանական մը խօսեցաւ ընկ. Գ. Կառավարենց, որ յուզեց ու լացուց բոլոր յուղարկաւորները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, Ա. Ժ. — Ստացած ենք: Կը կարգադրուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԱՆՏԷՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

Իր զինուորներէն ոմանք ալ քիչ թէ շատ նուագի յարմարութիւններ ունէին: Օրինակի համար Ուիտձըրին, այս երիտասարդը մատիտին ծայրը ակռաներուն մէջտեղը դնելով եղանակ կը նուագէր. ինքնատիպ մէկը այդ ճիւղին մէջ:

Ճիւլիըն Հիթ Ծնունդի առթիւ տուն վերադարձող բազմութեան վրայ նախանձեցաւ: Պոլօնեզի զինուորական հրամանատարութեան ներկայանալէ առաջ անոնցմէ մէկ քանիին հետ քանի մը գաւաթ ըմպելի խմեց: Անոնք չափազանց ուրախ էին եւ խնդալէն մարեցան, իմանալով որ Ճիւլիըն Ծնունդը Հուճի մէջ պիտի անցընէ:

— Բարեկամս, շատ հնդկահաւ չուտես, ըսաւ իրլանտական պահակներու իր բարեկամներէն մին, նմանապէս սէրս յայտնէ մեր վաղեմի Փիթըրսին:

— Ո՞վ է ան:

— Ո՛հ, քանի որ Հուճ գտնուած ես պէտք է որ ճանչցած ըլլաս ծերունի Փիթըրսը, առանց պոչի միականի առնէտ է, ոչ մէկ բան կրնայ զայն սպաննել, անգամ մը անոր վրայ մէկ ոտք հեռաւորութենէ կրակեցի, միայն մազերը խանձեցան:

Այդ օրը Հուճը խաղաղ էր: Ճիւլիըն Հիթ Քարլի մէջ «Հօթէլ տիւ Սօվաժ»ը գնաց: Այդ տեղը քաղաքակրթութեան ամենավերջին կայանն էր, հոն ուր մէկը կրնար նստիլ սենեակի մը մէջ՝ որուն տանիքը քանդուած չէ, ուր սեղան կայ վրան սպիտակ ծածկոցով եւ շիշ մը գինի: Սեւզան-պանդոկատէրին աղջիկը— շնորհալի նայուածք մը ունէր բայց՝ մտացիր: Նկատողութեան անգամ չէր առներ կրակի գիծէն նոր եկող խումբ մը ցեխաթաթախ սպաները, որոնք քիչ մը կնոջական հրապոյրի կարօտը կը քաշէին: Ճիւլիըն՝ որ իրենց ընտանիքին բարեկամ էր, յաջողելով աղջկան նայուածքը իր վրայ հրաւիրել, վերցուց բաժակը եւ անոր կենացը խմեց. աղջիկը իր ժպիտը փոխարինեց ու յետոյ խոժոռ կերպարանք մը ստացաւ: Ճիւլիըն աղջկան մօտ գնաց եւ անոր ուսին վրայ հակելով ըսաւ.

— Այս պարոններուն մեկնելէն վերջ փոքր նուագ մը կատարե՞նք, պարկիս մէջ բերանի օրկաններ ունիմ, ինծի հետ նուագելնուդ համար շատ գոհ պիտի մնաք, բերանի օրկանով մը անգամ կրնամ կենդանիներու եւ մարդոց հոգիները դիւթել:

Սեւզան իրեն խօսուածներուն մեծ մասը կը հասկնար, անգլիական բանակներուն Ֆրանսա գալէն ի վեր անգլերէնը բաւական լաւ սորված էր: Ուստի իրեն սովորական հեգնութեամբ պատասխանեց:

— Ես մարդ չեմ, ես կենդանի չեմ:

Դժբախտաբար Սեւզանին անձնական սենեակին մէջ իր մօրն ու քրոջը ներկայութեան տեղի ունեցած նուագահանդէսը ոստիկաններուն կողմէ պիտի ընդհատուէր: Ճիւլիըն դաշնակի ընկերակցութեամբ իր բերանի օրկանով գեղեցկօրէն կը նուագէ «Ներդաշնակ երկաթագործը», փոփոխակներով:

« Mais c'est merveilleux! գոչեց Սեւզանին մայրը, c'est vraiment la musique!»:

— Անշուշտ նուագ է, պատասխանեց Ճիւլիըն, եթէ կայ գործիք մը զոր ամէնէն աւելի լաւ կը նուագեմ՝ ան ալ բերնի օրկանն է:

Այդ նուագէն ազդուած էր, մինչեւ անգամ ոստիկանը որ յանկարծ ներս մտած, կ'ուզէր իմանալ թէ ինչպէս կ'ըլլար որ Նորին Արքայական Վեհափառութեան հրացանաձիգներէն տղակալ մը իր զօրամասին հետ չէր գտնուէր:

— Արձակուրդէս դեռ նոր կը վերադառնամ: Վաղը առտու արշալոյսին Հուճ կը հասնիմ: Ծնունդս ծովեզրը պիտի անցընեմ, բացատրեց Ճիւլիըն:

— Հո՞ւճ ըսիք, է՜հ:

Մինչեւ անգամ ոստիկանին սիրտը հալեցաւ, իմանալով որ այդ երիտասարդ սպան Հուճ պիտի երթար: Ինք Հուճի մասին լսած էր, եւ իր լսածները այնքան ալ հաճելի բաներ չէին:

— Հո՞ւճ, կրկնեց ոստիկանը, Աստուած ողորմի:

Եւ հանդարտ ունկնդրեց բերանի օրկանիսօլօ մը,—«Մայրս կը հրամայէ որ մազերս կապեմ»:

Ոստիկանը հօրեղբայր մը ունէր որ այդ երգը կը նուագէր ժամանակին. խոստովանեցաւ սակայն թէ Ճիւլիըն անկէց աւելի լաւ կը նուագէ. եւ աւելցուց որ թէեւ շատ կը ցաւի, բայց իր պարտականութիւնն է յայտնել որ մինչեւ ժամը ինը ամէն ոք պէտք է պանդոկէն մեկնի:

Ճիւլիըն նմանապէս շատ տխրեցաւ, մանաւանդ հիւանդանոցի կառքերը տեսնելով վիրաւորներով բեռնաւորուած: Իփրի ճամբան առանձին քալած միջոցին յարդարեց պողպատէ սաղաւարտը եւ թուլցուց կազին դիմակը:

Դարձեալ նոյն աղմուկը, նոյն ռումբերուն որոտը:

Երկնքի վրայ երբեմն լոյսեր կը փայլատակէին: Հեռուն իր փոքրիկ խմբակը գետնուղիներուն մէջ նստած էր. չամ աւազի պարկերուն ետեւ կծկուած: Երիտասարդ Պըրտսըն պիւքիւթի տուփի մը վրայ դրուած մոմի մը աղօտ լոյսին տակ, երազային նայուածք մը աչքերուն, անշուշտ հայրենիքը իր սիրուհիին նամակ գրելով էր զբաղած: Ուիտձըրին կ'անիծէր գիւնտղէնները, ընդհ. բանակեղին եւ Ուիլհէլմ կայսրը: Անոնք հարկաւ ուրախ զուարթ մէկ ծակէն միւսը կը վազվռտէին դարձեալ:

Ծնունդի գիշեր Իփրի մէջ: Երկինքի վրայ փայլատակող լոյսերը կը նմանէին Ծնունդի ծառին վրայ կախուած մոմի լոյսերուն, զորս իր մայրը հիմակ վառած ըլլալու էր: Ամէն անգամ որ լոյս մը փայլէր՝ աւերակներու ամպ մը կը բարձրանար երկինք ի վեր: Քանի մը հրազէններու պայթիւնը կը լսուէր, հասկցնելու համար թէ պատերազմ կայ՝ այլապէս բաղդատաբար աւելի հանդարտ վիճակ մը կը տիրէր:

Մթութեան մէջ պահակ մը ձայնեց. «Ո՞վ կայ հոն»: Տեղակալ Հիթի պատասխանին վրայ պահակը՝ «Ներողութիւն, պարոն»:

— Ոչինչ: Շնորհաւոր Ս. Ծնունդ:

Ճիւլիըն պահակին խնդուքը լսեց, որ տեսակ մը ողբ էր:

Տխուր կատակերգութիւն, այս, կատակարան Ճիւլիըն Հիթ կրնար նշմարել կատակը: Ու սկսաւ երգել հին երգ մը, զոր իր ընտանիքին մէջ Ծննդի երեկոյն կ'երգէին.—

Աստուած օրհնէ ձեզ, երջանիկ պարոններ,
Ոչինչ թող չսարսափեցնէ ձեզ...

(Շար.)

Բայց եւ այնպէս լաւատեսութիւնը ընդհանուր չէ: Մամուլը երկու մասին բաժնուած է: Մէկ մասը կը ջատագովէ կառավարութեան սեղանաւորական քաղաքականութիւնը, միւս մասը վրտանգաւոր կը գտնէ զայն: Մասնաւորապէս մտահոգ են պահպանողականները, որոնք դիտել կուտան թէ հինգ միլիառ փրանքի փոխառութիւնը անբաւական պիտի գայ եւ կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի շատ աւելի մեծ գումարներ փոխ առնել Պանք տը Ֆրանսէն: Կառավարութեան նպատակն է մղում տալ դիզուած վարկին եւ զեղչել տոկոսի սակերը, վերաբանալու համար գործերը:

Երկու մահապարտներու կիներր անձնասպան եղան

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ անցեալ շաբթու գնդակահարուած գործիչներէն Շատցքիի եւ Մանտէլշթամի այրիները անձնասպան եղան, պատուհանէն փողոց նետուելով: Երկուքը միասին կը բնակէին:

Մահուան սպառնալիք օդանաւորդ Լինտպէրկի

»»» · · «««

Գնդ. Լինտպէրկի երախային առեւանգութեան դատավարութիւնը շարունակուեցաւ հինգշաբթի օր: Ընդհանուր դատախազը կարդաց ամբաստանագիրը, որ ջախջախիչ փաստեր կը պարունակէ Հաուփթմանի դէմ: Ներկայ էին Տէր եւ Տիկին Լինտպէրկ եւ ստնտուն: Ամբաստանեալը, առաջին անգամ ըլլալով գլուխը վերցուց եւ ակնարկ մը նետեց Տիկին Լինտպէրկի, որ նուաղեցաւ: Ընդհ. դատախազը շանթահարիչ ակնարկով մը աչքերն ուղղած Հաուփթմանի՝ կը կարդար ամբաստանագիրը, պերճախօսութեամբ նկարագրելով երախան, առեւանգութեան պարագաները, սպանութիւնը, երախային դիակը, «որուն նեխած միսերը կը փրթէին ոսկորներէն» եւայլն: «Ահա ձեր դիմացն է մարդասպանը: Ես պիտի ապացուցանեմ թէ այս մարդն է որ առեւանգեց եւ սպաննեց գնդ. Լինտպէրկի երախան: Ան էոր վայրագ հարուածով մը նեղքեց երախային գանկը: Ան է որ փոքրիկ մարմինէն քաշեց հանեց գիշերազգեստը եւ դրկեց դժբախտ հօրը, դրամ շորթելու համար»:

Զափազանց յուզիչ էր Տիկին Լինտպէրկի վկայութիւնը: Դժբախտ մայրը հազիւ կը զսպէր իր արցունքները, լացնելով ունկնդիրները: Վկայութիւններ տուին նաեւ երիտասարդ օդանաւորդը եւ երախային ստնտուն:

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ գնդ. Լինտպէրկ մահուան սպառնալիքներ ստացած է: Այս պատճառաւ, ատրճանակով կ'երթայ դատարան:

Կը կարծուի թէ դատավարութիւնը վեց շաբաթ պիտի տեւէ: Պիտի լսուին 103 վկաներ: Երդուեալներու համար առաջարկուած էին 48 հոգի, որոնց քանը կիներ:

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐԷ ԻՆՔԶԻՆՔԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 3 յունուար, (*Յառաջ*)—Երէկ, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, Պուրկ լէ Վալանսի մէջ ինքզինքը թունաւորեց՝ խարբերդցի Կարապետ Մուշեանը: Երկուշաբթի իրիկուն սարքուած խնճոյքի մը մէջ մինչեւ առաւօտ խմելէ եւ զուարճանալէ յետոյ, երեքշ. մինչեւ կէսօրին ծանօթներուն եւ բարեկամներուն կ'այցելէ եւ կը վերադառնայ իր բնակարանը: Հայկական գրադարանէ մը գիրք մը առած ըլլալով, կը գրէ վրան, «տիրոջ վերադարձուցէք այս գիրքը, մնաք բարով, ես կը մեռնիմ»: Եւ կը խմէ երկու փոքր շիշերէն թոյնը: Քանի մը վայրկեան վերջը կը սկսի տառապիլ եւ պատէ պատ կը զարնուի: Տանտիրուհին լուր կուտայ ոստիկանութեան եւ անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրեն: Բըժիշկը կը ջանայ փրկել, սակայն դժբախտ երիտասարդը շատ օղի խմած ըլլալով, կը փակէ իր աչքերը: 34 տարեկան էր եւ Յունաստանէն Ֆրանսա եկած: Շ. Թ.

Մասնաւոր դպրոցներու տուրքի պարտքը

Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» լրագիրը կը գրէ թէ ելմտական գործավարութիւնը հետապնդումի սկսած է կարգ մը մասնաւոր դպրոցներու մասին, որովհետեւ ստուգուած է որ անոնք քանի մը տարուան տուրք պարտք ունին եւ ոմանք նոյնիսկ ուսուցիչներու չհասուրքը չեն վճարած, հակառակ անոր որ անոնց ամսականներէն տուրքի բաժինը կտրած են: Գործավարութիւնը որոշեր է «Հաճզ»ի ենթարկել քանի մը դպրոցներ որոնց պարտքը քանի մը հազար ոսկիի կը հասնի: Ելմտական գործավարութիւնը այս պարագան պիտի հաղորդէ կրթական գործավարութեան:

=o·o=

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ նորէն գործի սկսած է: Կիրակի օր Քէօսթէնտիլի մէջ սպաննուեցաւ սափրիչ մը, Վասիլեւ, դանակի հարուածներով: Ձերբակալուեցան երկու դաւադիրներ, որոնք անդամ են կազմակերպութեան եւ ոխ ունէին սափրիչին դէմ:

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ հանդիպեցաւ Օր. Իվօն Կոտտա, որ ծանօթ է իբրեւ լողալու ախոյեանը: Կը լուսանկարուէր Շամպէնիի մէջ, բազմաթիւ մարդոց հետ, երբ հրմշտուք մը տեղի ունեցաւ եւ օրիորդը գետին ինկաւ: Քանի մը հոգի վրան կոխած ըլլալով, օրիորդին կողերը խորտակուեցան: Անմիջապէս Փարիզ փոխադրուեցաւ, դարմանուելու համար:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ առաջին օրը, երեքշաբթի, ընդունուեցան հազար բանուորներ՝ Ժավէլի ճիւղին մէջ, 800 հոգի՝ Սէնթ Ուէն, 800 հոգի՝ Լէվալուա եւն.: Բանուորներու ընդհ. թիւն է 19,000, եւ դեռ յայտնի չէ թէ բոլորն ալ պիտի վերահաստատուի՞ն: Նոր դրամագլուխի կը սպասուի, բոլորը գոհացնելու համար:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Café Voltaire *սրճարանը, Օտէօն Թատրոնի դիմաց:*

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբի ընկերները 7 Յունուար Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը 5 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի ժողովը 5 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկեր Ս. Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆր. կ. խաչի իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը կը տօնէ Մանուկներու Օրը 6 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, rue de la Défense.: Տօնածառ: խաղալիքներ, պտուղ եւայլն պիտի բաշխուի փոքրիկներուն: Մուտքը ազատ է փոքրիկներու համար, մեծերու համար 2 ֆրանք:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԿՈՂՄԷ
6 յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սէրքլը կաթոլիկի մէջ
Բարման խօսք՝ ՀԱՅՐ ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Երգեր, պարեր, արտասանութիւններ: Ներկայացում «ՓՈՔՐԻԿ ՍՏԱԽՕՍԸ» եւ կենդանի պատկեր, դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:

Կարմիր խաչը զարդարած է տօնածառ եւ նուէրներ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն: Մուտք՝ 2 ֆրանք:

Այրի տիկին Մարիամ Քէչէճեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Քէչէճեան, Պ. Օհաննէս Քէչէճեան, Տէր եւ Տիկ. Սուքիաս Միրիճանեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Քօսսիկեան, Տէր եւ Տիկին խաչիկ Տէր Վահանեան ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց որդւոյն, եղբօր, աներորդւոյն եւ հօրեղբօրորդւոյն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ

(Պրուսայի Սէօլէզ գիւղէն)

որ կնքեց իր մահկանացուն 28 տարեկան հասակին մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Մարսէյլ Քոնսեփսիոն հիւանդանոցին մէջ, 2 Յունուար *1935*: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունուար 3ին:

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋ. Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները 6 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Au Clair de Lune սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ՝ փլաս տ'Իթալի:

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը 6 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ** ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ-սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները, ֆրանսական եւ հայկական թերթերու թղթակիցներու ներկայութեամբ:

Պիտի բացուին ԳՕԹԻՅՕՆ եւ զանազան անուշանոտութիւններ:

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր (14 հոգիէ բաղկացեալ):

Լաւագոյն առիթը որ հայ սափրիչները կարենան ցուցադրել իրենց գեղարուեստական կարողութիւնը:

Հայրենակիցնե՛ր, քաջալերեցէք մեր ձեռնարկը:

Մուտք այրերու՝ 8 *ֆրանք, կիներու* 5 *ֆրանք:*

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆր. կ. խաչի Սէն Թ'էթիէնի մասնաճիւղին կողմէ, 6 յունուար, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին նկեղեցիին սրահը:

Բոլոր հայ մանուկներուն անխտիր պիտի բաշխուի խաղալիքներ եւ պտուղ: Դպրոցիս աշակերտներուն կողմէ պիտի ըլլան արտասանութիւններ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Մուտքը ազատ է:

ԾԱԽՈՒ Է ԼԱՊՕՔՔԱՅԻ ՄԷՋ

=o=

Մեկնումի պատճառաւ դերձակի խանութ մը ամբողջ կազմածներով, բանուկ հրապարակի վրայ եւ ապահովուած յաճախորդներով: Լաւ պատեհութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝

V. Krikorianի, 82, Ave. Sr. Cassien, Cannes, La Bocca (A. M.):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

—·—

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Նէլսըն որոշումիս համաձայն գըտնուեցաւ, ես ալ Զարան համոզեցի որ նաւով պտոյտ մը ընենք: Եւ որովհետեւ Կլօրիան բաւական ատենէ ի վեր խարխլած մնացած էր, փոքրիկ նորոգութեան մը համար հարկադրուեցանք քիչ մը սպասել, այնպէս որ մինչեւ մեր Լոնտոն հասնիլը Սպիտակ Արծիւը իր երկրորդ ոճիրը գործած էր արդէն: Առիկա խմանալուս անձկութենէս սատակ դալրացայ, եւ Նէլսոնը անմիջապէս հօրս քով՝ ղրկելով խնդրեցի անկէ որ չուտով հեռանայ եւ ուրիշ վայր մը երթայ, օրինակի համար հարաւային Ամերիկա, եւ կեանքին մնացեալ մասը հոն անցնէ: Նէլըըն չարաթուան մը արձակուրդ ստացաւ, Զարայի պատրուակելով որ Անգլիոյ մէջ կարգ մը պզգականներ ունէր, որոնք կը փափաքէր տեսնել: Անոր մեկնելէն յետոյ, խորհելով որ նաւապետը իր առաքելութեան մէջ չի յաջողիր, մտածեցի ես ալ բան մը ընել, եւ որոշեցին մնացեալ հօրս երեք ընկերակիցները գտնելով, Հէնրի Մէյըրն, Ճօրճ Ուայթ, կամ Ֆրէնք Իկըլ — անոնց հօրս մտադրութիւնը ազդարարել, այսպէսով թերեւս կարենայի փրկել անոնց կեանքերը: Լոնտոն գացի եւ վայրին անծանօթ մը ըլլալուս՝ անյոյս փնտռտուք մը կատարեցի, փնտռտուքէս յուսահատ երբ այդ գաղափարէն այլեւս հրաժարելու վրայ էի՝ զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, թերթի մը մէջ Հէնրի Մէյըրնի մը մասին յօդուած մը կարդացի, (արժեթուղթի միջնորդ մը որ ժամանակին Աւստրալիայի մէջ հանքատէր է եղեր): Այս պարագան զուգադիպութենէն աւելի բան մը թուեցաւ ինծի, նոյն անունը եւ միեւնոյն ատեն Աւստրալիա բնակած: Ուստի որոշեցի որ եւ է պատրուակով մը մարդուն այցելել եւ բերանէն խօսք մը կորզել թէ ժամանակին Աւստրալիայի մէջ ճէյմս Հայաթ անունով մէ՞կը ճանչցած է: Եթէ ճանչնար ուրեմն կը նշանակէր որ մարդս գտած էի: Այն ատեն պիտի ըսէի անոր ով ըլլալս եւ պիտի խնդրէի որ քիչ մը ատենի համար պահուըտի: Թերեւս այս բոլորը ձեզի համար երախայական եւ անիմաստ թուին, ճօն, բայց յուսահատած էի եւ եւ մէկ հաւանականութենէն միւսը կը նետուէի: Դառնալով պատմութեանս, իմացայ որ այս արժեթուղթի միջնորդը՝ Հէնրի Մէյըրն, Հէմփսթէտ կը բնակի: Մտածեցի որ անոր հետ առանձին խօսելու ամենայարմար առիթը գիշերն էր, ուստի նոյն գիշերն իսկ անոր տունը գացի: Դէպի դուռը գացած պահուս նշմարեցի որ գետնայարկի սենեակներէն մէկուն մէջ լոյս կար, որուն պատուհանին վարագոյրները չէին քաշուած, արդեօք փնտռած մարդս այդ սենեակին մէ՞ջ էր, որոշեցի անգամ մը ներս նայիլ, յամր քայլերով լոյսին մօտեցայ, պատուհանին հասլիւ քանի մը քայլ մնացած բան մը տեսայ, չունչս բռնուեցաւ... պատուհանը բաց էր եւ մէկը անկէց ներս կը նետուէր: Ապշանքէս քիչ մը ատեն այսպէս կեցած դիտեցի. յետոյ տեսայ որ ներս ցատկող անձը հայրս էր. առանց երկվայրկեան մը անգամ կորսնցնելու պէտք էր արգիլէի նոր ոճրագործութիւն մը: Գրեթէ նոյն վայրկեանին հօրս ոտքերուն տակ սպիտակ փայլուն առարկայ մը նշմարեցի, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, բայց գիտեմ որ ծռեցայ եւ վերցուցի այդ առարկան, եւ տեսայ որ անիկա արծաթեայ թռչնաձեւ բան մըն էր... փոքրիկ Սպիտակ Արծիւ մը: Ուրեմն կասկածներս ճիշդ էին, առաջ նետուելով կիսով չափ պատուհանը ցատկեցի: Հիմակ տարտամ կերպով կը յիշեմ որ հոն երկու անձ տեսայ, մէկը կռնակը դարձուցած էր, միւսին դէմքը դէպի ինծի դարձած, եւ ձեռքին մէջ ատրճանակ մը բռնած էր: Անոնց ուշադրութիւնը իմ վրայ հրաւիրելու համար պօռացի եւ գրեթէ միաժամանակ կուրծքիս մէջ սաք երկաթի մը մխուիլը զգացի: Ալ ուրիշ բան չեմ յիշեր. օր մըն ալ ինքզինքս Կլօրիայի մէջ գտայ:

Նաւապետ Նէլսընը, հօրս փափաքին վրայ, իմ չգիտցած մասս ամբողջացուց: Կը թուի որ իմ պօռալս մէկ արգիլինք միայն տուեր է, Հէնրի Մէյըրնի ուշադրութիւնը գրաւեր եւ զէնքին բլթակը քաշեր է այն վայրկեանին ուր հայրս ալ իր զէնքն է պայթեցուցեր: Մէյըրնին գնդակը կուրծքիս մէջ մխրճուեցաւ, հօրս գնդակը անոր սիրտը մխուեցաւ եւ վայրկեանապէս մեռաւ: Հայրս անմիջապէս ետ դարձեր է հասկնալու համար թէ պօռացողը ո՞վ էր: Ես կէսս սենեակին ներսը կէսս ալ դուրսը պառկած մնացած էի: Եւ որովհետեւ նաւապետ Նէլսընը հօրս տուած առաջին այցելութեան հետը լուսանկարներէս հատ մը տարած էր անոր, նաեւ այն իրողութիւնով ուր Նէլսընին միջոցով խնդրած էի քաշուիլ, մտքին մէջ այլեւս կասկած չէ մնացեր որ հոդ պառկողը ես էի: Եւ հայրս զիս վերցնելով իր ինքնաշարժին մէջ է դրեր, տարեր է զիս մինչեւ Պրայթըն, մեր զբօսանաւը:

— Ահա ամբողջ պատմութիւնս, ճօն: Այս առաւօտ նաւապետ Նէլսըն խցիկս գալով յայտնեց ինծի թէ հօրս քով պիտի երթայ, վերջին տեսակցութիւն մը եւս ունենալու, պնդեցի որ միասին տանի զիս, համաձայնեցաւ պայմանով որ ինք երթայ նախ տեսնէ հայրս եւ իր հաւանութիւնը առնէ զիս ալ հետը տանելու համար: Լոնտոն եկանք: Հոս գալէս քիչ առաջ Նէլըըն վերադառնալով ըսաւ որ հայրս բացարձակապէս մերժած է որ եւ է տեսութիւն: Այլեւս ամէն բանէ յուսահատ՝ որոշած էի Փլիմութ վերադառնալ, նաւապետ Նէլսընն ալ քովս էր այդ միջոցին եւ կը խօսակցէինք: Երբ այդ հեռագիրը ստացայ, անմիջապէս որոշեցի ձեզ գտնել, հասկնալու համար թէ ուր էիք տարած Զարան:

Կէս ժամէն աւելի եղած էր որ Սթէֆըն Հայաթ իր պատմութիւնը կը պատմէր, որուն ամէն մէկ բառը խոր հետաքրքրութիւնով մտիկ կ'ընէր Սըր ճօն, եւ իրեն այնպէս կը թուէր թէ հազիւ տասը վայրկեան անցեր էր:

— Հիմակ ի՞նչ պէտք է ընել, հարցուց երիտասարդը, տեսնելով որ Սըր ճօն կը լռէր:

— Չեմ գիտեր Սթէֆըն: Խորհելու ժամանակ պէտք է տաք: Այնքան բաներ պատմեցիք, եւ տակաւին այնքան բաներ կան զորս չենք գիտեր. բայց դժբախտութիւն Աստուծոյ, ոչ դուք ոչ ալ Զարան որ եւ է կերպով մեղադրելի չէք: Իսկ դուք շատ պատուաւոր շարժած էք:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 6 Janvier 1935

ԺՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2696

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿԱՐ ՏԵՒԵՑ ԹՄՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչո՞ւ ընդհանրապէս կը վրիպինք եւ կէս ճամբան կը մնանք, տեղացիներու հետ յարաբերութիւն հաստատած ատեն։

Ինչո՞ւ յաճախ անհամութիւններ կը ծագին եւ մեր ձեռնարկները իրենց նպատակէն կը շեղին, փոխանակ հանրօգուտ առաւելութիւններ ապահովելու։

Եւ ինչո՞ւ, մեզի քաջածանօթ օտարներն անգամ, երբեմն չկամութեամբ կը մօտենան։

Գլխաւոր պատճառը, անշուշտ, այն է որ չունինք ծրագրեալ ուղղութիւն եւ մեթոտիկ աշխատանք։ Օր մը այսպէս, օր մը այնպէս։ Օր մը ասո, օր մը ան, համաձայն իր հայեցողութեան կամ ճաշակին։

Այս թերութենէն կը ծնի առաջին վրիպումը, — անկարողութիւն՝ պահելու, զարգացնելու արդէն հաստատուած կապեր։

Ուրիշ պատճառ մը, որ սերտ կապ ունի միւսին հետ, մեր երեւալու, ունելու եւ ունեցնելու մարմաջն է։ Ցուցադրական մոլութիւն։

Մենք ալ հասարակ «սալթանաթ»ով զբաղած ենք, Փարիզէն մինչեւ ուր որ կ'ուզէք։

Արարողութիւն, ծիսակատարութիւն, շլացուցիչ ցոյցեր, որոնք պղպջակի պէս կը ցնդին, միեւնոյն ատեն տհաճութիւն պատճառելով իսկապէս եւրոպական տիպարներու։

Տարակոյս չկայ թէ այս մոլութիւնը միասին բերած ենք Արեւելքէն։ Բայց չէ՞ որ Եւրոպան տեսանք աչօք — բացօք եւ նորանոր նրբութիւններ սորվեցանք …

Եթէ չենք սորված, ո՞վ է պատասխանատուն։

Երբ Թուրքիա կը գտնուէինք, բանդէտներ իրար կը հրմշտկէին, «քոլոնէլ»ին կամ «ժէնէրալ»ին մօտենալու, բարեւ տալու եւ բարեւ առնելու համար։

Մինչեւ Փարիզ եւ աշխարհի բոլոր պողոտաները հասանք եւ տեսանք թէ ո՛վ ինչ է կամ թէ համազգեստը ամէն բան չէ։

Դժբախտաբար, շատ բան չէ փոխուած, այնտեղէն այստեղ։

Թերեւս նրբացած են կենցաղավարութեան ձեւերը, սակայն տժգոյն կը մնայ բուն խորքը։

Աւելի պարզ խօսինք։

Տեղացիներու հետ — այստեղ եւ ամէն տեղ — ընդհանրապէս յարաբերութիւն կը պահեն, 1. անոնք որ հին կապեր կամ հանգամանքներ ունեցած են, — 2. Անոնք որ լեզու գիտեն։

Շատերը, առաջին կարգէն, յարմարութիւն ունենալով հանդերձ, յոգնած են, եւ տարապարհակ աշխատանքի մը պէս կը նային այս գործին վրայ։

Իսկ միւսները եթէ լեզու գիտեն, կա՛մ Հայոց պատմութիւն չեն գիտեր, եւ կամ չեն հետաքրքրուիր մեր հոգերով, ու կը պարծենան իբրեւ աշխարհաքաղաքացի։

Տակաւին կան բախտախնդիրները, որոնք չորս բացած են իրենց աչքերը, որ եւ է մերձեցում անհատական շահու կամ փառքի ծառայեցնելու համար։

×

Ի՞նչ կ'առաջարկենք, այս ընդհանուր դիտողութիւններէն յետոյ, որոնք միայն Ֆրանսայի չեն վերաբերիր։

1. Կարելի եղածին չափ սերտ յարաբերութիւններ հաստատել ամէն տեղ, պիտանի տարրերու հետ, անհատ կամ խմբակցութիւն։

Պայման չէ որ անոնք անպատճառ տիտղոսաւոր շուքեր ըլլան։ Մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը պէտք է գգուշանայ ցուցական, արարողական ծեքծեքումներէն, որոնք իրենց յատուկ սերունդը ունին։

2. Կազմել, ուր որ կարելի է, երեկոյթներ կամ զրոյցներ, ծանօթացնելու համար թէ մեր ժողովուրդը եւ թէ անոր արժէքները։

Մէկ հատիկ երաժշտական — գեղարուեստական երեկոյթ, կոմիտասեան համերգ մը տասը ճառի կամ հատորի դեր կրնայ կատարել, մեզ ճանչցնելու համար։ Մահացու մեղք չէ տասը գինարբուքէն մէկուն ծախքը տրամադրել այսպիսի ձեռնարկի մը, մինչեւ անգամ կոմիտասեան պատարագի մը։

3. Մերձեցում՝ բնիկ երիտասարդութեան հետ, որուն լաւագոյն մասը պիտի դառնայ վաղուան ղեկավարութիւնը կամ առաջաւոր մտաւորականութիւնը։

Այս քանի՞ անգամ է որ կը յիշեցնենք թէ՝ յետպատերազմեան ուսանողութիւնը եւ մտաւորականութիւնը պարզապէս անճրկած են այս ճակատին վրայ։

«Տանսինկ»ը ֆրանսացուցած է շատ — շատերը, բայց միտքերը մնացած են ասխայի կամ ծոյլ։ Աչքերն ու ոտքերը կը շարժին, իսկ հոգին կը ժանգոտի անզգալաբար, որովհետեւ բոլորն ալ կը խորհին թէ «ազգի մասին մտածողներ կան», եւ իրենց պաշտօնը միայն պարել է կամ ծափահարել։

Անշուշտ այս բոլոր հոգերը կը թեթեւնան, եթէ ունենանք խառն Միութիւններ՝ գոնէ գլխաւոր կեդրոններու մէջ։

Ինչո՞ւ կարելի կ'ըլլայ Հելլենեւհայ Միութիւն կազմել Յունաստանի մէջ, իսկ այստեղ ամէն բան բախտին կը ձգուի։ (Ինչպէս եւ Սուրիոյ, Իրաքի կամ Իրանի մէջ)։

Պարբերաբար հրաւէր ուղղել, սեղան շակել, բաժակ պարպել, հայկական երեկոյթի մը կանչել՝ օգտակար բաներ են։ Բայց խաբուսիկ։

Տասը տարուան թմրութենէն վերջը, եթէ չսթափինք եւ հիմնական աշխատանքի չնուիրուինք այս ճակատին վրայ, վաղը մեր գոյութիւնն ալ կը մոռնան, Փարիզէն մինչեւ Թաւրիզ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երկրաշարժ Պոլսոյ, Իզմիրի, Էնկիւրիի Պալըքեսերի եւ Ռոտոսթոյի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն յունուար 4 թուակիրով.— Երկրաշարժի հինգ զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան այսօր, ժամը 4.45էն 6.20, թեթեւ վնասներ պատճառելով կարգ մը թաղերու մէջ։ Բազմաթիւ ճեղքեր բացուեցան շէնքերու պատերուն վրայ։ Խուճապ ծագեցաւ սինէմաներու, պարասրահներու եւ ուրիշ զբօսաբաններու մէջ։ Հրշէջներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն ամբողջ գիշերը, այն շէնքերուն առջեւ որոնք փլչելու վտանգի տակ են։

Ցնցումներ զգացուած են նաեւ Էնկիւրիի, Իզմիրի, Ռոտոսթոյի, Տարտանէլի եւ Թրակիոյ մէջ։ Կը կարծուի թէ շարժի կեդրոնը այս տեղէն 50 մղոն անդին կը գտնուի։

Ուրիշ հեռագիր մը հաստատելով միեւնոյն լուրը, կ'աւելցնէ.— երկրաշարժի ծանր ցնցումներ զգացուեցան Պալըքէսիրի մէջ։ Կը կարծուի թէ շարժին կեդրոնը այս քաղաքն է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ եւ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՍԿՍԱՆ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

Փարիզի մէջ լաւատես են արդիւնքի մասին

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը այսօր է որ երկարօրէն պիտի խօսակցի Պ. Մուսոլինիի հետ, բոլոր վիճելի հարցերու մասին։ Երկու օրէ ի վեր, պաշտօնական ընդունելութիւններ եւ միջանկեալ խօսակցութիւններ կ'ունենան։ Պ. Մուսոլինի անձամբ կայարան գացած էր, ընդունելու համար իր հիւրը։ Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին բարեկարգութեան համար։ Սպառազէն ուժեր կը հսկէին կայարանէն մինչեւ հիւրանոց։

Տեղական թերթերու թղթակիցները կը շարունակեն լաւատես լուրեր հաղորդել, իսկ ուրիշներ աւելի վերապահ են։ Բանակցութիւնները ամէնէն աւելի յառաջ գացած են կեդր. Եւրոպայի, աւելի ճիշդ՝ Աւստրիոյ վերաբերեալ հարցերու մէջ, բայց ոչ գաղթային խնդիրներու առթիւ։ Բոլորին կարծիքը այն թէ Թունուզի խնդիրը դիւրաւ պիտի կարգադրուի։ Ֆրանս. գրաւումէն առաջ, իտալական գաղութը առանձնաշնորհներ ապահոված էր այդ գաղթավայրին մէջ, հպատակութեան մասին։ Այժմ հարցը այն է թէ ե՛րբ պիտի վերջանայ այդ առանձնաշնորհը, հի՞նգ, տա՞սը թէ տասներինգ տարիէն։ Աւելի բարդ է արեւելեան Ափրիկէի խնդիրը։ Իտալիա հող կը պահանջէ այս նակատին վրայ։ Նախապէս շատ պահանջկոտ էր, բայց հիմա պատրաստ է գոհանալու սահմաններու սրբագրութեամբ մը, աչքերը դարձուցած ըլլալով դէպի Հապէշիստան։ Այս երկիրը կը գտնուի Էրիթրէի եւ Սոմալիի իտալական գաղթավայրերուն միջեւ, որոնց մէկը միւսէն բաժնուած է Ճիպութիի ֆրանսական եւ Սոմալիլէնտի անգլիական գաղթավայրերով։ Դէպի Հապէշիստան ծաւալման բոլոր ճամբաներուն մեկնակէտը կը գտնուի Թանուրայի ծոցին վրայ, որ Ֆրանսայի ձեռքն է։ Իտալիա կ'ուզէ դէպի ծով ելք մը ապահովել Էրիթրէի համար, պահանջելով սահմանակից Օպոքի նաւահանգիստը. Ֆրանսա կը վարանի անդամատել իր ստացուածքը եւ վըտանգել Ճիպութիի ապահովութիւնը։ Այս պատճառաւ, առաջարկեց բաժին մը հանել Իտալիոյ, Ֆրանքեւհապէշական երկաթուղիին մէջ որ միակ ճամբան է Հապէշիստանի ներսերը երթալու համար։ Այդ պարագային, ընկերութեան բաժնեթուղթերէն 2000ը պիտի յանձնուէր իտալացիներուն, միեւնոյն ատեն մէկ աթոռ յատկացնելով վարչական խորհուրդին մէջ։ (Ընկերութիւնը ունի 35,000 բաժնեթուղթ, իսկ վարչական խորհուրդը կը բաղկանայ 15 անդամներէ)։ Իտալիա շատ աննշան կը գտնէ այս զիջումը, իսկ ֆրանսական կառավարութիւնը այս գինին վրայ սեղանաւորական դժուարութիւններ տեսնելով, կը նախընտրէ սահմանային սրբագրութիւն մը կատարել ի նպաստ իտալական Էրիթրէի։ Այս առաջարկէն ալ գոհ չէ Իտալիա, առարկելով թէ միայն աւազ եւ ժայռ կը տրամադրեն իրեն։

Ուրեմն, այս կացութեան մէջ են գաղթային խնդիրները։ Իսկ միւս հարցերու մասին աւելորդ է խօսիլ, քանի որ բուն բանակցութիւնները նոր պիտի սկսին։

Յունուար 20ին ալ դէպի Լոնտոն

Անգլիոյ հրաւէրին վրայ, վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եւ արտաքին նախարար Պ. Լավալ որոշած են Լոնտոն երթալ կարելի եղածին չափ շուտ։ Այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունուար 20ին, Հռոմի տեսակցութենէն, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի ժողովէն եւ Սարի հանրաքուէի արդիւնքէն անմիջապէս վերջը, ինչ որ կ'աւելցնէ իր կարեւորութիւնը։

«Գործ ճարեցէք, ոչ թէ նպաստ»

Մ. Նահանգներու խորհրդարանին 74րդ նստաշրջանի բացման առթիւ, նախագահ Րուզվէլթ պատգամագիր մը ուղղելով, առաջարկեց հանրօգուտ շինութեանց նոր եւ աւելի ընդարձակուած վարչութիւն մը հաստատել, գործ ճարելու համար հինգ միլիոն գործազուրկներու, փոխանակ նպաստ բաշխելու անոնց։ Նախագահը շեշտեց թէ ժամանակը եկած է նպաստի գործը մէկդի դնելու եւ ամէն ջանք թափելու, որպէսզի քաջառողջ եւ աշխատելու ընդունակ մարդիկ կարենան պահել «իրենց արժանապատուութիւնը եւ ինքնավստահութիւնը»։ Նախագահը ինք վստահ է իր ծրագրին յաջողութեան մասին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԱՄԷՆԸ ԱՅՍՊԷՍ ՎԱՐՈՒԷԻՆ…

— ο —

Նամակ մը եւս, այս անգամ մեր շրջանէն։ Միջերկրականի ափերէն։

Սիրելի «Յառաջ», այս նամակս կրկին հայցէի փոփոխութեան համար է որ կը ղրկեմ ձեզի։ Այս վերջին փոփոխութեան բուն պատճառը բոլորովին ուրիշ բան է։ Դուք շատ անգամներ լսած ու գրած էք «ՅԱՌԱՋ»ի սուղ էջերուն մէջ, այն ձրիակեր ու ձրիավարժ մարդոց մասին, որոնք ուրիշի վատակովը կամ ուրիշի թերթերովը կ'ուզեն սնանիլ։ Ահա ճիշդ այդպիսի բան մըն է որ պատահեցաւ ինծի։

Իմ թերթս կուգար իմ բնակավայրի մօտիկ խանութի մը վրայ, որովհետեւ կը բնակինք հայկական տուներու մէջ, որոնք դեռ թիւ չունին։ Վերջերս երբ գացի թերթս առնելու, ի՞նչ տեսնեմ, թերթս ուրիշին է տըւեր խանութին վարպետը, որ միեւնոյն տան սեփականատէր է։ Ահա, այսպէս ուրիշներ առանց վճարելու, ձրիաբար կ'օգտուէին իմ թերթէս, ինչ որ ինծի համար անհանդուրժելի էր։ Ուստի առանց ժամանակ կորսնցնելու կը գրեմ այս նամակը, յանձնակերպի բերելու մակաբոյծի դեր կատարողները։ Ես միշտ ալ իրենց արժանի պատասխանը տուած եմ, ըսելով որ եթէ կը սիրէք կարդալ «Յառաջ»ը, բաժանորդագրուեցէք անոր։ Ուստի ահա ճիշդ այս եղածներուն համար հայցէի փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը զգացի։ Որով սոորեւ կը գրեմ թէ հին եւ թէ նոր հասցէս».—Ա.

Ո՛րքան սրտառուչ է, իրաւունքի եւ մամուլի պաշտպանութեան այս եղանակը։

Անգամ մըն ալ կարդացէք.

— «*Ուրիշները ձրիաբար կ'օգտուէին իմ թերթէս։ Ուստի առանց ժամանակ կորսնցնելու կը գրեմ այս նամակը, յանկարծակիի բերելու համար մակաբոյծի դեր կատարողները*»։

Կարդացէք եւ խորհրդածեցէք իւրաքանչիւրդ առանձին։

Հազարներ կը կազմեն այս «մակաբոյծի դեր կատարողները», հայերէն թերթի եւ գրքի պատմութեան մէջ։

Հազարներ կը կարդան օգտուելով բարեկամներու բարեհաճութենէն, բացակայութենէն, հարեւանութենէն, հացէի զուգադիպութենէն, ազգականութենէն, անհոգութենէն։

Ժառանգական օրէնքով, «ընկալեալ սովորութեամբ» եւ մասամբ նորին։

Այդ մակաբոյծներէն ո՞րը դրամ չի գտներ խաղի, թուղթի, «տանսինկ»ի, ըմպելիքի, անուշահոտութեանց կամ աղջկան համար։

Եւ քանինե՛ր գին չեն հարցներ օտար հրատարակութեանց համար, գիրք թէ թերթ, հպարտութեամբ տեղաւորելով զանոնք իրենց ափին կամ գրպանին մէջ։

Այն ալ, ընդհանրապէս ոչ թէ կարդալու եւ օգտուելու համար, այլ ի ցոյց մարդկան։

Իսկ երբ կարգը կուգայ հայկական հրատարակութեանց, թերթ կամ գիրք,— բանաձեւը պատրաստ է.

— Արամ, սա լրագիրդ կուտա՞ս քիչ մը։

— Արսէն, առջի օր հայերէն գիրք մը գներ էիր. երբ լմնցնես, ինծի տուր, մէկ մը աչքէ անցընեմ։

Այսպէ՛ս էր երէկ։ Այսպէ՛ս է այսօր։

Հակառակ անոր որ, Եւրոպա կը գտնուինք, եւ ամէն օր, առտու — իրիկուն կը տեսնենք թէ ի՛նչպէս մարդիկ իրենց կարդացած թերթը կը նետեն շոգեկառքի կամ հանրակառքի նստարաններուն վրայ, «Թայմզ»էն մինչեւ «Ժուռնալ»ը, բայց ոչ ոք միտքէն կ'անցընէ առնել եւ կարդալ։

Ընդհակառակն, բոլորն ալ պարտականութիւն կը սեպեն Գնել, որպէսզի իրաւունք ունենան կարդալու…

ՎԱՀԷ

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Շատեր, որ սպանեալ Կիրովի յաջորդեց իբրեւ վարիչ Լենինկրատի խորհուրդին, յայտարարեց թէ Զինովիեւի խմբակին դէմ գործադրուած պատիժները բաւական են եւ այլեւս խմբական ձերբակալութիւններ պիտի կատարուին։ Կարլ Մարքս կաճառէն ութ փրոֆէսէօրներ ձերբակալուեցան իբրեւ մեղսակից Թրոցքիի։ Կ'ըսուի թէ աքսորականնին գաղափարները պաշտպանած են իրենց դասախօսութեանց մէջ։

Մասնաւոր օրէնքի մը համաձայն, Խ. Միութեան իւրաքանչիւր բնակիչ պէտք է անցագիր մը ունենայ, իբրեւ միակ ինքնութեան թուղթ։ Բազմաթիւ գիւղացիներ կարդալ — գրել չգիտնալով կորսնցուցած կամ ոչնչացուցած են իրենց անցագիրները։ Այսուհետեւ չափազանց խիստ պատիժներ պիտի տրուին այսպիսի պարագաներու մէջ (տուգանք եւ բանտ)։

*** Անգլիական եւ ռուսական թերթերը կը շարունակեն դըրդագին լուրեր հրատարակել վերջին դէպքերու մասին, քանի մը հազարի հասցնելով գնդակահարեալներու թիւը։ Կը հաստատեն թէ Կովկասի մէջ ալ գնդակահարութիւններ կատարուած են։ Ֆրանսական կարեւոր թերթերը, որոնք ուրիշ ատեն այնքան կ'ազմկէին, տօ հասարակ վերապահ են վերջին բարբարոսութեանց մասին, իբրեւ հետեւանք ֆրանքեւռուս մերձեցման, ինչպէս եւ առեւտրական բանակցութեանց, որոնք սկսան Մոսկուայէն եւ կը շարունակուին Փարիզի մէջ։*

Տարակոյս չկայ թէ կացութիւնը ծանր է Խ. Միութեան մէջ եւ վերջին դաժանութիւնները տկարութեան նշան կը համարուին։ Այդ դաժանութիւնները կը յիշեցնեն 1921ի սարսափները, անհամար գնդակահարութիւններով։ Շատեր չեն կրնար համոզուիլ թէ միայն Կիրովի սպանութիւնն է այդ բոլորին պատճառը։ Վերջին 14 մահապարտներուն ամբաստանագիրը չի լուսաբաներ ամբողջ խնդիրը։ Եթէ դաւադիրներուն նպատակը ապստամբութիւն յարուցանել էր, Զինովիեւի եւ Քամենեւի պէս փորձառու գործիչներ գիտէին թէ անհատական ահաբեկումով չեն կրնար յաջողիլ եւ թէ այդպիսի փորձերը ինքնասպանութիւն են հեղինակներուն համար։ Կիրովի սպանութիւնը պարզապէս պատրուակ է, ծածկելու համար աւելի մեծ չարիքներ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ

Անգլիոյ արհեստակցական միութեանց ընդհ. ժողովին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին եւ բողոքագիր մը ներկայացուց, վերջին գնդակահարութեանց առթիւ։ Դեսպանը սքանչելի յաջողութեամբ կատարելով դիւանագէտի դերը, երկար քարոզ մը կարդաց, ապացուցանելու համար թէ արդար է ինչ որ եղաւ։ Կրկնեց թէ ահաբեկչական արարքներ սարքուած էին, թէ դաւադիրներէն շատերը արտասահմանէն եկած էին, ռումբերով, ատրճանակներով եւ ուրիշ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻՊԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԱՒ ԵՒ ՅՈՒԴԱՅԻ..

»»»··«««

Մոնփառնասի փառքը՝ Քուփոլ սրճարանը նստած ենք: Նկարիչներու այս սակարանին մէջ, արուեստագէտները իրենք զիրենք ցուցադրելու եկած են: Երեք հոգի ենք, սեղանին վրայ երեք գաւաթներ, սեւ ու ճերմակ իրար խառնուած: Հայ իրականութեան սեւն ու ճերմակը կը խըմենք. քափէ քրէմ խօսակցութիւն մը, յոգնած նայուածքներ: Կը ծխենք, կը բամբասենք: Քափէ քրէմ դէմքեր ունինք:

Սրճարանը լոյսերու մէջ կը ծանծրանայ, արեւելեան բաղնիքի մը աղմուկը տարբեր լեզուներու եւ հընչիւններու, համերգի վերածուած, կը պլլուի նոր մտնողներուն օձիքին: Թուչային ծուխը կը նկարուի բոլորին ալ աչքերուն մէջ, որ կը թուլցնէ խռովայոյզ հոգիները:

Ցանկարծ ներս կը մտնէ Աշոտ Ամիրխանեան, իր հինաւուրց վերարկուին մէջ կծկուած, դէմքին դալուկը թեթեւ մը գունաւորուած, աչքերը պղտոր, բայց չարժական ու անհանգիստ:

Դուրսը՝ սառնէկ ցուրտ մը կայ, Աշոտ սրճարանին տաք օդէն կը թօթվուի, ինչպէս աքաղաղ մը հաւնոցէն դուրս կ'ելլէ արեւոտ օդով մը, սրճարանին լոյսերը զինք կը տաքցնեն, վերարկուին օձիքը կը շակէ, կը նստի մեր քովը, ու կը նայի բարկացած մեր երեքին: Ցաւագին ժպիտ մը կը լուսաւորէ իր մաշած դէմքը, նիհար ծնօտին վրայ չագանակագոյն մօրուքը անկանոն բուսած, հաստ շրթներուն երկայնքին մութ - չագանակագոյն պեխերը խողանակի նման կտրուած, աւելի կը սաստկացնեն իր տխուր ժըպիտին խորհրդաւորութիւնը:

— Ձեր կործանելիք Փարիզը ձեզի, ես կը մեկնիմ այս Սոդոմ - Գոմորէն:

— Ինչո՞ւ, ըսինք երեքս ալ միաբերան:

— Կին մը զիս կը հետապնդէ, երեք օրէ ի վեր:

Խնդացինք քրքջալէր: «Բախտաւոր ես», ըսաւ մէկը: Միւսը վախցուց զինք,—գաղտնի ոստիկանուհի մը կրնայ ըլլալ: Ես միջին ճամբայ մը գտնել կարծեցի.

— Հին բարեկամուհի մը թերեւս, Աշոտ, մոռցուած սէր մը ...:

Խորապէս տխրեցաւ Աշոտ:

— Ի՞նչ կ'առնես, հարցուցինք, երեքս միասին:

— Քափէ - քրէմ մը:

Քանի մը բոպէ հազիւ անցաւ, երբ տակաւին մեր զարմանքը չէր հանդարտած, Աշոտ վեր ցատկեց, սոսկումէ աւելի ջղային չարժուձեւ մը ըրաւ եւ գոյնը նետեց: Կարծէք սատանայ մը աչքին առջեւ կանգնած ըլլար, եւ յուզուած՝:

— Ահա զիս հետապնդող կինը, մըլտաց:

Արդարեւ մեզի շատ մօտիկ՝ սեղանի մը առջեւ տեղաւորուեցաւ պարզ, բայց խնամքով հագուած, հասուն կին մը, ժպտագին մեզի նայեցաւ բայց նայուածքը սեւեռած էր Աշոտին վրայ, աչքերը սեւ էին, յօնքերը աղեղի նման քաշուած, բայց մազերը գարեջուրի փրփուրներու նման բաց - խարտեաշ՝ ալիք - ալիք դուրս թափած էին իր պզտիկ սեւ գլխարկին քովերէն եւ ծոծրակէն: Դէմքը չպարուած զգալի կերպով, այնպէս որ ազգութիւնը ճանչնալ անկարելի եղաւ:

Աշոտ ուզեց հեռանալ սրճարանէն: Ձգեցինք որ մեկնի, մենք ալ մեր կարգին հետաքրքրուիլ սկսանք:

Կինը գլանիկ մը վառեց եւ գարեջուր մը ապսպրեց, տրցակ մը թուղթ հանեց ու գծել սկսաւ:

×

Պերլինէն նոր էր վերադարձած, Աշոտ Ամիրխանեան: Փարիզ եկած էր, չոտերու պէս փրկութեան յոյսով: Խոշոր զանգուածը հոն է, ըսաւ, տեսնենք ի՞նչ կ'ընեն անոնք մայրաքաղաքներու մայրաքաղաքին մէջ: Աշոտ ուզած էր Փարիզի մէջ թաղել իր անցեալը, լոյսերու հրաշախօս պատրանքներու մէջ: Զինքը կը գտնէինք ամէն տեղ, սիրալիր եւ կասկածոտ:

Շատ անկանոն հագուած, հագուստները հինցած, բայց գլխուն մազերը խնամքով սանտրուած, հակասութիւն մը թերեւս իր անխնամ զգացումներուն եւ խառնիխուռն գաղափարներուն հետ:

Աշոտ Ամիրխանեան հայրենասէր է եւ ընկերվարական, փիլիսոփայութիւն լաւ գիտէ, եւ շատ բան կարդացած է, չափէն աւելի կարդացած, Քանթէն մինչեւ Պէրկսոն, Տարվինէն մինչեւ Այնշթայն, Տէքարթէն մինչեւ Քայզէրլինկ, Նիցչէ եւ Ֆրոյտ, եւ իր ուղեղը այնքան լեցուած է, որ ներքին վառ կրակէն եռուն գաղափարները յորդած են: Աշոտ պատմաբան է, ամէն մէկ խօսքին վկայ կը բերէ նշանաւոր գիտնականի մը մտածումները, ինչպէս ուսուցիչն, որ դասի կուտայ գիրքը ձեռքին: Ամէն դէպք պատմութեամբ կը լուծէ Աշոտ: Գրած է երկար ուսումնասիրութիւն մը Քարլ Մարքսի վրայ, որուն անտեղի ըլլալը հպարտութեամբ կը յիշէ:

Սակայն մաքուր եւ ազնիւ նկարագրի տէր մարդ է, եւ ուղղամիտ, հակառակ իր զարտուղի գաղափարներուն:

— Երկիր, հայրենիք, ժողովուրդ տառաձգական բառեր են, կը գոչէ Աշոտ, բայց չի յուզուիր: Պատերազմը դէպք մըն է ժողովուրդները երիտասարդացնելու եւ ուժեղցնելու ծառայող: Դրամատէրերը տղրուկներ են որ ամբոխին արիւնը կը ծծեն, եթէ արիւն չունենայ ժողովուրդը, տղրուկները չեն փակիր...:

Աշոտ կեանքի հրապար հարցերուն առջեւ անտարբեր է, իսկ հեռանկարին հետաքրքրութեամբ կը տարուի աննշան դէպքերով: Կը սիրէ կատակներ ընել:

— Արուեստագէտները՝ հմայիչ խամաճիկներ են: Գիտութիւնը՝ փորձառու անծանօթ մը, որուն ով ըլլալը չ'ենք գիտեր եւ եթէ գիտնանք՝ արժէքը կ'իյնայ: Բնութիւնը՝ անսահման թիւրիմացութիւն մը:

Մարդը՝ նուազ պղուչ քան ճակատագիրը, աւելի խենթ քան բնութիւնը, հաւասարապէս արագ ինչպէս պատահարները, ուժեղ եւ անզգայ տարերային օրէնքներու առջեւ, բայց վախկոտ՝ մարդկային օրէնքներու դէմ:

— Իսկ, Սէ՞րը, հարցուցինք, օր մը, ընկեր Ամիրխանեանին:

Դէմքը խռովեցաւ, չպատասխանեց: Պատմութեամբ զայն լուծել, անկարելի էր, միայն զգացինք որ զինք անհանգիստ ըրինք:

Ամիրխանեան, սակայն, հակասութեան տիպարն է, մտացի է եւ տրամաբանող, չափէն աւելի տրամաբանող, այնքան որ հետը խօսիլ եւ վիճաբանիլ՝ կը նմանի Նախնական դատարանի մը ճանկը իյնալուն՝ երբ յանցանք չես գործած:

Ամբողջ ուսանողութեան շրջանին, ոչ մէկ սիրային արկած, ոչ մէկ կանացի ժպիտ չէ եկած խանգարելու իր աշխատանքները, եւ պայծառացնելու իր մռայլ դասերը:

Ազգերու պատմութիւնը լրջօրէն ուսումնասիրած է, սակայն Ներոնեան շրջանէն՝ կեսարի արքունիքէն հեշտանքի, խրախճանութեան ցանկայարոյց կիրքերու դէմ ընդվզումի ալիքը զինք աւելի զաղնացուցած է: Ատած է թագաւորները, կայսրները, սուլթանները, աւատապետները որոնք սիրուհիներու կրքոտ ալեկոծումներուն մէջ խեղդած են ժողովուրդներուն տառապանքի եւ զրկանքի աղաղակները: Քանի պատմութեան խորը մտած է, այնքան ատած է կինը եւ պաշտամունքի երկիւղած խռովքը ունեցած է Շօփէնհաուրի հանդէպ:

Ծանչցած է կինը միսի եւ կիրքի խառնութիւններուն մէջ, գտած է զանոնք մաս առ մաս հնչիւն համբոյրներով, սակայն կանացի գիրկընդխառնումներուն գերագոյն երանութիւնը ոչ մէկ սարսուռ տուած է իր հանդարտ հոգիին եւ իր քարացած սիրտը ժխտած է զգուանքի հեշտախտով եւ զզայաճոխ մեղկութիւնը, այնպէս որ իր զգացումները թառամած, իր պատանիի խենթ երազները վաղաժամ ցամքած, կիրքերը մարած են: Կարծես Աշոտ պաշտօնն ունենար մարդկային ցանկութիւնները հիմքէն խախտելու:

— Կինը պուպրիկ մը, կինը սատուածային էակ մը, այո, կեղծ էակ մը: Կեղծիքի արձան մը, վա՜յ ձեզ կռապաշտներ ...:

Մարդամօտիկ է, սակայն, Աշոտ, եւ սիրալիր, ուրախ պահերուն, գեղեցիկ կ'երգէ, եւ իր անուշ, քնարական ձայնը հոգիին խորը կը տանի երազի եւ դառնութեան սարսուռներ:

— Տըլէ խամա՛ն ... վանայ քեաղքի:

Ինքն ալ, երբ նոր եկած էր Վանէն, ուսանելու համար Պերլինի համալսարանը, երազի նման խռովիչ տղամարդ էր, ուժեղ, տիրական, զնդերները ջլապինդ, նայուածքը կենդանի, այտերը առողջ ու լեցուն, մինչդեռ հիմա հալածուած մարդու մը վախը կայ իր նիհար դէմքին վրայ:

Քիչեր գիտեն թէ ի՜նչ տխուր բան է փիլիսոփայութիւն ուսանիլ՝ երբ թարմ երիտասարդ ես, որուն զգայարանքները փոխուած են մտածումի, քիչեր կը հասկնան այդ փորձութեան կախարդիչ գաղտնիքը: Ապրիլը ինքնին երանութիւն մը չէ եղած, ո՞ւր կը մնայ փիլիսոփայօրէն ապրիլը:

Այս հարցերուն Ամիրխանեան մէկ պատասխան ունի, անփոփոխ եւ խորհրդաւոր:

— Խելք ծախելու համար, խենթ պէտք է ըլլալ:

Ամիրխանեան խելք չէր ծախեր, այլ ձրի կուտար հանդիպողին, կուտար ունեցածն ու չունեցածը, առատօրէն, անսպառ...:

Կին մը զինք կը հետապնդէր, սիրուն կին մը: Սարսափի մատնուած էր Աշոտ: Սրճարանէն դուրս ելաւ, վերարկուին օձիքը վեր առաւ, վիզը ներս քաշեց, կծկտեցաւ եւ պանդոկ գնաց: Ջիղերը այնպէս լարուած էին որ սրունքները դողալ սկսան, սարսափելի ցուրտը դէմքին մորթը խածաւ, փոթթեց: Աչքերը աւելի խորը իյնան, ինչպէս երկու գամեր հաստ կաշիի մը վրայ մխուած, այնքան անգութ կերպով, այնքան բրտօրէն:

Թաշկինակի մեծութեամբ սենեակ մը, պատուհանը առաստաղէն: Երկինքին կապոյտը աչքի մը պէս չարժական, Աշոտ երկնցաւ անկողնին վրայ, դողդղաց, ինքզինքը նաւու մը վրայ կարծեց, կոտրտած աթոռ մը, սեղան մը, գիրքեր, թուղթեր դէզերով, բաց գիրք մը գերեզմանաքարի մը չափ խոշորցաւ աչքին, մաշած ճամբու պայուսակը անկիւն մը կը քնանար քոսոտ շան մը պէս, վառարանը աչքեր ունեցաւ հրեղէն բացուածքով:

Ցանկարծ դուռը զարկին, Աշոտ ընդոստ վեր ցատկեց, պահ մը ապշած նայեցաւ, վախը սիրտը կծկեց, միտքը ձգտումի մը մէջ լարուած չգործեց, դուռը կրկին զարնուեցաւ, ուշքի եկաւ եւ շատ կամաց.

— Մտէ՛ք, ըսաւ, իր ձայնէն ինքն ալ վախնալով:

— Պարոն, թոյլ կուտա՞ք, վայրկեան մը ձեզ հետ տեսնուելու:

Աշոտ արձանի մը սառերին նմանեցաւ: Կինը սիրալիր շարունակեց.

— Երկու խօսքով բացատրեմ այցելութեանս նպատակը: Շաբաթ մըն է որ ձեր ետեւէն կը շրջիմ գաղտնի ոստիկանի մը յամառութեամբ: Վեց տարի է որ կը փնտռեմ եւ հիմա գըտած ըլլալուս այնքան ուրախ եմ ...

— ...

— Թերեւս զարմանալի թուի ձեզի այցելութիւնս եւ աւելի զարմանալի՝ ձեզ հետապնդելս:

— Բայց ո՞վ էք դուք, Տիկի՛ն, կմկմաց Աշոտ:

— Ո՛չ, պարզ նկարչուհի մը, պարոն:

— Ի՞նչ կ'ուզէք ինծմէ, ուրեմն, Տիկին:

— Դուք առաքեալ մըն էք, պարոն, իսկական առաքեալ մը, որ կը փնտռեմ վեց տարիէ ի վեր:

— ...

— Ձեզ կը վարձատրեմ, պարոն, առատ կը վարձատրեմ, մի մերժէք,

Կինը մօտեցաւ Աշոտին, հետաքրքրութեամբ դիտեց քայքայուած դէմքը որ տակաւին ազնուական նրբութիւն մը ունէր, դիտեց զայն խելայեղ յուզումով, ինչպէս վերագտնուած թանկագին հնութիւն մը:

— Կը խնդրեմ որ, յարեց կինը, չմերժէք զիս: Գերմանիոյ մէջ վեց տարի առաջ երբ տակաւին անծանօթ արուեստագիտուհի մըն էի, նկար մը, խոշոր նկար մը պատրաստելու ձեռնարկեցի, Յիսուս եւ իր տասներկու առաքեալները, զոր պիտի նուիրեմ ծննդավայրիս եկեղեցիին եւ որ իմ գլուխ գործոցս ըլլալու կոչուած է, բոլոր առաքեալներն ալ նկարուած են մանաւոր «մօտէլ»ներու վրայ: Վեննետիկ վերջացուցի Յիսուսը, սակայն Յովհաննէսը եւ Յուդան ինծի մեծ դժուարութիւն եւ խնամք պարտադրեցին: Վեց տարի առաջ Պերլինի մէջ գտայ իմ նախասիրած Յովհաննէսս, գեղեցիկ տղամարդ մը, հինաւուրց ազնուականի միամտութեամբ, փառայեղ դիմագծերով, որուն մօրուքը ոչ մէկ տեղ կրցայ գտնել...

Աշոտին աչքերը տարօրինակ փայլ մը առին, նայուածքը գամուած մնաց նկարչուհիին վրայ, մինչ ան շարունակեց հանդարտօրէն.

— Վեց տարիէ ի վեր Յուդայի տիպարը կը փնտռէի եւ ահա գտայ, որքան նման երեւակայութեանս մէջ ծնունդ առած Յուդային, մանաւանդ երբ ձեզ դիտեցի քիչ առաջ, դուրսը, կծկտած, ձեր նայուածքը շուարած, մտահոգ: Ձեզ կաշկանդող վախին մէջ գտնել կարծեցի Յուդայի ներքին տառապանքը:

Աշոտ գլուխը երերցուց, դատապարտեալի մը պէս:

— Գիտեմ որ ոչ մատնիչ էք, եւ ոչ ալ դաւաճան մը, պարոն: Հոգիով, սրտով անպայման բոլորովին հակառակն էք, նոյն իսկ ատոր համար է որ զիս չափազանց կը հետաքրքրէք, դո՛ւք, անգիտակից եւ անխմանալի Յուդան մտքիս պատկերին:

Աշոտի մթագնած երեւակայութիւնը յանկարծ պատռեցաւ. հրաշքի նըման բան մը լուսաւորեց միտքին բոլոր անկիւնները, յիշողութիւնը երազի պէս պրիսմակեց հոգիին մէջէն տխրանուշ երանգներով:

Ձեռքը ճակտին տարաւ, քրտինքով ողողուած էր:

Վեց տարի առաջ Պերլին արուեստանոցի մը մէջ, նկարուած էր իբրեւ տիպար Յովհաննէս առաքեալի, վարձատրած էին զինք, այդ դրամով փիլիսոփայական գիրքեր էր գնած ... այս կինն էր ուրեմն որ զինք նկարած էր վեց տարի առաջ, անշուշտ չէր յիշեր, այնքան փոխուած էր ինք; անճանաչելի ըլլալու աստիճան: Յովհաննէս եւ Յուդայ ... վեց տարի ... Բայց այս կինն ալ փոխուած էր, աւելի երիտասարդացած, աւելի թարմացած, մազերը սեւ էին այն ատեն, ականջներն ի վեր բաւական ճերմկցած, այտերը այնքան լեցուն չէին, յօնքերը հաստ, ձայնը հաստ, նայուածքը տարբեր էր: Անդունդի մը երկու եզրերը կանգնած իրար նայեցան: Խորունկ լռութիւն մը տիրեց, սենեակը չարժիլ սկսաւ, պատերը խօսեցան, գիրք մը վար ինկաւ, գիրերը աչքերու պէս նայեցան, Աշոտ սեղանին կռթնեցաւ, ալեկոծութեան բռնուած նաւու մը մէջ էր ...

— Ես էի, տիկին, Յովհաննէսի տիպարը, չէք յիշեր անշուշտ, որքա՜ն փոխուած եմ:

— Տէր Աստուած, ի՞նչ պատահեցաւ ձեզ այս վեց տարուան մէջ:

Աշոտ յուսահատ գլուխը երերցուց, սիրտը սեղմուեցաւ, աչքերը մթագնեցան եւ ուղեղին մէջ խոշոր պարապ մը գոյացաւ, ի՞նչ ըրած էր ամբողջ վեց տարի, անդունդ մը բացուեցաւ, ահաւոր փլուզում մը ... Վեց տարի փիլիսոփայութեան ուսանող եղած էր Աշոտ, եւ առաջին անգամ իր աչքերուն առջեւ հրեղէն գիրերով Հէր Տոքթորի վկայականը ցցուեցաւ, այրեց, փոշի դարձուց իր էութիւնը ...

Դառն ժպիտ մը զինք երախայի նման զուարթացուց, հոգին թեթեւցաւ, պարապին մէջ հեկայ մը դարձաւ, լեռնացաւ, բարձրացաւ ամպերէն անդին, ու ինկաւ ...

— Ի՞նչ ունիք պարո՛ն, ի՞նչ ունիք:

— Երեք օրէ ի վեր կերակուր չեմ կերած, տիկին, ըսել կ'ուզէր, ոչինչ, եղածը սովորական բան է, յաճախ կը պատահի. երբ լաւ մը ճաշենք, կ'երթանք ձեր արուեստանոցը, կարծեմ հէրչաֆտարաս կը ըսէիք, օ՛հ, ոչ, Պերլին չենք, Փարիզ ենք, մոռցայ, կը նկարէք զիս, Յուդայի տիպարը ... ու խնդաց Աշոտ ցաւագին կծկումներով, հոն կը տեսնեմ նաեւ Յովհաննէսը ... զուարճալի բան, վեց տարի ... Ուրեմն երթանք:

Կինը յարգանքով մէկ կողմ կեցաւ եւ մեղմօրէն ըսաւ.

— Ձեզմէ վերջ, խնդրեմ, Հէր Տոքթոր ...

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ ՍԻՄՖՈՆԻԱՆ

=o=

Նուէր Նորակառոյց Երեւանին

Որպէս խարտեաշ մի հովուհի,
Հագած ոսկի, հագած ճարինջ,
Ներքեւ իջաւ գեղեցկուհին,
Ներքեւ իջաւ արեւը ջինջ:
Ու լուսաճեմ այդ քայլւածքից,
Շիկնեց յանկարծ սարը մօտիկ·
Նա քաղաքի քարէ մէջքին,
Կապեց փայլուն, փայլուն գօտի:
Ու երկինքն է կարծես պայթել,
Քշել մութը սեւ, արփինէ ...
Որքան շողուն ճառագայթներ
Ոստոստում են չարաճճի:
Մերթ թառում են ծխնելոյզին
Երկնասլաց գործարանի,
Մերթ քաղաքի թիկնեղ ուսին,
Նորակառոյց եւ պատանի ...:
Իսկ քաղաքում ո՞վ է երգում,
Այնպէս անուշ արշալոյսին,
— Այն մուրճերն են զիլ համերգում
Յաղթ կառուցման մեծ հանդէսին:
Օդում, որպէս մի ճուռղիւն,
Հատու, զնգուն, մեղմ հնչիւններ,
Նոր տան հիմքն են զգում հողում
Եւ բարձրացնում քարէ սիւներ:
Տուֆն է շիկնում հարւածներից,
Երբ վարդագոյն մէջքին յանկարծ
Մուրճն է իջնում թափով վերից,
Նոր երգ հիւսում, դեռ չերգւած ...
Ղեկավարն է այս համերգի՝
Կառուցողը ջլուտ, ուժեղ,
Որը քարէ յաղթ լարերին
Թելադրում է կամքն անշեղ:
Եւ անսովոր այս համերգին
Ունկնդրում է արեւը ջինջ,
Այն շիկահեր գեղեցկուհին
Հագած ոսկի, հագած ճարինջ:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

«ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ»...

=o=

Ո՛վ Աստուած Աբրահամի, Իսահակի եւ Յակոբի, ականջ տուր իմ ձայնիս, որքան ալ անիկա խառնուած ըլլայ Փարիզ քաղաքի ժխորներուն: Չէ՞ որ դուն կրնաս ովկիանոսին խառնըւած կաթիլ մը գինին գտնել ու զատել:

Ո՛վ Իսրայէլի Աստուածը, դուն էիր որ քու ժողովուրդդ հանեցիր Եգիպտոսէն եւ առաջնորդել տուիր դէպի Քանան երկիրը: Քանզի այն ժամանակ Փարաւոններու լուծի տակ ժողովուրդդ կը հեծէր իբր թէ:

Լսած կ'ըլլա՞ս արդեօք որ Հայ կամ Արմէն անունով ժողովուրդ մը կայ, որ դարերէ ի վեր իրաւցնէ կը հեծէ ամէն ազգի եւ տեսակի Փարաւոններու լուծերուն տակ: Եւ իր Փարաւոնները քու գիտցած ապրանքդ չեն: Այս նորերը ի մէջ այլոց թալլած են հիներուն արքայադամբանները:

Հին Փարաւոնները չար չէին, դուն աղէկ գիտես: Անոնք պատուական մարդիկ էին, շինող, չէնցնող, ազնիւ ու նոյն իսկ միամիտ: Ոչ մէկ յանցանք ունէին անոնք. դուն էիր որ խաղեր կը սարքէիր եւ անոնք քու հրամանովդ չարի դերը կը կատարէին ակամայ, ի հարկէ ստիպեալ: Դուն չարութիւն կը ներշնչէիր Փարաւոնին, յետոյ ալ պատիժ մը կուտայիր: Անկէ վերջը Փարաւոնին զղջացողի դեր կը յանձնէիր ու աղէտը կը դադրեցնէիր: Պատուհասը վերնալէն ետքն ալ կը խստացնէիր Փարաւոնին սիրտը: Տասն անգամ այս խաղը կրկնել տուիր, ջուրը արիւնի փոխելով, երկիրը գորտերով լեցնելով, շնաճանճեր ղրկելով, կենդանիները կոտորելով, փոշիի մէջ խեղդելով ամէն ինչ, ժանտախտ, կարկուտ, մարախ, երեք օր խաւար ու առջինեկ զաւակներու մահ: Պարզապէս տասը արարող թատերախաղ մը բեմադրեցիր իբր գեղագոյն բեմադիր, Եգիպտոսի հողը բեմ դարձնելով: Այս բոլորին մէջ ի՞նչ յանցանք ունէր խեղճ Փարաւոնը որ բռնակալի ապերախտ դերը կը տանէր, հակառակ իր բարեկամեցողութեան, անդադար անիծուելով ու զոհուելով:

Ո՛վ թատրոն խաղցնող Աստուած, հիմակուան Փարաւոնները խաղի չեն գար: Անոնք է որ քեզ կը խաղցնեն ու հասոյթը իրենց գրպանը կը դնեն: Իսկ եթէ պատահի որ իրենց սարքած թատերախաղին մէջ երեւին, անպայման հերոսի, մարտիրոսի, վեհանձն ու վեհ եւ անձնազոհ տիպարներու դերեր կ'առնեն:

Հիմակ հասկցա՞ր թէ հայ ժողովուրդը ինչ տեսակ Փարաւոններու լուծին տակն է ինկած:

Հասակդ եւ էրիկմարդութիւնդ ցոյց տուր ա'լ ու չարչարեալ, խաչեալ եւ ողջ ողջ թաղեալ սա նահատակ ժողովուրդը ազատէ՛, ազատէ՛, ազատէ՛...

Քառասուն հազար անգամ դառնութեան բաժակները քամած սա ազգը հանէ Փարաւոններու երկիրներէն եւ տար իր Քանանը: Իր հայրենիքը իրեն պարգեւէ. հոգ չէ թէ պարզապէս մեր ապրանքը մեզի տուած ըլլաս, մենք կրկին գետնէն մինչեւ երկինք շնորհակալ կ'ըլլանք քեզի ու վարէն վեր, էյֆէլի աշտարակին չափ եւ անկէ ալ երկար շարականներ կը բարձրացնենք: Չէ՞ որ դուն շատ հաճոյք կը զգաս գովեստներէ, փառաբանութիւններէ: Այս բոլորը սակայն, ինչու մեզքըս պահեմ, չեմ վայլեցուցած քեզի. խեղճ ու կրակ մարդոցմէ շողոքորթութիւն կ'ուզես:

Ո՛վ Աբրահամի, Իսահակի եւ Յակոբի Աստուածը, քիչ մըն ալ Հայկի, Արամի եւ Արմենակի Աստուածը եղիր: Մեզ ալ մայր է ծնած եւ մեր մայրերն ալ քու հրամանովդ կարգըւած են:

Ո՛վ Աստուած Պապա, ա՛լ քաշուելիք բան չէ մեր ժողովուրդին քաշածը: Չէ՞ս տեսներ, չէ՞ս լսեր: Չէ՞ս յուզուիր: Քեզի համար կ'ըսեն թէ ամէն տեղ է. մենք ալ քիչ մը ամէն տեղ ենք հիմակ: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մենք քեզ կը փնտռենք ու դուն մեզի չես տեսներ: Արդեօք կոնակդ մեզի՞ դարձուցած կեցած ես: Գոնէ հետաքրքրութեան համար մեր կողմը դարձիր: Խիստ շահեկան բաներ պիտի տեսնես: Արդեօք ոտքիդ տա՞կը առած ես մեզ որ կը ճնշուինք:

Այսքան տարի աղօթեցինք, կոնակդ ծեծեցինք եւ ոտքդ ինկանք, մեր արիւնով մատներդ լուացինք ու դուն միշտ անտարբեր, անզգայ մնացիր:

Քու պատկերիդ նման ստեղծուած մարդ կենդանիներէն շատեր քու մօրուքիդ հետ կը խաղան, քու պեխերդ կը քաշեն ու փառաւորապէս կ'ապրին:

Իսկ մեզի հալածուողի, տանջուողի, ջարդուողի դերեր տուած ես՝ տաժանելի եւ իրական ողբերգութեան մը մէջ, այսքան դարերէ ի վեր ...: Իջեցուր այլ եւս վարագոյրը եւ մեր վարձքը վճարէ:

Դուն պէտք է գիտնաս որ Հայերս շատ բարի մարդիկ ենք: Մինչեւ այսօր ոչ մէկ ազգի չարիք ենք հասցուցած: Մեր յանցանքը այն է որ դուն մարդիկը գազան ստեղծեցիր, իսկ մենք չուզեցինք գազան դառնալ, զոհ եղանք:

Հակառակ մեր բարութեան, սակայն՝ հիմակ կը խնդրենք որ մեզի դպչողին պզտիկ պատիժներ տաս, ինչպէս խեղճ Եգիպտացիներուն տուիր ժամանակին:

Օրինակներով խօսիմ: Մեզի դէչութիւն ընողներուն կենդանիները կոտորելու տեղ անոնց լիւէսի չուները սատկեցուր: Ջուրը արիւնի փոխելու տեղ, իրենց խմած շամփանեան եւ ազնիւ գինին զըխըմի կամ առնուազն ջուրի վերածէ: Մեզի դէմ խօսողին բերանը ծոէ եւ պապանձեցուր: Մարախի տեղ փայտոջիլ ղրկէ: Մեզի դէմ չարժող լեզուն իր ազիքին մէջ ձգէ:

Վերջը դարձեալ կը չոկես այս բոլորը:

Վերջապէս բան մը ըրէ: Մենք քեզի խելք սորվեցնելու չենք:

Ըրէ բան մը ու պատիւդ վերականգնէ, անունիդ վրայ տարածուած հակայ արատը մաքրէ:

Աստուած Պապա, ազատէ՛ մեզ օտար երկիրներ մնալէ, քարշ գալէ, խորթ զաւակներ ըլլալէ: Մեզի համար օտար երկինքը գոյն չունի, օտար վարդը հոտ չունի, օտար մարդը սիրտ չունի, օտար կեանքը ալ չունի:

Մեզի համար Եւրոպա եւ Ամերիկա չքեղ գերեզմանատուներու պէս են: Դուրսը մաքուր, մէջը փտութիւն:

Մեր Քանանը տար մեզի:

Մենք մեր հայրենիքին համար խաչ առինք, օգուտ չըրաւ, զէնք առինք՝ օգուտ չըրաւ:

Եթէ այս անգամ ալ բան մը չըլլայ, մենք գիտենք մեր ընելիքը:

Մէկ - երկու չկայ: Ոսկի Հորթին պիտի երկրպագենք: Այս մէկը լաւ գիտնաս:

Մեր ունեցած արծաթն ու ոսկին, մատնին, ապարանջանը եւ օղը պիտի հալեցնենք եւ պիտի շինենք արձանը Վահան Մալէզեանին ու չուրջը պիտի դառնանք տավուլ - զուռնա զարնելով, պարելով ու երգելով.

— Լէ՛, լէ՛, լէ՛, լէ՛, Թամզարա ...
Աստուած չարժես մէկ փարա ...
Լէ՛, լէ՛, լէ՛, լէ՛, ո՛վ Մալէզ,
Կ'երկրպագենք միայն քեզ.
Դուն Ոսկի Հորթ, Ոսկի Եզ ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

— • —

Սիրուն փունջ մը եւս ընկ. Մ. Բարխեանի հայ ժողովրդական երգերու հաւաքածոյէն (Տարօնի շրջան).—

ՇՈՐՈՐ

(Պարերգ)

Մեր դրան յառէջ յարտ զարնցան,
Ձեր դրան յառէջ յարտ զարնցան.
Բուլակ ջայրան միջով անցան,
Եարուկ մէջն էր չճանչցան:
Մեր դրան յառէջ առու հանած,
Ձեր դրան յառէջ առու հանած.
Միջու միջու ռեհան ցանած,
Ռեհանի հետ սէր էր ցանած:
Մեր դրան յետեւ քառսուն կարաս,
Ձեր դրան յետեւ քառսուն կարաս.
Քառսուն կարսի գինին էր խաս,
Ամէն կարսից կթխիկ մը տաս,
Ամէն կթխին պագիկ մը տաս,
Դատաստանին ջուհապն ի տաս:
Մեր տան յետեւ բուլ մը տանձի,
Ձեր տան յետեւ բուլ մը տանձի.
Պսակողիդ մօրուք խանձի,
Լեզուն մըջ բերնին պապանձի:

ԵՐԳ

Վարդէվրի երկուշաբթին,
Վերցի փնջխն ու զգերանդին,
Ինկայ հըտ ծորի ափին,
Ծորեցի ծոր փթեցի,
Մանրիկ մանտրիկ խորմեցի,
Կեմիկ չեղաւ կապեցի,
Ռեհի եզով փաթթեցի:
Սելիկ չեղաւ կրեցի,
Ջմիջկունքս սէլիկ էրեցի,
Ճնոուղ հոտաղ դրեցի,
Սեւ օձ խարզան էրեցի:
Եարոջ դռնով յընցըցի,
Եարոջ դռնիկ կիսաբաց,
Եար քնած էր՝ ծծեր բաց,
Առի պաչիկ մը էնէնկ,
Թէրմաշ շնիկ զինծի խած,
Ինծի ի՞նչ խածնել պիտէր,
Ինծի գիրկ ու ծոց պիտէր:

Եթէ փոփոխակ մը չէ այս վերջինը պէտք է ենթադրել որ Ն. Քուչակէն կամ ծանօթ անտունիէ մը տարրեր կան ազդուած այս երգին: Յաջորդ անգամ ուրիշ նոյնքան գեղեցիկ երգեր:

Պալի կղզին

— • —

Մեր ընթերցողները կը յիշեն գրախտային այս կղզին, որ յաւերժահարսի մը նման կը պառկի, Ճավայի կղզիին արեւելեան կողմը, ջուրերու կապոյտ թագաւորութեան մէջ:

Իր հրաշալի պարերուն նկարագրութենէն վերջ, այս անգամ քանի մը տեղեկութիւններ իր քաղաքակրթութեան մասին:

Պալիի մէջ, ընկերային կեանքը ամբողջովին խառնուած է կրօնական կեանքին:

Դարեր առաջ, երբ դեռ թափանցած չէր հնդկական քաղաքակրթութիւնը, Պալիցիները նուիրուած էին ոգեպաշտութեան (animisme): Հնդկական ազդեցութեան տակ, Պալիցիները ընդունեցին պրահմանականութիւնը, այս կրօնքին խառնելով իրենցը՝ ոգեպաշտութիւնը: Այսուհանդերձ մեհեաններու ճարտարապետութիւնը հնդկական է բոլորովին,— սակայն Պալեան մեհեանները փոքր են բաղդատմամբ Հնդկաստանի մեհեաններուն, եւ դուռը կը բացուի ճեղքուածքի մը ձեւով, համաձայն աւանդութեան մը, որ կ'ըսէ. «Լեռը կը ճեղքուի ու կը բացուի առջեւն անոր որ կ'ուզէ պաշտել լեռներու տէրը»: Պատին վրայ, հարթաքանդակներ որ կը ներկայացնեն բարի եւ չար ոգիներու պայքարը, — բարին կը մարմնաւորուի հաճելի եւ սիրուն դիմագծով, իսկ չարը ահեղ ու վայրագ կերպարանքով: Մեհեան մտնելու համար, պէտք է անցնիլ երեք յաջորդական գաւիթներէ: Առաջինը պարապ է միշտ: Սանդուխ մը կը բարձրացնէ երկրորդ գաւիթը, որուն պատերուն վրայ կը պատկերացուին հնդկական դիւցազներգութեան զանազան դրուագները: Այստեղ են խուցերը, ուր կ'իջնեն աստուածները: Եւ այս խուցերուն մէջ ալ տեղ կը դրուեն ժողովուրդին մեծերը, կրօնական արարողութեանց պահուն: Երրորդ գաւիթը արդէն տաճարն է, ուր կը բարձրանան զոհասեղանները եւ խորանները: Գլխաւոր խորանը կը կոչուի «մերու» (տիեզերքի կեդրոնը), նուիրուած երրորդութեան: Այս խորանին առջեւ, հաւատացեալները կը մոռնան իրենց ընկերային աստիճանաւորումը,— հաւասար են բոլորը: Խորանը ոչ մէկ քանդակ ունի, որպէսզի արգելք չըլլայ տեսնելու աստուածութիւնը, որ պիտի գայ հանգչիլ, վերը, ամպերուն մէջ, խորանին գագաթին վրայ, հոգիները մաքրագործելու: Ու բոլորը, այս խորանին ոտքերուն տակ, կը նուիրուին ինքնամփոփումի, ինքնամոռացութեան, կատարեալ հոգեհաղորդութեան:

Պալիցիները իրենց այս մեհեաններուն շինութեան համար կը գործածեն թուխ քար մը, որ տաճարին կուտայ հնութեան մը պատրանքը:

Կրօնական արարողութիւնները, որ միշտ տեղի կ'ունենան գիշերը, ընտանեկան դրոշմ ունին: Ժողովուրդը մեհեան կը լեցուի տունով - տեղով, ինչպէս կ'ըսուի: Քանի մը ջահեր վախվխուն ու խորհրդաւոր լոյս մը կը սփռեն, եւ հաւատացեալները կը մտնեն կ'ելլեն գաւիթներէն,— դուրսի գաւիթին մէջ կը զբօսնուն երախաները: Կիները նուիրուած են պատրաստելու նուէրները, ընդհանրապէս պտուղ եւ բանջարեղէն, որոնք պիտի տրուին աստուածներուն իբրեւ զոհաբերութիւն: Հաւատացեալներ ալ կան որ կը քնանան խորանին առջեւ, դերբեջանիկ երանութեան մը մէջ թաղուած:

Յանկարծ, գիշերուան յառաջացած մէկ ժամուն, կը հնչէ երաժշտական անօթ մը: Թափօր մը կը կազմուի անմիջապէս եւ կիները, իրենց գլխուն վրայ դրած զոհաբերութեան կողովները, տաղանդք մը կը կատարեն մեղեդիներ երգելով, մինչ կը պարեն թարմատի աղջիկներ սրբազան կշռոյթով եւ մարմնի նուազուն ձեւերով, որոնք աղօթք մը կը կազմեն:

Աղօթքներէն վերջ, արարողութեանց ներկայ հաւատացեալները կը նստին կ'ուտեն զոհաբերութիւնը, որովհետեւ «աստուածները կ'ուզեն միայն զոհաբերութեանց բոյրն ու ծուխը»:

Պալիցիները, ժուժկալ եւ հեզ ժողովուրդ, ոչ հարստութեան տենչ ունին, ոչ ալ ընկերային վէճ, թէեւ բաժնըւած են չորս դասակարգի,— քուրմերը կամ պրահմանները, ազնուականները կամ ռաճաները, առեւտրականները եւ աշխատաւորները:

Ծնունդով է որ մէկը կրնայ պատկանիլ այս կամ այն դասակարգին, հարստութիւնը ոչ մէկ դեր կրնայ խաղալ, մնաց որ հարստութիւնը իմաստ չունի այս երկրին մէջ:

Գիւղերու շինութիւնը եւս կը համատակի ժողովուրդին կրօնական ըմբռնումներուն: Տուները կը շինուին այնպիսի դիրքով մը, որպէսզի «չար ոգիները չկարենան մտնել բնակութեանց մէջ»: Այսպէս, ամէն տուն կռթնած է պատի մը:

Իւրաքանչիւր ընտանիք կը բնակի տնակի մը մէջ, որ տեսակ մը թաղ է քանի մը փոքրիկ տուներով,— շինուած կաւով եւ վրան ծածկուած՝ բրինձի յարդով: Բակին մէջ փոքրիկ մեհեան մը, ընտանեկան տաճար, շինուած արուեստի գեղեցիկ ներշնչումով մը:

Այս թաղերը իրարու հետ կը հաղորդակցին ներքին փոքրիկ փողոցներով, ուր կը թափառին սեւ խոզեր ու շուներ: Բոլոր այս փողոցները կը յանգին հրապարակի մը վրայ, որ գիւղին հաւաքավայրն է,— այստեղ կ'աճին, շուրջանակի, նուիրական հսկայ ծառեր: Անոնց հովանիին տակ է, որ գիւղին աղջիկները պար կը բռնեն ու կը պարեն, երիտասարդները կը խաղան ու կը զբօսնուն եւ մեծերը ժողով կ'ընեն:

Պալիի մէջ աշխատանքը կը կատարուի համայնական ձեւով,— ամէն անհատ, համաձայն իր ասպարէզին, պարտաւոր է մասնակցիլ գիւղին համայնական աշխատանքին: Այսպէս հաւաքաբար կը շինեն տուները, հաւաքաբար կ'ոռոգեն բրինձի արտերը, ով որ չուզեր մասնակցիլ, պարտաւոր է վճարել տուրք մը: Արուեստագէտներն անգամ, իբրեւ հատուցում, պարտաւոր են շինել արձաններ ու քանդակներ, զարդարելու համար մեհեանները, աղբիւրները եւ Վանհիլանը,— այս վերջինը տեսակ մը կըկէս է, ուր կը սարքուին կրօնական զանազան արարողութիւններ եւ աքաղաղի ծեծկուքներ: Պալիցիներու ամէնէն սիրելի խաղն է աքաղաղներու ... ըմբշամարտութիւնը, — յատկապէս աքաղաղ կը բուծանեն՝ մարզելով ծեծկուքի համար:

Մենք պիտի ապրինք

Պաշտելի ու վսեմ ժողովուրդ դուն, հայութիւն: Հին դարերու անցորդ, հնադարեան մաքուր առաքինութիւններու անսպառ շտեմարան, մեծ ու անսասան կոճղ, անընկճելի կամք, ճիգ, ձգտում, վերելք: Ներէ որ այս դառն թէեւ անցողական ճգնաժամին քննադատենք քեզ, յաճախ ծանր, բայց միշտ սրտցաւ խօսքերով: Ներէ, դեռ վիրաւոր ու դեռ արիւնլուայ աւանդ ու մասունք: Այդ անոր համար որ կը հաւատանք քու արժանիքներուդ, կը հաւատանք վիճակիդ, կը հաւատանք քեզի, աննկուն Մարտիրոս:

Քանի՛ դար է որ դուն կորսնցուցած ազնուականութիւն ու առաջնորդ, կը քալես վսեմ առաքինութիւններուդ ուղիէն: Կ'իյնաս, կը ճմլուիս, կ'ելլես կրկին ու կը շարունակես գնացքդ: Կը փայլին դահիճներուն եաթաղանները գլխուդ: Կը փայլին ժամանակաւորապէս: Դուն կաս, կը մնաս ու կը տեւես յաւէտ, Արարատեան կաղնի:

Ցուսահատիլ չունիս, ընկրկում չես ճանչնար: Կ'ապրիս, կը ստեղծես, կը բարձրանաս, կը ծլիս, ամէն փոթորիկէ յետոյ: Ինչպէս հիմակ, Արարատի տակ եւ բոնի աքսորավայրերուդ մէջ: Կ'ապրիս ու կը հաւատաս: Եւ պիտի յաղթես:

Քեզի ըսին, ուրացիր արիւնդ: Պատասխանեցիր — Ոչ, ու ինկար: Քու վարդերդ յափշտակելով հարէմները զարդարեցին: Բայց անոնք խամրեցան հոն կամ հեռացան, քեզ փնտռեցին ու միացան քեզի:

Ձայն ունի, իմաստ ունի, թրթիռ ունի վսեմ արիւնդ: Քանի՛ դահիճներ քու մահուանդ հաւատացին Իթթիհատէն ալ առաջ: Սակայն անմահ ես դուն: Իսկ անմահութիւնը չի մեռցըւիր: Կը հաւատաս դուն քեզի, իսկ հաւատքը չի մեռցուիր: Եւ կ'ապրիս:

Սորկութիւնը խաթարեց մասամբ դէմքդ ու աղարտեց հոգիդ: Սորկութիւնը, որ այնքան ժողովուրդներու գերեզմանն է եղած: Բայց դուն կը լուացուիս ու կը մաքրուիս կրկին առաքինութիւններուդ մշտահոս շատրուաններէն: Եւ ահա փոթորիկի ու ջարդի գիշերներէն վերջ, երեսդ դարձուցած Արարատ, կը ճառագայթես նորէն, հակառակ այնքան կործանարար դաւերուն: Հայրերու երկրին, աւետեաց երկինքին կարօտէն կը տոչորիս կրկին:

Քեզի մէկ խրատ ու մէկ աղերս միայն: Մի հաւատար օտարին եւ մի յոյս դներ ուրիշին վրայ: Ու մանուանդ արթուն կեցիր, չխաբուիս նորէն: Տեսար թէ ինչպէս խաբելով գլխատեց քեզ վատ թշնամին, երբ հեռդ ճակատիլ սովորեցար, կռնակ դարձնելով նահանջեց: Որովհետեւ վերջապէս Թուրքը գերմարդ չէ: Ան քու ճակատագրիդ, ոչ ալ քու տէրդ է: Բռնենի մըն է ան, որուն հետ մինակ ուժով ու կռիւով կը խօսուի:

Քանի՛ լրտեսներ դուրս թափեց ան իր ծոցէն նուաստութեան մը կարճ շրջանին: Քանի՛ դաւալիքներ, այդ խառնածին հորդան, որ ոչ միատարր ազգ է, ոչ միաձոյլ ժողովուրդ, ոչ ալ մշակոյթ ունի: Որ դարերէ ի վեր բռնէր է քայքայումի թաւալգլոր ճամբան: Դուն սորվէ կռուիլ անոր դէմ իր իսկ նախասիրած զէնքերով ու տես թէ յաղթանակը ո՛ւր պիտի գտնուի:

Քանի մանրիչներ ու հայրենադաւեր տուաւ գերման մեծ ազգը, վհատութեան մը շրջանին: Ո՞վ է քեզմէ աւելի վսեմ եւ ո՞վ աւելի բարձրը: Քու արժանիքներդ մարգարիտներ են, որոնցմով պիտի հպարտանար ամէն ազգ մեր մոլորակին վրայ: Ու անոնց գիտակցութիւնը քու մէջդ՝ ինքնավստահ գնա՛ դժուարին ճակատ:

Ու խորտակէ, ու նետէ մէկդի բոլոր տկարութիւնները մէջէդ: Խեղդէ՛ կրօնը ու փշրէ ժանգոտ խաչը: Պատռէ Աւետարանը ու խունկի տեղ վառօդի հոտ ծծէ: Ու մի կարկամիր երբ նորէն մեռնելու ու մեռցնելու ժամը գայ: Կեանքը յաւիտենական կռիւ է, ու վա՛յ տկարներուն: Առանձին էիր սպանդին մէջ երէկ, առանձին պայքարներուդ ու զրոհներուդ ընթացքին: Առանձին ես եւ պիտի ըլլաս վաղը: Դուն ես քու տէրդ եւ պաշտպանդ եւ աստուածդ: Աստուածները մեռած էին ու այսօր ալ մեռած վատահօրէն: Հաւատա դուն քեզի եւ քեզմէ դուրս ոչ մէկ նեցուկի: Եղիր ինքնաբաւ, խիզախ, ինքնավստահ: Ու բռնատները պիտի քաշուին ճամբուդ վրայէն, ու հսկական քնացող առիւծը իր բաշը ցնցելով պիտի մոնչէ մէջդ:

Եւ դուն պիտի յաղթես:

Եւ դուն պիտի ապրիս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՋԵԱՆ

Ծիլեր

= o =

Հայրենի երկիր, դուն մեղրանուշ փեթակ:

Ի՞նչ կայ սրտիս մէջ որ կրակ ինկած բոց կ'ելլէ նորէն ...

Բո՛ց, անշէջ եւ հզօր, որ տակաւ առ տակաւ, հրդեհ մը դարձած պիտի բռնկի կարծես ... Ինչպէս՝ կրակը անտառէ մը թաւուտ որ կամաց կամաց բռնկելով մոխիր կը դառնայ:

Հայրենի երկիր, չե՞ս ճանչնար զիս, քու զաւակդ հարազատ, որ այսօր տարագիր, քու հողիդ կարօտ, քու ջուրիդ ծարաւ, օտար հողին մէջ ակռաները սեղմած, քեզի յիշելով՝ Թուրքը կ'անիծէ ...

Ո՞ւր է զօղանջը մեր գիւղերուն, ուր բուերն անգամ վիրաւոր սրտով փախուստ են տուած: Ո՞ւր է գիւղացին քաջազն եւ հպարտ, որ ձմրան բուքերուն, ճերմակ ձիւնին տակ, ճերմակ ձիւնին հետ, լուսնակ գիշերով ուխտի կ'երթար ...

Չէ բարեկամներ, մտերիմ դաւաճաննե՛ր, ոչ ձեր ժպիտը, ոչ ձեր բարիքը մենք չենք ուզեր: Գացէ՛ք, հեռացէք:

Հայրենի երկիր, ի՞նչ մնաց քեզմէ, լուսնին տակ պայծառ, մեր այգիներէն ու դաշտերէն, ձորերէն եւ հովիտներէն:

Նոր Տարի է այսօր, երդում ըրէ, սեղմէ բռունցքդ եւ քալէ յառաջ, ջահը քու ձեռքիդ, հեթանոսաբար:

Ս. ՀՐԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԻՉԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

= • =

ՀՌՈՄ, (Յառաջ).— Ինչպէս յայտնած էի նախորդ թղթակցութեամբ, դեկտ. 18ին տեղի ունեցաւ մեր հայրենակից եւ ռուսական Օփերայի երգիչ պարիթոն Գ. Սոկրատ Վենեցիանով Իսահակեանի երկրորդ համերգը: Այս անգամ անցաւ աւելի յաջող եւ դուռ ջերմ ընդունելութիւն բնորեալ հասարակութեան կողմէ որ լեցուցած էր սրահը: Համերգի յաջողութիւնը վերջնապէս հաստատեց մեր հայրենակցի թէ արժէքը եւ թէ դիրքը Հռոմի հասարակութեան առջեւ:

Ունկնդիրներու մէջ կը գտնուէին իտալական Օփերայի երկու ձեռնարկուներ որոնք եւս մեծ գովասանքով արտայայտեցին իրենց գնահատութիւնը եւ առաջարկեցին որ Գ. Իսահակեան մասնակցի իրենց թատերական խումբերուն:

Ինչպէս առաջին համերգին, յայտագիրը կը բաղկանար Պօռոտինի, Մուսորգքիի, Հէնտէլի կտորներէն: Այս անգամ ալ նոյն հեղինակներու նշանաւոր գործերուն եղարուեստական արտայայտութիւնը հայ երգիչին կողմէ մեծ տպաւորութիւն թողուց հասարակութեան վրայ:

Համերգը վերջացաւ փրանսացի եռաժիշտ Աստանի յայտնի «Ծննդեան երգ»ով որ մեծ հաճոյքով լսեցաւ ունկնդիրներու կողմէ:

«Իլ Փիքօլօ» թերթը գնահատելով հայ երգիչին տաղանդը, կը գրէ թէ հայ արուեստագէտը այս անգամ եւս «կատարեալ թարգման հանդիսացաւ մեծ մասամբ ռուս հեղինակներու եռաժշտութեան»:

Գ. Իսահակեան որոշած է Փարիզի ալ համերգներ սարքել յառաջիկային:

Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՐԱԶԱՏ ԶԱՐԿԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

= o • o =

Դէովկ, Մարաստանի թագաւորը, նստած իր շքեղ պալատին ներքնախոր դահլիճին մէջ, կը խոկար գլխահակ:

Ան հիմն էր դրած հզօր թագաւորութեան մը, կ'ըսէ աւանդութիւնը: Կրցած էր իշխել իր ժողովուրդի հոգիին: Ու իր երկրին յաջողած էր պարգեւել ինչ որ կրնան տալ երկրային իմաստութիւնը, ուժը եւ սէրը՝ երբ արքայ մը հաւասարապէս օժտուած կ'ըլլայ անոնցմով:

Ու Դէովկ գահակալած էր երկա՜ր տարիներ: Կառուցած էր Եկբատանը, զոր շրջապատած էր գոյնզգոյն պարիսպներով: Իր փառքը կը տարածուէր, հիմա, Որոնդոսէն դէպի արեւելք, ինչպէս եւ մինչեւ Բաբելոն:

Եւ սակայն, Դէովկ մարդ էր եւ ունէր իր կսկիծը: Իր արքունի զօրավարներէն մէկը, որ իր արիւնը կը կրէր, կը դաւէր իր դէմ: Ու իր հոգին համակուած էր անօրինակ ու անբացատրելի տրտմութեամբ մը:

— Տէր արքայ, բսաւ արքունապետ Ասուրահիտտին, որ կանգնած էր անոր սպասաւորեալ ու աղամանդակուռ դահին քով, դաւադրական լուրը խռոված ըլլալ կը թուի քեզ, մինչ դուն կրնաս հրամայել ու իր սպրին մէջ իսկ խեղդել զայն:

Արքայ Դէովկ, որ թեկնել էր ու ալեհեր, իր արծուային նայուածքը ուղղեց արքունապետին, ու, խոր շունչ մը առնելով, գլուխը շարժեց՝ համաձայնութեան ձեւով մը:

— Դուն գիտես, տէր արքայ, շարունակեց արքունապետը աւելի հաստատ, որ այսօր օրն է՝ քու աստուածային դէմքդ ցոյց տալու ժողովուրդին:

— Այո, Ասուրահիտտի, ընդմիջեց արքայ Դէովկ՝ կարճ ու հատու:

— Այն օրէն ասդին, երբ այս շքեղ պալատը կառուցանել տուիր ու մեկուսացար անոր մէջ, ժողովուրդը տեսքիդ ու անունիդ կախարդանքին ենթարկուեցաւ: Դատաւոր էիր ու միշտ բազմութեան մէջ: Դարձար արքայ ու առանձնացար: Արքայ էիր ու դարձար կուռք: Մինչ աստուածներն իսկ կ'երեւին, երբեմն, իրենց հաւատացեալներուն՝ գէթ տեսիլքի մը պէս ու տեսիլքի մը չափ...

— Իրաւունք ունիս, Ասուրահիտտի, մրմնջեց Դէովկ ու ոտքի ելաւ:

Անոր հասակը բարձրաբերձ էր ու դեռ թեթեւ՝ հակառակ տարիներու բեռին: Ու ձեռքը, որ քառասուն տարի անընդհատ սուր էր շարժած՝ Արեւելքէն մինչեւ Միջագետք, ջղուտ էր ու դեռ կրնար դեռատի էգի մը գրգանուչ ու գեղուղէշ մարմինին տալ՝ առնական պրկումի մը ցաւցնող ու հաճելի սարսուռը...

— Թոյլ տուր, տէր իմ, վրայ բերաւ կրկին արքունապետը՝ քայլ մը յառաջանալով, յայտնել նաեւ իմ զարմանքս՝ քու այս խոր թախիծիդ համար: Դուն հզօր եղար քու ամբողջ կեանքիդ ընթացքին: Քու երկրիդ սէգ կատարներէն թշնամի ստուարաթիւ բանակներ դիմաւորեցիր այնպէս անհոգ ու ժպտուն՝ ինչպէս արծիւը անջրպետի անմատչելի ոլորներէն կը դիտէ իր որսը՝ որանդնդախոր ձորիմը մթին մէկ անկիւնը կ'սպասանի: Պատերազմներու միջոցին քու խոյանքդ դղրդացուց ռազմադաշտերը, ու երբ մահը ոսոխի մը սուր նիզակովը սպառնաց քեզի, դուն մռնչեցի՛ր առիւծի մը պէս, թափ տալով ամեհի բազուկիդ ... դուն եղար ներող՝ երբ ծնրադիր ու երկիւղած արքաներ իրենց սուրը բերին բեհեզեայ վրանէդ ներս՝ իբրեւ հաւատարմութեան նշան: Դուն կառչեցիր ու կոփեցիր ժողովուրդդ՝ զայն վերածելով միաձոյլ զանգուածի մը, ու քու պողպատեայ գաղափարիդ տակ բաղմաթիւ ժողովուրդներ փոշի դարձան: Մինչ հիմա ընկճուած կը տեսնեմ քեզ...: Մարաստանը պէտք ունի քու բազուկիդ՝ փառքի ու վսեմութեան այս օրերուն ալ: Լսէ, դուրսը, պալատիդ հսկայ պարիսպներուն տակ, յոգնախուռն ամբոխը կ'ալեկոծի, ու իր ընդերքներէն բխած հաւատարմութեան ու աներկրայելի սիրոյ աղաղակները անզօր կը բախին երկնամերձ պարիսպներուդ: Այդ ձայնը քեզի կը յիշեցնէ քու անպարտելի զօրութիւնդ եւ իրարու յաջորդ յաղթանակներդ, երբ նոյն ամբոխը կը դիմաւորէր քեզ՝ ծիրանի ու կապոյտ հագած: Կը յիշեցնէ այն փառքը, զոր քու սուրովդ քանդակեցիր Պատմութեան փղոսկրեայ Գիրքին մէջ՝ Մարաստանի անուան: Իսկ թագը, զոր կը կրես գլխուդ, եւ որուն ամէն մէկ մարգարիտը կը յատկորոշէ մականիդ ենթարկուած օտար թագաւորութիւն մը, կ'ըսէ քեզի թէ՝ կոչումը ընկերկումներ չի ճանչնար, թէ՝ երկրիդ զօրութիւնը բազուկիդ զօրութեամբն է պայմանաւորուած, եւ թէ՝ բազուկ մը հզօր է միայն այն ատեն, երբ հոգին հզօր է...

Արքայ Դէովկ, որ ոտքի էր դեռ ու լուռ, սեղմեց իր լայն շրթները, առաւ մական, ու գլխու շարժումով մը հրամայեց Ասուրահիտտին՝

— Հետեւէ ինծի:

Ու անոնք երկուքը անցան պալատին 1օթը պարիսպներէն, որոնց ամէն մէկը ուրոյն գոյն ունէր եւ որոնց վերի մասերը ատամնաձեւ էին ու ոսկիով ծածկուած:

Ամբոխը իր արքան դիմաւորեց խելայեղօրէն խանդավառ: Բայց, որովհետեւ արքայ Դէովկ թախծոտ էր ու մտախոհ, իր ձախ բազուկը բարձրացուց՝ հրամայելով լռել ու ցրուիլ:

Ու անշուք՝ ինչպէս բնակիչ մը, եւ իր հետ ունենալով միայն Ասուրահիտտին, արքայ Դէովկ անցաւ քաղաքին փողոցներէն ու մտաւ շուկայ: Ու կանգ առաւ, նախ, ոսկերիչի մը խանութին առջեւ:

Վարպետը, որ կքուն ու վտիտ ծերունի մըն էր, իր առջեւ ունէր աբեղնաշող մետաղ մը, զոր կը դարբնէր փոքրիկ մուրճով մը:

Արքայ Դէովկ մօտեցաւ, դիտեց բոպէ մը, ու լսեց այն թրթռուն ու նուրբ ձայնը, որ վարպետին ամէն մէկ զարկին ի յայտ կուգար:

Ու արքայ Դէովկ հարցուց վարպետին, որ մեղրամոմէ ու դողդոջուն ձեռքեր ունէր եւ որուն գլխուն ձիւն էր իջած:

— Ըսէ, վարպետ, ի՞նչ է այն որ կը դարբնես, եւ ինչո՞ւ այդքան թրթռուն ու քնքուշ կը հնչէ:

— Ոսկի, տէր արքայ, պատասխանեց վարպետը՝ դերձանէ ձայնով մը ու իմաստուն ժպիտ մը շրթներուն,— ես անկէ կը կերտեմ զարդեր՝ քու պալատիդ գունագեղ պատերուն համար, կը կերտեմ մական՝ որ քու զօրութիւնդ ու փառքդ կը խորհրդանշէ, լուսապսակ թագ՝ քեզի ու քու թագուհիդ համար, ու մատանի ու ապարանջան՝ քու պալատիդ վարդերանդ աղջիկներուն համար...: Ոսկին այսպէս թրթռուն ու նուրբ կը հնչէ, երբ երկաթէ մուրճով կը զարնենք անոր:

Արքայ Դէովկ մտածեց, բոպէ մը, երկաթեայ մուրճին ու ոսկիին բախումէն յառաջ եկած քնքոյշ ձայնին վրայ, իմաստալից նայուածք մը ուղղեց արքունապետին, ու յառաջացաւ:

Եւ այս անգամ կանգ առաւ խանութի մը առջեւ, ուր ուրիշ վարպետ մը, որ աշխոյժ էր եւ ուրախ, սպիտակ մետաղ մը կը դարբնէր՝ երգ մը մրմնջելով:

— Ըսէ, վարպետ, հարցուց, կրկին, արքայ Դէովկ, ի՞նչ է այն, զոր կը դարբնես, եւ ինչո՞ւ անոր ձայնը աւելի հնչեղ է քան ոսկիինը:

— Արծաթ, տէր արքայ,— պատասխանեց վարպետը՝ մէջքը ուղղելով, ես անկէ կը շինեմ անօթներ՝ որոնք քու եւ քու զօրականներուդ ապարանքները կը զարդարեն: Կը շինեմ, նաեւ, գաւաթներ, որպէսզի, ամէն մէկ յաղթանակէ վերջ, քու քաջամարտիկ զօրականներդ գինի ըմպեն՝ խրախճանքի սեղաններուն վրայ: Իմ զարկս աւելի հնչեղ կ'արձագանգէ, որովհետեւ երկաթը արծաթին կը բախի աւելի ուժգին՝ քան ոսկիին:

Ու արքայ Դէովկ մտածեց, բոպէ մը, երկաթեայ մուրճին ու արծաթին բախումէն յառաջ եկած հնչեղ ձայնին վրայ, իմաստալից նայուածք մը ուղղեց արքունապետին, ու յառաջացաւ:

Եւ այս անգամ կանգ առաւ խանութի մը առջեւ, ուր երրորդ վարպետ մը՝ կանգնած օճախի մը առջեւ, սեւ մետաղ մը կը դարբնէր: Վարպետը կաշմռուն էր ու իր դէմքը՝ մռայլ: Շապիկը բաց, իսկ կուրծքը թաւամազ: Անիկա քրտնաթոր կանգնած էր օճախին առջեւ, ուր շիկացած կրակ մը կը բոցավառէր, ու իր ամբողջ ուժով կը հարուածէր սեւ մետաղը, որ դրուած էր հսկայ ու ամրացած սալին վրայ:

Ու արքայ Դէովկ հարցուց անոր.

— Ըսէ, վարպետ, ի՞նչ է այն, զոր կը դարբնես, եւ ինչո՞ւ այդքան ուժեղ եւ խլացուցիչ կ'արձագանգէ ան:

— Երկաթ, տէր արքայ, պատասխանեց վարպետը՝ դատակոծը սրբելով ճակտին քրտինքը, ես կը շինեմ սուր ու նիզակ ու ասպար՝ քու անպարտելի զինուորներուդ համար, որպէսզի Մարաստանի յաղթանակը տեւական ու քու փառքդ յաւիտենական ըլլայ: Երկաթը ուժեղ եւ խլացուցիչ կը հնչէ՝ երբ երկաթեայ մուրճով կը հարուածուի, որպէս իրեն հարազատ մետաղի մը առթած ուժգին ցաւին արձագանգը...

— Այդպէ՛ս, մրմնջեց արքայ Դէովկ գոհունակութեամբ մը որ իր հոգիէն կը բխէր, իր ալեհեր գլուխը դարձուց արքունապետ Ասուրահիտտիին, իմաստուն ու խոր նայուածք մը ուղղեց անոր՝ բայց ոչինչ ըսաւ, որովհետեւ՝ Ասուրահիտտի ըմբռներ էր թէ՝ ինչու այդքան խորապէս տրտում էր ու անօրինակօրէն թախծոտ՝ Մարաստանի արքան, որուն փառքը արեւելքէն մինչեւ Բաբելոն կ'երկարէր, որուն սուրը երբեք պատեն ինկած չէր, որուն թագին ամէն մէկ մարգարիտը կը բնորոշէր իր մականին ենթարկուած օտար թագաւորութիւն մը, որ արի էր ու բանակներ առաջնորդելու պատրաստ, եւ որուն դէմ կը դաւէր, սակայն, զօրական մը որ իր արիւնը կը կրէր...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

զէնքերով, թէ գնդակահարեալները ամէն բան խոստովանած են եւայլն: Այս առթիւ աւելցուց.

— « Ամէն մարդ գիտէ թէ սպիտակ ահաբեկիչները (հակա-բոլշեւիկներ) լայն հիւրընկալութիւն կը վայելեն կարգ մը եւրոպական երկիրներու մէջ, ուր բացէ ի բաց ահաբեկչական արարքներ կը դրդեն խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչներուն դէմ եւ այդպիսի արարքներու պատրաստութեամբ կը զբաղին: Թէեւ անցագրի եւ ոստիկանական հսկողութեան խիստ կարգադրութիւններ կ'ըլլան Խ. Միութեան սահմանամերձ երկիրներուն մէջ, բայց սպիտակ պահակները ազատօրէն կ'անցնին Խ. Միութիւն, իրենց ոճիրները գործելու համար: Այս վիճակը պէտք է զայրոյթ պատճառէր բոլոր պարկեշտ մարդոց. հետեւաբար զարմանալի է որ դուք բողոքագիր կը ներկայացնէք ահաբեկիչներու գնդակահարման դէմ »:

Նախկին վարչապետ Ֆր. Մարսալ

18 ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

Պ. Ֆրանսուա Մարսալ, նախկին վարչապետ, նախկին ծերակուտական եւ նախկին ելմտական նախարար, Փարիզի պատժական ատեանին կողմէ դատապարտուեցաւ 18 ամիս բանտարկութեան եւ 20,000 փրանք տուգանքի, վստահութեան զեղծում գործած եւ 29,500,000 փրանք վնաս պատճառած ըլլալով արեւմտեան Ափրիկէի առեւտրական ընկերութեան բաժնետէրերուն: Ուրիշ չորս տնօրէններ ալ դատապարտուեցան մէկէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 10,000էն 20,000 փրանք տուգանքի: Իսկ Կոանժան, Ափրիկէի փրանսական դրամատան տնօրէնը, դատապարտուեցաւ հինգ հազար փրանք տուգանքի եւ վեց ամիս բանտարկութեան, պարտկած ըլլալով միւսներուն խարդախ գործառնութիւնները: Կասթօն Սէկէն, ընկերութեան տնօրէնը, առաւելագոյն պատիժը ստացաւ, դատապարտուելով երկու տարի բանտարկութեան եւ 25,000 փրանք տուգանքի:

Մականունի կանոնագիրը փոխուեցաւ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Կանոնագիրը պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած ատեն, կարգ մը սխալներ սպրդած են: Պաշտօնաթերթը այս մասին կը հրատարակէ ճշդում մը, որուն համաձայն 6րդ յօդուածին վերջին հատուածը կը ջնջուի, իսկ 7րդ, 8րդ եւ 21րդ յօդուածներն ալ հետեւեալ ձեւը կ'առնեն.—

ՅՕԴ. 7.— Օտար ցեղի եւ ազգութեան անուններ չեն կրնար իբրեւ մականուն գործածուիլ:

ՅՕԴ. 8.— Աշիրէթի մը կամ գիւղախումբի մը (*գապիլէ*) հետ ո եւ է կապ արտայայտող մականունները չեն կրնար գործածուիլ, նոր ալ չեն կրնար ընտրուիլ:

ՅՕԴ. 21.— Ամուսնալուծման պարագային, հօրը իրաւունքն է ընտրել տղուն մականունը, եթէ նոյնիսկ տղան մօրը քովը գտնուի:

⁂ 7րդ յօդուածը որ այժմ բարեփոխուած է, նախապէս հետեւեալ ձեւն ունէր.— *եան, օֆ, էֆ, վիչ, իչ, իս, տիս, փուլօս, աքի, զատէ, մահտումու, վէլէտ վէ պին* եւ նման ուրիշ բառեր ազգութիւն ցուցնող եւ ուրիշ լեզուներէ առնուած մասնիկներ եւ բառեր կարելի չէ կցել մականուններուն: Կցուածներն ալ չեն կրնար գործածուիլ: Այդ մասնիկներուն փոխարէն *օղլու* կը դրուի:

Իսկ 8րդ յօդուածը նախապէս սա ձեւն ունէր.—

ՅՕԴ. 8.— *Արնաւուտ օղլու, քիւրտ օղլու*ի նման ընդհանուր կերպով ուրիշ ազգութիւն ցուցնող մականունները, ինչպէս նաեւ *Չէրքէզ Հասան օղլու, Պօշնաք Իպրահիմ օղլու*ի նման ուրիշ ազգութեանց հետ կապ ցուցնող մականունները, եւ *զօթի, կրանտի* նման ուրիշ լեզուներէ առնուած բառերը չեն կրնար գործածուիլ, եւ չեն կրնար նոր առնուիլ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, 1934ի վերջը նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 420,000, այսինքն 90,000 աւելի՝ 1933ի նոյն ժամանակաշրջանին վրայ: Նախընթաց շաբթուան հետ բաղդատելով, աւելցած են 14,197 գործազուրկներ:

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԵՐԿ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

Օդանաւորդ Լինտպէրկի երախային առեւանգութեան եւ սպանութեան դատին առթիւ, հինգ ժամ վկայի աթոռին վրայ մնաց դժբախտ հայրը, որ պնդեց թէ մարդասպանը նոյն ինքն ամբաստանեալ Հաուփթմաննն է: Իր գլխաւոր փաստերէն մէկն է ամբաստանեալին ձայնը: Առաջին հարցաքննութեանց ատեն, երիտասարդ օդանաւորդը վարագոյրի մը ետին պահուելով, մտիկ ըրած էր: Լինտպէրկ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս գտած էր երախային դիակը, 1932 մարտ 1ին, ժամադիր ըլլալով գերեզմանատան մը մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 6րդ եւ 7րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յունուար 22ին, միեւնոյն օրը, միշտ Թրոքատէրոյի մէջ: Բնականաբար նախ վեցերորդը պիտի քաշուի, եւ բոլոր գործողութիւնները լրանալէ յետոյ, պիտի քաշուի եօթներորդը:

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ չաբաթ օր ալ շարունակուեցաւ սակարանին մէջ: Առ այժմ լռատեսութիւն կը տիրէ սեղանաւորական հրապարակին վրայ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌ ՄԸ պիտի խօսի վարչապետը, յունուար 12ին, պարզելով իր առաջադրութիւնները: Կառավարութիւնը տնտեսական ծրագիր մը կազմած է, գործելու վերաբացման համար: Այդ ծրագիրը խորհրդարանին պիտի ներկայացուի վերաբացումէն անմիջապէս վերջը, որ տեղի կ'ունենայ յունուար 8ին:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ գործարանները հազիւ վերաբացուած, տագնապը վերսկսաւ: Թերթերը կը գրեն թէ յունուար 3ին երկու հազար բանուորներ ընդունուած էին, բայց շատերը նորէն արձակուած են, ցնոր տնօրինութիւն: Պահանջատէրերն ալ պաստկտուած են:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8.30ին Café Voltaire *սրճարանը, Օտէոն Թատրոնի դիմաց:*

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբի ընկերները 7 Յունուար Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

կը տօնուի Ֆր. կ. խաչի Ռօմանի մասնաճիւղին կողմէ այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 2ին ընկերվարականներու սրահին մէջ (Café Pommet). գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆր. կ. խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը կը տօնէ Մանուկներու Օրը 6 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, rue de la Défense.: Ծնունդի ծառ: խաղալիքներ, պտուղ եւայլն պիտի բաշխուի փոքրիկներուն: Մուտքը ազատ է փոքրիկներու համար, մեծերու համար 2 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջ. Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ամդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները 6 Յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Au Clair de Lune սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ՝ փլաս տ'իթալի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը 6 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

22, **Boulevard St. DENIS.** Մէթրօ՝ St. DENISի դիմացը.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 8 Janvier 1935

ԺԱՌ ՏԱՐԻ • 10e Année Nº 2697 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՈՐՍ "ՐԱՖՖԻ,,ՆԵՐԸ ՄԵԶԻ ՕՐԻՆԱԿ

=о•о=

Մինչ մենք ջուր կը ծեծենք այստեղ, նորէն խոնարհ — եւ արեւելեան— գաղութ մըն է որ հաւատքի եւ աշխատանքի կազդուրիչ պատկեր մը կը պարզէ մեր աչքերուն առջեւ:

Կարդացէք Պուքրէշի թղթակցութիւնը եւ պատմեցէք իրարու:

Իբր երեք տարի առաջ, Երիտասարդական Միութիւն մը կը հիմնուի Պուքրէշի մէջ, «Րաֆֆի» անունով:

Շատ չանցած՝ Միութիւնը կը դառնայ կեդրոնական կորիզ մը, եւ մասնաճիւղեր կը հաստատուին ուրիշ երեք հայաշատ քաղաքներու մէջ, — Պազարճըք, Սիլիսթրէ եւ Քոնսթանցա:

Չորս հաստատութիւններն ալ ամրապէս տեղաւորուած, իրենց անդրանիկ պատգ. ժողովը կը գումարեն Պուքրէշի մէջ, 1934 դեկտ. 25ին:

Քանի մը թուանշաններ եւ իրողութիւններ՝ այդ առթիւ կարդացուած զեկուցումներէն.—

Պուքրէշի *կեդրոնը, հաստատուած 1932ին, նախաձեռնութեամբ քանի մը վառվռուն երիտասարդներու, ունի իր սեփական ակումբը: Անդամներուն թիւն է 175: Տուած է մօտ 250 դասախօսութիւններ: Սկզբնական շրջանին ներկայ կ'ըլլային 25–30 հոգի, որ ժամանակի ընթացքին կը հասնի 5–600ի: Ունի գրադարան մը՝ մօտ 500 հատորով:*

Քոնսթանցայի *մասնաճիւղը հաստատուած է 1934 Մարտին: Ունի սեփական ակումբ եւ գրադարան: Անդամներուն թիւն է 107: Գործունէութեան ինը ամիսներու ընթացքին ունեցած է 50,000 լէյ ելեւմուտ:*

Սիլիսթրէի *մասնաճիւղը, նոյնպէս հիմնուած 1934 Մարտին, ունի 66 անդամ: Ելեւմուտքը՝ 30,543 լէյ (ութ ամսուան ընթացքին):*

Պազարճըքի *մասնաճիւղը (նախապէս «Արմէն Գնունի» ակումբ) ունի 30 անդամ: Գրադարան մը՝ 4–500 հատորներով:*

Անշուշտ այս իրողութիւնները բացառիկ դիրք մը չեն տար ռումանահայ գաղութին:

Մեր միւս գաղութներուն մէջ ալ ունինք բազմաթիւ Միութիւններ եւ ակումբներ, որոնք ուշադրութիւն կը գրաւեն իրենց անդամներու թիւով, գրադարանով, դասախօսութիւններով եւ նիւթական գործառնութիւններով:

Անճար գաղութ մը, յունական Մակեդոնիա – Թրակիան, տարիներէ ի վեր Երիտ. Միութիւններ կը պահէ Տէտէ Աղաճի եւ Քսանթիի մէջ եւ այլուր:

Հ. Ց. Դ. Պատ. Միութիւններ կը գործեն, տարիներէ ի վեր, զանազան գաղութներու մէջ, սկսելով Մարսէյլէն:

Հ. Ս. Միութիւնը գնահատելի հետքեր ձգած է Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Պուէնոս Այրէսի մէջ (Հարաւ. Ամերիկա):

1895–96էն ի վեր, ակումբներ ունինք Պուլկարիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, – Վառնա, Ֆիլիպէ, Ռուսճուք, Շումէն, Պուրկազ, Սոֆիա եւն.:

Երիտ. Միութիւններու չէն ցանց մը կը գործէ Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Իրաքի եւ Իրանի մէջ, զանազան անուններով:

Հարեւան Պրիւսէլը, Անվերսը եւ Պերլինն ալ բացառութիւն չեն կազմեր:

Սակայն, Ռումանիոյ օրինակը աչքի կը զարնէ տեսակէտով մը, որ յաճախ արծարծուած է այս թերթին մէջ:

Մինչդեռ, միւս գաղութներու մէջ, նոյն իսկ համանման Միութեանց միջեւ կապերը չափազանց թոյլ են, եւ ծրագիրները հակամարտ կամ խառնիխուռն, Ռումանիոյ չորս «Րաֆֆի»ները կը կազմեն միատարր ամբողջութիւն մը:

Չորս կենդանի թեւեր են անոնք, նուիրուած միեւնոյն հիմնական նպատակին,— պահպանել հայ նորահաս սերունդը օտարացումէ եւ զայն դաստիարակել ազգային շունչով:

Չորս թեւերը կը կազմեն ցանց մը, որ իր կազդուրիչ հովանին փռելով չորս գլխաւոր քաղաքներու վրայ, ոգի եւ թարմութիւն կը ցանէ իր շրջապատին մէջ:

Անշուշտ միւս գաղութներու երիտասարդական, պատանեկան, լսարանական Միութեանց եւ Ակումբներու ծրագիրներն ալ տարբեր նպատակի չեն ձգտիր:

Բայց, մեզ չեն գոհացներ անջատ, ցիրուցան, պատահական ճիգերը:

Նոյն այդ Միութեանց վարիչներն ալ գոհ չեն կրնար ըլլալ, եթէ անկեղծ են:

Երիտասարդական շարժումը, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնէ «Յառաջ», պէտք ընթանայ կեդրոնաձիգ ուղղութեամբ, դաշնակցային կապեր հաստատելով քաղաքէ քաղաք եւ գաղութէ գաղութ, ներդաշնակելով ծրագիրներու հիմնական սկզբունքները:

Իսկ այդ սկզբունքներուն գլխաւորը պէտք ըլլայ մէկ բառ,— ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ, բառին արդիական իմաստով:

Այս տեսակէտէն, «Րաֆֆի»ն հարթած է ճամբան, իր շրջանին համար:

Ան արդէն դարձած է կենդանի օրինակ մը: Իր փորձառութենէն կրնան օգտուիլ ուրիշներ ալ: Եթէ պակասներ ունին, կը լրացնեն, եթէ առաւելութիւններ՝ ինչո՞ւ չարժեցնեն, իրենց կարգին:

Ինչ որ երիտասարդութիւն կը կոչենք, աւելի քան տասը տարի բոլորեց, արդէն: Ուրեմն, չատոնց անցած է թարթափումներու շրջանը, եւ ամէն բանէ առաջ գործի պահանջ ունինք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԿէՏԵՐԸ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀՈՒԻՆ

Կիրակի օր, 6 յունուար, Պ. Պ. Մուսոլինիի եւ Լավալի գլուխ գլխի խօսակցութիւններէն յետոյ, կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, թէ իրենց սեփական եւ թէ ընդհանուր հարցերու մասին:

Բանակցութիւնները սկսած էին շաբաթ օր, պաշտօնական ընդունելութիւններէն եւ բաժակաճառերէն անմիջապէս վերջը: Կիրակի առտու Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Փալացցօ Վենեցիա գնաց եւ Պ. Մուսոլինիի հետ խօսեցաւ ամբողջ երեք ժամ: Այս առթիւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացաւ կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ բանաձեւի մասին: Գալով գաղթային հարցերուն, նոյնպէս համաձայնութիւն գոյացած է, բայց կարգ մը մանրամասնութիւններ պիտի ուսումնասիրուին մասնագէտներու կողմէ:

Կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ համաձայնութեան առաջին մասով կ'երաշխաւորուի Աւստրիոյ անկախութիւնը. իսկ երկրորդը ընդհանուր դաշինք մըն է, միջամտութիւնը արգիլելու համար: Աւստրիոյ անկախութեան վերաբերող համաձայնութեամբ, նախ Ֆրանսա եւ Իտալիա պայմանագիր մը պիտի ստորագրեն. յետոյ պիտի առաջարկուի բոլոր սահմանակից երկիրներուն որ յարգեն Աւստրիոյ անկախութիւնը: Այդ երկիրներն են Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա, Հունգարիա եւ Գերմանիա: Պ. Մուսոլինի եւ Պ. Լավալ վստահ են թէ իրենց դաշնակիցները չպիտի առարկեն այս մասին: Գերմանիոյ աջակցութիւնը ապահովելու համար, կ'ըսուի թէ Ֆրանսա պիտի փոխէ իր դիրքը անոր վերազինման մասին, որպէսզի միեւնոյն ատեն հարթուի ճամբան՝ Գերմանիան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադարձնելու համար: Այս մասին վերջնական համաձայնութիւն պիտի գոյանայ, երբ Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Լոնտոն այցելեն: Իբրեւ երրորդ հանգրուան, դիմում պիտի ըլլայ նաեւ Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ թերեւս ուրիշ պետութեանց աջակցութեան:

Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորումը բոլորովին տարբեր է կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ ընդհանուր համաձայնութենէն: Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ Պ. Մուսոլինի բարեփոխած էր իր ճառը՝ պաշտօնական հացկերոյթի ատեն: Սկզբնական բնագիրը ուղղակի ակնարկներ կը պարունակէր դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին, բայց փրանսացի հիւրերը տհաճութիւն յայտնած ըլլալով, փոփոխութիւններ կատարուեցան:

Ընդհանուր համաձայնութիւն գոյանալէ յետոյ, որոշուեցաւ մանրամասնութիւնները հրատարակել երկուշաբթի օր: Երէկ առտու նոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի եւ Պ. Լավալի միջեւ: Այս վերջինը յետոյ այցելեց Պապին:

Այս համաձայնութեանց առթիւ մեծապէս խանդավառուած են փրանսական եւ իտալական թերթերը: Հռոմի մէջ փայլուն ցոյցեր եղան ի պատիւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն: Անգլիական մամուլը որոշ վերապահութիւն կը ցուցնէ, վախնալով որ համաձայնութիւնը յատկապէս կ'ուղղուի Գերմանիոյ դէմ: Գերմանական թերթերը մեծ արժէք չեն տար գոյացած համաձայնութեան, շեշտելով թէ ան ալ միւս դաշնագիրներուն կը նմանի եւ չպիտի կրնայ ծառայել խաղաղութեան: Այս առթիւ «Պերլինէր Թակէպլաթ» Եւրոպայի քարտէսը կը հրատարակէ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին կնքուած դաշնագիրներով: Այդ հրատարակութեան համաձայն, մինչեւ հիմա 115 դաշնագիրներ կնքուած են, առանց ապահովելու խաղաղութիւնը:

Խիստ գրաքննութիւն Ռումանիոյ մէջ

Ռումանական կառավարութիւնը աւելի խստացուց գրաքննութիւնը՝ մամուլին վրայ: Այս շաբաթուընէ սկսեալ, գրաքննութեան ենթակայ են դահուն, պարտքերու փոխման եւ դրամի ամրացման վերաբերեալ տեղեկութիւնները:

Նախարարութիւնները եւ թերթերու տնօրէնները պարտաւոր են իրենք դադրեցնել ո՛ր եւ է լուր կամ տեղեկութիւն՝ այս նիւթերու մասին: Կուսակցութեանց նախագահները եւ վարիչները կրնան յայտարարութիւններ ընել վերջին երկու նիւթերու մասին, որոնք կրնան հրատարակուիլ իրենց անձնական պատասխանատուութեամբ, առանց որ եւ է խորհրդածութեան: Կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ անհատապէս թերթերը դադրեցնելու իրաւունքը:

Իրանի եւ Իրաքի սահմանավէճը

Իրանի (Պարսկաստան) արտաքին նախարարը վերջերս Էնկիւրի այցելեց: Այս առթիւ թերթերը գրեցին թէ այցելութեան նպատակն էր Թուրքիոյ միջնորդութիւնը խնդրել, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ ծագած սահմանավէճը կարգադրելու համար: Հռոմի իրանեան դեսպանատունը պաշտօնական զեկոյցով մը կը հերքէ այս լուրը, աւելցնելով թէ սահմանավէճի խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ կը գտնուի եւ այնտեղ է որ պիտի լուծուի, այս ամսու:

×

ԳԻՆԵՄՈՒ ՄԸ կիրակի օր յանկարծ խուժելով խնջոյքի մը մէջ (Լօրիան), երեք աարճանակ պարպեց հիւրերուն վրայ: Վեց կոչնականներէն հինգը վիրաւորուեցան եւ երկուքը անմիջապէս մեռան: Ոճրագործը անձնապան եղաւ: Խուլարկութեան ատեն հինգ աարճանակ գտան վրան:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ հռչակեցին Հալէպի կօշկակարները, յաւելում պահանջելով: Նախապէս Պէյրութի կօշկակարներն ալ գործադուլ հռչակած ըլլալով, 25 առ հարիւր յաւելում ստացած էին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ «ՏէՕՆՄէ»ՆԵՐԸ

— о —

—Իրա՞ւ Զապէլ Եսայեանը փոխած է իր լեզուն:

— «Խորհրդային Հայաստան» կարդա եւ կը համոզուիս:

Արազը, շաբաթ օր, ի մէջ այլոց յիշած եւ անցած էր, նմոյշ մըն ալ տալով.

— «Ես hպարտ եմ եւ ուրախ ոչ միայն այն իրաւունքների համար որ վերջապէս ձեռք եմ բերել, այլեւ այն մեծ պարտականութիւնների համար որ խորհրդային քաղաքացիութեան մեծ կոչումը դնում է ամէն մէկիս վրայ »:

Արդէն թափթփած՝ արեւմտահայերէն գրած ատեն ալ, ո՛վ գիտէ ուր պիտի յանգի այժմ, դաւանանքին հետ լեզուն ալ ծախու հանելով:

Իսկապէս այդքան վրդովի՞չ բան է Հայաստան հաստատուիլ եւ պետական լեզուն գործածել:

Նոր բանավէճ մը չստեղծելու համար, կարճ պիտի կապեմ:

Սովորական կեանքի կամ սովորական մարդոց համար՝ ոչինչ: Բայց երբ գրագէտներ, այսպէս կամ այնպէս հեղինակութիւն շահած դէմքեր ալ տէր չեն ըլլար իրենց լեզուին, իսկապէս վրդովիչ է:

Աhարոնեանը կամ Թումանեանը ծաղրանկարի պիտի վերածուէին, եթէ փորձէին արեւմտահայերէն գրել, կամ եթէ դուք ուզէիք արեւմտահայերէնի վերածել իրենց գործերը:

Ի վերջոյ ծիծաղելի են Թօրգոմեանները, Տիգրան Զաւէնները, Զաւէնները եւ ուրիշ բազմաթիւ հասուն մարդիկ, որոնք շատ կը նմանին յիսունէն վերջը նշանած փնտռող ամուրիներու:

Մնաց որ, նոյնիսկ լեզուի զարգացման համար, աղուոշ բան է իրենց ըրածը:

Անոնք որ տարիներով մշակած են արեւմտահայ լեզուն եւ գիտեն անոր հարստութիւնները ու նրբութիւնները, երբ այսօր մէկդի կը նետեն զայն, միւսը փորձելու համար, կը վնասեն երկուքին ալ:

Ինչո՞ւ, որովհետեւ ո՛չ իրենց գիտցածը կրնան պատուաստել՝ միջավայրին հարազատ նորութիւններով, ոչ ալ բան մը աւելցնել տեղական լեզուին վրայ, որ յուսահատօրէն կը թաւալի միջակութեան, չքաւորութեան եւ կայկութեան խառնիճաղանճին մէջ, շնորհիւ անփոյթ եւ ապիկար գրիչներու եւ թարգմանիչներու: Այլ եւ իբրեւ հետեւանք տիրող կարգ ու սարքին:

Ի՞նչ կը շահին իրենք, այդ ուշ մնացած «տէօնմէ»ները, վրայ տալով իբենցքարքքառին իւքնուրոյնիիւնուածքը, գոյնը, հոտ ու համը:

— Թէրեւս կառավարութիւնը հարկադրած է որ տեղական բարբառով գրեն:

Բայց չէ՞ որ մեր միւնոյն հայրենիքը ազատ է եւ անկախ, ներսով դուրսով: Բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւն մը կրնա՞յ բռնանալ քաղաքացիներու ազատ կամքին եւ ճաշակին վրայ ...

Ես աւելի կը հաւատամ Զապէլներու եւ Զաւէններու անփառունակ նահանջականութեան, դասալքութեան կամ ծառայական հաւատարմութեան, քան ողորմելի «կոմիսար»ներու բռնութեան:

Գոնէ չստորագրէի՛ն իրենց գրութիւնները, որպէսզի մենք ալ յիշատակով մը ապրած ըլլայինք:

Անշուշտ օր մը Փարիզ կը վերադառնան եւ մենք իրենց արեւելահայերէն ճառերն ալ կը լսենք, իբրեւ «շէն եւ աննախընթաց» ներկայացուցիչ մը:

Լսեցէք, նորահաւատ եւ նորափեսա Զապէլն է որ բարբառի.

— «Մի անգամ աշնանը, Դուրդուղուլու գիւղում ,պատահեցի մի բանւոր Քրտուհու որը հիպնոսացել էր խորհրդային շինարարութիւնից: Պատասխանելով իմ հարցերին, նա որպէս գիտակից աշխատաւորուհի ծաղրեց բուրժուական կուսակցութիւնների նացիոնալիստական տենդենցներին, եւ սարսափով յիշեց դաշնակ մաուզերիստների վանդալութիւնները ...

Վ.Ա.Հ.

ՄԱՐՍէՅԼԻ ՇՐՋՈՒՆ ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլէն իրազեկ բարեկամ մը կը գրէ մեզի.– Սխալ է թէ շրջուն վաճառորդներու թուղթերը չեն նորոգուիր: Այսօր 1935 յունուար 3 է եւ 8 – 10 հայ մանրավաճառներ իրենց թուղթերը նորոգեցին: Միւսներուն համար ալ որ եւ է արգելք չկայ: Գալով կօշիկի վաճառորդներուն, անոնք երկու շաբաթէ ի վեր արտօնուած չեն Սէն Լազարի շուկային մէջ կօշիկ ծախելու, իսկ ուրիշ ուր որ ուզեն կրնան ծախել: Այդ արգելքը շատոնց կար, բայց հիմա է որ կը գործադրուի:

ՄԱՀ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ ՔէՇԻՇԵԱՆԻ

Ցաւով կը տեղեկանանք մահը Տօքթ. Միհրան Կ. Քէշիշեանի, որ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութենէ մը վերջ շիջաւ անցեալ շաբթու, Փարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ: Հրատարակիչն էր «Առողջ Կեանք»ի եւ ունեցած է բեղուն կեանք: 45 տարեկան էր, Մալաթիացի: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Տասը հայկական հիւղակներ վառեցան

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին ատեններ հրդեհ մը ծագեցաւ, Փարիզի Իթալի թաղամասին ծայրը, հայաբնակ վայրին մէջ: Նիւթական մեծ վնասներ կրեցին մեր դժբախտ հայրենակիցները, որոնք 7 – 8 տարիէ ի վեր բոյն դրած էին յիշեալ վայրի թիթեղեայ տնակներուն մէջ: Անպատսպար մնացողներն են.— Պօղոս Յակոբեան (Պէնլիցի), Յաբէթ Թերզեան (Պէնլիցի), Զատիկ Հայապեան (Սէօլէօզցի), այրի տիկին Հռոփիկ Աւեան (Սէօլէօզցի), Այրի տիկին Մաննիկ Պալքեան (Մեծ Նոր Գիւղացի), այրի տիկին Մարգրիտ Սահակեան (Կիւրլէցի), Աւետիս Յովհաննէսեան (Զէնկիլէրցի: Այս վերջինը ստոյգ մահէ մը ազատեցաւ շնորհիւ հասնող օգնութեան), Սահակ Տէտէեան (Թօզատցի), այրի տիկին Մարիամ (Թօքատցի): Փողոցը մնացածներուն թիւն է 27, որոնք չեն գիտեր ուր դիմեն:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 13րդ թաղապետութիւնը միջոցներ կը խորհի հրկիզեալները պատսպարելու համար: Հրշէջները երեք ժամ անընդհատ նգնեցան, հրդեհին ծաւալումը արգիլելու համար այդ վայրին մէջ, որ կատարեալ գաղթակայան մըն է, դիւրավառ նիւթերով: Շատ քիչեր կրցած են փրկել իրենց խեղճուկ ստացուածքը:

Սիթրօէնի աշխատաւորները

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ

Սիթրօէնի գործարանները նորէն փակուեցան շաբաթ օր եւ պիտի վերաբացուին այսօր, երեքշաբթի: Հաստատութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ դեկտեմբերի վերջին կիսամսեայի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

»»»··«««

«Յառաջ»ի մէջ երկար ծեծուեցաւ երիտասարդական կազմակերպութեանց խնդիրը: Հայ երիտասարդական շարժումը հրատապ հարցերէն մէկն է որ կը զբաղեցնէ մեր ղեկավարները: Ամէն գաղութի մէջ ալ կը գտնուին երիտասարդական միութիւններ, զանազան անուններու տակ եւ զանազան ծրագրերով. բայց կարեւորը կը պակսի,— ներդաշնակ աշխատանքը, եւ իրարհասկացողութիւնը արտասահմանի այս քոյր միութիւններուն մէջ:

Ռումանիոյ մէջ ալ ունինք հիմա երիտասարդական միութիւն մը, հիմնուած շուրջ երեք տարի առաջ նախ Պուքրէշի մէջ, ապա արագօրէն տարածուած Ռումանիոյ միւս հայաշատ քաղաքներուն մէջ ալ: Արդարեւ «Րաֆֆի»ն քիչ ժամանակուան մէջ գտաւ մեծ ժողովրդականութիւն եւ ուռճացաւ ու զարգացաւ, զարմանքի մատնելով միութեան վարիչներն անգամ, որոնք չէին գիտեր ինչպէս գոհացնել գաւառներէն եկած պահանջները՝ ծրագրի եւ հրահանգներու մասին եւայլն: Քիչ ժամանակուան մէջ միութիւնը մասնաճիւղեր ունեցաւ երեք հայաշատ քաղաքներու մէջ եւս՝ Պազարճըք, Սիլիսթրէ եւ Քօսթանցա, այնպէս որ Պուքրէշի վարչութիւնը վերածուեցաւ կեդրոնական վարչութեան, որ մինչեւ նորին ընտրութիւնը պիտի կառավարէր միութեան գործերը: Միութեան չորս մասնաճիւղերը սկսան աննախընթաց մշակութային եւ ազգային աշխատանք մը, հանդէսներ եւ դասախօսութիւններ, որոնց ներկայ կ'ըլլար խուռն բազմութիւն: Ամառուան ընթացքին սկսան մասնաճիւղերու այցելութիւններ, որոնց ընթացքին մէկ մասնաճիւղի անդամները շփման մէջ կ'ըլլային քոյր մասնաճիւղի մը անդամներուն հետ: Ոգեւորութիւնը ուշագրաւ էր, ինչ որ ցոյց կուտար թէ այս միութիւնը պակաս մըն էր որ լրացուց. ժողովուրդը իր նիւթական եւ բարոյական քաջալերանքը տրամադրեց:

Շատ չանցած չորս մասնաճիւղերն ալ ունեցան իրենց սեփական սրահ-հաւաքատեղին: Սկսան դասախօսութիւններու շարք մը նուիրուած ազգային եւ ընկերային խնդիրներու: «Րաֆֆի»ն կը յառաջդիմէր արագօրէն:

Երկու տարուան ժրաջան աշխատանքէ յետոյ, անհրաժեշտ համարուեցաւ չորս մասնաճիւղերը իրար բերել, ներքին կանոնագիր մը մշակել եւ ներդաշնակութիւն մը ստեղծել «Րաֆֆի»ի աշխատանքներու շուրջ:

1934 դեկտեմբեր 25ին հրաւիրուեցաւ անդրանիկ պատգամաւորական ժողովը Պուքրէշի մէջ, ուր կը գտնուէր կեդրոնական վարչութիւնը:

Կ'ուզեմ այստեղ ամփոփել այս ժողովի աշխատանքները, գաղափար մը տալու համար Ռումանահայ երիտասարդական այս շարժման մասին, այն յոյսով թէ արտասահմանի համանման միութիւններն ալ այս ուղղութեամբ կը պատրաստուին եւ ներդաշնակութիւն կը մտցնեն իրենց գործունէութեան մէջ, ապագային դառնալու համար մշակութային կազմակերպութեանց համագումար մը, որպէսզի մշակուի ընդհանուր կանոնագիր մը եւ վերջնական լուծում մը տրուի երիտասարդական կազմակերպութեան այնքան ծեծուած խնդրին:

ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

1934 դեկտեմբեր 25ին Պուքրէշի «Րաֆֆի»ի սրահին մէջ բացուեցաւ միութեան անդրանիկ պատգ. ժողովը 12 պատգամաւորներու ներկայութեան եւ չորս մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ:

Կեդրոնական վարչ. ատենապետ Պ. Վահէ Զուլճեան բացուած կը յայտարարէ պատգ. ժողովը, բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն: Ժողովին նախագահ կ'ընտրուի Պ. Յ. Ճ. Սիրունի:

Պ. Նախագահը բարի գալուստ կը մաղթէ ներկաներուն եւ խնդակցութիւն կը յայտնէ զանազան միութեանց ու կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, որմէ յետոյ ժողովը կ'անցնի պատգամաւորներու լիազօրագրերու ստուգման: Յայտնի կ'ըլլայ որ Պուքրէշէն ներկայ են չորս պատգամաւորներ (Յ. Ճ. Սիրունի, Վ. Գարանֆիլեան, Լ. Յարութիւնեան եւ Վ. Պահատուրեան), Քօնսթանցայէն երեք (Վարդգէս Երէցեան, Ա. Տօնիկեան եւ Յ. Տօպաճեան), Սիլիսթրայէն երեք (Պ. Պետիկեան, Օ. Ադամեան եւ Յ. Թօփաքալեան), Պազարճըքէն մէկ (Ս. Դաւիթեան), իսկ կեդր. վարչութիւնը կը ներկայացնէ փաստաբան Վահան Կիմիճեան, միւս անդամները ունենալով միայն խորհրդակցական ձայնի իրաւունք: Խորհրդակցական ձայնով կը մասնակցին նաեւ Պ. Պ. Գէորգ Ղազարեան, Եփրեմ Սարգիսեան, Ս. Սարունի եւ զանազան քոյր միութիւններէ ներկայացուցիչներ:

Փաստ. Վահան Կիմիճեան կը կարդայ կեդր. վարչութեան զեկուցումը; որմէ յայտնի կ'ըլլայ որ միութիւնը հիմնուած է առաջին անգամ Պուքրէշի մէջ, մօտ երեք տարի առաջ, իսկ մէկ տարուան ընթացքին հիմնուած են երեք մասնաճիւղեր: Կը յիշէ այն աշխատանքները որոնք տարուեցան միութիւնը բարոյական անձ դարձնելու եւ արտասահմանի քոյր միութեանց հետ կապ ստեղծելու համար, այստեղ յիշատակելով զանազան վայրերէ հասած հաւանութեան գրերը: Կեդր. Վարչութեան զեկուցաբերը յիշեց նաեւ այն աշխատանքները որոնք ստեղծեցին մասնաճիւղերը եւ մեզ բերին այսօրուան պատգամ. ժողովին: Տեղեկաբերը գոհունակութեամբ արձանագրեց յետոյ այս բոլոր աշխատանքները, կ'առաջարկէ շնորհակալութեան բանաձեւ մը քուէարկել մասնաւորապէս Պ. Պ. Գ. Քէստանեանի եւ Յ. Ճ. Սիրունիի, որոնք սակայն կ'ընդդիմանան բանաձեւին քուէարկութեան:

Կը յաջորդէ Պուքրէշի մասնաճիւղին զեկուցումը: Յայտնի կ'ըլլայ որ նոյնանման միութիւն մը դեռ 1921ին գոյութիւն ունէր «Արարատ» անունով: 1926ին քանի մը տարուան կեանք կ'ունենայ ուրիշ միութիւն մը եւ միայն 1932ին է որ կը հիմնուի այսօրուան Րաֆֆին, քանի մը վառվռուն երիտասարդներու կողմէ, այս անգամ աւելի կենսունակ եւ լաւ հիմերու վրայ դրուած: Միութիւնը կարճ ժամանակի մէջ կը յառաջդիմէ. կ'ունենայ իր սեփականակումբը ուր տեղի կ'ունենան կանոնաւոր դասախօսութիւններ որոնց թիւը կը հասնի այսօր 250ի: Ներկաներու միջին թիւը սկզբնական շրջանին կ'ըլլայ 25–30 հոգի, որ ժամանակի ընթացքին կը հասնի մինչեւ 500–600 հոգիի, այնքան որ սրահին մէջ այլ եւս տեղ չըլլալուն ժողովուրդը բակէն մտիկ կ'ընէ:

Այս առթիւ կարեւոր դասախօսներու շարքին կարելի է յիշել Պ.Պ. Դրօ, Ս. Արարատեան, Յ. Ճ. Սիրունի, Ե. Սարգիսեան, Ս. Սարունի, Գ. Ղազարեան, Հ. Բանիկեան եւ Պուլկարիայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած համագործակցական եւ յայտնի ուսուցչապետ Տօտոմեանց: Ունեցած է նաեւ ռումէն դասախօսներ,— փրոֆ. Փանայիթէսքու, Թրանքու Եաշ եւ Ն. Եօրկա: Մասնաճիւղը (Պուքրէշ) ունի սեփական գրադարան 500 հատի չափ հատորներով որոնք սակայն անբաւարար չափով կը կարդացուին: Միութեան ընթերցարանը կը ստանայ գրեթէ բոլոր հայ թերթերը, ինչպէս «Յառաջ», «Յուսաբեր», «Հայրենիք», «Արազ» եւն.: Անդամներու թիւն է 175:

Ժողովը բանաձեւով մը բաւարար կը գտնէ Պուքրէշի գործունէութիւնը:

Քոնսթանցայի զեկուցումէն յայտնի կ'ըլլայ որ մասնաճիւղը հիմնուած է 1934 մարտին: Անկէ ի վեր մասնաճիւղը ունեցած է անխոնջ գործունէութիւն մը: Ունի իր սեփական ակումբը եւ գրադարանը: Անդամներու թիւն է 107: Ունեցած է 9 վարչական ժողով եւ լուծած է 35 հարցեր: Կեդր. վարչութիւնը երկու անգամ տեղին վրայ քննած է մասնաճիւղի նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնը: Մասնաճիւղը գործունէութեան 9 ամիսներու ընթացքին ունեցած է 50 հազար լէյի ելեւմուտ մը, սարքած են 14 դասախօսութիւններ, ներկաներու ընդհ. թիւն եղած է 1582, որոնցմէ միայն 258 իգական սեռէն, տեղի ունեցած են ութ վիճաբանական ժողովներ: Մասնաճիւղը կազմակերպած է ազգ. հանդէսներ ինչպէս եւ Մայիս 28ը եւ Ապրիլի ոգեկոչը. ունեցած է երեկոյթ-պարեր, նիւթական ապահովելու համար:

Սիլիսթրէի մասնաճիւղը, հիմնըւած 1934 մարտին, քանի մը ամսուան ընթացքին յառաջդիմած է եւ այսօր պատգամ. ժողովին կը ներկայանայ բեղուն գործունէութեան մը պատկերով: Առաջին օրէն իսկ ունեցած է իր սեփական հաւաքատեղին: Ունին 66 անդամներ, որոնց 30ը արական, 36ը իգական սեռէն. տեղի ունեցած են ութ ամսուան ընթացքին 18 կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ զանազան հարցերու շուրջ. մասնաճիւղը տօնած է Մայիս 28ը: Ելեւմուտք ունեցած է ութ ամսուան ընթացքին 30,543 լէյ: «Րաֆֆի»ն կատարեալ բարիք մըն է եղած Սիլիսթրէի հասարակութեան համար, մանաւանդ հիմա երբ Հօկ կոչուած ապազգային կազմակերպութիւնը կը փորձէ խանգարել գաղութին գործերը:

Պազարճըքի մէջ «Արմէն Գնունի» ակումբն էր որ ներդաշնակելու համար Ռումանիոյ այս երիտասարդական շարժումը վերածուեցաւ «Րաֆֆի»ի մասնաճիւղի. ունին գրադարան 4–500 գրքերով: Անդամներու թիւն է 30, որոնց միայն 8ը կիներ. քանի մը ամսուան ընթացքին տեղի ունեցած են 13 դասախօսութիւններ: Ամիս մը առաջ Պազարճըք այցելեց կեդրոնի անդամ Գ. Քէստանեան որ թէ միութեան գործունէութիւնը քննեց եւ թէ դասախօսութիւն մը սարքեց, մեծ ոգեւորութիւն մը ստեղծելով: Մասնաճիւղը ունեցած է 5836 լէյի ելեւմուտ մը:

Մասնաճիւղերու զեկոյցներէն յետոյ ժողովը երկրորդ նիստի մը մէջ կը քննէ կանոնագիրը, եւ փոքր փոփոխութիւններէ յետոյ կը վաւերացնէ, անփոփոխ ձգելով կանոնագրի ոգին,— պահպանել հայ նորահաս սերունդը օտարացումէ ու զայն դաստիարակել ազգային շունչով:

Քանի մը մանրամասնութիւններ ալ յաջորդով:

ԲԱՆՈՒՈՐ

«ՄԵՐ ՍՏԱԼԻՆԻԿԸ»

═•═

ԽՄԲ.— Առեն մը ի վեր յօդուածաշարք մը կ'երեւայ Հայրենիքի մէջ, ստորագրուած «էջմիածնեցի», որ իբրեւ տասնամեայ ականատես, կը ներկայացնէ խ. Հայաստանի կացութիւնը, զանազան դէպքեր եւ դէմքեր: վերջին շարքէն (Հայ համայնավար ղեկավարները) կը քաղենք Աղասի Խանջեանի վերաբերեալ մասը.—

Ո՞վ է Աղասի Խանջեանը եւ ի՞նչպէս հասաւ այդ բացառիկ դիրքին:

Աղասի Խանջեանը բնիկ Վանեցի է, Ղեւոնդ էֆ. Խանջեանի տղան, որ Վանայ մէջ թէ՛ ռուսական է եղեր եւ թէ՛ հայկական ծխական դպրոցներու ուսուցիչ: 1915 Թուի Վանայ մեծ նահանջին՝ իր ընտանիքի հետ միատեղ գաղթած է Երեւան, ուր պատանի Աղասին, որ այդ ժամանակ կը լինէր 14 տարեկան, կը մտնէ Երեւանի թեմական դպրոցը իր ուսումը շարունակելու: Հոն կը մնայ մինչեւ 1918 թըւականը, երբ կ'աւարտէ դպրոցը:

(ԽՄԲ.— Խանջեանը նախ քան թեմական դպրոց մտնելը, երկու տարի եղած է էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը, երբ Աշոտ Յովհաննիսեան եւ Պ. Մակինցեան հոն ուսուցիչ էին: Անկէ վերջն է որ, գացած է թեմական դպրոց միջնակարգ վարժարանի մը վկայագիր ունենալու համար):

Հայաստանի հանրապետութեան ժամանակ Աղասի Խանջեան կ'անդամագրուի Հայ համայնավար երիտասարդներու կազմակերպութեան: Կը ձերբակալուի Մայիսեան ապստամբութեան շրջանին, բայց նկատի ունենալով իր երիտասարդ տարիքը անմիջապէս ազատ կ'արձակուի:

Երբ Հայաստան երկրորդ անգամ համայնավարներու ձեռքն ինկաւ, Հայաստանի Կենտկոմը բաւական թիւով պատանիներ ուղարկեց խորհ. Ռուսաստանի մայրաքաղաքը, ուր պէտք է մարքսեան ուղղութեամբ պատրաստուէին, յետագային կուս. պատասխանատու աշխատանքներ կատարելու համար: Այդ պատանիներու մէջ կը գտնուէր եւ Աղասի Խանջեանը, որուն բաժին էր ընկած Լէնինկրատը, ուր երեք տարի սորվելէ ետքը 1924 Թուին կը սկսի աշխատիլ նոյն քաղաքի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ, որպէս կազմակերպիչ եւ պրոպագանդիսթ քարոզական շրջաններու մէջ:

1926ին Ա. Խանջեան կը նշանակուի Լէնինկրատի շրջանային ենթակոմիտէներէն մէկուն քարտուղար: Այս նշանակումը կը զուգադիպի կուսակցութեան ներսը տեղի ունեցող ամենախիստ պայքարներէն մէկուն՝ ձախ ընդդիմադիրներու ըմբոստութեան Ստալինի դէմ,— ըմբոստութիւն մը, որ գլխաւորուած էր Թրոցքի, Զինովիեւ եւ Քամենեւ երրորդութեան կողմէ: Այս ընդդիմութեան գլխաւոր յենակէտը Լէնինկրատն էր, ուր թէ կուսակցական դիրքերը եւ թէ կառավարական մարմինները իրենց ձեռքն էին: Զինովիեւը այդ ժամանակները Լէնինկրատի տէրն ու տիրականն էր:

Ընդդիմադիրները, տեսնելով իրենց խաղաղ պայքարի անհետեւանք մնալը, կ'որոշեն դիմել բռնի ուժի, այսինքն՝ կ'որոշեն կազմակերպուած հրապարակ գալ ընդդէմ Կենտկոմի, յայտարարել այս վերջինը, Քաղ-Բիւրոյի կեդրոնը փոխադրել Լէնինկրատ, ի պահանջել հարկին զինու զօրութեամբ արշաւել Մոսկուայի վրայ եւ տապալել Ստալինեան բռնապետութիւնը:

Ի հարկէ, այս բոլոր պատրաստութիւնները տեղի կ'ունենան ծայր աստիճան գաղտնի, որոնց տեղեակ էին Լէնինկրատի կոմիտէներու եւ ենթակոմիտէներու քարտուղարները: Այդ գաղտնի պատրաստութիւններուն տեղեակ էին մօտաւորապէս 300 հոգի, որոնցմէ միայն մէկը դաւաճան դուրս կուգայ: Եւ ցաւով պէտք է ըսենք, որ այդ մէկը Հայ մըն էր՝ Ա. Խանջեանը:

Խանջեան որպէս քարտուղար իրեն վստահուած գաղտնիքները ամբողջովին կը տեղեկագրէ Ստալինին: Այս վերջինը, ծանօթանալով Լէնինկրատի դաւադրութեան, կեդրոնական Չեկայի միջոցով արտակարգ միջոցներ ձեռք կ'առնէ եւ կը վիժեցնէ դաւադրութիւնը:

Պէտք է արդար լինել եւ խոստովանիլ, որ Ստալինը ապերախտ չէ իրեն ծառայութիւն մատուցանողներու հանդէպ: 1927 Թուին, երբ վերջնականօրէն ջարդեց «ձախ ընդդիմադիրներու» խմբակը, ան յիշեց Ա. Խանջեանը, որու դաւաճանութեան կը պարտէր իր դիրքը, կանչեց իր մօտ, ծանօթացաւ հետը եւ ի վարձատրութիւն իրեն մատուցած ծառայութեան, ուղարկեց զայն Հայաստան, նախ որպէս երկրորդ քարտուղար Հայաստանի Կենտկոմին եւ քիչ վերջ առաջին քարտուղար: Եւ այսպէս Խանջեանը դարձաւ Հայաստանի մէջ Ստալինիկ մը:

Ա. Խանջեան մարմնով միջահասակ է, չեչոտածօրէն Թուխ եւ մազոտ գլուխ մը ունի, երկու փոքր ու չար աչքեր, որոնք ծայր աստիճանի վանողական են: Խօսած ժամանակ դէմքը ենթակայ է ջղային պրկումներու: Ունի իսկական արեւելքցիի բնաւորութիւն, խառնուրդ կեղծիքի, բռնութեան եւ կոպտութեան: Իրմէ ստորադասներու հանդէպ արհամարհող եւ հրամայական է, իսկ իրմէ ուժեղներուն հանդէպ քծնող:

Իր մտաւոր պատրաստութիւնը ծայր աստիճանի սահմանափակ եւ միակողմանի է: Իր բոլոր ճառերը՝ համայնավար ձուլածոյ բառերու եւ մտքերու հաւաքածոյ մըն է, զոր իրմէ առաջ իր Մոսկուայի «մեծերը» գրած են կամ «Պրաւտա»յի եւ «Իզվեստիա»յի մէջ, եւ կամ խօսած են հրապարակային ժողովներու մէջ: Բայց ունի ճարպկութիւնը այդ բոլորը յարմարցնելու Հայաստանի պայմաններուն:

Կը սիրէ լաւ ապրիլ, եւ ատոր համար ընտրեր է Երեւանի նախկին ամենահարուստ եւ ճաշակաւոր մարդու՝ Գէորգ Ամիրեանի բնակարանը, որ այժմ իր ընտանիքով աքսորուած է Հայաստանի սահմաններէն դուրս:

Խանջեանը ոչ միայն Թութակօրէն կը կրկնէ Ստալինի բառերը, այլ եւ կը կապկէ անոր ապրելակերպը: Կը սիրէ հանգստանալ տարին երկու անգամ այն ամարանոցները, զոր Ստալինը կը նախընտրէ: Ատոնք են Սեւ ծովի եզերքը՝ Սուխում, Կակրի, Սոչի գտնուած նախկին մեծ իշխաններու պատկանող սքանչելի վիլլաները, որոնք այժմ յարմարցուած են խորհ. «մեծերու» հանգստեան համար:

Պէտք է արդար լինել ըսելու համար, որ խորհրդային երկիրներու ամէնէն առատաձեռն մարդը Ստալինէն վերջ Աղասի Խանջեանն է, որ եթէ իր «հանրապետութենէն» դուրս դրացի «հանրապետութիւնները» կ'երթայ հանգստանալու, մեկնելու ժամանակ այդ «հանրապետութիւններու» մեծերուն իսկական իշխանական նուէրներ կուտայ:

Իմ այնտեղ եղած ժամանակս այդպիսի նուէրներ ստացան Աբխազիայի «հանրապետութեան» նախագահ Նեստոր Լաքոպէն, Ատրբէջանի նախարարական խորհուրդի նախագահ Փակերով, Վրաստանի այն ժամանակուան Չեկայի նախագահ եւ այժմ կովկասեան Երկրային Կոմիտէի քարտուղար Բերիան եւ Նախիջեւանի Թաթարական «հանրապետութեան» նախագահ Աղամիրով: Այդ նուէրները Ամերիկայէն Հօկի կողմէ ուղարկըւած Լինքն ինքնաշարժներն են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

—•—

Անգամ մը գրեցինք թէ Հայաստանի մէջ ծանօթ մտաւորականներէ կազմուած յանձնախումբ մը գործի լծուեր էր փոխելու համար քաղաքներու եւ գիւղերու այն անունները, որոնք օտար են կամ ծիծաղելի իմաստներ ունին: Այնուհետեւ լուր մը չաունինք այս յանձնախումբին կատարած աշխատանքներուն մասին:

Ահա «Խորհ. Հայաստան»ի 17 դեկտեմբերի թիւով, անհամարձակ ստորագրութիւն մը վախն ի վախ կը դանդատի նախ թէ Հայաստանի քաղաքներուն ու գիւղերուն անունները փոփոխական ուղղագրութիւն մը ունին: Այսպէս երկու տարբեր ուղղագրութեամբ կը գրուին հետեւեալ գիւղերու անունները.—

Տաշտուն — Դաշտուն (Մեղրի) Տոքքնի — Դոքքնի (Ղափան), Խոզիքենդ — Կուզիքենդ (Աղբաբա), Կաղմախուտ — Կախմախուտ (Ալլահվերդի):

Կարգ մը բնակավայրեր ալ կան, որոնք հին ու նոր անուններ ունին՝ հաւասարապէս գործածութեան մէջ.

Հաջիղարա — Այգեշատ (Վաղարշապատ), Ղարաքիլիսա — Սիսավան (Սիսիան), Ջոջի Ղարաքիլիսա — Ջոռաշէն (Աղբաբա) եւն.:

Եւ դեռ կան անուններ, որոնք կը կրկնուին այս կամ այն շրջանին մէջ՝ շփոթութիւն ու թիւրիմացութիւններ ստեղծելով.—

Այսպէս Հայաստանի մէջ կան 8 Ղարաքիլիսաներ (Թարգմանի Սեւ Եկեղեցի) — Մեծ Ղարաքիլիսա, Փոքր

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (21)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

(Շար. յունուար 2ի թիւէն)

Նկատելով որ, Օսմանեան կայսերական դահուն ամէնէն առաջաւոր ժառանգորդներէն հանդիսացող մեր բարձրապատիւ Տէրը չի կրնար անտարբեր մնալ այս ձեռնարկներուն եւ կացութեան առջեւ, կուսակցութեան կողմէ պաշտօն ստացայ հետեւեալ պահանջները ներկայացնելու Ձերդ Բարձրապատուութեան, յուսալով եւ խնդրելով որ անոնք անտեսուած չեն ձգուիր: Կուսակցութեան վարչական գործերը յանձնուած են չորս ղեկավար նախագահներու: Հետեւաբար, յանուն կուսակցութեան յանձնառու կ'ըլլանք մեր տիրոջ առջեւ, որ ոչ մէկ տարաձայնութիւն կրնայ հրապարակ գալ այս խնդիրներու մասին:

1.— Կուսակցութեան ապարանը ընդարձակելու, եւ ազգին եւ պետութեան փրկութեան ձեռնարկներուն յատկացնելու համար, ամսական որոշ գումար մը եւ կամ միանուագ նուիրատուութիւն մը ընել կուսակցութեան:

2.— Այս պարագային, երբ գահ բարձրանալու կարգը կուգայ մեր Տիրոջ, ներում շնորհել եւ իր պաշտպանութեան տակ առնել բոլոր այն քաղաքական դատապարտեալները, որոնք հայրենիքին եւ ազգին փրկութեան համար անձնուիրաբար աշխատած ատեն՝ պարտականութիւն կատարած միջոցին կը բանտարկուին եւ կամ կ'աքսորուին:

3.— Գործադրութեան դնել Սահմանադրութիւնը եւ ընդունիլ խորհրդարանական դրութիւնը:

Յայտնի չէ թէ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտին ի՞նչ պատասխան տուած է Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի այս նամակին: Բայց եթէ նկատի առնենանք որ Սահմանադրութենէն վերջն ալ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ եւ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտի իրենց յարաբերութիւնները շարունակեցին, պէտք է ընդունիլ ուրեմն որ այդ կապը երբեք չէ խզուած:

Հակառակ Ապտիւլ Համիտի լրտեսներուն կողմէ Պոլսոյ մէջ ի գործ դրուած ճնշումներուն, Փարիզի հետ կատարուած թղթակցութիւնը կարելի եղած էր ապահովել կարգ մը օտար բարեկամներու միջոցաւ: Այս օտարազգի բարեկամներուն ամէնէն գործօնը Պ. Բուէն էր: Պ. Բուէ յաջողած էր մէկ կողմէ Եուսուֆ Իզզէտտին եւ Մէհմէտ Րէշատ էֆէնտիներու, եւ միւս կողմէ Փարիզ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի եւ Եգիպտոսի մէջ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի եւ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի միջեւ կապ ըստեղծել: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին Պոլիս մտնելուն եւ ելլելուն ալ ան օգնած էր:

Պ. Բուէ մէկ յանցանք միայն ունէր: Աւելի կողմնակից էր իշխան Սապահէտտին պէյին, քան թէ Ահմէտ Րիզա պէյին: Եւ կ'աշխատէր Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյը մօտեցնել Սապահէտտին պէյին:

Իր այս ընթացքը շատ անգամ տարակարծութիւններ կը ստեղծէր Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան Պոլսոյ անդամներուն միջեւ: Այս տարակարծութեանց մասին հետեւեալը կը տեղեկացնէին Փարիզ, նամակով մը:

— «Ըստ առաջնոյն անձնական անկեղծ յարաբերութիւններ ունիմ Պ. Բուէի հետ: Բայց գործի մասին մեր տեսակէտները տրամագծօրէն հակառակ են իրարու: Վերջին 5 — 6 ամսուան ընթացքին այս տարակարծութիւնները չէշտուեցան՝ չորս հարցերու պահուն: Առաջինը, հնութեանց գործին մէջ (Ապտիւլ Համիտին դէմ ռումբ նետել) գործածուելիք երկու գործիք միայն կար մեր տրամադրութեան տակ: Ասոնց ազդեցութեան մասին նախապէս սնուցուած վստահութիւնը կորսուած ըլլալով, խնդրեցի մեր բարեկամէն, որպէսզի իմ տըւած բացատրութիւններուս համաձայն, Աթէնքի բարեկամին միջոցաւ նոր գործիք մը բերել տայ: Խնդրանքիս ընդառաջ չգնաց: Այս պարագան արդէն կ'ապացուցանէ թէ, որքան յոյս կարելի է դնել այդ երկու գործիքներուն վրայ:

Երկրորդը, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի չափազանց վրդովուած՝ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիէն յանկացում չստանալուն համար, անցեալ ձմեռ, անգլիական թերթի մը մէջ յօդուածներ հրատարակած էր կայսերազուն Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտիի եւ իշխան Սապահէտտինի ի նպաստ: Տակաւին կը շարունակէ իր յօդուածները՝ թէեւ ես քանի մը անգամ առաջարկեցի Պ. Բուէին, որպէսզի Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտին տեղեակ պահէ այս խնդրին, Պ. Բուէ մտիկ չըրաւ: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի հրատարակած յօդուածներուն մասին տեղեկութիւն տալ չուզեց Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին:

Երրորդը, Պ. Բուէի ականջին կը հասնի, որ դահաժառանգ Րէշատ էֆէնտի գիտէ իմ անունս եւ իրեն համար աշխատիլս: Վրդովուած, անուղղակի լուր կը ղրկէ Րէշատ էֆէնտիին, որպէսզի իմ նամակներս չընդունուին: Միւս կողմէ ուզեց որ, իր կողմէ Րէշատ էֆէնտիին գրուելիք նամակները ես խմբագրեմ: Մերժեցի, որովհետեւ գրել տալ ուզած գաղափարներուն համաձայն չէի, եւ միւս կողմէ զայրացած իր բռնած ընթացքին համար: Հետեւանքը այն եղաւ որ, այժմ բնաւ յարաբերութիւն չունիմ Րէշատ էֆէնտիին հետ, իսկ ինք յարաբերութիւն կը պահէ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ, որովհետեւ կրնայ անոր ֆրանսերէն նամակներ գրել:

Չորրորդ.— Անցեալները, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի, «Եէնի Ֆիքիր» թերթէն երկու հարիւր օրինակ ղրկած էր Պ. Բուէի: Այս թերթերուն զանազան անձնաւորութեանց բաշխելու պարտականութիւնը ինծի յանձնեց: Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան գաղափարականութեան չծառայող այս հրատարակութիւնը մերժեցի, եւ ետ վերադարձուցի Պ. Բուէին»:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի եւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի միջեւ փոխանակուած նամակներուն մէջ յաճախ յիշուած «օտար բարեկամ»ը այս Պ. Բուէն էր: Այս օտար բարեկամը, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի գրած նամակներուն մէջ պարբերաբար հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէր կացութիւնը:

«Եուսուֆ Իզէտտին էֆէնտիի գործակատարը խոստացաւ թէ ձեզի եւ թէ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին դրամ ղրկել: Բայց տակաւին տասը փարա չեկաւ: Կարծեմ անօգուտ պիտի ըլլայ սպասել»:

(Շար.)

Ղարաքիլիսա, Իլլի Ղարաքիլիսա, Թուրքի Ղարաքիլիսա (*բնակչութիւնը Հայ*), Ջորի Ղարաքիլիսա, Լոռիի Ղարաքիլիսա, Աբարանի Ղարաքիլիսա, Սիսիանի Ղարաքիլիսա:

Դարձեալ Հայաստանի մէջ կայ 4 Դիլիջենդ, 4 Քէշիշքենդ, 4 Քիւլլուջա, 3 Փաշաքենդ, 3 Աղխաման, 3 Արխվալի, 3 Արմալու, 2 Կզլբէլլիսա, 2 Կաչաղան, 2 Բաշքենդ, 2 Ղամարլու եւն.:

Կան նաեւ անուններ, որոնք կազմուած են կրկին բառերով, յաճախ երեք բառերով.—

Փօղոսքիլիսա, Կայկուլի — Կազանչի, Վէրին - Կարմիր Աղբիւր, եւն.:

Գիւղեր ու քաղաքներ ալ կան, որոնց անունը ժամանակավրէպ մը կը կազմէ օրուան ըմբռնումներուն մէջ, կրելով կրօնական եւ աւատապետական շրջանի մը դրոշմը.—

Աստուածընկալ, Սամաղարվիշ, Ստանախաչ, Կզլվանք, Շխլար, Մոլլա - Մուսա, Աթամխան, Փաշալու, Ավդալ - Աղալու, եւն.:

Վերջապէս կան անուններ, որոնք հին այլանդակ բարքերը կը յուշեցնեն.—

Բողազքեասան (*կոկորդ կտրող*), Կոնախղրան (*հիւրջարդող*), Բոզդոդան (*անառակ ծնող*), Ղանլի (*արիւնոտ*), Քէօսա - Մամադ, Արբխ - Վալի, Կուդուկուլի, Ջարգիբիլ, Կուլալի, եւն.:

Ինչո՞ւ ջնջուած չեն այս այլանդակ անունները, ճիշդ ինչպէս ջնջուած են հետեւեալ ծիծաղելի անունները՝ փոխարինուած գեղեցիկ բառերով.—

Ջալալօղլի, *հիմա Ստեփանաւան*, Համամլու, *հիմա Բուրաստան*, Մոլլա- Դուրսուն, *հիմա Շահումեան*, Կըռ - Բզովան - Աղջակալա, *հիմա Գետավար*, Այնալու, *հիմա Այգեստան:*

Անհանդուրժելի է Դարալագեազի երկու կեդրոնները տակաւին կոչել Քէշիշքենդ *եւ* Փաշալու, *Բասարգեչարի թրքական գիւղերը՝* Ստանախաչ *ու* Ջարգիբիլ, *Արթիկի գեղատեսիլ չէնը՝* Մոլլա - Գէօքչա, *Աբարանի երկու գիւղերը՝ Աստուածընկալ ու Հաջի Բաղր:*

Յօդուածագիրը կ'առաջարկէ, Հայաստանի Համայնագիտարանը տակաւին չտպուած, կատարել Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն անունի սրբագրութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Լուսաբանութիւն մը

«Յառաջ»ի 9 դեկտ. *թիւին մէջ Սթօքհոլմէն թղթակցութիւն մը կը յայտնէր թէ Պ. Օննիկ Եազմաճեան Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ իբր սան ղրկուած է Շուէտի մարմնակրթական վարժարանը:*

Այդ առթիւ ստացած ըլլալով բողոքի արտայայտութիւններ եւ նամակներ, վարչութիւնս յանուն Ֆրանսայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր մասնաճիւղերու պարտաւորուած կը զգայ հրապարակաւ հերքելու Պ. Օննիկ Եազմաճեանի իր շրջանէն իբր սան ղրկուած ըլլալու պարագան, սկաուտական մարմնոյ եւ «Հայ Սկաուտ» թերթին թողլով այդ հարցին ամբողջական պատասխանատուութիւնը:

Ի դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանս. Շրջանի Վարչութեան

Ատենապետ՝ *Ա. Զաքրեան*

Ատենադպիր՝ *Վ. Անդրէասեան*

ԽՄԲ.— Մեր թերթին մէջ այդ գրուած էր գրոյցի ձեւով:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, (Յառաջ). — *Շրջանիս մէջ ութ ամիս առաջ քանի մը գիտակից տիկիններու առաջնորդութեամբ հիմը դրուեցաւ Օր. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին եւ անդամուհիներու թիւը բարձրացաւ 35ի, որոնք սկսան լուռ մնջիկ գործել: Այդ ութ ամսուան ընթացքին տուին մէկ դաշտահանդէս ու մէկ պարահանդէս: Երկու հանդէսներն ալ շատ լաւ անցան ու կոկիկ հասոյթ մը ապահովեցին: Միութիւնը ասկից առաջ բաւական օգնած էր կարօտ ընտանիքներուն, նիւթապէս: Եւ մանաւանդ ստոյգ մահէ փրկեց կարօտ ընտանիքի մը երեք տարեկան մանչ զաւակը, որ 40 աստիճան տաքութեան մէջ կը տառապէր: Մասնաճիւղը նկատի ունենալով տնտեսական ծանր տագնապը եւ նոր տարին, դեկտ. 22ին պարահանդէս մը սարքած էր Անիէռի մէջ, կարօտ ընտանիքներու օգնութեան համար: Այս հանդէսէն կոկիկ հասոյթ մը գոյացաւ որով վարչութիւնը գնեց շաքար, բրինձ, սապ, լուբիա, ձէթ, մարկարին, հէլվա, չամիչ, ընկոյզ, կաղին, նուշ եւ բաժնեց կարօտ ընտանիքներուն, առանց խտրութեան: Ամէն ընտանիքի տասը քիլոյէ աւելի բաժին ինկաւ: Միեւնոյն ատեն տրուեցաւ իւրաքանչիւրին միսի դրամ (ընդամէնը 18 կարօտ ընտանիքներ): Դեկտ. 31ի իրիկուան ժամը 5էն մինչեւ ժամը 8, վարչութիւնը երեք ճիւղի բաժնուելով, անձրեւին ու ցեխերուն մէջ, առանց տրտնջալու անձամբ յանձնեցին այդ ուտելիքները պզտիկներով բեռնաւոր հայ ընտանիքներուն, որ պէսզի ատոնք ուրախութեամբ տօնեն 1935 տարին: Տուներու հանդիպած են որոնք ուտելու հաց անգամ չունէին: Շատերը իրենց ուրախութենէն արցունք կը թափէին: Ահա թէ ինչու Կ. Խաչի շարքերը կը խտանան: Չորս տիկիններ եւս արձանագրուեցան այս առթիւ:*

Այս փաստերէն յետոյ, որ եւ է պատասխանի անարժան կը համարեմ այն սեւհոգի դիմակաւորները որ կ'ուզեն միտք պղտորել:

Յ. Ադամեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 2 *յունուար* (Յառաջ).— *Օր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի Կաղանդի առթիւ սարքած հանդէսը տեղի ունեցաւ դեկտ. 31ի իրիկունը, Գ. Թաղալեանի սրահին մէջ:*

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր երգեցին տասնեակ մը երկսեռ փոքրիկներ, ընկերակցութեամբ Պ. Գրըքճեանի (պանժոյով եւ ջութակով): Օրուան նախագահ՝ Ա. Հարէլեան, հակիրճ տեսութիւն մը ըրաւ առհասարակ բոլոր կարմիր խաչերու կազմութեանց եւ անոնց նպատակներու մասին, թուեց անոնց կատարած դերը պատերազմի եւ խաղաղութեան ժամանակ եւ անդրադառնալով Հայութեան ցիրուցան վիճակին, կոչ ըրաւ տիկիններուն եւ օրիորդներուն մանաւանդ, որ հանրային աշխատանքի լծուին, ուժ տալով եւ անդամագրուելով Կ. Խաչին: «Երբ հսկայ պետութիւնները, ամէն հնարաւոր միջոց ունենալով հանդերձ պէտք կը զգան Կ. Խաչերուն, հապա մենք՝ Հայերս որ անպաշտպան, քաղաքէ քաղաք կը թափառինք, ի խնդիր չերտ մը հացի, երբ ձուլումը կը սպառնայ մեր զաւակներուն, երբ այնքան հիւանդներ եւ թշուառներ ունինք հոգալիք, որքան աւելի հրամայականօրէն պէտք ունինք Կ. Խաչը զօրացնելու: Թուրք կինը դեռ երէկ աչքը իր «փէրճա»ին տակէն դուրս չէր կրնար հանել, այսօր մինչեւ երեսփոխանութեան աթոռին հասած է, գէթ անոնցմէ դաս առնենք»...

Տեղի ունեցան կենդանի պատկերներ, հայկական պարեր, երգեր ու արտասանութիւններ միշտ փոքրիկներու կողմէ, որոնց իւրաքանչիւրին անունները թուել հոս՝ աւելորդ պիտի ըլլար: Փոքրիկ Գրըքճեանի ռուսական պար կովկասեան տարազով եւ դանակներով՝ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց: Ներկայ ծնողները արդար հպարտութեամբ մը մտիկ կ'ընէին իրենց փոքրիկներու հայկական ճռուողիւնները:

Յետոյ սրահին մէջ գտնուած բոլոր երախաներուն անխտիր բաշխուեցան Կաղանդի փոքրիկ նուէրներ ու պտուղ:

Աճուրդի հանուեցաւ Կաղանդի ծառ մը, խաղալիկներով բեռնաւոր: Շահեցաւ Պ. Ալթունեան:

Դժբախտաբար հանդէսը սպասուած արդիւնքը չտուաւ: Նոր տարուան առթիւ կատարուած ընտանեկան ուրախութիւննե՞րը թէ ուրիշ նկատումներ էին որ շատեր հեռու մնացին այս հանդէսէն.— Չգիտենք, ամէն պարագայի մէջ քաջալերութեան եւ գնահատանքի տուրք մը ունինք տալիք Կ. Խաչի անդամուհիներուն, որոնք ի գին ամէն զոհողութեան, կը յաջողին կանգուն պահել այս բարենպատակ միութիւնը եւ ովասիսի մը դերը կատարել:

Յաջողութիւն իրենց բոլոր առաջդրութիւններուն:

Ներկայ մը

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՏԱՆ, 1 *յունուար* (Յառաջ).— *Պիվէնի Կրթասիրաց Միութեան տարեվերջի դպրոցական հանդէսը տեղի ունեցաւ դեկտ. 31ի գիշերը, դպրոցի սրահին մէջ:*

Ժամանակէն առաջ հետաքրքիր բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, ու կը սպասէր փոքրիկներու զանազան խաղերուն:

Խնայելով «Յառաջ»ի սուղ էջերուն, չեմ ուզեր երկար բարակ գրել արտասանութիւններու եւ խաղերու եւ տրամախօսութեան անունները: Իբրեւ թղթակից պարտք կը զգամ հպարտութեամբ քանի մը տող մրոտել յանուն այն կատարուած աշխատանքին ու ճիգին, որ կը թափուի այս համեստ գաղութին մէջ: Նորութիւն մը սակայն: Մեր գաղութը ներկայիս ունի չորս դպրոց, չորսն ալ իրարու հակառակ: Աւելի ճիշդ՝ միւս երեք դպրոցներն ալ Կրթասիրաց Միութեան, դպրոցին հակառակ են, պատրուակելով թէ վերջինս կուսակցական գոյն ունի: Եւ սակայն, Պիվէնի եւ Կարտանի հայ հասարակութեան ամէնէն լայն համակրանքն ու ջերմ աջակցութիւնը միշտ ալ Կրթասիրացի դպրոցին հետ է եւ պիտի ըլլայ: Որովհետեւ Կրթասիրացի անդամները գիտակից եւ պարտաճանաչ են իրենց դերին, որ եւ է ժամանակ դպրոցին կուսակցական գոյն տուած չեն, ասիկա կրնայ հաստատել ամէնէն կատաղի ու փորձառու բոլշեւիկն անգամ: Ճիշդ է որ Միութեան անդամներուն մէջ կան կուսակցականներ, սակայն անոնք իրենց կուսակցական գաղափարներն ու նպատակները կրթական հիմնարկութեանց մէջ չեն մխրճած: Այսպիսի առողջ ու կենսունակ ուժերու շնորհիւ է որ Կրթասիրաց Միութեան դպրոցը մօտ 6 տարիէ ի վեր կը շարունակուի անխափան: Օր. Ա. Փափազեան որ մօտ երկու տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ այս հաստատութեան մէջ, զգալի յառաջդիմութիւն մը ստեղծեր է աշակերտներուն մէջ: Աւելորդ կը համարինք իր մասին գովասանական խօսքեր հիւսել, քանի որ ան իր արժանի տեղը գտած է Պիվէնի հասարակութեան լայն խաւերուն մէջ անխտիր: Իր անձնազոհ աշխատութեանց պտուղը մէջտեղն է ահա:

Վարագոյրը բացուած է: Հրեշտականման հայ մանուկներ շարուած են բեմին վրայ ու կը թռվռան, կը խաղան, կը ցատկեն, կը պարեն ու կ'երգեն իրենց հայկական համազգեստներով: Երգ, մարզանք, տրամախօսութիւն, արտասանութիւն՝ որքան կ'ուզէք: Մինչեւ առաւօտեան ժամը երեքը ըսուեցան, բայց շատը տեղը մնաց տակաւին, ինչպէս կ'ըսէր ուսուցչուհին:

Ներկայացուեցաւ «Ճշմարտախօսն ու ստախօսը» թատերական տեսարան: «Բերնէ բերան, կ'ըլլայ գերան» եւ ողբերգութիւն մը «Սուրէն Թագաւոր»ը: Բոլոր խաղարկութիւններն ալ շատ յաջող անցան: Աշակերտներուն բաշխուեցան վիճակացոյցներ: Յետոյ շիշ մը շամփանեա, շիշ մը գինի եւ ողջ նապաստակ մը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 550 Ֆր.ի եւ շահեցաւ Պ. Թ. Պետրոսեան՝ իր կողմէն 5 Ֆր. նուիրելով Միութեան: Ներկաներուն Նոր Տարուան սեմին անակնկալ մը ըրաւ Պ. Մուշեղ Թորոսեան, Խարբերդ - Դատեմցի, ուրիշ անունով Քեռի: Կողովով լեցուն թղթէ փոքրիկ տոպրակներ լեցնելով զանազան միրգերով, նուիրեց Կրթասիրացին, վերջինս ալ բաշխեց բոլոր ներկաներուն: Պ. Թորոսեան միշտ ալ քաջալերած է կրթական եւ ազգային ձեռնարկները, Ամերիկայի թէ Ֆրանսայի մէջ: Մեր բարեկամը Ամերիկա մեկնիլ պատրաստուած ըլլալով, ներկաներուն կողմէ ձեր թղթակիցը բարի ճանապարհ մաղթեց Պիվէնի արդէն ծանօթ Քեռիին եւ թելադրեց որ իրենց ամերիկահայ ժողովուրդին պատմէ իր տպաւորութիւնները: Հանդէսը փակուեցաւ «Անդրանիկ» թատերախումբի «Թորոս ծառայ» կատակախաղով: «Յառաջ»ի թղթակիցը Նոր Տարուան առթիւ երջանիկ տարիներ մաղթեց:

Լեւոն Գեղունի

Կեանքը Սէն Ժէրոմի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— *Ամէն տարի Նոր Տարին կը դիմաւորուի դպրոցական ծառահանդէսներով որ բացառիկ հաճոյք մը կը պատճառէ մեծին եւ պզտիկին հաւասարապէս:*

Այս բարենշան երեւոյթին համար հպարտ են մանաւանդ արուարձաններու մեր հայրենակիցները, որոնք տարին անգամ մը կը վայելեն իրենց զոհաբերութեան արդիւնքը:

Առանց նկատի առնելու գործի տագնապը, Թաղ. Խորհուրդը հրապարակ կը հանէ հինգ ֆրանքնոց մուտքի տոմսեր, մօտ 250 հատ, որոնք կը սպառին առանց դժուարութեան:

Գիւղին ազգասէր ու կրթասէր երիտասարդներն ու տիկինները որ եւ է ջանք չխնայեցին արդիւնաւորելու այս շատ գեղեցիկ ձեռնարկը, օժանդակելով բեմի ու ծառի զարդարման:

Կ'արժէր տեսնել թէ ինչպէս ամբողջ գիւղը լծուած էր աշխատանքի: Աթոռներ կրել մօտակայ սրճարանէն, նստարաններ շարել, վարագոյրը կախել, հանդէսի ընթացքին կարգապահութեան հսկել եւն.:

Թաղ. Խորհուրդը շատ գեղեցիկ որոշում մը տուած էր, այս անգամ հանդէսի վայր ընտրելով մատուռ - մանկապարտէզի շէնքը եւ խնայելով երթեւեկի ծախքն ու յոգնութիւնը: Այս իսկ պատճառաւ եկեղեցին փակ էր դեկտ. 30ին կիրակի առաւօտ: Այս առթիւ քաղաքէն ու շրջակայ գիւղերէն եկած ժամաւոր կիներ սփռուեցան իրենց բարեկամներուն եւ ազգականներուն մօտ սպասել, տեսնելու համար այս մեծ հանդէսը:

Կէսօրէն վերջ ժամը 3ին արդէն լեցուն էր սրահը իր բաւական ընդարձակ վերնատունով եւ շատեր ստիպուած էին ոտքի կենալ, դուրսը դրան մօտ կամ պատուհաններուն վրայ: Թաղականութեան կողմէ Պ. Յ. Պետրոսեան ամփոփ զեկուցում մը ըրաւ, ներկայացնելով իրենց տասը ամսուան գործունէութիւնը: Երեւան եկաւ որ թաղականութիւնը զգալապէս թեթեւցուցած է շինութեան պարտքերը, նաեւ շինել տուած է մուտքի երկաթեայ մեծ դուռը, 2000 ֆրանք ծախքով, իսկ տիկնանց միութիւնը միեւնոյն ժամանակաշրջանին ունեցած էր 7000 Ֆր. մուտք եւ 6500 Ֆր. ելք:

Այս գոհացուցիչ համարատուութենէն վերջ, վարագոյրը բացուելով պարզուեցաւ գեղեցիկ տեսարան մը: Մեծ ու գեղեցիկ տօնածառին կողքին իրենց հասակի կարգով շարուած էին ճերմակ համազգեստներով յիսուն պզտիկներ, որոնք վարժուհիի պզտիկ մէկ նշանով սկսան թնդացնել սրահը «Այսօր Կաղանդ է» խմբերգով: Ապա 25 պզտիկներ մէկ մանկական սիրուն արտասանութիւններով ներկաները ուրախացուցին եւ հպարտացուցին միանգամայն: Շատ յաջող էր նուագածուներու խաղը: Անոնք իրենց կեղծ սրինգներով եւ ջութակներով իրական նուագախումբի մը պատրանքը տուին: Յայտագիրը շարունակուելով հանդիսականները գոհունակութեամբ կը ծափահարէին իրար հրմշտկող պատկերներն ու խաղերը, ինչպէս նաւաստիներու պարը, զինուորներու մարզանքը, ժապաւէնի խաղը, հայկական պարեր ու երգեր, հուսկ ուրեմն Կաղանդ Պապան եւ իր նուէրներու բաշխումով:

Առաջին մասը լրացած ըլլալով, թաղականութիւնը աճուրդի հանեց եւրոպական գորգ մը, պզտիկ գումար մը եւս գոյացնելու համար:

Թաղականութեան յոյսը 4—500 Ֆր.ի մէջ էր, բայց ահա ժողովուրդը զարմացուց բոլոր թերահաւատները աճուրդը բարձրացնելով 1230 Ֆրանքի: Գրեթէ բոլոր ներկաները կը մասնակցէին իրենց կարողութեան չափով: Աչքի կը զարնէին պարոնայք Քէօմէճեան, Գ. Տատուրեան, Ն. Տէր Մինասեան եւ Յ. Դաւիթեան, որոնք անդադրում կ'աւելցնէին բարի նախանձով մը: Վերջապէս ժամացոյցը հնչեց եւ Պ. Յ. Դաւիթեան շահեցաւ գորգը եւ նուիրեց դպրոցին:

Յայտագրի վերջին մասն էր թատերական ներկայացում մը, պատմական կեանքէ առնուած «Տրդատ Թագաւորի դարձը», ֆրանսական վարժարան այցելող հայերէնի մասնաւոր դասընթացքի հետեւող օրիորդներու կողմէ: Խաղին յաջողութեան համար Օր. Ռ. Գարակէօզեանի ջանքերը տուին լաւագոյն արդիւնքը, եւ ի գնահատութիւն իր անձնազոհ աշխատանքներուն, թաղականութիւնը իր փակման խօսքին մէջ շնորհաւորելով օրիորդը, անոր նուիրեց գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (22 *դեկտեմբեր*).

— «Հարկ կա՞յ ասելու՝ որ Սփիւռքի ողջ հայութիւնը կանգնած է մեր կեանքի ու պատմութեան մէջ մի բացառիկ յոբելեանի հանդէպ, քանզի Ս. Գրոց թարգմանութիւնը, որ 434 թ. մեր Ս. թարգմանիչները՝ Սահակ Պարթեւը եւ Մեսրոպ Մաշտոցը իրենց աշակերտներով ընծայեցին հայ ժողովրդին, սոսկ մի պարզ ու սովորական գործ չէր:

Ս. Գրոց թարգմանութիւնը հայերէնի, ամէնից առաջ ազգայնացրեց Հայ եկեղեցին, դուրս վանելով Աստուածային խօսքի քարոզչութիւնը օտար լեզուով եւ այդպիսով հաստատելով Հայ եկեղեցու ու հայ ժողովրդի միջեւ կենդանի ու հարազատ կապ: Մի կապ, որ 1600 տարուան ընթացքում մնաց անխորտակելի, չնայած բիւրաւոր աշխարհաւեր փոթորիկների, որ պայթել են հայ ժողովրդի գլխուն:

Այս Աստուածաշնչի հայերէն թարգմանութիւնը, որ իրաւացիօրէն համարւում է գիտական աշխարհում «թագուհի թարգմանութեանց», ստեղծել է հայ մեծասքանչ ու ոսկեղենիկ գրական լեզուն, որ այնուհետեւ հիմք է ծառայել հայ գրականութեան, հայ արուեստի, հայ գիտութեան, մի խօսքով հայ մշակոյթի զարգացման եւ յառաջդիմութեան:

Հայ գրքի գիւտից յետոյ, տարակոյս չկայ, որ Հին ու Նոր Կտակարանների թարգմանութիւնը հանդիսանում է մեր ոսկեդարի գլուխ գործոցը:

Ս. Գրոց հայ դասական լեզուն է, որ հնարաւորութիւն տուեց հայ ժողովրդին դրսեւորելու իր անսպառ ցեղային ոգին ու միտքը եւ ստեղծելու մի փարթամ մշակոյթ, որ գրաւել է համաշխարհային մշակոյթի մէջ իր պատուաւոր տեղը եւ ապահովել հայ ժողովրդի գոյութեան իրաւունքը:

Արդ, Ս. Գրոց թարգմանութեան 1500ամեայ յոբելեանի հռչակումը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմից, Հայկական Սփիւռքը, անշուշտ, կ'ընդունի մեծ խանդավառութեամբ, եւ մոռացութեան տալով օրուան պայքարները, միահամուռ ուժերով կը կազմակերպի շքեղ հանդէսներ՝ պանծացնելու Հայ Մշակոյթն ու նրա հիմնադիրներին՝ Սահակ Պարթեւին եւ Մեսրոպ Մաշտոցին իրենց աշակերտներով հանդերձ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԱՆՏԷՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

Շարունակութիւնը ինչպէ՞ս էր. այո.

«Երկրի վրայ խաղաղութիւն
Եւ քաղցր գթութիւն...»:

Փոքր հասակէն իսկական քրիստոնեայի մը պէս մեծցած՝ եւ փոքրիկ բարի տղոց նման աղօթած էր:

Տարօրինակ բան որ, յետագային այդ փոքրիկ քրիստոնեաները պիտի պարտաւորուէին նկուղներու եւ ընդերկրեայ խոռոչներու մէջ ապրիլ եւ սպասել սպաննելու համար մարդիկ՝ որոնք իրենց նման քրիստոնէական կեանք մը ապրած էին: Գերմանացիք շատ կրօնասէր ժողովուրդ մըն էին: Ինք անգամ մը Գերմանիա գացած էր արձակուրդով: Այս գիշեր անոնց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ պիտի աղօթեն իրենց զինուորներուն համար, Աստուծմէ հայցելով յաղթութիւն, եւ մանուկ Յիսուսին նուիրուած տաղեր պիտի երգեն: Միեւնոյն արարողութիւնները պիտի կատարուին ամբողջ Անգլիոյ մէջ եւս: Քրիստոս անշուշտ խաղաղութեան կողմնակից էր:

Եւ սակայն անըմբռնելի բան մը կար: Ի՞նչ պիտի ընէր Քրիստոս եթէ հոն ըլլար: Ինչո՞ւ ինքզինքը ցոյց չէր տար կրակի գիծերուն վերեւ, աւելի փայլուն քան հրավառ լոյսերը, ինչո՞ւ ձայն մը չէր գար որ դադրեցնէր բոլոր այս սպանդը, այս տիղմը ու սարսափը ...

Տեղակալ Հիթ, որ զուարթաբան էր, Գլխաւոր Անցքէն անցած տարուան քմծիծաղ մը ունեցաւ, կարդալով հետեւեալ ազդարարութիւնը.—

« Սուրին մարզանքը սպաննելու փափաքը արծարծող ամենալաւագոյն միջոցն է: Սպանները պէտք է կռուելու ոգի ներշնչեն զինուորներուն »:

X

Առտուն, Ծնունդի օրը, Ճիւլիըն Հիթ, Հուճ՝ իր զինուորներուն մէջ կը գտնուէր: Պըրտսիտ ու Ուիտճըրին աւազի պարկով շինուած պատսպարանի մը տակ կը գտնուէին երբ Հոն հասաւ. իր պողպատեայ սաղաւարտը արեւի ճառագայթէն փայլելով, սուր լոյս մը արձակեց:

— Ո՞վ կայ հոն, ձայնեց Պըրտսիտ, թրջուած բուրդէ ծածկոցի մը տակէն վեր ցատկելով:

Ճիւլիըն պատասխանեց.

«Աստուած օրհնէ ձեզ, երջանիկ պարոններ
Ոչինչ թող չսարսափեցնէ ձեզ»...

Կիրի միեւնոյն հոտն ու ցեխը, իրրեւ սեղան գործածուած նոյն սնտուկը՝ մոմի կաթկթուքով պատած. բայց սպաններուն եւ զինուորներուն մէջ նուաղ զուարթութիւն: Պատճա՞ռը.— երեք օր առաջ երիտասարդ Թոմքին սպաննուեր է, սպայի օգնականը թաքէն վիրաւոր: Ասկէ ի վեր ոչ մէկ դէպք, տեսակ մը զինադադար: Թնդանօթները մինչեւ անգամ լուռ են:

— Ծնունդի ոգին է, սիրելիս, յարեց Պըրտսիտ տխրօրէն:

— Լաւ, ինչո՞ւ համար այդքան սարսափահար էք. ծանր պայթուցիկներուն համար չէ որ զայրացած էք, չէ՞, հարցուց Ճիւլիըն:

Անոնց զայրանալուն պատճառն այն էր որ Ծնունդ էր եւ իրենք Հուճի ցեխին մէջ փակչած կը մնային: Պըրտսիտ Սթրիթհըմի իր աղջկան վրայ կը մտածէր: Ամէն ոք տխուր էր, որովհետեւ Ծնունդը իրենց վերյիշել կուտար հայրենիքն ու ընտանիքը: Երկու երիտասարդ կատակասէրներ կօշիկներնին կախեր էին, մի գուցէ Ծնունդ պապան ծխնելոյզէն վար իջնէր: Տխուր հեղնութիւն:

— Հոս նայեցէք, տղաք, ըսաւ Ճիւլիըն Հիթ, ձեր հօրեղբայրը ամէնուդ ալ Ծնունդի նուէր մը բերած է: Սպասեցէք սա տոպրակս բանամ, պիտի զարմանաք եւ գոհ պիտի մնաք: Ուղղակի Կաղանդ պապայէն եկած են: Եւ իր կօշիկներուն, գուլպաներուն, ծխախոտին, ծխամորճին, բաճկոնին եւ կալիչներուն մէջտեղերէն սկսաւ դուրս հանել բերանի օրկանները, փոքրիկ սուլիչներն ու մանկական թմբուկները:

— Հրաշալի է, գոչեց Պըրտսիտ, չափազանց ուրախացած, ես բերանի օրկանով ճարտարօրէն կրնամ նուագել ամէն եղանակ, մինչեւ իսկ «Տեսիլներ որոնք աւելի փայլուն են»ը:

— Տասնապետ Ճէկօն հոս թող գայ, ըսաւ Ճիւլիըն, եւ անոր ձեռքը Փէնինոց սուլիչ մը տալով, բան մը նուագէ ըսաւ:

Տասնապետ Ճէկօն նուագեց «Մտիկ ըրէք, պատգամաբեր հրեշտակները կ'երգեն» կտորը, հրեշտակի մը գեղգեղանքով եւ փոփոխակներով:

— Զինուորներուն մէջ ուրիշ նուագող կը ճանչնա՞ս, հարցուց տեղակալ Հիթ:

Տասնապետ Ճէկօն կը ճանչնար իր մարդիկը:

Մէկը կար որ պատերազմէն առաջ փող կը նուագէր. ուրիշ մը «եկեղեցասիրաց ընկերութեան» մէջ սրինգ էր նուագած, մէկ ուրիշը խրամներէն կամ գետնանկուղներէն գտնուած թիթեղէ որ եւ է տափ որպէս թմբուկ կրնար գործածել:

— Հրաշալի ներդաշնակութիւն, պարոն, ըսաւ տասնապետ Ճէկօ:

— Հիանալի է, Պօշերը (Գերմանացիները) պիտի զարմացնենք:

Կրակի առաջին գիծին վրայ, աւազի պարկերուն ետեւ, նուագախումբը սկսաւ «Բարի Թագաւորը Վէնսէսլաս» կտորով: Տեղակալ Հիթ կը նուագէր առաջին ձայնը բերանի օրկանով, Պըրտսիտ երկրորդ ձայնը. տասնապետ Ճէկօն իսկապէս որ հրաշալի կը նուագէր փոքր սուլիչը, ուրիշներ ծաւալ եւ խորութիւն կուտային նուագախումբին. իսկ թմբուկները, հայթայթուած Ծնունդի ծառէն, ինչպէս միւսները, նուագախումբին հետ հիանալի համաչափութիւնով մը կ'ընթանային: Խրամներէն եւ աւազի պարկերու ետեւէն ծափահարութիւններու տարափ մը սկսաւ:

Նուագախումբին յաջողութիւնը հաճելի անակնկալ մը եղաւ նորին Արքայական Վեհափառութեան հրացանաձիգ գունդի բոլոր սպաներուն եւ զինուորներուն:

— Երկրորդ տունը, հրամայեց Ճիւլիըն Հիթ:

Ծափահարութիւնները կրկնապատկուեցան եւ նուագախումբի անդամները լսեցին որ իրենց ետեւ զինուորները սկսան երգել այնպէս՝ որ կը յիշէին բառերը, կամ նոր բառեր կը հնարէին: Երգին եղանակը կը յարմարէր «Անմիտ Ամերիկացին քաղաք կուգայ»ին, ուստի անոնք որ առաջին երգին բուն բառերը չէին գիտեր, երկրորդինը գոնէ գիտէին:

(Շար.)

(4)

վճարումները պիտի կատարուին սովորական ձեւով, երկուշաբթի (երէկ)։

⁂ Աշխատանքի նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն, նկատելով որ ընդհանուր վերահաստատման յոյսեր չկան, անհրաժեշտ է զբաղիլ Սիթրօէնի արձակած բանուորներու վիճակով։ Վճռաբեկ ատեանին տեսակէտով, այն գործատէրը որ երկար ատենի համար կ'արձակէ իր բանուորները առանց որ եւ է թուական որոշելու պայմանագրի վերահաստատման համար, պէտք է համարուի իբրեւ իր պայմանագրութիւնը վերջնապէս խզած։ Հետեւաբար, Սիթրօէնի այն բանուորները որոնք արձակուած են դեկտեմբեր 22ին կամ անկէ առաջ եւ տակաւին հրաւիրուած չեն իրենց աշխատանքը վերսկսելու համար, պէտք է ամէն յանձնառութենէ ազատ համարուին հանդէպ իրենց գործատիրոջ եւ ուրեմն կրնան օգտուիլ գործազրկութեան նպաստէն։ Այս իմաստով հրահանգներ տրուած են, Սէնի նահանգապետին կողմէ, Փարիզի եւ Սէնի նահանգին գործազրկութեան սնտուկներուն։ Այն բանուորները որ կը գտնուին այս կացութեան մէջ եւ որոնք, յետ քննութեան, կը լրացնեն կանոնական պայմանները, պիտի կրնան արձանագրուիլ գործազրկութեան գրասենեակներուն մէջ։ Անոնք օգնութիւն պիտի ստանան իւրաքանչիւր եօթը օրուան ժամանակաշրջանի համար, ցորչափ գործի չեն կանչուած Սիթրօէն ընկերութեան կողմէ կամ աշխատանք չեն գտած ուրիշ տեղ։

⁂ Վեց հարիւր մեծ ու փոքր պահանջատէրներ շաբաթ օր ժողով գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ եւ զանազան առաջարկներ քուէարկեցին, որպէսզի ապահովուի Սիթրօէնի գործարաններուն գործունէութիւնը։

Միեւնոյն օրը 13րդ թաղամասի գործաւորները ցոյց մը կատարեցին իրենց թաղապետութեան շէնքին առջեւ, նպաստ պահանջելով։ Իսկ հազարաւոր բանուորներ հրապարակային ժողով մը գումարեցին միեւնոյն նպատակով։ Ինչպէս կ'երեւայ, գատը շահած են արդէն։

Սթավիցքի 259 միլիոն փրանք

շորթած էր 1928էն 1933

Մասնագէտ հաշուակալ Քարլոս Միլլէն շաբաթ օր հարցաքննիչ դատաւորին ներկայացուց իր տեղեկագիրը՝ Սթավիցքիի հաշուական գործառնութեանց մասին, 1928էն մինչեւ 1933։ Այս տեղեկագրին համաձայն, Սթավիցքի եւ իր կազմած ընկերութիւնները վեց տարուան ընթացքին շորթած են 259 միլիոն փր․, որոնց 65 միլիոնը Օրլէանի, իսկ 161 միլիոնը Պայօնի քաղաքապետական վարկի դրամատունէն։ Ստուգուած վճարումներու եւ ծախքերու գումարը կը հասնի 218 միլիոնի։ Ուրեմն բաց կը մնայ 41 միլիոնի գումար մը, որուն մանրամասնութիւնները չեն ճշդուած եւ որ ապահովաբար յատկացուած է խաչագողին շռայլ ծախքերուն, աջ–ձախ բաժնած պարգեւներուն եւ կաշառքներուն։ Անգամ մը եւս կը հաստատուի որ Սթավիցքի եւ իր գործակիցները իրենց ուզածին պէս դրամ կը քաշէին եւ կը մսխէին, զարմանազան գործեր եփելով։

⁂ Վիէննայի մէջ ձերբակալուեցաւ սեղանաւոր Վոլպէրկ, Ֆրանսայի դատական իշխանութեանց պահանջին վրայ։ Այս մարդը շքեղ պանդոկ մը իջած էր եւ շռայլօրէն կը ծախսէր, միեւնոյն ատեն փոխ դրամ առնելով․․․ դռնապանէն։ Սթավիցքիի գործին քննութեան ատեն, հաստատուեցաւ թէ Վոլպէրկ 1929ին 4000 փր․ վճարած է ի հաշիւ գաղտնի ոստիկան Պոնիի, որ հագուստ շինել տուած էր դերձակի մը, ուրեմն կ'ամբաստանուի իբրեւ կաշառող։

Պոլսոյ երկրաշարժին հետեւանքները

ՓՈԹՈՐԻԿ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն յունուար 6 թուականով․—

Քաղաքապետական իշխանութեանց հաշիւներուն համաձայն, ուրբաթ օրուան երկրաշարժէն վնասուած են կարգ մը յիշատակարաններ, մէջն ըլլալով Պայազիտի աշտարակը, Չէմպէրլիթաշը, բիւզանդական հին պարիսպներ, քանի մը մինարէներ եւ ուրիշ զանազան շէնքեր։

Բուռն փոթորիկ մը կը տիրէ ամբողջ Անատոլուի վրայ։ Ձիւնը խափանած է ճամբաները։ Սեւ ծովու վրայ նաւագնացութիւնը վտանգաւոր դարձած է։ Բոլոր նաւերուն արգիլուած է դուրս ելլել Նեղուցէն։

Երկրաշարժի ցնցումները այնքան զօրաւոր էին որ 1894ի աղէտը կը յիշեցնէին․ բայց նոյն հետեւանքները չունեցան։

Միեւնոյն օրը ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Վանի, Սոֆիայի, Տէտէ Աղաճի, Կիւմիւլճինայի, Սէրէզի եւ Սելանիկի մէջ։

ԵՐԿՈՒ ՀԱԿԱՄԱՐՏ ՑՈՅՑԵՐ ՍԱՐԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սարի հանրաքուէն պիտի կատարուի յառաջիկայ կիրակի, 13 յունուար։ Բայց նախնական փորձեր կը կատարուին այժմ, մտքերը պատրաստելու համար։ Կիրակի օր, հանդիսաւոր աղօթքներ տեղի ունեցան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, որպէսզի Սարի նահանգը վերադարձուի մայր հայրենիքին։ Իսկ Սարպրուքի մէջ, անձրեւին տակ, Գերմանական ճակատին հետեւորդները միթինկ մը գումարեցին, որուն կը մասնակցէին 150,000 հոգի։ Ճառերէն վերջը, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը պահանջուի Գերմանիոյ վերադարձնել Սարը։ Ուրիշ ցոյց մըն ալ կազմակերպեր էին ընկերվարականներն ու համայնավարները, մասնակցութեամբ 90 հազար հետեւորդներու։ Ասոնք հակահիթլէրական ըլլալով, պահանջեցին առ այժմ անփոփոխ պահել ներկայ վիճակը, մինչեւ որ նոր իշխանութիւն մը հաստատուի Գերմանիոյ մէջ։

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

Ատենէ մը ի վեր վրդովիչ լուրեր կը շրջէին Ալպանիոյ կացութեան մասին, որոնք միշտ կը հերքուէին։ Յունուար 6ին ալպանական կառավարութիւնը նոր զեկոյց մը հրատարակեց, որով կրկին կը հերքէ բոլոր շնդալից լուրերը, խոստովանելով թէ ըմբոստներու պետը, Թիկնապահ Պայրաքտար, փորձած է սպաննել Թագաւորը, սակայն չէ յաջողած։ Կ'ըսուի թէ Թագաւորը փախցուցած է իր երկու քոյրերը եւ ինք ալ պիտի հեռանայ օդանաւով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պոմոնի «Ջաւարեան» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Թադէոս Գըլըճեանի իր մօրաքրոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Մարկրիթի (Մարսէյլ) «Համազասպ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Խսրայէլ Ստեփանեանի եւ իր պարագաներուն, իր որդւոյն վաղահաս եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ յունուար 2ին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆր. կ. խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ 12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ

Երգ, պար, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ։

Մանուկներուն պտուղ պիտի բաշխուի։

Փոքրիկներուն մուտքը ազատ է։ Մեծերու համար 2 ֆրանք։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ադրշէնիրի Հայրենակց. Միութիւնը ներկայիս կը յայտարարէ թէ հրապարակ հանած իր օրացոյցը՝ ի նպաստ եկեղեցիներու, Թիւրիմացութեամբ հրատարակութեան տուած է ի նպաստ Աղքատախնամի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Սաթենիկ Փիւսկիւլեան կը փնտռէ իր որդին՝ Մանուկ Փիւսկիւլեանը, հօր անուն՝ Ռուբէն, քրոջ անուն՝ Հռիփսիմէ։ 1922ին, Իզմիրի աղէտին անհետացած է տասը տարեկան հասակին։ Վերջիշեալ թուականին կը բնակէինք Իզմիրի Այուքլա փողոցը։

Իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին նուէր։

Իմացնել իր մօր՝ Սաթենիկ Փիւսկիւլեանի, 15, rue Longue des Capucins, Marseille

Վարձու է

Anvers եւ Barbès մէթրոյի մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար։ Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին։

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ
ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4էն 10

EMPIRE. L'Aventurier (Victor Francen) — Sur scène Lys Gauty et 8 attractions
MARIGNAN. Le voyage imprévu (Betty Stockfeld, Roger Tréville)
MARINAUX. Le bossu ou Le Petit Parisien
MOULIN ROUGE. Zouzou (Joséphine Baker, Jean Gabin
IMPERIAL. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Le secret des momies
VICTOR HUGO. Jeanne (Gaby Morlay)
ROYAL. Jeanne (Gaby Morlay)
BARBES. Trois de la marine — L'Homme mysterieux
BELLEVILLE. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
CAPITOLE. Un homme en or — Sur scène Huard et son fameux ensemble
DEMOURS. New - York Miami — Drôle de locataire
EXCELSIOR. Un homme en or — La crémaillière
FEERIQUE. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
LECOURBE. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
LOUXOR. Un homme en or — La crémaillière
LUTETIA. New - York Miami — Drôle de locataire
LYON. Un homme en or — La crémaillière
MAGIQUE. Le prince de miniut — Hôtel Atlantic
MAINE. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
METROPOLE. Un homme en or — La crémaillière
MONTPARNASSE. Un homme en or — La crémaillière
MOZART. New - York Miami — Drôle de locataire
PALAIS DES GLACES. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
PATHE ORLEANS. Le prince de minuit— Sur scène: la grande fantaisiste Claire, Franconay accompagnée par son orchestre
RECAMIER. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
ROCHECHOUART. Un homme en or — La crémaillière
SAINT CHARLES. Le prince de minuit— Hôtel Atlantic
SAINT MARCEL. New - York Miami — Sur scène: Geo Dorliss excentric parodiste
SELECT. L'Aristo (André Lefaur)

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Une femme chipée — On demande un employé
CASINO DE CLICHY. Bolero — Le chasseur de chez Maxim's
COLOMBES. Un homme en or — La crémalilière
KURSAAL AUBERVILLIERS. L'Ecole des contribuables — Le crime du siécle
KURSAAL BOULOGNE. La crise est finie — C'était un musicien
OLYMPIA DE CLICHY. Un homme en or — La crémaillière
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Un homme en or — La crémaillière

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Կը վախնամ որ պատուաւոր չեմ չարժած, Ճօն, կ'ենթադրեմ թէ իմ պարտականութիւնս էր ոստիկանութեան երթալ եւ գիտցածս ամբողջ իմացնել, ըսաւ Սթէֆըն։

— Ըստ ոստիկանութեան, թերեւս այդպէս պէտք է ընէիք, բայց ոստիկանութենէն պատ ամէն մարդ պիտի ըսէ որ դուք չարժեր էք այնպէս ինչպէս որդի մը պիտի վարուէր։

Ժողովուրդին ինչ ըսելը մեզ չի հետաքրքրեր այժմ։ Ամենակարեւոր բանն է միջոց մը խորհիլ այս ամէնը Զարայէն պահելու համար։

— Երանի թէ, բայց կը վախնամ որ անկարելի է, դուք ինքներդ ըսիք թէ ոստիկանութիւնը հօրս հետքերուն վրայ կը գտնուի, որ կը նշանակէ թէ իմ եւ Զարային ինքնութիւնը յայտնի եղած է։

— Կը սխալիք Սթէֆըն։ Ես վճռական կերպով չըսի թէ ոստիկանութիւնը հայրենիքը կը փնտռէ. ըսի միայն որ անոնք Փլիմութ են գացեր։

— Միեւնոյն բանն է, եթէ այդպէս Հըլլար՝ գրօսանալը՝ ինչո՞ւ պիտի այցելէին։

— Սթէֆըն, ես ալ այդ մասին կը մտածեմ։ Բարեկամս օգնական-ոստիկանապետը ինչո՞ւ Կլօրիայի մէջ մնաց. արդեօ՞ք ուղղակի վկայութիւն մը գտաւ, թէ հօն գնաց պարզապէս անոր համար, որ ձեր հօր գործածած խոր հրդանշանը իմ մտօս ալ գտնուեցաւ․․․ Արծաթեայ փոքրիկ Սպիտակ Արծիւ մը։ Եթէ երկրորդ պարագան է, ուրեմն նաւ գացած է գիս հարցաքննելու համար, որ կը նշանակէ թէ տակաւին որ եւ է ուղղակի ապացոյց չունի։ Մաղթենք որ այդպէս ըլլայ։

— Այդ բանը մեզ ո՞րքան նպաստաւոր կրնայ ըլլալ, ինծի կը թուի թէ ճշմարտութիւնը պիտի յայտնուի։

Սըր Ճօն ոտքի ելլելով, լուռ՝ սկսաւ սենեակին մէջ պտըտիլ։ Վերջապէս իր այցելուին ճիշդ դիմացը կեցաւ։

— Սթէֆըն, ես յոյսս չեմ կտրեր, երկարամեայ բարեկամութիւն մը որուն կը միանայ ձեր քրոջը հետ ամուսնանալու մտադրութիւնս, ինծի իրաւունք կու տայ թէ բարեկամս կարելի եղածը բոլոր ջանքը ի գործ պիտի դնէ, ձեր եւ Զարային անունները մէջտեղ չհանելու համար։ Թէ ինչպէս պիտի կարգադրէ, չեմ գիտեր։ Պէտք է նախ խօսիմ այդ բարեկամիս հետ։

Սթէֆըն հայեաց անյոյս չարժում մը ըրաւ։

– Կը վախնամ որ եւ է յաջողութիւն չունենաս Ճօն, մանաւանդ եթէ ձեր ոստիկանութիւնն ալ մերինին նման է։

— Սթէֆըն առ այժմ թողունք այդ կէտը եւ աւելի կարեւորներուն անցնինք, աւելի կարեւորը, ըսել կ'ուզեմ այս խորհրդաւորութեան լուծումը։ Որ եւ է գաղափար ունի՞ս թէ ինչու համար հայրդ Սպիտակ Արծիւ անունով կը ճանչցուի։

Տղան տխրօրէն գլուխը շարժեց։

— Որ եւ է գաղափար չունիմ, երանի թէ ունենայի, պատասխանեց։

— Նաւապետ Նէլըրն պիտի ուզէ՞ պատմել։

— Նաւապետ Նէլըրն հօրս կամքէն դուրս եղած բանի մասին ոչինչ չպիտի ուզէ պատմել։

— Նաւապետը հիմակ ո՞ւր է։

— Եթէ սխալիմ չեմ գիտեր, դէպի Փլիմութ դիմեց։

— Եթէ սխալեցէք գնելով վերադարձիս սպասելէն չէ ձանձրացած, դեռ պանդոկը պէտք է ըլլայ, եթէ ձանձրացած է՝ կը խորհիմ որ փողոցը գիս փնտռելու ելած է։

— Արդեօք կարելի չէ՞․․․ ըսաւ Սըր Ճօն եւ կեցաւ։

— Ի՞նչը կարելի չէ, հարցուց Սթէֆըն։

— Համոզել նաւապետ Նէլըրնը որ գիս հօրդ քով տանի։

— Եթէ յաջողինք նոյն իսկ հօրս քով երթալ, ատոր մէջ որ եւ է օգուտ չեմ տեսներ, անցեալը այլեւս չենք կրնար ուղղել։

— Թերեւս ոչ։ Մտածում մըն էր որ միտքս ինկաւ։

— Անձնապէս կը կարծեմ թէ լաւագոյնն է Նէլըրնին բան մը չյայտնել։

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ Սըր Ճօն, ուրեմն միակ բանը զոր կրնանք ընել հիմակ, այն է սպասել ոստիկանութեան, որ հոս պիտի գայ, ես ալ բարեկամիս՝ օգնական-ոստիկանապետին պիտի պատմեմ ձեր ինծի պատմածը պատմութիւնը։

— Հիմակուան իր ըսելիքը գիտեմ, յարեց երիտասարդը տխրօրէն։

— Պարապ խօսք, ատ է որ չէք գիտեր, Սթէֆըն։

— Զարան եւ գիս պիտի ուզէ ձերբակալել։

— Ի՞նչ յանցանքով։

— Յանցանքի պէտք չպիտի ունենայ։

— Բայց այս երկրին մէջ մէկը ձերբակալելու համար յանցանք մը գործած պէտք է ըլլայ, Սթէֆըն եւ զօրաւոր ապացոյցներ։ Անոնք ըլլայ ձեզ, ըլլայ Զարայի մասին ոչինչ չունին, ոչ ալ որ եւ է ատեն կրնան ունենալ։

— Զարայի մասին թերեւս չունին, ըսաւ Սթէֆըն․ բայց պիտի ըսեն որ ես եմ պահած․․․

— Ի՞նչ, միջամտեց Սըր Ճօն, հա՞յրդ։ Ի՞նչ կ'ըսես տղայ, նոյնիսկ հիմակ չես գիտեր ուր գտնել անիկա։ Ոչ, Սթէֆըն, ձեզ որ եւ է բանով չպիտի զառապարտեն։ Թերեւս ձեզ քանի մը հարցաքննեն, այդքան։

— Եթէ ձեր ըսածներն իրականանան, նոր կեանք պիտի սկսիմ։

— Իմ կարծիքներս ճիշդ են ըսելով Սըր Ճօն ժամացոյցին նայեցաւ. Տէր Աստուած, ժամ մը կ'ընէ Զարան մեզ առանձին ձգած է․ շուտով կանչենք զինքը, այլապէս մեր այս փոքրիկ խօսակցութենէն շատ պիտի կասկածի։ Յիշեցէք Սթէֆըն որ ոչ մէկ կերպով պէտք չէ յայտնի ընէք ձեր մտահոգութիւնը․ այնպէս ցոյց տանք որ քաջառողջ էք եւ երկուքս ալ շատ ուրախ։

— Կրցածս պիտի ընեմ Ճօն։

— Լաւ միտքս ինկաւ, վերջերնիդ ինչպէ՞ս է։ Բնաւ չէի խորհեր որ այդքան շուտ կ'աղէկնայ։

Սթէֆըն հիւանդապահուհիին ըրածները պատմեց։

— Բացարձակ իրաւունք ունի, ըսաւ Սըր Ճօն։ Ցետոյ ես ալ կը նայիմ անգամ մը։ Հիմակ զանգը զարնեմ եւ ծառայիս ըսեմ որ Զարային ըսէ թէ իրեն կը սպասենք։

Սըր Ճօն կրակարանին վրայ դրուած զանգին ուղղուեցաւ. հոն հասնելէ առաջ սակայն, դուռը զարնուեցաւ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 9 Janvier 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ – 10e Année N° 2698

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՐՈՒՍՏ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԵՒ ՈՒԺԻ

Անօրակելի, զանելիք վիճակի մը հասած է հակադաշնակ – ցական պայքարը: Կատարեալ «ճիհատ»:

Շատոնց անցած՝ կուսակցական հակամարտութեան կամ գե- բազանցութեան մրցումի սահմանները, այդ պայքարը դարձած է զզուելի եւ անօպայ խաչակրութիւն մը, ուր բոշայական բարքերն ու գարշելի բառակոյտերը իրար կը հրմշտկեն:

Մարդիկ Դաշնակցութեան կործանումը կ'ուզեն ամէն գնով, եւ ատոր համար կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է միջոցի առջեւ: Ոչ բա- ռին, ոչ ալ արարքին:

Խոստովանինք թէ մեր մամուլն ալ յաճախ կը վրիպի, պա – տասխանելով եւ հարուածելով նոյնքան մոլեռանդութեամբ: Ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման (անշուշտ բառերով):

Եւ ահաւասիկ մթնոլորտ մը անօրակելի եւ անշնչելի, Պալ – քաններէն մինչեւ Ամերիկա, Փարիզէն մինչեւ Յունաստան եւ Ե- գիպտոս:

Զօրաշարժի ենթարկուած են բոլոր հակադաշնակցական խմ- բակներն ու ջոկատները, առաջնորդութեամբ ի բնէ բացասական տարրերու, ամէն բանէ առաջ Թունաւոր եւ արտասուաբեր կազեր արձակելու համար:

1933 դեկտ. 24ի սպանութիւնը ամբողջ մէկ տարի դրամա – գլուխ ճարեց ռամկավար մամուլին:

Տարին չլրացած, նոր պատրուակներ խաղ լեցուցին կրակին վրայ որ միշտ վառ կը մնայ:

Երէկ Դուրեան, այսօր Մազլըմեան,— անսպառ նիւթ կը հայ- թայթեն կարմիր – դեղին խաչակիրներուն, առանց հաշուելու մի- ջանկեալ վէճերն ու վերագրումները:

Յետին Թշուառականը սուխ դարձած՝ կրկէս է իջեր, իր գարշահոտ բերանը բանալու համար Դաշնակցութեան դէմ, տակէ տակ չարելով բառարանին բոլոր բառերը:

Բոլորդ ալ գիտէք որ Դաշնակցութիւնը Թշնամի է Հայաստա- նի: Հակահայաստանեա՛ն:

Այժմ լսեցէք վերջին նորութիւնը, — «Գաղութահայութեան Թշնամին»:

Ո՞վ է,— նորէն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Վկա՞ն,— «Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, զոր «Յուսաբեր» երկար ատենէ ի վեր կը կոչէ «Փողոց»:

«Թշնամի»ն գտնելէ եւ մատնանշելէ յետոյ, կարելի՞ է անշարժ մնալ: Ուրեմն, «Պարկե՛շտ Հայեր բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք» («Արեւ», 25 դեկտ. 1934):

Օն անդր, յառա՛ջ, նապաստակներ բոլոր երկիրներու:

Եթէ այս անգամ ալ ճախողիք, այլինքն եթէ գունդագունդ չվազէք դիմաւորելու եւ սատարացնելու համար «Պարկեշտու – Թեան Միացեալ»ը, առաջնորդութեամբ հատընտիր Թշուառա – կաններու, վեղարաւոր Թէ անվեղար սրիկաներու,— ես աշխար- հը կը փլի…

×

Ոչ մէկ տրամադրութիւն՝ զուարճանալու: Ակամայ չեղե – ցանք նիւթէն, բանաձեւելու համար տեսակէտ մը որ երկար ատե- նէ ի վեր կը տանջէ մեր միտքը:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ, մեր պաշտօնակիցները երկար ատենի մը համար բացարձակ արհամարհանքի եւ լռութեան դատապար- տէին մեր անարժան հակառակորդներուն, մասնաւորապէս ռամ – կավարներուն գարշելի, գռեհիկ, մէկ խօսքով՝ անբարոյական բանսարկութիւնները:

Մեր համոզումով, պարզապէս ժամանակի եւ ուժի կո – րուստ է՝ զբաղիլ այս գործերով եւ իրենց ճախճախուտքով: Կո- րուստ՝ ե՛ւ կուսակցութեան ե՛ւ ժողովուրդին համար:

Արդարեւ, չէ՞ք նկատեր որ, տարուան կէսը կ'անցնի փոխա- դարձաբար պատասխանելով, հարուածելով, ջղագրգռուելով, եւ անիծելով:

Ի՛նչ կ'ուզէք խօսեցէք ու գրեցէք, վկայութեան կանչեցէք պատմութիւնն ու դէպքերը, փաստացի լուսաբանեցէք «ինչ եւ ինչ»ը, հաստատեցէք թէ կը սխալին կամ կը խեղաթիւրեն,— ա- նօգո՛ւտ է, անօգո՛ւտ:

«Օտուերմ» — ահա շատ շատերուն բովանդակ իմաստութիւնը, ազգային գիտակցութեան «Ա.»ը եւ «Ֆ.»ն:

Հակառակորդներուն ամէնէն անօրակելին չի՞ գիտեր Թէ ին- չու կործանեցաւ Հ. Հանրապետութիւնը:

Չի՞ գիտեր այսօրուան Հայաստանի բուն կացութիւնը:

Չի՞ գիտեր Թէ ինչու եւ ինչպէս վէճեր եւ կռիւներ կը ծագին գաղութներու մէջ:

Անոնց ամէնէն տգէտը չի՞ գիտեր Թէ ինչու ի սփիւռս աշ – խարհի ցրուեցանք 1922էն յետոյ:

Չի՞ գիտեր որ Ղեւոնդը անխելք էր, իսկ Մազլըմեանը՝ սրի – կայ: Թէ Դաշնակցութիւնը Հայաստանի Թշնամի չէ եւ չի կրնար ըլլալ: Թէ Դաշնակցութիւնը «խաֆիէ» չէ, բայց բոլոր «խաֆիէ»- ներուն գլուխը պայթեցնողը նորէն Դաշնակցութիւնն է: Թէ Դաշ- նակցութիւնը եթէ «հրաշիք իմն» անհետանար, եղած – չեղած խմբակցութիւններէն մէկն ու մէկը կամ բոլորը մէկ յետուն տարի սրիւն – քրտինք մտնէին, չէին կրնար լրացնել անոր բացը, բռնել անոր տեղը:

Գիտեն, գիտե՛ն: Եւ սակայն, պիտի շարունակեն ուրանալ, մրոտել, հաչել, զայրացնել, եւ … չափուիլ:

Մեզ չէ՞ այդ պատիւը ընծայել անոնց,— չափուի՛լ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Պ. Պ. ԺԻՒԹԷՆ ԿՈՏԱՌԻ ԵՒ Ժ. ՓԻՔՈՅԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ երկուշաբթի օր Հայ Տնտե- սական Կեդրոնին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշ- խատանքի նախարար Պ. Ժաքիէի, առաջնորդութեամբ նախկին նախարար Պ. Ժիւսթէն Կոտառի եւ մարզպան Պ. Ժորժ Փիքոյի: Պատուիրակութիւնը նախարարին պարզեց Ֆրանսայի Հայերուն վիճակը: Պ. Ժաքիէ հաւաստեց թէ բարեացակամութեամբ պիտի քննէ ներկայացուած հարցերը:

⁂ Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, պատուիրակու – թեան կ'ընկերանային Առաքել եւ Զարեհ պէյ եւ Պ. Զ. Խանզատ- եան, Պ. Պ. Էմէրեան: Աշխատանքի նախարարը այս առթիւ կը բացատրէ թէ մասնաւոր օրէնքներ կան տասը, հինգ և երեք տարիէ ի վեր Ֆրանսա բնակող Հայերու մասին: Այս օրէնքները առկախ կը մնային եւ այժմ պիտի գործադրուին: Նախարարը ինքն ալ կ'ընդունի թէ Հայերը,– 1. Սկիզբէն ի վեր փրանսերէնը պարտա – ւորիչ հռչակած են իրենց դպրոցներուն մէջ, ամէն տեղ, 2. փրան- սական արտածումներուն հարիւրին 25ը կը պարտին Հայերու ձեռներէցութեան:

Հայ Տնտեսական կեդրոնէն ներկայացուցիչ մը աշխատանքի նախարարութեան դիւանապետին հետ պիտի հետեւի Հայերու վե- րաբերեալ խնդիրներու կարգադրութեան:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԻՆԸ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նիւ Եորքէն հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ Ղեւոնդ արք. ի սպանութեան առթիւ դատապարտուած ինը ընկերներու դատին վերաքննութիւնը պահանջը պիտի լսուի յունուար 9ին (այսօր):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Չորս պայմանագիրներ ստորագրուեցան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր, 7 յունուար, Պ. Պ. Մուսոլինի եւ Լավալ Հռոմի մէջ ստորագրեցին երկու երկիրներուն միջեւ գոյացած հա- մաձայնութիւնը: Ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ Վենետիկի պալատը, իրիկուան ժամը 8ին, Երկրագունդի դահլիճին մէջ ուր շատ մը միջազգային դաշնագիրներ ստորագրուած են վերջին տա- րիներու ընթացքին: Յետոյ Պ. Մուսոլինի եւ Պ. Լավալ ներկայա- ցան լրագրողներուն, յայտարարութիւններ ընելու համար, մինչ շարժանկարի մեքենաները անդադար կը գործէին:

Համաձայնութեան ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը հե- տեւեալ զեկոյցը հրատարակուեցաւ.–

«Պ. Մուսոլինի եւ Պ. Լավալ վերջացուցին փրանքեւիտալա- կան բանակցութիւնը, համաձայնութիւններ ստորագրելով երկու երկիրներու շահերու մասին՝ Ափրիկէի մէջ, ինչպէս եւ հաստա- տելով իրենց կառավարութեանց համամտութիւնը եւրոպական հարցերու մասին: Անոնք հաստատեցին թէ երկու կառավարու – թիւնները ալ անհրաժեշտ կը գտնեն որ բազմակողմանի համա- ձայնութիւն մը կնքուի կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ խնդիրնե- րու մասին եւ որոշեցին իրենց ընդունած տեսակէտը կարելի ե- ղածին չափ շուտով յանձնել շահակից պետութեանց քննութեան: Սպասելով այդ համաձայնութեան կնքումին, անոնք համախոր – հուրդ պիտի քննեն այն բոլոր միջոցները զորս անհրաժեշտ կրնայ դարձնել կացութիւնը»:

Պ. Լավալի յայտարարութիւնները

=○·○=

Համաձայնութեան ստորագրութենէն վերջը, Ֆրանսայի ար- տաքին նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Մեր կատարած բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը յանգեցան: Իմ յոյսերս ի դերեւ չելան, համաձայնութիւնները ստորագրուեցան: Կարգադրելով փրանքեւիտալական վիճելի խնդ- դիրները, մենք դիւրացուցած կ'ըլլանք բարեկամութեան քաղա – քականութիւնը որ այսուհետեւ պիտի տիրապետէ երկու երկիրնե- րու յարաբերութեանց մէջ: Ափրիկէի մասին ստորագրուած պայ- մանագրութիւնները արդարութեամբ տոգորուած են եւ ես վըս- տահ եմ թէ լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնեն: Պ. Մուսոլինի եւ ես ոչինչ զոհեցինք մեր շահերէն: Երկուքս ալ չէզոքացուցինք այն խոչընդոտները որ երկար ատենէ ի վեր կը դժուարացնէին մեր երկու կառավարութեանց գործակցութիւնը: Այսուհետեւ մենք պիտի կրնանք, առանց յետին միտքերու, փոխադարձ վստահու- թեան մթնոլորտի մը մէջ, ազատօրէն քննել այն բոլոր խնդիրները որ կապ ունին Եւրոպայի կարգ ու սարքին պահպանման հետ: Այսպէս, մենք յաջողեցանք ներդաշնակել մեր տեսակէտները այն քաղաքականութեան մասին որուն պիտի հետեւինք կեդր. Եւրո- պայի մէջ: Մենք ոչինչ զանց առինք, որպէսզի մեր առաջադրած պայմանագիրները իրականութիւն դառնան: Մեր յղացած քաղա – քականութիւնը ոչ ոքի դէմ ուղղուած է: Ան բոլոր կառավարու- թեանց կ'ընծայէ միեւնոյն հնարաւորութիւնները, գործակցելու խաղաղութեան կազմակերպման: Այսպէս, Հռոմի բանակցութիւ- նը յանգեցաւ բարեյաջող ելքի մը: Խորին գոհունակութեամբ մըն էր որ ես Ֆրանսայի ստորագրութիւնը դրի Իտալիոյ ստորագրու- թեան քով: Անշուշտ, աշխատանքը չէ վերջացած, որովհետեւ խաղաղութեան գործը համբերութիւն եւ յամառութիւն կը պա – հանջէ: Ես Հռոմ եկայ յոյսով մը, այժմ մեր համաձայնութիւնը դարձած է իրականութիւն մը»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Երբ կարդացի թէ Թուրքերը որոշեր են ազգայնացնել իրենց բնտա – նեկան մականունները, մտածեցի այն ծիծաղելի եւ օտարոտի, ընդհանրա - պէս թրքական մականուններուն մա- սին, զորս կը պտըտցնենք երկրէ եր- կիր, դպրոցէ դպրոց եւ եկեղեցիէ ե- կեղեցի:

Պարզ ընթերցում մը, օրուան մեր կեանքի նկարագրութենէն, բաւական ծիծաղ կը հայթայթէ, երբ մակա – նունները ներկայացնենք իրենց ի - մաստներով: Օրինակ տիկին Խըչըքը- ըրքեան երգեց *Բարձր Սարերը*, (կ'ե- րեւակայեմ որ այդ բարձրաշունչ եր- գը երգած ատեն տիկինը կանգնած էր մէջքը կոտրած ու ծռած քովնտի): Պարոն Հըչքըրըքեան երգեց *Ով մե - ծասքանչը*, (երեւակայեցէք ի՛նչպէս կլթիկ տալով ջարդեց կոտրեց այս մելանուշ երգը): Ղեւոնդ քահանայ Քիւրտեան պատարագեց Հայոց եկե- ղեցիին մէջ,— կ'երեւակայեմ Քիւր - տի զաւակ մը որ հայկական կրօնա - կան արարողութիւն կը կատարէ:

Մէկ կողմ դրէք ծիծաղելիութիւնը հետեւեալ … հայկական մականուն- ներուն,—

Ալթըփարմաքեան, Կէօզիւպէօյիւք- եան, Պրունսըզեան, Թահթապրուն - եան, Չիւրիւքտիշեան, Չըպլաքեան, Մալեէմէզեան, Գույաքսըզեան, Փար- մաքսըզեան, Թօփսագալեան, Պօս- տանճեան, Թօփուզեան, Ինայէթօղ- լուեան, Կէօյնիպէօյիւքեան, Նալչը- ճեան, Վարեմէզեան, Փիրղալէմ- եան եւն.: Օտարները յաճախ կը զար- մանան այսքան դժուար արտասանելի անուններուն վրայ, շատ գէշ գաղա – փար մը կազմելով մեր բարբառին մասին:

Իրապէս ալ զարմանալի ժողովուրդ ենք,— մասնաւոր նաշակ մը մեզ կար- ծես կը մղէ իբրեւ մականուն ընտրե- լու այդ կարգի անուններ, իսկ մաս - նաւոր տկարութիւն մը ունինք անխուսափելի *Փափազեան* մականու- նին հանդէպ:

Հայոց ազգը կէսով Փափազեան է: «Տէրտէրական» ազգ ենք, ինչպէս կը գրէր Գ. Եդիկեան, բայց, եղբարք պատուականք, կարելի չէ՞ Տէրեան ը- սել, Տէրտէրեան ըսել եւ հրաժարիլ սա Փափազեանէն կամ Քէշիշեանէն:

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

═ ○ ═

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 1

«Յառաջ»	100
Ընկ. Յարութիւն Եաղնեան, Մարսէյլ	50
Մ. Սարգիսեան, Շավիլ	25
Սահակ Յովհաննէսեան, Փարիզ	25
Գումար՝	200

Այսօր երբ հաշուենք միայն ու մի- այն Ֆրանսայի հայ Փափազեանները, հայ գաղութը կը դառնայ Փափազեան մեծ ընտանիք մը: Կամ երբ բոլոր Փափազեանները շարենք Փարիզ - Մարսէյլ գիծին վրայ, հարիւր քիլո- մեթրին մէկ Փափազեան կ'իյնայ ան- պայման:

Ե՞րբ պիտի հրաժարինք կոչուելէ Փափազեան, Պաթմազեան, Սաթմազ- եան, Գալֆայեան, Այվազեան:

ԱՐԱԶ

ԽՄԲ.— Միայն գրոց - բրոց եւ ժա- մանակակից Փափազեանները հաշ - ուելով, արդէն շուարման մատնուած են խմբագիր Թէ ընթերցող:

Համրեցէք, միայն ծանօթները յի - շելով.—

1. Վահան Փափազեան (կոմս), 2. Վահա՛ն Փափազեան (Լիլա), 3. Յով՛հ. Փափազեան (ատամնաբոյժ, Մար - սէյլ), 4. Միհրան Փափազեան (Ա - Թէնք), 5. Արմէն Փափազեան (երա - ժշտական քննադատ), 6. Վահրամ Փափազեան (Հ. Մ. Ը. Մ.էն), 7. Վահրամ Փափազեան (դերասան), 8. Վրթանէս Փափազեան (գրագէտ, մե- ռած), 9. Պարգեւ Փափազեան (երես- փոխան, մեռած), 10. Գիսակ Փա - փազեան (Ֆլօրիա), 11. Մկրտիչ Փա- փազեան (ուսուցիչ), 12. Հրաչ Փա - փազեան (երեսփոխան Սուրիոյ), 13. Եղիշէ Փափազեան (առեւտրական), 14. Գէորգ Փափազեան (նախկին ե - րեսփոխան Թրակիոյ), 15. Զաքար Փափազեան (հրատարակիչ), 16. Կ. Գ. Փափազեան (ռամկավար գործիչ), 17. Լեւոն պէյ Փափազեան, 18 Վր - Թանէս Փափազեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), 19. Պետրոս Փափազեան (դերձակ), 20. Գուրգէն Փափազեան (Պաղտատ):

Այսքանը՝ պատահաբար յիշելով: Իսկ ո՞վ գիտէ Թիւը Օր. Փափազեան- ներուն, բժիշկ Փափազեաններուն եւ տէր - տէր Փափազեաններուն…

Ի՞նչ կ'ըսէ Պ. Մուսոլինի

Պ. Մուսոլինի եւս նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրաւ. «Երկուտեսակ խնդիրներ կային մեր միջեւ: Առաջինը՝ զուտ փրանք- եւ իտալական, երկրորդ կարգը՝ ընդհանուր, այսինքն եւրոպա – կան եւ ատով իսկ համաշխարհային խնդիրներ: Մենք սկիզբէն իսկ ըսինք Ֆրանսայի դեսպաններուն, տը Ժուվնելէն մինչեւ տը Շան- պրէօն, թէ անհրաժեշտ է լուծում գտնել այս երկու կարգի խնդ- դիրներուն: Կարելի չպիտի ըլլար շօշափելի, այսինքն տեւական համաձայնութիւն մը գոյացնել, եթէ համաձայնէինք ընդհանուր հարցերու մասին, անլոյծ թողլով փրանքեւիտալական խնդիրնե- րը որոնք կը քաշքշուէին պատերազմէն ի վեր: Միւս կողմէ, ան- բաւական պիտի ըլլար լուծել վերջին խնդիրները, եթէ անհամա- ձայնութիւնը շարունակուէր ընդհանրական հարցերու մասին: Այդ ձեւով միջակ գործ մը կատարած պիտի ըլլայինք: Մենք գոր- ծի ձեռնարկեցինք կատարեալ համաձայնութեան մը յանգելու վե- ռական կամքով, թէ ընդհանրական եւ թէ փրանքեւիտալական հարցերու մասին: Եւ յաջողեցանք: Այս գործը պահանջեց նախա- պատրաստական երկար եւ փափուկ այլ բացարձակապէս անհրա- ժեշտ աշխատանք մը: Բնականաբար համաձայնութիւնը կը նը – շանակէ, ինչպէս ամէն համաձայնութիւն, զոհացուցիչ գործառ – նութիւն մը երկու հակամարտ պահանջներու միջեւ: Ինչպէս բա- ցատրեց Պ. Լավալ, ընդհանրական համաձայնութիւնները ոչ ոքի դէմ ուղղուած են, այլ կազմուած են այն յոյսով թէ կը ծառայեն ոչ թէ նեղցնելու, այլ ընդարձակելու եւրոպական կեանքին հորի- զոնը եւ մեզ դուրս հանելու այն անձկութենէն որուն մատնուած են ժողովուրդները երկար ատենէ ի վեր: Բարեկամութիւնը պէտք չէ մոմիա դառնայ դիւանագիտական պայմանագիրներու մէջ, այլ կենդանի դառնայ կեանքի մէջ եւ այս բանը աւելի դիւրին է մեր երկու երկիրներուն միջեւ, որոնք հասարակաց փառաւոր քա- ղաքակրթութեան մը դրոշմն ունին»:

Չորս պայմանագիրներուն բովանդակութիւնը

Երկու երկիրներուն միջեւ ստորագրուած համաձայնութիւնը կը բաղկանայ չորս պայմանագիրներէ.–

1. Միացեալ զեկոյց մը, որ կը հաստատէ երկու երկիրներուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵԿԸ ՄԻՒՍԻՍ ՉԻ ԽԱՆԳԱՐԵՐ

»»»··«««

«Աւելորդ եւ վտանգաւոր է ձեր ճիգը՝ յուսադրելու հայ աշխատաւորութիւնը, պատահաբար յառաջ եկած, ինչ որ միացեալ մարմնի մը կատարած դիմումներով եւ աշխատանքներով:

«Նախ անոր համար, որ այդ մարմինը երբեք ալ չահադրգռուած չէ աշխատաւոր զանգուածի չահերու պաշտպանութիւնը ստանձնել անկեղծօրէն, ինքն իսկ մէկ մասնիկը կազմելով աշխատաւորութեան թշնամի բանակին:

«Երկրորդ՝ որ այդ կեդրոնական մարմինը իր ապարդիւն աշխատանքներովը, աւելի ճիշդը՝ աղերսագիրներով այս ծանր օրերուն կը թուլցնէ հայ աշխատաւորութեան կապը իր հարազատ խորհրդային հայրենիքին հետ: Եթէ անկեղծ են մտահոգութիւններն ու ճիգերը, այդ բոլորը պէտք է տարուին մէկ ուղղութեամբ — ուժ տալ ներգաղթին — արդիւնաւորելով այդ առթիւ սկսուած ձեռնարկները, որոնք կը մնան չյատուած Հայաստանի իրական թշնամիներու, ազգայնական կուսակցութիւններու եւ տարրերու բացասական աշխատանքներու չնորհիւ:

Զուարճանա՞լ թէ ողբալ»:

Սիրտ ու տրամադրութիւն ունեցողին համար, օրուան բազմաթիւ տաղտուկներուն մէջ, իրական զուարճանալիք մըն է լսել վերոյիշեալ խօսակցութիւնները, ոչ միայն անոնց կողմէն որոնք իրենց գոյութեան իմաստը կը փաստեն նման խօսակցութիւններով, այլ մանաւանդ այդպիսիներէն, որոնք իրենց դասը լաւ սերտած աշակերտներունման մեքենաբար կը կրկնեն անհամ ու անիմաստ նախադասութիւնները, առաջին հանդիպողին:

Զուարճալիք նաեւ անոր համար որ, իրական տագնապին եւ վտանգին դէմ, անոնք կ՚ըսեն եւ կ՚ընեն թելադրութիւններ, որոնք անմիջական դարման չեն, եթէ պահ մը հաւատանք իսկ իրենց անկեղծութեան: Բայց մենք սիրտ չունինք զուարճանալու:

Ի՞նչ է ի վերջոյ թելադրանքը բոլոր անոնց որ առաքինութիւնն ունին իրականութիւնը դիտելու առարկայօրէն, առանց ծուռ եւ չիլ հաչիւներու եւ մանաւանդ անիմաստ եւ աւելորդ մարզանքներու:

Իրական վտանգ մը, ճիշդ հրդեհի մը նման, կը սպառնայ մահացու հարուած հասցնել այս երկրին մէջ ապաստան գտած հայ աշխատաւորութեան:

Հետեւաբար անհրաժեշտ է միահամուռ, արագ եւ վճռական ճիգ՝ կասեցնելու համար չարիքը:

Արդ, ունի՞նք աւելի գործնական եւ հնարաւոր միջոց, քան այն որ կը թելադրեն բոլոր խելքը գլխին մարդիկը եւ մանաւանդ ինք աշխատաւոր զանգուածը, — կազմակերպուած եւ մեթոտիկ աշխատանք՝ կենսունակ եւ գործունեայ բոլոր տարրերու մասնակցութեամբ եւ կեդրոնական մարմնի մը միջոցով:

Անձնապէս կապուած ըլլալով աշխատաւորական կեանքին եւ ծանօթ բոլոր դժուարութիւններուն եւ իրական պայմաններուն, որոնք չատ հեռու կը մնան չողչողուն տեսութիւններէն եւ խարխափումներէն, չեմ տեսներ ուրիշ ելք, ուրիշ միջոց: Առանց չափազանցեալ յոյսերու եւ վարդագոյն պատրանքներու, այն համոզումն ունիմ թէ ինչ որ չահինք բարիք մըն է, եւ եթէ կը կարծենք թէ կրնանք չահիլ, այդ հնարաւոր է վերոյիշեալ եղանակով, հաւաքական եւ կեդրոնացեալ աշխատանքով:

Այս եղանակը անգործնական եւ վտանգաւոր նկատելու համար, անհրաժեշտ է ցոյց տալ նոր ճամբաներ, — աւելի գործնական եւ արդիւնաւոր — չանտեսելով տեսանելի եւ անտեսանելի բոլոր խոչընդոտները:

Քանի որ ուրիշ ելք չկայ, եղած քննադատութիւնները կը դառնան անիմաստ: Եւ միաժամանակ վտանգաւոր, ստեղծելով հիւանդագին մթնոլորտ մը:

Առնենք միւս ելքը, — ներգաղթ:

Խումբ մը մարդիկ, հատընտիր հաւաքածոյ ընդհանրապէս անկայուն եւ առանց դաւանանքի, այս կամ այն պիտակին ապաւինած — ի հարկէ միշտ լաւագոյն սակարկութեանց գնով, — բան - գործ դարձուցած են «ներգաղթ»ի քարոզութիւնը: Ասոնք, այս «հատընտիրները» — որոնցմէ չատերը կը տեսնենք հոս երկար տարիներէ ի վեր — մինչդեռ պէտք էր վաղուց մեկնած ըլլային — ամէնէն առաջ իրենք են, որ չեն հաւատար իրական ներգաղթին: Անկէ նախ այն պատճառով, որ իրենք երբեք չպիտի ձգեն այս կողմերը, ներգաղթողներու հետ Հայաստան երթալու համար. երկրորդ՝ ձգձգելով ներգաղթը՝ կ՚ապահովեն տեւական գործ ու ասպարէզ, չըսելու համար խոչոր պատառներ:

Իրականութեան մէջ միակ քարոզութիւնը, որ կրնայ չափազանցուած համարուիլ, այդ ալ ներգաղթի հրաւէրն է. որովհետեւ այս ժողովրդի խոչոր զանգուածը ներգաղթին կը սպասէ, եւ ներգաղթի մէջ է որ կը գտնէ իրական լուծումը իր ներկայ տագնապին:

Բոլոր այն մունետիկները, որոնք «ներգաղթ» կը կանչեն, առանց ներգաղթի իրականութեան հաւատալու, կրնա՞ն հակառակը ապացուցանել: Անչուչտ ոչ. եւ այս պատճառով ալ չարժեր ոչ միայն վէճի բռնուիլ այս մասին, այլ եւ կարեւորութիւն ընծայել իրենց վլվլուկներուն: Պահ մը սակայն հաւատանք այս մարդոց խօսքերու անկեղծութեան եւ հարցնենք, — ո՞վ է արգելք հանդիսացողը այս փրկարար ձեռնարկին: Եթէ ներգաղթ հնարաւոր է, ո՞վ է որ կը մերժէ մընալ տեւական սպառնալիքի տակ:

Բայց խնդիրը հոս չէ, այլ այն միւս աշխատանքներու մասին, որ կը կատարուին ատենէ մը ի վեր, անմիջական դարման մը գտնելու փրանսահայ վտանգուած աշխատաւորութեան:

Անոնք որ ներգաղթի «գաղափարաբանութիւնը» կը ջատագովեն, առանց անմիջական գործնական քայլերու, կը կարծե՞ն թէ այդ ձեւով կը փրկուի այս աշխատաւորութիւնը: Ուրիշ խօսքով, ձեռքերը ծալլած հայ գործաւորը պէտք է մնայ անգործ, հետեւաբար առանց միջոցի ու ապրուստի, առանց կանոնաւոր թուղթի եւ օրինական պաշտպանութեան, որպէսզի ներգա՞ղթը իրականանայ, թէ ներգաղթի գաղափարը ընդհանրանայ: Ինչպէս անըմբռնելի է մարդոց պահանջը, մինչ եթէ հաւատանք այս մարդոց անկեղծութեան:

Որովհետեւ չեմ ուզեր վէճի բռնըւիլ, անհրաժեշտ է կրկնել նորէն ու նորէն:

Անկե՞ղծ էք ու բարեխի՞ղճ հայ աշխատաւորութեան հանդէպ, — ըրէք ամէն ինչ ներգաղթի իրականացման համար, խարազանելով այս ժողովուրդին հետ՝ բոլոր «ներգաղթի թշնամիները»: Բայց այդ աշխատանքէն առաջ եւ այդ աշխատանքի պատրուակով մի վտանգէք այս աշխատաւոր զանգուածի անմիջական պաշտպանութեան գործը: Որովհետեւ պաշտպանուիլ օրուան վտանգներուն դէմ՝ ի վերջոյ մէկն է այն լաւագոյն միջոցներէն, որ կրնան միշտ ալ նպաստել ներգաղթին: Հայ աշխատաւորական չրջանակներու մէջ ներգաղթի մասին «չարժում» ստեղծելու պատրուակին տակ, մի դիզէք զայն այնպիսի արարքներու, որոնց հետեւանքի դէմ ոչ դուք եւ ոչ ալ ուրիշները ի վիճակի են որ եւ է բան ընելու:

Նախ անմիջականը, օրուան պահանջը:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՕՐԻՈՐԴ ԵՊՐԱՔՍԷ

Հիմակ քառասուն տարեկան է օրիորդ Եպրաքսէն: Տարիներ առաջ սիրուն երիտասարդուհի մըն էր, չնորհալի, փափկասուն եւ քիչ մըն ալ չփացած: Շատե՛ր, չատե՛ր խնդրեցին իր ձեռքը, սակայն օրիորդ Եպրաքսէ կը փնտռէր կատարեալ մը: Այնպիսի մէկը որ երիտասարդ ըլլար, դիրք ու անուն ունենար, գեղեցիկ ըլլար, զարգացած, խօսուն, զմայլելի: Պարոն Օննիկին համար ըսաւ.

— Ունեցածը մեծ բան մը չէ:

Կարապետին համար ըսաւ.

— Պէտք եղածին չափ զարգացած չէ:

Սահակին համար ըսաւ.

— Գեղեցիկ չէ:

Գարեգինին համար ըսաւ.

— Խօսիլ չի գիտեր: Եւայլն, եւն.:

Ու տխտիկ բրաւ տեղը, մնաց տունը:

Դեռ վերջերս բարեկամներէս մին, հակառակ Եպրաքսէին յառաջացած տարիքին եւ թառամեալ ծաղիկներուն, անոր ձեռքը խնդրեց: Եպրաքսէ կրկին մերժեց ըսելով.

— Գոնէ Օննիկին չափ ըլլայ ձեռքս խնդրողը: Գոնէ Կարապետին չափ արժէ, Գարեգինին նմանի, Սահակին չափ դրամ ունենայ ...

Շիտակը ըսելով բարեկամս չատ մը բարեմասնութիւններու տէր էր եւ սակայն ո՞վ գիտէ ինչ անհասկնալի պատճառով մը չհաւնեցաւ օրիորդ Եպրաքսէէն:

Ու բարեկամս ամուսնացաւ չատ չնորհալի Հայուհիի մը հետ, չատ ծանօթ ընտանիքէ մը, օժտուած ոսկի սիրտով եւ գեղարուեստական ընդունակութիւններով:

Օր մըն ալ իր կինը թեւը առած մտաւ հայկական պարասրահ մը, ճոխ հագուած իր կնոջ նման: Այնտեղ էր նաեւ Օր. Եպրաքսէ: Տեսաւ այս երջանիկ զոյգը, եւ ունեցաւ զղջում, դառն զղջում, ուչացած եւ անօգուտ զղջում:

Աւա՜ղ, չատ ուչ էր: Զարչչար սըխալած էր: Հրաչալի առիթ մը փախցուցած:

Բարեկամիս գործը նոր յաջողութիւններ էր ունեցած: Ինքը քիչ մը գիրցած էր ու կարծես աւելի երիտասարդացած, երջանիկ էր ու ժպիտը կը փայլէր դէմքին վրայ: Իր կինը հագուած վերջին նորաձեւութեամբ, պուպրիկի նման փայփայելի եւ ճառագայթող դէմքով:

Օր. Եպրաքսէ լաւ դիտած էր այս բոլորը:

Ամպ իջաւ պարասրահին մէջ: Պաղ առաւ եւ ունեցաւ խիթեր: Ըսաւ իր մայրիկին.

— Ա՛լ տուն երթանք: Ինքզինքս գէչ կը զգամ: Չեմ կրնար մնալ:

Հէք մայրիկը հասկցաւ, հառաչ մը արձակեց ու գլուխը կախած տուն տարաւ իր աղջիկը: Ներկայ եղած էր այս տեսարանին:

Շատ ցաւեցայ Եպրաքսէին, ինչպէս նաեւ իր նմաններուն վրայ:

Կարգուած մարդ չեմ որ խրատ տամ իրենց: Կարծես հիմակ խրատի ալ պէտք չունին, եւ սակայն վերջին զղջումը օգուտ ոչ ունի: Եպրաքսէն նոր օրիորդներուն թող օրինակ ըլլայ: Հայուհիներուն մէջ չատ կան Եպրաքսէին հոմանիչները: Հայուհին եւ Հայորդին թող ազնիւ ըլլան իրարու հանդէպ:

Ամուսնանալու միտք ունեցող բոլոր տղաքը հետեւեալ գանգատը ունին աղջիկներուն հանդէպ.

— Եղբայր, ամուսին չէ որ կ՚ուզեն այլ կթան կով: Պայման կը դնէ որ պիտի չաչխատիմ, թէ մայրը պէտք է նայուի, քոյրը միասին առնուի: Ո՞ւր ենք, ո՞ւր ...

Իսկ աղջիկները կ՚ըսեն.

— Կին չէ որ կ՚ուզէ այլ աշխատաւորուհի: Պայման կը դնէ որ օրական տասներկու ժամ կար կարեմ ու իր եղբայրն ալ միասին ըլլայ: Ո՞ւր ենք, ո՞ւր ...

Երկու կողմն ալ իրաւունք ունին կամ երկու կողմն ալ անիրաւ են:

Մարդոց մեծ մասը կ՚ամուսնանայ կամ հաչիւով, կամ սիրով եւ կամ հետեւողութեամբ:

Այդ բոլոր ձեւի ամուսնութիւններուն մէջ սակայն էականը փոխադարձ զոհողութիւնն է:

Այր մը պէտք է գաղտնիքը գիտնայ զոհողութիւն ընելու, առանց իր առնական արժանապատուութենէն բան մը վրայ տալու:

Իսկ աղջիկները սիրով պէտք է ընեն իրենց բաժին ինկած զոհողութիւնը, քանզի տունը մնալը, քառասուննոց Եպրաքսէ ըլլալը, ամօթ է ու պարտութիւն:

Մեր խօսքը անչուչտ այն աղջիկներուն համար չէ որոնք կամովին հրաժարած են ամուսնութենէ:

Հայորդիներուն եւ Հայուհիներուն փոխադարձ զոհողութիւնը ես կը համարիմ ազգային առաքինութիւն եւ գործ: Քանզի այդպէսով միայն միութիւն մը կը տեւականանայ ու կը պտղաւորի:

Մեզի օրիորդ Եպրաքսէներ պէտք չեն, այլ տիկին Եպրաքսէներ:

X

Անցեալ օր հէք օրիորդ Եպրաքսէին գացի, չնորհաւորելու համար Կաղանդը:

Մտադրած էի «երջանիկ ամուսնութիւն» բարեմաղթել իրեն եւ սակայն չատ տխուր գտայ զինքը: Երբ հարցուցի պատճառը, անիկա խիստ յուզումով եւ արցունքոտ աչքերով ըսաւ.

— Անպիտան խայտառակին մէկը չքեղ տուփի մը մէջ ծրարուած չիչ մը քացախ է ղրկեր ինծի:

Քիչ մը չատ անգութ էր այս կատակը. փոքրոգի եւ վիրաւորական:

Ես, կը խոստովանիմ, չկրցայ մխիթարել զինքը, ըլլալով յանիտենական անկուտի:

Քաջ Հայորդիի մը կը մնայ քացախը գինիի վերածել ...

Ինծի ալ կը մնայ այդ գինին խմել Եպրաքսէի ... հարսանիքին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱՍԿՈՒԱ... ՆՈՐ ԲԱԲԵԼՈՆ

== o ==

Մայրաքաղաքներու աճման պատմութեան մէջ, Մոսկուա կոտրած է արդէն մրցանիշը բնակչութեան ճեպընթաց յաւելումով:

Արեւմուտքի մէջ, Փարիզի, Լոնտոնի եւ Պերլինի աճումը որքան ալ պատկառանք ազդէ, չունի Մոսկուայի աճման կչռոյթը: Ասկէց առաջ, Շիքակոն էր որ մրցանիշ կը կոտրէր աճելով տարուէ տարի:

Աճման ախոյեանը, այսօր, Մոսկուան է:

Ահա կարգ մը թիւեր, որոնք ցոյց կուտան աճման ախոյենական կչռոյթը.—

Պատերազմէն առաջ, Մոսկուա ունէր 1,600,000 բնակիչ: Սակայն 1913—1923, այսինքն տասը տարիներու ընթացքին, Մոսկուայի բնակչութիւնը կոտորակուեցաւ ու նուազեցաւ իբրեւ հետեւանք պատերազմի, յեղափոխութեան եւ քաղաքացիական կռիւներու: «Ռազմական համայնավարութեան» չրջանին, Մոսկուայի բնակչութիւնը հազիւ կէս միլիոն էր մնացեր: Նեպի չրջանին էր, որ, տնտեսական յարաբերական վերականգնումին հետ, Մոսկուա սկսաւ բազմանալ աստիճանաբար: 1926ին, ընդհանուր մարդահամարը հաստատեց որ Մոսկուա լեցուցեր էր երկու միլիոնը: Այդ թուականին, կարմիր մայրաքաղաքին բընակչութեան թիւն էր 2,018,286: Յաջորդական տարիներուն, հնգամեայ ծրագրի եւ ճեպընթաց ճարտարագործնացման չրջանին, Մոսկուա, իբրեւ զարկերակը երկրին, կ՚աճի արագաբար: 1931ին ունէր արդէն 2724000 բնակիչ: Վերջին վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, որ Մոսկուա ներկայիս ունի 3,628,000 բնակիչ, ուրեմն 904,000 հոգի աւելցած է վերջին 4 տարուան ընթացքին:

Այսպէս երբեմնի աւատապետական քաղաքը, ծուռ ու մուռ փողոցներով ահագին գիւղաքաղաքը, Պրոխորովներու եւ Ռիաբուչինսկիներու սիտցէվայա Մոսկվան, արթննալով իր քունէն, բոլորովին կերպարանափոխուած արդիական մայրաքաղաք մը դարձած է, օժտուած նոր եւ ընդարձակ պողոտաներով, որոնց չինութեան համար քանդուած են նոյնիսկ հնարժէք չէնքեր եւ յիչատակարաններ: Հիմնուած են մատենադարաններ, ակումբներ, մշակոյթի հսկայ հաստատութիւններ, քաղաքին չուրջ վիթխարի գործարաններ բանուորական թաղամասերով:

Մոսկուա հիմա դարձած է ճարտարարուեստական կեդրոն մը: Պատերազմէն առաջ, Մոսկուայի ճարտարարուեստը կը կազմէր հիւսուածեղէնի եւ սննդեղէնի պատրաստութիւնը: 1912ին ունէր 270,000 բանուոր, 40000ը կ՚աչխատէր մետաղագործութեան, 64,000ը մանարաններու մէջ: 22 տարի վերջ չրջուեցաւ պատկերը: Մոսկուա ունի 604,000 ճարտարարուեստական բանուոր, 180,000ը կ՚աչխատին մետաղագործութեան մէջ: Մետաղագործութեան եւ կերպասագործութեան նուիրուած բանուորներու միջեւ համեմատութիւնը 1—1,5 էր 1912ին, առաւելագոյն մասը կերպասագործ, իսկ ներկայիս այդ համեմատութիւնը չրջուած է եւ դարձած 4—1, առաւելագոյն մասը մետաղագործ:

Մոսկուա միեւնոյն ատեն Ռուսիոյ ինքնաչարժի ճարտարարուեստին երկրորդ կեդրոնն է դարձած: Նախկին «Ամօ» գործարանը ընդարձակուած եւ դարձած է «Ստալինի գործարան»: Հիմնուած են բազմաթիւ այլ գործարաններ, «Ելեկտրօ - կոմբինատ», «Լեպս», «Դինամօ», որոնց արդիւնաբերութիւնը կը կազմէ ամբողջ Ռուսիոյ արդիւնաբերութեան հարիւրին 50ը:

Արդի Մոսկուայի տարածութիւնն է 26,900 հեկտար, յեղափոխութենէն առաջ 17,000 հեկտար էր:

Աւելի պիտի ընդարձակուի՞: Նոր ծրագիրներու համաձայն, մինչեւ ներկայ դարուն կէսը Մոսկուա պիտի ունենայ 5 միլիոն բնակիչ: Ոմանք փայլուն ապագայ մը կը նախատեսեն, ուրիչներ «ընկերվարութեան տիպար մայրաքաղաք մը» կը տեսնեն անոր մէջ, եւ դեռ ուրիչներ «աչխարհի ամէնէն առողջ քաղաքը» կ՚անուանեն: Ռուս ճարտարապետներու համագումարը կը խորհի Մոսկուայի տալ ճարտարապետական նոր գեղեցկութիւն մը չնորհիւ Խորհուրդներու պալատին, Ձայնասփիւռի պալատին եւ այլ նորութիւններու, որոնք «հիացում պիտի պատճառեն աչխարհի»:

Եթէ ճիշդ է, որ Մոսկուայի տըրուած են առողջապահական պայմաններ (արդարեւ նուազած է քաղաքին մահուան վիճակագրութիւնը), պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ չատ գէչ կառուցուած են արուարձաններու չէնքերը: Անհրաժեշտ է հիմն ի վեր նորոգել զանոնք: Միւս կողմէ բաղնիքները մաքուր չեն, եւ խճողուած բնակարաններու թիւը այնքան ալ փոքր չէ: Երեւակայեցէք որ վերջերս «Իզվեստիա» կը գանգատէր թէ մայրաքաղաքը ունի հազիւ 11 մեքենական լուացարան: 51,000 տուներու վրայ 31,000ը փայտէ չինուած են:

Խորհուրդներու համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ այս ամիս, 25ին, — նախորդը տեղի ունեցած էր 4 տարի առաջ, — անչուչտ պիտի զբաղի Մոսկուայի քաղաքաչինութեան հարցով, որ հակառակ այնքան նուաճումներու, լուծուած չէ տակաւին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Զուր, ուշքի եկէք

== o ==

«Յառաջ»ի յունուար 2ի թիւին մէջ կարդացի Վահէի «Օրը Օրին»ը, — «Օչականին գիւղացիներն ալ երեքի բաժնուած»:

Պ. Վահէն մոռցեր է Օչականի գիւղացիներուն չորրորդ միութիւնը, որ կը պահէ իր գոյութիւնը, երկար տարիներէ ի վեր, Պուլկարիոյ մէջ:

Կ՚ակնարկեմ Ֆիլիպէի «Սէօլէօզցիներու Արեւելք Հայր. Միութեան» որ հիմնուած է նոյն ինքն Ց. Օչականի կողմէ:

Սէօլէօզցիներս չորս գլխաւոր վայ-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (21

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Եւ կամ — իմ կողմէ կատարուած յաճախակի դիմումներուն վրայ, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին մարդը քառասուն ոսկի տուաւ ինծի: Չեմ գիտեր թէ այս դրամը ձենէ որո՞ւն պէտք է ղրկել: Ստիպուած եմ հարցնել թէ այս դրամը ի՞նչպէս պէտք է բաչխել: Առ հաչիւ հարիւր ֆրանք կը ղրկեմ ձեզի: Յոյսով եմ որ չատ օգտակար պիտի ըլլայ»:

Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտի, դրամական առաքումն ու ժէօն Թիւրքերու հետ ունեցած յարաբերութիւնը ընդհատած էր պարզապէս վախի բերումով: Այս վախը յառաջ եկած էր իր ապարանքը մտնող - ելլող կնոջ մը ձերբակալութեան վրայ, որուն պայուսակին մէջէն գրուած էին կարգ մը թուղթեր: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի նամակներուն մէջ յիչուած այս դէպքին մասին, Պ. Բուէ չատ մը մանրամասնութեանց կարգի հետեւեալը կը գրէր.

— «Մատամ Սթաքօզ եւ մատամ Ֆագրըլ պէյ իմ քովէս մեկնած պահուն ձերբակալուելով, ուղղակի առաջնորդուեցան Ֆէհիմ փաչայի ներկայութեան: Բայց երեք չորս ժամ վար դրուելէ յետոյ ազատ արձակուեցան:

Գիտնալով սակայն, որ թէ դուք եւ թէ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաչա կատարեալ վստահութիւն ունիք այս Տիկիններուն հանդէպ, համարձակութիւն չունիմ զանոնք ամբաստանելու: Այսուհանդերձ պարտաւոր եմ կասկածներս հաղորդելու ձեզի: Յիչեալ Տիկիններուն ձերբակալութենէն առաջին, ոչ մէկ լուր ստացած եմ անոնցմէ: Ի՞նչ պէտք է ընել այժմ: Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ յարաբերութիւն պահելու ուրիշ միջոց ունի՞ք արդեօք: Առ այժմ անոր հանդէպ կասկած գոյութիւն չունի: Ֆէհիմ փաչա յայտարարեր է որ, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտի այս խաղերէն երբեք լուր չունի: Որպէս թէ այս կնոջ եւ իմ միջեւ սարքուած խաղ մըն է այս, դրամ չորթելու նպատակով: Լաւ է որ Ֆէհիմ փաչա այս համոզումը ունի:

Տիկիններուն մասին ունեցած կասկածներս զօրաւոր հիմքեր ունին (հոս մանրամասնութեամբ կը յիչէ կարգ մը փաստեր): Այս եղելութիւններէն յետոյ, այլեւս անհնար է ինծի համար, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ յարաբերութիւն պահել այս հանըմներուն միջոցաւ: Այսուհանդերձ, դուք այդ տեղէն էֆէնտիին նամակ մը գրելու եւ ղրկելու կարելիութիւնը ունիք: Այդ նամակը ղրկեցէք Նիքօլի գարեջրատան տիրոջ հասցէին: Գարեջրատան չէնքը Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի կալուածներուն մաս կը կազմէ: Այնպէս որ գարեջրատան տէրը միջոցը կը գտնէ նամակը հասցնելու էֆէնտիին: Նոյն ճանապարհով կրնաք դրամ ալ պահանջել»:

Պ. Բուէ կ՚աչխատէր ամէն կերպ օգտակար հանդիսանալ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին: Բայց կը փորձէր միեւնոյն ատեն զայն մօտեցնել իշխան Սապահէտտին պէյի: Փարիզ գտնուող ազգականներէն մէկուն գրած նամակի մը մէջ Պ. Բուէ կ՚ըսէր:

— «Շատ գոհ մնացի լսելով որ, Պէհաէտտին պէյ կը փափաքի իշխան Սապահէտտին պէյի մօտենալ եւ անոր հետ խօսակցիլ: Այս կերպով, Պէհաէտտին Շաքիր պէյ աւելի գործնական ճամբայ մը ընտրած պիտի ըլլայ, ինչ որ էականն է:

Սապահէտտին պէյ ամէն ձիրք ունի պետ մը, խմբակցութեան մը կեդրոնական դէմքը ըլլալու: Ահմէտ Րիզա պէյ ներկայացուցիչն է այնպիսի գաղափարներու, որոնք չեն կրնար յաջողութեան նպաստել: Գաղափարապաչտ մըն է ան, որուն կը պակսի գործնական մարդու յատկութիւններ: Ան ոչ մէկ ատեն քաղաքական կուսակցութեան մը կարկառուն դէմքը պիտի կրնայ ըլլալ: Պէտք է ամէն ճիգ ու եռանդ տանիլ Սապահէտտին պէյի ուղղութեամբ: Միայն պէտք է աչխատիլ, որպէսզի Սապահէտտին պէյ չափաւորէ իր չափէն աւելի արեւմտականացած գաղափարները: Եւրոպական մամուլը համակիր է միայն Սապահէտտին պէյի: Կարելի չէ անտեսել այդ ուժին բերելիք օժանդակութիւնը:

Ահմէտ Րիզա պէյի դիրքը խախտած է Եւրոպայի հանրային կարծիքը աննպաստ կ՚երեւի ատոր հանդէպ: Ոչ իսլամ բոլոր Օսմանցիները թշնամի են Ահմէտ Րիզա պէյին: Այս պատճառաւ սխալ պիտի ըլլար Րիզա պէյի չուրջ հաւաքուիլ»:

Պ. Բուէի նամակին մէջ տեղ գտած այս ազդարարութիւնները պէտք է արձանագրել մասնաւոր կարեւորութեամբ: Որովհետեւ անգամ մը եւս կը հաստատուի որ, Թուրքայէն բաժնուիլ ուզող ոչ-իսլամ տարրերը կը սիրէին ապակեդրոնացման դրութեան ջատագով Սապահէտտին պէյը, իսկ թշնամի էին Ահմէտ Րիզա պէյին, որովհետեւ այս վերջինը կը մերժէր ապակեդրոնացման դրութիւնը:

Իր գաղափարներուն ընդհանրացման համար, իշխան Սապահէտտին պէյ դրամական դժուարութիւններ չունէր Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութեան նման: Այս դրամը կը հայթայթէին ոչ - իսլամ կազմակերպութիւնները, որոնց աջակցութեան կը դիմէր յաճախ: Բնականաբար այս տեսակ մարդ մը աւելի չատ պիտի արժանանար եւրոպական մամուլին գնահատութեան, որովհետեւ եւրոպական պետութիւնները չահագրգռուած էին Թուրքիայէն անջատուիլ ուզող տարրերով: Միւս կողմէ այս տարրերուն համակրանքն ու սէրն ալ չատ բնական բան պիտի ըլլար Սապահէտտին պէյի նկատմամբ:

Խօսելով Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի մասին, Պ. Բուէ կը գրէ.

— «Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ պէտք է գիտնայ որ, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաչա եւս լաւ աչքով չի նայիր Ահմէտ Րիզա պէյին, եւ զայն կը նըկատէ վնասակար՝ Թուրք երիտասարդ կուսակցութեան համար: Կարելի չէ արհամարհել փաչային այս կարծիքը:

Հայազգի Քէլէկեան էֆէնտի, քննադատական կեցուածք ունենալով հանդերձ, աւելի նպաստաւոր կարծիք ունի Ահմէտ Րիզա պէյի հանդէպ: Ըսէք Պէհաէտտինի, որպէսզի իր թղթակցութեանց մէջ անփոյթ չգտնուի Քէլէկեան էֆէնտիի հետ:

(Շար.)

բերու մէջ հաւաքուած ենք,—Փարիզ, Վալանս, Մարսէյլ եւ Ֆիլիպէ: Այս չորս վայրերուն մէջ ալ ունինք մէկ մէկ միութիւն, զատ զատ անուններով: Տեղեակ չեմ թէ մէկ նպատակ ունին եւ կամ մէկ ուղղութեամբ կը գործեն: Բայց լաւ գիտեմ թէ բոլորն ալ անկա՛խ են ... ինքնագլուխ: Չունին կեդրոնական վարչութիւն մը, որուն հնազանդին բոլորը մէկ:

Քանի մը անգամներ կոչեր երեւցան մամուլին մէջ, որպէսզի բոլոր Սէօլէօզցիները միանանք, ունենալով մէկ նպատակ, մէկ ուղի եւ մէկ ալ Կեդր. Վարչութիւն: Բայց դժբախտաբար, այս կոչերը Սէօլէօզցիներուս մէկ ականջէն մտան միւսէն ելան, առանց դպչելու մեր լսողութեան ջիղերուն:

Ի՞նչ, Փարիզի մեր աղաները, աշխարհիս է՛ն լուսաւոր, է՛ն զարգացեալ մայրաքաղաքին մէջ ապրելով հանդերձ, երթա՞ն գլո՞ւխ ծռեն Կեդր. Վարչութեան առջեւ, որ կը գտնուի Վալանսի պէս գիւղաքաղաքի մը մէջ, կամ Ֆիլիպէ: Ա՛, ո՛չ, իրենց արժանապատուութեան դէմ է այդ:

Փարիզի մեր մեծապատիւները կը մերժեն «Արեւելք» բառը: Կ'ըսեն «Սէօլէօզցիներու Հայր. Միութիւն», ոչ թէ Սէօլէօզցիներու «Արեւելք» Հայր. Միութիւն»: Պատճա՞ռ: Որովհետեւ իրենք Փարիզ բնակելով այլեւս «Արեւմուտքցի» եղած են: «Արեւելքը հեռու է, արեւելքը ցած անուն է ...»:

Գալով իրենց գործունէութեան, շատ բեղուն է,— պատի օրացոյց հանել:

Վալանսի «Արեւելքցիները» (Վալանսի Սէօլէօզցիներու «Արեւելք» Հայր. Միութիւնը») կ'ըսէ Փարիզի արեւմուտքցիներուն, (Փարիզի Սէօլէօզցիներու Հայր. Միութիւն),— ինչո՞ւ մեզի հետ համախորհուրդ չէք գործեր, քանի որ հոս է Կեդր. Վարչութիւնը, կազմուած տարիներ առաջ, եւ կամ քանի որ մեր միութիւնը աւելի հին է: — Պատասխան չկայ:

Վերջերս Մարսիլիոյ մէջ ալ կազմուեցաւ «Վերաշինաց» Միութիւն մը որ կրակ կը մաղէ բոլորին գլխին: «Տխմարներ, ծոյլեր, գործէ անտեղեակներ, աղքատախնամ» կ'անուանէ միւս երեք Հայր. Միութեանց վարիչները: Ցետոյ, կ'ըսէ «Վերաշինաց»ը, տարիներէ ի վեր միութիւն կազմած էք, բայց լուրջ գործի չլծուելով չկրցաք գլուխ հանել Սէօլէօզցիներուն փափաքները, որոնց մէկն է փրկել Սելանիկի մէջ գտնուած մեր եկեղեցական գոյքերը, որ կը շահագործուին անհատի մը կողմէ: Մենք, ո՛վ գործէ փախչողներ, մենք պիտի կատարենք այդ բոլորը, Նոր Սէօլէօզը կառուցանելով Խ. Հայաստանի մէջ: Իսկ թէ ի՞նչ ջուրի վրայ է Ֆիլիպէի «Սէօլէօզցիներու «Արեւելք» Հայր. Միութիւնը, այդ չեմ գիտեր: Երկու երեք տարի առաջ ժիր աշխատանքի էր փարած: Հաւաքելով իր չուրջ մեր երիտասարդութիւնը՝ ներկայացումներ կուտար, միեւնոյն ատեն կատարելով Միութեան սահմանուած պարտականութիւնը:

Ուրեմն հպարտանա՛նք բոլոր Սէօլէօզցիներս, քանի որ ունինք չո՛րս Հայր. Միութիւններ... Ո՞վ կրնայ մրցիլ մեզի հետ ...

Պարսամ Չիլինկիրեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՈՒՇՆ ՈՒ ՍԱՍՈՒՆԸ ... ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած). — Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան Վարչութիւնը, Ամանորի առթիւ դեկտ. 30ին, Շրմէն տը լա Մատրաք, Սալոն Վէնսէնի մէջ սարքած էր ընտանեկան հաւաքոյթ մը: Հայրենակիցները եկած էին ընտանիքներով: Վարչութեան կողմէ Պ. Խ. Դաւիթեան հանդէսը բանալով մաղթանքներ ու շնորհաւորութիւններ յայտնեց բոլորին: Նուագախումբը «Տալորիկ»ը նուագեց, յետոյ վարչութեան կողմէ ըմպելի եւ չաքարեղէն բաժնուեցաւ հանդիսականներուն: Երիտասարդները ազգային երգերով եւ հայկական պարերով ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Խօսք տրուեցաւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեանի որ վերյիշելով հայրենիքի կաղանդը, ըսաւ.—«Հայ ժողովուրդը այսօր Նոր Տարին կը դիմաւորէ շատ մռայլ պայմաններու տակ, բայց այս ալ կ'անցնի միւս շատ մը չար տարիներու նման»:

Ներկայացուեցաւ Տարօնի հարսնիքը: Հարս ու փեսայ հագուած էին հայկական տարազով: Այս առթիւ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց Պ. Մկրտիչ Տէմիրճեան, հարս ու փեսը գովելու պահուն, սրամիտ կատակներով: Ապա հարս ու փեսան առաջնորդուեցան սրահը «Լուսին չկար» երգելով: Գեղեցիկ ծառ մը զարդարած էին հարսանիքի առթիւ, յար եւ նման հայրենիքի հարսանիքի ծառերուն, պսակ մը եւ ծաղիկներ կը զարդարէին փեսային գլուխը, հարսը իր կարմիր կանաչ քօղով զարդարուած ու պճնուած էր: Սկսաւ Մշոյ չօրօր եւ «Եարըմ կօրանի», որոնց մասնակցեցան տարէցները, իրենց ճկուն պարերով: Նուագը չէր կրնար գտնել եղանակները եւ հարկ եղաւ երգելով պարել: Երիտասարդները կ'ոգեւորէին, իսկ տարէցները ուրախութեան արցունքը աչքերուն, պահ մը ապրեցան հայրենի յուշերով: Պարեցին նաեւ Սասունի «Խըճըքը», որ նորութիւն էր շատերուն, նմանապէս «Եարգուշտա» (չորս հոգի դէմ դիմաց խաղալով կը մօտենան եւ իրարու ձեռքերը ուժով կը հարուածեն): Հարսնիքի ծառը աճուրդի դրուեցաւ ծախքերը գոցելու համար: Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 9ին:

Երկու խօսք ալ Միութեան մասին: Անցեալ հոկտեմբերին Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Պ. Ա. Սասունի հոս գալով, անջատուած Վարդոյ եւ Խնուս գաւառներու Հայր. Միութիւններն ալ միացան Տարօն Տուրուբերանին: Իր վերջի ընդհ. ժողովին մէջ նկատի ունենալով գործազուրկներուն նպաստի դադարումը, ընդհ. ժողովը որոշեց որ աշխատող հայրենակիցները իրենց շաբաթականէն կարողութեան չափով օգնեն իրենց դժբախտ հայրենակիցներուն: Ջերմապէս պիտի յանձնարարէի իմ հայրենակիցներուս որ յիշեն իրենց հայրենի աւանդապահութիւնը եւ չզլանան իրենց աջակցութիւնը վարչութեան աշխատանքներուն: Միութիւնը ընդառաջ երթալով շրջանային ժողովի որոշումներուն եւ Կեդր. Վարչութեան հրահանգներուն, այս տարուան աշխատանքներու առաջին գծի վրայ դրած է հրատարակութիւնը Տարօն-Տուրուբերանի պատմութեան եւ շինարարական ձեռնարկ մը Հայաստանի մէջ, յառաջադէմ որբեր ու չքաւոր ծնողներու զաւակները զետեղել ազգ. բարձրագոյն վարժարաններու մէջ: Այս ձեռնարկներուն համար անհրաժեշտ է հաւաքական աշխատանք եւ համերաշխութիւն, Կեդր. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերու եւ հայրենակիցներու միջեւ: Ես իմ կողմէս կը մաղթեմ որ Մամիկոնեան տան կրակը վառ մնայ իմ հայրենակիցներուս սրտին մէջ:

Ծովասար

ՏՈՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Միհրան Քէշիշեան, որուն մահը հաղորդած էինք երէկ, մեռած է յունուար 2ին Պերք Փլաժի մէջ, ուր կը գտնուէր ամիսներէ ի վեր եւ թաղուած է յաջորդ օր տեղին գերեզմանատունը:

Հանգուցեալը ծնած է 1892ին, Մալաթիա, ուր ստացած է իր նախնական ուսումը: Փայլուն յաջողութեամբ աւարտած է նախ Խարբերդի Փրանսական քոլէժը եւ յետոյ Պէյրութի Փրանս. Բժշկ. Համալսարանը: Ընդհ. պատերազմի ընթացքին ենթարկուած է Թուրք բռնակալութեան ծանր հալածանքներուն: Երկար տառապանքներէ վերջ յաջողած է փախուստ տալ Թուրքիայէն եւ իբրեւ կամաւոր մտնել Փրանսական արեւելեան բանակին մէջ: Զինադադարէն յետոյ ձեռնհասօրէն վարած է Մերսինի հիւանդանոցներու բժշկապետի փափուկ պաշտօնը: Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, անցած է Եւրոպա եւ Պերլինի ու Փարիզի մէջ կատարելագործած է իր մասնագիտութիւնը: Չորս տարիէ ի վեր հաստատուած էր Փարիզ եւ բժշկութիւնով կը զբաղէր:

Ջերմ հաւատացող եւ հետեւորդ մը ոգեհարցութեան եւ մագնիսականութեան, ուսումնասիրութիւններ կատարած է Եւրոպայի մէջ, հետեւած գերմանական եւ Փրանսական դպրոցներու: Մասնակցած է Փարիզի մէջ, ոգեհարցական գիտութեան համագումարին, եւ ներկայացուցած ուսումնասիրութիւններ: Այս մասին երկար յօդուածաշարք մը հրատարակած է Պոլսոյ Ճակատամարտին մէջ:

Վերջերս Փարիզի մէջ հրատարակեց «Առողջ կեանքը», որ երկու տարուան կեանք մը միայն ունեցաւ եւ ընդհատուեցաւ իր առողջութեան խանգարումով: Աշխատակցած է հայ թերթերուն, բժշկական ու ոգեհարցական գիտութեանց վերաբերեալ բազմաթիւ յօդուածներ տալով:

Նկարչական որոշ ընդունակութիւն ալ ունէր,— ունի գեղեցիկ դասական կտաւներ:

Երիտասարդ հասակին մէջ կը մտնէ Հնչակեան կուսակցութեան շարքերը, եւ իբրեւ յեղափոխական կը ձերբակալուի, բանտ կը նետուի: Յետոյ այդ կուսակցութեան մէջ պարզուած խայտառակութիւններէն զզուելով, կը հրաժարի եւ կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ: Զինադադարէն վերջ՝ կը քաշուի կուսակցական կեանքէ եւ կը նուիրուի իր սիրած գիտութեան:

Նուիրուած անձ մըն էր, ընդունակ ամէն զոհողութեան, մինչեւ լաւատես եւ եռանդուն, մինչեւ պատրաստակամ ոեւէ ծառայութեան:

Իր բժիշկ հմուտ եւ մինչեւ նորութեանց հետեւող: Ինքը առաջիններէն էր մեր մէջ որ ոսկիի աղերը կը գործածէր հիւծախտի եւ մասնաւորաբար ոսկրային հիւծախտի դէմ, եւ այս գետնին վրայ որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերած էր: Իր «Առողջ կեանք»ով եւ բանախօսութիւններով ուժեղ փրօփականտ մը կատարեց նորածիններու հակահիւծախտային (Քալմէթի չիճուկը) ներարկումին ի նպաստ:

Զարգացած եւ բազմակողմանի միտք մըն էր, եւ իր անհետացումը կորուստ մըն է ոչ միայն հայ բժշկական դասին, այլ եւ հայ մտաւորականութեան համար:

Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՊԱՏԻՒ «ԱԼԱԹՈՒՐՔԱ»Ն

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» շաբաթաթերթը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 դեկտ.).

— «Թուրքիա անպատիւ համարելով փէսը, հրաժարեցաւ անկէ:

Անպատիւ համարելով հարէմը, հրաժարեցաւ անկէ:

Անպատիւ եւ հակամարդկային համարելով խալիֆայութիւնը, հրաժարեցաւ անկէ:

Անօրէն եւ ամբարդի համարելով իր օրէնսդրութիւնն ու կանոնները հրաժարեցաւ անոնցմէ եւ ձեւապէս որդեգրեց զուիցերիական օրէնսդրութիւնը:

Նոյնքան անպատուութիւն համարելով արաբական տառը, հրաժարեցաւ անկէ եւ ընդունեց լատինականը:

Այսօր ալ, ահա «ալաթուրքա» անպատիւ երաժշտութենէն կը հրաժարի: Եւ այսպէս բոլոր ուղղութեամբ եւ բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

Թուրքիան, թէկուզ ձեւապէս, կը հրաժարի անպատիւ «ալաթուրքա»յէն, իսկ մե՞նք ... Երկրին մէջ մեզ կը թուէր թէ կ'ապրէինք «ալաֆրանկա»,— կը պզուչանայինք Թուրքերէն խօսիլէ, Թուրք վարք ու բարք որդեգրելէ, ազգային վիրաւորանք կը համարէինք այն ամէնը ինչ որ թրքական էր եւ «ալաթուրքա»:

Սակայն հիմա, երբ ազգովին կ'ապրինք «ալաֆրանկա» երկիրներու մէջ, ճշմարտապէս «ալաթուրքա» ենք — Թուրք լեզուն երբեք այնպէս առնականն ու ուժգին չէր հնչած եւրոպական պողոտաներուն վրայ, «ալաթուրքա» երաժշտութիւնը, որմէ այժմ ամէնալով կը հրաժարի Թուրքը, երբեք այնքան «քաղցրալուր» եւ «անուշ» չէր արձագանգած հայ ընտանեկան յարկին տակ, սրճարաններու մէջ, հարսանեկան հանդիսութեան ատեն, խնջոյքներու եւ քէֆերու մէջ, եւ վերջապէս ամէն տեղ ուր երկու Հայ կայ:

Աւելի սարսափելին կայ:

Սուրիոյ գաղթակայաններէն սկսած մինչեւ Հարաւ. Ամերիկայի հեռաւոր հայ գաղութներու հայ եկեղեցիները, ժողովասրահները եւ ժողովարանները մէկ մէկ բեմեր են Թուրք լեզուի, նուագի, երգի եւ արտասանութեան:

«Ալաֆրանկա» երկիրներու մէջ՝ ամբողջապէս կ'ապրինք անպատիւ «ալաթուրքա»յով:

Մեծ ցաւով կ'ըսենք որ, յատկապէս Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, Թուրքերէնը դարձած է մայրենի լեզու, հայ մայրն ու զաւակը իրարու հետ թաճկերէն կը խօսին, ու նաեւ անխտիր բոլորը — հոգեւորական, աշխարհական, ուսեալ, անուս, վարժապետ եւ աշակերտ:

Ցո՞ երթանք:

Ազգային զգացում, արժանապատուութիւն չունի՞նք:

Հայրենակիցնե՛ր եւ բարեկամնե՛ր, ժամանակը հասած չէ՞ք նկատեր հրաժարելու «ալաթուրքա»յէն, երբ ինքը Թուրքը այլ եւս անպատուութիւն համարելով կը հրաժարի անկէ:

Երբ ամէն բանի մէջ Թուրքին կը հետեւինք, ինչո՞ւ այս բանին մէջ բացառութիւն պիտի կազմենք:

«Ալաթուրքա»յէն հրաժարելու համար գոնէ Թուրքէն օրինակ առնենք»:

ԱՋ ՈՒ ՁԱԽ ԿԸ ՄԱՔՐԵՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի, յունուար 6 թուականով.—

Հետապնդումները խստօրէն կը շարունակուին ամբողջ երկրին մէջ, իբրեւ հետեւանք Սէրգէյ Կիրովի սպանութեան, խափանելու համար ո՛ր եւ է ընդդիմադիր կամ ոչ – ուղղափառ արտայայտութիւն: Իւրաքանչիւր գնդակահարուած, բանտարկուած կամ աքսորուած մարդու համար քանի, թերեւս յիսուն հոգի հարցաքննութեան կը կանչուին, պաշտօնէ կ'արձակուին կամ կը վտարուին կուսակցութենէն: Ահուսարսափը կը սպառնայ ոչ միայն գործուած կամ մտադրուած արարքներու, այլեւ մասնաւոր խօսակցութեանց առթիւ յայտնուած գաղափարներու համար: Պաշտօնեաները եւ ուրիշներ հարկադրուած են զգուշանալ նոյնիսկ անցեալ հակայեղափոխական դէպքեր պատմած ատեն: Ռուսերը սովորութիւն ունին պատմութիւններ պատմելու: Կուսակցութենէն վտարուեցաւ Սէյտամետեւ, որ բարձր դիրք ունէր Սիմֆերոպոլի մէջ (Խրիմ): Ցանցանքը այն էր հակայեղափոխական պատմութիւններ պատմած էր: Մինսքի բժշկական կաճառին մէջ, վիճաբանութեան մը ընթացքին, խումբ մը երիտասարդ ուսանողներ Թրոցքիական գաղափարներ յայտնած էին: Այս առթիւ պաշտօնանկ եղաւ Կոմսոմոլներու միութեան քարտուղարը, իսկ բոլորը մէկ խիստ յանդիմանութեան ենթարկուեցան: Դարձեալ Մինսքի մէջ քաղաքական տնտեսութեան փրոֆէսէօր մը դատապարտուեցաւ, ձաղկած չըլլալով իր աշակերտներէն մէկուն հակայեղափոխական գաղափարները: «Փրավտա» կը գրէ թէ փրոֆ. Վլատիմիրով, Ռոստովի հողագործական կաճառէն, վտարուեցաւ կուսակցութենէն, որովհետեւ շարք մը դասախօսութեանց մէջ ժխտած էր հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ընկերվարական հանգամանքը, ապացուցանելով թէ այդ յեղափոխութիւնը ուրիշ բան չտուաւ գիւղացիին բայց եթէ հողերու համայնացումը: Երիտասարդ համայնավարներու թերթը կը գրէ թէ՝ Մոսկուայի վերջին խորհրդաժողովին մէջ, ընկեր Քխիլեւ խռովարարական խօսքեր կը փսփսար իր քով նստած ընկերոջ ականջին եւ կը ծաղրէր դասախօսին յայտնած գաղափարները: «Նոյնիսկ երբ շրջանին բոլշեւիկները կը ծափահարէին մեր մեծ եւ սիրեցեալ Ստալինին անունը, Քխիլեւ կը շարունակէր իր հակայեղափոխական փսփսուքները»: Մարքս – Լէնինեան կաճառին մասնագէտներէն հինգ հոգի պաշտօնանկ եղան, «գաղափարաբանութեան սխալներ» գործած ըլլալով: Խրիմի մէջ գրող մը, ընկեր Աթլաս, վտարուեցաւ կուսակցութենէն, «թիւր կարծիքներ» յայտնած ըլլալով իր գիրքերուն մէջ:

Մոսկուա կ'ամբաստանէ Գերմանիան

Գրած էինք թէ Կիրովի սպանութեան առթիւ, Խ. Միութեան գերագոյն ատեանին ամբաստանագիրը մեղադրանքներ կ'ուղղէր օտար հիւպատոսի մը դէմ: Ամբաստանեալը Լեթոնիոյ հիւպատոսն է, որ ետ կանչուեցաւ: Արդ, «Փրավտա» դիտել կուտայ թէ Լեթոնիան այնքան փոքր երկիր է որ, չէր կրնար չափուիլ Խ. Միութեան հետ, ուրեմն հիւպատոսը կը ծառայէր մեծ պետութեան մը հաշուոյն: Մոսկուայի պաշտօնաթերթին արտայայտութիւններէն կը հետեւի թէ այդ պետութիւնն է Գերմանիան, որ անդադար խաչակրութիւն կը քարոզէ խորհրդային իշխանութեան դէմ: «Այս մեծ պետութիւնն էր որ կը գործէր պզտիկ հիւպատոսին ետեւէն: Այդ պետութեան հանրածանօթ աշխարհակալութիւնը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ իր շահուն համար վեր ի վայր շրջել Եւրոպայի սահմանները: Այդ պետութեան քաղաքական գործիչներէն մէկն էր որ օր մը կը յայտարարէր թէ Խ. Միութեան դէմ պատերազմը սրբազան առաքելութիւն մըն է»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԴԱՏԱՐԱՆ»Ը վեց տարի բանտարկութեան եւ վեց տարի քաղաքացիական իրաւազրկութեան դատապարտեց ընկերվարական երեսփոխան մը՝ Քիւրթ Լիպէրման, Տրէզտէնի մէջ, իբրեւ դաւաճան: Այս առթիւ ատեանը դիտել տուաւ թէ բացառապէս «շատ մեղմ» պատիժ կը սահմանէ, նկատի առնելով որ ամբաստանեալը անուղղայ մոլեռանդ մը չէ: Անցեալ դեկտեմբերի ընթացքին այս խմբակին 24 ամբաստանեալներէն 19ը դատապարտուեցան նոյն ատեանին կողմէ:

ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ, Շթէթինի մէջ, Գերմանացի մը որ ձեռքերը գրպանը դրած էր, փոխանակ հիթլերական բարեւ տալու, երբ նուագախումբը քայլերգ մը կը հնչեցնէր: — Իսկ ի՞նչպէս պատժել, մեր մէջ, անոնք որ ոտքի չեն ելլեր, որ եւ է քայլերգի ատեն ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԱՆՏԷՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

Այդ երգէն երեք տուն նուագեցին, յետոյ տեղակալ Հիթ, «նուագախումբին ղեկավարը», չորս տող «սօլօ» նուագեց,— «Եկէք եւ պաշտենք զինքը»:

Նուագախումբը կատակ էր բայց տպաւորիչ: Ճիլլին եւ Պըրտսիտ գործածել գիտէին բերանի օրկանները. նուագը անոնց հոգին էր թափանցած: Իրենց օգնականներն ալ ներշնչուածներ էին, տասնապետ Ճէկօն իր փէնինոց սուլիչը կը թրթռացնէր այնպէս՝ ինչպէս սիրահար սոխակ մը:

Սօլօէն քանի մը վայրկեան վերջ դարձեալ ծափահարութեան տարափ մը ծայր տուաւ: Մարդիկ որոնք կ'ապրէին ցեխին ու կեղտին մէջ, որոնց վրայ մահուան ստուերն էր կախուած, ռումբերն ու պայթուցիկները զիրենք կը հալածէին յօշոտելու համար, ի լուր այս նուագին գերագոյն երանութիւն մը կը զգային ... Հետաքրքիր դէպք մը տեղի ունեցաւ, զոր Ճիլլին Հիթ չուտով նշմարեց, ծափահարութեանց ձայները որոնք կուգային աւազի պարկերու ետեւէն, ուր անգլիական դիրքերն էին, անոնց խառնուած էին ուրախութեան աղաղակներ, դիմացի կողմէն եւս: — Ցաջողութիւն կը գտնենք կոր, ըսաւ Ճիլլին, մեր թշնամի բարեկամները կարծեմ ախորժեցան ասկէ: Ուրախութեան աղաղակները կը լսէ՞ք:

—– Իրական հաճոյք մը պատճառենք անոնց, յարեց Պըրտսիտ, որ ուրախութենէն ոգեւորուած էր: «Ձօն Պրաունին մարմինը» նուագե՞նք:

— Կը կարծե՞ս որ ատկէ պիտի ախորժին. ինչո՞ւ «Wachtam Rheim»ը չնուագենք, հասկնալու համար որ չար զգացում չունինք:

Բայց «Ձօն Պրաունին մարմինը» նուագուեցաւ, որ Անտէր Երկրի վրայ տարածուեցաւ հրաշալի ներդաշնակութիւնով մը.—

«Փառք ի բարձունս, ալէլուիա՛»:

«Անոր հոգին կը սաւառնի, ալէլուիա՛»:

Հրացանաձիգներու գունդն ամբողջ մասնակցեցաւ նուագախումբին եւ վեհութեամբ ու ներշնչումով սկսան խմբերգը երգել: Հակառակորդ կողմէն կրկին ծափահարութիններու տարափ մը: Պավարիացիները իրենց խրամատները թողլով հաւաքուած էին դիմացի կանանչագոյն աւազի պարկերուն ետեւ: Մինչեւ իսկ անոնցմէ ոմանց գլուխները կ'երեւէին:

— Նշանառուի համար գեղեցիկ պատեհութիւն մը, ըսաւ տասնապետ Ճէկօ, սուլիչին վրայի խոնաւութիւնը սրբելով. նայեցէք սա կեցող հաստակաւոր անպիտանին, կարծէք գնդակի մը կը սպասէ:

Տեղակալ Հիթ սաստեց զայն:

— Մի մոռնար որ Ծնունդ է այսօր տղաս. «Երկրի վրայ խաղաղութիւն եւ օրհնութիւն»:

— Ինծի նայէ, շշնջաց Պըրտսիտ, մեր զինուորները քիչ մը անփոյթ կը գտնուին. թշնամին կը տեսնէ զիրենք. նուագը չդադրեցնե՞նք այլ եւս:

— Տէր Աստուա՛ծ, ո՛չ, պոռաց Ճիլլին, դեռ նոր սկսանք. աւելի գեղեցիկ բան մը նուագենք այս անգամ. «Հարլէչի մարդիկը» զոր օրինակ:

Այդ երգը նուագուած միջոցին Հուճի մէջ պատերազմը կարծես վերջացաւ: Անտէր Երկրի վրայ երկու բանակներու զինուորները սկսան բացէ ի բաց իրենք զիրենք ցոյց տալ: Նորին Արքայական Վեհափառութեան հրացանաձիգները գլուխները խրամներէն դուրս ցցած էին, կարծես Փութնի կամուրջին վրայէն նաւարշաւ մը դիտէին: Պավարիացիներն ալ նստած իրենց կանանչագոյն աւազի պարկերուն վրայ, ձեռքերով նշաններ կ'ընէին եւ ուրախութեան աղաղակներ կ'արձակէին: Այդ միջոցին յանկարծ մէկը խրամներէն դուրս ելլելով դէպի Անտէր Երկիրը յառաջացաւ. անիկա այն երկայնահասակ անձն էր որուն վրայ տասնապետ Ճէկօն ուզած էր կրակել: Բոլորովին առանձին, Անտէր Երկրի ճիշդ մէջտեղը կեցած՝ բաներ մը կանչեց:

— Ի՞նչ կ'ըսէ այդ մարդը, հարցուց Պըրտսիտ:

Այս անգամ մարդը դարձեալ ձայնեց.

— «Աննի Լօրի»ն նուագեցէ՛ք:

— Այդ պարոնին փափաքին գոհացում տանք, ըսաւ Ճիլլին, խնդիրը այլ եւս բարեկամութեան վերածուեցաւ: Օն ուրեմն տղաք, «Աննի Լօրի»ն con espressione:

Նուագը վերսկսաւ եւ երկայնահասակ երիտասարդ Պավարիացին կեցած Անտէր Երկրի մէջ՝ երգեց հրաշալիօրէն.

«Աննի Լօրիի սիրոյն համար»...

Թէնօրի նուրբ ձայն մըն էր ան, զանգակի ձայնի նման յստակ, առո՛ւյգ եւ գրաւիչ, գեղեցկօրէն եղանակաւորուած:

Ճիլլին Հիթ, քանիմեայ այդ երիտասարդ սպան, որ նուագի հանդէպ սեւակ մը պաշտամունք ունէր՝ շատ յուզուեցաւ: «Անի Լօրի»ին այդքան գեղեցկօրէն երգուիլը երբեք լսած չէր. անոր մէջ գերմնական բան մը կար. դժոխքէն եկած սիրահարական երգի մը ձայնն էր կարծես:

— Սքանչելի՛ է, հիանալի՛ է, գոչեց. Այդ անպիտանը Գառուզոյին կամ Գաբրիէլ Հրեշտակին նման կ'երգէ:

Այս անգամ անգլիական խրամներէն հասած ծափահարութիւնները աւելի բուռն էին:

Երգիչը ուրիշ երգ մըն ալ խնդրեց. «Թող որ աչքերովդ միայն արբենամ», որ նուագուեցաւ:

Ցետոյ բոլորովին անսպասելի բան մը պատահեցաւ: Դէմ առ դէմ գտնուող երկու թշնամի բանակներէն զինուորներ սկսան դուրս գալ, դէպի Անտէր Երկիրը, նախ երկու - երկու, երեք - երեք, յետոյ փոքր խումբերով, անոնց հետ նաեւ սպաներ:

— Յառաջ, գոչեց Ճիլլին, Ծնունդ է այսօր, գետնին տակը անցնի պատերազմը, առաջանանք եւ գեղեցիկ հաճոյք մը պատճառենք անոնց:

Ու իր նուագախումբին գլուխն անցնելով՝ տեղակալ Հիթ, քալեց դէպի Անտէր Երկիրը, «Ցառա՛ջ, քրիստոնեայ զինուորներ» երգը նուագելով:

Պավարիացիներն ալ խրամներէն դուրս գալով զանոնք դիմաւորեցին խնդալով եւ ուրախութիւնով: Անգլիացի եւ Գերման զինուորներ որոնք ըստ պատերազմի կանոններուն իրարու մահացու թշնամիներ էին, այժմ յիշատակի նուէրներ կը փոխանակէին իրարու հետ. կը խնդային ու կը խօսէին թէեւ տարբեր լեզուներով, բայց կերպով մը իրենք զիրենք կը հասկցնէին:

Ճիլլին Հիթ իր դէմը գտաւ այն երկայնահասակ երիտասարդը որ «Աննի Լօրի»ն երգած էր:

(Շար.)

(5)

տեսակէտներու ներդաշնակումը ընդհանուր եւ գաղթային հարցերու մասին:

2· Առենագրութիւն մը, որով Իտալիա եւ Ֆրանսա կ'որոշեն իրարու հետ խորհրդակցիլ, եթէ որ եւ է վտանգ ծագի Աւստրիոյ անկախութեան համար եւ դիմել դրացի երկիրներու, որպէսզի իրենց միանան այս դաշինքին մէջ, ինչպէս եւ դաշինք մը կնքել իրենց միջեւ որով յանձն պիտի առնեն յարգել իրարու հողային ամբողջութիւնը:

3· Նախագիծ պայմանագիրներ, որոնցմով Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը պիտի կարգադրուի մինչեւ 1965 եւ կը ճշդուին այն հողային զիջումները զորս Ֆրանսա պիտի ընէ հարաւային Լիբիոյ եւ փրանսական Սոմոլիլէնտի մէջ:

4· Առենագրութիւն մը որով կը ճշդուին Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ տեսակէտները՝ 1932 դեկտեմբերին պետութեանց կողմէ եղած յայտարարութեան առթիւ, ի մասին Գերմանիոյ սպառազինութեանց հաւասարութեան: Այս համաձայնութեամբ, Ֆրանսա եւ Իտալիա ապօրէն պիտի նկատեն Գերմանիոյ վերազինումը, ցորչափ այդ մասին մասնաւոր համաձայնութիւն մը գոյացած չէ Գերմանիոյ եւ մեծ պետութեանց միջեւ:

ԽՄԲ.— Այս վերջին լուրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, Պ. Լավալ զեկոյց մը հրատարակեց, յայտարարելով թէ անճիշդ է եւ դիտմամբ հրապարակ հանուած:

⁂ Ֆրանսական մամուլը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ գոյացած համաձայնութիւնը: Բոլորն ալ խոստովանելով հանդերձ թէ համաձայնութիւնը պարզապէս մեկնակէտ մըն է եւ թէ կատարեալ գործակցութիւնը երկար ժամանակի կը կարօտի, կը շեշտեն Պ. Լավալի յաջողութեան կարեւորութիւնը: Անշուշտ շատ բան կախում ունի Եուկոսլավիոյ եւ առ հասարակ Փոքր Համաձայնութեան եւ Գերմանիոյ բռնելիք դիրքէն: Ֆրանսա եւ Իտալիա չեն ուզած լքել իրենց բարեկամներն ու զինակիցները:

Աջակողմեան թերթերը մասնաւոր կարեւորութիւն կուտան Պ. Լավալի եւ Պապին տեսակցութեան, շեշտելով թէ 1870էն իվեր առաջին անգամ է որ Ֆրանսացի նախարար մը վատիկան կ'այցելէ: Միւս թերթերն ալ պատմական կը հռչակեն այս այցելութիւնը, երկարօրէն նկարագրելով ընդունելութեան մանրամասնութիւնները: Տեսակցութիւնը տեւած է 50 վայրկեան:

⁂ Պ. Լավալ Հռոմէն մեկնեցաւ երէկ եւ Փարիզ կը հասնի այս առտու: Հինգշաբթի օր պիտի երթայ Ժընեւ, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի աշխատանքներուն:

ԵԼԼՏԸԶԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱ՞Ն

Թրքական կառավարութիւնը վերջերս հոլանտացի մասնագէտ մը հրաւիրած էր Պոլիս, ցուցակագրելու համար սուլթանական գոհարեղէնները: Այս առթիւ, զարմանազան պատմութիւններ հրատարակուած են հոլանտական թերթերուն մէջ: Կ'ըսուի թէ տակաւին պահուած կը մնան շատ մը թանկագին քարեր, 65 միլիոն տոլար արժողութեամբ: Ասոնք պահուած են թանձր պատերով եւ պողպատեայ դուռներով նկուղներու մէջ եւ կը բաղկանան թանկագին ադամանդներէ, սուտակներէ, զմրուխտներէ, չափիւղաներէ եւ մարգարիտներէ: Իրանի Շահին կողմէ սուլթան Սէլիմի նուիրուած գահը եւ թագը միայն կ'արժեն 6,500,000 տոլար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ պատահեցաւ Լէնինկրատ – Թիֆլիզ գիծին վրայ, առաջին քաղաքէն 135 մղոն հեռու: Երկու ճեպընթացներ խորտակուեցան: Զոհերուն թիւը քանի կ'անցնի: Արկածը չարամտութեան վերագրուած ըլլալով, կարգ մը պաշտօնեաներ ձերբակալուեցան:

ՍԱՐԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ սկսան երկուշաբթի օր: Կառավարական պաշտօնեաները յաջորդ կիրակի զբաղած ըլլալով, տուին իրենց քուէները: Յաջորդաբար պիտի քուէարկեն ոստիկանութիւն, թղթատարական եւ երկաթուղիի պաշտօնեաները: Բանտարկեալները եւ հիւանդներն ալ սկսան քուէարկել:

ՓԱՐԻԶԸ ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ թաղուած էր երկուշաբթի առտու եւ մինչեւ կէսօր այնպէս որ հարկ եղաւ բոլոր լոյսերը վառել: Իրականին մէջ մշուշ չէր, այլ թանձր մութ մը որ կապարի պէս կը ճնշէր քաղաքին վրայ:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ վերաբացուեցաւ երէկ, լրացուցած ըլլալով իր տօնական արձակուրդը:

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ աւարտեց իր քննութիւնները Աղեքսանդր թագաւորին սպանութեան առթիւ եղած զանգատներու մասին: Տեղեկագիրը Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի ներկայացուի իր պատուիրակին միջոցաւ: Կ'ըսուի թէ յանցաւոր եղած են հինգ ոստիկանական պաշտօնեաներ, անցագրի ճիւղէն:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ պահանջատէրերը, մօտ 1500 հոգի, նոր ժողով մը գումարեցին առջի օր: Այս առթիւ պարզուեցաւ որ իրենց ներկայացուած հաշուեկշիռը 1934 հոկտ. 1ին կազմուած է: Ուրեմն պէտք է սպասել դեկտեմբերի հաշուեկշիռին, վերջնական գաղափար մը կազմելու համար կացութեան մասին: Բանուորներու կողմէ նոր պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Աշխատանքի նախարարին, դարման խնդրելու համար:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ *11.30*ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **Վ Ե Ր Ա Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ**

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ՝ Հայաստանի կեանքէն)

Կը մասնակցին Տիկիններ *Գայեանէ, Լաթիֆեան, Բնար:* Պարոններ՝ *Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Ռուբէն, Սանճագ* եւ *Տէրվիշեան:* Բեմադիր՝ *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 *ՖՐԱՆՔ:*

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Ազգ. կեդր. վարչութիւնս կը ծանուցանէ յարգոյ հայ հասարակութեան թէ որոշած է Առաջնորդ Սրբազան Հօր ժամանման եւ այլ ծախուց համար, ի նպաստ Ազգ. Առաջնորդարանին ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԵՐԵԿՈՅԹ մը կազմակերպել յառաջիկայ փետր. 2ին Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս Brebant Marseillaisի մէջ:

Այս առթիւ կազմուած է կարգադիր Մասնախումբ մը որ սկսած է նախնական պատրաստութեանց:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չի խաչաձեւել այդ թուականը: (Կնիք)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան» Գրադարանը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ կը պատրաստուի մօտ օրէն ներկայացնել *ՎԱՐԴԱՆԱՆՑը*, կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս պարագան:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ՝ ՑԵՂԱԿՐՈՆ ՍԱՆԵՐՈՒ:

Կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ

20 Յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ (Café Pommet):

Տախսերու համար մուտք՝ 2 ֆրանք:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿՈՒՄԲ

ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԵՐ. ՕՏԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍՆԵԼՈՒ ԱՌԹԻՒ

12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

«Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը 61, Rue Mr. le Prince.

Խօսք կ'առնեն՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ուրիշներ

Մուտքը՝ ազատ է:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ *ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐը* *12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ* երգ, պար, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ:

Մանուկներուն պտուղ պիտի բաշխուի:

փոքրիկներուն մուտքը ազատ է: մեծերու համար 2 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը սկսած է իր դասախօսութեանց շարքը:

Ա. դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ յունուար 20ին ժամը *2.30*ին. *120*, Bld. de Bellevilleի սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ   Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ԲՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Մտէք, գոչեց Սըր Ճօն դառնալով:

Խարմս ներս մտնելով.

— Ներողութիւն, Սըր Ճօն, Պ. Տէյվիսն ու ոստիկան քննիչ Փիըրսն վարն են եւ կը փափաքին ձեզ տեսնել:

Արդէն, Հ. Ա. ժամանակ չէր կորսնցուցած: Ուղղակի կայարանէն եկած ըլլալու էին: Իրականին մէջ օգնական-ոստիկանապետն ու Փիըրսը Փլիմութէն օդանաւով վերադարձած էին: Ուղղակի Քրօյտըն օդանաւային կայանէն կուգային:

— Երկուքն ալ վեր հրամցուր, Էտմս, յետոյ ծառային դուռը գոցելէն վերջ Սթէֆընին դառնալով, շուտ, անոնց ներս մտնելէն առաջ վեր ելէք, Սթէֆըն: Մինչեւ օգնական-ոստիկանապետին հետ խօսիլս՝ Զաքան այս սենեակէն հեռու պահեցէք, որ եւ է պատրուակ մը ստեղծեցէք, միայն մի թողուք որ հոս գայ:

Դէպի դուռը հազիւ քանի մը քայլ առած, Սըր Ճօն բռնելով Սթէֆընին բազուկէն ըսաւ.

— Այդ կողմէն երթալու համար շատ ուշ է այլեւս, անոնց վեր բարձրանալը կ'իմանամ: Ասկէց գացէք, ասիկա ձեզ քննութեան սենեակը կ'առաջնորդէ. հոն դուռ մը պիտի գտնէք, ուրկէց սրահ կրնաք երթալ: Էտմսը Զարային սենեակը ցոյց կուտայ ձեզի:

Հազիւ Սըր Ճօն, Սթէֆընի ետեւէն դուռը գացած էր, միւս դուռը անմիջապէս բացուելով, Հ. Ա. եւ ճէք Փիըրսն ներս մտան:

Հ. Ա. միւս դրան նայելով, աչքերը փայլեցան:

Ուրեմն ճամբան տակի՞ էր:

ԳԼՈՒԽ 22

— Ուրե՞մն, Ճօն:

Երկու բառ միայն, բայց անոնց մէջ մեծ նշանակութիւն մը կար:

— Ձեզի կը սպասէի, Հ. Ա. ըսաւ Սըր Ճօն: = Ահ:

— Բարի իրիկուն, քննիչ Փիըրսն:

— Բարի իրիկուն, Սըր Ճօն:

— Նստի՞նք պիտի:

Սըր Ճօն երկու աթոռ ցոյց տալով, ինքն ալ ուրիշի մը վրայ նստաւ:

Վիրաբոյժը խղեց առաջին անգամ լռութիւնը, որ սկսած էր ճնշող դառնալ:

— Հ. Ա. տունս վերադառնալէն ի վեր Խարմսին հետ խօսակցութիւն մը ունեցայ:

Օգնական ոստիկանապետը որ մասնաւոր հոգ երեւոյթ մը ունէր, գլխու շարժումով մը գոհացաւ:

— Ըսաւ որ բացակայութեանս միջոցին հոս այցելեր էք: Կարծեմ բացատրութիւն մը պահանջելու համար էք եկած.

— Լաւ է որ անվերապահ կերպով խօսինք. Ճօն:

Սըր Ճօն գլուխը խոնարհեց:

— Բնականաբար, ես ալ տա ըսել կ'ուզէի, ըսաւ:

— Սկսելէ առաջ ըսեմ որ Ճօն, ճիշդ հիմակ Կլօրիա դրօսանաւու այցելութենէս կը վերադառնամ:

— Այդ խնդրին տեղեակ եմ, Հ. Ա.: Այսօր Սքօթլէնտ Եարտ գացի ձեզ տեսնելու համար:

Հ. Ա. զարմացումով յօնքերը տնկեց:

— Ձեր քարտուղարուհին ինծի ըսաւ միայն որ Փլիմութ գացեր էք, բայց այդ ճամբորդութեան նպատակը գուշակեցի:

— Կը հասկնամ: Հիմակ Ճօն ամէն բան պարզեցէք, միջանկեալ ըսեմ որ Փիըրսնին կատարելապէս վստահ եմ, գիտէ նաեւ որ բոլոր հոս խօսածները պաշտօնական բնոյթ չպիտի ստանան:

— Շնորհակալ եմ, Հ. Ա. ամէն բան նկատի առնելով, շատ ազնուօրէն վարուած էք: Ուրեմն ծայրէն պիտի սկսիմ:

Եւ Սըր Ճօն այդպէս ալ ըրաւ. ու երբ կարգը եկաւ Սթէֆըն Հայաթի պատմութեան, զոր կրցածին չափ համառօտութեամբ կրկնեց՝ Հ. Ա. մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրաւ. նոյն իսկ քանի մը անգամներ «Տէր Աստուած» բառերը մրմնջեց:

Սըր Ճօն Տէվիսին պատմութիւնը վերջացնելով երբ չփոթած աչքերով բարեկամին նայեցաւ՝ այս մեծ մարդը յարեց.

— Մեզ որ առաջին իսկ առթիւ ինծի չըսիք. հիմակ ձեր անունը պահելը դժուար պիտի ըլլայ այլեւս, թէեւ ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ: Նախ պէտք է այդ նաւապետ Նէլըրնը գտնել: Փիըրսն, ըսաւ դառնալով ոստիկան-քննիչին, ոստիկանատունը հեռախօսեցէք, երկու ոստիկան թող ղրկեն ձերբակալելու համար այդ նաւապետը, եւ թող վար դնեն մինչեւ որ հարցաքննուի: Ճօն, Փիըրսնը ձեր հեռախօսը կրնա՞յ գործածել: = Անշուշտ:

— Եթէ պանդոկը չգտնեն, լաւ է որ հոն սպասեն մինչեւ որ վերադառնայ:

— Շատ լաւ պարոն, բայց փոխանակ կեդրոնի՝ ամենամօտ կայանը պիտի հեռախօսեմ, ժամանակ կը շահինք, ըսաւ ճէք Փիըրսն:

— Այո, այո, անշուշտ, տակիա չմտածեցի:

Ոստիկան քննիչի դուրս ելլելէն վերջ Հ. Ա. Սըր Ճօնին դառնալով ըսաւ.

— Ճօն, հանեցէք այս երկու երիտասարդները վար կանչել, քիչ մը խօսիլ կ'ուզեմ անոնց հետ:

Սըր Ճօնի դէմքին վրայ սարսափ մը պատեց:

— Բայց Հ. Ա. չէ՞ք հասկնար որ Օր. Հայաթը այդ խնդրէն բացարձակապէս տեղեկութիւն չունի... Ան կը կարծէ որ իր հայրը մեռած է: Եթէ իմանայ որ անիկա ոչ միայն ողջ է, այլ նաեւ է Սպիտակ Արծիւը, վերջին ծայր սրտաբեկ պիտի ըլլայ, գոչեց Սըր Ճօն:

— Ասոնք բոլորը կը հասկնամ, Ճօն, բայց պէտք է ինծի վստահիք որ յարմար դատած եղանակովս խնդիրը ձեռք առնեմ: Կրնայ ըլլալ որ աղջկան ներկայութեան այդ խնդրի մասին բան մը չխօսիմ... Հակառակ այս բոլորին տակաւին մտադրա՞ծ էք հետը ամուսնանալ:

— Այո, եւ կրնամ ըսել հակառակ այս բոլորին՝ աւելի քան երբեք:

— Շատ բարի, հասկցուեցաւ: Հիմակ հաճեցէք երկուքն ալ հոս կանչել տալ:

Սըր Ճօն խոնարհեցաւ: Ստիպուած էր այդ հրահանգին համակերպիլ: Հ. Ա. իր կոնակն ունէր օրէնքն ու ամբողջ իշխանութիւնը, եւ քանի որ այդ հեղինակութիւնը գործածելու որ եւ է փորձ չէր ըրած՝ եւ այդքան ազնիւ կը վարուէր, կը նշանակէր թէ շատ հեռուները չպիտի երթար:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 10 Janvier 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2699

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՎԵՐՋ ՎԻՃԵԼՈՎ ՄՆԱՑԵԱԼԸ ՉՄՈՌՆԱՆՔ

»»»..«««

Աւելի մանրենք մեր տեսակէտը:

Չափէն աւելի արժէք տալով մեր հակառակորդներու վայրահաջութեանց, անվերջ վիճելով անոնց հետ կամ պատասխանելով հազարումէկ սուտերու, քսութեանց եւ ցնդաբանութեանց, մենք, Դաշնակցականներս, անուղղակի կը վնասենք մեր հիմնական աշխատանքներուն:

Դաշնակցութեան գոյնզգոյն հակառակորդներուն մեծ մասը ճիշդ այդ նպատակն է որ կը հետապնդէ:

Ան կ'ուզէ փորձել մեր համբերութիւնը:

Դիմելով ամէնէն անարգ, անբարոյ, գրգռիչ եւ ընդվզեցուցիչ միջոցներուն, ան կը ձգտի կոփամարտի կամ ըմբշամարտի հրաւիրել մեզ, կաղեցնել եւ զբաղեցնել:

Այդ պիտի ըլլար մեծագոյն պատիւը: Միեւնոյն ատեն վնասակար,— կրկնենք անգամ մը եւս:

Քի՞չ հոգեր ունինք մենք, օրուան այս ժամուն, կուսակցութեան համար:

Չունի՞նք վէրքեր որ դարմանի կը սպասեն: Չունի՞նք մեղքեր՝ այս կամ այն ճակատին վրայ:

Կրնա՞նք պնդել թէ յանցաւորը միշտ ուրիշներն են, այն բոլոր դայթակղութեանց կամ վէճերուն որ կը զբաղեցնեն մամուլը:

Անշուշտ օրուան թշուառականները չեն որ պիտի դատեն մեր չարն ու բարին:

Ոչ ոք, բացի Դաշնակցութենէն, պիտի կրնար զանազանել իր սեւն ու ճերմակը, յեղափոխական պայծառատեսութեամբ:

Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է ամփոփուիլ: Քննել, վերաքննել եւ դատել:

Կրնա՞նք այս պարտականութիւնը կատարել, հեւ ի հեւ հետեւելով անարժան հակառակորդներու խելակորոյս արշաւին:

Կ'արժէ՞ այսքան խօսք եւ եռանդ սպառել, յանուն կուսակցական ինքնապաշտպանութեան:

×

Մխրճուելով հակադաշնակցական պայքարի հակազդեցութեան փոթորիկներուն մէջ, մենք այլապէս կը տուժենք:

Ուզենք – չուզենք, վնասած կ'ըլլանք մեր հիմնական, քաղաքական – յեղափոխական աշխատանքներուն:

Ճիշդ է որ, երբ, յանուն Դաշնակցութեան, խարազանը կը շաչեցնենք ցածոգի, անխիղճ եւ անխելք մարդոց գլխուն, նկատի ունինք նոյն այդ հիմնական աշխատանքները: Կ'ուզենք անեղծ եւ ամուր պահել այն դաւանանքը որ խտացած է Դաշնակցութեան խօսքին եւ գործին մէջ:

Եւ սակայն, անընդհատ վիճելով, կռուելով, չափուելով եւ ջղագրգռուելով, կրնա՞նք անվթար պահել մեր հաւասարակշռութիւնն ու կորովը, այնքան դժնդակ հոգերու եւ հանգոյցներու լուծման համար:

Հակառակորդը կը խորդայ, կը զառանցէ, կը յօրանջէ, կը ճռնչէ, կը բառաչէ:

Եթէ երբեմն ալ չինարար բաներու մասին կը խօսի, անկեղծ կամ հետեւողական չէ:

Այլապէս, տասը հարցի կամ վէճի մէջ առնուազն երեք պարագայ պիտի գտնէր, մեր թեւը մտնելու կամ գոնէ արգելքներ չյարուցանելու համար:

Իսկ մե՞նք: Եւ ո՞ր մէկ հոգը պիտի կրնանք դիմաւորել, այսպէս խորասուզուելով, թանկագին ժամանակ, բարոյական թէ նիւթական ուժ սպառելով:

Հայ ժողովուրդը քանի մը հազար կուսակցադաւ խաչակիրներէ չի բաղկանար: Ոչ ալ եպիսկոպոսները կամ վարդապետներն են որ պիտի վարեն անոր ճակատագիրը:

Բիւրաւոր բազմութիւններ գործօն աշխատանքի կը սպասեն բոլոր ճակատներուն վրայ:

Որքան ալ հեռու մնացած ըլլան կուսակցական ասպարէզէն, անոնք ջերմ հաւատքով կը հետեւին կատարուած գործերուն եւ ծրագրուած առաջադրութեանց:

Արդ, ո՞ր ուժը աւելի ընդունակ է արդարացնելու այդ հաւատքը:

Ո՞ր ուժն է որ ամէնէն աւելի կը խօսի տարագիր ժողովուրդի սրտին, իր կազմակերպութեամբ, իր անցեալով, իր առաջադրութիւններով եւ գործունէութեամբ:

— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Ցայտարարենք առանց վերապահութեան:

Քանի որ այս գիտակցութիւնն ունինք, պարտաւոր ենք աւելի խստապահանջ ըլլալ մենք մեզի հանդէպ, եւ բազմապատկել, ամբապնդել մեր արժանիքները:

Աւելի քան երբեք ժամանակ է փարելու մեր ճամբուն, նորոգելով եւ արդիացնելով միջոցները:

Մենք մեզի ապաւէն եւ մեր կենդանի գործը պատասխան՝ բոլոր անբարոյ բամբասանքներուն:

Հակառակորդին կատաղութիւնը միայն բթամտութենէ կամ նենգամտութենէ չի բխիր, այլ եւ անկարողութենէ:

Ահա տասը տարի է որ անոնք Դաշնակցութիւն կը թաղեն, բարեկենդաններ կը սարքեն եւ քայքայման քայլերգներ կը հնչեցնեն:

Իսկ անողոք իրականութիւնը կ'ըսէ թէ երբեք այսքան ճիւղաւորուած եւ ծաւալած չէր, այնքան աննպաստ պայմաններու մէջ,— օտար ափերու վրայ:

Այսքանը, ինքնին, լախտի հարուած մըն է իբրեւ պատասխան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄ ԲՆԱԿԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ներքին նախարարութիւնը որոշեց ջնջել բոլոր առժամեայ արտօնութիւնները որ տրուած են բնակութեան իրաւունք չունեցողներուն համար: Այս որոշումը խստօրէն պիտի գործադրուի յառաջիկայ յունուար 15էն սկսեալ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան առթիւ

=o·o=

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, յունուար 7 թուականով.—

Պ. Արազ, (նախապէս Թ. Րիւշտի պէյ), Պոլիս հասաւ այս առտու, երթալու համար Ժընեւ, ուր պիտի նախագահէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի յառաջիկայ նիստին: Պ. Արազ այս առթիւ պատեհութիւն պիտի ունենայ պալքանեան ուխտի միւս անդամներուն հետ քննելու ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան ընդհանուր ազդեցութիւնը Պալքաններու քաղաքականութեան վրայ:

Թուրքիա մեծ շահագրգռութեամբ հետեւեցաւ Պ. Լավալի Հռոմ այցելութեան, բայց որովհետեւ թուրքերէն թերթերը չհրատարակուեցան Պայրամի առթիւ, լրագրական մեկնութիւններ կը պակսին: Սակայն եւ այնպէս իրողութիւն է թէ Եւրոպայի քաղաքական կացութեան բարւոքման առաջնորդող որ եւ է համաձայնութիւն ողջունելով հանդերձ, Թուրքիոյ մէջ որոշ մտավախութիւն կը տիրէ Հռոմի մէջ կնքուած համաձայնութեան հաւանական հետեւանքներու մասին: Մասնաւորապէս կը վախցուի որ ֆրանքօ-իտալական մերձեցում մը կրնայ բացէ ի բաց կամ լռելեայն յանգիլ ազատ ձգելու Իտալիան, որպէսզի իր ազդեցութիւնը տարածէ Պալքաններու եւ Միջին Արեւելքի մէջ:

Ո՞Ր ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Ֆրանսա եւ Իտալիա, Հռոմի մէջ

—·—

Իտալական կառավարութիւնը մանրամասն զեկոյց մը հրատարակեց Ֆրանսայի հետ կնքուած համաձայնութեանց մասին: Այդ զեկոյցին համաձայն, Լիբիոյ եւ Էրիթրէի մասին ստորագրուած դաշնագիրը կը կարգադրէ երկու գաղթավայրերուն եւ Ֆրանսական ստացուածքներուն սահմանային խնդիրը: Ֆրանսան հողամաս մը կը ձգէ Իտալիոյ, որով Լիբիոյ իտալական գաղթավայրին տարածութիւնը կը հասնի 114,000 քառ. քիլոմեթրի: Սահմանագծի սրբագրութիւն մըն ալ պիտի կատարուի Էրիթրէի իտալական գաղթավայրին եւ Սոմալիներու ֆրանսական գաղթավայրին միջեւ: Այստեղ ալ Ֆրանսան է որ զիջում կ'ընէ, միեւնոյն ատեն ճանչնալով Իտալիոյ վեհապետական իշխանութիւնը Տումէյրահ կղզիին վրայ:

Թունուզի վերաբերեալ դաշնագրին տրամադրութեամբ, 1896 մարտ 28ի պայմանագիրը պիտի երկարաձգուի մինչեւ 1965: Բոլոր անոնք որ Թունուզի մէջ կը ծնին իտալացի ծնողքէ, իտալական հպատակ պիտի համարուին: Սակայն անոնք որ կը ծնին 1945–1965ի միջեւ, պիտի կրնան ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունիլ, երբ չափահաս դառնան: Գալով Թունուզի իտալական դպրոցներուն, պայմանագիրը կը հաստատէ թէ անոնք պիտի պահպանուին մինչեւ 1955 մարտ 28, որ ատեն պիտի դառնան իտալական անհատական դպրոցներ, ենթակայ՝ ֆրանսական օրէնքին: Թունուզի վերաբերեալ միւս պայմանագիրները ի զօրու պիտի մնան մինչեւ 1945, յետոյ աստիճանաբար պիտի փոխուին: Անկախ յառաջիկային կնքուելիք պայմանագրէն, այն Իտալացիները որոնք 1945էն առաջ իրաւունք ստացած են ազատ արուեստներու հետեւելու, այդ իրաւունքը պիտի պահեն ցկեանս:

Երկու կառավարութիւնները համաձայն են որ գլխաւոր շահակից պետութիւններուն յանձնարարուի կնքել համաձայնութիւն մը՝ չմիջամտելու համար մէկ մէկու ներքին գործերուն, միեւնոյն ատեն փոխադարձաբար յանձն առնելով չարգիլել ոչ ալ քաջալերել որ եւ է արարք որ կը ձգտի բռնի ուժով վնասել ստորագրող երկիրներէն մէկուն հողային ամբողջութեան եւ քաղաքական կամ ընկերային կարգուսարքին: Այս համաձայնութիւնը նախ պէտք է կնքուի Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Հունգարիոյ, Չեխօսլովաքիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Աւստրիոյ, այսինքն Աւստրիոյ դրացի բոլոր երկիրներուն միջեւ եւ պէտք է բաց մնայ Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ առջեւ: Ասկէ զատ, իտալական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները, նկատի ունենալով Աւստրիոյ անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը, այժմէն կը համաձայնին թէ՝ երբ այդ անկախութիւնը եւ ամբողջութիւնը վտանգուին, երկու կառավարութիւնները պիտի խորհրդակցին իրենք իրենց միջեւ եւ Աւստրիոյ հետ, ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին: Այդ խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրուին նաեւ միւս պետութիւնները, անոնց աջակցութիւնը ապահովելու համար:

Երկու կառավարութիւնները անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնեն, գործակցաբար զարգացնելու համար տնտեսական յարաբերութիւնները իրենց մայր երկիրներուն եւ Ափրիկէի եւ դրացի երկիրներու գաղթավայրերուն միջեւ: Այս գործակցութեան կէտերէն մէկը պիտի ըլլայ Իտալիոյ մասնակցութիւնը Ճիպութի – Ատիս Ապէպա երկաթուղիին մէջ (Հապէշիստան):

Երկու կառավարութիւնները նկատի առնելով 1931 դեկտ. 11ի յայտարարութիւնը իրաւունքներու հաւասարութեան մասին, համաձայնեցան թէ որ եւ է երկիր չի կրնար միակողմանի արարքով մը փոփոխել իր պարտաւորութիւնները՝ սպառազինութեանց մասին եւ թէ երբ այդպիսի պարագայ պատահի, պիտի խորհրդակցին: Իտալիոյ վարչապետը եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ընդհանուր յայտարարութիւն մը ստորագրեցին, որով կ'ընդունին թէ երկու երկիրներուն միջեւ առկախ մնացած խնդիրները լուծուած են եւ թէ երկու կառավարութիւնները պիտի ջանան զարգացնել այն աւանդական բարեկամութիւնը որ կը միացնէ երկու ազգերը եւ պիտի գործակցին փոխադարձ վստահութեամբ:

⁂ *Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ հաւանութիւնը ապահովուած է արդէն եւ կը սպասուի Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի հաւանութեան: Վերապահ կը մնայ Գերմանիա, որուն հաղորդուած են կնքուած համաձայնութեան տրամադրութիւնները: — Լոնտոնի մէջ թերահաւատ են գոյացած համաձայնութեանց ելքի մասին:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԱԲԻՒՐԻՆԹՈՍ

»»» ·«««

Միայն մեր մականուններուն մէ՞ջ է որ անհոռնի տողերու կամթբքաբարոյ իրողութեանց կը հանդիպինք:

Նայեցէք Հայաստանի աշխարհագրութեան կամ քարտէսին վրայ, եւ երբ կրնաք՝ զսպեցէք ձեր վրդովումը:

Առջի օր ցանկ մը քաղեր էինք *Խ. Հայաստանէն:*

Կրկին կ'արտատպեմ, իբրեւ ախորժաբեր ըմպելի.—

Խողիքենդ, Կուզիքենդ, Կախմախուտ, Ղարաքիլիսա, (ութ հատ), Տիւզիքենդ (4 հատ) Քէշիշքենդ, (4), Քիւլիջա (4), Փաշաքենդ (3), Ամիհաման (3), Արխվալի (3), Արմալու (3), Կըլըքիլիսա (2), Բաշքենդ, Ղամարլու, Ղուրտուղուլու, Պօղոսքիլիսա, Կայկուլի, Կազանչի, Մոլլա Մուսա, Ավտալ Աղալու, Պօղազքեասան, Կոնախղրան, Բողղոյան, Քէօսա Մամատ, Արըխ - Վալի, Կուտուկուլի, Զարգիբիլ, Կուլալի, Մոլլա Գէօկչա:

Շարք մըն ալ՝ քարտէսին վրայ նայելով, գիրուցան.—

Փիրմէլէք, Քափթառլի, Համի Խալիլ, Ղոլլաթ, Թափատուլակ, Զրախլի, Խէրպէկլու, Իմանշալու, Քէօրփալու, Չինճիրլու, Ղոյթուլ, Բաղարչայ, Թայչարուխ, Ղըլ Թամուր, Ալուջալու, Քէօյքիլիսա, Ուլուխանլու, Պէօյուք Վէտի, Ղըզը Ղոչ, Գիւլլի Բուլախ, Մահմատջուղ, Սէօկիւտլիւ, Գարապլուն, Թաշպլուն, Զալուքլու, Գարա - Բաղլար, Շիշգայա, Գարանըխարդ, Քարվանսարայ, Շուշաթան, Ղոշի, Ղուլալի, Իստխուս, Ղարաղօյունլու:

Աչքդ գոց փնտռէ, որքան կ'ուզես: Տասնէն մէկ՝ հազիւ պիտի հանդիպիս անունի մը որ հայերէն ըլլայ, կամ գոնէ ռուսերէն:

Հայաստա՞ն է այս թէ Թաթարիստան կամ Տանկաստան:

Ո՞րն է աշխարհի Հայաստան:

Միթէ սա՞ է ... Ատրպէյճան:

Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշէ երկրի մը սեփականութեան իրաւունքը ճշդել ոչ թէ անոր բնակիչներէն քուէ հաւաքելով, այլ գիւղերու եւ քաղաքներու, լիճերու եւ լեռներու, գետերու եւ ճամբաներու անունները ըստ ազգութեան բաղդատելով, մենք առանց այլ եւ այլի կը կորսնցնենք Խ. Հայաստանը:

Ազգայնական թո՞յն սրսկած կ'ըլլանք, եթէ խոնարհաբար առաջարկենք մէկ – մէկ մարդավարի անուն նարել այս գիւղերուն, յանուն իմաստութեան եւ նաշակի մաքրութեան:

Մանաւանդ որ, մեր լեզուն ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ, իր անսպառ հարստութեամբ եւ ճկուն ածանցումներով:

Պզտիկ փորձ մը եղած է արդէն, սկսելով, հանրապետութեան շրջանէն եւ վախն ի վախը շարունակուելով ներկայ իշխանութեան օրով:

Այսպէս, Քարվանսարայը դարձաւ Իջեւան, Ջալալօղլուն՝ Ստեփանաւան, Համամլուն՝ Բուրաստան, Մոլլա Տուրսունը՝ Շահումեան, Կըր - Բզովան - Աղջաղալան՝ Գետավար, Այնալուն՝ Այգեստան, Դարա Չիչաքը՝ Ծաղկաձոր:

Շարունակեցէք, շարունակեցէ՛ք: Սիրուն, հնչուն, հայկական եւ համապատասխան անուններ նարելով՝ ոչ խորհրդային իշխանութիւնը կը կործանի, ոչ բանուորն ու գիւղացին կը թքուին, ոչ ալ ազգամիջեան վէճեր կը ծագին:

Հաւատացէք որ «գարապէկս» Մագլըմեանն անգամ կ'ուրախանայ, օրհնանքի կոնդակ մը փութացնելով, իսկ ռամկավարները մէկ տարուան իւղ սմբարած կ'ըլլան, յաղթանշումի փառաբանութեան համար:

ՎԱՀԷ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՅԻ ԽԱՆԳԱՐՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ, ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՍՈՎՈՐԱԿԱՆԷՆ ՈՒՇ ՏՊՈՒԵՑԱՒ: ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ, ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՆՔ ՉԱՆՑ ԱՌՆԵԼ ԿԱՐԳ ՄԸ ԼՈՒՐԵՐ:

Թուրքիոյ մականունի օրէնքը բարեփոխուա՞ծ է

Անդրադառնալով Թուրք կառավարութեան այն որոշման որով մականունի օրէնքը այնպէս մը փոխուեցաւ որ Թուրքիոյ Յոյները զերծ կացուցանէ իրենց մականունը փոխելու պարտաւորութենէն, «Քաթիմէրինի» թերթը կը գրէ.

«Այս կարգադրութիւնը հարկ եղածին պէս պիտի գնահատուի հելլէն ազգին կողմէ որ պիտի ընդունի թէ թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը այս ձեւով վերահաստատուած է փոխադարձ համերաշխութեան ամուր հիմերու վրայ: Անգարայի կառավարութեան այս որոշումը լաւագոյն մթնոլորտը կը ստեղծէ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ միւս բոլոր հարցերու վճարանութեանց համար: Ինչպէս նաեւ կ'ամրացնէ բարեկամութիւնը որ այնքան թանկագին եղաւ Պալքաններու խաղաղութեան զօրացման համար»:

Միւս թերթերն ալ նոյն ոգիով հրատարակութիւններ կ'ընեն:

⁂ *Յունական կառավարութիւնը ընդհ. ապայակոյտի պետին հրամայեց հաղորդել իրեն հարկ եղած հիմերը՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի զինուորական գործակցութեան մասին:*

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ երրորդ անգամ ըլլալով լսուեցաւ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին կողմէ, բայց չկրցաւ նոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԶՕՐՆԵՐԸ — ՍՏԱԼԻՆ (ԱՐՈՑՐԷ ՄԱՐԴԸ)

»»»··«««

Ահա անուն մը որ ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը կը գրաւէ եւ մեր հայրենիքին հետ սերտ կապ ունի: Անոր համար ալ անուանի մարդոց կենսագրութեան մեր շարքին, առաջին տեղը անոր կուտանք:

Եոզէֆ Վիսսարիոնովիչ Ստալին, ընդհ. քարտուղարն է ռուս կոմունիստ կուսակցութեան եւ միայն քովէնտի պաշտօնով անդամ ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին: Որովհետեւ ոչ թէ իր այս վերջին պաշտօնին բերմամբ կ՚իշխէ ամբողջ Ռուսիոյ, այլ անոր համար որ կուսակցական մեքենան իր ձեռքին տակ է: Ձեւականօրէն կոմունիստ կուսակցութիւնը մեծամասնութեամբ միայն որոշում կուտայ, բայց իրականին մէջ Ստալինն է որ կը գործէ կուսակցութեան անունով: Անշուշտ այս բանը Ստալին չընդունիր, որովհետեւ երբ ամերիկացի թղթակից մը «Ռուսիոյ դիկտատորը» անուանեց զինք, պատասխանեց թէ այդ բառը իր անձին համար ծիծաղելի է: Իսկ Ստալինի այս բացատրութիւնը եւ բուն դաղտնագործութեան խառնուրդը նշանակելի է իր անձին ամբողջ կենսագրութեան համար: Ապահովաբար կովկասեան խարդաւանքի (էնթրիկ) լաւագոյն գործադրող մըն է այս Վրացին: Տարիներու աշխատանքով լրտեսական ցանցի մը գործակցութեամբ այնպիսի ցուցակագրում մը կազմել տուած է, որ ամենէն յետին գործիչին անցեալը իրեն գաղտնիք չէ եւ որ իրեն դիւրութիւն կ՚ընծայէ չհաւնած մարդը կուսակցութեան ատեանին բերելու եւ աչքէ ձգելու, հրապարակ հանելով անոր հին մեղքերը ···

×

Իննսունական թուականները Կովկասի ժողովուրդներուն համար եռումի շրջան մը կը ներկայացնեն: Հայերն ու Վրացիները ցարական եւ օսմանեան պետութեանց միջեւ անդթօրէն ճզմուած՝ գրեթէ կորսուած պայքարի մը մէջ էին, իրենց ազգութիւնը պահելու համար: Վրացիները ռուս իշխանութեան տակ ինկած էին Թուրքէն խուսափելու համար, բայց արդէն կը զգային քայլ առ քայլ ոչնչացումը իրենց անկախութեան եւ մշակութային առանձնայատկութեանց: Հայերը Ապտիւլ Համիտի իշխանութեան տակ, որ կը նախընտրէր եաթաղանի զօրութեամբ լուծել փոքրամասնութեանց հարցերը, մանաւանդ հայկական հարցը: Մեծ պետութեանց կառավարութիւններէն յոյս չկար: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը անգամ մը ցարին եւ անգամ մը սուլթանին հետ կ՚ըլլար, իր շահերուն համար, այլ միմիայն թերթերուն մէջ էր, որ կը գրուէր քաղաքակրթութեան եւ ժողովուրդներու ազատագրութեան մասին: Եւ այս երկու ազատատենչ ժողովուրդները իրենց կոթնելու կողմ գտան միմիայն ընկերվարական միջազգային աշխատաւորական շարժումը. որքան օտար էին Մարքսն ու Էնգելսը անոնց մօտ, նոյնքան շատ հետեւորդներ ունեցան անոնք վրացական երիտասարդ սերունդին մէջ, ինչպէս եւ Հայերուն մէջ՝ մանաւանդ 1894էն 96ի դէպքերէն վերջ:

×

Այս էր համառօտ կացութիւնը Կովկասի մէջ, երբ կօշկակարի մը այրին, Եկատերինա Ջուկաշվիլի, իր տասնըհինգ տարեկան մանչուն հետ «Եոզէֆ կամ «Սօսօ», Գորիէն Թիֆլիզ եկաւ: Իր միւս երեք զաւակները փոքր հասակին մեռած էին, երբ այս չորրորդին կը սպասէր, որով ուխտ ըրած էր որ եթէ առողջ ծնի եւ մեծնայ, եկեղեցիին պիտի ծառայէ: Ուստի Եոզէֆ աւարտելէ յետոյ իր ծննդավայր Գորիի վարժարանը, իր մօրը հետ գնաց Թիֆլիզ, մտնելու համար հոգեւորականներու դպրոցը: Այստեղ դասերը ռուսերէն էին մեծ մասով եւ երիտասարդ ուսանողը, որուն մէջ կանուխ արթնցած էր ընկճումի եւ բռնութեանց դիմադրելու զգացումը, շուտով կը կարդար Բագուէն գաղտնի ներմուծուած ընկերվարական գրականութիւնը: Եթէ շատ բան չէր հասկնար հրաշալի գիտութենէն, գէթ մէկ բան լաւ հասկցած էր, պայքար թշնամիին դէմ: Իսկ անոնք որ այդ բաները գրած էին եւ անոնք որ գաղտնի կը բաժնէին այդ թռուցիկները, վրացի ժողովուրդին դաշնակիցներն էին: (Թէեւ կ՚ըսեն թէ այս գիտութիւնն է որ բարեկամի եւ թշնամիի վերածեց ամբողջ աշխարհը եւ բարեկամին կը կամենայ ամէն բան, իսկ թշնամիին ամէն դժբախտութիւն): Գալով Ջուկաշվիլիի, անոր մէջ Ռուսիա-Վրաստան հակամարտութիւնը փոխակերպուեցաւ ընչազուրկ-քաղքենիի եւ քիչ յետոյ բոլշեւիկ եւ ··· մնացեալ աշխարհին, մէջն ըլլալով բոլոր յեղափոխական բոյր կուսակցութիւնները: Եւ սակայն Ջուկաշվիլի այսօր իսկ եւ երբեք չէ դադրած ապահովաբար Վրաստանի համար ապրելէ, հակառակ Մոսկուայի պալատին մէջ բազմած ըլլալուն, Վրացի մնացած է իր կեանքով, վրացի հայրենակիցներու հետ տեսութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է իրեն համար: Ան պէտք ունի վրացական գինիին եւ վրացական երգերու՝ շնչելու համար ··· Երբեմն Վրաստանը Քրեմլինի գերութեան տակ էր, հիմա Վրացի մը կը բնակի Քրեմլինի մէջ ···

×

Ստալին բարի եւ չար չի ճանչնար: Ոչ փայլուն, ոչ շահեկան անձնաւորութիւն մը, նոյն իսկ իր ընկերներէն ճանչցուած է իբր մարդ մը առանց մտաւորական արժէքի, մեքենայ մը պակաս արժէքով: Իրականութիւն է սակայն որ ռուս բարձր դասէն մէկը չէ որ այդ հսկայ պետութիւնը կը վարէ եւ ամբողջ ուժը իր ձեռքին մէջ կը պահէ: Դարձի գալ, կասկածիլ իր ըրածին ամբողջականութեան վրայ, ներքին անդրաւականութիւն եւն., որ տաղանդներու յատուկ է, կը պակսին Ստալինի մօտ: Անիկա ի բնէ յեղափոխական մըն է ամէն բանէ առաջ: Թիֆլիզի աստուածաբանութիւնը ոչ մէկ նշան թողած է իր վրայ: Խղճի պայքար կարծես երբեք տեղ չունի իր մօտ: Տասնըութը տարեկան էր երբ վռնտուեցաւ հոգեւոր դպրոցէն եւ խոյն յայտնեց անունները իր այն բոլոր ընկերներուն, որոնք հետաքրքրուած էին եւ կարդացած Բագուէն եկած յեղափոխական գրութիւնները: Եւ այս՝ ինքն իր կողմէ, առանց հարցուած ըլլալու, այլ որպէսզի անոնք ալ վռնտուին: Ահա իր առաջին գործը որով գրեթէ բռնի կազմեց իր պայքարի խումբը:

Ինչպէս որ չէր հարցուած ինքն իրեն թէ ինչքան ճիշդ են իր հայրենիքին համար Մարքսի եւ Էնգելսի վարկածները, նոյնպէս ալ կուրօրէն հետեւեցաւ վերին հրամանատարութեան եւ Լէնինի, այդ «լերան արծիւ»ին, զոր թերեւս հսկայ չէրքէզ իշխանի մը կը նմանցնէր, բայց հակառակ 1905ի առաջին հանդիպման անոր հետ Ֆինլանտայի մէջ եւ Լէնինի կարճ հասակին եւ ճաղատ գլուխին, Ստալին քսանըհինգ տարի շարունակ հաւատարիմ մնաց անոր: «Միայն Լէնին կարող էր ամենախրթին բաներու մասին գրել այնպէս պարզ, կորուկ եւ քաջութեամբ», ահա թէ ինչու «բարձր տեսակի վարիչ» մըն էր ան Ստալինի համար եւ անպայման հպատակեցաւ անոր մինչեւ վերջ:

×

Ռուս սոցիալ դեմոկրատ կուսակցութիւնը վստահ իր գիտական ծրագրին, յեղափոխութեան մը պարագային միայն կը հաւանէր բռնի ուժ գործադրելու: Մարդիկ կը հաւատային որ ինքնիրեն պիտի հասուննայ ամէն ինչ եւ պէտք պիտի ըլլայ միայն քաղել···: Փրոփականտ, ցոյց, գործադուլ, բայց ոչ տէրոր, որովհետեւ անհնպատակ կը նկատէին այդ: Նոյնպէս, 1903ին, երբ Լէնինի գլխաւորութեամբ կուսակցութեան մէջ մեծամասնական թեւը կազմուեցաւ, այս հիմնական կէտերը ընդունուած էին: Ուրեմն բոլշեւիկներն ալ մահափորձ, յարձակում կամ թալան առժամապէս չէին ուզեր գործ դնել: Բայց այդ նրբութեան համար երբեք հասկացողութիւն ցոյց չտուաւ Ստալին: Դասակարգային պայքարը ընդունեց տառապէս իբրեւ տեւական պատերազմ եւ ընչազուրկի պայքարը կը նշանակէ, իր մօտ, արեան վրէժ: Այսպէս, իր քաղաքական գործունէութիւնը հրոսակային վարիչի մը գործը եղած է սկիզբէն: Կոմունիստ պատմագիր մը կը վկայէ թէ արկածախնդիրներու շրջանակէն մարդիկ կը գտէր իր գործին համար եւ անոնցմէ կը կազմէր վարժ եւ յեղափոխական ոգիով լեցուած խումբեր: Ասոնց հետ իր անհամար քաջագործութիւններով սարսռազդեցիկ խմբապետ մը դարձած էր ան եւ իր հաւատարիմները «Կոբա» անունը տուած էին իրեն գովելով զինքը: Երբ 1905ին Լէնին եւ կուսակցական պետերը ստիպուեցան երկրէն դուրս գաղթել, դրամի պէտք ունէին, մինչ իրենց օգնող միլիոնատէրները ձեռք քաշեցին իրենցմէ եւ բնաւ յոյս չկար զանգուածային կուսակցութեան մը կազմութեան, Ստալին գործեց իր սեփական միջոցներով. ընդարձակեց իր գործունէութիւնը եւ նուիրուեցաւ դրամ ճարելու: Այս շրջանի ամենէն նշանաւոր դէպքը տեղի ունեցաւ Թիֆլիզի մէջ 23 յունիս 1907ին: Փեթերպուրկի պետական դրամատունէն դրամ կը փոխադրուէր, ռումբով յարձակում մը կատարուեցաւ եւ 250.000 թղթադրամ րուբլի կողոպտուեցաւ: Թիֆլիզի ոստիկանութիւնը չկրցաւ գտնել այս գործին հեղինակները, բայց կուսակցութիւնը, ինքը, Ստալինի մասը գտնելով գործին մէջ, վտարեց զայն կուսակցութենէն: Այդ դէպքին պատճառով 50 հոգի վիրաւորուած եւ շատեր մեռած էին: Ի մէջ այլոց, վերջը այդ ռուսական թղթադրամները Ֆրանքի վերածողը Փարիզի մէջ ձերբակալուեցաւ, որովհետեւ թիւերը առնուած էին, իսկ այդ մարդը ծանօթ Լիթվինովն էր ···

Ֆ. ՍԼԱՔ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՌԱԿՏԵՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

= o—o =

ԽՄԲ.— Հետեւեալ խմբագրականը կ՚արտատպենք Սեբաստիոյ Վերաշին. Միութեան օրկանի՝ *Ալիքի* վերջին թիւէն զոր երէկ ստացանք: Այս յայտնութիւններով կարելի է գաղափար կազմել նաեւ միւս Հայր. Միութեանց մէջ սարքուած դաւերու մասին, Ամերիկայէն մինչեւ Ֆրանսա.—

Ինչպէս նախորդ երկու «Ալիք»ներու պարունակութենէն տեսնուեցաւ, 16 ամիսներէ ի վեր խառնակիչներու բոլշեւիկ պարագլուխները դուլ-դադար չունեցան մեր Միութեան գործերը խանգարելու, Կեդր. Վարչութիւնը անուանարկելու, անտեղի սուտերով եւ զրպարտութիւններով եւ բռնի կերպով ապօրինի «Պատգ. Ժողով» գումարելու անունին տակ խորհրդային կարգերու տաւուլը զարնելու:

Կեդր. Վարչութիւնը իր ամէն կարելին ըրաւ օրէնքի դիմելէ առաջ, սակայն ստիպուեցաւ օրէնքի դիմելու եւ Գերագոյն Ատեանի դատաւոր Տօր արգիլեց խառնակիչներու գումարելիք ապօրինի Պատգ. Ժողովը:

Բայց անոնք պետական օրէնքին ալ չհնազանդեցան: «Բողոքի ժողով» անունին տակ՝ գաղտնի ժողով ըրին, վարչութիւն ընտրեցին եւ իրենց դաւադրական աշխատութիւնները շարունակեցին՝ Հօկի եւ բոլշեւիկներու կողմէ վճարուած քանի մը անձերու առաջնորդութեամբ: Անձեր՝ որոնցմէ ոմանց անունները 15 տարիներէ ի վեր Միութեան անդամատետրերուն մէջ գոյութիւն անգամ չունին՝ որպէս անդամ:

Սեբաստիոյ Վերաշ. Միութեան նպատակները, 1919էն մինչեւ 1933 գրուած կանոնագրով եւ «չարթըր»ով, յայտնի են բոլորին: Կատարուած աշխատանքները տպագրուած գրքոյկներով հրատարակուած են ամէն տարի: 1928էն ասդին, Նոր Սեբաստիոյ համար հանգանակութիւն եղաւ, եւ այդ անունով հաւաքուած դրամները 20.000 տոլար, եւ փոխան այդ գումարին՝ 25.000 տոլար, ապրանքով, մեքենաներով եւ կամ դրամով աւելի կը յատկացուեցան նպատակին, որուն մէկ մասը Նիւ Եորքի Հօկին յանձնուեցաւ՝ Հայաստան փոխադրելու համար:

Հիմա, սակայն, անոնք ելած են պահանջելու, որ այս Միութիւնը միմիայն Հայաստանով զբաղի եւ ոչ ուրիշ բանով: Եւ այդ տեսնելէ վերջ դարձեալ «հայրենակիցներու կրթական, բարոյական եւ նիւթական պէտքերու օգնութիւն ընելու» գլխաւոր հարցը ոտքի տակ առնել կ՚ուզեն, նպատակ մը, որուն համար կազմուած է այս Միութիւնը: Եւ կ՚ուզեն, որ Սեբ. Վերաշ. Միութիւնը Հօկին ագիին կապեն բարոյապէս եւ մեր Միութիւնը բոլշեւիկեան գործիք ծառայեցնեն, ինչպէս որ ըրին շատ մը հայրենակցական միութիւններուն: Կ՚ուզեն անտեսել բնիկ Սեբաստացի կարօտեալներու օգնելու պարագան եւ կամ թրքական հարէմներու մէջ տուայտող մեր հայրենակիցներու կոչերը՝ ազատագրումի համար, որ իբր թէ «սոցիալիզմ կառուցանելու» չափ կարեւոր չէ եղեր:

Նոր Սեբաստիոյ յանձնախումբը փոխանակ մեր ղրկած պայմանագրի համաձայն գործը վարելու, մեր այնտեղի յանձնախումբի ատենապետը՝ Ց. Վասեկեան բոլշեւիկ «Բանուոր» թերթին մէջ անուանարկիչ գրութիւններ տպել տալու փրոփականտով զբաղած է: Եւ այնտեղէն կեդրոնին հրամաններ կ՚արձակէ նամակներով՝ ենթարկուելու ՀՕԿին եւ կամ գործելու այս կամ այն եղանակով, որոնց բնոյթը մեր Կանոնագրի ուղղութեան բացարձակապէս հակառակ է:

Այդ անօրինապահները եւ անոնց առաջնորդ անուղղաները, ոչ-Սեբաստացիները անուանական անդամ նշանակելով արուեստական մեծամասնութիւն ստեղծել ուզեցին եւ ազգայնական կամ Դաշնակցական եւ կամ համակիր անդամները վտարել ուզեցին, ինչպէս Ֆիլատելֆիա (տես «Բանուոր» թիւ ապրիլ 21), եւ Պոսթըն (տես «Պայքար», թիւ ապրիլ 14, 1934):

Սեբաստիոյ Վերաշինաց Միութեան համար՝ Հնչակ, Ռամկավար կամ Դաշնակ՝ հաւասար են:

Կեդր. Վարչութիւնը տարբեր կերպ չէր կրնար ընել, եթէ ոչ այդ դաւադիրներու ջանքերը ամլութեան դատապարտել եւ այն տեղերը, ուր այս դաւադիրները կը շարունակէին անտեսել Կեդր. Վարչութեան հրահանգներուն, եւ կամ անդամավճարները չէին վճարեր՝ Կեդր. Վարչութիւնը կախակայեց զանոնք ալ:

Ինչպէս նախորդ «Ալիք»ներով յիշուած է, Նոր Սեբաստիոյ յատկացուած է մինչեւ այժմ աւելի քան 25 հազար տոլար: Մինչդեռ Նոր Սեբաստիոյ մէջ կան 423 անձեր, որոնց 95ը միայն Սեբաստացիներ են, եւ կը բաղկանան 26 ընտանիքներէ: Ասոնց 11 ընտանիքները նախապէս հոն էին, եւ հոն գաղթած են միմիայն 15 ընտանիքներ:

Օտար երկիրներէ Նոր Սեբաստիա մեկնիլ ուզող մեր հայրենակիցներու ցանկերէն ոչ մէկ անձի թոյլատրուեցաւ երթալ Հայաստան, եւ անոնց տեղ ընդունեցին ուրիշ տեղացիներ, ուրիշ գիւղերէ եւ տեղերէ, բայց ոչ-Սեբաստացիներ:

Այդ անուղղաները ինչո՞ւ այս Միութիւնը քանդել ուզեցին.—

Ա.— Քանդել ուզեցին անոր համար, որ ՀՕԿին խաղցած դրամական խեղկատակութիւնները ծածկուին եւ Վերաշ. Միութիւնը պատեհութիւն չունենայ ճշդիւ պահանջելու կամ որ եւ է օրինական քայլ առնելու ՀՕԿին դէմ: Անցեալ Պատգամ. Ժողովին մէջ խօսուած էր ՀՕԿին յանձնուած գումարներու մասին: 1000 տոլարնոց թրբք մը ծախուեր էր 50,000 րուպլիի: Իսկ 13,000 քէշ (ոսկի) տոլարի փոխարէնը միայն 45,000 րուպլի՝ մօտաւորապէս: Այդ անիրաւութիւնը տեսնելով, բնականաբար Կեդր. Վարչութիւնը իր պատասխանատուութիւնը ճանչնալով ստիպուած էր հետապնդել ամէն գնով:

Բ.— Քանդել ուզեցին՝ որովհետեւ Պատգ. Ժողովը այս Միութիւնը ՀՕԿին ենթարկելու կամ անոր գործիք դառնալու որոշում չտուաւ: Որովհետեւ կանոնագիրը կ՚արգիլէ կուսակցական կամ քաղաքական գործունէութիւն:

Գ.— Քանդել ուզեցին այս Միութիւնը, որպէսզի ընկերութեան 15 տարիներէ ի վեր հետապնդած նպատակները չէզոքացնեն եւ միմիայն Խորհ. Հայաստանով կամ համայնավարութեամբ, կամ սոցիալիզմով զբաղին եւ մոռնան ուրիշ գաղութները կամ կարօտեալները, կամ ազատագրութիւնները:

Դ.— Քանդել ուզեցին այս Միութիւնը՝ անոր համար որ, Հայրենակցական Միութիւններու մէջ խռովութիւն ձգելով, անոնց մէջ գտնուած զոհող անձնաւորութիւնները զզուեցնելով՝ փախցնեն, Միութիւնը թողուն անդրլուխ եւ իրենց բոլշեւիկեան վերին մարմիններու նպատակները իրագործուին, եւ հրապարակը իրենց մնայ՝ սանձարձակ գործելու համար: Կեդր. Վարչութեան անդամներու եւ զոհող հայրենակիցներու դէմ եղած անուանարկութիւնները փաստ են ատոր: Վարկաբեկելու համար ընկերութեան աշխատող եւ զոհող անձանները՝ դիմեցին ամէն միջոցի: «Ալիք»երու մէջ գործածուած լեզուն, եւ սուտ զրպարտութիւնները մենք կը նկատենք իրենց նկարագրի չափանիշը եւ բարոյական մակարդակը, եւ մենք մեզի թոյլ չենք տար որպէս պատասխան որեւէ բառ ըսել:

Անցեալ տարիներու գործունէութեան շուրջ եղած քննադատութիւնները ուշադրութեան առնել եւ դրամը՝ այլեւս ժամավաճառութիւն է: Մանաւանդ որ ամէն տարի, Պատգ. Ժողովներուն հաշուետուութիւն եղած է եւ գնահատուած ու վաւերացուած, որոնց մասնակցած եւ նաեւ պաշտօնավարած են այսօրուան խառնակիչներն ալ անոնք:

Ե.— Քանդել ուզեցին, որովհետեւ Սեբաստիոյ Վերաշ. Միութիւնը բացառութիւն մը չէր կրնար կազմել միւս շատ մը իրենց քանդած Հայր. Միութիւններու շարքին: Այդ միութիւնները բոլորին ծանօթ են:

Զ.— Քանդել ուզեցին, որովհետեւ այդ ընողները՝ բոլշեւիկեան վարձուած գործակալներ են:

Երբ 15րդ Պատգ. Ժողովը հազիւ լրացած էր եւ նոր վարչութիւնը հազիւ գործի ձեռնարկած եւ հազիւ քանի մը շաբաթ անցած էր, անոնք ամէն գնով աշխատեցան նոր պատգամ. ժողով գումարելու: Պատգամ. ժողովի որոշումներուն չէին ուզեր ենթարկուիլ, եւ նոր Պատգամ. Ժողով կ՚ուզէին գումարել բոլշեւիկներ կամ անոնց կոյր գործիքներ վարչութեան գլուխ բերելու համար: Արդէն ՀՕԿի 7րդ Պատգամ. Ժողովը Հայրենակցականները, ընդ որս մերինը, իրենց ենթարկելու կամ քանդելու որոշում տուած էր: Որոշած էին Հօկճիները մտցնել Հայրենակցականներու մէջ՝ զանոնք ՀՕԿին ենթարկելու, հակառակ պարագային ներսէն պայթեցնելու, ճիշդ այնպէս, ինչպէս 3րդ Միջազգայինի կոմունիստական Կեդր. մարմինը նախապէս գաղտնի, յետոյ յայտնի շրջաբերականով կը հրահանգէր իր արտասահմանի աճէնթներուն:

Եւ այդ խառնակիչները, Հոկտ. 4, 1933ին Միացեալ ճակատ կազմեցին, սկսան ու շարունակեցին իրենց ստորերկրեայ դաւադրական աշխատանքները եւ խլրդային դաւերը ու յետոյ վերագրեցին զայն ուրիշներու: Իրենց դաւադրութիւնները հրապարակի վրայ են եւ հեղինակները մէջտեղ են: Անոնք նոյնիսկ մաս ունեցան Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ շրջակայքի մէջ բոլշեւիկներու կազմակերպած փողոցային կռիւներուն մէջ: Այս անպատկաները այնքան առաջ կ՚երթան, որ նոյն իսկ կը ջանան դաւադրել այս երկրի կառավարութեան եւ կարգի դէմ:

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Ան կրնայ գործնական խրատներ տալ իրեն՝ բռնելիք ուղղութեան մասին: Քէլէկեան էֆէնտի բարձր արժանիքներու տէր, չափազանց անկեղծ եւ գաղտնապահ անձ մըն է: Օսմանցիներու մէջ հազուադէպօրէն կը հանդիպինք այդպիսիներուն: Քէլէկեան էֆէնտի ջերմ հայրենասէր մըն է: Հայ հայրենասէր ըլլալով հանդերձ, ամէն բանէ առաջ Օսմանցի է: Այս պատճառաւ, բոլոր խմբաւորումներու միջեւ ամէնէն հաւատարիմ եւ ամէնէն յարմար կապ մը կրնայ ըլլալ»:

Բնականաբար, Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը, ինչպէս նաեւ կուսակցութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ չէին կրնար գործակցիլ ապակեդրոնացման կողմնակիցներուն հետ, եւ ոչ ալ մտիկ կ՚ընէին Պ. Բուէյի եւ ուրիշներու կողմէ կատարուած այս կարգի առաջարկներն ու խրատները: Բայց կապն ալ բոլորովին չէին խզեր, որովհետեւ գլխաւոր նպատակն էր Ապտիւլ-Համիտի դէմ տարուելիք պայքարը:

×

Ծանօթութիւն.— Պէհաէտտին Շաքիր պէյի յուշերէն կատարուած այս քաղուածքներուն եւ ամփոփումներուն մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան բազմաթիւ մասնաճիւղերուն գործունէութեան եւ կազմակերպական աշխատանքներու մասին տրուած ընդարձակ տեղեկութիւններ եւ մանրամասնութիւններ, որոնք հետաքրքրական բովանդակութիւն չունին մեզ համար: Զանց կ՚առնենք նաեւ Կրէտէի, Ափրիկեան Տրիպոլսոյ եւ Պուլկարիոյ դէպքերուն մասին տրուած տեղեկութիւնները: Կը սկսինք Փարիզի կեդրոնին ու Սելանիկի Օսմանեան Ազատական կուսակցութեան միացման յաջորդող շրջանէն, որ իր մէջ կ՚ընդգրկէ շատ մը պատմական թուականներ եւ դէպքեր:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Երկու կուսակցութիւններու միացումէն վերջ, Տօքթ. Նազըմ պէյ գացած էր Գալաթա եւ անկէ անցած Իզմիր: Հոն, Պոլսեցի փաստաբան Պահա պէյի օժանդակութեամբ, կազմած էր Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան Իզմիրի մասնաճիւղը:

Կուսակցութեանց միացումէն վերջ, Փարիզ եւ Սելանիկ սկսած էին տենդային թղթակցութեանց:

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան Փարիզի կեդրոնը որոշած էր համագումար մը կազմակերպել Փարիզի մէջ հայ եւ յոյն կոմիտէներու, ինչպէս նաեւ իշխան Սապահէտտին պէյի կուսակցութեան մասնակցութեամբ: Այս խորհրդաժողովին նպատակը պիտի ըլլար՝ միացեալ ճակատ ստեղծել Ապտիւլ Համիտի դէմ: Փարիզէն Սելանիկ ղրկուած նամակի մը մէջ, գումարուելիք այս խորհրդաժողովին մասին (Քոնկրէ) հետեւեալ տեղեկութիւնները կը տրուէին:

— «Օսմանցի քրիստոնեայ տարրերուն («քոմիթաճի» կոչուող մասին հետ ծրագրային համաձայնութիւն մը գոյացնելու անկարելիութեան մասին համոզում գոյացուցինք, աչքի առջեւ ունենալով վերոյիշեալ կոմիտէներուն կողմէ ղրկուած ծրագիրները: Տեղի ունեցած բազմաթիւ ժողովներու ընթացքին այս անկարելիութիւնը արձանագրելէ զատ ուրիշ բան չկրցանք ընել:

«Այն յոյսով որ, ծրագրային տեսութիւններով անկարելի սարձած համաձայնութիւնը գործնական կեանքի մէջ կրնայ իրականանալ, այս տեսակ խորհրդաժողովի մը գումարումը նպատակայարմար գտանք եւ ձեռնարկներ կատարեցինք:

«Այս համագումարին նպատակն է ընդհանուրին զլուանքին արժանացած բռնապետական ռէժիմը տապալելու ձգտող անջատ գործունէութիւնները միացնել եւ զայն ներդաշնակութեամբ յառաջ տանելու համար խորհրդակցութեամբ սկսիլ՝ առանց պայմանաւորելու զայն իւրաքանչիւր խմբակցութեան ծրագրային տեսութիւններուն հետ: Այս պատճառաւ առաջին ձեռնարկը կատարուեցաւ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կողմէ: Քանի մը օրէն մասնաւոր պատուիրակ մը պիտի գայ Հայ Դրօշակ կուսակցութեան ժընեւի կեդրոնէն: Այս բանակցութեանց մասին ձեզի եւս տեղեկութիւններ պիտի տրուին եւ ձեր կարծիքը պիտի առնուի: Այս խնդրոյ մասին եթէ ըսելիքներ ունիք, կը խնդրենք այժմէն տեղեկացնել»:

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կուտար հայկական կոմիտէներու մասնակցութեան: Անոնց հետ հասկացողութեան գալու կարելիութիւնը նուազ հաւանական ըլլալով հանդերձ, Ապտիւլ Համիտի դէմ Միացեալ ճակատ մը ստեղծելու համար, այդ կոմիտէներուն, համագումարին բերելիք մասնակցութիւնը անհրաժեշտ եւ ցանկալի էր բոլոր կերպով:

Այս նպատակով ժընեւ գացած էր կուսակցութեան նախագահը՝ Ահմէտ Րիզա պէյ եւ խորհրդակցութիւն կատարած հայկական կոմիտէներուն հետ: Անկէ Փարիզ ղրկած նամակի մը մէջ, այս բանակցութեանց մասին հետեւեալը կը գրէր.

— «Չորս օր զբաղեցայ Հայերուն հետ եւ շատ տառապեցայ: Կեանքիս մէջ այս Ռուսահայերուն չափ կռիւ, յամառ եւ պինդ գլուխ մարդեր չեմ տեսած: Իրենց ծրագիրը առի եւ կը ղրկեմ: Ուշադրութեամբ կարդացէք:

«Մենք այս մարդոց հետ (հէրիֆ) երբեք չենք կրնար միանալ: Միայն թէ կանոնաւոր կազմակերպութիւն, առատ դրամ եւ ամէն կողմ մարդ ունին: Մտածեցի օգտուիլ այս ուժէն: Բոլորին համար վնասակար եղող այժմու վարչութիւնը տապալելու համար, միացեալ գործունէութեան մը անհրաժեշտութիւնը հասկցուցի իրենց: Համաձայն գտնուեցան: Առաջարկեցին զանազան կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէ բաղկացեալ համագումար մը կազմակերպել՝ գործունէութեան ծրագիրը մշակելու համար: Ընդունեցի այդ առաջարկը»:

Այս խորհրդակցութիւններէն յետոյ Փարիզ վերադարձած էր Ահմէտ Րիզա պէյ: Հայոց Դրօշակ կուսակցութեան նախագահին եւ Հնչակ կուսակցութեան ղեկավարներուն Փարիզ հասնելէն անմիջապէս յետոյ խորհրդակցութիւնները սկսած էին: Այդ թուականին (1907), այս հայ կոմիտէները արդէն քսան տարուան գործունէութեան շրջան մը բոլորած էին: Կարելի էր անոնց կազմակերպութիւնները, հրատարակութիւնները եւ գործունէութիւնը ամփոփել հետեւեալ ձեւով:

(Շար.)

Հիմա միւս կողմը.— Նոր Սեբաստիոյ մէջ Ցանձնախումբին ատենապետը սպաննեցին եւ Նիւ Եորք ժամանող նոր վկայ մը կը հաղորդէ, որ Տօքթ. Խորոզ Հէքիմեանը խեղդամահ ըրած են։ Իսկ անոր տեղ այժմ կայ անգրագէտ «տավարիչ» մը՝ Յ. Վառեկեան, որ իր անունն իսկ գրել չի գիտեր եւ մեր գործերը պիտի վարէ եւ «Բանւոր»ի մէջ բոլշեւիկներու կողմէ այստեղէն պատրաստուած չինծու գրութիւններ կը ստորագրէ կերը։ Վարչութիւնը ամբաստանելու համար՝ փոխան որպէս նպատընկալ՝ Կեդրոնական Վարչութեան հրահանգներ'ը կատարելու։

ՍԱՖՐԻՋՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

=о=

Կիրակի երեկոյ, Salle des Ingénieurs Civilsի մեծ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ հայ սափրիչներու ընտանեկան ցուցահանդէս - պարահանդէսը, պատւոյ նախագահութեամբ Փարիզի արուեստախառն դպրոցի տնօրէն Պ. Ժաքէի։

Հրաւիրուած էին օտար ներկայացուցիչներ, արհեստակից մասնագէտներ, նկարիչներ եւ թղթակիցներ, որոնց կարգին իր տեղն ունէր նաեւ «Յառաջ»ի թղթակիցը։

Ժամանակին ամբողջ սրահները լեցուած էին։ Եւ ծով կանչերու մէջ վարագոյրը բացուեցաւ։

Միութեան նախագահը՝ Պ. Ժորժ Սանփանեան իրենց դերը պարզելէ յետոյ՝ յայտարարեց.

— Հայրենակիցներ, մեր արուեստն է որ կը յառաջդիմէ այս օտար երկիրներուն մէջ։ Ձայն ճակատաբաց օտարներուն ծանօթացնելու համար քաջալերեցէք մեզ ... Ու խօսքը տրուաւ պատւոյ նախագահին, որ յայտարարեց.

— Տիկիններ եւ պարոններ, Հայերը սկիզբէն ի վեր արուեստասէր ազգ մը եղած են։ Մենք ջերմ համակրութիւն ունինք անոնց հանդէպ։ Ատոր համար այսօր, սիրայօժար եկած ենք քաջալերելու իր այս պատուաբեր ձեռնարկը։

Յետոյ խօսք առին փրոֆէսէօրներ եւ ներկայացուցիչներ, որոնք իրենց կարգին քանի մը մը բառերով գրուատեցին հայ միտքն ու արուեստը։

Հայերուս ուղղուած գովեստներէն վերջ, ծափերու մէջ բացուեցաւ ցուցահանդէսը։ Ակնարկ մը բաւական էր համոզուելու համար թէ, հայ արուեստագէտը վաղը ճակատաբաց պիտի կրնայ մրցիլ օտար արուեստագէտներու հետ։ Ձեւերը մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ գիւթական։ Քսան մրցակիցներու մէջէն մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին կարգ մը գործեր։

Մրցողներուն մէջ բարի նախանձ մը արթնցնելու համար, հօս անուններ չպիտի տամ։

Կ'արժէ յիշատակել նաեւ գործ մը, որ բեմին վրայ, քննիչներու աչքէն բնաւ չվրիպեցաւ։ Պզտիկ աղջնակի մը նոյնքան խնամքով պատրաստուած մազերուն աջ կողմը կը փայլէր տարազիր եռագոյնը, իսկ ձախ կողմը Ֆրանսականը։

55 օրիորդներ, որոնց մազերուն վրայ հայկական արուեստը կը փայլէր, տ'Իվրիի գեղեցիկներուն գեղեցկին առաջնորդութեամբ, երեք անգամ շրջան ըրին բեմին չորս կողմը։ Մինչ լոյսը իր գունաւոր ցոլացումովը աւելի կը գեղեցկացնէր հայ ձեռքին արդիւնքը։

Բոլորս մէկ քաջալերենք այս պատուաբեր ձեռնարկը, վաղը հպարտութեամբ վայելելու համար մեր հայրենիքին մէջ։

Ցուցահանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ հայկական եւ եւրոպական պար, որոնք տեւեցին մինչեւ առաւօտ։

Մ. Պէրպէրեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 6 յունուար (Յառաջ).— Յաճախ գրած ենք մեր գաղութի մասին, որ 10—11 տարուան կեանք մը ունի։ Թիւը առհասարակ 3000—3500 եղած է միշտ, միայն այս վերջին մէկ երկու տարուան անգործութեան պատճառաւ քիչ մը նուազած է, բայց 3000էն պակաս չէ։

Մեր հայրենակիցներէն շատեր հըն նորհիւ իրենց աշխատասիրութեան սեփականատէր եղած են (տուն, արճարան, կօշիկի խանութ, դերձակ, մսագործ, հացագործ, նպարավաճառ, պտղավաճառ, բաղնեպան, սափրիչ, թիթեղագործ եւն.)։ Ձենք խօսիր շրջուն մանրավաճառութեան մասին որուն մէջ նոյնպէս մեր հայրենակիցները աչքի կը զարնեն։

Դժբախտաբար այս վերջին 2—3 տարիներու տագնապը զգալի եղաւ թէ սեփականատիրոջ թէ առեւտրականին եւ մանաւանդ բանուորին համար։Ունինք հայրենակիցներ որ չորս տարիէ ի վեր անգործ են։ Բայց նըպաստ կը ստանան։ Օրական (ընտանիքի թիւին համեմատ) 7էն մինչեւ 18 — 20 ֆրանք ստացողներ կան, բայց Մարսէյլի պատմութիւնը շատերուն քունը խանգարած է. մանաւանդ որ գործերը բացուելու նշաններ չկան։ Ընդհակառակն, մէկ - երկուքով բոլոր գործարաններէն ալ միշտ բանուորներ կ'արձակուին։ Այստեղ առայժմ 100ին 10ի օրէնք չկայ, ոչ ալ զրոյց. բայց օրականներու կրճատում եղաւ, ժամը 4—5 սու կտրեցին։ Անշուշտ բանուորները տրտմեցան, բայց անգործներու պատկերը աչքի առջեւ բերելով, իրենք զիրենք բախտաւոր կը նկատեն որ գէթ գործ մը ունին։

Լիոնի «Փրօկրէ» թերթը Վալանսի անգործ Հայերու թիւը գրած էր վերջերս. անշուշտ միայն անոնք որ նըպաստ կը ստանան,—102 հոգի, բայց չէր ըսած թէ միայն ընտանիքի տէ՞րե՞րն են թէ բոլոր անգործները։ Ընտանիք կայ որ 4 աշխատաւոր ունէր, բայց այսօր բոլորն ալ անգործ են եւ միայն մէկը բոլորին անունով նպաստ կը ստանայ։ Ուրեմն մէջին հաշուով Վալանսի մէջ 300անգործ Հայեր կան։ Դեռ չենք հաշուեր անկանոն թուղթ ունեցողները որ քանի մը տասնեակ են։

Նոր տարուան առթիւ նպաստի սնտուկէն, առանց խտրութեան, անգործներու փոքրիկներուն նուէրներ բաշխուեցան։ Նոյնպէս իւրաքանչիւր ընտանիքի մէկ մէկ նապաստակ կամ հաւ տրուեցաւ։ Անշուշտ գնահատելի է Վալանսի իշխանութիւնը, ինչպէս եւ ժողովուրդը որ այդ նպատակով շուրջ 30.000 ֆր. նուէր ըրած էր նըպաստի սնտուկին, համդանակութիւն կատարելով։ Այս առթիւ մասնանշեմ ամօթալի պարագայ մը,— Կարգ մը հայրենակիցներ իրար կը քաշքշեն մէկը միւսին հետ խօսով, քէն, դատ դատաստան, որքան կ'ուզէք։Ձկրցանք հասկնալ եւ այսպիսիներուն հասկցընել թէ ո՞ւր կ'երթանք այսպէս։ Ամէնէն չնչին բանին համար կը դիմեն դատարան առանց հաշուելու որ եթէ 100 ֆր. պիտի շահին, 150 ֆր. պիտի ծախսեն։ Եթէ այսպէս շարունակուի, տեղացիներուն զգացումները պիտի վիրաւորուին անտեղութեան։ Արդէն իսկ դատարաններէն մինչեւ յետին բանուորը զզուանք կը յայտնեն։ Զգոյշ եւ շրջահայեաց ըլլանք։

Ն. Թէպոյեան

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

—•—

ՌՕՄԱՆ, 6 յունուար (Յառաջ).— Այսօր կիրակի, ընկերվարականներու սրահին մէջ տօնուեցաւ Մանուկներու Օրը։ Կ. Խաչը ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութիւնը ապահովելու համար։ Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուեցաւ մանուկներով եւ երկսեռ հասարակութեամբ։ Կ. Խաչի ատենապետուհին տիկ. Արաքսի Թորոսեան, հանդէսը բացուած յայտարարեց «Յառաջ նահատակ» քայլերգով որ շատ յաջողութեամբ երգուեցաւ մանուկներու կողմէ։ Տիկին Նուրիցա Շէհէրլեան հանդէսի նշանակութիւնը բացատրեց եւ կոչ ըրաւ ներկաներուն որպէսզի թեւ ու թիկունք հանդիսանան Կ. Խաչին։ Յաջորդաբար հայրենասիրական արտասանութիններ ըրին՝ Մ. Զաքարեան, Գինոսեան քոյր եւ եղբայրները, Մարիցա Զիլինկիրեան, Արտաշէս Թորոսեան, Ալիս Խուպիկեան, Յ. Միրաքեան, Թաշճեան քոյրեր, Մանուէլ Թաշճեան, Տէրտէրեան քոյրեր, Յ. Մանուկեան, Քէփէնէկեան, Պիլալեան, Զապէլ Ճիզմէճեան, Աւետիքեան, ՏիրուհիԱյվազեան,Ա.Գէորգեան Տօնէլեան, Արեգնազ Գրիգորեան, Հայաստանէն վերջերս հասած Մալաթիացի փոքրիկն Վարդուհի Տէր Յակոբեանի երգերը եւ արտասանութիւնները այնքան յաջող էին որ ժողովուրդին փափաքին վրայ կրկնուեցան։ Մեներգներ ըրին Անուշ Գէորգեան, Նունիա Գէորգեան եւ ուրիշներ։ Քանի մը փոքրիկներ խմբովին արտասանութիւններ ըրին։ Մէկ խօսքով բոլոր մանուկներն ալ թէ լաւ արտասանութիւններ ըրին եւ թէ իրենց երգերով պահ մը մոռցնել տուին օտարութեան դառնութիւնը։

Հաւ մը եւ շիշ մը ճերմակ գինի, Պ. Գալուստ Տիգրանեանի կնքահայրութեամբ աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը։ Շահեցաւ Պ. Ս. Աւետիքեան Ռոմանի հացագործը։ Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ տեղի ունեցաւ նուէրներու բաշխումը։ Տեսնելու արժանի էր փոքրիկներուն ուրախութիւնը։ Ընդհանուր առմամբ հանդէսը Կ. Խաչի մասնաճիւղին համար յաջողութիւն մը եղաւ։ Կ'արժէ գնահատել տիկիններ Թորոսեանի, Շէհէրլեանի եւ Օր. Տիգրանուհի Սոաֆպօլեանի, ինչպէս եւ բոլոր անդամուհիներուն աշխատանքը։ Կ. Խաչի անդամուհիներու ազնիւ զգացումներուն թարգման հանդիսանալով ջերմ շնորհակալութիւններ կը յայտնեմ Պ. Պ. Ասատուր Մանուկեանին, Երուանդ Լուսեղէնեանին եւ Բիւզանդ Պալեանին որոնք ինքնաբերաբար հանդէսին յաջողութեան սատարեցին։

Օրիորդներ եւ տիկիններ, ապրիք, աշխատեցէք միշտ այսպէս գաղութը ձեզի հետ է։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով եւ հանդիսականները ակամայ բաժնուեցան ստեղծուած ջերմ մթնոլորտէն։

Ս. Պիլալի

ՏԽՐՈՒ՜ՆԻ

=•=

ՎԱԼԱՆՍ.— «Յառաջ» հաղորդած էր Կարապետ Մուշիկեանի անձնասպանութիւնը։ Ո՞վ էր այս երիտասարդը։

Խարբերդի Քէսրիկ գիւղի հարուստ ընտանիքի մըզաւակը.1915ի արհաւիրքէն մինակը կ'ազատի հազիւ 17 տարեկան։ 1917ին Խարբերդէն կ'անցնի Տէրսիմ եւ անկէ Կովկաս։ Կ. Մուշիկեան տեսնելով իր բախտակիցները որոնք հայրենիքի գաղափարով եւ վրէժի զգացումով կը զինուորագրուին Անդրանիկի, Մուրատի, Սեպուհի եւ ուրիշներու հրամանատարութեամբ, կը միանայ անոնց, արդար վրէժխնդրութեամբ։ Անմիջապէս կը մտնէ Մուրատի գունդին մէջ եւ կը մեկնի ճակատ։ Մասնակցած է մէկէ աւելի օրհասական կռիւներու։ Մինչեւ Հ. Հանրապետութեան խորտակումը ծառայած է հայրենիքին։

Յետոյ կ'անցնի Յունաստան եւ կը մտնէ յունական բանակին մէջ, կը մասնակցի Իզմիրի կռիւներուն եւ երբ հոն իր նպատակին չի հասնիր, կ'անցնի Սուրիա։ Երկու տարի ալ այնտեղ Ֆրանսական բանակին կը ծառայէ, եւ կը յուսահատի։ 1930ին Ֆրանսա կու գայ միանալու իր հայրենակիցներուն, բայց այս տեղ ալ ուրիշ դժուարութեանց կը մատնուի։ Աշխատանքի թուղթ չի կրնար ունենալ, այս կամ այն կողմը թափառելէ յետոյ, շուրջ երկու տարի է որ Վալանս եկած էր, իր հայրենակիցներուն մօտ։ Ճէրանեան ընտանիքը իբրեւ իրենց հարազատը առաւ իրենց քով եւ եղբօր պէս կ'ապրէին։ Կաղանդին բարեկամներով եւ ընկերներով կը զուարճանայ, գիշերը կ'երթայ պառկելու եւ չենք գիտեր թէ ինչ բանի տարուելով երկտող մը կը գրէ ու սեղանին վրայ կը դնէ « մնաք բարով » ըսելով։ Առտուն լուր կը տրուի թէ Կարապետ հոգեվարք է։ Կը փոխադրուի հիւանդանոց, բայց անօգուտ։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Կարապետ։

Ն. Թ.

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՈՒՐՔԸ

Բերայի Կալուածոց հոգաբարձութիւնը 500 ոսկի տրամադրեց Ղալաթիոյ թաղականութեան, որպէսզի իր կողմէն ալ գումար մը աւելցնէ վրան եւ վճարէ Կեդրոնականի ուսուցիչներու շահատուրքին մէկ մասը։

Կեդրոնականէն պահանջուած տուրքը 1500 ոսկի է, 100ին 10 տուգանքով միասին, նկատելով որ ամիսներէ ի վեր չէ վճարուած ուսուցիչներու շահատուրքը։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—•—

«Յուսաբեր» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.).

— «Ամէն ժամանակաշրջան իր արտայայտութիւնը կը գտնէ արուեստի ու մանաւանդ գրականութեան մէջ։ Եւ այդ՝ գրական երեւոյթ մըն է ազգային հաւաքականութեան համար, որքան ատեն որ ժամանակի ձգտումը չինարար է, այսինքն՝ կը բխի այդ հաւաքականութեան իրական, ճիշդ ըմբռնուած պահանջներէն։

Այդ պարագային արուեստ, գրականութիւն — եւ առհասարակ ամբողջ մտաւոր - հոգեկան շարժումը — կը կրեն խոր հաւատքի դրոշմը, իրենք կը դառնան հաւատքի ու ներշնչման անսպառ աղբիւր ամբողջ սերունդներու համար։

Այդպէս եղան մեր ազատագրական պայքարի շրջանին ծագած գրական երկերը. ու այդպէս են նաեւ անոնք, որ մեզ կը կոչեն այսօր դէպի նոր կեանքի ստեղծման աշխատանքը. վասնզի ինքնաբուխ ոգեւորութեամբ թաթաւուն այդ երկերը կը ծնին հաւատք մը, որով համակուած է ոչ միայն ինքը ստեղծագործողը, այլ եւ ամէն անոնք, որոնց հոգիներուն մէջ կ'արձագանգէ իր խօսքը. ըսել է՝ ամբողջ սերունդ մը. եւ ամէնէն առաջ՝ խանդավառման սրբազան հուրը իր կուրծքին տակ կրող երիտասարդութիւնը։

Արդարեւ, միշտ ան եղած է, այդ երիտասարդութիւնը, որ արտայայտութիւն կուտայ զինքը առինքնող ոգիին եւ հանապազ ճամբայ կը փնտռէ արտաքին ու ներքին կեանքի տորկացումէն։ Ու հայ պայքարի առաջին իսկ օրերէն նոյն երիտասարդութիւնն էր, որ ծառացաւ մեր ազգին մարմինն ու հոգին քայքայող ուժերու դէմ։ Թէ որքան դաժան էր իր մղած պայքարը, կը տեսնուի ոչ միայն իրմէ խլուած անթիւ զոհերէն, այլ եւ այդ պայքարէն ելած գրականութենէն, որ՝ ըլլալով ամբողջ ժամանակի մը հարազատ արտայայտութիւնը՝ կերտողը եղաւ նաեւ ներկայի հայ հաւաքական կամքին։

Եթէ մեր շարժումը, հակառակ իր անլուր ձախողանքներուն, երբեք յուսալիք չեղաւ, այդ՝ հոգեպարար արդիւնքն է անտեղիտալի հաւատքին հայ երիտասարդութեան եւ այն բոլոր հայ մարդոց, որոնք՝ թէեւ տարիքով անցեալ սերունդներուն պատկանող՝ իրենց ձգտումներով ու տրամադրութիւններով միշտ այդ երիտասարդութեան շարքերուն մէջ են։

Անվերապահ նուիրում, ինքնուրաց անձնազոհութիւն, անքակտելի կապ հարազատ ժողովուրդին հետ — այս յատկանիշերով օժտուած է այն տիպարը, որ ելաւ հայ յեղափոխութեան հնոցէն եւ իր անմոռանալի կերպաւորումը գտաւ հայ գրականութեան մէջ։ Եւ հոն, այդ նոյն գրականութեան մէջ, ցոյց տրուեցաւ ճամբան, զոր պէտք էր քալել դուրս գալու համար հայ խաւարէն ու երկչոտ յուսահատութենէն դէպի հայ ցեղային ազատագրութեանց հաւատքին վրայ հաստատուած լուսաւոր բարձունքները»։

Պուլկարիա կ'աքսորէ թուրք մտաւորականներ

«Ճիւմհուրիէթ»ի Սոֆիայի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ Պուլկար կառավարութիւնը Շումլայէն հեռու տեղեր աքսորած է Թուրք յայտնի ճարտարագործներէն կաշիի գործարանատէր Մուսթաֆա Թաքարը օղլու եւ փաստաբան Պէսիմ Հիլմի։ Պատճառը այն է որ իբր թէ յիշեալները Պուլկարիոյ Թուրքերը գաղթելու կը մղեն։

Կառավարութիւնը աքսորի սպառնալիք ըրած է նաեւ Ռուսճուքի Թուրք հարուստներուն ու մտաւորականներուն, որոնք իբր թէ կապ կը պահեն եղեր Պուքրէշի դեսպան Պայ Համտուլլահ Սուպհիի հետ։

Թղթակիցը դիտել տալէ վերջ թէ Թուրքերը Պուլկարիայէն հեռացնելու քաղաքականութիւնը ոչ թէ Թուրքերն են որ կ'ընեն, այլ նոյն ինքն պուլկար հարուստներն ու պաշտօնեաները, կը հարցնէ. «ի՞նչ է նպատակը այս քաղաքականութեան, որ սիսթէմաթիք կերպով ի գործ կը դրուի Պուլկարիոյ Թուրք հարուստներուն ու մտաւորականներուն դէմ, որոնց թիւը շատ սահմանափակ է արդէն»։

Գործազուրկներու ցոյցը Յունուար 12ին

Փարիզի շրջանի գործազուրկներու կոմիտէներու միութիւնը «անօթութեան արշաւ» մը սարքած է յունուար 12ին։ Ծրագրին համաձայն, հազարաւոր գործազուրկներ դէպի Երեսփ. ժողով պիտի քալեն Սէնի, Սէն - է - Մառնի եւ Սէն է Ուազի նահանգներէն։ Անոնք պիտի փորձեն ուղղակի երեսփոխաններուն բացատրել իրենց պահանջները։ Գաւառներէն ալ բազմաթիւ պատուիրակութիւններ պիտի գան, ի դիմաց հարիւր հազարաւոր գործազուրկ բանուորներու։ Այս առթիւ աշխատաւորական թերթերը դիտել կուտան թէ փոքրամասնութիւն մը միայն կ'օգտուի գործազրկութեան նպաստէն – որ ինքնին անբաւական է – իսկ 36,000 համայնքներ ոչ մէկ նպաստ կը բաշխեն։ Ցուցարարները պիտի պահանջեն 1. գործազրկութեան ազգ. սնտուկ մը հաստատել ի հաշիւ պետութեան.– 2. Օրական երկու փրանք աւելցնել նպաստը.– 3. Բնակարանի վարձքէ ազատ կացուցանել գործազուրկները, հատուցում տալով փոքր սեփականատէրերուն. – 4. Ապահովագրութիւն հաստատել գործազրկութեան դէմ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԱՆՏԷՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

— Շնորհաւոր Ծնունդ ըսաւ Պավլիցի սպան։

— Փոխադարձ շնորհաւորութիւններս, բարեկամ, պատասխանեց Ճիւլիըն շատ մտերիմ շեշտով։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այդքան մաքուր անգլերէն կը խօսիք եւ գեղեցկօրէն կ'երգէք «Աննի Լօրի»ն։

Պավլիցի տեղակալը խնդաց.

— Ես կէս Անգլիացի կամ Սկովտիացի եմ. հայրս Էտինպըրկցի է. ես ալ «Սկովտիացի երիտասարդներուն երգին գիրք»ովը սնած ու մեծցած եմ։

— Փրոֆէսէօրի մը պէս կ'երգէք, հրաշալի՛ էր։

Պավլիցի սպան դարձեալ ժպտելով՝

— Պատերազմէն առաջ Միւնիխի օփերային մէջ էի. հոն է որ քիչ մը երգել սորվեցայ։ Թոյլ տուէք որ ես ալ ձեզ շնորհաւորեմ բերանի օրկանին մէջ ունեցած ձեր ճարտարութեանը համար։

— Նուագի սիրահար մըն եմ, ըսաւ Ճիւլիըն համեստօրէն։

Եւ վայրկեան մը շուրջը դիտելով տեսաւ որ գերմանացի եւ անգլիացի զինուորները եղբայրացած էին, կարծես զինակից ընկերներ ըլլային։

— Յիմար բան է այս պատերազմը. դեռ որքա՞ն ատեն պիտի տեւէ։

Պավլիցի սպան ուսերը ցնցելով.

— Աստուած գիտէ, ասոր վերջը չեմ տեսներ. թերեւս տարիներ տեւէ։

— Տարինե՞ր, Տէր Աստուած, ի՞նչ կ'ըսէք, պատասխանեց Ճիւլիըն արտաբեկ. բայց յիմար բան է այս անձնասպանութիւնը. այնպէս չէ՞։

Պավլիցի սպան գլուխովը հաստատական նշան մը ըրաւ.

— Գերագոյն յիմարութիւն։ Ծուղակին ինկած ենք, խուսափում չկայ՝ մինչեւ որ աշխարհի կէսը փճանայ եւ միւս կէսը չատերը մեռնին։ Ցեղային մրցակցութիւն եւ ազգային հպարտութիւն. ամէն կողմէն անելավառ քաղղչութիւն։

Ճիւլիըն աչքերը դարձեալ Անտէր Երկրի շուրջ պտըտցուց.

— Իրաւ որ հակաբնական է ասիկա, յարեց մտախոհ երեւոյթով։ Մեր զինուորներուն նայեցէք. զիրար ատողներու երբեք չեն նմանիր. հիմակ որ իրարու դէմ դիմաց կը գտնուին, չեն ուզեր զիրար սպաննել։

Իրօք ալ Գերմաններն ու Անգլիացիները իրարու հետ սրտանց կը խնդային։ Ճիւլիընի նուագածուներէն մէկը երիտասարդ Պավլիցիի մը հետ կը պարէր։

— Մեր այս ելոյթին համար կը վախնամ որ պատժուինք, դիտել տըւաւ Պավլիցի տեղակալը ժպտելով։ Պատերազմի օրէնքներուն դէմ է։ Եթէ գլխաւոր բանակատեղիներն իմանան այս դէպքը, ի՞նչ կրնայ պատահիլ։

Ճիւլիըն Հիթ ուսերը թօթուեց.

— Խիստ յանդիմանութիւն մը անշուշտ. բայց կ'արժէ չէ՞։ Ուրախ եմ ձեր երգած «Աննի Լօրի»ն լսելուս համար ... Ալլօ, ի՞նչ է այդ ամէնը։

«Այդ ամէնը» որոշ խրախճանք մըն էր որ կը տեսնուէր անգլիական գծին վրայ, աւազի պարկերուն ետեւ։ Փողեր կը հնչէին, բազուկներ կը շարժէին։ Անտէր Երկրի վրայ կը լսուէր կատաղի պոռչտուքը գնդապետին, որ Ճիւլիըն Հիթի «ծեր մարդն» էր։

— Ե՛տ դարձէք, ե՛տ դարձէք, տխմարներ, չէ՞ք գիտեր թէ պատերազմ կայ. բոլոր սրբութիւններուն վրայ կ'երդնում որ ձեզ պատերազմական ատեանին առջեւ պիտի հանեմ։

Ճիւլիըն բարձրաձայն խնդաց.

— Վախնամ մեր Ծնունդի ուրախութիւնը դէչ վախճան մը պիտի ունենայ. կը ցաւիմ։

— Առէք ասիկա որպէս յիշատակ, ըսաւ Պավլիցին եւ անոր երկարեց արծաթեայ սիկարի տուփ մը։

Ճիւլիըն ատոր փոխադարձեց գրպանի կաշեկազմ գիրքով մը, զոր իր քոյրը Պէթի՝ Ծնունդի առթիւ իրեն նուիրած էր։ Անոր վրայ իր անունին սկզբնատառերը կային ոսկիով դրոշմուած՝ Ճ. Հ.։

Ձեռքի տխուր սեղմումներ։

— Երջանիկ Ծնունդ, յարեց փոքրադարձելով Պավլիցին։

Անշուշտ որ ատոր համար խրախճանք կար։ Ճիւլիըն բուռն կերպով յանդիմանուեցաւ իր գնդապետէն, եւ իր նման կարգ մը անմիտ արարքներուն որպէս պատիժ, յաջորդ շարթուն գիշերային արշաւանքի մը ղըկուեցաւ, որպէսզի թշնամի բանակէն զինուոր մը գերի բերէ գլխաւոր բանակատեղին, հարցաքննութեան համար։

Դիպուածէն աւելի բան մըն էր որ այս արշաւանքին համար ընտրուած բոլոր սպաներն ու զինուորները Ծնունդի օրուան նուագածուներն էին։ Երիտասարդ Պըրտսիտ մէկն էր անոնցմէ որոնք կը կարծէին թէ ասիկա դիպուածէն աւելի բան մըն էր։

— Մահավճիռ մըն է ասիկա, ըսաւ տխրօրէն։

Առաջին մահացու գնդակը ստացողը եղաւ տասնապետ Ճէկօն,— ան որ փէննինոյ սուլիչով սրախաղի մը նման գեղգեղած էր — գերմանական գիծերէն, երբ թշնամին Անտէր Երկրի վրայ եօթը մարդոց սողալը նշմարեց։ Կատաղի հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ այն մարդոց կողմէ որոնք դեռ քանի մը օր առաջ նոյն այդ զինուորներուն Ծննդեան շնորհաւորութիւններ ըրած էին։ Այս հրացանաձգութեան յաջորդեց թշնամի թնդանօթներուն որոտումը։ Ճիւլիըն իր բազուկը կայծակի նման բանէ մը զարնուիլն զգաց, սկսաւ աւելի արագ սողոսկիլ, եւ երեան ի վար ցեխին մէջ մխրճուեցաւ. քիչ վերջ դարձեալ բան մը զպաւ աջ սրունքին. փորձեց սողալ, բայց շատ տկար էր։ Աչքերուն վրայ մթութիւն մը եկաւ եւ իրեն այնպէս թուեցաւ թէ խոր քունի մէջ ինկած է։ Աստղերը վրան կը փայլէին երբ արթնցաւ. ուզեց ոտքի կանգնիլ, սակայն ձեռքն ու ոտքը չէր կրնար շարժել։ Գլուխը քիչ մը վեր բարձրացուց եւ տեսաւ որ դեռ Անտէր Երկրի մէջ կը գտնուէր, իրմէ քանի մը մէթր հեռուն, հանդարտ կերպով պառկած էր իր զինուորներէն մէկը։ Քանի մը անգամ տկար ձայնով մը կանչեց անոր, պատասխան չկար։ «Կարծեմ մեռած է», մտածեց Ճիւլիըն, յետոյ քանի մը վայրկեան վերջ, «կարծեմ ես ալ կը մեռնիմ»։

Քանի մը ժամեր սահած ըլլալու էին, որովհետեւ Անտէր Երկրի վրայ ցըցալոյսը կը ծագէր, երբ ձեռքի մը հպումը զգաց իր մարմնին վրայ։ Յետոյ բարեկամական ձայն մը.

(Մնացեալը յաջորդով)

(6)

յայտնութիւններ ընել, ինչպէս խոստացած էր։ Պնդեց թէ ինք զոհն է ոստիկանական գաղտնի խաղերու, եւ խնդրեց ազատ արձակել։ Այս առթիւ յատկապէս ամբաստանեց ոստիկանութեան տեսուչ մը։

ՎԵՑ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Մոսկուայի մէջ եւ պիտի դատապարտուին իբրեւ պատասխանատուները չոգեկառքի նոր արկածին, որուն հետեւանքով 23 հոգի մեռած եւ 79 հոգի վիրաւորուած են։

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԶԱՒԱԿԻՆ առեւանգութեան եւ սպանութեան դատավարութիւնը կը շարունակուի Ֆլէմինկթընի մէջ։ Առջի օր երկու վկաներ, որոնց մէկը 87 տարեկան դրացի մըն է, յայտնեցին թէ կը ճանչնան ամբաստանեալ Հաուփթմանը, որ առեւանգութեան գիշերը ինքնաշարժով եկած եւ սանդուղով մը բարձրացած է երախային գտնուած սենեակը։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԴԱՏԱԽԱԶ եւ պետական խորհուրդի անդամ Փրուհարամ 1927ին միջնորդած եւ ներում ստացած ըլլալով Սթավիսքիի մեղսակիցներէն փախստական Փոլնէրի համար, ստիպուեցաւ հանդստեան կոչուելու խնդրագիր տալ։ Ուրիշ խօսքով՝ քաղաքավարի պաշտօնանկութիւն։

ԴԱՏԱԿԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՄԱՆ ծրագիր մը կազմած է կառավարութիւնը եւ պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, ապահովելու համար արդարադատութեան անկախութիւնը։

ԽՐՈՒԱԹԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ անդամներէն Արթուկովիչ, որ Անգլիայէն վտարուելով ձերբակալուած էր Ֆրանսայի մէջ, չորգենաւ դրուեցաւ, Եուկոսլավիոյ յանձնուելու համար։ Ձախակողմեան թերթերը այս կարգադրութիւնը կը համարին խախտում ապաստանի իրաւունքի։

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ մը կը պատրաստէ պուլկարական կառավարութիւնը, զարկ տալու համար հողագործութեան, ճարտարագիտութեան եւ առեւտուրին։ Միջոցներ կը խորհուին նաեւ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։

ԿԵՂԾՄԱՇԿԻ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՄԸ կը տիրէ Անգլիոյ մէջ։ Մասնաւորապէս վարակուած է Լիզ քաղաքը, ուր 300 նոր դէպքեր պատահեցան անցեալ շաբթու։ Մասնագէտներ կ՚ըսեն թէ մինչեւ հիմա այսպիսի համաճարակ տեսնուած չէր։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան» Գրադարանը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ կը պատրաստուի մօտ օրէն ներկայացնել ՎԱՐԴԱՆԱՆՑը, կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս պարագան։

Մանրամասնութիւնները շուտով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ
եւ մասնակցութեամբ՝ ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՍԱՆԵՐՈՒ։

կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ

20 Յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին,
ընկերվարականներու սրահին մէջ (Café Pommet)։

Տղաներու համար մուտք՝ 2 ֆրանք։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ
ԵՐ. ՕՏԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍՆԵԼՈՒ ԱՌԹԻՒ

12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
«Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը 61, Rue Mr. le Prince.
Խօսք կ՚առնեն՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ,
Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ուրիշներ

Մուտքը՝ ազատ է։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ազգ. կեդր. վարչութիւնս կը ծանուցանէ յարգոյ հայ հասարակութեան թէ որոշած է Առաջնորդ. Սրբ. բազան Հօր ժամանման եւ այլ ծախուց համար, ի նպաստ Ազգ. Առաջնորդարանին ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ մը կազմակերպել յառաջիկայ փետր. 2ին շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս Brebant Marseillaisի մէջ։

Այս առթիւ կազմուած է կարգադիր Մասնախումբ մը որ սկսած է նախնական պատրաստութեանց։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չի խաչաձեւել այդ թուականը։ (*Կնիք*)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ *ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ*
12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ
երգ, պար, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ։
Մանուկներուն պտուղ պիտի բաժնուի։
փոքրիկներուն մուտքը ազատ է։ Մեծերու համար 2 ֆրանք։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, **Salle HOCHE**ի ՄԷՋ
կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը։
Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեանի, որ իրենց սրահը ձրի տրամադրեցին «Մանուկներու Օր»ը տօնելու։ Շնորհակալութիւններ նաեւ յոյն հայրենակիցներ J. Nicolasի եւ B. Persidèsի, որոնք շոքոլա եւ պտուղ նուիրեցին մանուկներուն բաժնելու։

×

Փարիզի Ազքատախնամ ընկերութեան վարչութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Մ. Սեբեթեանի, որ ընկերութեան նուիրեց *100* քիլօ լուբիա, *100* քիլօ բրինձ եւ *50* քիլօ շաքար, որոնք բաշխուեցան *83* չքաւոր ընտանիքներու։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը *12* Յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին սովորական հաւաքատեղին, *253*, Րիւ ժան Ժաք Րուսօ։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կեդր. վարչութեան ներկայութեան։

Կը հրաւիրուին անդամները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ըսէք Պ. եւ Օր. Հայաթին որ անմիջապէս հոս գան, ըսաւ էտըմսին որ դանդին ձայնին առնելով ներս եկած էր։

— Այդ երիտասարդ Սթէֆըն Հայաթի պատմածներուն կատարելապէս վստա՞հ էք, Ճօն։ Ըսել կ՚ուզեմ որ արդեօք հօրը ո՞ւր գտնուիլը չի գիտեր, եւ որդիական պարտականութենէ մղուած՝ իրողութիւնը չի՞ ծածկեր, հարցուց Հ. Ա. անոնց վար իջնելու համար սպասած միջոցին։

— Ճշմարտութիւնը պատմելուն բացարձակապէս վստահ եմ, անոր պատմութիւնը իմանալէս վերջ ուրիշ կերպ չեմ կրնար մտածել, պատասխանեց Սըր Ճօն։

— Ուրեմն մեր պահանջած տեղեկութիւնները միայն նաւապետ Նէլսընը կրնայ տալ։

— Այնպէս կը թուի, համաձայնեցաւ Սըր Ճօն։

— Այս խնդրին մէջ այդ նաւապետին բռնած ընթացքը չեմ կրնար ըմբռնել. Ճէյմս Հայաթին որպէս գործիք ծառայած է... ինչո՞ւ։ Դուք գինքը տեսաք Ճօն, ի՞նչ տեսակ մէկն է։

— Կատարեալ ծովլի շուն մը, եթէ ինչ ըսելս կը հասկնաք, երկաթի պէս կարծր, մեռելի մը պէս ուղիղ, սակայն ահարկու թշնամի մը՝ եթէ իրեն հակառակ գտնուիք...

Ահա այդ մարդուն նկատմամբ իմ կրած տպաւորութիւնս։

— Գէշ տպաւորութիւն չէ Ճօն։ Ուրեմն ինչո՞ւ թոյլ տուած է որ այս ոճիրները կատարուին, եթէ ոստիկանութեան լուր տուած ըլլար անոնք կարելի կ՚ըլլար արգիլել։

— Սթէֆըն Հայաթի տուած պատճառաբանութիւնը միայն կրնամ տալ, որ ժամանակին այս Ճէյմս Հայաթը իր կեանքը վտանգի տակ դնելով նաւապետին կեանքը փրկեր է. ուստի նաւապետը կը խորհի որ լռութիւն պահելով անոր հանդէպ ունեցած իր պարտքը կատարած կ՚ըլլայ։

— Հըմ, մրմնջեց Հ. Ա.։

Դրան դուրսը ոտքի ձայներ լսուեցան. Զարան ու Սթէֆըն ըլլալու էին։ Սըր Ճօն դէպի իր բարեկամը քայլ մը առնելով,

— Հ. Ա. կարելի եղածին չափ ջանացէք որ Զարան բան մը չիմանայ, ըսաւ։

— Զարա՞, այդպէս է անունը։ Գեղեցիկ անուն է Ճօն։

Ձեռքիս եկածը պիտի ընեմ, բայց պէտք է ընդունիք թէ արդարութիւնը պէտք է գործադրուի։

— Կը հասկնամ։ Այդքան միայն կրցաւ ըսել Սըր Ճօն, որովհետեւ այդ միջոցին դուռը բացուելով երկու երիտասարդները ներս մտան։

— Զարա, Սթէֆըն, ձեզ կ՚ուզեմ ծանօթացնել շատ հին մէկ բարեկամիս Պ. Տէյվիսին, օգնական - ոստիկանապետ Սքօթլէնտ Եարտի մէջ։

Սըր Ճօն երիտասարդներու ներս մտած միջոցին անոնց քովիկը գացած կեցած էր։

Հ. Ա. անոնց դարձաւ չրթունքներուն վրայ ժպիտով մը։ Վիրաւորյժը սակայն նկատեց որ անոր սուր աչքերը երկուքն ալ վերէն վար չափեցին։

Ներկայացուելու միջոցին Սթէֆըն թեթեւ մը գունատեցաւ։ Առիկա իրեն համար տանջանք մըն էր, գիտնալով որ կասկածի տակ կը գտնուէր։ Զարան, որ իր նորաստաց երջանկութեան մէջ, ամէն ցաւերը մոռցած էր, Հ. Ա.ի ժպիտին պատասխանեց իր ամենադիւթիչ ժպիտներէն մէկովը։

Հ. Ա. ձեռքը երկարելով յառաջացաւ, նախ երիտասարդին յետոյ աղջըկան ձեռքը սեղմեց ըսելով,

— Ուրախ եմ ձեզ ծանօթանալուս համար Պ. Հայաթ, եւ ձեզ Օր. Հայաթ։

—Կը կարծէի որ վաղեմի բարեկամ մըս, Ճօնը չափազանցած էր, Օր. Հայաթ, բայց ես ինքս հիմակ կը տեսնեմ թէ ստորագնահատած է լոկ, ըսաւ աղջկան։

Զարան տարտամօրէն անոր նայեցաւ։

— Չափազանցուած... ստորագնահատած... չեմ հասկնար ըսաւ։

— Ըսաւ որ գեղեցիկ էք, մինչդեռ օրիորդ, առանց չափազանցելու կրնար կէս երկվեցեակ ածականներ աւելցնել, շնորհալիօրէն պատասխանեց Հ. Ա.։

Զարան անոր հետաքրքիր նայուածքէն կարմրեցաւ։

— Իրա՞ւ կ՚ըսէք, Պ. Տէյվիս, չեմ կարծեր... սկսաւ աղջիկը, եւ Ճէք Փիրսընի յանկարծական ներս մտնելուն վրայ խօսքը ընդհատեց։

— Պարոն, գոչեց այս վերջինը, առանց նկատի առնելու որ երկու անծանօթներ կային հոն, անմիջապէս պէտք է Եարտ երթանք։ Լուր տրուած է թէ Սպիտակ Արծիւը մտադրած է իր վերջին հարուածը տալ այս գիշեր։

— Այս գիշե՞ր, Տէր ողորմեա։ Այդ լուրը ո՞ւրկէց ստացուած է, հարցուց Հ. Ա. աճապարանքով։

— Եարտէն լուր ղրկեցին պարոն, մէկը հեռաձայնած է առանց անունը յայտնելու։

Հ. Ա. Սըր Ճօնին նայեցաւ։ Այս վերջինն ալ Զարային նայեցաւ. Ճէք Փիրսընը միայն նշմարեց որ Սթէֆըն Հայաթ չիյնալու համար աթոռը բռնեց։

ԳԼՈՒԽ 23

Ֆրէնք Իկըլ նստած էր այն միեւնոյն սենեակին մէջ, ուր քանի մը օրեր առաջ Սպիտակ Արծիւի չորրորդ ղոհին հետ տեսակցած էր. իր դիմացը կը կենար ուրիշ այցելու մը, քառասունոց անձ մը երկայնահասակ, աչխոյժ նայուածքով։

— Պ. Իկըլ կը թուի թէ Ուայթը սպաննուած միջոցին, ոստիկանութիւնը անոր վրայ գտած է ձեր անունը ուղղած նամակը։

Աթոռին վրայի մարդը ձեռքովը նշան մը ըրաւ, ըսել ուզելով թէ այդ տեղեկութիւնը արժէք չունի։

— Այնտեղ հասցէս չկար. ու յետոյ փոքր անունովս միայն ստորագրած էի։

— Օգնական ոստիկանապետն ու գաղտնի ոստիկան - քննիչ մը անմիջապէս Փլիմութ գացին, ըսաւ այցելուն։

— Ա՜հ, ըրաւ աթոռին վրայ նստող մարդը։

— Մարդերէս մէկը անոնց հետեւեցաւ։ — Լաւ։

— Կ՚երեւի այնտեղ կարեւոր բան մը չգտան, որովհետեւ Կլօրիայի մէջ շատ քիչ մնացին եւ հազիւ ցամաք ելած՝ օդանաւով Լոնտոն վերադարձան։ —Ետո՞յ։

Այցելուն ուսերը թօթուեց։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 11 Janvier 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԲԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2700

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ "ՐԱՖՖԻ,,ՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

= o–o =

Ռումանահայ գաղութի չորս համանուն միութեանց, «Րաֆֆի»ներու պատգ. ժողովին առթիւ, փորձեցինք պարզել անոնց առաւելութիւնները՝ իբրեւ գործօն ազդակներ երիտասարդական շարժման:

Կ'արժէ անգամ մը եւս արծարծել այս հարցը, պատգ. ժողովին քուէարկած բանաձեւերուն առթիւ: (Տես Գ. էջ):

Ինչպէս բացատրած ենք խմբագրական ծանօթութեան մէջ, այդ ուղեգիծը կը վերաբերի Պուքրէշի «Րաֆֆի»ին եւ անոր երեք մասնաճիւղերուն, սակայն ունի ընդհանրական հանգամանք:

Ո՛ր եւ է գաղութի երիտասարդական միութիւնը կրնայ ներշնչման եւ վերանորոգման առատ նիւթ գտնել անոր մէջ:

Միեւնոյն ատեն, այդ բանաձեւը կրնայ ծառայել իբրեւ ուղեցոյց կամ լրացուցիչ հրահանգ՝ նոր, ծրագրուած Միութեանց համար:

Ինչ որ յաջողեր է Ռումանիոյ չորս քաղաքներուն մէջ, պատճառ չկայ որ ձախողի ուրիշ տեղ:

Տարբերութիւնները շատ չեն՝ միջավայրէ միջավայր: Եւ եթէ մեծ երկիրները տեղական դժուարութիւններ կը ներկայացնեն, այդ նեղութիւնները ոչ թէ արգելք պէտք համարենք, այլ խթան:

Չէ՞ որ մեծ երկիրներու մէջ, մեր գաղութները, մանաւանդ երիտասարդ բազմութիւնները շատ աւելի կը կարօտին ինքնապաշտպանութեան ցանցերու եւ ծրագրեալ ու տեւական գործունէութեան:

✕

Ի՞նչ շինարար թելադրութիւններ կը պարունակէ «Րաֆֆի»ի պատգ. ժողովին բանաձեւը:

Ինչո՞վ կրնայ օգնել ան, ձեւաւորելու համար երիտասարդական շարժումը, համաձայն իւրաքանչիւր միջավայրի պահանջներուն, բայց տիրաբար ձգտելով հիմնական եւ կեդրոնաձիգ նպատակին,— ինքնապաշտպանութիւն՝ օտար ափերու վրայ, հաւաքական ապահովագրութիւն՝ նոր սերունդին սպառնացող «հրդեհ»ներու եւ «արկած»ներու դէմ:

Ընդունելով որ երիտասարդական միութիւն մը կը գործէ կամ պիտի կազմուի այսինչ գաղութին կամ քաղաքին մէջ, անոր աշխատանքներուն մաս կրնան կազմել.—

1. Նիւթեր՝ ինքնազարգացման համար:

2. Նիւթեր՝ Հայաստանի, հայ ժողովուրդի եւ դրացի ժողովուրդներու ճանաչման համար:

3. Բացատրական դասախօսութիւններ՝ ազգային տօներու մասին:

4. Վիճաբանական ասուլիսներ՝ օրուան հրատապ հարցերու մասին:

5. Նիւթեր՝ հիւրընկալ ժողովուրդի եւ հայ ժողովուրդի փոխադարձ ճանաչման համար:

6. Մասնագիտական դասախօսութիւններ գիտական, ընկերային, տնտեսական եւն.:

7. Նիւթեր՝ նուիրուած հայ պատմութեան կարեւոր դէպքերուն եւ դէմքերուն:

8. Նախաձեռնութիւն կամ մասնակցութիւն ազգ. տօներու:

9. Գուրգուրանք ազգ. առողջ աւանդութեանց, երգի, պարի եւ թատրոնի մասին:

10. Աջակցութիւն՝ ֆիզիքական կրթութեան, իբրեւ լրացուցիչ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութեան:

11. Փոխադարձ այցելութիւններ (Միութենէ Միութիւն) եւ զբօսական արշաւներ կամ պտոյտներ:

✕

Անշուշտ լիակատար ուղեցոյց մը չէ այս: «Րաֆֆի»ն ունի իր հիմնական ծրագիր – կանոնագիրը, իսկ այս բանաձեւը կը մանրամասնէ գործնական աշխատանքներ:

Արդ, ո՞ր գաղութին մէջ կարելի չէ գործադրել այս ուղեցոյց – բանաձեւը:

Ո՞ր երիտասարդական — իսկապէս երիտասարդական — Միութիւնը չպիտի խանդավառուէր այսպիսի գործունէութեամբ մը, տեղին համեմատ շեշտ եւ գոյն տալով, իր կարգին:

Եթէ այս ուղղութեամբ խորհին եղած միութիւնները եւ անոնք որ կը խմբուին, ինքնին կը դիւրանայ երիտասարդական ընդհանուր կազմակերպութեան մը հաստատումը, դաշնակցային կապերով:

Կ'ընդունինք. դժուարութիւնները շատ են, բայց անյաղթելի չեն: Ցաւահատական բան պիտի ըլլար, եթէ երիտասարդներն ալ ընկրկէին աւելի կամ պակաս իրական խոչընդոտներու առջեւ, ինչպէս կ'ընեն «երեւելի» տարէցները, ազգային կազմակերպութեան ճակատին վրայ:

Երիտասարդութիւն՝ կը նշանակէ հաւատք, եռանդ եւ աշխատանք: Մանաւանդ գիտակցութիւն՝ պարտքի եւ իրաւունքի:

Սրճարանի ասուլիսները եւ ժամ – կարապետ բանդիտութիւնները կը վայլեն պարպուած մարդոց:

Երիտասարդութեան մէկ մասը զինուորագրուած է եւ կը մարզուի կուսակցական շարքերու մէջ:

Մնացեալը — պատկառելի բազմութիւն մը — ինչո՞վ պիտի ապացուցանէ իր գոյութեան արժէքը, եթէ դիրք չբռնէ պատնէշին վրայ, իր սեփական կալուածին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՉԷ ԹԱՂՈՒԱԾ

Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան առթիւ, շատեր կը կարծեն թէ այլեւս թաղուած է պատերազմական դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը: Ատոր համար ալ շատ ուրախ կ'երեւար ֆրանսական մամուլը: Բայց երկար չտեւեց պատրանքը եւ ազգայնական թերթերը վերսկսած են պաղ ջուր լեցնել տիրող գոհունակութեան վրայ: «Աքսիոն Ֆրանսէզ» համաձայնութեան պաշտօնական թուղթերը կարդալէ յետոյ, կը բացագանչէ.— «Ի՜նչ պաղ լոգանք» (տուշ): Ուրիշ թերթեր ալ վերապահ դիրք մը բռնած են:

Ինչ կը վերաբերի օտար շրջանակներու, Հունգարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը յունուար 9ին հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց, որ չափազանց պերճախօս է.— «Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութեան առթիւ կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի կ'ունենան Հունգարիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ, մեծ ոգեւորութեամբ: Հռոմի մէջ նախատեսուած խաղաղասիրական լուծումը այժմ կը համապատասխանէ հունգարական տեսակէտին: Ողջունելով հանդերձ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, Հունգարիա կը մաղթէ որ այդ համաձայնութեան մէջ առնուի նաեւ Գերմանիան, իրապէս արդիւնաւոր գործակցութիւն մը հաստատելով Եւրոպայի մէջ: Հռոմի համաձայնութիւնը, ՈՐ ՉԻ ԺԽՏԵՐ ԽԱՂԱՂԱՍԻՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՅԼ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԲՌՆԻ ՈՒԺՈՎ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ, որ եւ է կերպով չի վնասեր Հունգարիոյ շահերուն»:

Պ. Լաւալի վերադարձը եւ գոհունակութիւնը

»»»..«««

Արտաքին նախարար Պ. Լաւալ ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Փարիզի մէջ, իր վերադարձին առթիւ: Պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներուն, ըսաւ.— Հռոմէն կը վերադառնամ կատարելապէս գոհ: Տեւական եւ ամուր հիման մը վրայ դնելով ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը, կը կարծեմ լաւ ծառայած ըլլալ իմ երկրիս եւ խաղաղութեան դատին»:

Իր ձեռք բերած յաջողութեան առթիւ, արտաքին նախարարը բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ստացաւ զանազան միութիւններէ եւ անհատներէ:

⁂ Պերլինի մէջ միշտ վերապահ են գոյացած համաձայնութեան մասին: Կիսապաշտօնական թերթ մը գիտել կուտայ թէ չի կրնար հաւատալ որ Իտալիոյ վարչապետը զոհած ըլլայ իր արտաքին քաղաքականութեան ամէնէն կարեւոր սկզբունքներէն մէկը,— վերաքննութեան քաղաքականութիւնը: «Եթէ իսկապէս համաձայնութիւն մը գոյացած է Պ. Մուսոլինիի եւ Պ. Լաւալի միջեւ, կը նշանակէ թէ Պ. Մուսոլինի չէնք շնորհք զոհած է իր արտաքին քաղաքականութեան բոլոր կենսական սկզբունքները»:

⁂ Անգլիոյ դահլիճը իր առաջին նիստը գումարեց տօնական արձակուրդներէն յետոյ եւ մասնաւորապէս զբաղեցաւ ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան և Ֆրանսայի վարչապետին և Պ. Լաւալի յառաջիկայ այցելութեան խնդիրներով:

Ալպանիոյ ապստամբ թիկնապահը փախաւ

=o.o=

Ալպանական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ Մուհարրէմ Պայրաքտար, Զօկու Թագաւորին նախկին թիկնապահը, որ ապստամբած էր, փախած է Եուկոսլավիա, ապառազէն խումբի մը հետ: Այս առթիւ զեկոյցը կ'ըսէ թէ հիւսիսային Ալպանիոյ ժողովուրդը ոչ միայն ո՛ր եւ է կարեւորութիւն չէ տուած Պայրաքտարի բռնած դիրքին, այլեւ անգամ մը եւս հաստատած է իր հաւատարմութիւնը Զօկու Թագաւորին:

Յունական թերթերը կը շարունակեն վրդովիչ լուրեր հրատարակել Ալպանիոյ կացութեան մասին: «Տէյլի էքսփրէս» յաջողած է թղթակից մը ղրկել — միակ օտար լրագրողը որ կրցած է Ալպանիա մտնել — եւ կարեւոր տեղեկութիւններ քաղել: Իր առած լուրերուն համաձայն, հիւսիսային Ալպանիոյ ցեղերը կը պահանջեն որ Թագաւորը եւ հինգ նախարարներ հրաժարին: Ապստամբութեան պատճառ կը համարուի դրամի չգոյութիւնը: Գանձը դատարկ է եւ պետական պաշտօնեաներն ու զինուորները ռոճիկ չեն ստացած վեց ամիսէ ի վեր: Թագաւորը վերջերս պատուիրակ մը ղրկեր է Եուկոսլավիա, 240,000 անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը խնդրելով, բայց մերժեր են: Ժխտական պատասխան տուած է նաեւ Իտալիա:

Վերապահութեամբ հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, ճշդենք մէկ պարագայ,— Իտալիա եւ Եուկոսլավիա կը շարունակեն իրենց ազդեցութեան պայքարը՝ Ալպանիոյ մէջ:

Նոր երկրաշարժ Մարմարայի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն յունուար 9 թուականով.—*Երկրաշարժի նոր ցնցումներ պատահեցան Մարմարայի կղզիներուն մէջ եւ շրջակաները, ամբողջովին կամ մասամբ կործանելով տասնի չափ գիւղեր: Տասը հոգի մեռան եւ հարիւր հոգի վիրաւորուեցան: Նիւթական վնասը անհաշուելի է: Անպատսպար ժողովուրդը ահ ու սարսափի մատնուած է, որովհետեւ ցնցումները կը շարունակուին եւ ստորերկրեայ որոտումներ կը լսուին: Բոլորն ալ կը պատրաստուին հեռանալու: Շրջականերէն օգնութեան հասած ենթօտները այլուր կը փոխադրեն փախստականները:*

ԽՄԲ.— Հեռագիրը մանրամասնութիւններ չի հաղորդեր աղէտեալ վայրերու մասին:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

« ԱԶՆԻՒ ՇԱՂԱԿՐԱՏ »

»»».«««

— Ի՞նչ կարեւոր դէպքեր են տեղի ունեցել վերջերս Մարսէլում, ո՞ւմ են սպանել այնտեղ:

— Չգիտեմ, չեմ կարդացել:

— Ի՞նչ է պահանջում կուսակցութեան կանոնադրութեան 2րդ կէտը կուսակցութեան անդամից:

— Ճիշդն ասած, լաւ չեմ յիշում:

— Ո՞վքեր են Համկոմկուսի կենտկոմի քարտուղարները:

— Ընկեր Ստալինը եւ Կագանովիչը:

— Ուրիշ ովքե՞ր:

— Միւսները չգիտեմ:

— Ո՞ր հանրապետութեան մայրաքաղաքն է Պերլինը:

— Դժուարանում եմ ասել:

— Ի՞նչ ես կարդում:

— Գիրք բոլորովին չեմ կարդում, իսկ թերթ մի ամիս կը լինի չեմ կարդացել:

✕

Այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ Շամշատինի շրջ. կոմիտէի քարտուղարին եւ հրահանգիչ (գործիչ) Սարգիս Դարբինեանի միջեւ: («Խորհրդային Հայաստան», 20 դեկտեմբեր, 1934):

Քարտուղարը կ'ուզէ ապացուցանել թէ՝ կուսակցութեան շրջում հրահանգիչները անհրաժեշտ պատրաստութիւնը չունին, իսկ խեղճ Սարգիս Դարբինեանը կրնայ «օրինակ հանդիսանալ որպէս «ազնիւ շաղակրատ»:

Ներշնչուելով « պսիգոլոգիական մոմէնտից»,Երեւանի հեռախօսը բացի եւ աշխատաւորական բարեւս հաղորդելէ յետոյ, հետեւեալ խօսակցութիւնն ունեցայ Հայկոմկուսի Կենտկոմի քարտուղար Աղասի Խանջեանի հետ:

— Ի՞նչ կարեւոր դէպքեր պատահած են Հայոց պատմութեան մէջ, ձեր գալէն առաջ:

— Չգիտեմ. մենք Մոսկուայից ենք եկել: Լէնինը չի պատմել մեզ, Ստալինն էլ չի ուզում լսել:

— Ի՞նչ կը տրամադրէ Կոմկուսի ծրագիրը փոքր ժողովուրդներու ազատութեան կամ ինքնորոշման մասին:

— Ճիշդն ասած, լաւ չեմ յիշում. շատ բան ենք լսել ազիտ - պրոպ բաժնի ամբիոններից եւ գրքերից, բայց մոռացել ենք: Հօ չի կարելի գրքերով եւ ճառերով առաջնորդուել, իշխանութիւն վարելիս:

— Ո՞վքեր են հայ բանուորներու եւ գիւղացիներու ղեկավարները:

— Ստալինը, ես եւ Ժողկոմխորհի նախագահի երկրորդ տեղակալ ընկեր Ալի – Մահմատովը որ վերջերս Նուպարաշէն այցելեց:

—Ուրիշ ովքե՞ր:

— Ի՞նչ յիմար հարցեր էք տալիս, մենք երեքով չե՞նք բաւարարում:

— Ո՞րն է հայ ժողովուրդի փրկութեան ելքը:

— Անողորմ կրա՛կ Դաշնակին, կարմիր գծից ե՛ւ ներս ե՛ւ դուրս. ասում եմ կրա՛կ...

— Ի՞նչ կը խորհիք հարիւր հազարաւոր տարագիր գիւղացիներու եւ բանուորներու կացութեան մասին:

— Մենք վաղուց խորհել, վճռել եւ փակել ենք էդ հարցը. ի՞նչ էք ուզում ասել:

— Կարելի չէ՞ հետզհետէ փոխադրել հայրենիք, ներողութիւն,Խ.Հայաստան:

— Փող ունէ՞ք, նրանք ունե՞ն:

— Ի՞նչպէս ունենան, տկլոր բանուորներ են, գործազուրկ եւ հալածական. Չէ՞ք հետեւիր մամուլին:

— Ես արտասահմանի թերթ չեմ կարդում, քարտուղարներս կարդում, ինձ պատմում են, որպէս թեմա իմ ճառերին: Ուզո՞ւմ էք իմանալ յառաջիկայ ճառս: Ահա սկսում եմ.— Կրակ տեղացէ՛ք, անողորմ կրա՛կ Դաշնակներին, հակայեղափոխական, բուրժուա - նացիոնալիստական, ֆաշիստական, հիթլէրական, սպիտակ պահակային...

Ճարահատ փակեցի հեռախօսը, վախնալով որ կը բռնկի ելեկտրական թելը:

ՎԱՀԷ

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

= o =

ՑԱՆԿ 2

« Յառաջ »ի միջոցաւ Վեթ. Ֆրանսայի Կեդր. Յանձնախումբին յանձնուած են հետեւեալ գումարները.—

Աղապապ Պարսամեան, Իսի	20
Նշան Դարբինեան, Իսի	15
Նուպար Մարգարեան, Վէնսէն	10
Դաւիթ Դաւիթեան, Իսի	10
Բէնո Նալչաճեան, Իսի	10
Յովհաննէս Սալաթեան, Իսի	10
Խաչեր Քէօշկերեան, Իսի	10
Երուանդ Ուզունեան, Իսի	10
գումար՝	95
Նախորդ գումար՝	200
Ընդհ. գումար՝	295

Անտանելի կացութիւն Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն հասած օտար ճամբորդէ մը կ'իմանանք թէ ոչ Թուրքերը խիստ տագնապի մատնուած են, մականուններու փոփոխութեան առթիւ: Մասնաւորապէս Յոյները շատ ազդուած են այս որոշումէն եւ կղերական տարազի փոփոխութենէն: Յամառ զրոյց կը շրջի թէ փոքր անուններն ալ պիտի փոխուին: Պիտի փոխուին նաեւ բնակարաններու «հէօճէթ»ները, ինչոր կը նշանակէ նոր ու ծանր ծախք մը բարդել ժողովուրդին գլխուն: Միւս կողմէ բոլորովին կայուն է հրապարակը եւ օր օրի կը բազմանան անգործները, առեղծելով համատարած թշուառութիւն: Օտարականներն ալ խիստ արգելքներու ենթարկուած են: Անկարելի է անոնց համար գործ գտնել: Ամէն ոք մէկ մտածում ունի,— հեռանալ: Շատ դժուարացած է տունի տէրերուն վիճակը: Ծախել կ'ուզեն ու հեռանալ, սակայն գնող չկայ: Կատարեալ հոգեվարք մըն է որ կ'ապրի երբեմնի այս չքնաղ քաղաքը:

Թուրքիոյ ազգ. ժողովին գործերը 1920էն ի վեր

«Մաթէն»ի Պոլսոյ թղթակիցը ներբողական մը գրած է, Թուրքիոյ հինգերորդ ազգ. ժողովին (Քամուլթայ) նստաշրջանի փակման առթիւ: Կ'ըսէ թէ առաջին ազգ. ժողովը, որ տեւեց 1920էն 1933, զբաղեցաւ ազգային յեղափոխութեամբ, ըմբոստութեան դրօշ պարզեց նախկին իշխանութեան դէմ, սահմանէն դուրս քշեց արշաւողները, կատարեալ անկախութիւն ստացաւ, ջնջեց սուլթանութիւնը եւ խալիֆայութիւնը եւ հանրապետութիւն հռչակեց — « դուստրը ֆրանսական հանրապետութեան »: Երկրորդ Քամուլթայը՝ 1923էն 1927, եղաւ բարենորոգումներու շրջան: Երրորդը՝ 1927էն 1931, նշանաւոր հանդիսացաւ հանրօգուտ շինութեանց ընդարձակ ծրագրով մը, որ կը պարունակէր նաեւ 2000 քիլոմեթր երկաթուղի: Իսկ չորրորդը՝ որ բացուեցաւ 1931ին եւ իր շրջանը կը լրացնէ 1935 մարտ 1ին, նոյնքան կարեւոր գործեր կատարեց թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ (ԿԻՐԱԿԻ)

= o—o =

Հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ զանազան պետութեանց բարեացակամութեան եւ փոխադարձ զիջումներու, յունուար 13ի Սարի հանրաքուէն մազաչափ մը իսկ փոփոխութիւն չկրեց իր խորքին մէջ, դէպի լաւը, դէպի խաղաղութիւնը:

Ընդհակառակն, քանի մօտեցան հանրաքուէի օրերը, այնքան բազմացան մտահոգութիւնները, կասկածը, փոխադարձ ատելութիւնը պետութենէ պետութիւն եւ ժողովուրդէ ժողովուրդ: Վկայ՝ պետական անձնաւորութեանց յոռետես յայտարարութիւնները եւ միջազգային մամուլի բազմատեսակ արտայայտութիւնները:

Սարի հանրաքուէն, Մարսէյլի ողբերգութենէն վերջ, կոչուած էր փորձաքարի դեր կատարել, եթէ ոչ աշխարհի, գէթ Եւրոպայի խաղաղութեան համար:

Յունուար 13ի հանրաքուէն, երեք ենթադրութիւններու առջեւ կը դնէ աշխարհը.

Ա.— Սարի հողամասին միացումը Գերմանիոյ,

Բ.— Սարի հողամասին միացումը Ֆրանսայի,

Գ.— Ներկայ զոյավիճակի պահպանումը:

Այս երեք ենթադրութիւնները, անհրաժեշտ է մանրամասնել, սեղմ գիծերու մէջ, հասկնալու համար թէ, ինչո՞ւ այնքան շատ կը հետաքրքրուին կանանչ սեղաններու սպասարկուները, եւ անոնց ետին ապաստանած բազմութիւնները:

Սարի հողամասին միացումը Գերմանիոյ.— Այս ենթադրութիւնը, առաջին պատեհութեամբ իսկ, կը ներկայացնէ որոշ հաւանականութիւն մը ի նպաստ Գերմանիոյ: Այս կը խոստովանին արդէն քաղքենի թերթերը եւ դրամատիրական շրջանակները, առանց բառերն ու բացատրութիւնները ծամծմելու:

Սակայն ի՞նչ կ՚ըսէ Վէրսայլի դաշնագիրը այս պարագային:

Անոր տրամադրութեամբ, Գերմանիա պարտաւոր է վերագնել Ֆրանսայէն, Սարի հողամասին բոլոր հանքային հորերը եւ անշարժ պետական կալուածները:

Բայց այս ուղղութեամբ ի՞նչ կը խորհին Գերմանացիները եւ ի՞նչ կ՚ըսեն:

Տոքթ. Հէրման Ռօհշլինկ, պողպատի թագաւորը այս առթիւ կը յայտարարէ ֆրանսացի լրագրողի մը.

— «Գերմանիա, յունուար 13ի հանրաքուէին, հարիւրին իննսունինը պիտի յաջողի: Մենք Գերմանացիներս չպիտի վճարենք նոյն իսկ սանթիմ մը հանքային հորերուն վերագնման համար»:

Այս առթիւ, երբ նկատի առնենք գերմանական իշխանութեանց հրատարակած յուշագիրները եւ մանաւանդ օգոստոս 31ի պաշտօնագիրը՝ ուղղուած Ժընեւի Արիսպագոսին, պատկերը կը դառնայ կատարեալ:

Վէրսայլի դաշնագիրը այս հաւանականութիւնները նկատի առնելով, իր 45րդ եւ 49րդ յօդուածներով, որոշ պարտադրութիւններ կը սահմանէր:

Այսպէս, հանրաքուէի յաջողութեան յաջորդ օրն իսկ, Գերմանիա պարտաւոր է վճարել որոշուած գումարը Ֆրանսայի: Եւ այս՝ ոսկի դրամով:

Սակայն ոսկի դրամով վճարումը, չափազանց կասկածելի է, նկատի առնելով Գերմանիոյ ելմտական եւ տնտեսական կացութիւնը:

Ահա այս առթիւ ֆրանսացի լրագրող մը Ա. տը Կոպար կը հարցնէ անձկութեամբ,—«Թղթադրամով կամ այլ նիւթերով իսկ, որոշուած յանձնարարութիւնները պիտի յարգէ՞ Գերմանիան: Իսկ եթէ չյարգէ, ինչպէս պէտք է մեր իրաւունքները պարտադրել» (ԽՄԲ.— Քանի մը շաբաթ առաջ, Հռոմի մէջ համաձայնութիւն մը գոյացաւ, որով Գերմանիան յանձն կ՚առնէ վճարումներ կատարել կանխիկ դրամով եւ ապրանքով):

Պահ մը մէկդի դնելով հանքային հորերու հրատապ հարցը, կը ծագին ուրիշ նոյնքան կարեւոր խնդիրներ: Այսպէս, դրամական հարցը եւ Սարի մէջ հաստատուած օտար հաստատութեանց ապահովութիւնը:

Սարի մէջ շրջան կ՚ընէ ֆրանսական փրանքը: Պէտք է գնել զանոնք: Անթիւ ու անհամար օտար հաստատութիւններ ու ճարտարարուեստական տուներ կը վխտան Սարի մէջ: Պէտք է ապահովել անոնց անկախութիւնն ու գործունէութիւնը:

Այս բոլորին պիտի կրնա՞յ միջնորդել Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Եթէ այո, ի՞նչպէս եւ ի՞նչ միջոցաւ: Հարցեր են ասոնք, որոնց դժուար է պատասխանել:

Դիւանագիտական կանանչ սեղաններու սպասարկուները եւ անոնց կարգին Սարի ներկայ կառավարութեան պետը կը յայտարարեն թէ, Սարի վերադարձը Գերմանիոյ մեծ վտանգ մըն է աշխարհի խաղաղութեան համար, նկատելով որ Սարի յաղթանակին ալ շահելով հիթլէրական Գերմանիան չպիտի գոհանայ եւ ուրիշ պահանջներ պիտի ներկայացնէ յառաջիկային:

Սարի հողամասին միացումը Ֆրանսայի.— Յունուար 13ին ժողովուրդին մեծամասնութեան քուէով, ենթադրենք թէ Սարի հողամասը պիտի անցնի ֆրանսական հանրապետութեան: Այս պարագային, Սարը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի 85րդ նահանգը: Ֆրանսական պետութիւնը պիտի տիրանայ վերջնականապէս եւ սեփականատէրը պիտի ըլլայ ածխահանքերուն: Մաս կազմելով ֆրանսական հանրապետութեան, բնական է, իր քաղաքական ու տնտեսական կապը կամաց կամաց պիտի խզէ Գերմանիոյ հետ:

Ածուխը, որքան քարիւղը, աշխարհի տնտեսական կեանքի գլխաւոր երակներէն մէկն է: Մանաւանդ որ ներկայ անստոյգ վիճակը որքան քաղաքական նոյնքան տնտեսական հանգամանք մը ունի: Կամ մէկն ու միւսը բաղկացուցիչ մասերն են ընդհանուր ամբողջականութեան մը:

Այս նկատումներով զանազան հոսանքներու թերթեր եւ անոնց ետեւը որոշ բազմութիւններ կը բաղձան որ Սարը դառնայ ֆրանսական:

Սակայն կարելիութիւն կը ներկայացնէ՞ այս ենթադրութիւնը: Դժուար է պատասխանել, նկատելով որ Սարի հողամասի բնակչութիւնը հարիւրին իննսուն գերմանախօս է եւ կը պատկանի նոյն ցեղին, իրենց մասնայատուկ սովորութիւններով բարքերով, մշակոյթով:

Եւ բնական է Սարի Ֆրանսայի միացումի կողմնակից թերթեր եւ բազմութիւններ, այդ հողամասին յետագային ստանալիք առաւելութիւններուն մասին կը ճառեն:

Սակայն այս առթիւ ի՞նչ կ՚ըսեն գերմանական շրջանակները իրենց թերթերով եւ վարիչներով.—

«Սարը ըլլալով գերմանական պետութեան մէկ բաղկացուցիչ եւ անբաժան մասը, եւ ժողովուրդն ալ Գերմանացի, պէտք է մնայ գերման պետութեան եւ այս ճակատագրական է»:

Տակաւին երէկ չէ՞ր որ Հիթլէր կը յայտարարէր, որ այս երեք ենթադրութեանց միայն առաջինն է բանաւոր եւ ճշմարիտ: Եւ կ՚աւելցնէր.— «Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ կարգադրուելիք միայն մէկ հարց կայ,—Սարի խնդիրը: Եթէ կարգադրուի այս հարցը այնպէս ինչպէս որ մենք կ՚ուզենք, ոչ մէկ բան կայ, ոչ մէկ արգելք որպէսզի չհաշտուինք իրարու հետ»:

Հակառակ հիթլէրական Գերմանիոյ ախորժակներուն, եթէ երբեք ժողովուրդի քուէն, իբրեւ գերագոյն իրաւարար, նժարին այս կողմը հակի, այսինքն իր ճակատագիրը կապէ Ֆրանսական հանրապետութեան, պիտի մարսէ՞ն այս հարուածը Հռենոսի միւս ափը բնակող բազմութիւնները: Գերմանական իշխանութիւնները իբրեւ անողոք վճիռ, պիտի համակերպի՞ն ժողովուրդի ձայնին:

Պատասխանը չափազանց դժուար է:

Ամէն պարագայի տակ, այս երկրորդ ենթադրութիւնն ալ լեցուն է բազմապիսի ու բազմատեսակ դժուարութիւններով:

Նկատի առնուելիք ուրիշ պարագայ մը եւս.— Ինչպէս կը գրեն թերթերը այսօր, Սարի մէջ կը գտնուին 40 հազար զինուած ու պատրաստ հիթլէրական նուիրեալներ:

Ներկայ զոյավիճակի պահպանումը.— Կը մնայ այս վերջին ենթադրութիւնը: Այս պարագային, Սարը պիտի պահէ իր անկախ զոյավիճակը, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ, մինչեւ այն օրը, երբ Գերմանիան ու Ֆրանսան վերջնապէս պիտի նստին սակարկութեան եւ հաշտութեան սեղանի շուրջ:

Ներկայ զոյավիճակի պահպանման մեծագոյն ջատագովներէն մէկը ուրիշներու կարգին ֆրանսական պետութիւն է: Ֆրանսա,— ինչպէս կը հաստատեն գլխաւոր թերթերը եւ ողբացեալ Լուի Պարթու օգոստոս 31ին Ազգերու Դաշնակցութեան յղած յուշագիրով — կ՚ուզէ որ Սարի բնակչութիւնը ապրի ազատ, անկախ: Ֆրանսա տրամադիր է թողուլ ֆրանսական փրանքը Սարի մէջ, որպէսզի տնտեսութիւնը դառնայ անով:

Սակայն ինչպէս կը խոստովանի Գ. Ա. տը Կոպար, Մարսէյլի «Լը Սոլէյ» թերթի մէջ, ներկայ զոյավիճակի պահպանումը կամ Սարի Ֆրանսայի միացումը գրեթէ անկարելի են եւ յաջողութեան ոչ մէկ յոյս կը ներկայացնեն:

Եւ Գ. Ա. տը Կոպար հետեւեալ յատկանշական տողերով կը վերջացնէ իր թղթակցութիւնը Սարպրիւքէն.

— «Յունուար 13ին, կիրակի օր, Սարի ժողովուրդը պիտի քուէարկէ: Սարի բնակչութեան հարիւրին 75ը, պիտի որոշեն վերադառնալ Գերմանիոյ: Որովհետեւ Առաջնորդը խոստացած է անոնց տալ «երջանկութիւն» եւ «հարստութիւն»: Գերմանացիները կարգապահութեամբ պիտի քուէարկեն, ինչպէս հօտ մը»:

Ահա ձեզ իր սեղմ գծերուն մէջ երեք ենթադրութեանց պատկերը: Մէկը միւսէն կնճռոտ:

Ամէն պարագայի տակ, յունուար 13ը ազգերու պատմութեան մէջ պիտի գրաւէ բացառիկ տեղ մը:

Յունուար 13ի քուէարկութիւնը,— ինչպէս գրեցի քիչ վերը — ոչ միայն փորձաքար մը պիտի ըլլայ խաղաղութեան համար, այլ եւ, պիտի հաստատէ Ազգերու Դաշնակցութեան կամ ուժն ու հմայքը եւ կամ կատարեալ անճարակութիւնն ու անզօրութիւնը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Ն. ՄԱՌ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գրած էինք թէ Դեկտեմբեր 19—20ի գիշերը Լէնինկրատի մէջ մեռաւ հռչակաւոր լեզուագէտ եւ բանասէր Ն. Մառ:

Նիկոլա Եակովլեւիչ Մառ ծնած է Քութայիս (Վրաստան) 1864ին: Ոսկի շքանշանով կ՚աւարտէ Թիֆլիզի գիմնազիոնը, կը մտնէ Փեթերպուրկի համալսարանը, հետեւելով արեւելեան լեզուներու փաքիւլթէին: Իբրեւ մասնագիտութիւն կ՚ընտրէ վրացերէն եւ հայերէն: Այնուհետեւ կ՚ուսումնասիրէ արաբերէնը, ասորերէնը, եբրայերէնը, հին պարսկերէնը, թուրքերէնը եւ սանսկրիտ լեզուն:

Համալսարանը աւարտելէ վերջ, երիտասարդ գիտնականը կը հրատարակէ Վրաստանի պատմութիւնը եւ վրացական լեզուագիտութեան վերաբերեալ կարգ մը աշխատութիւններ: Կ՚ուսումնասիրէ Փեթերպուրկի, Թիֆլիզի, Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի մատենադարաններուն հարուստ ժողովածուները եւ շուտով առաջնակարգ մասնագէտի համբաւ կը շահի լեզուագիտութեան մէջ:

Գիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար, քանիցս ճամբորդած է դէպի արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները: 1921ին Փարիզի արեւելեան լեզուներու բարձրագոյն վարժարանէն հրաւէր կը ստանայ վրացերէնի մասին շարք մը դասախօսութիւն տալու: Այդ շրջանին Մառ կ՚այցելէ նաեւ Բրիթանիա, ուսումնասիրելու պրըթօն լեզուն: Կ՚ուսումնասիրէ նաեւ հին ու ժամանակակից պասքերէնը: Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան հրաւէրին վրայ դասախօսութիւն մը կուտայ հայկական մշակոյթին մասին (հայերէն լեզուով), որ կը հրատարակուի պրակով մը:

Անդամ էր ռուս Ակադեմիային, դասախօս՝ Լէնինկրատի համալսարանին, Արեւելքի ժողովուրդներու կաճառին: Գիտէր 30 լեզու, որոնցմէ վրացերէնը եւ կովկասեան լեզուները կատարելապէս:

1933 դեկտ. 1ին ակադեմական Մառի կը տրուի «գիտութեան վաստակաւոր գործիչ» տիտղոսը:

Մառ անդամ էր նաեւ բազմաթիւ միջազգային գիտական ընկերութիւններու: Ունի մօտ 500 գիտական աշխատութիւններ:

Հայաստանի թերթերուն մէջ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, Մառի մահուան առթիւ, լոյս տեսան բազմաթիւ յօդուածներ, որոնք կը ներկայացնեն այս հռչակաւոր գիտնականին կարողութեան զանազան երեսները: Քաղուածաբար կուտանք կարեւոր մասերը:

Այս անգամ՝ Կ. Մելիք-Օհանջանեանի յօդուածը, ուր կը պարզուի Մառի կատարած աշխատանքը հայագիտութեան ասպարէզին մէջ.—

Հայագիտութիւնը, յանձին ակադեմական Ն. Մառի, կորսնցուց իր բազմահմուտ բանասէրը: Այնքան մեծ են անոր վաստակները այդ ասպարէզին մէջ: Անցեալ դարու 90ական թուականներէն սկսեալ, Մառ պրպտելով եւ ուսումնասիրելով հնադարեան աշխարհի ձեռագիրները՝ փոշիներու տակէն լոյս աշխարհ հանեց հայ մշակոյթի բազմաթիւ արժէքաւոր գրական յիշատակարաններ, գիտնականի խղճմիտ ակնոցով քննեց հետազօտեց, հմտութեամբ լեցուն յառաջաբաններով, ծանօթագրութիւններով եւ ռուսերէն թարգմանութեամբ հրատարակութեան տուաւ՝ մատչելի դարձնելով գիտական աշխարհի:

Ն. Մառ յաճախ կը մխրճուէր վանագիտական, եկեղեցական պատմութեան վերաբերեալ գրական յիշատակարաններու մէջ, եւ մերթ իր ուշադրութեան գլխաւոր առարկայ կը դարձնէր հայ պատմագրութիւնը (Ագաթանգեղոս, Անանուն, եւն.), մերթ ալ կ՚անդրադառնար հայկական փոլքլորին եւ միջնադարեան գեղարուեստական գրականութեան: Իր հմուտ գրիչին կը պատկանի Վարդան Այգեկցիի Առակներու բազմաբովանդակ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան հրատարակութիւնը: Այս աշխատութիւնը գլուխ-գործոց մըն է բանասիրութեան համար: Ն. Մառ կը պրպտէ Էջմիածնի եւ այլ ձեռագրատուներու մէջ գտնուած Առակներու օրինակները, մանրազնին կ՚ուսումնասիրէ եւ կը վերականգնէ բնագիրը, կը թարգմանէ ռուսերէնի եւ ծանօթութիւններու բեռան մը տակ կը հրատարակէ: Գրական արժէքաւոր այս գործը Մառէն առաջ ոչ մէկ բանասէրի ուշադրութեան էր արժանացած:

Հայ գրականութեան լաւագոյն յիշատակարանները, դարերու ընթացքին, քիչ թէ շատ աղճատուած են ընդօրինակողներու կողմէ: Բնագիրներու վերականգնումը, բազմաթիւ ձեռագիրներու բաղդատումով, հայ բանասիրութեան կարեւոր խնդիրներէն մէկը կը կազմէ: Բնագիրներ, ինչպէս եւ հեղինակներու դարաշրջանները ճշդելու գործին մէջ արժէքաւոր [illegible] կը հանդիսանան հայ մատենագիրներու երկերուն հնագոյն թարգմանութիւնները այլ եւ այլ լեզուներով: Ն. Մառ երկար պրպտումներէ վերջ կը յաջողի գտնել Ագաթանգեղոսի պատմութեան արաբերէն թարգմանութիւնը, զոր կը հրատարակէ ռուսերէն թարգմանութեամբ եւ ընդարձակ ծանօթութիւններով:

Այստեղ հարկ կը համարենք յիշատակել կարեւոր աշխատութիւն մըն ալ, որ դժբախտաբար անտիպ է եւ որուն անմիջական հրատարակութիւնը հրամայական պահանջ մը կը ներկայացնէ: Այդ աշխատութիւնը Հայոց հին գրականութեան պատմութեան ստուար հատորն է: Այդ աշխատութեան մէջ Ն. Մառ Հայոց գրականութեան պատմութիւնը քննութեան կ՚առնէ ոչ թէ ժամանակագրական կարգը պահպանելով, ինչպէս այդ ընդունուած է մեր գրականութեան պատմութեան նուիրուած աշխատութեանց մէջ, այլ գրականութեան կարեւոր յիշատակարանները կը բաժնէ համաձայն գրական դպրոցներու եւ գծելով իւրաքանչիւր դպրոցի հիմնական յատկանիշները, զուգակշիռ մը ընելով, հարեւան բիւզանդական, ասորական եւ վրացական գրականութեան մէջ իշխող գրական դպրոցներու միջեւ: Այս աշխատութեամբ կ՚ընդարձակուին հայ գրականութեան պատմութեան շրջանակները:

ԾԻԾԱՂ

Թանգարանի մը մէջ, այցելու զբօսաշրջիկները կանգ առին արձանի մը առջեւ:

Առաջնորդը տեղեկութիւններ կուտար:

— Տեսէք սա արձանը երկու հազար հինգ հարիւր վեց տարուան, եօթը ամսուան, տասը օրուան եւ վեցուկէս ժամուան հնութիւն մըն է:

Զբօսաշրջիկները զարմացան եւ հարցուցին թէ ինչպէս գիտէ այդ բոլոր մանրամասնութիւնը:

Շատ պարզ է, պատասխանեց առաջնորդը, երբ ես հոս պաշտօնի կոչուեցայ վեց տարի, եօթը ամիս, տասը օր եւ վեցուկէս ժամ առաջ, իմ նախորդս ինծի ըսաւ թէ այս արձանը 2500 տարուան հնութիւն մըն է, ուրեմն դժուար չեղաւ հաշուելը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԶՕՐՆԵՐԸ

ՍՏԱԼԻՆ (ԱՐՈՅՐԷ ՄԱՐԴԸ)

»»»· ·«««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ստալին իր մասին այդ որոշումը տուողները ամէնքն ալ կ՚ատէր, բացի Լէնինէն: Իսկ Լէնին գործադրեց կուսակցութեան որոշումը եւ դուրս ձգեց զայն ամէն գործէ. միեւնոյն ատեն կարգելով զայն նոր պետը անձնական կազմակերպութեան մը որ անծանօթ էր կուսակցութեան միւս վարիչներուն, եւ այսպէս անձնական հաւատարմութեան անքակտելի կապ մը ստեղծուեցաւ Լէնինի եւ Ստալինի միջեւ: Լէնին ունէր ուրիշ մէկը, որու ամէն բան կրնար ընել տալ, առանց կուսակցութեան գիտնալուն: Եւ Կոբան օգտակար եղաւ: Բան մը չէր ըներ Ստալին, բայց ամէն անցուդարձի մէջ իր մատը կար: Իսկ ոստիկանութիւնը ոչ մէկ ատեն կրնար ապացոյց մը գտնել իր մասին: Թէեւ յաճախ կը ձերբակալուէր, բայց ապացոյց չըլլալուն կ՚աքսորուէր Սիպիր: Հոն սակայն մարդ աւելի ազատ էր քան ազատ քաղաքի մէջ, ուր կուսակցութեան մէջ իսկ ոստիկանութեան կողմէ տեղաւորուած լրտեսներ կային եւ կը դժուարանար գործելը: Մինչդեռ Սիպիրի մէջ քաղաքական յանցապարտները աւելի շատ էին քան հսկիչները եւ կերպը գիտցողին համար աշխատիլը դիւրին էր հոն...:

Լէնին Զուիցերիայէն ուրախութեամբ կը հետեւէր այս գործերուն եւ ինքն էր որ յղօրերուն տուաւ անոր «Ստալին» անունը — Արոյրէ Մարդը: Այսպէս 1907—13 Ստալին գործեց լռիկ-մնջիկ: Միայն շատ մօտիկ մարդոց ծանօթ էր իր գործը: Ասոնց կարգին սակայն Դումայի բոլշեւիկ խմբակցութեան վարիչ Մալինովսքի, Լենինի ժողովի լէնինեան ճառախօսը, որ իր կարգին շատ լաւ գիտցաւ գաղտնի աշխատիլ, բայց միւս կողմէ ... ոստիկանութեան համար: Միայն 1917ին, երբ բոլշեւիկները իշխանութեան գլուխ անցան եւ Փեթերպուրկի ոստիկանութեան թղթածրարները քննեցին, այն ատեն մէջտեղ ելաւ որ ամէնէն հաւատարիմ»մէկն էր Ստալինը մատնողը եւ որուն պատճառով 1913ին Սիպիրի ամէնէն հեռաւոր եւ մինակուկ անկիւնը աքսորուած էր Ստալին: Այդ հիւսիսային բեւեռի շրջանին Ենիսայի Թուրուխանսկ գաւառի Քուրայքա գիւղին մէջ փախուստը դժուար թէ կարելի ըլլար. պէտք էր երկար ատեն համար յարմարիլ մենութեան: Ատեն մը իր ընկեր ունէր Սվերտլովը, որ վերջը առաջին նախագահը եղաւ Ռուսիոյ խորհ. հանրապետութեան, բայց ասիկա ալ շուտով փոխեց իր աքսորավայրը Ստալինի ընկերակցութենէն հեռանալու համար. Ստալինն ալ թերեւս կ՚ուզէր մինակ մնալ, չէր սիրեր վերջապէս Ռուսերը ... Իր մէկ տարուան աքսորի ժամանակը անցուց որսորդութեամբ ձուկի եւ վայրի կենդանիներու. գիշերը երբ գիւղը կը քնանար, Ստալին գրի կ՚առնէր իր մտածումները յեղափոխութեան գործելակերպի մասին, փորձեր որոնք նկատի չառնուեցան բնաւ:

Ընդհ. պատերազմէն օգտուեցան շատ բանտարկեալներ ալ, որոնց կարգին Ստալին: Ոստիկանութիւնը մոռցաւ զինք: Լէնին իսկ պահ մը մոռցած ըլլալ կը թուէր զայն. բայց իրականութիւնը այն էր որ Լէնին սկիզբները շատ հոգ կը տանէր, սակայն իր ամենաջան փնտռտուքները ապարդիւն անցած էին, որովհետեւ ոստիկանութեան մօտ Ջուկաշվիլի անունով արձանագրուած էր, իսկ Լէնին մոռցած էր այդ անունը պարզապէս ... այժմ ան աւելի կարեւոր գործեր ունէր ... Ու մինչ Ստալին կը սպասէր անյոյս, բախտը ժպտեցաւ ուրիշ կողմէ. 1917ի սկիզբները աքսորեալներուն մէջէն զինուոր կը ճարէին, բայց «Արոյրէ Մարդը» առաջին քննութենէ մը վերջ անպէտ համարուեցաւ, որովհետեւ ձախ թեւը պակասաւոր էր եւ վերադարձուեցաւ Ենիսայի ձուկերուն: Քանի մը շաբաթ ետք, սակայն, ցարը իյնալ եւ աքսորեալները ազատեցան, իսկ Ստալին անձայն անշշուկ հասաւ Թիֆլիզ եւ սկսաւ յօդուածներ գրել: 1912ին իր կողմէ հիմնուած «Փրավտա» թերթին մէջ «Հողը գիւղացիին, ճարտարարուեստի պաշտպանութիւնը բանուորներուն, դեմոկրատ հանրապետութիւն Ռուսիոյ ամէն քաղաքացիներուն»: Ահա ինչ որ կը գրէր ան 27 մարտին: Ոչ մէկ նորութիւն, ոչ մէկ տարբերութիւն անոնցմէ զորս ամէն մարդ կը պահանջէր այն ատեն:

Երբ Լէնին ապրիլ 16ին վերադարձաւ իր նշանաւոր զրահ կառքով գոչեց.— «Ի՞նչ տեսակ յեղափոխութիւն է այս որ կ՚արտօնէ քաղքենիներուն դեռ երկիրը կառավարել» եւ դարձեալ իրեն հաւատարիմ Ստալինն եղաւ որ երկու շաբթուան վիճաբանութեանց ընթացքին, Լէնինի կողքին, յաջողցուց անոր ուզածը: Գործադրել, ոչ թէ խորհրդածել: Ահա Ստալինի պաշտօնը նստած Քաղբիւրոյի մէջ եւ գլուխն անցած «Փրավտա»ի եւ «Յեղկոմ»ի: Թրոցքի երկու ամիսէ ի վեր բոլշեւիկ դարձած ճառեր կը խօսէր եւ յայտարարութիւնը կը խմբագրէր, իսկ Ստալին հասարակութեան անտեսանելի ըլլալով հանդերձ ցոյցեր կը կազմակերպէր եւ հոգ կը պատրաստէր, որպէսզի Լէնին պատրաստ գտնէ ամէն բան, գայ եւ բազմի իբր իշխանաւոր 7 նոյեմբերին: Սակայն արտաքնոր իշխանաւոր մըն էր Լէնին, որ պատերազմէն բան չէր հասկնար, դիկտատոր մը, որ բնաւ չէր սիրեր հրամայել: Հաւատացող մը, թէ աշխարհի տրամաբանութիւնը բոյն դրած է կոմունիստ կուսակցութեան մէջ միայն եւ շուտով ամէնքը, ամէնքը պիտի հետեւին անոր: Աւելի ուսուցիչ մը քան իշխանաւոր մը, որ միշտ կը խորհէր ոսկէ այն դարուն վրայ, որ պիտի գար համաշխարհային յեղափոխութիւնով եւ նոյնիսկ գործակցելով ընկեր ... Քէմալի: Լէնին ձախորդութիւնները դժուար կը ծածկէր, անհրաժեշտ լաւատեսութիւնը չէր կրնար միշտ ցոյց տալ իր կեանքին մէջ. ինք խորհողն ու ծրագրողն էր, ուրիշները կը գործադրէին:

Ստալին հրամայել գիտէր, գիտէր նաեւ պատերազմ մղել եւ շատ մը քաղաքացիական կռիւներու յաջողութիւնները պէտք էր իրեն վերագրել, թէեւ զինուորական նկատումներով Թրոցքիի անունին գրուած են, որովհետեւ ան շատ կը սիրէր փայլիլ ... եւ կ՚ուզէր որ գրէին, «կարմիր բանակին գլուխը անցած ընկեր Թրոցքի, ձեզ յաղթանակի կ՚առաջնորդէ, սովետ հանրապետութեան ամէն թշնամիներուն դէմ»: Ստալինն այսպէս բաներ չէր սիրեր, կ՚ուզէր անանուն մնալ՝ ինչպէս Լէնինը: Նոյն իսկ Լէնինի մարմնին պաշտամունքը այսօր Զինովիեւի յաջողցուցած գործն է, կ՚ըսեն: Ստալին միշտ դէմ եղած է այս «ինտելիկէնցիա»ի մնացորդներուն.

Որքան ատեն որ Լէնին կ՚ապրէր, կ՚աշխատէր հաւասարակշռութիւնը պահել եւ շատ մտահոգ էր միշտ իր յաջորդին համար, որովհետեւ կարող մէկը չէր իր ժառանգորդը: Բայց այս բանը Ստալին չուզեց հասկնալ բնաւ: Իրեն համար անվիճելի է տրուած գիտութիւնը: Պէտք է միմիայն գործադրել զայն: Ով որ տեսաբանական հարցերով կը մօտենայ իրեն, կը ձգէ, կ՚անցնի: Կ՚ըսեն թէ ընկերուհի Քրուպսքայա, Լէնինի այրին իսկ իրաւունք չունի բան ըսելու եւ Ստալին օր մը ըսեր էր իր վճիռը ... եթէ ոչ «Լէնինին ուրիշ այրի մը պիտի տամ»:

Ստալինի տոկուն նկարագիրը զինք հոն հասցուցած է այսօր, որ 160 միլիոննոց պետութեան մը մէջ կը գործէ կոճակի հարուածով եւ քաղաքներ կը շինուին կամ կը ձգուին երեսի վրայ: Երկիրներ կը փոխակերպուին, ժողովուրդներու դարաւոր սովորոյթներ կը ջնջուին կամ նոր բարքեր կը մտցուին անոնց մէջ, շինարարութիւններ կ՚ըլլան եւ առեւտուրներ, առատութիւն կամ սով կը զգացուի իր մէկ հրամանով եւ վերջապէս դատավարութիւններ կը հրամայուին եւ կը վերջանան փափաքուած վճիռներով եւ «խփում»ներով ... Անհաճոյ դէմքերը կը հեռացուին, զանգուածային ժողովներ ձեռամբարձ այլ միաձայն որոշումներ կուտան: Կարճ, ցար առանց թագի, բայց աւելի լայն իրաւասութիւններով քան իր թագակիր նախորդները: Ստալին իրականացուց այն ինչ որ Մարքս-Լէնինեան տեսութիւնը չէր երազեր թերեւս: Ապստամբները պէտք է հպատակին հիմա իրեն: Ինչպէս որ Վրաստանը չապստամբեց, բայց ամբողջովին հպատակեցաւ, այնպէս ալ Ռուսիոյ ամէն ժողովուրդներուն ծանր շղթաներ դրաւ քան առաջ. եւ գիտցաւ պարտադրել զանոնք որ երգեն իրենց շղթաները՝ իբր ազատութեան խորհրդանշան:

Ֆ. ՍԼԱՔ

ՈՒՂԵԳԻԾ ՄԸ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

═ o ═

ԽՄԲ. — Պուքրէշի մեր թղթակիցը գրած էր Րաֆֆի Կ. Միութեան անդրանիկ պատգ. ժողովին աշխատանքները:

Ժողովը 1935 տարեշրջանի գործունէութեան համար մշակած է հետեւեալ ուղեգիծը, որ ունի համազաղթային հանգամանք.—

Պարտադիր աշխատանքներ բոլոր մասնաճիւղերուն համար մշակութային գործունէութեան մասին.—

1. Նիւթեր ինքնադարգացման համար՝ ի հարկին սխմէմաթիք դասախօսութեանց ձեւով:

2. Նիւթեր Հայաստանի, հայ ժողովրդի եւ դրացի ժողովուրդներու ճանաչման համար:

3. Բացատրական դասախօսութիւններ ազգ. տօներու առթիւ:

4. Վիճաբանական ասուլիսներ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ:

Ցանձնարարելի նիւթեր մասնաճիւղերուն՝ համաձայն տեղական պայմաններուն եւ դիւրութեանց:

1. Նիւթեր հայ եւ ուրիշ ժողովուրդներու փոխադարձ ճանաչման համար:

2. Մասնագիտական դասախօսութիւններ՝ գիտական, ընկերային, տնտեսական եւն.:

3. Նիւթեր նուիրուած հայ պատմութեան կարեւոր դէպքերուն եւ դէմքերուն՝ դարադարձներու կամ յոբելենական հանդէսներու առթիւ:

Հրահանգներ մասնաճիւղերուն՝ մշակութային աշխատանքներու մասին.

1. Ստեղծել սեփական գրադարան՝ զայն օժտելով մասնաւորաբար այնպիսի գիրքերով եւ պարբերականներով որոնք կապ ունին որդեգրուած մշակութային նիւթերու եւ աշխատանքներու հետ:

2. Հայ խղական սեռը վարժեցնել «Րաֆֆի»ի յարկին՝ ստեղծելով ընտանեկան մթնոլորտ մը «Րաֆֆի»էն ներս եւ զարկ տալ իգական սեռի կրթութեան:

3. Նախաձեռնութիւն կամ մասնակցութիւն ազգ. տօներու՝ առիթ դարձնելով զանոնք հայ ժողովրդի քաղաքական դաստիարակութեան:

4. Գուրգուրանք դէպի հայ աւանդութիւնները մասնաւորապէս տարածել հայ երգն ու պարը:

5. Զարկ տալ թատերական աշխատանքներու՝ «Րաֆֆի»ի բեմը զգուշանալով սակայն տրամադրել ոչ չինիչ թատերախաղերու:

6. Զարկ տալ մանկական ներկայացումներուն:

7. Զարկ տալ անդամներու ֆիզիքական կրթութեան՝ առանց խաչաձեւելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործը:

Հրահանգներ կեդր. Վարչութեան,

1. Հայթայթել մասնաճիւղերուն դասախօսներ կեդրոնէն, կամ մասնաճիւղերու կարեւոր ուժերը ղրկել ուրիշ մասնաճիւղեր:

2. Կազմակերպել միջմասնաճիւղային փոխադարձ այցելութիւններ:

3. Կազմակերպել գրօսական արշաւներ, դաստիարակիչ պտոյտներ:

ՄԵԾ ԴԱՐԱԴԱՐՁԸ

«Րաֆֆի»ի պատգ. ժողովը խանդավառութեամբ արձանագրելով որ ներկայ տարուան կը զուգադիպի 1500-ամեակը Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան, որ այդ իրողութիւնը մեծագոյն դէպքերէն մէկն է հայ ժողովուրդի պատմութեան՝ իրրեւ խորհրդանշանը հայ մտաւոր վերածնունդին եւ որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը 1935 տարին հռչակած է յոբելեան տարի՝ մեծ դարադարձի սպասարկման համար, կ'որոշէ.

Ա. — Մասնակցիլ սոյն մեծ տարեդարձի տօնակատարութեանց, ի հարկին ստանձնելով նախաձեռնութիւնը համազգային տօնակատարութիւններու մեր գաղութին մէջ:

Բ. — «Րաֆֆի»ի բեմերէն ճանչցնել արժէքը հայ մտաւոր վերածնունդի այդ անդրանիկ հանդրուանին, զայն լուսաւորող դէմքերն ու ակօսը որ բացուեցաւ:

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՐԱՖՖԻԻ

«Րաֆֆի»ի պատգ. ժողովը հաճոյքով հաստատելով որ 1935 տարուան կը զուգադիպի ծննդեան 100ամեակը հայրենասէր մեծ վիպասանին, կ'որոշէ.

Ա. — Րաֆֆիի տարի հռչակել 1935 տարին:

Բ. — Հանդէսներով ու դասախօսութիւններով ծանօթացնել Րաֆֆիի կեանքն ու գործը:

Գ. — Լոյս ընծայել գրքոյկ մը Րաֆֆիի կեանքին ու գործին նուիրուած:

Դ. — Հրաւէր ուղղել ուրիշ գաղութներ ալ որպէսզի իրենց կարգին հանդէսներ նուիրեն հայ ազատագրական դատի մեծ առաքեալին:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿԱՊ ՔՈՅՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Պատգ. ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրելով վարչութեան նախաձեռնութիւնը եղբայրական կապ մը հաստատելու ուրիշ գաղութներու մշակութային կազմակերպութեանց հետ եւ անոնց հետ գործակցութիւն մը ստեղծելու հայ գաղութներու մէջ հայ ոգիի պահպանման գործին շուրջ, կ'որոշէ հրահանգել տնօրէն խորհուրդին որպէսզի շարունակէ իր աշխատանքները այդ ուղղութեամբ, դառնալով տեսակ մը կամուրջ մեր գաղութի եւ քոյր գաղութներու մշակութային ճիգերուն միջեւ»:

Պերլինի հայ գաղութին ծառահանդէսը

— o —

ՊԵՐԼԻՆ, 7 յուն. (Յառաջ). — *Երէկ Պերլինի հայ գաղթային միութեան վարչութիւնը հրաւիրած էր բոլոր հայրենակիցները* Landwchcasinoի *սրահը, մանկական ծառահանդէսի եւ ընտանեկան երեկոյթի մը:*

Բազմաթիւ ներկաներ կային: Մեր փոքրիկները, չորսէն 12 տարեկան, Տիկ. Ն. Աբեղեանի ղեկավարութեամբ եւ մեծ սիրով ու խանդավառութեամբ իրենց մանկական երգերը, արտասանութիւնները եւ պարերը հանդէս բերին, մեծապէս ուրախացնելով ծնողները եւ բոլոր ներկաները: Խաղացին նաեւ փոքրիկ պատկեր մը, «Պապն ու շողգամը», գեղջկական հագուստներով: Շատ ուրախալի էր տեսնել, թէ ինչպէս մեր այս պզտիկները, ծընած եւ մեծցած օտարութեան մէջ, հայերէն լեզուն կ'իկի եւ ազատ կ'արտասանէին: Իրենք ալ հպարտ եւ ուրախ էին, հայերէն խօսելնուն եւ հայկական երգեր երգելուն համար:

Փոքրիկներէն յետոյ, կարգը հասաւ պատանիներուն: Անոնք ալ, Պ. Դ. Դաւիթխանեանի ղեկավարութեամբ ու յաջողաբար բեմադրեցին պատկեր մը, «Տարուան 12 ամիսները»: Բոլորը հիացած էին մասնակցողներուն գեղեցիկ խաղէն եւ գողտրիկ շարժուձեւերէն, անոնց սահուն եւ մաքուր հայերէնէն ու սիրուն հագուստներէն:

Կը մասնակցէին՝

Օր. Միսկեան, Դաւիթխանեան քոյրեր, Արա Մովսէսեան, Շաւարշ Յարութիւնեան, Ցոլակ Տէր Յարութիւնեան եւ ուրիշներ: Ամէնն ալ բուռն ծափերու արժանացան:

Պատանի Ռ. Տէր Յարութիւնեան դաշնակի վրայ վարպետօրէն նուագեց Շոփէնի Նոքթիւռնը, իսկ Յարութիւնեան քոյրերը՝ Լիզթի «Բ. Հունգարական ռապսօդիա»ն, նմանապէս յաջող: Ապա հայ գաղթ. վարչութեան կողմէ Պ. Շալճեան ջերմ խօսքերով ողջունեց ներկաները եւ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց մասնակցողներուն եւ ղեկավարներուն: Ամէնէն վերջը պզտիկները ստացան նուէրներ եւ անուշեղէններ, իսկ մեծերուն համար պատրաստուած էր քաղցրեղէնի եւ պտուղներու ճոխ սեղան մը: Քանի մը հայ տիկիններ եւ ուրիշ հայրենակիցներ հոգացած էին ծախքը:

Գաղթ. Միութիւնը ամէն ջանք թափած էր, շքեղ եւ զուարթ կազմակերպելու ծառահանդէսը: Հոգ տարած է նաեւ անհատ պանդուխտներու եւ ամուրիներու ճրագալոյցի սեղանին համար: Վարչութիւնը արժանի է ամէնուն գնահատութեան:

ՄԵՐ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՆ ՈՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

═ • ═

ՎԻԷՆ, (Յառաջ). — *«Յառաջ»ի 1934 նոյ. 21, 29ի, եւ դեկտ. 7, 14ի թիւերուն մէջ, չորս յաջորդական թղթակցութիւններով, կրցածիս չափ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տուի, հայ բանուորներու, բնակարանային ու գործարանային կեանքի մասին:*

Խոստացած էի գրել նաեւ անգործներու եւ առեւտրականներու մասին, լրացնելու համար մեր գաղութին պատկերը:

Ամէնէն դժուարը անգործներու անկանոն թուղթ ունեցողներու թիւը ճշդելն էր: Ու ես ջանացի շատ մօտաւոր տեղեկութիւններ հաղորդել:

Մեր գաղութը թէեւ փոքր, սակայն ցրուած ըլլալով երկու արուարձաններու եւ քաղաքին զանազան մասերուն մէջ, դժուարութիւններ կը ծագին այսպիսի աշխատանքներու համար:

Անգործներու մասին, ինչ որ կը կարծէինք չիրականացաւ: Ներկայիս մեր գաղութին մէջ ընդհ. անգործներու թիւն է 78 հոգի, որոնց 20ը այրեր:

Ասոնցմէ 17 հոգի անկանոն թուղթ ունեցողներ են, (2 այր եւ 15 կին), 20 ֆրանկնոց թուղթ ունին, բայց ոչ աշխատաւորի:

Երկու տարի առաջ, երբ Ֆրանսացի անգործներ եւս կային, հայ անգործներուն ալ նպաստ կը տրուէր տեղացիներուն պէս, բայց այժմ տեղացի անգործները չըլլալով մեր անգործներուն նպաստ չեն տար:

Այս անգործներուն մէջ կան քանի մը երիտասարդներ, որոնք ոչ թէ աւուր հացի, այլ թուշ մը ցամաք հացի կարօտ են այսօր: Առայժմ գործ գտնելու ալ երբեք յոյս չկայ, ու չենք գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլայ այս դժբախտներուն վիճակը:

Առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ.— *Ունինք 13 շրջուն վաճառորդներ, որոնք կը ծախեն գուլպայ, կըտոր, կօշիկ, եւն.: Ասոնցմէ միայն մէկը ունի իր քով հայ աշխատաւոր մը: Բացի մէկէն, բոլորն ալ ունին իրենց սեփական ինքնաշարժները: Ունինք նաեւ 17 կօշկակարներ, որոնք թէ նոր կը շինեն եւ թէ հիներ կը նորոգեն: Երկուքը ունին մէկ-մէկ հայ աշխատաւոր: Կան՝ նպարավաճառ 5, սափրիչ 6, մսավաճառ 3, սրճարան 2, սրճարան-ճաշարան 2, շըրջուն պատկերահան 2, պտղավաճառ 4, (3ը շրջուն), ջանադան 3, դերձակ 3: Ունինք նաեւ երեք սափրիչներ, որոնք Ֆրանսացիներու քով կ'աշխատին: Չորս հոգի ալ (մէկը պատանի մը), գրասենեակի աշխատաւորներ եւ մէկ սրճարան-ճաշարանի աշխատաւոր: Ուրեմն, մեր գաղութին սեփական գործ ունեցողներուն թիւն է 60:*

Շատ մօտիկ վայրերուն մէջ ունինք հինգ ագարակապաններ, որոնցմէ երկու երեք հոգին գործարան եւս կ'աշխատին:

Կաղանդի առթիւ.— *Սահակ-Մեսրոպ Միութեան եւ Կ. Խաչի դպրոցներուն կողմէ կազմակերպուած էին մանկական հանդէսներ Ամանորի առթիւ: Առաջինը տեղի ունեցաւ դեկտ. 30ին, իսկ երկրորդը յունուար 6ին:*

Փոքրիկներու կողմէ եղան գեղեցիկ արտասանութիւններ, խմբերգներ, մենախօսութիւններ: Խաղացուեցան երկու զաւեշտներ: Ցուցադրուեցաւ նաեւ գեղեցիկ պատկեր մը՝ (Հայոց Արշակ թագաւոր Անյուշ բերդին մէջ):

Երկու հանդէսներուն ալ եղան նըւիրատուութիւններ եւ գոյացաւ կոկիկ հասոյթ մը դպրոցներուն համար: Երկու մարմիններն ալ փոքրիկներուն բաժնեցին կաղանդի ուէրներ:

Պալ-Աղբիւր

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

═ o ═

ՄԱՐՍԷՅԼ. — *Երկու ամիսէն աւելի եղաւ որ դադրած է Մարսէյլի գործազուրկներուն նպաստը: Հակառակ բոլոր դիմումներուն, դեռ ելք մը չգտնուեցաւ: Իրաւասու մարմինները քաշուեցան մէկ անկիւն, թողլով իրենց թշուառութեան մէջ մօտ 3000 անբախտներ: Պէտք է հետապնդել, պէտք չէ դադար առնել, մինչեւ որ հաստատուի Հայերու իրաւունքը,— գործ կամ հաց: Այլապէս թշուառութիւնը պիտի սաստկանայ:*

Քաղաքապետութեան սահմանած ամսական տասը հազարը ողորմութիւն մըն է բոլորովին թշուառ ընտանիքներու համար: Սակայն այս գումարը ամէկավար գոռող փաստաբանի մը տրամադրութեան տակ դըրուած ըլլալով, ան կը բաժնէ իր ուզած ձեւով, խնամիաբար: Ցովլիկեան այդ դրամէն բաժին հանած է այնպիսի մարդոց որոնք տուն կամ դրամ ունին, իսկ բոլորովին թշուառները ճամբած է ոստիկաններու միջոցաւ: Ժողովուրդը լարուած է այդ պարոնին դէմ որ անղադար բաշխում կը կատարէ եւ իր ուզածին կուտայ: Փաստաբանը իր տրամադրութեան տակ ունի ուրիշ ռամկավար մը, Ցովնանեան, որ արձանագրութիւններ կը կատարէ իր ընկերներուն եւ բարեկամներուն ցուցմունքներուն վրայ: Անգործները յուզումի մատնուած են եւ ոչ ոք կ'ուզէ որ Ցովլիկեանի միջոցաւ բաշխուի այս տասը հազարը:

Սրտատրոփ կը սպասենք լաւագոյն կարգադրութեան: Մեր բոլոր կազմակերպութիւնները, միութիւնները եւ օֆիսները պէտք է գործեն միացեալ ճակատով, այլապէս եղած յոյսն ալ պիտի ցնդի:

Սուրհանդակ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցայպադած). — *Հակառակ տնտեսական տագնապին, հայկական ոգին կը մնայ անխախտ: Վըտարանդի եւ հալածական ժողովուրդի բեկորները կը յամառին հաւատարմութեամբ հետեւիլ հայրենի աւանդութեանց:*

Արժանանը դարձեալ կը գայ խանդէն խաւերէն: «Ոսկորի գաղթակայան»ին կամ մանկապարտէզ զուարճութեան առթիւ սարքած էր սրտաւէչ հանդէս մը: Գաղթակայանին ժողովուրդը իր բարոյական աջակցութեան հետ նիւթական աջակցութիւնն ալ չէր զլացած: Մանկապարտէզի փոքրիկ սրահին մէջ մասնակցութեամբ մանկապարտէզի եօթանասուն մանուկներու եւ ղեկավարութեամբ մանկապարտիզպանուհի Օր. Միրանոյշի Կաղանդի տօնածառ մը պատրաստուած էր: Ինչպէս միսիթարական եռեւոյթ:

Սեւաչեայ, աշխոյժ, ժպտադէմ մանուկներ կոկիկ արտաքինով մաքուր ու հասկնալի առոգանութեամբ երգեցին, արտասանեցին եւ յուզեցին ներկաները:

Հակառակ սրահի նեղութեան եւ աթոռներու անբաւականութեան, գաղթակայանին հայրենակիցները առանց սեռի խտրութեան մէկուկէս ժամ յոտնկայս ունկնդրեցին հայ մանուկներու խօսքն ու երգը: Ալեւոր Կաղանդ Պապան բաժնեց մանուկներու, պտուղներ որոնց մէկ մասը նուիրած էին համեստ տիկիններ:

Ն. Մանուկեան

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԴՐՈՇՄԱՆԻՇ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ). — *Ինչպէս գրուեցաւ ժամանակին, մօտաւորապէս երկու ամիս առաջ, Նանսէնեան դրոշմանիշերու համար իւրաքանչիւրէս գանձուեցաւ՝ 12.50 ֆրանք:*

Մեր գաղութին կարգ մը հայրենակիցներու ինքնութեան թուղթերուն վրայ այս դրոշմանիշերը փակցուեցան վերջ իրենց յանձնուեցան: Իսկ մէկ մասին ալ, առանց դրոշմանիշերը փակցնելու, դրամներն ու ինքնութեան թուղթերը վերադարձուեցին:

Դրամները ետ վերադարձնող պաշտօնեային երբ հարցուցինք թէ, ինչո՞ւ մէկ մասին դրոշմանիշ տրուեցաւ, իսկ մէկ մասին ալ դրամները ետ կը վերադարձնէք, մեզի պատասխանեց.

— Մենք բան չենք գիտեր: Մեզի ինչ որ հրահանգուած է, զայն կը գործադրենք:

ԾՆՈՒՆԴ ՄԸ ԵՒՍ

ԼԱՍԻՕԹԱ. — *Նկատելով որ գաղութիս մէջ երկու դպրոցները, մէկը անհատական եւ միւսը բողոքական, իրենց նպատակին չեն ծառայեր, քանի մը հայրենակիցներ դեկտ. 29ին հիմը դրին նոր դպրոցի մը: Այս առթիւ ընտրուեցաւ հոգաբարձու մարմին մը, հետեւեալ անդամներով.— ատենապետ՝ Մ. Կարակիզեան, ատենադպիր Տ. Հիւլթեան, գանձապահ՝ Յ. Թարագճեան, Ս. Սարգիսեան եւ Տօնիկ Ֆերմանեան խորհրդական:*

Նորընտիր հոգաբարձու մարմինը կազմուած է ձեռնհաս անձերէ, իսկ վարժուհի նշանակուած է Տիկ. Տիրուհի Պապազաբեան:

Ընդհանուր ժողովի դիւան
Ատենապետ՝ Պ. Գ. Կոճապալըքեան
Ատենադպիր՝ Յ. Թարագճեան

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՛Վ ՏՈՒԺԵՑ ԵՒ Ո՛Վ ՇԱՀԵՑԱՒ

═ o ═

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 դեկտ.).

— «Մարգարէ պէտք չէ ըլլալ դեռ ամիսներ առաջ ըսելու համար, թէ համայնավարներու եւ ռամկավարներու «միացեալ ճակատը» ոչ միայն չպիտի կրնար տկարացնել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այլ ընդհակառակն մեծապէս պիտի զօրացնէր զայն: Առաւել եւս պարզ էր դեռ ամիսներ առաջ, որ համայնավարներու եւ ռամկավարներու սերտ բարեկամութենէն ու գործակցութենէն գլխաւոր տուժողները պիտի ըլլային ռամկավարները, իսկ շահողները՝ համայնավարները:

Արդարեւ, այժմ ամէնուն ծանօթ փաստերը անառարկելի կերպով ցոյց կուտան որ՝

Առաջին՝ համայնավար-ռամկավար «միացեալ ճակատ»ին ջանքերը պատճառ դարձած են, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ (ինչպէս եւ այլուր) կրկնապատկէ իր անդամներուն թիւը, եռապատկէ իր տարեկան հասոյթները, իր դրօշին տակ համախմբէ ամերիկահայ նոր սերունդին մէկ պատկառելի մասը եւ Հայաստանի հանրապետութեան օրերն յիշեցնող չափերով ընդարձակէ իր համակիրներու հսկայ բազութիւնը՝ աւելի սերտօրէն կապելով զայն իրեն հետ:

Երկրորդ՝ ռամկավարները մեծապէս կորսնցուցած են համայնավարներու հետ բարեկամանալէն եւ գործակցելէն, մինչ համայնավարները մեծապէս շահած են: Գաղտնիք չէ այլեւս, որ ռամկավար շարքայիններ կը լքեն իրենց շէֆերը, իրենց թերթերն ու ժողովները եւ կ'երթան համայնավարներու խումբէն: Գաղտնիք չէ, որ ռամկավար շէֆերը հարկադրուած են արտակարգ ճիգեր ընել՝ իրենց կարճատեսութեան պատճառով իրենց կուսակցութեան դահավէժ անկումին առաջքն առնելու համար:

Սակայն, հետաքրքրական է, որ ճիշդ միեւնոյն ժամանակ համայնավարները, ռամկավարներու հետ գործակցելով, յաջողած են իրենց Նիւ Եորքի հայատառ չաբաթաթերթը օրաթերթի վերածել, իրենց ցանցառ ժողովները բազմամարդ դարձնել եւ իրենց ձայնը ռամկավարներէն աւելի լսելի ընել:

Ամէն մարդ գիտէ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ իրենց ունեցած կոյր, անսանձ ատելութիւնն էր որ մղեց ռամկավարները իյնալու համայնավարներու գիրկը եւ անոնց հետ միացեալ ճակատ կազմելու: Բայց դառն փորձը պարզեց, որ այդ գործակցութենէն չարաչար վնասուեցան իրենք՝ ռամկավարները իրենց ունեցածի մէկ կարեւոր մասն ալ վրայ տալով համայնավարներու բարեկամութեան սիրոյն:

Այժմ ռամկավար շէֆերը կարծես զգացած են, թէ գործած են աններելի սխալ մը, կարծես սկսած են ըմբռնել վերջապէս, թէ համայնավարներու հետ իրենց բարեկամութիւնը չափազանց սուղի կը նստի իրենց վրայ:

Այդ սթափումն է թերեւս պատճառը, որ ռամկավար պաշտօնաթերթը դառնութեամբ լեցուած յարձակումներ ըրաւ վերջերս համայնավարներուն վրայ եւ սպառնաց նոյն իսկ խզել բարեկամութիւնը անոնց հետ, եթէ անոնք չարունակեն օգտուիլ կացութենէն ի վնաս ռամկավարներու»:

Պոլսեցիները խուճապի երկրաշարժի պատճառով

— o —

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ վերջին երկրաշարժի պատճառած խուճապի մասին.—

Երկրաշարժի միջոցին Բէրա խելագարի պէս խուճապի մատնուեցաւ: Ուրախ ըլլալու համար, երէկ շատ բազմութիւն կար հոն: Բոլորը սինէմաները, ճաշարանները եւ գազինօները լեցուն էին: Երբ առաջին երկրաշարժը զգացուեցաւ, ամէն ոք դուրս թափեցաւ: Բնակչութիւնով կիցերով վիրար հրող, հրմշտկողներ կը գտնուէին, որպէսզի վայրկեան առաջ դուրս ելլեն: Շէնքերուն մէջ գրեթէ մարդ չմնաց: Բազմաթիւ հաստատութիւններ կան որ վնասուեցան այս պատահարէն: Դուռներ կան կոտրուած, պատուհաններ ջարդ ու փշուր, աթոռներ եւ սեղաններ տակն ու վրայ, ոտնակներ, գաւաթներ ցրիւ ցրիւ:

Անկէ զատ, այս յուզումնալից վայրկեաններուն բնական է որ ոչ ոք, ծաղարաններուն, գազինօներու եւ սրճարաններու յաճախորդներէն կը խորհէր հաշիւի վրայ մտածել, այնպէս որ այդ հաստատութեանց տէրերը չկրցան ոչ մէկ յաճախորդէ դրամ առնել:

Պոլսոյ կողմն ալ Պայազիտի հրապարակի սրճարանները լեփ լեցուն էին: Երկրաշարժը սկսած ատեն ամէն ոք դուրս թափած էր: Դուռներէն չկրցող ելլողները պատուհանները կոտրելով փողոց կը նետուէին:

Քաղաքին շատ մը կողմերը անթիւ անհամար տանիքներ փլան եւ կըղմինտրներ ինկան: Շատ մը տուներու պատերը ճաթեցան: Ամէնէն աւելի հին քարուկիր շէնքերն են վնասուածները: Նոր պէթօն շէնքերը միայն ցնցուեցան: Փայտաշէն տուներու մէջ ցնցումը շատ բուռն էր:

*** Պատմագիր մը կը գրէ այս առթիւ թէ Պոլսոյ մէջ գրաւումէն առաջ եւ վերջ ցարդ 36 անգամ մեծ երկրաշարժ պատահած է: Գիտցուած առաջին երկրաշարժը անկէ 1577 տարի առաջ, այն է 358ին պատահած է: Այդ երկրաշարժէն Պոլսոյ մէջ մեծ քանդումներ պատահած են եւ Նիկոմիդիոյ եպիսկոպոսը տանը տակ մնալով մեռած է: Անկէ վերջ 398ին եւ 402ին ալ մէկմէկ երկրաշարժ պատահած է: Պոլսոյ կարեւոր վայրերը քանդուած են, 447ին, այն է 1488 տարի առաջ մեծ երկրաշարժի մը պահուն 57 աշտարակ եւ շատ մը յիշատակարաններ քանդուած են: 527ին Օֆրազիօս Պատրիարքը իր շէնքին փլատակներուն տակ մնացած եւ մեռած է:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԱՆՏԷՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

»»»··«««

— Ինքզինքդ Ի՞նչպէս կը զգաս... քիչ մը կրնա՞ս սողալ:

— Ո՞վ ես դուն, հարցուց Ճիւլիէն, խորհելով որ Պրուսիոը կամ իր զինուորներէն մէկը ըլլալու է:

Պատասխանը զարմացուց զինքը:

— Ես այն մարդն եմ որ «Աննի Լօրի»ն երգեց Ծնունդին գիշերը...

Կը ցաւիմ որ այսպէս կը հանդիպինք իրարու:

— Ատոր պատիժն է որ կը կրեմ: Լաւ է որ ետ երթաք, այլապէս մեր զինուորները կը կրակեն ձեզ վրայ:

Եւ խնկապէս Անգլիացի զինուորները սկսան կրակել երկայնահասակ Պավարիացիին մը վրայ, որ յանկարծ անտէր երկրի վրայ կանգնելով, իր աւազէ պարկերէ կազմուած խրամէն ոչ շատ հեռու, ուսերուն վրայ մէկու մը մարմինը կը կրէր: Լոյսը դեռ բաւական յստակ չէր տեսնելու համար թէ անոր կրածը Անգլիացի սպայ մըն էր, որ ետ դէպի գերմանական խրամները կը տանէր: Դժբախտաբար մոլորուած գնդակը Պավարիացիին կոկորդը միրճուած էր:

Ճիւլիէնի համար պատերազմը վերջացած էր այլեւս. բացառութիւն ըլլալով գերմանական հիւանդանոցներուն մէջ տեղի ունեցած գործողութիւններն ու գերութեան կայանի անվերջ նեղութիւնները:

Սրնէքսի հինաւուրց տուներէն մէկուն մէջ անցեալ Ծնունդը անոր հետ անցուցի: Մագլցած տանը քիչ մը կը կաղայ, այլապէս առողջ է եւ չէնչող. հրապուրիչ կին մը եւ երեք երախաներ ունի: Ճաշէն վերջ տիկինը մեր խօսակցութիւնը ընդմիջելով ըսաւ.

— Ան նուագարանով քիչ մը չնուագե՞նք, Ճիւլիէն:

Ճիւլիէն ամչկոտ երեւոյթով մը.

— Տեսակ մը արարողութիւն է, Ծնունդի առթիւ ընտանեկան աւանդութիւն մը, կը հասկնա՞ք:

Եւ սեղանի դարակէ մը դուրս հանեց բերանի փոքրիկ օսկան մը: Կինն ալ նստաւ դաշնակին առջեւ:

— Պատրա՞ստ ես, Ճիւլիէն: Ճիւլիէն հաստատական պատասխան տըւաւ եւ միասին նուագեցին կարգ մը քրիստոնէական հին երգեր: Յետոյ ձգեց բերանի օսկանը եւ ուղիղ կանգնելով երգեց «Աննի Լօրի»ն եւ «Թող որ աչքերովդ միայն արբենամ»ը:

— Ի՞նչ է գիտէք, բացատրեց Ճիւլիէն, կեանքս կը պարտիմ մէկու մը որ այս երկու երգերը երգեց, մէկ ալ այս բերանի օսկանին... Երբեմն կը մտածեմ թէ արդեօ՞ք տակաւին կը լսեն անոնք հոն՝ անտէր երկրի մէջ: Տարօրինակ բաներ, թեթեւումներ:

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԵԼԵԱՆ

ՖԻԼԻՓ ԿԻՊՍ

(Վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՒՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս Երեւան հասաւ Փրոֆ. Գրոսհէյմ, որ մասնագէտ է Հայաստանի բուսականութեան եւ ծանօթ՝ կովկասի բուսականութեան գործով: *Փրոֆէսորը պիտի ուսումնասիրէ Երեւանի բնագաւառական թանգարանին բուսաբանական հաւաքածոները, ճոխացնելու համար իր գործը:*

Ո՞վ առեւանգեց եւ սպաննեց
ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԱԽԱՆ

Ցունուար 9ի դատավարութեան մէջ, Տոքթ. Գոնտըն, որ իբրեւ միջնորդ ծառայած էր Լինտպէրկի երախային համար պահանջուած փրկանքը վճարելու, ուղղակի ամբաստանեց մեղադրեալ Հաուփթմանը, իբրեւ առեւանգիչ եւ մարդասպան: Պատմեց թէ ինչպէս բանակցեցաւ 1932 մարտ 12ին, գերեզմանատան մը մէջ, Ճոն կոչուած մարդու մը հետ որ նոյն ինքն Հաուփթմանն է: Ինք այս գործին մէջ մտած էր կարդալով տեղական թերթի մը ծանուցումը՝ փրկանքի մասին: Երբ ծանօթացան գերեզմանատան ստուերին մէջ, Ճոն փորձեց փախչիլ, բայց ինք ապահովութիւն ներշնչեց: Յետոյ հարցուց թէ դրամը բերա՞ծ է: «Ժխտական պատասխան տուի, աւելցնելով թէ ինծի համար անկարելի է դրամ բերել, որչափ ատեն ապացոյց չունիմ թէ կը գտնուիմ բուն առեւանգիչին առջեւ: Ըսի թէ այդ ապացոյցը կրնար հայթայթել ինծի ցուցնելով երախային գիշերազգեստը: Խորհրդաւոր Ճոնը ցոյց չտուաւ այդ զգեստը: Ընդհակառակն, բազմաթիւ հարցումներ ուղղեց ինծի, հասկցնելով թէ երախան տակաւին ողջ է: Սակայն աւելցուց.— «Ելեկտրական աթոռին վրա՞յ պիտի նստիմ, եթէ երախան մեռած ըլլայ: Նորէն կրկնեցի թէ չեմ կրնար բանակցիլ, մինչեւ որ վստահ չըլլամ թէ կը գտնուիմ առեւանգիչին կամ անոր պատուիրակին առջեւ: Այն ատեն Ճոն յայտարարեց. «Երախան իր օրօրոցին կապուած էր ստնտուի գնդասեղներով»:

Այս յայտարարութիւնը ջախջախիչ փաստ մը կը համարուի Հաուփթմանի դէմ, որ կը շարունակէ ուրանալ: Իր փաստաբանը այս առթիւ պատմեց թէ միջնորդ վկան ժամանակին գիրք մը գողցած է Նիւ Եորքի հանրային Մատենադարանէն . . .

Հեւ ի հեւ կը սպասուի Սարի հանրաքուէն

Պատմական օր է կիրակի, 13 յունուար: Այդ օրն է որ պիտի կատարուի Սարի հանրաքուէն, որոշելու համար նոյն երկրամասին ճակատագիրը: Նախապատրաստական գործողութիւնները կը լրանան վաղը, շաբաթ: Երեք հոսանքնե՛րն ալ իրենց վերջին փամփուշտներն է որ կը սպառեն: Գերմանական ճակատը վստահ է իր յաջողութեան վրայ (միացում Գերմանիոյ): Արդէն իսկ վերջացած են 22,000 քուէարկութիւններ (պետական պաշտօնեաներ, հիւանդներ, բանտարկեալներ):

Այս առթիւ, արտակարգ ոգեւորութիւն կը տիրէ Սարի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ: Խանութները լաւ առեւտուր կ՚ընեն եւ մեծ քանակութեամբ ֆրանսական դրամ կը սպառի: Դրամատուները կրկնապատկած են իրենց պաշտօնեաները: Մասնաւոր դրամատուն մը բացուեցաւ Սարպրուքի մէջ, միայն դրամներու փոխանակութեան համար:

ՆՈՐ ԴԱՏ ՄԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ նախկին դատական նախարար Պ. Ռընէ Ռընուի դէմ, որ կ՚ամբաստանուի թէ իր ազդեցութիւնը ի սպաս դրած է Սթավիցքիի գործին մէջ, ազատելու համար քրէական յանցաւոր մը:

ԻՐԱՆ ԵՒ ԻՐԱՔ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին քննութեան յանձնեցին իրենց սահմանավէճը՝ Ապատանի քարիւղաբեր հողամասի մասին: Գանգատողը Իրաքի կառավարութիւնն է, որ հիմնուելով 1913–14ի պայմանագրին վրայ, կնքուած՝ Իրանի եւ անգլիական կառավարութեան միջեւ, կ՚ըսէ թէ իրաք – իրանեան սահմանագլուխը կը գտնուի պարսկական ափին վրայ, եւ ոչ թէ Շաթ – էլ – Արապի ջրանցքին մէջտեղը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ, »Զարդարեան» Գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի խառն ժողովը տեղի կ՚ունենայ 13 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 23ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 12 յունուար, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն արտակարգ ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խաժակ» ակումբին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ 11.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **Վ Ե Ր Ա Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ**

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Հայաստանի կեանքէն)

Կը մասնակցին Տիկիններ Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար:

Պարոններ՝ Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուլուճեան, Ռուբէն, Սանճագ եւ Տէրվիշեան:

Բեմադիր՝ Ս. ԹՕՓՈՍԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ:

Ա Զ Դ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցուի թէ՝ Հոգւոյ հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի բարձունեանս կանխագոյն մէկ ողբացեալ հիմնադիր Ս. Պատարագի մատուցմամբ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի փարիզ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ ազգային բարերար որբ. Գ. կարապետ Մելքոնեանի:

Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը 10: Սկզբ. Հոգեհանգստեան ժամ 11.30:

Հոգաբարձութիւն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ կը պատրաստուի մօտ օրէն ներկայացնել ՎԱՐԴԱՆԱՆՑը, որ խնդրուի կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս պարագան:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ՝ ՑԵՂԱԿՐՈՆ ՍԱՆԵՐՈՒ:

կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ

20 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ (Café Pommet):

Տախսերու համար մուտք՝ 2 ֆրանք:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿՈՒՄԲ

ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԵՐ. ՕՏԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍՆԵԼՈՒ ԱՌԹԻՒ

12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

«Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը 61, Rue Mr. le Prince.

Խօսք կ՚առնեն՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ուրիշներ

Մուտքը՝ ազատ է:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆԻ սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶ ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Jean Goujonի սրահներուն մէջ **8, Rue Jean Goujon, Paris (8)**

Թանկոյի եւ ճազի զոյգ խումբեր, ղեկավարութեամբ ծանօթ M. SLOUTZKYի (Caveau Caucasien) ձրի պիւֆէ գիները բոլորին մատչելի:

Առատ գօթիյոն: Անակնկալներ: Պարեր եւյլն.: կը մասնակցին յայտնի արուեստագէտներ:

Մուտք՝ այրերու 12.50 ֆրանք, կիներու՝ 10 ֆրանք:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները,

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Պ. Մ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, 12, rue de Pot de Fer, Paris (5). Սափրիչ Marius. 20, rue Denoyez Պելվիլ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ 12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ

Երգ, պար, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ:

Մանուկներուն պտուղ պիտի բաշխուի:

Փոքրիկներուն մուտքը ազատ է: Մեծերու համար 2 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը 12 յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, 253, Րիւ Ժանժաք Րուսօ: Կարեւոր օրակարգ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Կեդր. վարչութեան ներկայութեան:

Կը հրաւիրուին անդամները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լեգէոնական Միութեան անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր լեգէոնականները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar du Globe, 37, Bld. Dugommier: Ներկայ պիտի ըլլայ Միութեանս պատուոյ Նախագահը՝ Պ. Տիրան Թէքէեան, խիստ կարեւոր օրակարգ,

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Վաճառատան մը մէջ Նպաստաւոր պայմաններով, խոստանալով նախկին առեւտրական մը, որ, Պոլսոյ մէջ երկար ատեն Անատոլուի հետ յանձնակատարութեամբ զբաղած է: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Վարձու է

Anvers եւ Barbès մեթրոյի մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար: Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին:

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Ձեմ գիտեր: Մէկը չունէի որ Լոնտոն գալէն վերջ անոնց ետեւէն զըկէի:

— Ինչպէ՞ս թէ չունէիր. պօռաց մարդը բարկութեամբ:

— Մարդուս Փլիմութէն հեռախօսած միջոցին ես հոն չէի գտնուեր: Մինչեւ տուն երթալս եւ այդ լուրն ստանալս այլեւս շատ ուշ էր, բան մը չէի կրնար ընել:

— Պարքըր, այդքան կարեւոր եւ ճակատագրական խնդիրներու ժամանակ դուրս երթալու չէիք:

— Կը ցաւիմ, պարոն: Ձէի կարծեր որ մարդս այդ միջոցին պիտի հեռախօսէ:

— Լաւ. բան մը չենք կրնար ընել այլեւս, ու յետոյ այնքան ալ արժէք չունի: Եթէ ոստիկանութիւնը բան մը գտաւ Կլօրիայի մէջ, կը նշանակէ թէ ձեր առած տեղեկութիւնը, որուն համաձայն իբր թէ Սպիտակ Արծիւը հոն կը գտնուի, սխալ է:

— Այդպէս պէտք է ըլլայ, պարոն:

Քանի մը վայրկեան աթոռին վրայի մարդը իր դիմացինին խոժոռ նայուածք մը ուղղեց. յետոյ ըսաւ.

— Պարքըր, վերջերս ձեզի աշխատանքի մը համար վճարեցի:

— Այո պարոն, բայց անիկա շատ մեծածախս գործ մըն էր, պատասխանեց միւսը դողդոջուն ձայնով մը:

— Ծախքին համար ձեզ բնաւ չեմ դատապարտեր... բայց կ՚ուզեմ արդիւնքը տեսնել, յետոյ աւելցուց, մինչեւ հիմակ արդիւնք մը չտեսայ:

— Ոչ պարոն: Եւ ատոր համար ինծի մէ աւելի ցաւող մը չկայ:

— Ցաւիլը օգուտ չունի ինծի, Պարքըր: Պատեհութիւն մը գտար բայց կորսնցուցիր: Ուրիշ մէկը պիտի վար ձեմ: Պարքըր, վաղն առտու հոս գալով չէքերնիդ առէք:

Պարքըր կոչուող մարդուն աչքերը պղտորեցան եւ յօնքերուն կնճիռները շատցան: Գործը կորսնցնելու գաղափարը գինքը կը կատղեցնէր, մանաւանդ այդքան շահաբեր գործ մը:

— Լաւագոյնս ըրի, Պ. Իկըլ: Ձեմ կարծեր որ դիս այսպէս դուրս նետելով լաւ գործ մը ըրած կ՚ըլլաք:

— Իմ ի՛նչ պէտքս է թէ դուք ինչ կը խորհիք, պատասխանեց բարկութեամբ աթոռին մէջի մարդը, երբ պաշտօնեաներէս մէկուն ըսեմ թէ պիտի կրակեմ — կրակուած է: Կը հասկնա՞ք:

— Այո պարոն:

— Յաջողելու բոլոր հաւանականութիւնը ունէիք. ձեր պահանջած ամբողջ դրամը տուի. հակառակ ատոր ձախողեցաք, այդ ձախողութիւններուդ այլեւս չեմ կրնար հանդուրժել: Սպիտակ Արծիւը մօտերս դարձեալ պիտի սպաննէ: Պարքըր, չեմ ուզեր որ ատուն մը զիս գտնեն կոկորդս կըտրուած, կամ գնդակ մը պարպուած գանկիս մէջ:

— Ինչո՞ւ Անգլիայէն չէք հեռանար, պարոն: Ատիկա ամենապահով միջոցը կը թուի:

— Երկու պատճառով, Պարքըր: Նախ որովհետեւ չեմ ուզեր դասալիք մը ըլլալ, եւ երկրորդ ուրիշ երկրի մը մէջ գործի սկսելու համար շատ ծեր եմ:

— Կը վախնա՞ք:

Աթոռին վրայի մարդը ժպտեցաւ դժոխային ժպիտով մը:

— Ոչ Պարքըր, չեմ վախնար: Կեանքիս ամբողջ տեւողութեան վախ ըսուած բանը չեմ գիտցած: Միւսները վախնալնուն համար մեռան, անոնց ամէնուն ալ աղդարարեցի, բայց չուզեցին զիս մտիկ ընել. Ճօրճը անոնց ամենամեծ չողոքորթն էր: Հոս այս սենեակին մէջ ինծի երդում տուաւ որ ոստիկանութեան չպիտի երթայ, իր խոստումը դրժեց եւ Սպիտակ Արծիւը զինքը սպաննեց: Ճօրճ Ուայթը սպաննած ըլլալուն համար Սպիտակ Արծիւին շնորհակալութեան քուէ ունիմ տալիք: Այս գործին մէջ ոստիկանութիւն չենք ուզեր, գոնէ ես չեմ ուզեր: Հիմակ կռիւը մեր երկուքին միջեւ է: Ոչ, չեմ վախնար: Տարիներ առաջ անգամ մը անոր յաղթեցի, նախազգացումս կ՚ըսէ թէ նորէն պիտի յաղթեմ:

— Տարօրինակ մարդ մըն էք, ես ձեզ չեմ կրնար հասկնալ, ըսաւ Պարքըր:

— Պէտք չունիք այլեւս... կրակուած էք, պատասխանեց աթոռին վըրայի մարդը:

— Եթէ Սպիտակ Արծիւին սպառնալիքը ճիշդ է, քանի մը օրուան կեանք ունիք:

— Պարքըր, կորսուեցէք: Խօսակցութեննէդ ձանձրացայ այլեւս:

— Շատ լաւ պարոն, բայց ձեզ կը յայտարարեմ որ իմ ծառայութեննէն այսպէս հրաժարելով մեծ յիմարութիւն մը գործած կ՚ըլլաք:

— Գետնին տակը անցէք:

— Առաջ Աստուած Սպիտակ Արծիւը ձեզ ձեռք կ՚անցնէ:

Դուք անմիտ մէկն էք:

— Պարքըր, քու սիրտդ բաբախելէ պիտի դադրի, եթէ երեք րոպէէն այս սենեակէն դուրս չելլես:

Աթոռին վրայի մարդը ոտի ելաւ, եւ Պարքըր անոր աչքերուն մէջը կարդալով՝ անապարանքով դուրս նետուեցաւ:

Առանձին մնալով, Սպիտակ Արծիւի ցանկին վերջին զոհը ըլլալիք մարդը՝ կրակարանին մօտեցաւ եւ ձեռքերը ճարճատող կրակին երկարեց: Տաք երեկոյ մըն էր եւ սակայն մարդը կը դողար: Կ՚արժէր այս ամէնը.— տարիներու հանդարտ կեանք մը եւ չքաւորութիւն, այո: Բայց այս վերջին վեց շաբաթները վաթսուն տարիներու դժոխային կեանքի մը համարժէք էին: Ոչ ոք չգիտէր ատիկա, որովհետեւ ինքզինքը բնաւ չմատնեց, եւ սակայն... սպասեր էր, սպասեր, մինչեւ որ Սպիտակ Արծիւը չորրորդ մարդն ալ սպաններ էր: Հիմակ կռիւը վերջապէս տեղի պիտի ունենար իրենց երկուքին միջեւ, ինք միշտ ալ խորհած էր թէ Սպիտակ Արծիւը զինքը ամէնէն վերջը պիտի ձգէր:

Ոտքը երկարելով, ծայրովը կրակարանին մօտ գտնուող ածուխով լեցուն ամանը մէկ կողմ հրեց: Ոստիկանութիւնը զբաղած էր, շատ հաւանաբար Սպիտակ Արծիւը մինչեւ դաշնաշարթուան չպիտի սպասէր: Արդէն նախ Ուայթը սպաննելու իր ծրագիրը փոխած էր: Այդ Ուայթը կատարեալ ապուշ մը եղած էր, Սքօթլէնտ Եարտ երթալու անխոհեմութիւնը չպիտի գործէր, գիտնալու էր թէ կը հետապնդուէր:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 12 Janvier 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2701

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՄԱՒՈՐԱՑ, ՍՊԱՅԻՑ ԵՒԱՅԼՆ

Անուններ, անուննե՛ր: Բայց որքա՜ն կը կոտրի մարդու սիրտը, երբ կը փորձէ ուղղութիւն եւ բովանդակութիւն փնտռել ...

Աշխատակից մը, այսօր, նկարագրելով Հայ Սպայից Միութեան պարահանդէսը, շարք մը դիտողութիւններ կը ներկայացնէ, արդար դառնութեամբ:

Դժբախտաբար պատկերը աւելի մխիթարական չէ, ուրիշ ճակատներու վրայ:

Ամփոփունք Ֆրանսայի մէջ: Նախ՝ անուններն ու հանգամանքները.—

1. Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին կամաւորներու Միութիւն:

2. Հայ Սպայից Միութիւն (առաւելապէս կովկասեան – հայկական ճակատի):

3. Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն:

4. Մարսէյլի Հայ Լեգէոնականներու Միութիւն:

Կար խմբակցութիւն մըն ալ, անջատուած՝ թիւ 3 Միութենէն, նախկին խմբապետի մը հրամանատարութեամբ եւ շնդալից յաւակնութիւններով, բայց հետքը կորսնցուց: (Այս խմբակն էր որ, տնավարի ժողով մը գումարելով Վալանսի մէջ, որոշած էր երեք օդանաւեր գնել, երկուքը Խ. Հայաստանի, մէկն ալ՝ Ֆրանսայի նուիրելու համար: Միեւնոյն ատեն կ'աւետէր թէ ներկայացուցիչներ նշանակած է, պետութեանց հետ բանակցելու համար...):

Արդ, ի՞նչ կը ներկայացնեն այս Միութիւնները, առանձին – առանձին եւ հաւաքաբար:

Խոստովանութիւն մը,— Որ եւ է վաւերական տեղեկութիւն չունինք, բոլորին ալ անդամներու թիւին եւ ուրիշ մանրամասնութեանց մասին: Մեր դիտողութիւնները կը ձեւակերպենք հետեւելով իրենց հրապարակային արտայայտութեանց:

Ընդհանրապէս, տօնական օրերու առթիւ է որ բաներ մը կ'իմանանք իւրաքանչիւրին գործունէութեան մասին:

Դժբախտութիւնն այն է որ, տօնական օրերու առթիւ անգամ, անոնք ճակատներու կը բաժնուին: Չկայ որ եւ է տօն կամ խորհրդանշան, որ առանց վերապահութեան համախմբէ բոլորը մէկ – տեղ, գոնէ իրենց վարչական մարմիններով:

Այսպէս, մէկը կամ երկուքը կը մասնակցին նոյ. 11ի զինադադարին, որ առանձնաշնորհը կը համարուի Ֆրանս. բանակի Հայ նախկին կամաւորներուն:

Մէկէն եւ միւսէն երբեմն անհատ ներկայացուցիչներ կ'երեւան Ապրիլեան սգահանդէսին:

Երբեմն մէկէն նմոյշներ կը փայլին Մայիս 28ի տարեդարձին, իսկ ընդհանրապէս բոլորն ալ կը զգուշանան ...

Այս տխուր երեւոյթը՝ նաեւ իրենց «արհեստակցական» տօներուն առթիւ:

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու վերջին երեկոյթին իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին Ֆրանսական բանակի կամաւորներուն եւ Հայ Սպայից Միութեան բանախօսները, որոնց անունները ամբողջ մէկ շաբաթ երեւցան թերթերու մէջ: Առաջիններէն բնաւ մարդ չէր եկած, իսկ վերջիններէն՝ միայն ներկայացուցիչ մը:

Գալով բուն աշխատանքի գործակցութեան, դժուար թէ պատահած ըլլայ: Մասնակի փորձեր կատարուած, սակայն կէս ճամբան մնացած են:

Որպէսզի տաղտկալի վէճեր չծագին, այստեղ չպիտի քննենք թէ այս Միութիւններէն ո՛րը աւելի արժէք ունի եւ ընդունակ է տեւելու, բազմապատկուելու եւ գործ արտադրելու:

Մենք ունինք հիմնական տեսակէտ մը՝ այս հարցին մէջ: Ցաճախ բանաձեւած ենք զայն, բայց անգամ մը եւս կը յիշեցնենք:

Ֆրանսայի մէջ ըլլայ թէ ուրիշ գաղութներու, անհրաժեշտ է ունենալ ամուր եւ ծաւալուն կազմակերպութիւն մը, հայկական բազուկին փառքը եւ հայրենիքի ազատութեան գաղափարը վառ պահելու, մարտական ոգին զարգացնելու եւ ժամանակակից գիտութիւններէն օգտուելու համար:

Թէ մեր դատին լուծումը եւ թէ աշխարհի վիճակը այդ կը թելադրեն, աւելի քան երբեք:

Մենք այս պարագան չենք շփոթեր զանազան արկածախնդրութեանց կամ սնամէջ յաւակնութեանց հետ, այլ կը նկատենք տարրական եւ հասուն պահանջ մը:

Մարտական ուժերու պատկառելի բազմութիւն մը զինուորագրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ, այստեղ եւ ամէն տեղ: Բայց նոյնքան եւ աւելի բազմութիւն մը կը մնայ դուրսը, առանց դրօշի կամ զանազան դրօշներու տակ:

Ցեռոյ, ունինք սուսերաթիւ երիտասարդութիւն մը, որ ոչ յեղափոխական կուսներ տեսած է, ոչ ալ պատերազմ, սակայն կը տենչայ ընտելանալ զինուորական գիտելիքներու:

Դաշնակցութիւնը, որքան ալ ծաւալուն հանգամանք ունենայ, չի կրնար գոհացնել բոլորը:

Ժամանակները կը սահին, աշխարհը կը հեւայ, իսկ մենք թանկագին պատեհութիւններ կը կորսնցնենք, այսպէս կամ այնպէս:

Արդ, յիշուած Միութիւններէն ո՞ր մէկը ծրագիր, կամք եւ յարմարութիւն ունի, գէթ որոշ չափով մը գոհացնելու համար այս պահանջը:

Քանի որ միացումը անհնար է, իսկ մարզանքներու շրջանը շատոնց անցած, կարելի չէ՞ ամբողջ գործը կազմակերպել հետեւեալ հիման վրայ,— աշխատանքի բաժանում:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԵՒ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

ԻՆՉ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՎԱՂԸ

Վաղը, կիրակի, 13 յունուար, տեղի կ'ունենայ Սարի հանրաքուէն,— ներկայ ժամանակներու միջազգային ամենամեծ եւ ամէնէն ճակատագրական քուէարկութիւնը, որոշելու համար Սարի երկրամասին բախտը: Աւելի քան 500,000 քաղաքացիներ քուէ պիտի տան այդ երկրամասին վրայ, որ ունի 740 քառ. մղոն տարածութիւն եւ 10,000,000,000 թոն հանքածուխ: Ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, երեք տեսակ ելքեր կը նախատեսուին.— 1. Սարը ամբողջութեամբ վերադարձնել Գերմանիոյ.— 2. Կցել Ֆրանսայի.— 3. Պահել ներկայ գոյավիճակը, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ:

Այս հարցով շահագրգռուած ֆրանսական ընկերակցութիւն մը երէկ «Յառաջ»ի խմբագրութեան ուղղած էր գեկոյց մը որով կը խնդրէ ճշդել թէ՝ վերսայլի դաշնագրով յունուար 13ի հանրաքուէն չի պահանջեր մեծամասնութիւն ամբողջ երկրամասին վրայ: Ընդհակառակն, կը տրամադրէ թէ քուէարկութիւնը պիտի արձանագրուի իւրաքանչիւր քաղաքամասի վրայ (Սարի նահանգը բաժնուած է 83 քաղաքամասերու): Գոյացած արդիւնքին վրայ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշում պիտի տայ, ամբողջովին կամ մասամբ Ֆրանսայի կամ Գերմանիոյ վեհապետութեան տակ դնելով երկրամասը: Հաւանական է որ նահանգը մասերու բաժնուի (3), ինչպէս եղաւ վերին Շլեզիոյ քուէարկութեան ատեն (երկու մաս, մէկը՝ Գերմանիոյ, միւսը՝ Լեհաստանի): Եթէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա իրենց բաժինը ստանալով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չուզէ առնել իրեն ինկած մասը, այդ հողը կրնայ հաւասարապէս բաժնուիլ երկու երկիրներուն միջեւ: Հաւանական է նաեւ որ երկրորդ քուէարկութիւն մը կատարուի:

⁂ Քուէարկութեան համար պատրաստութիւններ կը տեսնուին ամիսներէ ի վեր: Անցեալ ամառ յատուկ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Սարպրուքի մէջ, հանրաքուէն վարելու համար: Մէկ ամիս առաջ ալ, չորս պետութիւններ 3300 զինուոր ղրկեցին, հսկելու համար բարեկարգութեան, յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան: (Ֆրանսա եւ Գերմանիա զինուոր չեն ղրկած): Յանձնաժողովին ամէնէն տաժանելի գործը եղաւ քուէարկուներու ցանկին ստուգումը: Երկրամասը բաժնուած է ութ ընտրական շրջանակներու, իւրաքանչիւրը չէզոք սպաներու հսկողութեան տակ: Անցեալ հոկտեմբերին առաջին ցանկերը կը ներկայացնէին 532,000 քուէարկուներ: Անկէ ի վեր 107,000 նոր թեկնածուներ ներկայացան եւ կէսը դուրս ձգուեցաւ:

Քուէարկութեան առթիւ, բոլոր սահմանագլուխները փակուած են նամբորդներու առջեւ, որպէսզի ոչ–քուէարկուներ չսպրդին: Իրազեկները կը հաւաստեն թէ հանրաքուէն այնքան լաւ կազմակերպուած է որ, լուրջ խռովութիւններ անհաւանական են:

Իրան, Իրանեան, Իրանցի

Պարսկաստանի արտաքին նախարարութիւնը յունուար 10ին շրջաբերական մը ուղղեց արտասահմանի բոլոր դեսպանութեանց, ծանուցանելով թէ մարտ 21էն սկսեալ երկիրը պիտի կոչուի Իրան (ոչ թէ Պարսկաստան), եւ ժողովուրդը՝ Իրանցի: Թէհրանի օտար դեսպաններէն ալ խնդրուած է այս որոշումը հաղորդել իրենց կառավարութեանց: Հանրային կարծիքը մեծ գոհունակութեամբ կ'ողջունէ այս փոփոխութիւնը, մանաւանդ որ «Լա Փէրս» (Պարսկաստան) բառը երկրին մէկ մասը միայն կ'ընդգրկէ, պատմական աշխարհագրութեամբ: «Իրան» բառը արդիական բացատրութիւնն է միջին պարսկական «էրան»ի, որ իր կարգին աղաւաղումն է զենտական *էյրեանա* բառին (երկիր Արիականներու): Նախապէս Պարսիկները մէկ մասն էին Իրանեան ցեղերուն եւ անոնց բնակած երկիրը հովմէական շրջաններուն ծանօթ էր իբրեւ «Պերսիս»: Հին դարերուն մատենագիրները կը խօսէին Մարերու եւ Պարսիկներու մասին, իբրեւ Իրանեան ցեղերու երկու ամէնէն ահարկու ժողովուրդները: Նոր փոփոխութիւնը կատարելով, Պարսկաստանի կառավարութիւնը կ'ուզէ հաստատել թէ գերազանցապէս արիական ժողովուրդ է, եւ տէրը՝ իր ամբողջական երկրին:

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՎԱՐԷ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Առեւտրական նախարար Պ. Մառշանտօ Երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կառավարութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ արհեստապետական հիման վրայ կազմակերպելու ճարտարագործական հաստատութիւնները:

Օրինագծին համաձայն, կառավարութիւնը պիտի կրնայ որոշ ճարտարագործութեան մը բոլոր անդամներուն պարտաւորիչ դարձնել, սահմանաւոր ժամանակի մը համար, նոյն ճարտարագործութեան անդամներուն մեծամասնութեան որոշումները: Այսպէս, որոշումներ կրնան տրուիլ արտադրութիւնը սահմանափակելու կամ առժամապէս դադրեցնելու, հրապարակի սպառման կարողութեան համեմատ կրճատելու, աշխատանքի ժամերը զեղչելու, դիզուած մթերքը հրապարակէն քաշելու, մասնաւոր տուրքեր հաստատելու կամ փոխառութիւններ կնքելու համար: Պայման չէ որ արհեստապետական (քորփորաթիվ) մարմիններ կազմուին զանազան ճարտարագործութեանց մէջ. բայց անմիջապէս որ օրինագիծը քուէարկուի, կառավարութիւնը մասնագէտներու յանձնաժողով մը պիտի կազմէ, անհրաժեշտ մղումը տալու համար այն ճարտարագործութեանց որոնց կազմակերպումը անհրաժեշտ կը համարուի: Եթէ ճարտարագործութիւն մը տագնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՔԵԱԼ ԳՈՑՔ

Աւետի՛ս ձեզ,— գոնէ մէկ ճակատի վրայ համերաշխ եւ զուգընթաց կ'երթանք... Թուրքերուն հետ:

Անոնք մեր անհաշիւ հարստութիւնները, շարժուն թէ անշարժ, աւարի կուտան իբրեւ «լքեալ» գոյք, մենք ալ՝ մեր «մեծատաքանչ» գանձը,— լեզուն:

Կը գանես, կը կատղես, եւ երբեմն ալ կը ստիպուիս հայհոյել, աչքէ անցընելով բազմաթիւ թերթեր ու գիրքեր որոնք մեր լեզուին հետ կը խաղան այնպէս ինչպէս անօթի կատուն՝ մուկին հետ:

Չէր բաւեր Երեւանի սարքած խայտառակութիւնը, ուղղագրութենէն մինչեւ բառակազմութիւնն ու շարադրութիւնը, արտասահմանի մէջ ալ յօդուածագիրներ, խմբագիրներ, հեղինակներ, հարիւրաւոր գրոց-բրոց - ներ կը բզկտեն, կը լղրճեն, գլխիվայր կը շրջեն, տանիկ, բոլշեւիկ, հանքի կամ փրէնկ «պոռնուխներ» կը փաթթեն հայերէնի գլխուն: Ոտքէն մինչեւ գլուխը:

Եւ այս՝ առանց միջավայրի, սեռի, դաւանանքի կամ տարիքի խտրութեան:

Ճաշակ մը՝ շատերու մէջէն: Նորէն Հնչակեան «Երիտ. Հայաստան»ն է, ութսունական թուականներու ներմակ մազերն ու մոխրափայլ գաղափարները կարմիրի ներկած: Գրածն ալ՝ խմբագրակա՜ն:

Բարեհաճեցէք համտեսել եւ մարսել (թիւ 41).

—«Բնոյթագծով փաշիստ, քաղաքական համոզմունքներով հիթլերիզմ կամ քեմալիստ այս խմբակցութիւնը ադնուականութիւնը, ինչպէս հետ հաշտեցնելու ձգտումներով կը չահարկէ գործաւորներու քսակը՝ զաւադրելու համարգործաւորականհայրենիք խորհրդային Հայաստանին:

Սա այնպիսի դժբախտ եւ այնպիսի պատուհաս գոյակցութիւն է զաղթաշխարհի կեանքին համար, որ նա առանց ամենափոքր տատանումի կրնայ միանալ Գերմաններուն կամ Թուրքերուն եւ խփել ներկայ Հայաստանին առանց ամենափոքր տատանումի:

Հիթլերի քաղաքական ձգտումներուն ամենագլխաւորն է Ուքրանիայէն ներթափանցել Կովկաս: Հիթլերիզմը զուտ նուաճողական քաղաքականութիւն է: Հիթլերիզմին մէջ անհատը, անունը հնացած ըմբռնումներով, տիեզերականութեան մտածին կառքով իր ցեղին գերակայութեան կ'ուզէ ենթարկել միւս ժողովուրդները, միւս ազգերը, ամբողջ աշխարհը:

Մարդասպանութեան մահալից այս ձգտումներու ոլորտին մէջ կը խարխափի քաղաքական այն ճամբը, որ կը կոչուի Դաշնակցութիւն»:

Չե՞ս փորձուիր պոռալ այս չինուամաշին խմբագրին.

— Մարդ Ալլահի կամ սատանայի, եթէ պիտի հայհոյես, գոնէ հայերէն հայհոյէ...

ՎԱՀԷ

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԿՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դեռ երէկ ստացանք «Հայրենիք»ի դեկտեմբեր 21 – 30 թիւերը: (Ինչո՞ւ այսքան ուշ):

Դեկտեմբեր 22ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Կարօ Զատիկեանի վկայութիւնը փոխել տալու ամբաստանութեամբ երկու օր առաջ ձերբակալուած ընկ. Խաչիկ Գանթարեանի եւ Պ. Եր. Մարգարեանի ունկնդրութիւնը, նախադատ ատեանի կողմէ, յետաձգուեցաւ ամսոյս 27ին:

Ամբաստանեալները ազատ թողուած են դրամական երաշխաւորութեամբ: Խաչիկ Գանթարեանի պաշտպան փաստաբանն է Լուիզ Ս. Փօսնըր. իսկ Երուանդ Մարգարեանի պաշտպանութիւնը ստանձնած է Պ. Վահան Գալէնտէրեան:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն, ամբաստանութիւնը որ եւ է հիմք չունի եւ կատարուածը զզուելի դաւադրութիւն մըն է, Դուրեանականներու կողմէ սարքուած, ինը անմեղ դատապարտեալներու դատին վերաբացումը դժուարացնելու յայտնի դիտաւորութեամբ:

ԽՄԲ.— Հակառակորդ թերթերը գրած էին թէ այս երկու Դաշնակցականները փորձած են կաշառել խուչակահար Կ. Զատիկեանը, հինգ հազար տոլար կաշառք խոստանալով, բայց զաղտնի ոստիկաններու լուր տրուած ըլլալով, բռնուած են:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

=o·o=

Մեզի հաղորդուած զեկոյց մը կը տեղեկանանք թէ «Գործազուրկներու անմիջական օգնութեան կոմիտէ» մը կազմուած է Մարսէյլի մէջ, նախագահութեամբ Պ. Քրիսթոֆոլի եւ հովանաւորութեամբ ուրիշ ականաւոր Ֆրանսացիներու, հոգալու համար անմիջական պէտքերը:

«Տրուած ըլլալով գործազուրկներու ծով թշուառութիւնը եւ անոր անմիջական դարման մը կազմակերպելու ստիպողականութիւնը մինչեւ բուն *խնդրին լուծումն ու կարգադրութիւնը*, կը ձեռնարկենք գործի լայն սահմաններու վրայ՝ փրանքեւհայ ընկերային լայն խաւերու մէջ, եւ կը հրաւիրենք բոլորն անխտիր իրենց լուրջ մասնակցութիւնը բերելու այս նուիրական եւ անյետաձգելի գործին, որ կոչուած է սփոփելու հազարաւոր թշուառ գործազուրկներու տառապալից գոյութիւնը: Այս առթիւ, հարկ կը տեսնենք կրկին անգամ յայտարարել թէ *Բարեգործականը արդէն տրամադրած է 12,000 ֆրանք իբր հիմնադրամ*: Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերող փրանքեւհայ 50է աւելի կազմակերպութիւններ ալ իրենց կարգին որոշած են որոշ գումարներ յատկացնել անմիջականօրէն այս նպատակաւ: Ուրախութեամբ կու գանք ծանուցանել թէ մարսէյլաբնակ յոյն մեծահարուստ Զափիրափուլոս խոստացած է 5,000 փրանքով մասնակցիլ: Ցետագային պիտի տանք մասնակցող բոլոր միութիւններու եւ անհատներու նուիրատուութեանց ցանկը:

Դիմումները ու թղթակցութիւնները ուղղել հետեւեալ հասցէին.— Mr. K. Krikorian, 66, Bld. de la Paix, Marseille (B. du Rhône):

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ առժամեայ հասցէով.— Mr. Jean Cristofol, 19 Rue Guerrin, Marseille (B. du Rhône).

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍ ԾՈՒՌ ՃԱՄԲԱՆ...

═ o—o ═

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ԵՒ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Բարեգործականի կեդր. Վարչու-թեան անդամներէն Պ. Լեւոն Կիւլպէն-կեան դասախօսութիւն մը տը-ւաւ Հայկական Ծնունդին կիրակի օրը լորձնաշուրթն փառաբանութիւնը ը-նելով Հայաստանի եւ Բարեգործա-կանին: Ի պատիւ իրեն սարքուած թէյասեղանը, չքեղ պանդոկի մը մէջ, իրարու քով բերած էր 60—70 հայրե-նակիցներ, ընդհանրապէս գաղութիս «ընտրանին»:

Պ. Կիւլպէնկեանի դրաւոր ճառը լսելէ ետք, անգամ մը եւս համոզ-ուեցայ թէ հայ ժողովուրդին միտքը Դաշնակցութիւնը չէ «որ կը պղտորէ» այլ նոյն ինքն Բարեգործականը եւ ա-նոր շուրջը պար բռնող փարիսեցինե-րը:

Համաձայն թէյասեղանի հրաւի-րագրին, Սփիւռքեան ներկայացուցիչը պիտի խօսէր Խ. Հայաստանի մէջ կա-տարուած վերաշինական աշխատանք-ներու եւ Բարեգործականի գործու-նէութեան մասին: Ոչ եւ է առարկու-թիւն չպիտի ընէի, եթէ Պ. Կիւլպէն-կեան գոհանար Խ. Հայաստանի փառաբանութեամբ, առանց քաղա-քական խնդիրներ յարուցանելու: Բայց անխկա յարմար նկատեց սլաք-ներ արձակել քաղաքական կուսակ-ցութեան մը դէմ, այս «պէխապէր» գաղութին մէջ, ուր շատեր հայն ու հայաստանը միայն անունով կը ճանչնան:

Իր ճառէն իմացանք թէ Ռուսիոյ մէջ «հալածանքութիւն չկայ»: Ցարական Ռուսաստանը կը ճնշէր զանազան տեսակի ազգութիւնները, իսկ խորհ. վարչաձեւը կ'աշխատի պահել անոնց մշակոյթը: Հայաստան ունի թատ-րոններ, սինէմաներ, լայն պողոտա-ներ, գեղեցիկ շէնքեր, դպրոցներ:

Ամէն մարդ հայերէն կը խօսի, նոյն իսկ Թուրքը, նոյն իսկ Մոսկուայի ներկայացուցիչը ... Երեւան 1920ին 25,000 բնակչութիւն մը ունէր, իսկ հիմա մօտ 100,000: Առողջապահա-կան տեսակէտէն ամէն ինչ «կատար-եալ չէ»: Մոսկուա «լայնօրէն կ'օգնէ» Հայաստանի վերաշինութեան: Երկ-րին «դժգոհ տարրերը» միայն նախկին բուրժուաները, քահանաներն ու ... տանտիկիններն են: Հայաստանի մէջ անհատական շահ չկայ, ընդհանուր շահն է որ նկատի կ'առնուի: Կարգա-պահութիւնը կատարեալ է: Պէտք չէ հաւատալ երբ բոլշեւիզմը մեզի կը ներկայացնեն իբրեւ «դանակը ակռա-ներուն մէջ սեղմած» դաժան էակ մը: Բոլշեւիզմը չի գործադրուիր Հայաս-տանի մէջ, ապացոյց՝ կրօնական այն ազատութիւնը զոր Հայերը կը վայե-լեն. ապացոյց կաթողիկոսին ընտ-րութիւնը: Բարեգործականը իբրեւ «բուրժուա կազմակերպութիւն ար-ժանի կերպով կը գնահատուի հայ կառավարութեան կողմէ»: Էջմիածնի կալուածները «դրաւուած են»:

Այս հատուկտոր տեղեկութիւննե-րէն յետոյ — որոնց շատ աւելի ըն-դարձակը եւ իրականը դաշնակցական մամուլը օրը օրին կ'արձանագրէր — Պ. Կիւլպէնկեան նետեր արձակեց Դաշնակցութեան հասցէին:

— Քաղաքական կուսակցութիւն մը որ իշխանութիւնը կորսնցուցած ըլլալու ցաւը տակաւին չէ մոռցած, նողկալի յարձակումներ ըրաւ իմ ան-ձիս դէմ:

Կամ.

— Եթէ քաղաքական կուսակցու-թիւն մը չեղնելով իր առաջադրու-թիւններէն չպղտորէ հանրութեան միտքը ... չենք յաւակնիր անսխալ ըլլալ, բայց ունեցէ՛ք, մի խռովէ՛ք մեր միտքերը ...

Այսքա՞ն միայն: Ոչ: Պ. Կիւլպէն-կեան աւելի յառաջ գնաց եւ մտաւ քաղաքական խնդիրներու մէջ:

— Ռուսաստանէն զատ փրկութեան ուրիշ միջոց ունի՞նք:

— Ո՛չ, պատասխանեցին երեւելի-ները:

— Ուրիշները ինչ ալ ըսեն մեր ցե-ղային ու իմացական պահպանումին համար, տարբեր ելք չկայ...

Պ. Կիւլպէնկեան յետոյ ցոյց տը-ւաւ Բարեգործականի «ազգանուէր գործունէութեան» պատկերը:

1906էն մինչեւ 1931, Միութիւնը հայ ժողովուրդին տուած է 171.207 ոսկի, որուն 171.709ը Հայաստանի վերաշինութեան յատկացուած է:

— Հայ ժողովուրդէն ի՞նչ առած է, ըը փոխայ ականջիս սրտցաւ բարե-կամ մը, որ Դաշնակցական չէ:

Ինչ կը վերաբերի ներգաղթին, տն-տեսական պայմանները արգելք հան-դիսացած են անոր գործադրութեան, եւ կառավարութիւնը չէ կրցած «ար-տօնել» թափառական բազմութիւննե-րու մուտքը Հայոց աշխարհին մէջ:

Այսքան. ու ծափե՛ր, ծափե՛ր ձեր ուզածին չափ:

╳

Դժբախտաբար հաւաքոյթը սարքը-ւած էր մանաւանդ Բարեգործականի անդամներուն համար եւ մենք իբրեւ «էթրանժէ» կրցանք համտեսել իրենց թէյն ու կարկանդակները: Այլապէս պիտի փորձուէինք կարգ մը հարցեր տալ Պ. Կիւլպէնկեանի:

Նախախօսութենէն յետոյ մօտեցայ իրեն:

— Ո՞ւր է որ միտք կը պղտորէ, Պ. Կիւլպէնկեան. ձեր մատնանշած քաղաքական կուսակցութի՞ւնը թէ Բարեգործականը՝ ի՞նչ անհրաժեշ-տութիւն կար Լոնտոնի գաղութը այդ կազմակերպութեան դէմ լարելու՝ վճռաբանական ժողո՞վ է այս թէ թէ-յասեղան:

— Սիրելիս, այնպիսի յարձակում-ներու ենթարկուեցայ որ ... սովե-տական գործակալ անուանեցին զիս ...

Կէս մնաց տեսակցութիւնս որովհե-տեւ եօթանասունոց ծերունի մը Բա-րեգործականի ներկայացուցիչին ա-կանջէն կը փսփսար ...

— Ախր էնպէ՛ս արեցիք որ ...

╳

Ի զուր սպասեցի որ գրագէտ Լ. Կիւլպէնկեանը Խ. Հայաստանի անճարակ գովասանքը ընելէ յետոյ, քաջութիւնն ունենար յայտարարելու թէ այսօրուան այդ փոքրիկ երկիրը, այդ փոքրիկ պետութիւնը կը պար-տին Հ. Յ. Դաշնակցութեան անհնա-րին ճիգերուն:

Բարեգործականը քաղաքական խն-դիրներ քրքրելու իրաւունք չունի, բայց եթէ միտքը դրած է անպատ-ճառ զբաղիլ, պէտք է պարկեշտու-թիւնը ունենայ չխեղաթիւրելու պատմական ճշմարտութիւնները: Ծը-քեղաշուք անուններու տակ ապաստա-նելով ու Լոնտոնի ուժգոյն գաղութին առջեւ հէքեաթներ պատմելով չէ որ պիտի փրկուի Բարեգործականի համ-բաւը կամ պիտի վարկաբեկուի հայ ժողովուրդին ամէնէն զօրաւոր, ամէ-նէն կազմակերպուած ու հայրենասէր կուսակցութիւնը:

Ու դուք հիմա տասը տարեկան երա-խաներուն բացատրեցէք թէ «քաղա-քական կուսակցութիւն» ըսելով Դաշ-նակցութեան ակնարկել չուզեցի՛ք, ինչպէս կ'արդարացնէր ձեզ՝ ձեր Լոն-տոնի բարեկամներէն մէկը:

Պէտք է յիշեմ ուրիշ պարագայ մը: Դաշնակցութեան հակառակորդնե-րը իրենց դատը պաշտպանելու առա-քինութենէն ալ զրկուած կը թուին: Պ. Կիւլպէնկեան ընդհանուր խօսքեր ըրաւ Հայաստանի վերաշինութիւնը պանծացնելու համար. ոչ թիւ, ոչ փաստ, ոչ վիճակագրութիւն: Հա-յաստանի թշնամի կուսակցութեան ո եւ է մէկ անդամը պիտի տար աւելի համոզիչ փաստեր ու տեղեկութիւն-ներ:

— Այս ունինք, այն ունինք:

Բաւական չէ. եթէ գաղութները պիտի կապենք երկրին, մեր տեղեկու-թիւնները պէտք է ըլլան որոշ, յստակ ու մանաւանդ վաւերական:

⁂ Թէյասեղանէն յետոյ Լոնտոնի մասնաճիւղը ներկայացուց իր հաշ-ուեկշիռը որ աճաւասիկ.— 1930էն մինչեւ 1934ի վերջը հաւաքած են 399 ոսկի 11 շիլին 7 փէննի, Փարիզի կեդրոնին փոխադրուած են 336. 3. 9. իսկ ծախք եղած է 9. 5. 8.:

Նորընտիր մասնաճիւղին անդամ-ներն են.— Պ. Պ. Սուրէն Ֆրճոեան, Աւետում Յակոբեան, Անիքասս Ոսն-ճեան, Յակոբ Շահինեան, Աբրահամ Թոսունեան, Ճիվան Ամասեան եւ Սար-գիս Թօփալեան:

╳

Լոնտոնի գաղութը որոշ եռուզեռ ցոյց կուտայ վերջերս: Պ. Պ. Ա. Խա-չատուրեան եւ Ալֆի Ֆորճ ստեղծեցին «հայկական ակումբ» մը, որ պարբե-րաբար հաւաքոյթներ կը սարքէ իրա-րու քով բերելու համար գաղութին երիտասարդութիւնը: Կը լսեմ թէ ի-րենց անդամներուն թիւը կը մօտե-նայ յիսունի: Դեկտեմբեր 28ին շատ յաջող պարահանդէս մը սարքուեցաւ. հասոյթը՝ մօտ քառասուն ոսկի՝ պիտի յատկացուի ժամադրավայր մը վար-ձելու:

Գովելի է ձեռնարկը եւ անպայման կը յաջողի, եթէ ձեռնարկուները աւե-լի համեստ նպատակներ հետապնդեն: Անիմաստ է այժմէն «հայ մշակոյթին եւ արուեստին զարկ տալու» մասին խօսիլ, քանի որ ակումբին անդամ-ներուն մեծագոյն մասը, թերեւս ամ-բողջութիւնը բոլորովին անձեռնհաս է այդքան խոշոր ծրագիր մը յաջող-ցնելու: Պէտք է մանաւանդ խուսա-փիլ քաղաքական առաջադրութիւննե-րէ: Ֆաշիզմը եւ բոլշեւիզմը ուրիշնե-րուն:

⁂ Տիկին Լիւսի Սեւումեան համերգ մը տուաւ դեկտ. 19ին: Ցայտագիրը կը պարունակէր եւրոպական ու հայ-կական երգեր: «Տէյլի Մէյլի» եւ «Տ. Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցները խանդա-վառութեամբ արտայայտուեցան հայ արուեստագիտուհիին յաջողութեան ու ձայնի քնքշութեան մասին:

╳

Այսպէս կամ այնպէս գաղութը ըս-կած է արթննալ. մաղթենք որ կէս ճամբան չմնայ եւ ունենայ ազգային կեանք մը որ համապատասխանէ իր համբաւին եւ «Յառաջ»ի տարեկան տեսութիւնը Լոնտոնի մասին 1935ի վերջը, ըլլայ աւելի սփոփարար:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ԳՕՏԵԿԱԽ

Շատեր կ'ուզեն գիտնալ թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունի նոր տարին եւ գօտեկախի աւանդութիւնը:

Հայկական բարձրաւանդակի իւրա-քանչիւր գաւառ եւ գիւղ զանազան մեկնութիւններ կուտան այս մասին: Անոնք որ հայկական բոլոր սրբու-թիւններուն եւ յիշատակներուն աւան-դապահը կ'ուզեն մնալ, պարտին սե-րունդէ սերունդ աւանդել եւ գրի առ-նել այնինչ որ մեր նախնիքներէն եւ մեր պապերու անխախտ հաւատքէն կուգայ: Որպէսզի չիրթի այն թելը որ կը կապէ մեզ անցեալին եւ ներկա-յին, պէտք է որ փոշիներէն դուրս հանենք եւ պատմութեան յանձնենք մեր ցեղին բոլոր աւանդութիւնները եւ սրբութիւնները: Մնաց որ, «Յա-ռաջ» չարունակ հրաւէրներ կ'ուղղէ ընթերցողներուն եւ թղթակիցներուն, որպէսզի գրի առնեն իրենց ծննդա-վայրի աւանդութիւնները:

Գօտեկախի եւ նոր տարուան առթիւ շրջան ընող աւանդական զրոյցները Բալու գաւառակին եւ գաւառին մէջ քիչ մը կրօնա-պատմական հանգա-մանք ունին:

Այսպէս կը պատմեն թէ նոր տարին ըլլալով Յուլիոս Կեսարի ծննդեան թուականը, ժողովուրդը այդ օրը խրախճանքի եւ ուրախութեան մէջ կ'ըլլար, արծաթ, ոսկի գոհարեղէն-ներ ու թանկագին քարեր նուէր կը տանէր Կեսարին, եւ այս վերջինը մինչեւ հեռաւոր սահմանները նուէր-ներով պատգամներ կը ղրկէր իր կայ-սերական ողջոյններուն հետ:

Այստեղէն մնացած են նոր տար-ուան փոխադարձ այցելութիւնները եւ նուէրներ տանելու աւանդութիւնը:

Այդ թուականին Հայոց Մծբնայ հայրապետը Յուլիոսի ծննդեան հան-դիսութիւնները շնորհաւորելու հա-մար երկու նշխար(*) եւ ուրիշ նուէր-ներ յատուկ պատգամաւորով մը կը ղրկէ, սրտաբուխ մաղթանքներով:

Կեսար հեգնանքով եւ քմծիծաղով մը ընդունելով այս հայրապետին (ա-սորի) նուէրը, ինքն ալ իր կողմէ փո-խադարձաբար երկու հիւս աւելոյ կը ղրկէ Հայոց հայրապետին: Ծերունի հայրապետը տեսնելով այս անար-գանքը, ապշած կը մնայ: Քիչ մը խորհրդածելէ վերջ կը գրէ. «Ո՛վ մեծդ Կեսար, ես իմ կերածէս քեզի ղրկեցի, իսկ դուն ալ քու կերածէդ»:

Անշուշտ հասկնալի է այս նամակին իմաստը.— «Ես իմ կերածէս ղրկեցի, իսկ դուն քու կերած խոտէդ ղրկե-ցիր»...

Ստանալով այս նամակը, Կեսարը կը կատղի եւ կը հրամայէ կոտորել բոլոր քրիստոնեայ բնակչութիւնը,

---

(*) Որ Քրիստոսի խաչելութեամբ փորագրուած կլոր փայտի վրայ կը շինուի:

առանց խնայելու ծերին եւ երիտա-սարդին եւ կամ իր ամբողջ երկրին հարստութիւնը Կեսարի գանձը լեց-նել:

Հայրապետը սարսափած իր ժողո-վուրդին բնաջնջումի հրամանագրէն, կը հաւաքէ երկրին բոլոր հարստու-թիւնները եւ կը լեցնէ ամբարները ղրկուելու համար Կեսարի, որպէսզի ժողովուրդը փրկուի բնաջնջումէ:

Իսկ գիշերը մինչեւ լոյս ծերունի հայրապետը աղերսարկու ծունր կը դնէ եւ կ'աղօթէ Աստուծոյ որ խնայէ իր ժողովուրդին եւ ազատէ կայսեր կատաղութենէն:

Աստուած կը լսէ իր ձայնը եւ կը ղրկէ իր հրեշտակը որ այդ գիշեր տեղն ու տեղը կը մեռցնէ Կեսարը, ըստ աւանդութեան:

Յաջորդ օրը Կեսարի մահը կայծա-կի արագութեամբ կը տարածուի: Ժողովուրդը այլ եւս ազատուած է Յուլիոսի մղձաւանջէն:

Իսկ այն հարստութիւնները որ հա-ւաքուած եւ ամբարները լեցուած էին ղրկուելու համար բռնաւորին, կը մնան երկրին: Բայց ի՞նչպէս պէտք է գիտնալ թէ ով ինչ տուած է եւ որ ապրանքը եւ ոսկին որունն է, որ պէտք է վերադարձուի:

Կը մտածեն գիւղին միջոց մը. ժո-ղովուրդը տանիքի խաչօքերդիքէն կամ բուխերիկէն իր պայուսակը վար կը կախէ եւ վարէն այդ հարս-տութենէն կը լեցուի այդ մախաղին եւ կամ տոպրակին մէջ որ վեր կը քաշուի:

Ահա այսպէս ժողովուրդը իր տը-ւածը կը վերստանայ, ոմանք շատ ո-մանք քիչ:

Այդ նուիրական տօնն է որ կը կոչ-ուի գօտեկախ:

Սիրելի ժողովուրդ, այս նոր տարին որ թեւակոխեցինք, կը մաղթեմ որ քու բոլոր թշնամիներդ եւ ամէն կար-գի բռնակալ կեսարներդ չանհատակ դառնան եւ դուն վերադառնաս քու պապերուդ երկիրը, այն երդիքներէն կախելու համար քու գօտիդ եւ վերս-տանալու համար այն ինչ որ քու դա-րաւոր թշնամիներդ խլեցին: Ասկէ աւելի սրտաբուխ մաղթանք եւ կա-ղանդ չունիմ քեզ տալու, իմ ճղակոտր ցեղս ...

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՆԵԱՆ

Ն. ՄԱՌ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այս անգամ կուտանք Աշոտ Յով-հաննիսեանի յօդուածը, միշտ քաղ-ուածաբար, անպէտ վիկը զատելով ցոբենէն եւ լեզուի յատկութիւն տա-լով խօսքերուն.—

Ծանր եւ անփոխարինելի կորուստ է Ն. Մառի մահը: Ասպարէզէն կը հեռանայ ժամանակից հանճարեղ մտածողներէն մէկը: Կը փակուի մար-տնչող գիտունի մը եռուն եւ հերոսա-կան կեանքը, լի՝ սեւեռաբար աւխ-նով, արդասաւոր՝ խիզախ եւ խորա-թափանց իր յայտնագործութիւննե-րով, լայն ու համապարփակ իր եզրա-կացութիւններով: Լեզուի եւ մտքի նախապատմութեան ասպարէզին մէջ, Մառի գիտութիւնը կատարեց յեղա-շրջիչ-նոյն դերը, որպիսին կատարեց Տարվինի գիտութիւնը մարդու ծագ-ման ուսումնասիրութեան մէջ: Գի-տական իր վաստակը մեծապէս նպաս-տած է նաեւ ընկերային զարգացման բազմաթիւ այլ հանգրուաններու եւ մարդերու ըստ մատերիալիզմի ու-սումնասիրութեան գործին, դառնա-լով միաժամանակ գործնական հատու զէնք լենինեան ազգային քաղաքակա-նութեան կապուած լեզուաշինարա-րութեան ճակատին վրայ:

Ծնունդ առնելով քաղքենի գիտու-թեան ծոցին մէջ, Ն. Մառի քննադա-տող եւ համարձակ միտքը բռնեց այդ գիտութեան սկզբունքները քա՛նդելու ուղին՝ վճռական անկիւնադարձ մը կատարելով դէպի տիալէքթիք մաթե-րիալիզմի դիրքերը: Քառասուն եւ հինգ տարիներու հետախուզութեանց ընթացքին, անընդհատ ընդարձակե-լով ու խորացնելով գիտական փորձի շրջանները, անցնելով յաջորդաբար վրացագիտութենէն դէպի կովկասագի-տութիւն եւ արեւելագիտութիւն, եւ ասկէ՝ դէպի յաբեթաբանութեան տիեզերական վարդապետութիւնը, (ԽՄԲ.— Ա. Յովհաննիսեան կը չա-փազանցէ յաբեթաբանութիւնը «ունի-վէրսալ» անուանելով, որովհետեւ Եւ-րոպայի մէջ ոչ միայն հետեւորդ չու-նեցաւ, այլ եւ շատ քննադատուեցաւ այդ վարդապետութիւնը), ակադեմա-կան Ն. Մառ չարունակաբար փոխեցդի-տական իր դիտակէտերը, վերաքննեց աշխատանքի իր մեթոտները, հիմն ի վեր վերանորոգեց ոչ միայն իր տե-սութեանց զանազան մասերը, այլ եւ այդ տեսութիւններն ամբողջովին:

Վերադնահատութեան սեւեռաբար այս աշխատանքներուն մէջ բաժին ու-նի մանաւորապէս երկու տասնամ-եակ տեւած գիտական այն աշխա-տանքը, զոր կատարած է Ն. Մառ Անիի աւերակներուն վրայ: Անիի այդ ուսումնասիրութեանն է նուիրուած մանաւորապէս Մառի ծաւալուն այն գործը, որ իբրեւ «յետմահու» աշխա-տութիւն սարքագրած էր տպագրու-թեան յանձնելու համար հիւանդ հե-գինակը դեռ տարի մը առաջ:

«Ցետ մահու» այդ գործը լոյս կը տեսնէ մօտ օրէն: Հեղինակին ներա-ծականը մարգարէական դարձաւ կար-ծես տասնեակ տարիներու ընթացքին իր կատարած հետախուզութեանց ար-դիւնքն ամփոփող հոյակապ այդ գոր-ծին համար:

«Անի քաղաքի ճարտարապետական պեղուած յուշարձաններու ուսումնա-սիրութիւնը, այլ եւ իմ այնտեղ ու-սումնասիրած տաճարներու վերաշի-նութիւններն ու վերափոխութիւննե-րը,— կը գրէ տեղ մը Ն. Մառ,— սը-րեցին ուշադրութիւնս արհեստական այն շինարարութեան վրայ, զոր կը կատարէ ընկերայնօրէն մարդը լեզուի իսկ մէջ: Հայ եւ վրաց գրականու-թեան դասական լեզուներէն ես անցայ բարբառներուն, առհասարակ կենդա-նի եւ անգիր լեզուներուն, նախ՝ Վրացիներուն հետ մօտիկ ազգակցու-թիւն ունեցող չան, մեգրելական, ա-պա հեռաւոր սվան, եւ վրացերէնէն ալ աւելի հեռու աբխազական լեզու-ներուն: Այստեղ սարսափով զգացի, որ բացառաբար Կովկասի գրաւոր լե-զուներուն, Հայերէնի եւ վրացերէնի վրայ կատարուած աշխատանքները կ'աղճատեն ամբողջ կովկասագիտու-թիւնը, խափանելով անոր ուղիղ ըն-թացքը»:

Ճարտարապետական «վերաշինու-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (24)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»· ·«««

1.— Փարիզի մէջ կար, Մուրատ է-փէնտիի եւ ընկերներուն կողմէ հրա-տարակուած «Հնչակ» անունով թերթ մը: «Հին Հնչակ» յորջորջուած այս թերթը, Թուրքիոյ մէջ Հայոց ապստամբութիւնը նկատի ու-նեցող, եւ կարելիութեան պարագա-յին, այս ապստամբութիւնը միւս տարրերուն հետ միասնաբար յաջող-ցնելու ցանկութիւնը սնուցանող խմ-բակցութեան արտայայտիչն էր:

2.— Ժընեւի մէջ կը հրատարակ-ուէր «Դրօշակ» կոչուած թերթ մը: Այս թերթը «Հայ Յեղափոխական-ներու Դաշնակցութիւն» (Միւթթէ-հիտ Էրմէնի Իհթիլալ Ճէմիյէթլէրի) անուանեալ, եւ իր մասնաճիւղերուն վարչական ինքնավարութիւնը հիմ ընդունող «Դրօշակ» կուսակցու-թեան գաղափարաբանութեան արտա-յայտիչն էր: Այս կուսակցութիւնը թէ Ռուսիոյ, եւ թէ Թուրքիոյ մէջ Հայոց յեղափոխութիւն յարուցանե-լուն կողմնակից ըլլալով, երկու ճա-կատներու վրայ եւս գործունէութիւն ցոյց կուտար: Այսուհանդերձ երկու ճակատի վրայ տարուած այս գոր-ծունէութիւնները, իբրեւ նպատակ, իրարու հետ առնչութիւն չունէին: Դրօշակ կուսակցութիւնը, Ռուսիոյ մէջ կը պահանջէր Կովկասի ինքնա-վարութիւնը, իսկ Թուրքիոյ մէջ՝ հայաբնակ նահանգներու համար վար-չական բարենորոգումներ, մեծ պե-տութեանց կողմէ պաշտօնապէս տը-ուած խոստումներու սահմանին մէջ: Այս կուսակցութիւնը, թէ Թուրքիոյ եւ թէ Ռուսիոյ մէջ, Թուրքերու եւ ուրիշ տարրերու հետ համաձայնու-թեան գալու պատրաստ էր, եւ քանի-ցս խորհրդակցութիւն կատարած այս նպատակով: Բայց Թուրքերու մէջ յեղափոխական կազմակերպու-թիւն մը գոյութիւն չունենալուն եւ թէ Թուրք ազատական տարրին թունդ ազգայնամոլութեան բերումով, այս խորհրդակցութիւնները սահմանա-փակ արդիւնք միայն տուած էին:

Դրօշակ կուսակցութիւնը ամէն բա-նէ առաջ հայկական շահերով առաջ-նորդուած ըլլալով հանդերձ, այնպէս կը թուէր թէ՝ Հայոց անկախութեան ցանկութիւններ չէր սնուցաներ ոչ Ռուսիոյ եւ ոչ ալ Թուրքիոյ նկատ-մամբ: Կովկասի եւ Օսմ. նահանգնե-րու մէջ բնակող ժողովուրդներուն միեւնոյն եւ հաւասար իրաւունքներ վայելելու տեսակէտը կը պաշտպա-նէր որպէս թէ: Ռուսիոյ մէջ բնակող Թուրքերու հետ կատարուած խորհր-դակցութեանց ընթացքին, միշտ այս սկզբունքով կ'առաջնորդուէր:

3.— Մարսիլիոյ մէջ ալ կը հրատա-րակուէր «Արմենիա» անունով թերթ մը: Ասիկա օրկանն էր փոքր կուսակ-ցութեան մը: Փոքրաթիւ համակիր-ներ ունէր Թուրքիա եւ Ամերիկա բը-նակող Հայերու մէջ: Հայ կուսակցու-թեանց ամէնէն ակարն էր: Այս խմ-բակցութիւնը կը վարէր չափաւոր քա-ղաքականութիւն մը, կը պահանջէր սահմանափակ եւ գործադրելի բարե-նորոգումներ եւ թոյլատուութիւններ: Բայց կարծես միւս բոլոր հայ կու-սակցութիւններէն աւելի թշնամի էր Համիտեան վարչաձեւին:

4— Հին Հնչակ կուսակցութեան Փարիզի հրատարակութենէն զատ, Ամերիկայի մէջ կը հրատարակուէր ուրիշ Հնչակ թերթ մը եւս, որ օր-կանն էր «Նոր Հնչակ» կուսակցու-թեան:

Ամերիկա գտնուող այս Հնչակ կու-սակցութիւնը միայն Թուրքիոյ մէջ կազմակերպութիւն ունէր եւ կողմ-նակից էր խիստ գործունէութեան: Նոյնիսկ հազար ու մէկ սպառնալիք-ներով դրամ կը կորզէր հայ մեծահա-րուստներէն: Կ'ըսուէր թէ Հնչակ կու-սակցութիւնը սկզբունքով համաձայն է Օսմանեան բաղկացուցիչ տարրե-րուն համերաշխութեան: Բայց կը տեղեկացնէր թէ, մինչեւ որ Թուրք յեղափոխական կազմակերպութեան մը գոյութիւնը չապացուցուի, եւ մինչեւ որ Թուրքերը չլացուցէ խօս-քերով Հայերը խաբելէ չհրաժարին և անկեղծօրէն չընդունին հաւասարու-թեան սկզբունքը,— որուն համար լուրջ երաշխիքներ հարկաւոր են — չպիտի կրնան ոչ մէկ բանակցութեան ձեռնարկել:

Այս Նոր Հնչակ կուսակցութիւնը Եգիպտոսի մէջ ունէր «Ազատ բեմ» անունով կիսապաշտօնական հրատա-րակութիւն մը, իսկ Դրօշակ կուսակ-ցութիւնը «Իրաւունք» անունով ոչ պաշտօնական թերթ մը՝ Պուլկարիոյ մէջ: Բաց աստի, վերոյիշեալ չորս կուսակցութիւններն ալ Ամերիկայի մէջ ունէին առանձին հրատարակու-թիւններ, բայց ասոնք կուսակցական բուն թերթերուն չափ կարեւորու-թիւն չունէին: Աւելի լրատուութեամբ եւ կուսակցութեանց ներքին վէճերով կը զբաղէին:

Հայ կուսակցութեանց, իշխան Սա-պահէտտին պէյի խմբակցութեան եւ միւս Օսմանցի կոմիտէներու հետ շը-փում հաստատուելէ յետոյ, համա-գումարի պատրաստութիւններով զբա-ղելու համար դրասենեակ մը բաց-ուած էր: Այս բիւրոյին կը մասնակ-ցէին Իթթիհատ եւ Թէրագգը կու-սակցութիւնը, իշխան Սապահէտտին պէյի «ապակեդրոնացման եւ սահմա-նադրական կուսակցութիւնը» եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երկուական ան-դամով: Բիւրոյին պարտականութիւ-նըն էր համագումարին կազմակեր-պութեան մասին որոշումներ տալ:

Այս յանձնախումբը, անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, քանի նիստ գումարած եւ յաջողած էր համագու-մարին ձեւ տալ: Առաջին նիստերուն իսկ կարելի եղած էր համաձայնու-թեան գալ՝ կուսակցութեանց զոր-ծունէութեան ծրագրին հիմնական կէտերուն շուրջ: Նկատելով որ, իւ-րաքանչիւր կուսակցութիւն կ'աշխա-տէր որպէսզի իր քաղաքական ծրա-գիրը հիմ ընդունուի, եւ որուն պատ-ճառաւ կարելի չէր եղած համաձայ-նութեան գալ, առջի մէկ օրէն բիւրօն որոշած էր խնդրոյ առարկայ չդար-ձնել կուսակցութեանց քաղաքական ծրագիրը: Համագումարի ձախողման պատճառ հանդիսանալիք արգելքները ամբողջովին վերցուած կ'ըլլային այս ձեւով:

Միջնեղային համերաշխութիւնը ըստ արժանւոյն փայլուն ցոյց տալու համար, կազմակերպական բիւրօն ո-րոշած էր դիմում կատարել՝ Օսման-եան պետութեան սահմաններուն մէջ ապրող բոլոր տարրերուն: Բազմաթիւ կազմակերպութիւններ հրաւիրուե-ցան պատգամաւորներ ղրկել համա-գումարին:

Համագումարի բացման թուականը ճշդուած էր 20 դեկտեմբեր 1907ի հա-մար: Բայց չնախատեսուած կարգ մը արգելքներու բերումով բացումը յե-տաձգուեցաւ դեկտ. 27ին:

(Շար.)

թիւններէն եւ վերափոխութիւններէն» աւելի վճռական նշանակութիւն ունեցաւ, անշուշտ, յաբեթաբանական տեսութեան այստեղ ակնարկուած շրջադարձի համար Կովկասի եւ Ռուսիոյ յեղափոխական վերաշինութիւնն ու վերափոխութիւնը: Պէտք է յիշել որ, դեռ պատանի, Ն. Մառ ցարականութեան հակառակ ոտանաւոր է գրած աշակերտական թերթի մը մէջ, 1881ի մարտ 1ի մահափորձին առթիւ: Համալսարանական տարիներուն, Ն. Մառ կը յարի ժողովրդավար ուսումնադրութիւններով տոգորուած ուսանողական խմբակցութեանց: Ցետագային եւս, իր գործունէութիւնը աշտ մնաց ակադեմական միջավայրէն: Ցետադիմական փրոֆէսօրները կը դիմադրէին իր քննադատութիւններուն կամ լռութեան կը մատնէին իր յայտնագործութիւնները: Ծանօթ են հրապարակագրական իր յարձակումները Վոստորգով քահանայի փրոփականտին եւ Ակակի Ծերեթելիի ազգայնական ըմբռնումներուն դէմ: Ծանօթ է նաեւ այն հալածանքը, որու ենթարկուեցաւ Ն. Մառ հայ քաղքենի դասակարգին ներկայացուցիչներուն կողմէ, երբ Փեթերպուրկի համալսարանին մէջ կ'ուզէր ստանձնել հայագիտական ամպիոնը: (ԽՄԲ. — Ա. Յովհաննիսեան այստեղ շատ կը խեղաթիւրէ վէճը): Ցետագային, հայ քաղքենի դասակարգը կ'աշխատէր «ազգասիրաբար» օգտագործել Մառի հրապարակագրական աշխատութիւնները եւ գիտական յայտնագործութիւնները: Սակայն Մառ, որ հեռու էր հաւասարապէս կովկասեան ազգայնականութեան բոլոր երանգներէն, կրցաւ զերծ մնալ անոնց ազդեցութենէն:

Աչքի առջեւ ունիմ Մառի անտիպ մէկ նամակը, ուղղուած, 1915ին, իր մտերիմ բարեկամին՝ Յովհաննէս Յովհաննիսեան հայ բանաստեղծին: Նամակը գրուած է հայերէն եւ չափազանց բնորոշ է նախայեղափոխական իր տրամադրութեանց անձման տեսակէտէն.—

Սիրելի Յովհաննէս ջան,

Աստուած պահէ ինձ Պետական Խորհուրդը մտնելուց, ընտրող լինել էլ ինձ համար ծանր է եւ եթէ իմ գալուց առաջ սարքուած չլինէր, ես չէի համաձայնի: Ժամանակ քիչ է մնում, մտենում է սահմանն եւ շատ կ'ուզենայի «գիտութեան ասպարիզում հանած պանծալի անուանդ» համաչափ գոնեա գործեր արտադրէի: Այս մասում շատ կասկածներս տանջում են ինձ. կարիք մեծ կայ ե'ւ գիտական, ե'ւ հասարակական տեսակէտից, գործելու շատ բան կայ, բայց քիչ աշխատողներ են երեւում, գրքեր բնաւ ոչ ոք: «Ժողովրդի զարհուրելի վիճակը» չէր կարող չազդել, բայց տեղ եւ ժամանակ չպիտի ներեն յուսահատել, ոչ միայն պետութիւններ, այլեւ ժողովուրդներ պիտի փնտռեն եւ գտնեն նոր եղանակներ, նոր ճանապարհներ, նոր գործելակերպեր եւ համապատասխան կազմակերպութիւններ:

Համբոյր եղբայրազգաց

Ն. ՄԱՌ

Յեղափոխութիւնը նոր եւ աննախընթաց անկիւնադարձ մը կազմեց մտածող «սահմանի մասին» խորհող գիտունին կեանքին մէջ: Այդ մասին կը վկայեն Միջերկրականեան մշակոյթի երրորդ ազգագրական տարրին, տրուսկերէնի, պելասգերէնի, պասկերէնի, պէրպէրերէնի, վերշիկերէնի, չուվաշերէնի, ուդմուրդերէնի եւ բազմաթիւ այլ յայտնի եւ անյայտ լեզուներու մասին հրատարակած յաբեթաբանական իր ուսումնասիրութիւնները, որոնք պատռելով կովկասագիտութեան նեղ սահմանները, դարձուցին Մառի լեզուագիտական վարդապետութիւնը ընդհանուր վարդապետութիւն մարդկային լեզուի ծագման եւ զարգացման մասին:

Լեզուաբանական այս տեսութիւնը դուրս գալով լեզուագիտութեան նեղ սահմաններէն, կատարեալ յեղաշրջում կատարեց նաեւ հնագիտութեան, ցեղագրութեան, մարդաբանութեան եւ բազմաթիւ այլ գիտութիւններու ասպարէզին մէջ:

Մառի յաբեթաբանութիւնը հակադրութիւնն է հնդեւրոպական լեզուագիտութեան: Այնպէս որ Մառ շարունակ կը քննադատէր հնդեւրոպական լեզուագիտութեան տեսակէտները: Միաժամանակ, աշխատելով իր վարդապետութիւնը պատշաճեցնել տիալէքթիք մաթերիալիզմին, ուզելով հիմնել մարք-լէնինեան լեզուաբանական մեթոտ մը, շարունակական վերադնահատութեան մը կ'ենթարկէր յաբեթաբանութիւնը: «Յաբեթական լեզուաբանութիւնը, կը գրէր 1925ին, կը պահանջէր ոչ միայն ընձեռնում եւ կրաւորական իւրացում, այլ եւ յեղափոխական ստեղծարար վերաբերմունք, եւ եթէ հարկ ըլլայ՝ նաեւ վերամշակում եւ զարգացում, հակառակ պարագային՝ մէկ ճամբայ միայն կայ,— դէպի ետ, եւ մէկ ճակատագիր,— սպասաւոր կենալ միջազգային քաղքենի դասակարգին, որ անել կացութեան մատնուած է գաղափարով»:

Իր տեսակէտներն իսկ քննադատելով՝ վերամշակութեան ենթարկելու այս փորձն է, որ վէհ մը բացաւ Մառի եւ իր աշակերտներուն միջեւ:

«ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ»

— • —

Վաղը, կիրակի, 13 յունուար, Սոսիէթէ Սավանթի սրահում, ներկայացուելու է հայերէն մի նոր թատերախաղ՝ Կարէն Վարդանեանի «Վերածնունդ» դրամը, 5 արարով: Երիտասարդ թատերագիրը առաջին անգամ է երեւում բեմի վրայ, եւ այն ալ այսպիսի պատասխանատու գործով:

Ասում ենք «պատասխանատու», որովհետեւ «Վերածնունդ»ում խօսք որ շօշափուած են լայն հարցեր: Հեղինակը ձգտեցել է իր ընտրած նիւթին լրջութեամբ եւ տուել է մտածուած աշխատութիւն: Ներկայացումից յետոյ, երբ խաղն ալ տեսնենք բեմի վրայ, թերեւս առիթ լինի աւելի հանգամանօրէն խօսելու Կարէն Վարդանեանի դրամի մասին: Մինչ այս, սակայն, անհրաժեշտ ենք համարում ասել մի քանի խօսք, սոսկ որպէս ընթերցող, ձեռագրից ստացած տպաւորութիւնների հիման վրայ:

«Վերածնունդ»ի բովանդակութիւնը առնուած է ներկայ Հայաստանի՝ խորհրդային միջավայրից: Գլխաւոր հերոսը Սուրէն Վարդանեանն է՝ չեկիստ, յեղափոխական տեսանի քննիչ: Զարգացած եւ հոգեկան նուրբ կառուցուածքի տէր մի երիտասարդ, որ ամբողջ հոգով տարւում է բոլշեւիկեան յեղափոխութեամբ: Նրա ձեռքից բազմաթիւ «հակայեղափոխականներ» են անցնում՝ դէպի աքսոր կամ մահ: Հետզհետէ, սակայն, նրա հոգւոյն սողոսկում է կասկածը: Նրա աչքերը սկսում են բացուել: Նա զարհուրանքով տեսնում է, թէ իրենք ջնջում են մարդկային հոգին, թէ նիւթական շինարարութիւնը մեռցնում է ամէն ինչ որ կենդանի է երկրում: Նրա վրայ մեծ տպաւորութիւն են թողնում բանտարկեալ պրոֆէսօր Սիմոն Երամեանի խօսքերը՝ «Նայի՛ր դարերի խորքը»: Նա նայում է եւ սարսափում է իրենից էլ, իր կատարած գործերից էլ:

Իբրեւ հետեւանք այս ապրումների, Սուրէնը գրում է մի թատերգութիւն, ուր մարմնացնում է իր նոր գաղափարները — անհատի ազատութիւն, ազգային աւանդութիւններ, Հայրենիքի սէր, նոր մարդու ստեղծագործութիւն: «Ես դէմ չեմ շինարարութեան, պարզում է նա իր միտքը, բայց տուներ շինելով չպէտք է քանդել մարդկանց հոգիները: Տների կողքին եւ տներից առաջ՝ ներքին շինարարութիւն է հարկաւոր: Նոր տների մէջ ապրելու համար նոր մարդիկ պէտք են՝ բարձր, հզօր: Ի՞նչ արժէք ունի նոր Հայաստանը, առանց նոր Հայի: Ելեկտրականութեան հետ անհրաժեշտ է վառել նոր կրակը Արարատեան լեռների խրճիթներում»:

Այս «հակայեղափոխական» մտքերի, «փտած լիբերալիզմի» դէմ ծառանում է Երեւանի կոմունիստական աշխարհը: Սուրէնը հեռացնում են կուսակցութիւնից: Ընկերները երես են դարձնում նրանից: Իր սիրած աղջիկը՝ Մարգօն թողնում է նրան: Սկսում է հալածանք, որին զոհ են գնում նրա հայրը, մայրը: Եղբայրը՝ կոմսոմոլ Գուրգէնը պայքարում է նրա դէմ: Մի խօսքով՝ տեղի է ունենում այն, ինչ որ բոլշեւիկեան աշխարհում ահա 15 տարի է կրկնւում է ամէն օր:

Սուրէնի «վերածնութեան» զուգընթաց ցուցադրւում է բոլշեւիկեան աշխարհը — ճարտարագէտներ, հարուածային բանուորներ, ուսանողներ, ուսանողուհիներ: Ամէնքը խելագարուած են շինարարութեամբ — գործարան, առու, ելեկտրակայան: Մարդը մոռացուած է, աւելի ճիշդ, ստորադասուած է նիւթին: Մարդն է շինարարութեան համար, ոչ թէ շինարարութիւնը՝ մարդու: Ճարտարագէտ Արսէնը՝ Սուրէնի հակառակը՝ տարւած է Սեւանի ծրագրով — շինել, լուսաւորել, ամբողջ Կովկասին ոյժ ու լոյս հասցնել, մնացածը՝ երկրորդական է: Ամէնքին տիրել է նիւթը. մարդիկ քարացել են: Անհատական կեանք, ընտանեկան ջերմութիւն, ո՛չ մի սրբութիւն չկայ նրանց համար: Սէրը՝ սեռ է. անհատը՝ փոշի, ընտանիքը՝ նախապաշարում, ազգը, կամ, մոռէն բառով, ցեղը՝ հակայեղափոխական երեւոյթ:

Այս ֆոնի վրայ դուրս են բերուած զանազան տիպարներ: Մարգօն, որ Սուրէնից հեռանալով ամուսնացել էր Արսէնի հետ՝ տառապում է այս մթնոլորտում. նա փնտռում է սէր եւ ընտանեկան նուիրական յարկ — Արսէնը արհամարհում է նրա այդ քաղքենի հակումները, ստիպում է վիժում կատարել, դաւաճանում է նրան՝ ընկերով Մոսկուայից եկած կոմունիստ էմմա Բոնցէլի գիրկը: Մարգօն հոգեկան մեծ տանջանքով խզում է կապերը նրա հետ:

Հարուածային բանուոր Սաշան անհանգստութեամբ տեսնում է, որ Հայաստանի բնական հարստութիւնները տարւում են դուրս, մերթ ընդ մերթ, վախվխելով «ազգայնական թեքումի» մէջ է ընկնում, «հակայեղափոխական» կարծիքներ է յայտնում: Նրա մէջ կռւում են լաւ Հայը եւ կոմունիստը:

Սուրէնի հայրը՝ Հայրապետը, ինչպէս եւ մայրը՝ Սաթենիկը՝ աւանդապաշտ հայ մարդիկ, «հին գլուխներ», չեն կարողանում հաշտուել բոլշեւիզմի հետ եւ զոհ են գնում:

Կան եւ ուրիշ կենդանի տիպեր: Կայ կենցաղ: Կայ նուագ եւ պար: Ցուցադրւում են խորհրդային կեանքի զանազան կողմերը:

Մարդիկ բաժանւում են երկու բանակի — բոլշեւիկներ՝ անհոգի շինարարութեան եւ անբովանդակ միջազգայնութեան խրտուիլակներ, որոնք շարժւում են վերեւից եկող հրամաններով եւ իրենց «էնտուզիազմը» յարմարեցնում կուսակցական բանաձեւերին եւ առաջնորդների խօսքերին, եւ անհատի ազատութեան, ազգային ինքնուրոյնութեան հաւատացողները: Այս վերջին բանակի հոգին Սուրէնն է: Նրա հետ է պրոֆ. Ս. Երամեանը: Նրա մօտ վերադառնում է Մարգօն: Նրան գործակից է գիւղացի Եգորը: Հոգով, անշուշտ, նրա հետ է եւ հարուածային բանուոր Սաշան: Սրանք, այսպէս ասենք՝ այս «հայրենասէրները», «Հոգեւոր Հայաստանի» ջատագովները ենթարկւում են անողոք հալածանքի: Բանտ, աքսոր, ամէն տեսակ տանջանք՝ նրանց համար են: Բայց եւ այնպէս, ոչինչ չի վախեցնում նրանց: Նրանք այնքան համոզուած են իրենց գաղափարի ճշմարտութեան, այնպէս վստահ են, թէ վերջնական յաղթանակը վերապահուած է իրենց, որ այդ փոքրիկ խմբակով կռուի են դուրս գալիս կոմունիստական ահարկու ուժի դէմ: Այն վայրկեանին, երբ Չեկան պիտի բանտարկէր եւ աքսոր ուղարկէր նրանց, նրանք — Սուրէն, Մարգօ, Երամեան, Եգոր— ապաստանում են լեռները՝ պայքարը շարունակելու հաւատքով: Դժուար գործ: Ճամբան ծանր է: Պէտք է բարձրանալ լեռից լեռ, գագաթից գագաթ, բայց նրանք գնում են ոգեւորուած, պիտի անցնեն Սիփան, Գրգուռ, Ծովասար, «լերան գագաթից դէպի լերան գագաթը, մինչեւ Մասիս լերան գագաթը»: Նրանք չեն կասկածում՝ պիտի հասնեն Մասիս լերան գագաթը:

«Վերածնունդ»ը— աւելի ճիշդ կը լինէր ասել «Վերադարձ» — ընկերային, հոգեբանական - փիլիսոփայական երկ է: Կ. Վարդանեանը կարողացել է ցայտուն գծերով հակադրել ու պատկերացնել երկու աշխարհների գաղափարական տարբերութիւնը, ընկերային տեսակէտով՝ Հայրենիք եւ աշխարհաքաղաքացիութիւն, հոգեբանօրէն՝ անհատական ապրումներ եւ «կոլեկտիւ», փիլիսոփայօրէն՝ հոգի եւ նիւթ: Կարճ եւ հատու, երբեմն թեւաւոր ու համոզիչ խօսքերով նա պատկերացնում է հակադրութիւնները: Եւ ընթերցողի համակրանքը միշտ Սուրէնի եւ իր գաղափարակիցների կողմն է: «Վերածնունդ»ի մէջ բաւական ուժեղ է թատերական երկի հիմնական պայմանը՝ հանգոյցն ու գործողութիւնը, նիւթի դրամաբանական զարգացումը եւ հանգոյցի բնական լուծումը:

Կան կենդանի, ընդգծուած տիպեր, որոնց մէջ խտացուած են որոշ գաղափարներ: Որոշ գաղափարներ արտայայտուած են խորհրդանշաններով, խորհրդապաշտ տեսարաններով կամ խօսքերով: Օրինակ, վերջարանի վերջին մասը, ուր պայքարը բոլշեւիզմի դէմ ներկայացւում է որպէս վերելք դէպի «Մասիս լերան գագաթը»:

Վերջապէս, կայ կենցաղ: Մեզ, Հայաստանից դուրս գտնուողներիս համար, դժուար է գտնել, թէ որքան իրական է այդ կենցաղը: Ցամենայն դէպս, բնական է: Հերոսների խօսակցութիւնը բոլշեւիկեան է՝ համեմւած բառերով ու խօսքերով, որոնցով լեցուն են Երեւանի թերթերը:

Այսքանը, իբրեւ ընթերցողի անմիջական տպաւորութիւն, իրաւունք է տալիս յուսալու, որ Կ. Վարդանեանի թատերախաղը բեմի վրայ յաջողութիւն կ'ունենայ: Բնական է՝ խաղից շատ բան է կախուած: Հեղինակը սակայն տուել է նշանակալից գործ, որի նմանը արտասահմանի մեր գրականութեան մէջ չկայ: Հասարակութիւնը պէտք չէ առիթը փախցնէ տեսնելու «Վերածնունդ»ը բեմի վրայ: Ուզում եմ հաւատալ, թէ՝ չի զղջայ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Ցաւալի է նկատել, որ Հայ Սպայից Միութիւնը իր գոյութիւնը զգացնել է տալիս, ինչպէս եւ մի շարք զանազան անուններով հայկ. միութիւններ, տարին մէկ անգամ կազմակերպելով շքեղ պարահանդէս: Կարծես թէ մեր Սպայից Միութիւնը ուրիշ որ եւ է պարտականութիւն չունի կատարելու: Եթէ ցուցակագրելու լինենք, միմիայն Փարիզի մէջ յիսունի չափ հայ նախկին սպաներ կ'ունենանք, որոնք այս կամ այն չափով որոշ դեր են կատարել մեր հայրենիքի մէջ՝ մասնակցելով արտաքին եւ ներքին ռազմաճակատների վրայ բազմաթիւ կռիւների: Եւ հիմա գրեթէ բոլորն էլ քաշուած իրենց պատեանի մէջ եւ, ինչ որ ցաւալին է, անհաղորդ մնալով հայ քաղաքական կեանքին եւ մշակոյթին, շատերը հազիւ տարին մէկ երկու անգամ երեւում են Սպայից Միութեան կազմակերպած պարահանդէսին կամ ազահանդէսին: Շատերը չեն բարեհաճում ներկայ լինել մեր անկախութեան տօնակատարութեանը: Շատերը նոյն իսկ չեն հետաքրքրւում հայ մամուլով եւ գրականութեամբ, վասնզի մեծ մասը ռուսական կրթութիւն են ստացել: Դժբախտաբար ժամանակ չեղաւ սրանց հայկական հաւատքի բերելու, եկան Փարիզ եւ հիմա ալ ֆրանսական մշակոյթի մէջ են աստիճանաբար լողալ սովորում:

Շատերը հնարաւորութիւն ունին ռազմագիտական պաշար ձեռք բերելու, օգտուելով տեղական մասնագիտական ճոխ գրականութիւնից եւ մամուլից եւ ռազմագիտական խնդիրներով հետաքրքրող հայ երիտասարդներին հաղորդակից պահելու: Միւս կողմէ մեր հայրենիքի հանդէպ մեծ յանցանք են գործում բոլոր նախկին այն զինուորականները որոնք տարբեր դիրք են բռնել հայ քաղաքական կազմակերպութեանց հանդէպ:

Երէկուան եւ վաղուան հայ ռազմիկների սրբազան պարտականութիւնն է լրջօրէն պատրաստուել վաղուան մեր ազատագրական պայքարի համար: Հայկական դատը դեռ չէ լուծուած. ուրեմն մինչեւ հայ ժողովուրդին քաղաքական եւ տնտեսական վիճակից ազատուելը եւ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարի իրականացումը, երէկուայ հայ հրամանատարների, սպաների ու խմբապետների առաջնորդութեամբ հայ մարտնչող երիտասարդութիւնը պէտք է շարունակ զինուի ռազմական նորանոր գիտելիքներով:

×

Սպայից Միութեան կազմակերպած պարահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ յունուար 6ին, Ֆրանսայի զինուորական ակումբի մէջ, շատ յաջող անցաւ, տեւելով ժամը 5ից մինչեւ կէս գիշեր: Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, խուռներամ երկսեռ բազմութիւնը լեցուել էր ընդարձակ սրահը, որ անբաւական գալով յարակից սրահն ալ միացրին:

Պարահանդէսի մէջ աչքի ընկնող դէմքեր շատ կային. մանաւանդ հայ մեծահարուստ շրջանակից, որոնց թւում նաեւ Պ. Արր. Ղուկասեանը: Կային նոյնպէս եւ յայտնի օտարականներ: Ֆրանսական զօրավար Պրէմոնը, վարչապետ Լավալի քարտուղար՝ Պ. Ժիլի, Նանսէնեան գրասենեակի տնօրէն Տէր եւ Տիկ. Փան, մի խումբ ֆրանսացի ենթասպաներ, յայտնի արեւելագէտ եւ հայկական դատի պաշտպան Պ. Մանտէլշտամ: Վրացական գաղութից Ե. Գէգէչկորի, Ա. Չխէնկէլի, Զօր. Կվինիտաձէ եւ մի ստուար խումբ վրացի երկսեռ երիտասարդներ:

Այս բազմութիւնը հաւաքելու եւ ճոխ չքասեղանն ու պարահանդէսը կառավարելու աշխատանքը կատարեցին գլխաւորապէս Տէր եւ Տիկ. Ա. Համբարձումեան: Նախ բոլորին թէյով եւ կարկանդակներով հիւրասիրելուց յետոյ, սկսաւ առատ կերուխումը: Շնորհիւ մի քանի ռուս երգիչ-երգչուհիների, ղեկավարութեամբ յայտնի արտիստ Հաշիմ Խանի, գեղարուեստական բաժինը շատ յաջող էր: Միայն թէ ցաւով պէտք է արձանագրել, որ Հայ Սպայից Միութեան պարահանդէսի մէջ հայ երգն ու խօսքը տեղ չունեցան: Միաժամանակ մասնակցութեամբ թառիստ Ռուբէն Աւագեանի, մերթ ընդ մերթ տեղի ունեցան նաեւ կովկասեան պարեր, որոնց մասնակցեցան մեր հայրենակիցների հետ նաեւ մի քանի վրացի շատ լաւ պարողներ եւ պարուհիներ: Կովկասեան պարի սիրահար մեր հայուհիներին խորհուրդ կը տայի «Լեզգինկա» արագ պարը սովորել վրացուհիների պէս՝ մարմնի, թեւերի եւ մանաւանդ ոտների գմայլելի շարժումներով:

ԲԵՆՕ

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

= o =

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 յունուար.— Ինչպէս յայտնի է, վիճակիս Երեսփ. Ժողովը կազմուեցաւ 1400 քուէարկողներու բացարձակ մեծամասնութեամբ ուրկէ բխած Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնս, 1934 Հոկտ. 4ին կազմեց իր դիւանը եւ այն ինչ պիտի զբաղէր կարգ մը առկախ հարցերով՝ վրայ հասաւ առաջնորդ Պալաքեան սրբազանի անակնկալ մահը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ազգ. ընդհ. հանգանակութեամբ, ուրկէ գոյացաւ մինչ ցարդ 14.000 ֆր.: Սոյն գումարէն 7000ը յատկացուեցաւ յուղարկաւորութեան ծախքերուն, եւ 5000ն ալ Առաջնորդարանի յետնեալ պարտքերու վճարման: Աւելցաւ 2000 ֆր. որուն մէկ մասը կը մնայ դեռ գանձելի:

Վարչութիւնս զբաղեցաւ հետեւեալ հարցերով.—

1. Կազմեց դատաստանական եւ ուսումնական խորհուրդները:

2. Կազմեց յանձնախումբ մը, որ սրբ. սրբազանի գոյքերու ցանկագրութիւնը կատարելով, պաշտօն ունի նաեւ սրբազանէն պահանջք ներկայացնողներու հաշիւները քննելու:

3. Կը զբաղի Պ. Սահաթճեանի ծանօթ հարցով, որ է հետեւեալը.—

1931—32ին Հայրենակց. Միութիւնները, դպրոցի շէնքի մը գնման առթիւ 13.825 ֆր.ի գումար մը յանձնած են իբր աւանդ, այդ թուականին «Դպրոցի գնման յանձնախումբ»ի գանձապետ Պ. Արմենակ Կիւլպէնկեանի եւ ցարդ կը մնայ իր մօտ: Յիշեալ շէնքին գնումը չկատարուելով՝ նոյն այդ Միութիւնները վերջերս ընդհ. ժողով կազմեցին եւ ընտրեցին յանձնախումբ մը լիազօրելով զայն յիշեալ գումարը ետ առնելու համար, ի հարկին դիմելով ամէն դրական միջոցներու: Ընտրեց առաջնորդական երկու փոխանորդներ, Տ. Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան եւ Տ. Մեսրոպ քհյ. Աւետեան, որոնց հանգամանքը պատկան իշխանութեանց վաւերացուեցաւ:

Ցաւակցական հեռագիրներ ուղղեց Ֆրանսայի հանրապետական կառավարութեան, Պ. Պարթուի եղերական մահուան ինչպէս նաեւ Պ. Փուանքարէի մահուան տխուր առիթներով, որոնք արժանացան շնորհակալութեան յայտանող պաշտօնագրերու:

Պատկան իշխանութենէն վաւերացնել տուաւ Երեսփ. եւ Ազգ. Վարչութեան ժողովներու կազմութիւնը (Union générale des communautés Arméniennes du Midi de la France):

Քաղաքիս կեդրոնին մէջ մատուռ-մանկապարտէզ մը ունենալու համար պատկան իշխանութեանց մօտ իր կատարած դիմումները գոհացուցիչ եղած են, սակայն ատենին զուգադիպող պետական բարձր անձնաւորութեանց անակնկալ մահերը առժամապէս արգելք հանդիսացած ըլլալով անոնց հետապնդման, յարմար դատուած է տօնական օրերէն յետոյ վերսկսիլ զանոնք: Հայ գործազուրկներու եւ ինքնութեան թուղթերէ զրկուած մեր հայրենակիցներուն իր [illegible] օգտակար ըլլալու նպատակով միջոցներ ձեռք առնուեցան կարելի սահմանին մէջ պատկան իշխանութեանց օժանդակութիւնը հայցելու: Այդ դիմումները եղած են քաջալերական, այնպէս որ տօնական օրերէն ետքը պէտք եղած աշխատանքը պիտի տարուի:

Թեմ. Երեսփ. Ժողովը միաձայնութեամբ վիճակիս առաջնորդ հռչակեց Տ. Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանը որ պաշտօնապէս տուաւ իր հաւանութիւնը. այսպէս իր անուան յիշատակութիւնը հրահանգուեցաւ արուարձաններու եւ շրջակայ քաղաքներու:

Հայ գործազուրկներու նպաստի դադարեցման առթիւ անմիջապէս բանակցութեանց մտաւ Փարիզի Գաղթ. Օֆիսներու եւ Կեդր. Միացեալ Յանձնախումբին հետ: Յուշագրեր դրկեց պատկան իշխանութեանց, մանրամասն նկարագրելով հայ գործազուրկ ընտանիքներուն ենթարկուելիք ցաւալի հետեւանքները: Այդ յուշագրերը ղրկուեցան պ. Նահանգապետին, Նահանգային ընդհ. Ժողովի նախագահութեան, Պ. Քաղաքապետին, Պուշ տիւ Ռօնի բոլոր ծերակուտականներուն եւ երեսփոխաններուն ինչպէս նաեւ բոլոր նախարարներուն, որոնցմէ հետզհետէ հասած պատասխանները յուսալի են եւ բարեացակամ: Չենք կրնար զանց առնել հոս մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու գործազուրկներու Կ. Կոմիտէին եւ իր հայասէր քարտուղարին Պ. Ա. Փրաթէզիի որ այնքան անձնուիրօրէն պաշտպան հանդիսացան հայ գործազուրկներուն, ընդունելով զանոնք անբաժան մասը իրենց Ֆրանսացի գործազուրկ եղբայրներուն: Ցատենի ազգ. ընդհ. միացեալ ժողովոյ (Ազգ. Առաջնորդարան), Պ. քարտուղարը գեղեցիկ ատենաբանութեամբ մը հայ գործազուրկներու եւ անոնց շահերուն պաշտպանութիւնը իւրացուց, պարագայ մը որ կը փաստէ իրենց տարած գովելի աշխատանքը Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ:

Տեղիս նահանգային ընդհ. ժողովէն վարչութեան եկած հրաւէրով մը յայտարարուեցաւ առժամապէս ամսական 10000 ֆրանք գումարի մը տրամադրուած ըլլալը, հայ գործազուրկներու բաշխուելու համար: Շնորհակալութիւն յայտնելով կառավարական այս բարեգութ կարգադրութեան՝ խնդրեցինք որ այդ բաշխումը կառավարական դրասենեակներու միջոցաւ կատարուի իբր իրաւասու վերին մարմին:

Նոյնիմաստ հրահանգներ ստացանք Փարիզի Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովի կողմէ, յանձնարարելով նպաստի բաշխումը թողուլ կառավարութեան, մեզ վերապահելով կառավարութեան մօտ, այդ բաշխումի գործին մէջ իրեն օժանդակելու հոգը:

Եւ սակայն ցաւալի է հոս յիշել թէ հակառակ Փարիզի Միացեալ Յանձնաժողովին եւ տեղւոյն զոյգ գաղթականաց օֆիսներէն եկած հրահանգին, անոնցմէ մէկուն տեղիս մասնաճիւղի պաշտօնեան, Պ. Յովիկեան արհամարհած է, մասնակի մարմին մը կազմելով նպաստաբաշխումը կատարելու համար:

⁂ Վարչութիւնս նկատի ունենալով որ Ֆրանսայի եկեղեցւոյ շուրջ կազմուած կրօն. ընկերակցութեան մեզ հանդէպ բռնած ներկայ դիրքը վնասակար է եւ անբաղձալի երկու կողմի եւ գաղութիս ընդհ. շահերու տեսակէտէն, վերջ տուած ըլլալու համար այս վիճակին եւ համերաշխական ոգիով հարցը երեսփ. Ժողովին տանելէ յառաջ, որոշեց համապատասխան տեղեկագիր մը պատրաստելով ղրկել, Ս. Թարգմ. եկեղեցւոյ բարերար, Պ. Խորասանճեանի, խնդրելով իբր բարերարի իր միջամտութեամբ վերջ տալ այն անհասկացողութեանց որ ցարդ կրօն. ընկերակցութեան կողմէ վարչութեանս հանդէպ ի յայտ կը բերուի:

⁂ Առաջնորդ Հօր ժամանման (Քալիֆօռնիա - Մարսէյլ) ծախքերը եւ անհրաժեշտ պէտքերը գոյացնել բառանալու համար, համաժողովրդական երեկոյթ մը կազմակերպել որոշուած է որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ փետրուար 2ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս, Brebant Marseillaisի մէջ: Առ այս համապատասխան յանձնախումբի մը ծնունդ տրուած է զբաղելու հանդէսի կազմակերպութեամբ:

×

Ընդառաջ երթալով Փարիզի միացեալ յանձնաժողովի մեզ ըրած թելադրանքին, Մարսէյլի մէջ եւս Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնախումբ մը կազմելու, վարչութիւնս հարկ եղած միջոցները ձեռք առած է, համերաշխական եւ բարւոք ճանապարհով այդ գործը ի գլուխ հանելու համար:

(Կնիք)

պի մատնուի, այդ յանձնաժողովն է որ որոշումներ պիտի տայ, փրկութեան համար, բայց իրաւարար մարմին մը պիտի կրնայ ճնշել այդ որոշումները: Այս վերջին մարմինը պիտի կազմուի տնտեսական մասնագէտներէ, որոնք պիտի ընտրուին անվիճելի անաչառութեամբ» տոգորուած անձերէ: Բանուորներու պաշտպանութեան համար, օրինագիծը կը տրամադրէ որ արհեստապետական յանձնախումբերը ապահովեն բացը մնացած բանուորներու վերահաստատումը՝ համանման ճարտարագործութեանց մէջ, օգնեն անոնց արհեստագիտական վերամշակման եւ մասնակցին գործազրկութեան նպաստին:

Կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, կարելի եղածին չափ շուտով քուէարկել տալու համար այս օրինագիծը, որ կը մօտենայ իտալական մեթոտին:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

15 ԳԻՒՂԵՐ ԿՈՐՍՆՑԱՆ Մարմարայի կղզիներուն մէջ, Պոլսէն 50 մղոն հեռու: Հարիւրաւոր մարդիկ անպատսպար կը մնան: Ստորերկրեայ որոտումները կը շարունակուին:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ վարիչը, արքայական նախկին Թիկնապահ Պայրաքտար, որ Եուկոսլավիա փախած եւ զինաթափ ըլլալով բանտարկուած էր, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց,— «Երեք շաբաթ անընդհատ կռուեցայ ալպանական կառավարութեան դէմ, բայց տեսնելով որ պիտի պարտուիմ, փախայ, մէկ սպայ եւ չորս զինուոր կորսնցնելէ յետոյ վերջին ճակատամարտին մէջ»:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԵՐԺԵՑ մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստին, որ բացուեցաւ երէկ եւ որ պիտի զբաղի Սարի խնդրով: Պերլինի անգլիական դեսպանը ուղղակի դիմում կատարեց, բայց Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը պատասխանեց թէ իր կառավարութիւնը քաշուած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութենէն, չի կրնար ընդունիլ այս հրաւէրը, իբրեւ սկզբունքի խնդիր:

ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ ԵՂԱՒ ԳԱՂՏՆԻ ոստիկան Պոնի, Ապահովութեան Տեսչութեան կարգապահական խորհուրդին կողմէ: Պոնի հրաժարական տուած էր, բայց մերժուեցաւ, դատուելու համար: Այժմ դիմած է պետական խորհուրդին:

ԱՆՍԱՆՕԹ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ է, դեկտ. 22ին, Մարսէյլի մէջ, Լիւլի փողոց: Այդ օրը կին մը կը մօտենայ անծանօթին եւ բարեկամանալով, կ՚առաջնորդէ վարձու սենեակ մը: Հազիւ ներս մտած, երկու հոգի կը խոյանան մարդուն վրայ եւ կը խեղդեն: Ցետոյ կողոպտելէ եւ բաւական կարեւոր գումար մը գրպանելէ յետոյ, երկու չարագործները ինքնաշարժ մը կը կանչեն, անոր մէջ կը դնեն դիակը եւ կը տանին անծանօթ ուղղութեամբ: Կը կարծուի թէ ծովը նետած են: Շատ մը կասկածելիներ ձերբակալուեցան, որոնց հինգը վար դրուեցան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱԶԳ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ, Վաֆտ, վերջացուց իր համագումարը, որուն կը մասնակցէին 25,000 հոգի: Ժողովը որոշեց վերահաստատել 1923ի սահմանադրութիւնը եւ դաշնագիր մը կնքել Անգլիոյ հետ, փոխադարձաբար ապահովելով Եգիպտոսի ազգային տենչերը եւ Մեծն Բրիտանիոյ շահերը:

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ՆՈՐ ԱՐԿԱԾ մը պատահեցաւ Ռոստովի գծին վրայ: Վայրաշարժ մը գիծէն դուրս եած ըլլալով, բեռնատար կառախումբ մը գնաց զարնուեցաւ: Ճամբան փակուած էր եւ Ռոստով — Թիֆլիս ճեպընթացը պաշարուած, երբ Թականրոքէն ուրիշ կառախումբ մը եկաւ զարնուեցաւ ճեպընթացին: Վեց հոգի մեռան: Բազմաթիւ վիրաւորներէն վեցին վիճակը յուսահատական է: Տասը հոգի ձերբակալուեցան:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Խ. Միութեան մէջ, համաձայն վերջին լուրերու: Մասնաւորապէս խորհրդային բարձր պաշտօնատարներ են որ կը բռնուին: Վերջին կալանաւորներուն մէջ կը գտուի Եակոտա, Ձեկայի նախկին վարիչը: Միեւնոյն ատեն կուսակցական ընդհանուր մաքրագործում մը պիտի կատարուի, մասնաւորապէս Ուկրայնայի մէջ, ուր անջատական շարժումը շատ զօրացած է:

«ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՒԸ», որ ծրագրուած էր այսօրուան համար, դէպի Երեսփ. Ժողով, արգիլուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ: Ցուցարարները պիտի գոհանան ժողով գումարելով սրահներու մէջ:

ԱԶԳ. ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ գաղտնի ծածկագրին մէկ օրինակը անհետացած է, Մարսէյլի նաւահանգիստներու եւ կայարաններու մասնաւոր ոստիկանութեան գրասենեակէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Հ. կ. խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը *12* Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին սովորական հաւաքատեղին, *253*, Րիւ Ժանժաք Րուսօ: կարեւոր օրակարգ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը, այսօր չարաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Կեդր. վարչութեան ներկայութեան:

Կը հրաւիրուին անդամները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լեգէոնական Միութեան անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր լեգէոնականները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին *Bar du Globe, 37. Bld. Dugommier*: Ներկայ պիտի ըլլայ Միութեանս պատուոյ նախագահը՝ Պ. Տիրան Թէքէեան: խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ *11.30*ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

կը ներկայացուի ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Հայաստանի կեանքէն)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ.— Յեղափոխական դատարանի քննիչ՝ Սուրէն Վարդանեանը Պ. Փրոֆէսէօր Երամեան դէմ դիմաց:

Ա. ԱՐԱՐ.— Հայրապետ Վարդանեանի տունը. հայկական օճախ-նախկին ընկերներ Սուրէնի եւ Մարգոյի բացատրութիւնը. ճամբաները բաժնուած...: Երիտասարդ համայնավարները կ՚ամբաստանեն իրենց ղեկավար՝ Սուրէնը:

Բ. ԱՐԱՐ.— Սեւանի կղզին: Փրոֆէսէօր Երամեանի վերադարձը աքսորէն: Փրոֆէսէօրի հանդիպումը Սուրէնի հետ: Համայնավար հարուածայինները եւ իրենց շինարարական ծրագիրները: Արսէնի եւ Մարգոյի մերձեցումը:

Գ. ԱՐԱՐ.— Շինարարական եռուզեռ: Մարգոյի տատանումները Արսէնի հանդէպ, առաջին ընդհարումը. Մարգօ կը տառապի:

Դ. ԱՐԱՐ.— Արսէնը տարուած էմմա Բոնդէլով: Մարգոյի եւ Արսէնի յարաբերութեան խզումը եւ Մարգոյի հոգեկան բեկումը:

Ե. ԱՐԱՐ.— Թեքումներ եւ Արսէնի մղած պայքարը: Սաշա բանտարկուած: Արսէնի եւ Սուրէնի հանդիպումը: Գաղափարներու պայքար: ՎԵՐՋԱԲԱՆ:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 *ՖՐԱՆՔ*:

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, Գրասունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ

Ա. Ջ. Դ.

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցուի թէ՝ Հոգւոյ բարձումն Եանս կանխագոյն մէկ ու բոշման ջամանդեան, այս կիրակի, ջանդիսաւոր Ս. Պատարագի մատուցմամբ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ ազգային բարերար Ոսկ. Պ. Կալուստ Կիւլպէնկեանի:

Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը *10*: Սկզբ. Հոգեհանգստեան ժամ *11.30*:

Հոգաբարձութիւն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Վաճառատան մը մէջ նպաստաւոր պայմաններով, իտալահպատակ նախկին առեւտրական մը որ, Պոլսոյ մէջ երկար ատեն Ընտանօլուի հետ յանձնակատարութեամբ զբաղած է: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդունեան» խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի խառն ժողովը տեղի կ՚ունենայ 13 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 23ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 12 յունուար, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն արտակարգ ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խաժակ» ակումբին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) «Վռամեան» ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Հրայր, կայծակ Առաքել *եւ* Գայլ Վահան *խումբերը վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին իր սովորական հաւաքատեղիին մէջ:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ՝ ՑԵՂԱԿՐՈՆ ՍԱՆԵՐՈՒ:

կը ներկայացուի ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ

20 Յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին.

ընկերվարականներու սրահին մէջ (Café Pommet):

Տախտերու համար մուտք՝ 2 ֆրանք:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԵՐ. ՕՏԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍՆԵԼՈՒ ԱՌԹԻՒ

12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

«Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը 61, Rue Mr. le Prince.

Խօսք կ՚առնեն՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ,

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ուրիշներ

Մուտքը՝ ազատ է:

Փետրուար 2ին ՍԻՓԱՆ *երգչախումբի*

Ե ԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՆՈՅՇ» ՕՓԵՐԱՆ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ (15), *Տիգրան Բեկզատեան.* — 70:

ՔԼԱՄԱՌ, Ս. Ցար.— 140:

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Յ. Թող.— 15:

ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՏԷ ՔՕՌ, Թով.— 150:

ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35:

ԱՓԹ, Ա. Ք.— 35:

ՏԷՍԻՆ, Յ. Պօյ.— 140:

ՀՌՈՄ, Ս. Տէր Ա.— 200:

ՇՕ ՏԷ ՖՕՆ, Նէվ.— 250:

ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ.— 104:

ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ, — 80:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Հ.— 280:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Զ. Բ.— 140:

ՆԻՍ, Բ Գ.— 35:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Պետր.— 35:

ՍԷՆ Թ՚ՕՊԱՆ, Խաչ.— 140:

ՍԷՆ ԼՕՐԱՆ, Տիւրկ.— 140:

ՖԼԱՎԻԱԿ, Սահ.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ (20), *Պ. Ս. Աճէմեան.*— *Սկսանք ղրկել յունուար 1էն:*

ՓԱՐԻԶ (14), *Պ. Թ. Այվազեան — Յունուար 8էն:*

ՆԻՍ, Բ. Գ.— Յունուար 6էն:

ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Մ. Թէյեան.— Յունուար 1էն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տիկ. Պետրոսեան.— Յունուար 1էն:

ՓԱՎԻՅԵՌՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գալֆաեան.— Յունուար 9էն:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆր. կ. խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ *ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐը* *12 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ* երգ, պար, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ: Մանուկներուն պտուղ պիտի բաշխուի: փոքրիկներուն մուտքը ազատ է: Մեծերու համար 2 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

—·—

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Ըսած էր Պարքըրին որ չէր վախնար, պէտք չէր որ Պարքըր կամ ուրիշ որ եւ է մէկը իր իրական զգացումները գիտնային: Հիմակ իր բախտը պիտի վճռուէր ճակատ ճակատի:

Զանգը հնչեցուց. ծառայ մը ներս մտաւ:

— Սպասելու պէտք չունինք, Ուիլըրն, նստիմ քիչ մը կարդամ պիտի, բաւ. անոր:

— Շնորհակալ եմ պարոն: Հանդչելու երթալէ առաջ որ եւ է բանի մը պէտք ունի՞ք, պարոն:

— Ոչինչ: Այս գիշերուան հսկելու կարգը որո՞ւն է:

— Թոմասինն է, պարոն, խոհանոցը կը ճաշէ կոր:

— Ըսէք իրեն, ճաշը լրացնելէ վերջ թող իրթայ պառկի:

Ծառան զարմացումէն աչքերը բացաւ.

— Կարծեմ խելացութիւն չըլլար պարոն, լաւ չըլլա՞ր որ սովորականին պէս հսկէ:

— Ըրէք այնպէս ինչպէս կը պատուիրեմ, Ուիլըրն, գոչեց բարկութեամբ տան տէրը:

Այս գիշեր պաշտօնի վրայ մարդ չեմ ուզեր: — Շատ աղէկ պարոն:

— Այսչափ. Ուիլըրն:

— Այո պարոն: Գիշեր բարի պարոն:

— Գիշեր բարի, Ուիլըրն:

Անձնական պահակը ճամբելով լաւ բա՞ն մը ըրած եղաւ: Ուսերը թօթուեց: Ամէն պարագայի մէջ պահակները Սպիտակ Արծիւի այցելութիւնը չպիտի արգիլէին, եւ ինք այն նախազգացումը ունէր թէ այս գիշեր ան պիտի գար: Ուրեմն, պէտք է պատրաստ ըլլար եւ առանձին պէտք է կռուէին, ինքն ու Սպիտակ Արծիւը:

Սեննակին ծայրի անկիւնը երթալով, դարակ մը բացաւ եւ անոր մէջէն դուրս հանեց փոքրիկ բայց գործածուելու յարմար ինքնաշարժ հրացան մը, ապահովութեան պահպանակը (Safety catch) *վար ըրած միջոցին դէմքին վրայ ժպիտ մը ունեցաւ եւ պատրաստ ատրճանակը վերարկուին գրպանին մէջ տեղաւորեց: Ալ բազուկը երկարելով ուշադրութեամբ զայն քննեց: Հաստատո՞ւն է, այո, ժայռի մը պէս հաստատուն: Շաբաթներէ ի վեր լարուած վիճակի մը մէջ կ՚ապրէր, բայց ջիղերը շատ լաւ էին:*

— Հին օրերուն նման ջիղերդ հաստատո՞ւն են Ֆրէնք:

Ֆրէնք բոլորտիքը նայեցաւ: Ձայնը ետեւէն եկած էր:

— Լաւ է որ ձեռքդ գրպանէդ հեռի պահես, Ֆրէնք, գրպաններէն շատ կը ջղայնանամ ... անոնք յաճախ անհաճոյ տարբերաններ կը պահեն:

Խօսող անձը սենեակին պատուհանին առջեւ կեցած էր: Անկէց ներս մտած էր անիկա: Ձեռքին մէջ ատրճանակ մը ունէր, որուն փողը ուղղած էր իր խօսակցի ճիշդ սրտին:

Դարակին առջեւ կեցող մարդը ժպտեցաւ:

— Հաստատութիւնով զգացի որ այս գիշեր պիտի գայիր Ծէյմս բսաւ.

— Համոզուիլ, պատասխանեց Սպիտակ Արծիւը, ինքն ալ ժպտելով: Եւ երկվայրկեան մը անոր վերարկուին գրպանին յառելով, «Ձիս ընդունելու տեսակ մը պատրաստութի՞ւն է»:

— Տեսակ մը: Մեզ որ ներս մտնելդ չիմացայ, Ծէյմս, մինչեւ հիմակ մեռած պիտի ըլլայիր:

— Ճակատագիր, Ֆրէնք: Ճակատագիրը ինծի ի նպաստ եղաւ:

Դարակին մօտ գտնուող մարդը ըսաւ ջղայնութեամբ.

— Լաւ, Ծօն, ինչ պիտի ըլլայ, հիմակ պիտի սպաննե՞ս, թէ խօսինք նախ:

Սպիտակ Արծիւի աչքերուն մէջ հիացումի նայուածք մը նշմարուեցաւ: Ո՞վ պիտի հիանար մէկու մը վրայ, որ մահը դիմաւորելով հանդերձ, այդպէս կրնար խօսիլ:

— Նախ քիչ մը խօսինք, Ֆրէնք, պատասխանեց Սպիտակ Արծիւը: Երկար տարիներէ ի վեր նախկին գործակիցներուս հետ չեմ խօսակցած... միւս չորսը շատ շուտ մեռան, խօսելու միջոց չունեցան:

— Նստի՞նք պիտի:

— Այս գիշեր անձնական պահակախումբդ ո՞ւր է, Ֆրէնք:

Ֆրէնք ժպտեցաւ:

— Ամէնքն ալ պառկեցան, կամ պառկելու վրայ են: Հրամայեցի որ զիս անհանգիստ չընեն, այնպէս որ վախնալու պատճառ չունիս, Ծէյմս:

— Ես չեմ վախնար Ֆրէնք: Հոս որ եւ է մէկը մտնելէ առաջ դուն արդէն մեռած պիտի ըլլաս... միակ դժբախտութիւնը այն կ՚ըլլայ որ մեր փոքրիկ խօսակցութենէն զրկուած պիտի ըլլանք:

— Զենք զրկուիր, քեզի ճշմարտութիւնը ըսի:

— Ուրեմն նստինք: = Լաւ:

Տանուտէրը կրակարանին երկու կողմը դրուած բազկաթոռներէն մէկին մօտ երթալով ըսաւ.

— Եթէ շատ տաք չես զգար, Ծէյմս, կրակին մօտ նստինք. ամառ իրիկուններն անգամ զովութիւն մը կը զգամ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 13 Janvier 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

11-րդ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2702

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿ ՄԸ

Ո՞րն է աշխատանքի բաժանումը, նախկին կամաւորներու, սպաներու, մարտիկներու եւ նման Միութեանց համար:

Նորէն կանգ առնելով Ֆրանսայի վրայ, ահ թէ ի՛նչ պիտի թելադրէինք.—

1. Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները եւ Մարսէյլի Լեգէոնականներու Միութիւնը կը ստանձնեն ուղղակի մի- ջավայրին կամ պետութեան հետ կապուած գործեր, իրաւական խնդիրներ (յարաբերութեանց ճիւղ):

2. Հայ Սպայից Միութիւնը կը վարէ անկար կամ կարօտ ռազմիկներու բարոյական եւ նիւթական հոգատարութիւնը (խնամատարութիւն):

3. Իսկ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը՝ միւս հիմնական, մասնագիտական աշխատանքը (քարոզութիւն, կազմակերպում, ռազմական գիտելիքներ):

Այս պարագային, անշուշտ ուժերու փոխանցումներ կամ տեղափոխութիւններ կը կատարուին, պակասները լրացնելու եւ աշխատանքը ներդաշնակելու համար:

Կը բաւէ միացեալ խորհուրդ մը կազմել, պահելով իւրաքանչիւր Միութեան ներքին ինքնավարութիւնը:

×

Ի՞նչ հիման վրայ կը կատարենք այս բաժանումը:

— Աչքի առջեւ ունենալով իւրաքանչիւրին յարմարութիւնը, նախասիրութիւնը եւ կազմը:

Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, ֆրանսական ճակատի հայ կամաւորները մեծ մասով կղզիացած, իրենք իրենց շրջանակ մը ստեղծած են:

Անոնք անմիջական շփում չունին հայկական կեանքի թաւալումներուն հետ, եւ ունին վարիչներ որ յաճախ քաղաքականութիւն կը խաղան:

Միւս կողմէ, շատոնց ընտելացած ըլլալով միջավայրին եւ լեզուին, ունենալով սերտ յարաբերութիւն՝ ֆրանսական շրջանակներու հետ (գոնէ այդպէս լսած ենք), կը կազմեն «նախասահմանուած» տարրը՝ յարաբերական աշխատանքին համար:

Մենք վստահ ենք որ անոնք եթէ ուզեն եւ իր կազմալոյծ վիճակէն փրկեն Միութիւնը, կրնան օգտակար ըլլալ մեր բանուորներու տագնապին առթիւ ալ (գործազրկութիւն, ինքնութեան թուղթ, վտարում եւն.):

Տարբեր տեսակէտով մը, միջավայրէն կտրուած է նաեւ Հայ Սպայից Միութիւնը:

Շատերը ռուսական կրթութիւն ստացած, անծանօթ՝ ֆրանսական միջավայրին եւ անհաղորդ կամ անտարբեր՝ հայկական կեանքին (ընդհանրապէս եւ լեզուին), անոնք ոչ կամք ունին, ոչ ալ յարմարութիւն՝ ժողովրդական շարժում ստեղծելու:

Պատերազմի շրջանին, գործօն դեր ունեցած են այս սպաները որոնց թիւը յիսուն կը համրուի, միայն Փարիզի մէջ:

Արդ, մեծ բան է, եթէ կարենանք զանոնք հայկական միջավայրին կապել տեւական յանձնառութեամբ մը,— հոգատարութիւն:

Եւ ահա երրորդը,— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն:

Կը դժուարանանք ըսել թէ այս կազմակերպութիւնը գտած է իր վերջնական դիմագիծը:

Որքան գիտենք, զանազան խարխափումներէ յետոյ, ան, մըտած է նոր ճամբու մը մէջ, եւ կ'ուզէ կենդանի գործով ապացուցանել իր գոյութեան իրաւունքը:

Իբրեւ նշանաբան ունենալով Անդրանիկի պատգամը, — «Գործս կէս մնաց», այս Միութիւնը ամէնէն աւելի կը մօտենայ առաջադրուած նպատակին: — Վառ պահել հայկական բազուկին փառքը եւ հայրենիքի ազատութեան գաղափարը, զարգացնել մարտական ոգին եւ օգտուիլ արդի ռազմական գիտելիքներէն:

Այսպէս կը հաւաստեն իրենց ճառերն ու դասախօսութիւնները եւ իրենց պաշտօնաթերթը, «Ռազմիկ»:

Արդ, իրար կը լրացնե՞ն առաջադրութիւնն ու իրականութիւնը, բաղձանքն ու գործունէութիւնը:

Աւելի բաց խօսելով, ունի՞ն անհրաժեշտ ուժն ու հեղինակութիւնը, արժեցնելու համար այնքան գեղեցիկ եւ շինարար ծրագիրներ:

Հիմնական աշխատանքի բաժինը վերապահելով իրենց, մենք վարկ բացած կ'ըլլանք իրենց:

Մեր քաղած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ խոշոր եւ ամուր յաւակնութիւններ չունի այս Միութիւնը:

Արդարեւ, ինչքան զգուշանան շողշողուն առաջադրութիւններէ եւ հրաշքներ գործելու մարմաջէն, այնքան փրկարար պիտի ըլլայ թէ իրենց եւ թէ ժողովուրդին համար:

Կը մնայ խօսքերը գործի վերածել, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Իսկ ատոր համար, անհրաժեշտ է վստահութիւն ներշնչել հասարակութեան լայն խաւերուն, ամբողջէն կազմակերպուիլ եւ կազմակերպել, նախ եւ առաջ կարգապահութեան վարժեցնելու համար սրմատախիլ բազմութիւնները:

Մեր մատնանշած պահանջը այնքան հասունցեր է որ, եթէ այս Միութիւնն ալ ձախողի, ուրիշ մը անպատճառ պիտի ծնի, ինչպէս եղած է միւս գաղութներուն մէջ (Ռումանիա, Եգիպտոս, Մ. Նահանգներ):

×

Հաւատա՞նք թէ լուրջ խորհրդակցութեան մը կ'ենթարկուին այս թելադրութիւնները, իրենց իսկ բարիքին համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ Կ'ԱՃԻ

=o—o=

Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած վերջին տեղեկագրին համաձայն յունուար 5ին նպաստընկալ բանուորներու թիւն էր 436,639, որոնց 347,910ը այր, 88,729ը կին: Նախընթաց շաբթուան գումարն էր 419,129, ուրեմն աւելցած է 17,510: Անցեալ տարի յունուարի նոյն շաբթուան նպաստընկալ բանուորներու թիւն էր 320,273: Կը նշանակէ թէ 116,366 հոգի աւելցած է մէկ տարուան ընթացքին:

Տեղական թերթ մը դիտել կու տայ թէ այս շաբթու 20,860 հոգի աւելցած է նպաստընկալ (արձանագրուած) գործազուրկներու թիւը: Այս առթիւ կը պատմէ թէ փրանսացի գործատէր մը մերժած է փրանսացի բանուոր ընդունիլ, հողագործական աշխատանքներու համար, պահանջելով Սլաւ մը: Եւ կ'աւելցնէ.— «Թող չկարծուի թէ առասպել մը կամ բացառիկ պարագայ մըն է այս: Մեր գզրոցին մէջ ամբողջ թղթածրար մը ունինք այսպիսի դէպքերու»:

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՍԱՐԻ ՄԷՋ

=o.o=

Ամբողջ աշխարհ անհամբեր կը սպասէ արդիւնքին

Այսօր, կիրակի, տեղի կ'ունենայ Սարի հանրաքուէն: Ինչպէս գրած էինք, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, պահպանելու համար բարեկարգութիւնը, միջազգային զօրագունդի մը միջոցաւ:

Ուրբաթ օր 40,000 պանդուխտ Սարցիներ վերադարձան Ֆրանսայէն եւ Գերմանիայէն, մասնակցելու համար քուէարկութեան: Մասնաւոր կառախումբեր յատկացուած էին երկու կողմէն ալ: Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, ընդունելութեան ցոյցերը խաղաղ անցան: Այս առտու կը հասնին վերջին կառաւանները, որով Գերմանիայէն փոխադրուած Սարցիներու թիւը պիտի հասնի 45,000ի (այր եւ կին), իսկ Ֆրանսայէն գացողներու թիւը՝ 6500ի:

Յատուկ յանձնաժողովը որոշեց քուէարկութեան արդիւնքը ծանուցանել ոչ թէ երկուշաբթի գիշեր, այլ երեքշաբթի առտու ժամը 8ին, որպէսզի այս կամ այն կողմին յաղթանակը տեղի չտայ վտանգաւոր ցոյցերու, գիշեր ատեն: Ցերեկ ատեն անգլիական, իտալական եւ միւս զինուորները պիտի կրնան աւելի դիւրութեամբ զսպել խռովութիւնները:

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ քուէարկուներու հարիւրին 60ը արտայայտուած պիտի ըլլայ ի նպաստ Գերմանիոյ: Աւելի լաւատեսներ մինչեւ հարիւրին 80 կը նախատեսեն: Ուրիշներ կը կարծեն թէ հարիւրին 35 ապահովուած է ներկայ գոյավիճակի պահպանման համար, 35 առ հարիւր՝ գերմանական ճակատին համար (վերադարձ Գերմանիոյ), իսկ մնացեալ 30 առ հարիւրը կասկածելի կը մնայ: Երկու կողմին համար ալ ամէնէն վտանգաւոր կացութիւնը պիտի ըլլայ աննշան մեծամասնութիւն մը. որովհետեւ այդ պարագային պիտի դժուարանայ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումը:

Միջազգային զօրագունդի հրամանատարը ազդարարութիւն մը հրատարակելով, հաղորդեց թէ օտար զինուորները պիտի միջամտեն, երբ տեղական ոստիկանական ուժերը անբաւական գան եւ դիմում կատարուի: Քուէարկութեան լրացումէն յետոյ, զինուորներէն ջոկատ մը պիտի յատկացնէ, բոլոր քուէտուփերը Սարպրուք փոխադրելու եւ համրելու համար: Քուէտուփերը պիտի փոխադրուին կառքերով եւ կառախումբերով, զինուորական հսկողութեամբ, ինչ որ պիտի տեւէ ամբողջ կիրակի գիշեր: Քուէհամարն ալ պիտի կատարուի միջազգային զինուորական պաշտպանութեան տակ: 903 քուէտուփ հաստատուած է ամբողջ երկրին մէջ. այնպէս որ բաւական ժամանակ պիտի խլէ հաւաքման եւ համրանքի գործողութիւնը:

⁂ Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Հիթլէր այժմէն Սարի նահանգապետ նշանակած է Տօքթ. Եոզէֆ Պիւրքէլը, որ իր լիազօր ներկայացուցիչն է Սարի համար: Ուրեմն վստահ է որ այդ երկրամասը Գերմանիոյ պիտի վերադարձուի:

Զինուո՞ր կը համախմբեն սահմանին՞ վրայ

Ամերիկեան թերթ մը կ'իմանայ թէ իտալական եւ աւստրիական զինուորներ համախմբուած են սահմանին վրայ, ի նախատեսութիւն հիթլէրական ցոյցերու (Սարի քուէարկութեան առթիւ): Աւստրիական թերթ մըն ալ կը գրէ թէ Պավարիոյ պահակազօրքը զօրացուած է 50,000 զինուորներով: Աւելի քան 50 կառախումբ լեցուն աւստրիական զինուորներ փոխադրուած են գերմանական սահմանին վրայ, իսկ բազմաթիւ իտալացի զինուորներ, որոնք ձմեռնային ռազմափորձեր կը կատարէին հիւսիսային շրջանին մէջ, անցած են Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ սահմանին վրայ:

Վարչապետին ճառը ձայնասփիւռով

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն երէկ (շաբաթ) գիշեր ժամը 8.30ին կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռով, իր կուսակցութեան տարեկան հացկերոյթին առթիւ: Ճառը պարզաբանումն էր կառավարութեան ներքին քաղաքականութեան, որ կը ձգտի վերանորոգել պետական եւ ճարտարագործական կեանքը: Պ. Տումէրկի եւ Պ. Ֆլանտէնի մեթոտներու տարբերութիւնը այն է որ, առաջինը ուղղակի ժողովուրդին հետ կը խօսէր, ծրագիրներ պարզելով խորհրդարանի գլխուն վերեւ, մինչ վերջինը իր կուսակցութեան կ'ուղղէր խօսքը, որ ձայնարձակին միջոցաւ լսուեցաւ ամէն կողմ: Ուրիշ նորութիւն մըն ալ այն է որ՝ ճառը պիտի խօսուի ճաշէն առաջ: Ընկալեալ սովորութենէն շեղելով, Պ. Ֆլանտէն զգուշական միջոց մըն է կը փորձէ, որովհետեւ անխորհուրդ կամ կողմնակի խօսակցութիւնները անխուսափելի են հացկերոյթէ մը վերջը, եւ քանի որ ձայնասփիւռ գործիքը զատնիք պահել չի գիտեր, կրնայ ըլլալ որ ժողովուրդն ալ անհամ բաներ լսէ... Կարգ մը թերթեր ճառը ճաշէն առաջ խօսելու այս փորձը կը նկատեն ամերիկեան սովորութիւն:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՍՐԱՀԷ ՍՐԱՀ

Տարուան այս եղանակին, իրար կը հրմշտկեն ժողովները, հանդէսները, բանախօսութիւնները, երեկոյթները ու ներկայացումները, Փարիզէն մինչեւ յետին գիւղաքաղաքը:

Բազմաթիւ Միութիւններ ամիսներ առաջ կը յայտարարեն.— «Կը խնդրուի նկատի ունենալ»:

Եւ ընդհանրապէս... նկատի չեն ունենար, որովհետեւ մէկը միւսին ծանուցումը չի կարդար:

Ցանախ ալ, գիտնալով հանդերձ, խաչաձեւումներ կը կատարեն, կուսակցական ատելութեամբ:

Բայց այս չէր խօսելիքս:

Նոյնիսկ այս տագնապի շրջանին, հանդէսները եւ ժողովները իրար կը հրմշտկեն, եւ սրահ չի նարուիր:

Մանաւանդ շաբաթ եւ կիրակի օրերը, որոնք ամէնէն աւելի յարմար են որ եւ է հանդէսի համար:

Ամբողջ Փարիզի մէջ, մէկ հատիկ սրահ չունինք, համեստ հաւաքոյթի մը համար եւ ընդհանրապէս կ'ապաստանինք... Ֆլօրիա ճաշարանը, որուն վերնայարկը հազիւ 50 հոգի կրնան սեղմիլ:

Իսկ միջակ հաւաքոյթի մը համար — **150, 250** կամ **4—500** հոգինոց — փնտռէ եւ գտիր: Կանխավճարն ալ՝ ամիսներ առաջ ցնծալով:

Կան տակաւին հազարնոց, երկու հազարնոց սրահներ: Վարձքն ալ նիշդ նոյնքան: (Ցերեկը. գիշերը՝ աւելի սուղ. իսկ մինչեւ լոյս՝ կրկնապատիկ):

Սրահը վարձելն ալ բաւական չէ:

Սրահներ կան ուր բուն վարձքին չափ դրամ պիտի ցնծաս՝ յաւելուածական ծախքերու համար:

Դրամի կը սպասեն դռնապանը, գիշերապահը, ոստիկանը, հրշէջը, ծառան, բեռնակիրը:

Ես գիտեմ սրահ մը ուր վերջերս 30 փրանք վարձք պահանջեր եւ գանձեր էին... արտաքնոցին դուռը մինչեւ լոյս բաց թողլու համար:

Գաւառական կեդրոններու մէջ ալ տարբեր չէ պարագան:

Անշուշտ պայմանները աւելի ձեռնտու են երկրորդական վայրերու, գիւղերու կամ գիւղաքաղաքներու մէջ:

Այսպէս է մեր կեանքը՝ տարէ տարի ի վեր:

Խօսելով միայն Փարիզի մասին, պարզապէս ողբալի:

Ոչ միայն հանդէսները, այլեւ կուսակցական, գրական, մարզական, Կ. Խաչի եւ ուրիշ միութեանց ժողովները հարիւրին 95 սրճարաններու անկիւնը կը գումարուին, վարձքով կամ խմելիքով:

— Կարելի չէ՞ գոնէ միջակ սրահ մը ունենալ, սրճարանով եւ ճաշարանով եւ յարակից յարմարութիւններով, իբրեւ առեւտրական գործ:

Կը դժուարանամ պատասխանել:

Գիտեմ միայն որ, Ռուսերը բախտաւոր են այս տեսակէտէն ալ:

Քանի մը շաբաթ առաջ Ֆր. Կ. Խաչը բարենպատակ վաճառք մը սարքած էր ռուս երաժշտական Ակումբին մէջ, Սէնի ափը: Երեք յարկով շէնք մը, երկու գլխաւոր սրահներով, յարակից սենեակներով եւ ճաշարանով: Իսկ եւ իսկ Ակումբ:

Հետաքրքրուեցայ եւ ամչցայ:

Շէնքը վարձեր են տարեկան 30,000 փրանքի: Գլխաւոր եկամուտը կը կազմեն անդամավճարը եւ կամաւոր նուէրները: Ունին 400 անդամ: Տարեվճարը՝ 25 փրանք: Տարեկան ելեւմուտքը՝ 100,000 փրանք:

Ի՞նչ կ'ըսէք, մեր ուժէն վե՞ր է...

ՎԱՀԷ

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ Է (ԿԻՐԱԿԻ) ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ, Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ, «ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ» (ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ), ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ:

ԱՌԱՋԻՆ ՁԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ուրբաթէն շաբաթ լուսնալու գիշերը ձիւնի բարակ այլ աղուոր խաւ մը նստած էր Փարիզի պողոտաներուն վրայ: Ինչպէս ամէն բան՝ այս քաղաքին մէջ, այդ ձիւնն ալ շուտով հալեցաւ, եւ առտուն օդը նորէն սաստկացաւ: Կէսօրին, ձիւնը վերսկսաւ, բայց կարճ տեւեց: Եւ մենք անհուն կարօտով յիշեցինք մեր հայրենիքին վեհափառ ձիւնը, որ կ'իջնէր օրհնութեան մը պէս, լեռներէն մինչեւ դաշտերը...

ՁԻՒՆ ՁՄԵՌ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Սարսափելի ցուրտ կը տիրէ Խ. Միութեան եւ մասնաւորապէս կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Մոսկուայի մէջ, զերոյէն վար 35 աստիճան կը ցուցնէ ջերմաչափը: Բանուորներուն աշխատանքը չափազանց դժուարացած է գործարաններուն մէջ: Փոխադրութեան միջոցներն ալ խանգարուած են: Տոնի աւազանին մէջ, մետաղագործական արտադրութիւնը մեծապէս նուազած է: Ուրալի մէջ զերոյէն վար 42 աստիճանի հասած է ցուրտը: Հիւսիսային բուռն հով մը կը փչէ Բագուի մէջ:

Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունուար 11 թուականով.— Ցուրտը սաստկացած ըլլալով, վայրի կենդանիներ սկսան երեւիլ զանազան քաղաքներու մօտ: Գայլեր երեւցած են Քիէվի մօտերը: Միջոցներ ձեռք առնուեցան, ժողովուրդը եւ անասունները պաշտպանելու համար: Ցուրտին պատճառաւ չափազանց կրակ վառուած ըլլալով, հրդեհներ ծագեցան Մոսկուայի, եւ մասնաւորապէս «Կարմիր ուսուցիչներու կաճառ»ին մէջ (վարժապետանոց), որ հազիւ փրկուեցաւ բոցերէն: Քաղաքին կեդրոնին մէջ, բազմաթիւ բնակարաններ մոխիր դառնալու վտանգին տակ են: Կենդանաբանական պարտէզին մօտ, երկաթեայ տան մը մէջ պաշարուած մանուկներու փրկութեան մասնակցած ատեն, դռնապան մը մեռաւ: Հրշէջներու հրամանատարը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, որպէսզի խոհեմութեամբ շարժին:

1934ին 2496 հրդեհներ ծագած էին Մոսկուայի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

=o—o=

Միշտ սկեպտիկ, հարկ չեղաւ ակնոցս փոխելու՝ երբ կը հետեւէի այն «պաշտօնական» դիմումներուն, զորս կը կատարէին խայտաճամուկ մեր պատուիրակութիւնները բարձրագոյն դուռներու առջեւ:

Աւանդութիւն մըն է այդ, «պաշտօնական» դիմումի մեր ձեւը, որ հինէն կուգայ: Աւանդութիւն մը, որ կը մատնէ մերմեծերունանափառութիւնը եւ ... (շարեցէք եօթը ուրիշ նման բառ, ժամանակ չունիմ):

Սովորութիւն դարձաւ, նոյն իսկ այլ եւս ծիծաղելի, ըսել թէ Հայերը, քաղաքական իրենց կեանքին մէջ, երբեք չսորվեցան կանխել դժբախտութիւնները՝ առաջին առթիւ դիմելով ոչ թէ օտար պետութեանց, այլ ուղղակի իրենց հարեւան ժողովուրդին: Այս քննադատութեան մէջ կան ճիշդ կէտեր, թէեւ այդ քննադատութիւնը, իր ամբողջութեան մէջ, կը մատնէ տգիտութիւն մը մեր քաղաքական պատմութեան մասին: Արդարեւ, ճիշդ է որ մեր Պատրիարքը կը կարծէր «ազգը փրկել» Պապը Ալի երթալով, կամ ուրիշ կազմակերպութիւններ՝ մեծ պետութեանց «յիշատակագիր տալով»:

Այս աւանդութիւնն է դարձեալ, որ կարգ մը մարդիկ կը մղէ դիմելու բարձրագոյն դուռները: Երբեք չեմ հետաքրքրուած թէ նման դիմումներու պարագային ո՞վ կը տեսնեն մեր մեծերը եւ ճի՞շդ են թերթերու տըւած իրենց զեկոյցները: Վասնզի յաճախ կրցած եմ հաստատել, որ ինծի կամ ձեզի նման աննշան մարդիկ, բարձրագոյն դուռներու առջեւ, յանուն իրենց մեծին, աղուորիկ խօսքով կամ խոստումով մը ճամբու դրած են պաշտօնական «փրոթոքոլ»ներու անծանօթ — եւ այնքա՜ն միամիտ — մեր մեծերը, առանց անշուշտ պայմանաւորուելու մերոնց հետ որ Պոլսոյ թերթերուն մէջ չգրուի թէ տեսնուած են ... նախարարին հետ:

Երիտասարդ մեր սերունդը, որ կը յատկանշուի քննադատական միտքով եւ սկեպտիկ տրամադրութիւններով, — հօ՛, դիւրին չէ զարմացնել մեզ, — կը կարծէր թէ վերջացած է այս թատերախաղը: Ափսո՜ս, որ եռանդուն եւ ինծի չափ դառնացած երիտասարդ մը վերջերս տեսայ այս ճամբուն վրայ կամ այդ թատերախաղին մէջ, որ կը կրկնուի՝ հակառակ մեր անտարբերութեան:

Կը կրկնուի թատերախաղը, որովհետեւ մարդոց մեծամասնութիւնը կը շարժի սովորամոլութեամբ: Ո՞ւր է այն փոքրամասնութիւնը, երիտասարդ միտքով, ճկուն իմացականութեամբ, քննադատող ոգիով եւ օրուան արտայայտութիւններուն հաղորդակցութեամբ:

Ես համակրանքս պիտի կապէի այն մարմնին, որ փոխանակ խօսելու բարձրագոյն դուռներու առջեւ՝ սանդուխներու վրայ կամ գաւիթներու մէջ, խօսքը մամուլով:

Արդարեւ ֆրանսական մամուլին մէջ կատարուած որ եւ է աշխատանք աւելի մեծ կարեւորութիւն ունի եւ աւելի մեծ ազդեցութիւն կը գործէ, քան «դուն խօսէ — ես մտիկ չընեմ» ձեւով:

Ատեն է այլ եւս պոռալու, — ֆրանսական մամուլը չի ճանչնար մեզ, Հայր կը շփոթէ Սիթիներու եւ ... Թուրքերու հետ:

Յաճախ ամէնէն գէշ բաները կը գրուին մեր հասցէին, մեր անցեալին, մեր վերջին հարիւր տարիներու պատմութեան մասին: Ծանօթ է Ալպէր Լոնտրի գրած սրիկայութիւնը, եւ հրապարակի վրայ են տակաւին Լոթիներու անբարոյ պատմութիւնները: Դեռ վերջերս «հայասէր» Պէրթըլոյի յուշերը պատմուած ժամանակ, փարիզեան գրական շաբաթաթերթ մը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան այս ազնուիկ պաշտօնատարին բերանը կը դնէր սա խօսքը·

—Je ne les aime que massacrés·

Ակնարկը Հայոց մասին էր, այնքա՜ն շնական· թէեւ Պէյրութի «Ազդակ»ը, անհասկնալի խղճահարութեամբ մը, Պէրթըլոյի յիշատակը բարձր պահելու համար մեր մէջ, թարգմանիչ էր բարի դարձուածքով մը միայն: Ո՛չ, պէտք է ըսել ճշմարտութիւնը եւ միայն ճշմարտութիւնը: Ֆրանսացի օրագրողները եւ գրագէտները կը հայհոյեն մեր անցեալին, մեր առաքինութիւններուն, այս աշխատաւոր եւ պարկեշտ ժողովուրդին: Ու երբ, ինչպէս տեսնուեցաւ, վերջերս ծրագրուած պայքար մը բացուեցաւ օտարականներուն դէմ, ամէնէն սուր ակնարկները ուղղուեցան հայ աշխատաւորներուն:

Կը յիշէք անշուշտ Է. Կաւքուանի յօդուածները, որ թարգմանուեցան ՅԱՌԱՋի մէջ: Երբ նման յօդուածագիրներ կը թունաւորեն ֆրանսացի աշխատաւորին միտքը, ի՞նչ օգուտ ունին այլ եւս ձեր նախարարական շնորհները: Հայ աշխատաւորը, իր գործատան մէջ, առաւօտէ մինչեւ իրիկուն, ստիպուած է մտիկ ընելու ֆրանսացի ընկերոջ խօսքերը, — հետաքրքրուա՞ծ էք երբեւիցէ թէ ի՞նչ կ'ըսեն ֆրանսացի այդ գործաւորները, այնքա՜ն շփացած: Քանի ֆրանսացի գործաւորը կը փչէ հայ աշխատաւորին դէմ, քանի ֆրանսացի գործաւորը կը փսխէ ֆրանսերէն թերթերու մէջ կարդացածը հայ աշխատաւորին առջեւ, նախարարական ոչ մէկ շրջաբերական կ'ունենայ սպասուած օգուտը:

Պէտք է շինել ֆրանսացի գործաւորին միտքը, պատրաստել զայն ֆրանսերէն թերթերու միջոցով:

Եւ ամէնէն առաջ մուկ բռնելու զըկելով բոլոր Կաւքուանները: Այնքան ալ դժուար չէ այդ գործը: Այս հրապարակագիրները պատահական գրիչներ են, որոնք սրճարանի մը անկիւնը լսուած խօսքեր հաւաքելով, դըրավաճառի մը ցուցափեղկին մէջ բացուած գիրքէ մը քանի մը տեսակէտ իւրացնելով՝ յօդուած կը գրեն այնպէս ինչպէս կը ներշնչէ հովը:

Տեսէք սա Կաւքուանը: Ո՞վ է այս մարդը, որ ինքզինքին կուտայ ազնուականի մը պատրանքը: Կարծեմ անգամ մը իր անունին հանդիպած եմ «Ֆիկարօ»ի մէջ: Սակայն ի՛նչպէս կ'ըլլայ, որ Revue de Parisի նման լուրջ պարբերական մը տեղ կուտայ այս թափթփուկ յօդուածի մը Կաւքուանի ստորագրութեամբ:

Կաւքուան կը գրէր թէ իր յօդուածը պատրաստելու ժամանակ օգտուած էժորժ Մոքոյի եւ Տոքթ. Ռընէ Մարսիալի գիրքերէն: Յիշելով այս երկու գիրքերը, Կաւքուան իրեն վըկայութեան կը բերէ այդ երկու հեղինակները, այնպիսի ձեւով մը թէ անոնք եւս համակարծիք են եւ իր տեսակէտները կը պաշտպանեն:

Կը բանանք այդ գիրքերը: Տոքթ. Ռընէ Մարսիալ ոչ միայն դէմ չխօսիր Հայերուն, այլ նոյն իսկ կը պաշտպանէ Հայերը: Եւ ի՛նչ խանդաղատանք՝ երբ կը խօսի Հայոց պատմութեան մասին: Կաւքուան պէտք է գիտնայ որ Տոքթ. Ռընէ Մարսիալ ունի ուրիշ բազմաթիւ գործեր, վերջերս ալ հրատարակեց La Race Française ստուար հատորը, — բոլորին մէջ, ամէն անգամ որ հայ ժողովուրդի մասին է խօսքը, Տոքթ. Ռընէ Մարսիալ յարգանք միայն կ'արձանագրէ: Ազնիւ բժիշկը ծանօթ է ոչ միայն մեր պատմութեան, այլ եւ մեր առաքինութիւններուն, եւ Հայերը կը դնէ Ֆրանսացիներուն սրտին մօտիկ, այնքան որ միջերկրային պատուաստի լաւագոյն եւ ազնիւ տարր մը կը համարի, մինչ Կաւքուան արհամարհանք միայն կ'արտայայտէր հայկական առաքինութիւններուն մասին: Պէտք էր բռնել Կաւքուանի օձիքէն, գլուխը խոթել Traité de l'immigration et de la greffe inter-raciale գիրքին մէջ, հարցնելով թէ ո՞ւր է, ցոյց տուր գէշ գրուածը Հայոց մասին: Իսկ մենք իրեն ցոյց պիտի տայինք մասնաւորաբար էջ 86ը, ուր կը պատմուի թէ որքա՜ն հին է հայ գաղթային շարժումը դէպի Ֆրանսա եւ որքա՜ն օգտակար տարր մըն են Հայերը:

Շարունակելէ առաջ այս յօդուածը, անհրաժեշտ կը գտնեմ թարգմանել ինչ որ Տոքթ. Ռընէ Մարսիալ կը գրէ Հայոց մասին:

Միւս կողմէ կը յանձնարարեմ — անոնց որ կը հետաքրքրուին Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներու հարցով, — ձեռքի տակ ունենալ Georges Maucoի ստուար հատորը, Les étrangers en France, leur rôle dans l'activité économique, որ մանրամասն վիճակագրութիւններ ունի օտար եւ հայ աշխատաւորներու վերաբերեալ, ինչպէս եւ կը ներկայացնէ պետական կազմակերպութիւնները եւ յանձնառութիւնները օտար աշխատաւորներու մասին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

«ՄՕՏ Է ԳԱՐՈՒՆԸ...»

— Պարտէզի մը մէջ կը շրջէի երբ յանկարծ դիմացս երեւցաւ, ծղօտները լայն բացած, հրեշտակ մը: Բերանաբաց մնացի ապշութենէս ու լեզուս բռնուեցաւ: Հրեշտակը, հաւանաբար քերովբէներու խումբէն, թեւերը ծալլեց, քովս եկաւ ու ըսաւ լրջօրէն·

— Քեզի ըսելիք ունիմ:

— Հրամմեցէք:

— Մօտակայ սրճարան մը երթանք ու խօսինք:

— Հրամմեցէք:

Ու ճամբայ ինկանք: Տարօրինակ էր. հրեշտակը սրճարան կ'ուզէր երթալ: Ճամբան քիչ մը պաղարիւնութիւնս գտնելով հարցուցի·

— Ո՞վ էք դուք ...

— Ես խնդրակատար սերովբէ մըն եմ: Անունս է Սալատոս, ծնած եմ ՌՍՄՐՄԱՐ թուականին, Քրիստոսէ առաջ անշուշտ, Նուրանիա համաստեղութեան մէջ:

Գլխահակ ներս մտայ սրճարանէն: Սպասեակը զբաղած էր: Մտածեցի որ ի՛նչ յարմար է ապսպրել ու խմել, Նուրանիա համաստեղութեան մէջ ծնած Սալատոս քերովբէին ներկայութեան: Գաւաթ մը կաթի որոշում տուի, մտածելով թէ անմեղ ըմպելի մըն է որ պիտի ըմպէի սրբագոյնի մը ներկայութեան:

Սպասեակը երբ մեր սեղանին մօտ կանգնեցաւ, համակ հարցում, մեր Սալատոս եղբայրը յանձնարարեց·

— Երկու փէրնօ:

Մնացի բերանաբաց: Բերանս փակուեցաւ միայն փէրնօ խմելով: Մէկ ումպով խմած էի ամբողջ գաւաթը, կ'երեւի յուզումէս:

Արբեցութեան առաջին ալիքը գլուխս առած կը տանէր: Օրօրուելով կը բարձրանայի: Կը ծփայի կարծես երկինքի մը մէջ: Հրեշտակը միշտ դիմացս էր սակայն: Մէյ մէկ հատ եւս ապսպրեցինք հրազօր եւ հզօր հեղուկէն:

Հրեշտակը աւելի լրջացաւ ու ըսաւ·

— Քննուած է կեանքդ:

— Բանս բուրդ է ուրեմն, ըսի:

— Այո՛, քննուած է կեանքդ եւ արդար դատուած որ, երկնային արքայութենէն առաջ, քու մէկ խնդիրքդ կատարուի: Հիմակ խնդրէ ինձմէ ինչ որ կ'ուզես. Խնդրէ եւ տացի քեզ:

Քանի մը վայրկեան լռութիւն տիրեց: Ես յուզումէս, երջանկութեան յուզումէս, տխրած էի: Քիչ մնաց որ պիտի լայի: Ցանկութիւնս մէկ էր, փափաքս մէկ էր, իղձս, երազս մէկ: Հրեշտակը անշուշտ անգէտ չէր իմ ներքինիս: Մէկ բան էր ուզելիքս եւ սակայն կ'ամչնայի, կը քաշուէի ըսելու..

Հրեշտակը կրկնեց·

— Օ՛ն, ուրեմն խնդրէ եւ տացի քեզ ...

— Իմ ուզելուս մի՛ սպասեր եւ դուն տուր, ո՛վ սուրբ եղբայր, ըսի:

Հրեշտակը խիստ գոհ մնաց այս պատասխանէս ու ըսաւ·

— Գիտէի որ լաւ մարդ ես դուն: Ուրեմն քեզի պիտի տամ իմաստութիւն ...

— Բանս բուրդ է, ըսի մտքէս ու փողոց նայիլ սկսայ ...

— Շատ հաճոյք չպատճառեց քեզ տալիք նուէրս ...: Դէմքդ դարձաւ, ակնարկդ ծռեցաւ ...: Մի՛ քաշուիր, անկեղծօրէն ըսէ: Կը փոխեմ տալիքս:

— Իմաստութեան եթէ պէտք ունենամ «սուրբ» Ղեւոնդ Դուրեանի «Պարզ քարոզներ»ը կը կարդամ, կ'իմանամ...

Հրեշտակը յօրանջեց: Քիչ վերջը ըսաւ·

— Երիտասարդութիւն տամ քեզի...

— Ատ ալ Տոքթ. Վորոնովէն կրնամ առնել: Ես նուէրներուն մեծագոյնը կ'ուզեմ ունենալ: Այնպիսի բան մը որ ես չկրցայ ձեռք բերել այս աշխարհիս մէջ ...

— Առողջութիւն, ըսաւ հրեշտակը:

— Չե՞ս լսած որ Տոքթ. Այվազեանը «Հայ - Բոյժ» կը հրատարակէ: Տարեկան բաժնեգինը միայն քանի Ֆր. է:

— Գեղեցկութիւն տամ ...

— Ատիկա կիներուն յարմար նուէր է:

— Զօրութիւն տամ քեզի ...

— Մեղայ Աստուծոյ, «սուր առնողը սուրով կը սպաննուի»:

— Բարութիւն տամ քեզի:

— Ատիկա տալ չէ, առնել է միայն:

— Խաղաղութիւն տամ քեզի:

— Փա՜ռք Աստուծոյ, զինադադարէն ի վեր խաղաղութեան մէջ ենք ...

— Գալիք պատերազմին համար անձնական խաղաղութիւն տամ ...

— Պէտք չկայ: Խաղաղական ովկիանոսը մօտ է ...:

— Ի՞նչ է ուրեմն ուզածդ: Դուն ինքդ ըսէ: Խնդրէ եւ ես տացի քեզ...

— Քանի մը միլիոն ֆրանք տուր ինծի, ըսի ու լայն շունչ մը առի:

— Ի՞նչ պիտի ընես, ըսաւ քերովբէն:

— Ի՛նչ պիտի ընեմ ... հարցուր որ ի՛նչ պիտի չընեմ ...

— Ուրեմն հարստութիւն կ'ուզես: Չե՞ս գիտեր սակայն որ ուղտը ասեղին ծակէն կրնայ անցնիլ, բայց հարուստը արքայութեան դռնէն չի կրնար անցնիլ ...

— Ես ալ ուղտի վրայ նստած կ'անցնիմ այդ դռնէն ...

— Ուրեմն պարզապէս մի քիչ փող կ'ուզես ...

— Թիւրիմացութիւն կայ. ուզածս մի քիչ չէ: Շատ է:

Հրեշտակը վերջին ումպով մը մնացած «փէրնօ»ն խմեց ու ըսաւ·

— Ես աննիւթական, վերացական նուէրներ միայն կրնայի տալ ... հարստութիւն ունենալու համար «Լօթըրի Նասիոնալ»ի տոմսակ մը գնէ ...

Ու անյայտացաւ:

Այս բոլորը բարեկամ մը պատմեց ինծի: Երազ էր տեսած: Ոսկի երազ մը որ կը մօտենար տեսիլի:

Ըսի իրեն·

— Գնեցի՞ր տոմսակը ...

— Ո՛չ, ընկեր կը փնտռեմ, հարիւր ֆրանք չվճարելու համար:

— Քանի՞ հոգի է փնտռածդ ...

— Մէկ հոգի:

— Ի՞նչ տեսակ մարդ կ'ուզես ...

— Ինծի պէս երազատես:

— Մտիկ ըրէ, երազ մըն ալ ես տեսայ: Անտառն էի: Առիւծ մը կար, բերնին մէջ թարմ հաց: Անօթի էի: Յարձակեցայ գազանին վրայ: Զարհուրելի կերպով կռուեցանք, գետնին վրայ գլտորելով: Վերջապէս երախը ձեռք անցուցի, ծունկի եկայ, երկու ափերովս բացի լայն երախը ու պատռեցի: Հացը կլլած էր: Անոր ստամոքսին մէջէն դուրս քաշեցի հացը ու հեռացայ անտառէն: Կշռել տըւի հացը. ճիշդ երկուքուկէս քիլօ: Կերայ ու կերցուցի ...

— Հոյակապ ու կատարեալ, բացագանչեց բարեկամս: Երթանք տոմսակը գնելու: Երկուքուկէս միլիոննոց երազ է ատ:

Ու գացինք, գնեցինք տոմսակը:

Երկուքս ալ քաջ վստահ ենք որ մօտերս միլիոնատէր պիտի ըլլանք: Ահա մեր ունեցած թիւը.— ինը, զէ - րօ, վեց, մէկ, զէրօ, զէրօ, եօթնե - րորդ չերտ: Խիստ բախտաւոր թիւ, որ պիտի շահի, սփռելով բարիք ու ոսկի ժպիտ:

Վիճակահանութիւնը քաշուելէն երկու օր վերջ, կրնան մեզի դիմել հետեւեալ միութիւնները, — Հայ Բարեգործական, Հայ Տնտեսական Կեդրոնը, Հայրենակցականները, Հայ դերասանական խումբը, ստանալու իրենց համար կանխաւ որոշուած գումարները:

Նկատի պիտի առնուին նաեւ նիւթական օժանդակութեան կարօտ անհատները: Անմիջապէս դիմել մեր հասցէին: Հարկ է սակայն պատասխանի համար ներփակել յիսուն սանթիմնոց դրոշմաթուղթ մը: Վիճակահանութիւնը քաշուելէ վերջ ըլլալիք դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Աճապարեցէք քանի դեռ ուշ չէ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ(*)

»»»··«««

Բ.

Ժան տ'Իւտին իր հմտալից աշխատութիւններէն մէկուն մէջ — «Ի՞նչ է պարը» — կ'ըսէ. «Աշխատանքը համադրումն է մարդկային քնարական շարժուձեւերուն»: Սա ճիշդ է: Աւելին, ան ոչ միայն համադրիչն է մեր շարժուձեւերուն, այլ միեւնոյն ատեն ստեղծիչը բարձրակէտ զգայնութեան, քանի որ, եթէ չըլլար աշխատանքը, դուցէ երբեք ալ մարդկութիւնը չունենար երգի առաջին վանկը իր շրթներուն: Քիչ յետոյ պիտի ընդլայնենք մեր այս միտքը, բայց նախ քան այդ տեսնենք թէ ինչպէս ծնունդ կ'առնէ կշռոյթը աշխատանքին մէջ:

«Կշռոյթ» բառը ինքնին երաժշտական, լիուլի հնչական, քննադատներ կը սիրեն ամէն վարկածի մէջ գործածել զայն: Իրականութեան մէջ անիկա չափազանց մասնակի յատկութիւն մը, հիմնապէս կը զանազանուի մէկ արուեստէն միւսը: Տարբեր է կշռոյթը բանաստեղծութեան մէջ, տարբեր իմաստ ունի պարին՝ եւ այլ նշանակութիւն՝ երգին մէջ: Կշռոյթի մասին արտայայտուած տեսաբանութիւնները շատ են: Սկսած գեղեցկագիտութեան հիմնադիր Պղատոնէն (429—347 նախ քան Ք.) մինչեւ մեր օրերու Պէրկսոնը, ուրեմն ամէն դարաշրջանի խորհողներ գիտցած են իմաստ մը հագցնել այդ բառին: Թէեւ փոխաբերաբար՝ բայց գեղեցիկ կերպով ըսուած խօսք մըն է Հանս տը Պիւլովի այն նախադասութիւնը թէ «սկզբնաւորութեան կշռոյթն էր տիրապետողը երկրին վրայ»: Արիստոտէլն ալ ընդունելով թէ կշռոյթն է նախադրիւրը բոլոր զգացողութիւններուն, կ'ըսէ տեղ մը. «Երեք տեսակի կշռոյթ գոյութիւն ունի, նախ շարժումներու ըէթմը որ սկիզբ կուտայ պարային արուեստին, յետոյ ձայնատիճաններու կշռոյթը որմէ երաժշտութիւնը կը մշակուի, իսկ բառերու ըիթմը ուրկէ ալ առաջ կուգայ չափածոյ խօսքը, այսինքն բանաստեղծութիւնը»: Դարձեալ Արիստոտէլի կարծիքով «կշռոյթը կամ ներդաշնակութեան զգացումը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ՝ մարդկային ներքին յատկութիւն մը որմէ զուրկ են կենդանիները»: Հետաքրքիր է նոյնպէս Նիցչէի վարկածը: Մենք այդ ալ առաջ կը բերենք, քանի որ այս յայտնուած միտքերը աստիճան մը աւելի կը լուսաբանեն մեր ուսումնասիրութեան կեդրոնական առաջադրութիւնը: Գերմանացի հանճարեղ իմաստասէրն ալ կ'ըսէ. «Կշռոյթը պարզապէս ներքին դրդում մըն է. անիկա անյաղթելի ցանկութիւնը կը ծնեցնէ նմանելու, համակերպելու մեր ներքին եսին: Ոչ թէ մեր շարժուձեւերը, այլ նոյն իսկ մեր հոգին կը հետեւի, կ'ենթարկուի կշռոյթին»: Այսքանը բաւ է. միշտ նկատի ունենանք մեր նիւթը, — աշխատանքը երաժշտութեան մէջ — քանի որ երաժշտութեան մասին պիտի արտայայտուինք կ'ըսենք, — Եթէ չըլլար աշխատանքի կշռոյթը, հաւանաբար չծնէր երաժշտութիւնը: Մտնենք ընդհանրացման:

×

Մեր Նարդունին ամիս մը առաջ այս էջերուն մէջ կատարեց պզտիկ համադրում մը աշխատանքի մասին, ըսաւ թէ հակառակ ըստ երեւոյթին ատոր դժուարութեանը, մարդիկ ինչպէս հաճոյքով կը կատարեն աշխատանքը: Հպանցիկ մը տուաւ նոյնպէս աշխատանքէն յառաջ եկած գոհունակութեան արձագանգը մեր ժողովրդական երգերուն մէջ:

Համեմատական գետնի մը վրայ եթէ բաղդատենք ներկայ մարդկութիւնը անցեալի նախնականին հետ, կը տեսնենք թէ մենք շատ աւելի ծոյլ, ուրիշին դրական փորձառութենէն օգտուող զանգուած մըն ենք, քան թէ նախամարդը: Մեքենային արագընթաց կատարելագործումը մեզ կը տանի հետզհետէ մեղկութեան: Իրբեւ օրինակ առնենք Ափրիկէի խորերը ապրող սեւամորթ վայրենի ցեղերը, որոնք պզտիկ տարբերութեամբ մը տակաւին կ'ապրին նախամարդկային բարքերը ներկայացնող վիճակի մը մէջ: Ի՞նչ կը տեսնենք հոդ. թէ՝ այդ վայրենիները համեմատաբար քաղաքակրթուածներուս կը կատարեն շատ աւելի դառն, յոգնեցուցիչ աշխատանք՝ քան թէ մեր օրերու մարդկութիւնը, մանաւանդ երբ նկատի կ'առնենք անոնց գործիքներուն չափազանց անկատար, նախնական, անմշակ վիճակը: Աւելին. աշխատանքի միջոցին այն դրդումներէն որոնցմով կը ղեկավարուին այդ խափշիկները, պարզ կ'երեւի որ անոնք օժտուած են գեղարուեստական բնազդով մը, ըստեղծագործական ոգիով մը որ յատուկ է քաղաքակրթուած ժողովուրդներուն: Ուրեմն Ափրիկէի խորը, Հայաստանի թէ Փարիզ մարդիկ երբ կ'աշխատին կ'առաջնորդուին դրդումներէ որոնք կը բխին իրենց ներքին էութենէն: Այդ աննիւթական արտահոսումը ներքին մղիչ ուժ է, այն ստեղծագործող խանդավառութիւնը, որ կ'ոգեւորէ, կը լարէ աշխատողին տրամադրութիւնը, եռանդ կը սփռէ եւ այսպէսով կը ծնի կշռոյթը:

Երբ աշխատանք կ'ըսենք, պէտք է երկու մասի բաժնել ատիկա, մեքենականը ու ձեռայինը: Տարբեր է մեքենական աշխատանքէն յառաջ եկած կշռոյթը, եւ հիմնապէս տարբեր՝ առօրեայ սովորական ձեռքի աշխատանքինը: Մենք կեդրոնացած ենք այս վերջինոյն վրայ: Արդ, տեսնենք թէ ինչպէս կը ծնի կշռոյթը: Փորձը կատարենք մեր վրայ: Առնենք փայտի կտոր մը եւ համահաւասար լարումով շարունակաբար զարնենք սեղանին: Արդիւնքը հետեւեալը կ'ըլլայ, որ ամէն անգամ երբ մեր ձեռքը կ'իջնէ ու կ'ելլէ, ինքնաբերաբար կը ծնի կշռաւոր չափականութիւն մը, դնդերներու համաչափ լարում մը: Մեր այս սովորական փորձառութիւնը ընդհանրացնենք կեանքի վրայ եւ նայինք մեր շուրջը: Ահա երկաթագործը որ իր ծանր մուրճը համահաւասար ընդմիջումներով կ'իջեցնէ սալին վրայ, կամ կօշկակարը որ կաշին կը ծեծէ, արդիւնքը կ'ըլլայ հետեւեալը, — ամէն անգամ որ մուրճը կ'իջնէ ու կ'ելլէ, ինքնաբերաբար յառաջ կուգայ կշռաւոր ընթացք մը միախառնուած ձայնի մը հետ որ դարձեալ կը ծնի այդ գործողութենէն, մուրճին սալին հպումէն, ձայնական հարուածներէն: Փողոցը կանգնած կը նայիք քարտաշին կամ ատաղձագործին խանութէն ներս, բայց դուրսէն ձեր լսողութեան միջոցաւ նոյն իսկ կը զգաք ներսը կատարուած աշխատանքին լարման չափը, հարուածներուն գրաւած տարածութիւնը, մէկ բառով՝ կշռոյթին աստիճանները: Արդարեւ կշռոյթին զանազանող չափերէն կը ծնի նոյնպէս հնչականութեան տեւողականութիւնը, այսպէս ցած թէ բարձր, կարճ թէ երկար:

Աւելի յառաջ տանինք այս բացատրական մեթոտը: Երկաթագործը զարկաւ սալին շարունակաբար, հրաշէկ կարծր նիւթէն կրցաւ ձեւացնել իր ցանկացած գիծի նրբութիւնը կամ տեսլապատկերը, արդիւնքէն շատ պարզ է թէ իր հոգիին մէջ ծնաւ նոյնպէս գոհունակութեան զգացում մը եւ այդ մուրճի զարկերուն անզգալաբար միախառնեց իր եսէն բխած մարդկային բացագանչութիւնները, բայց չէ՞ որ արդէն երգը ծնաւ իր նախնական, կոպիտ, անմշակ ձեւին տակ: Այդ մոլութքին բառ մըն ալ կը հագցնէ, իբրեւ իմաստ, երբեմն ոչ իսկ մէկ կապակցութեամբ այդ պահուն կատարուող աշխատանքին հետ, բայց բառերու ձայնական ներդաշնակութիւնը կը զուգորդուի իր աշխատանքէն յառաջ եկած կշռոյթին հետ եւ հետզհետէ անիմաստ տողեր ծնունդ կ'առնեն: Հոս բաւ է որ իր բացագանչութիւնները ներդաշնակուին իր աշխատանքի տեսակէն յառաջ եկած բնական ձայնին հետ:

Ահա պզտիկ օրինակ մը: Խոյեցիները երբ քաղհան կ'ընեն, աշխատանքէն յառաջ եկած մանգաղներու այդ կշռաւոր ձայնին նմանող բացագանչութիւններ ալ կ'արձակեն «նանա՜յ, նանա՜յ, նանա՜յ» ըսելով:

Քաղան կ'անեմ նուքարով, նանա՜յ,
նանա՜յ ...
Դոլման կ'եփեմ բիբարով, սոնա՛մ,
նանա՜յ,
Թաֆիւզակիս խլաւա, նանա՜յ ...
Գօ պէրէսէն կորկոտա, սոնա՛մ, նանա՜յ ...(1)

Բոլորս ալ գիտենք թէ բառը սրտին պատկերաւորումն է: Աշխատանքի ոգեւորութեան ընթացքին արտասանուած խօսքը հետզհետէ տիրապետեց աշխատանքի կշռոյթին, եւ յաջորդաբար այս վերջինը ենթարկուեցաւ մարդկային հնչական արտայայտութիւններուն:

Յաջորդով այս կէտն է որ պիտի վերլուծենք:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(*) Առաջին մասը տեսնել Յառաջի բացառիկ թիւին մէջ, 1 յունուար 1935:

(1) Ե. Լալայեան.— Բորչալուի գաւառ: «Ազգ. Հանդէս», գիրք ԺԱ, էջ 69:

Նոր Երգ

═ o ═

Երկինքն ամպո՛վ է լեցուն,
Ու լինն անզուսպ ալիքով·
Միջոցն՝ անձայն եւ անհուն
Տրտմութիւնով եւ ցաւով:

Լեռնալանջին դէմ անել
Կը պայթի շանթն ահարկու·
Կը վարգէ հովն անարգել
Ջայրոյթով խօ՛լ եւ արու:

Անձրեւն ուժգին է ու խո՛ր
Անտառներուն մէջ գիւղին·
Մինչ հիւղակներն հեզանդորր՝
Ամպրոպէն յա՛ր կը կրքին:

Կը սուլէ հովն· ի՞նչ կայ հոս,
Հոս, կուրծքիս տակ ամպ առ ամպ·
Հո՛ս, սրտիս մէջ մշտախօս,
Հո՛ս, մտքիս դէմ ապստամբ:

Կը խօսիք ինծ, բստուերնե՛ր
Վե՜հ կեանքերու, ջախջախուած
Ոսկորներո՛ւ մրրիկներ ...
Բռունցքներո՛ւ քարացած:

Մեռելներ կան օդին մէջ ...
Հոս, մըսիս մէջ կըմախքնե՛ր ...
Հո՛ս, ջիղիս տակ ազգ մ'անշէջ,
Հո՛ս, ոտքիս տակ շիրիմներ:

Ո՞վ էք, ո՞վ էք դուք, ըսէ՛ք,
Ո՞վ ես դուն մա՛յր տարուբեր·
Ո՞վ ես դուն կոյս վշտաբեկ,
Եւ դո՛ւք, անտէ՛ր որբուկներ ...

Կը նայիք ինծ, քերթողի
Խելագարա՛ծ պոռթկումիս·
Բոցակիզուող եւ վայրի
Գալարակուռ յուզումիս:

Հերարձակ են, ու մաշած
Մըսի հողո՛տ շերտերով ...
Ծործորներու մէջ լքուած,
Հայուստ՝ անզօ՛ր բողոքով:

Հայե՛ր են Տէր, Հայե՛ր են,
Ազգ մ'որ բզքեց շա՛տ սիրեց·
Որ մոռցաւ զէնքն, ու սուրէն՝
Փրկութի՛ւն իսկ չըսպասեց ...

Հայե՛ր են Տէր, որոնց դուն
Տուիր խունկ բայց ո՛չ վառօդ·
Տուիր երգ, բայց ո՛չ հռուն
Մարտերու սէրը կամշոտ:

Երկինքն ամպո՛վ է լեցուն,
Ու լինն անզուսպ ալիքով·
Միջոցն՝ անձայն եւ անհուն
Տրտմութիւնով եւ ցաւով ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԵՐԿ ԵՒ ՑԱՆ

═ o ═

ԽՄԲ.— Այս խորհրդածութիւնները կը քաղենք ընկ. Գուրգէն Մխիթարեանի տարեկան տեսութենէն, որ հրատարակուած է «Յուսաբեր»ի մէջ (դեկտ. 31 եւ յունուար 2): Կ'արժէր ամբողջութեամբ կարդալ զայն.—

Գոհանանք միայն ըսելով՝ թէ քանի մը գիրքեր հրատարակուեցան. վէպ, պատմուածք, մէկ երկու հատոր քերթուած եւ շատ մը յօդուած՝ հանդէսներուն ու օրաթերթերուն մէջ:

Ցայտնութիւն՝ նոր գործի կամ նոր դէմքի՝ չկայ: Հեւիհեւ կեանք մը, օրուան շարժումին հետ քալելու ճիգով. եւ գործեր ու յօդուածներ՝ որոնք հազիւ ուշադրութիւն գրաւեցին. լայնածիր ուշադրութիւն, նորութեան մը, ինքնատպութեան մը, խորութեան մը բերած ցնցումով:

Լեւոն պատկերապաշտ Զարեանը. ընդհատեց գիւղաշունչ Համաստեղը, ցրուեցաւ Փարիզի անհանդարտ խումբը, որ հաճելի էր իր աղմուկովն ու գծած ամբարտաւան շարժուձեւերովն իսկ. պատնէշին վրայ մնաց նորէն լայնաշունչ Օշականը, իր «Մնացորդաց»ովը, որ սակայն մնաց առանձին, տարօրինակ ճակատագրով. ոմանք չկարդացին. շատեր չհասկցան, յոգնեցան ուրիշներ, եւ ոմանք ալ վախցան ու վար քաշեցին իրենց ձայնը. անոնցմէ այս վերջինները որոնք երկու տասնեակ էջնոց գրքի մը կը սպասեն, բառերէն պահկներ հիւսելու եւ դատարկահունչ պերճախօսութիւն մը ցուցադրելու համար:

Այս բոլորը՝ ճիգ մը միայն, հայ գրականութիւնը կենդանի պահելու. հայ մտքի կանթեղը՝ անմար, ինչպէս կայ նոյն ճիգը՝ հայ կեանքը ողջ եւ հայ դէմքը հարազատ պահելու համար:

Ինքնապաշտպանութիւն մը՝ նաեւ գրական դաշտերէն ներս. լուռ ու բըդդասս մշակներու կողմէ, առաւելապէս:

Դրական գործ, անշուշտ, այս ինքնապաշտպանութիւնն ալ:

Կա՛յ ուրեմն աշխատանքը եւ հաւատքը՝ հայ մտքի ստեղծագործութեան հանդէպ:

Այս աշխատանքը կը կատարուի վանքերէն սկսած մինչեւ Հայաստան, ուր հին արժէքներու պրպտումը, պատմական ու լեզուաքննական խուզարկութիւնները մեծարժէք յիշատակարաններու ծնունդ կուտան, հակառակ կապարէ այն մթնոլորտին, որ կը ծանրանայ հոն հայ մտքին վրայ:

Ամէնէն բախտաւոր կալուածը սակայն, պատմագիտական ու բանասիրական այս դաշտը, երկրէն ներս թէ դուրս, եւ միշտ հիներու կողմէ:

Եւ այս հին կաղնիներուն կողքին՝ նորերը, հազուադէպ, որոնք հաւատք ունին ու աշխատելու եռանդ:

Բայց, ինչ որ ըսինք՝ անհատական, մեկուսի ճիգեր են, ապրելու եւ ապրեցնելու սահմանուած միայն:

Մեր պահանջը՝ այս չէ սակայն, չի բաւեր միայն ապրիլը, որովհետեւ ապրիլը՝ միջոց է, նոր ու փարթամ կեանքի մը համար, ստեղծագործական բարձրադոյն վայելքներու եւ կառուցումներու համար:

Նուաճումներու, յաղթանակներու հաւատքը պէտք է ճանչնալ եւ անոնց իրականացումը պէտք է հետապնդել, յամառութեամբ, ուժերու ու կամքերու լարումով:

Կ'ապրինք ժամանակաշրջան մը՝ ուր մտածման եւ հոգեկան-զգացական հեղեղներ կը հոսին: Գիտե՞նք լողալ թէ ոչ: Անճարակներ չենք, բայց լողորդ ալ չենք, ու կը դեգերինք ծանծաղուտներու մէջ:

Հարկ է լողալ ալիքներուն մէջէն, ի հարկին՝ հոսանքն ի վեր, ընչասպառ. բայց յաղթանակի վճռական հաւատքով:

Ժամանակն է այլ եւս, որ մէկ կողմ դրուին բոլոր նկատումները եւ մինչեւ իսկ խղճահարութիւնները. կըշռաքի, վերագնահատութեան ենթարկուին բոլոր հիները, ողջ կամ մեռած, մեր մեծ նահապետներէն սկսած մինչեւ մեր օրերու կենդանի նահապետները. ատեն է որ անոնք բոլորը, անխտիր, պառկին արուեստի նշդրակին տակ ու հերձատուին, առանց ողոքանքի, դաժանօրէն, եթէ կ'ուզէք:

Մեր հին, երէկի գրականութիւնը — վէպ, քերթուած, քննադատութիւն — ամէն ինչ որ կ'իյնայ այդ կալուածին մէջ, պէտք է թօթուի: Հարկ է որ կիզուին գրական դէմքերը բոլորին, ու անոնց աճիւնները, այսինքն՝ անկորնչելին, նուիրական մնացորդը, առնուին սափորներու մէջ ու դրուին պաշտամունքի տաճարին մէջ:

Անշուշտ, վերագնահատման այս ճամբուն, հարկ պիտի ըլլայ նաեւ ժխտել եւ ուրանալ. սրբազան ուրացում, որ ստեղծագործ է այնքան, որքան փեղեցկութեանց պանծացումը:

Մեր ժամանակակից գրականութիւնը, այսինքն՝ գրական սերունդը, պէտք է գիտնայ վերջապէս թէ ինչ կը կշռեն, այսօրուան արժէքով, Զօհրապ մը կամ Զարդարեան մը, Տէրեան մը կամ Թումանեան մը, եւ ողջերէն՝ Զարեան մը, Շանթ մը կամ Ահարոնեան մը. անկախ՝ իրենց ժամանակէն ու պատմական միջավայրէն:

Այս կերպով միայն անցեալը կը դադրի բեռ ըլլալէ ու կը դառնայ հարստութիւն: Հինը կը դադրի փտութիւն ու բորբոս ըլլալէ ու կը վերածուի նորին համար լուսեղէն պատուանդանի:

Մեծութիւնները կը ծնին, չմոռնանք սակայն, գրական առողջ աւանդութիւններէ. ծագումի ու գերդաստանի շուքը, արիւնն ու ազնուականութիւնը միայն ընկերութեանց յատուկ չեն. իմացական կեանքը, ազգերու մշակոյթն ալ ունին իրենց ժառանգականութիւնը, առանց Ֆրանսական դասականութեան— չերթալու համար շատ հեռուն — ու առանց անոր մշտանորոգ պրպտումին ու զտումին, Ֆրանս. արդի գրականութիւնը պիտի դառնար տխեղծ ու անարիւն. ընկեցիկ, պաթառ՝ իրենց իսկ բառովը, աւելի դժբախտ ու անտէր մտքի դաշտերուն մէջ քան կեանքէն ներս:

Ժխտում, անկասկած, բայց զգոյշ ու զգաստ. պայծառ հորիզոններու լոյսին տակ, եւ, հետեւաբար, ոչ այնպէս ինչպէս սովորութիւն է այսօր տկար կամ ցուցամոլ մտքերու համար, ոչ այնպէս ինչպէս մէկը, Զօպանեանի հովանաւորեալներէն — ինչ դժբախտութիւն — ժխտեր էր վերջերս Օշականը, որ «պէտք է համոզուինք» եղեր՝ «բոլորս ալ», թէ «մեր ներկայի գրողը չէ, մեր ներկայ շրջանի գրականութեան մէջ տեղ չունի»: Եւ գիտէ՞ք ինչու, որովհետեւ «անիկա ոչ մէկ աղերս ունենալով մեր իրականութեան հետ, իր նիւթերը կը քաղէ անցեալէն, իր յիշատակներէն»:

Եւ դեռ գիտէ՞ք ինչու. որովհետեւ «անտաղանդներուն», «շնորհազուրկներուն» գործն է եղեր «յիշատակներուն անշունչ ու անհոգի մթնոլորտը»: Զնաշխարհիկ քննադատութիւն, չըսելու համար «յիմար», Օշականի իսկ բառով, եւ վայել՝ պատանիի, որովհետեւ երեւի լուր չունի խեղճը, որ ամբողջ Փրուստը, (կը յուսանք անտաղանդներէն չէ...) յուշ է. Վարուժանը, Զարեանը եւ Թէքէեանը, յուշագիրներ են իրենց գործերու մեծ մասին մէջ...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

— ս —

Հետեւեալ ժողովրդական երգերը կը պատկանին Կարնոյ շրջանին (Հասան Օվա): Երգեց Սանդուխտ Մամա (Վիէն), հաւաքեց ընկ. Ներսէս:

ՀՆՁՈՒՈՐԻ ԵՐԳ

Գէղին վերեւ ներկեր մերկեր,
Շապիքս սըռման եմ ներկեր:
Գէղին վերեւ արտ մը դըդում,
Նազլու խաթուն եկօր մըթուն:
Գէղին վերեւ արտ մի գարի,
Քանի քաղեմ հովը տանի:
Գէղին վերեւ ծառ սալորի,
Սալորն իյնի չի գրյորի,
Քեզ առնողը չի հալվորի:

ՍԻՐԱՀԱՐԱԿԱՆ

Վերէն ի վար հարս մի կուգայ,
Ինկաւ, օր կուժը կոյեցաւ:
Մի յար հարսնուկ մի նըւաղիր,
Հողէ կուժդ ոսկի ջըրեմ:
Աղուորին կօշկըներն կուռ է,
Ծոցը բեզասստանի դուռ է:
Բարի եկեր դուն իմ երը,
Եօջիդ քաշեմ սէրն ու մեղը:

ՀԱՐՍՆԵՐԳ

Աղջիկ տանողները.—
Խըռամի, տունըդ շէն մնայ,
Ջըլստակ օրդիքըդ օղջ մնայ:

Դրացիները.—
Աղջիկ ալ օր կ'ըսեն, սա եղեր հալը,
Ձգէ հարն ու մարը, կ'երթայ կու եարը:
Միյար աղուոր աղջիկ աչքերդ չաւըրլի,
Քեզ պտիկ կարգողին տընակն աւըրլի:

Տղոցը.—
Աղջիկ մի կու կարգենք լալով օխրալով,
Մազիկը կու հիւսենք սըռմայի թելով:

Դրացիները (որովհետեւ ամուսնութենէն անմիջապէս վերջ փեսան պանդխտութեան կ'երթայ).—
Առաւօտուն կ'ելլես, ադ ի՜նչ նիյաթ է,
Ձեռքըդ ծոտ ես դրեր, ատ ի՜նչ ղուրպէթ է:

Աղջիկը.—
Ղուրպէթ, ղուրպէթ կ'ըսեն, հալս եաման է,
Չի լըսէ տուշմանս, ձէռվիս հինայ է:

Հետեւեալ երգերն ալ քաղուած են Տարօնի շրջանէն: Մեզի ղրկած է ընկ. Մ. Բալեան.—

ՓԵՍԱՅԻ ԳՈՎԱՍԱՆՔ

Շինեցին հէ՜յ թամամեցին,
Զխաչն ի վրէն բազմացուցին:
(Կրկնել 3 անգամ)
Ընթրեց խաչելոց թագւոր մէկիկ էր,
Յիշէք ուր առջեւն երթանք,
Ուր չըմնայ իր չիլէկ խաթըր:
(Կրկնել 3 անգամ):

Մեր թագւորն է խաչ,
Խաչ փակ խաչ ու մաչ,
Ձեռք կարմիր խնձոր,
Արեւն էր կակաչ:
Գացէք բերէք զթագւորայ հէր,
Ցիգայ մտայ դարբաս խանէն
Ծնրիկ զարնէ սուրբ սեղանին,
Խէրն ու բարին մեր թագւորին:
Գացէք բերէք սալամ սարէն,
Ցիգայ մտնայ դարբասխանէն,
Ծնրիկ զարնէ սուրբ սեղանին,
Խէրն ու բարին մեր թագւորին:
Գացէք բերէք զկաքաւ քարէն,
Ցիգայ մտնայ դարբասխանէն,
Ծնրիկ զարնէ սուրբ սեղանին
Խէրն ու բարին մեր թագւորին·
Ըտ բալասան ծաղիկ պիտէր ծաղկոնաց,
Ուր կը թփռէր թուփն ու տերեւ հըտերաց:
Ըտ նունուփար ծաղիկ պիտէր ծաղկոնաց,
Ուր կը թփռէր թուփն ու տերեւ հըտերաց:
Ըտ անթառամ ծաղիկ պիտէր ծաղկոնաց,
Ուր կը թփռէր թուփն ու տերեւ հըտերաց:
Ի՞նչ ծառ պիտի ծաղկոնաց,
Ծառ խնկենի, հը՛յ, ծառս ի ծաղիկ,
Հը՛յ ծառ ծաղկէ ծառ:
Ի՞նչ ծառ պիտի ծաղկոնաց,
Ծառ նռնենի, հը՛յ ծառս ի ծաղիկ,
Հը՛յ ծառ ծաղկէ ծառ:
Ի՞նչ ծառ պիտի ծաղկոնաց,
Ծառ խնձորի հը՛յ ծառս ի ծաղիկ,
Հը՛յ ծառ ծաղկէ ծառ:

ՖՐԱՆՍ. ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

Երկու տարի առաջ, կը գրէինք թէ յանձնախումբ մը, պետական օժանդակութեամբ, ձեռնարկած է Ֆրանսական համայնագիտարանի մը խմբագրութեան:

Յանձնախումբը պատրաստած է արդէն գործին ամբողջական նախագիծը, — Համայնագիտարանը պիտի բաղկանայ քսան հատորներէ: Առաջին հատորը լոյս կը տեսնէ քանի մը ամիսէն:

Գործը, ուրեմն, ճամբու մէջ է: Կ'արժէ տալ կատարուելիք աշխատութեան ընդհանուր պատկերը:

Անգլիա, Իտալիա, Սպանիա եւ Ռուսիա ունին իրենց համայնագիտարանները: Ֆրանսան էր, որ Տիտըռոյի անունին կապուած գործէն առջին չկրցաւ հրապարակ հանել մարդկային իմացականութեան համայնապարփակ չափանիշ մը, դարերու յեղաշրջման հաղորդակից:

1932 Յուլիսին, Նիսի մէջ, Անաթոլ տը Մոնզի, այն ատեն կրթական նախարար, խօսք առնելով Ֆրանսացի ուսուցիչներու համագումարին առջեւ ցոյց կուտար Ֆրանսական Համայնագիտարանի մը խմբագրութեան անհրաժեշտութիւնը:

Քիչ յետոյ կը կազմուէր յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ Անաթոլ տը Մոնզիի, քարտուղարութեամբ Լիւսիէն Ֆէվրի, փրոֆէսօր քաղաքակրթութեան պատմութեան: Իբրեւ աշխատակից կը յիշատակուին Շարլէթի, Ժոզէֆ Պէտիէ, Ֆէրտինան Պրիւնօ, Լանժվէն, Լըմուան, Մոնթէլ, Ժիւլիէն Քէն, Մարինժէ, Թաննըրի, Ռիսթ, Կիւթավ Մոնօ, բոլորն ալ հեղինակաւոր մասնագէտներ:

Երբ գրուեցաւ թէ պետութիւնը կը հովանաւորէ այս ձեռնարկը, կարծուեցաւ թէ համայնագիտարանը պիտի ցոլացնէ պետական կամ «պաշտօնական» վարդապետութիւն մը: Տը Մոնզի կը հերքէ այդ գրոյցը,— Ֆրանսական համայնագիտարանը պիտի խմբագրուի ոչ թէ ռուսական կամ իտալական համայնագիտարաններու ձեւով՝ պետական վարիչներու ներշնչումով, այլ ազատ մասնագէտներու ազատ ներշնչումով:

Դժուար հարց մըն էր անշուշտ ոչ միայն խմբագրութեան դրոշմը կամ շունչը, որ պիտի տրուի գործին, այլ եւ ձեւը, որով պիտի ներկայացուի հանրութեան:

Այսպէս սովորութիւն է համայնագիտարանները պատրաստել այբուբենական ձեւով: Սակայն կը յիշուի որ ծանր քննադատութիւններու ենթարկուեցաւ Տիտըռօ՝ նախընտրած ըլլալով այս ձեւը: Վասնզի, կ'ըսեն համայնագիտարանին խմբագիրները, այբուբենական ձեւը ունի, իր առաւելութիւններուն հետ, իր թերութիւններն ալ: Առաւելութիւններն են,— փոփոխութիւն մը կամ այլազանութիւն մը կը մտցնէ հատորին մէջ, խմբագրին կը շնորհէ դիւրութիւն մը իր յօդուածին տալու որոշ սահման եւ աշխատանքի դադար, ընթերցողին կուտայ դիւրութիւն մը գտնելու իր նիւթը: Թերութիւններն են,— յօդուածներու մէջ կրկնութիւն, հետեւաբար ծաւալի յաւելում, կամ յօդուածի ցամաքութիւն կամ աղքատութիւն՝ ընթերցողը ղրկելով յօդուածէ յօդուած: Այսուհանդերձ, ընթերցողին դիւրութեան համար. համայնագիտարանը պիտի ունենայ այբուբենական ցանկ մը:

Ֆրանսական համայնագիտարանի խմբագիրները այսպէս հրաժարած են այբուբենական ձեւէն: Գիտութեանց դասաւորումի ձեւն ալ մերժած են, որովհետեւ աշխատանքը պիտի նմանէր դասագիրքերու շարքի մը:

Խմբագրութիւնը ընտրած է «Հարցերու մարդկային կարգը»,— այսինքն մարդկային ծանօթութիւններու աստիճանական զարգացման ուղին:

Այս տարուան ընթացքին լոյս պիտի տեսնեն 4 հատորներ,— արուեստ եւ գրականութիւն, քաղաքական կազմակերպութիւններ, մարդկային ցեղը, ապրող էակները: Ամէն հատոր 500 էջ: Առաջին հատորը լոյս կը տեսնէ գալ ամիս:

Եւ որպէսզի Ֆրանսական համայնագիտարանը ապրի, մնայուն յանձնախումբ մը պիտի հետեւի օրուան շարժումներուն, ամէն փոփոխութիւն կատարելու համար ի հարկին:

Գեղեցիկ խօսքեր

═ o ═

Փունջ մը գեղեցիկ խօսքերու, համբաւաւոր շրթներէ քաղուած.—

Մարդը նժար մըն է, որ կը ճօճի անդադար՝ անգամ մը դէպի ժպիտ, անգամ մը դէպի արցունք (Պայրըն):

Բոլոր կիրքերը ծայրայեղութիւններ են,— կիրք ըլլալէ պիտի դադրէին՝ եթէ ծայրայեղութիւն չըլլային (Շանֆոր):

Երկար է պատուիրանքի ճամբան, մինչ կարճ է, եւ աւելի ապահով, օրինակներու ճամբան (Սենեկա):

Մարդոց մեծամասնութիւնը իրենց կեանքին լաւագոյն մասը կ'օգտագործեն թշուառութեան մատնելու համար ուրիշները (Լա Պրիւյէր):

Այն մարդը որ հիանալ չի գիտեր, կը նմանի ակնոցի մը որուն ետեւ աչքեր չկան (Քարլայլ):

Ամէն մարդ վիճարանութիւնը կ'աւարտէ յաղթուած իր իսկ փաստերէն (Տիկ. Քալմոն):

Ոչինչ կրնանք աւարտել այս մեր կեանքին մէջ, բայց կրնանք սկսիլ եւ թողուլ գեղեցիկ օրինակ մը (Սմայլ):

Դիտելով տխեղերքն ու աշխարհը, հասկցայ թէ որքա՛ն շատ է կատարուած աշխատանքը եւ ստեղծուած թշուառութիւնը, մինչդեռ այնքան քիչ է երջանկութիւնը (Նեւտոն):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՏԱՓԱՋԱՐԻ ԿԱԿԻՆ

»»»· ·«««

Ատափազարի կակին: Անունը Անդրանիկ:

— Կակի, Կակի...

—Անդրանիկ ախպար, ո՞րս խելացի ե՛՛՛նք, ե՞ս մի, դո՞ւն մի:

Սովորութիւն դարձած, պզտիկներուն հետ երբեմն մեծերն ալ այսպէս կ'արտայայտուէին:

Այս տարօրինակ հարցումը կ'ընէին Կակիին մանչ ու աղջիկ:

Քաղաքին Կակին: Հայերն ու Թուրքերը, Յոյներն ու Հրեաները միեւնոյն սրտով կը կանչէին,

— Կակի...

—Անդրանիկ ախպար, ո՞րս խելացի ե՛ն՛ն՛նք...

Քաղաքին մէջ ամէն տեղ էր Կակին, ամէնուն սրտին մէջ միեւնոյն Կակին, այսինքն տեսակ մը խենթ, մտամոլոր մը, մարդ մը որ կը քալեցնեն, յանձնուած մշտափոփոխ ուժի մը, որ լալու տեղ կը խնդայ, խնդալու տեղ կուլայ:

ԱՏԱՓԱՋԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

— Պէ՛, է՛, Կակիին նայէ, նոր լաթ է հագեր: Բարո՛վ վայլես, Անդրանիկ ախպար:

Կիրակի է:

Կակին ալ ամէն մարդու հաւասար ներշնչում ունի այդ օրը: Անոր սրտին մէջ ալ երկինքի աղուոր արեւին լոյսերը մտած, կեանքով յուսաւորուած, արեւով ողողուած աչքերով կը նայի կեանքին:

Կեանքին մէջն է Կակին: Ինքն ալ ուրիշներու պէս հագուած սքուած, հարուստին պէս, աղքատին պէս եկեղեցի կ'երթայ այդ օրը:

Կակիին համար ալ կիրակի է:

— Թա՛նկ, Թա՛նկ, Թինկ, Թա՛նկ, Թա՛նկ...

Այս կոչնակին ձայնը իր կախարդանքը ունի, կը կախարդէ սիրտերը: Ուրիշներու պէս Կակին ալ իր սրտին ձայնը կը լսէ, երբ թռչուններն անգամ իրենց երգը կ'ուզեն խառնել անոր եղանակին, ու ամէնէն պարզ ծիծաղէն խորունկութիւնը կ'առնէ դէմքը, բաներ կը փսփսայ շրթունքներով, որոնց իմաստը խորունկ, խորունկ, կը կորսուի ուրիշ խորութեան մը մէջ անըմբռնելի:

— Վա՛յ Կակի, վայ, նայէ ծօ, Կակին ժամ կ'երթայ:

Անուշ մը կը նայի, գոհունակութիւն որ յատուկ է ինքնամփոփ սրտերու, կը նայի առանց խնդալու, սակայն սրտանց խնդուածքի տպաւորութիւնը կուտայ, տեսակ մը համակրանք որ կուգայ սրտէն, որ մարդկային է եւ կը ծաւալի լոյսի պէս:

— Կակի, Կակի...

Ուսերը կը թօթվէ, երկու այտերը լեցուն կարծես, կ'ուզէ բան մը ըսել, բայց բառը կը խուսափի, ժամուն դըռան առջեւ, չիկրնար ձայնը խենթ ու խելառ հանել: Կը թօթվէ կրկին ուսերը. ու երկու ձեռքերը տարածելու ըրթեւ շարժումով, նորէն իր երեսը ծածկոտ, խաչ կը հանէ, կը մտնէ եկեղեցի:

Սփոփա՞նք...

Ամէն մարդէ աւելի, Կակիին վրայ կը տեսնուի այս սփոփանքը: Նայեցէք ուշադրութեամբ: Բազմոցին վրայ կեցած, չարականներուն հետ կը խնդայ, ու ատեն ատեն, ինքնաբերաբար, մղուած ներքին ձայնէ մը, խաչ կը հանէ, ձեռքը կը մնայ փորին: Իր հանդարտութիւնով անայլայլ, գտած իր զուարթութիւնը, գտած վերջապէս իր սրտին հաւասարող զգացումը, բոլոր բարեպաշտներէն աւելի սփոփանքով կը նայի, երջանկութիւնը ունի իր մտածումին:

— Ի՞նչ ալ խելօքիկ կեցեր, երեսն ալ բարի, բառ չի փախցներ, մտիկ կ'ընէ:

Գաւիթը կեցող երկու կիներ, իրարու ականջն ի վար, այսպէս կը փսփսային, երբ երրորդ կին մը կէս մը ծռելով,

... Ձի, Աստուծոյ շնորհը իջեր է վրան, ըսաւ, մէյ մը Կակիին նայեցէք, մէյ մըն ալ՝ սա սուրբ Ակոբճանին:

— Պի աղջի, պատասխանեց կինեըէն մին, Կակին անկէ հազար անգամ խելացի է:

Ժամուն բակէն դուրս, չարաճճիները, թիւ մը հասակ ունեցող տղաքը կը սկսին:

— Օխտը ութը ըլլայ. Անդրանիկ ախպար: (Ուխտը ընդունական ըլլայ):

×

Հրեշտակապետ եկեղեցիին մօտն էր Կակիենց տունը: Շատլըն փողոցէն դէպ ի վեր, կը նեղնար փողոցը: Տուները իրարու այնքա՛ն մօտ, սալայատակը անանցանելի, ցցուած սեպաձեւ քարերով, խառն ի խուռն, փոսիկներով լեցուն, երկու կողմերը ճահիճներով ակօսուած, կը տանէր Կակիենց տունը: Տարին տասներկու ամիս բորբոսած ցեխին հոտը ժահրի նման կը ծաւալի: Մանաւանդ արեւը երբ կրակի պէս կ'իջնէ, սիրտխառնուք հոտ մը կը մխայ, աւելի կը ։արկնայ այս հոտը տեղ տեղ, երբ կովի թրիքով բարձրացած դուռները արեւով կ'եփին, դուրս կուտան տեսակ մը գարշահոտութիւն:

Կակիենց տո՞ւնը...

Ցածուկ, մէկ յարկէն խրճիթի նըմանող տուն մը, չորս սիւներ դժուարութեամբ կը բռնէին զայն ուղիղ: Տունին ճակատին պատշգամը մարդաչափ մը բարձր, ձեռքերդ վերցնելով կրնայիր բռնել:

Երբ արեւ կար, մայրը հող նստած, բուրդ կը գզէր կամ գուլպայ կը հիւսէր: Իր տղուն պէս ինք իր մէջ մնացած կին մը, օրօր երգելով, կամ կոկորդին խորը գովքի մը եղանակը, երբեմն դիմացը, աչքը կը պաղէր կը մնար փողոցի այս տարօրինակ ճահիճներուն վրայ: Երեսին վրայ դըժուարին լռութիւն մը կ'երեւէր, բան մը չկրնալ բացատրելու այն մտածումը...

Ամէն առտու «հա՛, տղեկս, չէ տղեկըս, կ'ըսէր մայրը, հա Անդրանիկս», կը կրկնէր գուրգուրանքով, երբ դուրս ելլելէ առաջ, կը հարցնէր մօրը, թէ, բանի մը պէտք ունի՞ր, ու իր վեհանձնութեան մէջ աւելի մարդկային, կը կենար բարութեամբ մօրը դիմաց, կը սպասէր պատասխանին:

Ասանկ խնդիրներու մէջ կատակին ինչ ըլլալը չէր գիտեր Անդրանիկ: Ինք մարդու պէս մարդ, մօրը հաճոյքին գիտակութիւնը ունէր, ու ամէն առտու, աս գիտակութիւնը կը փնտռէր, կը պահէր իր մօրը հաճոյքը: Ու իր մայրը, առանց մոռնալու:

— Աստուած հետիկդ ըլլայ, հայտէ պառակս, կ'ըսէր, ու, կոխած տեղիկդ ըսաւ ռահան բուսնի, կը մրմնջէր, կը դառնար իր գործին:

Մինչ անդին, իր ամուսինը ուրացը ձեռքը, կը նայի, կը քննէ տանը չորս դին:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

(1)

Տուրքերու բեկումը

1934 դեկտ. 29ին հրատարակուած օրէնքի մը համաձայն, նոր կրճատումներ պիտի վայելեն այն հարկատուները որ ընտանեկան բեռ ունին: Այսպէս, թոշակներու եւ ճարտարագործական – առեւտրական շահերու համար առանց բացառութեան ընդունուած 10,000 ֆրանքի զեղչէն զատ կրճատում պիտի ըլլայ այն հարկատուներուն համար որոնք զաւակներ ունին: Անոնք որ տարեկան 20,000 ֆրանքէն պակաս եկամուտ ունին 20 առ հարիւր զեղչ պիտի ստանան իւրաքանչիւր երկու առաջին զաւակի համար, իսկ 60 առ հարիւր՝ սկսելով երրորդ զաւակէն: Անոնք որ 20,000 –40,000 եկամուտ ունին, 15 առ հարիւր պակաս պիտի վճարեն, առաջին երկու զաւակներու իւրաքանչիւրին համար, 45 առ հարիւր պակաս՝ սկսելով երրորդ զաւակէն: 40,000էն վեր եղած եկամուտներու համար զեղչն է 10 եւ 30 առ հարիւր, նոյն պայմաններով: Ինչպէս մինչեւ հիմա, տուրքերու կրճատումը չի կրնար 800 ֆրանքէն աւելի ըլլալ իւրաքանչիւր անչափահաս զաւակի համար:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ նոր մետաղադրամը, որ կը կշռէ 12 կրամ եւ Փարիզի մէջ շրջաբերութեան հանուեցաւ 1934 նոյ. 3ին, պիտի տարածուի ամբողջ երկրին մէջ, յունուար 14էն սկսեալ:

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԻՆՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ խնդիրը միշտ անլոյծ կը մնայ: Վերջին նորութիւնը այն է որ, գաղտնի ոստիկան Պոնի մեղսակից կը համարուի... Առջի օր, Տիժոնի մէջ դէմ դիմաց հանուեցան գաղտնի ոստիկանը եւ ութ վկաներ, որոնց մէկը յայտնեց թէ դէպքին օրը տեսած է Պոնին, ինքնաշարժի մը մէջ, ոճիրին վայրը: Իսկ միւսը պատմեց թէ դէպքէն երկու օր առաջ, ինք սպասաւորեց ոստիկանին, մօտակայ ճաշարանի մը մէջ:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ վերահաստատումը կը ձգձգուի շարունակ, Մինչեւ հիմա կանչուած բանուորներուն թիւը 3000ի չի հասնիր (15–20,000ի վրայ): Ձախակողմեան թերթերը ցոյց կը հրաւիրեն գործազուրկ բանուորները: Միւս կողմէ, այն մանր հաստատութիւնները որ նիւթեր կը հայթայթէին Սիթրօէնի, սկսած են ճամբել իրենց աշխատաւորները:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ միացեալ ճակատը նոր կոչ մը հրատարակեց, որով կը հրաւիրէ սաստկացնել պայքարը ֆաշականութեան դէմ, հանգանակութիւն կատարել բանթողներու համար եւ ուժ տալ գործազուրկ բանուորներու բոլոր պահանջներուն:

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ պետութիւնները ժողով գումարելով Լիւպլիանայի մէջ, իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան առթիւ եւ որոշեցին գործակցիլ բոլոր պետութեանց հետ, իրականացնելու համար ստորագրուած սկզբունքները:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հաղորդակցութեանց գործավարութենէն տասը ճարտարագէտներ Ռումանիա հասան, բանակցելու համար ռումանական կառավարութեան հետ, մասնագիտական հարցերու մասին (երկաթուղի, կամուրջ, նաւարկութիւն եւն.):

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ խորհուրդին 84րդ նստաշրջանը բացուեցաւ յունուար 11ին, նախագահութեամբ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Պ. Թէվֆիք Արասի: Ժողովը լսեց զեկոյց մը՝ Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի անհամաձայնութեան մասին: Միլիոնատէր Րոքֆէլլէր 200,000 տոլար յատկացուցած է Ա. Դ. խորհուրդին, առողջապահական կազմակերպութեան համար:

ԵՐԿՈՒ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ դատ բացին եւ 4500ական ֆրանք հատուցում պահանջեցին, իրենց մերկ պատկերը քաշուած եւ թերթի մը մէջ հրատարակուած ըլլալով: Մէկուն ամուսինը քիթը կախած, իսկ միւսը պաշտօնի մը համար դիմում ըրած ատեն մերժուած էր, ճիշդ այդ պատկերին պատճառաւ... Երկու գեղուհիները պատկերահանդէսի մը կըմասնակցէին, եւ յայտարարութեան մէջ ըսուած էր թէ «ամէն բան պիտի տեսնուի»:

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՈՉՆՉԱՑՈՒՑ Նափոլիի նոր թատրոնը: Նոյն թաղին մէջ տուները քիթ – քիթի ըլլալով, հարկ եղաւ պարպել երկու հարիւր ընտանիքներ, որովհետեւ լուրջ վտանգ կը սպառնար ամբողջ թաղին:

ԽԵՆԴ ՄԸ, որ մէկ ամիս մնալով արձակուած էր Մարսէյլի Քոնսէփսիոն հիւանդանոցէն, առջի օր վերադառնալով ուզեց մտնել այն սրահը ուր դարմանուած էր: Հիւանդապահուհին չարտօնեց: Խենդը իր վրայ խոյանալով, կատաղօրէն խածաւ, յետոյ ատրճանակը քաշեց եւ տեղնուտեղը սպաննեց հիւանդ մը, 26 տարեկան: Հազիւ կարելի եղաւ զսպել խելագարը, որ կը մռնչէր.— «Ես դժբախտ եղայ ամբողջ կեանքիս մէջ, եւ ուզեցի վրէժ լուծել»:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՇԱՎԻՐԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:

ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Տնտեսական կեդրոնի Տնօրէնութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ հաստատած է դատական եւ վարչական ամէն տեսակ խնդիրներու համար մասնաւոր գրասենեակ մը նախագահութեամբ Պ. Լօրան Պաժի, նախկին դատաւոր եւ քաղաքապետ 17րդ թաղապետութեան:

Հայ Տնտեսական կեդրոնի բոլոր անդամները կրնան դիմել 39, Boulevard Haussmann, Paris (9), Centre Économique Arménien, երեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 6էն եւ 7, ուր կ'ընդունի կեդրոնիս օրէնսգէտ – իրաւաբան Պ. Գարաճեան, վկայեալ Փարիզի համալսարանէն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԱՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Ա. Յովհաննէսեան, սկսանք ղրկել Յունուար 1էն:
ՐԸԹԷԼ, Գ. Ս.— 140:
ՐԸԹԷԼ, Աղ. (Տիկ. Զ.ի հաշւոյն) — 140:
ՎԻԷՆ, Երամ.— 50:
ՎԻԷՆ, Կ. Մուր.— 50:
ՎԻԷՆ, Ն. Խաղ.— 176: Կարգադրեցինք:
ՔԼԱՄԱՌ, Ս. Ցար.— 140:
ՓԱՎԻՅԵՌՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գալ.— 35:
ԷՓԻՆԷ, Ա. Տէր Ե.— 100:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Ա. Հան.— 35:
ՆՆՎԷՐՍ, Մահտ.— 129:
ԼԱ ՄԱՄՊՐԷԼ, Մարկ.— 35:
ԼԱ ԿՕՏԻՆԻԷՌ, Ն. Դ.— 150:
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն.— 70:
ԼԱ ՍԻՕՌԱ, Գ. Դ.— 50:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, Կիրակի, ժամը 2.30ին Սթրազպուրկի քարիւղի ազգ. վարժարանին փրոֆէսէօր Մ. Ալեքսանեան դասախօսութիւն մը պիտի տայ պատկերներու ցուցադրութեամբ, քարիւղի եւ հանածոներու խուզարկութեան մասին: Երկրորդ դասախօսութիւնը՝ յառաջիկայ կիրակի, միեւնոյն վայրին մէջ.— Conservatoire National des Arts et Metiers, 292, Rue St. Martin.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը 40-45 տարեկան տնական աշխատանքներու համար: Բնակութիւն, սնունդ եւ 100 ֆրանք ամսական աշխատավարձ: Դիմել Պ. Ճիվէլեկեանի, Ave. de Clichy (Seine).

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ 11.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

կը ներկայացուի **ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ**

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Հայաստանի կեանքէն)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ:

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մազլըմեան եւ որդի, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մազլըմեան եւ որդիք, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Մազլըմեան (Ռուսնուք), Տէր եւ Տիկին Նուպար Մազլըմեան (Ֆիլիպէ), Տէր եւ Տիկին Ռափայէլ Աբթարեան (Ռուսնուք), դառն վշտով կը ծանուցանեն մահը իրենց հօր, մեծ հօր եւ հօրեղբօր

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն, 93 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժօն, 14 յունուար, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 1.30ին, եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Փանթէն Փարիզիէնի գերեզմանատան մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել, կը խնդրուի նաեւ ծաղկեպսակ չղրկել:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆԻ սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Փարիզահայ ՍԻՓԱՆ երգչախումբը (1923-1935)

Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐ

ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ (Փարիզէն մեկնումի առիթով)

կազմակերպած է ՀՐԱԺԵՇՏԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ԵՒ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն մինչեւ լոյս

PETIT JOURNALի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

21, Rue Cadet. Métro: Cadet

Գեղարուեստական բաժինին կը ներկայացուի շատ սիրուած

«ԱՆՈՅՇ» ՕՓԵՐԱՆ ամբողջութեամբ (Սկիզբը ժամը 9.15)

ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով գեղջկական շուրջպարերով:

«ՍԻՓԱՆ»ը հայկական իր ընտիր սարազներով կ'երգէ նաեւ ոգեւորիչ եւ զուարթ խմբերգներ վերջին անգամ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ:

Արժանիքինեան մեծ Օրքեսթր. Մասչէյի եւ խնամուած նոխ պիւֆէ:

Մուտք կիներու՝ 7.50, Այրերու 10 ֆր.: Առաջին շարքը 15 ֆրանք:

Մանրամասնութիւնները յայտագրով:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 15 Janvier 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2703

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՄՐՈՒԹԻՒՆԷՆ ՅԵՏՈՅ ԲԱԲԵԼՈՆ

Անցեալ նոյեմբերէն ի վեր, երբ դադրեցաւ Մարսէյլի հայ գործաւորներուն նպաստը եւ նոր կառավարութիւնը շարք մը իրաւասութիւններ ստացաւ, օտար բանուորները նօսրացնելու համար, լուրջ իրարանցումի մատնուեցան ոչ միայն աշխատաւորները, այլ եւ ազգային մարմինները։

Մարսէյլի մէջ դիմումներ կատարուեցան աջէն եւ ձախէն։

Փարիզի մէջ պատահարար քով քովի եկան եւ միացեալ յանձնաժողով մը կազմեցին զանազան օրկաններ։

Յետոյ հաւաքական կամ անհատական դիմումներ։ Աղերսագիր։ Մասնաւոր պատուիրակութիւններ (Մարսէյլէն եւ Փարիզէն), աւելի կամ պակաս փաստացի յուշագիրներով։ Եւ հաւաստիքներ, զեկուցումներ, յայտարարութիւններ։

Արդիւնքի մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք. բայց գիտենք որ ընդհանուր լաւատեսութիւն մը կը տիրէ, պաշտօնական թէ բանուորական ճակատներու վրայ։

Այսպէս, երկու կողմերն ալ իրենց կատարած դիմումներուն կը վերագրեն տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութեան ձըգձգումը։ Աւելի պարզ խօսելով, կը կարծեն թէ խմբական արձակումներ պիտի խնայուին գոնէ հայ բանուորներուն, նկատի առնելով անոնց բացառիկ հանգամանքները։

Մանաւանդ որ, կառավարութիւնն ալ բազմաթիւ դժուարութիւններ կը տեսնէ իր ճամբուն վրայ, օրէնքին խստութիւնները գործադրելու համար։

Ամէնէն առաջ գործարանատէրները կը տրտնջան, քանի որ շատ մը գործեր պիտի ջլատուին, եթէ տառապէս գործադրուի օրէնքը եւ հազարաւոր օտար բանուորներ փողոց նետուին։

Գործատէրերուն չափ մտահոգ են ա՛յն թերթերը, որոնք նուիրուած ըլլալով այս կամ այն ճարտարագործութեան, քաղքենի – դրամատիրական շահերու պաշտպանութեան, բուն իսկ Ֆրանսայի շահերուն համար վնասակար կը գտնեն նոր խստութիւնները։

Այս բոլորը ճիշդ ըլլալով հանդերձ, չմոռնանք թէ կառավարութիւնը, բուն իսկ վարչական իշխանութիւնը չէ լրացուցած իր ուսումնասիրական աշխատանքը։

Որ եւ է նոր տնօրինութիւն գործադրելու համար, ան ստիպուած է նկատի առնել գործնական կեանքի դժուարութիւնները։

Զանցառելի պարագայ մը չէ, նաեւ պետութենէ պետութիւն կնքուած դաշնագիրներու խնդիրը, որ կրնայ վնասել Ֆրանսայի արտածումներուն եւ փոխադարձ խստութիւններ յառաջ բերել։

Զանցառելի պարագայ մը չէ, նաեւ, պետութենէ պետութենէ պետութիւն կնքուած դաշնագիրներու խնդիրը, որ կրնայ վնասել Ֆրանսայի արտածումներուն եւ փոխադարձ խստութիւններ յառաջ բերել։

Ըսել կ՚ուզենք թէ՝ կրնանք նոր յուսախաբութեանց մատնըւիլ, եթէ մեր իրաւասու մարմինները նորէն թմրին, «փոթորիկը» անցած համարելով։

Ընդհակառակն, զգուշանալով հանդերձ վայրերան յոռետեսութենէ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է տիրաբար կազմակերպել հայ աշխատաւորներու պաշտպանութեան գործը եւ տեւական, գործօն ծրագրեալ աշխատանքի լծուիլ։

×

Արդ, ի՞նչ կը տեսնենք տագնապին երեւութական մեղմացումէն ի վեր, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ, եւ այլուր։

Կատարեալ բաբելոն։

Մարդիկ հազիւ սթափած, այժմ ալ իրար չեն հասկնար, իրար կը ժխտեն, ծրագիրներ կը դիզեն եւ մէկը միւսէն աւելի բանգէտ, իմաստուն կամ գործունեայ երեւալ կ՚ուզէ։

Փարիզի մէջ, Միացեալ Յանձնաժողովը լսեց իր վեցերորդ նիստին զեկուցումէն յետոյ (24 դեկտ.)։ Իսկ անոր մէկ թեւը, Հայ Տնտեսական Կեդրոնը, զանազան գործեր կը կատարէ, յաճախ ինքն իր գլխուն։

Անոր քարտուղարը ամէն տեղ է։ Ծրագիրներ կ՚որոճայ, ժողովներ կը սարքէ, կը բանակցի անհատներու եւ Միութիւններու հետ, եւ այժմ ալ դատական եւ վարչական խորհրդակցութեան ճիւղ մը հաստատեր է։

Մարսէյլի մէջ, Գործաւորներու Կեդր. Կոմիտէն կազմեր է նոր ճիւղ մը, գործակցութեամբ Ֆրանսացիներու, անմիջական օգնութիւն հասցնելու համար գործաւորներուն։ Իսկ Նահանգապետութեան սահմանած ամսական տասը հազար ֆրանքի բաշխման գործը կը մնայ տնավարի յանձնախումբի մը ձեռքը, հակառակ եղած բողոքներուն։

Միւս գաղութներու մէջ, կը հետեւին «ասայիչ պէրքէմալ»ի դրութեան։ Բազկատարած կը յօրանջեն, աւետաբեր լուրերու սպասելով Փարիզէն։

Մինչ այս մինչ այն, առտուն կանուխ արթնցողը ծրագիր կ՚որոճայ եւ առաջարկներ կը ներկայացնէ։

Այսպէս կը պահանջուի լուծել գաղթ. «Օֆիս»ները, նոյն իսկ Միացեալ յանձնաժողովը, իբրեւ անպէտ կամ անկարող։

Կ՚առաջարկուի ուժ տալ Ներգաղթին։

Կը թելադրուի Ազգ. Խորհուրդ մը կազմել։

Ուրիշներ ալ կան որ կը հաւատան միայն եւ միայն զուտ բանուորական ձեռնարկներու, գործակցութեամբ ֆրանսացի աշխատաւորութեան։

Մէկ խօսքով՝ ամէն գլուխ ձայն մը կ՚արձակէ, առանց աջձախ կամ ետ առաջ նայելու։ Առանց զանազանելու ցանկալին եւ կարելին, անմիջականն ու հերթականը, բուն տագնապն ու անոր յարակից մասերը։

Փորձենք բացատրել իրականութեան պահանջը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՄԲ

=o.o=

Արդիւնքը պիտի հաղորդուի այսօր

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ ՊԻՏԻ ՀԵՌԱՆԱՆ, ԵԹԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿՑՈՒԻ

Կիրակի օր, խաղաղութեամբ կատարուեցաւ ժամանակակից ամէնէն մեծ եւ նանակատագրական հանրաքուէն, որոշելու համար Սարի երկրամասին նակատագիրը։

Վիճելի երկրամասին բնակչութիւնն է 800,000։ Քուէարկութեան համար արձանագրուած էին 540,000 հոգի, որոնց հարիւրին 98ը մասնակցեցաւ գործողութեանց։ Ամէն ինչ անցաւ բարեկարգութեամբ։ Գործողութիւնները տեւեցին 12 ժամ, իսկ արդիւնքը պիտի հաղորդուի այսօր, երեքշաբթի, առտուն ժամը 8ին, նախ Ազգերու Դաշնակցութեան, յետոյ ի լուր աշխարհի, ձայնասփիւռ գործիքներով, հեռագիրներով, հեռախօսներով եւ արդիական բոլոր միջոցներով։ Ոչ մէկ տեղի մէջ խռովութիւն ծագեցաւ քուէարկութեան պահուն։ Միջազգային զօրագունդը աչալուրջ կը հսկէր ամէն կողմ։

Քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ հետեւեալ ձեւով.—

Քուէարկուները կը ներկայանային իրենց շրջանի ընտրական գրասենեակը, ներկայացնելով իրենց տոմսը։ Պաշտօնեաներէն մէկը բարձրաձայն կը կարդար անունը եւ մականունը, ինչպէս եւ տոմսին թիւը. մինչ ուրիշ մը ստուգումներ կը կատարէր ընտրական ցանկին վրայ։ Յետոյ նախագահը քուէթուղթ մը եւ պահարան մը կուտար քուէարկուին, որ առանձնացեալ խցիկի մը մէջ կը քաշուէր։ Այնտեղ մասնաւոր մատիտ մը դրուած էր, որպէսզի խաչ մը քաշէ քուէթուղթին երեք շրջանակներէն մէկուն մէջ։ Այդ կերպով յայտնած պիտի ըլլար իր կամքը, հետեւեալ երեք լուծումներու մասին.— 1. Սառը վերադարձնել Գերմանիոյ.— 2. Կցել Ֆրանսայի.— 3. Պահել ներկայ գոյավիճակը, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ամբողջ գործողութիւնը կը տեւէր երկու վայրկեան։ Քուէարկուն խցիկէն դուրս ելլելով իր պահարանը կը յանձնէր պաշտօնեաներէն մէկուն որ զայն կը ուռնէր։

Գործողութիւնները ամէնէն առաջ լրացան Սարպրուքի մէջ։ Հակառակ տեղատարափ ձիւնին, տհագին բազմութիւն խռնուած էր բոլոր փողոցներուն մէջ, դիտելու համար քուէտուփերուն փոխադրութիւնը։ Մասնաւոր բեռնակառքեր վարձուած էին, որոնց առջեւը դրուած էր գնդացիր մը՝ երկու անգլիացի զինուորներով։ Ետեւէն ալ հսկողութիւն կը կատարէին 3 օտար սպառազէն զինուորներ։

Մանր մունր միջադէպեր ծագեցան քուէարկութենէն վերջը, բայց բուն գործողութիւնը խաղաղութեամբ անցաւ, ինչպէս ըսինք։ Այս առթիւ բողոքագիր մը ուղղեց ընկերվարական – համայնավար միացեալ ճակատը, որ կ՚ուզէ անփոփոխ պահել ներկայ վիճակը, որպէսզի հիթլէրական Գերմանիան չզօրանայ։ Բողոքագիրը կը փորձէ համոզել թէ ազատ քուէարկութեան պայմանը չէ յարգուած։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ինչպէս գիտէք, Ազգերու Դաշնակցութիւնն է որ պիտի որոշէ Սարի նակատագիրը, հիմ ունենալով յունուար 13ի հանրաքուէն եւ Վերսայլի դաշնագիրը։ Այդ վաւերագրին 34րդ յօդուածին տրամադրութեամբ, դաշնագրին գործադրութեան թուականէն 15 տարի վերջը, հանրաքուէ պիտի կատարուի իւրաքանչիւր համայնքի կամ ընտրական շրջանակի մէջ, որոշելու համար երեք լուծումներէն մէկը (տես վերը)։ Քուէարկութեան պիտի մասնակցին 20 տարեկանէն վեր բոլոր քաղաքացիները, առանց սեռի խտրութեան։

35րդ յօդուածով, եւ համաձայն քուէարկութեան արդիւնքին, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշէ պահպանել ներկայ վիճակը, ամբողջ երկրամասին կամ անոր մէկ մասին համար, Գերմանիա յանձն կ՚առնէ հրաժարիլ իր վեհապետական իրաւունքէն, ի նպաստ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, վերջնական վարչաձեւը հաստատելու համար։

Եթէ որոշուի ամբողջ երկրամասը կամ անոր մէկ մասը կցել Ֆրանսայի, Գերմանիա յանձն կ՚առնէ Ֆրանսայի թողուլ իր բոլոր իրաւունքները։

Իսկ եթէ որոշուի ամբողջ երկրամասը կամ անոր մէկ մասը միացնել Գերմանիոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան կ՚իյնայ վերահաստատել Գերմանիոյ իշխանութիւնը։ Այդ պարագային, Գերմանիա Ֆրանսայէն պիտի գնէ ածխահանքերը, ոսկեդրամով։ (Այս մասին վերջերս համաձայնութիւն գոյացաւ Հռոմի մէջ)։

Քուէարկութեան արդիւնքը ծանօթ չըլլալով հանդերձ, զանազան հեռագիրներ կը հաղորդեն թէ գերմանական ճակատը շահած է։ Սարցիները արդէն հրապարակաւ կը խօսին այդ մասին։ Կ՚ըսեն թէ այս առտուան ժամը 8ին Պ. Պիւրքէլ, Սարիգերման լիազօրը պաշտօնապէս պիտի ծանուցանէ Գերմանիոյ յաղթանակը, իբրեւ պատմական դէպք մը։ Բոլոր ժողովուրդը հրաւիրուած է ականջ տալու ձայնասփիւռ գործիքներուն։

Արդէն իսկ շատեր մեկնելու պատրաստութիւն տեսած են։ Այսպէս, երեք հազար Ալզաս – Լոռէնցիներ որոնք ֆրանսական հպատակ դարձած էին 1918ին, պիտի հեռանան։ Կան նաեւ քանի մը հարիւր պաշտօնեաներ, հարիւրի չափ քաղաքական գործիչներ, որոնք ուղղակի պայքար մղած են Ֆրանսայի համար, 1200–1500 Սարցիներ որոնք աշխատած են ածխահանքերուն մէջ, 1200 գերման փախստականներ եւ 4–5000 Հրեաներ։ Ուրեմն, մօտ 12 հազար փախստականներ։ Խունապի մատնուած քաղաքացիներն ալ հաշուելով, 24,000 ժողովուրդ պիտի ապաստանի Ֆրանսա։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Քանի մը խօսք՝ հարցումի մը առթիւ որ մեզի ուղղուած է Քավայեօնէն, բայց կը պատշաճի ամէն վայրի։

Նամակագիրը դիտել կուտայ թէ այս տարի անձնագիրները (ինքնութեան թուղթ) դժուար կը նորոգուին։

«Զրոյցներու համաձայն, 1929էն 1934 Ֆրանսա եկողներու ինքնութեան թուղթերը առնելով, զանոնք Ֆրանսայէն դուրս պիտի հանեն։ Եւ որովհետեւ մեր գաղութին մեծամասնութիւնը տեսակ տեսակ ձեւակերպութիւններով Ֆրանսա մտած եւ հայ գործակալներու միջոցաւ ինքնութեան թուղթեր ստացած են, ընտանիքի հայրերը մտահոգութեան մատնուած են։ Միեւնոյն ատեն, քանի մը ընտանիքներ ոստիկանութեան դիմած են, ինքնութեան թուղթերը նորոգելու համար, բայց պատասխաներ են թէ մինչեւ փետրուար չենք կրնար փոխել։ Կը խնդրենք նամբայ մը ցուցնել»։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— 1. Նախ կը յանձնարարենք ուշադրութեամբ կարդալ անձնագիրներու վերաբերեալ օրէնքին տրամադրութիւնները, որոնք վերստին հրատարակուած են, այսօր, Բ. եւ Գ. էջերուն մէջ, յիշողութիւնները թարմացնելու համար։

2. Անոնք որ անկանոն թուղթեր ունին, կրնան իրենց թերութիւնները կամ զանցառութիւնները ճշդել՝ համաձայն այդ օրէնքին, եւ եթէ ժամանակը անցած չէ, կատարել օրինական ձեռնարկը։

3. Կնճռոտ պարագաներու համար անզօր են օրինական միջոցները։ Ճիշդ ատոր համար է որ, ազգ. բոլոր մարմինները կը դիմեն վարչական բարեհացակամութեան։

Վերջերս այդ փորձը կատարեց նաեւ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը, աղերսագրով մը, եւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնի պատուիրակութիւնը, ընդհանուր ներում խնդրելով։ Ելքը յայտնի չէ տակաւին, բայց բարեացակամ հաւաստիքներ չեն պակսիր։

Այս առթիւ, պիտի յանձնարարէինք աւելորդ յուզումներ չստեղծել, վայրերան զրոյցներով, ինչպէս է 1929–1934 եկողները սահմանէն դուրս հանելու պարագան։

Ինչ որ ալ պատահի, մենք չենք հաւատար որ եւ է խմբական արտաքսումի։ Մանաւանդ որ, դիմումները կը շարունակուին։

4. Այն անձնագիրները որոնց պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտեմբեր 31ին, պիտի նորոգուին յառաջիկայ փետրուարէն սկսեալ, ինչպէս ազդարարեց ոստիկանական վերատեսչութիւնը։

Ուրեմն, իրար անցնելու պատճառ չունին անոնք որ այս կացութեան մէջ կը գտնուին։

Այս առթիւ, կրկին եւ կրկին կը յիշեցնենք տարրական պարտականութիւն մը,— ուշադրութեամբ հետեւիլ մեր բնակած երկրին օրէնքներուն, անձնագիրներու կանոնագրէն մինչեւ տուրքերու եւ ուրիշ պարտաւորութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները։

Երբ զանցառութիւն մը, թերութիւն մը կամ անգիտութիւն մը կը կրկնուի, կը դառնայ իրական յանցանք, դժուարացնելով դարմանը։

Վ.Ա.Հ.Է.

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

=o=

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 3

Արսէն Պօյաճեան, Իսի	25
Վահան Պուլտուկեան, Իսի	25
Գաբրիէլ Պալապանեան, Իսի	20
Կարապետ Թօփալեան, Իսի	20
Պարոյր Գզիրեան, Իսի	10
Մելքոն Պետրոսեան, Իսի	10
Եղիազար Սերոբեան, Իսի	10
Լեւոն Ղուկասեան, Իսի	10
Գումար՝	130
Նախորդ գումար՝	295
Ընդհ. գումար՝	425

Տխուր տեղեկութիւն մը Տէսինէն

Երէկ Տէսինի մեր թղթակցէն ստացանք նամակ մը, որ կը տեղեկացնէ թէ յունուար 7էն սկսեալ սկսած են արձակել բանուորուհիները (մեծ մասով Հայեր), յետոյ այրերը։ Բայց Հայերէն հանուած են միայն 4 – 5 հոգի, այն ալ ծեր մարդիկ, իսկ աւելի խիստ են Լեհերու հանդէպ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Իրաքի եւ Իրանի սահմանային վէճը

Պարսկական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն բաժնեց իր յուշագիրը՝ Իրաքի հետ ունեցած սահմանավէճի մասին։ Յուշագիրը որ կը բաղկանայ 25,000 բառէ, կը մերժէ այն ամբաստանութիւնը թէ իրանեան գործակալներ բռնաբարած են Իրաքի սահմանը, կ՚ըսէ թէ անոնք միշտ մնացած են պարսկական հողի վրայ, թէեւ բազմաթիւ ոտնձգութիւններ կատարուած են իրաքեան գործակալներու եւ ցեղերու կողմէ որոնք նիւթական եւ մարդկային կորուստներ պատճառած են։ Յուշագիրը վերջնական չի նկատեր 1914ին Պարսկաստանի, Օսմ. կայսրութեան, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ռուսաստանի ներկայացուցիչներէն բաղկացեալ յանձնաժողովի մը կատարած սահմանագծումը, անարժէք համարելով այդ փաստաթուղթը, «որ կը վերաբերի այնպիսի շրջանի մը երբ պարսկական եւ օսմ. կայսրութիւնները կը գտնուէին օտար պետութեանց յարձակողական ազդեցութեան տակ»։ Միեւնոյն ատեն, զայն կը նկատէ հակառակ՝ ներկայ ժամանակի պահանջներուն. «թուղթեր որոնք որ եւ է օրինական ուժ չունին եւ ամբողջովին զուրկ են արդար հիմքէ»։

Յուշագիրը վէճին պատմութիւնը կը ներկայացնէ սկսելով 1847էն եւ կը յիշէ թէ 1927 մարտ 11ին Թէհրանի անգլիական դեսպանը նամակով մը Անգլիոյ աջակցութիւնը կ՚առաջարկէր, այս վէճին կարգադրութեան համար։

Սարսափելի փոթորիկ Սեւ ծովու մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ սարսափելի փոթորիկ մը կը տիրէ Սեւ ծովու մէջ, մէկ շաբաթէ ի վեր։ Օտէսայի ծոցը սառած է վեց քիլոմէթր տարածութեան մը վրայ, անմատչելի դարձնելով նաւահանգիստին մուտքը։ Դանիական «Պորմքոլ» շոգենաւը խըրած է եւ շատ մը նաւեր տագնապի մատնուած են։ «Պաթում» շոգենաւը երկար խուզարկութիւններէ եւ մեծ դժուարութիւններէ յետոյ յաջողեցաւ փրկել «Կրոզնի» քարիւղատար շոգենաւը, որ ղեկը կորսնցուցած էր փոթորիկին մէջ։ Երկու նաւեր պաշարուած են Օտէսայի նաւահանգիստին մէջ, ուր սառնարեկ նաւ մը ղրկուած է, նամբայ բանալու համար։

Լէնինկրատի նաւահանգիստն ալ պաշարուած է սառոյցներով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊՂՏՈՐԵՆ ...

(ՎԱՏԻԿԱՆԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ..)

»»»• •«««

Անկարելի է անգամ մըն ալ չանդրադառնալ այն անպատիւ պայքարին, որ հոգիով Թրքացած «Միացեալ»ը Ցունաստանի մէջ բացած է կաթոլիկութեան դէմ։

Կառավարութեան յանձնած իր «ժուռնալ»ին մէջ «Միացեալ»ը կը յայտարարէր․

«Այս կուսակցութիւնը (ակնարկը, ի հարկէ, Դաշնակցութեան․ «Ցոյս»), իր հակաժողովրդական նպատակներուն մէջ յաջողելու համար, վերջին տարիներուն սկսած է ծառայել Վատիկանի կաթոլիկութեան շահերուն»։

Իր անձնական «ժուռնալ»ին մէջ անիծեալ կղերականը, Մաղլըմեան, կը տեղեկագրէր․

«Իմ հակառակորդները, պապական պրոպագանտի գործիքներ, դրամ կը ստանան կաթոլիկներէն եւ իրենց թերթն ալ կաթոլիկները կը ղեկավարեն»։

Կառավարութեան յղած իր հեռագրին մէջ յոյն Մետրապոլիտը կը տեղեկագրէր․

«Կարգ մը Հայեր, պապական պրոպագանտի կողմէ դրդուած, գերապատիւ Մաղլըմեանը իբր համայնավար ամբաստանած են»։

Այլ եւս չենք անդրադառնար այն բազմաթիւ գրգռիչ գրութիւններուն, որ յոյն թերթերը գետեղած են կաթոլիկութեան դէմ ի պաշտպանութի՜ւն ... հայ լուսաւորչականութեան։

Մեզ համար կատարեալ առեղծուած մըն էր այս պայքարը,— տգեղ՝ ձեւով, զզուելի՝ իր բարոյականով եւ ամմայ՝ իր բովանդակութեամբ։

«Ո՞վ եւ ի՞նչ նպատակներով,— կը գրէինք մեր դեկտ․ 28ի խմբագրականին մէջ,— որոշեց խայտառակ պղտորել մեր կեանքը եւ Հայը Հայուն դէմ հանել ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ յարանուանական հողի վրայ։ Ու այդ հողին վրայ կաթոլիկ Հայուն դէմ հանել նաեւ օրթոտոքս Ցոյնը։ Անգամ յոյն Մետրապոլիտը զինել կաթոլիկ կրօնապետին դէմ ի պաշտպանութի՜ւն... հայ լուսաւորչականութեան»։

«Հռետորական» հարցում չէր այս, այլ անկեղծ վարանք այն տգեղ պայքարին առիթով, որ շղթայազերծուած էր յարանուանական հողի վրայ Մաղլըմեանի շուրջ։ Պահ մը այս պայքարը այնքան սաստկացաւ, որ մենք ստիպուեցանք մեր թերթի դեկտ․ 27ի «Մամուլ»ի բաժնին մէջ հետեւեալ հարցումը ուղղել․

— Ի վերջոյ կրնա՞նք հասկնալ, թէ ամենադժի Կարապետներու պայքարը որո՛ւ դէմ է, Դաշնակցութեա՞ն թէ կաթոլիկութեան։

Աթէնքի «Փողոց»ի («Արամազդ») դեկտ․ 23ի խմբագրականը չափով մը լոյս կը սփռէ մեր տարակուսանքներու վրայ։

«Դարձեալ կաթոլիկ մարդորսները» խորագրին տակ այս անպատիւ թերթուկը կը գրէ․

«Կաթոլիկ մարդորսներու պրոպագանտ ու գործունէութիւնը ստացած է վրդովեցուցիչ ու վտանգաւոր հանգամանք մը։

«Հելլէն թերթերը լեցուն են անոնց գործած չահատակութեանց պատմութիւններով։

Օրէնքին դրած արգելքին եւ պետական օրգաններու ուշադիր հետապնդումին հակառակ, անոնք միջոցը կը գտնեն շարունակելու եւ տարածելու իրենց գայթակղական գործունէութիւնը, որովհետեւ ոչ ճարպիկ ու մարզուած մարդը կը պակսի իրենց եւ ոչ ալ առատ դրամը»։

Ու քիչ մը վարը աւելի եւս մեկնաբանելով առեղծուածը, թերթուկը կը գրէ․

«Զանազանց վրդովուած են օրթոտոքս քրիստոնէութեան սիրտը եղող այս երկրին մէջ անոնց սանձարձակ գործունէութենէն օրթոտոքս եկեղեցականութիւնը եւ հելլէն հանրային կարծիքը։

«Կառավարութիւնը սկսած է լրջօրէն զբաղիլ եւ արմատական միջոցներու դիմել, սանձելու համար անոնց գործունէութիւնը։

«Ազգային եւ ընկերային պաշտպանութեան սպասարկութեան պիտի յանձնուի այս չարիքը արմատախիլ ընելու պաշտօնը։

«Գնահատելի են յոյն կառավարութեան ձեռք առած եւ առնելիք խիստ միջոցները, ինչպէս շատ բնական եւ արդար է օրթոտոքս եկեղեցականութեան եւ հելլէն ժողովուրդին զգացած գայրոյթն ու վրդովումը»։

Շարունակութեան մէջ խօսելով յատկապէս հայ կաթոլիկներու մասին, փողոցային թերթուկը առանց ամենափոքր ամօթի եւ խղճահարութեան ամէնէն զզուելի վայրահաչութիւնները կը շռայլէ ամբողջ յարանուանութեան մը հասցէին,— Քաթուչին հայազգի կաթոլիկ մարդորսներ, կաթոլիկ մարդորս քաթեռաներ, հայանուն կաթոլիկ մարդորսներ, հայազգի Քաթուչին մարդորս կրօնաւորներ, շահատակներ, զզուելի դաւադիրներ եւն․ եւն․։

Անտառուլի սայլապաններուն վայել այս հայհոյանքը իբրեւ անջնջելի նախատինք պիտի մնայ ոչ միայն «Միացեալ»ի ճակտին, այլ եւ, տարաբախտաբար, բովանդակ հայ ժողովուրդի։ Որովհետեւ ներելի էր յետին Հայէն իսկ սպասել, որ Փրկչական 1934ին չարծարծուէր այլեւս յարանուանական կիրքը եւ նոր վէրք չբանար բիւրեցս հարուածուած ժողովուրդի մը պալարոտ մարմնին վրայ։ Եւ, վերջապէս, դէթ քիչ մը կիրթ — չըսելու համար հանդուրժող — ըլլար գոնէ կրօնական հարցերու նկատմամբ։

Բայց դառնանք մեր հարցին։

Զոյգ քաղուածքները նկատելի չափով կը պարզաբանեն առեղծուածը։

Որոշ է, որ սուր ու ձգտուած պայքար կայ յոյն (օրթոտոքս) եկեղեցիի եւ կաթոլիկութեան միջեւ։ Եթէ հաւատալու ըլլանք Աթէնքի «Փողոց»ին, կայ մինչեւ իսկ կառավարական հալածանք կաթոլիկութեան դէմ, հովանաւորութեամբը յոյն Մետրապոլիտի։ Գիտակ այս իրողութեան, «Միացեալ»ը, ըստ երեւոյթին, որոշած է խաղալ այս լարին վրայ, Մաղլըմեանը ներկայացնելով իբրեւ օրթոտոքս, իսկ Դաշնակցութիւնը՝ իբրեւ կաթոլիկ (կաթոլիկն ալ, իր հերթին, իբրեւ Դաշնակցական)։

Երեւոյթներէն դատելով, «Միացեալ»ը յաջողած է իր այս անպատիւ գաւին մէջ։ Ինչ փոյթ, թէ յաջողած է ամբողջ յարանուանութիւն մը անարգելով եւ հիւրընկալ երկրի մը եկեղեցին իր ժողովուրդին դէմ զինելով։

Բայց խնդիրը աւելի փափուկ է եւ աւելի ծանր, քան կը թուի առաջին հայեացքէն։

Կան ոչ միայն հայ, այլ եւ յոյն կաթոլիկներ, կառավարական հալածանքը մեզ այն կասկածը կը ներշնչէ թէ կաթոլիկութիւնը սկսած է հող գտնել յոյն ժողովուրդի մէջ։ «Քաթոլիքի էֆիմերիս» պարբերաթերթը (յունադի կաթոլիկներու բերանը) դառնալի խմբագրական մը գետեղած է, իր թոյնը թափելով — ի մեծ ցաւ հայ ժողովուրդի — յոյն Մետրապոլիտի վրայ, այս վերջինի ծանօթ հեռագրին առիթով, որմէ քիչ մը վերը բերած ենք հատուած մը։

«Քիչ մը ամօթ, գերապատիւ Տէր», — ահա խմբագրականին խորագիրը։

Ահա նաեւ հատուած մը այդ խմբագրականէն․

«Ժամանակն է այլ եւս, կը խորհինք, վերջ տալ հակապապական պրոպականտին եւ, մասնաւորաբար, աւելի մեծ յարգանք ցոյց տալ ճշմարտութեան հանդէպ։ Աննախընթաց ատելութիւնն ու կոյր մոլեռանդութիւնը պէտք է դադրին կաթոլիկութեան դէմ, ատելութիւն եւ մոլեռանդութիւն, որոնք երբեք քրիստոնէական չեն։

«Քիչ մը ամօթ, գերապատիւ Տէր, կը կրկնենք»։

Այս ոգին ունի ամբողջ խմբագրականը։

Գրողը, ճիշդ է, յոյն թերթ մըն է, սակայն տուժողը Հայը պիտի ըլլայ, որովհետեւ եթէ ոչ պատճառը, դէթ պատրուակը այս ծանր յարձակումին Հայն է, մարդասիրաբար հիւրընկալուած յոյն հողին վրայ։

Ահա այսպէս, այս ընդհանուր ատելութեան մէջ — նաեւ յարանուանական հողի վրայ — վա՛ռ պիտի մնայ Լուսաւորչի կանթեղը Ցունաստանի մէջ ...

Ո՛չ, անպատի՛ւը միայն կրնայ կարող է յարգանքի նուազագոյն զգացումը ունենալ Մաղլըմեան կոչուած անարժանին հանդէպ։

Եւ եթէ այս մեղքը ներելի է անտեղեակ օտարին, բնաւ ներելի չէ քաջատեղեակ հարազատին։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

»»»• •«««

Արեւելքի մէջ կը գտնուինք, երեւութապէս կ՚ապրինք իբրեւ եւրոպականացած Արեւելքցիներ, բայց խորքով կը մնանք արեւելքի հարազատ զաւակները։

Մեր խօսքը աւելի կը վերաբերի Լիբանանի բնիկներուն, որոնք մեզ հետ՛ բաղդատուելու եզրեր չունին կեանքի ամէն մարզի մէջ։ Հակառակ այդ առաւելութիւններուն, ընկերային որեւէ բարելաւութիւն չենք նշմարեր։ Ահաւասիկ մօտ տասներկու տարի է կը գտնուինք այստեղ, միասին կ՚ապրինք տեղացիին հետ, գրեթէ դրկիցներ ենք, լաւ կը ճանչնանք, կը հետեւինք նոյն իսկ իրենց կենցաղին տունէն ներս թէ դուրս եւ եթէ օրը օրին դէպի եւրոպականացում կ՚ընթանայ ժողովուրդը, այդ՝ ինչպէս ըսինք երեւութական է, հագուստ-կապուստը, այո՛, բոլորովին փոխուած է, ճաշակները միշտ նորանալու ենթակայ են, իսկ ինչ որ կը մնայ անշարժ, թող ներեն մեզ մեր Լիբանանցի հայրենակիցները որ ըսենք թէ այդ իրենց ընկերային կեանքն է։

Տակաւին չտեսանք, չհանդիպեցանք տեղացի ժողովուրդէն պատրաստուած երգահանդէս մը, տրամ մը կամ պարզ ընկերական երեկոյթ մը։ Փողոցներէն, շուկաներէն անցած ատեննիդ կ՚ըմբոշխնէք այնքա՛ն ներդաշնակօրէն երգուած «շարքի»ներն ու «կացէլ»ները բարձրախօսին կամ ձայնագրին վրայ որոնցմէ առաջինը կը գետեղուի սրճարանի մը մէկ անկիւնը որ իր գոռ ձայնով, արեւելքի յատուկ երկար խաղերով կը պոռայ եւ անդին սրճարանին յաճախորդը, բազմած՝ սեղանի մը առջեւ, նարկիլէին քովը, երգին հետ կը վերանայ, անոր անճոռնի ձայնին ազդեցութեան տակ կը թմրի, հոն կը մնայ ժամերով։ Իսկ ձայնագիրը, ան ալ փողոցէ փողոց կը պտտցուի եւ ով որ ախորժակ զգայ քիչ մը երաժշտութիւն ճաշակելու մէկ դահեկան կը վճարէ ու փողոցին մէջն իսկ իր փափաքին գոհացում կը գտնէ։ Եւ այս եղաւ ...

Զենք ուզեր ըսել թէ տեղացիները բոլորովին անընդունակ են եւ անշնորհք։ Իրենց անտարբերութիւնը վերագրելու է թերեւս անոր որ, անոնք նիւթականի պէտքը չեն զգար իրենց դպրոցներու բացերը գոցելու — բայց չէ՞ որ հարիւրներով մուրացիկներ ունին փողոցներուն մէջ։ Մեր կարծիքով պատճառը աւելի ուրիշ է։ Տեղացին ինքզինք Արաբ կը կոչէ, բայց Արաբ չէ, միայն լեզուն արաբերէն է, իբրեւ ժողովուրդ պատմութիւն չունի որովհետեւ միատարր չէ, այնպէս որ չունի նաեւ, եթէ կարելի է ըսել, միատարր մշակոյթ։ Եթէ տեղացիի մը հարցնենք թէ ինքը ո՞վ է, անկասկած կը ստանանք հետեւեալ պատասխաններէն մէկը, համաձայն իր յարանուանութեան կամ կրօնքին,— Մարոնի, Օրթոտոքս, Րում, կաթոլիկ, բողոքական, մահմետականութիւնը իր բաժանումներով։ Ըստ իրենց՝ ազգին հիմը կրօնքն է, կամ յարանուանութիւնները ինչպէս էր մեր մէջ երբեմն։ Այս հատուածականութենէն յառաջ կուգայ իրենց ընկերային կեանքը։

Մեր մէջ սակայն պատկերը բոլորովին տարբեր է։ Ամէն տարի, ձմրան շրջանին, այս կամ այն միութիւններու, կազմակերպութիւններու կողմէ կը տրուին ներկայացում, պարահանդէս, նուագահանդէս, երգահանդէս։ Եւ այս հանդէսներուն շարքը ծայր կ՚առնէ այն օրէն երբ Հայերը զանգուածօրէն այս հիւրընկալ ափերը ոտք կոխեցին։ Մեր խօսքը սահմանափակելով հայ երգի մասին, ըսենք որ անոր սկիզբը մենք ալ չենք գիտեր, սակայն որքան մեզի ծանօթ է, առաջին անգամ, հայ եւ օտար հասարակութեան մը առջեւ հայ երգը երգուեցաւ Շահմուրատեանին կողմէ 1924ի ատենները։ Ատկէ ի վեր Պ․ Ց․ Իւվէզեան, Պ․ Գ․ Ցակոբեան, Պ․ Ս․ Զաւէն (Ղազերի կոյրերու ուսուցիչ), կազմակերպած են երգչախումբեր, որոնք իրենց երգերով ներկայացած հանրութեան, բայց ատոնցմէ եւ ոչ մէկը այնքան յաջողութիւն պիտի ունենար որքան տարաբախտ վարդապետին արժանաւոր աշակերտներէն Պ․ Բարսեղ Կանաչեան եւ մասամբ ալ տարիքով աւելի երիտասարդ երաժիշտ Պ․ Համբարձում Պէրպէրեան։ Երկուքն ալ տակաւին նոր է որ հաստատուեր են Պէյրութի մէջ, սակայն ատիկա պատճառ մը չէր որ անոնք անուշադիր մնային, ընդհակառակն իրենց երեւումէն ի վեր հայ երգը նոր թափ մը ստացած, կենդանացաւ ինչպէս հայ ժողովուրդը եւ այդ ոչ միայն մեր մէջ այլ օտարներուն մօտ որոնք անցեալ տարի հիացան Պ․ Կանաչեանի կախարդական ճպոտէն որ այնքան ճարտարօրէն կը ղեկավարէր շուրջ 60 հոգինոց երգչախումբը։ Տեղացիներուն համար նորութիւն մըն էր այս։ Մամուլի ներկայացուցիչները այնքան գովեստով խօսեցան Պ․ Կանաչեանին եւ հայ երգին մասին որ, այս տարի 21 դեկտ․ Պ․ Կանաչեանի սարքած համերգին ներկայ էին հոծ բազմութեամբ նաեւ օտարներ։

Ներկայ հիւրերուն մէջ աչքի կը զարնէին Լիբանանի եւ Սուրիոյ մարզպանին կինը, Տիկ․ տը Մարթէլ, Արեւելեան բանակներու ընդհ․ հրամանատար Զօր․ Հինցինճեր, մարզպանին պատուիրակը Պ․ Լաֆոն, Տրիպոլսոյ պատուիրակն ու կինը որոնք սոյն համերգին ներկայ գտնուելու համար յատկապէս եկած էին, ներկայ էր նաեւ Ցիսուսեան հայրերու ընդհ․ մեծաւորը՝ Հ․ Սօթիէ։ Ընտրուած հիւրերուն ներկայութիւնն իսկ կը փաստէ հայ երգին յաջողութիւնը որ ունեցած է Պէյրութի մէջ։

Մենք պէտք չենք զգար յայտագիրը ուսումնասիրելով իւրաքանչիւր երգի մասին խօսիլ։ Կը բաւականանանք միայն ըսելու որ, բոլոր երգերն ալ բացի «Կիլիկիա»յէն, եկեղեցական էին որով առնուեր էին Կոմիտաս վարդապետէն, Հ․ Ստեփանեանէն, Կանաչեանէն։ Բոլոր երգերն ալ երաժշտական կատարելութեամբ երգուեցան եօթնաձայն, վեցաձայն, քառաձայն, մեներգ եւ այս ամէնուն վերջաւորութեան բուռն ծափեր եւ «պիս»եր։ Պ․ Կանաչեան ստիպուեցաւ յայտագրէն դուրս ուրիշ երգեր հրամցնել, մանաւոր յիշատակութեան արժանի են Տիկ․ Կանաչեան, Պ․ Էմմաճեան որոնք մեծ յաջողութեամբ տարին մեներգի իրենց բաժինները։

Առիթէն օգտուելով կ՚ուզենք երկու թելադրանքներ ընել։ Կարծենք թէ աւելի նպաստաւոր պիտի ըլլայ մեզի համար եթէ այսուհետեւ սարքուած երգահանդէսներուն յայտագրին մէջ զետեղուին նաեւ մէկ, երկու ֆրանսական եւ արաբական երգեր, այսպիսով թէ զանոնք յարգած կ՚ըլլանք եւ թէ աւելի մեծ թիւով օտարներ կուգան հայ երգը լսելու։ Ուրիշ թելադրութիւն մը՝ Թուրքերէն երգերու մասին է։ Անցեալ օր, ընկեր մը, մեզ կը հաղորդէր թէ Սուրիոյ մեծ քաղաքներէն մէկուն մէջ, քանի մը պատանիներ, սրճարան մը կը մտնեն ու ձայնագրին քով իրարու վրայ շարուած Թուրքերէն պարունակող բոլոր «տիսք»երը կը փշրեն։ Անշուշտ գովելի է պատանիներու արի կեցուածքը, թէեւ բուռն։ Երբ Թուրքերը կ՚ամչնան եւ կ՚արգիլեն «ալա Թուրքա»ն, մենք ինչո՞ւ կը յամառինք տարածել։ Մանաւանդ որ փողոցային այդ երգերուն եւ մերիններուն միջեւ լեռներ, ձորեր կան։

ՇԱՀՐՈԶ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹ ՕՏԱՐ ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

= o—o =

1․ Ի՞նչպէս կը տրուի ինքնութեան առաջին թուղթը․— Օտար հողագործական բանուորները Ֆրանսա կ՚ընդունուին այն ատեն միայն երբ աշխատանքի պայմանագիր մը ունին արուած՝ Ֆրանսայի հողագործական նախարարութեան հաւանութեամբ։ Այս պայմանագիրով, օտար բանուորները կը ներկայանան Ֆրանսական սահմանագլուխ, ուր իրենցմէ պիտի պահանջուի նաեւ առողջական վկայագիր մը։

Սահմանագլուխին վրայ իրենց կը տրուի ճանապարհորդագիր մը (sauf-conduit), որով, եւ առանց ուրիշ ձեւակերպութեան, կրնան մեկնիլ աշխատանքի վայրը, որ ճշդուած է պայմանագրով։

Աշխատանքի վայրը հասնելէ վերջ, ութ օրուան ընթացքին, ամէն օտար բանուոր պարտաւոր է ներկայանալ տեղւոյն քաղաքապետութեան, խնդրագիր տալու ինքնութեան թուղթի ստացման համար, համաձայն 23 հոկտեմբեր 1933ի հրովարտակին առաջին յօդուածին։ Քաղաքապետութեան քարտուղարութիւնը կ՚առնէ ճանապարհորդագիրը եւ փոխարէն կու տայ, մինչեւ ինքնութեան թուղթին պատրաստութիւնը, առժամեայ վկայագիր մը։ Ինքնութեան թուղթի ստացման խնդրագրին համար պէտք է վճարել 4 ֆրանք, միասին ներկայացնելով չորս լուսանկար (դէմքէն նկարուած եւ առանց գլխարկի)։ Իսկ ինքնութեան թուղթի իբրեւ տուրք պէտք է վճարել 20 ֆրանք։

Պէտք է գիտնալ, որ ինքնութեան թուղթի այս կրճատեալ տուրքէն կրնան օգտուիլ միայն

1. Այն բանուորները, որոնց տարեկան աշխատավարձը, իրենց պայմանագրութեան մէջ ճշդուած չափով, առաւելագոյն 18.000 ֆրանք է (ամսական 1500 ֆրանք, օրական 60 ֆրանք)։

2. Այն փոքր ագարակապանները, որոնք իրենք կը զբաղին հողամշակութեամբ, բանուոր կ՚առնեն միայն գործի եղանակներէն դուրս՝ իրենց ապրուստական շրջանակէն (28 յունուար 1928 թուակիր հրովարտակին առաջին յօդուածը)։

Այն օտար աշխատաւորը, որ կը թերանայ եւ պայմանական ութ օրուան ընթացքին ինքնութեան թուղթի ստացման համար խնդրագիր չի ներկայացներ, կը նկատուի օրինապէս թերացեալ։ Այս ընթացքով կը կորսնցնէ նաեւ իր աշխատանքը, որովհետեւ 11 օգոստոս 1926ի օրէնքը չի թոյլատրեր գործի կանչել որ եւ է օտարական որ ինքնութեան թուղթ չունի։ Միւս կողմէ կրնայ արտաքսուիլ Ֆրանսայէն։ Եւ դեռ իբրեւ տուգանք կը պարտաւորուի 5 ֆրանք տուգանք վճարել իւրաքանչիւր ամսուան համար որ անցած է ութ օրուան պայմանաժամէն մին-

---

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (25)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»• •«««

Յանձնախումբը որոշած էր զրկել երեք ձեւի հրաւիրագիր։ Մին ներքին կազմակերպութեանց քոմիթէներուն (տահիլի թէշքիլաթ քոմիթէլէրի), երկրորդը փրօփականտայի կոմիտէներուն, իսկ երրորդը՝ կուսակցութեանց գործունէութեան համակրող անձնաւորութեանց։ Ներքին կազմակերպութիւններն էին հելլենական, մակեդոնական, հնչակեան եւ ալպանական կուսակցութիւնները։

Հրաւէր ստացող փրօփականտայի կոմիտէներն էին՝ Եգիպտոսի հրէական կուսակցութիւնը, Սիոնիսթները, Տօկօվարեան (Տադաւարեան?) հայ կուսակցութիւնը, Մարսիլիոյ Արմենական կուսակցութիւնը եւ Լոնտոնի խալիֆայական կոմիտէն։

Մասնակցութեան հրաւէր ստացած անձնաւորութիւններն էին՝ Ալէքօ փաշա, Շահնազար էֆէնտի, Հօճա Քատրի էֆէնտի, Զէքի եւ Րէշիտ պէյերը, Մինաս Չերազ էֆէնտի, Պասմաճեան էֆէնտի։ Քիւրտ պէյերէն Հիքմէթ, Տօքթ․ Իպրահիմ, Թէմօ։ Գահիրէաբնակ Մահիր էֆ․, Եգիպտացի Ֆերիտ պէյ, «Արմենիա» թերթին խմբագիր՝ Փորթուգալեան էֆ․, եգիպտացի Մահմուտ պէյ Սալիմ եւ Մահմուտ պէյ պինի Ահեադ եւ Տօքթ․ Օսման պէյ Կալիպ, Ալի Հայտար, Միտհաթ պէյ, Մուզուրուս պէյ եւ ուրիշներ։

Այս կուսակցութեանց եւ անձնաւորութեանց մեծամասնութիւնը հրաւէրին համաձայնութիւն յայտնած էր։ Մերժողական պատասխան տուող գլխաւոր կազմակերպութիւնն էր հելլենական կուսակցութիւնը, որուն Փարիզի ներկայացուցիչը կը յայտնէր թէ՝ ճամբորդութեան եւ մասնաւոր բնոյթ կրող կացութեան մը բերումով, դժբախտաբար չպիտի կրնայ մասնակցիլ համագումարին, եւ կը մաղթէր յաջողութիւն։

Արդէն Հելլէններուն մասնակցութեան չէր սպասուեր։ Այնպէս որ ոչ ոքի զարմանք պատճառեց «Աստոնիտէս» ստորագրութեամբ նամակը։

Պատգամաւոր չղրկողներու շարքին էր նաեւ Եգիպտոսի հրէական կոմիտէն, բայց իր կողմէ ներկայացուցիչ նշանակած էր Ահմէտ Րիզա պէյը։ Մակեդոնական կուսակցութիւնը կը յայտնէր թէ՝ արգելքներու բերումով չպիտի կրնայ գալ։

Համագումարի օրակարգի գլխաւոր հարցերն էին․—

1— Տապալում Համիտեան վարչաձեւի,

2.— Սահմանադրական վարչաձեւի հաստատում,

3.— Այս նպատակին իրականացման համար՝ խաղաղասիրական եւ կամ յեղափոխական միջոցներու որոնում։

Առաջին կէտի մասին, կազմակերպական յանձնախումբի անդամները, առանց բացառութեան, համաձայն էին Ապտիւլ Համիտի բանի տապալման եւ ի պահանջել հարկին զինուորութեամբ գահընկէցութեան։

Երկրորդ կէտին գալով, անդամները կը դատապարտէին բռնապետական վարչաձեւը, եւ կը պահանջէին ազգին իրաւունքը, ազատութիւնը եւ բոլորին հանդէպ հաւասարութեան սկզբունքը ապահովող Սահմանադրական վարչաձեւ։ Եւ որպէսզի նոր տարակարծութիւններ չծագին, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, ընդհանուր առմամբ սահմանադրական վարչաձեւ բացատրութիւնը ընդունուած էր։

Բուն երրորդ կէտին գալով, համագումարի կազմակերպութեամբ զբաղող յանձնախումբը փափաք կը յայտնէր միայն բիւրոյի մը կազմութեան։ Այս բիւրոյին պարտականութիւնը պիտի ըլլար՝ համագումարին կողմէ տրուելիք որոշումներուն գործադրութեամբ զբաղիլ եւ զանոնք իրականացնել։ Այս բիւրոյին անդամ կրնային ըլլալ միայն ու միայն՝ ներքին կազմակերպութիւն ունեցող կուսակցութիւնները։ Փրօփականտայի կոմիտէներուն անդամները եւ կամ մասնաւոր անհատներ չպիտի կրնային ընտրուիլ։ Յանձնախումբը միեւնոյն ատեն կապ մը պիտի ըլլար՝ համագումարի ծրագրին համաձայն միացած խմբակցութիւններու միջեւ։ Իւրաքանչիւր խմբակցութիւն ներկայացուցիչ մը պիտի ընտրէր մէկ տարուան համար։ Այս միայուն կոմիտէն պիտի ունենար իրեն յատուկ ներքին կանոնագիր մը։

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Բիւրօն, իբրեւ գործունէութեան ուղեգիծ ընտրած էր հետեւեալ միջոցները, որոնք պիտի ենթարկուէին համագումարի հաւանութեան եւ վաւերացման։

1.— Ընդհ․ ապստամբութիւն Օսմանեան նահանգներու մէջ.

2.— Զինեալ ընդդիմութիւն կառավարութեան դէմ (ընդդիմութեան գործօն խումբերու կազմութիւն), անզէն ընդդիմութիւն (ոստիկանները, երկաթուղիի պաշտօնէութիւնը մղել գործադուլի) եւ քաղաքական նշանակութիւն ունեցող գործադուլներ պատրաստել.

3.— Տուրքերը վճարելէ խուսափիլ.

4.- Քարոզութիւն կատարել բանակին մէջ, այսինքն բանակը սիրաշահելով ընդդիմադիր դիրքի մէջ դնել զայն կառավարութեան հանդէպ, եւ ապահովել որ բանակը զէնք չվերցնէ հայրենիքի համար աշխատող ժողովուրդին եւ անոր զաւակներուն դէմ։

Տակաւին սկզբնական շրջանէն անյաջողութեան չմատնուելու համար, կազմակերպիչ յանձնախումբը որոշած էր գաղտնի պահել տրուած բոլոր որոշումները։ Ուշադրութիւն պիտի դարձուէր մանաւանդ, որ գործունէութեան յատուկ որոշումները չտարածայնուին։ Այս պատճառաւ իր կողմէ տրուած որոշումներուն մանրամասնութեանց եւ կիրարկութեան միջոցներուն բնոյթի մասին մանրամասնութիւններ չէր տար։

Կազմակերպիչ յանձնախումբը ամէն միջոց ձեռք առած էր դաւաճանութիւնը արգիլելու համար։ Դաւաճանութիւն մը երեւան եկած պարագային, հետեւանքներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը ինք պիտի ստանձնէր։

Համագումարի որոշումները ծանօթացնելու համար, կուսակցութեանց թերթերուն մէջ նոյնութեամբ պիտի հրատարակուէին տրուած որոշումները։ Ասկէ զատ, տրուած որոշումները տեսակ մը գործունէութեան ուղեցոյց պիտի ըլլային համագումարին մասնակցող բոլոր կուսակցութեանց համար։

(Շար․)

չեւ ինքնութեան թուղթի ստացման խնդրագիր ներկայացնելը:

2.- Ի՞նչպէս նորոգել ինքնութեան թուղթերը.— Օտարականներու տրուած ինքնութեան թուղթերը սովորաբար 2 տարուան արժէք ունին: 10 յուլիս 1929 թուակիր հրովարտակի մը համաձայն, ինքնութեան թուղթերու 2 տարուան պայմանաժամը կը հաշուուի օրը օրին, այսինքն սկսելով այն օրէն՝ երբ, ըստ օրինի, խնդրագիր կը ներկայացնէ ինքնութեան թուղթի ստացման համար:

Այս տրամադրութիւնը նպաստաւոր է օտարականին, որ իր ինքնութեան թուղթով իրաւունք կ'ունենայ Ֆրանսայի մէջ բնակելու ամբողջական երկու տարի, (այդ հրովարտակին հրատարակութենէն առաջ, ինքնութեան թուղթերու 2 տարուան պայմանաժամը ամբողջական չէր, որովհետեւ օտարական մը, որ տարւոյն կէսին կը ստանար իր ինքնութեան թուղթերը, վեց ամիս վերջ կը լրացնէր իր առաջին տարին): Այս ձեւով, ինքնութեան թուղթերու տուրքը կը բաշխուի 24 ամիսներու վրայ եւ ոչ թէ աւելի պակաս ամիսներու վրայ, ինչ որ տուրքի թեթեւացում մըն է օտար բանուորին համար:

Այս տրամադրութիւնը նպաստաւոր է նաեւ ոստիկանական տեսչութեան՝ վարչական տեսակէտով, որովհետեւ փոխանակ սահմանափակ ժամանակամիջոցէ մը վերջ բոլոր օտարականներուն ինքնութեան թուղթերը նորոգելու, կը նորոգէ հետզհետէ, տարւոյն բոլոր ամիսներուն մէջ, երբ կը լրանայ մէկուն կամ միւսին ինքնութեան թուղթերուն պայմանաժամը:

Ինքնութեան թուղթերը նորոգելու համար, բանուորները պարտաւոր են ներկայացնել

1. Խնդրագիր մը դրոշմաւոր թուղթի վրայ (4 ֆրանք):
2. Նախորդ տարուան ինքնութեան թուղթը:
3. Աշխատանքի նոր պայմանագրութիւն մը (հաւանութեամբ ոստիկանական վերատեսչութեան աշխատանքի մատակարարութեան դրասենեակին եւ Աշխատանքի նախարարութեան), եթէ արհեստ կամ գործ փոխած են:

Համաձայն 23 հոկտեմբեր 1933 թուակիր հրովարտակին, «ինքնութեան թուղթերու նորոգման խնդրագիրները պէտք է ներկայացնել թաղային ոստիկանութեան կամ քաղաքապետութեան, պայմանաժամը լրանալէ անմիջապէս վերջ՝ նորոգման համար տրուած ե-քին»:

Թերացողները կը դատապարտուին: Նախ, այն օտարականը, որ ինքնութեան թուղթի նորոգման համար դիմում չէ կատարած, այսինքն երբ տակաւին Ֆրանսայի մէջ կը բնակի ինքնութեան թուղթով մը, որուն գործածութեան պայմանաժամը լրանալէ վերջ՝ նորոգման համար տրուած եռամսեակն ալ կ'աւարտի, իբրեւ թերացող կը զրկուի Ֆրանսա բնակելու իրաւունքէն:

Անկէ զատ, այն օտարականը դարձեալ, որ ինքնութեան թուղթի նորոգման պայմանաժամը կը լրացնէ թերանալով իր պարտաւորման մէջ, կը դատապարտուի դրամական տուգանքի: 30 մարտ 1929 թուակիր օրէնքին 27րդ յօդուածին համաձայն, իւրաքանչիւր ամսուան համար 5 ֆր. տուգանք կը վճարեն այն օտարականները, որ զեղչեալ տուրքի ենթակայ են (20 ֆրանքնոց ինքնութեան թուղթի տէրերը), եւ 20 ֆրանք անոնք որ ամբողջական տուրքի ենթակայ են (100նոց ինքնութեան թուղթի տէրերը):

Այս տուգանքները կը պահանջուին այն ատեն, երբ օտարականը ի վերջոյ կը ներկայանայ ոստիկանութեան կամ քաղաքապետութեան՝ նորոգելու համար իր ինքնութեան թուղթը: Այս տուգանքին հետ՝ օրինական տուրքն ալ: Պէտք է գիտնալ, որ տուգանքը կը հաշուուի այն ամիսէն, որ կը յաջորդէ 2 տարուան պայմանաժամին եւ ոչ թէ նորոգման համար տրուած եռամսեակին (5 մայիս 1934): Սակայն օտարականին թոյլատրուած է դիմել, դրոշմաւոր թուղթի վրայ գրուած խնդրագիրով մը, ոստիկանական վերատեսչութեան, որպէսզի տուգանքին մասնակի կամ ամբողջական վճարումը յետաձգուի:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ՄՈՒՐՎԱՐԴԵԱՆ

ՎԻԷՆ.— «Յառաջ»ը «Ասպարէզ»էն առնելով հաղորդած էր ընկ. Տիգրան Մուրվարդեանի եղերական սպանութիւնը, որ տեղի ունեցած է դեկտ. 3ին, Ֆրէզնոյի մէջ (Քալիֆորնիա): Ընկերոջ սպանութիւնը խոր վիշտ պատճառեց բոլորիս. մանաւանդ մեզ ծանօթ հայրենակիցներուս:

Հանգուցեալը բնիկ Բաղմաշէնցի էր (Խարբերդ), զաւակը Ասատուր Մուրվարդեանի: Տակաւին պատանի հասակին կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ հաւատարիմ մնացած էր անոր դրօշին, մինչեւ իր կեանքին վերջը: 1913ին, հեռացած էր իր սիրելի ծննդավայրէն եւ հաստատուած էր Ֆրէզնոյի մէջ, ուր կը զբաղէր այգեգործութեամբ, Մովսէսեաններու քով, որոնք նոյնպէս Բաղմաշէնցի են: Տակաւին մեզի համար ալ պարզ չէ սպանութեան պատճառը: Բայց անվիճելի է որ վատի մը ձեռքով փակած է իր աչքերը, հազիւ 40 տարեկան հասակին մէջ...

Սիրելի Տիգրան, մենք երբեք չպիտի մոռնանք քու եղերական մահը: Քու յիշատակդ թարմ պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ: Թող այս քանի մը տողը փունջ մը ծաղիկ ըլլայ մեզմէ, ծովերով հեռու քու թարմ շիրիմիդ եւ սփոփանք բոլոր հարազատներուդ:

Գ. Մանուկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

=o=

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 8 յունուար (Յապաղած).— Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը՝ Ամանորի ու Ծնունդի տօներու առթիւ տօնածառի հանդէս մը սարքած էր, կիրակի կէսօրէն յետոյ, գաղութիս մատուռ-դպրոցին սրահին մէջ: Հանդէսը շատ յաջող անցաւ եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Ժամանակէն առաջ՝ սրահը լեցուած էր հանդիսականներով, շատեր ստիպուած էին ոտքի վրայ կենալ:

Այս անգամ կարգապահութիւնը բաւական յարգուած էր: Եւ աս լաւ բարենիշ մըն է թէ հանդիսականներու եւ թէ կարգապահութեան հսկողներուն համար: Կ. Խաչի անդամուհիները մեղուաջան աշխատանքի լծուած էին: Մասնաւորապէս գնահատելի էր տիկ. Եսթեր Մ. Աբրահամեանը, որ մոռցած իր տանն գործերը, շաբաթներ առաջ հանդէսի պատրաստութեան համար աշխատած էր՝ իրեն օգնական առնելով իր երկու զաւակները:

Մեր Խեւ Քղեցին, որ երկու ձեռքն ալ կրակի մէջ ըլլայ, նորէն հայկական՝ հանդէս-ներկայացումներէ չի բացակայիր՝ նստած տեղը տխուր չէր կրնար ընել: Երբ կը լսէր որ կողքին նստողներն իրարու հետ գովեստով կը խօսէին իր հայրենակցուհիին եւ անոր երկու զաւակներու մասին, ալ թեւերուն տակ ձմերուկ չէր պարփակեր աքլորի պէս կը հպարտանար:

— Հը՛, տեսա՞ք, որ կ'ըսեմ, զարբան մը գիտնամ որ կ'ըսեմ միք, Քղեցիքս, ձիլի պէս չինք, չինք. միք, ազգի ու հայրենիքի համար մեր տունն ալ կուտանք, մեր հոգին ալ:

— Ա՛խ, մեր Քղին, մեր Սրբլուսը» ըսելով կը բոթէր (կը հրմշտկէր) իր աջ ու ձախ, ետ ու առաջ նստողները, որ իրեն լսեն:

Հանդէսին կը նախագահէր Պ. Տ. Ջէքեան, որ յորդորեց ծնողներուն հայերէն խօսիլ իրենց զաւակներուն հետ եւ առանց բացակայութեան դպրոց ղրկել զանոնք:

Բացման խօսքէն յետոյ սկսաւ հանդէսը, որ զուտ մանկական էր եւ գեղեցիկ:

Մանուկներն էին, սիրուն ու աղուոր, աշխոյժ ու կայտառ մանուկներ, որ բեմի վրայ կ'երթեւեկէին, կը ցատկռտէին եւ իրենց յաջող արտասանութիւններով ու խաղերով՝ հետաքրքիր ու հիացած հանդիսականներու հայեացքը բեմի վրայ գամած էին: Ամէն արտասանութենէ յետոյ հանդիսականները՝ հայրեր, մայրեր, քոյրեր ու եղբայրներ, ջերմ ծափերով սրահը կը թնդացնէին եւ «ապրի՛ս շատ ապրիս» բացագանչութիւններով իրենց հիացումն ու հրճուանքը կը յայտնէին: Շատ յաջող արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ՝ Անահիտ Ստեփանեան, Եփիմա եւ Մկրտիչ Համալեան, Երջանիկ Քէնաիրեան, Վազգէն Պայանտըրեան եւ ուրիշ շատ շատեր, որոնք չեմ ճանչնար: Գասպար Մ. Աբրահամեան՝ իր ջութակով շատ յաջող նուագեց հայկական եղանակներ եւ հանդիսականներու կողմէ արժանացաւ անվերջ ծափերու: Դպրոցի ուսուցչին կողմէ եղած քանի մը խօսքերէն յետոյ, բեմադրուեցաւ «Կարկանդակները», որ մանկական յաջող կատակերգութիւն մըն էր, «Արփի» մանկական ամսաթերթէն առնուած եւ քիչ մը բարեփոխուած:

Դերակատար երախաները մաքուր հայերէնով ու առոգանութեամբ շատ յաջող կատարեցին իրենց դերերը: Փոքրիկ Ռափայէլ Լաչճեանը կուշտ ու կուռ խնդացուց հանդիսականները դերասանական յաջող շարժուձեւերով, խօսքերովն ու անյագ գայլի նման՝ համեղ կարկանդակները լափելով: Թագուհի Ստեփանեանը շատ յաջող կատարեց՝ փառասէր, նորաձեւութեան հոգի տուող Ալիսի դերը: Գասպար Մ. Աբրահամեանը շատ յաջող պատկերացուց, շռայլ, ցուցամոլ եւ մեծ խօսիկ կնոջ դժբախտ ամուսին Լեւոնը: Իսկ Արուսեակ Մ. Աբրահամեանը հոգիով ու սրտով կատարեց աղքատ ու սպասուհի Մարիամ դերը:

Ամբողջ հանդէսի ընթացքին, որ սովորականէն երկար տեւեց, ոչ մէկ ձանձրոյթի եւ դժգոհութեան նշան չէր նշմարուեր հանդիսականներու դէմքին վրայ: Ընդհակառակն, բոլորին տրամադրութիւնը բարձր էր, բոլորն ալ աչք ու ական՝ կտրած կը սպասէին նորութիւններու եւ անակնկալներու: Հայրեր, մայրեր, քոյրեր ու եղբայրներ կը սպասէին՝ որ աշխոյժ եւ ուրախ արմենիկները կրկին եւ կրկին իրենց գեղեցիկ շնորհքներէն ցուցադրեն: Երբ բոլոր հանդիսականներու հայեացքը գամուած կը մնար բեմի վրայ՝ յանկարծ սրահի մէկ դռնէն մտաւ երախաներու սիրելի բարեկամ եւ օրերով սպասուած մեծ հայր Կաղանդ Պապան՝ կորաքամակ, ձիւնափայլ մօրուքով եւ պէս պէս խաղալիկներով բեռնաւորուած:

Ի տես համակրելի ու բարի Կաղանդ Պապայի՝ երախաներու հրճուանքն ու ոգեւորութիւնը, ուրախ զուարթ բացագանչութիւններն ու ծափերը չափ ու սահման չունէին:

Պ. Ա. Տէմիրճեան, որ շատ յաջող կերպով մարմնացուց Կաղանդ Պապան, խաղալիկներ եւ միրգեր բաժնեց երախաներուն՝ հետն ալ նաեւ առատ առատ խրատներ ու սրամիտ խօսքեր:

Երբ հանդէսի նախագահը՝ շնորհակալութիւն յայտնելով հանդիսականներուն՝ երեկոյթը փակուած յայտարարեց, բոլոր հանդիսականներն անակնկալի եկան եւ չէին ուզեր սրահէն հեռանալ. Թէեւ ժամանակն անցած էր, բայց հանդիսականները կ'ուզէին մինչեւ առաւօտ լուսցնել, այնքան որ ցանկալի հայկական մթնոլորտ ստեղծուած էր:

Հանդիսական

ՍՓՈՓԱՐԱՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (Յառաջ).— Մեր գաղութին համար կազդուրիչ երեւոյթ մըն է Կ. Խաչի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը որ կը շարունակուի չորս տարիէ ի վեր: Չկայ երիտասարկան որ եւ է միութիւն, որ հաւաքէ 17—22 տարեկան տղաքը իր շուրջը, եւ հեռացնէ զանոնք պարասրահներէն եւ սրճարաններէն: Այդ տարիքի տղոց թիւը կը հասնի տասնըհինգի, եւ դժբախտաբար ոչ մէկը գիտէ գրել ու կարդալ իր մայրենի լեզուն: Այն աստիճան որ, քանի մը ամիսներ առաջ ջանք եղած է գայլուկներու խումբ մը կազմել Կ. Խաչի դասընթացքներուն հետեւող փոքրիկներէն, բայց չէ գտնուած երիտասարդ մը որ կարենար խմբապետի մը դերը ստանձնել:

Կ. Խաչի հայերէնի դասընթացքը կայ ու կը մնայ չորս տարիէ ի վեր: Ամէն տարի կանոնաւորապէս հոն յաճախած են 40 փոքրիկներ, 5էն մինչեւ 15 տարեկան: Չորս տարուան միջոցին Կ. Խաչը ջանացած է գաղութին մէջ չթողուլ փոքրիկ մը որ չգիտնայ գրել ու կարդալ իր մայրենի լեզուով: Չորս տարուան մէջ հասցուցած է կոկիկ խումբ մը փոքրիկ Հայուհիներու, որոնք սկսած են արդէն օգտակար ըլլալ Կ. Խաչի, 5–6 տարեկաններուն դասերը ստանձնելով:

Կ. Խաչը նմանապէս կը պահէ հայերէնի դասընթացք մը Լանսէյ՝ որ ունի մէկ տարուան կեանք: Հոն կան 23 փոքրիկներ: Թէ Կրընոպլի եւ թէ Լանսէյի դասաւանդութիւնները կ'ըլլան շաբաթը անգամ մը կիրակի առաւօտները:

Ահա այսպիսի շինարար եւ պատուաբեր գործ մը կը կատարուի հոս խումբ մը հայ տիկիններու կողմէ, որոնք մէս մինակ կը տանին սիրայօժար այսքան ծանր բեռ մը: Գաղութին մէջ ոչ մէկ կազմակերպութիւն կ'օգնէ իրենց: Ուրիշ գաղութներու մէջ հոգաբարձութեան, թաղականութեան եւ զանազան Միութիւններու օժանդակութեամբ կը ղեկավարուին նման ձեռնարկներ, բայց հոս ամէն հոգ կ'իյնայ Կ. Խաչի եւ զայն ղեկավարող խումբ մը Հայուհիներու վրայ: Ըստ իմ քաղած տեղեկութեանց Կ. Խաչը կը վճարէ ամսական երեք հարիւր ֆրանք Լանսէյի եւ Կրընոպլի դասընթացքներուն համար: Ամսական երեք հարիւր ֆրանք ճարել այս փոքրաթիւ գաղութին մէջ՝ հրաշքի կը նմանի:

Կ. Խաչը, բացի դպրոցի ծախքերէն կը հասնի, հոգ չէ թէ սահմանափակ չափով, տեղւոյն չքաւոր ընտանիքներուն: Այս տարի Լանսէյի դպրոցին փոքրիկներուն Կաղանդի առթիւ բաժնած են խաղալիկներ, տեղի ունեցած է փոքր հաւաքոյթ մը որու միջոցին եղած են արտասանութիւններ աշակերտներուն կողմէ:

Կրընոպլի մէջ իբրեւ դպրոց վարձած են երկու սենեակ «Հայոց Թաղը», ամսական 100 ֆրանք վճարումով: Գացի եւ տեսայ, կոկիկ երկու սենեակներ, պատին վրայ մէկ մէկ գրատախտակ, քանի մը նստարաններ, երկու սեղան, երկու փոքր վառարաններ, մէկ պահարան: Օր. քարտուղարուհին՝ որ չորս տարի է սիրայօժար ստանձնած է ձրի փոքրիկներուն դասաւանդութիւնը, ուրախութեամբ դիս առաջնորդեց այս անշուք դպրոցը, ուր այնքան սիրով Կ. Խաչը լծուած է աշխատանքի եւ կը ջանայ Հայ պահել նորահաս Հայորդիները:

Պատիւ Կ. Խաչուհիներուն:

Քաջալերել այսպիսի ձեռնարկ մը եւ զօրավիգ ըլլալ ամէն այն միութիւններուն որոնք ունին այսպիսի ձեռնարկներ, տարրական պարտականութիւն մըն է ամէն գիտակից Հայու համար:

Ցաւով իմացայ թէ Ազգ. Միութիւնը Ծնունդին առթիւ Կ. Խաչի դպրոցի անունով դրամ է հանգանակած եկեղեցւոյ մէջ, բայց ոչ մէկ բաժին հանած է դպրոցին: Անշուշտ Ազգ. Միութեան պատ. վարչութիւնը պիտի անդրադառնայ այդ սխալին եւ պիտի բերէ իսկոյն իր օգնութիւնը այսքան կարեւոր ձեռնարկի մը:

Լրատու

ՄԱՄՈՒԼ

Դաւեր մութին մէջ

=o=

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (25 դեկտ.).

— «Հրապարակային ժողովներ սարքելով չէ միայն որ Դուրեան կոչեցեալ յանձնախումբը կը փորձէ խանգարել ամերիկահայ գաղութի խաղաղութիւնը: Մութին մէջ եւս նիւթած նոր դրպարտութիւններու եւ նոր փրովոքասիոններու միջոցով ան կ'աշխատի առիթներ ստեղծել նոր անարգարութեանց եւ նոր յուզումներու համար:

Մենք չենք խօսիր այդ մարդոց զզուելի յերիւրանքներու մասին՝ ամերիկեան իշխանութիւններու առջեւ դաշնակցական թերթերը վարկաբեկելու եւ անոնց հրատարակութեան դէմ դժուարութիւններ յարուցանելու համար: Մենք չենք խօսիր այդ մարդոց ստորանքներու մասին՝ ամերիկահայ գաղութի մեծամասնութեան կամքն արտայայտող եւ խորհրդային Չեկայի ոտնձգութիւններուն ենթարկուիլ չուզող եկեղեցիներն ու հոգեւորականները սեւցնելով՝ անոնց աշխատանքին դէմ դժուարութիւններ յարուցանելու համար:

Մենք կ'ուզենք կանգ առնել հոս այն խիստ յատկանշական եւ պերճախօս նոր դաւին վրայ, զոր այդ մարդիկ փորձած են անցեալ շաբթու նիւթել Նիւ Եորքի մէջ՝ ըստ երեւոյթին ինը անմեղ դատապարտեալներու դատին վերաքննութիւնը դժուարացնելու նպատակով:

Գաղտնիք չէ, որ Նիւ Եորքի դժբախտ սպանութենէն յետոյ բոլոր կանչուած եւ հարցաքննուած վկաներէն որ եւ է մէկը իր սկզբնական ցուցմունքներուն մէջ չէր ըսած որ եւ է բան, որ կրնար հիմ ծառայել ծանր մեղադրանքի համար որ եւ է անձի դէմ: Գաղտնիք չէ նոյնպէս, որ այդ վկաներուն ցուցմունքները վերջէն միայն փոխուած էին: Գաղտնիք չէ վերջապէս, որ այդ ցուցմունքները փոխել տալուն մէջ տխուր դեր էին կատարած Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ, որոնց տրամադրութեան տակ ոչ միայն բարոյական, այլ եւ նիւթական խոշոր միջոցներ կային:

Արդ, այդ մարդիկ, ըստ երեւոյթին վախնալով որ իրենց յոռի ազդեցութեան տակ գտնուող վկաները խղճի խայթ զգալով կրնան յանկարծ վերադառնալ իրենց սկզբնական ցուցմունքներուն, այժմ ալ կ'աշխատին փրովոքասիոններ սարքել, որպէսզի որ եւ է վկայ չյանդգնի իր խղճի ձայնին անսալ, եւ վերադառնալ իր սկզբնական վկայութեան եւ այդպիսով առիթ դառնալ ինը անմեղ դատապարտեալներու ազատութեան:

Հայ պարկեշտ եւ սրտցաւ հասարակութեան կը մնայ դատել, թէ ի՛նչ մութ գործեր կը շարունակէ տակաւին կատարել Դուրեան յանձնախումբը եւ թէ ի՛նչ նենգ միջոցներով ան կը փորձէ նորէն հրահրել ու տեւականացնել այն ատելութիւնները, որ բոյն դրած են ամերիկահայ գաղութին մէջ»:

×

Ուրիշ խմբագրականի մը մէջ (23 դեկտ.) մեր պաշտօնակիցը կը գրէ.—

— «Տխրահռչակ Դուրեան յանձնախումբը կրկին գործի վրայ է:

Կարծես դժգոհ այն բանէն որ հրապարակը վերջերս քիչ մը հանդարտած էր, ան նորէն մէջտեղ ելած է՝ ամբոխի կիրքերը գրգռելու, հին վէրքերը վերաբանալու, հին թշնամութիւնները վերարծարծելու, մէկ խօսքով վերստին թունաւորելու մեր գաղութին ամբողջ մթնոլորտը:

Իբր առիթ բռնելով Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան տարեդարձը՝ Դուրեան կոչեցեալ յանձնախումբը ձեռնարկած է հրապարակային ժողովներ կազմակերպելու ամերիկահայ զանազան համայնքներու մէջ: Չպիտի զարմանանք երբեք, եթէ այդ ժողովներուն մէջ հանգանակութիւններ ալ ըլլան՝ «Դուրեանի դատը» պաշտպանելու համար: Չպիտի զարմանանք նոյնպէս, եթէ այդ ժողովներուն մէջ ռամկավարներն ու համայնավարները պահ մը մոռնան իրենց վերջին ընտանեկան վէճերը եւ միեւնոյն բեմերու վրայ անգամ մը եւս միասին երեւան՝ կատաղի յարձակումներ գործելու համար Դաշնակցութեան վրայ: Թերեւս Դուրեանի յիշատակը զօրացնէ կրկին պառակտման վտանգին տակ գտնուող «միացեալ ճակատ»ի ուժերու միութիւնը:

Կ'երեւի թէ մարդիկ որոշած են վաղ չանցնիլ երբեք Դուրեան արք.ի անունը չահագործելէ: Հարկաւ, Դուրեան արք.ի յիշատակը չէ որ կ'ուզեն յարգել: Այլապէս պիտի գոհանային համեստ հոգեհանգիստներ ընելով, որոնք շատ աւելի պատշաճ պիտի ըլլային անոր համար՝ իբրեւ հոգեւորականի: Մարդիկ պարզապէս կ'ուզեն առիթէն օգտուիլ՝ քաղաքական կամ կուսակցական պայքար մղելու համար: Այդ պատճառով ալ անոնք կը սարքեն հրապարակային ժողովներ, ուր կրնան ուզածնուն չափ եւ ուզածնուն պէս լուտանքներ թափել կրկին Դաշնակցութեան հասցէին եւ նոր փորձեր ընել՝ եղբայր եղբօր դէմ հանելու»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՏԱՓԱՁԱՐԻ ԿԱԿԻՆ

Ամէն դի ծակ մը, ճեղքուածք մը: Բայց պէտք է իր Անդրանիկին պառկած նեղկիկ սենեակին հոգ տանի: Կը սկսի թիք թաքը: Վա՜յ Աստուած, աս ի՜նչ պատուհան. պատուհան ըսուելու բան չէ մնացած վրան, չորս ապակիներէն երկուքը կոտրած, կըտաւի քուրջերով բռնուած, ծածկըւած են: Լոյսը վախով կը ճառագայթէ ներս, ու հովին հետ կռուի բռնուած, այս ծերուկ հօր իւրաքանչիւր շարժուձեւը, տեսակ մը կռիւ է կեանքի, յուսահատ, բայց՝ կեանքով ղողղոջուն: Իր ճփճփ աչքերը կը թոթուան, կը գոցուին երբեմն, կը լցուին մութով: Լոյսը կը կծէ, կը ծծէ իր աչքերուն կրակը, երբ կրկին բանալ կ'ուզէ, երբ իր պատռտած թաշկինակովը կ'ուզէ քիչ մը սրբել խաւարին ծփանքը, հանգչեցնել աչքերը:

Ու անդադար, կը ճփճփան, կը ճփճփան աչքերուն անթարթիչ կոպերը, կը դողան թեւերին կտրած թիթեռնիկներու պէս:

Բայց պէտք է գոցել աս կուշտի ճեղքուածքը, գիշերուան ցուրտը մըշուշի նման ներս կը մտնէ հողէն, եւ ուրադը ձեռքը կը սկսի իր օրական թիքթաքին:

— Թիքը թաքը, թիքը թաք:

Աղքատին տնակն է լեցուած չորձայնովը ուրադին, ամէն մէկ հարուած բռունցք մը իր սրտին ... թաք ...

×

Կակին միջահասակ, քիչ մը նիհար, երեսն ալ աբեղով եփած, պզտիկ, անխնամ պեխերը միշտ կախուած, կ'երեւար միշտ միեւնոյնը:

Թեթեւ մը ծռած իր մարմինը տարիներուն հետ գործ չունէր: Թշուառութիւնը հեծած իր վրայ, կը դիմադրէր, իր բոլոր ուժովը կը դիմադրէր Կակին ու քալած ատեն դիւրութեամբ կրնայիր տեսնել անոր կեանքին բեռը, դժբախտութիւնը:

Ծօրծօրուն քալուածք:

Քալած ատեն կը ծօրծօրայ, կը կենայ երբեմն, յետոյ դեղեւկոտ քայլերով, կը սկսի իր քալուածքը:

Տունէն մինչեւ Խառղըճին տակ երթալը պատմութիւն մը արդէն, ամբողջ կեանք մը կ'ապրի, իր ամէն օրուան ապրած կեանքին ուրիշ մէկ տեսակը, կեանք մը վերջապէս ուր փողոցները կ'արթննան, ձայն կուտան:

— Նայէ ծօ, Անդրանիկը կուգայ:

Մինչեւ այդ պահուն ձայները ձայն չէին, մարած, արձագանգի փոխուած, չունէին ձայները զուարթութիւն: Եկողը Անդրանիկն է, արեւ է ծագեր, ձայները ուժ կ'առնեն, կը թրթռան լոյսի պէս: Ձայները իրենց եղանակին սարսուռը կուտան:

Կատակերգութիւնը սկսած է: Բեմին վրայ է Կակին: Ծափահարութիւն:

Սիրտերը չէն, սիրտերը բաց, փողոցները արձագանգ կուտան: Փողոցները իրենց ձայները կը գտնեն: Աս ի՞նչ զուարճալիք, զաւեշտի աս ի՞նչ վերսկսում: Կակին է անցնողը, փողոցները կ'արթննան:

— Բարեւ, Անդրանիկ ախպար:

Իր պզտիկ, հինգ տարեկան տղուն ձեռքէն բռնած կին մը կ'անցնի:

— Կակի...

— Չէ տղեկս, չէ, մեղք է, Աստուած հայրիկը մեղքը կը գրէ: Անդրանիկ ախպար ըսէ:

— Անդրանիկ ախպայ...

Ուրախութիւն, փայլակ մը աս, մեր Անդրանիկին երեսին տուաւ յըստակութիւն, լոյսի անուշ կարմիր մը:

Երբ քիչ անդին կը հանդիպի տարիքոտ մարդու մը, իր ութ տարեկան տղուն ձեռքէն բռնած:

— Կակի, Կակի....

— Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...

Աս ի՞նչ չտեսնուած, չլսուած բան, ուրախութիւն, ուրախութիւն, ուրախութիւն...

Ջիղերը թուլցած իր տղուն հետ կը խնդայ այս մարդը, ու բերանը բաց, ակռաները ժանիքներու պէս ցցուած, քանի կը նայի Անդրանիկին, իր ծիծաղը կ'ուռի, կը փքանայ դիմքին վրայ:

Թթուած է Անդրանիկի երեսը: Խաղաղ տրտմութիւն մը...

Խառղըճին տա՞կը...

Անոր պատմութիւնը միայն Աստաֆազարցիները գիտեն: Ցերեկը խանութպանները ճանճ կ'որսան, իրիկուան դէմ կը սկսի աշխատութիւնը: Քաղաք մը ամբողջ քունէն արթնցածի պաւուրութիւնը կ'ընէ: Իրարանցում, կեանքն է որ կը սկսի, լոյս կուտայ, կը քալէ:

Բա՜յց... բա՜յց... ուրիշ կեանք մը կայ հոն, խորհրդաւոր, սպառնալից, տեսակ մը անիշխանականութիւն:

Առտուընէ մինչեւ իրիկուն, գիշերներն ալ, հոն կը բնեն իրենց անունով սարսափ սփռած մարդիկ, ճիւաղներու պար մը գրեթէ, իրենց մտածումին մէջ կամարուած ազատութիւնովը ազատ, անսանձելի իրենց արիւնկզակ յանդգնութիւնովը շփացած: Քանի մը Հայեր ասոնք, որոնց ոտքերուն տակ բարոյականով լափած թուրքեր կը սողան, կը լզան ցեխերու մէջ:

— Սա կնիկը ընտո՞ր է:

— Նայէ՛, մանչ մը կ'անցնի...

Դժո՛խք...

Ասոնց բաքերուն խո՞րը:

Մի՛ նայիք:

Ի՞նչ կը սպասէք սանկ անկիւնէ մը, ուր կառավարական պաշտօնեաներն անգամ հաճոյքով իրենց գլուխը կը ծռեն, կը խնդան ասդին անդին զաւեշտական ոճրագործներու երեսին:

(Շար.)

(2)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ օր, երեք մեծ ժողովներ գումարուեցան Փարիզի մէջ, փոխան «անօթութեան արշաւ»ին որ արգիլուած էր ոստիկանութեան կողմէ: Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ 20,000 գործազուրկներ կը մասնակցէին ցոյցին, (9000 Սալ Հիւկէնսի մէջ, 6000 Ժաքի մէջ, 5000 Սալ Ժոռէսի մէջ): Իսկ աջակողմեան մամուլը միայն տասը հազար կը հաշուէ: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, որպէսզի բազմութիւնը չխռնուի փողոցներու մէջ, ցոյցեր կատարելու համար: Այս առթիւ, կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան, ամէնէն ծանրը՝ Քրէմլէն–Պիսէթրի մէջ, ուր ընկերվարական քաղաքապետը եւ երկու թղթակիցներ խոշտանգուեցան ոստիկաններու կողմէ: Փողոցներէն անցած ատեն, բազմութիւնը անդադար կը պոռար.— «հաց կամ աշխատանք»: Երկու կողմէն ալ մարդիկ վիրաւորուեցան: Կարգ մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Երեք ժողովներուն մէջ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.

1. Անմիջապէս հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկել, գործազուրկներուն աշխատանք նարելու համար:

2. Գործազրկութեան նպաստի սնտուկ մը հաստատել իւրաքանչիւր համայնքի մէջ, արձանագրելով բոլոր գործազուրկները, առանց ազգի խտրութեան, մէջն ըլլալով մասնակի գործազուրկներն ալ, մինչեւ որ ապահովագրութիւն հաստատուի գործազրկութեան դէմ:

3. Նպաստը աւելցնել օրական երկու փրանք:

4. Դադրեցնել գործազուրկներու դէմ հետապնդումները, դատական բռնագրաւումները, արտաքսումները եւ զանոնք ազատ կացուցանել բնակարանի վարձքէ, հատուցում տալով փոքր տանտէրներուն:

5. Ուրիշ անմիջական օգնութիւններ կազմակերպել.—ապուր, ածուխ, տաք հագուստ եւայլն:

Յետոյ պատուիրակներ ընտրուեցան, որոնք երեսփ. ժողովի խմբակցութեանց ներկայացուցին այս պահանջները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ պակսած են, այն օրէն ի վեր որ գամեր հաստատուեցան բանուկ ճամբաներու վրայ: Անցեալ օր երեսփ. ժողովին մէջ պահանջուեցաւ ջնջել այդ գամերը, քանի որ շարժավարները նկատի չեն առներ: Բայց ներքին նախարարը պատասխանեց թէ՝ 1929ին, երբ 254 գամուած ճամբաներ կային, 244 հոգի սպաննուեցաւ, իսկ 1934ին երբ գամուած անցքերը 12,000 էին, զոհերու թիւը եղաւ միայն 165: Այժմ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, գիշեր ատեն փողոցները աւելի լուսաւորելու եւ հսկողութիւնը կրկնապատկելու համար:

ԱՀՌԵԼԻ ԺԽՈՐ ՄԸ ԾԱԳԵՑԱՒ Փարիզի Ալպէռ Ա. Թատրոնին մէջ, «Հայ» թատերախաղին ներկայացման առթիւ: Ներկայացման մասնակցեցան թատրոնին տնօրէնը, հեղինակը եւ հասարակութիւնը. մէկ խօսքով՝ բոլորը, բացի դերասաններէն: Ներկայացումը մէկ ժամ ուշացաւ: Յետոյ վարագոյրը բացուեցաւ եւ տնօրէններէն մէկը երեւալով հաղորդեց թէ դերասանները կը մերժեն խաղալ: Այս խօսքերուն վրայ նոր փոթորիկ մը սկսաւ եւ շատեր սկըսան «հեղինակը, հեղինակը» աղաղակել: Դժբախտ հեղինակը, որ բոլորովին ուրիշ բանի կը սպասէր, փոխանակ ժողովուրդը հանդարտեցնելու, տաք վիճաբանութեան մը բռնուեցաւ տնօրէնին հետ: Թատերական քննադատներու երիցագոյնը սկսաւ ճառ մը խօսիլ: Ամբոխը կ'ոռնար, կը ծաղրէր, կը հայհոյէր, կը սպառնար, մինչեւ որ մէկը խելք ըրաւ վարագոյրը իջեցնելու եւ բազմութիւնը կամաց կամաց հեռացաւ, յուսախաբ եւ ուժասպառ:

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Լոյս տեսաւ երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը *հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակները»: Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆէրդովսին եւ իր Շահնամէն»: Ե. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»: Ս. ՈՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Զարիֆեան»,* Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը: *Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Աղթամարի կուլը»: ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում»:* Դր. Արծրունու յուղարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը: *ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Զինադադարի օրերուն»:* Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրութիւնները: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ *Ա. Աբեղեան, Ե. Զաւրեան, Ս. Վ.: ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝* Վ. եպ. Մանկունի՝ *«Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: ՆԿԱՐՆԵՐ:*

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք: Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք: Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis- Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին:

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ,
ՈՐ ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍ ՏԱՐԻ,

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՎԻՊԱՍԱՆԻՆ ՄԷԿ ԳՈՐԾԸ

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ԻԲՐԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԹԵՐԹՕՆ

ՖՐ. Կ ԽԱՉԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

8 ՐԻՒ ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆԻ սրահին մէջ

Métro: Champs Elysées-Clemenceau

Գեղարուեստական բաժինը ամբողջապէս մանուկներու կողմէ:

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, պար, թատերական ներկայացում եւ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ մանուկներու յատուկ:

Երախաներուն անխտիր կը բաժնուի խաղալիքներ եւ նախընթրիք:

Մուտքը՝ ձրի փոքրերուն, մեծերուն 2 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Mr. de Fleuriau, *Լոնտոնի ֆրանսական նախկին դեսպանը դասախօսութիւն մը պիտի ընէ*, Institut Catholique*ի մէջ*, 21, Rue d'Assas, *այսօր, երեքշաբթի*, 15 *յունուար, ժամը* 15*ին, հետեւեալ նիւթին շուրջ.*

«ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ԹՈՒՐՔԻԱՆ 1893ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1900, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿՐԵՏԷ»:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնս, յանուն զաղթահայ կարօտեալներու, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ յարգելի Տիկին Բէգլարեանի, որ այս տարի ալ սիրով ընդունեց նախագահել մեր մասնաճիւղի տարեկան վաճառքին, *եւ նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններով քաջալերեց մեզ: Նոյնպէս՝ շնորհակալութիւն «Յառաջ»ի խմբագրութեան որ լայնօրէն սիւնակներ տրամադրեց* պազարի *յաջողութեան համար: Ինչպէս նաեւ «Վօզրօժտէնիէ»՝ ռուսական թերթին, իր բարեկամական արտայայտութեանց համար: Մասնաւոր շնորհակալութեամբ կ'արձանագրենք մեր նուիրատուներու համառօտ ցանկը.—*

Պ. Կացայեան՝ 200 *ֆրանք, Պ. Պ. Ս. Սահակեան եւ Նատիրեան՝ բոլոր թարմ եւ ընտիր պտուղները, Պ. Բ. Թորոսեան՝ զանազան նպարեղէն թէ նուիրած եւ թէ հաւաքած է Փարիզի եւ արուարձաններու ծանօթ նպարավաճառներէն, Պ. Գ. Սարգիսբէկեան՝ թարմ սէր, «Մասիս» Թիւթիւնճեան՝ նպարեղէն, «Ֆլօրիա»ն՝ ափսէ մը կարկանդակ, Իշխան Արղութեան 25, Պ. Վաչեան 20, նուիրած են: Շնորհակալութիւն բոլոր նպարավաճառներուն, որոնք Պ. Բ. Թորոսեանի միջոցաւ նուիրած են զանազան նպարեղէններ: Ցիսունէ աւելի հոգիներ ալ փոքրիկ նուէրներով մասնակցած են: Շնորհակալութիւն մեր բոլոր անդամանդամուհիներուն որոնք նուիրելով գեղեցիկ ձեռագործներ եւ խմորեղէններ, նպաստեցին մասնաճիւղի վաճառքին արդիւնաւորման:*

Ցիշատակութեան արժանի է Սիփանի *անդամուհիներէն* Օ. *Կնեազեան, գեղարուեստական բաժնին իր սիրելի մասնակցութեամբ:*

Կնիք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶ ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Jean Goujonի սրահներուն մէջ 8, Rue Jean Goujon, Paris (8)

Թանկոյի եւ ճազի զոյգ խումբեր, ղեկավարութեամբ ծանօթ M. SL OUTZKYի (Caveau Caucasien): ջոխ պիւֆէ: Գիները բոլորին մատչելի:

Առատ գօթիյոն: Ընակնկալներ: Պարեր եւլն.: կը մասնակցին յայտնի արուեստագէտներ:

Մուտք՝ այրերու 12.50 *ֆրանք, կիներու՝* 10 *ֆրանք:*

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները՝

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Պ. Մ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, 12, rue de Pot de Fer, Paris (5). Սափրիչ Marius. 20, rue Denoyez Պէլվիլ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ծերութիւն, Ճէյմս, ամէնքս ալ գիտենք այդ բանը:

— Շուտով պիտի տեսնաս, Ֆրէնք, ըսաւ Սպիտակ Արծիւը. ու մինչ Ֆրէնք իրեն նայեցաւ՝ անիկա շարունակեց. կ'ըսեն թէ դժոխքին մէջ միշտ ամառ եղանակ կը տիրէ:

Երկուքն ալ նստան եւ սկսան իրարու նայիլ. Սպիտակ Արծիւը բնաւ աչալրջութիւնը չկորսնցուց. իր զէնքը միշտ միւսին սրտին ուղղած էր:

— Լաւ է որ ձեռքերդ միշտ աթոռին բազուկներուն վրայ դնես, Ֆրէնք, դժբախտութիւն մը կրնայ պատահիլ:

— Ձիս երախտապարտ կ'ընես Ճօն.. միշտ զգուշաւոր մէկը եղած ես:

—Ոչ միշտ, Ֆրէնք, եթէ այդպէս ըլլար, հիմակ հոս պիտի չըլլայի: Խափշիկին հետ խօսելու համար դուրս ելած գիշերս զգոյշ չգտնուեցայ:

Տասուտէրը ժպտեցաւ:

— Ոչ այդտեղ մեծ սխալ մը գործեցիր, այնպէս չէ՞, հարցուց:

— Այդ բանը ինծի տասնըհինգ տարուան բանտարկութիւն արժեց Աւստրալիական բանտի մը մէջ, ժանտակո՛ւղ:

— Դատապարտուած մէկու մը խնդիրքը շնորհելը կարծեմ ընդունուած սովորութիւն մը դարձած է:

— Նազանքով չսկսինք, Ֆրէնք: Առանց այդ դէպքը յիշելու երկուքս ալ գիտենք թէ ինչ կը մտածենք իրարու հանդէպ: Միայն մէկ բան կ'ուզեմ իմանալ, եթէ կը թոյլատրես:

— Կ'ուզեմ գիտնալ թէ այսքան տարիներ վերջը ինչո՞ւ համար յանկարծօրէն միտքդ դրիր վրէժխնդրական այս արշաւանքը: Ինծի համար սուտ կա յիմարացած մէկու մը գործը կը թուի: Շահելիք բան մը չունէիր ատկէց. քու տարիքդ մէկու մը համար ի՞նչ շահ կար Տէյվիսին, Սթալպէրկին, Մէյսընին եւ Ուայթին սպանութիւններու մէջ: Ես բան մը չեմ տեսներ: Անոնք արդէն քիչ ժամանակէն վերջին երկար ճամբան պիտի բռնէին:

Ճէյմս Հայաթ, Սպիտակ Արծիւ անունով ճանչցուած մարդը, իր զէնքը աջ ձեռքէն առնելով ձախին մէջ բռնեց:

— Սխալ գաղափար չունենաս Ֆրէնք: Ձախ ձեռքովս աւելի լաւ նշան կ'առնեմ, ըսելով սիկար մը հանեց ու վառեց:

— Ծխելու համար չէ՞ք նեղանար:

— Ես ալ պիտի ծխեմ:

— Անշուշտ. բայց իմ սիկարէս հատ մը առ: Չեմ ուզեր որ ձեռքերդ ներկայ հանդարտ դիրքէն շարժես:

Դարձեալ ձեռքը գրպանը խօթելով Սպիտակ Արծիւը ուրիշ սիկար մը հանեց եւ դէպի առաջ ծռելով ընկերոջը բերնին մէջ դրաւ:

— Ուրեմն կ'ուզես իմանալ թէ այդքան տարիներ յետոյ ինչո՞ւ համար վրէժխնդրական այս արշաւանքին բռնկրայ, հա՞, ըսաւ ի վերջոյ:

Միւսը գլխով փաստատական պատասխան տուաւ:

— Երբեք բանտարկուած ե՞ս Ֆրէնք. բայց ո՛չ, հարկաւ չես բանտարկուած: Լաւ ուրեմն, բանտը դժոխք մըն է, արդելափակուած դժոխք մը, աւելի սարսափելի մանաւանդ, երբ գիտես թէ չգործած յանցանքի մը համար հոդ կը գտնուիս:

— Անիկա քու չար բախտդ էր, Ճէյմս, ընդմիջեց միւսը. յետոյ շարունակելով, «խօսած միջոցիս սիկարս չարժելուս համար առարկութիւն մը ունի՞ս, սիկարին մոխիրները մէջ տեղ գտնուիլը խօսակցութիւնս կը դժուարացնէ:

— Ուզածիդ պէս թող ըլլայ, բայց ննդութիւն չընես: Հիմակ պիտի պատմեմ թէ ինչու սպանեցի միւսները, եւ ինչո՞ւ համար քիչ յետոյ քեզ ալ պիտի սպաննեմ, միեւնոյն ատեն աչքերս վրայէդ չպիտի հեռացնեմ:

— Լաւ Ճէյմս. ննդութիւն չպիտի ընեմ: Ժամանակս պայէն առաջ չեմ ուզեր մեռնիլ... միջանկեալ մը սակայն, որքա՞ն ժամանակ ունիմ:

— Շուտով պիտի իմանաս: Արդ, ինչպէս կ'ըսէի, բանտը դժոխք մըն է, եւ ես տասնըհինգ տարի տառապեցայ այդ դժոխքին մէջ... յետոյ ազատ արձակուեցայ:

— Այո, եւ այդ յանցանքը մենք գործեցինք, Ճէյմս, քեզ խափշիկի տեղ դնելու չէինք, ըսի այդ միջոցին որ ողաքը խափշիկի մը համար այդ բանը քեզի ընելու չէին... բայց միւսները սառըին արարածներ էին եւ բոլորովին անմեղ մէկու մը կեանքը վըտանգելուն մասին չէին խորհեր անգամ:

Շատ դիւրաւ կը նշմարուէր որ խօսողին հանդարտութիւնն ու խայթող հեգնանքը աստիճանաբար միւսին մորթին կը թափանցէր: Սպիտակ Արծիւը կը ծխէր եւ ինքզինքը կը մտանէր: Միւս մարդը դիմացինին այս արտայայտութիւնը չտեսնելու պարկաւ, բայց ներքնապէս կը հրճուէր: Անիկա երկու անգամ սիկարը բերնէն առնելով մոխիրը փչեց, յետոյ սիկարը մատներուն մէջ բռնած՝ ձեռքը աթոռին եզերքը դրաւ: Սպիտակ Արծիւը բոլոր այս շարժումները կը դիտէր, բայց կը սպասէր իր բախտին:

— Մէկ բան միայն ըսէ, Ֆրէնք, ձեր մէջէն ո՞վ սպաննեց խափշիկը:

— Անկեղծօրէն ըսելով չեմ գիտեր, Ճէյմս: Այն որ առաջին անգամ բահի հարուածը տուաւ. ամէն պարագայի ես չէի: Իրական մարդասպանը երբեք յայտնի չեղաւ:

Սպիտակ Արծիւը տխրօրէն ժպտեցաւ:

— Անշուշտ ինքզինքը յայտնի պիտի չընէր. մարդը վախցաւ որ օր մը դուրս ազատ սրիկաներդ կրնաք իր դէմ ելլել:

Ֆրէնք պատասխան չտուաւ: Մատները այլեւս սիկարին հետ չէին խաղար: Յաջողած էր վերջապէս ձեռքը աթոռին բազուկին վրայ կախել:

— Երբ բանտէն արձակուեցայ, շարունակեց Սպիտակ Արծիւը—կարծէք իր պատմութիւնը բնաւ ընդմիջուած չըլլար,—Մ. Նահանգները գացի: Միտքըս դրած էի նոր գործի սկսիլ, եւ անցեալը մոռնալ: Հոն հանդիպեցայ աղջկան մը որ կինս եղաւ, անոր սիրոյն համար ամէն ինչ մոռցայ: Ամուսնացանք, եւ տղաս մինչեւ երեք տարեկան ըլլալը, Էմիլէն եւ ինծմէ զատ ուրիշ աւելի երջանիկ արարած գոյութիւն չունէր:

Լսեց. եւ թերեւս անցեալ այդ օրերու վերյիշումն էր որ իրեն աչքերու քթթում պատճառեց: Ամէն պարագայի մէջ, պատճառը ինչ որ ալ եղած ըլլայ, միւս անձը պատեհութիւնն ունեցաւ մատները սիկարին քովէն քանի մը մատնաչափ հեռացնելու:

(Շար.)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 16 Janvier 1935

11 Րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2704

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ինչո՞ւ բաբելոն կոչեցինք այն երեւոյթը, որ համաճարակի մը պէս կը ծաւալի առենէ մը ի վեր, օրուան հոգերուն եւ տագնապներուն առթիւ:

Նախ անոր համար որ, ամէնէն բարեմիտ առաջարկին մէջ ալ, ընդհանրապէս կը պակսի հասուն գիտակցութեան կամ պատասխանատուութեան զգացումը:

Առնենք ներգաղթի պարագան:

Անոնք որ առտու – իրիկուն այս դարմանը կ'առաջարկեն, կը մոռնան շատ կարեւոր պարագայ մը,— Մեր ձեռքը չէ փութացնել կամ բազմապատկել ներգաղթը:

Չկայ մէկ հատիկ բանիմաց մարդ, որ հակառակ ըլլայ ներգաղթին: Դէպի Երկի՛ր:

Արդ, ներգաղթը կը պահանջէ պետական միջոցներ, որոնք ոչ հաւաքոյթներով կը ճարուին, ոչ ալ ժողովրդային հանգանակութեամբ:

Փորձն ալ տեսանք արդէն: Մօտ երկու տարի տքնելէ յետոյ, Փարիզի Կեդր. Յանձնաժողովը մնաց կէս ճամբան: Որքան գիտենք, հանգանակուած գումարը ոչ իսկ 200,000 ֆր.ի կը հասնի: Ուրիշ խօսքով, ոչ իսկ երկու բնակարան կրնայ շինել տալ:

Այս պայմաններուն մէջ, առտու – իրիկուն ներգաղթի ժամերգութիւն կատարէք, չպիտի կրնաք հարիւր տարագիր ղրկել Հայաստան:

Անոնք որ կը հաւատան թէ կարելի է միլիոններ հաւաքել, կա՛մ ջաղացքէն կուգան, եւ կամ ունին գաղտնիք մը որ անյայտ կը մնայ մեզի:

«Հայաստանասէր» ռամկավարներն անգամ չեն հաւատար այդ հրաշքին. եւ առենէ մը ի վեր իրենց օրկանները, մանաւանդ Ամերիկայի պաշտօնաթերթը կը պահանջեն որ ներգաղթի համար ալ պետական վարկ սահմանուի հնգամեայ ծրագրին մէջ, իբրեւ շինարարական գործ:

Կացութիւնը բոլորովին կը փոխուէր, եթէ Երեւան ընդունէր այս տեսակէտը, եւ յանձն առնէր ամէն տարի յիսուն հազար հոգի փոխադրել Հայաստան կամ սահմանակից երկիրները (ոչ թէ Տօնի Խազախներուն մէջ կամ Քըրկըզիստան):

Կրնա՞նք այս պարտականութեան լծել Երեւանը:

Պատասխանը թող տան «Հայաստանասէրները»:

×

Մինչ այդ, մենք պարտաւոր ենք անկարելին փորձել, տանելի դարձնելու համար տարագիր բազմութեանց վիճակը:

Եթէ նոյն իսկ տասը տարի տեւէ այս վիճակը, ոճիր է աչք փակել այս տարրական պահանջին վրայ:

Ատոր համար է որ, մենք անդադար կը յիշեցնենք գաղութներու ազգ. կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ շաղկապ եւ իրաւական միջոց գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

Ամփոփուելով Ֆրանսայի մէջ, ատոր համար է որ կը պահանջենք Ազգ. Խորհուրդ:

Եթէ կարելի ըլլայ սաղմնել այդպիսի Խորհուրդ մը, այն ատեն դիւրին է լուծել երկու «օֆիս»ները, ձուլել եւ կապել նոյն կազմակերպութեան հետ, իբրեւ յարաբերական դիւան:

Մենք մասնաւոր նախասիրութիւն մը չունինք այդ «օֆիս»ներուն համար: Եւ յաճախ ոչ միայն թելադրած, այլ եւ փորձեր կատարած ենք զանոնք միացնելու համար, բայց չէ յաջողած:

Միեւնոյն ատեն, չենք խնայած մեր քննադատութիւնները՝ անոնց գործունէութեան մասին: (Պիտի զբաղինք Նանսէնեան նոր տուրքով ալ, որ կը կազմէ նորագոյն վրիպումը):

Արդ, ուրիշ բան է քննադատել, միացում եւ գործ պահանջել, բոլորովին ուրիշ բան՝ ջնջել «օֆիս»ները, առանց տեղը բան մը դնելու:

Որովհետեւ, անոնց հետ կապուած գործերը կան ու կը մնան, աւելի քան երբեք:

Գալով բանուորական ձեռնարկներուն, մենք առաջինն էինք որ, ամիսներ առաջ, թելադրեցինք անոնց ներքին կազմակերպութիւնը, իրենց իրաւունքներուն եւ արհեստակցական շահերուն պաշտպանութեան համար:

Այդ առթիւ, բացատրեր էինք թէ կան հոգեր ու գործեր, որոնք միայն բանուորներու ձեռքով կրնան հետապնդուիլ:

Դժբախտաբար, թիւրիմացութիւնը եւ անհասկացողութիւնը այս ճակատն ալ պղտորած են:

Տեսականօրէն եւ տեղ – տեղ գործնապէս մարզանքներ կը կատարուին, եղած – չեղած օրկաններու տեղ բանուորական կազմակերպութիւններ հաստատելու, օգտուելով օրուան տագնապներէն եւ ուրիշ երեւոյթներէ:

Չենք ուզեր հետաքրքրուիլ այս ներշնչման աղբիւրներով: Բայց գիտենք թէ այս նոր ռազմավարութեան ետին ապաստանած են արագիլի պէս թաղուած ոտքեր ու գլուխներ, անհատ կամ խմբակցութիւն:

Կարճ խօսք,— կազմեցէք բանուորական միութիւններ՝ արհեստակցական հիման վրայ: Բայց, մի փորձէք մէկը միւսին տեղը դնել, ազդեցութեան պայքար մղել կամ քաղաքականութիւն խաղալ:

Ընդհակառակն, իբրեւ աշխատաւորներ, ամէնէն առաջ ձեր շահը կը պահանջէ որ ունենանք ամուր, ներկայացուցչական եւ կենդանի Ազգ. Խորհուրդ մը, մէկ սեղանի վրայ ամփոփելու համար բոլոր հոգերն ու գործառնութիւնները:

Նոյն իսկ Երեւանի շահը կամ ներգաղթը ա՛յս կը պահանջեն բոլորէս, առանց խտրութեան:

Շ.

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՇԱՀԵՑԱՒ ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

90 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

200,000 ՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒ ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՑՈՅՑԸ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, յունուար 13ի հանրաքուէն շահած է Գերմանիա, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: Ահաւասիկ պաշտօնապէս հաղորդուած արդիւնքը.—

Արձանագրուած քուէարկուներ	539,541
Մասնակցողներ	528,005
Գոյավիճակի պահպանման համար	46,513
Ֆրանսայի համար	2,124
Միացում Գերմանիոյ	477,119

Ուրեմն քուէներու համեմատութիւնն է.— Ներկայ վիճակի պահպանման համար՝ 8·87 առ հարիւր, Ֆրանսայի կցման համար՝ 0,4, Գերմանիոյ հետ միացման համար՝ 90,08 առ հարիւր: Քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը՝ 97,9 առ հարիւր:

Այս արդիւնքին վրայ, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը անմիջապէս նիստի հրաւիրուեցաւ եւ իր պաշտօնական որոշումը պիտի տայ այս շաբթու: Իշխանութեանց փոխանցումը չի կրնար մէկ ամիսէն աւելի տեւել:

Տրուած որոշման համաձայն, այս արդիւնքը հաղորդուեցաւ երեքշաբթի առտու ժամը 7ին, թէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ թէ ի լուր աշխարհի, բայց առտուան թերթերը արդէն չէին ծածկած Գերմանիոյ յաջողութիւնը, 65, 75, նոյնիսկ 80 առ հարիւր հաշուելով մեծամասնութիւնը:

Ինչպէս կատարուեցաւ քուէհամարը

Կիրակի օրուան քուէարկութենէն յետոյ, երկուշաբթի ժամը 5ին սկսաւ քուէհամարը, որ տեւեց մինչեւ առտու: Այս առթիւ, իրազեկներ դիտել կուտան թէ նացիները շատ լաւ կազմակերպած էին հանրաքուէն, շարժման մէջ դնելով նոյնիսկ հաշմանդամները եւ պառաւները, եւ արծարծելով գերմանական զգացումները:

Քուէհամարի գործողութիւնը սկսաւ հանրաքուէի յանձնաժողովի նախագահին, շուէտացի Ռոտէի մէկ յորդորականով: Պողպատեայ քուէտուփերը դրուեցան սեղաններու վրայ, կնիքները քակուեցան եւ տուփերը բացուեցան: Նախ համրուեցան ձրգուած պահարանները, բաղդատելու համար մայր տոմարի արձանագրութեանց հետ, ապա տեղի ունեցաւ ցուցակագրումը: Արգիլուած էր որ եւ է լուր տալ, եւ բոլոր պաշտօնեաները գաղտնապահութեան երդում բրած էին: Քուէները համրողները միայն իրենց կարդացած շրջանին արդիւնքները կրնային գիտնալ, իսկ բուն յանձնաժողովը առտուան դէմ էր որ իմացաւ արդիւնքը: Քուէհամարի պաշտօնատունը, Վարթպուրկի դահլիճը գիշեր – ցորեկ հսկողութեան տակ էր: Միջազգային, բայց առաւելապէս անգլիացի զինուորներ դիրք բռնած էին սուիններով, իսկ գնդացիրներ եւ արտասովոր կազի գործիքներ հաստատուած էին շէնքին բոլորտիքը, որպէսզի չփորձուի գողնալ կամ խորտակել քուէտուփերը: Բոլոր անոնք որ քուէհամարի սրահը կը մտնէին եւ 400 թղթակիցներ խիստ խուզարկութեան կ'ենթարկուէին, որպէսզի զէնքեր պահած չըլլան: Մասնաւորապէս կը վախցուէր թէ ռումբ կը նետուի:

Աննկարագրելի խանդավառութիւն Սարի եւ Գերմանիոյ մէջ

=o·o=

ՀԻԹԼԵՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Հանրաքուէին պաշտօնական արդիւնքը հազիւ ծանուցուած, աննկարագրելի խանդավառութիւն մը համակեց վիճելի երկրամասը եւ ամբողջ Գերմանիան: Վարչապետ Հիթլէր անմիջապէս անթելին գլուխը անցնելով, հետեւեալ յայտարարութիւնն բրաւ.

— «Զայներու հարիւրին 90·5ը արտայայտուեցան ի նպաստ հայրենիքին, ապացուցանելով իրենց հաւատարմութիւնը իրենց առաջնորդին: Ամէն մէկը սրտանց կատարեց իր պարտականութիւնը: 92 տարեկան ծերունի մը երկար նամբայ կտրեց ոտքով, իր քուէն տալու համար Գերմանիոյ: Մինչեւ հեռաւոր Չինաստանէն եկան քուէ տալու Մեծն Գերմանիոյ համար: Տասներինգ տարուան անարդարութիւն մը վերջ գտաւ: Վերջացաւ Սարի մեր հայրենակիցներուն երկար տառապանքը եւ անոնց ուրախութիւնը ամբողջ գերման ժողովուրդին ուրախութիւնն է: Լարուած վիճակ մըն է որ կ'անհետանայ Եւրոպայի մէջ: Յունուար 13ով կ'անհետանայ վիճակ մը որ սկսած էր քսան տարի առաջ: Ձեր վիճը, Սարցիներ, թոյլ կուտայ ինծի յայտարարելու հանդիսաւորապէս.

— «Ձեր Գերմանիոյ վերադարձով, մենք այլ եւս հողային պահանջներ չունինք Ֆրանսայէն: Մենք կ'ուզենք իրաւունքներու հաւասարութիւն ստանալ Գերմանիոյ համար. բայց նաեւ կ'ուզենք իրականացնել ազգերու համերաշխութիւնը»:

Տոքթ. Կէօպէլս, փրոփականտի նախարարը, իր կարգին նառ մը խօսելով, ըսաւ.

— *«Հազարաւոր այրեր եւ կիներ, ամէն դասակարգէ եւ ասպարէզէ, ապացուցին իրենց գերման հայրենասիրութիւնը: 15 տարուան ճակատամարտ մը կը վերջանայ Գերմանիոյ յաղթանակով: Իբրեւ փրոփականտի նախարար կը հրաւիրեմ ժողովուրդը դրօշներ պարզել եւ կէս ժամէն ամբողջ երկիրը վերածել դրօշներու ովկիանոսի մը:*

Բոլոր համալսարաններուն մէջ արարողութիւններ պիտի կատարուին. բոլոր հանրային հրապարակներուն վրայ վիթխարի ցոյցերով պիտի մեծարուի Սարի հայրենասիրութիւնը եւ հաւատարմութիւնը գերման պետութեան:

Պաշտօնական աւետիսին հռչակումէն շատ առաջ, առտուան ժամը 5ին, ամբողջ Սարի ժողովուրդը ոտքի ելած էր: Բոլոր դպրոցները փակուեցան, աշխատանքները դադրեցան, եւ երկու հարիւր հազար քաղաքացիներ դէպի գլխաւոր քաղաքը՝ Սարպրուք խուժեցին, դրօշակներով, նուագախումբով եւ խորհրդանշաններով: Փողոցները կը թնդային «Կեցցէ՛ Հիթլէր» աղաղակներով Ընդհանուր աղմուկին վրայ, բոլոր կ'երգէին Սարի քայլերգը.—

Սարը գերմանական է, միշտ գերմանական,
Գերմանական է մեր գետին ափը,
Յաւիտենապէս գերմանական՝ իմ ծննդավայրս, իմ ծննդավայրս
Գերման՝ մինչեւ գերեզման, աղջիկն ու մանչը,
Գերման՝ լեզուն եւ գերման՝ երգին կանչը,
Գերման՝ լեռներու սեւ գանձը, լեռներու սեւ գանձը:

Երեքշաբթի առտուն կանուխ, քուն չունէր նաեւ Պերլինը: Շատեր զրաւի բռնուած էին մինչեւ հարիւրին 80 յաղթանակ նախատեսելով: Երբ արդիւնքը պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ, աննախընթաց խանդավառութիւն մը պայթեցաւ ամբողջ երկրին մէջ: Անմիջապէս փակուեցան բոլոր դպրոցները, գրասենեակներն ու խանութները: Զայնասփիւռ գործիքները անընդհատ կը բանէին, ցնծութեան փոթորիկ մը բարձրացնելով երկրին մէկ ծայրէն միւսը:

Եկեղեցիներու կոչնակներն ալ շարժման մէջ դրուած էին, ողջունելով «վերագտնուած եղբայրները»: Դրօշակի կերպաս չէր մնացած Սարի խանութներուն մէջ, եւ մարդիկ իրար կը հրմշտկէին Գերմանիոյ մէկ ծայրէն միւսը, կտոր մը նարելու համար: Կեռ խաչերով խորհրդանշանները եւ լապտերներն ալ ձեռքէ ձեռք կը խլուէին: Ամբողջ խանութներ պաշարման ենթարկուած ըլլալով, ստիպուեցան փակել դուռները, բայց վաճառումը կը շարունակուէր փողոցներու մէջ:

Սարպրուքի փրանսական հիւպատոսարանը պաշարուած էր եւ պաշտօնեաները չէին կրնար հասնիլ, անցագիր նարելու համար հեռացողներուն: Ինչպէս գրած էինք երէկ, առնուազն 25,000 հոգի պիտի հեռանան Սարէն, վախնալով փոխվրէժէ կամ այլ եւս անտանելի գտնելով իրենց վիճակը: Սահմանագլուխի փրանսական իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առած են, փախստականներու ընդունելութեան համար: Ներքին նախարարութիւնը տեղ պատրաստած է մինչեւ 30,000 հոգիի համար: Եկողները 48 ժամէն աւելի չպիտի կրնան մնալ եւ պիտի առաջնորդուին դէպի հարաւ – արեւմուտք, մասնաւորապէս Թուլուզի եւ Պոռտոյի շրջանները, պատսպարուելու եւ հողագործական աշխատանքներու կապուելու համար:

ԴԻՄՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՃՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Աշխատանքի նախարարութեան, եւ անոր ուշադրութեան յանձնեց գործազրկութեան տագնապին սաստկացումը, որ կը սպառնայ թշուառութեան մատնել հազարաւոր բանուորներ: Պատուիրակութիւնը մասնաւորապէս խնդրեց որ բացարձակապէս արգիլուի որ եւ է շեղում՝ աշխատանքի օրինաւոր տեւողութենէն եւ խստօրէն յարգուի օրական ութժամի կանոնը: Նախարարը հաւաստեց թէ այս խնդիրը իր մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւած է եւ թէ կառավարութիւնը շուտով պիտի նշդէ իր դիրքը: Խօսակցութեան ընթացքին, պատուիրակութիւնը թելադրեց մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմել, քննելու համար թէ ինչպէս կարելի է կրճատել աշխատանքի օրինական տեւողութիւնը, զանազան ճարտարագործութեանց մէջ, որպէսզի գործ ճարուի ուրիշներու: Յետոյ դիտել տուաւ թէ առտնին աշխատաւորները կը զրկուին ընկերային ապահովագրութեան բարիքներէն, մասնաւորապէս Լիոնի շրջանին մէջ:

Այս առթիւ աշխատանքի նախարարը հաւաստեց թէ Սիթրօէնի բանուորները պիտի օգտուին գործազրկութեան նպաստէն եւ գործարանները աշխատանքը պիտի վերսկսին աստիճանաբար:

⁂ Ուրիշ պատուիրակութիւն մը, որ ընտրուած էր գործազուրկներու շաբաթ օրուան ժողովներուն մէջ ընտրուած ներկայացուցիչներէ, ներկայացաւ աշխատանքի նախարարին, բայց այս վերջինը բացակայ ըլլալով, ընդունուեցաւ դիւանապետին կողմէ: Պատուիրակութիւնը ներկայացուց քուէարկուած պահանջները, դիւանապետը պատասխանեց թէ իր իրաւասութենէն վեր է պատասխանել: Գաւառի պատուիրակները գոհ չմնացին այս պատասխանէն եւ պահանջեցին որ ընդունուին նախարարին կողմէ: Այս առթիւ բազմաթիւ փաստեր ներկայացուցին, պարզելով գործազուրկներու թշուառութիւնը: Դիտել տուին թէ կան նահանգին մէջ 3 – 4 զաւակի տէր գործազուրկներ օրական 9 փրանք նպաստ կը ստանան, թէ Պիարիցի քաղաքապետը բոնի աշխատանք հաստատած է գործազուրկներուն համար, չորս – չորս ժամ աշխատցնելով առտուն եւ կէս օրէն վերջը:

Դիւանապետը պատասխանեց թէ նախարարը արդէն իսկ խորհրդարանին յանձնած է օրինագիծ մը, արգիլելու համար բոլոր շեղումները՝ աշխատանքի տեւողութեան մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐԸ ԵՒ ՕՏԱՐ «ԳԻՏՈՒՆ»ՆԵՐԸ

Անոնք կան, գոյութիւն ունին, մինչ թէ օտար անունի տակ։ Ամերիկայի «Հայ Վաստակ» պարբերականին մէջ ողբացեալ Գեղամ Շողակաթ շատ հիւթեղ ու պատկերազարդ յօդուած մը հրատարակեց այս մասին։ Եւ սակայն, հակառակ անոր որ Հայուն հանճարը եւ ձեռներէցութիւնը մեծ դեր ունեցած են գորգի ասպարէզին մէջ, գերի ժողովուրդ մը ըլլալով մեր արտադրութիւնները ուրիշ ազգերու անունով են մկրտուած։ Ու մինչեւ այսօր ալ այդ օտար անուններով կը ճանչցուին անոնք։

Առաջին անգամ որ Եւրոպա ոտքդրի, հայ «չէրչի»ի մը կրպակին մէջ գորգեր նայեցայ։ Թէեւ Թրքախօս, սակայն անմիջապէս սիրուն կտոր մը փռեց առջիս, ցուցնելով վրայի հայերէն գրուածքը, «Խաչ օգնեա ինձ»։ Մեր գիրերով։ Անկէ յետոյ յաճախ առիթ ունեցայ այդպիսի գոհարներու վրայ հիանալու։ Ու մանաւանդ սորվեցայ որ հայ վաճառականները շատոնց լուր ունին հայ գորգերու գոյութենէն եւ անոնց ընտիր եւ ազնուական տեսակէն, սակայն բերան չեն բանար ըլլայ յաճախորդի առջեւ, ըլլայ հրապարակաւ, զանոնք ծանօթացնելու համար, գուցէ պապանձումէ վախնալով… ։

Ու այսպէս, հայ գորգերը, փոխանակ իրենց իսկական անուններուն, կը քշուին օտար անուններու տակ, եւ այն ալ Հայու ձեռքով։ Եւ օտարին կ'երթայ այն պատիւը որ մերն է, հայ հանճարին ու ձեռներէցութեան պատիւը։ Գորգի պատմութիւնը ուսումնասիրողներ այդ արուեստին կատարելագործումին մէջ Հայերուն մեծ դեր կը վերագրեն։ Անոնք քրիստոնէական Թուականին եւ հայերէնով վերտառութիւններ գտնելով փոխանցման շրջանի գորգերուն վրայ, որոնք օղակ կը կազմեն գորգի պատմութեան մէջ, գտնելով նաեւ դրոշմ մը հայ հարազատ ու ինքնատիպ արուեստին, կուգան այդ եզրակացութեան։ Միայն այդպիսի գորգեր քիչ, կամ շատ քիչ թիւով են պահպանուած։ Զենք զարմանար, իրենք, այս ճիւղով զբաղած գիտուններն ալ պէտք չէ զարմանան, տեղեկանալով արշաւներուն որոնք մեր երկիրը այնքան յաճախ թալաներ ու անապատի են վերածեր դարերու ընթացքին, ինչպէս երէկ։

Այս գիտուններէն ոմանք սակայն, անբարեխիղճ պնակալէզներ կամ հարէմներու հրապոյրէն շլացած հաճոյամոլ ձրիակերներ, այդ պատիւը մեզմէ առնելով կ'ուզեն Թուրքին տալ, իրենց նեցուկ ունենալով անշուշտ լռակեաց հայ «չէրչի»ները։ Ընդհանրապէս թռուած դզումներ են այս երկրորդ կարգի գիտունները, իրենց երկրին մէջի մրցումէն խոյս տուող եւ անոր չդիմացողներ, որոնք Արեւելք կուգան դիւրին որս եւ աժան արկածախնդրութիւն փնտռելու։ Արեւելքի ժողովուրդները յետամնաց են, կը մտածեն անոնք, ուստի ինչքան ալ ապուշ եւ մեր երկրին մէջ անպէտ, սակայն առաջին նաւահանգիստը ցամաք ելած ատեն մենք պիտի կրնանք մեր գրպանները լեցնելով Եւրոպա վերադառնալ, այնուհետեւ հանգիստ ապրելու համար։

Արդարեւ ձրի հաշիւ։ Եթէ տեղեակ ըլլային սակայն արեւելեան առածին, թէ տունի հաշիւը շուկան չանցնիր։ Ու կուգան. եւ ի՛նչ տեսնեն։ Իրենց երեւակայածին ճիշդ հակառակը։ Ցոյներ եւ Հայեր զիրենք կը կլեն տապկած ոսկեձկնիկներու պէս։ Ահաւասիկ յուսախաբ կ'ըլլան եւ յունատեաց կամ հայատեաց։ Կեանքի եւ պրուստի պայքար է այս, եւ Հայն ու Ցոյնը շատ լաւ կ'ընեն եւ իրաւունք ունին։ Հիմա որ Եւրոպա ենք, այս վերջինները մեզի խեղ ու մեղր հրամցնելով դահլիճներու մէ՞ջ կը հիւրասիրեն… Միւս կողմէ, սակայն, խորամանկ վայրենին, որ Թուրքն էր մինչեւ երէկ, աշխարհի յանին անգէտ պաշտօնեայ մը առաւելն եւ կամ ծոյլ պէյ էֆէնտի, անոնց երեսին խնդալով սուրճ մը կը հրամցնէ եւ ահա եղան Թրքասէր։

Վերոյիշեալ մասն գիտուններէն մին, որ բախտ է ունեցեր, կ'անցնի Պոլսէն Պաթում ու Թաւրիզ, ուր գերման փեթակ ընկերութիւնը գորգի գործարաններ ունի, կ'ըլլայ պաշտօնեայ ու կը հարստանայ, եւ ահա եղաւ գորգի մասնագէտ։ Ու երբ 1918ին Գերմանացիները ամէն տեղէ իրենց երկիրը քշուեցան, տունը նստած գորգի վրայ գիրք մը կը գրէ ան։ Արդարեւ մեծ յանդգնութիւն, որովհետեւ բանէ լուր չունի։ Կարգ մը ճամբորդական տպաւորութիւններ, գորգի հաւաքածոյի մը պատկերներն ու նկարագրութիւնը, եւ ահա գիրուկ հատոր մը ձեզի, գինն ալ շատ փոքր, միայն 400 ֆրանք… Անո՞ւնը։ Բայց ես պարտաւոր չեմ ամէն նետող բոնոգի անունը Հայուն հրամցնելու, մանաւանդ եթէ անոր նետածը մեզի կը զարնուի։

Բարեբախտաբար գիրքը անմիջապէս կ'արժեզրկուի,— Գերմանացիները գիտական դաստիարակութիւն ունեցող ժողովուրդ են եւ «լօլօ» չեն կլլեր— եւ գրավաճառ մը զայն քառորդ գինով վրաս կը ձգէ, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ այս անգամ ծանօթութեան։— «Սխալ է, կը գրէ ան, հայկական անունի, աղօթքի կամ թուականի գոյութենէն հին գորգերուն վրայ, խաբուելով ենթադրել թէ անոնք հայկական են եւ գորգի զարգացումը Հայերուն վերագրել։ Պարզապէս առեւանգուած հայ կիներու հիւսած գորգերն են անոնք, որոնք հարէմին մէջ սորվեցան այդ արուեստը։ Եւ որովհետեւ հոգիով քրիստոնեայ մնացին, ատկէ յիշեալ նշանները»։ Պիտի ըսէք, հապա հայկական արուե՞ստը ուր գնենք ատոնց վրայ, արուեստ, որ մէկ օրէն միւսը չի բուսնիր։

Նպատակս եղաւ ցուցնել թէ դզումի տեսակները քանի մը օր Արեւելք շրջելէ ետք գիրք կը գրեն մեր արժանիքով եւ աշխատութիւնով ստեղծած արուեստի իրերուն վրայ եւ մեր երեսին ցեխ ալ կը նետեն, իսկ Հայերը, որ մինչեւ այսօր այս արուեստով զբաղողներուն գլխաւորն են ամէն տեղ եւ գորգի հմուտ ու քաջածանօթ վհուկներ, մէկզի թողունք երկու տող կամ գրքոյկ մը գրելը այս գետնին վրայ, իրենց արտադրած արուեստն իսկ երբ օտարինը կը վաճառեն։

Դուն քուն, բախտդ արթուն, կ'ըսէ առածը, եւ անաչառ գիտուններ մեզի կ'ընեն արժանի պատիւը։ Գորգի ծանօթ ամենահին նմոյշները Գոնիայի Ալաէտտին մզկիթին մէջ գտնուող բեկորներն են։ Ասոնք նախնական արուեստով մեծագոյն բաներ են, սակայն հանգոյցով շինուած, ուր տեղ տեղ իբրեւ զարդ տարբեր գոյնով կէտեր կան միայն։ Ասիկա արուեստին սկիզբն է։ Անկէ վերջ թելին ծայրը կը կորսուի սակայն մինչեւ 16րդ դար, ուր գորգը իր ամենաբարձր կատարելութեանն է հասած։ Ամէն ճամբայ Հայաստանէն կ'անցնի, ու գորգն ալ անցաւ անկէ։ Գոնիայի բեկորներէն մինչեւ Սպահանի տիեզերահռչակ հրաշալիքները կարելի չէ ուրանալ։ Ուրիշ միջին ճամբաներէ պէտք է անցած ըլլայ ան, մինչեւ իր կատարելագործութիւնը։ Ահաւասիկ այդ միջին ճամբուն վրայ կեցողները մենք ենք, Հայերս, որ արուեստը զարգացուցած ենք մեզի, մեր ցեղին յատուկ ժրաջանութիւնով, եւ օտարները կը հաստատեն այս բանը։

Բայց ինչ որ անոնց տեսողութենէն առայժմ վրիպած կը թուի, այն է որ Սպահանի հրաշալիքներն ալ մեր գործն են։ Արդարեւ 16րդ դարուն Շահ Աբբաս բազմահազար Հայեր բռնի Պարսկաստան տարաւ, անցընելով Արաքսէն, — «որոնց կէսին դիակները լաստ եղան միւս կէսին համար ափունքն հասնելու», կը գրէ Դանիէլ Վարուժան, «Ցեղին սիրտ»ին մէջ (Արմենուհիի)։

Շահ Աբբաս գաղթեցուց այդ ճարպիկ եւ ձեռներէց Հայերը, որպէսզի անոնք Իրանի մէջ առեւտուրը եւ արուեստները զարգացնեն, կը վկայէ պատմութիւնը։ Ահա անոր իշխանութեան օրով ալ գորգը իր ամենաբարձր կատարելութեան հասաւ։ Ո՞վ կրնար այդ կատարելագործութիւնը գլուխ հանել։ Մինակ ան, որ անկէ առաջ նուազ կատարեալները արտադրած էր։ Ահաւասիկ, գորգի արուեստը կատարելագործող գերազանց բարձրութեան մը հասցնողը մենք ենք, Հայերս։ Մենք կուեցինք անոր ոսկեդարը։ Ու այսօր այդ արուեստի երկիրը աշխարհի չորս ծայրերը կ'երթան հիացում ու արժէք գտնելով, հայկականէն զատ ուրիշ ամէն անունի տակ։ Պատասխանատուն մենք ենք, Հայերս։ Որովհետեւ գորգերը տարածող եւ զանոնք վաճառողները նորէն բոլորէն առաջ եւ ամէնէն շատ մենք ենք։

Ներկայիս, Հայաստանի մէջ, հայկական գորգերու համար նոր դարաշրջան մըն է բացուած։ Մեր պզտիկ հայրենիքը, իր վերելքին հետ զուգահեռական եւ ուրիշ համահայկական արուեստներու կարգին, չէ մոռցած այս հին հայ արուեստին ալ ուշադրութիւն դարձնել։ Հոն, կը շինուին հիմա հայ մեծ վարպետներու հսկողութեան տակ, որոնք երէկ դեռ օտար տէրերու հաշուին կ'աշխատէին Փոքր Ասիոյ մէջ, նոր հայկական գորգեր հին հայ ոճով։ Միայն երանի թէ գոյներուն աւելի ուշադրութիւն դարձնէին, գործածելով իսկական գոյներ եւ ոչ թէ անիլինի գոյներ, ու շինէին նաեւ մեծ գորգեր ալ։ Մենք այս գորգերը քանի մը տարի առաջ ողջունեցինք հայրենաբաղձ անհատնում կարօտով Եւրոպայի վաճառատուներուն ցուցափեղկերուն մէջ։ Օտարներն էին կրկին, որ զանոնք առաջ քաշելու նախաձեռնութիւնն ունեցան, վրան գրելով «Երեւան», իբրեւ գորգի անուն։ Դիւրայոյզ մարդ եմ։ Ուրախութիւնս մեծ էր։ Վազեցի ալեհեր հայ գորգավաճառի մը կրպակը՝ աւետիսը տալու։

— «Գիտեմ, ըսաւ պաղ անտարբերութիւնով, նո՞ր կ'իմանաս։ Իմ ցուցափեղկիս մէջի սա գորգն ալ Երեւան է»։ Նայեցայ։ Իրօք։ Միայն թէ օտարը անոր վրայ Հայ անունը գրած էր, իսկ Հայը ոչինչ …

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԵՐԷ՞Կ ՃԻՇԴ ԿԸ ԽՕՍԷԻՆ ԹԷ ԱՅՍՕՐ…

(Պ. Հ. ԵՐՈՒԱՆԴԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ)

Կիրակի երեկոյ Փըթի Ժուռնալի մեծ սրահը լեցուն էր։ Եկած էին ունկնդրելու Հայաստանէն նոր վերադարձած Պ. Հրաչ Երուանդը, նախագահութեամբ Պ. Արշակ Զօպանեանի։ Հայաստանի վերելքն ու ներքին կեանքը կրնայ հեռուէն դիտել իւրաքանչիւր մարդ, երբ պայծառատեսութիւն ունենայ։ Սակայն տարբեր է, երբ «ուխտագնաց» մէկը կը պատմէ իր աչքերով տեսածն ու ականջներով լսածը։ Որովհետեւ կան բաներ, որոնք հեռուէն չեն տեսնուիր։

Այս խօսքերով կատարեց բացումը Պ. նախագահը։ Պ. Հրաչ Երուանդի զեկուցման առաջին մասը նորութիւն չէր բոլոր անոնց համար, որ կանոնաւորապէս կը հետեւին խորհրդային մամուլին։ Իսկ երկրորդ մասը, ճիշդ է որ «հեռուէն շատերը չեն տեսներ»։ Նոյն իսկ չեն տեսած անոնք որ երկու տարի առաջ Հայաստան այցելեցին ու նոյն բեմէն Խանջեաններու գովքը երգեցին։ Չեմ կարծեր, թէ Պ. Զօպանեան հաճոյքով կ'ունկնդրէր իր ընկերոջ զեկուցման երկրորդ մասը։

Պ. Հրաչ Երուանդ, որ ամերիկեան հպատակ է, նախ պատմեց ճամբորդութեան դիւրութիւններու մասին։ Ըսաւ թէ խորհրդային սահմանը անցնելու ատեն, ճամբորդը մաքսային եւ ոստիկանական խիստ քննութիւններու չենթարկուիր, վակոնները տաք են եւ մաքուր, Երեւանի հիւրանոցը այնպէս մաքուր է եւ օժտուած ամէն յարմարութիւններով, լեզուական դժուարութիւններ չկան եւ «Թուրիստ»ի տրամադրութեան տակ են պաշտօնական թարգմանները։

Ինքը Հայաստան եղած է ութ տարի առաջ։ Համեմատութեան դնելով, այսօր մեծ փոփոխութիւններ կը տեսնէ։ Նախ, բնակարանային շինութեան մէջ։ Թէեւ բաւարար չափով բնակարաններ չեն շինուած, բայց եւ շատ բան եղած է։ Ճիշդ է սակայն, որ բնակարանային շինարարութիւնը կեդրոնացած է միայն մայրաքաղաքին մէջ եւ նոր ու հոյակապ շէնքերուն կից կը մնան հին եւ խարխլած տուներ, որոնք փայտէ նեցուկներով կը պաշտպանուին։ Թէեւ երեկոյեան մութին, երբ Քանաքեռի բարձունքէն կը դիտէք լուսաւորուած Երեւանը, այդ տարբերութիւնն ու հակասութիւնը չի տեսնուիր։

Հայաստանի ելեկտրականացումը մեծ չափերով յառաջ կը տարուի։ Զորագէսը եւ Քանաքեռգէսը մեծ հեռանկարներ կը բանան երկրի համար. մանաւանդ, երբ 1945ին ամբողջանայ նաեւ Սեւանայ լճի օգտագործման հոյակապ ծրագիրը։

Երկրի ճարտարարուեստացումը մեծ թափով յառաջ կը տարուի։ Հայաստանն ունի ծխախոտի գործարան, գինիի եւ պահածոներու գործարան, կրաղիւսի եւ կղմինտրի գործարաններ, գորգագործութիւն եւ մետաքսի հիւսուածք եւ, վերջապէս, կը կառուցուի արհեստական ճղախէժի մեծ գործարանը, որ Խ. Միութեան մէջ առաջինը պիտի հանդիսանայ։ Հայաստանն ունի նոյնպէս քարի ամէն տեսակները սկսելով մարմարիոնէն եւ հանքային բուժիչ ջուրեր (Արզնի)։

Գիւղատնտեսութիւնը Հայաստանի մէջ նոյնպէս յառաջդիմած է։ Գիւղատնտեսութեան մէջ կը կիրառուի կոլխոզային ձեւը, որ ընդգրկած է գիւղական տնտեսութիւններու խոշորագոյն մասը։ Հաւաքական տնտեսութիւններու շուրջ (կոլխոզ) դասախօսը չուզեր տեսաբանական հարցեր շօշափել։ Միայն թէ անհրաժեշտ էր, որ յետամնաց ու աղքատ հայ գիւղացին իր տնտեսութիւնը գիտական եղանակով մշակէր ու մեքենայացնէր։ Այն կոլխոզականը, որ որակով եւ քանակով շատ աւելի բերք կը յանձնէ պետութեան, աւելի շատ աշխատավարձ կը ստանայ։ Այս տարի եղան գիւղացիներ, որոնք մինչեւ 30.000 ր. (7—8000 ֆրանք) շահ ապահովեցին։ Երկու տարի առաջ գիւղին մէջ տիրող անօթութիւնն ու տնտեսական մղձաւանջը (զորս սակայն Պ.Պ. Զօպանեան ու Կիմիւշկէրտանը չէին տեսած, Ա. Ա.), այլեւս գոյութիւն չունին։

Այսօր Հայաստանի մէջ կենսամթերքներն աւելի առատ են, հացի խանութներու առջեւ մեծ կարգի սպասել չկայ, մարդիկ հագուած են աւելի մաքուր եւ կուշտ փորով հաց կ'ուտեն։ Հայաստանի մէջ կայ թատրոն, օփերա, սինէմա, մշակութային կեանք եւ նոյն իսկ գիւղական խրճիթներուն մէջ՝ ռատիօ։ Մէկ խօսքով, տնտեսութիւնը յառաջդիմած, կենցաղը բարելաւուած եւ մշակոյթը վերելքի մէջ է։ Երեւանի մատենադարանը Խ. Միութեան մէջ չորրորդ տեղը կը գրաւէ. երկիրը ունի երկու հարուստ թանգարաններ, դպրոցներու հսկայ ցանց ու բարձրագոյն կրթարաններ։

Հայաստանի շինարարութիւնը յառաջ կ'երթայ յեղափոխական թափով։ Անգործութեան վախ չկայ։ Մարդիկ մտահոգ չեն վաղուան գալիքով։ Ընդհակառակն, լեցուն են վառ յոյսերով ու լաւագոյն սպասելիքներով։ Ուրախալին այն է, որ յեղափոխական «ձախ հիւանդութիւններ» կը մոռցուին ու առողջ տեսութիւնը կը գերիշխէ։ Համալսարաններու մէջ ուսանողներ կ'ընդունուին, առանց նկատի առնելու անոնց ընկերային ծագումը, երախաներ այլ եւս դպրոցէ դուրս չեն մնար իրենց ծնողներու գործած յանցանքներու պատճառով։ Հայոց պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը, որ վտարուած էին դպրոցներէն, այժմ պարտադիր առարկաներ են։ Ուսանողութիւնն ու աշակերտութիւնը կարգ ու կանոնի տակ են դրուած եւ կը յիշեցնեն նախայեղափոխական օրերը։ Տպագրական ու հրատարակչական գործը մեծ թափով կը յառաջդիմէ։ «Խ. Հ.» թերթը մինչեւ 35.000 (?) (8000ի հասցնելու համար քէմփէյն բացուած էին, ինչպէս կը գրէր նոյն թերթը.— ԽՄԲ.) օրինակ կը տարածուի, իսկ գրողներու եւ հեղինակներու գրքերը 4—5000 օրինակ կը սպառի, Մելքոնեան ֆոնտի դրամով երկրորդ մեծ տպարանը կը շինուի, կը հիմնուի պատմագիտական եւ հայագիտական կաճառ, ուր 15 ուսանողներ կը պատրաստուին հին գիտնականները փոխարինելու, ակադեմական Թամանեանի ծրագրով պիտի կառուցուի Աշխատանքի տունը, որ իր գեղեցկութեամբ ու ճարտարապետութեամբ աշխարհի մէջ միակը պիտի ըլլայ եւն.։

Նուպարաշէնը եւ միւս նոր աւանները շինուած են շատ լաւ, յառաջադէմ տնտեսութիւն եւ ճարտարարուեստ ունին (գորգի եւ գուլպայի արհեստանոցներ)։ Կը ծրագրուի այդ աւաններուն համար մասնագիտական մէկ մեծ ինստիտուտ հիմնել։

Հայաստան իր տնտեսութիւնը կը վարէ համաձայն Մոսկուայի ծրագիրներուն։ Բայց մեր երկիրը, այդ ծրագրէն դուրս եւ իր զոհողութեանց գինով, ձեռնարկած է Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղագծի կառուցման, որ տնտեսական եւ ռազմական խոշոր նշանակութիւն ունի։ Հայաստանի արտադրական ուժն այնքան է բարձրացած, որ եթէ այսօր ի վիճակի է կերակրելու մէկ միլիոն մարդ, 5 տարի յետոյ կը կերակրէ 2—3 միլիոն մարդ… Այսօր ապահովուած է Հայաստանի եւ ժողովրդի պաշտպանութիւնը արտաքին վտանգներէ։

Աւելի հետաքրքրական էր զեկուցման երկրորդ մասը։

Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը ներգաղթի ծրագրէն չէ հրաժարած։ Երկու տարի առաջ ներգաղթը, իրենք ալ կը խոստովանին թէ լաւ չէր կազմակերպուած։ Այն ժամանակուան «երկրի պայմանները տարբեր էին եւ Պարսկաստան փախչողներն իրաւունք ունէին այնտեղ չմնալու» (ուշացած խոստովանութիւն, Ա.Ա.)։ Կառավարութիւնը այս գարնան պիտի վերսկսի ներգաղթը, աւելի լաւ կազմակերպուած։ Եւ եթէ դանդաղօրէն տեղի չունենար ներգաղթը, պատճառը բնակարանի տագնապն է։ Ներգաղթի դանդաղելուն պատճառը միայն բնակարանային խնդիրն է։ Եթէ ոչ, Հայաստանը տարեկան 50.000 աշխատող դրսի բազուկներու պէտք ունի։ Նոր ներգաղթողներու համար բնակարաններ կը շինուին Քանաքեռի մօտ, Նուպարաշէնի, Նոր Մալաթիոյ եւ Նոր Սեբաստիոյ մէջ։ Արտասահմանի հայութիւնը պէտք չէ անտարբեր մնայ եւ պարտաւոր է օգնել կառավարութեան, բնակարանի հարցին լուծման մէջ։ Հայրենիքին համակրիլն ու սիրելը կամ այնտեղի կեանքը խծբծելը օգուտ չունին։ Պէտք է դրական օգնութիւն ցոյց տալ եւ նիւթապէս օժանդակել։

Ներկայիս, Հայաստանի համայնավարները, ազգային ուղեգիծ են բռնած։ Եւ այդ դասը առած են վրացի համայնավարներէն։ Վերջերս Մոսկուայի մէջ տեղի է ունեցած խորհրդային գրողներու համագումարը։ Հայաստանի պատգամաւորները պատրաստած էին նոյնպէս զեկուցում։ Սակայն, անոնք կարծեր են թէ տիեզերքի պատմութիւնը կը սկսի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան օրէն եւ պատրաստած էին զուտ համայնավարական զեկուցում։ Բարեբախտաբար, իրենցմէ առաջ կը զեկուցանեն վրացի պատգամաւորները։ Հայերը կը տեսնեն, որ Վրացիներու զեկուցումը կը վերաբերի ոչ միայն խորհրդային շրջանի գրականութեան, այլ եւ Վրաստանի ամբողջ մշակոյթի անցեալ պատմութեան։ Եւ հայ պատգամա

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (26

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԻ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Տրուած որոշումներուն հակառակ հրատարակութիւն կատարող կուսակցական թերթերը պատասխանատու պիտի նկատուէին, եւ մնայուն բիւրօն իրաւասութիւն պիտի ունենար այդպիսիներուն դէմ տնօրինութիւններ ընելու։ Այսուհանդերձ, վերոյիշեալ թերթերը ազատ պիտի ըլլային համագումարին որոշումները իրենց ըմբռնած ձեւով բացատրելու՝ առանց սակայն դէմ շարժելու անոնց հիմնական սկզբունքներուն։

Համագումարը պիտի տեւէր երեք օր։ Օրակարգը պատրաստուած էր կազմակերպիչ բիւրոյի կողմէ։ Նիստերը հրապարակային չպիտի ըլլային։ Բայց, տրուած որոշումները պիտի հրատարակուէին համագումարին փակուելէն անմիջապէս յետոյ։ Համագումարի ընթացքին տարակարծութեանց տեղի չտալու համար, բիւրոյին կողմէ նշանակուած օրակարգի հարցերէն դուրս ուրիշ խնդիրներ վիճաբանութեան չպիտի դրուէին։ Համագումարին մասնակցողները պիտի ճանչնային Օսմանեան համագումարին որոշումները որ պիտի տրուէին մեծամասնութեամբ։

Համագումարի բացման նիստին պիտի կազմուէր մեծ յանձնախումբ մը. բաղկացած իւրաքանչիւր կուսակցութեան մէկ անդամէն։ Այս յանձնախումբը պիտի զբաղէր համագումարին ենթարկուելիք եւ հոն վիճաբանուելիք հարցերուն դասաւորումով։

Վերջին նիստին պիտի կարդացուէին տրուած վերջնական որոշումները եւ անկէ յետոյ միայն պիտի կատարուէր մնայուն յանձնախումբի անդամներուն ընտրութիւնը։ Իւրաքանչիւր պատգամաւոր իրաւասու էր նոր առաջարկներ բերելու՝ մեծ յանձնախումբին հաւանութեան ենթարկելէ յետոյ։

Յաջորդ համագումարին թուականը պիտի որոշուէր համագումարին կողմէ։ Բայց մնայուն յանձնախումբը, ի պահանջել հարկին, պիտի կրնար որոշեալ թուականէն առաջ ընդհ. ժողով հրաւիրել։

Վերջապէս կազմակերպիչ բիւրօն որոշած էր ընտրել երեք նախագահ, համագումարի նիստերը վարելու համար։ Իւրաքանչիւրը պիտի նախագահէր մէկ օր միայն։

Այս նախապատրաստական աշխատանքներուն լրանալէն յետոյ, որոշուած էր համագումարը բանալ՝ 27 դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը երեքուկէսին։

Այս առթիւ շահակիցներուն դրկուած շրջաբերական մը կը վերջանար հետեւեալ պարբերութեամբ։

— «Ուրախ ենք որ բոլորս մէկտեղ հաւաքուելու երջանկութիւնը պիտի ունենանք ի մօտոյ։ Բոլորս ալ կ'աշխատինք նուիրական նպատակի մը համար։ Հետեւաբար կ'արժէ զիրար շնորհաւորել։ Կը մաղթենք որ այս աշխատանքները պսակուին յաջողութեամբ, եւ մեր դժբախտ հայրենիքը առաւելագոյն օգուտը քաղէ այդ բանէն»։

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՕՐԱԿԱՐԳԸ

Մինչեւ այս շրջաբերականին առաքումը, երկար եւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած էին։ Քսանըհինգ օր տեւած էին այդ վիճաբանութիւնները։

«Օսմանեան ընդդիմադիր կուսակցութեանց համագումար» անունը կրող այս հաւաքոյթին օրակարգի հարցերն էին.

1.— Բացման արարողութիւն համագումարի.

2.— Պատգամաւորներու մանտաներու քննութիւն.

3.— Ընտրութիւն նախագահներու.

4.— Կազմակերպել բիւրոյի տեղեկագրին ընթերցումը.

6.— Որոշումներու ընթերցում.—

Ա). Տապալում Համիտեան վարչաձեւի.

Բ). Խորհրդարանական վարչաձեւի մը հաստատում.

Գ). Այս նպատակներուն իրականացման համար խաղաղ եւ կամ յեղափոխական միջոցներու ընտրութիւն։

7.— Վիճաբանութեանց բացում՝ այս երեք հարցերու շուրջ.

8.— Համագումարի վերջին եւ վճռական որոշումները.

9.— Զանազան առաջարկներու քննութիւն.

10.— Գործադիր կոմիտէի ընտրութիւն.— Մնայուն կոմիտէի կանոնագիր։

11.— Յաջորդ համագումարի թուականը.

12.— Փակում համագումարի։

Այս հարցերը երեք օրուան ընթացքին իրենց լուծումը ստանալէ յետոյ, համագումարի անդամներուն ճաշկերոյթ մը պիտի տրուէր՝ գործը անուշի կապելու համար։

Անցնող 25 օրուան ընթացքին, կազմակերպիչ բիւրօն իր նիստերը հերթով կը գումարէր Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան եւ Իշխան Սապահէտտին պէյի կեդրոնատեղիներուն մէջ։ Բիւրոյին կը մասնակցէին.— Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կողմէ՝ Ահմէտ Րիզա եւ Սէզայի պէյերը, Իշխան Սապահէտտին պէյի կողմէ՝ Ֆազըլ եւ Տօքթ. Նիհատ պէյերը։ Հայ Դրօշակ կուսակցութեան կողմէ ներկայ էր Մալումեան էֆէնտի։ Միւս հայ կուսակցութեանց կողմէ եկած էին Սարաֆեան եւ Անմեղեան էֆէնտիները։

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը կազմակերպիչ բիւրոյին բերած էր հետեւեալ առաջարկները.

— Նպատակին հասնելու համար պիտի դիմուի օրինական եւ յեղափոխական միջոցներու։ Այս միջոցները կրնան ըլլալ.

1.— Լրագիրներու եւ թռուցիկներու միջոցաւ յայտարարել թէ՝ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները դէմ են ներկայ կառավարութեան եւ պարզել անոր պատճառները՝ ներդաշնակ կերպով։

2.— Յայտարարել թէ՝ Օսմանեան զանազան բաղկացուցիչ տարրեր միացած են՝ ներկայ ըէժիմը տապալելու եւ խորհրդարանին բացումը ապահովելու նպատակով.

3.— Պետութեանց ղրկուած ծանուցագրով մը վճռապէս մերժել օտար ամէն միջամտութիւն, եւ այս բանը յայտարարել լրագիրներով։

4.— Հրաժարիլ երկիրը կրակի մէջ ձգող ահաբեկումներէ, որոնք կրնան օտար միջամտութեանց առիթ տալ։ Ինչպէս նաեւ այնպիսի մեթոտներէ, որոնք կատաղի խստութեանց կրնան մղել բռնապետական կառավարութիւնը։

(Շար.)

ւորները, մէկ գիշերուան մէջ նոյն ձեւի զեկուցում մը կը պատրաստեն, ներկայացնելով մեր անցեալի փառաւոր մշակոյթը: Այժմ Հայաստանի մէջ տենդագին կ'ուսումնասիրեն մեր միջնադարեան գրականութիւնը: Կամէն Միքայէլեանին յանձնարարուած է ռուսերէնի թարգմանել մեր միջնադարեան հեղինակները: Խօսք կար վերահրատարակելու ազգայնական Րաֆֆիի երկերը: Կ'ըսէին, թէ «ուսանողութիւնն ու աշակերտութիւնը ձեռքէ ձեռք կը խլէ ու յափշտակութեամբ կը կարդայ Րաֆֆիի գործերը»: Շատ ցանկալի է, որ հայ համայնավարները բոլոր մարզերու մէջ հետեւին Վրացիներուն: Թիֆլիզի մէջ երբ մօտենաս վրացի ոստիկանին ու ռուսերէն հարցում ուղղես, չի պատասխաներ, կը պահանջէ որ իրեն հետ իր մայրենի լեզուով խօսիս: Իսկ հայ համայնավարները, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ «ամէնէն ուղղափառ ու մոլեռանդ բոլշեւիկները կը ներկայանան»: Ամէն բանի մէջ ծայրայեղութիւններ կ'ընեն: «Երբ կոլխոզի քաղաքականութիւն սկսաւ, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ ոչ մէկ տեղ այնպիսի խիստ, դաժան ու վայրագ հալածանքներ տեղի չունեցան գիւղացիներու հանդէպ, ինչ որ եղաւ Հայաստանի մէջ»: Եւ հայ գիւղացին սկսաւ փճացնել իր անասուններն ու գործիքները: Երկու տարի առաջ ժողովուրդը անօթի է եղած այդ պատճառով:

Խորհրդային միւս երկիրներու մէջ կրօնական հալածանք չի նկատուիր: Իսկ «Հայաստանի մէջ կրօնը խպառ մոռցուած է: Էջմիածինն իր կաթողիկոսով ու եպիսկոպոսով մեկուսացած, ժողովուրդը եկեղեցի չի յաճախեր, քահանաները փողոցներէն բուռերներու նման կ'անցնին, իսկ հայ եկեղեցին սինէմայի են վերածած եւ վրան ալ մակագրած՝ «անաստուած սինէմա»...

ԲԱՅՑ ԻՆՉ ՈՐ ԱՄԷՆԷՆ ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻՆ Է, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՏԱՐԱԾՈՒԱԾ ՆԵՐՔԻՆ «ԻՆՏՐԻԳ»ՆԵՐԸ, ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆՆ Է»: Այդ ախտը այն աստիճան տարածուած է, որ խորհրդային ուրիշ երկիրներ գտնուող «հայ յայտնի մասնագէտներ, այդ իսկ պատճառով, կը մերժեն Հայաստան գալ ու աշխատիլ»: Մատնութիւնը օդը անշնչելի կը դարձնէ ու կը բռնադատէ մտքի ազատութիւնը: Պէտք է պայքարիլ այդ ախտի ու կործանարար երեւոյթին դէմ եւ «մտքի ազատագրում պահանջել»: «Հայաստանի մէջ հաւատարիմ են եւ անսահման հնազանդող դէպի դուրսէն եկած հրամաններու, քծնանք կայ ու երկչոտութիւն: Ստորադասութեան գիտակցութիւնը շատ ցայտուն է, որու հետեւանքով մարդիկ կը դառնան վախկոտ, համակերպող ու ընդդրկող: Պէտք է պահանջել հաւատարմութիւն ոչ թէ դէպի ուրիշը, այլ դէպի հայկականը: Հայաստանի մէջ չեն մտածեր հարեւան երկիրներու մէջ ապրող հայ փոքրամասնութիւններու մասին: Փոխանակ ազգային դիծ տանելու եւ հայութիւնը միացնելու, ստրկամիտ հաւատարմութիւն ցոյց կուտան օտարի հանդէպ»:

«Հայաստանը աչքի զարնող պետական մեծ գործիչներէ զուրկ է: Ճիշդ է, ունինք Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի եւ Արամայիս Երզնկեանի նման ազգանուէր հայ պետական դէմքեր, բայց կան նաեւ շատ ուրիշ կարեւոր մարդիկ, որոնք փափաք ունին Հայաստանի մէջ գործելու, սակայն հնարաւորութիւն չունին (Լուկաշին, Աշոտ Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ, որոնք քշուած են Ռուսաստան, Ա.Ա.): Եւ այդ հետեւանք է Հայաստանի մէջ տիրող նախանձին»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Հրաչ Երուանդ պահանջեց, որ Հայաստանի մէջ հաստատուի «տնտեսական ինքնավարութիւն եւ ազատ նախաձեռնութիւն, ազգային դիծ տարուի եւ մտքի լիակատար ազատագրում տեղի ունենայ»:

Ահա անաչառ եւ հարազատ ամփոփումը Պ. Հրաչ Երուանդի զեկոյցին: Դիտմամբ խուսափեցայ քննադատութիւններէ, բայց չեմ կրնար լռութեան մատնել իր մէկ յայտարարութիւնը: Ռամկավար շրջիկը Հայաստանի մէջ նշմարած բոլոր թերութիւններն ու յոռի երեւոյթները կը վերագրէ հայ ժողովրդի ցեղային յատկութիւններուն եւ ոչ թէ հետեւանք տիրող վարչաձեւի: Այդ անարդար վերագրումները զգաց եւ Պ. Նախագահը, յայտարարելով թէ «իմ ընկերս կը համաձայնի ինծի հետ, որ այդ մեր ցեղի յատկութիւնները չեն, այլ հետեւանք դարերու ստրկական կեանքի»:

Սակայն, Պ. Զօպանեան, ի՞նչ յանցանք ունի մեր պատմութիւնը, երբ համայնավարները կը պարտադրեն գիւղացական աշակերտներուն, պիոներներուն եւ կոմսոմոլներուն, որ լրտեսեն իրենց ծնողքները եւ տունին մէջ եղած խօսակցութիւնները յայտնեն Չեկային: Եւ քանի՛ քանի՛ հայեր իրենց զաւակներու մատնութեան զոհ են գացած: Կամ յայտնի չէ՞ Պ.Պ. Հրաչ Երուանդին ու Զօպանեանին, թէ խորհրդային նշանաբաններէն մէկն ալ այս է.— «Ամէն մէկ համայնավար նախ եւ առաջ չեկիստ պիտի ըլլայ»...

Երկու տարի առաջ Պ. Կիւմիւշկերտանը հայ ժողովուրդը անուանեց «բնածին աղտոտ»: Իսկ այսօր Հրաչ Երուանդի բերնով կը դառնայ «բնածին մատնիչ ե՛ւ ստրկամիտ ե՛ւ երկչոտ ե՛ւ քծնող»:

Շատ պիտի խնդրէինք որ համայնավար ու ռամկավար բարոյականը չշփոթէին ամբողջ ժողովուրդի մը «ցեղային նկարագրին» հետ:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԵՆ

Պոլսոյ «Միլլիյէթ» լրագիրը կը գրէ.— Դատարանի որոշումով քաղաքապետութեան անցած Բանկալթիի գերեզմանատան՝ Թափուլ արձանագրութիւնը լրացած է: Քաղաքապետութիւնը գերեզմանատան հողը մաս մաս բաժնած եւ փողոցներու յատակագծերը պատրաստուած է: Հոն շինուելիք նոր շէնքերը Քաղաքապետութեան կողմէ պիտի գծագրուին, համաձայն շինութեանց եւ ճամբաներու օրէնքին: Այդ շէնքերը որոշ բարձրութեամբ մը պիտի շինուին եւ փողոցները արդիական ձեւով պիտի ըլլան:

Իսկ «Զաման» կը գրէ.— Գերեզմանատան բաժանման քարտէսները շինել կը տրուին, որմէ վերջ գերեզմանատունը ծախու պիտի հանուի: Միայն թէ անկէ առաջ տապանաքարերը պիտի վերցուին եւ ուզողները պիտի կրնան փոխադրել ոսկորները:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹ ՕՏԱՐ ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

═ o—o ═

(Բ. եւ վերջին մաս)

3.— Սահմանափակ պայմանաժամով ինքնութեան թուղթեր.— Հողագործական նախարարութեան միջամտութեան համաձայն, Ֆրանսա բերուած օտար բանուորներու հարիւրին 75ը աշխատանքի սահմանափակ պայմանաժամ մը կը վայելեն,— այսինքն, այդ բանուորները բերուած են աշխատելու համար գործի եղանակի մը ընթացքին: Այսպէս հողագործութիւնը, այգեգործութիւնը, բանջարամշակութիւնը, որոշ եղանակներու ընթացքին, կը պահանջեն աշխատող բազուկներ: Այդ պահանջին գոհացում տալու համար, հողագործական նախարարութիւնը կը պայմանաւորուի օտար բանուորներու հետ: Ամէն տարի Ֆրանսա բերուած 70.000 բանուորներէն 50.000ը ըստ եղանակի աշխատաւորներ են:

Ահա այս կարգի աշխատաւորներուն կը տրուի սահմանափակ պայմանաժամով ինքնութեան թուղթ մը:

Ի՞նչպէս կը տրուին այս թուղթերը.—

Երբ օտար աշխատաւորը Ֆրանսա կը մտնէ եւ քաղաքապետութեան կը ներկայացնէ խնդրագիր մը ինքնութեան թուղթի ստացման համար, պատկան իշխանութիւնը կը քննէ իր պայմանագրութիւնը, ճշդելու համար թէ քանի՞ տարուան համար է: Երբ աշխատաւորը ամբողջական տարուան մը աշխատանքի պայմանագրութիւն ունի, իրեն կը տրուի սովորական ինքնութեան թուղթը լրիւ (երկու տարուան) պայմանաժամով: Իսկ երբ աշխատաւորը 12 ամիսէն պակաս ժամանակի մը համար աշխատանքի պայմանագրութիւն կնքած է, (օրինակ՝ վեց կամ ինը ամսուան համար), իրեն կը տրուի սահմանափակ պայմանաժամով ինքնութեան թուղթ մը, (այնքան ժամանակի համար, որքան կը տրամադրէ աշխատանքի պայմանագրութիւնը): Ընդհանրապէս, ըստ եղանակի աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կ'աւարտի Ֆրանսա մտած տարւոյն Դեկտ.ի 31ին: Պէտք է գիտնալ, որ սահմանափակ պայմանաժամով ինքնութեան թուղթերու տուրքը պակաս չէ լրիւ պայմանաժամով ինքնութեան թուղթերու տուրքէն:

Այսպիսի ինքնութեան թուղթերու նորոգումը կատարելու համար չի տրուիր այն 3 ամսուան պայմանաժամը, որ կը տրուի լրիւ պայմանաժամով ինքնութեան թուղթերու տէրերուն: Ըստ եղանակի օտար աշխատաւորները պարտաւոր են դիմումը կատարել դեռ պայմանաժամը չլրացած, եթէ անհրաժեշտ է որ մնան Ֆրանսայի մէջ: Աւելցնենք, որ իրականին մէջ ինքնութեան թուղթի նորոգում չի կատարուիր ըստ եղանակի աշխատաւորներուն, այլ պարզապէս երկարաձգում մը: Այդ գործողութիւնն ալ կատարելու համար, պէտք է որ օտար աշխատաւորը իր խնդրագրին հետ ներկայացնէ աշխատանքի նոր պայմանագրութիւն մը կնքուած՝ պատկան (Հողագործական) նախարարութեան հաւանութեամբ: Երբ կնքուած պայմանագրութիւնը նախորդ պայմանագրութեան հետ մէկ տարուան պայմանաժամը կը լրացնէ, օտար աշխատաւորը կը ստանայ լրիւ (երկու տարուան) պայմանաժամով ինքնութեան թուղթ մը:

Պայմանաժամի երկարաձգման համար օտար աշխատաւորը պարտաւոր չէ նոր տուրք մը վճարելու, որովհետեւ ինքնութեան թուղթի ստացման համար տրուած տուրքը երկու տարուան համար է միշտ:

Այսուհանդերձ, սահմանափակ պայմանաժամով ինքնութեան թուղթի տէր օտարական մը երբ կ'ուզէ փոխել իր արհեստը կամ գործը, ինքնութեան նոր թուղթ մը ստանալու համար կը պարտաւորուի վճարել օրինական տուրքը երկրորդ անգամ:

4.— Օտար աշխատաւորներու արձանագրութիւնը.— Համաձայն 11 Օգոստոս 1926 թուակիր օրէնքին, ամէն գործատէր որ օտար աշխատաւոր մը կը բանեցնէ, պարտաւոր է 24 ժամուան ընթացքին արձանագրել մասնաւոր տետրակի մը մէջ: Հասարակ տետրակ մը բաւական է ատոր համար, միայն թէ անհրաժեշտ է էջերը ճշդել տալ եւ տետրակը վաւերացնել քաղաքապետութեան կողմէ: Հողագործական նախարարութեան կապուած օտար աշխատաւորներու զետեղման գրասենեակները իրենց տրամադրութեան տակ ունին նման տետրակներ, օրինական ձեւով պատրաստուած, զորս կը ծախեն շահագրգռուողներուն:

Այս արձանագրութիւնները անհրաժեշտ են ոստիկանութեան համար, որ կրնայ որ եւ է ատեն ճշդել օտար աշխատաւորի մը գոյութիւնը այս կամ այն ագարակին մէջ: Միեւնոյն ժամանակ, այս արձանագրութեամբ կը հասկցուի թէ օտար բանուորը ո՞ւր աշխատած է, լրացուցա՞ծ է պայմանագրութիւնը, եւն.:

Աշխատանքի, Հողագործական եւ Ներքին նախարարութեանց 20 յունուար 1927 թուակիր հրամանագրին համաձայն, երբ օտար աշխատաւորը չէ լրացուցած այն պայմանագրութիւնը, որով Ֆրանսա մտած է, գործատէրը պարտաւոր է արձանագրել նոյն տետրակին «ծանօթութիւն» մակդրով սիւնակին մէջ,— եթէ մէկ տարի անցած չէ աշխատաւորին Ֆրանսա մտնելէն ի վեր,—

1.— Թէ պայմանագրութիւնը չեղեալ կը համարուի նախկին գործատիրոջ հաւանութեամբ (նախկին գործատիրոջ անունը, գործը, հասցէն, տրուած վկայագրին թուականը):

2.— Թէ պայմանագրութիւնը չեղեալ կը համարուի դատական վճիռով, (ո՞ր դատարանը, թուականը):

3.— Թէ աշխատաւորը ղրկուած է զետեղման պետական գրասենեակի մը կողմէ, (զետեղման գրասենեակին հասցէն, վկայագրին թիւը, թուականը):

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԹԱԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ԻՐ ԽԱՂԱԳՆԴԱԿԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 յունուար).

— «1920էն ասդին մկրատ մը իր ձեռքն առած Աթա - Թուրքը Մեհմետճիկին բոլոր կողմերէն կը կտրատէ ու կը նետէ, բաներ մը կը փակցնէ անոր մարմնին, գդակը կը փոխէ, գլուխը նոր գլխարկ կը դնէ, կը պարտադրէ աջէն ձախ կարդալ եւ նոր այբուբենի վարժուիլ, նոր երգ կը հնչեցնէ անոր ականջին, կնոջը հետ ձեռք ձեռքի դէպի քուէատուփ կը ճամբէ, տիտղոսները վրայէն քալել (երէկ տրորելով սուլթանն ու խալիֆան, իսկ այսօր՝ պէյն ու փաշան), մականուն կուտայ անոր, եւն. եւն.:

Այսպէս, ամէն ժամ պաղ ու տաք լոգանք պարտադրելով Մեհմետճիկին եւ այս ամէնը Արեւմուտքէն ընդօրինակելով, Աթաթուրքը միաժամանակ այն համոզումը կը ներշնչէ մեր խեղճ անասունին, թէ ինքն է հիմնադիրը բոլոր քաղաքակրթութեանց, թէ լոյսը իրմէ ճառագայթած է մարդկութեան վրայ, թէ իրմէ վեր կայ միայն Աստուած, իսկ իրմէ վար՝ ամբողջ աշխարհը...

Մեհմետճիկը այսքան «բարեփոխուած» վիճակի մէջ եղած չէր տակաւին. բայց եւ եղած չէր այսքան ծանր ստրկութեան մէջ:

Ու նկատեցէք. որքան աւելի «կը բարեփոխուի» այս անասունը, այնքան աւելի իր մէջ կը մարի մարդկային ձայնը, կը փոշիանայ խպառ իբրեւ «քաղաքական կենդանի» եւ կուգայ ու կը դառնայ տխմար երկոտանի մը, որ գիտէ գործածութիւնը նիւթական քաղաքակրթութեան բոլոր վաստակներուն (գիտէ հեռախօսել, սաւառնակ նստիլ, փողկապ կրել եւն.), ինչպէս որ գիտեն մարզուած կենդանիները կրկէսներու մէջ, միշտ զուրկ մնալով սակայն հոգեկան քաղաքակրթութենէ:

Աշխարհի ամէնէն երջանիկ երկիրը Ռուսիան է: Թիւերու մէջ սակայն, բայց ոչ իրականութեան. (վիճակագրական տախտակներու մէջ առատօրէն ամէն բան կայ, մինչ իրական կեանքի մէջ սով է կատարեալ):

Աշխարհի ամէնէն բարեփոխուած երկիրն ալ Թուրքիան է: Հրամանագրերու մէջ սակայն, բայց ոչ իրականութեան. (Թուղթի վրայ ... քաղաքակրթութեա՜ն օրրան, մինչ իրական կեանքի մէջ՝ խեղդող խաւար:

Չկայ բռնակալութիւն մը, որ Աթաթուրքը չկարենար պարտադրել Թուրք երկրին:

Ու չկայ «բարեփոխութիւն» մը, որուն մէջ ան հաշուի առնէր կամքը իր ժողովուրդին:

Ժողովուրդ կա՞յ թէ չկայ, ո՞վ կը նայ բանի:

Խաղագնդակ մը, որ հոս ու հոն կը նետուի, առանց ինքն իսկ լուր ունենալու իր մասին»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ

═ o ═

ՏԷՍԻՆ, 11 յունուար (Յառաջ).— Տարեկան տեսութեան մէջ գիտել կուտայի թէ «տիրող գործազրկութեան առթիւ Տէսինը կարելի է մասամբ բախտաւոր համարել ուրիշ շրջաններէն»:

Բայց ահա յունուար 7էն սկսեալ հոս եւս ծայր տուաւ տագնապը: Նախ սկսան բանուորուհիներէն, որոնցմէ բաւական թիւով գործէ արձակեցին (մեծ մասը Հայեր), համաձայն վարչութեան կողմէ պատրաստուած ցուցակի մը եւ դեռ արձակելու վրայ են: Ցետոյ կարգը եկաւ այրերուն: Այս անգամ որոշ մեղմացում մը կը տեսնուի Հայերու հանդէպ: Մինչեւ այժմ հազիւ 4—5 հոգի հանուած են, այն ալ ծերունիները: Շատ խիստ են Լեհերու հանդէպ, որոնք առանց քննութեան դուրս կը նետուին: Միւս ազգի բանուորներն ալ ենթակայ են արձակման: (Անընդունակութիւն ունին): Հայերու եւ Ռուսերու հանդէպ թէեւ մեղմ են, սակայն առաջիններէն եւ ոչ մէկը օրական բանուոր ձգեցին, այլ բոլորն ալ վերածեցին խումբերու եւ գործերը փոխեցին, անոնց տեղը տալով Ֆրանսացիներուն: Խիստ են նաեւ նոր գործի մտնող տեղացիներու հանդէպ: Թեթեւ յանցանքի մը համար դուրս կը նետուին:

Աշխատանքի ժամերը յունուար 7էն սկսեալ պակսեցուցին եւ այժմ շաբաթը 36 ժամէն աւելի աշխատանք չեն տար ոչ ոքի: Հակառակ անոր որ մետաքսի արտադրութիւնը չնչին չափով նուազած է եւ գործարանը առաջուան պէս գիշեր - ցերեկ կ'աշխատի, նոյն իսկ կիրակի օրերը (բացի կիներու եւ «պլանշման»ի բաժիններէն): Այս պատճառով մխիթարական է որ՝ արձակուած Հայերը որոշ քննութենէ մը (իրենց քով արձանագրուած տոմարներով) յետոյ է որ կ'արձակուին, որու մէջ մեծագոյն դերը ունի յարգելի տնօրէնը: Կ'արձակուին անոնք որ մէկ տունէն 3—4—5 աշխատող ձեռքեր ունին եւ պզտիկներով ալ ծանրաբեռնուած չեն, եւ մանաւանդ քիչ շատ ի վիճակի են նիւթապէս՝ (այս պարագան յայտնի է տնօրէնութեան): Ցաւալի է սակայն, որ այս պարագային հայկական տգեղ բարքերը երեւան կուգան: Արձակուածները — կին թէ այր — կը գանգատին մնացողներէն եւ կը բամբասեն:

Վեհունի

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ յունուար 5ի հրդեհէն աղէտեալներու համար օգնութեան յանձնախումբ մը կազմուած է Փորթ տ'Իթալիի մէջ: Փանձապահի հասցէն.— Արմենակ Ցախրեան, 17.Rue de Paris, Gentilly (Seine)

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Կը յանձնարարենք մեր պաշտօնակիցներուն յիշել աղբիւրը, երբ որ եւ է յօդուած կ'արտատպեն «Յառաջ»էն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Ժ. Մ.— Կը սպասենք խոստացուած շարքին:

ՎԱԼԱՆՍ, Ե. Շ.— Ձեր գանգատը հիմ չունի, քանի որ թղթակիցը տխուր երեւոյթ մը մատնանշեր է, առանց անուն տալու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ԿԱԿԻՆ

»»»· ·«««

Այս ծիծա՞ղը... Անուն չունի այս ծիծաղը: Ցեխերուն մէջ բուսած անանուն ծաղիկ մը:

Ո՞վ չէ վախցեր ատոնցմէ:

Հաճի աղաները խանդավառութիւն կը կեղծէին, որուն տակ իրենց եսասիրութիւնը զրահ հագած, կը պատսպարուէր: Անուշ երազներով հարուստ երիտասարդութիւնը, իր առնական ներշնչումին մէջ հալածուած եղնիկ, վախով կը հեռանար անոնց կեղծապարիշտ, անգութ խաղերէն, եւ ի՞նչ էր որ անէծքը կիներուն համար, երբ այդ Խատըրճին տակի տնուորներն էին խօսողը, լռեցողը:

Դանակի մը պատմութիւնը:

Դանակը ձեռքով վեր բռնած, «իմ խաչս, իմ խաչս» կը պոռար Խորոզը: «Պագէք, պագէք իմ խաչս» կը կանչէր անցնողին դարձողին: «Աս դանակը չպագած, մարդ չ'անցնի առջեւէս»: Իրաւ ալ անցնող դարձողը, վախէն չե՞ր ջուր կտրած, կը պագնէր դանակը: Պօղոս աղան եկաւ, «ամօթ է, մեղք է Խորոզ», ըսաւ չըսաւ, ձեռքով հրեց, Պօղոս աղան պառկեցաւ կանակի վրայ:

Ահա Խատըրճին տակի տխուր պատկերներէն մէկը:

Խատըրճին տակը ցոփցորեկին:

— Օ՛ֆ, սիրտս կը նեղանայ, ժամանցի բան մը:

— Գնա սրճարանին եւեւը, խսիրին վրայ երկնցիր: Քուն մը կ'առնես:

Խանութպան մը, այսպէս կը խօսէր բարի ծաղիկի մը հետ, երբ Կակին երեւցաւ:

Խանութները իրենց թմրութիւնը կը թօթվեն, խանութները կը բանան իրենց աչքերը:

Հարսնիք կայ, հարսնիք:

— Բարեւ դայ վրադ...

Անծանօթ անկիւնէ մը ուրիշ ձայն մը կը յուզէ.

— Կապեցին ծառը,

Տուին բերը,

Աս ո՞վ է,

— Կակին...

— Խելօք կեցիր ծօ, մի դպիր Անդրանիկ տխպարին, կը պատասխանէ ուրիշ մը:

Ուրիշ անկիւնէ մը հայհոյանք, հայհոյութեան ամէնէն վերջին նորութիւնը Կակիին երեսին, անարգանքի կատակներ, արհամարհանքի ամէնէն ծիծաղելին, ամէնէն նկարուն, իրենց կոկորդին խորէն ելած պահուն արդէն ահաւոր, Կակին կը մնայ խելօքիկ Կակին, պարզութեան մէջ սեղմըւած, պատասխանել իսկ չուզեր... Բայց կը նայէր անոնց: Անոնց բերնին իւրաքանչիւր բառը պատկեր մը, կը տեսնէր, կիրքէն սեւցած անոնց եւ դէմքերը կը տեսնէր, ու խօսելու տեղ շրթունքները կը դողային, կը կակղէր, հեծեծանքի հծծիւն մը այլ եւս իր ձայնը, իր աչքերուն բացուիլը կը նայէր ու կուլար:

Տաքուկ պատասխան:

— Հոս եկուր բոխ քեզի, նստէ սա տեղ, պատմէ անգամ մը նայիմ, աչքերդ ընտո՞ր դարձուցիր, երեսդ ընտո՞ր դոցեցիր, սա վարդի պէս, թօմպուլիկ թուշերով աղջիկը տեսած ատենդ:

Աս ի՞նչ կատակերգութիւն: Խատըրճին տակի ժամանցներն են ասոնք, ամէն օր միեւնոյն պատմութիւնը, այս պատմութիւնը ամէն օր բան մը կ'աւելցնէ իր վրայ, զուարթութեան տխուր պատկեր մը, ամէն օր այս զուարթութիւնը տեսակ մը յիմարութեան փոխուած, աւելի խորունկ, կ'արձագանգէ սիրտէ սիրտ:

Յիմարութիւն, այս հրապարակի զուարթութեան ապուշ մէկ արտայայտութիւնը:

Այս պահուն, որովհետեւ իր բոլոր ճիգերը բոլոր՝ շարժումներու, ձեւերու կը փոխուէին, իր բերնին բառերը կպած շրթունքներուն, խորհրդաւոր գաղտնիքի ապաւորութիւնը կուտան, տեսարանը լոյս կ'առնէ, տեսարանը պատկերները կ'ուժովցնէ: Այս տեսարանէն կը ծնի Խատըրճին տակի կատակերգութիւնը, որուն հերոսը, Կակի՛ն, կը ներկայացնէ իր դերը այնքան գեղեցիկ, այնքան ճշմարիտ, այնքան մեծութեամբ որ, որովհետեւ ախորժակով կը խնդան ու կը թնդայ մթնոլորտը, Կակին ալ չկրնալով բռնել իր ծիծաղը, լալու տեղ խնդացողներուն վրայ կը խնդայ:

— Վա՜յ Կակի, վա՛յ, իրաւ իրաւ...

×

Այս խելօք ու խաղաղիկ մարդուն կեանքը, տեսակ մը մեծութիւն, իր բոլոր ճշմարիտ պատմութիւններով կը ներկայացնէ իր մտածումին կատակերգութիւնը:

Առանց հասկցնելու որ խօսակցութեան կը հետեւի, անոր բոլոր տարօրինակութիւնները կը տեսնուին երեսին վրայ:

Կոթնած նպարավաճառի մը խանութին այն անկիւնին, ուրկէ խօսակցութիւնը կը լսուի աւելի որոշ, ականջը ներսէն եկող ձայներուն, դիմացը կը նայի, երբեմն ալ, բան չիմացնելու համար, գլուխը քովընտի կը ծռէ, ու ալ պէտք է նայիլ, տեսնել Կակին:

Իգմիթցի մը կայ ներսը: Իր տանտիկնոջ հետ ընելիք սիրաբանութեան մէջ անճարակ, պատմութիւնը կ'ընէ իր ձախողանքին: Քանի մը Ատափազարցի ընկերներ սիրաբանութեան նոր ճամբայ մը ցուցնելով մէկտեղ, կը խնդան, այնքան կը ծիծաղին որ, Կակին, կարծես անոնց արձագանգին տարբեր մէկ արձագանգը, կը սկսի խնդալ: Անցող դարձողը կը խնդայ Կակիին վրայ, դիմացի խանութներուն գործաւորները կը հետեւին այս հրաշալի կատակերգութեան, երբ

— Ծօ, նայեցէք, Կակին է, մեր վրայ կը խնդայ, կ'ըսէ, խօսողներէն մին:

— Ինչո՞ւ կեցեր հոդ, կը խնդաս, կը հարցնէ Իգմիթցին:

Կակիին պատասխանը պարզ է,

— Օղուլ, ե՞րբ եկար, ե՞րբ տ'երթա՛ա՛ա՛ս...

Իգմիթցիները, բացարձակապէս հիւրամեծ, այս նշանաւոր դատականացուած խօսքը կը փակցնեն հիւրերու ճակտին: Կակին միայն կրցած էր իր հանդարտ ներշնչումով, այնպիսի արձագանգ մը տալ այս պզտիկ նախադասութեան, որ մարս ըրած էր Իգմիթցին:

— Օղուլ, ե՞րբ եկար, ե՞րբ տ'երթա՛ա՛ա՛ա՛ս...

×

Ո՞վ չէ սիրած իր կեանքին մէջ:

Վայ անոր որ չի կրնար իր սրտի խորութիւններուն հասնիլ:

Սէր, սէր, սէր:

Բոլոր սիրտերը կ'արձագանգեն սէր:

Բոլոր սիրտերու ձայնին մէջ ջուրի պէս կը վազէ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

(3)

Թրոցկի մեղսակի՞ց է Կիրովի սպանութեան

Լոնտոնի «Տէյլի Էքսփրէս» թերթը կը գրէ թէ Մոսկուայէն մասնաւոր սուրհանդակ մը մեկնած է Փարիզ, ֆրանսական կառավարութեան ներկայացնելու համար փաստեր որոնք կ'ապացուցանեն Թրոցքիի մեղսակցութիւնը Կիրովի սպանութեան մէջ: Գլխաւոր մեղադրանքն այն է թէ Թրոցքի փաստաթուղթեր ցրուել տուած է Խ. Միութեան մէջ, ապստամբութեան հրաւիրելով ժողովուրդը..

⁂ Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, յունուար 14 թուականով.— Կիրովի սպանութեան հետեւանքով, նոր եւ արմատական մաքրագործում մը կը կատարուի կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Այս գործողութեան ամէնէն յատկանշական երեւոյթն է Զինովիեւի եւ Քամենեւի աքսորը: Բացի կարեւոր պաշտօնեաներու ձերբակալութենէն, բազմաթիւ արտաքսումներ կատարուած են կուսակցութեան շարքերուն մէջ, վերջին շաբաթներու ընթացքին: Նկատի առնելով անցեալ տարուան ընթացքին կատարուածմաքրագործումներն ալ, շատեր կը կարծեն թէանդամներու հարիւրին 15–20ը արտաքսուած են:

Մազլըմեանի նոռէ՞ն կը վտարուի

Պոլսոյ յունարէն «Սփօնվմաթի» թերթը հետեւեալ հեռագիրըստացած է Աթէնքէն, յունուար 10 թուականով.—

Մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած էր, քննելու համար թղթածրարը Հայոց առաջնորդ Կարապետ արք. Մազլըմեանի, որուն մասին վտարման որոշում տրուած էր անկէ առաջ: Յանձնաժողովը վաւերացուցած է արք.ին վտարման մասին տրուած որոշումը:

Նոյն իմաստով հեռագիրներ հրատարակած են նաեւ *Ճիւմհուրիէթ* եւ *Միլլիէթ*:

Իրաքի եւ Իրանի սահմանավէճը

Իրանի խորհրդարանին մէջ, երեսփոխան մը հարցումներ ուղղեց Իրան – Իրաքեան սահմանավէճի մասին: Վարչապետ Գ. Ֆաբուղի ամփոփելով վէճին պատմութիւնը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Եթէ Իրան չընդունիր 1913ի պայմանագիրը, պատճառը այն չէ որ դիտումներ ունի Իրաքեան հողերու մասին, այլ որովհետեւ այդ պայմանագիրը թերի է: Պայմանագիրը Իրանը որ եւ է իրաւունքէ կը զրկէ Շաթ–էլ–Արապի մէջ, հիմնուելով էրզրումի դաշնագրին մէկ տրամադրութեան վրայ: Այդպիսի տրամադրութիւն չկայ պայմանագրութեան մէջ: Նոյնիսկ եթէ այս դաշնագիրը երկու եղանակով մեկնուի, մենք ինչո՞ւ ընդունինք այն մեկնութիւնը որ Իրանը կը զրկէ որեւէ իրաւունքէ, հակառակ ամբողջ աշխարհի հռչակած սկզբունքներուն: Ի՞նչ կը կորսնցնէ Իրաք կամ ուրիշ երկիր մը, եթէ Իրան ի գործ դնէ իր օրինական իրաւունքը»:

Մուսուլ-Հայֆա նաւթագծին բացումը

Իրաքի թագաւորը յունուար 14ին կոճակի մը վրայ կոխելով Քէրքիւքի մէջ, բացումը կատարեց Մուսուլ – Հայֆա նաւթագըծին (Փայփ–Լայն), որ ունի 1200 մղոն երկայնութիւն: Արարողութեանց ներկայ էին Պաղտատի անգլիական դեսպանը եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ:

Ինչպէս կը յիշուի, նաւթագծին ֆրանսական բաժինը (Մուսուլ – Տրիպոլիս) կը բանի ամիսներէ ի վեր: Քարիւղի առաջին բեռն ալ Ֆրանսա հասաւ անցեալ տարի:

Նաւթագծին շինութիւնը արժած է տասը միլիոն անգլիական ոսկի, տեւելով երկու տարի: Շինութեան ձեռնարկեց Իրաքի Քարիւղի ընկերութիւնը, որ կը բաղկանայ անգլիացի, ֆրանսացի եւ ամերիկացի բաժնետէրերէ: (հարիւրին 5 բաժին ունի Գ. Գ. Կիւլպէնկեան): Նաւթամուղը կը բաղկանայ երկու գիծերէ, որոնք քով քովի կ'երթան Քէրքիւքէն մինչեւ Հատիթա, Եփրատի վրայ, յետոյ կը բաժնուին, եւ հիւսիսային կամ ֆրանսական բաժինը անապատը ճեղքելով կը յանգի սուրիական Տրիպոլիս, իսկ անգլիական բաժինը շարունակելով հարաւ – արեւմտեան ուղղութեամբ, կը հասնի Հայֆա: Այս երկու վայրերուն մէջ բացման արարողութիւնը պիտի կատարուի յունուար 19ին եւ 22ին:

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ երկր. գործավարութեան կեդրոնական դիտարանի տեղեկագրին համաձայն, Արեւելեան նահանգներու եւ մասամբ կեդրոնական Անատոլուի մէջ սաստիկ ցուրտ կը տիրէ.

Կարսի մէջ ջերմաչափը զէրոյէն ար 31ի իջած է, Էրզրումի մէջ 26ի, Սվազ 24ի, եւայլն:

Կարսի մէջ եօթը օր անընդհատ ձիւնած է եւ Էրզրում – Սարըգամըշ ճամբան փակուած է: Բոլոր փոխադրութիւնները սկսած են բալխիրով կատարուիլ:

Ձիւնն ու բուքը զանազան արկածներու եւ մեծ դժուարութիւններու պատճառ եղած են կարգ մը տեղերու մէջ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌՆՈՒԱԶՆ 36,000 ՀՈԳԻ մեռած են ինքնաշարժի արկածներէ, Մ. Նահանգներունմէջ, 1934ի ընթացքին: Վիճակագիր մը աչքի առջեւ ունենալով այս թիւը, կը հաշուէ թէ մէկ հոգի մեռած է իւրաքանչիւր 15 վայրկեանը անգամ մը եւ մէկ ալ վիրաւորուած՝ իւրաքանչիւր 31 երկվայրկեանի մէջ: Մահերու թիւը 16 առ հարիւր յաւելում կը ցուցնէ 1933ի վրայ:

Իսկ Անգլիոյ մէջ, 1934ի ընթացքին ինքնաշարժի 204,800 արկածներ պատահած են, մեռցնելով 7088 հոգի:

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11էն 17

EMPIRE. La marche nuptiale (Madeleine Renaud) — Sur scène: Jack Payne et son orchestre, Clair Francony, 4 attractions
MARIGNAN. Le monde en marche (Madeleine Carroll) (vers. orig. s.t.f.)
MARIVAUX. Antonia, Romance Hongroise (Marcelle Chantal, Fernand Gravey)
MOULIN ROUGE. L'Aventurier (Victor Francen) — Sur scène: Jack Payne et son orchestre, 4 attractions
IMPERIAL. Les nuits Moscovites (Harry Baur, Annabella)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — La jungle domptée
VICTOR HUGO. Roman scandal (Eddie Cantor) Vers. orig. s. t. f.)
ROYAL. Maître Bolbec et son mari (Madeleine Soria)
BARBES. Mam'zelle spahi — Le justicier
BELLEVILLE. Le petit Jacques (Constant Remy)
CAPITOLE. New - York Miami — Drôle de locataire
DEMOURS. La porteuse de pain — Escale à Madère
EXCELSIOR. New - York Miami — Drôle de locataire
FEERIQUE. Un homme en or — La chàsse au cooguar
LECOURBE. Un homme en or —La chasse au cooguar
LOUXOR. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)
LUTETIA. Les filles de la concierge —La chasse au cooguar
LYON. New - York Miami — Sur scène : Denysis dans son répertoire— Helen $ Regis, danseurs Fsistes
MAGIQUE. Un homme en or — La chasse au cooguar
MAINE. Un homme en or — La chasse au cooguar
METROPOLE. New - York Miami — Drôle de locataire
MONTPARNASSE. New - York Miami — Drôle de locataire
MOZART. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)
PALAIS DES GLACES. Un homme en or — La chasse au cooguar
PATHE ORLEANS. Un homme en or—Sur scène : La délicieuse Mireille dans ses oeuvres
RECAMIER. Un homme en or —La chasse au cooguar
ROCHECHOUART. New - York Miami — Drôle de locataire
SAINT CHARLES. Un homme en or —La chasse au cooguar
SAINT MARCEL. L'Auberge du petit dragon Sur scène : Huard et son fameux orchestre
SELECT. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
CASINO DE CLICHY. Le greluchon délicat — 5 jeunes filles en fleurs
COLOMBES. New - York Miami — Drôle de locataire
KURSAAL AUBERVILLIERS. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
KURSAAL BOULOGNE. L'Imperatrice rouge — Mauvaise graine
OLYMPIA DE CLICHY. Faubourg de New - York — Etoile du Moulin Rouge
PATHE CINE PALACE (Boulogne). New-York Miami — Drôle de locataire

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

— · —

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ **Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՑԷՆՓԸԼ**

— Յետոյ օր մը Պրօտուէյի մէջ, էմիին հետ միասին եղած միջոցիս, դժբախտութիւնն ունեցայ հանդիպելու մէկու մը, որ գտնուած բանտիս մէջ եօթը տարի ապրած էր հետս միասին: Անիծեալը այդ օրերու չուրջ անպիտան կատակ մը ըրաւ կնոջս ներկայութեան... Այդ ատեն միայն կինս իմացաւ թէ ես ժամանակին բանտարկուած եմ եղեր:

— Այդ մասին իրեն բնաւ բան ըսած չէի՞ր, բացագանչեց միւսը:

Սպիտակ Արծիւը գլուխը օրօրեց:

— Ոչ... եւ ամենամեծ սխալս ատիկա է: Կինս՝ էմի քիչ մը չափազանց պարկեշտ էր, կը հասկնա՞ս, անիկա Գուէյքըր *(կրօնական աղանդ մը «չարժող») ընտանիքէ մը կը սերէր, իր գաղափարներուն հետ չէր կրնար հաշտեցնել այն իրողութիւնը թէ ես ժամանակին դատապարտեալ մը եղած եմ: Ես զինքը կեանքէս աւելի կը սիրէի, ատոր համար համաձայնեցայ քաշուիլ, հեռանալ:*

— Ըսել կ'ուզես զինքը ձգեցի՞ր: Այսուհ մըն ես եղեր դուն Ճէյմս:

Սպիտակ Արծիւը աչքերը դարձնել քթթեց, եւ այս անգամ դիմացը նստող մարդուն ձեռքը աթոռին բազուկին գրպանէն մատնաչափ մը եւս մօտեցաւ:

— Մեր բաժանումէն վերջն էր որ նախկին բոլոր ատելութիւնս վերստացայ, եւ այդ միջոցին է որ երդում ըրի մէկիկ մէկիկ սպաննել այն հինգ մարդերը, որոնք տառապանքիս պատճառ դարձան: Կինս մեծ հարստութիւն մը ունէր, ես ալ իմ ունեցածս զաւակներուս յանձնեցի եւ սկսայ դարձեալ դրամ շահիլ... այնչափ՝ որչափ որ բաւական ըլլար հօս գալու եւ ձեր հինգին գործը լմնցնելու: Առաջինները բախտս շատ չժպտեցաւ... ատոր համար է որ այսչափ ուշացայ. բայց վերջապէս յաջողեցայ նախ ըսպաննել Տէյվիսը, եւ այդ Սպիտակ Արծիւը վրան դրի որ գիտնաք թէ այդ ոճիրը ո՞վ գործած էր: Ախ, Աստուած իմ, որքան խնդացի ես ինծի, երբ մտածեցի թէ ողջ մնացածներէդ իւրաքանչիւրը որչափ պիտի տանջուէր, խորհելով որ յաջորդ անգամ կարգը որին պիտի ըլլար: Այսպէսով խորհեցայ ձեզի ալ քիչ մը բաժին հանել այն դժոխային տանջանքէն, որուններթարկած էինք զիս անմեղօրէն: Սթալպէրկ տանջուեցաւ, քովը դացած գիշերս վախէն դեփ-դեղին կտրեցաւ, այդպէս եղաւ Մէյսըն, այդպէս եղաւ Ուայթ: Ուայթ մինչեւ զինքը նաւամատոյց տարածժամանակակարծեց որ Սքօթլէնտ Եարտի գաղտնի ոստիկան մըն եմ. բայց երբ իրեն ըսի... Աստուած իմ, մեռնելէ առաջ իր դէմքը տեսնելու էիր, Սթալպէրկի դէմքէն աւելի դեղին, եւ իր աչքերը սարսափէն դուրս ինկած էին: Ուզեց օգնութիւն աղաղակել, բայց լեզուն կարծես քիմքին փակած էր: Ֆրէնք, զայն սպաննելէ առաջ իր աչքեր կուշտ ու կուռ խնդացի, ինչպէս որ վայրկեան մը վերջ ալ քու ներկայութեանդ պիտի խնդամ:

Ֆրէնք այլեւս կասկած չունէր որ Սպիտակ Արծիւը յիմարացած էր, եւ առաջին անգամն ըլլալով իրական վախը սիրտը զարկաւ: Անդիտակցաբար մարմինը շարժած պէտք է ըլլար, որովհետեւ սիկարը աթոռի բազուկին վրայէն վար՝ տախտակամածին վրայ ինկաւ:

Սպիտակ Արծիւը տեսաւ ատիկա, ու մինչ դիմացինը իր ձեռքը գրպանին մէջ կը սահեցնէր, Սպիտակ Արծիւը զէնքին ըլթակը քաշեց:

Լոյս մը, պայթիւն մը եւ հինգերորդ եւ վերջին զոհը անշնչացած էր:

Ճէյմս Հայաթ, մականուանեալն Սպիտակ Արծիւ, աթոռին վրայէն ելաւ, այդ միջոցին մեռնողի տան առջեւի կողմի դուռը ուժգին բախեցին: Վայրկեան մը մտիկ ըրաւ. վախի արտայայտութիւն մը ունեցաւ, յետոյ շուտ մը դէպի պատուհանը գնաց, վարագոյրը վեր առնելով դուրսը ակնարկ մը նետեց: Դիմացի դրան առջեւ երկու գլխարկներու ստուերները նշմարեց: Վարագոյրը գոցելով քիչ առաջ նստած աթոռին մօտ վերադարձաւ. մեռած մարդուն նայեցաւ, գրպանէն փոքր դեղիկ մը հանեց, եւ «քմէթ» մրմնջելով բերանը դրաւ: Յետոյ նստաւ ու սպասեց:

ԳԼՈՒԽ 24

Յաջորդ առտու ժամը իննին Հարլի փողոցէն տանջուած երեւոյթով վիրաւոր մը, ընկերակցութեամբ նոյնպէս տանջուած երիտասարդի մը, Սքօթլէնտ Եարտի գլխաւոր դուռնէն ներս մտնելով ուղեցին ոստիկան - ոստիկանապետը տեսնել:

Հ. Ա.ի երէկ գիշերուան յանկարծական մեկնումէն ի վեր, անկէ ոչ մէկ լուր ունէին: Իրենց ամբողջ գիտցածը առտուան թերթերու լուրերն էին միայն: Ըստ որոնց Սպիտակ Արծիւը.— տարօրինակ կերպով իր բուն անունը չէր յայտնուած,— մեռած գտնուած էր այն տանը մէջ, որուն տէրը ոստիկանութեան հերս մտնելէն քանի մը վայրկեան առաջ միայն սպաննուած պէտք է ըլլար: Ոստիկանութիւնը խորհրդաւոր լուր մը առած էր հեռախօսով, որով անծանօթ լրատուին սպաննուելիք մարդուն հասցէն տալով, կ'ըսէր որ շուտ պէտք է երթան, եթէ կ'ուզեն ուրիշ ոճիր մը կանխել: Եարտի Ոստիկանութիւնը օգնական - ոստիկանապետին — որ այս խնդրին ընդհանրապէս կը վարէր,— հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու պատճառով, քիչ մը ուշ շարժեցաւ, ու մինչեւ ոստիկանութեան մատնանշուած տունը հասնիլը Սպիտակ Արծիւը արդէն իր հինգերորդ եւ վերջին ոճիրը գործած էր, այնպէս որ չկրցան յաջողիլ զայն կանխել: Թերթերը անշուշտ դեռ ուրիշ շատ մը բաներ ալ կը գրէին, որոնք այնքան չէին հետաքրքրեր երկու մարդիկը:

— Ծօն, ըսաւ երիտասարդ Սթէֆըն Հայաթ, կարգով ոստիկանատուն գացած միջոցին, մեր անունը հրապարակ չզալու որ եւ է հաւանականութիւն կը տեսնէ՞ք. ինծմէ աւելի Ջարայի մասին կը մտածեմ: Եթէ իր հօր մասին եղելութիւնը իմանայ՝ կը մեռնի: Եթէ ան չըլլար, ես որպէս մարդ բոլոր ըսուածներուն պիտի հանդուրժէի:

(Շար.)

ՌՈՒՇՆԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. *Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր, Ձորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին,* Ecole de Psychologie, 49, Rue St. André-des-Arts: *Օրակարգ՝ ընտրութիւն:*

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 17 Janvier 1935

ԺԱ ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2705

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Պայթուցիկ նիւթ մը եւս պակսեցաւ եւրոպական ցամաքէն, շնորհիւ 1935 յունուար 13ի ժողովրդային քուէարկութեան, որով Սարի հողամասը կը վերադարձուի Գերմանիոյ:

Արդարեւ, եթէ ոչ խաղաղութեան պահպանումը, գոնէ միջազգային յարաբերութեանց բարւոքումը կախում ունէր այս հանրաքուէին ելքէն:

Գերմանիա, մանաւանդ հիթլէրական իշխանութիւնը վճռական էր եւ անհաշտ այս հարցին մէջ:

Եղաւ ատեն մը երբ, անհամբեր, Հիթլէր հանրաքուէն ալ աւելորդ կը համարէր, եւ կը պահանջէր իր տիրոջը վերադարձնել այդ երկրամասը, որ գրաւի տակ առնուած էր Վերսայլի դաշնագրով:

Յետոյ խօսուեցաւ անակնկալ արշաւի մը մասին, կատարուած իրողութեան առջեւ դնելու համար աշխարհը:

Բարեբախտաբար, չափաւոր տարրերը յաղթեցին, երկու կողմէն ալ, եւ կարելի եղաւ անարգել կազմակերպել հանրաքուէն, համաձայն դաշնագրի տրամադրութեանց:

Անցեալ նոյեմբերին, մասնագէտներու ժողով մը գումարուեցաւ Հռոմի մէջ եւ համաձայնութիւն գոյացաւ, Ֆրանսայի վճարումներու մասին:

Այս համաձայնութիւնը նախանշանն էր Գերմանիոյ յաջողութեան: Ազգերու Դաշնակցութեան Սարի ներկայացուցիչները շատոնց չփման մէջ ըլլալով ժողովուրդին հետ, ապահովաբար նախապատրաստուած էին միտքերը:

Այս համաձայնութենէն յետոյ, երկրորդ քայլ մը կազմեց Ֆրանսայի զիջումը՝ բարեկարգութեան հարցին մէջ:

Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, Ֆրանսայի պատուիրակ նախարարը առաջարկեց որ ոչ Ֆրանսա, ոչ ալ Գերմանիա զինուոր ղրկեն Սար, հանրաքուէի գործողութեանց հսկելու համար:

Գերմանիա Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաժարած ըլլալով հանդերձ, հաւանեցաւ այս առաջարկին, նախընտրելով որ միջազգային զօրագունդին մէջ ոչ լեհ զինուոր գտնուի, ոչ ալ կարմիր (ռուս):

Եւ միջազգային զօրագունդը կազմուեցաւ Անգլիացիներէ, Իտալացիներէ, Շուէտացիներէ եւ Հոլանտացիներէ, հրամանատարութեամբ անգլիացի զօրավարի մը:

Այնուհետեւ գործերը ընթացան բնական ճամբով:

Ազգերու Դաշնակցութեան նշանակած յանձնաժողովը, որ ամիսներէ ի վեր լծուած էր նախապատրաստական աշխատանքի, տիրաբար վարեց բոլոր գործողութիւնները: Միջազգային զօրագունդը տեղաւորուեցաւ համաձայն զինուորական յատակագծի մը: Երկու շահակից պետութիւնները, Ֆրանսա եւ Գերմանիա, զգուշական միջոցներ ձեռք առին: Մասնաւոր հսկողութիւն հաստատուեցաւ սահմանագլուխներուն վրայ, որպէսզի անբաղձալի մարդիկ ներս չմտնեն: Որոշ չափով հսկողութեան տակ առնուեցան փոխադարձ քարոզութիւններն ալ, որպէսզի միտքերն ու ջիղերը աւելորդ բորբոքումներու չենթարկուին:

Եւ յունուար 13ին տեղի ունեցաւ ճակատագրական հանրաքուէն,— խիկապէս պատմական՝ արդի ժամանակներու համար: Աւելի կարեւոր քան վերին Շլեզիոյ հանրաքուէն, որով երկուքի բաժնուեցաւ այդ երկրամասը (Գերմանիա եւ Լեհաստան):

Արդիւնքը այնքան ջախջախիչ է, որ Պ. Ֆլանտէն անմիջապէս ընդառաջ գնաց, առանց սպասելու Ազգերու Դաշնակցութեան վաւերացման:

Անգամ մը եւս կարդացէք թուանշանները, որ հաղորդուած էին երէկուան «Յառաջ»ով.—

Արձանագրուած քուէարկուներ՝ 539,541, մասնակցողներ՝ 528,005 (97,9 առ հարիւր), ներկայ վիճակի պահպանման կուսակիցներ՝ 46,513 (8,87), Ֆրանսայի կուսակից՝ 2,124 (0,4), Գերմանիոյ կուսակից՝ 477,119 (90,08):

Այս աննախընթաց արդիւնքով, ոչ միայն կնճռոտ եւ պայթուցիկ հանգոյց մըն է որ կը լուծուի, այլ եւ կը բարձրանայ Ազգերու Դաշնակցութեան դերը, իբրեւ գործօն ազդակ խաղաղութեան:

Իր չարք մը ամօթալի ձախողանքներուն մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը մխիթարական էջ մըն է որ կ՚արձանագրէ, Սարի ժողովրդային քուէարկութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, ճշմարիտ մղձաւանջ մըն է որ կը փարատի, Եւրոպայի գլխուն վրայէ:

Մանաւանդ որ, Հիթլէր պարտք սեպեց անգամ մը եւս յայտարարել թէ՝ Գերմանիա այլ եւս հողային պահանջներ չունի Ֆրանսայէն:

Անշուշտ ճառերը չեն որ կը վարեն պետութիւններու միջազգային քաղաքականութիւնը: Բայց երեւոյթը ուշագրաւ է, իբրեւ ժամանակի նշան:

Սարի յաջողութեամբ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաստատած կ՚ըլլայ թէ որքան դիւրին է շատ մը վէճեր կարգադրել խաղաղօրէն, ժողովրդային քուէարկութեամբ կամ փոխադարձ զիջումներով, եթէ ... ժընեւը կամենայ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը չունեցաւ այդ քաջութիւնը երբ, 1920ի աշնան, նորաբաց եւ նորակազմ Հայաստանը կը խեղդուէր թրքական արշաւանքին տակ, աջակցութեամբ Մոսկուայի, որ այսօր նստած է ժընեւի «աւազակներու որջ»ին մէջ:

Անշուշտ պատճառը այն է որ հայկական հանրապետութեան կործանումը եւ յօշոտումը չէին սպառնար աշխարհի խաղաղութեան, իսկ Սարի խնդիրը ռումբ մըն էր՝ Եւրոպայի սրտին վրայ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՍԱՐԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎՃԻՌԸ

=○·○=

ՖՐԱՆՍԱՆ ԱԼ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ

Գերմանիա կը շարունակէ ցնծալ դղրդագին ցոյցերով եւ թափօրներով

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, 16 յունուար, նախագահութեամբ Պ. Թէվֆիք Արասի, հանդիսաւորապէս վաւերացնելու համար Սարի հանրաքուէին արդիւնքը, որով այդ երկրամասը պիտի վերադարձուի Գերմանիոյ: Նիստը բացուելէ անմիջապէս վերջը, հանրաքուէի յանձնաժողովին նախագահը պաշտօնապէս հաղորդեց քուէարկութեան արդիւնքը: Յետոյ կարդացուեցաւ Երեքներու յանձնախումբին տեղեկագիրը, տնտեսական եւ սեղանաւորական հարցերու կարգադրութեան մասին, եւ Պ. Թ. Արաս հռչակեց Սարի երկրամասին միացումը Գերմանիոյ: Յառաջիկային պիտի քննուին միւս խնդիրները.— փոխանցման շրջանի տեւողութիւն, միջազգային զօրագունդի հեռացում եւայլն:

Քուէարկութեան արդիւնքը Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդուած էր երեքշաբթի առտու ժամը 6ին, շուէտերէն, որպէսզի դուրսէն մարդիկ չհասկնան: Պաշտօնական հեռագիրը հասաւ ժամը 8ին, սփոփանքի հառաչ մը արձակել տալով Ա. Դ. խորհուրդի անդամներուն, որոնք շատ կը վախնային վիճելի քուէարկութեան մը հետեւանքներէն:

Ֆրանսայի վարչապետին յայտարարութիւնները

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ, քուէարկութեան արդիւնքին առթիւ.

— «Ֆրանսա իր միջազգային քաղաքականութեան հիմ բռնած է յարգել դաշնագիրները: Ուրեմն, միայն ուրախ կրնայ ըլլալ որ դաշնագիրները խստօրէն գործադրուեցան Սարի հանրաքուէին մէջ եւ ոչ մէկ Ֆրանսացի միտքէն չպիտի անցնէր վէճի ենթարկել անոր արդիւնքները: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ մեծ յաջողութիւն մը շահեցաւ խաղաղութեան պահպանման եւ միջազգային ապահովութեան կազմակերպութեան իր դերին մէջ, այժմ իր վախճանին պիտի առաջնորդէ նախատեսուած ձեւակերպութիւնը՝ Սարը վերադարձնելու համար Գերմանիոյ: Հաստատապէս կը յուսամ թէ՝ շնորհիւ գերման կառավարութեան հասկացողութեան, շնորհիւ նաեւ Հռոմի մէջ նախապէս կատարուած բանակցութեանց, այն բոլոր խնդիրները որ կրնան գրգռիչ ըլլալ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, դիւրաւ պիտի կարգադրուին, Ազգերու Դաշնակցութեան մականին տակ: Ածխահանքերու վճարումը քննուած է բոլոր մանրամասնութիւններով: Հետեւաբար ես մեծ դժուարութիւններ չեմ տեսներ սեղանաւորական խնդիրներու մէջ որ կապ ունին ֆրանսական շահերուն հետ, հանրային թէ անհատական: Անմիջապէս առեւտրական բանակցութիւններ պիտի կատարուին, թէ փոխանցման շրջանի փոխանակութիւնները ապահովելու եւ թէ ֆրանքօ-գերման առեւտրական յարաբերութիւնները յարմարցնելու համար նոր կացութեան, երբ Սարը վերջնապէս վերահաստատուի Գերմանական պետութեան մէջ, մաքսային օրէնքներով: Ամէնէն փափուկ խնդիրը, Սարցիներու կարելի արտագաղթը մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրուած է միջնախարարական յանձնաժողովի մը կողմէ: Բայց ամէն բանէ առաջ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ կապ ունի այդ խնդիրը: Ազգերու Դաշնակցութեան կ՚իյնայ որ եւ է փոխվրէժի դէմ պաշտպանել անոնք որ քուէ չեն տուած Գերմանիոյ հետ միացման համար: Մնաց որ, ես համոզուած եմ թէ գերմանական կառավարութիւնը իր բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնէ, ցուցնելու համար աշխարհի թէ գիտէ յարգել փոքրամասնութեանց իրաւունքները եւ առով իսկ կանխելու համար Սարցիներու արտագաղթ մը: Ֆրանսա իր կողմէ չի կրնար փակել սահմանները այն փախստականներուն առջեւ որոնք իրենք զիրենք վտանգուած կը զգան, բայց ջերմապէս կը մաղթէ որ այդպիսի պարագաներ չծագին: Արդէն ըսի թէ Սարի հարցին կարգադրութիւնը թանկագին փորձառութիւն մը պիտի կազմէ ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց համար: Վստահ եմ թէ Ֆրանսացիներու ամենաստուար մեծամասնութիւնը կը մաղթէ որ այդ յարաբերութիւնները աստիճանաբար բարուոքին, օր մը յանգելու համար գործակցութեան՝ Եւրոպայի խաղաղութեամբ: Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, որ այնքան յաճախ յուսախաբութեան մատնուած է, այսօր աւելի կարեւորութիւն կու տայ գործքին քան խօսքերուն: Եթէ մենք մեր կողմէ այնպէս կը շարժինք որ Սարի մասնաւոր վարչաձեւին հաշուեյարդարը կատարուի կարելի եղածին չափ շուտ, իրաւունք ունինք հաւատալ բարեացակամութիւն մը սպասելու գերմանական կառավարութենէն, ինչպէս եւ բարեխիղճ յարգանք՝ միջազգային օրէնքի, որ հիմն է ժողովուրդներու գործակցութեան»:

Ֆրանսա դրամ եւ ածուխ պիտի ստանայ

Սարը վերադարձնելով Գերմանիոյ, Ֆրանսա կարեւոր հատուցում մը պիտի ստանայ մօտաւոր ապագայի մը մէջ: Հռոմի համաձայնութեամբ, (1934 նոյեմբեր), որոշուած է որ Գերմանիա 940 միլիոն ֆրանք վճարէ Ֆրանսայի, իբրեւ հատուցում ածխահանքերու եւ երկաթուղիներու մատակարարութեան: Սակայն այս գումարը անուանական է: Իրագէտներու կարծիքով, Ֆրանսա հնչուն դրամով պիտի ստանայ 450 միլիոնէն 150 միլիոն ֆրանք, իսկ մնացեալը՝ հանքածուխով: Երեքներու մասնախումբին որոշումով (Հռոմի համաձայնութիւն), 350 դրամենեակներ պիտի բացուին Սարի մէջ, Գերմանիոյ միացումէն ութ օր առաջ, դրամական փոխանակութեանց համար: Այս գործողութիւնները պիտի տեւեն երեք շաբաթ: Ծախուած ֆրանսական մուրհակներուն հասոյթին 5 առ հարիւրը պիտի յատկացուի անհատ Ֆրանսացիներու հատուցում վճարելու: Սարի մէջ շրջաբերութեան հանուած ֆրանսական ֆրանքները պիտի քաշուին մարքը 6 ֆր. 08 հաշուելով եւ Փարիզ պիտի փոխադրուին Պազէլի միջազգային դրամատան միջոցաւ: Այս առթիւ ըսենք թէ շատ մը Սարցի դրամատէրներ, մասնաւորապէս Հրեաներ, արդէն իսկ Ֆրանսա փոխադրած են իրենց փրանքները:

Մասնագէտներ կ՚ուսումնասիրեն Սարի մէջ հիմնուած ֆրանսական հաստատութեանց խնդիրը: Կան որ պիտի քաշուին, ուրիշներ (պողպատի գործարան եւն.) կ՚ուզեն շարունակել եւ օգտուիլ գերմանական շուկայէն:

Համատարած խրախճանք Գերմանիոյ մէջ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, հանրաքուէին յաղթանակը աննախընթաց եւ անսահման ցնծութիւն պատճառեց ամբողջ Գերմանիոյ եւ Սարի մէջ: Նոյնիսկ փրոփականտի նախարարը, Տօքթ. Կէօպէլս, որ վարպետ է այսպիսի գործերու մէջ, ապշեցաւ, տեսնելով համատարած խրախճանքը: Սարի երկրամասը մէկ ազդանշանի վրայ արձակուրդ հռչակեց իր հազարաւոր քաղաքներով եւ գիւղերով: Բոլոր խանութները փակուեցան, հանքագործներն ու հողագործները եւ միւս բոլոր աշխատաւորները ձգեցին իրենց աշխատանքը, գործարանները փակուեցան, փողոցի կառքերը անհետացան, եւ նոյնիսկ ծխախոտի խանութպանները հրաժարեցան իրենց բացառիկ շահերէն, փակելով փեղկերը: Բոլորը փողոց թափած էին: «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»ը եւ «Սարը գերմանական է» երգերը կը թնդային ամէն կողմ: Վիթխարի թափօրներ կ՚անցնէին փողոցներէն, «Հէ՛յլ, հէ՛յլ» (կեցցէ) պոռալով: Ամէն ինչ փակ էր բացի ... բերաններէն: Տեսարանը կը ներկայացնէր ժողովուրդ մը որուն սրտէն սեւ յիշատակ մը կը սրբուի: Ցոյցը թէ ազգային էր, թէ քաղաքական: Սարի Գերմանական Ճակատը ամէն միջոց ձեռք առած էր, որպէսզի ունենայ ազգային – ընկերվարական հանգամանք: Եկեղեցիներու կոչնակներէն շատ առաջ, կեռխաչի խորհրդանշանները, նոյնիսկ կայսերական յիշատակներ բուսած էին ամէն կողմ, Հիթլէրի նկարներով: Ամէն կողմ հիթլէրական բարեւ կը փոխանակուէր:

Փողոցներու մէջ, հանդիսաւորապէս թաղուեցաւ «միացեալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸԼԼԱՐ, ԵԹԷ···

=○=

Այսպէս ուրեմն, Սարի ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ,— աւելի քան 90 առ հարիւր — որոշեց միանալ՝ վերադառնալ Գերմանիոյ:

Եւ ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը վաւերացուց այս վճիռը, նախագահութեամբ··· Թուրքիոյ արտաքին գործավարին:

Ի՞նչ կ՚ըսեն մեր պոլիտիկոսները: Բան մը փոխուա՞ծ է աշխարհի մէջ:

Հանրաքուէ, ժողովուրդի կամք եւ ··· Թուրքիա:

Հանրաքուէ, ժողովուրդի կամք եւ ··· Մոսկուա:

Գերմանիա կը ցնծայ, Ֆրանսա կը համակերպի, ընդ առաջ երթալով դաշնագիրներու տրամադրութեանց, իսկ Թուրքիա եւ Խ. Միութիւնը կը վաւերացնեն, միւս աշխարհակալնե-րուն հետ·

×

Լսելով այս իրողութիւնները, չէ՞ք փորձուիր հարցնել·

— Եթէ հանրաքուէ մըն ալ կատարուէր Թուրքիոյ «արեւելեան նահանգներուն» մէջ···

— Ո՞ւր է ձեր ժողովուրդը որպէսզի կատարենք:

— Բայց չէ՞ որ Սարի քուէարկութեան համար ալ հազարաւոր «դրսեցիներ» քուէ տուին: 45,000 գերման, 6500 ֆրանսացի պանդուխտներ մասնակցեցան հանրաքուէին: Մինչեւ հեռաւոր Չինաստանէն Սարցիներ եկան:

— Անոնք անձամբ ներկայացան եւ քուէ տուին: Մենք ո՞ւր պիտի երթանք, Վասպուրականի, Տարօնի, Բաղէշի կամ Ալաշկերտի մասին քուէ տալու համար:

— Ազգերու Դաշնակցութեան գործը ի՞նչ է, թող կազմակերպէ իւրաքանչիւր գաղութի մէջ, «արեւելեան նահանգներ»ու Թուրքերուն հանրաքուէն ալ՝ տեղին վրայ կազմակերպելով:

— Անկարելի բաներ կը պահանջես· ամէն բան մէկ անգամէն չըլլար· կամաց – կամաց:

— Համաձայն եմ, ի՞նչպէս կ՚ըլլար եթէ հանրաքուէ մը սարքուէր Կարսի կամ Սուրմալուի համար:

— Այդ ալ նոյնքան դժուար է, քանի որ ժողովուրդ չունինք, եւ դաշնագիրներ կան:

— Լա՛ւ, առնենք ամէնէն դիւրինը եւ չափաւորը,— Ախալքալաք, Ղարաբաղ, Նախիջեւան եւ ուրիշ վիճելի հողամասեր: Գիտէք որ այս բոլորը կը գտնուին միեւնոյն իշխանութեան տակ, դուրսէն մարդ չի կրնար խառնուիլ, ժողովուրդն ալ տեղին վրայ կը գտնուի: Իսկ խորհրդային իշխանութիւնը առաջին օրէն եւ իր իսկ սահմանադրութեամբ հռչակած է ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը··

— Այդ պարագային հարկ պիտի ըլլայ Հայաստանի համար ալ հանրաքուէ մը կատարել, ինչ որ պիտի նշանակէ թշնամութիւն, «ինտերվենցիա՛», «պրովոկացիա՛···»

— Ո՛չ, ո՛չ, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը թող իր տեղը մնայ· այս նուազագոյն ծրագրով ոչ թէ թշնամութիւն ըրած, այլ հող շահեցուցած կ՚ըլլանք, ներգաղթն ալ կը դիւրանայ, իսկ Դաշնակցութիւնը ծանր հարուած մը կը ստանայ:

— ·····················

ՎԱՉԷ

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

=○=

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 4

Գ. Սարգիսբէկեան, Օբէլ	300
Յ. Աղիզեան, Օբէլ	100
Ս. Սիսլեան, Օբէլ	100
Եղ. Թադէոսեան, Օբէլ	50
Գումար՝	550
Նախորդ գումար՝	425
Ընդհ. գումար՝	975

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ,, (ՐԱՖՖԻ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

Ֆրանսայի նախկին օդային նախարար Փ. Քօթ յօդուածաշարք մը հրատարակած է պելժիական օրաթերթի մը մէջ, օդային պատերազմներու մասին: Նկատի առնելով յօդուածագրին հեղինակութիւնը, ստորեւ կու տամ իր տեսութիւններուն ամփոփումը:

Ամէն երկրի մէջ ժողովրդական կարծիքը սկսած է օրէ օր աւելի մտատանջուիլ օդային պատերազմներու մասին եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ խորհիլ այդ վտանգին դէմ: Կառավարութիւնները իրենց տարեկան պիւտճէներուն մէջ մեծ գումարներ կը տրամադրեն, աւելցնելու համար օդային տորմիղներուն թիւը: Այս կացութիւնը ալ աւելի կը սաստկացնէ ընդհանուր կասկածն ու երկիւղը:

Վերջին ամիսներու ընթացքին, Ֆրանսական կառավարութիւնը օդանաւային ուժերը զօրացնելու համար, Երեսփ. ժողովին քուէարկել տուաւ երեք միլիառ ֆրանքի բացառիկ վարկ մը, որ ազգային պաշտպանութեան սովորական պիւտճէէն դուրս կը մնայ: Անգլիական կառավարութիւնն ալ իր կարգին որոշեց օդանաւային ուժերուն վրայ աւելցնել 41 օդային տորմիղներ:

Ո՞ր չափով արդարանալի են այս զգուշութիւններն ու ընդհանուր մտահոգութիւնը, եւ ի՞նչպէս կարելի է պաշտպանուիլ օդային պատերազմին դէմ: Այս հարցումներուն պիտի պատասխանենք, հիմնուելով Պ. Քօթի հեղինակաւոր կարծիքին վրայ:

Արդարեւ, օդային պատերազմը մեծ ու անխուսափելի վտանգ մը կը ներկայացնէ ընդհանուր մարդկութեան համար: Օդագնացութեան արագ ու յարաճուն յառաջդիմութեան շնորհիւ, այդ վտանգը օրէ օր կ'աւելնայ եւ մեծ համեմատութիւններու կը հասնի:

Տանք քանի մը թուանշաններ.—

Անգլիացի զօրավար Կրով կ'ըսէ թէ 1914—18 Գերմանացիները Լոնտոնի վրայ նետեցին 30 թոն պայթուցիկ ռումբեր, որոնք 1800 անձէն քաղաքացիներու մահուան պատճառ եղան: Արդ, յիշեալ զօրավարին կարծիքով, այսօր Լոնտոնի վրայ մէկ օրուան մէջ կարելի է նուազագոյն 300 թոն ռումբ նետել: Միեւնոյն հաւանականութիւնը գոյութիւն ունի նաեւ Փարիզի, Պերլինի, Պրիւսէլի, Հռոմի Փրակայի, Վարշաւայի, Պելկրատի, Պուտափէշթի, Վիէննայի, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի ցամաքամասին վրայ գտնուած բոլոր քաղաքներուն եւ ճարտարարուեստական կեդրոններուն համար: Ռուսիոյ քաղաքները իրենց հեռաւորութեան պատճառաւ, մասամբ ազատ կը մնան վտանգէն: Ուրեմն այս հաշուով մէկ օրուան մէջ կարելի պիտի ըլլայ 300 թոն ռումբ նետել քաղաքի մը վրայ եւ 18.000 մարդ սպաննել, 10 օրուան մէջ՝ 180.000 հոգի, եւ 100 օրուան մէջ մարդկային զոհերուն թիւը պիտի հասնի 1.800 հազարի: Ահաւասիկ տխուր ու սարսափազդեցիկ հաշուեկշիռ մը:

Ո՞ր երկիրը պիտի կրնայ տոկալ այդպիսի ահաւոր աղէտի մը:

Սակայն այս հաշիւը ընելով, մենք նկատի կ'առնենք այն պայթուցիկ ռումբերը, որոնք գոյութիւն ունէին ընդհ. պատերազմի ատեն. անկէ ի վեր 15 տարի անցած է, եւ գիտութիւնը այդ մարզին մէջ հսկայաքայլ յառաջդիմելով, հնարած է բնաջնջումի մահասփիւռ միջոցներ:

Ֆրանսացի գիտնական փրոֆ. Լանժըվէն, որ օդանաւային հարցերու մասնագէտ մըն է, գրել կուտայ թէ մեծ քաղաքի մը վրայ թռչող քանի մը օդանաւեր կրնան զայն ամբողջութեամբ ծածկել թունաւոր կազի խաւով մը, որուն դէմ անզօր կը մնան կազարգել դիմակները, եւ որմէ կրնան մահանալ հազարաւոր այրեր, կիներ, ծերեր ու մանուկներ:

Կայ նաեւ ուրիշ տխուր հեռապատկեր մը: Ներկայիս գոյութիւն ունին հրձիգ ռումբեր, որոնք կը կշռեն մէկ կամ երկու քիլօ: Ռմբարձակ օդանաւ մը մէկ անգամէն Փարիզէն մինչեւ Լոնտոն կրնայ 700—800 հրձիգ ռումբեր փոխադրել, եւ այս քանակութիւնը կը բաւէ այդ մեծ քաղաքներուն մէջ յառաջ բերելու հրդեհի վառարաններ, որոնց դէմ անբաւարար են հրշէջ կազմակերպութիւնները: Ֆրանսացի զօրավար մը որ երկար ատեն վարած է Փարիզի հրշէջ խումբերու հրամանատարութիւնը, կը յայտարարէ թէ նմանօրինակ պարագայի մը մէջ ամէն պաշտպանութիւն անօգուտ է, եւ ժողովուրդին ուրիշ ընելիք չի մնար, բայց եթէ ձգել ու փախչիլ հրկիզեալ վայրերէն:

Թերեւս առարկողներ ըլլան թէ հետապնդիչ սաւառնակները կամ հետապնդիչ օդանաւերը կրնան հալածել թշնամի օդանաւերը եւ մասամբ արգիլել անոնց ռմբակոծումը: Միւս կողմէ, կարելի չէ նաեւ ուրանալ հակօդանաւային թնդանօթներուն օգտակարութիւնը:

Արդարեւ, հետապնդիչ սաւառնակը կամ հետապնդիչ օդանաւը կրնայ յարձակիլ թշնամի օդանաւին վրայ, պայմանաւ որ կարենայ տեսնել իր հակառակորդը, կամ գտնել անոր հետքը: Ասկէ զատ, միայն թշնամին տեսնելը չի բաւեր, պէտք է կարենալ զայն հետապնդել: Արդ, մեր օրով շինուած են այնպիսի օդանաւեր, որոնք ժամական 350 քիլոմէթր արագութեամբ կ'ընթանան: Ասոր համար թեթեւ սաւառնակները աւելի նպատակայարմար են:

Վերջապէս, կարելի է յիշել նաեւ ուրիշ անպատեհութիւններ: Մշուշոտ, ամպամած օդով կամ գիշերուան մթութեան մէջ կատարուած օդային յարձակումներուն դէմ կը պակսին պաշտպանողական ազդու միջոցներ, եւ հարիւրին հարիւր յաջողելու հաւանականութիւնը յարձակող կողմին վերապահուած է: Նոյնպէս, անամպ ու պայծառ օդին թշնամի օդանաւը կրնայ ինքզինքը պաշտպանել, դիմելով արուեստական ամպերու գործածութեան:

Գալով հակօդանաւային թնդանօթներուն, ընդհ. պատերազմի ատեն տեսնուեցաւ անոնց օգտակարութեան անբաւականութիւնը: Ինչպէս վերջին փորձերը հաստատեցին օդային յարձակումի մը պարագային, յաջողելու հաւանականութիւնը աւելի յարձակող կողմին կը վիճակուի, եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցները անբաւարար են:

Պ. Քօթ օդային յարձակումի մը դէմ պաշտպանուելու համար միջոց մը միայն կը ցուցնէ, այսինքն՝ հերցեան ալիքներու միջոցաւ խանգարում առաջ բերել թշնամի օդանաւին մէջ գտնուած ելեկտրական մագնիսներու մէջ որուն հետեւանքով օդանաւը անշարժութեան կը դատապարտուի: Սակայն դժբախտաբար այդ միջոցը կարելի չէ եղած հնարել:

Կը մնայ միայն փոխվրէժի պարագան, այսինքն միեւնոյն ձեւով յարձակում կատարել թշնամի քաղաքի մը վրայ: Սակայն աղէտի մը դէմ ուրիշ աղէտ մը առաջ բերելը չի դարմաներ կացութիւնը: Ընդհակառակն:

Պ. Քօթ օդային պատերազմներու խնդիրը լուծելու համար, երեք առաջարկութիւններ կը ներկայացնէ.—

1. Ջնջում ազգային - ռազմական օդանաւորդութեան.

2. Ստեղծում միջազգային օդանաւային ուժի մը:

3. Հակակշիռ առեւտրական օդանաւերու վրայ:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ո՞վ չլսեց այս հրաշալի փոքրիկ Հայորդիի մասին:

Անիկա դեռ երկու տարեկան, կը մօտենար իր դաշնակահար հօրը ու խորունկ խորունկ կ'ունկնդրէր Պախի, Պէթհովէնի, Մոցարտի, Շոփէնի, Շումանի եւ Շուպէրթի երաժշտութիւնները:

Չորս տարեկանին արդէն կը փորձէր այդ հեղինակները վերարտադրել, ափ ի բերան ձգելով գիտուններն ու արուեստագէտները:

Իսկ, վերջապէս, հինգ տարեկանին մեր փոքրիկ Ռաֆֆիկը իր հանճարեղ ականջին ուժով, առանց ձայնանիշի, կը դաշնակահարէր՝ պարզապէս ծաղկած հրաշքի մը հանդիսատես ընելով երաժշտասէրները:

Անիկա հինգ տարեկան եւ ինը ամսու էր դեռ, երբ Պրիւսէլի Արքայական Երաժշտանոցին մէջ տուաւ իր անդրանիկ նուագահանդէսը, ստեղծելով իր շուրջը սքանչացման համերգ մը: Հրապարակագիրներ, երաժշտական քննադատներ, փրոֆէսօրներ ու գիտուններ զբաղեցան այս երկնային մանուկով, որ կարծես ուրիշ աստղէ մը, տարբեր աշխարհէ մը կուգար իր մոգական կարողութիւնով յափշտակելու մեծ մեծ մարդերու զարմանքն ու հիացումը:

Հրաշքի տղան էր Ռաֆֆիկը: Երաժշտական առասպելի մը մէջէն դուրս նետուած Վահագն մը, որ ներդաշնակութեան աստուածներուն գործերը կ'ալեկոծէր, կը վերակենդանացնէր:

Բնութիւնը շատ կանուխէն կը խմորէ ու կը ձեւաւորէ անոր մէջ տաղանդին աստուածային խմորը:

Ու այդ մեծ մանուկը արդէն բարեկամ կ'ըլլայ Մեծերու հետ:

Հնդիկ մեծ փիլիսոփայ Քրիշնամուրթին, որուն համար կ'ըսեն «նոր Քրիստոս»ը, բարեկամներէն մէկն է Ռաֆֆիկին:

Օրիորդ Մարի Ֆուժրոն քերթուածներ ու քերթուածներ կը նուիրէ մեր փոքրիկ մեծ դաշնակահարին:

Անթիւ են անոր մասին գրուած յօդուածները:

Ռաֆֆիկ Փարիզի մէջ ալ տուաւ նուագահանդէս մը:

Նոյն հիացումը, հետաքրքրութիւնը, նոյն հոյակապ երեւոյթին առջեւ:

Այսպէսով ան աւարտեց իր առաջին հրաշաշրջանը:

Ինչպէս ըսինք, այս հրածին - հրաշածին մանուկը կը դաշնակահարէր դոց, իր լսողութեան զգայարանքին զօրքովը:

Իր ծնողքը բաւ համարելով ցուցադրութիւնը հրաշքին, զինքը քաշեցին աշխատութեան սենեակը, ուսուցիչ ընտրելով փրոֆ. Կոստանովը, որպէսզի ան ուսանի երաժշտութիւնը տեխնիքական վարպետներէն, կարդալով անոնց սուրբ գիրքերը:

Եւ աշխատեցաւ Ռաֆֆիկ իր ուսուցչին հետ:

Եւ աշխատութիւնը, երկրորդ հրաշքը, եկաւ միանալ առաջինին:

Քանի մը շաբաթ առաջ խիստ սեղմ շրջանակի մը մէջ, ան տուաւ իր երկրորդ շրջանի առաջին նուագահանդէսը իբրեւ քննութիւն: Երաժշտագէտներէն ներկայ էին իր ուսուցիչը Կոստանով, ինչպէս նաեւ Օրէստ Պոտալի եւ Ցէյտլին:

Ահաւասիկ անոնց կողմէ տրուած վկայականը.—

«Մենք ստորագրեալներս կը հաստատենք որ փոքրիկ Ռաֆֆի Պետրոսեան՝ անցեալ տարուան վրայ կարեւոր յառաջդիմութիւն կատարած է: Իր նուագին հնչականութիւնը դարձած է աւելի եւս խորունկ, կշոյթը աւելի եւս մեղմընթաց, հաղորդականութիւնը աւելի եւս երանգաւոր: Իր վերջին քննութիւնը անգամ մը եւս ապացոյց տուաւ մեզի իր իսկական տաղանդին մասին, ինչպէս եւ ճիգի անհրաժեշտութեան մասին: Ամէն հաւատք ունինք կարծելու, որ իր ուսուցիչը Պ. Փիէր Կոստանով զինք պիտի առաջնորդէ դէպի հասունումը արուեստագէտի գեղեցիկ ապագայի մը»:

Ռաֆֆիկ Պետրոսեան նուագեց Պախի «Փրէլիւտ եւ ֆիւկ»ը (ֆա մինէօր), Հայտընի «Սօնատ»ը, Պրամսի «Վալս»ը եւ Պախի «Քօնչէրթօ»ն, երկրորդ դաշնակի մը ընկերակցութեամբ:

Ռաֆֆիկ Պետրոսեան թոռն է (մօր կողմէ) յայտնի հայագէտ - բանասէր եւ հնագէտ - ազգագրագէտ Ստեփան Մալխասեանի (Թիֆլիզ), իսկ հօր կողմէ թոռն է Պետրոս Պետրոսեանի, ամաթէօր գրող եւ թարգմանիչ, զաւակն է դաշնակի տաղանդաւոր ուսուցիչ Ս. Պետրոսեանի եւ նոյնքան տաղանդաւոր պարուհի - դերասանուհի Տիկ. Լ. Պետրոսեանի, որուն «Սալոմէ»ն մնացած է անմոռանալի:

Այս ժառանգութիւնով հարուստ է հրաշք - տղեկը:

Հարկ է անպայման յիշատակել նաեւ Ռաֆֆիկին երէց եղբայրը՝ Եդուարդը որ այժմ կը յաճախէ Սեվրի Մուրատեան վարժարանը: Այս պատանին ալ յայտնութիւն մը պիտի ըլլայ նկարչութեան մէջ: Ունի բազմակողմանի տաղանդ: Կը ստեղծէ դիցաբանական, հէքեաթական նոր ու գեղեցիկ տեսիլներ ու միւս կողմէ սուր տաղանդով մը կը ծաղրանկարէ: Գիծի ու գոյնի մէջ բանաստեղծ ու երգիծագիր է միանգամայն:

Մեծատաղանդ գեղանկարիչ մեր բարեկամը՝ Մելքոն Քէպապճեան տեսնելով այս ծիրանի տղուն գործերը, վաւերացուց անոր յորդումն եւ նոյն իսկ ապշեցուցիչ ընդունակութիւնները:

Դառնանք մեր Ռաֆֆիկին: Անիկա դեռ շրջան մը պիտի աշխատի ինչպէս երաժշտութեան, նոյնպէս ալ ընդհանուր զարգացումի համար:

Կը յաճախէ Ֆրանսական վարժարան, միւս կողմէ այս տողերը գրողէն կ'առնէ մօտաւորապէս տարիէ մը ի վեր հայերէնի դասեր, սորվելու համար իր մայրենի լեզուին ընթերցումը, ուղղագրութիւնն ու քերականութիւնը, ինչպէս նաեւ աշխարհագրութիւնը իր հայրենիքին:

Անսովոր տղայ մըն է Ռաֆֆիկը: Մարդու ձեւ ստացած ռումբ մը, պատրաստ կայծի ու կայծակի:

Շատ կը սիրէ իր «մեծաքանչ» լեզուն, ինչպէս նաեւ ուսուցիչը որուն երթալիք օրը ուրախութենէն կը փոխուի կրկէսի հովիւի մը ու շատ անգամ գլխիվայր կը թաւալի:

Համակ կեանք, եռանդ, աշխոյժ է ու խանդավառութիւն:

Աստուածային հուրը միշտ բորբոքուն է եւ անհանդարտ իր մէջ:

Դէ վայր, այս աննման մանչուկը, ձեռք պիտի առնէ արժէնութեան դրօշը ու պիտի բարձրացնէ զայն իր տաղանդով:

Երբեմն կ'անցնի դաշնակին առջեւ ու կը ստեղծէ երաժշտութիւն մը ... երբ հարցնեն կը բացատրէ ...

— Անտառն է ... որսորդը ... թռչուններ ... շուն ... գայլ ... հրացան ... պո՛ւմ ...

Թերեւս երգահան մըն ալ կը խլրտի իր մէջ:

Երբ կը դաշնակահարէ, մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ գաճաճ հասակով մեծատաղանդ դաշնակահարի մը առջեւն է:

Իր արուեստագէտի պիրկ եւ ուժեղին գլուխը կ'ալեկոծի դաշնակին վրայ ու իր համբուրելի ձեռքերը կը հրաշագործեն ...

Անիկա կ'առնէ կը տանի մեզի աստղի մը մէջ ուր կ'ապրին հոգիները Պախի, Հայտընի եւ Պրամսի:

Դաշնակը գեղեցիկ փոթորիկի մը մէջ կը մտնէ եւ ամպերուն մէջէն կը տեսնուի Ռաֆֆիկի հանճարեղ գլուխը, իբրեւ մանուկ քերովբէ:

Եւ տակաւին կ'ըսեն թէ անցած է հրաշքի դարը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Վէպ մը՝ բայց ոչ թատերախաղ:

Բեմական գրականութիւնը — հարկ կա՞յ շեշտելու— կը պահանջէ կառուցումի եւ դասաւորման այնպիսի դժուարին պայմաններ, որոնց պատասխանատուութեան յանձնառութիւնը— մեր մէջ գոնէ — շատ քիչերը կրցած են արժանաւորապէս ստանձնել:

Ներկայացումէն առաջ, այս սիւնակներուն մէջ Ս. Վրացեանի նկարագրականը կարդալէ յետոյ, իրաւունք ունէինք սպասելու կեանքի ու շարժումի, ողբերգական ճգնաժամերու եւ հանդիսատեսը հեւիհեւ պահող դրուագներու յայտնագործումին:

Պիտի խոստովանիմ թէ Վրացեանի տեսութիւնը աւելի գրաւիչ էր՝ քան թատերախաղը՝ բեմին վրայ: Անտարակոյս ան պիտի շահէր վէպի ձեւին տակ:

Հաճոյքով կարդացուած թատերախաղ մը յաճախ կը կորսնցնէ իր արժէքը բեմին վրայ՝ եւ փոխադարձաբար, մէկին կամ միւսին գրական կամ թատերական աւելի շեշտուած յատկանիշերուն պատճառաւ: «Վերածնունդ»ը — «Վերադարձը» — իր առաջադրութեան մէջ կը ներկայանայ իբրեւ հոգեկան ճգնաժամ — առանց իրական հողի եւ իսկապէս ապրող էակներու:

Ջեմ կարծեր՝ որ Սուրէն մը այսօր համարձակի — որքան ալ այդ մեղ... հաճելի եւ ախորժալուր ըլլայ — հա... մոզուած համայնավար ճարտարագէտ Արսէնի ճակտին արտաբերել գրուած ուղղանալիքները եւ յոխորտանքները:

Վէպ մը՝ ընթերցողին երեւակայութեան թեւերուն վրայ՝ կրնայ միջոցին սահմանները թափահարելով գաղտնիքներուն ընդ առաջ երթալ: Իր գլխաւոր արժանիքներէն մէկն է այդ: Բայց բեմը— մեր աչքերուն առջեւ շարժող, ապրող էակներով կը պայմանադրէ իրական եւ հաստատուն հողի վրայ ոտք դրած, շօշափելի մթնոլորտ ունեցող տիպարներ:

Պատասխանատու նիւթը սկսնակի մը համար դժուարին էր:

Բեմական կառուցումին խորապէս գիտակ, եւ քաղաքական - ընկերային երեւոյթներուն խորին ու մթին ծալքերուն յստակատես ծանօթ մը միայն՝ պիտի կրնար ընտրուած հարցին մօտենալ, ու զայն համոզիչ կերպով ապրեցնել բեմին վրայ:

Եւ երբ՝ մանաւանդ մտադրութիւն կայ հոգի եւ մարմին տալ մտապատկեր - տիպարի մը եւ ստեղծել մթնոլորտ, պահանջ կայ զտումի, բիւրեղացումի, խտացումի եւ երեւակայութեան ոլորտներէն անցած ստեղծագործութեան՝ վերջնական տիպարներու, որոնք կարենային իրենց խորհրդանշան ցցուիլ տիրականօրէն, եւ ապրիլ անմահօրէն:

Կազմական տեսակէտէն ալ Կ. Վարդանեանի (Ս. Թորոսեան) թատերախաղը կը մնայ տարտամ:

Գաղափարին ցուցադրումը, հանգոյցը եւ լուծումը ուրուագրուած են միայն, անհաղորդ նիւթին խստամբեր եւ ամուր նկարագրին:

Խօսակցութիւնները կը մնան միօ... մէտ եւ անբովանդակ, մինչդեռ նիւթին հոգեբանական բարդութիւնը եւ ճակատագրական բնոյթը կը պահանջէր շատ աւելի նուրբ, նշանակալից մտածումներ եւ խորհրդածութիւններ թելադրող նախադասութիւններ:

Եւ այդ բոլորին վրայ՝ կը զգացուէր պակասը հաւաքական տրամադրութիւններու արտայայտութեան:

Տամը — որուն սաղմերը կան արդարեւ գործին մէջ — կը մնայ չոր պատի մէջ: Անհատական համոզումներու կռիւ կամ ընդհարում է ան՝ ինչպէս կայ եւ կ'ըլլայ Հայաստանէն դուրս: Հայ ժողովուրդի սրտին զարկը, անոր հեւքին տիրապետող արձագանգը լսելի չեղաւ սիւնակէն ներ...

Նիւթը չպիտի յիշեմ, քանի որ շատ կենդանի եւ ճոխացեալ կերպով նկարագրուեցաւ այստեղ:

Յաջողած տիպարներէն կարելի է յիշել Արսէնը, զոր Ուզունեան կրցաւ հարկ եղած ուժով ձեւակերպել եւ ապրեցնել: Գնահատելի էր եւ տպաւորիչ Էմմա Բանոէ (Օր. Մաքսոնալտ): Այս երկու տիպարները՝ մինացեալ թարթափուն նկարագիրներուն մէջէն ցցուեցան, կարճ ապրումներով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (27)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

5.— Ընդունելով հանդերձ մասնակի ապստամբութեան եւ անջատ գործունէութեան դրութիւնը, գծել գործունէութեան շրջանակներ: Մասնաւորապէս Հայերը մասնակցութիւն պէտք չէ բերեն ապստամբական այն ընդհանուր շարժումներուն, որոնք կրնան տեղի ունենալ Էրզրումի եւայլ վայրերու մէջ, մինչեւ որ մեր հաւանութիւնը չվայելէ այդ շարժումը:

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան Փարիզի արտաքին կեդրոնը, Սելանիկի ներքին կեդրոնին ղրկած նամակի մը մէջ, համագումարի պատրաստութեանց մասին հետեւեալը կը գրէր:

— «Ինչպէս կը տեսնուի, հրաւիրագիրները պատրաստուած են՝ ծրագիրներէ եւ տեսութիւններէ չձանկլու պայմանաւ, եւ համերաշխութիւնը չխանգարելու վճռականութեամբ: Կը կարծենք որ համագումարը պիտի աշխատի համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ: Երբեք չենք խաբուած այսպիսի համաձայնութեան մը ձեռնարկելով: Թերեւս պիտի կրնանք շահեր եւս ապահովել: Անգամ մը յաջողինք ներկայ վարչաձեւը տապալել եւ երեսփոխանական ժողովը բանալ, անկէ վերջ դիւրին է ինքնավարութեան սիրահարներուն խօսք հասկցնել: Որովհետեւ, այն ատեն, մեր նիւթական եւ բարոյական ուժերը ջլատող բռնապետութիւնը գոյութիւն ունենալէ դադրած պիտի ըլլայ, եւ հնարաւորութիւն պիտի ունենանք զարգացնելու ազգին կենսական ուժերը, որոնք միայն կրնան պատնէշ կազմել նմանօրինակ ձգտումներու:

«Այժմ յանձնախումբին մէջ կայ վիճելի մէկ հարց միայն: «Ընդհ. ժողով» (Մէճլիսի Ումումի) բացատրութեան տեղ, կ'ուզեն գործածել «Հիմնադիրներու ժողով» (Մէճլիսի Միւեսսիսան) բացատրութիւնը: Եթէ իշխան Սապահէտտինի մնայ, երկրորդէ պատրաստ է այս բացատրութիւնը ընդունելու: Բայց այս բառին պատմական իմաստը կարեւորութիւն ունի: Հետեւաբար յառաջիկային, եւ ամէնէն աւելի խաղաղութեան կարօտ ժամանակի մը վէճի առիթ չտալու համար, մենք չենք ընդունիր: Այս տարակարծութիւնն ալ եթէ հարթուի, յանձնախումբը իր հիմնական պարտականութիւնը լրացուցած պիտի ըլլայ:

«Խորհրդակցութեանց պահուն Մալումեան էֆէնտի ըսաւ.— «Այս տարուան մայիս ամսուն գումարուած Տէր ընդհ. ժողովին մէջ, Թուրքերուն հետ միասնաբար աշխատելու կարելիութիւնները փնտռելու որոշում տրուեցաւ: Այս պատճառաւ է որ համագումարի կազմակերպման աշխատանքներուն մասնակցեցանք»: Կը նշանակէ որ, Հայերը մեր աջակցութեան անհրաժեշտութիւնը ինքնաբերաբար զգացած են:

«Երեք հայ կուսակցութիւններէն Փարիզի բացառութիւն համարելով, Եգիպտոս եւ Ամերիկա գտնուողները տեղեկացուցին թէ համագումարին պիտի մասնակցին: Յունական քոմիթէներէն տակաւին պատասխան չստացանք: Ասոնց բուն կեդրոնին մասին եթէ տեղեկութիւններ ունիք, բարի եղէք անդեկացնել:

Համագումարին առաջին օրը, ընդհանուր բողոքագրով մը պիտի յայտարարենք թէ՝ կը մերժենք ներկայ վարչաձեւը, եւ անոր պատճառները պիտի պարզենք դէպքերու եւ այդ կացութենէն բխող փաստերու վրայ հիմնուելով: Այս առթիւ պիտի կարդացուի նախապէս պատրաստուած յայտարարութիւն մը:

«Երկրորդ օրը պիտի պարզենք սահմանադրական վարչաձեւին օգուտներն ու բարիքները: Ցոյց պիտի տրուի թէ՝ այս վարչաձեւին շնորհիւ չարաշահութիւններն ու չարիքները պիտի դարմանուին:

«Երրորդ օրը պիտի խօսուի գործունէութեան զանազան միջոցներու մասին, բայց մանրամանութիւն չպիտի տրուի: Համագումարի մէջ խօսուելիք ճառերը պիտի ըլլան սահմանափակ եւ նախապէս հաւանութեան արժանացած:

«Իւրաքանչիւր օրուան համար Թուրքերու բարեկամ Ֆրանսացի մը նախագահ պիտի ընտրուի, իրեն օժանդակ ունենալով երկու փոխ - նախագահներ, մին իսլամ իսկ միւսը քրիստոնեայ: Մինչեւ փակումը, համագումարը պիտի մնայ գաղտնի, որովհետեւ կը վախցուի Ֆրանսական կառավարութեան միջամտութենէն»:

Կազմակերպիչ բիւրոյի խորհրդակցութեան ընթացքին, «Հիմնադիրներու ժողով» բացատրութիւնը բուռն վիճաբանութեանց տեղի տուած էր, եւ բանակցութիւնները պահ մը ընդհատուած: Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան բացարձակ մերժումին վրայ, Դրօշակ կուսակցութեան անունով գործող Մալումեան էֆէնտի հեռագրած էր իր ընկերներուն, եւ անոնց հաւանութիւնը ստանալէ յետոյ միայն կարելի եղած էր խորհրդակցութիւնները շարունակել:

Նպատակին հասնելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին եւս բազմաթիւ տարակարծութիւններ յառաջ եկած էին նախնական բանակցութեան ընթացքին: Հայերը, զինեալ եւ անզէն ընդդիմութիւնը չորս մասի կը բաժնէին: Անոնցմէ առաջինն էր՝ թելադրել ժողովուրդին, որպէսզի գլուխ չծռէ կառավարութեան ապօրէն առաջարկներուն եւ գործունէութեան երկրորդ տուրք չվճարել: Երրորդ հրոսախումբեր կազմել, եւ չորրորդ զօրք չտալ:

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը յայտնած էր թէ հրոսախումբեր պէտք է կազմուին կարգ մը պայմաններով, եւ այդ խումբերը աւազակախումբերէ բաղկացած պէտք չէ ըլլան: Զօրք չտալու առաջարկը միայն Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կողմէ մերժուած էր բուռն կերպով: Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը կը յայտնէր թէ՝ եթէ շրջապատուած ըլլալով թշնամիներէ, չի կրնար այս տեսակ վտանգաւոր զէնքի մը հետ խաղալ որ եւ է ատեն: Պէտք է հեռու մնալ բանակի տկարացման սատարելիք ամէն տեսակ ձեռնարկներէ, եւ զօրքը պատրաստ պահել հաւանական ամէն վտանգի դէմ: Որովհետեւ արտաքին յարձակման մը պարագային, կարելի չէ արագօրէն համախմբումներ կատարել: Հետեւաբար կը դիմէ նմանօրինակ առաջարկներու, եւ կը մերժենք կտրուկ կերպով:

(Շար.)

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ

Մաթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի

»»»··«««

ՆՄԲ․— Հայ Լեգէոնական Միութեան արեւելեան շրջանի կեդր․ վարչութիւնը հետեւեալ նամակը ուղղած է Նիւ Եորքի երկու դատապարտեալ ընկերներուն, «սիրելի զինակից ընկերներ Մաթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի»․—

Հայ Լեգէոնական Միութեան Արեւելեան շրջանի կեդր․ վարչութիւնս մեծ յուզումով եւ խորին անձկութեամբ կը սպասէ վախճանին այն ծանր պայքարին, որ ստեղծուած է ձեր շուրջ:

Հայութեան մէկ մասը զոհ երթալով ցեղի թշնամիներու ահաւոր սադրանքներուն, կ՚ուզէ ձեր արիւնը թափուած տեսնել այլ սադրանքներու զոհ գացած անարժան եւ պառակտիչ կղերականի մը դիակին վրայ: Որքան ալ համոզուած ենք, որ ձեր անմեղութեան զինակից են նաեւ անոնք, որոնք ձեր արիւնը կը տենչան:

Ձեր արի, Հայ Լեգէոնականին վայել բարձր ու առնական կեցուածքով դատասրահին մէջ, դէմ առ դէմ մահուան, դուք ցոյց տուիք, մշտապէս սիրելի ընկերներ, որ մեռնիլ գիտէք, բայց սուտ — երբե՛ք: Դուք անգամ մըն ալ եկաք վկայելու, որ անվթար պահած էք այն բարձր, հայրենատենչ ու ազնուական ոգին, որ ունէիք ձեր մէջ Արարատի կատարին, երբ զնդակներու տարափին տակ, վիրաւոր մարմիններով, առնարար կը ճակատէիք թշնամիին դէմ, սիրայօժար ձեր մատաղ կեանքերը ողջակիզելով Հայրենիքի զոհասեղանին:

Երբ ձեր վէրքերը կը կապէինք Արարատի կատարին, ընկրկում չտեսանք ձեր մէջ, ու այսօր, երբ անարժանաբար Հայ անունը կրող մարդիկ թրքական դաժանութեամբ կ՚ուզեն ձեր արիւնը խմել՝ մենք դարձեալ ընկրկում չենք տեսներ ձեր մէջ:

Այս մարդիկ նոյնն էին նաեւ երէկ, երբ արիւնաքամ կ՚ըլլայիք դուք լեռնէ լեռ ու ռազմաճակատէ ռազմաճակատ․ անոնք այդ արիւնոտ օրերուն բութ անտարբերութեամբ ձեր հայրենասիրական խոյանքները կը դիտէին, կամ հեգնելով ձեր զոհողութիւնները եւ կամ ուրանալով զանոնք: Ու միաժամանակ, ցեղին վիճակուած անլուր տառապանքներուն ի տես, կեանքի հաճոյքները վայելելով:

Բովանդակ Հայութիւնը վկայ է, թէ ինչպէս դուք, մաս չունենալով ամերիկահայ նախկին առաջնորդի սպա-նութեան մէջ, ճշմարիտ հերոսի սառնասրտութեամբ կը դիմէք այն հայադաւ եւ կեղտոտ պայքարը, որ շղթայազերծուած է ձեր շուրջ:

Սիրելի զինակից ընկերներ, մենք տակաւին կը շարունակենք հաւատալ մարդկային խղճմտանքին, կը շարունակենք յուսալ, որ ի վերջոյ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ եւ դուք կրկին պիտի դառնաք մեզ՝ ձեր նուիրական արիւնը վաղը Հայրենի սրբազան հողերու վրայ թափելու համար:

Անհուն յուզումով սպասելով դատի վախճանին ու միշտ հպարտ ձեզմով, ուղեցինք Եգիպտոսի Լեգէոնական Միութեան ընկերական ջերմ ողջոյնը յղել ձեզ, ըսելու համար որ, ճիշդ է, բաժան ենք ձեզմէ մարմնով, սակայն ձեզի հետ ենք — անխտիր բոլորս, ձեր զինակից ընկերները — հոգիով եւ զգացումներով:

Ցաւալի էին դերակատարներուն յաճախադէպ վարանումները, խոսակցութիւններու արագ շաղկապումի պահանջի միջոցներուն: Խաղի կենդանութեան պակասի պատճառներէն մէկն ալ պէտք է նկատել այդ պարագան, որ սովորական երեւոյթ դարձած է Փարիզահայ թատրոնին համար: Ոչ ոք կ՚ուզէ դեր սորվիլ եւ ուսումնասիրել:

Գիտենք որ հայ դերասանին եւ սիրող դերասանին պայմանները ծանր են, բայց կարելի էր քիչ մը աւելի խղճմտութեամբ եւ նախանձախնդրութեամբ փարիզահայ թատրոնը հանել իր այսօրուան անմխիթար վիճակէն:

ՀՐ․ ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

— o —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, (Յառաջ) — Ֆ․ Հ․ Կ․ Խաչի Ալֆ․ մասնաճիւղը շաբաթ գիշեր միութեան սրահին մէջ տօնեց «Մանուկներու Օրը»:

Կոկիկ բազմութիւն մը կար: Աւելի մայրերն էին փութացած տեսնելու իրենց զաւակներուն ուրախութիւնը: Աչքի կը զարնէր այրերու դատապարտելի բացակայութիւնը:

Կարգապահութեան հսկող անդամուհիները ուրախ ժպիտով կը դիմաւորէին պզտիկները, անոնց կը յատկացնէին առաջին կարգի աթոռները, որովհետեւ օրը իրենցն էր: Սրահը լեցուն էր մանուկներով: Ժամանակին սկսաւ հանդէսը: Բեմին վրայ շարուած էին մասնաճիւղի դասընթացքին աշակերտ-ուհիները, բոլորն ալ կոկիկ հագուած եւ ուրախ:

Միաձայն խմբերգները կ՚ընդմիջուէին փոքրիկներու արտասանութիւններով: Աղջիկ, տղայ ամէնքն ալ բան մը ունէին ըսելու․ ամէնքն ալ լաւ գիտէին իրենց ըսելիքը եւ կ՚արտասանէին գովելի եղանակով մը:

Հարկ է մօտ է սաներուն թիւը, անխտիր բոլորն ալ մասնակցեցան այդ օրը որ եւ է բանով․ այնպէս որ դժուար է յիշել բոլորին անունները: Խմբերգները վերջացան «Մեր Հայրենիք»ով:

Այնուհետեւ հայկական գեղջկական հագուստներով սիրուն աղջիկներ պարեցին հայկական շուրջպարեր մէկը միւսէն գեղեցիկ:

Գեղեցիկ էր «Մայր Հայաստան»ին պատկերը․ նմանապէս ողեւորիչ պզտիկ զինուորներուն բանակը իրենց զթութեան քոյրերով: Անոնք փայտէ սուրերը խիզախի տեղ չարժելով, կը դառնային, կը դառնային … դէպի կռիւ:

Ներկայացուեցան մէկ մէկ արարանոց չորս թատերակներ, աշխոյժ ու զուարթ, ուր դպրոցի պզտիկները ցոյց տուին բեմական շնորհ եւ ճարտարութիւն: Պզտիկ աղջիկներու խումբ մը կատարեց գեղեցիկ մարզանք մը: Նորէն հայկական պարեր, այս անգամ ուրիշ խմբակի մը կողմէ, նոյնպէս շողշողուն հագուստներով:

Ու այսպէս մինչեւ ժամը գիշերուան 11 եւ կէսը 100ի չափ մանուկներ իրենց վրայ պահեցին ծնողներուն եւ հիւր պզտիկներուն ուշադրութիւնը: Ուրախացան իրենք ալ, ուրախացուցին ծնողները եւ ընկերներն ալ:

Դպրոցի սան-սանուհիները գեղեցիկ ուղերձով մը նոր տարուան նուէր մը յանձնեցին ուսուցիչ Պ․ Յ․ Սիմոնեանի, որ չորս տարիէ ի վեր սիրով, եւ գովելի եռանդով կը տանի իր ծանր բեռը, պզտիկներուն մայրենի լեզուն ուսուցանելու համար: Ուսուցիչը զգածուած իր աշակերտ-աշակերտուհիներու գուրգուրանքէն, քանի մը ջերմ խօսքերով իր գոհունակութիւնը յայտնեց իր սիրելի աշակերտներուն եւ յորդորեց աւելի սիրել հայ լեզուն եւ հայ մշակոյթը: Տիկ․ Էլլէն Բիւզանդ քանի մը խօսքով բացատրեց մանուկներու Օրուան նշանակութիւնը, Խաչերու գործունէութիւնը եւ յետոյ հրաւիրեց բոլոր ներկայ ըլլալ յունուար 27ի «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսին զոր կազմակերպած է Ֆ․ Հ․ Կ․ Խաչի Շրջ․ Վարչութիւնը՝ օժանդակութեամբ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերուն:

Յունուար 14ին Կ․ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը 150 մանուկներու բաժնեց Ամանորի պտուղներ, ուրախացնելով բոլորը: Պ․ Պ․ Անմասեան եւ Յ․ Եաղուպեան ջութակով աւելցուցին հանդէսին փայլը եւ ուրախութիւնը: Գովելի են այդ երիտասարդները որ ամէն անգամ ձրիաբար կը նուագեն Կ․ Խաչի հանդէսներուն իրենց քոյրերու գործին օժանդակած ըլլալու համար: Շատ ճոխ, խնամուած եւ հետաքրքրական էր հանդէսը: Գովելի են Տիկ․ Հ․ Այվազեանի, Տիկ․ Մ․ Պապաճեանի, Տիկ․ Էլլէն Բիւզանդի եւ Պ․ Յ․ Սիմոնեանի ջանքերը որ կրցեր էին 100ի չափ երեխաները դերեր տալ եւ ոչ մէկուն ճիգը ծուռ ձգել: Գնահատելի է վարչութեան տարած աշխատանքը յանձին իրենց անխոնջ ատենապետուհի Տիկ․ Խ․ Պետրոսեանի, որ ոչ մէկ ջանք չի խնայեր Միութեան գործը աջողելու համար:

Մանուկներուն բաժնուած պտուղներու մեծ մասը նուէր ղրկուած էր ընկերուհիներու կողմէ:

Ներկայ

Մեր ճիգերը

— o —

ՇԱՎԻԼ․— «Համազգային»ի Շավիլի մասնաճիւղի վերջերս գումարուած ընդհ․ ժողովէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները․—

Ընկերութիւնը կը գործէ 1933 օգոստոսէն ի վեր եւ բարիք մը եղած է գաղութին համար,— անշուշտ անոնց որ յարգը գիտեն:

Ունի 95ի չափ անդամներ եւ կը նպաստէ մանկապարտէզին ամսական 50 ֆր․ գումարով: Տուած է երկու հանդէսներ որոնց վերջինը նուիրուած «Մշակոյթի Տօն»ին: Իր տարեկան մուտքն է եղած 1934 ֆր․ եւ ելքը 1879 ֆր․ որուն 1025 ֆր․ կեդրոն ղրկուած է իր նպատակին համար գործածուելու:

Ժողովը լսելէ յետոյ զեկոյց-տեղեկագրին ընթերցումը, միաձայնութեամբ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ նախկին վարչութեան եւ նոր ընտրութեամբ կ՚ունենայ հետեւեալ կազմը․— Պ․ Պ․ Միսաք Սարգիսեան

Գրիգոր Կիւլեան, Գէորգ Պօղոսեան, Սիսակ Տօղրամաճեան եւ Փիլիպպոս Օհանէսեան:

Այս առթիւ աւելցնենք որ այս զուտ կրթական գետնի վրայ աշխատող Համազգային ընկ․ը տակաւին պէտք եղած քաջալերանքը չի գտներ հասարակութեան կողմէ եւ ոմանք կը դժկամակին իրենց ամսական մէկ ֆր․ն իսկ վճարել, վատնելու համար ուրիշ տեղեր:

Գիտակից Հայու մը համար այս չնչին զոհողութիւնը, որ համարելու ենք կրթական տուրք մը, կարծեմ շատ ծանր չպիտի աղէ իր քսակին վրայ, մտածելով թէ այդ լումաներով է որ այս ընկերութիւնը պիտի կրնայ իրականացնել իր վրայ դրուած յոյսերը,— զարկ տալ մատաղ սերունդի դաստիարակութեան ու նոր սերունդի փրկութեան:

Տանք սրտանց, համաձայնելով զոնէ այս կենսական հարցին շուրջ, ինչ գոյնի եւ գաղափարի ալ հետեւինք:

Մէկ ֆրանքով մոմ մը աւելի վառած կ՚ըլլանք կրթական ճակատին վրայ կամ կաթիլ մը իւղ աւելի լեցուցած կանթեղին մէջ, որպէսզի չմարի մեր յոյսին, լոյսին ու հաւատքին հետ միասին:

Ժողովական մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, 14 յունուար․— Յարգելի «Յառաջ»ին մէջ կարդացի (12 յունուար, շաբաթ) Հայ Սպայից Միութեան պարահանդէսը որուն ներկայ են եղեր շատ մը Վրացիներ եւ Ֆրանսացի հիւրեր: Այս հայկական հանդէսին մէջ հայերէն երգ անգամ չէ երգուած: Ուրեմն պէտք չէ Հայ Սպայից Միութեան պարահանդէս կոչել, այլ ռուս կամ վրացի սպաներու Միութիւն: Ես ինքս ալ հայ սպայ մը ըլլալով եւ հոս բոլորովին առանձին ձգուած, իմ ցաւակցութիւնս կը յայտնեմ, քիչ շատ ճանչնալով իրենց անուններով այդ Միութեան կազմակերպիչները:

Երբ հայ սպան չուզեր իր ազգին երգն ու լեզուն ճանչնալ կամ տարածել, պարզ ժողովուրդը ի՞նչպէս ճանչնայ …

Կապիտան Մուրատեան

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

— o —

Անցեալ օր տուինք վիճակագրական կարգ մը տեղեկութիւններ Ֆրանսայի ծնունդներուն եւ մահերուն մասին: Որովհետեւ 1934ի առաջին ինը ամիսներու ծնունդներու թիւը 35.116 աւելի էր մահերու թիւէն, ոմանք ուրախացան եւ կը գրէին թէ Ֆրանսայի ապածնութեան տագնապը վերջ գտած է եւ բնակչութիւնը ըսկսած է աճիլ: Ժողովրդագրութեան մասնագէտները այնքան ալ լաւատես չեն, սակայն, այս մասին: Ծնունդներու այս աճումը իրական աճում չէ, մահերու թիւը նուազած ըլլալով է որ կը տեսնուի այդպիսի աճում մը: Արդարեւ 1934ի առաջին ինը տարիներու ընթացքին մահերու թիւն էր 482.052, մինչ 1933ի նոյն ամիսներուն՝ 494.599 էր:

Այս երեւոյթին առջեւ, ահա թէ ինչ կը խորհին ժողովրդագէտները: Երբ ծնունդներու թիւը կ՚աճի, անշուշտ շահ մըն է երկրին համար,— երիտասարդութիւնն է որ կ՚աւելնայ: Բայց երբ մահերու թիւը կը նուազի, նոյնը չէ պարագան,— ծերունիներու երկարակեցութիւնով ոչինչ կը շահի երկիր մը: Անշուշտ տնտեսական եւ զինուորական տեսակէտով: Երբ երկրի մը բնակչութեան մէջ ծերունիներու համեմատութիւնը կ՚աճի, կը նշանակէ թէ մօտիկ ապագայի մը մէջ երկիրը պիտի ենթարկուի ծնունդներու յանկարծական եւ ահաւոր նուազումի մը:

Ֆրանսա, իր բնակչութեան տարիքի թիւերուն կազմած ձեւով, սուրբ մըն է որուն մէջէքը կը կքի օրէ օր, այսինքն երկրին բնակչութիւնը կը բաղկանայ աւելի շատ 20—25 տարեկան երիտասարդներէ քան 5 տարեկան մանուկներէ: Այս երեւոյթին պատճառը պատերազմը չէ միայն, այլ եւ Ֆրանսացի երիտասարդ ընտանիքներու ամլութիւնը կամ զաւկի սիրոյ պակասը: Ու պիտի գայ ժամանակ մը, երբ վաթսունհինգներու թիւը չափազանց շատ պիտի ըլլայ երեսունհինգներու թիւէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՆՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ

»»»··«««

Երկու հատուածներ երկու խմբագրականներէ․ մէկը՝ ռամկավար, միւսը՝ համայնավար:

Կարդացէք տակէ տակ եւ եզրակացուցէք ինչպէս որ կ՚ուզէք:

«… Քանի մը անխելք մարդիկ իրենց ցափռտուքներով կը վիրաւորեն հայրենասիրութիւնը այս զուտ ազգային համայնքին՝ այնպէս ցոյց տալով որ հայկական հայրենիքն արժէք ու կարեւորութիւն չունի իրենց համար: Այս քանի մը խուժանավարները հաբազատ Պոլշեւիկներ ալ չեն, այլ ազգայնական կուսակցութիւններէն թափելով պոլշեւիզմին յարած նորադարձներ են: Անոնք, քաջութիւն անգամ չունին բացէ ի բաց համայնավարութիւն քարոզելու, այլ՝ ազգային ձեռնարկները ծածկոց բրած կը մօտենան խորհ․ Հայաստանի անկեղծ բարեկամներուն եւ իրենց համար նարպիկութիւն կը սեպեն ապազգայնացնել հայ աշխատաւորութիւնը:

Արտասահմանի Քոմիւնիսթները իրենց լաւագոյն ջանքերուն մէջ սանդի մէջ ջուր ծեծողներ են: Իրենց գործունէութիւնը Հայաստանի համար կատարուած կարեւոր ձեռնարկները վիժեցուց, որովհետեւ զոհող, ազգանուէր Հայութիւնն իրենց մէջ տեսաւ անվստահելի մարդիկ, զուրկ տարրական ողջմտութենէ, մարդիկ որ իրենց կարեւորութեան յաւակնութեամբ ուռած են եւ չեն կրնար իսկ ծածկել թէ Հայաստանի անունը կը շահագործեն՝ *Ուրբերզ Փարթիի* խռովարարութիւնը տարածելու համար: Կեղծիքն աւելի զգալի է, որովհետեւ Հայաստանի օգնութեան նպատակը սիրելի է բոլորին, եւ ոչ ոք գայն կ՚ուզէ շահագործուած տեսնել մէկ քանի արարածներէ, որոնք ներքնապէս համոզուած են թէ՝ միայն հայրենասիրութեամբ Հայեր կապուած են Հայաստանի հետ, միայն հայրենասիրութենէ մղուած անոնք կ՚ուզեն նուիրուիլ իրենց հայրենիքին»:

Ամերիկացի ռամկավար պաշտօնաթերթն է որ այս վճիռները կ՚արձակէ, հուշակաւոր միացեալ ճակատի կարմիր թերթին դէմ: (*Պայքար*, 18 դեկտեմբեր, 1934):

Պիտի հարցնէք թէ ինչո՛ւ այսպէս պղտորեցան ջուրերը:

Միւս կողմն ալ կարդացէք, պատճառներէն գոնէ մէկը հասկցած կ՚ըլլաք․

— «Ռամկավար օրգանի խմբագիրները փոքրիկի բռնուած նաւու մը նամբորդին վիճակը կը ներկայացնեն:

Հայաստանի խորհրդայնացման տասնեակի առթիւ ամերիկահայ աշխատաւորական զանգուածներու ցուցահանած ոգեւորութիւնը զիրենք ուղղակի շուարումի մատներ է: Կը զայրանան, կը զրպարտեն եւ կը կեղծեն, որ «ապազգայնացած խումբ մը պոլշեւիկներ» իրենց քաղաքական անպարտի կեանքն ու հանգիստը կը խանգարեն:

Առնից գլխաւոր ցաւը այն է, որ խորհրդային Հայաստանի 14րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնները, ամէն քաղաքի մէջ, եղան աննախընթացօրէն բազմամարդ եւ անցան անսովորօրէն խանդավառ: Եւ այս բոլորը առանց Ռամկավար կուսակցութեան գործօն մասնակցութեան, եւ նոյնիսկ հակառակ իրենց ներքին թշնամութեան, ինչպէս այդ ցուցադրեցին Պոսթընի մէջ՝ տօնակատարութենէն մէկ շաբաթ առաջ սարքած հրապարակային ժողովին մէջ, ուր չթոյլատրեցին նոյնիսկ թռուցիկներու ցրւումը:

Այսու ամենայնիւ ռամկավար խմբագիրները կը սպառնան զալիք տարի մեզ առանձին թողուլ (կարծես մինչեւ հիմա մեզի հետ էին), միաժամանակ կոչ ընելով իրենց ընթերցողներուն, որ մեզ «ազգային գործերէ» չէզոքացնող պայքար մղեն:

— … Մենք կը վերցնենք *Պայքարի* խմբագիրներու նետած ձեռնոցը եւ կը յայտարարենք, թէ ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը այլեւս թոյլ չպիտի տայ, որ զալիք տարի, եւ միշտ, խորհրդային Հայրենիքի տարեդարձին նուիրուած հանդիսաւորութիւններու բեմը մարդիկ դարձնեն իրենց ազգայնական թունաւոր գաղափարներու տարածման միջոց մը եւ սոցիալիստական երկրի դէմքը աննանաչելիօրէն այլանդակելու առիթ մը»: (*Բանուոր*, 22 դեկտեմբեր, 1934):

ՄԱՀ ՍՄԲԱՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

— o —

Անցեալ շաբթու Երուսաղէմի մէջ մեռած է Սմբատ եպիսկ․ Գաղազեան, որ նախապէս Պոլսոյ մէջ կը վարէր Երուսաղէմի պատր․ փոխանորդութիւնը: Ծնած էր 1875ին, Պոլսոյ մէջ եւ վարդապետ ձեռնադրուած Երուսաղէմ, 1902ին: Օսմ․ Սահմանադրութեան շրջանին դառնալով Պոլիս, նշանակուեցաւ պատր․ փոխանորդ Երուսաղէմի: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած էր 1924ին:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ԿԱԿԻՆ

»»»··«««

Ու Կակիին աչքը սրտին մէջ մնացած, Կակին մնացած էր իր սրտին մէջ:

— Պի աղջի, կարդալու, աշխարհ իմնալու բան չէ աս մարդը:

Աս խօսելու ձեւ մը,

— Ես աղջիկ չեմ տար այդ խեղճէ պակասին: Աս ալ Հայրերու ուրիշ խօսելու մէկ ձեւը, մեր սիրելի Կակին, եղած էր սրտի փոթորիկին խաղալիկ, կորսուած իր սրտին մէջ: Աստուած գիտէ, ի՛նչ յուզումներով:

— Կակի, նշանածդ կ՚երթայ:

Կիւլի համբան է, ամբողջ Ատափազարցիներու ծանօթ զնչուհին: Իր աչքերով հաչակաւոր կին մը, որուն պատմութիւնները Խաղըճիտակցիներուն սրտին մօտիկ, մօտիկ կ՚ընէին հաճոյքով մը, որ կը մնար դէմքերնուն վրայ: Մանաւանդ դաշտէն քաղաք եկած պահուն, անտառակի մը մէջ մանչ մը ծնելուն զուարճալի պատմութիւնը …

Ի՞նչ յուզումներ կային այս կնկան կեանքին մէջ, իր դժբախտութեան անակնկալներով գեղեցկացած, ի՛նչ խորտուբորտ, երկայն գիծեր:

Մեր Պարոն Անդրանիկը կը նայի ու գլուխը կը կախէ կրկին: Խենդութիւն էր պատասխանել: Այս մարդիկ ալ ուրիշ խօսք չունէին, թերեւս իրենց սիրոյ յուզմունքն ալ այսքան թեթեւ …

— Նշանածդ է ծօ, նայէ …

— Քու քոյրիկդ, մայրիկդ …

Դուք չէք հասկնար Անդրանիկը: Կին մը անցած ատեն նայեցէք անոր աչքերուն: Տեսարանի ի՛նչ գեղեցիկ տրամութիւն: Հեզութեամբ յանձնըւած իր սրտին, խորունկ, ներսը մընացած տառապանքը լոյսի պէս դէմքին վրայ եկած, միեւնոյն տառապանքի ճնշումին տակ խեղօքիկ, կը նայի, կը նայի …

Իր լռութիւնը միայն հազար խօսք կ՚արժէ: Լռութիւն, որուն մէջ բառերը կը ծնին, կը կորսուին առուակի նման, տեսարանը իր սրտին չափ խորունկ, կ՚երկարի լռութիւնը:

Իրաւ որ չեն հասկնար այս նայուածքին գեղեցիկ լռութիւնը, ու կը խնդան՝ խնդացած ըլլալու համար … կը խնդան, առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ կը խնդան, երբ մեր սիրելի Անդրանիկ ախպարը, կռթնած Հայուհեաց բարձրագոյն վարժարանի ցանկապատին, ճեղքուածքէ մը կը նայի աղջիկներուն: Իրիկուան քառորդ ժամու արձակման պահը, կը վազեն, կը պոռան, կը կանչեն աղջիկները:

Գիտով մըն է այլ եւս մեր Կակին, ձայները անուշ անուշ կը հալին սրտին վրայ: Սրտին իւղերը կը հալին: Աչքերը չի զատեր այդ ճեղքուածքէն, ու ատեն ատեն կը կրկնէ,

— Աման օղուլ … մարիկ Աստուած, մարիկ Աստուած … ծծանիկ կը թռչի:

Դիմանալու ճար հատած, բառերը չեն կրնար իր սրտին լեցունութիւնը տալ, կուլայ, տղու պէս կուլայ, ու աչքերը կրկին ցանկապատի ճեղքուածքին, արցունքներու մէջէն կը նայի իր սրտի ճամբուն …

— Պի աղջի, անտա արցունքները փիթիլ փիթիլ կը թափին, իրաւ իրաւ կուլայ:

— Խենդ չուն, ճամբադ քալէ, ի՛նչ կեցեր կուլաս աս տեղ:

Այս լեզուով կը խօսին անցնող կիները, ու առանց կենալու, կը շարունակեն իրենց ճամբան:

Բայց Կակին կուլայ: Եւ ի՛նչ լաց …

Այդ արցունքները, աղ-ջուրը անոր խմորին, առանց անոնց կեանքը համ չունի:

Մի զարմանաք տիկին, մեր խեղօքիկ Կակին շատ արցունք ունի, ներսը մնացած անոնք, սիրտը կ՚արիւնի:

Բայց Կակին իր համբերութիւնով անհունապէս մարդկային, մնացած մարդ՝ սարուկներու այս երկրին մէջ, իր ուրախութիւնը կը գտնէր: Իր այս սրտէն ծագող ուրախութիւնը չկրնալ պահելով, ամչնալով խնդալ մը ունէր որ, գլուխը ծռած ատեն, ուրախութիւնը կ՚երեւար հանդարտ, հանդարտ:

Ուրախ էր Կակին: Որովհետեւ Արամեան վարժարանի բարձրագոյն կարգի աշակերտները, մեծ պողոտայէն անցած ատեննին, բարեւած էին զինքը, խօսած էին իրեն հետ, կրկնած էին իր անունը Անդրանիկ, Պարոն Անդրանիկ, Անդրանիկ ախպար, անկեղծութիւնով մը որ զօղ եկած վըրան, կորսուած ձայնի մը բարախումը զգացած էր, ու քալած ատեն, կը կենար, կը դառնար իրեն, տեսնելու համար … ու կը փսփսար

— Ազապային տղան է:

Ազապա՞ն …

Միջահասակ, գիրուկ մարդ մը։ Երեսը կարմիր, հակառակ իր տարիքին, պահած իր թարմութիւնը, թանձր, երկայն պեխերը, դէմքին նահապետական կերպարանքը կը պահէին: Փօթուր հագած, վերարկուի տեղ աւանդական լէպէտէն կոնակը, կը քալէ վեհանձնօրէն:

— Բարեւ, Անդրանիկ զաւակս:

Ձեռքը մինչեւ ճակատը կը տանի, ուրախութենէն բերանը բաց, կը հեռանայ:

Ազապային հանդիպած էր Անդրանիկը:

Այս Ազապային տղան էր որ … Անդրանիկը կեանքին հետ կը քալէ ի՛նչ անուշ վայրկեան:

Բայց Անդրանիկը աւելի ուրախացաւ, երազ տեսնող մէկուն պէս որ, կեանքին բոլոր յուզումները սրտին մէջ կը զգայ, կը տեսնէ կեանքը: Երբ ժամուն առջեւէն կ՚անցնէր:

Յովակիմեան Ստեփաննոս սրբազանն է անցնողը, վեհափառ, նահապետական պայծառութեան մը մէջ դէմքը, կը քալէ ճշմարիտ նահապետ մը:

Իր բարի, պարզ ժպիտը շրթունքներուն վրայ, մեր Պարոն Անդրանիկը բարեւի կեցած է մայթին վրայ:

— Աստուած օրհնէ Պարոն Անդրանիկը: Սրբազանն է խօսողը, իր կուռ խորունկէն եկող ձայնը կը պահէ ամբողջ իր խորհուրդը, կը լեցնէ միջոցը, կը դպի Անդրանիկին սրտին, ու յարգանքի համար ձեռքը ճակատը տանելով …

— Աստուած հետդ ըլլայ …

Մարդկային ի՛նչ հրաշալի արձանացում … Սրբազանը կը հեռանայ փողոցին երկայնքին ի վեր, ու պարոն Անդրանիկը ականջ կախած իրեն կանչող խորհրդաւոր ձայնի մը, կը նայի սրբազանին անցած ճամբուն, ուրտեղ, իր սրտէն ճառագայթ մը կ՚երկննայ …

Այս է պատմութիւնը պարզ հոգիի մը, որ կեանքին մէջէն անցաւ մարդու պէս, չուանը ուսէն կախած, երբ պէտքը կար, բեռնակրութիւն կ՚ընէր: Օր մը օրանց մուրացկանութիւնը ի՛նչ է, մաքէն չանցաւ, աշխատեցաւ մարդու պէս:

Բայց… բայց մարդը այսպէս է, քիչ մը իրմէն տկարը տեսնելուն պէս, կը մոռնայ իր կեանքին պատմութիւնը, կը մոռնայ կեանքը, կը խնդայ խենդի պէս:

Կեանքի մէջ, ո՞վ է խելացին, Անդրանիկ ախպար…

(Վերջ) ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ճակատ»ը (ընկերվարական – համայնավար, որ կ'ուզէր անփո – փոխ պահել ներկայ վիճակը)։ Անոնց վարիչներուն կերպարանք – ները շինելով, կառափնատէն կը կախէին, յետոյ կը թաղէին եւ իբրեւ օրհնութիւն՝ ջուր կը սրսկէին… աւելներով։ Հարիւրաւոր ջախջախացութեան թափօրներ գիշերն ի բուն շրջեցան փողոցներուն մէջ։ Որ՛ եւ է բռնութիւն չկատարուեցաւ, բացի մանր–մունր միջադէպերէ։

Այս ցոյցերը բազմապատկելով, կրնաք աղօտ գաղափար մը կազմել բուն Գերմանիոյ մէջ կատարուած խրախճանքներու մասին։ Իբրեւ յատկանշական պարագայ յիշենք թէ նախկին վարչապետ Շթրէզէմանի անունով կոչուած փողոցը վերակոչուեցաւ «Սաարլանտշթրասէ» (Սարի երկրի փողոց)։

Մազըրմեանի վտանգաւոր խնդիրը

Երէկ Աթէնքի մեր թղթակցէն ստացանք հետեւեալ նամակը, յունուար 12 թուականով․—

Ամենավերջին լուրը կրկին կը վերաբերի Մազըրմեանին։ Ներքին նախարարը Մազըրմեանի ամբողջ թղթածրարը, որոշման կախակայումէն յետոյ յանձնած էր ապահովութեան բարձր պաշտօնատարներէ կազմուած յանձնախումբի մը քննութեան։ Այս յանձնախումբը, ինչպէս գրեցին՝ «Նէօ Կօզմօզ», «Ակրոպոլիս» եւ ուրիշ յունական թերթերը, 3 շաբաթ զբաղելէ յետոյ թղթածրարով, միաձայնութեամբ *յանգած է այն եզրակացութեան, թէ* Մազըրմեան կասկածելի է, եւ պէտք է վտարուի հարկադրաբար։ *Հիմա՝ ներքին նախարարն է, որ պիտի տայ վերջնական վճիռը։*

Ինչպէս կը տեսնուի, կառավարութիւնը միշտ կասկածելի կը նկատէ այս չարաշուք փիլոնաւորը։

Պ. Պ. Ֆլանտէն եւ Լավալ Լոնտոն կ'երթան

Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը որոշեցին Լոնտոն երթալ յունուար 31ին, խորհրդակցելու համար օրուան հարցերու մասին։ Նոյն օրը Անգլիոյ մայրաքաղաքը հասնելով, խորհրդակցութեան պիտի սկսին փետր․ 1ին եւ 2ին։ Նախարարական խորհուրդը մասնաւոր նիստ մը պիտի գումարէ, այս այցելութեան մանրամասնութիւնները ճշդելու համար։

Անգլիական կառավարութիւնը պիտի փորձէ համոզել Ֆրանսան, որ շատ չպնդէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադարձնել Գերմանիան։

Անտարակոյս Խ. Միութեան մէջ

Ինչպէս գրած էինք, մաքրագործումները կը շարունակուին Խ․ Միութեան պետական եւ կուսակցական շարքերուն մէջ, իբրեւ հետեւանք Կիրովի սպանութեան։ Գերագոյն ատեանը սկսաւ դատել Զինովիեւն ու Քամենեւը, որոնց համար կ'ըսուէր թէ աքսորուած են։ Սպիտակ Ռուսիոյ մէջ, գործավարներու խորհուրդին դեր – նախագահը, Կոլէնտօ, վտարուեցաւ կուսակցութենէն, իբրեւ թրոցքիական։ Այս առթիւ «Իզվեստիա» դիտել կուտայ թէ նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է, որուն նպատակն էր օտար միջամտութիւն յառաջ բերել, աջակցութեամբ փաշականներու եւ սպիտակ պահակներու։

Ուկրայնայի կուսակցական ընդհ․ քարտուղարը ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ հակայեղափոխական վառարաններ կազմըւած են Քիեւի եւ Խարքովի համալսարաններուն, համայնագիտարանի գրատան եւ ուրիշ հանրային հաստատութեանց մէջ։ Այս առթիւ պահանջեց «արմատական եւ վերջնական մաքրագործման ենթարկել բոլոր թրոցքիական եւ ուկրայնական ազգայնական կեդրոնները»։ Միեւնոյն ատեն անխնայ պատերազմ հռչակուած է Զինովիեւի եւ Քամենեւի քարոզած գաղափարներուն դէմ։

Զինովիեւ եւ Քամենեւ Լէնինի գործակիցներն եղած են աւելի քան քսան տարի, եւ ամէնէն պատասխանատու պաշտօնները վարած։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ դեսպանատուն մը հաստատեց Փարիզի մէջ։ Մինչեւ դեսպանին ժամանումը, գործերը պիտի վարէ Ահմէտ պէկ Քասրի, խորհրդականը։

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՀԱՆԽՈՒԵՑԱՒ աֆղան ուսանող մը, Սէյիտ Քէմալ, որ 1933ին սպաննած էր դեսպանը (Նատիր Շահի եղբայրը)։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Ադբիւր – Սերոբ *միացեալ խումբերու ժողովը այս երկուշաբթի, ժամը 8·30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանը։*

Կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ։

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՄՐՈՒՆԻ։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ», «Հրայր», «Կայծակ - Առաքել» եւ «Գայլ - Վահան» խումբերը 20 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին Ընթերցարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը սկսած է իր դասախօսութեանց շարքը։

Ա· դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունուար 20ին ժամը 2.30ին, 120, Bld. de Bellevilleի սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ՝ Պ. ԲԵՆՕ

Նիւթ՝ Կովկասեան ճակատի կռիւները համաշխարհային պատերազմին. *հետեւողութեամբ Զօր. Մասլովսկիի վերջին արժէքաւոր հրատարակութեան։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ· Ո· ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ· ժողովը, 19 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆլօրեայի վերնայարկը։ Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր․ Վարչութիւնը։

Զ· Ո· ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ․ ժողովը, 20 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտադիր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տալաս - Տուրուբերանի Հայրենակց. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պալ տը լա փօսթի մէջ։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Սաթենիկ Փիւսկիւլեան կը փնտռէ իր որդին՝ Մանուկ Փիւսկիւլեանը, հօր անուն՝ Ռուբէն, քրոջ անուն՝ Հռիփսիմէ։ 1922ին, Իզմիրի աղէտին անհետացած է տասը տարեկան հասակին։ Վերոյիշեալ թուականին կը բնակէինք Իզմիրի Այուքլա փողոցը։

Իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին նուէր։

Իմացնել իր մօր՝ Սաթենիկ Փիւսկիւլեանի, 15, rue Longue des Capucins, Marseille

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԱՆԸՍԹԸՐ, Կ· Ալ· — 35։

ՔԱՆՏԻԱ, Ա· Մ· — 100։

ՊԸՐ ՊԱՍՔ, Վարդ· — 70։

ՍԵՎՐԱՆ, Հ· Խոյ· քհյ· — 70։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(65)**

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ· Ա· ՀԱԲԷԷԵԱՆ **Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆՓԸԼ**

— Վստահ եմ որ այդպէս պիտի ընէիր Սթէֆըն, յարեց միւսը, բայց յուսանք թէ այդպէս բան չպիտի ըլլայ։ Վստահ եմ որ Հ· Ա· մեր անունները հրապարակ չգալու համար ձեռքին եկած բոլոր միջոցները պիտի գործածէ։

— Եթէ այդպէս ըլլայ իսկ, ի՞նչպէս կրնայ արգիլել։ Մամուլը տաք կարկանդակի նման այս պատմութեան ետեւէն պիտի իյնայ։

— Անշուշտ, սակայն բան մը կայ որ ուշադրութիւնը չէ գրաւած, շատ հաւանաբար ձեր հօրը վրայէն ինքնութիւնը հաստատող ոչ մէկ փաստաթուղթ չէ գտնուած․ եթէ կենար, վստահ եմ որ թերթերը իր բուն անունը պիտի յիշէին։

— Այդպէս կրնայ ըլլալ Ճօն, բայց բան մը կը մոռնաք։

— Ի՞նչ։

— Նաւապետ Նէլըրը։ Երէկ գիշեր պանդոկին մէջ ձերբակալեր են զինքը, անշուշտ պիտի ստիպուի ամէն բան խոստովանիլ։

— Կը յուսամ թէ այդպէս կ'ընէ, ըսաւ Սըր Ճօն, որուն վրայ երիտասարդը չկրցաւ իր զարմանքը զսպել։

Եւ տեսնելով երիտասարդի զարմացական արտայայտութիւնը՝

— Կը յուսամ թէ եղելութիւնը կը պատմէ, որովհետեւ անիկա այլեւս միակ անձն է որ կրնայ այս խորհրդաւորութիւնը պարզել։ Բայց տակաւին հաւանականութիւն մը կայ որ իր ըրած յայտարարութիւնները չհրապարակուին։ Ձեզի չըսի, բայց երէկ գիշեր ուշ ատեն Հ· Ա· ինծի հեռախօսով ըսաւ թէ առայժմ նաւապետ Նէլըրը չեն ձերբակալած, այլ թոյլ տուած են որ երթայ, եւ իրմէ խօսք են առած այս տասը Սքոթլէնտ Եարտ ներկայանալու համար։ Ասկէց կը հետեւցնեմ թէ բարեկամս մեզի համար ամէն միջոց կը գործադրէ։ Նաւապետին պատմութիւնը իմացած միջոցին եթէ օգնական - ոստիկանապետը տեսնէ որ հրապարակութեան տալու բան չկայ, վստահ եմ որ մէկ կողմ պիտի նետէ։

Սթէֆըն Հայաթ այս պատճառաբանութեան դիտողութիւն չըրաւ․ միայն մտքովը խորհեցաւ որ Սըր Ճօն շատ լաւատես էր։

Օգնական - ոստիկանապետին գրասենեակը մտնելով երկուքն ալ զարմացումով տեսան որ անիկա առանձին էր հոն։

— Նաւապետ Նէլըրը ո՞ւր է, հարցուց անմիջապէս Սըր Ճօն։

Քիչ մը ատեն օգնական - ոստիկանապետը չպատասխանեց․ գրասեղանին վրայի թուղթերը թղթատելով զբաղած էր, երբ վերջացուց, իր պատասխանը երկուքն ալ կարծես դաշունահարեց։

— Նաւապետ Նէլըրը այս առտու կանուխ Կլօրիա վերադարձաւ։ Խոստացաւ ուղղակի Կլօրիա զբօսանաւը երթալ եւ հոն մնալ․ այնքան ատեն՝ որքան ատեն որ ձեր քոյրը Պ· Հայաթ, որոշէ որ Կլօրիան ճամբայ ելլէ։

—․ Բայց հօրս մասին ըրած պատմութի՞նը, կակազեց երիտասարդը։

— Նաւապետին պատմութիւնը երէկ գիշեր մտիկ ըրի, եւ իր պատմութեան վրայ էր որ որոշեցի զինքը արձակել, յարեց Հ· Ա·։

—Բայց այլեւս մեզ անստուգութեան մէջ մի՛ ձգէք, գոչեց Սըր Ճօն, ըսէք թէ նաւապետին պատմութիւնը Օր· Հայաթին եւ այս երիտասարդին վրայ ի՞նչ կերպով պիտի ազդէ։

— Ճօն, աւելորդ հարցում չէ՞ ատիկա, ըսաւ Հ· Ա· եւ ժպտեցաւ։

— Շատ չեմ հասկնար…

Դեռ խօսքը չաւարտած Հ· Ա· ընդմիջեց․

— Սիրելի Ճօն, եթէ նաւապետին պատմածները Պ· Հայաթին կամ իր քրոջ վրայ ազդելու ըլլային, անիկա հիմակ Փլիմութի ճամբան բռնած պիտի չըլլար։

Այն ատեն Սըր Ճօն հասկցաւ թէ իր բարեկամը յաջողած է կերպով մը խնդիրը թաղել։

— Փառք քեզ Աստուած։ Հրաշալի էք Հ· Ա·, գոչեց։

— Այս խնդրին մէջ շարժելակերպի սխալ չը հասկցուի, Ճօն, պատասխանեց Հ· Ա·, յետոյ շարունակեց, արդարութիւնն է որ ինծի այսպէս շարժիլ տուաւ, եւ ոչ թէ բարեկամական որ եւ է զգացում, ճիշդ տասը համար որոշեցի որ Ճէյմս Հայաթի ոճիրներուն իրական պատմութիւնը հրապարակ չգայ։

— Այդ պատմութենէն բան մը կրնա՞նք իմանալ պարոն, հարցուց Սթէֆըն Հայաթ։

— Այդ պատմութիւնը ձեզի պատմելու համար է որ այս առտու երկուքդ ալ հոս կը գտնուիք, պատասխանեց Հ· Ա·։

Ցետոյ փոքր լռութենէ մը վերջ ըսաւ․

— Պ· Հայաթ բացարձակապէս վստահ եմ որ ձեր հայրը խելագարած էր։

—Ուրիշ կերպ մտածել սոսկալի պիտի ըլլար, ըսաւ Սթէֆըն։

—· Կը հասկնամ թէ ինչու այդպէս կը զգաք, պէտք է աւելցնեմ սակայն որ նաւապետ Նէլըրը իմ տեսութեանս բոլորովին համաձայն չէ․ բայց կը կարծեմ թէ նաւապետը սխալ գաղափարի մը զոհ գացած է, որովհետեւ ձեր հայրը իր կեանքը ժամանակին ապաստած ըլլալուն, իր ապրիլը անոր կը պարտի․

— Կը խորհիմ նաեւ որ նաւապետ Նէլըրը միշտ կը յուսար թէ պիտի յաջողէր համոզել հայրս որպէսզի ոճիր գործելէ հրաժարի եւ ուրիշ երկիր մը երթայ, օրինակ Հարաւային Ամերիկա եւ ջանայ ամէն բան մոռնալ, ըսաւ Սթէֆըն։

— Նաւապետը ըսաւ նաեւ թէ Ճէյմս Հայաթին սոսկալի ոճիրները այնքան կը չարչրկէին իր միտքը որ այլեւս չկրցաւ դիմանալ եւ երէկ գիշեր հօտանց անունը տալու հեռախօսով հաղորդեր է։

— Այդ լուրը տուողը նաւապետ Նէլըրն է եղեր, հարցուց Սըր Ճօն։

— Այո, Ճօն, եւ սա ալ ըսեմ որ իր բողոքութիւնը մեր երեքէն զատ ուրիշ մէկը չի գիտեր, եւ մէկն ալ չպիտի իմանայ եթէ չենք ուզեր որ թերթերուն մէջ Ճէյմս Հայաթի անունը յիշուի։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 18 Janvier 1935

ԺԱ՝ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2706

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՍԱՐԸ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱԽՈՐԺԱԿԸ

Սարի հանրաքուէն Գերմանիոյ վերադարձնելով այդ հարուստ եւ ընդարձակ երկրամասը, անոր 800,000 բնակիչները եւ «լեռներու սեւ գանձը» (հանքածուխ, տասը միլիառ թօն), կը լուծէ՞ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ եղած բոլոր խնդիրները:

Անշուշտ ոչ: Բայց լրջօրէն կը մեղմացնէ մթնոլորտը, որ յայտնապէս ծանրացած էր, Հիթլերական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր:

Սարի խնդրին լուծումը նոր հանգրուան մըն է Գերմանիոյ առջեւ, ստիպմանաբար վերահաստատելու համար այն իրաւունքները որոնցմէ զրկուեցաւ պատերազմի դաշնագիրներով, իբրեւ պարտութեան գին:

«Առաջնորդ»ը ինք չի ծածկեր այս պարագան, բարձրաձայն հռչակելով ամերիկեան կարեւոր թերթի մը թղթակցին.

—«Այն վայրկեանէն որ Ֆրանսա ճանչնայ մեր իրաւունքներու հաւասարութիւնը մեծ ազգերու մէջ, բոլոր ազգերուն մէջ, ես պատրաստ եմ հրաժարելու որ եւ է հողային պահանջէ՝ իրեն հանդէպ: Արդարեւ, պէտք է վերջ տալ Վերսայլի դաշնագրին. պէտք է վերջնապէս մերժել այս դիւանագիտական վաւերագիրը որ չի կրնար խաղաղութիւն պարգեւել աշխարհի: Սարի սքանչելի յաջողութիւնը տրամաբանական դատապարտութիւնն է Վերսայլի դաշնագրին: Անոնք որ այդ հռչակաւոր դաշնագիրը խմբագրեցին, կ'երեւակայէին թէ կարելի է Սարը խլել Գերմանիայէն, մանաւանդ որ 150,000 Ֆրանսացիներ կ'ապրէին անոր սահմաններուն մէջ: Արդ, ի՞նչ կը տեսնենք. 15 տարուան գերութենէ մը յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան, այսինքն՝ իրապէս Ֆրանսայի հսկողութեան տակ, կ'իմանանք որ 150,000 Ֆրանսացիներ չկան Սարի մէջ, այլ միայն երկու հազար: Ուրիշ խօսքով, իւրաքանչիւր հազար բնակիչի մէջ չորս Ֆրանսացի: Այն ատեն ինչո՞ւ զարմանալ որ այսպիսի անարդարութեանց վրայ հիմնուած դաշնագիր մը երջանկութիւն եւ խաղաղութիւն չբերաւ մարդկութեան»:

Այս վճռական յայտարարութենէն վերջն ալ, Գերմանիա կը շարժի հասուն եւ գիտական մեթոտով:

Ան, տարիներու ընթացքին, յաջողեցաւ հետզհետէ ճեղքել իր թեւերուն եւ ոտքերուն կապանքները: Խախտեց հատուցումներու եւ սպառազինութեանց պայմանները, ճամբայ բացաւ եւ տիրաբար նստաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, յետոյ քաշուելու համար: Կատարեց, տակաւին, ուրիշ նուաճումներ, եւ այժմ կանգ առած է հիմնական հարցի մը առջեւ,— հաւասարութիւն իրաւունքներու:

Ցաղթականները տեսականօրէն ընդունած են այդ պահանջը, բայց կը պահեն իրենց վերապահումները: Մասնաւորապէս Ֆրանսա կը շարունակէ ապահովութեան երաշխիքներ պահանջել, ամուր կենալով դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց վրայ:

Այս կրաւորական ընդդիմութեան վրայ էր որ Գերմանիա քաշուեցաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն:

Պիտի վերադառնա՞յ այժմ, Սարի ջախջախիչ յաղթանակէն յետոյ:

Պատասխանը կարելի է գտնել Հիթլերի խօսքերուն մէջ.

—«Ոչ ես, ոչ ալ նոր Գերմանիան երբեք չպիտի հաւանինք մեր ժողովուրդին իրաւունքներու կրճատման: Մենք միշտ հաւատարիմ պիտի մնանք խաղաղութեան, բայց ոչ մէկ պարագայի մէջ չենք ուզեր որ այդ խաղաղութիւնը հաստատուի ի վնաս մեր պատիւին: Միշտ յօժարակամ պիտի ընենք ամենամեծ զոհողութիւնները, բայց երբեք չպիտի հրաժարինք մեր անկախութենէն: Ուստի, կը մերժենք ո՛ր եւ է խտրութիւն որ եղած է կամ կրնայ ըլլալ, իրաւունքներու բարոյական եւ նիւթական հաւասարութեան միջեւ»:

Կը թուի թէ Լոնտոնի մէջ խորապէս համոզուած են Գերմանիոյ այս պահանջին օրինաւորութեան կամ վճռականութեան մասին:

Ապացոյց. «Թայմզ»ի մէկ ուշագրաւ խմբագրականը, որ հրատարակուեցաւ անցեալ շաբթու, եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին մասնաւոր տեսակցութիւնը Ժընեւի մէջ, իր Ֆրանսայի պաշտօնակցին հետ:

Այս երկու իրողութիւնները իրարու յաջորդեցին եւ իրար լրացուցին, լուրջ մտահոգութիւն պատճառելով Փարիզի մէջ:

Ի՞նչ կ'ըսէր Լոնտոնի պաշտպանողական պատգամախօսը:

Պարզապէս կ'առաջարկէր որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա ինքնաբերաբար չեղեալ նկատեն Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, որպէսզի կարելի ըլլայ նորէն Ժընեւ տանիլ Գերմանիան, եւ միասին ձեւակերպել սպառազինութեանց սահմանափակման պայմանագիրը:

Այս թելադրութեան վրայ, Փարիզի թերթերը անմիջապէս հետեւցուցին թէ «Թայմզ»ի բերնով Անգլիոյ ազգ. դահլիճն է որ կը խօսի, եւ թէ Լոնտոն արդէն համակերպած է գերման «ապօրէն» սպառազինութեանց:

Հռոմի համաձայնութեան առթիւ, Պ. Պ. Ֆլանտէն եւ Լավալ որոշեր էին Լոնտոն երթալ: Այս նոր պարագան աւելի ստիպողական հանգամանք տուաւ ծրագրուած այցելութեան, որ պիտի կատարուի յունուար 31ին:

Տարակոյս չկայ թէ այս խորհրդակցութեան գլխաւոր նիւթը պիտի կազմէ գերմանական հարցը, որմէ կախում ունի Ֆրանսայի պահանջած ապահովութիւնը:

Հռոմի համաձայնութիւնն անգամ չի կրնար գոհացնել Փարիզը, քանի չէ ճշդուած թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ Գերմանիոյ ախորժակը, յանուն իրաւունքներու հաւասարութեան, որ ամէն բանէ առաջ վերազինման հարց է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՍԱՆԸՉՈՐՍ ԺԱՄ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

=о·о=

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԾԱԳԱԾ ԷԻՆ

Ցանձնումը պիտի կատարուի մարտ 1ին

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը յունուար 16ին վաւերացուցած պիտի ըլլար Սարի հանրաքուէին արդիւնքը, հռչակելով Գերմանիոյ հետ միացումը: Ամէն ինչ պատրաստ էր: Սարի յանձնաժողովին նախագահը իր զեկուցումը ձեռքը՝ պատրաստ կը սպասէր: Նոյնպէս երեքներու յանձնախումբին նախագահը: Իր ճառը պատրաստած էր նաեւ Ա. Դ. խորհուրդին ներկայ նստաշրջանի նախագահը, Պ. Թէվֆիք Արաս:

Եւ ահա, վերջին պահուն, բարապան մը վերցուց ժողովին յայտարարութիւնը, առանց նշմարուելու: Ժողովականները ի զուր կը սպասէին: Վերջապէս հաստատուեցաւ թէ նիստը յետաձգուած է յաջորդ օրուան:

Ի՞նչ պատահած էր:— Ժընեւի գերմանական հիւպատոսը բաներ մը փսփսացած էր երեքներու յանձնախումբի նախագահին, եւ քարտուղարները ամէն բան գաղտնի պահելով, յարմար դատեր էին յաջորդ օրուան ձգել ժողովը: Յետոյ ճշդուեցաւ որ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը պահանջած է ոչ միայն ժողովին մէջ վաւերացնել հանրաքուէին արդիւնքը, այլ եւ նշանակել Սարը Գերմանիոյ վերադարձնելու թուականը եւ փութացնել միւս գործողութիւնները:

Նախապէս խօսք անցած է մարտ 15ի մասին, բայց գերմանական ներկայացուցիչը պահանջած է որ աւելի կանուխ կատարուի իշխանութեանց փոխանցումը: Ասոր վրայ, հեռախօսը սկսաւ բանիլ Ժընեւէն Պերլին, Հռոմ եւ Լոնտոն եւ երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, միջին ճամբայ մը գտնուեցաւ: Գերմանացիները առաջարկեցին փոխանցման թուականը նշանակել փետրուար 15: Երեքներու յանձնախումբը պատասխանեց թէ չի կրնար բոլոր գործողութիւնները լրացնել այդքան կարճ ատենի մը մէջ: Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ մարտ 1ի համար. պայմանաւ որ, եթէ հաշուեյարդարի մանրամասնութիւնները լրացած չըլլան մինչեւ այդ օրը, Ա. Դ. խորհուրդը իրաւունք ունենայ պայմանաժամը երկարաձգելու կամ իր պատասխանատուութեամբ վճիռ տալու:

Իրազեկ թղթակիցներ կը գրեն թէ միայն Գերմանիա չէր որ դժուարութիւն հանեց, այլ եւ Ֆրանսա, պահանջելով որ Գերմանիա չսպառազինէ Սարի գօտին, ինչպէս եւ յանձն առնէ քանդել երկու երկաթուղիներ որոնք ռազմագիտական արժէք ունին եւ հիթլէրական մարտական խումբեր չպահէ այդ երկրամասին մէջ: Գերմանիա մերժեց այս պահանջները եւ միայն սկզբունքով հաւանեցաւ ապազինման: Այս դժուարութիւնները հարթուելէ վերջն էր որ համաձայնութիւն գոյացաւ ժողովի մասին:

⁂ Հանրաքուէի յանձնաժողովը Ժընեւ հասաւ 27 սնտուկներով, որոնց մէջ տեղաւորուած են 528,000 քուէները: Սնտուկները անմիջապէս փոխադրուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան շէնքին գետնայարկը, ուր հսկողութիւն կը կատարեն տասը գաղտնի ոստիկաններ: Յանձնաժողովը առաջարկած է վառել բոլոր քուէները, բայց իրաւական տեսակէտով յարմար դատուած է պահել մինչեւ բողոքի համար նշանակուած թուականը, թէեւ այդպիսի բան չսպասուիր, քանի որ քուէարկութեան արդիւնքը ջախջախիչ եղաւ ամէն տեսակէտով:

Փախստականներու հոսանքը դէպի Ֆրանսա

Սարի երկրամասէն փախուստը սկսաւ յունուար 16ին: Երկուշաբթիէն մինչեւ այդ օրը երեք հազար անցագիրներ տրուած էին Սարպրուքի ֆրանսական հիւպատոսարանին կողմէ: Փախչողները են ընդդիմադիրներ, ընկերվարականներ, համայնավարներ եւ Հրեաներ: Առաջին առթիւ ֆրանսական սահմանը հասաւ Մաքս Պրաուն, ընկերվարականներու առաջնորդը, որ կուսակից էր ներկայ վիճակի պահպանման եւ Պ. Հօֆման, կաթոլիկ ընդդիմադիրներուն վարիչը: Առաջին կարաւանէն 50 փախստականներ Թուլուզ փոխադրուեցան: Առաջին առթիւ միայն ֆրանսական Ֆորպախ քաղաքը հասան 450 փախստականներ, սրընթաց ինքնաշարժներով: Մանր – մունր դէպքեր միշտ ալ կը պատահին: Նացիները սրճարանէ սրճարան պտտելով, երկրէնհեռանալու կը հարկադրեն անոնք որ Գերմանիոյ դէմ շարժած կամ քուէարկած են: Չորս – հինգ ընդդիմադիր թերթեր դադրեցան: Իբրեւ ընդդիմադիր մնացած է միայն կաթոլիկ թերթ մը, բայց այն ալ պիտի փակուի, քանի որ դրամ չունի եւ խմբագիրը փախած է:

Կը կարծուի թէ միջազգային զօրագունդը Սար պիտի մնայ առնուազն մինչեւ մարտ 1, բարեկարգութեան հսկելու համար:

Ֆրանսա մինչ ապահովութիւն կը պահանջէ

Հանրաքուէին նուիրուած խմբագրականի մը մէջ, «Թան» կը բացատրէ թէ Ֆրանսա աւելի քան երբեք զօրաւոր պէտք է մնայ, իր զինուորական կազմակերպութեամբ, ի նախատեսութիւն հաւանական վտանգներու, ինչպէս եւ առողջ ելեւմուտքով եւ քաղաքական ամուր հաստատութիւններով: Կիսապաշտօնական օրկանին կարծիքով, երկրորդ հիմնական կէտը այն է որ Ֆրանսա չի կրնար, իր իսկ շահերուն համար, իր ապահովութիւնը բաժնել Եւրոպայի ապահովութենէն: «Ան պէտք է շարունակէ իր ձեռնարկած եւրոպական կազմակերպութեան աշխատանքը, հաւատարիմ մնալով իր զինակցութեանց եւ բարեկամութեանց: Բարեբախտաբար, աչքէ չէ վրիպած ոչ արեւելեան ուխտը, ոչ կեդր. Եւրոպայի ուխտը, ոչ ալ Միջերկրականեան ուխտը: Այս առտու իսկ ծանուցագիր մը ղրկուեցաւ Պերլին, Արեւելեան ուխտի մասին: Վերջապէս, անհրաժեշտ է Գերմանիոյ սպառազինութեանց խնդիրը քննել ուրիշ կերպով, փոխանակ լռութեան կամ զանցառութեան մատնելու»:

Տարակոյս չկայ թէ այս միտքերը ներշնչուած են արտաքին նախարարութեան կողմէ:

Իսկ Հիթլէր հաւասարութիւն կը պահանջէ

Պատասխանելով ամերիկեան թղթակցի մը հարցումներուն, Հիթլէր յայտարարեց.

— «Սարի յաղթանակը համազօր է Վերսայլի դաշնագրին դատապարտութեան: Պնդելով թէ 150,000 Ֆրանսացիներ կ'ապրին այդ երկրին մէջ, դաշնագիրը Սարը անջատած էր մայր հայրենիքէն: Վճռապէս յայտարարեցի թէ Սարի վերստացումէն յետոյ, Գերմանիա այլեւս հողային պահանջ պիտի չներկայացնէ Ֆրանսայի: Եսայսպատմական և ծանրակշիռզոհողութիւնըկատա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՇԻ՛, ԿԱՇԻ՛

=о=

Նորէն Մազլըմեանի խնդիր: Նորէն հռչակաւոր «Գարապէլա»ն:

Իմացաք լուրը: Քիչ անդին կը կարդաք մանրամասնութիւնները:

Յունաստանի ներքին նախարարութեան կազմած մասնաւոր յանձնախումբը երեք շաբաթ բոլոր թուղթերը ուսումնասիրելէ յետոյ, կասկածելի գտած է Աթէնքի անարժան առաջնորդը:

Բայց նոյն իսկ Մազլըմեանի բարեկամները կասկած ունէ՞ին այս մասին:

Այսուհետեւ ի՛նչ վճիռ ալ արձակուի, կնքո՛ւած է այս անբարոյական վեղարաւորին ճակատագիրը:

Եթէ պուտ մը խիղճ եւ խիպ ունի, բեռները կապելով կը հեռանայ, առանց սպասելու յունական կառավարութեան հրամանին:

Երկինքէն իջած ըլլար, չէր մարսուեր այս կաշին, մանաւանդ ներկայ պարագաներուն մէջ:

Բայց միայն ի՞նքն է մեղաւորը:

Թերեւս խղճահարութիւն մը չունի՞ն անոնք որ հեռագիրներ տեղացուցին Փարիզէն եւ Եգիպտոսէն, երեւելիներու կամ ռամկավար ակումբներու անունով, փրկելու համար անփրկելին:

Ի՞նչ կ'ուզէին շահիլ պաշտպանելով այս փիլոնաւոր փորձանքը, որուն ամբողջ կեանքը արատ մը կազմած է ե՛ւ իրեն ե՛ւ իր *բանաւոր հօտ*ին համար:

Դեռ անցեալ օր տէրտէր մը կ'ողբար որ «Մազլըմեանի պէս մարդը» պաշտպանողներ կը գտնուին, իսկ տխեկին մը կը զարմանար թէ իր պիղծ անունը արտասանողներ եւ գովաբանողներ կան:

Չկարդացի՞ք շռայլուած ածականները,— «անբասիր», «անձնուէր», «հայրենասէր ···»:

Քիչ մըն ալ, եւ պիտի դառնայ «սուրբ», Ղեւոնդին պէս:

Երբ Կարապետ Մազլըմեաններ ունինք, այլեւս ի՞նչ կ'արժեն Խրիմեանները, Իզմիրլեանները, Գիւտերը, եւ այն դժբախտ հովիւները որ կոտորուեցան 1915ի սարսափներու ընթացքին, անձայն - անշշուկ:

Ի հեճուկս Դաշնակցութեան, վրէժ լուծելու համար Դաշնակցութենէն, խօսքի տակ չմնալու համար, դաս մը մարդիկ պատրաստ են առաքինութեան մրցանակ բաշխելու յետին անզգամին:

Գիտնալով հանդերձ որ, ուղտը քառասուն տարի Երուսաղէմ երկեր եւ «հաճի» կանչեր, ոչ ուխտաւոր կը դառնայ, ոչ ալ քամակը կ'ուղղուի:

Ժամանակին Սուրէնեան Աւետիս մը ունէինք Պոլսոյ մէջ, իրաւագէտ եւ ազգ. երեսփոխան: Արատաւորուած էր դէպքով մը, եւ քառասուն տարի չկրցաւ ներս մտնել ազգ. ժողովէն:

Իսկ այս անօպայ վեղարաւորը հազար մեղքերու մէջ թաղուած ըլլալով հանդերձ, կը պահուի եւ կը փառաբանուի, կը պաշտպանուի եւ կը յախորտայ իբրեւ առաջնորդ Հայոց ···

Եթէ կաշի չէ, դուք ըսէք թէ ի՛նչ է:

ՎԱՀԷ

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

=о=

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 5

Հայկ Ստեփանեան,	50
Յովհաննէս Խանչէրեան, Քաշան	25
Միքայէլ Մելքոնեան, Քաշան	15
Ներսէս Խաչիկեան, Վիէն	10
Գումար՝	100
Նախորդ գումար՝	975
Ընդհ. գումար՝	1075

Աթէնքի մասնաւոր յանձնաժողովին եզրակացութիւնը Մազլըմեանի մասին

Աթէնքի «Նէոս Կոզմոս» օրաթերթը հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հրատարակէ «Գարապէլա» «Մազլըմեանի մասին» (10 յունուար).

— «Կը տեղեկանանք թէ յանձնախումբը՝ որուն ներքին նախարարը ղրկած էր Հայոց արքեպիսկոպոս Մազլըմեանի թղթածրարը՝ քննելու համար, երկարօրէն թղթածրարով զբաղելէ եւ հայ կրօնաւորին ինքնապաշտպանութեան գիրերը կարդալէ յետոյ, եկած է այն եզրակացութեան թէ Յունաստանի մէջ անոր գործունէութիւնը կասկածելի է եւ թէ անոր վտարումը հարկադրական:

Հասկցուեցաւ թէ յանձնախումբը չէ համոզուած այն ինքնարդարացումներուն, զորս ներկայացուցած է Մազլըմեան, չէզոքացնելու համար Ապահովութեան եւ արտաքին նախարարութեան մօտ կեդրոնացած վաւերաթուղթերը, որոնց հիման վրայ ամիս մը առաջ վտարման որոշում տրուեցաւ: Ընդհակառակն, յանձնախումբը հաստատած է թէ հայ արք.ը անկախ իր անցեալէն, որ չափէն աւելի զբաղեցուցած է զինուորական եւ ոստիկանական իշխանութիւնները, իր պաշտպանութեանտակ առած է այն հայտարբերը, որոնք ոստիկանութեան ծանօթ են իբր խորհրդային պրոպականտի գործակալներ:

Յանձնախումբին եզրակացութիւնը պիտի ներկայացուի ներքին նախարարին, որ վերջնապէս պիտի որոշէ Մազլըմեանին վտարումը կամ ոչ:

Անկէ զատ դիտելի է որ այստեղի հայ ազգայնական կազմակերպութիւնները դատ բացած են խնդրոյ առարկայ առաջնորդին դէմ, թէ իր հակազգային գործունէութեան եւ թէ այն զեղծումներուն համար, որ կատարած է»:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԸ ԹՂԹԱՏԱԾ ԱՏԵՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Կիլիկիոյ Թագաւորութիւնը սկիզբները փոքր էր ու տկար, ու պետութեան բարգաւաճումը կը սկսի Թորոս Բ. իշխանին դահակալութեամբ 1145—1169: Կիլիկիա հետզհետէ զօրացաւ Ռուբէն Բ.ի (1175—1186), Լեւոն Բ.ի (1186—1219), Հեթում Ա.ի (1226—1270) ու Լեւոն Գ.ի (1270—1289) ջանքերուն չնորհիւ, այնպէս որ Կիլիկեան Թագաւորութիւնը ունէր աւելի քան 22,000 քառակուսի մղոն տարածութիւն, իսկ բնակչութիւնը կ'ենթադրուի երեք միլիոն:

Միջին դարու պետութիւններուն բնակչութիւնը միշտ դժուար եղած է ստուգել: Կիլիկիոյ Թագաւորութիւնը ունէր բազմաթիւ օտար՝ մանաւանդ լատին հպատակներ, եւ երեք միլիոնի բարձրացող բնակչութիւնը փոքր թիւ մը չէ: Անգլիա 1377 թուականին, Ռիչարտ Բ.ի պէս նշանաւոր թագաւորի մը օրերուն՝ հազիւ ունէր երեք միլիոն բնակչութիւն մը: Այս թագաւորը իւրաքանչիւր 15 տարեկանէ վեր Անգլիացիի վրայ մինակ մէկ շիլինի տուրք հաստատած էր, առանց խտրութիւն դնելու հարուստին ու աղքատին միջեւ: Ժողովուրդը ապստամբեցաւ ու Ուօթ Թայլըր անունով երկաթագործի մը առաջնորդութեամբ՝ քալեց թագաւորին դէմ ու Լոնտոն մտնելով քանդեց ազնուականներու տուները: Ով որ ազնուականի երեւոյթ ունէր, անխնայ կը սպաննուէր ապստամբներուն կողմէ: Ռիչարտ Բ. թագաւորը յետին ծայր փառասէր ու ցուցամոլ էր, իր պալատին մէջ ունէր 10,000 ծառաներ, իսկ խոհանոցին մէջ միայն՝ 300 խոհարար ու սպասաւորներ: Իր օրով Ս. գիրքը առաջին անգամ անգլիերէնի թարգմանուեցաւ(1):

Լեւոն Բ. թագաւորը, Իննովկենտիոս պապին գրած մէկ նամակին մէջ կ'ըսէր թէ Հայոց Թագաւորութիւնը «ընդարձակ էր ու յոյժ» մեծատարած, թէ ունէր 72 բերդ ու 60 վանքեր:

Վիլպրանտ ուղեւորը, 1211—1212ին, կը վկայէ թէ Կիլիկիոյ Հայ Թագաւորութեան լայնութիւնն էր երկու օրուան ճանապարհ, իսկ երկայնութիւնը 16 օրուան ճանապարհ: Սիս որ նախապէս երկրաշարժէ կործանած էր, Մլեհ իշխանին միջոցաւ չինուելով եղած էր Հայ Թագաւորութեան մայրաքաղաքը: Լեւոն Բ. ու Հեթում Ա. Սիսը ճոխացուցին ու ընդարձակեցին: Բազում պալատներ, պարտէզներ, ուրկանոցներ, հիւանդանոցներ եւ բարենպաստ չէնքեր չինուեցան: Սիս ունէր մեծաթիւ եկեղեցիներ: Վիլպրանտ կը պատմէ թէ ԺԳ. դարուն Սիս մեծ քաղաք մը եղած էր եւ ունէր ատղնջական, մեծատուն բնակիչներ: Լեւոն Բ. չինել տուած էր գեղեցիկ պարտէզներ, որոնց վայելչութիւնը, կը չարունակէ Վիլպրանտ՝ «նկարագրելու անկարողութիւնս կը խոստովանիմ»: Հայերէ զատ, Սիսի մէջ կային առանձին եկեղեցիներ Յունաց, Փրէնքներու, Ճենովացիներու, Վենետացիներու, Վրաց եւ Ասորիներու համար: Ասորիները ունէին երկու եկեղեցիներ: Ասորի կաթողիկոսն ալ Սիս նստած էր երբեմն: Սիսի բնակչութիւնը կը կարծուի 500,000: Կիլիկիոյ Թագաւորութեան քաղաքներու ու բերդերու ամբողջական թիւը 200էն աւելի կը հաշուեն (1):

Սիսէն վերջ բազմաշատ քաղաքներն էին Ատանա եւ Տարսոն, որ Լեւոն Գ.ի ժամանակ եղած էր պետութեան մայրաքաղաքը:

Երբ արեւելքի Լատին իշխանութիւնները վերջ գտան, բազմաթիւ ազնուական Ֆրանքներ հեչտութեամբ հաստատուեցան հայ պետութեան սահմաններուն մէջ, որ ունէր Տաւրոսի-Ամանոսի անտառները որոնք չատ հաճելի էին: Ներսէս Շնորհալին կը գրէր թէ ոչ միայն հայ աշխարհական ժողովուրդը՝ այլ եւ հայ եպիսկոպոսները ձիերով բազէներ, թռչուններ ու կենդանիներ կ'որսային, այնքան որ հիանալի էր Սիսուանի բնութիւնը: Կիլիկիոյ երկրագործութիւնն ալ ծաղկած էր: Նիկիփորոս Փոկասի օրերուն միայն, Անազարբայի չուրջը 40,000 արմաւենիներ տնկուած էին(2):

Թովմաս Բարոնի կը յիչատակէ հետեւեալը.—

«Կիլիկիա ունի միրգս, գլխաւոր, եւ գտանէ, ցայլոր եւ զեյրան, թրինջ եւ նուռ, նարինջ եւ լեմոն, բամպակ, սպրեղում, մուչալա, չարուլաթ, հաճար, հազար, զաֆրան, վարդ, մուրտ, մանուչակ, եղջիւրի ծառ, ձիթապտուղ, նուշ, արմաւ, կաղին, ընկոյզ, նուռ, սարէկ, մաննեխ, պղթիլ, ձմերուկ, գեղեցկախայտ, կօթայ, սերկեւիլ, յունապ, կասկ, եւ հոյն յանտառի»:

Կիլիկիոյ աշխարհագրական դիրքը մեծապէս սատարած էր անոր տնտեսականին: Երկար ծովեզերքին վրայ կային հետեւեալ հայկական նաւահանգիստները.— Այաս, Փայաս, Անիմուր, Քավալիէր, Զեփիւրիոն, Դուռը (Portella), Փոնէլ, Անտիոք Կրագեան, Քիլինտրիա, Կոռիկոս, Մալլոս, եւ Աղեքսանդրեակ:

Լատին իշխաններու անկումէն վերջ, Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութիւնը մնաց Եւրոպայի եւ Ասիոյ հաղորդակցութեան միակ միջոցը: Եւրոպա չէր կրնար հաղորդակցիլ Անտիոքի, Տրիպոլսոյ ու Աքիայի հետ: Արեւմուտքի տնտեսագէտ ժողովուրդները պահ մը փորձեցին Եգիպտոսի հետ առեւտրական դաշինքներ կնքել, բայց Պապերը իրենց կոնդակներով այսպիսի միտումները արգիլեցին, ու Կիլիկիոյ մնաց բոլորովին դերիվեր ու վաճառաչահ կեդրոնը Արեւելքին, իսկ Այաս նաւահանգիստը բոլորին ցանկութեանց առարկան էր: Ամէն օր, օտար նաւերը կը խարսխէին Այաս նաւահանգիստը, ու անբաւ հարստութիւն ու մեծ վաճառքներ կը փոխանակէին՝ Պարսկաստանէն, Հնդկաստանէն, Չինաստանէն, Թաթարիստանէն մինչեւ Եւրոպայի ամենահեռաւոր քաղաքները: Մարքօ-Բօլօ մեր Լեւոն Գ. թագաւորին օրով Այաս այցելեց 1271ին, ու հիացաւ այս մեծ նաւահանգիստին ճոխութիւններուն ու առատ վաճառքներուն վրայ: Այասի մէջ, ի մէջ այլոց, կը վաճառուէին նաեւ Ասիոյ ներսերը գտնուած գերիները, որոնք կը յափշտակուէին Եւրոպայի վաճառականներէն: Թէեւ գովելի ձեռնարկ մը չէր այս, բայց միջնադարեան վաճառականները Եւրոպայի ամենամեծ ու ամենազարգացած պետութիւններու մէջ ալ ընդհանրացուցին այս արհեստը:— Մինչեւ 19րդ դարը՝ այս առեւտուրը կը չարունակուէր ամենուրեք:

Լեւոն Գ. 1288ին, արքունի հրամանագրով գերեվաճառ օտարներուն պայման դրած էր որ քրիստոնեայ գերիները մահմետականներուն չծախուէին: Ընդհանրապէս՝ գերեվաճառութիւնը հետեւեալ սակով կը կիրարկուէր.—

Թաթար տղու մը գինն էր՝ 130էն 140 վենետական տուքատ, Չէրքէզ տղու մը գինը՝ 110էն 120 տուքատ: Յոյն տղու մը գինը՝ 90 տուքատ: Ալպանիացի եւ Սլաւ տղաքներու գինն էր 70էն 80 տուքատ:

Հայկական դրամները Կիլիկիայէն զատ, չրջաբերութեան մէջ էին նաեւ բովանդակ Փոքր Ասիոյ, Ասորեստանի ու Կիպրոսի մէջ:

Հայերը իբր առեւտրական ազգ մը աշխարհիս ամէն անկիւնը առեւտուրով կը զբաղէին, ու առեւտրական բովանդակ կեդրոններու մէջ հաստատուած էին: Մինակ Իտալական Թերակղզիի մէջ, 33 զատ քաղաքներու մէջ՝ Հայեր հաստատուած էին ու ունէին իրենց սեփական եկեղեցիները:

Հայերը ունէին նաեւ նաւային ձեռնարկներ: Կոստանդին Պայլը նոր նոր նաւահանգիստներ բանալ տուած էր Կիլիկիոյ մէջ ու բազմաթիւ նաւեր ալ չինել տուած էր: Մարքօ-Բօլօ կը յիչատակէ թէ Այասէն մինչեւ Աքիա ճամբորդած էր հայկական նաւով: Հնդկաստանէն մինչեւ Եւրոպա ճամբորդող հայկական նաւերու ալ յիչատակութիւնները կան:

Ոսկերչական արհեստն ալ չատ յառաջ գացած էր Կիլիկիոյ մէջ: Եկեղեցական զգեստներ, անօթներ, ու բազում կազմածներու հրաչալիքները յետին ծայր նուրբ էին ու հայ ոսկերիչներու ձեռարուեստը կ'արտայայտէին: Յովհաննէս Մեծաբարոյ կաթողիկոսին օրով, (երկու անգամ գահակալած, առաջին անգամ կաթողիկոս 1287—1290, ու երկրորդ անգամ կաթողիկոս 1307—1322 թուականներուն) չինուած էր ոսկերչական պատուական արտադրութիւն մը համարուող «Սկիւռայ Սրբարանը» որ միջնադարեան հրաչալիք մըն է: A Carriene կը վկայէ թէ այս տուփը կը պահուի Փարիզի Պալիլեաքի հաւաքարանին մէջ: Կմախքը փայտէ տախտակով չինուած է, երեսը ոսկեզօծ արծաթ է, երկայնքն է 63 սանթիմէթր ու լայնքը 35 սանթիմէթր: Արծաթ տապանակին թիկունքը ծածկուած է 43 տող ոտանաւոր խիտ արձանագրութեամբ մը, ունի ծաղիկներու եւ ուրիչ հիանալի զարդանկարներու մէջ ընդելուզուած Վարդանի ու Հեթում Թագաւորի (Բ.) պատկերները: Այս սքանչելի զարդերը ու ակունքները կողոպտուած են:

Երկրին տնտեսական բարձր վիճակը խմանց հայ վաճառականութիւնը:

Արքունի գանձը չատ ճոխ էր: Վիքթոր Լանկլուա կը պատմէ թէ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան արքունի գանձին կը վճարուէր 15 տեսակ իրաւունքի բաժին:

Յայտնի չէ թէ ո՛ւր հասած էր Կիլիկիոյ արքունի գանձին հարստութիւնը, որովհետեւ, հին սովորութեան համաձայն, պետութեան դրամական հարստութիւնները գաղտնի կը պահուէին:

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ

(1) Ս. գիրքը հայերէնի թարգմանուեցաւ անոր անգլիականի թարգմանութենէն գրեթէ հազար տարի առաջ:

(1) Տես Լ. Մախիրաս.—Պատմութիւն Կիպրոսի (յունարէն):

(2) Տես Բակուրանի «Մի տեսութիւն» էջ 147:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԻԼԱՆ (Յառաջ).— 1933 ապրիլ 16ին կը գրէինք.— «Շփոթութեան մատնուած մարդկութիւնը իր ակնարկը ուղղած է այսօր դէպի Իտալական Քաղաքը: Անգլիոյ վարչապետը Մաքտօնըլտ Հռոմ եկաւ տեսնուելու համար Մուսոլինիի հետ, եւ մօտ է այն օրը, եւ ասիկա կարելի է ըսել առանց մարգարէ ըլլալու, որ միեւնոյն ճամբորդութիւնը պիտի կատարեն ուրիչ մեծ պետութիւններու ներկայացուցիչներն ալ»:

Ինչպէս որ այդ թուականէն սկսեալ Հռոմ չարունակ հիւրընկալեց ամէն ազգի պետական անձեր: Յիշենք մէկ քանին.— Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուս եւ իր յաջորդը Շուշնիկ, իշխան Շթարէնպէրկ, Հունգարիոյ վարչապետ Կէօմպէօշ, եւ արտաքին նախարար Քանիա, Գերմանիոյ փոքր-վարչապետ «սարսափելի» Կէօրինկ եւ առաջնորդ Հիթլէր: Ճշգրիտ ըլլալու համար, պիտի ըսենք որ այս վերջինը մինչեւ Վենետիկ հասաւ, եւ լաւ է որ այսպէս եղաւ... վերջապէս Ֆրանսայի նախկին վարչապետ եւ ներկայիս արտաքին նախարար Պ. Լաւալ: Այցելութիւնները սակայն դեռ չեն աւարտած, եւ չուտով Հռոմ պիտի գտնենք նաեւ Ռումանիոյ եւ Չէխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարները, Պ. Թիթուլէսքօն եւ Պ. Պէնէչը: Այս այցելութիւնները, Իտալիոյ համար աննախընթաց յաղթանակ մը կը կազմեն եւ արդար վարձատրութիւն մըն է իտալացի ժողովուրդին համար, որ ընդհանուր պատերազմին մասնակցեցաւ եռանդով, դաշնակիցներու յաղթանակին համար զոհեց 600,000 հոգի, եւ հաւատաց թէ պատերազմին վախճանը, դաշնակիցներուն յաղթանակը, իրեն պիտի բերէն արդարութիւն... :

Դիւանագիտական համաձայնութիւնները ընդհանրապէս իրենց ազդեցութիւնը զգալի կը դարձնեն ժամանակի ընթացքին, իսկ Մուսոլինի-Լաւալ համաձայնութիւնը բացառութիւն կը կազմէ, քանի որ արդէն ունի անմիջական ու չօչափելի արդիւնքներ, եւ նախատեսել կուտայ ուրիչ, թերեւս աւելի լայն արդիւնքներ:

Ներկայ Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեամբ, որուն մանրամասնութիւնները հրատարակուեցան բոլոր թերթերու մէջ, Իտալիան վերջապէս կը ստանայ այն որ իրեն խոստացուած էր Լոնտոնի դաշնագրի 13րդ յօդուածով: Ահաւասիկ փաչական յաղթանակ մը եւս,— հողային զիջումներ ստանալ առանց հրացանի, թունաւոր կազի կամ թնդանօթի դիմելու:

Մենք որ կը հետեւինք այս ժողովուրդին չարժումներուն եւ կ'ապրինք իր ամէնօրեայ կեանքը, կը հասկնանք թէ ինչպէս իտալացի քաղաքացին ինքզինքը այսօր հպարտ կը զգայ, քանի որ ներկայ յաջողութիւնը արդիւնքն է տարիներու զոհողութեան, երկրին մէջ տիրող միութեան ու կարգապահութեան: Չէ՞ք կարծեր թէ այս իրականութիւնը պէտք է խօսի նաեւ մեզի, մեր Հայու սրտին: Վերջապէս ի՞նչի, ո՞ր օրուան կը սպասենք միանալու կարգապահութեամբ, եւ զոհողութեան պատրաստ ոգիով: Հաւատացէք որ այն ատեն միայն պիտի կարենանք լսուելու հաւանականութեամբ պօռալ մարդկութեան երեսին, անիրաւուած ժողովուրդի մը արդար պահանջները, անժխտելի իրաւունքները:

Եթէ մեր դատը պէտք ունի ուժի, ահաւասիկ միութիւնը որ ինքնին ուժ մըն է:

Ոճիր է ժամանակ կորսնցնել:

Ա. Ս.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Աթենահայ քասը, իր ամբողջ խոռութեամբ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: «Գարապէլա» Մագլըմեանի վտարումը, եւ անոր հետեւանքով ամբողջ գաղութին ցնցումը, եւ ի վերջոյ, վտարման որոշման յետաձգումը, անգամ մը եւս տակն ու վրայ ըրին գաղութը, ամէն բանէ առաջ խայտառակելով հայութիւնը յոյներու պետական չրջանակներուն:

Մագլըմեանի խմբակը սակայն, առանց զգաստանալու, վտարման որոշման յետաձգումէն գինովցած, աննախընթաց լրբութիւններու դիմեց: Այսպէս իրենց թերթը՝ «Արամազդ» աւելի քան 30 յունարէն յօդուածներ հրատարակեց, Դաշնակցութեան եւ «Նոր Օր»ի մասին, մասնչական եւ քսու բովանդակութեամբ: Իսկ «Նոր Օր»ը ոչ միայն յունարէնով, այլեւ ոչ մէկ պատասխան է տուած ազգադաւ այս գրութիւններուն, ընդհակառակն, վերէն նայելով հակառակորդներու գարշելի արարքներուն վրայ, իր յունարէնի բաժինը զարդարեց գեղանութեամբ՝ հելլէն եւ հայկական: Օրինակ վերջերս, կիրակի մը, յոյն բանաստեղծ Քօսթի Փալամասի եւ Տիգրան Երկաթի մասին յունարէն խնամուած յօդուածներ հրատարակած էր:

Մագլըմեան եւ իր խմբակը, ինչպէս կ'ըսէի, գամուած իրենց աթոռներուն, կը խաղան ժողովուրդին հետ: Վերջերս Միրզայեան կտակին յունահայ գաղութին ինկած բաժինը տրամադրեցին Մագլըմեանի ամսականներուն եւ անոր վտարման առթիւ աշխատող փաստաբաններուն: Ողորմելի մաս մը միայն տրուած է բուն նպատակին (Իմիրզի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներու), այն ալ, ըստ կամս եւ ըստ հաճոյս, իրենց խնամիներուն եւ իրենց մարդոց միայն:

Այս կտակին բաչխումը խոր զայրոյթ յառաջ բերաւ գաղութին մէջ: Անոնք որ անդամ էին Բարեգործականին, եւ կը հաւատային անոր «անխտրականութեան», զզուանքով կը հրաժարին անդամակցութենէ: Թողունք, որ Բարեգործականը արհամարհելի գանդուած մը միայն ունէր իր ետեւը, ու իր «գործիչ-քննիչը» Խանիկեան ի զուր հոս ու հոն գլուխ կը զարնէ, Բարեգործականի դուռը կ'երգէ: Բայց խեղճը ինքն ալ յուսահատած է, եւ կը վազվզէ, պարզապէս իր պատկառելի ամսականը ձեռքէ չհանելու համար, «փոքրիկ Մալէզեան» մը ըլլալու հոգեր ունի մեր մարդուկը:

⁂ Գաղութը ունի նաեւ ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան հարց: Ո՞վ է հետաքրքրուողը: Ո՞ր «վարչութիւն»ը, ժողովուրդը ինքն ալ չի հետաքրքրուիր եւ կ'ենթարկուի աւելորդ տուգանքներու եւ դժուարութեանց: Անդին դպրոցներն ու թաղերը տաղնապէ տաղնապ կը գլտորին. Բարեգործականի գումարները չկան եւ գալիք ալ չունին. քանի որ եկած գումարներէն կարեւոր բաժիններ կը խորուին այս եւ այն նպատակին համար, եւ խեղճ ուսուցիչներն են, որ կը տառապին՝ Բարեգործականի հովանաւորութեամբ:

⁂ Մխիթարական պարագաներ՝ Հ. Կ. Խաչի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ պատանեկաններու գործունէութիւնէն:

Վերջերս «Վասպուրական»ը (Ֆիքսի) վերածուեցաւ իրական ակումբի, ունեցաւ ստադիօ, եւ լայն սահմանի վրայ ընթերցարան: Հոն կը յաճախեն երիտասարդներ՝ կարդալու համար միայն: Ոչ խաղ եւ ոչ ըմպելի: Կը գործէ նաեւ Կ. Խաչը: Այս տարի Զաւարեանն ալ կը բոլորէ փայլուն չրջան մը, չնորհիւ ընկ. Զ. Զաքարեանին, որ եռանդով կ'աշխատի: Միւս չրջաններու Կ. Խաչերն ալ, Ծննդեան տօնին առթիւ ունեցան, ժողովրդական լայն խաւերու մասնակցութեամբ, հանդէսներ եւ խիստ գոհացուցիչ հաւաքոյթներ:

Ինչպէս կը տեսնուի, ճրագը վառ պահողները կրկին Դաշնակցութիւնն ու իր անմիջական չրջապատն են, հակառակ այն աղտոտ, դաւադիր եւ … բենի խաչակրութեան, որ բացուած է հայ ժողովուրդի այս հզօր կուսակցութեան դէմ:

⁂ Զորս անգամ յետաձգման են… թարկուելէ վերջ, փետր. 14ին պիտի չարունակուի Սարգիս Գրքճեանի սպանութեան դատավարութիւնը, որուն համար ցարդ բանտարկուած կը մնայ՝ Նիկոլ Նիկողոսեան: Բոլոր յետաձգումները եղան հակառակորդներու կողմէ: Համոզուած որ պիտի չկրնային դատապարտել զայն, կ'ուզեն քիչ մը աւելի բանտարկուած պահել:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ԱՃԻ՞ ԹԷ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Ֆրանսայի վիճակագրական դիւանը կը հրատարակէ հետեւեալ թիւերը—

	1933	1934
Ամուսնութիւն	233,409	219,15
Ամուսնալուծ.	15,286	14,79
Ողջ ծնած	521,997	517,16
Մեռած ծնած	19,796	19,42
Մեռած 1 տարին.	39,654	37,04
Մեռած աւելի վերջ	454,945	445,00
Մեռածներու ընդհ. թիւը	494,599	482,05
Ծնունդներու տարբերութ.	+27,398	+35,11

Պէտք է գիտնալ որ այս թիւերը կը ներկայացնեն տարւոյն առաջին երեք եռամսեակները: Ուրեմն 1934ին, բաղդատմամբ նախորդ տարուան թիւերուն, առաջին երեք եռամսեակներուն, Ֆրանսայի ծնունդներուն թիւը 35.116 աւելի է մահերու թիւէն:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (28)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԻ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Նմանապէս, կուսակցութիւնը կը մերժէր Հայոց՝ Պոլսոյ մէջ, իսկ Պուլկարներուն՝ Սելանիկի մէջ կատարածին նման ընդհ. ահաբեկումները, եւ համաձայն էր միայն անհատական ահաբեկումներու: Հայերը, ահաբեկման այս ձեռնարկներն ալ երկու մասի կը բաժնէին: Սապահէտտին պէյ տեղեկացուցած էր թէ՝ ինք դէմ է թէ հրոսախումբերու կազմութեան եւ թէ վնասակար անձերու ոչնչացման: Հետեւաբար այս կարգի գործերչէն կրնար կատարուիլ իր կուսակցութեան կողմէ: Սապահէտտին պէյ լսած էր արդէն որ ինք նմանօրինակ գործեր տեսնելիք կազմակերպութեան հետ գործ չունի:

Վերջապէս Համագումարը բացուած էր որոշեալ թուականին: Բացումը կատարուած էր Սամի փաչա զատէ Սէպայի պէյի կողմէ: Յետոյ Սապահէտտին պէյի կուսակցութեան պատականող Նիհատ պէյ կարդացած էր կազմակերպիչ բիւրոյին տեղեկագիրը: Համագումարի առաջին օրուան նիստերուն նախագահած էր Սապահէտտին պէյ, երկրորդ օրը Մալումեան էֆէնտի, իսկ երրորդ օրը՝ Ահմէտ Րիզա պէյ: Համագումարին կողմէ միաձայնութեամբ տրուած որոշումին մէջ ըսուած էր:

—«Թուրքիոյ մէջ գործող ընդդիմադիր կուսակցութիւններու համագումարը, որ տեղի ունեցաւ 27—29 դեկտեմբեր, կը յայտարարէ թէ՝ Ապտիւլ Համիտի սարսռազդեցիկ ոճիրներէն եւ ամբողջ աշխարհի կողմէ անիծուող բռնապետական վարչաձեւէն տառապող Օսմ. ժողովուրդներու միութիւնը պիտի ապահովէ:

«Երեսուն տարիէ ի վեր տեւող այս վարչաձեւը, ընդհանրապէս սխալ հասկցուած ըլլալով մէկտեղ, հարստահարուած եւ ջարդուած քրիստոնեաներուն համար չէ միայն որ աղէտաբեր եղած է: Միեւնոյն ատեն իսլամներն ալ փճացան, տարագրուեցան եւ սպաննուեցան: Թագաւորին եւ իր արբանեակներուն կողմէ մարդկութեան հանդէպ կատարուած այս ոճիրները, վերջի վերջոյ արժանացան նաեւ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու պատասխանատուութեան: Պետութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր սահմաններուն մէջ գտնուող ժան Ապտիւլ Համիտի ոճրային եւ խելագար գործունէութեան: Ապտիւլ Համիտ չարունակաբար զանոնք գրգռեց իրարու դէմ: Թուրքերու, Հայերու, Յոյներու, Պուլկարներու, Ալպանիներու, Արաբներու, Հրեաներու, Տիւրզիներու եւ Քիւրտերու միջեւ ցեղային եւ կրօնական տարակարծութիւնները հրահրեցարուեստական ձեւով, եւ անոնց ճաչակել տուաւ աքսորի, ջարդի եւ կոտորածման քաղցրութիւնը:

«Այս ոճիրներէն զատ, Ապտիւլ Համիտ սարսափանաբար մեռցուց Թուրքիոյ կենսական ուժերը կործանարար քաղաքականութիւն մը հետապնդելով: Մտաւոր, տնտեսական եւ ընկերային կեանքը անդամալուծուեցաւ իր պատճառով:

«Ապտիւլ Համիտ թշնամի է կրթութեան եւ դաստիարակութեան: Յառաջդիմել ուզող ազգերու ձեռքէն խլած է կրթական բոլոր միջոցները: Դպրոցները փակեց, ուսուցիչները բանտ նետել տուաւ, աշակերտութիւնը աքսորավայր նետեց, եւ ուսուցման ձեւերը չտեսնուած գրաքննութեան ենթարկեց գոյութիւն ունեցող վարժարաններու մէջ:

«Հրատարակութիւնն ալ դատապարտուած է գրաքննութեան: Մամուլին տրուած է միայն հրատարակելու արտօնուած լուրերն ու գրաքննութեան կողմէ հնարուած սուտերը: Այս պատճառաւ Թուրքիան չրջապատուած է ստուի եւ ազիտութեան պատով մը:

«Ապտիւլ Համիտ միայն միտքը չէ որ կաչկանդած է, ան երբեք չէ ստածած նաեւ ժողովուրդին նիւթական բարեկեցութեան մասին: Այսօր, աւերածութիւն, թչուառութիւն եւ անօթութիւն միայն կը տեսնուի ամէն կողմ:

Ապտիւլ Համիտին անխիղճ պաչտօնեաներուն կողմէ հաւաքուած տուրքերը ժողովուրդը թալանած են: են:

«Ապտիւլ Համիտի երեսնամեայ չարաբաստիկ քաղաքականութեան բերումով, պետութիւնը աստիճանաբար փոքրանալու եւ մի առ մի իր մասերը կորսնցնելու վրայ է: Եթէ այս վիճակը չարունակուի, մօտ ատենէն Ալպանիան, Մակեդոնիան, Արաբիան եւ Հայաստանը ձեռքէ պիտի ելլեն: Հողային ընդարձակում, դաշթակայր եւ կամ տնտեսական չահեր ապահովել ուզող պետութիւնները մի առ մի մեր ձեռքէն պիտի խլեն այս հողամասերը:

«Մինչեւ այսօր, ծագած յեղափոխական չարժումները մասնակի էին: Ասկէ վերջ Թուրքերն ու Քրիստոնեաները միասնաբար պիտի չարժին: Երկրին զանազան մասերուն վրայ ապրող ժողովուրդը զգացուց որ, այլեւս չի կրնար հանդուրժել այս անտանելի վիճակին: Գիտէ որ Թագաւորը զինք կ'առաջնորդէ դէպի անդունդ: Հետեւաբար անհրաժեչտ է ամէն տեսակ միջոցներու դիմել՝ այս չարաչուք վարչաձեւը տապալելու համար: Հետեւաբար մենք կը պահանջենք հետեւեալները.—

1.— Ապտիւլ Համիտին գահէն հրաժարիլը.

2.— Հիմնական փոփոխութեան ե… թարկել այժմու վարչաձեւը.

3.— Սահմանադրութեան կիրարկումը:

«Ամէն տեսակ բարեկարգութեան համար առաջին պայման կը համ… սանայ Ապտիւլ Համիտի գոյութ… ունենալէ դադրիլը: Իրեն հետ պի… անհետանան նաեւ բռնակալական ք… ղաքականութիւնն ու վարչութիւն… սպաներու ահուսարսափը եւ դիւա… գիտական ստախօսութիւնը: Սահմ… նադրութիւնը ամբողջ ազգին պի… պարգեւէ հաւասար իրաւունքներ… արդարութիւն եւ ազատութիւն:

«Ազգին ցանկութիւններուն ար… յայտիչը եղող համագումարին վճռ… կան փափաքը այս է:

«Այն պահուն, երբ բոլորս կը մի… նանք ընդհանուր պայքարի մը հա… մար, իւրաքանչիւր կազմակերպու… թիւն պիտի պահէ իր անկախութիւն… Կը միանանք բարեկամաբար եւ եղ… բայրօրէն: Կը պատրաստուինք պայ… քարի: Տկարութեան նչան ցոյց չպի… տանք ոչ մէկ ատեն, որուն համ… փոխադարձ յանձնառութիւններ ստանձնած ենք:

(Շար.)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Պ. ԿՐԻԶՈՆԻ ԵՒ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Երկուշաբթի օր, մասնաւոր ժամադրութեան մը համաձայն, Պ. Խատիսեան, ընկերակցութեամբ մեր պատասխանատու տնօրէնին, այցելութիւն մը տուաւ Գուրպըվուայի քաղաքապետ Պ. Կրիզոնիի, որ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ պատւոյ սրահին մէջ։

Քաղաքապետ երեսփոխանը իր ուժ խորհրդականներուն ներկայացուց Հ. Հ. նախկին նախագահը եւ Թիֆլիզի իր պաշտօնակիցը։ Այս առթիւ բաժակաճառով մը գովեց Հայոց ընդունակութիւնները։ «Դուք տառապեցաք եւ դժբախտ եղաք, բայց ան, մեր դատին կողքին կենալով, ուրեմն արդարութիւն չէ որ դուք ձեզ օտար զգաք այս երկրին մէջ։ Մենք ամէն բան պիտի ընենք կառավարութեան մօտ, որպէսզի բոլոր Թիւրիմացութիւնները վերջ գտնեն։ Ես անձամբ այս ուղղութեամբ դիմում կատարած եմ Ներքին նախարարին եւ Մարսէյլի մէջ։ Խոր համոզում ունիմ Թէ ձեր բարեկամներուն ջանքերը պիտի ըլլան արդիւնաւոր։ Ուրեմն այս բաժակը կ՚առաջարկեմ խմել մեր բարեկամ անիրաւուած Հայաստանի վերջնական յաղթանակին համար»։

Պ. Խատիսեան ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած այս պատւոյն եւ այն բոլոր ջանքերուն համար որ այս օրերս ի գործ կը դրուին ամէն կողմ, ֆրանսացի ազնիւ զաւակներուն կողմէ, ի նպաստ հայ գաղթականութեան։

Մինչեւ ցերեկ բարեկամական խօսակցութիւններ եղան լաւ մթնոլորտի մը մէջ։ Մեկնումի միջոցին Պ. Կրիզոնի իր հետեւորդներով մինչեւ փողոց պատուեց իր հիւրերը։

C.

ԿԵԱՆՔԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

═ o ═

ՖԻԼԻՊԷ, 11 յունուար (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ը, ըստ սովորութեան այս տարի եւս, խթման գիշերը, «աւետիս» շրջեցաւ։ Նախապէս արգելքներ յարուցուեցան, բայց կարելի եղաւ հարթել։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը հաւաքած են շուրջ 4000 լէվա, իսկ Թաղ. Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ երեք միութիւններ հաւաքարար՝ 3 հազար լէվա։

— Գթ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր պարահանդէս մը, Ծնունդի առաջին գիշերը։ Ջանք խնայուած չէր, վարչութեան կողմէ, պարահանդէսին յաջողութեան համար։ Լաւ էր բազմութիւնը։ Այս կազմակերպութիւնը մեծ համակրանք կը վայելէ հոս եւս ու իր բոլոր ձեռնարկները յաջողութեամբ կը պսակուին։

Գթ. Խաչի Սանուհիներու Միութիւնը այս տարի ալ ձեռնարկեց նուէրներու հաւաքման, աղքատ տղոց ձկան իւղ բաշխելու համար։ Այս տարուան հասոյթը աւելի շատ էր քան նախորդինը՝ հակառակ տագնապին։

Սանուհիներու Միութիւնը սկսած է նաեւ ուրիշ գեղեցիկ ու օգտակար ձեռնարկ մը,— պատանեկան հանդէսներ, որոնց դերակատարներն ու հանդիսականները բացառապէս աշակերտ - աշակերտուհիներ են՝ հայ եւ օտար վարժարաններու։ Առաջին հանդէսը տեղի ունեցաւ Ծնունդին Բ. օրը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սրահին մէջ։ Տղաքը ներկայացուցին տեսիլ մը «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»էն, զանազան Թիւեր եղան, ինչպէս նաեւ երգ ու նուագ։ Երկու սանուհիներ ալ ընթերցումներ ըրին։ Կ. Մեհեան, որ կը վարէ այս հանդէսները, ամէն մէկ տեսիլէ, արտասանութենէ կամ երգէ վերջ հարցումներու ձեւով տեղեկութիւններ տուաւ անոնց հեղինակներու եւ վերջիններու գործերուն եւ կեանքի մասին եւ յետոյ խօսեցաւ մեծերու հանդէպ վերաբերումի շուրջ։ «Հանդիսական» տղաքը, այս կերպով, կը վարժուին լուռ դիտելու եւ հետեւելու, եւ, միանգամայն, հաճոյքի ձեւին տակ կը ծանօթանան հայ մշակոյթին։

⁂ Ընկեր Գ. Նժդեհ, որ քանի մը օրուան համար հոս կը գտնուէր, բանախօսեց, 5 յունուար, Շր. գիշեր, «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանին մէջ, ուր, այդ առթիւ, ընտանեկան հանդիպում մը կազմակերպուած էր։ Սրահը լեցուն էր ու շատեր ոտքի վրայ կը մնային։ Իր բանախօսութեան առանցքը կը կազմէր այն տեսակէտը Թէ՝ անհատին ու ժողովուրդին ապագան կախում ունի այն ըմբռնումէն որ այդ անհատը կամ ժողովուրդը ունին նոյն այդ ապագայի մասին։

Յաջորդ օրը, կիրակի, «Փիքատիլլի» սինեմայի մէջ ունեցաւ երկրորդ բանախօսութիւն մը։ Կը նախագահէր Կ. Մեհեան։ Գ. Նժդեհ բնորոշեց այն պայքարը որ կայ հայ իրականութեան մէջ, երկու հոսանքներու միջեւ եւ բնորոշեց դրօշին էութիւնը։

⁂ «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանի վարչութիւնը այս ձմրան եղանակին համար ձեռնարկեց «ազատ լսարան»ի մը։ Քսան յաջորդական նիւթերու մասին պիտի դասախօսէ Կ. Մեհեան։ Դասախօսութիւնները սկսան դեկտ. 15ին։ Արդէն դասախօսուած է հինգ նիւթերու մասին,— Նահապետ Քուչակ, բեմ եւ հասարակութիւն, Հայաստանի գաղափարական հոլովոյթը, ուրուագիծ հայ մշակոյթի եւ Հայոց հեթանոսական կրօնքը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Մանուկներու օր»ը

ԿԱՐՍԱՆ, 14 յունուար (Յառաջ).— Հ. Կ. Խաչի Կարսանի մասնաճիւղը այս տարի գեղեցիկ գաղափարն յղացած էր կազմակերպելու «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսը։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ ընթացիկ յունուար 13ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Դժբախտաբար սպասուած բազմութիւնը չկար։ Մասնաճիւղի վարիչ Օր. Ա. Փափազեան կարդաց գրաւոր ուղերձ մը նուիրուած հայ մանուկներու կրթութեան։ Յարգելի ուսուցչուհին յորդորներ ուղղեց տիկիններուն եւ օրիորդներուն, որպէսզի Թեւ ու Թիկունք հանդիսանան Կ. Խաչին՝ խտացնելով անոր շարքերը։ «Փոխանակ պարապ մնալու, եկէք, միացէք մեզի որպէսզի հաւաքական ջանքերով ու ճիգերով արդարացնենք մեր վրայ դրուած յոյսերն ու ակնկալութիւնները»։

Յետոյ դպրոցի աշակերտները գեղեցիկ կերպով ներկայացուցին «Յիսուսի Ծնունդ»ը։ Ինչ քաղցր էին այն բառերը, որ կը լուէին Թոթովախօս մանուկներու բերնէն։ Փոքրիկն Ն. Առաքելեան երգեց «Կիլիկիա»ն, յաջող կերպով։ Երիտասարդ Ս. Գինոսեան մեծ յաջողութեամբ արտասանեց Սիամանթոյի գրածներէն կտոր մը։ Օրուան տօնին առթիւ քանի մը խօսք ըսաւ այս տողերը գրողը։ Ամփոփ գծերու մէջ ներկայացուց Կ. Խաչի գործունէութիւնը։ «Երբ շատ մը ազատագրուած ազգեր անգամ ունին իրենց Տիկնանց Միութիւնները, մեզի պէս կոտորուած ու արմատախիլ ժողովուրդ մը ինչո՞ւ պիտի չունենայ հայ կիներու կազմակերպութիւնը։ Ուժ տուէք Կ. Խաչին, անոր բոլոր ձեռնարկներուն եւ աշխատանքներուն, որովհետեւ ան է իրական պաշտպանը անկեալին ու աղքատին։ Խտացուցէք մեր քոյրերուն շարքերը»։

Յետոյ տեղի ունեցաւ վիճակախաղը։ Շահեցան հետեւեալ Թիւերը,— 3, 131, 96, 111, 184, 149, 116։ Դիմել մ. ճիւղի վարչութեան։

«Մանուկներու Օր»ուան առթիւ Կ. Խաչը գնած էր զանազան խաղալիկներ եւ չոր միրգեր, որոնք Թուղթէ ծրարներու մէջ լեցուած, բաշխուեցան բոլոր մանուկներուն անխտիր։ Առաջին անգամն է որ «Մանուկներու Օր»ը կը տօնուի Կարսանի մէջ։ Կը յուսանք Թէ ապագային աւելի մեծ շուքով պիտի կատարուին այսպիսի հանդէսներ, վառ պահելու համար նոր սերունդի փրկութեան գաղափարը։

Աշխատեցէք դուք, ազնիւ քոյրեր, մեր սիրտն ու հոգին ձեզի հետ է։

Լեւոն Գէորգեան

Կոչ Եզկատցիներուն

ՎԻԷՆ, 13 յունուար.— Հայրենակիցներ, Եզկատի եւ Շրջ. ընդհ. Հայր. Միութեան Բ. հերթական պատգ. ժողովը գումարուեցաւ 23—24 դեկտ. 1934 կրկին Վիէնի մէջ։ Ժողովին միաձայն ցանկութիւնն եղաւ ընդհ. Հայր. Միութիւնը վերածել Եզկատի եւ Շրջ. Վերաշինացի եւ իր ապագայ գործունէութեան գլխաւոր ուժը կեդրոնացնել մեր նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող Նոր Եզկատ աւանի մը շինութեան մէջ։

Մասնակցեցան 11 պատգամաւորներ։ Մոնթէվիտէոյի ներկայացուցիչը իր մասնաճիւղին կողմէ խոստացաւ տարեկան 80 տէկօ (մօտ 1700 ֆրանք) յատկացնել Նոր Եզկատի շինութեան ֆոնտին համար։

Որոշուեցաւ ընդհ. հասոյթին 75 առ հարիւրը (անցեալ տարի 50 առ հարիւր էր), իսկ նոյն նպատակով եղած նուէրները ամբողջութեամբ յատկացնել վերաշինութեան։ Սիրելի հայրենակիցներ, բաղդատմամբ մեր անմիջական դրացիներուն (Թոքատ, Սեբաստիա եւ Կեսարիա) շատ ո՛ւշ մնացած ենք արդէն։ Աշխարհի որ ծայրն ալ գտնուիք, ականջ տուէք մեր այս սրտագին կոչին։ Միացէք, օգնեցէք մեզի, որպէսզի ձեռք ձեռքի տուած կարենանք իրականացնել նուիրական այն պարտականութիւնը, որ մեր ծնողներուն նահատակ ու հայրենակարօտ հոգիները կը դնեն մեր ամէնուս վրայ։

Կեդր. Վարչութիւնս հանդէսներ, վիճակահանութիւններ ծրագրած ու գործի անցած է արդէն, որպէսզի ներկայ տարեշրջանին իր հիմնական նպատակին շուրջ գործնական յարաբերութիւններ հաստատէ մայր հայրենիքի ներկայացուցիչներուն հետ։

Արդ, անգամ մը եւս կը խնդրենք հայրենակիցներէն որպէսզի իրենց նուէրներով քաջալերեն մեր «Մէկ քառ. մէթր պատ»ի հանգանակութեան ձեռնարկը, որ պիտի ծառայէ քանի մը տնակներ կանգնելով, մեր խեղճ կարօտ գաղթական հայրենակից ընտանիքներն ուղարկելու հայրենիք։

Կը սպասենք հիմնադիր բարերարներու անուններուն։

Եզկատի Վերշ. Հայր. Ընդհ.
Միութեան Կեդր. Վարչութիւն
Նախագահ՝ Ս. Ստեփանեան
Քարտուղար՝ Վ. Ղազարեան

Յ.Գ.— Նոր Եզկատի ֆոնտին համար ստացուած գումարները, նոյն իսկ ամենաչնչինն մէկ սէնթը կեդր. Վարչութեան անունով նոյնութեամբ ի պահ պիտի դրուին Պանք տը Ֆրանսի մէջ։

Նամակներ եւ դրամական նուէրները եւ այլ գումարներ ուղարկել կեդր. Վարչութեանս գանձապահին.— Garabed Avakian— 19, Rue Tuillerie, Vienne (Isère)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

═ o ═

ՎԻԷՆ, 7 յունուար (Ցապաղած).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի Ֆութպոլի Ա. խումբին կատարած մրցումներուն արդիւնքի մանրամասնութիւնը չերեւցաւ «Յառաջ»ին մէջ։ Այս Թղթակցութեամբս կուտամ ամփոփումը։ Եղանակի բացումէն ի վեր, Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կատարած է 7 բարեկամական մրցում, 6ը յաղթական, 1ը պարտուած։ Իսկ ախոյենական մրցում կատարած է ութ հատ, 5ը յաղթական 3ը հաւասար։ 8րդ մրցումը տեղի ունեցաւ յունուար 6ին, հակառակորդի մարզադաշտին վրայ։ Այս մրցումը ամէնէնհետաքրքրականն էր, որովհետեւ հակառակորդ խումբը եւ Հ. Մ. Ը. Մ. հաւասար կէտ ունէին, ուրեմն յաղթականը դասաւորման մէջ առաջին պիտի ըլլար։ Խաղը սկսաւ ժամը 2.15ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի յարձակողականով, բայց գնդակները եւ կը մտնէին հակառակորդին ոտնցքին տակ։

... Սակայն ինչո՞ւ նման անդորր կողմէն։ Կիսախաղը վերջանալու 5 վայրկեան մնացած մեր լաւագոյն խաղացողներէն Ազատ Պալեան նշանակեց առաջին նշանակէտը եւ առաջին կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ։ Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ հակառակորդի յարձակողականով եւ հակառակ բոլոր փորձերուն, խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 1—0։ Գնահատանքի արժանի էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները, մասնաւորապէս Ա. Պալեանը։ Այս յաղթութեամբ Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր դասաւորման առաջին կարգին մէջ ըլլալէ զատ, հաւանական է ախոյեան հռչակուի իր դասակարգին մէջ։ Տակաւին ունի երեք ախոյենական մրցում։ Կը յուսանք Թէ գերութեամբ պիտի կրնայ ապահովել յաղթութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անընդհատ յաջողութիւնը հակառակորդներուն նախանձը կը շարժէ, մասնաւորապէս Փարիզի ռամկավար օրկանի «Մարզասէր»ին, որ սկսեր է չափը անցընել։

Յ. Մաթոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

Միակ միջոցը

═ o ═

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» շաբաթաթերթը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ (22 դեկտ.)։

— «Նախ ըսին Թէ՝ Դաշնակցութիւնը Հայաստանին չօգներ, մինչդեռ նոյն կուսակցութիւնը 30.000 տոլար ղրկեց Շիրակի աղէտեալներուն, այսինքն՝ հաւասար պետական յատկացումին։

Յետոյ ըսին՝ Դաշնակցութիւնը դէմ է ներգաղթին, երբ նոյն կուսակցութիւնը մամուլով եւ բեմերով ահագին քարոզութիւն մղեց, որ ամէն հայ Հայաստան երթայ Թէկուզ կիսաքաղց ու անգործ։

Եւ համայնավար կառավարութեան կողմէ մերժուեցաւ Դաշնակցութեան դրամական օժանդակութիւնը՝ վախնալով անոր ժողովրդականութենէն։

Այս բացայայտ սուտերը հայ ժողովուրդը չկլլեց՝ ու մնաց Դաշնակցութեան հետ, որովհետեւ պայքարի բութ զէնքեր էին։

Ապա Թուրք-բոլշեւիկ դաւադիր ուժերը պայքարի նոր պատրուակներ ստեղծեցին։

Մայիս 28 մի տօնէք, որ Հայաստան կ՚երթաք։

Բայց Մայիս 28ի Թշնամիներն ու հայհոյողները մինչեւ հիմա կը Թափառին աշխարհի չորս կողմը եւ յոյս ալ չկայ Հայաստան երթալու։ Ներգաղթը այլ եւս երազ մըն է։

Այս «մահանայէն» յետոյ նոր մը ստեղծեցին։

Եռագոյն մի պարզէք, ազգային երգեր մի երգէք որպէսզի «դրախտ» մտնէք։

Սակայն եռագոյն բռկողներուն ու ազգայինը լկտիաբար անարգողներուն աչքին լոյսը քաղուեցաւ, բայց անոնք Հայաստան չմտան։

Այս բոլորէն յուսախաբ՝ դիմեցին նոր դիւային ծրագրի։ Եւ ստեղծեցին «Դաշնակ տերորի զոհերու պաշտպան կոմիտէներ»։ Դատեր ու դատաստաններ սարքեցին Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու, եւ սակայն իրենք վարկաբեկուեցան իբրեւ լրտեսներ, խառնակիչներ եւ դաւադիրներ։

Այժմ ո՞ւր են այս հրէշային կազմակերպութիւնները, որոնց անունը կայ՝ ամանումը չկայ։

Այս նորութիւնն ալ հինցաւ։

Ասոնց զուգընթաց՝ էջմիածնէն կոնդակներու հեղեղ մը Թափեցին գաղութները, միշտ ընդդէմ ազատատենչ հայութեան եւ ի նպաստ իրենց։

Կարճ ատենէն այս սարսափազդու գաւէն ծալքերն ալ պարզուեցան։ Ծերունի կաթողիկոսին բռնի կոնդակներ գրել կուտային՝ ճիշդ չեկայական [illegible] իմաստով։

Գաղթաշխարհի միամիտ ժողովուրդը պահ մը տատանեցաւ — սո՞ւտ է Թէ իրա՞ւ։

Բացարձակ սուտը ակներեւ էր։

Եւ այսօր ի՞նչ կաթողիկոս, ի՞նչ կոնդակ, ի՞նչ պատուիրակ կարող են յուզել գաղութները, ու վստահութիւն ներշնչել Թէ էջմիածինը անկախ է, ինքնիշխան եւ ոչ Թէ Չեկայի բռունցքին տակ։ Սակայն ինչո՞ւ նման անգործածելի, արհամարհելի եւ Թուրքէ զէնքերով կռուիլ պողպատեայ կազմակերպութեան մը դէմ, որ 44 տարի տիրապետած է ազատատենչ հայութեան սրտին ու մտքին։

Դաշնակցութիւնը սպաննելու համար պէտք է գործածել հետեւեալ հասու զէնքերը.—

1.— Հայաստանի դուռները լայնօրէն բանալ տարագիր հայութեան առջեւ։

2.— Եթէ տեղ չկայ՝ ընդարձակել Հայաստանի սահմանները «ընկեր» Քէմալէն առնելով գոնէ նախկին Ռուսահայաստանի բռնագրաւուած հողերը։

3.— Անհայրենիք եւ անհող հայ ժողովուրդը այսպիսով հաւաքելով ընդարձակուած Հայաստանի մէջ, ապահովել անոր ֆիզիքական, ազգային - մշակութային եւ քաղաքական - ընկերային ամբողջութիւնը։

Այս երեք զէնքերը ունեցողներուն դէմ Դաշնակցութիւնը ոչ միայն չի կռուիր, այլ կը խոնարհի անոնց առջեւ։

Եւ արդէն այդ է Դաշնակցութեան նպատակը։

Ով որ քաջ է Թող մէջտեղ գայ»։

ՄԱՀ ՀՐԱՆՏ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ

Հայ մամուլի համեստ աշխատաւորներէն մէկն ալ փակեց իր աչքերը, Աթէնքի մէջ։ Հրանտ Մամուրեան որդին ծանօթ գրագէտ - դաստիարակ Մատթէոս Մամուրեանի, հայ լրագրական կեանքին մէջ բեղուն գործունէութիւն ունեցած է։ Հօրը մահէն յետոյ, խմբագրած է «Արեւելեան Մամուլը», հրատարակած է նոյն անունով եռամսեայ գրական հատորներ, շուրջը հաւաքելով այդ շրջանի ծանօթ գրագէտներն ու բանաստեղծները։

Սահմանադրութենէն յետոյ, Սուրէն Պարթեւեանի խմբագրութեամբ հրատարակած է «Դաշինք» օրաթերթը, պահպանողական ուղղութեամբ։

Զինադադարէն վերջ, դարձեալ վերսկսած է «Արեւելեան Մամուլը» իբր օրաթերթ եւ շարունակած մինչեւ Զմիւռնիոյ աղէտը։ Աթէնքի մէջ, ռամկավարներու նախաձեռնութեամբ 1925ին լոյս տեսած է «Արարատ» օրաթերթը զոր վարած է ինք։

Վերջին տարիներուն առողջութիւնը քայքայուած էր եւ բնաւ չէր հետաքրքրուեր ազգային խնդիրներով, Թէեւ վերջերս փորձեց դիմակաւորներու Թերթին (Արամազդ) ղեկավարութիւնն ստանձնել, քանի մը ամիս եւ յետոյ քաշուեցաւ, խոստացուած դրամական կարգադրութիւնը չիրագործուելուն պատճառաւ։

Տէր եւ Տիկին Յ. Փափազեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց անդրանիկ զաւկին ԱՐՄԷՆ - ԿԱՐՕԻ։

Ալֆորվիլ, 8 յունուար 1935

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քոնսէփսիոն Հիւանդանոցի հայ Թոքախտաւորներս Ամանորի առթիւ հայ Կ. Խաչի անդամուհիներուն այցելութիւնը ընդունելով, 25ական ֆր. ստացանք։ Այս առթիւ բոլորս մեր երախտագիտութիւնը կը յայտնենք «Յառաջ»ի միջոցաւ։

Պիտի խնդրէինք որ միւս Միութիւններն ալ բարեհաճէին օրինակ առնելով, օգնել մեզի պէս անկարներուն։

Լեւոն Դաւիթեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Թողնել ընտանիքը անտէր, երկար ու ձիգ տարիներ Թափառել աշխարհի մի ծայրից միւսը, արծաթ որսալու համար չխնայել ամէն տեսակ անազնիւ միջոցներ,— այդ խաչագողի գործն է։

Խաչագողը ունի իր արհեստին վերաբերեալ բոլոր հմտութիւնները։ Այլ եւ այլ երկրներում Թափառելու համար նա գիտէ զանազան ազգերի լեզուներ, ծանօթ է նրանց սովորութիւններին, եւ ինչ ազգի մէջ որ մտնում է, խօսում է այնքան վարժ, որ դժուար է որոշել, Թէ նա այն ազգին չէ պատկանում։ Նա իր ընկերների հետ խօսում է մի առանձին լեզուով, որը ոչ ոք հասկանալ կարող չէ, եթէ խաչագողների հասարակութեանը չէ պատկանում։ Դա մի խորհրդաւոր, պայմանական լեզու է, դա աւազակների արգօն է։

Շատ անգամ խաչագողը չէ խօսում, բայց միտք է յայտնում։ Նրա աչքերի, յօնքերի, շրթունքների, երեսի ձեւքերի, մի խօսքով մարմնի զանազան մասերի այս եւ այն ձեւով շարժմունքը յայտնում են ամբողջ նախադասութիւններ, որոնց նշանակութիւնը հասկանում է միայն խաչագողը։ Միմիկան նրանց դէմքի վրայ սաստիկ զարգացած է։ Կապիկի նման կարողանում են նրանք շարժեցնել երեսի այն մասերը, որոնք ուրիշների մօտ անշարժ են։ Ես տեսայ մի խաչագող, որ ասանակի նման շարժեցնում էր իր ականջները։ Մի այլը իր քիթը զարմանալի կերպով ծռմռում էր այս ու այն կողմ։ Խաչագողը խաչագողի ձեռքը բռնելով, առանց մի բառ արտասանելու, յայտնում է իր միտքը։

Հարկը պահանջած ժամանակ խաչագողը միայն անորոշ ձայներ է արձակում, կամ Թռչունների ու գազանների բարբառով ազդարարութիւններ է կարդում։ Այդ նրանց գիշերային լեզուն է, մանաւանդ այն ժամանակ, երբ մէկը միւսից հեռու է գտնւում։ Նրանց բոլոր նշանախօսութիւնները այն աստիճան ճշտութեամբ պայմանաւորուած են իրանց մէջ, որ երբեք չեն վրիպում նպատակից։

Կերպարանափոխութեան մէջ խաչագողը սատանայական հնարագիտութիւն ունի։ Ծպտել, այլակերպուել այնպէս, որ բոլորովին ուրիշ մարդ երեւալ,— դրանք նրա համար այնպիսի խաղեր են, որոնց մէջ ոչ ոք կարող է նրա հետ մրցութիւն անել։ Խաչագողին չէ կարելի տեսնել իւր բուն պատկերի մէջ. այլ եւ այլ երկրներում, գործի եւ հանգամանքների այլ եւ այլ պայմանների համեմատ, նա միշտ նոր ձեւ եւ նոր կերպարանք է ընդունում։

Խաչագողը բովանդակում է իւր մէջ մարդկային ամբողջ հասարակութեան բնաւորութիւնները։ Նա ընկերային կեանքի ամէն ելեւէջների վրայ զարմանալի ճարպիկութեամբ բարձրանում եւ իջնում է։ Նա հասարակութեան բոլոր ծալքերի մէջ մտնում եւ դուրս է գալիս։ Յարմարուելու անհամեմատ ընդունակութիւն ունի։ Ժողովրդի բարձր դասի հետ, նա մի հպարտ, փառասէր, Թեթեւամիտ, պերճախօս ազնուական է, ազնուականի բոլոր փայլով։ Ժողովրդի ստոր դասի հետ, նա մի բարի, միամիտ եւ անփորձ ռամիկ է, բոլոր ռամկական պարզութիւններով։ Գիտնականի հետ նա մի գեղախօս հռետորի նման վիճում է, ամէն առարկայի վրայ դատում է եւ հանրամարդկային բարձր ու վսեմ գաղափարներ է յայտնում։ Մոլլաների հետ նա խաւարամիտ է որպէս գիշեր եւ մոլեռանդ որպէս հնդկական փաքիր։ Խաչագողը մի օր լոյս է, միւս օր խաւար։ Մի օր բարի է, միւս օր չար։

Խաչագողը մի զարմելի տիպ է։ Նա աւերուած, փճացած, անբարոյականացած հասարակութեան հրէշաւոր ծնունդն է։ Նա նեխած ջրի մրուրն է։

Երբեմն նա փողոցային սրիկայ է. գիշերի մթութեան մէջ հանդիպող միայնակ անցորդը հազիւ կարող է ազատուել նրա ճանկերից։ Ցերեկով նա բարեպաշտ, երկիւղած քրիստոնեայ է եւ պատահած աղքատին ողորմութեան ձեռք է մեկնում։ Մի տեղ ամենակեղտոտ գինետան [illegible] նկուղների մէջ կառապանների հետ նստած, արբեցողութեամբ է անցկացնում։ Այդ ժամանակ նա մոլի սատանայ է։ Մի այլ տեղ, ամենափառաւոր հիւրանոցում նա խիստ նուրբ ճաշակ ունի կերակուրների եւ ըմպելիքների ընտրութեան մէջ։ Այդ ժամանակ նա բարեկեաց քաղաքացի է։

Խաչագողը չափազանց առաձգական է եւ դիւրաթեք։ Նա դէպի ամէն կողմ ծռւում է։ Նա ամէն կաղապարի մէջ մտնում է եւ ամէն տեսակ ձեւեր ընդունում է, բայց երբեք մի յատկանիշ ձեւ չէ պահպանում։ Նա կատարեալ քամէլիոն է։ Նա այն աստղաբաշխական էակներից է, որ ամէն մի անգամին մի այլ տեսակ են երեւում։

Խաչագողը գիտէ կեղծել, գիտէ խաբել, գիտէ ձեռքից սողրել եւ աներեւոյթ լինել։ Ոստիկանի ամենասուր աչքերը չեն կարող նրա հետքերը հետազօտել։ Նա անյայտանում է որպէս դեւ, եւ յայտնւում է որպէս հրեշտակ։ Բայց երբ որ բախտը դաւաճանում է նրան,— բանտը իր պատկանական օթեւանն է։ Շղթաներից երկիւղ չէ կրում նա, իսկ դահճի առջեւ արհամարհանքով է խոնարհեցնում իւր պարանոցը։

Խաչագողը նայում է տիեզերքի վրայ, որպէս իւր հունձքի արտի վրայ։ Նա գիտէ կորզել մարդկային ընդհանուր աշխատանքից ինչ որ իրան պէտք է։ Նա չէ ցանում, բայց հնձում է։ Նա չէ արդիւնաբերում, բայց սպառում է։ Նա ապրում է ուրիշի վաստակով։ Իսկ այդ նպատակին հասնելու համար գործ է դնում իւր հնարագիտութեան ամենակարող հմտութիւնները։ Ուր չէ յաջողւում նրան խարդախ միջոցներով որսալ — այնպիսի դէպքերում պատրաստ է նրա արիւնահեղ ձեռքը...

Խաչագողը ամէն բան ունի, բայց ոչինչ չունի։ Նա նմանում է այն գիշակեր մեծ գազանին, որ խորտակում է մի ամբողջ ցուլի մէջքը, լերդը ուտում է, արիւնը խմում է, իսկ մնացածը Թողնում եւ հեռանում է։ Այնուհետեւ օրերով մնում է սոված, երբ ուրիշ որս գտնել չէ կարողանում։ Խաչագողը մի օր կուշտ է, միւս օր քաղցած։ Մի օր հարուստ է, միւս օր աղքատ։

(Շար.)

բեցի, ճպաստելու համար Եւրոպայի խաղաղեցման: Կարելի չէ աւելին պահանջել Գերմանիայէն: Մենք պատրաստ ենք մեծ զոհողութիւններ ընելու, բայց երբեք չպիտի հրաժարինք մեր պատիւէն եւ ազատութենէն: Մենք երբեք չպիտի կրնանք որ եւ է խտրութիւն ընդունիլ իրաւունքներու բարոյական եւ գործնական հաւասարութեան միջեւ: Անգամ մը որ ընդունին մեր հաւասարութեան իրաւունքը, այլ եւս հարկ չպիտի մնայ խոշոր ծրագիրներ կազմելու, Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդման համար»:

Զինովիեւ եւ Քամենեւ կը դատուին իբրեւ մեղսակից Կիրովի սպանութեան

Ինչպէս գրած էինք, յունուար 16ին սկսաւ Զինովիեւի եւ Քամենեւի դատավարութիւնը, Լէնինկրատի մէջ:

Միեւնոյն ատեն դատի յանձնուած են ուրիշ 17 ականաւոր գործիչներ: Ատեանին նախագահն է Ուլրիխ, իսկ օգնականը՝ Մաթուլէվիչ: Կիրովի սպանութենէն յետոյ, այս երկու կարմիր դատաւորները դատած եւ մահուան դատապարտած են 117 ամբաստանեալներ, (հինգ շաբթուան ընթացքին) եւ բոլորն ալ գնդակահարուած են անմիջապէս: Երկու դատաւորները մահավճիռէ ուրիշ որոշում չեն տուած. այնպէս որ գնդակահարման վտանգ կը սպառնայ նոր ամբաստանեալներուն համար: Ասոնք համայնավարական առաջին «հին պահակներ»ն են որ կը դատուին քրէական օրէնագրքի մահապատժի վերաբերեալ յօդուածներու տրամադրութեամբ:

Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ Լէնինկրատի կեդրոնին պէս կեդրոն մըն ալ հաստատուած էր Մոսկուայի մէջ:«Զինովիեւ, Քամենեւ, Եվտոքիմով, Կըրթիք, Պաքայեւ, Քուքլին, Շարով, Ֆէտորով եւ Կարչենին անդամ ըլլալով «Մոսկուայի կեդրոն»ին իրենց շուրջը կը համախմբէին Զինովիեւի նախկին հակախորհրդային խմբակցութեան անդամներէն շատերը եւ կանոնաւոր յարաբերութիւններ կը մշակէին Լէնինկրատի կեդրոնին հետ, անդամներ որոնք դատապարտուեցան գերագոյն ատեանին կողմէ (Կիրովի սպանութեան գործ): «Մոսկուայի կեդրոն»ը չէր սահմանափակուեր միայն յարաբերութիւն մշակելով Լէնինկրատի ապօրէն խմբակին եւ ուրիշ քաղաքներու իր կուսակիցներուն հետ, այլեւ տարիներէ ի վեր կը գործէր իբրեւ քաղաքական կեդրոն, վարելով գաղտնի հակայեղափոխականգործունէութիւնը թէ Մոսկուայի եւ թէ Լէնինկրատի խմբակին»:

Ամբաստանագիրը շատ երկար է եւ խօսելով միւս մեղադրեալներու վրայ, ինչպէս եւ յիշելով Զինովիեւի եւ Քամենեւի խոստովանութիւնները, կը ձգտի ապացուցանել թէ բոլորն ալ պատասխանատու են Կիրովի սպանութեան:

Դաւադրութիւնը երեւան հանելու համար յայտնութիւններ ըրած է հին բոլշեւիկ մը, Սաֆարով, որ Զինովիեւի հետ ընկերացաւ Լէնինի, երբ ան Զուիցերիայէն Ռուսաստան կ՚երթար 1917ի գարնան, Գերմանիոյ հաւանութեամբ եւ կնքուած շոգեկառքի մը մէջ, կազմալուծելու համար ցարական բանակը:

Երկու հայ երիտասարդներու անձնասպանութիւնը

Անձնասպանութեան համաճարակ մը ծայր տուած է Սուրիա-Լիբանանի մէջ: Ահա վերջին երկու լուրերը.—

Երիտասարդ ուսուցիչ Ալեքսանդր Աբգարեան, որ կը դասաւանդէր Ալեքսանտրէթի հայ վարժարանին մէջ, անձնասպան եղած է, թոյն խմելով, Նազարեան եղբայրներուն դեղարանին մէջ:

Կ՚ըսուի թէ Աբգարեանի անձնասպանութեան պատճառը սիրային վիշտ մըն է:

Գէորգ Քէրքէճեան, 22 տարեկան հայ մարզիկ մը որ անդամ էր Պէյրութի մարզական *Ռընէսանս* խումբին, ամէն անգամ որ իր ընկերներուն հետ զրոյց կ՚ունենար զուարճաբանութեան ձեւով կ՚ըսէր. «Ի՞նչ կը մտածէք ինքնասպան մարզիկի մը մասին»:

Անցեալ շաբաթ Գէորգ Քէրքէճեան, իր սովորութեան համաձայն կ՚երթայ իր բարեկամներուն հետ զրուցելու, անոնց վաճառատան մէջ: Բարեկամներէն Պըլխազի կատակով կ՚ըսէ.—«Դուն 24 ժամէ աւելի չպիտի ապրիս, Գէորգ»:

Եւ ահա, մինչ իր ընկերները իրենց գործերով զբաղած էին, հրազէնի պայթիւն մը լսուեցաւ այն կողմէն ուր կը գտնուէր Գէորգ Քէրքէճեան: Եւ իրօք Գէորգն էր հրազէնը արձակողը ··· իր իսկ գլխուն եւ ինկած էր գետին: Բարեբախտաբար գնդակը քիչ մը վնասելով անցած էր երիտասարդ հայ մարզիկի գանկին վրայէն: Քէրքէճեան ուզեց երկրորդ անգամ հրազէնը պայթեցնել, վերջ տալու համար իր կեանքին, սակայն իր բարեկամները ձեռքէն խլեցին ատրճանակը:

Հիւանդանոցին մէջ, կատարուած հարցաքննութեան ատեն, Քէրքէճեան յայտնեց թէ իր ինքնասպանութեան փորձը հետեւանք էր սիրային վիշտերու եւ տնտեսական տագնապին: Ինք աղջիկ մը կը սիրէր եւ աղջիկը կը կարծէր թէ հարուստ է: Երբ իմացաւ թէ աղքատ է, մերժեց հայ մարզիկին սէրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը սկսին այսօր, ուրբաթ: Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) կուսակցութիւնը հրատարակեց իր ցանկը, որուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ կին թեկնածուներ: Այս առաջին կարգի ընտրութիւնները պիտի տեւեն երեք օր, եւ ընտրուածները իրենց կարգին փետրուարին պիտի ընտրեն բուն երեսփոխանները:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Սոֆիայի մէջ, խուզարկութեան մը հետեւանքով: Այս առթիւ բռնուեցան Մակեդոնական կազմակերպութեան գաղտնի թուղթերը, մեծաքանակ զէնքեր եւ ռումբեր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ բոլոր կուսակցութեանց պետերը ժողովի հրաւիրուեցան, բացի ազատականներէն (Վենիզէլոս): Օրակարգի խնդիրներն են՝ ազգային պաշտպանութեան վերակազմութիւնը եւ արտաքին պարտքերը: Վեց – եօթ միլիառ տրախմի պիտի յատկացուի ազգ. պաշտպանութեան, մինչեւ 1940:

ՍԷՆՓԼՈՆԻ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ ձիւներու մէջ թաղուած է Պելկրատէն քանի մը հարիւր քիլոմէթր անդին: Մասնաւոր վայրաշարժներ ղրկուեցան, ճամբան մաքրելու համար: Հաղորդակցութիւնները ընդհատուած են ուրիշ գիծերու վրայ եւս:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

Հրազդան, Քրիստափոր *եւ* Աղբիւր – Սերոբ *միացեալ խումբերու ժողովը այս երկուշաբթի, ժամը 8·30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանը:*

Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովըվաղըՇաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8·30ին Ակումբին մէջ։

կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

«ԱՐԾԻՒ» Ենթակոմիտէութեան դասախօսական ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ *8.30ին, ընկեր Հայկի բնակարանը,* 115 Route d'Orléans, *Քաշան:*

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ», «Հրայր», «Կայծակ - Առաքել» եւ «Գայլ - Վահան» խումբերը 20 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին Ընթերցարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Մարսէյլի Վրէժ խումբի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ՚ըլլայ Կ.ի ներկայացուցիչը:

«Նիկոլ-Դուման» *ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ Կ.ի ներկայացուցիչը:*

«Ընկեր-Կարօ» *ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին, ընկեր Անդրանիկ Մուրատեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ: կը դասախօսէ ընկեր Պ. Հիւսեան: Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ «Աւօ» խումբի ընկերները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը սկսած է իր դասախօսութեանց շարքը:

Ա. դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ Յունուար *20ին ժամը 2.30ին,* *120,* Bld. de Bellevilleի սրահին մէջ:

կը դասախօսէ՝ Պ. ԲԵՆՕ

Նիւթ՝ Կովկասեան ճակատի կռիւները հիմաչխարհային պատերազմին, *հետեւողութեամբ Զօր. Մասլովսկիի վերջին արժէքաւոր հրատարակութեան:*

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՊԷՆ, Մ. Մ. — 70:
ՓԱՐԻԶ (16), *Ա.* — 140:
ՆԱՆԹԵՐ, Մ. Թոր. — 50:
ՎԻԷՆ, Գործ. — 53.40:
ԼԻՈՆ, Տօնապ. — 70:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 229:
ԼԷ ՄԻԼ, Տէրվ. — 140:
ՐՕԱՆ, Ց. Պ. — 35:
ՊՕՆՏԻ, Մեղ. — 70:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան պետական կարմիր խաչի դարմանատանը՝ իր եռանդուն ու անձնուէր բժիշկներէն Տոքթ. Միհրան Քէշիշեանի մահուան առիթով իր ամենաանկեղծ վշտակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալին մօրը, քրոջը եւ բոլոր ազգականներուն եւ պարագաներուն:

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Խաչի Դարմանատան Բժշկապետ՝

Տոքթ. Պօղոս Քօլօլեան

×

Փարիզի Խարբերդի Հայր. Միութեան վարչութիւնը՝ իր եռանդուն ու անձնուէր անդամին՝ Տոքթ. Միհրան Կ. Քէշիշեանի կսկծալի մահուան առթիւ իր ամենաանկեղծ վշտակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալին տարաբախտ մօրը, քրոջը եւ բոլոր ազգականներուն եւ պարագաներուն: *(Կնիք)*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 19 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Ներկայ կ՚ըլլայ Կեդր. Վարչութիւնը:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 20 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը պարտադիր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տալօն - Տուրուբէլի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պար տը լա Փոսթ մէջ: կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆՓԸԼ

— Շատ լաւ կը հասկնամ, ըսաւ Սըր ձօն:

— Ճէյմս Հայաթ մնաց որպէս Սպիտակ Արծիւ, շարունակեց Հ. Ա.: Անոր իրական ինքնութիւնը չեմ կարծեր որ մեզմէ զատ ուրիշ մէկը գիտնայ, ուստի Սպիտակ Արծիւը պիտի թաղուի եւ վերջապէս պիտի մոռցուի: Հիմակ պատմեմ պատմութիւնը իր նախկին հինգ ընկերակիցներուն որոնք սպաննեց: Երկար պատմութիւն մըն է անիկա, զոր երէկ իրիկուն պատմեց ինծի նաւապետ Նէլըն, համառօտ կերպով պիտի տամ այդ պատմութեան գլխաւոր գիծերը, որպէսզի երկուքդ ալ հասկնաք թէ ինչու եկայ այն եզրակացութեան լսա որում Ճէյմս Հայաթ խելագարած էր: Երիտասարդութեան ժամանակ իր սպաննած հինգ մարդոց պատճառով մեծ անարդարութեամբ մը տառապեցաւ, յետոյ կինը գինքը մերժեց եւ այլեւս չէր ուզեր հետը միասին ապրիլ, ասիկա վերջին եւ ամենածանր հարուածը եղաւ եւ որոշեց սպաննել այն մարդիկը որոնք իր առաջին դժբախտութիւններուն պատճառ եղան: Կը կարծեմ թէ կնոջմէն բաժնուելէն անմիջապէս վերջ յիմարացած է: Հիմակ, դառնալով իր պատմութեան, Ճէյմս Հայաթ ծնած է Մէլպուրն, Աւստրալիա տասերկու տարեկանին ծնողները մեռան, անպաշտպան մնալով սախլուեցաւ ապրուստի մասին մտածել եւ յաջողեցաւ, որովհետեւ ըստ նաւապետ Նէլըրին՝ ան իր քսան տարեկանին հազար ոսկիի խնայողութիւն մը ըրած էր: Այդ միջոցին Պալարաթ կ՚աշխատէր, իր լաւագոյն բարեկամներն էին տարեկից երեք երիտասարդներ,— Րիչըրտ Տէյվիս, Հէնրի Մէյըրն եւ Ճէքըպ Սթալպէրկ: Օր մը այս երեքը իր մօտ երթալով առաջարկութիւն մը ըրին, Սթալպէրկ եւ Մէյըրն ոսկեխուզական արշաւանքէ մը Պալլարաթ նոր վերադարձող երկու մարդոց համընկեր են, որոնց յայտարարութեան համաձայն, յաջողեր են գտնել Աւստրալիայի մէջ նմանը չտեսնուած ամենահարուստ հանք մը: Այս երկու նորեկները, Ֆրէնք Իկըլ եւ Ճօրճ Ուայթ դրամ չունէին շահագործելու համար իրենց գտած ոսկեհանքը: Անշուշտ եթէ իրենց նպատակը որ եւ է մէկու մը յայտնէին՝ պէտք եղածին չափ դրամագլուխ կրնային գտնել, բայց յարմար դատեցին անծանօթ մարդու կամ մարդոց դիմել, խորհելով որ ասոր համար մեծ բաժին մը պահանջեն, ուստի Սթալպէրկին եւ Մէյըրնին են գացեր, որովհետեւ ասոնց կը ճանչնային գիրար, եւ գիտնալով որ երկուքն ալ լաւ գործի մէջ կ՚աշխատէին, յուսացեր են թէ անոնք պիտի կրնան պէտք եղած դրամագլուխը հայթայթել: Եւ որովհետեւ անոնք շատ ալ եւ զեղխ կեանք մը կը վարէին եւ դրամ չէին բռներ, անոնք ալ իրենց կարգին մօտեցան Րիչըրտ Տէյվիսին, որ ան ալ իր եկամուտներով կ՚ապրէր, եւ խորհուրդ տուաւ դիմել իրենց լաւ բարեկամին՝ Ճէյմս Հայաթին: Ճէյմս, որ ինչպէս ըսինք խոհեմ անձ մըն էր, եւ դրամ խնայած էր՝ հարկ եղած գումարը կրնար տրամադրել: Ուստի Ճէյմս յանձնառու եղաւ պահանջուած բոլոր գումարը տալ, պայմանով որ շահին հարիւրին 40ը իրեն տրուի, եւ մնացած վաթսունն ալ հինգին միջեւ բաժնուի, որուն համաձայնեցան: Բայց Ճէյմս Հայաթ ճակատագրական սխալ մը գործեց: Վստահեցաւ անոնց խօսքին, թէ իրեն շահուն հարիւրին 40ը պիտի տրուի եւ չմտածեց այդ պայմանը պաշտօնական գրութիւնով մը վաւերացնել տալ: Հոս գործին մանրամասնութեանց մէջ չպիտի մտնեմ, ըսաւ օգնական - ոստիկանապետ իր թղթածրարին վրայ նայելով, ըսեմ միայն թէ երկու մարդիկ՝ Իկըլ եւ Ուայթ, չափազանցած չէին, իրենց գիւտը Աւստրալիոյ ոսկեհանքերու պատմութեան մէջ ամենահարուստ գիւտերէն մէկն է: Ես ինքս աղօտ կերպով կը յիշեմ այդ միջոցին ստեղծուած ոգեւորութիւնը եւ հազարաւորներ կը փափաքէին շուտ մը հարստանալ: Ես պզտիկ տղայ էի եւ գիշերները երազիս մէջ ոսկեհանքեր կը գտնէի. Շարունակելով Ճէյմս Հայաթի պատմութիւնը, երբ անոնք սկսան իրենց բախտաւորութիւնը տեսնել, Ճէյմս Հայաթին հարիւրին 40ը խոստանալնուն համար սկսան տրտնջալ: Հանքը որուն անունը դրած էին «Սպիտակ Արծիւ» դաշտին ամենահարուստն էր, այնպէս որ իրենց պայմանագրութենէն դուրս չմնալու պատճառ մը չունէին, բայց ինչպէս ամէն մարդ, անոնք ալ քանի շատ դրամ տեսան այնքան ագահցան: Ուրեմն Ճէյմս Հայաթին ի՞նչ պէտք էր ընել, ան ալ միւսներուն պէս ոսկիի ջերմէն բռնուած էր եւ բնականաբար առանց կռուիչպիտի չիջէր իրեն խոստացուած բաժինը: Այն ատեն հինգէն մէկին միտքին մէջ վայրի գաղափար մը ծնունդ առաւ, որ յետոյ գործադրեցին: Ճէյմս Հայաթ պէտք է հրապարակէն վերցուէր, բայց այն տեսակ եղանակով մը որ իրենցմէ ոչ մէկուն հանդէպ կասկածի տեղի չտայ: Ահա այդ ծրագիրը, իրենց մօտ բնիկ աշխատաւորներ ունէին, եւ եթէ հաւատացնէին թէ Ճէյմս Հայաթ հաստատ եւ պարզ կերպով բնիկ մը սպաննած է, անկասկած անիկա կամ պիտի կախաղան բարձրանայ եւ կամ երկար ժամանակ պիտի բանտարկուի: Գիշեր մը Տէյվիսն ու Սթալպէրկ Հայաթին խրճիթը երթալով ըսին անոր բնիկներէն մէկը, որուն դէմ Հայաթ բարկացած ըլլալը գիտէին՝ գողցեր հողէն դուրս հանուած ձոյլ ոսկիի բաւական մեծ կտոր մը: Հայաթ կատղած դուրս գալով տեղացի աշխատաւորներուն հաւաքուած վայրը գացեր եւ անմիջապէս այդ մասնաւոր բնիկ խրճիթը երթալով անոր վրայ յարձակեր, այս վերջինն ալ ինքզինք պաշտպանելու համար դանակ մը առեր կեցեր է: Հայաթ նաւապետ Նէլըրին երդում ըրեր է թէ ինք անզէն էր եղեր, եւ տեսնելով մարդուն ձեռքի դանակը ետ քաշուեր է, այդ պահուն իրեն թուեր է որ ճիշդ իր ականջին մօտէն բոց մը, յետոյ պայթիւն մը լսեր է եւ զարմացումով տեսեր է մարդը ոտքերուն տակն ինկեր է ճակատէն զարնուած: Պայթիւնին ձայնէն շրջակայ բնիկները ամէն կողմէ հաւաքուելով Հայաթը կը պաշարեն խրճիթին մէջ. անոնցմէ մին գետնէն կը վերցնէ ատրճանակ մը, որ դարձեալ ի մեծ զարմացումն Հայաթի, կը ճանչնայ որ իրեն է:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 19 Janvier 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2707

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է,,

= o–o =

Այս առաջնորդութեամբ խօսեցաւ ռամկավար «Ուխտաւոր»ը, Պ. Հրաչ Երուանդ, յունուար 13ին:

Կարդացինք իր բանախօսութեան ամփոփումը (Յառաջ, 16 յունուար): Մենք ալ, մեր կարգին, կարդացինք իրենց օրկանին հրատարակած ամփոփումը, որպէսզի լրացնենք մեր քաղած տեղեկութիւնները եւ թիւրիմացութիւններ չծագին:

Միջանկեալ ըսենք որ՝ երկու թղթակիցներ ունէինք այդ բանախօսութեան առթիւ, եւ երկուքին գրի առած խօսքերը կը լրացնեն իրար, ուրիշ ունկնդիրներու պատմութեան հետ:

Եթէ Փարիզի ռամկավարներուն օրկանը հարկ դատեր է «կլորցնել» կարգ մը արտայայտութիւններ, այդ մեզ չի հետաքրքրեր:

Ռամկավարը կրնայ ուզածին պէս կլորնալ կամ կլորցնել, բայց ճշմարտութիւնը իր կողին կամ գլխուն կը զարնուի, եւ իր ամբողջ կերպարանքով կը ցցուի, ամէնուն աչքին առջեւ:

Այդպէս է իրականութիւնը, այս անգամ ալ:

×

Ի՞նչ դրական կամ բացասական երեւոյթներ եւ իրողութիւններ կը մատնանշէ ռամկավար – ազատական ուխտաւորը:

Ամփոփենք խառն ի խուռն.—

1. Երկիրը կը վերաշինուի: Բաւարար չափով բնակարաններ չկան, բայց շատ բան եղած է (բաղդատելով ութ տարի առաջ – ուան վիճակին հետ):

2. Ելեկտրականացումը արագօրէն յառաջ կը տարուի եւ փայլուն հեռանկարներ կը պարզէ: Նոյնպէս ճարտարարուեստացումը եւ գիւղատնտեսութիւնը, որ վերածուած է հաւաքական դրութեան (կոլխոզ):

3. Այսօր ուտելիքը առատ է: Հացի խանութներու առջեւ պոչեր չեն կազմուիր: (Մեր երկրորդ աշխատակիցը կը յիշէ բանախօսին բառերը.— «Մարդիկ այսօր կուշտ հաց կ'ուտեն եւ հա՛ց կ'ուտեն. բան մը որ երկու տարի առաջ ոչ միայն չկար, այլ եւ տնտեսական անհանդուրժելի պայմաններ կը տիրէին»):

4. Մշակոյթը կը զարգանայ (թատրոն, օփերա, սինէմա, ռատիօ, մատենարան, դպրոց, մամուլ):

5. Ներգաղթը պիտի վերսկսի այս գարնան: «Ինծի հաւաստիեցաւ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը բացարձակապէս ազատ է իր ուզած չափով Հայ տանելու Հայաստան, առանց ո եւ է մէկու միջամտութեան եւ արգելքին հանդիպելու վախի»: Եւ աւելի մը,— «Հինգ տարի վերջ Հայաստան պիտի կրնայ դիւրութեամբ ապրեցնել 2–3 միլիոն բնակչութիւն»:

6. Ապահովուած է Հայաստանի եւ ժողովուրդին պաշտպանութիւնը, արտաքին վտանգներէ:

7. Անցեալ տարուան փախուստներու եւ դժգոհութեանց պատճառները արդար էին ըստ վարիչներու խոստովանութեան. որովհետեւ լաւ չէին կազմակերպուած բնակարանային եւ տնտեսական պայմանները:

8. Ներկայիս Հայաստանի համայնավարները ազգային ուղեգիծ են բռնած, հետեւելով վրացի համայնավարներու:

9. Երբ կոլխոզի քաղաքականութիւնը սկսաւ, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ ոչ մէկ տեղ այնպիսի դաժան ու վայրագ հալածանքներ տեղի չունեցան գիւղացիներու հանդէպ, ինչ որ եղաւ Հայաստանի մէջ: Եւ հայ գիւղացին սկսաւ փճացնել իր անասուններն ու գործիքները:

10. Խ. Միութեան միւս երկիրներուն մէջ կրօնական հալածանք չի նկատուիր: Իսկ Հայաստանի մէջ կրօնը խայտա մռայլ – ուած է: Էջմիածինը իր կաթողիկոսով ու եպիսկոպոսներով մեկուսացած է, ժողովուրդը եկեղեցի չի յաճախեր, քահանաները սոուերներու նման կ'անցնին փողոցներէն, իսկ հայ եկեղեցին սինէմայի են վերածեր, վրան գրուած «անաստուածեան սինէմա»...

11. Իսկ ամէնէն զարհուրելին, ներքին դաւերը (էնթրիկ), գրպարտութիւններն ու մատնութիւններն են: Այս խիկ պատճառով, Հայաստանէն դուրս եղած հայ ծանօթ մասնագէտներ չեն ուզեր երկիր դառնալ: «Հայաստանի մէջ հաւատարիմ են եւ անասհման հնազանդող դէպի դուրսէն եկած հրամանները, քննանք կայ եւ երկչոտութիւն: Ստորաղասութեան գիտակցութիւնը շատ ցայտուն է»:

12. Հայաստանը զրկուած է աչքի զարնող մեծ գործիչներէ: Կան շատ կարեւոր մարդիկ որոնք փափաք ունին Հայաստանի մէջ գործելու, սակայն հնարաւորութիւն չունին: Եւ այդ հետեւանք է Հայաստանի մէջ տիրող նախանձին:

Վերլուծումներու կարգին, բանախօսը փորձեր է վերջին բացասական երեւոյթները վերագրել հայ ժողովուրդի ցեղային թերութիւններուն, «դարերու խաթարանքին ենթարկուած օրկանական յատկանիշներու»:

×

Մեր ձեռքը եղած նիւթերուն վրայ, ամփոփած եղանք բանախօսութեան գլխաւոր մասերը:

Կը մնայ վերլուծել զանոնք, նոյնքան սեղմ գիծերով:

Կատարելով այդ պարտականութիւնը, մենք երբեք նպատակ չունինք ակադեմական բանավէճի բռնուելու կամ «Հայաստանի սէր»ը բաժնելու:

Կ'ուզենք պարզապէս յիշեցնել կարգ մը տարրական ճշմարտութիւններ, որոնք թնճուկի վերածուեր են տասը տարիէ իվեր:

Այս վերլուծումը անհրաժեշտ է մանաւանդ անոր համար որ, մարդիկ տակաւին կը յամառին ջուր ծեծել, երբ իրենց շրջիկ ընկերն անգամ գործ կը պահանջէ, Երեւանը տեսնելէ յետոյ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՆՁՆԵԼ ՍԱՐԻ ԱՒԱԶԱՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ

Այս առթիւ խօսուած ճառերը Ժընեւի մէջ

ԼԻԹՎԻՆՈՎ ԱԼ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ...

Վերջին պահուն ծագած բոլոր դժուարութիւնները անուշի կապուած ըլլալով, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը յունուար 17ին որոշեց ամբողջութեամբ Գերմանիոյ վերադարձնել Սարի աւազանը, համաձայն յունուար 13ի ժողովրդային քուէարկութեան:

Վճիռը տրուեցաւ միաձայնութեամբ եւ ամբողջ գործողութիւնը տեւեց ճիշդ մէկ ժամ: Ժողովին կը նախագահէր Թուրքիոյ պատուիրակը, Թէվֆիք Արաս, որ հրաւիրեց Սարի առժամեայ կառավարութեան եւ հանրաքուէի յանձնաժողովին նախագահները՝ իրենց տեղերը գրաւել: Պ. Ռօտ, յանձնաժողովին նախագահը, յայտարարեց թէ հանրաքուէի գործողութիւնները կատարուեցան կանոնական եղանակով, համաձայն ծրագրին: Այս առթիւ ներկայացուց իր տեղեկագիրը: Յետոյ բեմ ելաւ Պ. Ալոյզի, Իտալիոյ ներկայացուցիչը, իբրեւ նախագահ Երեքներու յանձնախումբին եւ ներկայացնելով իր տեղեկագիրը, հետեւեալ բանաձեւը առաջարկեց.

Ա. Դ. խորհուրդը կ'որոշէ.— 1. Ամբողջովին Գերմանիոյ միացնել Սարի աւազանին երկրամասը, այնպէս ինչպէս որոշուած է Վերսայլի դաշնագրին 48րդ յօդուածով, նոյն դաշնագրէն բխած պայմաններով եւ համաձայն հանրաքուէի առթիւ եղած մասնաւոր յանձնառութեանց:

2. Յանձնումի թուական կը նշանակէ 1935 մարտ 1:

3. Կը յանձնարարէ իր յանձնախումբին՝ համախորհուրդ գերմանական և ֆրանսական կառավարութեանց և Սարի վարչութեան յանձնաժողովին հետ, որոշել անհրաժեշտ տնօրինութիւնները՝ երկրամասին իշխանութեան փոփոխութեան առթիւ, ինչպէս եւ վերոյիշեալ յանձնառութեանց գործադրութեան եղանակները:

Այն պարագային երբ այս կարգադրութիւնները ճշդուած չըլլան 1935 փետրուար 15ին, յանձնախումբը իր առաջարկները պիտի ներկայացնէ Ա. Դ. խորհուրդին, որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ համաձայն 50րդ յօդուածի 35 – 39 հատուածներուն եւ հանրաքուէի առթիւ եղած մասնաւոր յանձնառութեանց:

Ֆրանսայի արտ. նախարարին յայտարարութիւնը

Յետոյ անմիջապէս խօսք տրուեցաւ Պ. Լավալի, որ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Հանրաքուէն կատարուեցաւ: Արդիւնքը յստակ է եւ յայտնուած կամքը՝ բացարձակ: Սարի ժողովուրդը ազատօրէն վճռեց իր ճակատագիրը: Ա. Դ. խորհուրդը պէտք է որոշէ Սարը վերստին միացնել Գերմանիոյ: Կանխաւ ընդունելով հանրաքուէն, Ֆրանսա իր հաւատարմութիւնը կ'ապացուցանէր դաշնագիրներու հանդէպ: Ողջունելով Սարի վերադարձը Գերմանիոյ, վարչապետ Հիթլէր անգամ մը եւս յայտնեց իր խաղաղասիրական կամքը: Յունուար 13ի այս գործողութիւնը, ըստ ան, կը կազմէ վճռական քայլը ժողովուրդներու հաշտութեան ճամբուն վրայ եւ թէ գերմանական պետութիւնը հողային պահանջներ չունի Ֆրանսայէն: Կ'արձանագրեմ այս յայտարարութիւնը: Արդարեւ, մեր երկու ժողովուրդներուն մերձեցումը էական պայման մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան ազդու երաշխաւորութեան համար: Ֆրանսա խաղաղասէր է, ան որ եւ է եասիրական նպատակ չի հետապնդեր: Ան մտքէն չանցըներ ամենադոյզն վնաս հասցնել մեծ ժողովուրդի մը արժանապատուութեան օրինաւոր մտածումին: Բայց պատմութիւնը կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսա պէտք է ապրի ապահովութեան մէջ: Միւս ազգերն ալ միեւնոյն իրաւունքներն ունին. եւ ապահովութեան տարրերէն մէկը փնտռելու համար, ոչ մէկ կառավարութիւն պէտք չէ վարանի ստանձնել իր բաժինը՝ ուխտերու կնքման մէջ. ուխտեր որոնք ճիշդ ու ճիշդ կը ձգտին իւրաքանչիւր երկրի համար ապահովել փոխադարձ անհրաժեշտ երաշխաւորութիւնները: Դեռ երէկ, Պերլինի ֆրանսական դեսպանը գերմանական կառավարութեան յանձնեց ծանուցագիր մը՝ արեւելեան ուխտի մասին, որուն բանակցութիւնները կը շարունակենք: Շուտով պիտի քննենք թէ ի՛նչ թանձրացեալ ձեւ կարելի է տալ Հռոմի համաձայնութեանց, որպէսզի անոնց բարիքները տարածուին բոլոր շահակից երկիրներուն վրայ: Ֆրանսա այսպէս կը հասկնայ իր համերաշխութեան պարտականութիւնը, եւ պարտականութեան այդ գիտակցութիւնն է որ այս նախաձեռնութիւնները կը ներշնչէ իրեն: Խաղաղութիւնը համբերութեան, յանդգնութեան եւ կամեցողութեան գործ մըն է: Բոլոր ժողովուրդները խաղաղութիւն կը պահանջեն: Խաղաղութիւնը պայման մըն է առանց որու թշուառութիւնը պիտի սաստկանայ աշխարհի մէջ: Ան հակառակ չէ ազգային հպարտութեան: Ֆրանսա պատրաստ է ստանձնելու իր պարտականութիւնները խաղաղութեան հաստատուն կազմակերպութեն համար եւ գործակցութեան կը հրաւիրէ բոլորը: Ես պարտք սեպեցի Ա. Դ. խորհուրդին առջեւ ընել այս յայտարարութիւնը, որովհետեւ ժընեւի հաստատութեան շրջանակին մէջ եւ անոր հիմը կազմող սկզբունքներուն հետեւողութեամբ է որ Ֆրանսա պիտի շարունակէ խաղաղութեան գործը որուն նուիրուած է»:

Այս յայտարարութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգեց ժողովականներուն վրայ:

Յետոյ խօսք առին Անգլիոյ ներկայացուցիչը, որ առաջարկեց ընդունիլ բանաձեւը, Պ. Լիթվինով, որ ուրախութիւն յայտնեց ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքի սկզբունքին գործադրութեան համար. «սկզբունք մը որ հիմնականն է իր կառավարութեան: Սարի փորձը ազգութեանց հարցի փորձն էր: Կարեւոր չէ գիտնալ թէ Սարցիները ի՛նչ բանի եւ որու համար քուէ տուին: Կը մնայ խոնարհիլ իրենց վճիռին առջեւ եւ շնորհաւորել գերման ժողովուրդը՝ իր զաւակներուն վերադարձին համար: Խոչընդոտ մը վերցաւ խաղաղութեան ճամբուն վրայ: Ուրիշ խոչընդոտներ ալ կան, որովհետեւ խաղաղութիւնը չի կրնար ապահովուիլ խաղաղասիրական յայտարարութիւններով, այլ պէտք է կազմակերպուի հաւաքաբար»:

Լեհաստանի, Տանիմարքայի, Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակներուն ճառերէն յետոյ, Պ. Թէվֆիք Արաս Թուրքիան հանդիսանալով ընդհանուր գոհունակութեան եւ գնահատելով Գերմանիոյ ու Ֆրանսայի հաշտարար ոգին, հաստատած ու հաստատած կարդաց բանաձեւը, որ ընդունուեցաւ առանց տարակուսի: Նիստը փակուեցաւ փոխադարձ շնորհաւորութեան եւ շնորհակալութեան արտայայտութիւններով:

Ինչպէս հարթուեցան դժուարութիւնները

Վերջին պահուն ծագած դժուարութիւնները հարթուեցան փոխադարձ զիջումներով: Գերմանիա ուղղակի Ֆրանսայի հետ պիտի բանակցի, Սարի զինաթափման մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Կ'ըսուի թէ կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի ըլլան շոգեկառքի գիծերու եւ կայարաններու մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնաժողովին հսկողութեամբ: Բանակցութիւններ պիտի կատարուին նաեւ ժողովուրդի ապահովութեան, պետական պաշտօնեաներու թոշակներու վճարման, հանքերու փոխանցման եւ ուրիշ հարցերու մասին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՐ ՑԱՒԸ, ԺԻԺԻՆԵՐ...

= o =

Մեր բոլշեւիկ մտաւորականներէն մին, Խ. Սարգսեան, երբ կը պատմէ իր յուշերը Ն. Մառի կեանքէն (տեսնել այսօրուան ՅԱՌԱՋի Բ. էջը), կ'արձանագրէ այնքան խօսուն հետեւեալ մանրավէպը.—

Ռուսական կեդրոնական քաղաքի մը մէջ, համալսարանական տարեվերջի քննութիւններու ժամանակ, Խ. Սարգսեան կը ներկայանայ պատմութեան փրոֆէսէօրին՝ Բենեշեւիչի:

Խ. Սարգսեան լաւ սորված է բիւզանդական պատմութիւնը, — կայսրերու, զօրավարներու, քաղաքներու անուններ, թուականներ, վերջապէս ամէն մանրամասնութիւն, անշան կամ կարեւոր: Իր չար բախտէն, փրոֆէսէօրը կը հարցնէ ոչ թէ բիւզանդական պատմութեան այս կամ այն դրուագը, այլ թէ ինք, ուսանողը, ի՞նչ ազգութեան կը պատկանի: Եւ փրոֆէսէօրը, շատ յարմար կը դատէ հայ ուսանողին հարցնել թէ կը ճանչնա՞յ Հայոց պատմութեան դրուագները եւ պատմագիրները: Ո՛վ զարմանք, հայ ուսանող մը ահա, որ ոչինչ գիտէ իր երկրին ու ժողովուրդին պատմութենէն, բայց թութակի պէս կրնայ ժամերով խօսիլ Բիւզանդիոնի գահուն փառքին մասին:

Փրոֆէսէօրը կը յանդիմանէ հայ ուսանողը եւ կը յանձնարարէ որ երթայ ուսումնասիրէ հայ պատմիչները...:

Ի՛նչ փառաւոր դաս:

Չեմ գիտեր թէ փրոֆէսէօր Բենեշեւիչ ո՞ղջ է տակաւին: Եթէ ողջ է, պիտի ուզէի որ օր մը երթար Հայաստան եւ հարցնէր Երեւանի խելացիներուն, թէ կը ճանչնա՞ն հայ ժողովուրդը, Հայոց երկիրը եւ պատմութիւնը: Կ'ուզէի որ հարցնէր Երեւանի բանատեղծներուն, թէ կը ճանչնա՞ն մեր ժողովուրդը, այս աշխատասէր ժողովուրդին ցաւերն ու ճիչերը:

Վերջապէս, կ'ուզէի որ ըսէր համաշխարհային յեղափոխութեան մեր քոսոտ առաքեալներուն թէ յիմարութի՛ւն է երգել Չինումաչինը՝ չուզելով լսել հայկական հողերուն ցաւը, տխմարութի՛ւն է ոգեւորուիլ ամերիկացի բանուորներու գործադուլներով առանց ուզելու իմանալ ջրազուրկ հայ գիւղերու ողբերգութիւնը, սրիկայութի՛ւն է ծափ զարնել Թուրքերու արիւնոտ յառաջխաղացութեան համար քրտական ապստամբութեան ժամանակ, առանց ուզելու գիտնալ թէ հայկական հողերու խոշոր մաս մը կայ այսօր, որ կը պոռայ, կ'աղաղակէ թրքական հեծելազօրին դոփիւնին տակ:

Այո, մենք որքան ալ ըսենք՝ օգուտ չունի այս խիկարներուն համար: Սակայն օտար փրոֆէսէօր մը պէտք է, կարմիր գօտի կապած փրոֆէսէօր մը, որ հասկցնէ Երեւանի ժիժիներուն թէ ալ կը բաւէ՛ երգել Լէնինն ու Ստալինը, Մարքսն ու Էնգէլսը, Կապիտալն ու Էկոնոմիկան, Պրոլետարիատն ու Դիալեկտիկան, քիչ մըն ալ երգեցէք Հայուն հոգին, Հայուն սիրտը, մեր ցաւերը, մեր տենչերը, մեր փառքը եւ մեր պատմութիւնը:

Լէնին ալ ժամանակ մը մեր բոլշեւիկներուն յանձնարարեր էր դպրոցներու եւ գիրքերու մէջ իրենց կարդացածը քիչ մը մոռնալով՝ սորվիլ ինչ որ ժողովուրդին պայմանները կը թելադրեն իրենց:

Եթէ Լէնինի եւ Բեբեշեւիչի դասը լա՛ւ ըմբռնեն մեր բոլշեւիկները, Դաշնակցականները քիչ մը քիչ կը կենան գիրենք,— կրնան վստահ ըլլալ այդ մասին:

ԱՐԱԶ

Իմը ընկերներու վերաքննութեան խնդիրը

= o–o =

« Հայրենիք »ի մէջ կը կարդանք (9 յունուար).—

Նիւ Եորք Նահանգի Քորթ ավ էբիլսի գլխաւոր դատաւոր Քրէյն հրահանգած է, որ Մ. Լէյլէկեանի ու Ն. Սարգսեանի գործի փաստարկութիւնը դատախազի ու պաշտպան փաստաբաններու կողմէ կատարուի յունուար 21ի շաբաթուան մէջ:

Հաւանական է որ այս թուականը փոփոխութեան ենթարկուի:

Միւս եօթ ընկերներու գործի վերաքննութեան մասին Նիւ Եորքի էբիլէյթ Տիվիժընի նշանակած օրը, յունուար 14, կը մընայ անփոփոխ: Մինչեւ այդ օր դատախազն ու պաշտպան կողմերը պէտք է ներկայացնեն իրենց պրիֆները: Էբիլէյթ Տիվիժնը տակաւին փաստարկութեան թուական նշանակած չէ:

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

»»»• •«««

Պ ա յ ք ա ր ը

Յառաջդիմութիւնը ծնունդն է պայքարի, եւ կեանքի գոյութիւնը անհասկանալի է առանց պայքարի։ Խաղաղութեան ակնկալութիւնը կեանքի մէջ ցնորք է միայն, որովհետեւ խաղաղութիւնը կ'իրականանայ մեր մահէն վերջը, գերեզմանի մէջ։ Պայքարը արժէք է ինչպէս մեր կեանքը, պայքարը սուրբ է՝ ինչպէս աշխատանքը, պայքարը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մտքի, հոգիի եւ աշխատանքի խըտացումը իր գերագոյն ուժով։ Պայքարէն յոգնածը պիտի մահանայ, պայքարի եռանդով լեցուածն է, որ պիտի ապրի եւ պիտի տիրէ։

ՀԱՄԱԽՈՒՄԲ ՊԱՅՔԱՐ

Պայքարի սրբազան պարտականութիւնը միայն անհատներուն չէ որ կ'իյնայ. նա յատուկ է նաեւ հաւաքականութիւններուն, ժողովուրդներուն. ինչպէս որ անհատը իր գոյութիւնը, ինքնութիւնը կ'ապահովէ միայն պայքարի միջոցով, այնպէս ալ հաւաքականութիւնը եւ ազգերը իրենց ինքնութիւնը եւ գոյութիւնը կարող են պարտադրել միայն պայքարի միջոցով։ Ժողովուրդ մը, ազգ մը, որ անընդունակ է համախումբ պայքար տանել, դատապարտուած է անյաջողութեան եւ նոյնիսկ բնաջնջման, թէկուզ իր մշակոյթով եւ ընդունակութեամբ լինի աւելի բարձր հակառակորդը։ Այն ժողովուրդին է վերապահուած ապրել ինքնուրոյն եւ անկախ, պարտադրել իր եսը, ապահովել իր գոյութիւնը, որ ունի ընդունակութիւն պայքարելու համախումբ, մի անձի պէս, թող թէ որակով եւ թուով աւելի ցած լինի քան իր շրջապատը։ Ահա այդ պատճառով ազգերի գոյութեան առաջին պայմանն է իր համախմբման կազմակերպումը եւ յետոյ միայն ազգային այլ արժէքները եւ նուաճումները — մշակոյթ, առեւտուր, ճարտարարուեստ, ուսում, եւ այլն։ Գաղափարը, լուսաւորութիւնը, ընդունակութիւնները թանկագին արժէքներ են այն ատեն միայն, երբ կամք կայ անոնք արժեցնելու. հակառակ պարագային այդ արժէքները ոչինչ են, ինչպէս որ ոչինչ եղաւ Արքիմեդէսի գանգը Հռոմի զինուորի սրի առջեւ, կամ Բիւզանդիոնի փառաշուք գահը Թրքական ենիչէրիներու դրոհի հանդէպ։ Այո, ապրելու համար կամքը եւ կազմակերպումը աւելի գերադաս են քան իմաստութիւնը եւ ընդունակութիւնները. այս վերջիններ անհրաժեշտ լրացուցիչներ են, այլ ոչ թէ հիմնաքար գոյութեան։

Ժողովուրդի մը գոյութեան եւ միութեան հիմը իր կազմակերպութիւնն է։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութիւնը ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ ցրուած անհատական ուժերու, կամքերու համախմբում։ Ինչպէս աւազի հատիկների հաւաքոյթէն լեռ կը կազմուի եւ ջրի անարժէք կաթիլներէն՝ գետ, այնպէս ալ կազմակերպութեամբ մարդկային անհատական չնչին ուժերէ անյաղթելի ցեղ, ազգ եւ պետութիւն կը կազմուի։ Ջնջեցէք կազմակերպութիւնը, եւ ազգ կամ պետութիւն — որքան ալ հզօր — կը փոշիանան, կը չքանան, ինչպէս որ կը չքանան երկրի ամպերը զօրաւոր հովէն։ Կազմակերպութեան արմէքը ոչ այնքան իր նպատակը, գաղափարներն են, կամ իր այս կամ այն ձեւը, այլ նախ եւ առաջ իր գոյութիւնը. նա ինքնանպատակ է, որովհետեւ համախմբումն է ուժերու, նա ինքը ոյժ է եւ կարողութիւն։

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՅԺԸ

Հայութեան ոյժը գոյութիւն ունէր, երբ «հանուրց հիւսիսականաց վեհագոյն» կը համարուէր։ Նա ոյժ էր թէ բարոյական եւ թէ ֆիզիքական, որովհետեւ ունէր ժամանակին համապատասխան իր կազմակերպութիւնը, թէեւ հաստատուած Տիգրան Մեծերի աշխարհակալութեան եւ կամ նախաքրիստոնէական աւատապետութեան հիմերի վրայ։ Հայ պետական ոյժի խարիսխը կը կազմէին մի կողմէ Արտաշիսեան եւ Արշակունեաց կենտրոնաձիգ իշխանութիւնը եւ զինուորական կազմակերպութիւնը, կրուան ունենալով հայութիւնը, իսկ, միւս կողմէ՝ խառնաժամուժ լեզուներով եւ տարբեր ծագումով այլացեղ տարրերի ինքնուրոյնութիւնը եւ անոնց հետ դաշնակցութիւնը, նոյն պետական կազմին մէջ։ Մէկ կողմէն՝ կենտրոնաձիգ վարչութիւնը, իսկ, միւս կողմէն՝ ապակենտրոնացման մեթոտները եւ միաձոյլ բանակը — առնոք էին, որ հայ ժողովուրդի համար կարողութիւն կը ստեղծէին ոչ միայն ապրելու, այլեւ իր կամքը թելադրելու մինչեւ Միջագետքի եւ Սուրիոյ սահմանները, կեդրոն ունենալով Անտիոք, Մծբին, ու նաեւ մինչեւ հիւսիսի շրջանները, աւելի հեռու, քան Վիրք ու Ուտիք, եւ Աղուանից հողից մինչեւ Մասքթաց երկիրը, կեդրոն ունենալով Ծորա կիրճը։ Այս պատկառելի ոյժը, որ մրցակից էր Հռոմի եւ Տիզբոնի, ստեղծուած էր ոչ այնքան հայութեան թուի եւ կամ որակի հետեւանքով, որքան հայութեան կիրառած կազմակերպական համապատասխան միջոցների։

Մեր նախահայրերը ոչ միայն ճարտար վարպետներ էին տարբեր որակի քարէ եւ հողէ հոյակապ տաճարներ ու կամուրջներ շինելու մէջ, որոնք այսօր ալ հրաշակերտներ կը նկատուին, այլեւ ճարտարապետներ էին մարդկային տարբեր հոգիներէ եւ տարբեր արիւններէ կառուցանել մի ոյժ, մի որակ, ստեղծելով ազգութիւն, պետութիւն, որ պատկառելի եւ անմատչելի էր շրջապատի համար։ Այն ժամանակ եւս, ինչպէս այսօր, հայութիւնը թիւ չէր, այլ որակ էր. եւ այդ որակի հիմը իր կազմակերպական ճարտարութիւնն էր, որ իր կողմէ կը ծնէր եւ թուական, եւ որակական կարողութիւններ ազգի եւ հայրենիքի համար։

Հայաստանեայց փառայեղութիւնը, ոյժը եւ գոյութիւնն իսկ փոշիացան, ինչպէս մի հրաշագեղ տաճար կը փոշիանայ երկրաշարժի մը ուժեղ ցնցումէն։ Մեր կործանման պատճառները մեր պատմագիրները, քննադատները սովոր են վերագրել ընդհանրապէս մեր թուական նուազութեան եւ հակառակորդների շատութեան։ Բայց չէ՞ որ մեր բիւր բիւրոց ոյժերը խոնարհեցան Լուկուլլոսի փոքրաթիւ լեգէոնների կամ Բուղայի ու Հուլաղուի նոյնպէս փոքրաթիւ, բայց աւելի լաւ կազմակերպուած հէծելազօրքի առջեւ։

Մինչ մեր կործանման պատճառներէն մէկը կը համարենք մեր հայրենիքի աշխարհագրական աննպաստ դիրքը։ Շատ անիրաւ վերագրում մեր հայրենիքի՝ Հայաստանի։

Արդարեւ, նա նման է մի անմատչելի բերդի, որ պատնէշուած անհասանելի ձիւնապատ լեռնաշղթաներով, ակօսուած անանցանելի անդունդներով, օժտուած ցրտաշունչ եղանակով՝ բնական գերեզմանոց է դաշտաբնակ մեղկ ժողովուրդների համար։

Ոչ, Հայաստանը մեղք չունի իր աշխարհագրական դիրքով. նա պատճառ չէ մեր թուլացման. ընդհակառակն, իր դիրքով նա պիտի նպաստէր հայութեան հզօրութեան, եթէ հայութեան ոգիին չպակսէր մի բան — կազմակերպական արուեստը։

Մեր թուլացման եւ փոշիացման պատճառ կը նկատուի վերջապէս մեր ցեղի ընդունակութեանց եւ քաջութեան պակասը։ Այս եւս անիրաւ վերագրում է մեր ժողովրդի հանդէպ։ Հայը դիւրէ մեծնիլ, նա քաջերէն քաջն է, եւ ինչպէս որ առաջ նրա զաւակները Պարսից եւ Հռոմայ բանակների մէջ պատուահաս էին Բուզանդաց եւ Սկիւթացոց համար, այսօր էլ լաւագոյն զինուորները կը համարուին՝ մահը մահուամբ փախցնող։ Հայը ընդունակ է եղած եւ կը մնայ ընդունակ, ապացոյց այն՝ որ նա դարեր դահակալած է Բիւզանդիոնին եւ մինչեւ այսօր տարբեր երկիրների մէջ կը ցուցադրէ միջազգային ցայտուն դէմքեր բոլոր ասպարէզների վրայ։

Այն, որ փոշիացած հայութիւնը չունի իր մէջ ոչ մէկ մուրացիկ, որ համաշխարհային մրցակցութեան մէջ կը պահէ իր մի քանի հազարամեայ լինք նուրոյն մշակոյթը ու — թերեւս բացի միայն Հրեայէն — մրցակից չունի իր անհատական նախաձեռնութեան մէջ, այդ կ'ապացուցանէ, որ Հայը յետս — մնաց, անորակ տարր չէ, այլ, ընդհակառակն, բարձր որակ ունի, բայց նաեւ մի թերութիւն, որ զինքը անուժ, զանցառելի կը դարձնէ թէ իրեն եւ թէ իր հայրենիքին համար։

Հայը զաղարեց կամք ունենալ, իր հայրենիքի եւ ազգութեան համախումբ պարտականութիւններու գիտակցութեան կամքը։

Իր հզօրանութեամբ նա եղաւ անհատապաշտ եւ, իբրեւ անհատ, Հրեայի նման դարձաւ ուժեղ, իսկ իբրեւ հաւաքականութիւն՝ անհայրենիք եւ անազգ լեվանթենի նման դարձաւ թոյլ։ Մեր մեծութիւնը եւ մեր ոչնչութիւնը այդտեղ պէտք է որոնել։ Ու եթէ չըլլար այդ, ով գիտէ, արդեօք արտաքին ոյժերը պիտի կարողանայի՞ն քանդել մեր հոյակապ կառուցուածքները — Արտաշէսեան, Բագրատունեան, Արծրունեան, Ռուբէնեան կամ Հայաստանի Հանրապետութեան փառահեղ տաճարները։

Մենք փոշիացած ենք առաւելապէս մեր այդ ներքին թերութեան՝ հաւաքականութեան կազմակերպման պակասի հետեւանքով։

ՌՈՒԲԷՆ

* * *

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

* * *

ՅՈՒՇԵՐ

Ն. ՄԱՌԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

═ o ═

Իբրեւ պատմութեան համալսարանի ուսանող, կը պատրաստուէի բիւզանդական պատմութեան քննութեան։ Լաւ կը յիշեմ,— ընկերոջս հետ ճիշդ քսանմէկ օր նստայ եւ գոց սորվեցայ, Հէյցէրի գիրքէն եւ կրումբախերի յօդուածաշարքին մէջէն, բիւզանդական անթիւ անհամար կայսերներուն անունները, անոնց իշխանութեան տարիները, վարած անվերջ պատերազմները, յետոյ գացի փրոֆ. Բենեշեւիչի մօտ, որ հիւանդոտ մարդ մըն էր եւ անուն հանած իբրեւ խստապահանջ քննիչ։

Շատ լաւ պատասխանեցի հարցումներուն՝ բարեխղճութեամբ պատրաստուած ըլլալով դասս։ Սակայն երբ փրոֆէսօրս, մականունէս կռահելով ազգութիւնս, սկսաւ հարցումներ ընել Հայաստանի պատմութեան, մասնաւորապէս Սամուէլ Անեցիի եւ Ա. րիստակէս Լաստիվերցիի մասին,— Հէյցէր զանոնք կը յիշատակէր քանի մը բառով միայն,— երեւան հանեց իմ կատարեալ տգիտութիւնս այդ նիւթերուն մասին։ Բենեշեւիչ կշտամբեց զիս եւ բսաւ որ միջակէն աւելի թիւ չի տար ինծի, նոյն ատեն յայտնեց որ ես տակաւին չեմ ճանչնար այնպիսի մեծ հայագէտ մը, որ Մառն է, անկէ սորվելու համար հայերէն լեզուն եւ Հայոց պատմութիւնը։

Պատահեցաւ այնպէս որ ես, Պզատոնի եւ Քանթի վերացական փաղաքշութեանց մէջ գեղեցիկ պատանիի շրջագայած կատարեալ դէպի շօշափելին եւ հետաքրքրուիմ մեր իրականութեամբ, մասնաւորապէս հայ գրականութեամբ եւ պատմութեամբ։ Ու իմ հայեցիս առաջին անիմն կանխ առաւ մեր համալսարանի երրորդ, մասնաւոր յարկին վրայ, ուր լսարաններուն մէկուն մէջ, եթէ չեմ սխալիր, հինգերորդին մէջ, կը դասախօսէր ակադեմական Մառը։

Մոսկուայի համալսարանի չքրդէն վերջ, 1910ին, Փեթերպուրկի համալսարանը, 1910 — 17 թուականներուն, կը համարուէր ամէնէն առաջինը գիտական բարձր ուժերու ներկայութեան տեսակէտով։ Այդ թուականներուն, Ռուսաստանի լսարանը կը թնդացնէր իր դասախօսութիւններով Հռոմի մասին։ Այդ թուականներուն էր դարձեալ, որ Լոսկի բանաձեւ մը ունէր «Նոր-Քանթեան» Վինդելպանդի հետ, եւ յենլով Մախի, Պերկսոնի եւ Հուսերլի կ'արծարծէր իր միթիքի ներհայեցողութիւնը։ Պետրաժիցկին տարրուած՝ Կարիէեւ տակաւին կը չարունակէր տարածել պատմական զանազան հարցերու մասին իր տեսութիւնները, իսկ Զելինսկիի աչքերէն, երբ յուզուած կը պատմէր թէ ինչպէս Հեկտոր բաժնուեցաւ Անդրոմաքէն, արցունքի կաթիլներ կ'իյնային...

Ես, 1915—16 ուսումնական ամբողջ տարուան ընթացքին, ունկնդիրներէն էի Մառի։ Գրաբարի տարրական դասընթացքին համար շաբաթական ունէր 2 ժամ, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ 10։ Ես չեմ յիշեր մէկ օր, որ դէթ մէկ անգամ բացակայած ըլլամ Մառի դասախօսութիւններէն, բայց եւ չեմ յիշեր մէկ օր, որ Մառ ուշանար դէթ մէկ անգամ։ Միշտ ճշդապահ, միշտ իր գործին գլուխը, Մառ յաճախ ուսանողներէն աւելի կանուխ կուգար լսարան, նոյն իսկ Փեթերպուրկի ձըմեռնային մութ օրերուն։

Լսարա՞ն ...։ Այդ մեծ անունը կը կրէր փոքրիկ, 10—12 քառակուսի մեթրնոց սենեակ մը, ուր հազիւ կարելի էր տեղաւորել երկու չարք նստարան, մէկ ամպիոն եւ մէկ գրատախտակ, ուր երկար տարիներու ընթացքին դասախօսեր էր ու կը դասախօսէր Ն. Մառ։ Յաճախ Մառ, դասախօսութեան ժամանակ, ձեռքերը կը բարձրացնէր վարանումով եւ կ'ըսէր,— «25 տարի է, կ'աւանդեմ այս բեմէն, բայց այս լսարանը կը մնայ միշտ այս սենեակը»։

Այս փոքրիկ լսարանին ունկնդիրներուն թիւն ալ կը մնար միշտ փոքր։ Այն տարին ինձմէ զատ, Մառի դասախօսութիւններուն կը հետեւէին մէկերկու ռուս եւ մէկ քանի վրացի ուսանողներ։ Երբեմն կուգար նաեւ Վահան Տէրեանը։ Տարուան վերջը աւելցան Գ. Մակինցեան եւ Լ. Լիսիցեան։

Մառ գոհ չէր իր ունկնդիրներու թիւէն։ Միշտ կը յանդիմանէր Կովկասցի (Վրացի եւ Հայ) ուսանողները։ — «Ես չեմ ըսեր, կը կրկնէր յաճախ, որ գաք դասախօսներ դառնաք այս ամպիոնին, ոչ, իմ ուզածս այն է որ ունենաք անհրաժեշտ փոխադարձ ճանաչումը, լեզուի եւ պատմութեան փոխադարձ ճանաչում, որպէսզի հասկնաք կատարուած, յաճախ տխուր, փաստերու արժանը ...»։

Մառը մտիկ ընելը ինծի համար հաճոյանք էր։ Անոր դասախօսութիւնքն կ'ըլլէին ամէն անգամ ծանրաբեռն նոր գիտելիքներով եւ հետանկարներով։ Դասաւանդութեան ժամանակ՝ Մառ երբեք չէր բարձրանար ամպիոն ինչպէս կը բարձրանային իր կրտսեր պաշտօնակիցները, օրինակ՝ Ն. Ա. Ադոնց, որոնք երբեք վար չէին իջներ ամպիոնէն։ Ան միշտ մօտ էր ուսանողներուն, միշտ չփման մէջ անոնց հետ։ Աշխոյժ ու կրքոտ, ճշմարտութիւնը գտնելու հաւատքը միշտապէս դրոշմուած իր խոհուն դէմքին վրայ, — Մառ կը դասաւանդէր մեծ ոգեւորութեամբ։ Երբեք չէր նստեր, ոչ ալ կանգնած կը մնար, այլ միշտ շարժման մէջ էր։ Այն ինչ որ մենք հիմա կ'անուանենք գործնական եւ աշխատանոցային մեթոտ, Մառ կը գործադրէր դեռ այն ատենները այնքան յաջողութեամբ։ Ամէն կերպով կ'աշխատէր, որ ուսանողը ձեռնհասեց դառնայ, լեզուաբանական ընդհանրացումներուն յանգի սեփական ուժերով, ինքնաբերաբար։ Եւ ինչպէս սիրուած երաժշտութիւն մը, մինչեւ հիմա ականջիս մէջ կը հնչեն մեր ընթերցումները, ղուրս կը կատարէինք՝ համաձայն հին հայկական հնչական, նորերէն շատ աւելի ներդաշնակ եղանակներու,— այդպէս կը պահանջէր Ն. Մառ։ — «Եւ եղեւ երեկոյ, եւ եղեւ վաղորդայն. տուր առաջին ...»։

Գրաբարը կը սորվէինք Մառի երկու գիրքերով։ Մէկը փոքրիկ, հազիւ 60 էջնոց համառօտ հաւաքածոյ մըն էր, — կարծեմ «Մաղկաքաղ» կը կոչուէր եւ սահմանուած սկսնակներուն, «ի պէտս նորավարժից»։ Իսկ միւսը՝ գրաբարի իր հոչակաւոր քերականութիւնն էր։ Կեանքիս զանազան շրջաններուն մէջ սիրեր եմ զանազան գիրքեր, որոնք իմ ուղեկիցներս են եղեր։ Մառի քերականութիւնը կը պատկանէր իմ սիրած գիրքերուս թիւին եւ ժամանակ մը դարձեր է իմ մտերիմ ընկերը։ Զոր ու ցամաք քերականութիւն չէր այդ, այլ ամբողջ սիստեմ մը, փիլիսոփայական լայն եւ համաժակ ընդհանրացումներու գիրք մը, մասնաւորաբար առաջին՝ հոլովման մասը։

Մեր ուսանողութեան վերջին օրերուն, կը յիշեմ դեռ, Մառ բսաւ որ իր քերականութիւնը, ընդլայնուած եւ բարեփոխուած, պատրաստ է արդէն Բ. տպագրութեան համար, առաջին տպագրութիւնը 1903 թուականն կը կրէր,— ու խնդրեց մեզմէ օգնել իրեն՝ անուանացանկ եւն. պատրաստելու համար։ Ես սիրով յանձն առի, բայց դժբախտաբար չունեցայ կատարելու խոստումս, եւ որքան գիտեմ՝ գիրքն ալ մինչեւ այժմ իր տպագրութիւն չունեցաւ։

Մառի թուղթերուն մէջ անշուշտ պիտի գտնուի այդ քերականութեան Բ. տպագրութեան պատրաստ օրինակը, որուն հրատարակութիւնը լաւագոյն պարգեւը կը դառնար լեզուի ուսումնասիրողներու համար։

Համալսարանական կեանքիս վերջին տարին էր, 1917ի գարունը։ Նստած մեր համալսարանի երկայն նրբանցքին մէկ ծայրը, գիրք մը կը թղթատէի։ Մօտէս անցաւ Մառ, բարեւեց։ Քանի մը քայլ առնելէ վերջ՝ վերադարձաւ, մօտեցաւ ինծի եւ սկսաւ հարցումներ ընել։ Ըսի իրեն թէ պետական քննութիւններս կ'աւարտեմ, եւ աչնան մտադիր եմ մնալ արեւելեան լեզուներու համալսարանը, ուսանիլ իրմէ խորհուրդ ուզեցի։

Մառ իր խորհուրդները տուաւ իր տանը մէջ, համեստ բնակարան մը, ուր մնաց բարոյի պահուն՝ ինծի նըւիրեց օրինակ մը իմ սիրած գիրքէն — իր «քերականութիւնը»։

Չկրցայ արեւելեան լեզուներու համալսարանը մտնել, եւ քաղաքացիական պատերազմներու տարիներուն կորսնցուցի այդ քերականութիւնը։ Սակայն չկորսնցուցի ինչ որ ան հաղորդեր էր ինծի։ Մառ սերունդներուն թողուց գիտական հսկայ ժառանգութիւն, անսասան կամ աւարտած հանճարեղ ամփոփումներու ամբողջ շտեմարան մը։ Իսկ անոնց՝ որոնք շփուեր էին իրեն հետ նոյն կարճ ժամանակով, այդ ամէնէն զատ իր պարզութեան եւ մտերմութեան պայծառ յիշատակը։

Խ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Գրական Թերթ)

* * *

ՄԻՍԱՂ

ՀԱՅՈՒՆ ՆՈՐ ԶԳԵՍՏԸ

«Բէօյիւգ Իլլուսթրիրթէ Զայթունկ» կը հրատարակէ հետեւեալ տողերը.—

«Հայերը սովորութիւն ունին «Ջրի լու» մէկը, որ նոր զգեստ մը կը հագնի»։

Ցետոյ կը դնէ պատկեր մը.— Վաչյելուչ կին մը, Հայուհի, նոր մուշտակ մը հագած՝ կ'անցնի փողոցէն։ Շուն մը ետեւի ոտքը վերցուցած կը միզէ կնոջ մուշտակին քղանցքին վրայ։ Հայուհին ետեւ դարձած կ'ըսէ.

— Այս շունը ի՞նչպէս գիտցաւ որ նոր մուշտակ հագած եմ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (29)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԷՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»• •«««

Կը յայտնենք թագաւորին որ զէնքերը վար չպիտի ձգենք, մինչեւ որ Թուրքիոյ համար նոր դարաշրջան մը բանալու չյաջողինք։

«Կը դիմենք բոլորին աջակցութեան, այս փառաւոր եւ անողորմ պայքարին համար։ Կը դիմենք բոլորին, անկախ եւ ազատ սրբութիւններ կատարելէ զրկուած գիւղականներու եւ մասնաւորականներուն, քաղաքներու եւ արտերու մէջ աշխատող եւ հողէ ու հացէ զրկուած, ապօրէն տուրքերու բեռան տակ կքած, հարկահաւաք պաշտօնեաներու կողմէ կեղեքուող բանուորներուն, ապահովութենէ զրկուած վաճառականներուն։ Թոյշակ չստացող, մերկ, անօթութեան եւ դաւաճան վեհապետին կողմէ առիթը ներկայացած պահուն իր հայրենակիցներուն վրայ բռնօրէն զրկուած զինուորներուն, տառապանքի տակ ճզմուած բոլոր Օսմանցիներուն։ Թող բոլորը միանան այս նուիրական պայքարին համար։

«Համագումարին մէջ գոյացած ընդհ. համոզումը այն է որ, ընդդիմադիր բոլոր խմբակցութիւնները յետ այսու ստեղծուած են դիմել յեղափոխական միջոցներու։ Միայն այս միջոցներն են որ կրնան յուսադրիչ արդիւնքներ տալ։ Հայ յեղափոխական կուսակցութիւններու կողմէ, Անատոլուի վիլայէթներուն մէջ կատարուած յեղափոխական շարժումներուն տուած արդիւնքները կը հաստատեն այս իրողութիւնը։ Իշխանութեան գլուխ գտնուողներու կատարած բռնութիւններն ու խաժութիւնները, յեղափոխութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնեն։

«Հետեւաբար ստորեւ նշանակուած միջոցները ընդունելով եւ յանձնարարելով, կը յայտարարենք թէ՝ պատրաստ ենք զանոնք կիրարկելու։

1.— Զինեալ ընդդիմութիւն կառավարական վարչութեան դէմ։

2.— Անզէն ընդդիմութիւն պաշտօնեաներու, սպաներու եւ այլոց կողմէ՝ քաղաքական եւ տնտեսական բընոյթ կրող գործադուլներով։

3.— Տուրք տալէ խուսափիլ,

4.— Քարոզչութիւն բանակին մէջ։ Զինուորները լուսաբանել՝ ժողովուրդին եւ յեղափոխականներուն դէմ զէնք չվերցնելու համար։

5.— Դիմել այլ միջոցներու՝ կացութեան պահանջին համաձայն.

6.— Ընդհանուր ապստամբութիւն։

«Եթէ բռնակալութենէ տառապող բոլոր մարդիկ միեւնոյն կորովն ու տոկունութիւնը ցոյց տան, Համիտեան վարչաձեւը կ'անհետանայ մօտաւոր ապագային։ Այդ վարչաձեւը կործանման այնքան հակամէտ է, որ կը բաւէ միանգամայն ուս տալ վար ձգելու համար զայն։ Եթէ այդ պատը փլի, Օսմանեան պետութիւնը հաւասարութեան եւ արդարութեան լոյսերով պիտի ողողուի։

«Կեցցէ ցարդ բաժան բաժան եղած ժողովուրդներու միութիւնը։

«Կեցցէ յեղափոխական ուժերու միութիւնը»։

Այս յայտարարութիւնէն հազարաւոր օրինակ տպուած եւ բաժնուած էր եւրոպական պետութեան դահլիճներուն, Պոլսոյ եւ Փարիզի օտար դեսպաններուն եւ հիւպատոսներուն։ Օր մը վերջ բաժնուած էր նաեւ ամբողջ մամուլին։ Համագումարի կազմակերպիչ բիւրօն առանց վերջ տալու իր գործունէութեան, կը զբաղէր համագումարին կողմէ ձգուած աշխատանքներով, մինչեւ որ «Մնայուն եւ գաղտնի կոմիտէն» կարենար սկսիլ իր աշխատանքներուն։

Ցոյներէն եւ յոյն կազմակերպութիւններէն ձայն-ձուն չէր ելած։ Փարիզի Ցոյները, ինչպէս նախապէս ալ գրած էինք, համագումարի աշխատանքներուն ներկայ չէին եղած։ Բայց այսքանով ալ չէին բաւականացած։ Իրենց ձեռքէն եկածին չափ աշխատած էին, որպէսզի զանազան խմբակցութեանց միաձայնումը անկարելի դառնայ։ Փարիզ հրատարակուող «Հէլլենիզմ» թերթի խմբագիր Աթոսիտէս անպատշաճ յօդուած գրելէ չէր կրցած ինքզինքը արգիլել։

═ • ═

ՀԱՅԵՐԸ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻՆ (ԻԹԹԻՀԱՏ ՋԷՆԻՊԷՐԻ) ՄԷՋ ԱՌՆՈՒԵՑԱՆ

Համագումարի փակումէն վերջ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան Փարիզի կեդրոնը, մասնաճիւղերուն եւ աշխատակից ընկերներուն ղրկած շրջաբերականներուն մէջ, Հայերուն եւս հաստատուած գործակցութիւնը չքմեղացնելու համար կ'ըսէր.

— «Մեր նպատակներուն իրականացումը արագացնել կ'ուզենք՝ զէնքի ուժով, արիւնով եւ մահուամբ։ Ապաւել որ մեր երկիրը յառաջդիմէ եւ մտաւոր զարգացման մակարդակին հասնի, կը նշանակէ հայրենիքը լքել մօտալուտ վտանգներու դէմ։ Մինչեւ հիմա աշխատողները կամ յեղաշրջման սպառումութիւնը չուսումնասիրած եւ կամ յեղափոխական մեթոտները գործադրելու համար իրենց մէջ ուժ չզգացող Թուրքերէն բաղկացած էին։ Մենք կ'աշխատինք անցեալի այս սըխալ ըմբռնումը դարմանելու։ Հրատարակութենէ աւելի կազմակերպութեան կարեւորութիւն կուտանք։ Կազմակերպութիւն։ Ահա սիրելիս մեզ փրկելիք ուժը։ Հայրենիքին դարմանը զէնքն ու վառօդն են։ Եթէ քննելու ըլլանք բազմաթիւ ազգերու ընկերային յեղափոխութիւնը, պիտի տեսնենք որ վերջ ի վերջոյ ան, մահ է, արիւն է վտանգ եղէք, այսօր մեր կուսակցութիւնը ունի չատ լայն կազմակերպութիւն մը թէ Մակեդոնիոյ եւ թէ Անատոլուի մէջ։ Ի մասնաւորի կարին, Պիթլիս, Վան եւ Տրապիզոն։ Ցառաջիկային պիտի տեսնէք նաեւ որ կուսակցութիւնը պաշտելի փէտայինները ալ տուած է։

«Համիտեան կառավարութիւնը քայքայման առաջնորդելու համար յանուն ազատութեան պայքարի կը կլլս նետուած զանազան կուսակցութեանց, կարգ մը աննշան եւ տխմար կան պատճառներով անջատ գործունէութիւնը, հետապնդուած նպատակին իրականացումը ուշացնելէ զատ ուրիշ արդիւնք չէ տուած, ինչ կ'ապացուցուի անցեալի երկար փորձառութիւններով։ Ապտիւլ Համիտ օգտուեցաւ կուսակցութեանց տարակարծութիւններէն եւ ալ աւելի ամրացուց իր թախտը։ Այնպէս որ այժմ մեծամեծ զոհողութիւններ անհրաժեշտ են՝ այդ ամուր շէնքը տապալելու համար։

(Շար.)

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ՈՒԶԷՐ ՈՐ ԲՌՆԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԻՆ

Հայկական գործերուն մէջ

Փարիզի նախկին դեսպան Սալիի Միւնիր կը շարունակէ իր յուշերը «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ.—

Պոլսոյ հայկական դէպքերուն վը-րայ, Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին մէջ, կոմս տը Մէնօ, Ժօրէս, Տընի Քոշէն եւ ընկերները իրենց կառավարութիւնը սկսան քննադատել, մեզի հանդէպ Թոյլատու քաղաքականութիւն վարելուն համար: Իսկ Հանօթօ կացութիւնը չէզոք կերպով պարզաբանեց եւ չէշտեց այն անհրաժեշտութիւնը թէ պէտք չէ Թուրքիոյ գործերուն ուղղակի խառնուիլ եւ թէ պէտք է որ հնչուելիք բարենորոգումը Թուրքիոյ կողմէ ալ կարեւորութեամբ գործադրուի: Իր տեսակէտները լաւ ընդունելութիւն գտան:

Այդ օրերուն, հայ քոմիթէճիներուն պաշտպաններէն Ժօրէսի եւ Փրէսանսէի նման անձեր, ընկերվարական-ներն ու զանազան տարրերհամախմբելով, Փարիզի մէջ ցոյցեր եւ միթինկներ կը կազմակերպէին:

Լուր առնուեցաւ որ այս ցուցարարներէն քանի մը հազար հոգի արտաքին նախարարութեան եւ մեր դեսպանատան վրայ յարձակում գործելու կը պատրաստուէին: Ֆրանսական ոստիկանութիւնը խկոյն միջոցներ ձեռք առաւ եւ ցուցարարները ցրուեց: Դեսպանատան մէջ պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնուեցան, 48 ժամ սպասումէ վերջ, հասկցուեցաւ որ ցուցարարները բան մը չպիտի կարենան ընել:

Հանօթօ պետութեանց գործօն միջամտութիւնը փարատելու աշխատելով հանդերձ, ինծի ըսաւ. «Եւրոպայի հանրային կարծիքը օրէ օր ձեր դէմ կը դառնայ: Խկոյն իմացուցէք ձեր Թագաւորին, օր չանցած Թող որոշուած բարենորոգումները գործադրէ: Թող Եւրոպայի տաղտուկ չտայ»:

Գալով Լորտ Սալզպըրիի, կը յամառէր իր այն պնդումին վրայ թէ մինչեւ որ բռնութիւն չգործադրուի, դեսպանատան ձեռնարկները զուր պիտի ըլլան: Նոյն իսկ Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի կ'ըսէր որ «եթէ դեսպանները իրենց խօսքերը չքալեցնեն, եթէ իրենց ձեռնարկները արդիւնք չունենան, բոլոր խալմները այն կարծիքը պիտի ունենան թէ Թագաւորը Եւրոպայի բոլոր քրիստոնեայ պետութիւնները նկուն ձգած է իր առջեւ»: Եւ սակայն, այս խօսքերով չէր կրնար Ցարին ընդդիմութեան յաղթել: Ֆրանսա ալ այս կէտին մէջ Ռուսիոյ հետ էր:

Ի վերջոյ, Սալզպըրի Աւստրիոյ դիմեց: Բայց Աւստրիոյ արտաքին նախարար կոմս Կոլուհովքի յարմար չէր տեսներ որ դեսպանները գործի անցնին:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ կ'ըսէր. «Եթէ Պոլսոյ դեսպաններուն կողմէ բարենորոգման մասին որոշում մը տրուի, պետութեանց կողմէ Պապը Ալիի կատարուելիք գեկուցումը կը հաստատենք»:

Իտալիոյ արտաքին նախարարն ալ դաշնակիցներուն նման կը խորհէր: Վերջապէս, հակառակ իր բոլոր ճիգերուն, Լորտ Սալզպըրի չկրցաւ պետութիւնները իր փափաքին համաձայն շարժման մէջ դնել: Ցաւցուեցաւ միայն դահլիճներուն ընդունիլ տալ այն որոշումը թէ պետութեանց կողմէ ընդունելի ձեւով բարենորոգման մանրամասն ծրագիր մը պիտի պատրաստուի:

Այս որոշումը տրուելու միջոցին, Հանօթօ ինծի ըսաւ. «Թագաւորին հասկցուցէք որ պետութեանց հաւաքար տալիք ծրագիրը նկատի առնէ: Եթէ չընդունի, վերջը իրեն համար ալ շատ գէշ կ'ըլլայ, որովհետեւ այդ պարագային Եւրոպա գործի պիտի անցնի»: Քիչ վերջ իմացայ որ Հանօթոյի կողմէ Քամպոնի տրուած հրահանգը, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ մասնակցութեամբ տրուած որոշման համաձայն, հետեւեալ կէտերը կը պարունակէ.— 1. Օսմ. կայսրութեան ամբողջականութիւնը պահել. 2. Թուրքիոյ ոչ մէկ կողմը, ոչ մէկ պետութիւն անձնական գործունէութիւն չպիտի ունենայ: Ոչ մէկ պետութիւն առանձին կամ ուրիշ պետութեան մը հետ Թուրքիոյ ներքին գործերուն բռնի միջոցով չպիտի խառնուի, բարենորոգումը ամբողջ Թուրքիոյ համար պիտի ըլլայ, առանց կրօնքի, դաւանանքի ու ցեղի տարբերութիւն նըկատի առնելու:

Գալով բռնութեան դիմելու կէտին, կը հաղորդուէր նաեւ որ եթէ պետութիւնները այս միջոցը բացարձակապէս անհրաժեշտ գտնեն, Ֆրանսա ալ նկատի պիտի առնէ այս որոշումը:

Հանօթոյի յանձնարարութեամբ Ապտիւլ Համիտի բրած կարեւոր գեկուցումս հաստատած էին նաեւ Քամպոնի եւ Նելիտովի նման ուրիշ դեսպաններ:

Թագաւորը, կացութեան փափկութիւնն ու կարեւորութիւնը գնահատելով, հայկական գործերուն համար կազմուած արտակարգ դատարաններ ջնջեց: Յայտարարեց թէ Թափուելիք արիւններուն համար անձամբ պատասխանատու պիտի բռնուին կուսակալները: Հրամայեց որ Պատրիարքարանի աշխարհական ժողովը գումարուի, նոր պատրիարք մը ընտրուի(*), քաղաքական ամբաստանութեամբ ձերբակալուած Հայերը ազատ ձըգուին եւ գնդապետ Մազհարի մասին պատերազմական ատեանի վճիռը գործադրուի:

Պոլսոյ դեսպանները քանի մը շաբթուան մէջ, գաղտնի խորհրդակցութեամբ, բարենորոգման երկար ծրագիր մը շինեցին ու իրենց կառավարութիւններուն ղրկեցին (10 փետր. 1897): Այս Թուականէն շաբաթ մը առաջ, Ռուսիոյ արտաքին նախարար կոմս Մուրավիէֆ Փարիզ եկած էր:

Հանօթօ մեզ երկուքս ալ իր սարքած մէկ հացկերոյթին հրաւիրեց եւ մեզ իրարու ներկայացուց: Ճաշէն յետոյ, քաղաքական խօսակցութիւն մը սկսաւ մեր միջեւ:

Մուրավիէֆ առիթը բերաւ եւ մեր կառավարութեան ու Թագաւորին հանդէպ ցարին անկեղծ բարեկամութեան ու բարեացակամութեան մասին հաւաստիք տալէ վերջ, ըսաւ. «Հաւանական չէ որ ոչ մենք, ոչ ալ Ֆրանսա հրաժարինք լուրջ եւ ընդհ. բարեկարգութեան մը համար կառավարութեանց տուած որոշումէն: Եթէ Թուրքիոյ մէջ դարձեալ խառնակութիւններ ու ջարդեր պատահին, ձեր կառավարութիւնը շատ ծանր պատասխանատուութիւններու առջեւ պիտի գտնուի: Այն ատեն, պետութիւնները բռնի գործողութիւններու պիտի դիմեն անխուսափելիօրէն: Այս կարեւոր յայտարարութիւնս խկոյն հաղորդեցէք ձեր Թագաւորին»:

Դահլիճները թէեւ այս վերջին ծըրագրին բովանդակութիւնը չյայտնեցին, բայց հաւաստի աղբիւրէ մեր իմացածին համաձայն, անոր հիմնական գիծերը քաղուած են եղեր Պերլինի դաշնագրին որոշումով, 1880ին Ռումէլիի կուսակալութեանց համար կազմուած կանոնագրէն եւ շատ լայն ապակեդրոնացման դրութեան յարմարցուած է եղեր: Նոյնպէս որոշուած է եղեր որ եւրոպական հակակշռող մարմին մը կազմուի, այս կանոնագրին գործադրութեան հսկելու համար:

Լոնտոնի դահլիճը առաջարկեր է որ եթէ Ապտիւլ Համիտ այս ծրագիրը չընդունի, պետութիւնները հաւաքաբար գրաւեն Մակեդոնիան եւ Պէշիկ-Թաշի առջեւ գտնուած պահականաւերը Եըլտըզը ռմբակոծեն: Բայց Ֆրանսա, Ռուսիա եւ Աւստրիա այս գործողութիւնները շատ խիստ ու ծանր գտնելով, անոնց փոփոխութիւնը պահանջեր են:

Մինչ այս գործերուն շուրջ Թղթակցութիւններ կը կատարուէին վերջնական որոշում մը տալու համար, յանկարծ ապստամբութիւն պայթեցաւ Կրետէի մէջ: Հելլէնները կղզին զինուոր ղրկեցին: Պետութիւնները իրար անցան, վախնալով որ այս բռնաբարումին հետեւանքով պատերազմ կը ծագի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, Պուլկարներն ու Սերպերը առիթէն կ'օգտուին եւ Մակեդոնիոյ մէջ ըմբոստութիւն կը ծագի: Ուստի, այս խնդիրներով զբաղելու միջոցին, բարենորոգումի ծրագիրը անկիւն մը նետեցին, մոռցան թէ Հայաստանի խնդիրը եւ թէ Հայերը:

(*) Իզմիրլեան պատրիարք Եօմի-թէճիներուն հետ համաձայնած եւ անոնց միացած ըլլալով պաշտօնանկ եղաւ ու աքսորուեցաւ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈԳԵՒՈՐԻՉ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 յունուար.— Առանց ձայնի—ծպտունի, առանց շռնդալից յայտարարութիւններու, քաշուած իր պատեանին մէջ, մէկ մէկու հանդէպ միշտ յարգալիր ու սիրով, խումբ մը վառվռուն երիտասարդ հայրենակից-ներ 1926էն ի վեր կազմած են Բաբերդի Հայր. Միութիւնը: Մեծ յոյսեր չէինք սպասեր այս միութեան պատասխանատու մարմնէն, ամփոփելով Մարսէյլի մէջ իրենց գոյութիւնը քարշ տուող խումբ մը Բաբերդցի հայրենակիցներու, դժբախտ ու անկարող անհատներու ամենադոյզն օգնութեան գործին շուրջ: Միւս կողմէ, Միութիւնը Մարսէյլի մէջ ազգային բոլոր ձեռնարկներուն աջակցած է առաւելագոյն չափով:

Կիրակի, 13 յունուար, հայրենակից Պ. Պաղ. Պարոնեանի տունին մէջ տեղի ունեցաւ ոգեւորիչ եւ բազմամարդ ժողով մը, կարդացուեցաւ վարչութեան զեկոյցը՝ իր նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան շուրջ:

Ժողովը նախ գնահատանքի իր խօսքն բրաւ Հայր. Միութեան հիմնադիր մարմիններու եւ ցաւ յայտնեց վերջին երկու տարիներու ընթացքին անտարբեր գտնուող հայրենակիցներու հանդէպ:

Ժողովը միաձայնութեամբ բաղձանք յայտնեց որ բոլոր հայրենակիցները զօրավիգ հանդիսանան, համախմբուելով գեղեցիկ նպատակին շուրջ կազմակերպուած կուռ շարքերով դիմագրաւելու համար գալիք բոլոր չարիքները: Այս բաղձանքներէն յետոյ ժողովը գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց իր վարչութիւնը, հետեւեալ հայրենակիցներէ.— Պ. Պ. Խորէն Տէր Նազարէթեան, Մարտիրոս Մատինեան եւ Հայկ Սարգիսեան: Ընդհ. Ժողովի նախագահ Պ. Մ. Ալլանեան քանի մը քաջալերական խօսքերով խրախուսեց ժողովականները եւ յանուն ընդհ. ժողովի շնորհաւորեց նորընտիր վարչութիւնը, կար եւ կարողութիւն մաղթելով:

Ժողովի վերջաւորութեան փափաք յայտնուեցաւ մամուլի միջոցաւ կոչ ընել բոլոր Բաբերդցի հայրենակիցներու, ուր որ ալ գտնուին, որ պարտականութիւն սեպեն ամէն վայրերու մէջ կազմել Բաբերդի հայրենակցական միութիւնը: Թերեւս օր մը մենք ալ առիթը կ'ունենանք կազմելու մեր Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը: Միութիւնը զօրութիւն է եւ հաւատքը ոյժ:

Վարչութիւն

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՌՕՄԱՆ, 13 յունուար (Յառաջ).— Յունուար 13ին, կիրակի օր երեկոյեան ժամը 17ին պատասխանելով Զ. Ռ. Մ.ի Ռօմանի ֆութպոլի ակումբի հրաւիրագրին, բազմաթիւ երիտասարդ եւ երէց հայրենակիցներ որոշեալ ժամուն համախմբուած էին ընկերվարականներու սրահը: Մարզասէր Հայորդիները բոլոր սեղաններու վրայ տեղաւորուած էին: Կարմիր գինին մոռցնել կուտար մեր ցաւերը: Հայը լալկան չէ, ան գիտէ նաեւ զըւարճանալ եւ ուրախութիւն սերմանել ամէն կողմ: Բոլոր կոչնականներու փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Օննիկ Փափազեանը, իսկ ես ալ նշանակուեցայ օգնական: Սեղանապետի հրաւէրին վրայ ֆութպոլ ակումբը «Դարձեալ փայլեց»ով բացաւ գինետօնը: Պ. Փափազեանի բաժակաճառէն յետոյ, Ռօմանի թիւ 1 ոտխակը Պ. Բ. Պալեան երգեց «Դէլ եաման»ը, Պ. Մանուկեան ներ-կայացուց «Թէ հայրենեաց պսակաղի-ր»ը: Միութեան գործունէութեան շուրջ խօսեցան եւ բաժակներ պարպեցին Պ. Պ. Կ. Շէհէրլեան, Ա. Պօյաճեան, Վարդանեան, Ս. Աւետիքեան եւ ուրիշներ: Երգեցին եւ պարեցին Պ. Պ. Թադէոսեան, Ղ. Պալեան, Հ. Տօնէլեան, Զէքէմեան, Ժիրայր, Վարպետեան, Պ. Լուսեղէնեան: Եղած նուիրատուութիւններէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը:

Տրոմի երեսփոխանը ընկեր Մարիուս Մութէ խօսք առնելով յիշեց թէ ինք Փրէսանսէի եւ Փիէռ Քիյառի շունչին տակ մեծցած է եւ միշտ պատրաստ՝ օգնելու մեզի: Մաղթեց որ այսպիսի ուրախութիւնները մօտ ապագային կատարենք ազատ, անկախ, ժողովրդավար Հայաստանի մէջ: «Ես պիտի շարունակեմ պաշտպանել անոնք որ կորսնցուցած են իրենց երկիրը»: Ծափերով ընդունուեցան այս խօսքերը: Ձեր Թղթակիցը պատասխանեց եւ շնորհակալութիւն յայտնեց: Ընկ. Մութէ ժամը 5ին Փարիզ մեկնեցաւ, իսկ ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ ժամը 10.30, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ: Կեցցէ՛ Ռօմանի Զ. Ռ. Մ.ի ֆութպոլի ակումբը եւ մարզական հասարակութիւնը որ գիտէ միշտ քաջալերել վահագնեան սերունդը:

Վերջին պահուն պատահած միջադէպին առթիւ հրապարակաւ ներողութիւն կը խնդրեմ բոլորէն:

Ս. Պիլալի

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ

═ o ═

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 յունուար).

— «Ինչ որ գրեցինք, վերջին երեք շաբաթներուն Մազլըմեանի վտարման խնդրոյ մասին, դժբախտաբար իրականացաւ: Մարգարէութիւն չէր մեր ըսածը, այլ առողջ նախատեսութիւն, ներշնչուած գոյութիւն ունեցող վաւերաթուղթերէն եւ կառավարական բարձր շրջանակներէն:

Հեգնանքով դիմաւորուեցան մեր նախատեսութիւնները վաճառական ազաներու եւ դիմակաւորներու կողմէ, որոնք սովորութիւն ունին ամէն չարիք Դաշնակցութեան վերագրելու, փոխանակ բարեխղճօրէն մօտենալու գաղութի կենսական շահերու քննութեան:

Անոնք էջերէն կոկորդ պատռելու ատեհան պոռացինք թէ Կարապետ Մազլըմեանի վտարման խնդիրը փակուած չէ, թէ կառավարական շրջանակները կը սպասեն որ առաջնորդը ինքնաբերաբար հրաժարի, թէ հելլէն հանրային կարծիքը եւ մամուլը վստահութիւն չունին եպիսկ.ին վրայ:

Ծանօթ խմբակը, գիւղային քըքիջով պատասխանեց մեզի, վտարման որոշման առկախումէն գինովցած եւ իր քուրջին մէջ այնքան արհամարհուած հայ հաւաքականութենէն եւ այնքան զզուանք պատճառած հելլէն պաշտօնական շրջանակներուն, հրատարակեց մեծադիր լուսանկարները «արդարութեան պաշտպաններուն», որոնք երեք շաբաթ առաջ, իրենց ներկայացող հայ պատուիրակութեան անվերապահօրէն յայտարարած էին թէ իրենց համոզումն ալ այն է որ եպիսկոպոսը այլ եւս կրօնական պետը չի կրնար ըլլալ հայ գաղութին, քանի որ անոր պաշտօնին պատճառ եղած է:

Գիտէինք այս բոլորը եւ պարտականութիւն ունէինք մեր գիտցածը հրապարակելու, որպէսզի ազգը վարելու յաւակնութիւն ունեցող ազաէֆէնտիները նախապաշարումները թօթափելով, իրատես ըլլան եւ մտածեն գաղութի վտանգուած շահերու մասին:

Վտարման որոշման առկախումը գինովցուց զիրենք, յաղթականի հոնէր առին, փչեցին աջ ու ձախ, դըրպարտութիւններ ըրին, Դաշնակցութեան մասին «ժուռնալ»ներ տուին, կուրօրէն հաւատալով որ կրնայինք տալ իրենց չարախօսութիւնները:

Մեր մասին գրուածներն ու խօսուածները հիւլէի չափ ազդեցութիւն չըրին պատկան շրջանակներուն վրայ, որոնք չհետաքրքրուեցան իսկ մեզմով: Բայց հետաքրքրուեցան ժուռնալճիներուն գործունէութիւնով: Եւ արդիւնքը մէջտեղն է:

Ներքին գործոց նախարարին կողմէ, ապահովութեան բարձր պաշտօնատարներէ կազմուած յանձնախումբը երեք շաբաթ զբաղած է Մազլըմեանի թղթածրարներով ուշիուշով կարդացած է եպիսկոպոսին ինքնարդարացման երկար գրութիւնը, քննած է եպիսկոպոսին եւ իրմբակին կողմէ Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականներու մասին տրուած «ժուռնալ»ները, աչքէ անցուցած է կիպրական իշխանութեան թղթածրարներուն մէջ գտնուող վաւերաթուղթերը, Պանտրմայի մէջ Մազլըմեանի ունեցած հակահելլէն գործունէութեան մասին եւ միաձայնութեամբ յանգած այն եզրակացութեան թէ Հայոց արք.ը անվստահելի է եւ իր գործունէութիւնը հակազգային, որով վտարումը հարկեցուցիչ:

Անտարակոյս, արդարութիւն փնտռող խմբակը դարձեալ փողոց պիտի իջնայ, հոս ու հոն դիմումներ պիտի ընէ, կէփէուի գործակալին ի նպաստ: Բայց չպիտի յաջողի:

Մազլըմեան պէտք է երթայ ու պիտի երթայ: Ասիկա պահանջն է հելլէն պետական ապասարկութիւններուն, որոնք տեղեակ են եպիսկոպոսին կասկածելի գործունէութեան բոլոր դաղտնիքներուն»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ռ. Միութեան, Ե. տարի, Թիւ 6—8 (հոկտ.— նոյեմ.— դեկտ.), 48 էջ, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Գիտնին փառքը (ՍԻԱՄԱՆԹՕ), Հայ գիրքերու ծագումը, Հօրենական տունս (ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ), Մեր լեզուն ու գիրը (Գ. ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ), Աւագ շաբաթ (ՆՈՒԱՐԴ ԵՐՍԵԵԱՆ), Գիւղին ճամբուն վրայ (Ռ. ՍԵՒԱԿ), Թագաւորը մեռաւ, կեցցէ՛ թագաւորը (Շ.ՆԱՐԴՈՒՆԻ), Շունիս թաղումը (ՀԱՅԿ ԱՐԱՄ ՔԻՊԱՐԵԱՆ), Դժբախտ որբուհին (Գ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ), Կարօտ Երեւանի (Յ. ՇԻՐԱԶ), Մենք Հարաւ. Ամերիկայի մէջ (ԹՂԹ.), Զօրունիք պատնէշին վրայ (Տ. ԱԽԱՖԵԱՆ), Ամառնային արձակ (Ս. ԿԷՆՃԵԱՆ), Հայկական դպրոցները (ԱՐՇԱԿ), Նպաստ մը Հայոց ազատագրական պատմութեան (Յ. ԱՆԱՍԵԱՆ), Հարսնիքի գիշեր (Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ), Նկարչութիւն (ՈՒԽՏԱՒՈՐ), Զօրը, ջով կ'արձակէ մինչեւ հեռաւոր արեւելք (ԹՂԹ.), Դամբանական այրած մագաղաթին վրայ (Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ), Այծեմնիկը (Խ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ), Նախայեղափոխական սերունդը (Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ), Որբի մը ոդիսականը (Բ. ԻՆՃԷԱՐԱՊԵԱՆ) եւ նկարներ:

Այս բացառիկ թիւը 2 ֆրանք:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, արտասահման՝ 20 ֆրանք:

Դիմել A. Kapikian, 17, Ave. Philippe Auguste.

«ՅԱՌԱՋ»Ը
ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես նկատեցի խաչագողի մի քանի ընդհանուր գծերը միայն, իսկ մանրամասնութիւնները ընթերցողը կը տեսնէ նոյն իսկ «Խաչագողի Յիշատակարանի» մէջ: Այժմ դառնանք դէպի այն հարցը, թէ ո՞ր երկրից յայտնուեցան խաչագողները:

Սալմաստայ (*) մէջ եղած ժամանակս իմ գլխաւոր զուարճութիւններից մէկն էր Սաւրա գիւղը գնալ: Այդ գիւղը նշանակութիւն է ստացել նրանով, որ այնտեղ են բնակւում այն հանրածանօթ մարդիկը որ կոչւում են «խաչագողներ»: Թողած այդ՝ Սաւրան ունէր իր մի քանի այլ գեղեցիկ կողմերը.— Բնութիւնը այնտեղ հիանալի էր, կնիկները աւելի սիրուն էին քան Սալմաստայ միւս գիւղերում, հագնւում էին մաքուր եւ չափազանց հրապուրիչ էին: Մի քանիսը արդէն Պարսից Շահի կանանոցի զարդն էին դարձել եւ նրանց ազգականները մըշտական թոշակ էին ստանում: Սաւրայի տները, հովանաւորուած սքանչելի պարտէզներով, պահւում էին առանձին յստակութեամբ:

Բայց ինձ աւելի գրաւում էին խաչագողները:

Ճշմարիտն ասած, շատ հետաքրքրական էր, այդ մոլորաշրջիկների հիւրասէր սեղանի մօտ նստած, նրանց հետ գաւաթներ դատարկել եւ լսել նրանց Թափառական կեանքի երկար ու երկար պատմութիւնները, որոնք լի էին սարսափելի արկածներով: Խաչագողը միշտ մի առանձին պարծանքով է պատմում իր արարմունքը: Նա իր խարէութիւնների, խարդախութիւնների եւ այլ չարագործութիւնների վրայ նայում է որպէս քաջագործութեան վրայ: Նա քաջութիւն է համարում անազնւութիւնը, ննենգաւորութիւնը, որովհետեւ նրանց միջոցով կարողացել է շատ անգամ ահագին գումարներ ձեռք ձգել, թէեւ խիստ յաճախ ենթարկել է իւր անձը սոսկալի վտանգների:

Սաւրան խաչագողների որջն էր:

Սալմաստայ մէջ թէեւ ամէն մի հայաբնակ գիւղում կարելի էր գտնել խաչագողներ, բայց չկայ Սաւրայի պէս մէկը, ուր ամբողջ բնակիչները իրանց նուիրած լինէին մի այսպիսի կեղտոտ պարապմունքի: Ո՞րտեղից էր մտել այդ արհեստը նրանց մէջ,— դժուար է բացատրել, միայն այնքան ընտելացել էին մի այդպիսի գործունէութեան, որ համարեա նրանց համար կենսական պահանջ էր դարձել:

Մտնում ես Սաւրա գիւղը: Փողոցների մէջ խաղում է երեխաների բազմութիւնը: Մտածում ես, թէ ամբողջ աշխարհի երեխաներից մի - մի հատ այստեղ է բերուած: Նրանց վրայ տեսնում ես ամէն երկրի, ամէն ազգերի հագուստները ու գլխարկները: Այդ ի՞նչ հրաշք է: Սկսեալ Չինաստանից, Հնդկաստան, Աֆրիկա, Ամերիկա, մինչեւ Եւրոպայի ամենախուլ անկիւնները,— ամէն տեղի հագուստով երեխաներ ես տեսնում: Տղամարդիկը նոյնպէս մաքուր են գալիս բազմատեսակ հագուստներով: Յետոյ հասկանում ես, որ Թափառականները օտար երկրներից վերադառնալու ժամանակ, բերել են իրանց երեխաների համար նոյն երկրների հագուստները:

Մտնում ես Սաւրեցու տունը: Սենեակները զարդարած են ամէն երկրի ամէն տեսակ կարասիներով: Պատերի վրայ առանց ճաշակի, առանց դասաւորութեան կպցրել են զանազան պատկերներ: Տեսնում ես մի տեսարան Կարիպալտիի կռիւներից, նրա մօտ սըւուր Աստուածամօր պատկերները, սրով խոցուած սրտով, յետոյ «Թափառական Հրեայ»ի պատկերը. յետոյ Ցեսու Քրիստոսը աղքիւրի մօտ խօսում է Սամարացի կնոջ հետ, յետոյ մի տեսարան Փարաւոնների կեանքից, Փարաւոնը պատգամաւորի մէջ նստած է, մի խումբ ըստրուկներ տանում են նրան ուսերի վրայ. յետոյ մի քանի կիսամերկ գեղեցկուհիք լողանում են անտառում հոսող վտակի մէջ, յետոյ Պիոս Թ.ի պատկերը, եւ միւսները այս կարգով:

Խիստ զգալի մի տեսարան է ներկայացնում, երբ աչք ես ածում Սաւրայի ընտանեկան կեանքի վրայ: Տների մեծ մասում գտնում ես միայն հնացած, գործից ընկած, ծերունի խաչագողներ: Այդ հմուտ փորձուած վարպետները հայրենական արհեստի մէջ զարգացնում են իրանց կանդիդատներին,— փոքրիկ նորընծայ խաչագողներին: Բոլոր երիտասարդները պանդխտութեան մէջ են գտնւում. նրանց կնիկները մնացել են առանց ամուսինների:

Սաւրեցի կինը համբերող է,— ողջախոհութեան պէս համբերող է նա: Նա սպասում է. երկար ու ձիգ տարիներ սպասում է: Նա տանում է աղքատութեան, միշտ հրապուրուած այն քաղցր յուսով, թէ մի օր իւր ամուսինը կը վերադառնայ գանձերով: Նա ընդունում է իւր տղամարդին այն հպարտ պարծենկոտութեամբ, որպէս Քուրդի կինը ընդունում է իւր հերոսին, երբ նա վերադառնում է կռուի դաշտից, իւր հետ բերելով անթիւ աւար եւ կողոպուտներ:

Սաւրեցի կնոջ մի այսպիսի վիճակը փոխել է նրա ոչ միայն բնաւորութիւնը, այլ եւ նրա հասարակական դրութիւնը: Սաւրեցի կինը ինքը տղամարդ է, երբ նրա ամուսինը տանը չէ: Նա Սալմաստայ միւս գիւղերի կնիկների նման փակուած կեանք չէ վարում: Նա աւելի աշխարհային մարդ է: Նրա վրայ է դրուած բոլոր հոգը, ընտանիքի բոլոր ծանրութիւնը, որովհետեւ տղամարդը տանը չէ: Նա մինչեւ անգամ մասնակցում է իրենց գիւղային հասարակութեան բոլոր գործերի մէջ, որպէս են՝ հարկերի բաշխումը, ջրի հերթով բաժանելը, վարը վարելը, ցանքը ցանելը,— մի խօսքով, լուծացնում է գիւղական տնտեսութեան բոլոր պահանջները: Երեւակայեցէք, մի այսպիսի կնոջ դրութիւնը, որ գերդաստանի մայր է, որ ապրում է Ասիայում, որի գործունէութիւնը ընտանեկան շրջանից դուրս կարող է հանդիպել հազարումէկ փորձութիւնների:

Սաւրայի գերեզմանատունը մինչեւ անգամ զուրկ է տղամարդերից: Նրանք մեծ մասամբ մեռնում են պանդխտութեան մէջ եւ թաղւում են օտար երկիրների հողի տակ:

(Շար.)

(*) Սալմաստը Պարսկաստանի Ատրպատականի կոչուած նահանգի գաւառներից մէկն է, գտնւում է Ուրմիոյ ծովակի արեւմտեան ափերի վրայ:

Զինովիեւ, Քամենեւ եւ ուրիշ

17 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունուար 17 թուականով․—

Լէնինկրատի գերագոյն ատեանը հաստատելով թէ գաղտնի հակայեղափոխական կեդրոն մը հիմնուած էր Մոսկուայի մէջ, որուն ղեկավարութեամբ կը գործէր Լէնինկրատի կեդրոնը, դատապարտեց գլխաւոր մեղսակիցները: Զինովիեւ դատապարտուեցաւ տասը տարի բանտարկութեան, Քամենեւ՝ հինգ տարուան, Եվտոքիմով, Պաքայեւ եւ ուրիշ երեք հոգի՝ ութ տարուան, եօթը հոգի՝ վեց տարուան, երեք հոգի՝ հինգ տարուան: Ամբաստանեալներուն թիւն էր 19:

⁂ Խորհրդային դատարանները սովորութիւն ունին իրենց վճիռները հիմնելու «խոստովանութեանց» վրայ, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է ստուգել: Այս անգամ ալ, ամբաստանեալներուն բերանը դրուած են այնպիսի խօսքեր, որոնք եթէ շինծու չեն, ուրեմն կ'ապացուցանեն թէ ոչինչ մարդիկ են համայնավար կուռքերէն եւ «հին պահակ»ներէն շատերը:

Ահաւասիկ հատ մը, իբրեւ նմոյշ: Ամբաստանեալներէն Եվտոքիմովն է որ կը խոստովանի՝․

— «Կուրացած՝ կուսակցութեան վարիչներուն դէմ մեր բռնած ատելավառ դիրքէն, մենք անտեսեցինք ինչ որ տեղի կ'ունենար քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ: Մենք չնշմարեցինք ընկերվարական կառուցման փառաւոր յաջողութիւնը: Զտեսանք մեր երկրին մէջ կատարուած պատմական բարեշրջումները որ իրենց ազդեցութիւնը կը գործէին միջազգային բանուորական շարժման վրայ: Մենք ուրախութիւն զգացինք տեսնելով պատահած դժուարութիւններն ու ձախողանքները եւ անոնց համար պատասխանատու նկատեցինք կուսակցութեան վարիչները: Մենք հակայեղափոխական դիրք բռնեցինք հաւաքական տնտեսութեանց հանդէպ (կոլխոզ): Մեր այդ ընթացքը բնաւ տարբերութիւն չունէր մենշեւիկներու եւ բանուոր դասակարգի թշնամիներուն բռնած դիրքէն: Մենք յիմար արկածախնդրութիւն մը համարեցինք գիւղացիները հաւաքական տնտեսութեանց մէջ մղելու քաղաքականութիւնը: Մենք արհեստական նկատեցինք ընկերվարացումը, որ բանուոր դասակարգը պիտի ըմբոստացնէր համայնավար կուսակցութեան դէմ: Մենք չարամիտ բանսարկութիւններ տարածեցինք Սթալինի դէմ: Մենք կը սպասէինք որ փլուզում մը պատահի: Մենք թունաւորեցինք մեր ընկերակիցներուն միտքերը: Երբ մեզ կ'ամբաստանեն ահաբեկչական գաղափարներու համար, ես կը յայտարարեմ բացարձակ․— Այո, մենք պէտք է կրենք անոնց պատասխանատուութիւնը․ որովհետեւ այն թոյնը որով մենք վարակեցինք մեր շրջապատը տասնեակ մը տարիներու ընթացքին, նպաստեց Կիրովի սպանութեան կատարման: Զինովիեւ յայտարարեց թէ մարդասպաններու, աւազակներու քով գտնուելու գաղափարը երկիւղ կ'ազդէ իրեն: Ես ալ կը վախնամ: Բայց ինչպէս ըսի արդէն, Զինովիեւ, Քամենեւ, ես եւ միւսները յանցաւոր ենք որ մասնաւոր ծրագրի մը համաձայն թունաւորեցինք մարդոց գիտակցութիւնը եւ այժմ պէտք է կրենք պատասխանատուութիւնը: Ես ուրախ եմ որ խոստովանեցայ եւ զղջացի»:

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Զինովիեւ ալ խոստովանած է իր մեղքերը՝ Կիրովի սպանութեան մէջ․․․

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Սթալին այս անգամ վրտանգաւոր համարած է մահապատիժ հրամայել, թէեւ երիտասարդ համայնավարները կը տրտնջան որ երկու չափ, երկու կշիռ կը գործածուի, գնդակահարելով երկրորդական յանցաւորներ եւ խնայելով բուն գլուխներուն:

Ի՞նչ պիտի ըլլան Իրաքի Ասորիները

Նորէն Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ եկած է Իրաքի Ասորիներուն խնդիրը: Այն յանձնախումբը որ քննութիւններ կը կատարէր զանոնք անգլիական Կույանա փոխադրելու համար, ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը: Եզրակացութիւնը շատ ալ նպաստաւոր չէ: Տասը հազար Ասորիներու փոխադրութեան համար անհրաժեշտ է 120,000 անգլ․ ոսկի: Այս գումարին վրայ պէտք է աւելցնել 168,000 տոլար, հողեր գնելու համար: Ո՞վ պիտի ճարէ այս դրամները: Իրաքի կառավարութիւնը կը մերժէ փոխադրութեան կամ տեղաւորման ծախք վճարել․ Ֆրանսա յանձն առած է Սուրիա փոխադրել 550 Ասորի – Քաղդէացիներ: Իսկ մնացեալ 35,000 Ասորինե՞րը: Իրաքի կառավարութիւնը մասնաւոր վայրերու մէջ համախմբած է այս դժբախտները, սպասելով Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումին: Անօթութիւնը, հիւանդութիւնը, յուսահատութիւնը կը կոտրեն պատմական ժողովուրդի մը մնացորդները:

Պետութիւնները իրենց պատեանին մէջ քաշուելով, ամէն հոգ ձգած են․․․ եկեղեցիներուն: Վերջերս նոր կոչ մը ուղղեց Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը, որպէսզի քրիստոնեաները ողորմին․․․

Հ․ Յ․ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

Հրազդան, Քրիստափոր *եւ* Աղբիւր – Սերոբ *միացեալ խումբերու ժողովը այս երկուշաբթի, ժամը* 8·30*ին*, 32 *Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանը:*

Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Ակումբին մէջ:

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

«ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէութեան դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, ընկեր Հայկի բնակարանը, 115 Route d'Orléans, *Քաշան:*

Դուառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (*Մարսէյլ*) *Վռամեան ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ», «Հրայր», «Կայծակ – Առաքել» եւ «Դայլ – Վահան» խումբերը 20 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին Ըմբիշդարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ․ Յ․ Դ․ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ․ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Մարսէյլի վրէժ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կ.ի ներկայացուցիչը:

«Նիկօլ-Դուման» *ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ.ի ներկայացուցիչը:*

«Ընկեր-Կարօ» *ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին, ընկեր Անդրանիկ Մուրատեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

«Վռամեան» *ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Պ. Հիւսեան: Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ «Աւօ» խումբի ընկերները:*

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը սկսած է իր դասախօսութեանց շարքը:

Ա․ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունուար 20ին ժամը 2.30ին, 120, Bld. de Bellevilleի սրահին մէջ:

Կը դասախօսէ՝ Պ. ԲԵՆՕ

Նիւթ՝ կովկասեան ճակատի կռիւները համաշխարհային պատերազմին *հետեւողութեամբ Զօր. Մասլովսկիի վերջին արժէքաւոր հրատարակութեան:*

Դասախօսութենէն վերջ՝ Թէյասեղան:

Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք

ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի համար դիմեցէք՝ ընկ. Sarkis Bilali*ի* 7, rue du Puy, Romans (Drôme).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.

Ընկեր Մուշեղ Մուրատեանէ իր նշանախօսութեան առթիւ 20 ֆր., ընկեր Յովհաննէս Լէյլէկեանէ իր ամուսնութեան առթիւ 100 ֆր. եւ իր կնքահայր Պ. Վահան Պայտագճեանէ 25 ֆր., Պորտոյի ընկերներէն ընկ. Հայկունի Թաշճեանի ամուսնութեան առթիւ՝ իր կնքահայր ընկ. Թորոս Հերոյեանէ 100 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 20 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը պարտադիր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պար տը լա փօսթի մէջ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բիւթանիայ Վերաշինաց Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պուլըվար տիւ կօմիէ, Պար տը կլօպի մէջ. Թիւ 37:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը 40-45 տարեկան տնական աշխատանքներու համար: Բնակութիւն, սնունդ եւ 100 ֆրանք ամսական աշխատավարձ: Դիմել Պ. ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆի, 22, Rue d'Alsace. Clichy (Seine)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ․ Ա․ ՀԱԲԷՇԵԱՆ — Գրեց՝ ԲՕԼԸՆՏ ՏԷՆՊԸԼ

Բնիկները իրենց ընկերոջ Հայաստանութեան վրայ կառչած, կը կապեն եւ դայն փողոցներէն քաշելով ոստիկանութեան կը յանձնեն: Հոն Հայաթ եղելութիւնը եղածին պէս կը բացատրէ, բայց երբ ոստիկանութիւնը Տէյվիսէն եւ Սթալպէրկէն կը պահանջէ որ կարդ մը կէտերը հաստատեն, անոնք կը պատասխանեն թէ խնդրէն որ եւ է տեղեկութիւն չունին եւ թէ ձոյլ ոսկիի կտորի մը գողցուած ըլլալը առաջին անգամն է որ կը լսեն: Հայաթ չէր կրնար ականջներուն հաւատալ․ յետոյ աստիճանաբար այն եզրակացութեան է եկեր որ ծուղակի մը մէջ ինկած է: Իր բաժնեկիցները Սպիտակ Արծիւի մեծ բաժինէն նախանձելով ուզեցին զայն մէջտեղէն վերցնել, որուն համար դիւրին եւ ապահով միջոցը այն էր որուն դիմեցին: Հայաթը դատարան կանչուեցաւ եւ անոր մասին գլխաւոր ամբաստանութիւնը կատարուեցաւ սպաննուած հինգ անձերու կողմէ: Այդ ատենները սպիտակամորթներէ կազմուած դատական ատեան մը կը սարսափէր սպիտակ մը վախել, սեւամորթ մը սպաննած ըլլալուն համար․ ուստի Ճէյմս Հայաթ դատապարտուեցաւ տասնըհինգ տարի բանտարկութեան: Բանտէն արձակուելէ յետոյ տեսաւ որ իր ընկերակիցները ամէնքն ալ իրենց բաժինները ծախած եւ այդ երկրէն մեկնած էին: Ճէյմս Հայաթ դրամ չունէր, սակայն իր նորէն սկսիլ եւ տեսնելով որ Աւստրալիոյ մէջ այլեւս պատեհութիւն չունի յաջողելու, որոշեց Միացեալ Նահանգները երթալ: Այդ միջոցին է որ առաջին անգամ Նաւապետ Նէլըրնին կը հանդիպի:

Նէլըրն աստղատանաւ մը ունէր որ Սիտնի նաւահանգիստը խարսխած էր: Նէլըրն անոր այդ նաւուն մէջ գործ մը տուաւ որ կարենայ այդպէսով Միացեալ Նահանգները երթալ: Նաւուն ճամբայ ելլելու գիշերը Ճէյմս Հայաթ նաւապետին կեանքը ազատեց: Նէլըրն քաղաքէն գինով վիճակի մէջ վերադարձին նաւ մտնելու ատեն ծովուն մէջ է ինկեր: Մութ գիշեր մըն էր, կ'անձրեւէր եւ փոթորիկ կար․ վայրկենաբար նաւապետը կը կորսուի: Նաւաստիները կ'աղաղակեն թէ անօգուտ է զայն փնտռելը, թէ գինով ըլլալուն պատճառով, մինչեւ հիմակ ծովին յատակը գացած ըլլալու է․ բայց Ճէյմս Հայաթ միշտ յուսալով որ փրկելու հաւանականութիւն մը կրնայ ըլլալ, ծովուն մէջ կը խոյս սուզուի եւ սարսափելի պայքարէ մը յետոյ կը յաջողի նաւապետը նաւուն մէջ առնել:

Յաջորդ օրը Նէլըրն կ'ըսէ Հայաթի, «երէկ գիշեր քու անձդ վտանգելով կեանքս փրկեցիր․ պատրաստ եմ որ եւ է ժամանակ փոխարէնը հատուցանել»: Ամերիկա հասնելէն անմիջապէս յետոյ, Հայաթ կը հանդիպի Լիլա Լօնկ անունով անձի մը որ իրեն գործ մը կուտայ: Լօնկ որ մեծահարուստ մէկն էր տեսնելով նոր պաշտօնեային գործելու արտակարգ կարողութիւնը երկու տարուան ընթացքին, իր միակ աղջիկը անոր կնութեան կուտայ:

Օգնական - ոստիկանապետը լռեց եւ խօսքը երիտասարդ Սթէֆընին ուղղելով ըսաւ․

— Հօրդ պատմութեան մնացեալ մասը գիտէք, այնպէս որ Սըր Ճօնին պատմածները չպիտի կրկնեմ, միայն պիտի ըսեմ թէ այնպէս համոզուած եմ որ տասնըհինգ տարուան բանտարկութիւնը այնպէս ազդած է իր մտքին վրայ որ ձեր մօրմէն բաժնուելէն յետոյ,— որ շատ կը սիրէր — հաւասարակշռութիւնը բոլորովին կորսնցուց եւ միայն դրամ շահելու մասին մտածեց Անգլիա գալու եւ իր դժբախտութեան պատճառ եղողներուն վրէժը լուծելու համար: Հայաթ իր հինգ ընկերակիցներու երեքէն սոսկալի տառապեցաւ, ու անոնց մեղաւորութիւնը ընդունելով համարձակ այդ հինգ ոճիրներուն համար չեմ կրնար չցաւիլ: Այսպէս վայրի նկարագիր, նոյնիսկ Սքօթլէնտ Եարտի մէջ չեմ հանդիպած:

(Շար․)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 20 Janvier 1935

ԺԲ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2708 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՅՍԻՆ ԵՐԿՈՒ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

= o-o =

Խոստովանութիւն մը,— Սխալեցա՜նք:

Երէկուան «Երկու Խօսք»ը հրատարակուած ատեն, չէինք տեսեր Փարիզի ռամկավար օրկանին յունուար 18ի թիւը:

Եթէ ժամանակին տեսած եւ կարդացած ըլլայինք Պ. Հրաչ Երուանդի անճոռնի ելոյթը՝ այդ համարին մէջ, այլ եւս աւելորդ պիտի համարէինք զբաղիլ յունուար 13ի բանախօսութեամբ:

Այո, սխալեցանք, աւելորդ պատիւ մը ըրած ըլլալով տմարդի «կաֆ»երու այդ մաղձոտ եւ երկչոտ վարպետին, որ ինքն իրեն թոյլ տուած է գարշելի տողեր ստորագրել Դաշնակցութեան եւ այս թերթին դէմ, աշխատակցի մը դիտողութեան պատասխանելու պատրուակով:

Այս առթիւ, քսու զուարճալիք մըն ալ սահեցուցած է: Կարդացէք իր բառերով.—

«···Եւ ամէն օր հեռուէն ու կռնակէն առիւծի մռնչիւններ արձակող այդ թերթը անսահմա՜ն ազատութեան այս երկրին մէջ կուսակցութեան զինանշանը իր սիւնակներէն վտարելու քաջութեա՜ն եւ հերոսութեան ապացոյցը հայթայթեց »···

«Յառաջ»ի գոյութեան ընթացքին, յաճախ պատահած է որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը չերեւայ կամքէ անկախ պատճառներով: Այսօր վերահաստատուած է նոյն դիրքով, ապացուցանելու համար թէ բան մը չէ փոխուած ոչ երէկ, ոչ ալ այսօր:

Այս առթիւ, չենք սպասեր որ Հրաչ Երուանդներն ալ քաջութիւնն ունենան վերահաստատելու իրենց Եգիպտոսի պաշտօնաթերթին ճակատը,— «Օրկան ռամկավար – ազատական կուսակցութեան», որ անհետացած է երկու տարիէ ի վեր ···

Այս միջանկեալ բացատրութենէն յետոյ, ստիպուած ենք լրացնել մեր ըսելիքը, քանի որ սկսած եղանք:

Եւ մեր ըսելիքը պիտի ըլլայ ոչ թէ բանախօսութեան մասին, *այլ անոր* առթիւ:

Մեր աշխատակիցներէն անոնք որ ախորժակ ունին, կրնան զբաղիլ մնացեալով:

Առնուազն հինգ հարիւր հոգի ունկնդրած են յունուար 13ի բանախօսութեան: Անոնք որ առիթ ունեցած են կարդալու երկու թերթերը, լուրջ պակասներ կը տեսնեն բացասական երեւոյթներու նկարագրութեան մէջ:

Անոնք երէկուան պէս կը յիշեն բանախօսին շատ աւելի արտայայտիչ բառերն ու բացատրութիւնները (ժխտական), սպասելով որ «ուխտաւոր»ը քաջութիւնն ունենայ տէր դառնալու իր արտասանած խօսքերուն եւ գաղափարներուն, խոստացուած յօդուածաշարքին մէջ:

×

Ի՞նչ կ'ուզէինք ըսել, այս բանախօսութեան առթիւ:

Երեւան հանել կեղծիք մը, որ կը շարունակուի 1921էն ի վեր, առաջնորդութեամբ ռամկավար – ազատական վարիչներու:

Թիֆլիսի «Մարտակոչ»ը (այժմ «Պրոլետար») տարիներ առաջ սքանչելի առածով մը բանաձեւած էր ռամկավարներու դիրքը՝ Խ. Հայաստանի հանդէպ.— «Ջուաղեղի սիրոյն տապակի կոթը կը համբուրեն»:

Իսկապէս, այդ եղաւ այս խմբակցութեան վարիչներուն քաղաքականութիւնը, այն օրէն որ ի դերեւ ելան Հանրապետութիւնը վերահաստատելու կամ Հայկական Դատը լուծելու յոյսերը:

Իրենք այս քաղաքականութիւնը կը կոչեն իրատես: Կրնայ ըլլալ: Տեսակէտի խնդիր:

Բայց իրատեսութիւնը երկսայրի սուր մըն է: Եթէ գործածել չգիտնաս, կը կտրէ ձեռքդ: Անճանաչելի կը դարձնէ դէմքդ:

Տասը տարիէ ի վեր, այդ արդահատելի վիճակն է որ կը պարզեն ռամկավար դպիրներն ու ժամկոչները:

Անոնք Հայաստանի լոյսին մէկ երեսը կը տեսնեն, միւսը գիտակցաբար կը պահեն:

Իրենց գործին եկած լոյսը կ'արծարծեն ու կը բոցավառեն, տեղի – անտեղի, մնացեալը յամառօրէն կը պահեն գրուանի տակ, պարզապէս կուսակցական մոլեռանդութեամբ եւ նենգութեամբ ի հեճուկս Դաշնակցութեան:

Այս գիծը այնքան ազդած է հանրային կարծիքին վրայ որ, երբ յունուար 13ի բանախօսութեան առաջին ունկնդիրները տեսանք, բոլորը մէկ արտայայտիչ խօսք ունէին.

—«Դաշնակցականի ճառ էր որ խօսեցաւ. չիտակը շատ զարմացանք ···»:

Ճակատագրուա՞ծ է որ տարիներ պիտի անցնին, որպէսզի ռամկավար գործիչ մը կամ թերթ մը բարեհաճի բաց խօսիլ Հայաստանի ոչ միայն առաւելութեանց, այլ եւ անպարտկելի թերութեանց եւ ահաւոր չարիքներու մասին:

Երբ դաշնակցական մամուլը կ'ազդարարէր թէ գիւղացին սնոթութեան մատնուած է, թէ հազարաւոր անասուններ կը մորթուին եւ գործիքներ կը փճացուին իբրեւ կրաւորական բողոք հաւաքական տնտեսութեանց դէմ, ռամկավար գործիչն ու գրիչը արբազան պատերազմ կը հրատարակէին Դաշնակցութեան դէմ:

Հարկ եղաւ որ ուխտաւոր մը երթայ Երեւան եւ Էջմիածին, հաստատելու համար թէ «կոլխոզացումը ամենախիստ բռնութիւնով կիրարկուած է մեր երկրին մէջ, մինչդեռ ամենաթեթեւ միջոցներ պիտի բաւէին»:

Երբ, երկու տարի առաջ, փախստականներու ցանկերն ու լուսանկարները կը հրատարակէինք, այսօրուան ուխտաւորը հրապարակաւ եւ թերթի միջոցաւ կը հարցնէր թէ անօթութենէ մեռնողներու լուսանկարներն ալ կրնա՞նք հրատարակել:

Իսկ այսօր ··· Նորէն կարդացէք ճառը եւ հարցուցէք ունկնդիրներուն, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ՆՊԱՍՏԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ՞

Երէկ Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.—

Պ. Տիրան Թէքէեան կիսապաշտօնական աղբիւրէ կ'իմանայ թէ արտաքին գործերու նախարարը, համախորհուրդ աշխատանքի նախարարին հետ, հրահանգ տուած է Մարսէյլի (Պ. տիւ Բօն) նահանգապետին՝ շարունակել հայ բանուորներուն գործազրկութեան նպաստը, իբրեւ ֆրանսացի բանուորներ:

ԻՆՉՊԷՍ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ԶԻՆՈՎԻԵՒ, ՔԱՄԵՆԵՒ ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

= o-o =

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԵՒ ԱՔՍՈՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԽՍՏՈՒԹԵԱՄԲ

Երէկ հաղորդած էինք Զինովիեւի, Քամենեւի եւ ուրիշ 17 ամբաստանեալներու դատապարտութիւնը, իբրեւ մեղսակից «հակայեղափոխական ահաբեկչական գաղտնի դաւադրութեան»:

Նոր լուրերու համաձայն, թէեւ բոլորն ալ բանտարկութեան դատապարտուած են, բայց իրենց գոյքերը պիտի գրաւուին: Առաջին անգամ է որ Գերագոյն Ատեանի մասնաւոր դատարանը մահապատիժէն տարբեր վճիռներ կուտայ: Այս մեղմութեան պատճառը այն է որ ամբաստանեալները կուսակցութեան «հին պահակ»ներէն են, հետեւաբար առանձնաշնորհեալ: Անցեալ դեկտեմբերին դատուած 116 ամբաստանեալներն ալ ուղղակի կապ չունէին Կիրովի սպանութեան հետ, սակայն բոլորն ալ գնդակահարուեցան. մինչդեռ ահաբեկիչը, Նիկոլայեւ, կը պնդէր թէ սպանութեան պատճառը անհատական է եւ թէ մեղսակիցներ չունի:

Համաձայն խորհրդային պատժական օրինագրքին, բոլոր դատապարտեալները պիտի ենթարկուին տաժանակիր աշխատանքի:

Յունուար 17ին, խորհրդային իշխանութիւնը հաղորդեց թէ 47 հոգի աքսորուած են դէպի հեռաւոր շրջաններ, իբրեւ մեղսակիցներ Զինովիեւի ընդդիմադիր խմբակին: Բոլորն ալ տաժանակիր աշխատանք պիտի կատարեն: Այս դատավարութեան առթիւ, բազմաթիւ խորհրդային պաշտօնեաներ, փրոֆէսէօրներ եւ ուսուցիչներ պաշտօնանկ եղած եւ կուսակցութենէն վտարուած են, իբրեւ « արատաւորուած Զինովիեւի եւ Թրոցքիի գաղափարներով »: Շատեր Չեկայի ատեաններուն յանձնուած են, դատուելու համար:

Միեւնոյն ատեն անխնայ կը շարունակուի կուսակցութեան մաքրագործումը: Ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին Մոսկուայէն, Լէնինկրատէն, Մինսքէն, Քիեւէն, Խարքովէն, Քուրսքէն եւ ուրիշ վայրերէ: Այս բոլորը սկզբնաւորութիւնն են նոր հաւատաքննութեան մը: Այս պարագան ուշագրաւ է մանաւանդ անոր համար որ Լէնինի մահէն յետոյ , կուսակցութեան ամէնէն կատարեալ մաքրագործումը դեռ նոր վերջացաւ – քանի մը ամիս առաջ, տեւելով աւելի քան մէկ տարի: Այս մաքրագործման ատեն իւրաքանչիւր համայնավար խիստ քննութեան ենթարկուեցաւ, ստուգելու համար իր տեսակէտներուն ուղղափառութիւնը եւ իր հաւատարմութիւնը Սթալինի հանդէպ: Այս առթիւ անդամներուն իբր մէկ հինգերորդը վտարուեցաւ եւ կուսակցութիւնը «մաքրուած եւ ամբողջովին Սթալինեան » հռչակուեցաւ:

Արդ, խորհրդային մամուլը այժմ կը խոստովանի թէ շատ մը անդամներ յաջողած էին խաբել քննիչները եւ գաղտնապէս կը գործէին Սթալինի դէմ, առաջնորդութեամբ Զինովիեւի, որ «հերետիկոսութեան կոյանոց» մը ստեղծած էր:

Քանի մը տեղեկութիւններ՝ դատապարտեալներու մասին

»»»· ·«««

Յունուար 17ի բոլոր դատապարտեալները կուսակցական էին եւ շատերը կարեւոր պաշտօններ վարած: Պաքայեւ նախապէս եղած է նախագահ Լէնինկրատի Չեկային եւ արժանացած՝ պաշտօնական գնահատութեան, իբրեւ «պատուակալ չէկիստ»: Զինովիեւ յեղափոխութեան ամէնէն կարեւոր դէմքերէն մէկը եղած է: Մինչեւ 1926 նախագահն էր Լէնինկրատի սովետին, անդամ՝ քաղաքական բիւրոյին և նախագահը՝ Գ. Միջազգայինի (Կոմինտէրն) : Նախագահած է նաեւ Բագուի արեւելեան հռչակաւոր համագումարին, որուն մասնակցեցան Էնվէր եւ Նուրի փաշաները, ուրիշ պէյեր, հոճաներ եւ մօլլաներ: Ատեն մը իր ազդեցութիւնը ամենազօր էր Լէնինկրատի մէջ, որ իր աւատական կալուածը կը համարուէր: Այդ հին մայրաքաղաքին մէջ էր որ, իր առաջնորդութեամբ զարգացաւ ընդդիմադիր հոսանքը՝ ընդդէմ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին, այսինքն Սթալինի քաղաքականութեան: Լէնինկրատի ընդդիմադիր խմբակը բացէ իբաց մէջտեղ ելաւ կուսակցութեան 14րդ համագումարին մէջ, 1925ին, ներկայանալով իբրեւ կազմակերպուած խմբակցութիւն մը որ ունէր 65 անդամներ, սերտօրէն համախմբուած Զինովիեւի շուրջը: Ան կը մեղադրէր թէ կուսակցութիւնը չի տեսներ վտանգը՝ «գիւղերու կուլակին », կը պահանջէր ժողովրդավար կարգ ու սարք հաստատել կուսակցութեան մէջ, ընդունիլ քննադատութեան ազատութիւնը եւ հաւասարութիւն՝ բոլոր ասպարէզներուն մէջ, անկարելի կը գտնէր ընկերվարութիւն կառուցանել միակ երկրի մը մէջ եւայլն: Շատերու կարծիքով, իրականին մէջ անձնական պայքար մըն էր որ կը մղուէր իշխանութեան համար, եւ Քամենեւ միշտ կը խոստովանէր թէ « ընկեր Սթալին այն մարդը չէ որ կարենայ իբրեւ համախմբման կէտ ծառայել կուսակցութեան բոլոր ուժերուն համար»:

14րդ համագումարէն յետոյ, Զինովիեւ եւ Քամենեւ միացուցին իրենց ճիգերը, հակասթալինեան զանգուած մը կազմելու համար: Զինովիեւ Քաղաքական բիւրոյէն վտարուեցաւ 1926ին, եւ, 1927 նոյեմբերին, յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ փողոցներու մէջ կազմակերպուած ցոյցերէն յետոյ, վտարուեցաւ կուսակցութենէն: 1928ին խոստովանեցաւ իր սխալները եւ վերահաստատուեցաւ: Սակայն 1932ին նորէն բռնուեցաւ «հակայեղափոխական» գործի մը մէջ (Ռիութինի խմբակ), եւ նորէն վտարուելով Սիպերիա քշուեցաւ: 1933 մայիսին նոր եւ աւելի խայտառակ մեղայագիր մը գրեց եւ արտօնուեցաւ Մոսկուա վերադառնալու ուր վերջերս կը վարէր *Բոլշեւիկ* հանդէսին խմբագրութիւնը:

Գալով իր հաւատարիմ բարեկամին՝ Քամենեւի, ան ալ յայտնի վարիչ մը եղած է: Մինչեւ 1926 նախագահն էր Մոսկուայի սովետին, յետոյ նշանակուեցաւ առեւտրական գործավար եւ վերջապէս Հռոմի դեսպան: 1926էն իվեր Զինովիեւի եւ Թրոցքիի հետ մաս կը կազմէր հակասթալինեան երրորդութեան: 1927ին վտարուեցաւ կուսակցութենէն, եւ Զինովիեւի հետ բռնուեցաւ միեւնոյն յանցանքներուն մէջ, միեւնոյն մեղայագիրները ներկայացնելով: Վերջերս կը վարէր «Ակադեմիա» հրատարակչական տունը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐՔԱՅԻՆ ՕՐԸ

= o =

«Օր» մը եւս, որ կը ծաղկի ու կը ծաւալի:

« Օր » մը՝ բոլորովին տարբեր միւսներէն: Ոչ քաղաքական, ոչ կուսակցական, ոչ ալ հայրենակցական կամ արհեստակցական:

Սիրուն, սիրո՜ւն եւ մանկական:

Մանուկներու օ՜րը···

Երկու շաբաթ ի վեր, նկարագրութիւններ կ'երեւան « Յառաջ »ի մէջ, գիր ու ցան, աւելի կամ պակաս մանրամասն:

Աչքէ կ'անցընեմ երկու շաբթուան թիւ, եւ աչքիս կը զարնեն մինչեւ հիմա հրատարակուած նկարագրութիւնները:

«Մանուկներու Օր»ը տօնուած է, մինչեւ հիմա.—

1. Լիոնի մէջ, դեկտեմբեր 31ին:
2. Ռոմանի մէջ, յունուար 6ին:
3. «Ոսկորի Քէմփ»ին մէջ (Մարսէյլ):
4. Սէնթ - Էթիէնի մէջ:
5. Ալֆորվիլի մէջ (Փարիզ):
6. Կարտանի մէջ (Մարսէյլ):

Ներողութիւն, եթէ մոռացումներ պատահած են:

Մեծագոյն մասին մէջ, Կ. Խաչն է որ կը փայլի, իբրեւ ուղղակի կամ անուղղակի կազմակերպիչ:

Յառաջիկայ կիրակի ալ, 27 յունուար, նոյն հաստատութեան Շրջ. վարչութիւնը պիտի ներկայացնէ իր «Մանուկներու Օր»ը, որուն առաջինը այնքան մեծ յաջողութիւն գտաւ անցեալ տարի:

Որքան գիտեմ, դեռ ուրիշներ ալ ծրագրուած են:

Ուրեմն, շարժումը արմատ բռնած է եւ «կը քալէ », հակառակ օրուան տագնապին եւ ուրիշ ակներեւ դժուարութեանց:

Պէտք ուզէի որ, յառաջիկային համար, ազդանշանը տրուէր ամիսներ առաջ, եւ թուական մը որոշուէր, որպէսզի կարելի ըլլար միեւնոյն ատեն տօնել այս գեղեցիկ աւանդութիւնը:

Միեւնոյն ատեն, եւ ամէն տեղ: Եւ տարուէ տարի աւելի խնամքով կազմակերպուած:

Ոչ մէկ թշուառութիւն կամ երանութիւն կրնայ բաղդատուիլ մանուկի մը թշուառութեան կամ երանութեան հետ:

Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, ուր շատերուն համար աղտոտ պանդոկի մը պաղպաղուր սենեակը բռնած է հայրենի երդիքին եւ թոնիրին տեղը, ուր շատերը բարի մամիկի մը օրհնութենէն անգամ զրկուած են:

Ուրիշ հարցերու մասին ի՜նչ ալ մտածէք, չափազանց փոքրոգի եղած պիտի ըլլաք, եթէ ձեր վէճերը փոխադրէք նաեւ այս նակատին վրայ:

Ո՛ւժ տուէք, անվերապահ սրտակցութեամբ ո՛ւժ տուէք այս շարժումին:

Թող տարուէ տարի կրկնապատիկ աւելի մանուկներ ուրախանան ամէն տեղ, թող 25 — 30ը բարձրանայ 60—70ի, հարիւրը՝ երկու հարիւրի. 250ը 500ի:

Բոլորդ բարեւի՝ երբ «մանուկ - արքան » է ազդանշանը, Հայկակներով եւ Հայկուհիներով:

ՎԱՀԷ

Աշխատանքի նախարարին օրինագիծը գործազրկութեան մասին

=o·o=

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆՈՐ ՓՈՐՁԸ – ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր պիտի քննէ աշխատանքի նախարարին օրինագիծը՝ գործազրկութեան մասին: Այս առթիւ պիտի լուծին բազմաթիւ հարցապնդումներ: Նախարարին օրինագիծը կ'առաջարկէ արգիլել յաւելուածական աշխատանքը՝ ճարտարարուեստական եւ առեւտրական հաստատութեանց մէջ: Ուրիշ միջոցներ ալ նախատեսուած են, աշխատանք ճարելու համար կարելի եղածին չափ շատ բանուորներու:

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա զնահատելի արդիւնքներ ձեռք բերած է անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր, 1. շաբաթական աշխատանքը վերածելով 40 ժամուան, առանց վճարումի յաւելման. 2. Արգիլելով յաւելուածական ժամերը եւ սահմանափակելով կիներու աշխատանքը: Կը հաւաստեն թէ մէկ ամսէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ 161,000 անգործներու աշխատանք ճարուած է, շնորհիւ այս կարգադրութեանց: Այս տեղեկագիրը հրատարակուած է յունուար 15ին: Գործազուրկներու թիւը, որ 1,132,257 էր 1933 դեկտեմբերին, 170,550 պակսած է 1934 դեկտեմբերին:

Թուրքիոյ-Պուլկար յարաբերութիւնը միշտ պղտոր

Սօֆիայի «Քամպանա» թերթը կը գրէ.—

Մէկ բառով կրնանք բնորոշել այն սուրին յարձակումը զոր ի գործ կը դնէ Թուրք մամուլը՝ Պուլկարիոյ դէմ: Այս յարձակումը վերջերս աւելի սաստկացաւ: Անգամ մը եւս Թուրք մամուլը ցոյց կուտայ իր իսկական արեւելեան էութիւնը, եւ առիթ կուտայ մեզի կրկնելու մեր այն մտածումը թէ՝ «տէքոռ»ներու եւ հագուստի փոփոխումով կարելի չէ ըլլար ազգի մը մտայնութիւնը փոխել, որ, կատարեալ թրքացման իր ձգտումին մէջ, մոռցած է նրբութիւնն ու ազնուականութիւնը՝ երբեմնի արաբական մշակոյթին:

Այս մտածումները կ'արտայայտենք ոչ թէ մենք մեզ հանդարտեցնելու համար, այլ՝ որպէսզի կատարելապէս ըմբռնենք թէ որոնցմէ կուգայ այս փողոցային ու սուր յարձակումը, որ իր չա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՍԻՊԻԼԷՆ

Երբ ես պզտիկ աղջիկ մըն էի, մեր տանը մէջ կը խօսէին Սիպիլի մասին: Ես չէի հասկնար թէ ի՛նչ կ'ըսէին անոր վրայ, եւ թէ որքան մեծ կը հոսէր ու խօսք կ'երթեւեկէր հօրս եւ անոր միջեւ, լեզուական ծանօթ վիճաբանութիւններու առիթով:

Բայց գիտէի թէ ան էր որ կուգար մեր մօտի Պէյլէրին պարտէզը նստելու, աւազանին մօտ, աքասիայի ծառին տակ, իր փոքրիկ աղջկան հետ, որուն անունը Ատրինէ էր:

Այդ պարտէզին մէջ շատ որոշ կերպով աչքիս առջեւն է այդ փոքրիկ աղջկան դառնալը ան մարմարէ աւազանին շուրջ, ուր իմ մանկութեանս հետ ապրած երկու մարմարէ առիւծներ կային, որոնց բերաններէն ջուր կը վազէր, երբ տօն մը ըլլար:

Այդ աւազանին շուրջ դարձող ուրիշ փոքրիկ աղջիկներ ալ կային, բայց ես Սիպիլին աղջիկը կը յիշեմ միայն, որովհետեւ ան փայլուն ապակիներով ակնոց մը կը դնէր, ոսկիէ թելերով ականջներուն ետեւ հաստատուած: Եւ ես շատ զօրաւոր կերպով մը կը նախանձէի իրեն՝ այդ ակնոցին համար:

Ինծի այնպէս կը թուէր թէ այդ փայլուն ապակիներով եւ ոսկիով շրջապատուած ակնոցը անոր դէմքին վրայ գահակալ՝ զայն կը զատէր, կը բարձրացնէր մեզ բոլորէս, եւ թէ անոր մէջէն ան աշխարհը շատ բարձրէն կը տեսնէր, եւ կը խնդրէնայի երբ կը խորհէի որ թերեւս ալ կրնար անոնցմով թռչիլ···

Որոշեցի ես ալ ակնոցի մը տէր դառնալ: Ծնողքիս առջեւ աչքերս փոքրացուցի, գոցեցի, խոշոր խոշոր բացի, տարօրինակ նայուածքներ առի, լացի ու աղաչեցի, բայց օգուտ չըրաւ: Ես մնացի իմ սեփական աչքերովս այս աշխարհին վրայ: Իսկ Ատրինէն իր ակնոցով կը թռչէր ճերմակ մարմարէ աւազանին շուրջ, յանկարծ օդին մէջ խոյանալու սպառնալիքով մը···

Ան ատեն, երբ Սիպիլը կը տեսնէի նստած աւազանին մօտի աքասիային տակ, շրջապատուած, եւ ճառագայթող ժպիտով մը, կը խորհէի թէ անիկա անսովոր պարիկ մըն էր, որ իր աղջկան այդպէս թռչեցնող ակնոց մը տուած էր···:

×

Անցան քանի մը տարիներ: Կարդալ սորվեցայ եւ ինկայ գիրքերուն մէջ: Պատկերազարդ բարակ հաւաքածոներուն վերջ, ձեռքս ինկաւ աւելի հասուն եւ դժուարը, ուր հանդիպեցայ Սիպիլ ստորագրութիւններուն, «Դարավերջիկ Հիւանդը», «Ժամեակները»···

Կրնամ ըսել թէ այդ բանաստեղծութիւնները իմ առաջին գրական յուզումներս եղած են: Հեծած անոնց ռիթմին եւ գեղեցիկ հայերէնին վրայ, գոց սորված, բարձրաձայն կ'արտասանէի պտտելով մեր պարտէզին խոշոր չոր չոճիներուն տակ:

Եւ անոնց շուրջ եղած մասնաւոր, քիչ մը հիւանդագին մթնոլորտը եւ յատուկ զգայնութիւնը, սուր արահետներ բացին իմ տղայ զգացողութեանս մէջ···

×

Դարձեալ տարիներ անցան: Ես դարձայ վարժարանէն նոր շրջանաւարտ եղած մեծ օրիորդ մը, կեանքին վրայ՝ անչափելի եւ անհասանելի յոյսերով ծանրաբեռն:

Սահմանադրութեան խելայեղ շրջանին էր, ուր ամէն մարդ իր անձը բազմապատկած, շուարած էր թէ ո՞ւր նետուի աւելի լաւ իր ոգեւորութիւնը պոռթկացնելու համար:

Առաքելական ոգիով օժտուած ընկերուհիի մը կողքին, ես ալ նետուեցայ հանրային գործունէութեան գիրկը: Շատ չէի գիտեր թէ ի՛նչ պիտի ընէի, բայց խնդիրը մանաւանդ շարժիլն էր, երթալ, գալ, ըլլալ վերջապէս···

Ի մէջ այլոց, հիմնեցինք «Աշխատանքի Տունը»: Բայց անգամ մը որ հիմնուեցաւ, եւ երազը դարձաւ իրականութիւն, իմ տկարութիւնս հոն երեւան եկաւ, երբ ես մնացի երազին վրայ···

Այդպէս էր, որ ժողովի մը մէջ, ուր շատ մը նոր տիկիններ հրաւիրուած էին, եւ ուր բոլորը շատ լուրջ եւ հասկցող, կը վիճէին բերուելիք կարի մեքենաներու, գործուելիք ձեռագործներու եւ կարուելիք հագուստներու մասին, ես, նստած աթոռիս մէջ ետեւէ խորամանկելով եւ տարածուելով, միտքս պղտոր եւ աչքերս առաստաղին, առած էի ժողովականի անսովոր եւ երազէ գինով ճակի մը երեւոյթը...

Յանկարծ սթափեցայ, վրաս գամուած երկու աչքերէ: Գիրուկ կին մըն էր, խստացած սեւ աչքերով, որ կը նայէր ինծի եւ զարմանքով անունս կը հարցնէր քովինին:

Կը պատրաստուէի աթոռին մէջ շտկուիլ եւ ժողովին փախած թելը բռնել ջանալ, երբ տեսայ որ այդ կինը, խստութենէն յանկարծ ոգեւորութեան մէջ ինկած, թողած ժողովին հարցերը, դէպի ինծի կուգար, կ'առնէր գլուխս իր թեւերուն մէջ ու կը համբուրէր, կրկնելով շարունակ·

— «Ես Սիպիլն եմ, ակնոցով Ատրինէին մայրիկը, ճանչցա՞ր զիս···»:

×

Պէյլէրին պարտէզին մանկութեան ան օրերէս ի վեր չէի տեսած Սիպիլը: Քարէ առիւծներէն, եւ փայլփլուն ապակիներով ակնոցներէն ի վեր շատ բաներ փոխեր, եւ նորեր չինուեր էին անոր եւ իմ մէջս: Ան վարպետս էր հիմա, եւ ես իր աշակերտուհին:

Եւ այդպէս է որ քանի մը տարիներ ետք յետոյ, երբ առաջին գիրքս հրատարակուեցաւ, երկիւղով եւ հետաքրքրութեամբ օրինակ մը ղրկեցի Սիպիլին:

Յետոյ այլեւս, Դրնալը կ'ըղձի ան սիրելի կարմիր հողին եւ կապոյտ Մարմարայինեզերքին էր որ տեսայ Սիպիլը: Գիրքս սիրած էր, եւ կ'ըսէր·

— «Կը նախանձիմ քեզի որ կը գրես դարու մը մէջ ուր ազատօրէն կրնաս քու խաղ երգել: Ես ստիպուեցայ միշտ ուրիշին ցաւերը լալ, որոնք անշուշտ իմ ցաւերս էին դարձեալ, բայց որքան քօղարկուած···»

×

Անկէ յետոյ իր բարեկամութիւնը ուզեց շնորհել ինծի Սիպիլը: Կը սիրէի երթալ Դրնալի իր տունը, ուր կար նաեւ իր Հրանդը, եւ իր Էմման···

Տարօրինակ, խանդավառութեամբ եւ իմացականութեամբ լեցուն աչքեր ունէր, եւ կը զարմանայի երբ այդ աչքերով յաճախ կը խօսէր ծերութեան եւ մահուան վրայ: Ինծի այնպէս կը թուէր թէ այդ աչքերով չէր կարելի մեռնիլ···

Եւ կը կրկնէի իրեն — «Կիները եւ բանաստեղծները տարիք չունին: Դուք թէ՛ կին, թէ՛ բանաստեղծ, ոչ կրնաք ծերանալ, ոչ ալ մեռնիլ···»

Կը խանդավառուէր կեանքի միւս ափին առջեւ իսկ, ու կը ժպտէր, համոզուած ըլլալու պատրանքը տալ ուզելով ինծի եւ ինքզինքին···

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

«ԱԼԱԹՈՒՐՔԱ» ԵՐԳԵՐԸ

Անցեալները, շաբաթ երեկոյ մը, ընտանիքի մը հետ գացինք բարեկամի մը տունը:

Ելեկտրական լոյսը կտրուած էր կեդրոնին ու սենեակին մէջ, սեղանին վրայ կը պլպլար մոմ մը միայն:

Ուրիշ ընտանիքներ ալ հիւր եկան, վայելելու համար մութը:

Ամբողջ խօսակցութիւնները դարձան լոյսի եւ խաւարի շուրջ:

Յիշեցինք հին օրերը, երբ ճրագի մը կամ մոմի մը լոյսով «քէրէֆ» կը բանէին աղջիկները, կամ լամբարով մը երեկոյթներ կը սարքէին, շողշողուն տեսակէն:

Փարիզահայերուն աչքը կուրս է լոյսով: Հաճելի եկաւ այս կիսամութը: Աւելի հաճելի ընելու համար զայն՝ առաջարկուեցաւ գրամոֆոնը լարել եւ ունկնդրել քանի մը երգ:

Տանտէրը անմիջապէս ընդառաջ երթալով յայտնուած փափաքին, մեզի հրամցուց Շահմուրատեանի երգած «Արօր տատրակ»ը եւ «Անտունի»ն:

Ելեկտրականութիւնը կ'ուշանար գալ: Առիթէն օգտուելով լսեցինք նաեւ «Սուրբ Սուրբ»ը եւ «Քրիստոս պատարագեալ»ը:

Շատ խորհրդաւոր ու տպաւորիչ էր մտիկ ընել այդ կիսալոյսին մէջ, մեր ժողովրդական ու եկեղեցական երգերը:

Ներկաներէն բարեկամ մը փափաք յայտնեց լսել նաեւ քանի մը թրքական երգապնակներ (տիսք), որոնց մէջ կ'երգէին «պայան»ներ քիչ մը եւրոպականացած ձեւով: Եւրոպականին հետ պատուաստուած «ալաթուրքա» մը:

Ներկաներէն բարեկամ մը խօսքը իր քովը նստողին ուղղելով ըսաւ·

— Կ'ախորժի՞ք թրքական երգերէն:

— Շիտակը ըսելով զանոնք փնտռող մը չեմ: Ու եթէ երբեմն կ'ախորժիմ, պատճառը այն է որ ի տղայ տիոց այդ երգերը մտած են մեր մէջ, կամայ ակամայ: Անոնցմէ քանի մը հատ ծննդավայրի յիշատակներ կ'արթնցնեն մեր մէջ: Երաժշտական տեսակէտով անարժէք են անոնք, իսկ անոնց յառաջ բերած տպաւորութիւնը հեռու ըլլալով մեզի պարգեւելէ բարձրագոյն յուզումներ, աւելի մեղկացուցիչ ու երբեմն նոյն իսկ գռեհիկ են···

Բարեբախտաբար ներկաները համաձայն էին իրարու, հակառակ բոլորն ալ Հայեր ըլլալուն:

Այդ առթիւ յիշուեցան թրքական երգերէն հատուածներ, որոնց մէջ մէկ տողը Զինաստան կը գտնուի, իսկ միւս տողը Պաղտատ: Եւ կամ մէկ տողը օդին մէջն է ու միւս տողը Եգիպտոսի մէջ.

— Կէօքտէ եըլտըզ սըրա սըրա.
Ահմէտ ֆաչտը Մըսըրա:

Ահաւասիկ ուրիշ օրինակ մը·

— Փէշկիր ալտըմ տէրէկտէն,
Պիր խար սէվտիմ եիւրէկտէն:

Ահաւասիկ զմայլելի՛ երկտող մը·

—Մէյխանէլին շիշէլերի փարլըխօր,
Տօֆըօր կէյմիշ խարէլերի պաղըր - խօր:

Գանձատունէն գոհար մը եւս·

—Մինի, մինի, մաշալլահ,
Քավուշուրուղ ինշալլահ:

Ահա մի ուրիշը·

— Թէլէկրաֆըն թէլլէրի,
Փամպուկ կիպի էլլէրի:

Ցեղերգու տաղ մըն ալ·

— Պահճէլէրտէ մորմենի,
Սէն ուրում, պու էրմէնի···

Դեռ կայ, շատ կայ, մտիկ ըրէք·

—Նանէ սուեու, նանէ շէքէր,
Պէնիմ եանըմ սէնի չէքէր··

Առատ է, անսպառ մարգրիտ: Պը-ռոխումէ՛·

— Փէնճիրէտէն բաք կէլիխօր,
Արքամա պաքտըմ խար կէլիխօր···

Հատ մըն ալ··· փէշքէշ·

— Հավուզ թաշը մէրմէրի,
Պէն խըթէմէմ պէրպէրի:

Հանիա պէնիմ էյլի տիրեմ փասարմամ

··· ··· ··· ···

Ձորն ասեմ, զո՞րն յիշեմ ···

Հապա ի՞նչ ըսել անհատնում «ամա-ն»ներուն, «եամա՛ն»ներուն, «ախ»երուն, «վախ»երուն, «եալլահ»ներուն եւ «ալլահ»ն ու «վալլահ»ներուն:

Ու մանաւանդ ի՞նչպէս զսպել մեր յորդահոսան հիացման ակերը ի տես եւ ի լուր իրենց բառի, պատկերի եւ իմաստի կրկնութիւններուն: Ահա հատընտիր քաղուածք մը·

—Էմինէմ, եազտըն պէնի, էմինէմ:
—Ալէվլէրէ տիւշտիւմ եանըեօրում:
— Եանըեօր ֆալըիմ, եանըեօր:
— Կէօզլէրիմ եօլտա, ֆալըիմ աթէշտէ:
— Եանտըմ աթէշլէրտէ:
— Եանարըմ ֆիւլ օլմամ:
— Աթէշ վար, եանըեօրում:
— Եանտըմ, ամա՛ն, եանասըն, ամա՛ն:
— Եանտըմ, Մէմօ, եանըֆ Մէմօ:
— Եանա, եանա, եանտըմ սանա:
— Եանկըն վար եիւրէկիմին ֆէօշկիւնտէ:
— Աթէշլէրէ տիւշտիւմ չաթըը չութուր եանըեօմ:
— Եիւրէյիմին աթէշի կէօրիւլտիւ Եանկըն Քուլէսինտէն
— Եանտըմ, իմտատա կէլ:

Եւ վերջապէս·

— Եանտըմ, մա՛ֆ օլտում:

Այսքան հրդեհ, այսքան բոց, այսքան կայծ, այսքան այրում, այսքան հուր՝ տեսնուած բան չէ:

Ածխահա՞նք բռնկած է թէ նաւթահանք: Կաղնեփայտի անտառնե՞ր են որ կը ճարճատին թէ բամպակի արտեր են որ կը վառին:

Կրա՛կ կայ: Ծով մը շալկելու վազելու է:

Ամբողջ Թուրքիան կրակներու մէջ է ու կը մրցի ··· Դժոխքին հետ:

Անցեալները ուրիշ բարեկամ ընտանիքի մը տանը մէջ լսեցի թրքական սկաւառակ մը մեծ շրջագիծով: Եղանակը աղխա՛րչ, աղեճմլիկ եւ որովայնազալար: Ծայրէ ի ծայր ճիչ մը, հառաչի ձեւով հարցում մը: Ամբողջութիւնը քանի մը բառէ կազմուած խօսք մը որ անդադար կը կրկնուի·

— «Պիր կիճէ, չամլարտա, սէնինլէ խաթսամ, նէ՞ օլուր ···»:

Թարգմանութիւն բառական·

— «Գիշեր մը, չոճիներու մէջ, քեզի հետ եթէ պառկիմ, ի՞նչ կ'ըլլայ ···»:

Եւ հաշուեցինք: Ճիշդ ու ճիշդ եօթանասուներհինգ անգամ կը կրկնուէր «Նէ՞ օլուր», «Ի՞նչ կ'ըլլայ»ն հետեւեալ ձեւով·

— Նէ՞ օլուր,
Պիր կիճէ, նէ՞ օլուր ···
Չամլարտա, նէ՞ օլուր ···
Սէնինլէ, նէ՞ օլուր ···
Խաթսամ, նէ՞ օլուր ···
Սէօյլէ, նէ՞ օլուր ···
Ա՛հ, նէ՞ օլուր ···
Վա՛հ, նէ՞ օլուր ···
Ամա՛ն, նէ՞ օլուր ···
Ալլա՛հ, նէ՞ օլուր ···
Նէ՞, նէ՞, նէ՞ նէ՞ օլուր ···
Պիր կիճէ, չամլարտա, սէնինլէ խաթսամ, նէ՞ օլուր, ա՛հ ··

Ու անվերջ «Նէ՞ օլուր» մը: Ո՛չ եօթանասուներհինգ անգամ միայն:

Ամբողջ չէնքը լեցուած էր «Նէ օլուր»ով· պարտէզ, բակ, խոհանոց, հիւրասենեակ, ննջասենեակ եւն· բերնէ բերան լեցուն էին «Նէ օլուր»ով:

Ու տակաւին կը կրկնէր կրամոֆոնը.

— Գիշեր մը, չոճիներուն մէջ, քեզի հետ եթէ պառկիմ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ըսէ՛, ի՞նչ կ'ըլլայ, ա՛խ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ի՞նչ կ'ըլլայ ···

Այս «Ի՞նչ կ'ըլլայ»ն իբրեւ մի նոր «լինել թէ չլինել» մեզ զբաղեցնէ շրջօրէն:

Գիւղերը խոհերով ծանրաբեռն հախուեցան ու սկսան մտմտալ·

— Իսկապէս «Ի՞նչ կ'ըլլայ» եթէ յամառ սիրահար թուրք Ռոմէօն իր «պայան» ժիւլիէթին հետ գիշեր մը երկնային պառկի ի դողն չոճեաց անտառին ··· այո', ի՞նչ կ'ըլլայ, ի՞նչ ···

Հարցումը խիստ խրթին, բոլորովին բարդ եւ կատարելապէս կնճռոտ էր. Տիեզերական հոգ մը կը բռնադատէր իր մէջ:

Մէկը վերջապէս գլուխը վեր առաւ ու ըսաւ·

— Կարծուածին չափ ալ առեղծուածային չէ հարցը: Եթէ առնենք հարցումը փիլիսոփայական ձեւով կրնանք սիրահարին պատասխանել — Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ոչինչ, պարզապէս պիտի զգուիս սիրուհիէդ: Եթէ հարցը վերցնենք բժշկական ձեւով կրնանք ըսել — Եթէ օդը զով է, կը նաս չոճեաց անտառին մէջ պաղ առնել ու «սաթըլճան» ըլլալ: Իսկ եթէ հարցը քննենք գիտականօրէն, կրնանք ըսել — ի՞նչ կ'ըլլայ ··· պարզապէս Թուրքիան կը շահի Մէհմէտճիկ մը կամ Ֆաթմաճիկ մը: Նոր պայ մը կամ պայյան մը, քիչ մը անհարմար ինչպէս է արդէն ··· թրքական երաժշտութիւնը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Սօսին

Ձիթենիներ, ձիթենիներ միշտ դալար,
Գուրգուրանքով մ'աստուածապաշտ մարուր ձեզ
Իր դաշտերուն մէջ բուսցուց եւ, սիրեց,
Սպասեց որ խաղաղութիւնն բերէ դար:

Սակայն ծառեր սրբացած, դուք դարէ դար
Օրօրեցիք պատրանքներով յուսացող
Հաւատքն անոր եւ թողուցիք որ այսպէս
Խարկանքին օր մը ձեր ճիւղերէն դուրս ելլէր:

Եւ ա՛լ գիտեմ, ձեր կանաչին պէս յաւէտ
Պիտի մընանք լոկ յոյսերով անսասան
Ու պիտ' ապրինք մշուշովը գալիքին:

Մելամաղձոտ եւ լռակեաց Քրիստոս,
Խորհուրդովդ օծած ծառերն դերդին
Որ վերստին պաշտենք Սօսին հոգւով խօս:

Ե· ՆՈՐՍԵՀ

«ՅԱՌԱՋ»Ը
ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ(*)

Գ.

Մեր երկրորդ յօդուածով ըսինք թէ մարդկային աշխատանքէն ծնաւ կշռոյթը ու ասոր համընթաց՝ բացագանչութիւն — բառը: Այս վերջինոյն կատարած դերը այնքան ակներեւ է, որ համարձակ կրնանք ըսել թէ բացագանչութիւնը ղեկավարեց աշխատանքին տեսակները: Բացագանչութեան մէջ տիրող ձայնական ուժեղ երկբարբառներ, «աՀ», «օՀ», «եա» կը լարեն, կը գրգռեն եւ կամ կ'ոգեւորեն աշխատողին տրամադրութիւններն ու ղնդերները: Առնենք պզտիկ օրինակ մը բոլորիս ծանօթ Լոռիի «Գութանի երգ»էն: Ընթերցողը թող համրէ բացագանչութեան տեսակներն ու թիւը:

Օրինեա՛լ է Աստուած,
Ցիշեալ է Աստուած:
Լուսը լուսացաւ·
Բարին շառացաւ:

Ա՛յ եզներ, ֆաշէ՛ֆ:
Հէ՛, հէ՛, հէ՛, հէ՛, օ՛, հօ՛յ,
Եօ՛-ա՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛,
Պռէրէ՛, գումէշ, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛ - ա՛·
Ա՛ռ, հա՛ գումէ՛շ, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛-ա՛·
Տա՛ր, հա՛ գումէշ, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛:

Հօ՛յ, դո՛ւս եկաւ, հօ՛, ա՛,
Հօ՛յ, դո՛ւս եկաւ, հօ՛, ա՛,
Հօ՛յ, դո՛ւս եկաւ, հօ՛, ա՛,
Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ,
Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ,
Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ,
Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ:

Հօ՛յ, ռաւե՛լ ա, հօ՛, ա՛,
Հօ՛յ, ռաւե՛լ ա, հօ՛, ա՛,
Հօ՛յ, ռաւե՛լ ա, հօ՛, ա՛,

Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ,
Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ,
Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ,
Հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ, հօոօ:
Հօ՛, դո՛ւս եկաւ, հօ՛: (*)

Աշխատանքը քալեց երկու ուղղութեամբ, անհատական եւ հաւաքական: Այս վերջինոյն մէջ ալ բացագանչութիւնը դիւրացուց համագործակցաբար յառաջ տարուած աշխատանքները:

Մանրամասնութիւններ չունինք թէ Եգիպտացիները ինչպէս կը կառուցանէին այդ գլխու պտոյտ պատճառող բուրգերն ու մեծղի մեհեանները, բայց հետեւելով այս տեսութեան, պիտի ըսենք թէ կեդրոնական բացագանչութիւն մը (սրինգ փոխարինուած սուլիչի եւ կամ այլ ուժեղ երաժշտական գործիքի մը միջոցաւ) կը դիւրացնէր, կեդրոնական միակ լարումի կը բերէր գործող հազարաւոր բազուկներուն ղնդերային ոյժը: Ահա հին Յոյները որոնց դերինները կը թիավարէին սրնգներու համաչափ, կշռաւոր նուագակցութեան ներքեւ: Հոմերոսի վիպասանութիւններուն մէջ ալ շատ են փաստերը թէ այդ օրերուն մարդիկ ինչպէս կ'աշխատէին երգերու եւ երկբարբառներու ազդեցութեան տակ: Արդի սեւամորթ վայրենիներուն ծանր աշխատանքի պահուն նուագուած թմբուկներուն «տամ տամ»ները ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ աշխատանքի համագործակցական լարում: Բայց ինչու այսքան հեռուները կ'երթանք, երեւոյթը նոյնը չէ՞ երբ սա մեր Փարիզի մեծ պողոտաներուն վրայ ելեկտրական մայր թելերու զետեղումը, երկաթեայ ծանր գերաններուն մխրճումը կը կատարուի միշտ կեդրոնական բացագանչութեան մը ազդեցութեան տակ:

Այս բացագանչութիւն - երգերը առաջ բերին այն տեսակ մասնակի հօգեբանութիւն մը, որ ամէն արտաբերուած երկբարբառ ստացաւ իր ինքնայատուկ, ճշգրիտ տրամադրութիւնը եւ գոյն տուաւ աշխատանքի տեսակներուն: Աւելին, երգերը այն աստիճան տեղական զատուած կերպարանք ստացան որ, քաղհանի ատեն արտասանուած երգը չըսուեցաւ հրախան օրօրելու աշխատանքի ընթացքին, եւ նոյնպէս Հայ գեղջուկը իր արտը վարած ատեն չերգեց իլիկը մանելու երգեր: Մեր քայքայուած գեղեցկութիւն վարդապետը, իր ուսումնասիրութիւններէն մէկուն մէջ կ'ըսէ տեղ մը·

— «Մեր ժողովուրդն արուեստական երգեցողութիւն ասած բանը չը գիտէ: Իւրաքանչիւր երգ իր տեղում, իր ժամանակին է ստեղծում կամ սովորում: Գործի ժամին՝ գործի երգ, տանը՝ տանու երգ միայն կ'ասեն: Ոչ մի գիւղացի, տանը նստած, կալի երգ չի ասի, որովհետեւ կալերգն ստեղծելու եւ ասելու տեղն է կալը· ուստի շատ օտարոտի է երեւում, թէ ինչու են հետաքրքիր լինում մի երգով, երբ անտեղի եւ անյարմար ժամանակ է: Իւրաքանչիւր երգ կապուած է գիւղական կեանքի մէկ րոպէի հետ եւ տանիս է միայն այդ րոպէի հաշիւը: Ժողովուրդը ժամանակից եւ տեղից բաժան երգ չի հասկանում, չի ստեղծում եւ չի էլ գործածում»: (*)

Նախորդ յօդուածի վերջաւորութեան ըսինք թէ աշխատանքի կշռոյթէն յառաջ եկած բառը, իբրեւ բովանդակութիւն հաւատարիմ մնաց ստեղծուած երգին հետ: Տունինք օրինակ մըն ալ Խոյեցիներու քաղհանէն: Այս ալ սերտ կապ ունի մեր այսօրուան բացագանչութիւններու խնդրոյն հետ: Արդարեւ, քանի որ աշխատանքի երգերուն մէջ էական մասը կը կազմեն կշռաւոր տարրերը, պարզ է թէ աշխատանքի շարժումները չեն որ պիտի ենթարկուին երգի չափին, այլ հակառակը, այսինքն երգերը իրենց ելեւէջներու յաջորդականութիւնը պիտի ստանան աշխատող մարմնոյն շարժումներէն: Այլ բացատրական ձեւով մը աշխատանքի երաժշտութեան մէջ եղանակն է որ հիմնուած կը մնայ կշռոյթին վրայ, ուրեմն երգը կը մնայ անփոփոխ եւ կը ստանայ ուշագրաւ նշանակութիւն: Իսկ բառերու բովանդակութիւնն ալ, արտաբերուած նախադասութեան իմաստը կ'իյնայ երկրորդական գետնի վրայ եւ միշտ կ'ենթարկուի փոփոխութիւններու: Ցայտնի բանասէր Ս· Հայկունի, որ ժնննդական թուականներու ըսկիզբը շրջելով հայկական նահանգները կորուստէ փրկեց վեց հատոր չափ ազգագրական հարուստ նիւթեր, կ'ըսէ թէ աշխատանքի ընթացքին հայ գիւղացիութիւնը, երգի ընթացքին, տեղն ու տեղը, յարմար րոպէներուն, սրամիտ ակնարկներ կը սպրդեցնեն իրարու հասցէին: Իր բառերով՝ «շատ անգամ մըցմամբ ծաղրաշարժ նախադասութիւններ ինքնաբերաբար հարց ու պատասխանի ձեւով կ'երգեն ու կ'ասեն իրարու»: (*)

Հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւն - երաժշտութեան մէջ ուրիշ սիրուն ստեղծագործական երեւոյթի մըն ալ կը հանդիպինք: Գեղջկուհին աշխատած պահուն ինչ նիւթի մասին որ կը մտածէ, առոր արձագանգը անմիջապէս տեղն ու տեղը կը մտցնէ աշխատանքէնծնած երաժշտութեան մէջ: Հոգեբանօրէն մօտենալով ստեղծուած վիճակին, կա՞յ աւելի յարմար րոպէ երբ դաշտերու ոսկի փոշիին մէջ կանգնած հայ գեղջկուհին, հող մի'նակութեան մէջ, տղամարդու նայուածքէն հեռու, ազատ համարձակ իր սիրտը կը բանայ անցնող հովին եւ կամ իրեն հետ աշխատող ընկերուհիներուն առջեւ: Մեր քաղհանի երգերուն մէջ գրեթէ ամէն տեղ սողոսկած են «սիրած եար»ին ակնարկուած գեղեցիկ նախադասութիւններ:

Բաղ ու բախչին բար պտի,
Վարթի ծառին խար պտի,
Ինձ պէս սիրուն ախչկան,
Մի լաւ սիրուն եար պտի·

Ուրիշ տեղ մը·—

Քաղհան եմ անում մօտ սարին,
Մատաղ ըլիմ իմ եարին,
Մէջքին էրծաթէ ճամար ա,
Մեռնիմ ումքի կամարին:

Դարձեալ ուրիշ քառեակի մը մէջ ալ՝

Քաղհանում եմ կնջիթը,
Հագած եմ լաւ խաս չիթը,
Էրնէկ կըտամ էն օրին,
Որ կըռգնեմ եարիս ճիտը: (*)

Յաջորդով աշխատանքի երաժշտութեան տեսակները:

Հ· ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(*) Նախորդ բաժինները տեսնել «Յառաջ», 1 եւ 13 յունուար 1935:

(*) Հազար ու մի խաղ —Խմբագրեցին Կոմիտաս վարդ· եւ Մանուկ Աբեղեան: Երկրորդ հատոր էջ 12: Տպագր· Վաղարշապատ 1905ին:

(*) Կոմիտաս վարդապետ·— Հայ գեղջուկ երաժշտութիւնը· «Անահիտ» Թ· տարի 1907, էջ 129:

(*) Էմինեան Ազգագրական ժողովածու, Ս· Հայկունի, Երդ հատոր էջ 68:

(*) Ե· Լալայեան· Բորչալուի գաւառ, Ազգ· հանդէս գիրք XI երես 69:

ՃՇԴՈՒՄ

«ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ»ի թատերախաղի ներկայացման Մարգոյի դերը կատարած է Տիկին Մաքսոնեան եւ ոչ թէ Օր· Մաքսոնեան, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ:

Փառք ռազմիկներուն

═ o ═

Ռազմիկի հրացան գնդակին հետ կը սուրան յուշերս, յաղթանակէ յաղթանակ, նուաճումէ նուաճում, գոգ-գոթայէ գողգոթայ:

Ունկնդիր ձայներուն որոնց արձագանգը չի նուաղիր Սասունէն մինչեւ Տաւրոսի կիրճերէն ներս:

Ճակատամարտի ընկերներ, կռուողներ, յաղթողներ, մեռնողներ, աքսորի ուղին ձեր կմախքով սալարկող նահատակներ, ձեր ճամբէն մենք ալ կուգանք, ձեր հաւատքով, ձեր երազներով, ձեր յոյսերով կ'անցնինք կըռակէն, սուրէն եւ կը մեռնինք ու կ'ապրինք:

Զի մենք Հայերս՝ ուխտ ենք դրած յաւիտենական մնալու, ուխտ ենք դըրած աշունէն գարունին անցելու: Մենք կը մեռնինք, լոյսին, յոյսին բաց կը մնան մեր աչքերը:

╳

Կը մեռնին մեր ռազմիկները՝ Տարօնէն ու Սիսէն չեն հեռանար անոնց ուրուական հոգիները:

Հեռու չէ հայ ռազմիկը իր խրամատէն, փոթորիկի ու շանթի ենթակայ ան կը տոկայ ամէն վտանգներու:

Գերութեան շրջանէն՝ ազատագրութեան կարելի չէ հասնիլ առանց արիւնի մկրտարանէն անցնելու: Յաղթանակի ռազմերգը չատ հզօր, չատ ահեղագոչ հնչելով՝ կը խափանէ գոռ ռմբիւնը թնդանօթին:

╳

Սիհուն եւ Արաքս իրենց ակերէն մինչեւ ծովափ կարմրեցան մեր արիւնով եւ յուզուեցան մեր ազատաչունչ երգերով: Այդ արիւնի աւազանէն դուրս հանեցինք մեր հայկական դրօշը ու զայն Մասիսի արեւուն տակ չորցուցինք:

╳

Մենք կ'անխծենք արեւը անոնց որ մարեցին մեր ցեղին արեւը:

Մենք կ'ուրանանք ձեզ՝ հայր, մայր, եղբայր ու քոյր, թէ կ'ուրանաք դուք վրէժը մեր ցեղին:

Օրհորդնե՛ր, մենք վար կ'առնենք ձեր ուսէն՝ պատմուճանը ոսկեթել, թէ կը մոռնաք վիրակապը մեր ցեղին:

Նոր հարսեր եւ տիկիններ փափկասուն, մենք կը խլենք չպարի ոսկետուփը ձեր ձեռքէն, թէ չէք յիշեր գաղթաշխարհի երդիքին տակ ցուրտէն սառած մեռնող ձեր քոյրերը:

╳

Մենք կը զինուինք նաեւ ձեզի դէմ, գրչամարտիկ ընկերներ, որ կ'ուրանաք հին օրերու փառքերը հայ մտքին եւ հայ սուրին եւ գովեստներ կը հիւսէք Լէնինի արտին չողգամները երգող դուսաններուն:

╳

Եւ դուք որ կը պոռաք, որ կը դոռաք թէ տաղանդ ունիք գրելու, ու մեծ մարմաջով կ'ուզէք ցոյց տալ ձեր մտքին յորդ պաշարը, եկէք մեզի հետ մեր կռուի ճակատը, ուր դէմ դէմի մենք Թուրքին հետ կռուեցանք. եկէք տեսէք թէ հո՛ն ինչե՛ր անցան, հո՛ն ինչե՛ր տեսան մեր սարերը. եկէք մտէք փոսերուն մէջ ուր թաղուած ու մոռցուած են, պատիւը մեր ցեղին մեծ ու փոքր դիւցազներ: Անոնք ծախեցին իրենց կեանքը ու գնեցին մեր ցեղին փառքը, այդ փոսերէն ելաւ մեր նորածին Հայաստանը. թէ շնորհք ունիք գրելու՝ գրեցէք մեր այդ նոր դիւցազներու դիւցազներգութիւնը:

╳

Մենք ձեզ կ'արհամարհենք՝ անարուեստ արուեստի մունետիկներ, որ րինգ փչող դուսաններ, դուք մեր երկրին, դուք մեր ազգին ճգնաժամի օրերուն՝ մոռցաք մղձաւանջը մեր ժողովուրդին եւ երգեցիք քանդակ գեղեցկութիւնը կոյսին. դուք մեր ցեղին յարութեան օրը, արժանի չէք մեր փառքի սեղանին:

╳

Ո՞վ, ո՞վ ձեզմէ մեծարժէք գրիչներ, ձեզմէ ո՞ր մէկը պատերազմի դաշտին վրայ յիշեց մեզ: Ձեզմէ ո՞վ Սիամանթոյի սրինգը առաւ փոխ ու կրակ ներշնչեց մեզի: Ձեզմէ ո՞ր մէկը խրախոյս կարդաց մեզի: Ձեզմէ ո՞ր մէկը վառօդ բուրող քերթուածը պըսակ կապեց մեր ճակտին:

╳

Դուք ջահակիրները նոր մտքի, նոր երգի, դուք գարունը՝ գրչի նոր դարուներուն, քչիկ մըն ալ մեր Նեմէսիսի տաճարէն ներս ոտք դրէք:

Թող տուէք զառամ մտքերը, անոնց սարդի ոստայն պատմուճանը: Եկէք տեսէք հայ գետերու, լճակներու ափերուն վրայ որքա՛ն մարգարիտ լըքուած, մոռցուած՝ գոց կը մնան իրենց խեցիներին մէջ:

Եկէք այցի երթանք մեր երկրի փրկիչներու գերեզմանին:

Եկէք այցի երթանք մեր հին Հայաստանին, մեր մեռնողներու մեռելաստանին: Աշխարհի վրայ ո՞ր գերեզմանը աւելի սուրբ, քան մեր Հայաստանը:

Մի սոսկաք. մեր քովէն անցնող հոգիները քրիստոնեայ՝ կրկնակնունք Հայեր են: Երկու անգամ մկրտուած, նախ ջուրով ու խաչով եւ վերջն ալ վառօդով ու արիւնով:

Անոնք մեռած են ու կ'ապրին, անոնք մոռցուած են, բայց չեն մոռնար մեր ցեղին դատը, որուն համար կռուեր ու խաչուեր են:

Անոնք մեռած են, բայց վրէժի սաղմոսը կ'աղօթեն: Անոնք սուրբեր են, բայց բողոքի աղօթքը կ'երգեն: Անոնք մեռած են, բայց կը կռուին եւ կը կոտրեն բախտի անիւը մեզ ուրացող ազգերուն:

Եկէք, լսեցէք անոնց բողոքը, անոնց օրհնած անէծքը, անոնց վրէժի աղօթքը, եւ ձեր գարուն գրչով՝ գըրեցէք անոնց բողոքի երգերը:

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը իր տարեկան ընդհ. ժողովը գումարեց անցեալ չորեքշաբթի երեկոյ «Սալ տը Փսիքօլօժի»ի մէջ (49, Rue St. André des - Arts), եւ զբաղեցաւ ընտրութիւններով:

Նախ, ժողովականները մէկ երկվայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգեցին Միութեան գանձապահ հանգուցեալ Տօքթ. Միհրան Քէշիշեանի յիշատակը, յետոյ վարչութիւնը կարդաց իր տարեկան բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը, եւ անցաւ նոր ընտրութիւններուն:

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան նոր վարչութիւնը կազմուեցաւ հետեւեալ ձեւով.—

Տօքթ. Պ. Քօլօլեան ատենապետ,
Տօքթ. Խանճեան փոխ - ատենապետ,
Տօքթ. Վ. Զիլինկիրեան ատենադպիր,
Տօքթ. Հ. Եազմաճեան գանձապահ,
Տօքթ. Տէր Անդրէասեան եւ Պ. Ալեմշահ խորհրդական անդամ:

Ա.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՆԵՐՇՆՉՈՒԻՆ

═ • ═

Հետաքրքրական է պատմել թէ ի՛նչպէս կը ներշնչուէին մեծ արուեստագէտները եւ մեծանուն մտաւորականները:

Լուի Պրօ, բանաստեղծ (1782—1829) չէր կրնար գրել՝ առանց հագնելու «բանաստեղծի զգեստները»: Հին ու մաշած զգեստներ էին ատոնք, եւ բանաստեղծը սարսափով կը դիտէր, որ հետզհետէ անգործածելի կը դառնային: «Ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակս», կ'աղաղակէր յաճախ ցաւագին չեշտով մը, մտածելով զգեստներուն մասին, որոնք, ափսո՜ս, աւելի դիմացան քան իր կեանքին ապրչումի թելը:

Թոմսըն, սկովտացի բանաստեղծ (1700—1748), կը ներշնչուէր ու կը գրէր անկողնին մէջ պառկած:

Աբբայ Կալիանի (1728—1787), կը գրէր առտուները, անկողնին մէջ պառկած ... մօրէ մերկ,— եթէ Իտալացիները սովորութիւն ըրած էին այսպէս յանձնուիլ Մորփէոսի գիրկը, աբբայ Կալիանի նոյն ձեւով կը սիրէր յանձնուիլ իր Մուսային:

Շարլ Կիյեոմ Էթիէն, ողբերգու բանաստեղծ (1777 — 1845), երբ կը զգար թէ ներշնչումը կուգայ, կը վազէր տուն, քովէն կը հեռացնէր կին, զաւակ, ծառայ, կը փակէր սենեակին դուռներն ու պատուհանները, կը քաշէր վարագոյրը, ու կատարեալ մըթութեան եւ լռութեան մէջ անկողին կը մտնէր ... ոտանաւոր գրելու համար: Զարմանալին այն է որ աղմուկ եւ բազմութիւն կը փնտռէր ... արձակ գրելու համար:

Քիւժաս (1522—1590), նշանաւոր իրաւաբան, կը սիրէր աշխատիլ պառկած՝ բայց ոչ թէ անկողնի մէջ, այլ տախտակամածին վրայ, երեսն ի վար, գիրքերը եւ թուղթերը քովը փռած:

Ռայման (1668—1743), գերման պատմագիր, կը սիրէր գրել ... ոտքի վրայ: Եւ որպէսզի չփորձուի նստիլ, ամբողջ երեսուն տարի աթոռ մը չխոթեց իր սենեակէն ներս:

Կէօթէ իր քերթուածները կը հիւսէր քալելու ատեն եւ լռութեան մէջ:

Օպէր (1782—1871), երաժշտագէտ, կ'աշխատէր ձիու վրայ:

Տէքարթ եւ Լայպնից կը սիրէին «խորհրդածել հորիզոնական ձեւով», — պառկած:

Քանթ, ամէնէն արտառոցը իր սովորութիւններով, կը սիրէր աշխատիլ դիտելով բարտի մը, որ կ'աճէր իր պատուհանին առջեւ: Օր մը կտրեցին այդ ծառը եւ մեր փիլիսոփային մըտածման թելը փրթաւ երկար ատենի համար: Քանթ, Քէօնիկսպէրկի համալսարանին մէջ դասախօսելու ժամանակ, սովորութիւն ըրած էր աչքերը յառել աշակերտի մը վերարկուին այն կէտին վրայ, ուր կոճակ մը կը պակսէր: Վեց ամիս անընդհատ, փիլիսոփան դասախօսեց աչքերը յառելով այդ փրթած կոճակին: Օր մը ուսանողը նորոգած ըլլալով իր վերարկուն՝ կարեր էր նաեւ կոճակը: Սարսափի մատնուեցաւ փիլիսոփան՝ տեսնելով կոճակը, կարմրեցաւ, ճերմկեցաւ եւ այդ օրը չկրցաւ տալ դասը:

Շիլլէր գրելու համար պէտք էր ոտքերը դնէր պաղ ջուրը: Շաթօպրիան եւս, ներշնչուելու համար, նախ կը սառեցնէր ոտքերը: Երբ յոգնած մը տուն կուգար իր քարտուղարին, ոտքերը բոպիկ կը պտըտէր իր սենեակին պաղ քարերուն վրայ:

Պոսիւէ, գրգռելու համար իր ուղեղը, գլխուն կը փաթթէր տաք լաթեր եւ կ'ինքնամփոփուէր պաղ սենեակի մը մէջ:

Ռուսօ կը սիրէր խորհրդածել գլուխը բաց, բարկ արեւին տակ:

Տիկին տը Սթալ չէր կրնար գրել, եթէ մատներուն մէջ չորորէր ծառի փոքրիկ ճիւղ մը կամ հացի միջուկով շինուած գունդ մը:

Լափլաս, նշանաւոր երկրաչափը, աշխատելու ատեն իլիկ մը կը դարձնէր մատներուն մէջ: Առանց ատոր՝ միտքը չէր բաներ: Եւ սպասաւորը ամէն առտու իլիկ մը կուտար իրեն, որպէսզի աշխատանքի նստի:

Մաթիւրէն, իրլանտացի բանաստեղծ (1782—1825), նշխար մը կը փակցնէր իր ճակտին՝ գրգռելու համար իր երեւակայութիւնը:

Քրէպիյեոն իր ողբերգութիւնները կը գրէր՝ երկու ագռաւ դրած գրասեղանին վրայ:

Քասթի, իտալացի բանաստեղծ (1711—1803), կը ներշնչուէր թուղթ խաղալով, մինակը, իր անկողնին մէջ:

Վերջապէս բազմաթիւ գրողներ կան, որ կը սիրեն բան մը դնել իրենց բերանը կամ քիչ մը տաքցնել կոկորդը գինիով՝ գրել սկսելէ առաջ: Ցառաջի խմբագրապետը երբ գրել սկսի՝ սիկարի ջարդ մըն է որ կը կատարուի, եւ ծուխէն կը մթնէ սենեակը:

Բոլոր այս տարօրինակութիւններուն բժշկագիտական բացատրութիւնը յաջորդով, ուրիշ նոյնքան հետաքրքրական տեղեկութիւններու հետ:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

»»» «««

Ընկ. Բարխեանի հաւաքածոյէն ժողովրդական երգ մը եւս, «Թեթեւ ճկնդիխաղ» կամ Դեբիկոյ:

Ա՛խ խար, խմաճ Դեբիկոյ,
Հաւար խմաճ Դեբիկոյ:
Թուխ դեղ քաշեմ Դեբիկոյ,
Հայլի աշեմ Դեբիկոյ,
Ճամբադ աշեմ Դեբիկոյ,
Հալիմ մաշիմ Դեբիկոյ:
Լոր մը բռաւ մեր արտէն,
Մէկ լէ բռաւ ձեր արտէն,
Իրա վառայ քու դարտէն,
Չկշտացայ քու ռանտէն:
Ցելի կանի ու քէլէ,
Իշիմ բաժիդ ի՞նչ վելէ,
Ըսիմ չարչին բող բերէ,
Իտամ թարզին բող կտրէ:

Յաջորդով պիտի տանք Թութունի երգը:

Տարօնի հարսնիքին նկարագրութիւնը ամբողջական չէր, կը խնդրուի ընկ. Բարխեանէն ամբողջացնել եւ ղրկել մեզի ամէն մանրամասնութիւններով: Ղրկել նաեւ գաւառական ինչ աւանդութիւն եւ ասացուածքներ որ կան:

ԼՈՆԳՈՍ ԵՒ ՄԻՍԹՐԱԼ

La Revue Universelleի մէջ, Ժիւլ Վէրան հետաքրքրական բաղդատութիւն մը կը կատարէ Լոնգոսի հովուական ներուն (Դափնիս եւ Քլօէ) եւ Միսթրալի հովուերգութեան (Միրէյ) միջեւ:

Երկու գործերուն մէջ հանդիպումներ չատ եզրեր կան, բայց այդ հանդիպումը առաջին անգամ չէ որ մէջտեղ կը դրուի: Ասկէց առաջ, Միսթրալի ողջութեանը, Շարլ Մօրրաս եւս դիտել կուտար թէ Միսթրալի գործին եւ Սափոյի երգերուն միջեւ հանդիպութեան եզրեր կան: Միսթրալ պատասխանած էր թէ չէ կարդացած Սափօն: Ժիւլ Վէրան կը պնդէ որ եթէ Միսթրալ կարդացած չէր Սափօն, անպայման կարդացած էր Լոնգոսը: Արդ նոյնն է Լոնգոսի եւ Սափոյի բանաստեղծագործութեան կլիման, եւ այդ ձեւով կարելի է բացատրել հանդիպումը, զոր Մօրրաս ցոյց կուտար Միրէյի եւ Սափոյի երգերուն միջեւ: Կ'արժէ կարդալ եւ բաղդատել այս գործերը,— քննադատական մարզանքներու համար, որոնց այնքան պէտք ունինք:

ՌԷԹԻՖ ՏԸ ԼԱ ՊՐԸԹՈՆ

Վերջերս Փարիզի մէջ կազմակերպուեցաւ Ռէթիֆ տը լա Պրըթոնի գործերուն ցուցահանդէսը:

Ռէթիֆ տը լա Պրըթոն ծնած է 23 Հոկտեմբեր 1734ին, Սասի, մեռած 1806ին, Փարիզ: Զաւակն է հողագործի մը: Պատանեկութեան շրջանին կը զբաղի գրաշարութեամբ գաւառի մէջ, յետոյ Փարիզ կ'անցնի եւ տպարան կը բանայ: Իրական հանած-վարած մը, անառակ կեանք մը կ'անցընէ: Կատաղի կարդացող մը վէպերու, հատոր հատորի ետեւէ կը լափէ: 33 տարեկան էր, երբ կը սկսի գրել, ինք եւս իր կարգին, վէպեր, որոնց թիւը կը հասնի 300ի: Ինք կը գրէր, ինք կը տպէր:

Տգեղ էր եւ աղտոտ, եւ սակայն առիթը կը գտնէր ճաշելու դքսուհիներու եւ կոմսուհիներու հետ: Իր գոյութիւնը գայթակղութիւն մըն էր, բարոյական ըմբռնումներ չունէր, կ'ապրէր իր բնազդներով եւ զգայարանքներով: Կ'ըսուի թէ վարակուած էր սիֆիլիզով: Գիշերն անգամ փողոցէն չէր բաժնուեր, կը խմէր, կը խաղար, կը զուարճանար հանդիպած տեղը: Կեանքի վերջին տարիներուն՝ կատարեալ թշուառութեան մատնուեցաւ, ոստիկանական ծառայութեան մէջ մտաւ եւ ի վերջոյ անօթի մեռաւ:

Մոռցուած թաղուած գրող մըն էր, եւ ահա քննադատները կը վերակենդանացնեն: Իր շրջանի պաշտօնական գրողները, ժամանակին կատարած գայթակղութիւնները մոռացութեան դատապարտած էին զինք: Եւ ահա քննադատութիւնը երեւան կը հանէ այս մարդուն մէջ հաճարեղ գրող մը, — արդարեւ արտակարգ կարողութիւններ թաքնուած էին փողոցի այս արուեստագէտին մէջ, իր արուեստը կը մատնէ շլացուցիչ գեղեցկութիւններ: Իրապաշտ գրող մըն է, ընդհանրապէս սեռային կեանքէն այնպիսի պատկերներ կուտայ, որոնք եթէ գայթակղեցնեն, չեն դադրիր գեղեցիկ ըլլալէ:

Ըստ իր գրականութեան, զինք անուանած են «գրական Դիտըրօ», «սենեկապանուհիներու Վոլթէրը», եւ սրամիտ բառախաղով մը՝ «առուակի Ռուսօ» (Rousseau du ruisseau): Իր գործերուն մէջ կը յայտնուի իբրեւ համայնավար, համամարդկային ընկերվարական, խիզախ բարեկարգիչ: Կարելի է զինք նկատել նախակարապետը բազմաթիւ գրական դպրոցներու:

Իր գլուխ - գործոցն է Տարբարոյ գիւղացին (Le paysan perverti) կամ Քաղաքին վտանգները, միւս գործերն են ժամանակակից կիները կամ Դարուս ամէնէն գեղեցիկ կիներուն արկածները (42 հատոր), Փարիզի գիշերները, Հարազատ աղջիկը, Փարիգուհիները, Պարոն Նիքոլա կամ Մարդկային սիրտը ֆօղազերծուած (տեսակ մը ինքնակենսագրութիւն), Պոռնկագիրը, Մարդագիրը, Լեզուագիրը, Դիմագիրը, Օրինագիրը եւն.:

Իր գործերուն մէկ մեծ մասը գրուած է թերթօնի ձեւով:

Ռէթիֆ տը լա Պրըթոնի ամբողջական գործերը դժուար է գտնել հիմա: Հայաստանի մատենադարանը ունի այդ ամբողջական գործերը եւ մաքուր տպագրութեամբ:

Ծիլեր

Մշտահոս առուակի մը եզերքը նստած, կը դիտեմ գլգլուն ու վճիտ ջուրը, որ կ'երթայ, կ'երթայ առանց բարեւի եւ խօսքի, առանց ժպիտի եւ ծիծաղի:

Կ'ըսես յաւիտենական աններելի քէն ունեցած ըլլայ, իմ երիտասարդ բայց տարագրութեան եղինձներէն՝ խորապէս վիրաւոր թափառականի հոգւոյս հետ...

Առուակը ... ի՛նչքան կարօտցած եմ, իր կարկաչուն պատկերը, որ իմ աչքերուս առջեւ է կ'ուզեմ ամբողջ մարմինովս իր մէջը իյնալ եւ վերստին լոգնալ ...

Առուն կ'երթայ, ուշացած ճամբորդի մը նման, ու կ'աճապարէ հեւն ի հեւ, չես գիտեր ո՞ւր .. ու գիս ալ կը տանի, հին ու մոխրացած, իր քարերը կտոր - կտոր եղած Հայրենի աղբիւրին ծոցը, զոր այնքան սիրեցի ուր այնքան լողացի ուռիներով շըջապատուած միւռոն ջուրին մէջ:

Հայրենի առուակնե՛ր, թող ձեզ գլուն մեղեդիներէն ամբողջ երկինքին աստղերը, հեշտանքի եւ խրախճանքի պարերով կը ձայնակցէին ձեզի:

Ձեր կաթիլ մը ջուրը դեղ էր, միւռոն էր, մանաւանդ անոնց՝ որ հայրենիքի կարօտէն կ'այրէին:

Հայրենի առուակնե՛ր, թող ձեզ աշուղին չերգուած երգն էիք, երգը ազատութեան ծարաւի հայ ցեղին:

Հայրենի առուակնե՛ր, թող ձեզ քանդողին տունը քանդուի:

Հայրենի առուակ, ջարդի սեւ տարիէն յետոյ ... ուխտի եկայ, արեւուն հետ պլլուած, քու հետքդ գտնելու: Եւ քու տարտղնուած պատկերդ արիւնոտ, իմ մէջս արթնցուց ցեղին շատրուանը ահեղաձայն, որ պէտք է, պէտք է դոռայ հրաբուխի մը նման...:

Ս. ՀՐԱՉԻՆ

ԾԻԾԱՂ

Անգլիացի գրագէտ մը օր մը անհաճոյ անանկնկալ մը կարդաց իր բաժանորդ եղած մէկ թերթին մէջ, որ իր մահը կը ծանուցանէր: Գրագէտը գուարթօրէն կարդաց այս ազդը եւ հետեւեալը նամակը գրեց թերթին վարչութեան.— «Ձեր թերթը իմ մահըս կը ծանուցանէ: Գիտեմ որ ընդհանրապէս դուք ճշգրիտ լուրեր կուտաք, անոր համար այդ լուրն ալ ճիշդ ըլլալու է, ահա թէ ինչու կը խնդրեմ որ բարեհաճիք բաժանորդագրութիւնըս դադրեցնել, քանի որ այսուհետեւ չի կրնար ինծի օգտակար ըլլալ»:

╳

ՏՂԱՆ.— Հայրիկ, ի՞նչու համար այս տարի Կաղանդ Պապան ինծի խաղալիք չբերաւ:

ՀԱՅՐԸ.— Շատ ծեր ըլլալուն համար մինչեւ հինգերորդ յարկ չէ կըցեր ելլել, տղաս:

ՏՂԱՆ.—Ուրեմն գալ տարի պէտք է որ առաջին յարկը բնակինք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» • • «««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Սալմաստի գերեզմանատան մէջ հանդիպում են անթիւ շիրիմներ, որոնց մէջ ամփոփուած են ոչ թէ այս եւ այն խաչագողի մարմինները, այլ նըրանց գլխարկը, կամ ճանապարհի ցուպը, կամ հողաթափները, վերջապէս մի բան որ հեռաւոր երկիրներից բերել էր մեռած խաչագողի ընկերը, որպէս միակ յիշատակ նրա սիրելի ամուսնին: Կինը տոհմային գերեզմանատան մէջ թաղել է տալիս իւր ողամարդի յիշատակի այն թանկագին նըշանը, նրա անունով շիրիմ է կանգնեցնում: Եւ ամէն տարի, երբ հանգուցեալների համար հոգեհանգիստ է կատարւում, անպատճառ կինը օրհնել է տալիս այն գերեզմանը, խունկ է ծըխում, եւ նրա մօտ նստած, արտասուք է թափում: Ինձ ցոյց տուեցին մի նշանաւոր խաչագողի գերեզման, որի մէջ ամփոփուած էր հանգուցեալի քթախոտի տուփը միայն, իսկ նա ինքը մեռել էր Ճապոնիայում:

Բայց պատահում էին զարմանալի դէպքեր:

Շատ անգամ, դեռ մեղրամիսը չըրացած, ողամարդը թողնում էր իւր նորահարսին եւ հեռանում էր դէպի օտար աշխարհ: Խեղճ կինը սպասում էր նրան: Անցնում էին տարիներ. տասը - քսան տարի, նա դեռ սպասում էր: Վերջը լսում էր նրա մահուան բօթը, ստանում էր նրանից մի յիշատակ եւ թաղել էր տալիս տոհմային գերեզմանատան մէջ: Բայց քիչ էր պատահում, որ այսպիսի արդէն մեռածների կարգը դասուած պանդուխտը, մի քանի տասնեակ տարիներից յետոյ, յանկարծ յայտնուում էր, կարծես թէ անդունդից դուրս էր գալիս նա, մաշուած, ալեւորած եւ բոլորովին հնացած: Բայց նա թողել էր իւր ընտանիքը եւ իւր հայրենիքը, երբ տակաւին առողջ ու թարմ էր հասակով: Նա գտնում էր իւր ընտանիքը ցրիւ եկած, ամէն ինչ ոչնչացած ... կինը ուրիշ մարդու գնացած, եւ ուրիշ գերդաստանի մայր դարձած ... իւր թողած տան հետքն անգամ չէր մնացել ... միայն գերեզմանատան մի քարի վրայ կարդում էր նա իւր անունը,— իւր մահուան արձանագրութիւնը ...

Սալմա գիւղը ռուս - պարսկական 1826 թուի պատերազմից առաջ համարեա մի փոքրիկ քաղաք էր. նա ունէր մի քանի հազար տուն բնակիչներ: Բայց երբ պատերազմից յետոյ աւելի քան 40 հազար Հայեր Պարսկաստանից գաղթեցին դէպի Ռուսաստան, նրանց հետ եւ Սալմաստի Հայերի մեծ մասը թողեցին իրենց հայրենիքը: Անցնելով Երասխ գետի միւս կողմը, Սալմաստցիք բաժանուեցան եւ հիմնեցին չորս գիւղեր: — Հին Նախիջեւանի գաւառում, Փոռ գիւղը, իսկ Շարուրի մէջ՝ Դաշ-Արխ գիւղը:

Փոխելով իրանց հայրենիքը, Պարսկաստանը եւ գետեղուելով Երեւանայ նահանգում, խաչագողների գաղթականութիւնը չփոխեց իւր հին արհեստը: Կարճ ժամանակում նրանք տարածուեցան Ռուսաց կայսրութեան ամենահեռաւոր գաւառում, սկսեցին գործ դնել իրանց խաբէութիւնները. Ռուսները այդ ժամանակ դեռ նոր էին տիրել Երեւանեան նահանգը: Կառավարութիւնը ուշադրութիւն դարձրեց իւր նոր հիւրերի՝ խաչագողների վըրայ: Արգիլուեցաւ նրանց անցաթուղթ տալ կամ բաց թողնել Անդրկովկասից դուրս դէպի կայսրութեան այլ կողմերը: Իսկ այդ կարգադրութիւնը չէր արգիլում խաչագողներին զանազան խաբուսիկ միջոցներով կեղծ անցաթղթեր ձեռք բերել եւ գնալ, ուր որ ցանկանում էին: Նրանք յայտնւում էին Ռուսաստանի ամենախուլ կողմերում, ըստ մեծի մասին յոյն աբեղաների անունով, որպէսզի, Ռուսների հետ կրօնակից ձեւանալով գրաւեն նրանց համակրութիւնը:

Խաչագողները ոչ միայն իրանց վըրայ դարձրին կառավարութեան ուշադրութիւնը, այլ Ռուսաց մամուլն անգամ մի ժամանակ զբաղեցաւ նրանցով: Ն. Ֆ. Դուբրովինը, Անդրկովկասի յայտնի պատմագիրը, իւր էտնոգրաֆիական նկարագրութիւններում Հայերի վերաբերութեամբ, խօսում է միեւնոյն ժամանակ խաչագողների մասին: Պ.Պ. Մասօվսկին, Ե. Մելեշկօ եւ Զելինսկին իրանց գրուածների մէջ նոյնպէս խօսում են խաչագողների մասին:

Առ հասարակ ռուս գրողների կարծիքը խաչագողների մասին այն է, թէ դրանք իսկական Հայեր չեն, այլ մի տեսակ հայ - ցիգաններ են (միջին դարերի race mauditeների նման), նըրանք թէեւ խօսում են հայերէն, բայց ունին իրանց առանձին լեզուն եւ սովորութիւնները. թէ ըստ մեծի մասին վաճառում են ամբողջ աշխարհում քրիստոնէական սրբութիւններ, թափառում են Ռուսաստանում յոյն կրօնաւորների անունով, եւ պանդխտութեան մէջ միշտ խոյս են տալիս իսկական Հայերից. աշխատելով չհանդիպել նրանց, որպէսզի չճանաչուեն եւայլն:

Թէ խաչագողները հայ — ցիգաններ են եւ ոչ իսկական Հայեր,— դա մի ենթադրութիւն է, որ դեռ եւս ապացուցուած չէ, որ տակաւին վիճաբանութեան ենթակայ է: Ես այդ կարծիքի դէմ ոչ ի նպաստ եւ ոչ հակառակ ասելիք չունեմ: Միայն այսքանը աւելորդ չենք համարում նկատել, որ բոլորովին սխալ է, թէ խաչագողները առանձին լեզու ունեն: Նրանք ունեն, որպէս վերեւում յիշեցի, մի տեսակ շինծու, հնարած, պայմանական լեզու, — նրանք ունեն արգօ: Այդ է պատճառը, որ խաչագողների մի խմբի խօսակցութիւնը միւս խմբին բոլորովին անհասկանալի է: Եթէ խաչագողը նոյն լեզուով խօսէ իւր կնոջ, իւր զաւակների հետ, նրանք եւս ոչինչ չեն հասկանալ: Եւ այդ լեզուն իւրաքանչիւր խմբի մէջ շատ ուշ փոխւում է, երբ նա փոքր ի շատէ հասկնալի է դառնում:

Ով որ փոքր ի շատէ ուսումնասիրել է, թէ ինչ է նշանակում «ծածկ լեզու» — «ճնճղիկի լեզու», «ագռաւի լեզու» կարող է գաղափար կազմել, թէ նոյն իսկ հայկական բառերի մէջ աւելորդ հնչիւններ մտցնելով (ի հարկէ կանոնաւոր կերպով), կարելի է այնպիսի լեզու ստեղծել, որ միւս Հայը չէ կարող հասկնալ, եթէ բառերի կազմութեան պայմանների հետ ծանօթ չէ: Այս տեսակ լեզուի գործածութիւնը մինչեւ այսօր սովորական է մեր գաւառացի Հայերից շատերի մօտ:

Ես չեմ հերքում, որ մենք ունեցել ենք հայ բոշաներ եւ այժմ ունենք:

(Շար.)

րէջը կը բարձրացնէ մեր վրայ: Եթէ հոս կարենայինք թուել միայն մէկ քանին այն արտայայտութիւններէն ու բառերէն որոնք կը գործածուին այդ մամուլի պայքարի ընթացքին մեզի դէմ՝ որպէս Պուլկարներու եւ Սլաւներու, ամէն մէկ տարրական կրթութեան տէր մարդ նողկանքով պիտի չարժէր գլուխը եւ պիտի հեռանար: Իրականին մէջ այդ էոր կ'ընեն պուլկար հանրային կարծիքն ու մամուլը: Թուրք ներկայ վարիչներու հիւանդագին յաւակնութիւն մը ունին, որով կ'ուզեն հրաժարիլ իրենցիններէն եւ ընդունիլ եւրոպականը, ինչոր օտար է իրենց համար: Այս յարձակումով անգամ մը եւս կը փաստուի, սակայն, թէ եւրոպական մտայնութիւնը իւրացնելու մասին այդ պարոններու յաջողութիւնը որքան քիչ է եղած: Եւ որովհետեւ թուրք պետութիւնը կը թոյլատրէ այդ յարձակումը, եւ այն ալ՝ երեսփոխաններու, եւ նախարարական թեկնածուներու կողմէ, ատիկա մէկ բան կը փաստէ, այն որ՝ մեր կարծիքը՝ իրենց մասին՝ շատ ճիշդ է:

...Մենք չենք զարմացած: Բայց գրի կ'առնենք վաղուան համար երբ կրկին մեզ պիտի հրաւիրեն մասնակցելու պալքանեան ուխտին: Քանի որ անոր անդամներէն մէկն ընդունակ է այդպիսի անպարկեշտութեան, մենք դժուար թէ կարենանք միանալ այդ ուխտին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԻՆ. ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻՆ դեր — նախագահ ընտրուեցաւ Զօր. Կամլէն, յաջորդելով Զօր. Վէկանի որ տարիքի սահմանը կը լրացնէ յունուար 21ին (68 տարեկան): Զօր. Կամլէն միեւնոյն ատեն պիտի մնայ նախագահ ընդհ. սպայակոյտին, օգնական ունենալով Զօր. Ժորժը, որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ Մարսէյլի ահաբեկման առթիւ:

ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ անորժակ բացած ըլլալով, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր նոյն պայմանը պիտի պահանջէ Տանցիկի համար: Արտաքին նախարար Պ. Լավալ այս մասին երկար խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Ժընեւի մէջ, զանազան պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ առթիւ, հունգարական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան դիւանին ներկայացուց իր կատարած քննութեանց տեղեկագիրը, որ կը բաղկանայ 133 էջէ: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ որ եւ է կապ չէ գտնուած հունգարական իշխանութեանց եւ Մարսէյլի դէպքին միջեւ: Կը խոստովանի թէ կարգ մը թերութիւններ գործուած են անցագիրներու եւ ոստիկան զօրքի սպասարկութեանց մէջ: Այս առթիւ իբրեւ պատիժ արձակուած կամ տեղափոխուած են քանի մը պաշտօնեաներ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ մերժեց «Իւմիթէր» (համայնավար) սէնտիքային հրաւէրը, որ կ'առաջարկէր այս տարի ալ, փետր. 12ին բանուորական ցոյց մը կազմակերպել անցեալ տարուան պէս: Միեւնոյն ատեն իր միաձայն բողոքը յայտնեց «Ռուսաստանի մէջ կատարուած գարշելի եւ տմարդի գնդակահարութեանց դէմ»:

15,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ միթինկ մը գումարելով Սալ Պիւլիէի մէջ, պահանջեցին լուծել բոլոր ֆաշական կազմակերպութիւնները: Ճառեր խօսեցան ընկերվարական եւ համայնավար առաջնորդները:

Յ. Դ.

Հ. Դ.

Փարիզ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր - Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը վաղը, Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավրնիւ տէ Կօպլէնի սրահանը:

կարեւոր օրակարգ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Վ. ԱՀԱՆ ԹԱՀՄԱԶԵԱՆԻ կողմէ

Սեվրի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.50ին

26, Rue Troyon, Sèvres, Métro Sèvres.

կը ներկայացուին Րաֆֆիի «ՍԱՄՈՒԷԼ»ը 4 արար եւ զաւեշտ մը

կը մասնակցին Թատերական լաւագոյն ուժեր:

տոմսերը կը ծախուին նաեւ ներկայացման օրը կիշէն:

Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը սկսած է իր դասախօսութեանց շարքը:

Ա. դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունուար 20ին ժամը 2.30ին, 120, Bld. de Bellevilleի սրահին մէջ:

կը դասախօսէ՝ Պ. ԲԵՆՕ

Նիւթ՝ կովկասեան ճակատի կռիւները համաշխարհային պատերազմին, հետեւողութեամբ Զօր. Մասլովսկիի վերջին արժէքաւոր հրատարակութեան:

դասախօսութենէն վերջ՝ թէյասեղան: խօսք կը տրուի փափաքողներուն:

Արտասանութիւն, ինչպէս նաեւ մեներգներ ՍԻՓԱՆի կողմէ:

Թէյասեղանի մասնակցութեան եւ դասախօսութեան համար մուտք՝ 2 ֆր.:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Jean Goujonի սրահներուն մէջ 8, Rue Jean Goujon, Paris (8)

Թանկոյի եւ ճազի զոյգ խումբեր, ղեկավարութեամբ ծանօթ M. SLOUTZKYի (Caveau Caucasien): ձրի պիւֆէ: գիները բոլորին մատչելի:

Առատ գօթիյոն: Անակնկալներ: Պարեր եւլն.: կը մասնակցին յայտնի արուեստագէտներ:

Մուտք՝ այրերու 12.50 ֆրանք, կիներու՝ 10 ֆրանք:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները:

Տոմսերը կը ծախուին միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Պ. Մ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, 12, rue de Pot de Fer, Paris (5). Սափրիչ Marius. 20, rue Denoyez Պելվիլ:

LOTERIE NATIONALEի

6ՐԴ ԵՒ 7ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22ԻՆ, **Salle Trocadero**ի մէջ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Յր. Դ. խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները եւ ընկերուհիները այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերուհի Դըրըքճեանի բնակարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով: կարեւոր օրակարգ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը 40-45 տարեկան տնական աշխատանքներու համար: Բնակութիւն, սնունդ եւ 100 ֆրանք ամսական աշխատավարձ: Դիմել Պ. ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆի, 22, Rue d'Alsace. Clichy (Seine)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՖՐ. Կ ԽԱՉԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ3ԻՆ

8 Րիւ Ժան-Կուժոնի սրահին մէջ

Métro: Champs Elysées-Clemenceau

Գեղարուեստական բաժինը ամբողջապէս մանուկներու կողմէ:

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, պար, թատերական ներկայացում եւ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ մանուկներու յատուկ:

Երախաներուն անխտիր կը բաժնուի խաղալիքներ եւ նախընթրիք:

Մուտքը՝ ձրի փոքրերուն, մեծերուն 2 ֆրանք:

Մանուկներու տօնն է. մի՛ զրկէք ձեր երախաները իրենց մեծ հաճոյքէն

Փարիզահայ ՍԻՓԱՆ երգչախումբը (1923-1935)

Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՂԵԿԱՎԱՐ

ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ (Փարիզէն մեկնումի առիթով)

կազմակերպած է ՀՐԱԺԵՇՏԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ԵՒ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն մինչեւ լոյս

PETIT JOURNALի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

21, Rue Cadet. Métro: Cadet

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի շատ սիրուած

«ԱՆՈՅՇ» ՕՓԵՐԱՆ ամբողջութեամբ (Սկիզբը ժամը 9.15)

ճոխացուած խմբերգներով, մեներգներով, գեղջկական զուգապարերով:

«ՍԻՓԱՆ»ը հայկական իր շեղ տարազներով կ'երգէ նաեւ ոգեւորիչ եւ զուարթ խմբերգներ վերջին անգամ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ:

Արժանթինեան մեծ Օրքեսթր: Մաշչելի եւ խնամուած նոխ պիւֆէ:

Մուտք կիներու՝ 7.50, Այրերու 10 ֆր.: Առաջին շարքը 15 ֆրանք:

Մանրամասնութիւնները յայտագրով:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ

13, Rue Pierre Curie, K. Bicètre. Métro: Porte d'Italie.

երգ, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2.50 ֆրանք:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ **ODÉON 76-22**

Կ'ընդունի ժամը 9 - 12 եւ 2 - 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼ ՈՉԻՆՉ ԳԻՆՈՎ ՄԸ

Ձեր պզտիկները կը մեծնան եւ կը փոխուին արագօրէն:

Ձէ՞ք ուզեր ունենալ անոնց այդ գեղեցիկ եւ սակայն վազանցուկ շրջանին մէկ յիշատակը:

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ

Studio d'Art HENRI (Հ. Նափուճեան)

10bis Bld. Rodin-Issy-les-Moulineaux Gare d'Issyի եսեւի փողոցը

Որը՝ խիստ աժան գինով ձեզ կը նկարէ գեղարուեստական ամենավերջին ճաշակով՝ ըլլայ իր Studioին եւ կամ ձեր տան մէջ:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉ

գեղեցիկ *Agrandissement* մը նուէր իւրաքանչիւր պատուէրին:

Բաց է ամէն օր ինքնութեան թուղթերու 6 հատը 4 ֆրանք:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Այցելեցէք

Versaillesի եւ **Palaiseau**ի

Մեր աքանչելի հողամասերը որոնք ծախու են տարաժամ:

Քառակուսի մեթրը 5 ֆրանք:

Մանրամասնութեանց եւ այցելելու համար դիմել՝

*Mr. PATRIK*ի, *Mr. LECORNU*ի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

7, Rue Paul Lelong, Métro: Bourse, Tél. Gut. 40-37

Գրասենեակները բաց են ամէն օր, նոյնիսկ կիրակի եւ տօն օրեր:

ժամը 9 — 12, 13 — 17

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՊԶՏԻԿ ՇԱՀՈՎ՝ ՄԵԾ ՍՊԱՌՈՒՄ

ԱՅՍ Է ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՍ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ԵՂԻՇԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

11, Rue Molière LYON. *Tél.: LALANDE 23-91*

ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ պատրաստուած, պէս պէս գոյներով եւ ամէն մեծութեամբ անկողինի եւ սեղանի ծածկոցներ: Ընտիր նայով պատրաստուած պատի եւ գետնի գորգեր, descente-de-lits, coussins, draps-de-lits, couvertures piqués.

Մասնաւոր բաժին՝ Mouchoirs, serviettes, Torchon, Service de table. Spécialité d'articles pour Marchands forains et pour Primes.

ՄԻՇՏ SOLDES եւ 2e CHOIX ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ:

A. GODOVONIKOFF

30, QUAI de PASSY, PARIS (16). Tél. JAS. 01-50. Métro: PASSY.

Régions Libérées Վիճակահանութիւն ՅՈՒՆՈՒԱՐիվերջը

Շերտ՝ 21, 22, 23, 24, 25:

Loterie Nationale.— 6 եւ 7րդ շերտ. վիճակահանութիւնը ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22ին ամբողջ, 1/2, 1/4, 1/10 եւ 1/20 տոմսակներ:

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը տնօրինէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՍՏՈՒԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆՆՄԱՆ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI
22 Janvier
1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2709

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՁԵՌԱԳԻՐ

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ԽՄԲ.— Բազմապատկեցէք այս նկարագրութիւնը եւ գաղափար կազմած կ'ըլլաք նա'եւ «Յառաջ»ի խմբագրական բծախնդրութեանց մասին, որ շատերու կողմէ առածի կարգ անցած է իբրեւ ... «ջարդ».—

×

Ամէն առտու մեզի այցելութեան կուգան բազմաթիւ ճամբորդներ:

Տակաւին մենք խմբագրատուն չհասած, անոնք արդէն եկած եւ բազմած կ'ըլլան մեր խմբագրական սեղանին վրայ:

Խապէս նոյնը ըլլալով, արտաքնապէս սակայն անոնք սովորական ճամբորդներու կերպարանքը չունին:

Մեր ճամբորդները սովորաբար կ'ըլլան փակ պահարաններու մէջ, երբեմն ալ կլոր ձեւ կ'ունենան, վրան գրուած՝ էմփրիմէ:

Մեր գծած պատկերին մէջ ճշմարտութեան դէմ մեղանչում չկայ. խնկապէս որ ամէն թղթակցութիւն, որ մենք կ'առնենք դաղթաշխարհի այս կամ այն անկիւնէն, իր խորքին մէջ ճամբորդ մըն է մեզի համար:

Ու ճիշդ է այս բնորոշումը իր տառական իմաստով:

Պահ մը ենթադրեցէք, թէ այսօր խմբագրատուն եկած եւ մեր աշխատանքի սեղանին հինգ թղթակցութիւն գտած ենք,— Հնդկաստանէն, Իրաքէն, Իրանէն, Ամերիկայէն եւ Յունաստանէն:

Այս հինգ թղթակցութիւնները մեզ համար հինգ տարբեր երկիրներէ մեզի հիւր եկած հինգ ճամբորդներու բոլոր յատկանիշներն ունին,— իրենց ուրոյն բոյրը, տեսքը, տարազը, առանձնագրոշմ նկարագիրները, բարքերը, թերութիւններն ու առաւելութիւնները:

Եթէ մեր ճամբորդը արեւելքէն է, ան փէս ունի գլուխը (կամ փեհլեւի՝ *եթէ Իրանէն է),* կելեպիէ *ունի իր հագին եւ* հեզեմ *(գօտի) իր մէջքին: Եթէ արեւմուտքէն է՝ եւրոպական տարազ ունի ոտքէն մինչեւ գլուխը, սակայն յաճախ գոյները չփոթած, ոճը՝ հին եւ արդուկը՝ պակաս ...*

Այս ճամբորդները ոչ միայն վայելք, այլ եւ հոգեր կը բերեն մեզի:

Եւ ինչպէս որ մենք պիտի ընդունէինք մեր հիւրերը, եթէ անոնք իրաւամբ ճամբորդներ ըլլային, ճիշդ նոյն ձեւով մենք կ'ընդունինք այս թղթակցութիւնները:

Վաղ առաւօտուընէ կ'անցնինք հիւրընկալի պարտականութեանց:

Սովորաբար մեր ճամբորդները մեզի կը հասնին յոգնաբեկ վիճակի մէջ, խռիւ մազերով, պատառոտուած զգեստով, այս կամ այն տկարութեամբ եւ ճամբու առատ փոշիով:

Մենք նախ լոգանք առնել կուտանք անոնց բոլորին, եւ ապա կը սկսինք մէկիկ – մէկիկ անոնցմէ իւրաքանչիւրը զգեստաւորել, իր ունեցած տկարութիւնը խնամել, արտաքնապէս գեղազարդել եւ քիչ – շատ վայելուչ կերպարանք տալ իւրաքանչիւրին:

Մեր ճամբորդներու արտաքինին վերաբերող այս խնամքէն ետք, մենք կ'անցնինք անոնց նկարագիրներու թերութեանց սրբագրումին: Եթէ շատախօս է՝ կը հարկադրենք որ քիչ խօսի. եթէ չափազանցող է՝ կը ջանանք բուն չափին բերել. եթէ տկարութիւն ունի մանր փաստերը դիտելու, իսկ կարեւորները չնշմարելու՝ անհրաժեշտ սրբագրութիւնները կը կատարենք, եթէ շատ սառնարիւն է՝ քիչ մը կիրք կը դնենք, եւ եթէ աւելի քան կրքոտ է՝ քիչ մը կիրքը կը մեղմենք, եւայլն, եւայլն:

Այսպէս համբերատար եւ գորովալիր հիւրընկալի բոլոր պարտականութիւնները լրիւ կերպով կատարելէ վերջ, մենք նոր միայն կը յօժարինք մեր ճամբորդները ուղղել դէպի վար, դէպի մեր տպարանը, յաջորդաբար «Յուսաբեր»ի էջերէն հանրութեան ներկայացնելու համար:

Այո՛, այսքան հոգ, այսքան տառապանք, այսքան ճիգ ու եռանդ կը խլէ մեզմէ այն նիւթը, որ «Յուսաբեր»ի միջոցով ընթերցողին հասնելէ առաջ, նախ մեզ կը հասնի իբրեւ ... ձեռագիր:

Հոգեկան ճշմարիտ վայելք կը բերեն մեզ մեր այն գրիչները, որոնք գրելիք ունին եւ որոնք գրել գիտեն: Ու գիտեն նաեւ խըրամք դնել իրենց գրածին մէջ:

Ձեռագիր մը մեքենային յանձնելէ առաջ՝ պարտադրաբար կը պահանջուի նախ քննութեան առնել անոր բովանդակութիւնը եւ զայն կարգի բերել, ապա շտկել անոր ոճը (մանաւանդ ոճը), կէտադրութիւնը (դէպքեր կը պատահին՝ երբ գրեթէ կէտ չկայ, ու դէպքեր՝ երբ կէտ կայ գրեթէ իւրաքանչիւր բառի կամ առջեւը, կամ վերջը եւ կամ վրան), ուղղագրութիւնը (երբեմնապէս ուղղակի սարսափելի), գրիչը ...

×

Ձինուորական, ուսուցիչ, փերեզակ, հոգեւորական, փաստաբան, բժիշկ եւայլն, ատոնցմէ իւրաքանչիւրը ժողովուրդի մը քաղաքակրթական աստիճանը սահմանելու իր սեփական չափանիշն ունի:

Ունի նաեւ խմբագիրը.

— Ըսէ՛ թէ ժողովուրդի մը մամուլը ի՛նչ ձեռագիր *կը ստանայ, ըսեմ թէ քաղաքակրթական ի՛նչ աստիճան ունի ան:*

Փորձ աչքը թերթի մը քանի մը շարթուան ձեռագիրները *ուսումնասիրելով՝ գրեթէ անսխալ պիտի կարենար ըսել, թէ այդ ժողովուրդը ի՛նչ մամուլ ունի, ի՛նչ գրականութիւն, մինչեւ իսկ ի՛նչ գրախանութ, ու նաեւ քաղաքակրթական ի՛նչ աստիճան:*

Մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ նոր ոսկեդար մը պիտի բացուի այն օրը միայն, երբ հայ խմբագիրը ձեռագիրներէ *մեր սարսափը չունենայ:*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒՍ Կ'ՈՒԶԷ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ ԿՆՔՈՒԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆՑ

»»»··«««

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

« ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

Կիրակի օր վերջացան շարք մը խորհրդակցութիւններ, որ կը կատարուէին Ժընեւի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդէն դուրս, միջազգային հարցերու մասին: Իբրեւ արդիւնք, Պալքանեան ուխտը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ մտահոգութիւն կը յայտնէ փրանքեւիտալական համաձայնութեան մասին եւ կ'ըսէ թէ փոքր Համաձայնութեան գործակցութիւնը կարելի է ապահովել միայն եթէ Թուրքիան ալ մաս կազմէ Հռոմի մէջ կնքուած համաձայնութեանց:

Ուրեմն, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Թուրքիա մտահոգ է, այդ համաձայնութեանց մասին: Պալքանեան ուխտը իր դիւանագիտական բանաձեւով յոյս կը յայտնէ թէ Հռոմի համաձայնութիւնները կարելի է արդիւնաւորապէս լրացնել, նկատի առնելով բոլոր երկիրներու կացութիւնը՝ կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի խաղաղութեան կառուցման մէջ: Հետեւաբար, կը կարծէ թէ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը կարելի է ստանալ որ եւ է ծրագրի մէջ որ կ'երաշխաւորէ Աւստրիոյ անկախութիւնը Գերմանիոյ նացիներուն դէմ, թէեւ այս շրջանակները յոռետես են բանակցութեանց մասին, «որոնք կրնան մէկ տարի տեւել»: Այս պարագան մասնաւորապէս յիշեցուցած է Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը, տեսակցելով Պ. Լավալի հետ, եւ միեւնոյն ատեն թելադրելով որ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ յարաբերութիւնները աւելի որոշ հանգամանք առնեն: Փոքր Համաձայնութիւնը եւ պալքանեան ուխտը համաձայն են որ Խ. Միութիւնը եւ Ֆրանսա բանակցին, որոշ յանձնառութիւն մը կնքելու համար: Անոնք բացատրած են թէ ռազմագիտական տեսակէտով անհրաժեշտ է բանակցիլ Խ. Միութեան հետ, որպէսզի նամբան հարթուի Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի գործակցութեան համար: (Այս վերջին երկու երկիրները մինչեւ հիմա կը մերժեն մասնակցիլ արեւելեան ուխտին, որ կը տրամադրէ փոխադարձ աջակցութիւն): Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան ուխտի անդամները կը վախնան թէ փրանքեւիտալական համաձայնութիւնը կը վերակենդանացնէ Չորս պետութեանց ուխտը, ինչ որ պիտի պաղեցնէ փոքր պետութիւնները:

⁂ Պ. Լավալ Փարիզ վերադարձաւ, այս փշոտ խորհրդակցութիւններէն յետոյ, եւ հիմա կը պատրաստուի Լոնտոնի այցելութեան համար, վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի հետ:

⁂ Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթի թղթակցին, Ժընեւի մէջ.

— « Ֆրանսական կառավարութեան քաղաքականութիւնը յստակ է, հաստատուն և հետեւողական: Մեր միակ նպատակն է ընդհանուր խաղաղացում յառաջ բերել, բոլորին ապահովութեամբ: Խաղաղութեան կոչերը կը բազմապատկուին: Այս նպաստաւոր պահուն, անհրաժեշտ է որ խօսքերը գործի վերածուին: Առաջարկներ ձեւակերպուած են որոնք եթէ ընդունուին, նամբան պիտի փակեն խաղաղութիւնը խանգարողներուն առջեւ: Կառավարութիւնները պէտք է ստանձնեն իրենց պատասխանատուութիւնը »:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ հետեւեալ խօսքերն ուղղեց նոյն թղթակցին.

— « Ռումանիա ամենամեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւի այն բանակցութիւններուն որ կը կատարուին Եւրոպայի բոլոր մասերուն մէջ: Իր աշխարհագրական դիրքը կը բացատրէ թէ ինչու կը մաղթէ որ այդ բանակցութիւնները կարելի եղածին չափ շուտով յանգին արեւելեան ուխտի մը: Մենք Հռոմի համաձայնութիւնները գործակցութեան խարիսխ մը կը նկատենք Դանուբեան աւազանին մէջ: Մեր արտաքին քաղաքականութեան հիմը կը կազմեն Փոքր Համաձայնութիւնը եւ պալքանեան ուխտը, ինչպէս եւ մեր զինակցութիւնը Ֆրանսայի հետ: Այդ զինակցութիւնները որ եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չեն, ընդհակառակն կը կազմեն խաղաղութեան գերագոյն երաշխիքը՝ մեր շրջաններուն մէջ. անոնց արդիւնաւորութեան պիտի նպաստէ Ռումանիոյ եւ Խ. Միութեան, ինչպէս եւ Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի բարեկամութիւնը »:

Միապետութիւնը պիտի փրկէ Աւստրիան

Իշխան Շթարէմպէրկ, Աւստրիոյ փոխ վարչապետը, կիրակի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ միապետութեան վերահաստատումը անհրաժեշտ է թէ Աւստրիոյ ապահովութեան եւ թէ Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Սակայն պարտք սեպեց յորդորել որ Աւստրիոյ միապետականները չափազանց յաւակնոտութեամբ չտարուին, որովհետեւ իր կուսակցութեան կ'իյնայ որոշել թէ երբ եւ ինչպէս պիտի վերահաստատուի միապետութիւնը: Գահուն թեկնածուն է Օթթօ արքիդուքսը, որ Հապսպուրկեան տունէն ըլլալով, լուրջ ընդդիմութեան պիտի հանդիպի Փոքր Համաձայնութեան կողմէ: Այս վերջինը յաճախ դիտել տուած է, մասնաւորապէս Չեխօսլովաքիոյ բերնով, թէ միապետութեան որ եւ է փորձի պիտի դիմադրէ բանի ուժով: Թէեւ վերջերս քիչ մը մեղմացած է այս ընդդիմութիւնը, բայց ամէն պարագայի մէջ զօրաւոր է Հապսպուրկեան գերդաստանին դէմ: Թեկնածու կը համարուի նաեւ իշխան Շթարէմպէրկ:

═ o–o ═

ՎԱՍԻԿԱՆԻ ԲԱՆՏԻՆ շինութիւնը լրացաւ յունուար 19ին: Պապը այս տարի յոյս յայտնեց թէ երբեք առիթ չպիտի ունենայ գործածելու զայն: Իսկ եթէ աքեղաները կատղի՞ն...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՐՏՈՒՆՋՔ ...

═ o ═

Խփ–լէ–Մուլինոյէն ընկեր մը կը գանգատի թէ իրենց շրջանի Կ. Խաչն ալ «Մանուկներու Օր»ը տօնած է, բայց մինչեւ հիմա նկարագրութիւնը չերեւցաւ «Յառաջ »ի մէջ:

Եւ պարտք սեպեր է գրի առնել հանդէսը:

Թղթակցութեան թուականն է՝ յունուար 19: Նամակը մեր ձեռքը հասաւ երէկ, երկուշաբթի, 21 յունուար: Իսկ հանդէսը կատարուեր է յունուար 6ին:

Ի՞նչ ըսէ խմբագրութիւնը: Մանաւանդ որ, Իսի – լէ – Մուլինոյէն մինչեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը՝ կէս ժամ է, Մեթրոյով:

Հրատարակես՝ ծիծաղելի կը դառնաս լրագրական տեսակէտով: Չհրատարակես,— գանգատներու տեղատարափ մըն է որ կ'իջնէ խմբագրութեան գլխուն:

Իսի–լէ–Մուլինոյի ընկերը կանխած է արդէն.

— « Կը յուսայի թէ Կ. Խաչի հանդէսին նկարագրութիւնը կը գրէ ընկեր Ա. կամ Բ: Դժբախտաբար բան մը չգրուեցաւ եւ այսպէս երկու քաջալերական խօսք բող չեղաւ: Պէտք է իւղ լեցնել որ կրակը բնաւ չմարի: Եթէ քաջալերական խօսք մը չգրուի մամուլին մէջ, աշխատողները կը յուսահատին»:

Տեսաք որ յանցաւորը «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը չէ:

Թերթը մէկէ աւելի թղթակիցներ ունի ամէն շրջանի մէջ, բայց չես կրնար գիտնալ թէ ո՛վ պիտի գրէ կամ ե՛րբ կը գրուի:

Տասը մնայուն խմբագիր ունենաս, չես կրնար հասնիլ այս ծով քաղաքին ամէն կողմը:

Սովորական երեկոյթներէն զատ, կան գեղարուեստական եւ մասնագիտական հանդէսները,— երաժշտական, նկարչական, գրական, բժշկական, ակադեմական, գիտական, քաղաքական, թատերական եւն. որոնք պատահական ձեռքերու չեն կրնար յանձնուիլ:

Երկու տարիէ ի վեր, հայ սփրիւռքներն անգամ պարահանդէս կը սարքեն, իրենց արհեստին ցուցադրութիւններով, եւ կը սպասեն որ հայ մամուլը ներկայացուցիչներ դրկէ... կարծիք յայտնելու համար:

Ուրեմն, անհրաժեշտ է ունենալ նաեւ կանացի մազերու յարդարման մասնագէտ աշխատակից մը ...

Այս տարի, իրարու վրայ երեք թղթակցութիւն ստացանք այս պարահանդէսի մասին: Առաջինը տպուած էր արդէն, երբ հասան երկրորդը եւ երրորդը, իսկ Իսի – լէ – Մուլինոյի « Մանուկներու Օր »ը մէկ հատիկ նկարագրող չէ ունեցեր ամբողջ տասնըհինգ օր ...

Եւ Իսի – լէ – Մուլինօն բացառութիւն չի կազմեր:

Բազմաթիւ հանդէսներ, բանախօսութիւններ եւ դասախօսութիւններ այսպէս կ'անտեսուին անհոգութեամբ կամ անկարողութեամբ: Կամ եթէ կը գրուին, խմբագրութեան կը հասնին այնքան ժամանակէն որքան եթէ Թաւրիզէն, Կալկաթայէն կամ Պուէնոս Այրէսէն դրկուած ըլլային:

Ընկերներ, թղթակիցներ, աշխատակիցներ, մի՛ մոռնաք թէ Փարիզ կը գտնուինք եւ օրաթերթն ալ իր պահանջներն ունի:

Ճիշդ է որ իրաւունք չունինք շատ խստապահանջ ըլլալու եւ չարաչար գործածելու մէկուն – միւսին բարեհաճութիւնը:

Բայց, «ի՛նչ արած », այսպէ՛ս է հայ լրագրին կեանքը:

Պուլվարի յետին թերթը կրնայ հինգ թղթակից շարժման մէջ դնել, որ եւ է ոճիր նկարագրելու համար. իսկ հայ թերթը...

Խմբագիրը թոյլ չի տար որ մանրամասնութիւններու մէջ մտնեմ:

ՎԱՀԷ

Խորհրդային նկարահանդէս Պոլսոյ մէջ

═ o–o ═

Էնկիւրիի մէջ բացուած խորհրդային նկարահանդէսը յունուար 15ին փոխադրուեցաւ Պոլիս: Ցուցադրուած են 63 նկարներ եւ 15 անդրիներ: Նկարահանդէսին մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէ Մարտիրոս Սարեան, Հայաստանի վաստակաւոր նկարիչը, որ ցուցադրած է հետեւեալ նկարները.—

«Երեւանի մէջ կամուրջ մը», գծուած 1900ին և որ Հայաստանի պետ. թանգարանի սեփականութիւնն է, Գիւղ (1933), Արարատ (1933), Բանջարանոցի ոռոգում, Այգեկութք:

Սարեանի նկարները միւսներէն որոշապէս կը տարբերին իրենց արուեստով: Դաշտանկարներ են անոնք Կովկասեան վառ գոյներով ուր դեղինն ու կանաչը կը տիրեն բոլոր երբերանգներով:

« *Ճիւմհուրիէթ* » Սարեանի մասին հետեւեալը կը գրէ.— «Ցուցահանդէսի նկարիչներու յիշատակութեան մէջ չենք կրնար զանց առնել խորհրդային Հայաստանի ամէնէն մեծ վարպետը, Սարեանը, որուն գործերը կարեւոր տեղ մը կը բռնեն: Սարեան ֆրանսական գեղարուեստական մշակոյթը կը միացնէ իր երկրին մշակոյթին ու աւանդութիւններուն: Ցուցահանդէսին մէջ իր ամէնէն գեղեցիկ գործն է «Կամուրջ մը Երեւանի մէջ» նկարը:

Թերթի եւ գիրքի տագնապը Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը գրեն թէ «Տէր Տէօյչէ» օրաթերթը, որ օրկանն է աշխատանքի ճակատին, փետրուար 1էն պիտի վերածուի շաբաթաթերթի: Միւս կողմէ առաջնակարգ եւ վաղեմի օրաթերթ մը, «Պէրլինէր Թակէպլաթ », պիտի դադրի մարտ 31ին, եթէ անակնկալ մը չպատահի: Վիճակագրութեանց համաձայն, 1933ին հրատարակուած գիրքերուն եւ պարբերականներուն արժէքը 650 – 700 միլիոն մարքէն աւելի չէ, ինչ որ 50 առ հարիւր անկում կը ցուցնէ 1930ի վրայ: 1924 – 1929, որ մասնաւորապէս բանուկ շրջան մըն էր գիրքի հրապարակին համար, արտադրութեան տարեկան արժէքը բարձրացած էր մինչեւ 1,200,000000 մարքի: Արտադրութեան անկման հետ զուգընթաց, տպագրական աշխատաւորներու թիւը 236,335էն իջած է 184,288ի, ինչ որ կը նշանակէ 22 առ հարիւր անկում 1930ի վրայ: Նոր իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, տպագրական հրապարակի գործառնութիւնները 80 միլիոն մարքի բաց մը կը ցուցնեն: Աւելի քան 600 պարբերականներ անհետացած են, առանց հաշուելու ձախակողմեան թերթերն եւ հանդէսները:

Թերթերու դադարման հետեւանքով, բազմաթիւ տպարաններ սնանկացած են, նամբելով բանուորները եւ խմբագիրները: Յառաջնորդ չկայ տպագրական մեքենաներուն համար: Նախապէս 20 հազար մարքի ծախուած մեքենայ մը այսօր 500ի կը ծախուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Ա.

—«Արդէն իսկ խոշոր հարստութեան տէր մէկը աւելի եւս հարստացաւ այսօր կէսօրին, երբ Մուսուլի քարիւղի խողովակին բացումը կատարուեցաւ: Այդ մարդը Պարոն Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեանն է՝ միակ անհատ բաժնետէրը Իրաքի Քարիւղի Ընկերութեան, որուն վեցուկէս միլոն արժեթուղթերուն հարիւրին հինգը իրեն կը պատկանի:

Այս արժեթուղթերուն մնացեալ մասը հաւասարապէս բաժնուած է Շէլլ, Անգլօ-պարսիկ Ընկերութեան, ինչպէս եւ ֆրանսական եւ ամերիկեան խմբակցութեանց միջեւ:

Պ. Կիւլպէնկեան բախտաւոր եղաւ անոր համար որ պատերազմէն առաջ Թուրք կառավարութենէն ստացաւ Մուսուլի նաւթահանքերուն սկզբնական մենաշնորհը:

Պ. Կիւլպէնկեանը, այդ խորհրդաւոր մարդը, յաճախ կը բաղդատեն Սըր Պազիլ Զախարօվին հետ: Ան ալ, այս վերջինին նման, իր ընկերակիցներուն ծանօթ է իր սկզբնատառով: Քարիւղի շրջանակներէն ներս «Կ» գիրը աւելի ուժեղ է ինչպէս «Զ» գիրը ռազմամթերքի շրջանակներու մէջ: Կիւլպէնկեան Հայ մըն է եւ տասներնը տարեկանին Լիվըրփուլ եկած է իր հօրը հետ, անգլիահպատակ է: Քարիւղի գործին մէջ մտած է շնորհիւ ուրիշ Հայու մը՝ Մանթաշօվին որ գրել-կարդալ չէր գիտեր, բայց Բագուի հանքերէն հարստացած էր: Աւելի ուշ, Պ. Կիւլպէնկեան Սըր Հէնրի Տէթէրտինկին միացաւ՝ Րոյըլ Տաչի սկզբնաւորութեան: Աւելի ութ տարի առաջ իրենց բարեկամութիւնը վերջ գտաւ՝ Վենեցուէլլայի քարիւղի մենաշնորհներուն առթիւ ծագած վէճի մը պատճառաւ:

Պ. Կիւլպէնկեան այժմ շատ քիչ անգամ Լոնտոն կուգայ: Փարիզ կ'ապրի եւ հին նկարներու սքանչելի հաւաքածոյ մը ունի:

Շատ դիւրին է զինքը տեսնել, բայց չափազանց դժուար է համոզել որ խօսի: Ընդհանրապէս առանձին կը ճաշէ Րից պանդոկը՝ անկիւնը դրուած սեղանի մը առջեւ նստած: Իր որդին զինքը կը ներկայացնէ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան մէջ. ուսումը առած է Հարօ եւ պատերազմին վկայական ստացաւ Քէյմպրիճի համալսարանէն»:

×

«Իվնինկ Սթէնտըրտ»ի քրոնիկագիրը այս տողերը նուիրած է ծանօթ միլիոնատէրին, թերթին յունուար 14ի համարին մէջ: Այդ օրն էր որ Իրաքի Թագաւորը Քերքուք-Միջերկրական քարիւղի խողովակին բացումը կատարեց հանդիսաւոր արարողութեամբ: Մուսուլի ընդերքէն բխող «սեւ հեղուկը» սուրիական անապատները կտրելով, հազար երկու հարիւր մղոն արեւմուտք գտնուող ծովափը կը հասնի հիմա, շնորհիւ այդ խողովակին որուն շինութեան ձեռնարկած էր Միջագետքի Քարիւղի Ընկերութիւնը:

Եւրոպական մամուլը, մանաւանդ «Ժ» գլխականը բացառիկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ այս դէպքին հանդէպ: Խողովակը, որուն համար ընկերութիւնը տասը միլիոն ոսկի ծախսած է, տարեկան չորս միլիոն թօնօ քարիւղ պիտի փոխադրէ քաղաքակիրթ աշխարհին:

Մուսուլի նահանգին գրաւումը մահու եւ կենաց խնդիր մըն էր անգլիական կառավարութեան համար: Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ Լորտ Քըրզըն եւ Ըսմէթ չկրցան համաձայնութիւն գոյացնել: Վէճը յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ 1926ին Թուրքիա ստիպուեցաւ տեղի տալ: Անգլիա գրաւեց Մուսուլը որուն քարիւղը այնքան անհրաժեշտ էր իրեն համար: Առկէ զատ, Լոնտոն «մուրհակ» մը ունէր իր ձեռքը: Չէ՞ որ Սուլթանին կառավարութիւնը 1912ին նահանգին քարիւղը շահագործելու մենաշնորհը տուած էր անգլիական ընկերութեան մը:

Ո՞վ էր այդ ընկերութեան ներկայացուցիչը: Նոյն ինքն Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան:

Ինչպէս Լոնտոնի երեկոյեան թերթի խմբագիրն ալ կը յիշէ, մեր մեծահարուստ հայրենակիցը Մուսուլի քարիւղին մենաշնորհը ստացած էր Պապը Ալիէն այն օրերուն երբ Թուրք փաշաներն ու ճազըրները փոխանակ երկրին հարստութիւններով հետաքրքրուելու եւ անոնց շահագործման միջոցներուն մասին մտածելու, իրենց «մուհալլէպի»ին ու «փիլաւ»ին գլուխը անցած, հայ ժողովուրդը բնաջնջելու ծրագիրներ կը մշակէին: 1912ին Թուրքիան տակաւին կիսավայրենի էր (մի՛ հարցնէք թէ այսօր որքան բան փոխուած է իր նկարագիրէն): Սուլթան ու խալիֆա ունէր. հօճա, մէտրէսէ, թէքքէ, ֆէրաճէ ունէր, արեւնի գոյն ֆէս կը դնէր գլուխը. արաբական տառերը կը գործածէր: Այդ օրերուն էնկիւրիի «Փորչ Գայլը» էդ կ'որսար Բերայի փողոցներուն մէջ: Ուրո՞ւ հոգ ճարտարարուեստը, հանքը, երկաթուղին, վաճառականութիւնը, քարիւղը:

Այսպէս էր Թուրքիան պատերազմէն երկու տարի առաջ:

Աղէին, Եւրոպան աչքերը չորս բացած չահաստան կը փնտռէր աջ ու ձախ: «Հիւանդ մարդուն» հայրենիքը ամէն յարմարութիւն ունէր այդ տեսակէտէն: Հսկայ հարստութիւն կար Մուսուլի նահանգին մէջ: Թուրքիան կրնա՞ր իր միջոցներով շահագործել նաւթահանքերը. ոչ: Հետեւոր Ամերիկայէն յետոյ Մեծն Բրիտանիան ամէնէն աւելի կը հետաքրքրուէր թրքական քարիւղով: Բայց ի՞նչպէս պիտի համոզէին Պապը Ալին. ո՞վ պիտի խօսէր փաշաներուն հետ, ո՞վ կը հասկնար անոնց լեզուն:

Հա՛յը,— Գալուստ Կիւլպէնկեան, որուն համբաւը ծանօթ էր քարիւղի շրջանակներուն մէջ դեռ 1912էն: Իր կատարած աշխատանքներուն մասին պիտի խօսիմ հետզհետէ:

×

Մուսուլ-Միջերկրական խողովակին շինութիւնը պատմութիւն կ'ընծայէ հարեւանցի ակնարկ մը նետելու քարիւղի հարցին վրայ, որ այնքան աճուրդներու ճակատագրականներ մը կը կատարէ միջազգային քաղաքականութեան մէջ:

Ձեռքի տակ ունիմ կարգ մը հրատարակութիւններ — անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական — որոնց էջերէն քաղուածաբար կը պատրաստեմ այս յօդուածաշարքը:

Հետզհետէ պիտի տեսնենք թէ քարիւղը, այդ վեհափառ հեղուկը, այդ գարշահոտ ցեխը որ արծաթափայլ ջուրի մը վերածուի եւրոպական զտարաններուն մէջ, ինչ խոշոր ազդակ մըն է քաղաքակիրթ ազգերու յարաբերութեանց մէջ եւ ինչ թանկագին հարստութիւն մը տնտեսական ու ելմտական աշխարհին մէջ: Պիտի տամ քարիւղի պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ այսօր: Պիտի բացատրեմ թէ ինչ տասպելական հարստութիւններ դիզած են կարգ մը բացառիկ դէմքեր, շնորհիւ Նորին Վեհափառութեան: Պիտի խօսիմ Րաքֆէլլըրի, Նօպէլի, Տէթէրտինկի ու մասնաւորաբար Գալուստ Կիւլպէնկեանի մասին զոր, սեղանի վրայ գտնուող հատորներէն մէկը կը կոչէ «Քարիւղի Թալէյրանը»:

Եթէ աշխարհի ութերորդ մեծ պետութիւնը մամուլն է, իններորդին պատիւը պէտք է անպայման տալ Քարիւղին:

Անիկա աւելի թանկագին է քան ոսկին ու ադամանդը: Աւելի անհրաժեշտ է արդի ճարտարարուեստին համար, քան հանքածուխը:

Վեհափառ քարիւղը կրնայ պատերազմ ստեղծել: Կրնայ կարգ մը ժողովուրդներու կործանումին պատճառ ըլլալ կամ, ընդհակառակն, բարձրացնել զանոնք քաղաքական հորիզոնին վրայ:

Փողոցէն անցնող մարդը հազիւ թէ կը մտածէ անոր նիւթական ու աննիւթական ուժի մասին: Ինքնաշարժը կը սուրայարդիական քաղաքներուպողոտաներուն վրայ կամ գիւղերուն ու անապատներուն մէջ. օդանաւը կը սաւառնի ամպերէն ալ վեր. արդիական նաւերը ովկիանոսները կը ճեղքեն, հետզհետէ աւելի արագ:

Վեհափառ քարիւղն է որ կեանք ու շարժում կուտայ անոնց մեքենաներուն:

Քարիւղը մեր տուներուն ճրագն էր երէկ: Պատերազմէն յետոյ դարձաւ «լուսաւորեալ» մարդկութեան արտեսական քաղաքականութեան գլխաւոր առանցքներէն մէկը:

Ազգեր կան որ ամէն սրբութիւն, ամէն բարոյական ոտքի տակ կ'առնեն, քարիւղի հանք մը աւելի ունենալու համար:

Ուրիշներ՝ կը տառապին թերեւս անոր համար որ իրենց հայրենիքը զրկուած է այդ հարստութենէն: Այս պէ՞տք կ'ըլլար օրինակ, մեր վիճակը եթէ Հայոց աշխարհին հողերուն տակ Մուսուլի քարիւղին մէկ տասներորդը մթերուած ըլլար: Տակաւին թարմ է պատմութիւնը: Բրիտանական կայսրութիւնը որքա՜ն բան զոհեց իր արժանապատուութենէն Լօզանի մէջ, Մուսուլի նահանգը խլացնելու համար: Հողային ընդարձակումը այսօր երկրորդական կարեւորութիւն ունի այս աշխարհակալ պետութեան համար: Էական գրաւուած հողերուն ընդերքին մէջ թաղուած հարստութիւնն է:

Անգլիոյ հանքածուխի մթերքը տակաւին. եօթը հարիւր տարի կը բաւէ երկրին անմիջական պէտքերուն: Բայց քարիւղը աւելի ստիպողական է արագութեան այս դարուն: Քաղաքակիրթ մարդկութիւնը ե՞րբ սկսաւ հետաքրքրուիլ այս գարշահոտ ցեխով:

ՏԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Հայ պետականութեան, հայ հայրենիքի կործանումէն եւ անոր սարկաւացումէն վերջ հայութիւնը իբր հաւաքականութիւն պիտի չմնար եւ պիտի հալէր գիւղքըշընջապատողդգուլթեանց մէջ, ինչպէս որ եղան մեղի զրացի կարգ մը ուրիշ պետութիւններ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ եկեղեցին իր կազմութեամբ բառ էութեան դարձաւ հայ պետու-

...ժողովուրդը զրկել իր մէկ պաշտամունքէն՝ հոգեւոր կազմակերպութիւնէ: Հայութիւնը ծուլել, ապագայի գարձննել է նպատակը, այլ ոչ թէ ազատամիտ նշանաբանները կիրառումը կեանքում: Կրօնքը, կ'ըսուի, խղճի գործ է: Բայց մենք տեսանք, որ մեր եկեղեցին միայն խղճի գործ չէ, այլեւ հայութեան աշխարհիկ պահանջներու բարոյական վարչութիւնը՝ իբրեւ ազգակ հայ հաւաքականու-

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— «Յառաջ»ի ընթերցողները յաճախ կարդացած են այս հայաշատ գիւղի մասին: Տարեգրական առթիւ, կ'ուզէ անոր ամփոփ պատկերը ներկայացնել:

Բաղդատելով 1934ը, 1931, 1932, 1933 տարիներուն հետ, կը տեսնենք որ, գաղութը տարուէ տարի շատ բան...

...թեան պահպանման, թէպէտ եւ անհայրենիք, անզօր, կրաւորական եւ հոգիներու մէջ ապրող: Ահա այս զրութիւնն իսկ նկատի ունենալով մեր թշնամիների հարուածի թիրախ եղել է յաճախ հայ եկեղեցին: Հիմա ևս դեռ նա հարուածի տակ է. եւ նոր կողքին՝ վերջին կէս դարու ընթացքին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

ՌՈՒԲԷՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ֆրարու: Կայ նաեւ ձեռագործի արհեստանոց մը, ուր կ'աշխատին ութ-տասը Հայ կանայք ու օրիորդներ, որոնց արտադրած ձեռագործները տեղացիները կը գնահատեն մեծապէս: Ունինք նաեւ երկու Հայ ագարակատէրեր, որոնց արտադրութիւնը միայն բանջարեղէն եւ պտուղ է:

Կրթական.— Սէն Լուն ունի իր ազգային դպրոցը որ միակն է ամբողջ գաղութին մէջ, իր աշակերտներու թիւով: Այս թիւը աւելի պիտի ըլլար եթէ մանուկները չյաճախէին ուրիշ դպրոցներ:

Ազգային դպրոցը ունի 250—270 աշակերտ, 100 հոգի կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց: Վերջերս Հօկն ալ բացաւ իր դպրոցը սրճարանի մը կողքին: Վարիչն է տիկին մը, պատահաբար այս գործին կապուած: Այստեղ կը յաճախեն երեսուն մանուկներ, դիշեր ցերեկ հոլովելով Լէնինն եւ Խանջեան, Երեւանն ու գաղթը, բայց տեսնելու բախտը երազ մըն է...

Համազգայինն ալ ունի իր գիշերային դպրոցը, որուն աշակերտները ընդհանրապէս ֆրանսական դպրոց գացող պատանիներ եւ մանուկներ են:

Սէն Լուի ազգային դպրոցը բաղդատելով նախորդ տարիներուն հետ, ունի թուական առաւելութիւն մը, շնորհիւ դպրոցի հոգաբարձութեան թափած աշխատանքներուն: Բայց կրթական ծրագրով կը մնայ ետ: Այնուամենայնիւ բարձր է ազգային ոգին: Կան թերացումներ որ կը կարօտին խղճամիտ սրբագրումներու: Նախ ֆրանսերէնի ուսուցումը շատ թոյլ է, երկրորդ՝ անտեսուած է ֆիզիքական կրթութիւնը:

Դպրոցին մէջ կը պաշտօնավարեն վեց պաշտօնեաներ, վայելելով հոգաբարձութեան բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը:

Դպրոցը բացի ամսավճարներէ չունի եկամուտի հաստատ աղբիւրներ: Հազիւ թէ կը փակէ նիւթական բացը: Դպրոցին յառաջդիմութեան զարկ տուած է, սկիզբէն ի վեր, հոգաբարձութեան հետ երիտասարդներու խումբ մը:

Հայրենակցականներ.— Սէն Լուն սկիզբէն ի վեր եղած է հարուստ իր Հայրենակցականներով, 15էն աւելի: Շատերը սունկի պէս կը բուսնին ու աստուփ կեանք կ'ունենան: Քղիի, Չնգուշի, Չմշկածագի Հայրենակցականները բացառութիւն կը կազմեն իրենց ազգային ըմբռնումով եւ յառաջդիմութիւններով: Կան նաեւ «Վերաշինաց»ներ, (Սեբաստիոյ, Բալուի, Բիւթանիոյ), որոնք առանց լուրջ օժանդակութեան սպանիական դղեակներ կը կառուցանեն Երեւանի մէջ:

Քաղաքական.— Սէն Լուն սկիզբէն ի վեր եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան ամուր խարիսխներէն մին: Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէն բոլորեց բեղուն շրջան մը, մինչեւ 1934ը: Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը լրացուցիչ կը հանդիսանայ կուսակցական գործունէութեան: Պատանեկան Միութեան ճոխ գրադարանը բացառիկ պատեհութիւն մը կ'ընծայէ ընթերցասէր հասարակութեան: Կ'օգտուին առանց խտրութեան բոլոր Հայերը:

Համազգայինն ալ ունի իր մասնաճիւղը 40 անդամներով: Յիշեցի արդէն թէ գիշերային դպրոցը Հայերէն կը սորվին տեղական դպրոց յաճախող Հայ պատանիներն ու մանուկները:

Սէն Լուցին կրթական աւելի մեծ արդիւնքներ կը սպասէ այս կազմակերպութենէն:

Կրօնական.— Սէն Լուցին ունեցած էր իր եկեղեցին, շնորհիւ ողբացեալ Պալաքեան եպիսկ.ի անխոնջ ջանքերուն: Մաս մը պարտք մնացած էր, բայց այդ հարցն ալ հարթուեցաւ եւ հիմա Սէն Լուցին տէրն է իր եկեղեցիին:

Այս շրջանին Սէն Լուն ունեցաւ նաեւ բողոքական Հայ եկեղեցի մը, որուն շուրջ համախմբուած են 10—11 ընտանիք, մեծ մասամբ Թրքախօս Հայեր: Ժողովարանին կառուցման համար ծախսուած է 125 հազար ֆր. զոր հոգացած է Պորտ ընկերութիւնը:

Գնահատելի է մեր բողոքական հայրենակիցներուն աշխատանքը ազգային գետնի վրայ: Երանի թէ Մարսէյլի կաթոլիկ Հայերն ալ բարի ըլլային հետեւելու այս օրինակելի ընթացքին:

Թատերական.— Գիւղը իր ծոցին մէջ ունի շատ մը թատերասէր երիտասարդներ, բայց հաւաքական ոչ մէկ շարժում այդ ուղղութեամբ: Դերասան ընկ. Մարութեանի մեկնումէն վերջ խումբ մը ամաթէօռ երիտասարդներ կազմեցին Հ. Յ. Դ. «Վահան Խորէնի» թատերախումբը: Կարճ ժամանակի մէջ խումբի վարիչ մարմինը կրցաւ ապահովել գործնական յաջողութիւն:

Խումբը իր անդրանիկ ներկայացումը տուաւ ի նպաստ ազգ. վարժարանի եւ ապահովեց հազար ֆրանք: Պատրաստելու վրայ են նոր ներկայացումներ:

Հօկը ունի 50—60 անդամներ, որոնք ոչ մէկ շինարար նպատակ ունին, բացի հակադաշնակցական պայքարէ: Անոնք յաճախ ազգային գործերու մէջ կը խառնեն օտար կոմունիստներ ալ:

Սկաուտական.— Սէն Լուն ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ արիներու խումբեր, որոնք իրենց ներկայ անկազմակերպ վիճակով չեն կրնար արդարացնել մեր յոյսերը:

Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գործազրկութեան օրինագծին առթիւ, որ այս շաբթու պիտի քննուի Երեսփ. Ժողովին մէջ, «Էնթրանսիժան»ի աշխատակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ աշխատանքի նախարարին հետ: Խմբագիրը հարցուց թէ ի՞նչ ծրագիրներ մշակուած են լուծելու համար գործազրկութեան տագնապը:

Աշխատանքի նախարարը պատասխանեց.

— Գործազրկութեան դէմ պայքարի առաջին զէնքերէն մին է հանրօգուտ շինութեանց հսկայ ծրագիրը, որ մշակուած է ամիսներ առաջ, նախորդ կառավարութեան կողմէ: Այդ ծրագիրը գործադրութեան մէջ է նոյեմբերէն ի վեր: Ատոր համար 26 Նոյ.ին 1.189 միլիոն ֆրանք փոխառութիւն կնքեցինք, յետոյ 10 Դեկտեմբերին՝ 630 միլիոն: Այս գումարը դեռ պիտի բարձրանայ մինչեւ յունուարի վերջը: Կ'ընդունիմ, որ բաւական չեն այս ամէնը՝ լուծելու համար տագնապը: Այսուհանդերձ աւելի քան 12 հազար բանուորներ աշխատանքի դրուած են հանրօգուտ շինութեանց կամ պետական գործարաններու մէջ: Կը կարծեմ թէ Մայիս ամսուն գործի կանչուած աշխատաւորներուն թիւը կը հասնի 40.000ի: Իսկ ամրան առաջին օրերուն, ստոյգ հաշիւներու համաձայն, 70.000ի: Աշխատանքի այսքան ծաւալում կարելի կը դառնայ անշուշտ այն ատեն, երբ հարթուին ծրագրի գործադրութեան վերաբերեալ կարգ մը դժուարութիւններ աշխատանքի զանազան ասպարէզներու մէջ:

— Անշուշտ պիտի հարթէք այդ դժուարութիւնները, բայց չէ՞ք կարծեր որ կարելի է տակաւին կրճատել օտար բանուորներու թիւը, աստիճանաբար անոնց տեղը տալու համար ֆրանսացի բանուորներուն:

— Երբ մեր կառավարութիւնը գործի գլուխ անցաւ, առաջին առթիւ զբաղեցաւ գործազրկութեան հարցով այն մտահոգութեամբ թէ աշխատանքի շուկային վրայ ամենալայն տեղը պէտք է տալ ֆրանսացի բանուորին: Այս հարցը ուսումնասիրելու, օտար բանուորութիւնը հետզհետէ հեռացնելու հոգը յանձնուեցաւ կոմիտէի մը, որուն նախագահն է Էռիօ: Միւս կողմէ անձնապէս ես ուրիշ միջոցներ ձեռք առած եմ, միջոցներ որոնց արդիւնքը ապահով է: Այսպէս հրամայեցի դադրեցնել օտար աշխատաւորներու մուտքը Ֆրանսայէն ներս, ցնոր տնօրէնութիւն, կամ բացառիկ պարագաներու քննութիւնը ինծի վերապահելով: Դարձեալ բանուորներու զետեղման գրասենեակին հրահանգ տուի քննել, կանուխ Ֆրանսա մտած օտար բանուորներու ինքնութեան թուղթերը որոշուած ատեն, թէ կարելի չէ՞ այդ օտար բանուորներուն տեղ աշխատանքի կանչել ֆրանսացի անգործ բանուորները: Այդպիսի պարագաներու մէջ, մասնաւոր ուշադրութեամբ մը պիտի քննուին աշխատանքի խնդրանքները:

Յետոյ հրահանգ տուի քննութիւն մը կատարել թէ ո՞ր գործերուն եւ ո՞ր շրջաններուն մէջ բարձր է օտար աշխատաւորներու տոկոսը: Արդէն հրատարակուեցան եւ դեռ պիտի հրատարակուին հրովարտակներ, որոնք պիտի կրճատեն օտար բանուորներու տոկոսը այս կամ այն գործին ու շրջանին մէջ: Ձեռք առնուած այս միջոցներուն լուրն իսկ լաւ արդիւնք տուաւ եւ 30.000 օտար բանուորներ ինքնաբերաբար ձգեցին հեռացան Ֆրանսայէն:

— Առեւտրական եւ ճարտարարուեստական հիմնարկութեանց մէջ յաւելուածական ժամերու մասին կառավարութիւնը կը կատարէ՞ խիստ հսկողութիւն մը:

— Իմ կարծիքովս, պէտք է սկզբունքով արգիլել աշխատանքի ժամերու որ եւ է փոփոխութիւն, որ կը կատարուի աշխատանքի բացառիկ յաւելման մը պատճառով: Այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր կ'ապրինք, անհրաժեշտ է աշխատանքը բաշխել մեծ թիւով բանուորներու միջեւ: Արդէն հրովարտակներով արգիլուեցաւ յաւելեալ ժամերու գրութիւնը գործի այնպիսի ասպարէզներու մէջ, ուր գործազրկութեան տագնապ մը կը տեսնուի:

Սակայն անհրաժեշտ է, դարմանելու համար հրովարտակներու գործադրութեան դանդաղութիւնը, պատրաստել օրինագիծ մը արգիլելու համար յաւելուածական ժամերու մէջ աշխատանքը ընդհանուր կերպով:

Այս օրինագիծը ընդունուեցաւ Ուրբաթ առաւօտ, նախարարական խորհուրդին մէջ եւ անմիջապէս պիտի ներկայացուի Երեսփ. Ժողովին: Բոլոր հիմնարկութիւնները օրինական ժամերէ դուրս չկարենալով աշխատցնել իրենց բանուորները, պիտի ըստիպուին անգործները աշխատանքի կանչել եւ ոչ թէ յաւելուածական ժամեր աշխատցնել: Բոլոր այն առեւտրականները եւ ճարտարարուեստները, որոնք չեն կրնար անգործները աշխատանքի կանչել՝ անակնկալ կամ ստիպողական գործերը լրացնելու համար, պարտաւոր են բացառիկ արտօնութիւն մը ստանալ աշխատանքի քննիչէն, որ պէտք է ուսումնասիրէ իւրաքանչիւր պարագայ առանձին:

— Ի՞նչ կը խորհիք աշխատանքի ազգային հիմնադրամի մը մասին, որ ներկայ համեմատութենէն աւելի չափով մը պիտի օժանդակէր գործազրկութեան քաղաքապետական փոքրիկ սնտուկներուն:

— Կառավարութիւնը կը խորհի պետական օժանդակութիւն ցոյց տալ անոնց, երբ այդ քաղաքապետութիւնները կը ձեռնարկեն հանրօգուտ շինութեանց՝ գործ հայթայթելով գործազուրկներու: 1932էն ի վեր, այն քաղաքապետութիւնները, որոնք կը ձեռնարկէին նման գործի մը, աշխատանքի կանչուած իւրաքանչիւր գործազուրկի համար պետութիւնը կը վճարէր նպաստ մը իբրեւ մասնակցութիւն գործազրկութեան սնտուկին: Այս նպաստը կարելի է աւելցնել «մարտիրոսացած քաղաքներու» համար, այսինքն հոն ուր գործազուրկներու համեմատութիւնը հարիւրին 3-էն աւելի է բնակչութեան թիւին հետ բաղդատելով: Սակայն անհրաժեշտ է խիստ հսկիչ մը, տեղի չտալու համար զեղծարարութեան:

Ընկերային ապահովագրութեան մասին կատարուած քննադատութիւններուն պատասխանելով, աշխատանքի նախարարը ըսաւ թէ հարցը կը քննէ երկու ամիսէ ի վեր եւ պիտի աշխատի կատարել կարգ մը բարեփոխութիւններ, գոհացում տալով հանրային կարծիքին:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՍԱՀԱԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵՒ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

Անթիլիասի դպրեվանքի աշակերտները, ըստ սովորութեան, ամէն տարի, Նոր Տարին եւ տօները շնորհաւորելու համար, խումբով կը ներկայանան ծերունազարդ Հայրապետին, որ դժբախտաբար, տարիքի բերումով անձնապէս հետամուտ չի կրնար ըլլալ դպրեվանքի դաստիարակչական գործին:

Այս տարի եւս, Նոր Տարին շնորհաւորելու եւ ծերունի վեհափառին օրհնութիւնները ստանալու համար, երեքշաբթի առաւօտ դպրեվանքի սաները ներկայացած են եւ համբուրած կաթողիկոսին աջը: Վեհափառը իր հայրական օրհնութիւնները տալէ վերջ, հետեւեալ թանկագին թելադրութիւնները ուղղած է սաներուն:

«Ուր որ երթաք եւ ուր որ գտնուիք, մի մոռնաք որ դուք Հայ էք, Հայ մնացէք եւ մի մի ըլլաք անոնց պէս, որոնք իրենց ազգային դրօշակը կը կոխկրտեն. մի նմանիք անոնց, որոնք կ'անպատուեն ձեր դրօշակը, որովհետեւ ան ձեր պատիւն է եւ իրական խորհրդանիշը ազգասիրական զգացումներուն: Սիրեցէք ձեր ազգը, ձեր եկեղեցին եւ ձեր մայրենի լեզուն»: (Ազդակ)

ԾԻԾԱՂ

Օտարամոլութիւն

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (10 յունուար).

— «Երկու լուրջ վտանգներ կը սպառնան Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան:

Առաջինը չափէն աւելի օտարամոլութիւնն է, իսկ երկրորդը թրքախօսութիւնը:

Առաջինը ընդհանրապէս տարածուած է նորահաս սերունդի մէջ, իսկ երկրորդը՝ հիներու մէջ: Այդ պատճառաւ ալ չափազանց վրդովիչ է օտարամոլութեան ախտը, որ հետզհետէ կը տարածուի մեր երիտասարդներուն մէջ:

Ոչ մէկ շրջանին Հայ երիտասարդութիւնը դարձած էր այսքան օտարասէր: Օտարին սովորութիւններն ու բարքերը շատ աւելի հաճելի սկսած են երեւալ, քան մեր վաղեմի սովորութիւններն ու բարքերը: Ազգային դիմագիծն ու նկարագիրը զոհ գացած են քանի մը թեթեւսօլիկ նորութիւններու եւ օտար բառերու, որոնք թութակի պէս որդեգրուած են օտար դաստիարակներէն:

Եօթն աշխարհի մէջ ցրուած, հիմա դժբախտաբար սկսած է աւելի զարգանալ օտարամոլութեան համաճարակը: Ամերիկայի, Ֆրանսայի, կամ Լոնտոնի մէջ, ուր միջավայրի հրապոյրներուն ազդեցութեան տակ կերպով մը ստիպողական կը դառնայ այդ մոլութիւնը, կարելի է անխուսափելի նկատել ուծացումը, որովհետեւ տեղական դպրոցներուն եւ բարձր մշակոյթի յորձանքին դէմ պայքարելու հնարաւորութիւններէն զրկուած ենք: Բայց անհանդուրժելի է նոյն պարագան մեր գաղութին համար, ուր մեր ժողովուրդը կ'ապրի համախումբ եւ լայն միջոցներ ունի իր դիմագիծը պահելու: Ամէն հայաշատ կեդրոնի մէջ գրեթէ գոյութիւն ունի ազգային վարժարան: Ծնողները եթէ իրենց զաւակները պարտադրաբար ղրկեն Հայ դպրոց, գրեթէ առաջքը առնուած կ'ըլլայ աղէտին: Որովհետեւ, համաճարակը իր սնունդը կը ստանայ օտար վարժարաններէն եւ օտար դաստիարակութենէն:

Մեր անխղճութիւնն ու ապիկարութիւնը ամբողջութեամբ կը պարզուի, եթէ կազմենք ցանկը օտար վարժարաններ յաճախողներուն: Մեր կարծածէն շատ աւելի բարձր թիւ մը կը ներկայացնեն անոնք: Ասկէ քանի մը տարի առաջ, միայն Հալէպի մէջ, հաշիւ եղած էր որ 300 Հայ աշակերտներ կը յաճախեն տեղւոյն օտար վարժարանները, որոնցմէ շատերը, նոյն իսկ առանց ստանալու ազգային նախնական կրթութիւն: Պզտիկ Ալէքսանտրէթի մէջ նոյնն է պատկերը: Տեղւոյն Ֆրէրներու վարժարանին աշակերտութեան կարեւոր մէկ մասը Հայեր են: Իսկ Պէյրութի մէջ, հարիւրաւորներ են անոնք, որոնք Ա. Բ. Գ. չսորված ապէսէ մը հեգեն:

Այն ծնողները որոնք ապազգային չեն ուզեր սերունդի մը անէծքին արժանանալ, պէտք է անպայման իրենց զաւակները ղրկեն ազգային վարժարան: Ազգ. մարմիններու անհոգութիւնն ու ապիկարութիւնը եթէ մեծ դեր մը ունի օտարամոլութեան այդ շարժումին մէջ, ծնողներ չեն կրնար չքմեղանալ:

Իսկ մեր երիտասարդները, որոնք այսօր Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ ըսկսած են սքանչելի շարժում մը թրքախօսութեան դէմ, պէտք չէ մոռնան նաեւ օտարասիրութեան դէմ ձեռք առնուելիք միջոցները»:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՆՈՐ ԴԱՏԸ

Նիւ Եորքէն կը գրեն «Հայրենիք»ի.—

Այսօր, կէսօրէ վերջ Մէնխըթըն Քորթի առջեւ տեղի ունեցաւ ընկ. Խ. Գանտարեանի եւ Պ. Ե. Մարգարեանի գործին ունկնդրութիւնը: Մէնխըթըն Քորթը, կարճ ունկնդրութենէ մը յետոյ, ազատ արձակեց ամբաստանեալները:

Այնուհետեւ դատախազութիւնը ընկեր Խ. Գանտարեանի եւ Պ. Ե. Մարգարեանի գործը կրէնտ ճիւրիի տարաւ իբրեւ ֆէլընի (քրէական յանցանք):

Կրէնտ ճիւրին ետ մղեց ֆէլընիի ամբաստանութիւնը եւ զայն վերածեց միստիմինըրի (զէշ ընթացք): Միաժամանակ նախապէս առնուած 2500ական տոլար երաշխաւորութիւնը իջեցուց 1500ական տոլարի: Այս երկու անձերու դատը կը սպասուի որ սկսի մինչեւ տասը օր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՂՈՒԷՍԸ

Լայփցիկի ծանօթ ազգայիններէն Պ. Ճիւան Օհանեան, որ մօտ 28 տարիէ ի վեր կը զբաղի աղուէսի մուշտակի առեւտուրով եւ մասնագէտ մըն է այդ գործին, իմանալով թէ Սեւանի մօտ սեւ աղուէսի ագարակ մը պիտի հիմնուի, փափաք յայտնած է 2—3 զոյգ ողջ աղուէս նուիրելու Հայաստանի:

Երկու տարի առաջ, երբ նման ագարակ մը կազմակերպուեցաւ Մոսկուայի մէջ, Պ. Օհանեան Հայաստանի կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց այդ ձեռնարկին վրայ: Այս տարի մարտին ալ գնաց Լէնինկրատի մուշտակի աճուրդին, բայց իր կարծիքով այդտեղի մուշտակները լաւ տեսակէ չեն եւ միեւնոյն ատեն փոքր են: Լաւագոյնը՝ Գանատայի եւ Նորվեկիայի մուշտակներն են: Այնպէս որ անյարմար է այդ երկիրներէն աղուէսներ տանիլ Հայաստանի ագարակը:

Պ. Օհանեան միաժամանակ Երեւան ղրկած է գերմաներէն գիրք մը, որ գիտական օգտակար տեղեկութիւններ կը պարունակէ աղուէսի մուշտակի տեսակներու մասին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Մ. Քիւրք.—70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուլթն.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ԼԻՈՆ ՎԷԶ, Տէյ.— 35:
ՊԱՐԿԼՈՆ, Ա. Պ.— 35:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց Հայ բօշաների եւ խաչագողների թէ՝ սովորութիւնների եւ թէ կենցաղավարութեան պայմանների մէջ մեծ տարբերութիւն կայ: Հայ բօշաները ասիական միւս ցիգան (չինգանէ) ցեղերի նման հաստատաբնակ չեն, թափառական կեանք են վարում, ընտանիքով ամբողջ խումբերով գաղթում են մի տեղից միւս տեղ, երկրագործութեամբ չեն պարապում: Հայ բօշաների կնիկները պարապում են կախարդութիւններով, պար են գալիս, երգում են, իսկ տղամարդիկը կամ նուագածուներ են, կամ պարապում են մի քանի ողորմելի արհեստներով, որպիսի են՝ մաղ գործել, զամբիւղներ հիւսել եւն.: Դրանք խարդախներ, խաբեբաներ չեն: Դրանք աղքատ, բայց միեւնոյն ժամանակ խիստ սակաւապէտ մարդիկ են: Հարստանալու բարձր ձգտումներ չունին: Դրանց տիպը կատարեալ բօշայական է եւ եւ պահպանել են բօշաների կենցաղավարութեան ձեւերը: Որոնց ընդհակառակն, խաչագողը հաստատաբնակ է, նա իւր ընտանիքը իւր հետ ման չէ ածում, տղամարդիկը թափառում են, բայց կնիկները իրանց տեղից չեն շարժւում: Նա իւր հայրենիքում դեռեւս գեղեցիկ տնտեսութիւն ունի. Նրա տունը, պարտէզը, այգին, մշակութեան դաշտերը կարող են օրինակելի լինել ամենազարգացած երկրագործների համար: Բայց երբ տանից դուրս է գալիս նա, այն ժամանակ միայն ընկնում է աֆֆերաների մէջ մտնել: Խաչագողը շատ անգամ ոչնչով ընկնում է ահագին դրամական շրջաբերութիւնների մէջ դեր խաղալ: Նա սակաւով չէ բաւականանում. նա սարսափելի անյագ ձգտումն ունի մեծանալու, բարձրանալու եւ հարստանալու: Այդ անսանձ բաղձանքը ձգում է նրան խաբեբայութիւնների եւ խարդախութիւնների մէջ: Խաչագողը կառավարչական աստիճանների վրայ, անվստահելի եռանդով աշխատում է միշտ դէպի վեր մագլցել: Եղել են խաչագողներից այնպիսիները, որոնք Անգլիացոց տիրապետութիւնից առաջ, Հնդկական թագաւորների մօտ առաջին վէզիրի պաշտօն էին կատարում, կամ ամբողջ նահանգների փոխարքաներ էին: — Այդ բոլորը այն եզրակացութեան է հասցնում, որ խաչագողները եթէ Հայ բօշաներ չեն, իսկական Հայեր եւս չեն: Նրանք Հայերի մի առանձին ցեղին են պատկանում:

Բայց ի՞նչ անուն է այդ — խաչագո՞ղ, — ինչո՞վ ժառանգեցին նրանք այդ անունը:

Խաչագողները իրանց վարքուբարքով արժանացան մի քանի այլ անունների եւս, որպիսի են՝ «պառաւ խեղդող», «էշ ներկող», «սուրդեղցի» եւն.: Աւելորդ չէր լինի այդ անունների համառօտ բացատրութիւնը յիշել:

«Խաչագող» ասում են նրանց այն պատճառով, որ շատ անգամ պատահել է, որ նրանցից մէկը իրան ձեւացրել է որպէս աբեղայ եւ այս ու այն եկեղեցում կամ վանքում հոգեւոր պաշտօն է ստացել: Յետոյ աբեղան, տաճարի բոլոր խաչերն ու արծաթեղէնները գողանալով, յանկարծ անյայտացել է: «Պառաւ խեղդող» կոչում են նրանց այն պատճառով, որ այդ մարդիկը շատ են սիրում մօտենալ հարուստ պառաւներին, ծանօթանալ բարեկամանալ նրանց հետ, իսկ երբ բոլորովին ընտանի են դառնում, մի օր խեղդում են պառաւին, եւ բոլոր հարստութիւնը կողոպտելով, աներեւութանում են: «Էշ ներկող» կոչում են նրանց իրանց չափազանց ճարպիկութեան համար գողութեան գործի մէջ: Խաչագողը կարող է գողանալ մէկի, օրինակ մոխրագոյն էշը, յետոյ ներկելով գոյնը սեւի ծախել, եւ իր առաջուայ տիրոջ վրայ վաճառել: Տէրը երբեք չէ կարող ճանաչել, թէ այդ անասունը մի ժամանակ իրան էր պատկանում: «Սուրդեղցի» են կոչում նրանց իրանց բնիկ գիւղի — Սուրդեղի անունով, որը գտնւում է Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառում:

Պարսկաստանի Հայերի 1827 թուի գաղթականներից յետոյ, թէեւ Սուրդեղ գիւղի բնակիչների մեծ մասը, որպէս ցոյց տուի վերեւում, տեղափոխուեցան դէպի Երեւանեան նահանգը բայց Սալմաստի մէջ դարձեալ մնացին մի քանի հարիւր տուն խաչագողներ եւ մնում են մինչեւ այսօր:

Սալմաստում եղած ժամանակս ես յաճախ գնում էի խաչագողների գիւղը. իմ նպատակն էր ոչ միայն ուսումնասիրել այդ բախտախնդիրների կեանքը, այլ ինձ առաւել հետաքրքրում էր մի երեւելի խաչագողի պատմութիւնը, որին կոչում էին Մուրադ: Ինձ ցոյց տուին նրա տունը, ես մտայ այն գեղեցիկ սենեակը, որի մէջ մի ժամանակ ապրում էր այդ նշանաւոր մարդը, որ թողել էր իւր արհեստակիցների յիշողութեան մէջ շատ եւ շատ զարմանալի պատմութիւններ:

Մուրադը վաղուց մեռած էր, աւելի ճիշդ կը լինէր ասել՝ սպանուած էր առանց ժառանգ թողնելու: Ես գտայ նրա կնոջը միայն եօթանասունամեայ պառաւ Նանային: Դա մի կին էր խիստ բարի երեսով եւ խելացի աչքերով: Նա շատ դժուարութեամբ յանձն առեց պատմել ինձ մի քանի դէպքեր իւր ամուսնի կեանքից: Բայց ինչ որ պատմեց, այն էլ բաւական էր իմ հետաքրքրութիւնը յագեցնելու համար:

Երբ ես փոքր ինչ մտերմացայ պառաւի հետ, երբ նա հասկցաւ իմ հետաքրքրութեան նպատակը, աւելի համակիր եղաւ դէպի ինձ: Ես հարցրի՝ — չէ՞ մնացել արդեօք հանգուցեալից որ եւ իցէ գրաւոր բան: Նա վերկացաւ եւ մի հնադարեան պահարանից դուրս բերելով մի տետրակ, դողդոջուն ձեռքով տուեց ինձ. տաւերակների մէջ թաղնուած գանձ գտնողը այնքան ուրախ չէր լինի, որքան ուրախացայ ես նոյն րոպէում: Այդ, հնութիւնից դեղնած, քրքրուած տետրակը Մուրադի օրագիրն էր: Նա գրուած էր զանազան ժամանակ, զանազան գոյն մելաններով: Մի քանի տեղերում պակասում էին ամբողջ երեսներ. մի քանի տեղերում եւ սկսուած գլուխը մնացել էր առանց վերջացնելու:

Այսուամենայնիւ, տետրակը բովանդակում էր իւր մէջ խիստ հետաքրքիր տեղեկութիւններ թէ հեղինակի եւ թէ առհասարակ խաչագողների վերաբերութեամբ:

Նրա թերութիւնները լրացրեց պառաւը իւր պատմութիւններով:

(Շար.)

Արեւելեան ուսանողները Հռոմի մէջ

=o•o=

1931 դեկտեմբերին արեւելեան ուսանողներու համաժողով մը գումարուեցաւ Հռոմի մէջ: Այս առթիւ բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Մուսոլինի, որ ջերմապէս պաշտպանեց Արեւելքի եւ Արեւմուտքի գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը: Երկրորդ համագումարը տեղի ունեցաւ դարձեալ Հռոմի մէջ, անցեալ շաբթու: Կը մասնակցէին 130 ուսանողներ, իբրեւ պատուիրակները Եւրոպայի զանազան համալսարաններու արեւելեան ուս. կազմակերպութեանց: Վարչական եւ կազմակերպականխնդիրներու քննութենէն յետոյ, Պ. Մուսոլինի ընդունելով պատուիրակները, անգամ մը եւս փառաբանեց Ասիոյ եւ արեւմտեան ազգերու սերտ գործակցութիւնը, իբրեւ ազդակ խաղաղութեան պահպանման եւ քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեան: Այդպիսի գործակցութեան մը էական պայմանն է թօթափել գերադասութեան եւ ստորադասութեան ամէն գաղափար, ամէն խասիրութիւն եւ նեղմիտ ցեղասիրութիւն:

Համագումարին մասնակցողները վիճաբանութեանց ընթացքին համոզուեցան թէ արեւելեան քաղաքակրթութեանց միացումը սին բառ մը չէ: Ուսանողները իրենք վարեցին վիճաբանութիւնները, առանց որ եւ է արտաքին ազդեցութեան:

Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը յաջողեցաւ համոզել որ Իտալիա եւ Հապէշիստան իրենց միջեւ ծագած վերջին վէճը կարգադրեն ուղղակի բանակցութիւններով: Այս առթիւ գործօն դեր կատարեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, առանձին խորհրդակցելով երկու կողմերուն հետ: Որովհետեւ բողոքողը Հապէշիստանն էր, կը թուի թէ բարոյական ճնշումի տակ տեղի տուած է եւ Իտալիա պիտի կրնայ հողային առաւելութիւններ շահիլ, իբրեւ ամէնէն զօրաւորը:

Եռացած կաթսային մէջ նետուեցաւ

Ահռելի դէպք մը պատահեցաւ Ռիօմի բանտին մէջ, շաբաթ օր: Բանտարկեալներէն Ռօնտօ, որ վերջերս թախծոտ երեւոյթ մը առած էր, առտուան ապուրի պատրաստութեան ատեն, յանկարծ կօշիկները հանելով, ինքզինքը նետեց եռացող կաթսային մէջ: Բոլորը յանկարծակիի գալով չկրցան որ եւ է բան ընել: Երբ հանեցին, արդէն կիսամեռ մսակոյտ մը դարձած էր եւ կէս օրին մեռաւ ահռելի հոգեվարքէ մը վերջը: Կաթսան 600 լիտր եռացած ջուր կը պարունակէր: Դժբախտ զոհը 33 տարեկան էր, եւ եօթը տարի բանտարկութեան դատապարտուած, սպանութեան մը համար: Համբերութեամբ կը քաշէր իր մեղքը, երբ իմացաւ որ կինը ամուսնալուծում պահանջած եւ դատը շահած է: Ատոր ալ համակերպած էր եւ կ'ուզէր միայն երկու զաւակներուն համար ապրիլ, բայց դատարանը մօրը յանձնած էր երկուքն ալ, որով յուսահատեցաւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆՑ» օրկանը, «Մակեդոնսքօ Սլովօ» դադարման դատապարտուեցաւ 15 օրուան համար, պուլկարական կառավարութեան կողմէ, որովհետեւ գրած էր թէ մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը պէտք է գործէ Եուկոսլավիոյ եւ Յունաստանի մէջ, մինչեւ որ բարւոքի Մակեդոնացիներու վիճակը: Միեւնոյն ատեն բանտարկուեցաւ գնդ. Զախօվ, Քէօսթէնտիլի նախկին հրամանատարը, իբրեւ կուսակից Իվան Միխայլովի, որ Թուրքիա փախած էր ամիսներ առաջ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՈԵՏԻ ՖՈՆՍԻԿԻ յունուար 15ի վիճակահանութեան մէջ, 50,000ական փրանք շահեցան 1885ի շրջաբերութենէն 281,920 եւ 1903ի շրջաբերութենէն 469,302 թիւ պարտաթուղթերը: 1911ի շրջաբերութենէն թիւ 95,189 պարտաթուղթն ալ 100 հազար փրանք շահած է:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ 40 ժամուան վերածելու համար, ծրագիր մը պատրաստուած է նաեւ Անգլիոյ մէջ: Ասով կ'ուզեն աշխատանք ճարել անգործներու, ինչպէս եղած է Իտալիոյ մէջ:

150 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ձերբակալուեցան Վարշաւայի մէջ, երբ կը պատրաստուէին ցոյց մը սարքել Լէնինի մահուան տարեդարձին առթիւ:

Ո՛Վ ՈՐ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ կը գոցէ, Գերմանիոյ փողոցներուն մէջ, երբ Հիթլէր ճառ կը խօսի ձայնարձակով, դատարան պիտի յանձնուի: Այս ամբաստանութեամբ դատապարտուեցաւ աղջիկ մը, Պերլինի մէջ, որ երկու ցուցամատերը ականջներուն վրայ դրած էր հորիզոնական ձեւով:

ԿԱՐՄԻՐ ՊԻՈՆԷՐ ՄԸ (սկաուտ) Սմոլէնսկի շրջանին մէջ զարկաւ սպաննեց միութեան անդամներէն 14 տարեկան տղայ մը, Սէնին, որ զինքը մատնած էր իբրեւ «դասակարգային թշնամի»:

Ճշրագործը, որ խումբին վարիչն էր եւ կը կոչուէր Քուլաքով, արձանակով սկսած եւ դաշոյնով վերջացուցած էր:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ յունուար 1ին 2,604,000 էր Գերմանիոյ մէջ. մինչդեռ մէկ տարի առաջ կը հասնէր 4,038,000ի, իսկ 1932ի վերջը՝ 5,773,000ի:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԻ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Իսի լէ Մուլինօ.— Օ. Չուխասեան, Գ. Նալպանտեան, Նիկողոսեան, Աշիկեան, Սարաֆեան, Կիրակոսեան:

Քաշան.— Համբարձումեան, Պարոնեան:

Փոթե տ'Իթալի.— Թորոսեան, Թրավիզեան:

Անկէն.— Մ. Պագիկեան, Տ. Շիրեան, Նալպանտեան:

Առնուվիլ լէ Կոնէս.— Նիկողոսեան:

Սեվրան.— Օ. Թիւթիւնճեան, Գըլըճեան, Ցակոբեան, Բարունեալեան, Գարամանուկեան, Սանասարեան:

Ալֆորվիլ.— Տ. Անդրանիկեան, Մ. Զօրափափէլեան, Ք. Սետրեան, Մ. Տօռամաճեան, Զ. Քիւլեան, Մ. Ադամեան:

Անիէռ.— Խաչիկեան, Յ. Քէօլէեան:

Փարիզ.— Ա. Շահինեան, Հովէպեան, Պետրոսեան, Տամամեան, Տիկ. Աշճեան, Եղբարք Սիսեան, Վ. Իչկալացեան, Զ. Տէրպալեան, Յ. Մելքոնեան, Հալաճեան, Սարգիս եւ Վալանսի:

×

ՄԱՐՍԷՅԼի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ՝ հանդէսին կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամուհիներուն, անդամներուն եւ արհեստներուն որոնք սիրայօժար աշխատեցան դեկտ. 22ին երեկոյթ-պարահանդէսին փայլը աւելցնելու համար: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ՝ Տօքթ. Տիկ. Մոսլենոյին, Օր. Մառի Սիմոնեանի եւ Օր. Ծ. Ճահպազեանի, որոնք իրենց գեղեցիկ երգերով եւ արտասանութեամբ եւ ջութակահար Պ. Ժագ Կիւլպէնկեանի իր գեղեցիկ նուագումով երեկոյթին հրապոյրը աւելցուցին:

Վարչութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Անկցիներս կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնները եւ երախտագիտութիւնը՝ բժշկապետ Տօքթ. Պ. Քօլօլեանի, որ անձնուիրաբար ամիսներով խնամեց մեր սիրելի հայրենակիցը եւ ամէն ջանք թափեց զինքը առողջացնելու եւ նոյնիսկ ծրիօրէն ապահովեց օտար մեծամեծ մասնագէտներու քննութիւնը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

—•—

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ   Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Ահա այդ կերպ մտածելուս համար է որ որոշեցի այս խնդիրը հրապարակ չհանել: Ճէյմս Հայաթ պիտի յիշուի եւ գրուի միայն վրէժխնդրական իր խորհրդանիշով,— Սպիտակ Արծիւ:

Մենք որ հիմակ գիտենք պատմութիւնը, կրնանք խորհիլ թէ վերջին չորսը որքան տառապեցան այդ խորհրդանիշին իմաստը գիտնալով: «Սպիտակ Արծիւ» հանքը հեռուն՝ Աւստրալիոյ մէջ կը գտնուի:

Հ. Ա. պատմութիւնը վերջացնելով, գրի առած նօթերը պատռեց եւ անոնք զամբիւղին մէջ նետելով բսաւ.

— Անցեալը մեռաւ. Ճէյմս Հայաթի պատմութիւնը ոչ ոք այլեւս պիտի ըսէ: Պ. Սթէֆըն Հայաթ ձեզ եւ ձեր քրոջ կը մաղթեմ կատարեալ բախտաւորութիւն:

Բարեբախտաբար քոյրերնիդ իր հօրը պատմութեան մասին բան չի գիտեր, Սըր Ճօնի շնորհիւ չպիտի իմանայ ալ:

Դուք երիտասարդ, ջանացէք մոռնալ, գիտեմ թէ դժուար է, բայց ի վերջոյ պիտի յաջողիք: Եւ հիմակ ձեզ երկուքդ ալ ներողութիւն պէտք է խնդրեմ, կատարելիք շատ գործ ունիմ:

Եւ մինչ երկուքն ալ դէպի առաջ կուգային, Հ. Ա. ձեռքը երկարելով իր հին բարեկամին ըսաւ.

— Ճօն, կարծեմ ատեն մը ձեզ ձերբակալելու միտք մը ունեցայ, որովհետեւ ես ձեզ կուրաբար յիմարացած մէկը կը կարծէի, Օր. Հայաթը տեսնելէս ի վեր կը զգամ որ յիմարը ես եմ եղեր: Ճօն, շահած էք սէրը ամենագեղեցիկ կնոջ որուն նմանը դժուար թէ գտնէիք, եւ կը յուսամ թէ հարսանիքին կը հրաւիրուիմ:

— Կարծեմ եղբօր մը իրաւունքն է իր քրոջը կնքահայր ըլլալը, բսաւ Սթէֆըն: Ճօնին արտօնութիւնով կը փափաքիմ այդ իրաւունքս փոխանցել օգնական-ոստիկանապետ Պ. Տէյվիսին, աշխարհածանօթ ամենայանդուգն ոստիկանին:

Կարծրասիրտ Հ. Ա.ն անգամ այս խօսքերուն վրայ կարմրեցաւ:

ԳԼՈՒԽ 25

Նոյն առտուն քանի մը ժամ վերջը Սըր Ճօն բսաւ.

— Զարա, ճիշդ հիմակ պաշտօնակցի մը հետ հեռաձայնով խօսեցայ, անիկա պնդօրէն կը հաւանի յառաջիկայ երեք ամսուան ընթացքին իմ հիւանդներս խնամել:

— Ո՛չ, իրա՞ւ: Կը խորհիք արձակո՞ւրդ մը առնել Ճօն:

Սըր Ճօն ժպտելով.

— Կարծեմ անոր մտածում մը չէ մէկու մը համար որ ամուսնանալու վրայ է:

— Ճօն:

Համբուրելէ յետոյ,

— Ո՞ւր պիտի երթանք:

— Կը մտածեմ Կլօրիայով ծովագնացութիւն մը կատարել, եթէ ծովէն չէք ձանձրացած:

— Ճօն, սիրելիս, կեանքիս մէջ ամենէն շատ սիրած բանս առաջարկեցիք... նաւագնացութիւն մը Կլօրիայով, ուր ամբողջապէս իմս պիտի ըլլաք:

— Ուրեմն մեղրալուսնի խնդիրը կարգադրուած է, բսաւ Սըր Ճօն եւ համբուրեց զայն:

— Ճօն, ձեզի բան մը հարցնել կ'ուզեմ, բայց խոստացէք որ ճշմարտութիւնը պիտի ըսէք:

— Եթէ պատասխանեմ, անշուշտ կը խոստանամ ճշմարտութիւնը ըսել, բսաւ Սըր Ճօն վախնալով որ իր սպասած հարցումը պիտի ըլլար:

— Երէկուընէ ի վեր ձեր եւ Սթէֆընին միջեւ եղած խորհրդաւորութիւնը ի՞նչ է:

Անիկա այն տեսակ հարցում մըն էր որ որ եւ է ատեն պիտի ըլլար, ուստի Սըր Ճօն առոր պատասխանին պատրաստուած ըլլալուն համար Աստուծոյ շնորհակալ եղաւ:

— Զարաս, որ եւ է խորհրդաւորութիւն չկայ:

Սիրելիս, Սթէֆըն ապետական գործ մը կատարելու ատենը կը վերաւորուի, սիրելիս առոր համար ինծի եկեր է, այդ դէպքի մասին թելադրանքներս առնելու համար:

— Եւ դուք իրեն խորհուրդ տուի՞ք:

— Ըսի իրեն որ այդ խնդիրը մէկու մը չըսէ: :

— Կը նշանակէ թէ ես ալ չպիտի իմանամ:

— Դժբախտաբար այո, սիրելիս: Կը հասկնա՞ք անիկա մինակ իմ գաղտնիքս չէ... բժիշկները պարտաւորուած են իրենց հիւանդներուն գաղտնիքները պահել.... պէտք չէ ըսեն մինչեւ իսկ ... իրենց կիներուն:

— Մինչ ես տակաւին ձեր կինը չեմ, բայց այլեւս ըսաւ չպիտի հարցնեմ վստահութիւնդ չարաչար չգործածելու համար, բսաւ Զարա ժպտալէն: Ուրախ եմ որ գեղեցիկ գործ մըն է ըրեր Սթէֆընը:

— Որուն համար պէտք է հպարտ ըլլաք Զարա:

— Շնորհակալ եմ Աստուծոյ... վախցայ որ... բայց ինչ որ է, ըսէք ո՞ւր է հիմակ Սթէֆընը:

— Համոզեցի զինքը որ իմ դարմանատունս մտնէ:

Ոչ, ոչ, գիտեմ մի հասկնաք, (տեսնելով անոր դէմքին արտայայտութիւնը) վատ չէ, ընդհակառակն շատ արագ կերպով կ'աղէկնայ: Հոն զինքը պարզապէս որպէս գի մասնաւոր խնամքի ենթարկուելով աւելի շուտ լաւնայ:

— Ես անիկա դարմանատունն զրկելու երբեք չպիտի յաջողէի: Ինչպէ՞ս յաջողեցաք, Ճօն:

— Խոստացայ իրեն որ եթէ հնազանդի, մեր ամուսնութեան զուրս պիտի ըլլէ:

— Այո Ճօն, բայց...

— Խոստացայ նաեւ որ այդ ամուսնութիւնը շուտ տեղի պիտի ունենայ

— Օ՜, Ճօ՛ն:

(Վերջ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Սաթենիկ Փիւլիւճեան կը փնտռէ իր որդին՝ Մանուկ Փիւլիւճեանը, հօր անուն՝ Ռուբէն, քրոջ անուն՝ Հռիփսիմէ, 1922ին Իզմիրի աղէտին անհետացած տասը տարեկան հասակին: Վերջին թուականին կը բնակէր Իզմիրի Այա-քրիւ փողոցը:

Իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին ...

Իմացնել իր մօր Սաթենիկ Փիւլիւճեանի, 15, rue Longue des Capucins, Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 23 Janvier 1935

ԺԱ՛ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2710
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

"ԽԱՖԻԷ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ,,

Ա՛յս է նոր մարտակոչը՝ Դաշնակցութեան անպատիւ հակառակորդներուն:

— Դաշնակները մատնեցի՛ն, կը մատնե՛ն, օգնութի՛ւն ...

Վերջին լուրը կը հասնի Եգիպտոսէն, ուր Հօկի անդամներ ձերբակալուած են, ատենէ մը ի վեր:

Մենք առաջին լուրը տուինք եւ մնացեալը գանց առինք, իբրեւ սովորական դէպք մը որ միայն ոստիկանութիւնը կրնայ հետաքրքրել:

Բայց, դէպքը արդէն դարձեր է «ազգային աղէտ», համաձայն հակադաշնակցական թերթերու պատմութեանց: Եւ աղէտին պատասխանատուն ալ, բնականաբար Դաշնակցութիւնն է,— «Խաֆիէ Դաշնակցութիւնը», ինչպէս կը կոչեն հիմա, յորովայնէ բորբեալ թշուառականներ:

Որ եւ է մասնաւոր տեղեկութիւն չունենալով, ստիպուած ենք դիմել «Յուսաբեր»ի, դէպքին լուսաբանութեան համար:

Մեր պաշտօնակիցը իր յունուար 10ի խմբագրականին մէջ — «Ակամայ պատասխան մը» — այսպէս կը ներկայացնէ դէպքը·

— «Քանի մը շաբաթ առաջ 10–15 հոգիներ բանտ կը դրուին Աղեքսանդրիոյ մէջ: Իր ընդարձակ գրութեամբ, որ հրատարակութեան տուինք Յուսաբերի երէկի թիւով, մեր թղթակիցը մանրամասնօրէն կը պատմէր ձերբակալութեանց պատճառները: Յաջողելով «Հօկ»ի մասնաճիւղ հաստատել Աղեքսանդրիոյ մէջ, հոգեհիները նոյն փորձը կը կատարեն նաեւ Գահիրէի մէջ, այս անգամ, սակայն, անակնկալ ընդդիմութեան հանդիպելով Գահիրէի իշխանութեանց կողմէ:

Գործը դիւրացնելու համար հոգեհիները օրինակ կը բերեն Աղեքսանդրիոյ մասնաճիւղը եւ ցոյց կուտան կառավարական արտօնագիրը: Այս փաստը պատճառ կը հանդիսանայ հիմնական պրպտումի եւ անակնկալ ... ձերբակալութեանց:

Ու ճիշդ հոսկէ ալ կը սկսի բոլշեւիկեան ամէնէն լրբենի եւ ամէնէն անպատկառ քարոզչութիւնը մեր գաղութին մէջ»:

Խմբագրականին շարունակութեան մէջ, «Յուսաբեր» դիտել կուտայ·

... Երբ մենք շարան առ շարան ձերբակալուածներ տալով *մատնիչ* կ'աղաղակէինք, կ'ընդունէի՛նք մեր *մեղաւոր* ըլլալը եւ մեզ իսկապէս *մատնութեանց* զոհ կը նկատէինք:

Միթէ՞ նոյնն է նաեւ Աղեքսանդրիոյ նկատմամբ: *Մեղաւո՞ր* են ձերբակալուածները եւ զո՞հ են *մատնութեանց*, թէ, ընդհակառակն, ո եւ է մատնութիւն չկայ (որովհետեւ մէջտեղը յանցաւոր չկայ), այլ կան թիւրիմացաբար բանտ դրուած քանի մը մարդիկ, որոնց բանտէն ազատ արձակուիլը օրերու հարց է միայն»:

Քանի մը տող ալ՝ Աղեքսանդրիոյ Թղթակցութենէն·

— «Ապուշին մէկը Գահիրէի մէջ կը ներկայանայ ոստիկանութեան եւ հրաման կը խնդրէ, որ իրեն թոյլ տան ակումբ մը հիմնելու իր նախագահութեան տակ եւ «Հօկ» անունով:

Ոստիկանապետը ճարպիկ հարցաքննութեամբ մը այս թշուառականը «զորս դու պատուիրեցեր» կը քամէ, կը թօթվէ եւ երբ կը տեսնէ որ տոպրակին տակ ալ բան չկայ, կ'ըսէ իրեն հայրական շեշտով մը·

—« Տղա՛ս, երեւի տուն – տեղ ունիս, ծնող – ազգական, քեզ խորհուրդ կուտամ տեղդ դառնաս, խանութիդ, տանդ գործերով զբաղիս, այս կարգի գործերու չմիջամտես, եւ մեզ չստիպես որ քեզի դէմ խիստ անախորժ միջոցներ ձեռք առնենք»:

Թղթակցութեան շարունակութենէն կը տեղեկանանք թէ՝ խնդրարկուն փոխանակ համոզուելու, քարոզ կը կարդայ Հօկի մասին: Եւ կը պատմէ.— Աղեքսանդրիոյ մէջ արդէն արտօնած էք Հօկի գործունէութիւնը եւ հոն 150է աւելի անդամ ճարած է: Երեւի դուք տեղեկութիւն չունիք: Հարցուցէք այնտեղ այնինչին, այնինչին:

Քննութիւնները շարունակուելով, ծայր կուտան ձերբակալութիւններն ու խուզարկութիւնները:

×

Ուրեմն ամբողջ դժբախտութիւնը հետեւանք է անզգուշութեան կամ չափազանց եռանդի: Ապահովաբար թիւրիմացութիւններ ալ ծագած են, այնքան խոշոր եւ վրդովիչ համեմատութիւններ տալու համար գործին:

Արդ, այս բոլորին մէջ ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն ունի՞ Դաշնակցութիւնը: Ունի՞ Եգիպտոսի կազմակերպութիւնը: Ունի՞ ո եւ է Դաշնակցական անհատ:

Պատասխանը պէտք է տան անոնք որ, առատ իրիկուն «խաֆիէ» կը հոլովեն, առանց ստուգելու այդ բառին բովանդակութենէն եւ իրենց անբարոյականութեան հետեւանքներէն:

Պէտք է անուններ տան: Պէտք է ներկայացնեն փաստերը: Եւ մենք առաջինը պիտի ըլլանք, պահանջելու համար որ Դաշնակցութեան Գերագոյն Մարմինը դատի քաշէ ամբաստանեալները, հրապարակաւ յայտարարելով իր վճիռը:

Մինչեւ այդ ապացուցումը՝ եղած քսութիւններն ու վայրահաջութիւնները ուրիշ բանի չպիտի ծառայեն, եթէ ոչ արիւն պղտորելու եւ ճոխացնելու զրպարտիչներուն «ցուցակ ծառայութեանց»ը:

Անշուշտ չափազանց վեհանձնութիւն ցոյց տուած կ'ըլլանք, այս հրապարակային կոչն ուղղելով: Ոչի՛նչ:

Գիտնալով հանդերձ որ, իսկական «խաֆիէ»ները եւ «խաֆիէ»ներու պաշտպանները կը գտնուին բուն հակադաշնակցական խառնիճաղանճին մէջ, մենք վախ չունինք որ եւ է անաչառ քննութենէ:

Մինչ այդ, թոյլ տուէք որ փորձ մը կատարենք յիշողութիւնները թարմացնելու: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունուար 21 թուականով.— Յունուար 19ին միջին ուժգնութեամբ երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ Պաթումի, ինչպէս եւ Կովկասի բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Թրքուհիները քուէարկեցին քողերը նետելով

Ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի տեղի ունեցան Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները (Ա. աստիճան): Այս առթիւ եւ առաջին անգամ ըլլալով մասնակցեցան նաեւ թրքուհիները, որոնցմէ շատեր միեւնոյն ատեն թեկնածու են, խալքի ցանկին մէջ: Բոլոր փողոցները դրօշազարդուած էին եւ մեծ թափօրներ կը շրջէին քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, առաջնորդութեամբ թմբուկներու, որպէսզի ամէն մարդ լսէ: Կին բանախօսներ հրապարակ նետուելով կրակոտ ճառեր կը խօսէին, որպէսզի կիները քուէարկեն ի փառս « Ազատարար Կազի»ին: Շատ մը վայրերու մէջ կիներու միութեանց անդամուհիները թափօր կազմած դէպի քուէտուփերը յառաջացան: Բազմաթիւ կիներ, որոնք տակաւին հին օրէնքին կը հետեւէին, այս առթիւ նետեցին իրենց քօղերը եւ արդիական զգեստներ հագան: Բացառութիւն եղաւ այն գիւղացիներուն համար որոնք շատ աղքատ ըլլալով, չէին կրնար փոխել իրենց հարէմական տարազը: Թեկնածուներուն ստուար մեծամասնութիւնը անդամ է Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) կուսակցութեան (խալք): Հազիւ քանի մը «անկախ»ներ կը գտնուին: Առաջին աստիճանի ընտրութիւններէն յետոյ, բուն երեսփոխանները պիտի ընտրուին փետրուարին եւ Ազգ. ժողովը պիտի բացուի մարտին:

Մուսուլի նաւթագծին բացումը

Մուսուլ – Միջերկրական նաւթագծին բացման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու, հացկերոյթ մը տրուեցաւ Դամասկոսի մէջ: Ներկայ էին Սուրիոյ մարզպանը, կառավարութեան անդամները, Իրաքի քարիւղի ընկերութեան նախագահը եւ ուրիշներ: Տրիպոլսոյ մէջ բացման արարողութիւնը կատարուեցաւ յունուար 19ին, մարզպանին կողմէ, որ քարիւղը հոսեցուց ծովափը կեցած նորվեկեան շոգենաւի մը մէջ: Ներկայ էին Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը եւ ուրիշ երեւելիներ: Հիւրերը նամբորդած էին եօթը օդանաւերով: Թէեւ բուռն փոթորիկ մը կը տիրէր Սուրիոյ անապատին վրայ, բայց որ եւ է արկած չպատահեցաւ:

Նոր աքսորներ եւ վտարումներ

Խորհրդային իշխանութիւնը աքսորեց Մոսկուայի վերջին ամբաստանեալներէն Սափարովը, որ Լէնինի նամբու ընկերն եղած է 1917ի գարնան, երբան Զուիցերիայէն Ռուսաստան կ'երթար զրահապատ կառախումբով մը, կազմակերպելու համար ցարական բանակը:

Սափարով ձերբակալուեցաւ անցեալ դեկտեմբերին, Զինովիեւի եւ Քամենեւի հետ, եւ անոնց բախտին պիտի արժանանար (տաժանակիր բանտարկութիւն), սակայն մատնութիւններ կատարած ըլլալով ազատեցաւ: Ուրիշ 76 համայնավարներ ալ աքսորուեցան յունուար 18ին, իբրեւ մեղսակից Զինովիեւի եւ Քամենեւի: Այս դատապարտեալներուն մեծ մասը 4 – 5 տարի տաժանակիր աշխատանք պիտի կատարէ մասնաւոր կայաններու մէջ, ուրիշներ որոշ ազատութիւն պիտի վայելեն սահմանափակ վայրերու մէջ:

Այս վճիռներուն առթիւ, խելագար ցոյցեր տեղի ունեցան բոլոր քաղաքներուն մէջ, համաձայն տրուած ազդանշանին: Ամէն տեղ ալ բանաձեւեր քուէարկուեցան, ողջունելով տրուած վճիռները, բայց մահապատիժ պահանջելով Զինովիեւի, Քամենեւի եւ Եէվտոքիմովի համար:

Առ այժմ վերջացած կը համարուի Կիրովի սպանութեան առթիւ ամբաստանուած անձերու դատը, բայց առկախ կը մնայ ուրիշ 17 ամբաստանեալներու խնդիրը: Ասոնք ալ ատեան քաշուած էին այն 117 ամբաստանեալներուն հետ որոնք անմիջապէս գնդակահարուեցան, սակայն հարկ դատուեցաւ լրացուցիչ քննութիւններ կատարել:

Հրեանե՞ր պիտի տեղաւորուին Սուրիոյ մէջ

Աղեքսանդրէթէն կը հաղորդեն « Ազդակ »ի.—

Լիբանանի երեսփոխան Համիտ պէյ Ֆրէնճի ընկերակցութեամբ քաղաքս ժամանեց հրեայ մեծահարուստներու խումբ մը եւ երկար տեսակցութիւն ունեցաւ մարզպանի պատուիրակին հետ: Թէեւ պաշտօնապէս գաղտնի կը պահուին տեսակցութեան նիւթն ու մանրամասնութիւնները, սակայն, շրջան ընող զօրաւոր ըսի բասներու համաձայն Ամըգի լճին չորացման խնդիրը եղած է տեսակցութեան նիւթը:

Հրեայ ընկերութիւնը, չորցնելէ վերջ ճահիճներն ու լիճը, ընդարձակ տարածութեան կարեւոր մէկ մասը պիտի յատկացնէ ներկայ գիւղացիներուն եւ կառավարութեան, իսկ միւս մասը պիտի տրուի հրեայ գաղթականներու, որոնք երեք տարի վերջ սուրիական հպատակ պիտի դառնան: Հրեայ գաղթականները օժտուած պիտի ըլլան երկրագործական բոլոր արդիական գործիքներով եւ պիտոյքներով եւ մեծ դրամագլուխ պիտի ստանեն:

Այս լուրերը պաշտօնապէս հաստատուած չեն մարզպանի պատուիրակին կողմէ:

= o–o =

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ տոմսերն ալ սակարանական գործառնութեանց եւ նուազուրդի կ'ենթարկուին, հակառակ դրուած արգելքին: Շաբաթ օր 650 փրանքի կը ծախէին մէկ տրցակը որ կը պարունակէ տասը տոմս (1000 փրանք), *իսկ առջի օր 850ի բարձրացան:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹԵԱԼՆԵՐԸ ԵՒ... ՄԵՆՔ

= o =

« Հ. Բ. Ը. Միութեան մեքենային քով » աշխատող «գործաւորը » (sic), վերջերս, պատի թերթին մէջ քանի մը ջրվրայ խօսքով փորձեց պատասխանել այն քննադատութիւններուն, որոնք կը կատարուին ազգային կտակներու *սրմսար*ներու հասցէին:

Մեր փաստաբանը, իր շատ փարթ ունենալը շփոթելով ազնուական երեւնալուն հետ, քաղաքակիրթ ազգերու աւանդութիւնները ծամած – կլլածի պէս, մեզի դասե՛ր մը կուտար «սրբազան աւանդ»ներու մասին՝ իր տեսակէտներուն միակ յենարան ցոյց տալով որ «քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ կտակին եւ թրքութին նուիրականութիւնը լրիւ ըմբռնուած է»:

Միայն այսքա՞ն:

Ո՛չ, դեռ ուրիշ անհերքելի փաստե՛ր ալ ունի մեր չնաշխարհիկ փաստաբանը: «Մահմետականներն անգամ կը յարգեն կտակն ու վագֆը»:

Հրաշալի՛ էր սա « անգամը »: Եւ մենք կրնանք կոչել այլեւս, Պոլսոյ այս բարի ծաղիկը, իսկական Եւրոպացի, որ վերէ՛ն կը նայի Մահմետականներուն վրայ,— առանց Թուրքին հետ շփոթելու՝ կը նանչնա՞յ Մահմետականներու քաղաքակրթութիւնը,— անոնց կարգը դասելու համար մեզ որ ո՛չ, չենք նանչնար կտակները:

Վրաս գրէ իր փաստաբանի կամ բանաստեղծի տիտղոսները, բայց կ'ըսեն թէ մտաւորական է, քիչ թէ շատ կարդացած մարդ է, ժամանակին գիրքի երես տեսած է:

Այդ, կ'ուզէի զրոյց մը ունենալ այս մարդուն հետ եւ նախ գիտնալ թէ ի՞նչ կը հասկնայ քաղաքակրթութիւն բացատրութեամբ:

Եւ յետոյ, գիտէ՞ նաեւ թէ մենք, կտակներու դէմ պայքարի լծուած, ծիծաղելի կը գտնենք իր քաղաքակրթութիւնն ալ, քաղաքակիրթ երկիրներու այդ աւանդութիւններն ալ:

Sire! ֆրանսական յեղափոխութեան սկզբունքները շատո՛նց քաղքենիացան եւ արժեզրկուեցան: Ռուսական յեղափոխութիւնը ամէնէն ուժեղ (ըստ իս՝ ամէնէն գեղեցիկ) արտայայտութիւնն էր այն հանգամանքին, զոր վրէժխնդիր շունչով մը մեր դարը կը բանաձեւէ ընդդէմ նախանցող ԺԸ. դարուն:

Բայց դուք, Ներողութի՛ւն, բարեկամ էք Մեծն Ռուսիոյ: Ուրեմն պէտք է գիտնաք թէ նոր քաղաքակրթութիւն հիմնող այդ երկիրը ոչ միայն չի նանչնար ձեր գովաբանած քաղքենի աւանդութիւնները կտակի եւ «վագըֆ»ի մասին, այլեւ պարտքերը՝ մուրհակով եւ կնիքով:

Եւ սակայն ոչ ոք փորձեց խօսիլ քաղաքակրթութեան անունով, ոչ ոք ուզեց դաս տալ այս յեղափոխականներուն եւ յառաջապահներուն թէ «Մահմետականներն անգամ կը յարգեն կտակն ու վագըֆը, որպէս սրբազան աւանդներ »:

Մեզի դաս տալէ առաջ, **Sire!** դաս տայիր նաեւ բարեկամիդ՝ Մեծն Ռուսիոյ, կրկնելով նոյն բառերդ, որ «եթէ տգիտութեան արդիւնք չէ այդ ըմբռնումը, վստահաբար օրինազանցութեան բնազդն է»:

Ի՞նչ է մեր ըսածը, սակայն: Մենք կտակ չենք նանչնար, *որովհետեւ կտակը ընկերային գողութիւն է*: Դիզուած հարստութեան մը անդամալուծութիւնը՝ յագեցնելու համար յետ մահու փառասիրութիւն մը:

Չենք յարգեր նաեւ կտակարարները, որովհետեւ այդ մարդոց խիղճը այնքան քար կապած է, որ չեն տեսներ մեր ազգային թշուառութիւնը եւ պատմական պահանջները:

Եթէ, **Sire!** կը փափաքիս, կտակի դէմ եւ արդի ընկերային ըմբռնումներու մասին գիրքեր կարդալ, պատրաստ եմ ցանկ մը դրկելու քեզի, որպէսզի հրաժարիս այլեւս բրածոյ մարդու դասեր տալէ մեզի:

Յօղուածիդ իբրեւ վերջին պատասխան, կը մաղթէի որ օր մը Հայաստան իյնայիր ամբողջ հարստութիւնովդ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան գանձին բանալիները ձեռքդ: Այն ատեն միայն Հայաստանի կառավարութիւնը կը սորվեցնէր քեզի թէ ի՛նչ է սեփականութիւնը, ի՞նչ է կտակը, ի՞նչ է քաղաքակրթութիւնը:

Ձեռքէդ կ'առնէր ամէ՛ն բան, բանալին ու կտակը: Քեզ ալ կը դնէր ծակը:

Իսկ մենք, որ չենք հասկնար ձեր քաղաքակրթութիւնը, ծափահարելով հանդերձ պիտի խնդրէինք որ քեզ դրկէին Սիպերիա՝ յանուն մեր ժողովուրդին թշուառութեան եւ յանուն մեզպէսներու քաղաքակրթութեան:

ԱՐԱԶ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ մէկ ամիսէ իվեր Պուլկարիա կը գտնուէր, Պուքրէշ վերադառնալով, անցած է Վիէննա, ուրկէ Փարիզ պիտի գայ:

Այս առթիւ, նուիրակը հետեւեալ շնորհակալիքը ուղղած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ գաղութներուն.—

« Թողնելով մեր ժողովրդի բեկորները հաւասարապէս եղբայրաբար հիւրընկալող Բալկանեան երկու գեղեցիկ երկիրների սահմանները, հոգւով վերապրում ենք այն արտաքոյ կարգի սիրալիր ընդունելութիւններն ու յարգանքի արտայայտութիւնները, որ բախտ ունեցանք վայելելու մեր բոլոր համայնքներից, ինչպէս եւ թաղական ու թեմական վարչութիւններից:

Այդ բոլորը ընդունելով որպէս առհաւատչեայ եւ ապացոյց մեր ժողովրդեան աննուազ սիրոյ եւ հաւատարմութեան դէպի Մ. Աթոռը եւ նորա Գահակալը, յայտնում ենք մեր խորին շնորհակալութիւնները եւ մաղթում Աստուծոյ օրհնութիւնը Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցու բոլոր հոգեւոր հարազատների համար»:

Մարմարայի երկրաշարժը վերջացած

Վերջին լուրերու համաձայն, հետզհետէ կը դադրին երկրաշարժի ցնցումները՝ Մարմարա կղզիներուն մէջ: Աղէտը կործանած է շարք մը գիւղեր, փախուստի մատնելով բնակիչները: Շարժին հետ փոթորիկը, անձրեւ եւ անօթութիւնն ալ մեծ աւերներ գործած են:

« *Մարմարա կղզիները* » տասը մեծ ու փոքր կղզիներ են, չորսը բնակեալ, իսկ մնացեալները անբնակ: Մարմարա կղզին, որ կղզեխումբին կեդրոնն է, ժամանակին ունէր 200 տուն եւ 10,000է աւելի բնակիչ: Կը պահէր նաեւ 20,000է աւելի կենդանիներ: Վերջերս ունէր 140 տուն կեդրոնին մէջ, 195 տուն ալ գիւղերու մէջ:

Կղզիները հարուստ են նապաստակով, ձիթաստաններով, եղեւիններով, աղբիւրներով, ջրվէժներով, մարմարով, կրանիթով եւայլն: Իսկ Մարմարա կղզին հարստութեան աղբիւր մըն է երկրին համար: Տարին հարիւր հազարաւոր ձուկ կ'որսացուի եւ մեծ քանակութեամբ ձիթապտուղ կ'արտադրուի: Ներկայիս տարեկան 30,000 ոսկիի մարմար կ'արտադրուի: Պատերազմէն առաջ արտադրութիւնը աւոր քանապատիկն էր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գ. Հրաչ Երուանդ, Հայաստանի մասին իր տուած դեկուցման մէջ, վերին աստիճանի հետաքրքրական միտք մը յայտնեց:

Խորհրդային Միութեան կառավարութեան օժանդակութեամբ Հայաստանի մէջ կը շինուի արհեստական ձգախէժի (քաուչու) գործարան: Այդ գործարանը կը կառուցուի Ղամարլուի շրջանին մէջ, Թրքական սահմանէն ոչ հեռու: Յայտնի է, թէ ձգախէժը ինչպիսի մեծ արժէք կը ներկայացնէ արդի տնտեսական կեանքին մէջ: Փոխադրական միջոցներու համար ձգախէժը քարիւղի հաւասար կարեւորութիւն ունի: Պէտք է նկատի առնել, որ այդ գործարանը ամբողջ Միութեան մէջ առաջինն է ու միակը: Եւ եթէ Բագուի քարիւղէն յետոյ, Կովկասի տնտեսական կարեւորագոյն ճիւղը կը հաստատուի Հայաստանի մէջ, առանց քաղաքական հաշիւներու չէ, որ կը կատարուի այդ: Եթէ Թուրքիայէն վտանգ սպառնար Կովկասին, բնական է, որ սահմանի մօտ տնտեսական այդպիսի խոշոր ձեռնարկ մը չէր կառուցուեր: Հետեւաբար, եթէ տիրապետող է այն կարծիքը, թէ Ռուսաստանը յանուն Բագուի քարիւղի երբեք չի հրաժարիր Կովկասէն, ապա, այսուհետեւ ալ, յանուն Հայաստանի ձգախէժի՝ ան կը պարտաւորուի պաշտպանել մեր հայրենիքի սահմանները: Ապա ուրեմն աւելորդ է խօսիլ ապագայ պատերազմի պարագային Հայաստանին հարաւէն ըսպառնացող վտանգի մասին: Մանաւանդ որ, կարմիր բանակը ներկայիս այնքան ուժեղ է որ, Ռուսաստանն անգամ Ճափոնէն չի վախնար: Մենք կրնանք հանգիստ քնանալ, քանի որ Հայաստանի սահմանները պաշտպանուելու մասին լաւագոյնը խորհուած է:

Այս տեսակէտը նորութիւն է եւ, անշուշտ, այդպէս կը մտածեն նաեւ Խորհրդային Հայաստանի վարիչները: Սակայն, որքան հետաքրքրական, նոյնքան ալ միամիտ տեսակէտ է: Եւ Հայաստանի սահմանի վրայ կառուցուող ձգախէժի բերդը երբեք հանգիստ քուն չի կրնար բերել մեր աչքերուն:

Ճիշդ է, որ աշխարհակալ բոլոր պետութիւնները գաղութներու մէջ ամբանալու դիտումով տնտեսական խոշոր ձեռնարկներ կը սկսին կառուցանել եւ զանոնք կը պաշտպանեն թէ ներսի ոտնձգութիւններէ եւ թէ դուրսի յարձակումներէ: Այս տեսակէտէն կարմիր Ռուսիան ոչինչով չի տարբերիր որ եւ է քաղքենի երկիրէ: Սակայն, ճիշդ է եւ այն, որ պատերազմները կը ծագին ոչ միայն քաղաքական ու ռազմական նկատումներով, այլեւ տնտեսական յառաջադրութիւններէ մղուած: Ուրեմն, ինչու չենթադրել, որ Բագուի քարիւղին վրայ կ՚աւելնայ նաեւ սահմանէն ոչ այնքան հեռու գտնուող ձըգախէժի հսկայ գործարան մը, որ կրնայ մեծապէս գրգռել հարեւան աշխարհակալ պետութեան մը ախորժակը: Պետութեան մը, որու ետեւը թագնուած հաւանաբար կը գործեն աւելի խոշոր քաղաքական ուժեր:

Մեր հայրենիքի արդի սահմանները քաջ յայտնի են բոլորիս: Հայաստանի հարաւային սահմանը միաժամանակ սահմանն է նաեւ խորհրդային Միութեան: Հայ - Թրքական սահմանը ռազմական տեսակէտէն բոլորովին աննպաստ է մեզի համար, բոլոր բարձունքները կը գտնուին Թուրքերու ձեռքը, իսկ Հայկական պաշտպանողական գիծը սահմանէն մօտ վաթսուն քիլոմեթր դէպի Թիկունք կը գտնուի: Եթէ նոյնիսկ նկատի առնենք, որ թշնամին պատերազմի պարագային երբեք չի կրնար ոտք կոխել Հայկական հողամասը, բայց չէ՞ որ անոր օդանաւերը կէս ժամուան մէջ կրնան ոչնչացնել թէ ձգախէժի գործարանը եւ թէ Քանաքեռգէսը: Եթէ «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին բեմէն մեզ տեղեկութիւններ տրուէր Հայաստանի ռազմական ուժի ու պաշտպանողական տարբեր միջոցներու (ձգախէժի գործարանէն զատ) մասին եւ համոզէին, թէ իրօք ապահովուած են երկրի սահմանները, այն ժամանակ մենք կրնայինք քիչ թէ շատ հանգիստ քնանալ:

Նախօրօք գիտենք տրուելիք պատասխանը.—

Հայաստանի կռնակը կեցած է մեծ Ռուսաստանը, որու մէկ հայեացքն իսկ կը բաւէ, որպէսզի մեր հարաւային դրացին ամէն ախորժակ զսպէ:

Ճիշդ այդ մասին է, որ կ՚ուզէինք խօսիլ:

Հայ քաղաքական մտքի ամէնէն սըխալ արտայայտութիւնը անոր մէջ կը կայանայ, որ Ռուսիոյ գոյութիւնը Կովկասի մէջ կը համարուի յարատեւ: Ոչ ոք չի ժխտեր, որ քանի Ռուսաստան կայ, որ եւ է Թուրքիա չի համարձակիր քայլ մը առնել Հիւսիսի ուղղութեամբ:

Արդ, Ռուսաստանը միշտ կանգո՞ւն է Հայ - Թրքական սահմաններու վըրայ եւ չի՞ կրնար պատահիլ, որ օր մը, նոյնիսկ առժամապէս, քաշուի Կովկասէն կամ Հայաստանի սահմաններէն: Այդ պարագային ձգախէժի գործարանը ռազմական ի՞նչ միջոցներով պիտի պաշտպանէ մեր երկիրը:

Հարցը լրիւ լուսաբանելու համար, անհրաժեշտ է նկատի առնել երկու պարագաներ.—

1.— Խորհրդային Միութեան աշխարհագրական եւ ազգագրական քարտէսը:

2.— Ներկայ քաղաքական իրադարձութիւնները:

Խորհրդային Միութիւնը կը գրաւէ աշխարհի մէկ վեցերորդ տարածութիւնը եւ ունի 170 միլիոն բնակչութիւն: Այդ հարիւր եօթանասուն միլիոն ժողովուրդը կը խօսի 124 լեզուներով: Բուն Ռուսերու (վէլիկոռուս) թիւն է՝ 95 միլիոն, իսկ մնացած՝ 75 միլիոնը կը բաղկանայ զանազան ազգութիւններէ: Խորհրդային Միութիւնը կազմուած է եօթը հանրապետութիւններէ՝ Ռուսաստան, Բէլոռուսիա (ճերմակ ռուսեր), Ուկրաինա, Տաճիկստան, Ուզբէկստան, Թուրքմէնիստան եւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւն:

Ուսումնասիրելով Խ. Միութեան քարտէսը, մենք կը տեսնենք, որ Ռուսաստանին կցուած բոլոր հանրապետութիւնները կը գտնուին սահմաններու վրայ: Այսպէս, Բէլոռուսիան՝ լեհական, Ուկրանիան՝ լեհական եւ ռումանական, Անդրկովկասը՝ Թուրքիոյ, Թուրքմէնիստանը՝ պարսկական եւ Աֆղանիստանի, Ուզբէկստանը՝ Աֆղանիստանի եւ Տաճիկստանը՝ Աֆղանիստանի եւ չինական սահմաններու վրայ: Մեզ ամէնէն շատ հետաքրքրողն այն է, որ մահմետական ազգաբնակչութիւն ունեցող խորհրդային հանրապետութիւնները, բոլորն ալ անխտիր, կը գտնուին մահմետական երկիրներու սահմաններուն վրայ: Իսկ խորհրդային երկիրներուն մէջ ապրող մահմետականներու թիւը կը հաշուուի 25 — 30 միլիոն:

Արտասահմանեան մամուլը եւ խորհրդային թերթերը յաճախ կը խօսին ազգայնական այն տրամադրութիւններու մասին, որ կը տիրեն Բէլոռուսիայի, Ուկրայնայի, Վրաստանի եւ մահմետական երկիրներու մէջ, («Պըրաւդա», 14 յունուար 1934): Այն աստիճան, որ ինչպէս կը վկայեն խորհրդային թերթերը, անգամ այդ ազգութիւններուն պատկանող համայնավարները վարակուած են նոյն գաղափարներով: Անպակաս են նաեւ զինեալ ապստամբութիւնները (մասնաւորապէս Թուրքմէնիստանի մէջ եւ Տաճիկստանի մէջ, «Իզվէստիա» 14 յունուար, 1925): Եւ վտանգաւորն այն է, որ խորհրդային մահմետականութեան մէջ կը տիրապետեն ոչ միայն ազգայնական տրամադրութիւններ, այլեւ ամուր արմատներ է նետած համաթուրանական գաղափարը:

«Յառաջ»ը, խորհրդային մամուլի տուեալներով, քանիցս հաստատած է այս փաստը:

Մահմետական պետութիւններու սահմանակից խորհրդային հանրապետութիւններու մէջ միայն Վրաստանն ու Հայաստանն ունին քրիստոնեայ ազգաբնակչութիւն: Սահմանակից խորհրդային վեց հանրապետութիւններու մէջ, քաղաքականապէս, միայն Հայաստանն է հաւատարիմ Ռուսաստանին: Մնացած ժողովուրդները (ճերմակ Ռուսեր, Ուկրայնացիներ, Վրացիներ ու մահմետականներ) բոլորն ալ օտար զինեալ միջամտութեան (ինտէրվէնցիա) կողմնակիցներ են: Եւ ոչ միայն մահմետականներն իրենց պայքարի ընթացքին կը յենուին Թուրքիոյ վրայ, այլեւ Վրացիները եւ Ուկրայնացիները: Վրացի ու Ուկրայնացի տարագիրներու քաղաքական ընթացքը եւ, խորհրդային մամուլի վըկայութեամբ, ներսի մահմետականներու քաղաքական ձգտումները այդ կը հաստատեն:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԱՐԵԼԻՑ

Գեղամ Շողակաթի
տրտում յիշատակին(*)

— o —

Հիմակ սիրտս կը զարնէ, երբ ճեպընթացը զիս Մասարիք կայարանին ստուերներուն կը նետէ կրկին: Կը վախնամ այլ եւս. ի՞նչ բանէ սակայն, երբ փողոցներու խուլ ժխորին մէջ ոչնչարար ժուռ կուգամ: Բան մը կը ճնշէ վրաս ու պուկս կը սեղմէ:

Փրակա՛...: Նորէն խարտեաշ սլաւ գեղուհիներ, սլացիկ հասակով, լոյսերու նման պսպղուն ժպիտներու ցոլքով կ՚անցնին քովէս: Ահա Պանթէոնը Սուրբ Վացլաւի հրապարակին վրայ ու արձանին քով: Համալսարանի անհամար տաճարները միշտ վեհ, եւ ուսանողական տունը դողդղացող յիշատակներու թարշամ փունջ մը ձեռքին: Գետը քարատաշ շրջանակին մէջէն կամաց կը սուրայ փորի վըրայ: Ու սա քանի մը ճղակոտոր բարտիներն ալ, արքայական ածուքին մէջ հին գորշ ողբ մը կը կրկնեն: Ու հիւսիսային հովը ճչալով կ՚անցնի փողոցներէն, ու հիւսիսի ցուրտը կը խոցէ անհայրենիք մարդուն մինչեւ միսն ու հոգին:

Տարիներ եկան ու գացին իրարու ետեւէ, քստ իջու կարաւաններու նման զանդաղ, այն օրերէն ասդին, որ յոյսի առաւօտ մը մեզի ոսկի կը շաղուէր հեռաւոր ու նոր ապագայի մը վրայ: Անկարելի փլուզումէ մը վերականգնած թուխ երիտասարդներ էինք որ վիշտի մը անջրպետը հագած, կ՚ուզէինք, կը ջանայինք, կ՚երազէինք լաւագոյն վաղը կերտել:

Ա՛խ, տարիներ առաջ յոյսին կը հաւատայինք տակաւին մէկզմէկով ու ժեղ, երիտասարդ բիբերով կը պատմէինք իրարու հայրենի յուշեր եւ կ՚ողբայինք մահացած փառքերու մոխիրը մեր կուրծքերուն: Թէեւ հարուածը չըմեղուցիչ, զազանօրէն հրէշային ու զարհուրելի, թէեւ երկիրը պարապ ու արտերը խոպան եւ աղբիւրները կուրացած, բայց կ՚ապրէ՛ր մեզմով ու մեր մէջ, եւ ի՛նչ կ՚ըլլար կեանքը առանց կարօտին, օր մը ծունկի գալով անոր փոշիները կարենալ համբուրելու:

Անէծքը դժուար էր, բայց դառնութիւնը արդար մեր հայրերուն դէմ, որոնք լքելով հողը ցրուեր էին այնքան թեթեւօրէն աժան շահերու եւ դիւրին կեանքի ետեւէն վազելով: Կը լքուի՞ հողը, թէ մայր թէ գերեզման: Օրհնութիւն մըն էր կեանքը երկրին մէջ, ու բարի ու պարզ եւ առաքինի: Ու մեղադրանքը սերունդի մը հասցէին, այսօր տեսիլ ինքն ալ, որ թերագնահատելով իրականութիւնը եւ անգիտակից անոր, թերեւս անկարելի, գուցէ սխալ բայց անպայման մակերեսօրէն մտածուած վսեմ երազներու դիմաց անգիտակցօրէն ու յախուռն նժարը դրաւ ցեղին գոյութեանն իսկ:

Մեր երկիրը դրա՛խտ, մեր երկիրը արքայութիւն: Մեր մայրերը սրբուհիներ, իրենց երգն ու բարբառը օրհնութիւն: Աւելի բարի ժողովուրդ մը կա՞ր երկրի վրայ, ու այդ մեղքին համար իսկ չպատժուեցա՞նք թերեւս:

Ամէն անցնող օր, ամիս ու տարի, օձի մը սողոսկումն ունէր մեր ոտքերուն տակ ու խայթ մը կուտար մեզի: Ու վիշտը կը չտռնար մեր ներսը, տակաւ կծկելով մեր երեսին մորթը եւ մազերը քանդելով: Յիշատակները կը տարտամանային, կը հեռանային մեզմէ մշուշ ու ամպ հագած: Ու երբեմն լացը եւ միշտ անզուսպ մռունչը մեր շունչը կը սպաննէր: Ու ժամանակը, այսպէս, տիրանալով մեր վըրայ, տակաւ կը մեծցնէր ու կը մօտեցնէր մեզ անխուսափելի պարտքը որ սուգի բութ վաղորդայնը կը դնէր մեր վրայ, հայ պատմական անցքերու ամէնէն դժխեմ ու ողբալի սա շրջանին: Ու մենք անկեղծ, սրտցաւ ու իրարմով գօտեպնդ, կը նայէինք կոբովով աչքերուն մեր բախտին, զայն վարելով գահավէժ ընթացքը փոխելու անխախտ կամեցողութեամբ:

Շարքերը նօսր, շարքերը նօսր, բայց բարձր էր դրօշը: Խաղաղութեան մէջ յաղթանակի կամքով գօտեպնդըւած ռազմիկներ էինք: Մեզի համար լաւ օր չկար, չկայ, ոչ ալ խաղաղութիւն: Միայն պայքար գոյութեան խոչընդոտներու դէմ, մեր արիւնէն ձեռքերն ու գունչը հիւնայուած մարդկութեան մը մէջ կուլ չերթալու: Ու հակառակ անոր այդ փափաքին ու ախորժակին, առանց կասեցնելու մեր ցեղին պատմական գոյութիւնը անվրէպ առաջնորդելու ղարերու թափով ու գնացքով: Ու աշխատիլ հազարապատկուած ճիգերով, յաղթանակներու զինովութեան առընթեր, վերականգնումի եւ լաւագոյն օրերու համար:

Մենք չճանչցանք հաճոյք եւ անսաղարտ ժպիտ: Ամէն իմաստ ու սրտի զարկ կեդրոնացաւ մէկ բանի մէջ ու նոյնացաւ անոր հետ, Հայրենի՛ք, Հայրենիք: Ալիքներէն ափունք նետուած շնչասպառ ձուկին պէս, որ կ՚ուզէ ծով դառնալ, երազեցինք ու տենչացինք միայն մէկ բանի, Երկի՛ր, Երկի՛ր:

... Փրակա՛, անէծքի քաղաք, դու յաւէտ անիծուած մնաս: Քու հողիդ վրայ փշրեցաւ խանդակաթ հոգին հայ կորիւնին, որ բարձունքներուն ձգտեցաւ ու բարձունքներուն համար, որ իշխեց կամքին, կատարելութեան համար, որ հող երազեց անդունդներուն վրայ իրերուն, որ Հայրենի՛ք մռնչեց մոխիրներուն մէջ կորած: Ու մի՛նչ քաղաքակրթութեան աղտն ու թոյնը աչեան ճամբէն հալածելով կը խարազանէին զինքը, ան, համակ կոռով, աչքերը դարձուցած Արարատ, կը փորձէր ուժեղ թեւերը բանալով թռչի՛լ, թռչի՛լ ու հոն հասնիլ, նորուիրուելու վերելքի եւ վերաշինութեան անզուսպ թափին: Ու մերժուեցաւ: Ու ինկաւ այնքան տխուր, պայքարներէ, ոգորումներէ ու յաւետ վերելքներէ յետոյ, ճամբուն մէջտեղը իր փայլփլած ու ծրագրած կեանքին:

Երկիրը մշուշոտ է այստեղ: Արեւը տեսակ մը ծուռ դէմք ունի: Կեանքը խելառ վհուկ մըն է որ փոշոտ աւելով կը ծեծէ քեզ անդադար, «գո՛ւրս, գո՛ւրս» սուլելով: Ջուրերը պղտոր են հոս, բարտիներն ալ կարծես սգաւոր: Ինչքան կեանքը անհնար, նոյնքան եւ մահը դժուար էր հոս, ի՞նչպէս կարելի եղաւ ան: Մեռնողն օտար էր եւ իր տեսիլքը «Երկի՛ր, երկի՛ր, երկի՛ր: Կամ երկիր եւ կամ մահ»: Ու ահա այս վերջինը աւելի դիւրին էր:

Խաչերն ալ խենթեցեր են հողվըրտիքին մէջ, իրենց տասը մատերը հազար կողմ դարձուցած: Անոնք Հայուն խաչը չեն: Օ՛, այո՛, այո՛, ինչպէս օտար հողի, անանկ ալ օտարներու մէջ կը պառկիս դուն: Ու երբ լուսնկայ գիշերով մը ելլես տեղդ կայնիս ու «հոռովէլ» կանչես, քեզ մարդ չպիտի հասկնայ ու մօտիկ ըլլէ:

Չես զարմանար, չէ՞: Դուն կեանքիդ մէջ բնա՛ւ բանի մը վրայ չզարմացար ու հեգնեցիր միշտ կեանքը որ միայն զառն հեգնանք մը եղաւ մեզի համար:

Ձայնդ կը թափառի չուրջս դեռ: Դուն կ՚երգես: Երգի մէջ դրիր քու աննման հոգիդ ու երգեցիր: Կը լսեմ դեռ ձայնդ.

Աշխարհի մարդու չի մնար,
Երի, երի, երի ջան,
Սրտիկ տխուր մի՛ մնար,
Ե՛րի, երի, երի ջան ...

Ու ան տակաւ կը հեռանայ, կը նըւաղի ուրիշ աշխարհէ մը եկածի նըման, կը խրի անհուն միջոցին մէջ, նաւուն մը պէս որ տակաւ կը փոքրանա՛յ, կ՚անհետանայ, կայմին ծայրերն ալ կը կորսուին ու կ՚երթայ անդարձ անծանօթ ծովերուն անչափութեան վրայ:

Պիտի լսե՞մ այդ կանչը կրկին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՋԵԱՆ

(*) +23 յունուար 1934, Փրակա:

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՌՈՒՍԻԱ»

Ռուս գաղթականութեան մէջ խմորուած է նոր շարժում մը,— «Երիտասարդ Ռուսիա»: Անոնց ղեկավարն է Ալէքսանդր Քազէմ Պէք: Երիտասարդ Ռուսերը արդէն իսկ ունին իրենց կազմակերպութիւնը: Ունին նաեւ օրկաններ,— «Մլատո ռոսսքայա իսքրա» (Փարիզ), «Բազչէի փութ» (Փարիզ), «Պոտրոսթ» (Փարիզ), «Մոլոտօյ Սլօվօ» (Սոֆիա), «Նապուտ Բագավէսթվա» (Փրակա), «Նովէյ Փութ» (Շանկհայ), «Մլատորոսքոյ Սլօվօ» (Սան Փաւլօ):

«Երիտասարդ Ռուսերը» արդէն իսկ ունին իրենց խորհրդանշանը, նշանաբանը, ապագայ Ռուսիոյ պետական վարչական կազմին յատուկ ծրագիրը եւ այժմու գործունէութեան ուղին:

Սօֆիայի իրենց օրկանին վերջին թիւին խմբագրականին մէջ կը կարդանք ի մէջ այլոց.

— «Համեւրոպական պատերազմն ու ռուսական յեղափոխութիւնը փոխեցին աշխարհի դիմագիծը: Աշխարհը վերանորոգուած է: Մարդկութիւնը ստեղծեց նոր արժէքներ,— նիւթապաշտութիւնը իր տեղը կուտայ ոգեկանին, քաղաքական - տնտեսական ազատականութիւնը կը մեկնի, դրամատիրութեան հինցած գաղափարներն ու ռուս փորձով տապալուած մարքսեան գաղափարներուն տեղ կուգան ընկերային եւ ազգային գաղափարներ, իրարու ետեւէ կը լուծուին խորհրդարանական խօսարանները եւ անոնց տեղ կը բարձրանան ազգերու ընկերային ու տնտեսական ներկայացուցչութեանց ձայները:

«Մեծ կառուցումն է որ տեղի կ՚ունենայ: Եւ այդ կառուցման մէջ մեծ մասնակցութիւն կ՚առնեն Ռուսիան եւ ռուս գաղթականութեան մէկ մասը: Երիտասարդ Ռուսերու Միութիւնը ծնաւ, աճեցաւ եւ ամրացաւ ռուս գաղթականութեան մէջ, որ իր ուղղութիւնը կորսնցուցած է եւ ոչինչ սորված է նոր:

«Երիտասարդ Ռուսերը Ռուսիոյ ապագայի պայքարողներն են, Երիտասարդ Ռուսիոյ, որ պիտի ձեւակերպէ Խորհ. Միութեան կացութիւնը:

«Երիտասարդ Ռուսերը ոչ ճերմակներ են եւ ոչ ալ կարմիրներ: Անոնք միայն Ռուսեր են:

«Երիտասարդ Ռուսերը ռուսական ժողովուրդի այն մասն են, զոր յեղափոխութիւնը, քաղաքացիական պատերազմը եւ սիրելի Հայրենիքէն դուրս դժնդակ գոյութիւնը դարձուց նոր աշխարհահայեացքներով մարդիկ, մարդիկ, որոնք իրատեսօրէն կը վերաբերուին այսօրուան Ռուսիոյ նըկատմամբ:

«Մենք կը զգանք մեր հոգեբանական մերձաւորութիւնը նոր ռուս մարդուն հետ, որ ստեղծուած էր այսօրուան Ռուսիոյ մէջ: Մենք անոր հետ միասին պիտի կառուցանենք Երիտասարդ Ռուսիան, ու ընդհանրական ճիգերով պիտի քալենք նոր հասարակութեան ճամբէն»:

Ուշագրաւ են, նաեւ, անոնց ղեկավարին հետեւեալ խօսքերը.

— «Նոր ուժեր երեւան կուգան անցեալի աւերակներուն վրայ: Նոր հովեր աշխարհի վրայ կը պարզեն նոր դրօշներ: Նոր աշխարհ մը կը փոխարինէ հինը, անկէ պահելով այն բոլորը որոնք յաւիտենական են»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (31)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Սապահէտտին պէյի վերոգրեալ արտայայտութիւններէն այն համոզումը կը գոյանայ որ, Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ կատարեալ միութիւն մը հաստատուած է: Մինչդեռ, Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը, Սելանիկ ղրկուած նամակներուն համաձայն, երբեք չի հաւատար այս միութեան, եւ կը յուսայ օգտուիլ Հայերուն բերելիք օժանդակութենէն՝ հասարակաց թշնամին Ապտիւլ Համիտը տապալելու համար:

« ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՅԸ
ԿԸ ՋԱՐԴԷԻՆՔ ...»

Իշխան Սապահէտտին պէյի այս սխալ մտածումները, շատ լաւ կ՚օգտագործուէին մասնաւորաբար Հայերուն կողմէ: Մանաւանդ Սապահէտտին պէյի հետեւեալ խօսքերը հրաշալի կերպով կ՚օգտագործուէին Հայ կուսակցութիւններու կողմէ, արտասանուած համագումարի ընթացքին: Երբ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը համագումարին մէջ կը յայտարարէր թէ՝ ինք համաձայն չէ Հայոց ահուասրսափի քաղաքականութեան, որ յաճախ առիթ կ՚ընծայէ օտար միջամտութեանց մեր երկրին ներքին գործերուն մէջ, իշխան Սապահէտտին ըսած էր.

— «Մերժելով հանդերձ օտար միջամտութիւն մեր ներքին գործերուն մէջ, չենք կրնար պնդել որ կարելի է մեր երկրին մէջ բարենորոգումներ կատարել, առանց օտար միջամտութեան: Մենք օտար պետութիւններէն ակնածելով է միայն որ կրցանք պաշտպանել մեզի հետ ապրող քրիստոնեաները: Եթէ օտար պետութեանց վախը չըլլար, բոլոր քրիստոնեաները, ի մասնաւորի Հայերը կը ջարդէինք մինչեւ վերջին մարդը ...»:

Մասնաճիւղերէն հասած նամակները կը յայտնէին թէ՝ համագումարին որոշումներուն դէմ եղող հայկական կոմիտէներուն եւ համագումարին չմասնակցող միւս տարրերուն հետ Թուրքերուն գործակցութիւն հաստատելը ներելի չպիտի ըլլար: Կարելի չէր այդ տեսակ գործակցութենէ մը օգուտ ալ սպասել:

— «Յոյները եւ Պուլկարները ունին իրենց կառավարութիւնները: Հետեւաբար այդ կոմիտէները ենթակայ են իրենց արտաքին գործոց նախարարութեանց հրահանգներուն եւ ազդեցութեան: Անոնց բուն նպատակն է նախ տիրանալ անկախութեան, եւ յետոյ այդ վաստակը կցել Պուլկարիոյ եւ կամ Յունաստանի: Համագումարին մէջ հաստատուած միութենէն վերջ, «համահելլենական միութիւն»ը գաղտնի շրջաբերականով մը հրահանգներ տուած է օսմանեան երկիրներու մէջ ապրող Յոյներուն: Այս գաղտնի հրահանգներուն համաձայն, Յոյները պիտի օժանդակեն համիտեան վարչաձեւին տեւականացման»:

«ՈՐ ՆԻ Է ՑԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆ ՁԵՆՔ ՍՏԱՆՁՆԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ»

— o —

Համագումարէն յետոյ, զանազան տեղերէ բացատրութիւններ պահանջած էին Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կեդրոնէն, գոյացած համաձայնութիւնը անհաշտ գտնելով կուսակցութեան սկզբունքներուն հետ: Կեդրոնը կուտար հետեւեալ լուսաբանութիւնները:

— «Ձեզի ծանօթ է որ, մենք ազգին եւ հայրենիքին երջանկութենէն զատ ուրիշ բանի չենք ցանկար: Մտածելով որ հայրենիքը պիտի օգտուի այդ կարգադրութիւններէն մոռցանք թէ՛ անձնական արժանապատուութեան հարցը եւ թէ անձերը: Այս համաձայնութենէն կը սպասենք երկու տեսակ օգուտ: Նախ, միացնելով ցրուած ուժերը, կարելի է ներկայ կառավարութիւնը տապալելու չափ բաւարար ուժ ստեղծել: Յետոյ, երկրին ամէնէն տագնապալի վայրկեանին, Հայերու կազմակերպած ապստամբութիւնները կը վտանգեն երկրին կեանքն ու անկախութիւնը: Այս համաձայնութեամբ կարելի պիտի ըլլայ անոնց վնասակար գործունէութիւններուն արգելք ըլլալ, եւ սանձ մը դնել անոնց բերնին:

Անոր փոխարէն սակայն, ոչ մէկ յանձնառութիւն չենք ստանձնած, որ հակառակ ըլլայ մեր ծրագրին: Ոչ մէկ կէտ զոհած ենք մեր ծրագրէն: Չենք ընդունած Հայոց ծրագիրը, որ կը նախատեսէ դաշնակցային կառավարութիւն: Ոչ ալ այս կործանարար դրութեան (այսինքն դէպի անջատողականութիւնը առաջնորդող) սկզբնաւորութիւնը համարուող ապակեդրոնացման դրութիւնը: Հայերը պահանջեցին նախ ջնջել գոյութիւն ունեցող սահմանադրութիւնը եւ կազմել նորը: Առաջարկեցին ջնջել բոլոր օրէնքները եւ վերակազմել զանոնք: Մենք առարկեցինք թէ ազգ. սովորոյթներու, հոգեկան վիճակի եւ կրօնական տրամադրութեանց վրայ հիմնուած մեր օրէնքները տակն ու վրայ պիտի ըլլան այդ պարագային: Հետեւաբար գոյութիւն ունեցող սահմանադրութիւնը կարելի է պատշաճեցնել՝ ժամանակի պահանջներուն համաձայն բարեփոխութիւններ կատարելով»:

X

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՋԱՐԴԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

Այս տողերը գրուած պահուն, 23 մարտ 1908ին Վանի շրջանին մէջ խըռովութիւններ ծագած էին դարձեալ՝ Հայերը վերստին ապստամբած էին՝ Հայերը՝ Թուրքեր, եւ Թուրքերն ալ Հայեր խողխողած էին: Անոր վրայ, հակառակ համագումարի մէջ տրուած որոշումներուն, Հայերը նորէն դիմում կատարած էին մեծ պետութեանց: Վանեցի Հայերէն 3500 ստորագրութեամբ յուշագիր մըն ալ ղըրկուած էր բոլոր օտար հիւպատոսներուն, Պոլսոյ կառավարութեան եւ Հայոց Պատրիարքարանին: Հայերը՝ համաձայն իրենց տեսակէտին, իրենց վիճակը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէին յուշագրին մէջ:

— «Մարտ 23ին տեղի ունեցած ողբերգութենէն յետոյ, որու ընթացքին բազմաթիւ անմեղներ զոհուեցան եւ շատ մը ընտանիքներ դէպի դժբախտութիւն առաջնորդուեցան, մենք վերապրող Հայերս, վախնալով դէպքերու կրկնութենէն, փակուեցանք մեր բնակարաններուն մէջ:

(Շար.)

Այս չարժման գլխաւոր ձգտումն է «դէպի ազգային ռուսական յեղափոխութիւն»:

Ռուս ազգային յեղափոխութիւնը, կ'ըսեն անոնք, «պիտի հովանաւորէ եւ զօրեղ մղում մը պիտի տայ յառաջիկայ զարգացմանը այն բոլորին, որոնք մինչեւ այժմ հաստատապէս ստեղծուած են»:

Գալով համայնավարութեան դէմ գաղափարական պայքարին, «Մօլօտօէ սլօվօ»ն ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

— «Համայնավարութիւնը կը խոստանայ նոր հասարակութիւն մը հիմնել, վերջ դնել, ընկերային եւ պետական կեանքին մէջ, դարաւոր թափառումներուն, եւ մարդկային հասարակութեան կառուցման մասին վերջին խօսքը արտասանել: Աւելին, ան կը յաւակնի լուծել բնութեան եւ տիեզերքի հիմնական հարցերն ալ: Մենք անոնցմէ չենք, որոնք համայնավարութեան մէջ կը տեսնեն միայն չարակամութիւն եւ մարդկային ստոր յատկութիւններ: Մենք հակամէտ ենք այդ գիտութեան մէջ տեսնելու գաղափարաբանութիւն մը, ծնած Մարքսի վարդապետութենէն անցեալ դարու նիւթապաշտական եւ տնտեսական սկզբունքներու ոգիին մէջ: Ահա այդ պատճառաւ, մենք համայնավարութենէ ոչ մէկ նոր խօսք կը սպասենք, ինչպէս նաեւ չենք սպասեր նոր հասարակութեան մը կառուցումը, որ ընկերային հարցերու վերջնական լուծում մը պիտի տար: Նոյն իսկ, մենք համոզուած ենք, թէ համայնավարութիւնը, որ, իրականին մէջ, տեւական հակամարտութեան մէջ է կեանքին հետ, կեանքին իսկ կողմէ պարտութեան պիտի մատնուի:

Եւ սակայն, ան, շնորհիւ իր գաղափարաբանութեան եւ, — եթէ կարելի է հոս գործածել սա բացատրութիւնը, շնորհիւ իր բնազանցութեան, ինչպէս նաեւ թէ քաղաքականութեան եւ թէ այլ գետնի վրայ իր ամբողջականութեան պատճառաւ, ան դեռ եւս հսկայ ուժ մը կը ներկայացնէ եւ մեծ հրապոյր մը (փորձութիւն): Մէկ խօսքով՝ համայնավարութիւնը, բոլոր մեզի, ամէն բանէ առաջ գաղափարական չարժում մըն է որ ատակ է զանգուածները իրեն քաշելու, զանոնք ոգեւորելու եւ դէպի գործ մղելու: Մենք համոզուած ենք թէ՝ այդ գիտութեան մասին կեանքը իր եզրակացութիւնը տալէ առաջ, ան ընդունակ կրնար ըլլալ նոր վերիվայրումներ եւ նոր արեան հեղեղներ պատճառելու:

«Աչքի առջեւ ունենալով համայնավարութեան այս ընդունակութիւնը, ու մանաւանդ գաղափարական, գրեթէ կրօնական չարժման մը ընդունակութիւնը, անոր դէմ պայքարը պէտք չէ որ սահմանափակուի մեքենական հակազդեցութեամբ: Այս վերջինը ոչ միայն ատակ պիտի չըլլայ զայն կասեցնելու, այլ եւ պիտի բոցավառէ պայքարի ոգին եւ համայնավարութիւնը պիտի դնէ աւելի նպաստաւոր կացութեան մը մէջ: Ընդդէմ համայնավարութեան, պայքարի ամենակարեւոր եւ լուրջ միջոցը կը գտնուի գաղափարական գետնի վրայ: Այլ խօսքով՝ համայնավարութեան դէմ յանդիման պէտք է դնել ուժեղ ու կատարեալ ընկերային - ազգային - կան գաղափարը, որ պիտի կարենայ հիմնել տրամաբանական եւ ուժեղ դրութիւն մը նոր պետութեան համար՝ նոր ժամանակի ոգիով եւ օրուան ընկերային գլխաւոր հարցերու լուծման ընդունակութեամբ:

«Մենք կ'ապրինք հին ըմբռնումներու եւ փոխյարաբերութեանց մայրամուտի շրջանը: Այժմ ծնունդ կ'առնէ նոր դարաշրջանը, որ վերջ պիտի դնէ նիւթապաշտ վարդապետութեան եւ անոր վրայ կառուցուած ժողովրդավարական գաղափարներուն: Որպէսզի արդագացնենք այս նոր աշխարհի հանդիսաւորութիւնը, որ պիտի հիմնուի համերաշխութեան, գործակցութեան եւ արդարութեան սկզբունքներուն վրայ, մենք ամէն բանէ առաջ պէտք է ստեղծենք եւ հաստատենք նոր պետութեան գաղափարը՝ նոր հասարակութեան համար: Ուրիշ ուժերու կարգին՝ Երիտասարդ Ռուսերը եւս այսօր կ'աշխատին այս վերանորոգման ի նպաստ: Անշուշտ, անոնց ճիգերը մեծ դժուարութեանց կը բախին, որովհետեւ անոնք կտրուած են իրենց հայրենիքէն: Բայց, անոնց ջանքերը անպտուղ չեն կրնար մնալ, ռուսական փորձին պատճառաւ եւ շնորհիւ իրենց հրավառ հայրենասիրութեան»:

Երիտ. Ռուսերը դժգոհ են գաղթականութեան ղեկավարներէն: Այդ եւ իրենց ծրագրի եւ գործելակերպի մասին յաջորդաբար տեղեկութիւններ պիտի տանք:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Խնամածներու ճիգը

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (Ցապաղած).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Հ. Կ. Խաչը տուաւ իր տարեկան պարահանդէսը 29 դեկտ.ին Մէտէօնի սրահին մէջ, ուր եկած էին գաղութիս բոլոր տարրերը ծեր թէ երիտասարդ: Սրահը նեղ կուգար ժողովուրդին: Խորհելով թէ «Յառաջ»ի թղթակիցը պիտի գրէր ժամանակին, զանց առինք: Պարահանդէսը անցաւ չատ յաջող, թողլով կոկիկ գումար մը՝ 640 փրանք:

Պարահանդէսէն մէկ չաբաթ վերջ, յունուար 6ին տօնուեցաւ «Մանուկներու Օր»ը, Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ որ տրամադրուած էր ձրիաբար: Աննկարագրելի էր մանուկներու ուրախութիւնը: Ամէն մէկը ըսելիք մը ունէր, — երգ կամ արտասանութիւն: Բեմին վրայ ամէն բան հայկական, բայց մանուկները բեմէն հազիւ վար իջած, իրարու հետ ֆրանսերէն կը խօսէին ... Անշուշտ պատասխանատուն հայրերն ու մայրերն են որ չեն յորդորեր հայերէն խօսիլ իրարու հետ:

Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմուած օրէն ի վեր գնահատելի աշխատանք նը, դուռնէ դուռ կը վազէ անդամա- Օր. Գույումճեան մոռնալով իր գործարանային աշխատանքի յոգնութիւնը դուռնէ դուռ կը վազէ անդամավճար գանձելու կամ տոմսակ ծախելու համար: Իր ընտանեկան գործերէն աւելի Կ. Խաչի մասին կը մտածէ: Գնահատելի է նաեւ Տիկ. Մ. Փօյաճեան որ իր ընտանեկան գործերէն դուրս առանց դժգոհելու դուռնէ դուռ կը վազէ անդամավճարները գանձելու: Մանուկները իր չուրջ հաւաքելով անոնց հայերէն երգ կամ արտասանութիւն կը սորվեցնէ: Գնահատելի է նաեւ Տիկ. Զ. Ակայեան որ միշտ Կ. Խաչի ձեռնարկներուն կը ստանձնէ պիւֆէի սպասարկութիւնը: Յիշենք տակաւին տիկիններ Ա. Կարմիրմօրուքեան, Մ. Փօյաճեան, Ն. Պարսամեան, Հայկանուշ, Զ. Տէրտէրեան (վերջինը իր երգերով միշտ կ'ոգեւորէ Կ. Խ. հանդէսները), Օր. Տարաքճեան, Մինասեան եւ Պարսամեան: Միւս բոլոր անդամուհիներն ալ եռանդով կ'աշխատին: Կ. Խաչը միշտ ալ օգնած է հիւանդներու, աղքատներու եւ թոքախտաւորներու: Դեռ քանի մը չաբաթ առաջ էր չրջանէս Պ. Արսէն Տէրտէրեան կ'աքսորուէր դէպի Սուրիա: Խեղճը ճանապարհածախք չունէր եւ քառասուն դուռ կը ծեծէր դրամ ճարելու: Դիմեց Կ. Խաչին որ չզլացաւ իր օգնութիւնը: Այժմ մեկնած է Պէյրութ: Ուրիշ մը Պ. Սարըեան հիւանդ պառկած էր բոլորովին անտէր: Մեր խաչուհիներէն մէկը կ'երթայ տեղեկութիւններ կը քաղէ եւ վարչութիւնը կը փութայ 100 փրանք ղրկել: Դեռ քանի քանիներ այսպէս:

Կ. Խաչի Տրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է հրատարակելու «Կ. Խաչի ալպոմ»ը որ լոյս կը տեսնէ փետր.ին: Ամէն Հայու պարտականութիւնն է առնել օրինակ մը եւ հոն կարդալ խաչուհիներու կատարած բարիքները:

Լրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓԻԺԷ ՍԻԽՌ-ԱՐԺԱՆԻ ՄԷՋ

ՓԻԺԷ, 18 յունուար (Յառաջ).— Մեր գաղութը կը բաղկանայ 26 տունէ,— 115 անձ, փոքր եւ մեծ: Մեր ամբողջ յոյսը դրած ենք աղիւսի գործարաններուն վրայ: Կան հայրենակիցներ որ տասը տարիէ ի վեր այդ գործարանին մէջ կ'աշխատին: Անցեալ դեկտեմբեր ամսուն գործարանատէրը հանեց տասը հայ բանուորներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր այդ գործարանին մէջ կ'աշխատէին եւ ունէին չափահաս մանուկներ: Այս դժբախտները մնացած են անճար: Քաղաքին մէջ կան տեղացի հարուստ այգեպաններ որոնք այգեկութքի չրջանին գրեթէ մէկ ամիս բանուոր կը վարձէին: Անցեալ տարի խաղողի ծաղկելիք ժամուն ծանր հիւանդութիւն մը ծագեցաւ, ոչնչացնելով մեծաքանակ խաղող եւ այգետէրերը իրենք կ'աշխատին, որպէսզի բանուոր չբռնեն: Ուրեմն գործազրկութիւնը երթալով կը ծաւալի: Մեր գաղութին մէջ ալ քանի մը Հայեր ունին սեփական հող եւ պարտիզպանութեամբ կը զբաղին: Մեծամասնութիւն կը կազմեն Վանեցիները եւ Զարշամպացիները: Իբրեւ կազմակերպութիւն ունինք Հ. Յ. Դ. «Զաթօ Շէրօ» խումբը որ միայն Վանեցիներէ կը բաղկանայ եւ Զարշամպայի (Սամսոն) Հայր. Միութիւնը որ նոր տարուան առթիւ հանդէս մը սարքած էր, նախագահութեամբ Պ. Մ. Ղազարեանի: Այս առթիւ արտասանութիւններ եղան փոքրիկներու կողմէ: Սրահի դրան վրայ կը ծածանէր Փրանս. դրօշը, իսկ մեր եռագոյնը մոռցուած էր...:

Բուն հանդէսէն վերջը սկսան պարերն ու խնջոյքը, մինչեւ կէս գիշեր:

Բէնուա

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ԳԱՐ ՕՏԱՐՆԵՐԸ...»

Փարի-Միտի կ'ողբայ զբօսաշրջիկներու հոսանքին նուազիլը Ֆրանսայի մէջ: Ու կը հարցնէ,— ինչո՞ւ չեն գար այլ եւս զբօսաշրջիկները:

Արդարեւ, ժամանակէ մը ի վեր նուազած է օտար զբօսաշրջիկներու հոսանքը դէպի Ֆրանսա: Զբօսաշրջիկներու այս հոսանքը որ «ներքին արտածում» կը կոչուի, կը կազմէր երկրին տնտեսական կարեւոր մէկ եկամուտը: Հսկայ գումարներ կը մտնէին Ֆրանսա, զբօսաշրջիկներու հետ: Ոմանք պատճառը կը փնտռեն տնտեսական տագնապին մէջ, եթէ զբօսաշրջիկները նուազեցան: Սակայն դիտել կը տրուի, որ զբօսաշրջիկներու հոսանքը նուազած չէ այլ երկիրներու մէջ: Ի՞նչ է, ուրեմն, բուն պատճառը:

Բարգաւաճ տարիներու իբրեւ հետեւանք յառաջ եկաւ տարօրինակ անհոգութիւն մը: Եւ հիմա Ֆրանսա չաչխատիր փրոփականտի համար: Գերմանիա, Իտալիա, Սպանիա, Հունգարիա, Լեհաստան, Փորթուկալ մեծ գումարներ կը ծախսեն փրոփականտի համար, եւ ամէն միջոցի կը դիմեն՝ զբօսաշրջիկները հրաւիրելու համար իրենց երկիրը: Անցեալ ամառ Գերմանիա ծախսեց 2.600.000 փրանք միայն փրոփականտի համար: Միացեալ Նահանգները եւս, որոնք մինչեւ հիմա «արտածող» էին, կ'աշխատին «ներածել», — Նիւ Եորքի մէջ այս գարնան տեղի կ'ունենայ համագումար մը: Միւս կողմէ կարգ մը պետութիւններ, Զեխօսլովաքիա, Իտալիա եւ Գերմանիա որոշ սեղմումներ դրած են տեղացի զբօսաշրջիկներուն վրայ, որոնք ուրիշ երկիր կ'երթան, ընդհակառակն կը դիւրացնեն օտար զբօսաշրջիկներու մուտքը: Անգլիա, երկրէն մարդ դուրս չհանելու համար, չարժանկարներով եւ այլ միջոցներով՝ կ'աշխատի փոխել զբօսաշրջիկներուն տրամադրութիւնները: Այսպէս Ծնունդի տօներուն չարժանկարը ցոյց կուտար օտար երկիրներու մէջ կատարուած սպանութիւնները, յեղափոխական ցոյցերը եւն.:

Ու «Փարի-Միտի» կը ցաւի, որ Ֆրանսա ոչինչ կ'ընէ այս ճակատին վրայ: Նոյն թերթը հարցարան մը բացած է այս առթիւ, պարզելու համար զբօսաշրջիկներու տագնապին պատճառները: Միւս կողմէ կը հրատարակէ հետեւեալ վիճակագրական տեղեկութիւնները.

1927ին Ֆրանսա եկած են 2.125.005 զբօսաշրջիկներ: 1933ին՝ 931,000, իսկ 1934ին՝ 900,000: Զբօսաշրջիկներուն ծախսած դրամը Ֆրանսայի մէջ 1927-ին 12 միլիար Փր., 1933ին՝ 3 միլիար, 1934ին՝ 2.5 միլիար:

Զբօսաշրջիկները ըստ ազգութեանց

	Անգլիացի
1927	833.000
1929	881,000
1931	870,000
1933	585,000
	Սպանիացի
1927	533,000
1929	350,000
1931	200.000
1933	95,000
	Ամերիկացի
1927	255,000
1939	296.000
1931	205,000
1933	101,000

Ցետոյ կուգան Զուիցերիացիները, Հոլանտացիները, Պելժերը, Գերմանները:

Զբօսաշրջիկներու հոսանքին նուազման պատճառներէն մէկն ալ օտարատեցութեան, օտարականներու դէմ բացուած պայքարին արձագանգն է անշուշտ արտասահմանի մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

«Միացեալ ճակատի» նեռուները

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 յունուար).

— «Իրենց բարեկամ ռամկավարներու եւ Հնչակեաններու օգնութեամբ ինքզինքնին բաւական մը զօրացեալ յետոյ, հայանուն համայնավարները սկսած են վերջերս անխնայ կերպով յարձակիլ «միացեալ ճակատ»ի իրենց գործակիցներուն վրայ: Ռամկավարներն ու Հնչակեանները իրենց կարգին չեն խնայեր իրենց համայնավար բարեկամներուն:

Ասկէ առաջ մենք առիթ ունեցանք այս սիւնակին մէջ ցոյց տալու թէ ի՛նչ փողոցային բառերով ռամկավարները կը մեծարեն Ամերիկայի մէջ դեռ երէկ իրենց հետ «միացեալ ճակատ» կազմող համայնավարները: Ռամկավարներէն յետ չեն մնար նաեւ Հնչակեանները, որոնք իրենց թերթին մէջ «խաչագողութիւն», «տալավէրճութիւն», «խաբեբայութիւն», «լարախաղացութիւն», «այլասերում» «ափէշկէրէ խարդաւանանք», «ապականութիւն» փաղաքշական բառերով կ'որակեն այժմ իրենց համայնավար բարեկամները: Ասոնք ալ իրենց հերթին «պատշաճ» պատասխաններ կուտան ըսելով օրինակ՝ «Հնչակեան չէֆիկներու կեղծուպատիր, զրպարտող, ստախօս դէմքը», «Հնչակեանները կը չահագործեն խորհ. Հայաստանի կառավարութեան անունը», «ընկ. Մ. Մուրատեան կը դիմազերծէ Հնչակեան Սեփվարդին սուտերը» եւն. եւն.:

Միամտութիւն պիտի ըլլար հարկաւ խորհիլ, թէ այս տեսակի թշնամական «ելոյթները» ապացոյց են, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ը խորտակուած է եւ որ երէկուան դինակիցները այսօր իրապէս թշնամիներ են դարձած իրարու հանդէպ: Պէտք չէ մոռնալ, որ երէկ ալ այդ մարդիկ չէին սիրեր զիրար եւ միացած էին միմիայն այն պատճառով, որ հաւասարապէս կ'ատէին Դաշնակցութիւնը եւ իրենց չահուն համար անհրաժեշտ կը նկատէին միացեալ ճակատով գործել: Կասկած չկայ, որ այսօր եւս կ'ուզեն մահացու հարուած հասցնել Դաշնակցութեան:

Եթէ կայ բան մը փոխուած այժմ, այդ այն է, որ կը տեսնեն թէ իրենց «միացեալ ճակատ»ով չեն կրցած տկարացնել Դաշնակցութիւնը, այլ ընդհակառակն մեծապէս զօրացուցած են զայն: Եթէ կայ բան մը փոխուած այժմ, այդ այն է, որ կը տեսնեն թէ «միացեալ ճակատ»ը կազմող խմբակցութիւններէն միայն մէկը չահած է ու այդ մէկն ալ համայնավարներն են, որոնք սակայն յաջողած են իրենց հետեւորդներ փրցնել ոչ թէ Դաշնակցութենէն, այլ ռամկավարներէն եւ Հնչակեաններէն:

Ահա այս տխուր, այս աղաղակող փաստն է որ մեծ անհանգստութիւն եւ սրտնեղութիւն կը պատճառէ ռամկավարներուն ու Հնչակեաններուն: Այդ փաստն է որ կը ստիպէ զանոնք պայքարելու համայնավարներու դէմ որպէսզի համայնավարները գիրկը չնետեն իրենց հետեւորդներու վերջին մնացորդներն ալ»:

Ե. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բանաստեղծ Թ. Ազատեան հետեւեալ նամակը ուղղած է վաստակաւոր ուսուցչին յոբելեանին առթիւ.—

Յարգելի յոբելեար,

Փարիզ կը ղրկեմ ուղղակի նամակս, անով սրտագին խնդակցութիւնս բերել խառնելու այն ինքնաբուխ արտայայտութեանց, որոնք մեղեդիներու քնքուշ ոլորտներով կը բարձրանան անկեղծ սրտերէ, պարուրելու զձեզ, ձեր անունը, ձեր համբաւը, ձեր դրական ու հասարակական բեղուն գործունէութիւնը, ու ձեր տարիներու քրտնաթոր վաստակը՝ որ անգնահատելի է, որպէս անստգիւտ քանքար մը, որ գունագեղ է, ինչպէս ծառաչատ ու ծաղկաւէտ դաշտանկար մը, միջօրէի արեգակին տակ երկարաձգուած:

Կը յուզուիմ, գրելու ատեն այս տողերը, խորհելով նոր սերունդին, ձեր սաներու երախտագէտ խմբակին այն համբուրելի գաղափարին վրայ, որմէ ներշնչուած, անոնք պարտականութիւնը ստանձնեցին տօնելու ձեր յոբելեանը, մեծարանք մը, որուն լիապէս արժանի էք, վասնզի դուք կը վերաբերիք մեր վարպետներու այն փաղանգին, որ կերտեց, նուիրագործեց մեր այս գեղեցիկ, երգեցիկ, գմայլելի լեզուն, եւ որուն կը պարտինք, մենք բոլորս ալ, մեր քիչ մը քաջութիւնը, հայ մշակոյթի անդաստանին համեստ մէկ մշակը դառնալու մեր ձգտումն ու նուիրումը:

Դուք, իրաւես եւ աննախապաշար մեր այն վարպետներէն էք, որ մէկ հայեացքով կրցած են ընդնշմարել խոստմնալից նորերու անհանդարտ էութիւնը հրդեհող առաջին կայծերը, հզօրապէս վառելով զանոնք մարող ուժերը եւ անհրաժեշտ զօր տալով տաղանդներու փթթումին: Ու ձեր յաղթանակէն երջանիկ, ողջունած էք ոսկի հունձքը անոնց ստեղծագործութեան: Կը բաւէ յիշել հէք Մեծարենց, վերթեւումներու իր սկզբնական չրջանին («Ծիածան»), երբ անօրակելի խաչակրութիւն մը կը նկրտէր թաղել անոր ինքնարոյս արուեստը:

Յարգելի յոբելեար, մեր ցեղին հազուագիւտ առաքինութիւններէն մէկն է նաեւ գնահատել յաճախ, անկեղծօրէն գնահատել իր գրչի ու մտքի վաստակաւորները, ինչպէս յետ մահու, նոյնպէս եւ ի կենդանութեան, նետած մէկդի հոգիին խոյանքը կաշկանդող, կասեցնող ամէն նկատում, գօտեպնդուած միակ, զօրաւոր զգացումէ մը, որ կը ծաւալի, կ'ընդհանրանայ մեծ, անժխտելի արժանիքներու առջեւ: Վստահ եմ, որ խնդութեամբ պիտի դիմաւորէք հաւաքական այս զգայնութիւնը, ձեր լիութեան եւ արդար հպարտութեան մէջ, ընդունելով հայ լեզուի ու գրականութեան սիրողներու ու ձեր հիացողներուն կողմէ մատուցուած դափնին:

Լաւագոյն զգացումներով ու ջերմ սիրով՝

Թ. ԱԶԱՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես վաղուց դիտաւորութիւն ունէի գրել մի բան խաչագողների կեանքից, եւ այդ բաղձանքը իրագործելու համար, բաւական էր ինձ օգուտ քաղել Մուրադի օրագրութիւններից: Այդ օրագրութիւնը կոչւում էր «Խաչագողի Յիշատակարան»: Ես էլ այդ անունը տուեցի իմ վէպին: Բարեկամներիցս ոմանք խորհուրդ էին տալիս ինձ չտպել այդ վէպը: Բայց մինչեւ ե՞րբ պիտի ծածկենք մեր կեղտերը: Դա նոյնը կը լինէր՝ ինչպէս մի հիւանդ ամաչելով թաքցնէր այն վէրքերը, որոնք օրըստօրէ աւելի փտելով, նեխելով, վարակում են մարմնի ամբողջ կազմուածքը...

Պառաւը, որի մասին յիշեցի վերեւում, բանաստեղծական տիպ չէ, դա միեւնոյն Նանան է, որին կը տեսնէ ընթերցողը այդ վէպի ընթացքում: Նա մեռաւ 1857 թուին, ապրելով որպէս առաքինի կին եւ բարեպաշտ քրիստոնեայ: Իսկ Մուրադը, այս վէպի հերոսը, նոյնպէս պատմական անձնաւորութիւն է: Նա վերջը խաչագողների հասարակութիւնից հեռանալով, մտաւ մի այլ խումբի մէջ, դարձաւ անդամ մի այլ հասարակութեան, որի հետ կը ծանօթանայ ընթերցողը, երբ կը կարդայ իմ «ԿԱՅԾԵՐ» կոչուած աշխատութիւնը:

Վերջացնելով իմ նախաբանը, սկսում եմ «Խաչագողի Յիշատակարանը» պահպանելով նոյն ձեւը, եւ նոյն դասաւորութիւնը, որպէս Մուրադը գրել էր իւր օրագրութիւնները:

ԹՈՅՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐԸ

Ես հայր չեմ տեսել: Մայրս ասում էր, որ ես դեռ չծնուած, հայրս թողեց հայրենի երկիրը, դիմեց դէպի օտար աշխարհ եւ պանդխտութեան մէջ կորաւ:

Երկար ժամանակ մենք նրա մասին տեղեկութիւն չունէինք. ոչ նամակ էինք ստանում եւ ոչ որ եւ իցէ լուր: Մի անգամ յայտնուեցաւ հօրս պանդխտութեան ընկերը, բերեց նրա մատանին եւ տալով մօրս հաղորդեց նրա մահուան բօթը: Մեր դրացի կնիկները համոզում էին մօրս, որ թաղել տայ այդ մատանին գերեզմանատան մէջ եւ հօրս համար մի յիշատակարան կանգնեցնէ: Բայց մայրս չկամեցաւ, որովհետեւ նա ամենեւին չէր հաւատում, որ իւր ամուսինը մեռած է: Նա վճռել էր երկար տարիներ սպասել հօրս վերադարձին: Այդ պատճառով նա մերժեց հօրս մահուան բօթը բերող մարդու ձեռքը, որ ցանկանում էր մօրս հետ ամուսնանալ:

Մօրս կոչում էին Նազանի. նա չատ գեղեցիկ կին էր եւ բարի, ո՞վ չէր սիրի նրան: Բայց նա ասում էր, եթէ իւր ամուսնի մահը ստոյգ եւս լինի, դարձեալ ցանկութիւն չունի մարդու գնալու, որովհետեւ մտածում է իւր երեխաների համար: Մենք երեխաներս, չորս հոգի էինք, մէկը ես եւ երեք քոյրեր:

Գիւղը, ուր բնակւում էինք մենք, կոչւում էր Սալրա: Դա Սալմաստայ ամենագեղեցիկ գիւղերից մինն էր: Շրջապատուած ընդարձակ այգիներով, նա կարծես թաղնուած լինէր խիտ անտառների մէջ: Նրա միջով հոսում էր Սօլա գետը եւ ոռոգում էր բոլոր այգիները:

Հօրից զրկուելով, մենք մնացինք մեր քեռու Պետրոսի խնամակալութեան ներքոյ:

Քեռի Պետրոսը յայտնի էր մեր գիւղում որպէս փորձուած, խելացի եւ լաւ մարդ: Նա այնքան սիրելի էր ժողովրդին, որ բոլորը նրա անունով էին երդւում: Դեռ ժամատան կոչնակի առաջին զարկի ձայնը չլսուած, դեռ քահանաները չեկած, քեռի Պետրոսը եկեղեցու դրանը կանգնած էր լինում, սպասում էր որ դռները բաց անեն, գնա իւր վաղորդեան աղօթքը կատարելու: Նա այն տեսակ մարդկանցից էր, որ Սաղմոսը, Աւետարանը եւ Նարեկը ձեռքից բաց չեն թողնում, միշտ հոգու եւ Աստուծոյ արքայութեան վրայ են մտածում: Մայրըս չատ ուրախ էր, որ իւր զաւակները մի այդպիսի բարեպաշտ մարդու հոգաբարձութեանն էին յանձնուած:

Բացի քեռի Պետրոսից մենք ուրիշ բարեկամ չունէինք:

Ես ունէի մի հօրեղբայր միայն, որին կոչում էին Մինաս: Նա մօտ յիսուն տարեկան մարդ էր: Ես երբեք առանց սարսափելու չեմ կարող յիշել այդ մարդու միշտ ուրախ, միշտ անհոգ եւ վայրենի դէմքը: Նա միանգամայն իրան տուած էր զուարճութեան եւ ամբողջ օրերով տանը չէր գտնւում: Մենք զարմանում էինք, թէ ո՞րտեղից այնքան վատնում էր նա, որովհետեւ ոչ մի արհեստ կամ պարապմունք չունէր: Նա երբեմն մի քանի ամիսներով, իսկ երբեմն մի քանի տարիներով անհետանում էր, չէր երեւում, եւ յանկարծ յայտնւում էր ոսկիներով լի քսակով: Ի՞նչպէս վաստակում, ի՞նչ հնարքով էր ձեռք բերում այդ ոսկիները,— ես հասկանալ չէի կարողանում, միայն տեսնում էի, որ նրա ոսկիների թւում կային ամէն պետութեան սիքքեներ: Կը նշանակէ նա չատ երկիրներ էր թափառել...:

Բայց Հայի առածն ասում է, որ «քամու բերածը կը քամին կը տանէ» այսպէս էլ փայլուն ոսկիները նրա ձեռքում երկար չէին մնում. նա չուտով վատնում էր, դարձեալ մնում էր աղքատ, դարձեալ ապրում էր պարտքերով: Պարտատէրները մեծ վստահութիւն ունէին նրա յաջողականութեան վրայ, գիտէին որ իրանց փողը չի կորչի, բաւական էր միայն, որ Մինասը ոտքը դուրս դնէր տանից, կրկին ձեռք առնէր պանդխտութեան գաւազանը, այնուհետեւ փող վաստակելը նրա համար հեշտ էր...

Իմ հօրեղբայրս չաբաթը մի քանի անգամ հիւրեր էր ունենում: Ես երբեմն գնում էի նրանց տունը: Հիւրերը ուտում էին, խմում էին, խօսում էին, ես միշտ մի առանձին հետաքրքրութեամբ էի լսում նրանց խօսակցութիւնը: Նրանք պատմում էին իրանց կեանքի զանազան արկածները այլեւայլ երկիրներում: Սարսափելի եւ միանգամայն խիստ սոսկալի պատահարներով լի էին լինում այն արկածները, այնուամենայնիւ գրաւում էին իմ սիրտը: Ես այն ժամանակ անփորձ էի, եւ երեխայական պարզամտութեամբ քաջութիւն էի համարում նրանց արարմունքը, այդ պատճառով մտածում էի. «Ախ, ե՞րբ կը լինէր, որ ես էլ մեծանայի, գնայի օտար աշխարհ եւ դրանց նման փող վաստակէի»...:

Այդ միտքը չատ անգամ տանջում էր իմ անմեղ սրտիկը: Երբ իմ բաղ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Սիթրոէնը պիտի փրկուի

Սիթրոէն ընկերութեան պահանջատէրներէն հարիւր հոգի առեւտրական դատարան դիմեցին, իրենց պահանջները վաւերացնելու համար: Մինչեւ 15 օր ուրիշներ ալ պիտի ներկայանան:

Կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, որպէսզի հաստատութիւնը փրկուի, այլապէս գործազրկութեան պիտի դատապարտուին առնուազն 20,000 բանուորներ: Առեւտրական դատարանի նախագահը, որ միեւնոյն ատեն հաշուեյարդարի լիազօրն է, լաւատեսութիւն կը ցուցնէ: Կ'ըսուի թէ Միշլէն գործարանը, Պանք տը Փարի եւ ուրիշ հաստատութիւններ համաձայնութիւն գոյացուցած են նոր դրամագլուխ ճարելու եւ Սիթրոէնը կանգուն պահելու համար:

Մինչեւ հիմա միայն 2200 բանուորներ վերահաստատուած են, 19,000ի վրայ: Առջի օր հազար անգործներ ժողով մը գումարելով, բողոքեցին գործարաններու փակման դէմ:

Գործազրկութեան նպաստը միչ Կ'ատեղնայ Սէնի նահանգին մէջ

Եղած հարցումի մը պատասխանելով, Սէնի նահանգապետը յայտարարեց թէ գործազրկութեան նպաստի ծախքերու մասին որ եւ է խտրութիւն չի դրուիր տեղացի եւ օտար բանուորներու մասին: Այս առթիւ կազմուած վիճակագրութենէ մը կը տեղեկանանք թէ՝ օտար գործաւորները ընդհանուր թիւին 10 առ հարիւրը կը կազմեն Սէնի նահանգին մէջ. հետեւաբար ծախքերն ալ նոյն համեմատութիւնը կը բռնեն: 1932ին բաշխուած գործազրկութեան նպաստին համագումարն էր 610,598,998. 1933ին՝ 605,717,434, իսկ 1934ին (մինչեւ 1 հոկտեմբեր) 511,098,916: Հոկտեմբեր 1էն մինչեւ 1935 յունուար 1 ալ 210 միլիոն հաշուելով, 1934ի գումարը կը հասնի 721 միլիոն ֆրանքի:

Տարօրինակ դատ մը

Փէշթայի մէջ սկսան դատել Մաթիաս Ռաքոցին, համաձայն մասնաւոր օրէնքի մը որ հրատարակուած էր պատերազմի ընթացքին եւ որ ի զօրու կը մնայ մինչեւ հիմա: Ամբաստանեալը անդամ էր այն խորհրդային կառավարութեան որ 1919ին հաստատուեցաւ Հունգարիոյ մէջ, նախագահութեամբ Պէլա Քունի: Յեղափոխութեան ձախողումէն յետոյ, Ռաքոցի Ռուսաստան փախաւ, բայց վերադարձաւ 1926ին եւ ձերբակալուելով ութ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, իբրեւ համայնավար քարոզիչ: Այժմ կ'ուզեն երեւան հանել իր մեղսակցութիւնը՝ իբրեւ հայրենադաւ, մանաւանդ որ խորհրդային կարճատեւ իշխանութիւնը մահապատիժներ ալ գործադրած էր: Դատը միջազգային հանգամանք ունենալով, քանի մը օտար իրաւագէտներ ալ Փէշթա գացած են: Առաջին դատավարութեան օրը (յունուար 21) ամբաստանեալը յայտարարեց թէ կ'ընդունի իր բոլոր արարքներուն պատասխանատուութիւնը: Ամբաստանագիրը կը պարունակէ հետեւեալ մեղադրանքները.— 1. Դաւաճանութիւն: 2. Ըմբոստութիւն: 3. Մարդասպանութիւն (42 դէպք): 4. Դրամանենգութիւն (Ռաքոցի թղթադրամ հանած էր նոր կառավարութեան անունով, իբրեւ առեւտրական գործավար):

Հարցաքննութեան ատեն նախագահը քանի մը անգամ կարգի հրաւիրեց ամբաստանեալը, որ սուր դիտողութիւններ կ'ընէր:

=o.o=

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԱԽԱՅԻՆ առեւանգութեան եւ սպանութեան դատը կը շարունակուի անընդհատ: Անցեալ օրուան դատավարութեան ատեն, գնդ. Լինտպէրկ յայտարարեց թէ այլեւս չուզեր ներկայ ըլլալ, որպէսզի երդուեալները չազդուին, բայց դատարանը համոզեց որ շարունակէ մասնակցիլ: Տիկին Լինտպէրկ ալ յայտնեց թէ պատիժ չի պահանջեր ամբաստանեալին համար:— Հաշուեքննիչ մը երեւան հանեց թէ ամբաստանեալ Հաուփթման դրամատան մէջ 7800 տոլար ունէր 1932 ապրիլ 2ին, երբ վճարուեցաւ 50,000 տոլարի փրկանքը, իսկ 1934 սեպտեմբեր 19ին՝ 44,406 տոլար, երբ ձերբակալուեցաւ:

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԸ յարձակելով ֆրանսական գաղթավայրին վրայ, սպաննեց ֆրանսացի վարիչ մը, 18 զինուորներ եւ 88 Սոմալիցիներ: Ինչպէս յայտնի է Հապէշիստան այսպիսի խնդիր մը ունի նաեւ Իտալիոյ հետ:

ՋՐՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ ճամբայ ելած էր Պէյրութէն, փոթորիկի բռնուելով լքուեցաւ իտալական ծովեզերքին վրայ: Ճամբորդները փրկուեցան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ընկերութեան անդամներուն թիւը հասած է հինգ միլիոնի, որոնց 1,500,000ը մարզուած են պաշտպանողական միջոցներու համար: Ընկերութիւնը ունի 9000 մարզիչներ որոնք դաս կուտան 2100 դպրոցներու մէջ:

ԼԷՆԻՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ տօնուեցաւ յունուար 21ին, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, սովորական հանդիսաւորութեամբ: Այս առթիւ շարք մը անտիպ նամակներ եւ փաստաթուղթեր հրատարակուեցան:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մազլըմեան եւ որդի. Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մազլըմեան եւ որդիք եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Լիոնի Համախորհրդակցական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը *8.30*ին Ալեքսանեանի ճաշարանը, *14* Րիւ Ֆրանսուա կարսէն: Կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի *Յառաջդիմասիրաց* Միութեան Գրադարան-ընթերցատունը բաց է հանրութեան առջեւ, ամէն Շաբաթ գիշեր *8.30–11*:

Ընթերցասէրները պիտի ունենան իրենց տրամադրութեան ներքեւ արտասահմանի եւ երկրի բոլոր թերթերը եւ ճոխ գրադարան:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ հայ կին մը տընական աշխատանքներու համար այցելութեամբ, ամբողջ օր կամ ժամով: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Նամակ ունին Պ. Վարդան Նազարեան եւ Խարբերդի Հայր. Միութիւնը, դիմել՝ *Յառաջի* վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Սաթենիկ Փիւսկիւլեան կը փնտռէ իր որդին՝ Մանուկ Փիւսկիւլեանը, հօր անունը՝ Ռուբէն, քրոջ անունը՝ Հռիփսիմէ: 1922ին Իզմիրի աղէտին անհետացած տասը տարեկան հասակին: Վերջին լուրերով Թուականին կը բնակէր Իզմիրի Պայուքլա փողոցը:

Իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին նուէր:

Իմացնել իր մօր՝ Սաթենիկ Փիւսկիւլեանի, 15, rue Longue des Capucins, Marseille

Ճանքս յայտնում էի մօրս, նրա աչքերը լցվում էին արտասունքով եւ միշտ պատասխանում էր ինձ միեւնոյն խօսքերով. «Աստուած մի արասցէ, որ դուն նրանց նման փող աշխատես»...:

Ինչո՞ւ էր բարկանում մայրս, ինչո՞ւ էր անիծում ինձ. միթէ՞ վատ էին նրանք, միթէ լա՞ւ էր այնպէս աղքատութեան մէջ ապրել, ինչպէս ապրում էինք մենք: Եւ վրդովւում էի եւ սկսում էի մօրս կոպտութիւններ ասել:

Նա միայն լաց էր լինում եւ ոչինչ չէր պատասխանում...:

Մի անգամ միայն նա ասաց ինձ.

— Նրանք «խաչագողներ» են...

Այդ խօսքը, կարծես, այրեց նրա լեզուն:

Բայց ի՞նչ էր խաչագողը, այդ բառի նշանակութեան մասին ես ոչինչ գաղափար չունէի: Մայրս նոյնպէս չբացատրեց: Նա միայն խրատում էր, որ հեռու կենամ նրանցից, չհրապուրւեմ նրանց գործերով, որովհետեւ նրանք լաւ մարդիկ չեն:

Մայրս մեր գիւղացի չէր. նա Վանի կողմերիցն էր, այդ պատճառով զրկվում էր մեր գիւղացիներից: Վերջին ժամանակներում նա արգելեց ինձ, որ այլեւս հօրեղբօրս տունը չգնամ եւ նրա երախաների հետ չխաղամ: Եւ որպէսզի ինձ բոլորովին հեռացնէ մեր գիւղից, մտածում էր այդ մասին մի հնար գտնել: Մի անգամ ասաց ինձ.

— Մուրատ, որդի, քեզ պէտք է մի արհեստ սովորել:

Նա սկսեց երկար ու երկար բացատրել ինձ, թէ որքան բախտաւոր մարդ է ազնիւ եւ աշխատասէր արհեստաւորը, որքան ապահովուած է նրա կեանքը, որքան ազատ եւ անկախ է նրա ապրուստը:

— Ի՞նչ արհեստ, հարցրի ես:

Նա ասաց, որ քեռի Պետրոսի հետ խորհրդակցել է այդ մասին, եւ վճռել են, որ ես սովորեմ դարբնութիւն:

— Դարբնութիւն, գոչեցի ես,— ես չեմ ուզում սեւանալ երկաթի ու ածուխի փոշիների մէջ:

— Դու չես սեւանալ. պատասխանեց մայրս իւր սովորական հանդարտութեամբ:— Ածուխի սեւ փոշիներից դուրս է գալիս սպիտակ հաց եւ սպիտակ արծաթ: Իսկ ընդհակառակն, միշտ սեւ են եւ միշտ սեւ կը մնան այն մարդկանց երեսները, որոնք խարդախութեամբ ուրիշի ոսկիները կողոպտում են, իսկ իրանք դարձեալ մնում են քաղցած...:

Ես հասկացայ. մօրս ակնարկութիւնը խաչագողների մասին էր:

Ես մօրս շատ էի սիրում, հօրս անյայտանալուց յետոյ նա սնուցել էր ծնողական բոլոր քնքուշութեամբ: Այդ պատճառով նրան հակառակել չկարողացայ, միայն հարցրի.

— Ինչո՞ւ անպատճառ դարբնութիւն, մի՞թէ ուրիշ արհեստները վատ են,

— Բոլորը լաւ են, պատասխանեց նա:— Աշխատանքը եւ աշխատութիւնը միշտ լաւ է, վատ է միայն ծուլութիւնը, անգործութիւնը:

Յետոյ աւելացրեց, նրա համար է բուրաք համարում սովորել ինձ դարբնութիւն, որ այդ արհեստը աւելի յարմար էր իմ կազմուածքին: Դարբնի համար հարկաւոր էին ուժեղ մկաններ, զօրեղ բազուկներ եւ յաջողակ ձեռք,— այդ բոլորը ունէի ես:

Քեռի Պետրոսի հեղինակութիւնը այն աստիճան նշանակութիւն ունէր իւր ընտանիքի համար, որ մենք ամէնքս խոնարհւում էինք նրա առջեւ եւ ընդունում էինք նրա տուած խորհուրդները:

Մեր գաւառի դարբնոցները գտնւում էին ըստ մեծի մասին հին քաղաքում, (Քօհնա-Շահարում) որը հեռու էր մեր գիւղից մէկ մղոն հեռաւորութեամբ: Երկու օր չանցած այդ խօսակցութիւնից մայրս ինձ իր հետ առնելով, տարաւ հին քաղաքը, յանձնեց ուստա Գրիգորին: Եւ որովհետեւ հեռաւորութեան պատճառով դժուար էր ամէն օր գնալ այնտեղ եւ վերադառնալ մեր գիւղը, դրա համար ես ամբողջ շաբաթը գնում էի դարբնոցը աշխատելու, իսկ գիշերները կենում էի մօրաքրոջ տանը: Կիրակի օրեր միայն գալիս էի մեր տունը, մօրս եւ քոյրերիս տեսնելու համար:

Թէ՝ քեռի Պետրոսի եւ թէ մօրս նախատեսութիւնը, իմ ընդունակութեան մասին դարբնութեան արհեստին մէջ, սխալ չէր: Ես մի քանի ամիսների ընթացքում սովորեցի այնքան, ինչ որ ուրիշ աշակերտները սովորել էին տարիներով: Մայրս չափազանց ուրախ էր իմ յառաջդիմութեան համար. ոչ սակաւ ուրախանում էր եւ քեռի Պետրոսը: Նա մի օր ինձ տուեց մի բանալի, ասելով.

— Այդ բանալին փորձելու համար եմ տալիս քեզ, Մուրատ, եթէ դու կը շինես դրա նման մէկը, ես կը հաւատամ, որ դու քո արհեստի մէջ բաւական առաջ ես գնացել:

Ես քննեցի բանալին, իսկոյն հասկցայ, որ դա մեր երկրի արհեստաւորների գործ չէր, այլ Ֆրանկըստանում, կամ մի այլ տեղում էր շինուած, ուր արհեստը աւելի առաջ էր գնացել, քան թէ Պարսկաստանում:

— Իսկ եթէ ճիշդ դրա նմանը շինելու լինե՞մ, հարցրի ես բանալին լաւ զննելուց յետոյ:

—Քեզ համար կտրել կը տամ մի ձեռք բոլորովին նոր հագուստ, ասաց քեռի Պետրոսը:— Շատ ժամանակ է, որ քեզ ոչինչ չեմ ընծայել:

Հետեւեալ կիրակի օրը, երբ վերադարձայ մեր գիւղը, արդէն պատրաստ բանալին տարայ քեռի Պետրոսի մօտ: Նա առեց ձեռքը, համեմատեց, այս կողմ շուռ տուեց, այն կողմ շուռ տուեց, յետոյ ասաց,

— Բոլորովին նման է...:

Քեռի Պետրոսը կատարեց իւր խոստմունքը. ես հէնց նոյն օրը հագայ նրա կարել տուած նոր հագուստը:

— Մուրատ, հարցրեց նա փոքր ինչ մտածելուց յետոյ — այդ բանալին շինելու ժամանակ դարբնոցում ո՞վ տեսաւ. երեւի՝ վարպետդ կամ մեծ աշակերտներից մէկը քեզ ցոյց տուեց շինելու կերպը:

— Ես ոչ ոքին ցոյց չեմ տուել:

— Ինչո՞ւ:

— Մեր դարբնոցում արգելուած է աշակերտներին իրանց համար բանել շինել, այդ պատճառով ոչ ոքին ցոյց չտուի, թագուն շինեցի:

— Երբ որ այդպէս է, ես էլ ոչ ոքին ցոյց չեմ տայ, դու ալ ոչ ոքին մի ասա: Ես չեմ ուզում, որ քո վարպետը քեզ վրայ բարկանայ:

Ես այն աստիճան հրապուրուած էի իմ նոր հագուստի ուրախութիւնով, որ ամենեւին հասկանալ չկարողացայ, թէ ի՞նչ խորհուրդ ունէին քեռի Պետրոսի այդ նախազգուշութիւնները:

(Շար.)

"LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE"

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 24 Janvier 1935

ԺԱ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2711 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՕԳՈՒՏ Է ԺԽՏԵԼ ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ

═ o · o ═

Մեր մամուլին մէկ մասը եւ որոշ յօդուածագիրներ կը շարունակեն ծաղրական բացագանչութիւններ արձակել, նոր Թուրքիոյ բազմազան ձեռնարկներուն եւ փորձերուն առթիւ:

Մենք չունինք բանավէճի բռնուելու: Բայց, պարտականութիւն կը սեպենք պարբերաբար յիշեցնել թէ՝ անոնք ընդհանրապէս կը մոռնան հիմնական իրողութիւնը եւ կը դեգերին մանրամասնութեանց մէջ:

Անշուշտ ծաղրելի եւ ծիծաղելի բաներ շատ կան թրքական ձիգերուն մէջ: Կան բազմաթիւ անբնական, յախուռն, բարբարոսական մարզանքներ, որոնք պիտի չկրնան հիմ բռնել:

Այս շարքէն են, օրինակ, պատմութեան եւ գիտութեան թրքափառի աղաւաղումը, որ քաղաքակրթութեան հիմնադիրներ եւ առաջնորդներ հռչակել կուտայ Թուրքը, կամ բոլորովին թրքական լեզու մը ստեղծելու մարզանքները, որոնք աւելի շատ բաղձանքներ են:

Այդ շարքին մաս կը կազմէ, նաեւ, այն ծրագիրը, որուն համաձայն Թուրքիոյ բնակչութիւնը 30–35 միլիոնի պիտի հասնի, 1950ին:

Պետութիւն մը որ, համաձայն իր ներքին գործավարին յայտնութեան, հազիւ 628,300 գաղթական կրցեր է տեղաւորել տասը տարուան ընթացքին – 1923–1933 – ո՞ր գերբնական ուժով պիտի կրնայ 15–17 միլիոնը 30–35ի բարձրացնել, 15 տարիէն: (Այդ մարդահամարն ալ, 15–17 միլիոն, երբեք չի համապատասխաներ իրականութեան):

Այն ալ, ենթադրելով որ ամէն ինչ ընթանայ Թուրքիոյ ուզած եղանակով,— տեւական խաղաղութեամբ եւ օրուան հզօրներու անբարոյ մեղսակցութեամբ . . .

Կան ուրիշ բազմաթիւ ամուլ յաւակնութիւններ եւ սնամէջ փառասիրութիւններ ալ, որոնց վերլուծումը կատարուած է ժամանակի ընթացքին:

Եւ սակայն, աններելի է մեր աչքերը փակել մինչեւ հիմա կատարուած նուաճումներու առջեւ, ժխտել կամ ծաղրել զանոնք, ինքնագոհ արհամարհանքով մը:

1921էն ի վեր, աշխարհ մը չրջուեցաւ եւ նոր մը կը ծաղկի քէմալականութեան մէջ: Իսկ այս վերիվայրումը ոչ թէ վնասակար եղաւ Թուրքիոյ, այլ վերանորոգեց, երիտասարդացուց եւ զօրացուց զայն:

Աւելորդ է «թուումն մասանց» մը կատարել, ապացուցանելու համար այս իրականութիւնը, այնքան զարմանալի, բայց եւ անվիճելի:

Մնաց որ, հոլովոյթը կը շարունակուի անընդհատ, եւ Թուրքն ու Թուրքիան անճանաչելի դարձած են այսօր:

Միեւնոյն ատեն, աւելի նրբացած, սրուած եւ գիտական հանգամանք ստացած է ոչ – թուրք տարրերը հալածելու, տրորելու, ձուլելու, կողոպտելու եւ ի հարկին ջարդելու քաղաքականութիւնը, որ դարերու պատմութիւն ունի:

Այսպէս, բազմաթիւ ճիւղերով արմատ ձգած է հիմնական գիծ մը,— Թուրքը ամէն բանէ վեր, եւ Թուրքիա մը՝ ապա որ եւ է լուծէ կամ կաչկանդումէ, որ եւ է ստորադասումէ կամ խնամակալութենէ:

Յաջողելով զինուորական եւ քաղաքական ճակատին վրայ, քէմալականութիւնը այսօր դարձած է ցանկալի փեսացու մը, օրուան աշխարհակալներուն եւ իր դրացիներուն համար:

Ի՞նչ խօսք որ, միշտ ալ խաբուսիկ են քաղաքական – զինուորական յաջողութիւնները, իսկ ժամանակները փոփոխական՝ աւելի քան երբեք:

Թուրքիա ինք ալ շատ փորձառութիւններ ունի այս մասին, եւ ճիշդ ատոր համար միշտ մտահոգութեամբ կը հետեւի միջազգային կացութեան եւեւէջներուն:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, նոյն իսկ առժամեայ յաջողութիւնները ոգի կը ներշնչեն, ինքնավստահութիւն եւ կորով կը ներարկեն:

Այդ գիտակցութեամբ է որ, քէմալականութիւնը տիրաբար կը ձեւափոխէ իր երկրին եւ ժողովուրդին դիմագիծը:

Միւս կողմէ, ան մանրամասնութեամբ ծրագրուած քաղաքականութիւն մը կը վարէ փոքրամասնութեանց վերջին մնացորդներուն հանդէպ, եւ իր օրինակով կը վարակէ դրացի մահմետական պետութիւնները (Իրան, Իրաք, Աֆղանիստան):

Աչքի առջեւ բերէք 1921էն ի վեր կատարուած արմատական փոփոխութիւնները, եւ չպիտի կրնաք պնդել թէ նոյն իսկ ամբոխը չէ վարակուած նոր վերիվայրումներէն եւ խմորումներէն:

Ամէն մէկ փոփոխութիւն խոր հետք մը ձգած է իր ետին, եւ նոր սերունդ մըն է որ կը թրծուի, շարունակելու համար քէմալականութեան գործը, ինչպէս այս վերջինը շարունակեց եւ անհաւատալի զարգացման հասցուց Իթթիհատի ժառանգութիւնը:

Ինչո՞ւ կը յիշեցնենք այս ճշմարտութիւնները: — Որպէսզի անձնատուր չըլլանք երանաւէտ մեծամտութեան եւ թմրութեան, ինչպէս տարիներ ու տարիներ:

Եւ յետոյ, որպէսզի վարժուինք երբեմն բաղդատել մեր երէկն ու այսօրը, Թուրքիոյ երէկուան եւ այսօրուան հետ,— անշուշտ պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Այդպիսի բաղդատութիւն մը անհրաժեշտ է մանաւանդ գաղութներու մէջ, ուր այնքան թանկագին պատեհութիւններ կը կորսնցնենք տարուէ տարի, եւ ամէն օր, անձնատուր՝ սանձակոտոր անխիղճմութեան մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

═ o–o ═

Պուլկարիոյ դահլիճը փոխուեցաւ

Կէորկիեւի դահլիճը, որ պաշտօնի անցած էր 1934ի գարնան, իբրեւ միահեծան իշխանութիւն, իր հրաժարականը ներկայացուց յունուար 22ին: Պորիս թագաւորը անմիջապէս ընդունեց զայն, եւ նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնեց պատերազմական նախարար զօր. Զլաթովի: Նոր դահլիճը կը բաղկանայ չորս սպաներէ եւ չորս քաղաքացիներէ, որոնք բոլորն ալ թագաւորին բացարձակ վստահութիւնը կը վայելեն: Կը նշանակէ թէ աւելի պիտի զօրանայ պուլկարական դիկտատուրան, որ մօտ մէկ տարիէ ի վեր տիրաբար կը վարէ երկիրը, լուծելով բոլոր կուսակցութիւնները եւ բոլորովին բացառիկ վարչաձեւ մը հաստատելով: Նոր վարչապետը կը պահէ պատերազմական նախարարութիւնը, իսկ Պ. Պաթոլով, Փարիզի նախկին դեսպանը, կը մնայ արտաքին նախարար: Ներքին նախարարութիւնը պիտի վարէ զնդ. Քօլեւ, դատականը՝ Պ. Քալէնտէրով, կրթականը՝ Զօր. Ռատեւ, տնտեսականը՝ Պ. Մոլով, հաղորդակցութեանց նախարարութիւնը՝ Պ. Զախարիեւ: Իր պաշտօնին վրայ պահելով Պ. Պաթոլովը, թագաւորը ըսել կ'ուզէ թէ չպիտի փոխուի արտաքին քաղաքականութիւնը, մանաւանդ Եուկոսլավիոյ հանդէպ (մերձեցում):

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ դահլիճին փոփոխութեան խնդիրը յարուցած է թագաւորը ինք, աջակցութեամբ խումբ մը հաւատարիմ սպաներու, վերջ տալու համար զանազան մեքենայութեանց: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, 1934ի պետական հարուածին բուն կազմակերպիչը, գնդ. Տամիան Վէլչեւ, քանի մը նախարարներու հետ կ'ուզէր կրճատել թագաւորին իրաւասութիւնները եւ ի հարկին ջնջել միապետութիւնը: Կ'ըսուի թէ ծրագրուած էր կազմել պետական խորհուրդ մը, նախագահութեամբ Վէլչեւի, որ երկրին բուն վարիչը պիտի ըլլար: Այս ծրագիրը ջուրը ինկած է շնորհիւ հաւատարիմ սպաներու, իսկ գնդ. Վէլչեւ բանտարկուած է իր տանը մէջ:

Դահլիճին հրաժարման կը սպասուէր ատենէ մը ի վեր, զինուորական շրջանակներու մէջ, ուր կ'ըսէին թէ վարչապետը հաշտ չէ իր նախարարներուն հետ:

Պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ դահլիճին փոփոխութիւնը հետեւանք է միայն ներքին պատճառներու եւ թէ անփոփոխ կը մնայ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը: Պուլկարիա կ'ուզէ խաղաղութեամբ եւ համերաշխութեամբ գործել բոլոր պետութեանց եւ մանաւանդ իր դրացիներուն հետ:

Գերմանիա կ'ընդդիմանայ Հռոմի համաձայնութեանց

═ o–o ═

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը կը շարունակէ իր վերապահ դիրքը՝ ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեանց մասին որ կնքուեցան Հռոմի մէջ: Գերմանիոյ կարծիքով, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա եւս տաք չեն այդ համաձայնութեանց հանդէպ եւ կ'ուզեն ժամանակ շահիլ, իրենց դիրքը ճշդելու համար: Անոնց եւ մանաւանդ Եուկոսլավիոյ կարծիքով, Իտալիա պարզապէս կը փորձէ տարածել իր ազդեցութիւնը՝ կեդր. Եւրոպայի վրայ եւ ուրիշ քաղաքական նպատակներ հետապնդել: Այս պարագաները նկատի ունենալով, Գերմանիա կ'ուզէ սիրաշահիլ Եուկոսլավիան եւ Չեխոսլովաքիան:

Գերմանիոյ բռնած դիրքը մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի մէջ, ուր անհամբեր կը սպասեն Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին այցելութեան: «*Թայմզ*» շատ խորհրդաւոր կը գտնէ Գերմանիոյ լռութիւնը: Պերլինի մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Հռոմի համաձայնութեանց եւ արեւելեան ուխտի անցուդարձերուն, բայց չեն ուզեր որոշապէս յայտնել իրենց դիրքը, սպասելով Լոնտոնի այցելութեան: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա երբեք չէ հրաժարած իր պահանջէն,— իրաւունքներու հաւասարութիւն սպառազինութեանց հարցին եւ հետեւաբար միւս բոլոր քաղաքական խնդիրներուն մէջ:

Հինգ միլիառ փրանքի զանձատում, ՄՂՈՒՄ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ

Նախարարական խորհուրդը առջի օրուան նիստին մէջ վաւերացուց ելմտական նախարարին մէկ օրինագիծը, որուն համաձայն զանձատոմսերու գումարը տասը միլիառ փրանքէն պիտի բարձրանայ 15 միլիառի: Օրինագիծը անմիջապէս յանձնուեցաւ Երեսփ. ժողովին, որ պիտի սկսի քննել վաղը, ուրբաթ: Օրինագծի պատճառաբանութեան մէջ, կառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ նոր զանձատոմսերու շրջաբերութեամբ դիւրութիւն ընծայելով կարճատեւ մուրհակներու հրապարակին, չուզէ առնել պիտի տայ երկարատեւ պայմանաժամով զանձատոմսերու համար: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, կը յուսան բարձրացնել «Ռանթ»երը եւ զեղչելով տոկոսը, աւելի աժան պայմաններով դրամագլուխ ճարել ճարտարագործութեան: Այս առթիւ, կառավարութիւնը անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ բոլորովին հակառակ է նոր թղթադրամներ հանելու քաղաքականութեան եւ ամուր պիտի պահէ փրանքին գինը: Բայց եւ այնպէս, չպիտի ընդդիմանայ որ եւ է օրինաւոր միջոցի որ կրնայ դիւրութիւն ընծայել վարկի հրապարակին:

Հակառակ օրինագծին երկար եւ մանրամասն պատճառաբանութեան, ելեւմտական շրջանակներու մէջ կը քննադատեն այս ծրագիրը: Պ. Քայեօ, Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովին նախագահը, կը հաշուէ թէ պետական գանձի պահանջները 12 միլիառ փրանքէ աւելի պիտի ըլլան այս տարի. հետեւաբար հինգ միլիառի յաւելումը չպիտի բաւէ: Իսկ ուրիշներ կը կարծեն թէ օրինագծին շնորհիւ աւելի աժան վարկ պիտի գտնէ ճարտարագործական հրապարակը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԿԵՐ . . .

═ o ═

Ձեզմէ ո՞վ չէ փորձուած բացագանչել, յուսահատութեան պահու մը.

— Երանի՜ թէ Սահակ – Մեսրոպ ծնած չըլլայինք կամ դարեր վերջը ծնէինք . . . երանի՜ թէ «ֆիթապսըզ Արեւմուտ» ըլլայինք, փոխանակ այսքան գրոց – բրոց, ուսումնական մարդիկ ունենալու . . .

Ես ալ յաճախ այդ փորձութեան կ'ենթարկուիմ, աչքէ անցընելով զանազան թերթեր:

Բայց, փոխանակ Սահակ – Մեսրոպի, գրի եւ լեզուի կամ տպագրական մեքենային մեղքը առնելու, կ'ադաղակեմ.

— Ո՜րքան բախտաւոր պիտի ըլլար մեր հայրենիքը, ներկան կամ ապագան, եթէ շատ մը գրոց – բրոցներ, փոխանակ թերթ հրատարակելու, յօդուած գրելու, լեզու եւ միտք եւ սիրտ աղճատելու, պարտադրուէին ճամբայ շինելու, իբրեւ . . . «ամէլէ թապուրի»:

Պատահաբար կ'ընտրեմ. կարդացէք եւ դատեցէք: Հրատարակողը՝ Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը. ստորագրողը՝ «Լիբանանահայ».

— «*Պոսթոնի «Պայքար»ը, խմբագրականի մը մէջ, սուրիահայութեան ազգային կեանքը քննելէ յետոյ, հիւանդ գտեր է զայն եւ անոր ապաքինումին համար կարգ մը բաղձանքներ է ներկայացուցեր Կիլիկիոյ վեհափառներուն: Այդ բաղձանքները — խտացած ձեւով՝ Դաշնակցութեան վտարումը մեր ազգային հրապարակէն — կ'երեւի խուլին չեն գացեր Հայ Ուսթաչիներու Գահիրէի օրկանին որ, իր «Մամուլ»ի սիւնակին մէջ արտատպելէ յետոյ «Պայքար»ի առաջարկած լուծումը, անոր տակ իբր Խմբ. Ծանօթ. դրեր է. «Այսինքն Դուրեան դառնան»:*

Այսինքն՝ «Յուսաբեր», այս երեք բառերով ըսել կ'ուզէ.

«Մեր տեսակէտներուն եւ շահերուն դէմ գործած ըլլալուն համար Դուրեան Սրբազանը մենք սպաննեցինք, եթէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսները «Պայքար»ի յայտնած բաղձանքներուն ընթացք տան, զիրենք ալ կը սպաննե՛նք»:

Փակագծի մէջ արձանագրենք այս «անկեղծ խոստովանութիւն»ը, յանձնենք զայն Ամերիկեան դատական իշխանութեանց եւ մեր երկրի ապահովութեան ընդհ. տնօրէն Պ. Պուչէտի ուշադրութեան եւ անցնինք»:

. . .Սուրիոյ եւ Լիբանանի 150 հազար հայութեան 145 հազարին ողբական սիրով տրոփող կուրծքը վահան է իր Հայրապետներուն: Այդ վահանին բաղխելով փշրուելու սահմանուած են դաշնակ կատաղութեան բոլոր ժանիքները: Այս հսկայ զանգուածը որ Վեհափառներուն կարած նետած եղունգի կտորն իսկ չի փոխեր ամբողջ Դաշնակցութեան հետ, ամօթով կարդաց «Յուսաբեր»ին սպառնալիքը: Անոր զուսպ եւ արհամարհոտ լռութիւնը տկարութեան կամ հաւանութեան նշան թող չնկատուի բոլոր տեսակի ոճրագործներուն կողմէ: Այս վերջինները թող գիտնան որ այս ժողովուրդը վճռած է իր Հայրապետներուն մէկ կաթիլ արեան մէջ խեղդել այն ամէն ստահակ որ պիտի փորձէր «Քէլէմէն» մը ըլլալ, նոյնիսկ եթէ այդ յիմարութիւնը գործողը 44 տարեկան կուսակցութիւն մը ըլլայ:

Այո, «Յուսաբեր» պէտք է գիտնայ թէ իր արիւնոտ դունչը Վեհափառներուն հողաթափերուն կրունկին իսկ չի հասնիր: Եթէ սակայն Անոնք անուշադրութեամբ մը ձգեն իր վրայ իրենց հողաթափերու մէկ թէքն իսկ, ոչ միայն իր դունչը, այլ մարմինն ամբողջ ջարդ ու փշուր կ'ըլլայ անոր սրբազան ծանրութեան տակ»: (Արեւ, 15 յունուար):

✕

Եթէ փորձէի որ եւ է խորհրդածութիւն կցել այս գլուխ – գործոց շարադրութեան, խորապէս վիրաւորած պիտի ըլլայի ձեր ուշիմութիւնը:

Ուրեմն, կարդացէք եւ դատեցէք դուք ձեզի համար:

Կարդացէք ուշադրութեամբ, եւ գտէք ձեր ուզածը,— «ժուռնալ», խարդախութիւն, բանսարկութիւն, խուժանավարութիւն, գետնաքարշ ֆծինք, ապուշութիւն, անկրթութիւն եւ անբարոյականութիւն:

ՎԱՀԷ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԱՆՁԱՊԱՀ Պ. ԼԵՒՈՆ ԿԻՒՄԻՒՇԿԵՐՏԱՆԻ

Երէկ ստացանք ձեր յունուար 21 թուակիր զեկոյցը, «Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, կուսակցութիւնները եւ մամուլը», հրատարակութեան խնդրանքով:

Որ եւ է պատասխան տալէ առաջ, անհրաժեշտ կը գտնենք հրապարակաւ ձեզի ուղղել հետեւեալ հարցումները.—

1. Ի՞նչ պատճառաբանութեամբ, Բարեգործականի ո՞ր ժողովին որոշումով եւ յանուն ո՞ր գերագոյն շահուն Բարեգործականի կեդր. դիւանը դադրեցուց իր զեկոյցներուն առաքումը «Յառաջ»ին (անշուշտ եւ միւս Դաշնակցական թերթերուն), 1934 յունուարէն ի վեր:

Եթէ Բարեգործականի շահերուն համար անհրաժեշտ համարուած է այդ անակնկալ դադարումը, այժմ ինչո՞ւ կը վերըսկսիք, եւ ի՞նչ տրամաբանութեամբ կը սպասէք որ ընթացք տրուի ձեր խնդրանքին:

Գիտէք որ, մեր տեսակէտի անկախութիւնը եւ քննադատական դիրքը պահելով հանդերձ, մենք միշտ նկատի առած ենք 1934 յունուար 1էն առաջ հաղորդուած բոլոր զեկոյցները, անոնց տեղ տուած ենք համաձայն իրենց արժէքին եւ բովանդակութեան, յաճախ առաջին էջի վրայ,— ԱՌԱՆՑ ՈՐ ԵՒ Է ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԵԱՆ, մինչ Բարեգործականի «անկաշառ» նպաստընկալները տարիներէ ի վեր կը սակարկեն իրենց «ազգասիրական» ծառայութիւնը, փոխան ընկալագրի:

Կը սպասենք որ տարրական փափկանկատութիւնն ունենաք լուսաբանելու այս գաղտնիքը, որուն ծալքերով այսօր ալ չպիտի ուզէինք հետաքրքրուիլ, եթէ յանկարծ ստացած չըլլայինք 1935 յունուար 21ի զեկոյցը, «հրատարակութեան խնդրանքով»:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՈՉ ՏԱԽՏԱԿԱՄԱԾ, ՈՉ ՁԵՂՈՒՆ, ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ...

Լորտ Մէյըրս Ֆընտի յանձնարարութեամբ ձեր Թղթակցին գրասենեակէն ներս կը մտնէր անցեալները Միս Էլէն Ջէյթըր՝ Սելանիկի հայ եւ յոյն գաղթականներու ընդհանուր տնօրէնուհին, որ տասը տարիէ ի վեր նուիրուած է մեր դժբախտ հայրենակիցներուն փրկութեան գործին։

— Խնդրեմ, պարոն, ինծի պիտի օգնէք…։

Ու ճերմկած մազերով Անգլուհին յուզումով պատմեց իր այցելութեան շարժառիթը։

— Սելանիկէն եկայ քանի մը օր առաջ, իմ հայ գաղթականներուս համար նոր գումարներ հայթայթելու նպատակով։ «Լորտ Մէյըրս Ֆընտը» ամսական վաթսուն սթերլին յատկացուցած է մեզի, սակայն տեղեկութիւն ստացանք թէ տնտեսական տագնապին հետեւանքով, վարչութիւնը որոշած է վերադնահատել իր նպաստը եւ կրճատել զայն, եթէ տարբեր աղբիւրներ գտնենք։ Այս առաւօտ գրասենեակն էի, շատ բարի են, նպաստը մկրատելէ առաջ թելադրեցին որ անգամ մը Լոնտոնի ծանօթ Հայերուն երթամ, քանի մը ոսկի ճարելու համար. ահաւասիկ, ցանկ մըն ալ տըւին ձեռքս եւ ըսին որ ձեր միջոցաւ… շատ բան չէ ուզածս… քանի մը ոսկի … խնդրեմ …

Ու միասին ճամբայ ինկանք կարգ մը հասցէներու երթալու համար։

Փորձեցի շնորհաւորել զինքը եւ յայտնել «ազգին» երախտագիտութիւնը իր անձնուէր աշխատանքներուն համար, բայց Միս Ջէյթըր ընդհատեց զիս.

— Ոչ շնորհաւորութիւն, ոչ ալ երախտիք. ես բոլոր սրտովս կը սիրեմ այս գործը, կամովին նուիրուած եմ այս նպատակին, ոչ մէկ գանգատ ունիմ … որքա՛ն կը սիրեմ իմ հայ երախաներս, ի՛նչ անուշ են … Արշալոյսը, Տիգրանը, Սիրարփին… վերադարձիս պիտի ամուսնացնեմ Հայկուհին եթէ հինգ-տասը ոսկի ճարեմ իր հարսնիքին համար … տասը տարի է անոնց հետ եմ… անձնական դրամս ալ անոնց համար է… բայց եթէ գիտնայիք թէ որչափ թշուառ են անոնք….

— Ուրիշ աղբիւրներ ունի՞ք.. Բարեգործականը ի՞նչ չափով կ՚օգնէ ձեզի …

— Բարեգործականը աւելի կրթական գործին լծուած է, իսկ մենք պէտք ունինք բնակարաններու, պէտք է պայքարինք համաճարակներու դէմ … Թոքախտաւորներ կան, մեր հասոյթները հազիւ կը բաւեն անոնց սնուցման, 5000 ընտանիք…

×

Միս Ջէյթըրին հետ երեք, չորս հայ վաճառականի գրասենեակէ ներս մըտանք։

— Գործերը գէշ են, չենք կրնար… Ա.ին, Բ.ին գացէք, անոնք շատ հարուստ են…

Փողոցն ենք դարձեալ Միս Ջէյթըրն ու ես։

— Ի՞նչ պիտի ընենք…

— Բարի եղէք ընդարձակ տեղեկագիր մը պատրաստել, դուք մի պոռտիք խանութէ խանութ, ես անձամբ կը տանիմ ձեր գրաւոր պատմութիւնը, թերեւս…

×

Ու օր մը վերջ Միս Ջէյթըր ինծի կը ղրկէր իր տեղեկագիրը լուսանկարներով միասին։ Ահաւասիկ անոր բովանդակութիւնը խտացած ձեւով, առ ի գիտութիւն այն անտարբեր Հայերուն որոնք հազարներ կը մսխեն մեծ մայրաքաղաքներու խաղարաններուն ու զբօսավայրերուն մէջ.—

«1924ի փետրուարէն ի վեր շփման մէջ կը գտնուիմ Փոքր Ասիոյ հայ եւ յոյն գաղթականներու հետ որոնք Սելանիկ փոխադրուած էին։ Գտնըւած եմ նաեւ Աթէնք, Պէյրութ, Հալէպ եւ Դամասկոս։

Թէեւ Լորտ Մէյըրս Ֆընտէն եւ Սէյվ տը Չիլտրըն Ֆընտէն անկախաբար կը գործեմ Սելանիկի մէջ, սակայն առանց այդ երկու հաստատութիւններու նպաստին՝ գործակիսատ պիտի մընար։ Հոկտեմբերին իմացայ որ Լորտ Մէյըրսի Ֆընտը կը խորհի կրճատել տրամադրուած նպաստը, բայց Սելանիկի վիճակը ինծի քաջածանօթ ըլլալով՝ որոշած եմ չընդհատել իմ աշխատանքներս հակառակ ամէն դժուարութեանց։ Անմիջական օգնութիւն մը ստիպողական է։

Նախ եւ առաջ պէտք է ըսեմ որ 1923էն 1926 գաղթականները տեղաւորուեցան խարխուլ հիւղակներու մէջ, որոնք ոչ տախտակամած ունէին, ոչ դուռ, ոչ պատուհան ոչ ալ ներքին բաժանում։ Բնակութիւնը բացարձակօրէն անկարելի էր այդ տնակներուն մէջ։ Այս կայանները հաստատուած էին հեռաւոր շրջաններու մէջ ընդհանրապէս, իսկ անոնցմէ երեքը կը գտնուէին այնպիսի վայր մը ուր ճահճախտը համաճարակի մը երեւոյթը կը ստանար յունիսէն հոկտեմբեր։ Այս հիւանդութիւնը կրնար տարածել Թոքախտը, մանաւանդ որ առողջապահական պայմաններ չկային ու սնունդը բաւականաչափ չէր։ Շատ մը Յոյներ հողագործութեամբ աշխատիլ սկսան, իսկ Հայերուն մէկ մասը Հայաստան, Ֆրանսա եւ հարաւային Ամերիկա մեկնեցաւ։ Այժմ Սելանիկի մէջ ունինք հինգ հազար հայ ընտանիքներ (ԽՄԲ.— Ընտանի՞ք թէ անհատ)։ Ասոնց երկու հազարը անմիջական նպաստի կը կարօտի։ Շնորհիւ իրենց աշխատանքին եւ հիւանդութեան ու ցուրտին դէմ մղուած պայքարին, տակաւին կ՚ապրին, թէեւ իրենց բնակութեան պայմանները անհանդուրժելի են։ Մօտ երեք հարիւր ընտանիք չափէն աւելի թշուառ են ու եթէ իրենց տրուած նպաստը կըրճատուի, յուսահատական է իրենց վիճակը այս ձմեռ։ Անոնք կ՚ապրին Լէմպէթի եւ Հարմանքէօյի կայաններուն մէջ եւ Լորտ Մէյըրսի նպաստը կը ստանան Հայոց եկեղեցիին միջոցաւ։ Ջէյթընլըքի մէջ Ֆրանսացի գթութեան քոյրերը ապաստան տուած են այրիներուն եւ որբերուն։

ԼԷՄՊԷԹԻ ԿԱՅԱՆ.— Ամէնէն ողորմելին. ունի 1200 յոյն եւ 400 հայ ընտանիք. Սելանիկի ամէնէն աղքատ մէկ անկիւնը, քաղաքէն երեք մղոն հեռու։ Կը բնակին կրաղիւսով շինւած զինուորական հիւղակներու մէջ. ամառը չափէն աւելի տաք, իսկ ձմեռը՝ անձրեւը կը կաթկթի ցեխով շինւած «տախտակամած»ին վրայ։ Ճահճախտը շատ տարածուած է այստեղ։ Բաժանումներ չկան տուն այս հիւղակներէն ներս, որպէսզի ընտանիքները որոշ չափով առանձին ըլլան։ Հայերը շատ աշխատասէր են այս կայանին մէջ։ Ոտքով քաղաք կ՚երթան աշխատելու։ Պատանիները սկաուտ են. վճռած են ապրիլ։ Կարգ մը անձեր պէտք է անմիջապէս հեռացնենք այս վատառողջ կայանէն. կը յիշեմ որ հայ ընտանիքի մը բոլոր անդամները Թոքախտէ մեռան այս կայանին մէջ 1930 — 1931ին, ու մենք ստիպուած անոնց «բնակարանը» յանձնեցինք ուրիշ ընտանիքի մը։

Կարելի է 18 ոսկիով երկու սենեակնոց տուն մը շինել։ Մէկ տուն շինելու համար երկու ոսկիով հող կարելի է գնել։ Նէապօլիսի մէջ Բարեգործականը հող մը գնած է. այնտեղ 20 ոսկին տուն մը կը շինէ։ Եթէ տուն կարելի չըլլայ, առնուազն պէտք է տախտակամած հաստատել, որովհետեւ խոնաւ հողը վտանգաւոր է գաղթականներու առողջութեան համար։ Հին փայտերով տախտակամածի մը ծախքը 20 — 28 շիլին է։

ՀԱՐՄԱՆՔԷՕՅ.— Սելանիկէն եօթը մղոն անդին։ Փլած հիւղակներ, առանց սենեակի, առանց լոյսի, ունի 200 յոյն եւ 150 հայ ընտանիք։ Ամառը ջերմախտ, իսկ ձմեռը ծովու չափ ցեխ։ Տաք ամիսներուն աղիւս կը շինեն, ձմեռը ոչ մէկ աշխատանք ունին։ Բարեգործականը դպրոց մը ունի այս հիւղակներէն մէկուն մէջ։ Եթէ ներկայ հիւղակները քանդել անհնար ըլլայ, գոնէ պէտք է բնակելի դարձընել զանոնք։ Ոչ մէկ նպաստ պէտք է կրճատուի այս կայանէն։

Անհրաժեշտ է դրամ հաւաքել Թոքախտաւոր Հայերուն համար, որոնք յունական ապաքինարանը ընդունուելու համար առնուազն եօթը սթերլին վճարելու են։

Պէչչինարէն 300 ընտանիք, Ժընեւ կատարուած դիմումի մը վրայ (1930ին), այս տարի ամբողջութեամբ փոխադրուեցան Սելանիկէն երեք մըղոն հեռաւորութեամբ բարձունքի մը վրայ, ուր Բարեգործականը հող մը ունի ինչպէս նաեւ դպրոց մը։ Վստահ եմ որ այս տեսակ նպաստաւոր կարգադրութիւն մըն ալ կարելի է ընել Լէմպէթի եւ Հարմանքէօյի իմ բարեկամներուս համար»։

×

Բաւական կրճատեցի Միս Ջէյթըրի պատմութիւնը։ Բայց այսքան իսկ չի՞ բաւեր մեր խլեակներուն թշուառութեան մասին գաղափար կազմելու համար։

— Ոչ տախտակամած, ոչ ձեղուն… Համաճարակ, Թոքախտ, ցուրտ, սով … ու այդ դժոխքին մէջ հայ երախաներ, մայրեր, քոյրեր, եղբայրներ որ տակաւին կը շնչեն…

Ո՞ւր են մեր հարուստները, անոնք որ ինքնաշարժերով ման կուգան ու մետաքս անկողիններու մէջ կը քնանան։

Ո՞ւր է Բարեգործականը, չի՞ կրնար բացառիկ ճիգ մը փորձել, որպէս զի այդ ափ մը հայութիւնը մարդավարի ապրի։

Ո՞ւր է Երեւանը, համաշխարհային յեղափոխութիւնը կէ՞ս կը մնայ եթէ հայ երախաները փրկենք Թոքախտին ճիրաններէն։

Այս երեքը միասին Միս Ջէյթըրի մը սի՞րտն ալ չունին.

— I love them, I live for them…

(Կը սիրեմ զանոնք. անոնց համար կ՚ապրիմ)։

×

Կը ներփակեմ կարգ մը լուսանկարներ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն կը լսենք թէ մեր թղթակցին դիմումին վրայ Պ. Նուպար Կիւլպէնկեան 5000 փրանք նուիրած է Միս Ջէյթըրի Ֆընտին, իսկ Պ. Ղուկասօֆ 10 ոսկի դրկած է Լորտ Մէյըրս Ֆընտին։ Աբգարեան կըտակին գործադիր մարմինը (Լոնտոն) նկատի չէ առած դիմումը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քաղաքական տեսութիւնը մէկ կողմ դնելով, նորէն դառնանք քարտէսին։

Հայաստանի հարաւ-արեւմուտքը կը գտնուի Թուրքիան։ Հիւսիս-արեւմտեան կողմը՝ Վրաստանը (իր Թրքասիրական քաղաքականութեամբ) եւ հարաւ-արեւելեան կողմը՝ Ադրբէջանը։ Այդ երկու երկիրներէն դէպի հիւսիս կ՚ապրին Հիւսիսային Կովկասի մահմետականները (Լեռնականներ), եւ, ապա, Կասպից ծովի չորս կողմը ամբողջովին բռնուած է մահմետականներով։ Կովկասը բուն Ռուսաստանին կը միանայ նեղ հողաշերտով մը, ուր կը բնակին Խազախները, որոնց մէկ մասը նոյնպէս անջատողական տրամադրութիւններ ունի։ Այս հողաշերտին արեւմտեան կողմը կը գտնուի Ուկրայնան, իսկ արեւելեան կողմը Քալմուքներ եւ Խազախստանը (երկուքն ալ մահմետական ու ինքնավար հանրապետութիւններ)։ Մէկ խօսքով, Հայաստանը շրջապատուած է մահմետական ծով աշխարհով եւ զատուած Ռուսիայէն տասնեակ միլիոններու հասնող ազգային ու մոլի հակառուս տարրերով։

Պէտք է նկատի առնել նաեւ ուրիշ պարագայ մը։ Եթէ Խ. Միութեան մաս կազմող 75 միլիոն տարբեր ազգութիւններն ունին հակառուս տրամադրութիւններ, ապա 95 միլիոն Ռուսերու խոշորագոյն մասն ալ չէ-տուած հակախորհրդային դիրք ունի, որ հետեւանք է խորհրդային ընդհ. սիստեմի (վարչական ճնշումներ, տնտեսական քաղաքականութիւն եւ ապրուստի դժուարութիւններ)։ Ուրիշ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ, երբ Կիրովի մը սպանութեան հետեւանքով կը գնդակահարուին նախ հարիւրաւոր անմեղ մարդիկ եւ ապա 14 յայտնի ամբաստանեալներ։ Ասկէ զատ, պէտք չէ անտեսել նաեւ այն, որ համայնավար ներքին պայքարը մտած է նոր փուլի մէջ եւ խօսքին ու գրիչին փոխարինած զէնքը։ Ինչ մեկնակէտէ ալ որ մօտենանք Խ. Միութեան ներքին կեանքին, կը տեսնենք, որ խորհ. վարչաձեւը այնքան ալ ամուր չէ։ Մանաւանդ, երբ արտաքին ցնցումներ տեղի ունենան։

Այդ իսկ տեսակէտէ, հետաքրքրական է ծանօթանալ Խ. Միութեան արտաքին կացութեան։

Զինադադարէն ի վեր միջազգային քաղաքական կացութիւնը այնքան բարդութիւններ չէ ունեցած, որքան ներկայ շրջանին։ Զինաթափութեան եւ նաւային բանակցութեանց վիժումը, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ խնդիրները, Պալքանեան թնճուկը, Ֆրանքօ-գերմանական յարաբերութիւնները, Իտալիոյ ոտնձգութիւնները դէպի արեւելք, գաղութներու հարցը, չին-ճափոնական պայքարը, ճափոն-ամերիկեան հակամարտութիւնը եւ ճափոն-խորհրդային ու խորհրդային-գերմանական թշնամանքը մէկ մէկ պայթուցիկ նիւթեր են աշխարհը բռնկեցնելու համար։ Դէպքերու ընթացքը կրնան արագացնել օր աւուր աճող տնտեսական տագնապը եւ բոլոր ժողովուրդներու տենդագին սպառազինումը։ Այդ բազմաթիւ խնդիրներէն առայժմ լուծուեցաւ միմիայն Սարի հարցը…

Խ. Միութեան արեւելքէն կը սպառնայ Ճափոն եւ արեւմուտքէն՝ Գերմանիա։ Բոլորին յիշողութեան մէջ անշուշտ դեռ թարմ են անցեալ տարուան Հիթլէրեան պատուիրակներ Հուհէնպէրկի եւ Րոզէնպէրկի յայտարարութիւններն այն մասին, թէ Գերմանիան Սարի խնդիրը կարգադրելէ վերջ, արեւմուտքէն այլ եւս հողային պահանջ չունի։ Սակայն, իրենց պէտք է թոյլատրուի կարգադրել արեւելեան խնդիրը եւ Ուկրայնան առնել իրենց գերիշխանութեան տակ։ Նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրաւ Սարի հանրաքուէէն վերջ ինքը Հիթլէրը, ի հարկէ, դիւանագիտօրէն լռութեան մատնելով Ուկրայնան։ Եւ որքան յատկանշական է լեհ-գերմանական մերձեցումը։ Անշուշտ, Լեհերու գեղեցիկ աչքերը չէին, որ հմայեցին վերածնող աշխարհակալ Գերմանիոյ առաջնորդը։ Եւ որքան Գերմանիա կը կարգադրէ իր արեւմտեան վէճերն ու զիջումներու կ՚երթայ, այնքան աւելի սպառնական կը դառնայ արեւելքի համար։

Չհաշտուեցան նոյնպէս Խ. Միութիւնը եւ Ճափոնը։ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ այս երկու պետութիւններու յարաբերութիւնները կը պահեն իրենց լարուած վիճակը եւ պատերազմի վտանգը չէ փարատած։ Ճափոնը հաստատուն ու յամառ կերպով կ՚իրականացնէ իր քաղաքական-ռազմական ծրագիրը եւ 30 միլիոննոց Մանչուրիան գրաւելէ վերջ, կը պատրաստուի խուժել Սիպերիոյ մերձծովեան շրջանը։ Ճափոնի համար անհրաժեշտ է ապահովել թիկունքը, Խաղաղական ովկիանոսի գերիշխանութեան խնդիրը կարգադրելու համար։ Եւ եթէ գերման. վտանգը վերահաստատեց անցեալի ռուսեւֆրանսական բարեկամութիւնը, ճափոնական սպառնալիքն ալ մղեց Ռուսաստանը Ազգերու Դաշնակցութեան գիրկը («Աւազակներու որջը»)։

Ինչ պայմաններու տակ ալ ծագի նոր պատերազմը, կասկած չկայ թէ Ռուսաստանը մասնակից պիտի ըլլայ։ Եւ պատերազմի առեն Ռուսիան իր դէմ պիտի ունենայ ոչ միայն արտաքին թշնամին, այլ եւ երկրի ներսը պատեհ առիթի սպասող 75 միլիոն ազգութիւնները (բացի Հայերէ) եւ ռուս զանգուածներու տարիներու ընթացքին կուտակուած զայրոյթը։ Իսկ թէ իր հայրենիքը վտանգուած առեն ռուս գիւղացին ալ կը ցուցնէ՞ Սարի Գերմանացիներուն հայրենասիրութիւնը, մեծ հարցական է։ Արտասահման տարագրուած Ռուսերու ընթացքը եւ երկրի ներսէն հասած տեղեկութիւնները, գոնէ մեզ, այդ յոյսը չեն ներշնչեր։

Երբ արտաքին վտանգի պարագային անապահով կը դառնայ խորհրդային իշխանութեան գոյութիւնը, ո՞րքան ապահով է Հայաստանի վիճակը։ Ի հարկէ, ձգախէժի գործարանէն շատ աւելի մեզ կը շահագրգռեն թուրք-խորհրդային յարաբերութիւնները։ Խորհ. Հայաստանի իշխանաւորներու եւ իրենց արտասահմանեան ջամախոհներու աչքերուն հանդիսա քա՞ն կը բերէ՞ ռուսեւթրքական այսօրուան բարեկամութիւնը։ Սակայն, ո՞րքան վստահելի է այդ բարեկամութիւնը։

Յայտնի են թուրք-խորհրդային բարեկամութեան բոլոր ծալքերն ու փուլերը։ Լէնինը ուժ տալով քէմալական շարժման, կը յուսար, վերականգնելով ազգային ուժեղ Թուրքիա, անոր միջոցաւ ոտքի հանել գաղթավայրերու ժողովուրդները արեւմտեան դրամատիրութեան դէմ։ Յաջողեցաւ ծրագրի առաջին մասը,— Ազգային Թուրքիա։ Ինչ կը վերաբերի գաղթավայրերուն, ոչ միայն այնտեղի ժողովուրդները չխորտակեցին միջազգային աշխարհակալութիւնը, այլ եւ Լէնինի կուսակցութիւնն այսօր ծունկի եկած Ազգերու Դաշնակցութեան դուռներու առջեւ, խոնարհաբար եւրոպական ու ամերիկեան դրամատէրերու պաշտպանութիւնը կը հայցէ ընդդէմ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի…

Խորհրդային պետութիւնն այն աստիճան բարեկամ է Թուրքիային, որ իր բերնէն կարելով, 8 միլիոն տոլարի փոխառութիւն շնորհեց իր դաշնակցին եւ, ինչպէս հաղորդեցին անգլիական թերթերը, եթէ պատերազմի պարագային ինքը հարկադրուի առժամապէս քաշուիլ Կովկասէն, վերջինիս խնամակալութիւնը պիտի յանձնէ արեւելեան սահմանին՝ Քէմալին։

Իսկ Թուրքիան բարեկամութեան ի՞նչ ապացոյցներ տուած է։

Անցնող տարին Ռուսիան արտաքին քաղաքական ճգնաժամ անցուց։ Հիթլէրի ուկրայնական ծրագիրը եւ Ճափոնի սպառնագին դիրքը ահ ու դողի էին մատնած Կրէմլինը։ Մանաւանդ երբ պարզուեցաւ որ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ գաղտնի դաշնագիր է կնքուած։ Լեհեւգերմանական բարեկամութիւնն ալ աւելի խոժոռեց Ստալինի դէմքը։ Եւ այդ նոյն շրջանին,

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅ ՄԸ՝ ՊՐԷՕՆ ՄՈՐԻՍ

»»»· ·«««

Այո՛, Հայ մըն է եղեր, մեր «պարո՛ն»ը որ հիմա կը կոչուի Մորիս Պրէօն։

Քսան տարեկանին լքելով իր ծննդավայրը կուգայ Փարիզ։ Երեսունըհինգ տարիէ ի վեր Ֆրանսա է։ Գումար՝ յիսունըհինգ տարեկան է հիմակ։

Պիտի տանք իր յարաբերութիւններու պատկերը Հայերուն հետ։

Այս երկիրը նոր հասած ժամանակ մեր պարոնը կը տեսնուի երկու երեք Հայերու հետ։

Ու այսքան։ Այսքան։ Պրծա՛ւ …

Իր իսկ խոստովանութիւնով, ճիշդ քսաներկու տարիէ ի վեր բնաւ չէ խօսած մեր լեզուով։

Իր վերջին տեսակցութիւնը տեղի կ՚ունենայ Հայոց եկեղեցիին խուցերէն մէկուն մէջ ու իր խօսակիցը կ՚ըլլայ հոգի մը՝ Քիպարեան – Արջունեանց եպիսկոպոսը, որուն խօսածը խառնուած եւ Սահակ-Մեսրոպ հայերէն ընեն.— դգալ մը գրաբառ, պատառաքաղ մը աշխարհաբար, չերեփ մը ռուսահայերէն, պատառ մըն ալ աւատաբարբառ։

Ու գիտէ՞ք թէ ինչ չինիչ նիւթի մասին կը խորհին եւ կը խօսին հոգիին ու … այծը։

Ֆրանսերէն անուն մը եւ մականուն մը գտնելու համար։

Քանզի մեր լեզուին համար իր բերանը կղպած այս «հայրենակից»ը դարձած էր Ֆրանսահպատակ։ Երկրորդ՝ ամուսնացած էր Ֆրանսուհիի մը հետ եւ ունեցած երկու զաւակ։ Եւ սակայն ամբողջովին տեղացի դառնալու համար կը փափաքէր իր անունն ու մականունը փոխել եւ ազատիլ «եան»էն։ Անհրաժեշտ դատավարութեան ձեռնարկած էր։

Ուրեմն ֆրանսերէն անուն եւ մականուն կը փնտռէին։

Ու քաջ հոգիին ու ճարպիկ այծը նստած են գիւտ ընելու։

Ո՛չ մէկ սաստ ու խրատ հոգեւորին կողմէ, ըսելու համար.

— Որդեակ, նախ քան պատերազմը երեք միլիոն էինք, մէկ միլիոն կորսնցուցինք երեքին վրայ։ Ո՞ր ազգն է որ իր մէկ երրորդը վրայ տուաւ։ Ինչո՞ւ կը հեռանաս ժողովուրդէդ, մոլորեալ … եւն.։

Այլ տեղ է Արջուկենցին հանճարը։ Ու ան կ՚ազդարարէ.

— Խվրէքա … Դու թուխ ես, լաւ կը լինի որ մականունդ ըլլայ Պրէօն։ Իմ կարծեօք պինդ է պատշաճ։ Անունդ ալ Մորիս։ Կնքեմ զքեզ եւ աղօթեմ. ապրիս նոր անուամբ եւ մականուամբդ։

Ու մեր հերոսը իր անունն ու մականունը դրկած կը ներկայանայ դատարան։ Կը յաջողի։

Անկէ ի վեր կը կոչուի Մորիս Պըրէօն. զտարիւն Ֆրանսացի, բիւր անգամ Ֆրանսացի։

Ահագին դէպքեր կը պատահին Հայոց աշխարհին մէջ ու հայ ժողովուրդին գլխուն …

Մորիս Պրէօն անտարբերութեան ժայռերուն վրայ դղեակ է շինած …

Անթիւ անհամար Հայեր կը խուժեն Ֆրանսա։

Մորիս Պրէօնի ամրոցին դռները փակ են …

Կ՚անցնին տարիներ. Փարիզի փողոցներուն մէջ ան, հետզհետէ, կը հանդիպի հայ անուններով խանութներու, վաճառատուններու եւ հաստատութիւններու։

Աչքով կը տեսնէ, մտքով կը կարդայ, բայց հոգիով կոյր է դեռ։

Եւ սակայն, քանի մը ամիս առաջ, օր մը վերջապէս, ա՛լ չի կրնար դիմանալ։ Արիւնէն քանի մը կաթիլներ կը սկսին խլրտիլ. պահանջ կը զգայ խօսելու՞ մայրենի լեզուով։ Քանի մը անգամ կ՚անցնի, կը դառնայ մեր եղբայրակից՝ Հրաչ Սարգիսեանի վաճառատան առջեւէն։

— Մտնե՞մ թէ չմտնեմ … մտնե՞մ թէ չմտնեմ … մտնե՞լ թէ չմտնել … ահա հարցը…։

— Մտի՛ր, մարդ Աստուծոյ … մըտի՛ր, մոլորեալ այծ Յիսուսի Քրիստոսի .. Մտի՛ր ուրացող Հայկազուն, մականուանեալն «Պրէօն» … «մտիր կուսանաց» … Երբեմն վաճառատուններ կան որոնք եկեղեցիէ մը աւելի կ՚արժեն ու վաճառականներ որոնք հոգեւոր հովիւները կը հանեն իրենց …դարակներէն։

Կարծեմ այսիմաստ բաներ կ՚ըսէ ներքին ձայն մը։

Ու կը մտնէ Մորիս Պրէօնը հայ վաճառատունէն ըսելով.

— Հա՞յ էք, Հա՞յ, Հա՞յ ….

— Այո՛, անշուշտ Հայ ենք …

— Ե՛ս ալ, ե՛ս ալ Հայ եմ …

— Բարի եկաք. հրամեցէք, նստէք…

— Արդէ՞ք չըլլամ…

— Երբեք. աթոռ մը առէք …

— Հայ եմ, Հայ էք, Հայ ենք …

«Հայ ապրինք, եղբարք, մարդկութեան մէջ»ը …

— Ու մարդ ապրինք հայութեան մէջը…

— Հայ, Հայի, Հայէ, Հայով, Հայեր, Հայերու, Հայերէ եւ գործիական յոգնակի՝ Հայերով … «Տուր ինձ քու ձեռքդ, եղբայր ենք մենք, որ մրրկաւ էինք զատուած»։

Ու երկու ժամ վերջ դուրս կ՚ելլէ «ընկեր» Մորիսը, երանութեան պատմուճանի մը փաթթուած, խանդավառութեան ինքնաշարժի վրայ։

Կնոջը կ՚երթայ ու կը պատմէ ամէն ինչ։

— Քաղաքավար Հայ մը, սիրուն վաճառատուն, զմայլելի, հիանալի։

Պահանջ կը զգայ իր կնոջը ներկայացնելու հայ վաճառականը։ Ազգային հպարտութիւնը արթննալ եւ ուռիլ սկսած է։

Օր մըն ալ կինը կ՚առնէ կը տանի։ Այնտեղ կը հանդիպի հայ վաճառականին կնոջ։ Կը ծանօթանան. սիրալիր տեսակցութիւն։ Փոքրիկ գնում մըն ալ։ Դուրս կ՚ելլեն։ Կ՚ըսէ կնոջը.

— Տեսա՞ր, տեսա՞ր Հայերը.. ի՞նչպէս զուտ… քաղաքավար, ազնիւ, համակրելի, այնպէս չէ՞ …

Հէք Մորիս Պրէօն, կը մխիթարուի, կը խանդավառուի որ իր հայրենակիցները վայրենի չեն։

Ու կ՚երթայ-կուգայ Պրէօն։ Կուշտ ու կուռ հայերէն կը խօսի։ Կ՚աշխատի լեցնել տասնեակ տարուան պակասը։

Հէ՛ք Մորիս Պրէօն, այնքան ֆրանսերէն խորհած է ու խօսած որ իր դէմքը կորսնցուցած է իր հայկական դրոշմը։ Ֆրանսական դիմագիծ ալ չէ ստացած սակայն։ Ընդմէջ երկուքին, երերեալ ու տատանեալ, որոշ անորոշ, քօշ կամ նման որձեւէգի։

Դեռ կկոցի պէս կ՚երթայ կուգայ հայրենակից Մորիս Պրէօնը, մեր բարեկամին խանութը։

Կը խօսի ու կը ճառէ …

Հայը արթնցած է իր մէջ …։

Կ՚ուզէ՞ք ունենալ այս իրողութեան մեծագոյն ապացոյցը։

Անցեալ օր վեց հարիւր ֆրանք արժողութեամբ մատնի մը առաջարկեց երեք հարիւր յիսուն ֆրանք, ի վերայ այսր ամենայնի հրեայ անուանելով հայ խանութպանը։

Կաղանդին գլանիկներ եւ լուցկիներ կը բերէ նուէր։

Կը վառեն, կը ծխեն, կը խօսին, կը ճառեն։

— Շնորհաւոր նոր տարի …

Իսկ ես պիտի ըսեմ.

— Շնորհաւոր 1934։ Շնորհաւոր հին տարի …

Եթէ 1934ը բնաւ մէկուն օգուտ չունեցաւ գոնէ քու սիրտդ քիչ մը բացաւ, ո՛վ Մորիս Պրէօն, ու հայերէն խօսիլ սկսար։

Մաղթենք որ 1935 տարին ալ քու միտքդ բանայ եւ սկսիս հայերէն կարդալ։

Հակառակ պարագային Հայերը կը կարդան … քու վրադ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ

=o=

Ա.— ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆ

1934 մայիսի վերջ գումարուած Զ. պատգամ. ժողովը, ոչ միայն իր ոգեւորութեամբ ու եռանդով աշխատանքի կը մղէր Ֆրանսայի Կ. Խաչի ամբողջ կազմակերպութիւնը, այլ եւ կը գծէր գործունէութեան ամփոփ ծրագիր մը, որուն ամբողջական գործադրութիւնը պիտի ըլլար ներկայ տարուան համար այս ժողովրդական մեծ կազմակերպութեան բեղուն մէկ շրջանը:

Այդ որոշումները իբրեւ ուղեցոյց ունենալով, Ֆ. Կ. Խաչի քսան մասնաճիւղերը լծուեցան աշխատանքի եւ իրենց ամբողջ ուժերը լարած վեց ամսուան ընթացքին տուին աւելի քան բաւարար արդիւնք մը:

Աւելի շօշափելի դարձնելու համար այդ գործունէութեան համարատուութիւնը, յիշենք մի առ մի բոլոր մասնաճիւղերը իրենց կատարած գործերով.—

1. ՓԱՐԻԶ.— Իր իննսուն անդամներով եղաւ կենդանի մասնաճիւղ մը, որ անխափան շարունակեց պահել Իսիի մէջ ժողովրդական դարմանատուն մը, ծախսելով ամսական մօտ 450 Ֆր.: Այդ դարմանատան մէջ ամէն ամիս բժշկական խնամք եւ ձրի դեղ կը ստանան 150ի չափ հիւանդներ: Դարձեալ Իսիի մէջ է որ Փարիզի մասնաճիւղի մէկ անդամուհին իբրեւ առաջնորդ ու թարգման հինգ տարիէ ի վեր կ'ընկերանայ հայ մայրերուն ֆրանսական բուժարանէն ստանալու իրենց երախաներուն խնամքը:

Այս հիմնական եւ տեւական ձեռնարկներէն զատ, մասնաճիւղը հոգացած է այս շրջանին երեք տկարակազմ երախաներու օդափոխութեան ծախքերը եւ կարեւոր թիւով աղքատ ընտանիքներու նպաստած է դրամական օգնութեամբ:

Ունեցած է չինիչ դասախօսութիւններ, այժմէական խնդիրներու շուրջ, միշտ լեցուն սրահներով, թէյասեղաններ, ընկերական հանդիպումներ եւ կազմակերպական ժողովներ: Իր հասոյթի աղբիւրներն եղած են անդամավճարներէ զատ տարեկան աժան վաճառքը, դաշտահանդէս մը ու կաղանդի խնջոյք մը, ինչպէս եւ Շրջ. վարչութեան նիւթական աջակցութիւնը:

2. ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ցամառ յարատեւութեամբ կը շարունակէ պահել իր դպրոցը ուր 80է աւելի հայ մանուկներ կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն եւ կը ստանան ազգ. դաստիարակութիւն: Մանածիւղը ունի 85 անդամ որոնց ամսավճարով եւ զանազան հանդէսներու հասոյթով կը հոգայ իր դպրոցին ամսական ծախքը, 600 ֆրանք եւ պարբերաբար կ'օգնէ աղքատիկ ընտանիքներու: Կաղանդի առթիւ սարքած էր տօնածառի հանդէս մը մանուկներուն համար, բաժնելով բոլորին անխտիր առատ պտուղ: Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութիւնը ամսական պզտիկ գումարով մը կ'օգնէ Կ. Խաչի դպրոցին, ինչպէս եւ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը:

3. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— 82 անդամ ունեցող այս կենսունակ մասնաճիւղը ամսական փոքր վճարումով մը կ'օգնէ Փարիզի մասնաճիւղին, Իսիի դարմանատան համար: Իր գործունէութիւնը կեդրոնացուցած է օգնելու թոքախտաւոր եւ չքաւոր ընտանիքներու: Վերջերս տօնեց Մանուկներու Օրը, բաժնելով պտուղ եւ խաղալիկ բոլոր երախաներուն: Իր պարբերական հանդէսները եւ անդամավճարներն են հասոյթի աղբիւրները:

4. ԱՆԿԷՆԻ մանածիւղը 42 անդամուհիներով կ'աշխատի օգնել չքաւորներու, կը հետաքրքրուի դպրոցի մանուկներով, որոնց համար կը պատրաստուի տալ հանդէս մը: Ունի սանուհիներու միութիւն մը, «Արաքս», որուն երիտասարդ անդամուհիներու մէկ մասը կը հետեւին ֆրանսական Կ. Խաչի հիւանդապահուհիներու դասընթացքին: Այս վեց ամսուան ընթացքին ունեցած է դաշտահանդէս մը բժշկական դասախօսութիւն մը եւ թէյասեղան մը:

5. ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Երկու տարիէ ի վեր բացած իր դարմանատունը այս տարի եւս կը պահէ նոյն կանոնաւորութեամբ, ձրի բժիշկ ու դեղ տրամադրելով հանրութեան: Ամսական կանոնաւոր վճարումով մը իր նիւթական օժանդակութիւնը կ'ընծայէ նաեւ տեղւոյն մանկապարտէզին: Ունի 55 անդամ որոնց նիւթական եւ բարոյական ջանքերով կը հոգացուի ամսական պիւտճէն, 300 ֆրանք, որուն կը նպաստէ նաեւ Շրջ. Վարչութիւնը:

6. ՊՈՒԱ ԲՈԼՈՆՊ.— Նոր մասնաճիւղ մը որ արդէն իր եռանդուն գործունէութեամբ սիրելի դարձած է Անիէռ Պուա Քոլոմպի հասարակութեան: Ունի 36 անդամ եւ սաներու խումբ մը: Այս վեցամսեայ շրջանին տուած է թէյասեղան մը եւ պարահանդէս մը որու արդիւնքով 17 չքաւոր ընտանիքներու տօնական օրերուն բաժնած է նպարեղէն եւ պտուղ: Դրամական օգնութիւններ եւս բրած է անգործ հայրենակիցներու:

7. ՊԱՆԵԽՕ ՔԱՇԱՆ.— Նոյնպէս նոր մասնաճիւղ մը որ կրցած է 38ի բարձրացնել իր անդամուհիներու թիւը: Կաղանդին սարքած էր տօնածառ մը Ցառաջդիմասիրացի դպրոցի սաներուն եւ բաժնած էր նուէրներ: Օգնած է քանի մը կարօտ ընտանիքներու: Ծրագրած է ունենալ իր թաղային բուժարանը, օժանդակել «Ցառաջդիմասէր»ին եւ կազմել սանուհիներու խումբ մը:

8. ՇԱՎԻԼ.— Բոլորովին նոր մասնաճիւղ մը 45 անդամներով, որ ունեցաւ իր անդրանիկ հանդէսը այս շրջանին: Իր աշխատանքը եղած է տեղւոյն հիւանդներուն օգնութեան գործը, ինչպէս և դպրոցի աջակցութիւն: Կը ծրագրեն դասախօսութիւններու շարք մը:

Փարիզի շրջակայ այս ութ մասնաճիւղերէն զատ Ֆրանսայի գաւառը նոյնպէս կը ներկայացնէ մեր կազմակերպութեան կենսունակ գործունէութեան շօշափելի պատկեր մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

օտար մամուլը երկու կարեւոր լուրեր հաղորդեց:

Առաջին, թէ Ճափոնի եւ Թուրքիոյ միջեւ գաղտնի դաշնագիր է կնքուած եւ Ճափոնցիները խոստացած են Թուրքերուն ռազմանաւեր տրամադրել:

Երկրորդ, անցեալ ամառ Ճափոնի մէջ տեղի ունեցեր է խորհրդ. երկիրներու մէջ ապրող մահմետական ժողովուրդներու ներկայացուցիչներու համագումար, ուր որոշուած է աւելի բուռն ու իրական միջոցներով պայքարիլ Ռուսիոյ դէմ եւ, ինչու չէ՞ն – թաղրել, ոչ միայն Ճափոնի, այլեւ Թուրքիոյ օժանդակութեամբ:

Չէ՞ որ համայնավարներ կարաեւի մերկացումները եւ Սուլթան – Գալիչեւի միտումները յստակ ու որոշ ապացուցին թէ խորհրդային երկիրներու մահմետականներու մէջ արծարծուող թուրանական ծրագրի թելերը կը հասնին Էնկիւրի եւ ռուսական լուծէն ազատագրուիլը կը պայմանաւորեն Թուրքիոյ օժանդակութեամբ: Իսկ նոյն ժողովուրդներու արտասահմանեան տարագիր գործիչներն իսկ չեն ալ ծածկեր իրենց գործակցութիւնը Քէմալին հետ: Մի՞թէ կասկած կայ, որ այսօրուան Թուրքիան որդեգրած է իթթիհատականներու թուրանական քաղաքականութիւնը: Ուրեմն ինչո՞ւ չօգտագործել առիթը, երբ աշխարհի թոհ ու բոհի մէջ ան ներկայանայ: Եւ կամ զուր տե՞ղն էր, որ 1921 մարտ 16ի Թուրք - խորհրդային դաշնագրին մէջ Թուրքիոյ պահանջով մտցուեցաւ յատուկ կէտ մը, որով Նախիջեւանի շրջանը իբրեւ ինքնավար հանրապետութիւն կցուեցաւ Ատրպէջանին ...

Արդ, երկրի աշխարհագրական դիրքի դժբախտ բերումով, Հայաստանն ինկած է Թուրքիոյ ճամբուն վրայ:

Եւ եթէ կան մարդիկ որ կը կարծեն, թէ Ռուսաստանը երբեք չի հրաժարիր Բագուի քարիւղէն եւ . . . Հայաստանի ձգախէժէն, թող մտաբերեն 1917 — 18ի պատմութիւնը, երբ Ռուսիան ոչ միայն մոռցաւ Բագուն ու լքեց «Ռուսաստանի թագի գոհարը» կազմող Կովկասը, այլեւ անթաղ ձգեց Պիթլիսէն մինչեւ Երզնկա փռուած հարիւր հազարաւոր իր զաւակներու դիակներն ու առանց խղճի խայթ զգալու հեռացաւ:

Փոխանակ Ղամարլուի մօտերը կառուցուող ձգախէժի գործարանի յաղթական սուլիչներու ձայնի տակ հանդիստ քնանալու, լաւ կ'ըլլար քիչ մըն ալ տարբեր ուղղութեամբ խորհիլ ու աշխատիլ:

Եթէ այդ յոգնութիւնը յանձն չեն առներ համայնավարներն ու ռամկավարներ, թող գոնէ թմրեցուցիչ դեղահատներ չկլլեցնեն նաեւ մեզի:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ.Գ.— Երէկուան թիւին մէջ «Պրաւդա» եւ «Իզվէստիա» թերթերու թուականը պէտք է ըլլայ 1935:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ո՞ւր է մեր Սարը

=o=

Շաբաթէ մը ի վեր ցնծութեան մէջ են Սարցինները: Իրենց ուրախութեան սահման չկայ:

Երանի՜ իրենց:

Որքա՜ն անուշ բան է անկախութեան տիրանալ, ազատութիւն ունենալ, կապուիլ մայր հայրենիքին, մոռնալ ամէն դառնութիւն:

82 տարեկան ծերունի մը աչազին ճամբայ կտրելով, գացեր հանրաքուէին մասնակցեր է, իր երկրին ազատագրութեան սիրոյն, որպէսզի տեսնէ ու այնպէս մեռնի:

Ի՜նչ քաղցր բան է հայրենիք ունենալ, տեսնել զայն ազատ ու անկախ, հայրենիք մը ազգային ոչ միայն ձեւով այլ եւ խորքով եւ ապրիլ հոն, աշխատիլ իրեն համար ու իրեններուն, ծծել անոր հողը, օդն ու ջուրն եւ վայելել իր ճակտի քրտինքին արդիւնքը:

Սարցինները հպարտ են ու խանդավառ իրենց շահած յաղթանակին համար, այսինքն իրենց կորսնցուցած ափ մը հողին, ունենալով հանդերձ հսկայ մայր հայրենիք մը:

Իսկ մենք որ միեւնոյն իրաւունքը ունէինք եւ պահանջը ուրիշ ազգերու կողքին, մեր հողը յափշտակեցին երէկ Մոնկոլն ու Թուրքը, իսկ այսօր կը շահագործուի Մարքսի Ռուսերէն:

Ողբա՛մ զքեզ Հայոց աշխարհ, բայց ո՞ր օրը պիտի ըլլայ արդեօք որ մենք ալ արժանի ըլլանք այդ երջանկաբեր աւետիսը լսելու, տօնելու մեր երկրին վերադարձը, Հայկի ցեղին, Վարդանայ սերունդին ու մեր դրօշին տակ:

Զարնենք միշտ դուռը, մինչեւ որ բացուի:

ՄԷՆ - ՍԷ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, 1935 թուականը յոբելենական տարի հռչակուած ըլլալով, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը տօնակատարութեան հոգը յանձնած է Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք.ի, որուն պիտի գործակցին Կիլիկիոյ երկու կաթողիկոսները եւ Պոլսոյ պատրիարքը:

Այս առթիւ Երուսաղէմի մէջ կազմուած Կեդր. Յանձնաժողովը հետեւեալ տնօրինութիւնները ըրած է, ինչպէս կը տեղեկանանք մեզի հաղորդուած շրջաբերականէ մը (ամփոփելով).—

1. Յոբելենական տօնակատարութեան շրջան հռչակել ներկայ Դեկտեմբերէն սկսեալ մինչեւ յառաջիկայ Հոկտեմբերի մետասանամեայ տեւողութիւնը:

2. Այդ մետասանամեայ շրջանին մէջ յոբելենական հանդիսակատարութեան երեք հանդրուաններ նկատել երեք հետեւեալ եկեղեցական տօները.

Ա. Սրբոյն Իսահակայ Պարթեւի հայրապետի առանձնական տօնը, բուն Բարեկենդանի նախորդ եօթնեակին Շաբաթ օրը, 1935 մարտ 2ին:

Բ. Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ ամառնային միացեալ տօնը, 1935 յուլիս 18ին հինգշաբթի օրը:

Գ. Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Շնորհալւոյն աշնանային տօնը, 1935 հոկտեմբեր 26ին շաբաթ օրը:

Հրաւիրել ազգային եւ մասնաւոր վարժարանաց հոգաբարձութիւնները եւ ուսուցչական կազմը, որպէսզի, այդ ժամանակաշրջանին մէջ, հայ լեզուի, հայ եկեղեցւոյ պատմութեան եւ հայ գրականութեան դասերու ընթացքին հանգամանօրէն մանրամասնուին Աստուածաշունչի թարգմանութեան պարագաները, եւ տեղւոյ դպրոցական հանրային դասախօսութիւններ եւ բանախօսութիւններ կատարուին այդ նիւթին վերաբերմամբ: — Հրաւիրել հայ մամուլը, որ լայն բանայ իր էջերը ազգին մտաւորական եւ բարոյական կեանքին հետ այնքան մօտէն առնչութիւն ունեցող այս գործին վերաբերեալ յօդուածներու եւ ուսումնասիրութեանց համար:

5.— Հրաւիրել ազգային իշխանութեանց պատկանեալ մարմինները, որպէսզի նախապէս սերտուած ծրագրին համեմատ կատարելու համար փութան այժմէն կազմել տեղական յանձնաժողովներ, եւ պարտաւորել զանոնք որ շրջաբերականիս մէջ ցուցուած հիմնակէտերուն համաձայն, ամէն հանդէսի համար պատրաստեն յայտագիրներ, նախապէս նշանակեն խօսողներ, ջանադիր լինելով որ բոլոր ճառերը խնամով պատրաստուած գրութիւններ լինին: Այդ տեղական յանձնաժողովները կամ ուղղակի կամ զիրենք ընտրող մարմիններուն միջոցաւ (ինչպէս որ յարմար կը նկատեն այս վերջինները) պէտք է մշտական յարաբերութեան մէջ լինին Կեդր. յանձնաժողովիս հետ, անոր հաղորդեն մանրամասն տեղեկութիւն՝ լինելիք եւ եղած հանդէսներու մասին, եւ խօսուած ճառերու պատճէնները, որպէսզի անոնք հրատարակուին ի վերջոյ յոբելենական հատորին մէջ:

6.— Թելադրել ազգային իշխանութեանց պատկանեալ մարմինները, որպէսզի պատշաճ կերպով հրաւէր ուղղեն համազգի կաթոլիկ եւ բողոքական հասարակութեանց եւս, իրենց մասնակցութիւնը բերելու յոբելենական հանդիսակատարութեանց, մասնաւորապէս կրթական եւ հրապարակային բաժիններուն:

7.— Յայտարարել հրապարակաւ թէ Կեդր. Յանձնաժողովս պիտի ընդունի յոբելեանի գաղափարին հետ յարաբերութիւն ունեցող գրական, բանասիրական, կրօնագիտական եւ պատմաբանական ող եւ է արժէքաւոր արձակ կամ չափաւ գրութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ, յոբելենական հատորին մէջ հրատարակուելու համար:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Յունարէն «Թախիտրոմոս» թերթը որ կառավարական օրկան է, գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (15 յունուար).

— «Օր չանցնիր որ բարեկամ եւ զինակից Թուրքիան խնդիր մը չստեղծէ ի վնաս Յունաստանին, խնդիր մը, որ հաւանաբար կը նպաստէ իրհամաթուրանական գաղափարաբանութեան, բայց բնաւ չօգներ երկու երկիրներու երկու ժողովուրդներուն միջեւ համակրանքի եւ գնահատանքի տիրապետումին:

Անիկա յարձակեցաւ Պոլսոյ հելլէն արհեստաւորներուն վրայ եւ վռնտեց զանոնք: Դարձաւ օրթոտոքս եկեղեցւոյ կղերականութեան դէմ եւ անարդարանալի կերպով հանեց անոր խորհրդանշան տարազը: Ձեռք զարկաւ Յոյներու մականուններուն վրայ: Եւ հիմա, յոյն զինուորներու համար կը ստեղծէ ողբալի կացութիւն մը: Այսինքն, մինչ զինուորական ծառայութեան շրջանը 1 տարի եւ 6 ամիս է եւ ոեւէ Թուրք, 6 ամիս ծառայելէ վերջ կրնայ զինել մնացեալ տեւողութիւնը, անիկա զրկեց Յոյները այս իրաւունքէն, որովհետեւ, իբր թէ Յոյները կը նկատէ զարգացած տարր եւ կը դասէ զանոնք թուրք զարգացած զինուորներու շարքին, որոնք սահմանուած են դառնալու պահեստի սպաներ: Եւ սակայն, քննութեան մէջ Յոյները ձախողեցնելու մեթոտով կը յաջողի պահեստի սպայ չդարձնել զանոնք եւ պարտադրել որ բոլորեն իրենց զինուորական ծառայութեան ամբողջ շրջանը:

Թուրքիոյ այս ընթացքը Յոյներուն դէմ, բնականաբար, բնաւ չեն կրնար նպաստել համակրանքի եւ վստահութեան ստեղծման երկու ժողովուրդներու միջեւ, բան մը որ անհրաժեշտ է փոխադարձ զինակցութեան ամրապնդման համար:

Բայց, մինչ այսպէս է Թուրքիոյ վերաբերումը մեզ հանդէպ, մենք դժբախտաբար կը շարունակենք հաւատալ այս զինակցութեան եւ գործել անոր ի նպաստ: Եւ ի հաստատութիւն ասոր, արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոս, որ յայտարարած էր թէ բաւարար պատճառ չի գտներ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ վիճաբանութեան ենթարկելու համար հիւսիսային Եպիրոսցիներու յիշատակագիրը եւ հետեւաբար հարկ չէր դատեր ճամբորդել մինչեւ Ժընեւ, Թուրքիոյ արտաքին նախարար Րիւշտի Արասի հեռագրին վրայ, փութով հոն մեկնեցաւ, իբրեւ Պալքանեան Համաձայնութեան նախագահ մասնակցելու համար այն խորհրդակցութեան, որ տեղի պիտի ունենայ իտալեւ ֆրանսական համաձայնութեան հետեւանքները նկատողութեան առնելու համար:

Բանից պարզեցինք, թէ արդարանալի չէ երկարաձգումը այս միակողմանի կացութեան, որ, փոխանակ իրարու մօտեցնելու երկու ժողովուրդները, ընդհակառակն կը հեռացնէ զանոնք: Պահանջեցինք որ այս խնդիրները կարգադրուին թէ՛ երկու ժողովուրդներուն եւ թէ՛ անոնց զինակցութեան համար օգտակար եւ անկեղծ եղանակով մը: Դժբախտաբար մեզ լսող չգտնուեցաւ եւ կը շարունակուի այս կացութիւնը: Աւելի գէշը այն է, որ երթալով աւելի խորունկ կերպով կը փորուին հիմերը այս զինակցութեան, որուն աւազի վրայ շինուած ըլլալը երեւան պիտի գայ օր մը:

Եւ, հարկադրանքի բերմամբ եթէ պիտի ջնջուի այս զինակցութիւնը, սարսափելի բան մը չկայ ատոր մէջ: Սարսափելին է սակայն այն, որ այդ պարագային Թուրքերը պիտի գտնուին մեզմէ աւելի լաւ դիրքի վրայ եւ անիկա մեր իսկ հաճութեամբ: Աւելորդ է ըսել, թէ այդ պարագային, այս խնդիրը յանձնաձողներուն պատասխանատուութիւնը շատ մեծ պիտի ըլլայ»:

ՇԱԲԱԹ ՕՐ

«Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻԻԴԸ»

ՈՐ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՅԱՋՈՐԴԱԲԱՐ ԵՒ ՈՒՐ ՎԻՊԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ՊԱՐԶՈՒԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒ ԳԱՂՏՆԻ ԾԱԼՔԵՐԸ:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ **ԽՐԽՈՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (32)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԼՐԱԳԻՐ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

«Քննելով մեր անցեալ, ներկայ եւ գալիք օրերու կացութիւնը, հետեւեալ եզրակացութեան եկանք միաձայնութեամբ:

«Երբ կը մտաբերենք մօտիկ անցեալը, կը տեսնենք որ Մամիրէթանի, Գըղըլի, Սպարկերտի եւ Կարկառի նման դեռ ասկէ 40–50 տարի առաջ հարուստ եւ բազմամարդ մեր գիւղերը, այսօր բոլորովին լքուած վիճակ մը կը ներկայացնեն: Այս շրջանի Հայերը, ամբողջովին օտար երկիրներ գաղթելու եւ կամ Վան ապաստանելու եւ հոն թշուառ կեանք մը քաշկռտելու ստիպուեցան: Իրենց օրապահիկը հայթայթելու անկարող այս փախստականներուն հողերը եւ տուները աւարի տրուած են Քիւրտերուն կողմէ: Այս կալուածները կամ ոչինչով գնուած եւ կամ յափշտակուած են Քիւրտերուն կողմէ:

Ասկէ երեսուն տարի առաջ, պատերազմի միջոցին, երբ Հայերը հացով, ուտելիքով եւ հագուստեղէնով կ'օժանդակէին Թուրք զինուորներուն, երբ իրենց անասուններով եւ եզներով Թրքական բանակի փոխադրական միջոցները կ'ապահովէին, եւ հայ գիւղացիները ձրիաբար կը սնուցանէին Թուրք զինուորներն ու քիւրտ կամաւորները, Քիւրտերը, ամենաչնչին խնդիրները պատրուակ բռնելով, հազարաւոր Հայեր սպաննեցին, գիւղերը աւարի տուին եւ ցոյց տրուած հիւրամեծարութեան փոխարէն սկսան ծամոց պահանջել: Ցեղոյ չվարանեցան սուրէ անցընել այս կըծօնը չտուող խեղճերը:

«Այս միջոցին էր դարձեալ որ նախ աւարի եւ յետոյ կրակի տրուեցաւ Վանի շուկան: Հարիւրաւոր հայ ընտանիքներ մոխրակոյտի վրայ աղիողորմ թափելէ զատ ուրիշ ճար չգտան: Այս հրդեհէն յառաջ եկած անօթութիւնն ու անօթութեան հետեւանքով ծագած աղէտները կը մնան անմոռանալի ճշմարտութիւններ:

«Այժմ ալ, քաղաքական եւ տնտեսական պայմաններէն ծնունդ առնող կացութիւնը կը վերագրեն խռովութիւն յարուցանողներուն: Ասկէ քսան տարի առաջ երեւան եկած եւ ճիշդ այսօրուանին նմանող դէպքերու ընթացքին եւս արդեօք գոյութիւն ունէի՞ն ասոնք:

«Եթէ հարկ ըլլայ աւելի մօտիկ անցեալի դէպքերուն մասին խօսիլ, կարելի է իբրեւ փաստ ներկայացնել 1895—96 թուականին Հայոց կողմէ ներկայացուած բողոքները Բ. Դրան: Այս բողոքը փոխադարձուեցաւ հարիւր հազար Հայերու կոտորածով: Արճէշ, Ալճաւազ, Աղբակ եւ Նորտուզ հայաբնակ եւ բազմամարդ գիւղերը աւարի տրուեցան: Ծոլամերկ, Բէրվար, Լէվի եւ այլ գաւառակներու ժողովուրդը ջարդուեցաւ եւ մեռնողներուն տեղը անցան Քիւրտերը: Ողջ մնացողները դարձան Քիւրտի ծառայ:

«Վան քաղաքի հայաբնակ եւ Թրքաբնակ թաղերը մաքրագործուեցան Թուրքերու կողմէ: Միւս թաղերու հայ բնակիչները ապաստանեցան հիւպատոսներուն գտնուած փողոցներուն մէջ: Օտար դրօշի պաշտպանութեան ապաւինած այս խեղճերը, կը յուսային պատառ մը հաց վաստկիլ:

«1896 թուականին տեղի ունեցած դէպքերը անցողակի ըլլալով հանդերձ Հայերը տեւականօրէն կ'ապրէին նոր սարսափներու մղձաւանջը: Այսուհանդերձ Հայերը, իբրեւ հաւատարիմ հպատակներ օսմ. կայսրութեան, կը յուսային օր մը հաւասար իրաւունքներ վայելել՝ սահմանադրութեան հռչակումով: Այս միջոցին էր որ տեղի ունեցան մարտ 23ի դէպքերը քաղաքէն գիւղ վերադարձող խեղճեր սպաննուեցան եւ դիակները անգամ անյայտացան:

«Այս պատճառաւ, ամիսէ մը աւելի է որ փակուած կ'ապրինք մեր տուներուն մէջ: Անօթութիւնն ու ամէն վայրկեան նոր սարսափներու հետ դէմ յանդիման գտնուելու վախը կը սպաննէ մեզ: Կը տեսնենք որ ջարդը կազմակերպողներէն ոչ ոք պատժըւած է: Այսքան եղերական փորձառութիւններէն յետոյ այլ եւս համոզուեցանք, որ մեր դժբախտութեանց չարժաւիթ կը հանդիսանան՝ ցեղային եւ կրօնական հակառակութիւններ ու օրէնքներու սխալ մեկնաբանութիւնը:

«Սովի ահաւորութիւնը կը մարմնանայ մեր աչքերուն առջեւ: Որովհետեւ այս կացութենէն ընդհ. սով մի այն կրնայ ծնիլ: Գարուն է արդէն, սակայն հայ ընտանիքները լքած են իրենց վարուցանը: Տեղափոխութեան հնարաւորութիւն չկայ: Ապահովութիւնը կորսուած է ամբողջովին:

«Մեզ շահագործող Թուրք ժողովուրդը փոխանակ պատժի ենթարկուելու, զէնք կրելու արտօնութիւն ունի եւ ի վիճակի է մեզի սպաննելու ամէն վայրկեան: Ասկէ զատ, եռապատկուած տուրքերն ալ այլ եւս ապրելու հնարաւորութիւն չեն թողուր:

«Իրողութիւնը այսպէս ըլլալով հանդերձ, խռովութեանց պատասխանատու կը ներկայացուին դարձեալ Հայերը: Իսկ Թուրք ժողովուրդը ամէն վայրկեան սպանական դիրք բռնած է մեզ հանդէպ, եւ կը շարունակէ սպաննել բոլոր այն Հայերը, որոնք առանց զէնքի կը պտըտին:

«Օրէնքի առջեւ օսմանեան բոլոր ժողովուրդները միեւնոյն իրաւունքներու տէր ըլլալով հանդերձ, Թուրքն ու Քիւրտը արտօնուած են զէնք կրելու, իսկ Հայուն թոյլ չի տրուիր դանակ անգամ կրելու՝ ինքզինքը կարենալ պաշտպանելու համար:

«Հայերը անտրտունջ կը վճարեն կրկնապատկուած կամ եռապատկըւած տուրքերը: Եւ սակայն դարձեալ կը դիտուին գէշ աչքով, կը բանտարկուին եւ տարիներով ենթակայ են բանտային չարչարանքներու: Քննութիւններն ու վճիռները կ'երկարաձգուին տարիներով: Այս պատճառաւ բազմաթիւ Հայեր կը ստիպուին փախչիլ՝ փրկուելու համար դատարաններէն»:

«Ոչ մէկ յարգանք մեր պատուին, կեանքին եւ ինչքին: Ամէն օր անարգանք մեր կրօնին հանդէպ: Եկեղեցիները կը պղծուին, կը քանդուին եւ կը հրկիզուին: Հակառակ մեր անտանելի կեանքին, բողոքի իրաւունքէ ալ զրկուած ենք:

(Շար.)

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ,

«ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ»

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ:

Շուտով պիտի սկսինք ուրիշ հետաքրքրական թերթօն մը, միջանկեալ հրատարակելով ՎԻՊԱԿՆԵՐ եւ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ:

Հապէշներու նոր վէճը Ֆրանսայի հետ

Ինչպէս գրած էինք, հապէշական հրոսախումբ մը սպաննած է ֆրանսացի քննիչ մը եւ 97 բնիկ զինուորներ եւ քաղաքացիներ, ֆրանսական Սոմալիի սահմանին վրայ:

Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, հրոսախումբը կը բաղկանար Աւէ – Մարաս կոչուած վաչկատուն ցեղէն, որուն անդամները չեն հպատակիր ոչ Հապէշիստանի թագաւորին, ոչ ալ որ եւ է օրէնքի: Հետեւաբար, չի կարծուիր որ խնդիրը միջազգային հանգամանք ստանայ: Ճիպութիէն ֆրանսական զինուորներ ղրկուեցան ջարդին վայրը, իսկ գաղթային նախարարութիւնը հրամայեց լիակատար քննութիւն կատարել: Դէպքը պատահած է սահմանամերձ վայրի մը մէջ, ուր ֆրանսացի քննիչը, Ալպէր Պէռնար, 23 տարեկան, յարձակման ենթարկուած է 800 հրոսակներու կողմէ, յունուար 17ի գիշերը: Հրոսախումբը ջարդէն վերջը աւարի տուած է ֆրանսական ջոկատը: Քննիչը մեռած է դանակի հարուածներով:

Այսպիսի դէպք մըն ալ 1932 դեկտեմբերին պատահեցաւ, երբ նոյն վաչկատուն ցեղէն 300 անդամներ յարձակեցան ուրիշ ցեղի մը վրայ, 1874էն մնացած հրացաններով եւ յետոյ փախան, 60 դիակ ձգելով:

Սպանութիւն մը Սարի մէջ

Ֆրանսացի փոխ – քաղաքապետ մը, որ նշանաւոր հանդիսացած էր իր անջատական ձգտումներով, յունուար 22ին սպաննուեցաւ Սարպրուքի մէջ, իր բնակարանին առջեւ, ոստիկանի մը կողմէ: Մարդասպանը ձերբակալուեցաւ, հանրաքուէի յանձնաժողովին հրամանով:

Սպանեալը Սար գացած էր անջատական շարժումի ձախողումէն վերջ, եւ ատաղձի վաճառականութիւն կ'ընէր, իսկ իր կինը դաս կուտար ֆրանսական ածխահանքի վարչութեան բացած դպրոցներուն մէջ: Վերջին հանրաքուէի կազմակերպումէն ի վեր, մարդասպան ոստիկանը, Թիլք, հրամանագիր մը ճարած ըլլալով, կը փորձէր ձերբակալել զայն իբրեւ խաբեբայ: Յունուար 22ի առտուն Թիլք նորէն երեւցաւ Մէյէրի բնակարանին առջեւ: Մէյէր փակուեցաւ իր տան մառանին մէջ: Թիլք ատրճանակ պարպած ըլլալով, Մէյէր խոհեմութիւն սեպեց անձնատուր ըլլալ, բայց գնդակահար գետին փռուեցաւ, երբ դուռը կը բանար:

Ոստիկանը կ'ըսէ թէ ստիպուած էր ինքնապաշտպանութեան դիմել, ատրճանակ մը տեսնելով Մէյէրի ձեռքը:

Ազգային Վիճակահանութիւն (6րդ եւ 7րդ)

Երեքշաբթի օր, միաժամանակ տեղի ունեցան Ազգ. պարգեւախաղի 6րդ եւ 7րդ վիճակահանութիւնները: Ահաւասիկ շահող թիւերը.—

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՇԵՐՏ.— 2,500,000 *ֆրանքի մեծ պարգեւը շահեցաւ* 722,464 *թիւը:*

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—
231,037, 731,088, 872,129, 148,666, 891,080:

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 *ֆրանք.*—
060,810, 433,923, 126,841, 310,031, 623,185:

2,930 *վերջացող թիւերը շահեցան* 100,000 *ֆրանք:*
7,159 *վերջացող թիւերը շահեցան* 50,000 *ֆրանք:*
2,988 *վերջացող թիւերը շահեցան* 25,000 *ֆրանք:*
4,061 *վերջացող թիւերը շահեցան* 25,000 *ֆրանք:*
047 *վերջացող թիւերը շահեցան* 10,000 *ֆրանք:*
71 *վերջացող թիւերը շահեցան* 1000 *ֆրանք:*
7 *վերջացող թիւերը շահեցան* 100 *ֆրանք:*

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՇԵՐՏ.— 2,500,000 *ֆրանքի մեծ պարգեւը շահեցաւ* 065,884 *թիւը:*

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—
023,154, 071,423, 045,657, 888,509, 130,059:

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 *ֆրանք.*— ....
644,913, 089,549, 511,122, 925,627, 905,187:

8,711 *վերջացող թիւերը շահեցան* 100,000 *ֆրանք:*
6,233 *վերջացող թիւերը շահեցան* 50,000 *ֆրանք:*
0,477 *վերջացող թիւերը շահեցան* 25,000 *ֆրանք:*
5,384 *վերջացող թիւերը շահեցան* 25,000 *ֆրանք:*
489 *վերջացող թիւերը շահեցան* 10,000 *ֆրանք:*
38 *վերջացող թիւերը շահեցան* 1000 *ֆրանք:*
7 *վերջացող թիւերը շահեցան* 100 *ֆրանք:*

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, արեւելեան Չինաստանի (այժմ հիւսիսային Մանչուրիոյ) երկաթուղիներու վաճառման մասին: Ճափոն պիտի վճարէ 170 միլիոն եէն, որուն 30 միլիոնը իբրեւ հատուցում ռուս պաշտօնեաներու:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ սարքած գործերը (զուտ անձնական) մօտ 48 միլիոն ֆրանքի նստած են հանրութեան: Իսկ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը մինչեւ հիմա ծախսած է 3,500,000 ֆրանք, առանց լրացուցած ըլլալու իր գործը:

ՉՈՐՍ ՏԵՂԷ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ նպաստ կը ստանար ֆրանսացի մը, Էմիլիէն Լէժէ, 28 տարեկան, իր կնոջը հետ: Արձանագրուած էր 11րդ, 20րդ, 15րդ թաղամասերու եւ Իսիի քաղաքապետութեան մէջ: Առջի օր կնոջը հետ ինքնաշարժ մը նստած, 20րդ թաղամասը կ'երթար իր բաժինը ստանալու, երբ ոճիրը ձեռք առնուեցաւ: Յաջողած է ստանալ 6571 ֆրանք, չէն կեանք մը վարելով:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՈՎ ՄԷՔՔԷ երթալու համար Ալլահապատէն (Հնդկաստան) ճամբայ ելան 24 այրեր եւ 7 կիներ, ընկերակցութեամբ մասնաւոր բժիշկի մը: Ճամբան 9000 քիլոմէթր է, Պաղտատ – Դամասկոս – Պաղեստին գծով: Մէքքէ պիտի հասնին փետր. ի վերջերը:

ԿԻՐՈՎԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ առթիւ կատարուած 117 գնդակահարութիւններուն դէմ բողոքած էին Ֆրանսայի ընկերվարական – արհեստակցական կազմակերպութիւնները: Իբրեւ պատասխան, բազմաթիւ միթինկներ սարքուեցան Խ. Միութեան գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, բուռն արտայայտութիւններով: Լէնինկրատի մէջ բողոքողները կը կոչուէին «Բ. Միջազգայինի Ցուդաներ», Թուլայի մէջ՝ «պոռնիկներ եւ ծախուածներ» եւն.:

Կաւառ

Յ. Հ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ժողովէն վերջ տեղի կ'ունենայ դասախօսութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանը:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

8 ՐԻՒ ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆի սրահին մէջ

Métro: Champs Elysées-Clemenceau

Գեղարուեստական բաժինը ամբողջապէս մանուկներու կողմէ: Երգ, նուագ, արտասանութիւն, պար, թատերական ներկայացում եւ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ մանուկներու յատուկ:

Երախաներուն անվճար կը բաժնուի խաղալիքներ եւ նախընթրիք:

Մուտքը՝ ձրի փոքրերուն, մեծերուն 2 ֆրանք:

Մանուկներու տօնն է. մի՛ զրկէք ձեր երախաները իրենց մեծ հաճոյքէն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 7.30ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ 6, Րիւ Սիգրրոն (Փլաս Շավանելի մօտ):

Կը ներկայացուի Շիրվանզադէի ՆԱՄՈՒՍը

ղեկավարութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ սիրողական մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերու:

Տոմսերու գիներ 4 եւ 3 ֆրանք:

Վարագոյրը կը բացուի ժամը ճիշդ *7.45ին:* Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Լիոնի Համախորհրդական միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը *8.30ին* Ալեքսանեանի ճաշարանը, *14* Րիւ Ֆրանսուա կարսէն: կարեւոր օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն:

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մէլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30ին* սովորական հաւաքատեղին, *253* Րիւ Ժան Ժաք Րուսօ: կարեւոր օրակարգ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱԻՆԵՏԻ ՍԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Յով. — 200:
ՓԱՐԻԶ (19), *Հ. Զ.*— 140:
ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօն.— 140:
ՄԱԹԷԼ, Մ. Թ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Համբ.— 35:
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Նազ.— 55:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրեկ.—— 70:
ԼԱՊՐԻԿԻՒՏ, Մ. Պ.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Սօլ.— 140:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

1.— Հայ կին մը տնական աշխատանքներու եւ կերակուր եփելու համար:

2.— Հայ կին մը տնական աշխատանքներու կամ ճաշարանի մէջ աշխատելու համար: Վարժ է հայկական աշխատանքներու: կրնայ մեկնիլ որ եւ է գիւղ: Դիմել՝ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ, 6, Rue Blanqui, Paris (13):

«Հայ-Բոյժ»

Ժողովրդային ամսաթերթ

Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Խմբագիր Ն. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1.— *Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն եւ Ֆրանսայի կարգ մը գաւառներէն հասած խնդրանքներուն ի պատասխան.*— Սպառած է ՀԱՅ - ԲՈՅԺի Բ. թիւը: *Չենք կրնար հայթայթել: Չենք կրնար նաեւ Բ. տպագրութիւն հանել, որովհետեւ միւս թիւերուն հետ համեմատութիւն մը պահելու համար՝ մեծ զոհողութիւն կը պահանջուի:*

2.— *Ամէն նոր բաժանորդի կրնանք ղրկել միայն Գ. կամ Դ. թիւերէն սկսեալ: Ունինք նաեւ սահմանափակ քանակով Ա. թիւ: Մեր բարեկամներէն եւ ներկայացուցիչներէն կը խնդրենք նոր բաժնեգրութիւններ կատարել յունուարի թիւէն սկսեալ, ցնոր տնօրինութիւն:*

3.— *Ով որ հաւաքածոյ չի պահեր կամ կ'ուզէ նպաստել ՀԱՅ – ԲՈՅԺի տարածման, բարի թող ըլլայ մեզի վերադարձնելու Բ. թիւը որ եւ է փոխարինութեամբ, որպէսզի գոհացում տանք հաւաքածոյ կազմող նոր բաժանորդներու:*

4.— *ՀԱՅ – ԲՈՅԺ ներկայիս կը տպուի 1500 օրինակ: Այս թիւն ալ սպառած պարագային, աւելի պիտի տպագրենք եւ բաժնեգրութիւնը կ'ընդունինք միշտ մեր ունեցած թիւերէն:*

5.— *Ամէն բաժանորդ, սակայն, կը ստանայ իր 12 թիւը: Այսինքն, բաժնեգրութիւնը կը հաշուենք թիւի վրայ եւ ոչ թէ սկիզբէն տրուելու պայմանով:*

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ - ԲՈՅԺԻ

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Պ. Տիրան Ասլանեանէ իր կամ քրոջմէն՝ Տիկ. Սաթենիկ Աաֆայելեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ *Յառաջի* խմբագրատունը՝ ստանալու համար իրենց հասցէին եկած նամակ մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Դիցուք թէ մեր դարբնոցում աշակերտներին արգելուած էր իրանց համար իրեղէններ շինել, դիցուք թէ իմ վարպետը հասկանար, թէ ես մի բանալի եմ շինել, ի՞նչ պիտի անէր նա. — չատ չատ ականջներիցս փոքր ինչ ձիգ կը տար եւ դրանով կը վերջանար պատիժը:

Բայց ես զարմացայ, երբ քեռի Պետրոսը պատուիրեց, որ իմ մօրն էլ չյայտնեմ, թէ նրա համար մի բանալի եմ շինել: Ի՞նչու չի պիտի յայտնէի, մայրս աւելի կ'ուրախանար. դրա մէջ ի՞նչ ծածկելու մի բան կար:

Բայց ես Քեռի Պետրոսին սուրբի նման պաշտում էի: Երեւի մտածում էի, այնպէս աւելի լաւ կը լինի, նա ինձանից թէ՝ խելքով եւ թէ հասակով աւելի մեծ է, բաների կարգը ինձանից աւելի լաւ է իմանում:

Անցան մի քանի ամիսներ, անցաւ մի տարի: Ես բոլորովին մոռացայ բանալիի գոյութեան մասին: Քեռի Պետրոսի ընծայած հագուստը մաշուեցաւ, ես ստացայ նոր հագուստներ եւ ընծաներ ստացայ նրանից: Նա ինձ որդու պէս սիրում էր, եւ ամէն անգամ, երբ տեսնում էր իմ շինած բաներից մի գեղեցիկ գործ, իմ առաջադիմութիւնը առանց վարձատրութեան չէր թողնում: Մայրս ուրախանում էր, երբ ես օրըստօրէ գրաւում էի մեր բարերարի համակրութիւնը եւ նրա սիրելին էի դառնում:

Ամբողջ չորս տարի ես աշխատում էի իբրեւ աշակերտ, վարպետը ինձ միայն հացի փող էր տալիս, բայց երբ տեսաւ իմ աշխատանքն ու իմ շնորհքը, այն ժամանակ ռոճիկ նշանակեց: Ռոճիկը ստանում էի իւրաքանչիւր ամսի սկզբում, ամէն անգամ երկու ոսկի: Երբ առաջին անգամ ստացայ երկու ոսկին, իսկոյն շտապեցի մօրս մօտ, տուեցի նրան իմ քրտինքի առաջին պտուղը:

Մայրս ուրախութեան արտասուքը աչքերում գրկեց ինձ, եւ համբուրելով ասաց.

— Տեսնում ես զաւակս, որ երկաթի ու ածուխի փոշիներից փայլուն ոսկիներ դուրս կը գան,— տեսնո՞ւմ ես թէ որքան քաղցր է արդար աշխատութեան պտուղը:

Ես այնպէս սիրով կպած էի իմ արհեստին, որ այլեւս ուրիշ բանի վրայ չէի մտածում: Ես այնուհետեւ հօրեղբօրս տունը չէի գնում, եւ այնքան զզւում էի նրա ընտանիքից որքան մայրս: Մենք այժմ կարօտութիւն չունէինք հօրեղբօրս օգնութեանը: Վարպետս հետզհետէ իմ վարձը աւելացնում էր. ես այնքան էի ստանում, որ բաւական էր մօրս եւ քոյրերիս համեստ ապրուստի համար:

Վարպետս զարմանալի ընդունակութիւն ունէր իւր աշակերտներին խրախուսելու, նրանց եռանդը բորբոքելու եւ նրանց միշտ թարմ աշխուժութեան մէջ պահելու համար: Նա չափազանց լաւ մարդ էր, ինձ որդու նման սիրում էր եւ միշտ բարի խրատներ էր տալիս: Նա խոստանում էր որ եթէ մի քանի տարի եւս կը շարունակեմ գործել նրա արհեստանոցում, եւ բոլորովին կը կատարելագործուեմ, այն ժամանակ կ'օգնէ ինձ, միջոցներ կը տայ, որ ինձ համար սեպհական արհեստանոց բաց անեմ: Ես բոլորովին հաւատում էի, որ նա կը կատարէ իր խոստումը, այդ պատճառով աւելի եռանդով էի աշխատում: Նա այնքան բարի եւ ճշմարիտ մարդ էր, որ երբեք չէր խաբի: Ես արդէն մի քանի օրինակներ էի տեսել, թէ որպէս իւր աշակերտներին բախտաւորեցրել էր նա:

Բայց մի սարսափելի դէպք ոչնչացրեց իմ բոլոր գեղեցիկ ցնորքները...

Մի օր յանկարծ մտան մեր արհեստանոցը ոստիկանութեան ֆէրրաշները, վարպետիս կալանաւորեցին, արհեստանոցը շրջապատեցին զինուորներով, սկսեցին խուզարկութիւններ անել: Վարպետիս հետ կալանաւորեցին մեր աշակերտներից եւ բանուորներից շատերը: Ես փախայ, ինձ բռնել չկարողացան:

Երեկոյ էր. արեւը մայր էր մտել. գիշերային խաւարը հետզհետէ տարածւում էր երկրի վրայ:

Ես առանց կանգ առնելու, վազում էի ինչպէս մի սրընթաց եղջերու, բայց ինքս էլ չգիտէի, թէ ո՞ւր էի գնում: Երկիւղն ու սարսափը ինձ առաջ էին մղում: Ես լաւ գիտէի թէ ինչ բան է պարսկական ֆէրրաշը, եւ ինչ սոսկալի հետեւանք կարող է ունենալ մի քանի ժամ առաջ պատահած անցքը:

Երբ բոլորովին մթնեց. կանգնեցի, որ փոքր ինչ հանգստանում: «Ո՞ւր գնամ» — այդ հարցը ծագեց իմ գլխում: Մտածում էի, մտածում, եւ ոչ մի ելք չէի գտնում: Եթէ մեր տունը գնայի, այնտեղ էլ կարող էին յայտնել ֆէրրաշները: Յուսահատութիւնը խեղդում էր ինձ. ամբողջ մարմնով դողում էի:

Մինչ այդ տագնապի մէջ էի, յանկարծ լսեցի իմ անունը, մէկը կոչում էր ինձ: Զարհուրանքը բոլորովին տիրեց ինձ: Նա մօտեցաւ:

— Մուրատ, ասաց նա,— ինչո՞ւ ես այդպէս շփոթուած, ի՞նչ է պատահել քեզ հետ:

Ես հանգստացայ: Ինձ հետ խօսողը իմ ծանօթներից մէկն էր: Նա մի լաւ պատանի էր, որին կոչում էին Ասլան: Ես պատմեցի նրան մի քանի ժամ առաջ պատահած դժբախտութիւնը: Նա փոքր ինչ մտածեց, յետոյ ասաց.

— Եկ ինձ հետ, մենք չենք թողնի, որ դու ֆէրրաշների ձեռքը ընկնես:

Այդ «մենք»ից ես հասկացայ, որ նա մենակ չէր, այլ ուրիշ ընկերներ եւս ունէր:

Նա տարաւ ինձ իւր ընկերների մօտ. մէկի անունը Կարօ էր, միւսինը Սագօ: Դրանք որբ պատանիներ էին, անտուն, անտէր, անհայր եւ անմայր: Ապրում էին երկնքի թռչունների նման, քնում էին այնտեղ, որտեղ մթնում էր օրը: Երեքն էլ հասակակից էին ինձ հետ: Ես առաջուց ծանօթ էի նրանց հետ եւ լաւ ծանօթ: Նրանք հին քաղաքի դպրոցի աշակերտներից էին, սովորում էին մի քահանայի մօտ, որին կոչում էին տէր Թօդիկ: Մի անգամ այդ երեքն էլ փախան նրա դպրոցից եւ բոլորովին անյայտացան: Այն օրից անցել էին մի քանի ամիսներ. այժմ առաջին անգամ կրկին հանդիպում էի վաղեմի ծանօթներին:

— Մուրատ, ասաց ինձ նրանցից աւելի մեծը, Կարօն,— եթէ մեզ մօտ մնալու լինես, դու ազատուած կը լինես վտանգից:

— Մուրատը մեզ հետ ընկեր կը դառնայ, մէջ մտաւ Սագօն:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 25 Janvier 1935

11րդ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2712
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՂԱՁԱՅՆ ՀԵՐՔՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

=o•o=

Սպասելով որ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան բարեհաճի պատասխանել մեր հրապարակային հարցումներուն, իբրեւ անդամ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչութեան եւ իբրեւ գանձապահ, քանի մը խորհրդածութիւններ՝ իր ղրկած պաշտօնական զեկոյցին առթիւ: Ըստ կարգի:

Զեկոյցէն կ'իմանանք թէ՝ Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան գանձապահը պարտք սեպեր է իր մասին քննութիւն մը կատարել, հերքելու համար «յանկերգ» մը, որ կը կրկնուի դար – ձեալ, յամառօրէն, միտքերը պղտորելու համար»:

Ի՞նչ է այդ յանկերգը.— «Պարբերաբար քանի մը թերթերու մէջ կը յեղյեղուի թէ՝ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը «կարեւոր» եւ՝ նոյն իսկ «անհաշիւ» գումարներ կը տրամադրէ կուսակցութեան մը»:

Ի՞նչպիսի քննութեան դիմեր է Պ. գանձապահը, լուսաբանելու համար հանրութիւնը: «Անգամ մըն ալ ցոյց տալու համար թէ այդ վերագրումները բացարձակապէս անհիմն են եւ որ եւէ փաստի վրայ չեն յենուր»:

Նամակ մը ուղղեր է Պ. Ռ. Թագէոսեանի, որ 1929էն ի վեր եղած է հաշուեքննիչ:

Պատասխանելով իր երեք հարցումներուն, Պ. Հաշուեքննիչը կը յայտարարէ.

— «Ի պատասխան ինձ ուղղուած հարցերին, պատիւ ունիմ հաղորդելու ձեզ թէ 1929ից ի վեր, Հ. Բ. Ը. Միութեան քննուած հաշիւների մէջ ես չեմ հանդիպել որ եւ է ծախքի, վճարումի կամ փոխանցման ի նպաստ ո եւ է կուսակցական կամ քաղաքական կազմակերպութեան:

Զանազան լրագիրների եւ պարբերականների համար ծախսըւած է, համաձայն հաշուեգրքերի եւ փաստաթղթերի, 1929ին Ա. Ո. 78. 6. 1., 1930ին՝ Ա. Ո. 60.5.9., 1931ին՝ Ա. Ո. 102.13.0., 1932ին՝ Ա. Ո. 90.20.10., 1933ին՝ Ա. Ո. 106.15.5., իսկ 1934ին՝ ցայսօր արձանագրուած է Ա. Ո. 130.1.4.:

Բոլոր յիշուած գումարները, ի բաց առեալ վերջինը, գտնւում են տպագրեալ տարեկան հաշուեկշիռների մէջ»:

Այս առթիւ, հաշուեքննիչը կը յիշէ կարգ մը մանրամասնութիւններ, հաշուակալութեան եւ գանձային գործառնութեանց կանոնաւորութեան մասին:

Իսկ Պ. գանձապահը այս հարց–պատասխանին վրայ իր պարտականութիւնը լրացուցած համարելով եւ զեկոյց մը խմբագրել տալով, կը յայտարարէ թէ հաշուեքննիչին պաշտօնական վկայութիւնը «իր բացարձակութեամբը միանգամ ընդ միշտ կը գոցէ զրպարտութեան ամէն դուռ»:

Բոլորովին տարբեր բաներ են հաշուական կանոնաւորութիւնը և Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան գործելու մեթոտը:

Ահա տեսէք,— Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան Միութեան կեդրոնին գանձապահն է, եւ սակայն փոխանակ անձամբ քննութիւն եւ ստուգումներ կատարելու, վկայութեան կը կանչէ հաշուեքննիչ մը, որ պատասխանատու է միայն գործին արհեստագիտական մասին համար:

Ուրեմն, իբրեւ «ամաթէօր» կը նայի գործի մը վրայ, որ քար գայթակղութեան դարձեր է տարիներէ ի վեր:

Մենք ալ շատ բան գրած ենք տարիներու ընթացքին, չեշտակի դնելով հարցերը եւ պատասխանի սպասելով:

Մեր հարցապնդումներուն վրայ էր որ, ռամկավար թերթերը խոստովանեցան թէ Բարեգործականի վարիչ – պատուիրակը 120 հազար ֆր. տարեթոշակ – պարգեւ կամ նպաստ – կը ստանայ, իսկ իրենք ալ «համեստ» գումարներ, «քանի մը» բաժնեգին, փոխան ծանուցումի եւ ուրիշ «ազգօգուտ» ծառայութեանց:

Արդ, պաշտօնական զեկոյցը պէտք է ապացուցանէ թէ ո՛վ ի՛նչ ըսած կամ գրած է, եւ փաստցի պատասխանէ, փոխանակ ընդհանուր հերքում մը խմբագրելու:

Թողո՛ւնք հրապարակի զրոյցները եւ քննենք բուն իսկ պաշտօնական զեկոյցին մէջ նշանակուած թուանշանները:

Բարեգործականի գանձապահը ի՞նչով կը բացատրէ զանազան լրագիրներու եւ պարբերականներու համար ծախսուած գումարներու յաւելումը կամ ելեւէջը, սկսելով 1929էն:

Ինչո՞ւ այդ գումարը 78 անգլ. ոսկի կ'ըլլայ 1929ին, 60ի կ'իջնէ՝ 1930ին, 102ի կը բարձրանայ՝ 1931ին, 91ի կ'իջնէ 1932ին, 106ի կը բարձրանայ 1933ին, եւ 130 ոսկի կը դառնայ 1934ին «ցայսօր արձանագրուած»: (Կոտորակները զանց կ'առնենք):

Հաշուեքննութիւնը դիւրացնելու համար, յայտարարենք հրապարակաւ, որ «Յառաջ»ը կը ստանայ երկու բաժնեգին, մէկը՝ Բարեգործականի կեդրոնին (սկիզբէն), միւսը Նուպարեան Մատենադարանին համար (1933էն):

Մեր մասը յայտնելէ յետոյ, իրաւունք չունի՞նք պահանջելու որ «անշահախնդրօրէն» ծառայողներու բաժինն ալ պարզուի: Այսինքն, լեզու դրուի վերը արձանագրուած գումարներուն բերանը:

Տարիներ առաջ, Փարիզի ռամկավար օրկանը կ'ընդունէր 30 թէ 50 անգլ. ոսկիի օգնութեան մը պատմութիւնը: (Կարելի է ճշդել եւ ստուգել):

Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի նախագահութեան օրով, մենք շատ բաներ լսեցինք այս տնավարի նպաստներու չարունակութեան, կրճատման կամ ընդհատման մասին: Անշուշտ մեր գործը չէ ստուգել զանոնք: Զենք ալ հետաքրքրուիր:

Բայց, Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը կամ գանձապահը պարտաւոր չե՞ն փաստցի լուսաբանութիւն մը հրապարակելու, երբ այնքան խոշոր բառեր կը գործածեն, «զրպարտութիւններ» հերքելու համար . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութեան նախագահը, Պ. Վիքթոր Պաշ, յունուար 16ին նոր դիմում մը կատարած վարչապետին, հայ գաղթականներու վիճակի բարուոքման համար: Արդիւնքը պիտի հաղորդուի Պ. Ա. Խատիսեանի միջոցաւ, որ անդամ է նոյն միութեան հայկական խումբին:

Ամէն օր նորութիւն մը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն հասած օտար ճամբորդէ մը կ'իմանանք թէ արգիլուած է քրիստոնէական եկեղեցիներու զանգահարութիւնը: Նոյն լրատուին համաձայն, այս տարի վերջին անգամ է որ պիտի տօնուի «շէքէր պայրամ»ը:

Թրոցքի «ժողովուրդի թշնամի»

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Խ. Միութեան պատերազմական գործավարութիւնը Ճերմակ Տետրակ մը պիտի հրատարակէ, պարզելով Կիրովի սպանութեան բոլոր մանրամասնութիւնները: Այս առթիւ պիտի յանձնարարուի ժողովուրդի առաջին թշնամի նկատել Թրոցքին որ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի եւ գլխաւոր դրդիչը կը համարուի Կիրովի սպանութեան:

Կացութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարիոյ նոր դահլիճը գործի ձեռնարկած է մեծ եռանդով, ապաւինած թագաւորին աջակցութեան:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, դահլիճին փոփոխութեան մէջ գործօն դեր կատարեց թագաւորը, հեռացնելով այն տարրերը որոնք անձնական վստահութիւն չէին ներշնչեր: Թագաւորը այժմ այնքան վստահ է դահլիճին վրայ որ, անհրաժեշտ չի գտներ խափանել հանրապետականներու գործունէութիւնը, թէեւ ոստիկանութիւնը կը հսկէ:

Կը յիշուի թէ հրաժարեալ Կէորկիեւի դահլիճը իշխանութիւնը գրաւեց անցեալ տարի գարնան, գործակցութեամբ 80 զօրավարներու: Իր առաջին գործը եղաւ լուծել խորհրդարանը եւ երկիրը կառավարել մասնաւոր հրամանագիրներով: Երկիրը բաժնուեցաւ վարչական շրջաններու, լիազօր նահանգապետներով, լուծուեցան բոլոր կուսակցութիւնները եւ ապօրէն հռչակուեցաւ մակեդոնական կազմակերպութիւնը, որ մինչեւ այդ «պետութեան մէջ պետութիւն» մը կը կազմէր:

Նոր դահլիճն ալ պիտի շարունակէ նոյն քաղաքականութիւնը, սիրաշահելու համար Եուկոսլավիան:

Վարչապետր կը տեղափոխուի

Երկուշաբթի օր Ֆրանսան ալ պիտի ունենայ իր «Տաունինկ Սթրիթ»ը (Անգլիոյ վարչապետարանը): Պ. Ֆլանտէն պիտի փոխադրուի Օթէլ Մաթինյոն, Վարէն փողոցին մէջ:

Մինչ Անգլիոյ վարչապետարանը համեստ շէնք մըն է, ֆրանսականը պիտի ըլլայ փառաւոր հաստատութիւն մը, փարթամ թաղի մը մէջ: Սովորաբար, Ֆրանսայի վարչապետը կը ստանձնէր նաեւ նախարարական պաշտօն մը, հետեւաբար կը հաստատուէր համապատասխան նախարարութեան պաշտօնատան մէջ: Երբ Տումէրկ վարչապետ եղաւ առանց նախարարական պաշտօնի, տրամադրելի պաշտօնատուն չունենալով, ստիպուեցաւ նախ հիւրանոցի մը մէջ բնակիլ, յետոյ փոխադրուեցաւ մասնաւոր տուն մը, իսկ իր գրասենեակը կը գտնուէր արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ (Քէ տ'Օրսէ): Այդ անյարմարութեան հետեւանքով էր որ ծրագրեց ոչ միայն վարչապետարան մը ունենալ, այլ եւ ընդարձակել վարչապետին իրաւասութիւնները:

Օթէլ Մաթինյոնը շքեղօրէն կահաւորուած է արդէն: Միջոցներ կը խորհուին միեւնոյն ատեն գիւղական բնակարան մը նարելու համար վարչապետին:

Ճափոն կը յառաջանայ դէպի Մոնկոլիա

=o–o=

ԱՅՍ ԵՐԿԻ՞ՐՆ ԱԼ ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ՎԻՃԱԿԻՆ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

1933 յունիսէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, երբ զինադադար կնքուեցաւ Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ, ճափոնական եւ չինական զինուորները նոր ճակատամարտ մը սկսան յունուար 24ին, հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Ճափոնական բանակին մէկ մասը կը յառաջանայ դէպի ներքին Մոնկոլիոյ Չահար նահանգը: Չինացիները կատաղօրէն կը դիմադրեն, բայց ճափոնական բանակը այնքան կատարելագործուած է որ, ամէն ընդդիմութիւն կը խորտակէ: Առաջին կատաղի կռիւները տեւեցին 24 ժամ, յետոյ ճափոնական բանակը կանգ առաւ: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Ճափոնի նպատակն է իր իշխանութեան տակ առնել ներքին Մոնկոլիոյ ընդարձակ տարածութիւնը, նամբայ բանալով արտաքին Մոնկոլիոյ համար որ շատ աւելի ընդարձակ է եւ Ասիոյ սրտին կը բաբախէ: Այս երկրամասը կը գտնուի խորհրդային իշխանութեան տակ: Թէեւ ճափոնական բանակը 1000 ճափոնցի եւ 1000 մանչու զինուորներէ կը բաղկանայ, սակայն ճակատամարտը կը մղուի արդիական ռազմավարութեամբ եւ գիտական բոլոր միջոցներով:

Ճափոն Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաժարած ըլլալով, ինքզինքը ազատ կը զգայ ուզածին պէս աշրժելու: Դեռ 1915ին, Ճափոն 21 պահանջներ կը ներկայացնէր Չինաստանի, հետեւեալ առաջարկը դնելով Մոնկոլիոյ մասին.— 1. Հանքային բոլոր իրաւունքները վերապահել Ճափոնի.— 2. Որեւէ երկաթուղի չկառուցանել առանց Ճափոնի հաւանութեան.– 3. Ճափոնցիները պիտի կրնան հաստատուիլ եւ հողեր գնել Մանչուրիոյ մէջ: Մանչուրիոյ գրաւումէն յետոյ, Ճափոն իւրացուց ներքին Մոնկոլիոյ երեք նահանգներուն ծայրագոյն արեւելեան նահանգը, Ճէհօլը: Միեւնոյն ատեն, Մեծ Պարիսպէն անդին կը քշէր Չինացիները, նամբայ բանալով նոր արշաւանքի մը համար, որ սկսած է արդէն:

Ներքին Մոնկոլիոյ կեդրոնական նահանգը, Չահար, իր հիւսիսային սահմանագլխով կը մօտենայ Անդրսիպերիական երկաթուղիին, որ միանալով Ամուրի եւ արեւելեան Չինաստանի գիծերուն, միակ մեծ ուղին կը կազմէ խորհրդային Սիպերիոյ: Այդ է պատճառը որ Ճափոն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Չահարի վրայ:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնական բանակը յունուար 24ին վերսկսաւ յարձակողականը, 40 քիլոմեթր ճակատի մը վրայ: Ճափոնցիները օգնական զօրք ստացած են եւ արդէն 60 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն գրաւած են, նահանջի մատնելով չինական բանակը:

«Հինգերորդ Աւետարանը» գրքի ձեւով

Բրիտանական թանգարանը հարստացաւ նոր գիտով մը, որ կը համարուի «Հինգերորդ Աւետարանը»: Այս թանկագին մասունքը գտնուած է Եգիպտոսի մէջ, պապիրոսի ձեւով, եւ կը կարծուի թէ կազմուած է քրիստոնէական 100 – 150 թուականին: Բացի պատմական արժէքէն, այս վաւերագրին կտորները կը հաստատեն թէ առաջին քրիստոնեաները են եղած գրքի հնարիչները: Արդարեւ, գտնուած պապիրոսները ձեռագիր կը պարունակեն երկու էջերուն վրայ եւ կազմի հետքեր կը ցուցնեն: Նոյն շրջանի բոլոր ծանօթ ձեռագիրները փաթաթուած են, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ գիրքը անծանօթ էր այդ շրջանին:

Ձեռագիրը յունարէն է եւ Յիսուսի անունը համառօտագրուած: Գտնուած է Եգիպտոսի մէջ, բայց չի գիտցուիր ո'ւր: Հին աւանդութեան մը համաձայն, եգիպտական աւետարան մը գոյութիւն ունէր Քրիստոսի թուականին սկիզբը: Զարմանալի նմանութիւններ գտնուած են այս նոր ձեռագրին խօսքերուն եւ Ս. Յովհաննու Աւետարանի ձեռագրին միջեւ: «Թայմզ» հրատարակած է ձեռագրին մէկ պատճէնը, որ տեղ – տեղ պատռած է:

Բախտին խաղերը եւ «Աւազ Ուրքար» միլիոնատէրը

——•——

Եթէ կ'ուզէք վիճակահանութեան պարգեւ մը շահիլ, . . . բանտ մտէք, գոնէ մէկ շաբաթ:

Անցեալները Պոլսոյ մէջ, օդանաւային վիճակահանութեան մեծ պարգեւը շահած էին բանտապահ մը եւ քանի մը կալանաւորներ: Այս անգամ, Ֆրանսայի վերջին երկու վիճակահանութիւններէն մէկ միլիոն շահեցաւ նաւաստի մը, որ բանտարկուած է Թուլոնի մէջ, 15 օրուան համար: Այս բախտաւոր երիտասարդը, Անրի Տոնսիէօ, իր զինուորական ծառայութիւնը կը կատարէր մարտանաւի մը մէջ: Տօնական օրերու առթիւ, արձակուրդ ստացած ըլլալով, ժամանակին չներկայացաւ և դատապարտուեցաւ 15 օրուան բանտարկութեան: Ինքզինքը մխիթարելու համար, վիճակահանութեան տոմս մը գնեց եւ յանձնեց բանտապահին, որ սնտուկի մը մէջ պահեց զայն, փոխան ընկալագրի:

Արդ, չորեքշաբթի առտու, բանտապահը վազեց բանտարկեալին խուցը, մէկ ձեռքը տոմսը, միւսը թերթ մը: Նաւաստին մէկ միլիոն փրանք շահած էր եօթերորդ շերտէն:

Անշուշտ սահման չունէր իր ուրախութիւնը: Ո՞վ ժպտագին չպիտի դիմաւորէր այսպիսի բախտ մը:

Եւ սակայն, ամէն օրէնք իր բացառութիւն ունի, կ'ըսէր մեր վարժապետը: Այդ կարգէն է այն անծանօթը, որ մեծ պարգեւը, 2,500,000 փրանք շահած էր, բայց գնաց զայն գանձեց կատարեալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՄԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

=o=

Մեր գրոց – բրոցները սովորութիւն չունին խրատ լսելու կամ իրենց գիտցածի մասին կասկածելու:

Ընդհանրապէս, բոլորն ալ անվրէպի հեղինակութիւն են: Վա՜յ անոր որ կը համարձակի նոյնիսկ տպագրական սխալներ յիշեցնել կամ նրբութիւն մը բացատրել:

Եւ սակայն, «Յառաջ»ի աւանդութիւնը թոյլ չի տար որ անհոգ հանդիսատես մնամ բազմաթիւ սխալներու եւ վրիպումներու հանդէպ:

Կ'արժէր որ հայերէնի լեզուի, շարադրութեան եւ բառերու ամենօրեայ դասընթացք մը բացուէր: Բայց քանի որ Հ. Ա. Ղազիկեանի «Մի գրէք»ը անգամ թանգարան մտաւ, իսկ Հ. Ե. Փէչիկեանի նոր շարքը՝ աշխարհաբարի մասին, (*Բազմավէպ*) շատ քիչեր կը կարդան, պարբերաբար քաշենք . . մէկուն – միւսին ականջը:

×

Անցեալ օր, ամերիկահայ թերթի մը խմբագրականին մէջ հանդիպեցայ հետեւեալ բացատրութեան,— «Աշխատանքի քարտուղարուհին»:

Ըսել կ'ուզէ՝ աշխատանքի ՆԱԽԱՐԱՐԸ, որ կին մըն է, Մ. Նահանգներուն մէջ:

Տարօրինակ յամառութեամբ մը, Մ. Նահանգներու մէջ հրատարակուած բոլոր հայերէն թերթերը կը շարունակեն «քարտուղար» թարգմանել բառ մը, որ պարզապէս, կը նշանակէ նախարար (secratary of state, secrétaire d'Etat):

Այդպէս է, անգլերէնն ալ, ֆրանսերէնն ալ, գերմաներէնն ալ:

Այս յամառութեան հետեւանքով, տարիներէ ի վեր Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարը կը կոչեն «Պետական քարտուղար»: Այդպէս եւ գանձային քարտուղար, աշխատանքի քարտուղար, կրթական քարտուղար եւայլն:

Կ'ուզէի գիտնալ թէ ի՞նչ կ'անուանեն բուն քարտուղարը,— Աշխատանքի քարտուղարին քարտուղա՞րը, պետական քարտուղարին քարտուղա՞րը . . .

Քանի մը տարի առաջ, երբ այս մասին դիտողութիւն կ'ընէինք, ընկեր մը դիտել կուտար թէ, ամերիկեան սահմանադրութեան մէջ, բոլորովին տարբեր են նախարարին իրաւասութիւնները:

Ի՞նչ նշանակութիւն ունի: Նախարարը նախարար է, քարտուղարը քարտուղար:

Խ. Միութիւնն ալ նոր բացատրութիւն մը հանեց.— գործավար (կոմիսար), որ նոյնպէս նախարարի պաշտօն կը վարէ, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ:

Ամբողջ աշխարհն ալ, մեզի պէս կը թարգմանէ,— Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար այսինչ:

Երբ բնականը, օրինականը եւ տրամաբանականը ունինք, ինչո՞ւ բառերու հետ կը խաղանք, տառացի թարգմանելով եւ շփոթութիւն ստեղծելով:

ՎԱՀԷ

ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ԴԱՍԸ

»»»• •«««

Ներկայ քաղաքական ընդհանուր իրարանցումին մէջ շատ մը դէպքեր, որոնց բազմակողմանի քննութիւնը խիստ օգտակար է եւ անհրաժեշտ, երկար կեանք չեն ունենար առօրեայ մամուլին մէջ, ընդհանրապէս։ Մեր մամուլը մանաւորաբար ծանրաբեռնուած մեր իսկ սեփական հոգերովն ու պահանջներովը, ստիպուած է յաճախ կարեւորագոյն դէպքերու լուրերն ու արագ վերլուծումը արձանագրելով բաւականանալ։ Այսպէս ըլլալով հանդերձ, անհրաժեշտ է մօտենալ «Օրուան շարժումին հետ»— ինչպէս բանաձեւեր է «Յառաջ»ը— մէկ կողմէն չկտրուելու մեր շրջապատէն, միւս կողմէ դաս առնելու, քան սորվելու համար օրուան անցքերէն։

Այս տեսակէտէն, չափազանց դաստիարակիչ է ու հետաքրքրական Սարի մէջ կատարուած հանրաքուէն (13 յունուար)։

«Յառաջ» մասնաւոր ուշադրութեամբ արձանագրած էր այս առթիւ եղած կարեւոր մանրամասնութիւնները։ Կը յիշէք թէ Սարի բնակչութիւնը, իր քուէարկողներու 90%ով որոշեց միանալ մայր երկրին, իսկ 10%ը կողմնակից՝ ներկայ գոյավիճակի պահպանման։ Ֆրանսայի համար քուէ տուեր միայն 2124 հոգի (0.4 առ հարիւր)։ Սխալ չպիտի ըլլար գոյավիճակի պահպանման կուսակիցներն ալ դասել Գերմանիոյ միացման շարքին, քանի որ հակառակ չէին ընդհանուր հայրենիքի միացման գաղափարին, եւ կը վարանէին միայն ընկերային եւ դաւանական նկատումներով եւ չէին հաշտուած հիթլերական իշխանութեան հետ։

Ուրեմն, իրականին մէջ Սարի քուէարկող բնակչութիւնը որու ընդհ. գումարն է 528.0005, քուէարկեց ի նպաստ Գերմանիոյ եւ միայն 2124 հոգի ուզեցին միանալ Ֆրանսայի։ Այս վերջինները մեծ մասով Ֆրանսացիներ են քաղաքացի դարձած՝ վերջին 15 տարուան ընթացքին եւ վարած են կարեւոր եւ պատասխանատու պաշտօններ, պետական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ։ Այս պարագան ալ նկատի ունենալով, կրնանք առանց մեղանչելու ընդունիլ թէ Սարը առանց բացառութեան որոշեց միանալ մայր երկրին։ Միացման այս թուականը 15 տարի ետքն է այն օրերէն —1919ին— երբ Վերսայլի դաշնագրով Սարը կ՚անջատուէր Գերմանիայէն։ Այս ժամանակամիջոցին սոյն երկրամասը կառավարուելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին եւ հակակշիռին տակ, ամէնէն աւելի ենթարկուեցաւ ֆրանսական ազդեցութեան։ Տնտեսական կեանքի նախաձեռնութիւնն ու ղեկավարութիւնն ալ եղաւ ֆրանսական։

Հակառակ վերջերս ընդունուած քաղաքական ուղղութեան, տակաւին մինչեւ տարի մը առաջ ֆրանսական քաղաքականութիւնը կը ձգտէր Սարի վերջնական տիրացման։ Այս ձգտումը ինքնին կրնայ համոզել մեզ թէ 15 տարի շարունակ ջանք չէ խնայուած Սարի բնակչութեան մէջ մոռցնել տալու Գերմանիան եւ ընդհակառակն ամրացնելու կապը Ֆրանսայի հետ։

Ֆրանսական այս ձգտումներուն համար, գերմանական ներքին տագնապները, ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական, լաւագոյն օժանդակները եղան։ Սարի բնակչութիւնը չենթարկուեցաւ բուն Գերմանիոյ ներսը պատահած խոր ցնցումներուն եւ, ապահովեց համեմատաբար նպաստաւոր կացութիւն մը։ Տնտեսական ծանր տագնապը, որուն ենթարկուեցաւ Գերմանիան, եւ որ դեռ կը շարունակէ ճնշել բոլոր Գերմանացիներու վրայ, մասնաւոր նկատառութեան արժանի պարագայ մըն էր, որմէ կրնար ազդուիլ նաեւ Սարցին։ Բայց Սարի մէջ տնտեսական տագնապը ծանր չափերու չհասաւ, այլ եւ Սարի բնակչութիւնը կրցաւ կարեւոր տնտեսութեան տէր դառնալ։ Այս կապակցութեամբ բաւնք նոյնպէս, որ շնորհիւ դրամական նոր քաղաքականութեան, Սարի մէջ 1919էն ասդին շրջանառութեան դրուեցաւ ֆրանսական ֆրանքը որով եւ ժողովրդի հարստութիւնը ֆրանքով էր որ չինուեցաւ։ Պարագայ մը որ անխուսափելի վնասներու եւ դժուարութիւններու կրնայ հանդիպիլ նոր փոփոխութեամբ, այսինքն Գերմանիոյ միացման պարագային։

Եթէ այս թեթեւ ուրուագծումով իսկ, ակներեւ են այն առաւելութիւնները որ պէտք էր Սարցին մօտեցնէին Ֆրանսային, չենթարկուելու համար Գերմանիոյ ներքին տագնապալի դժուարութիւններուն, ամէն պարագայի մէջ, այս տեսակէտէն կացութիւնը աւելի քան աննպաստ էր հիթլերական իշխանութեան համար։

Գերմանիոյ այս նոր վարչաձեւը, հակառակ իր բոլոր խոստումներուն եւ ջանքերուն, չկրցաւ մեղմել կացութիւնը մեր մատնանշած ուղղութեամբ։ Աւելին ըլլալով, երկրի տնտեսական դժուարութիւնները անցած տարի մղեցին Գերմանիոյ պետական դրամատունը շարք մը գործողութիւններու, որոնք գործադրելի կը նկատուին սնանկութեան պարագաներու միայն։

Բայց հիթլերական վարչութեան ծանրութիւնը տնտեսական գետնի վրայ չէ որ կ՚արտայայտուի միայն։ Ընկերային, քաղաքական եւ տնտեսական արմատական փոփոխութիւնները, ծանր կաշկանդումի մէջ դրին գերմանմիտքը։ Ազգային ընկերվարական կուսակցութիւնը իր առաջադրած նպատակներուն համար դիմեց յեղափոխական ամենադաժան խստութիւններուն (յունիս 30ի ահաբեկումները)։ Ան առանց վարանելու նոյն դաժանութեամբ ընդմէջը երկու տարուան ընթացքին չէզոքացուց բոլոր քաղաքական հոսանքները, մասնաւորաբար մարքսեան ընկերվարութիւնն ու համայնավարութիւնը։ Իսկ թէ ինչ ըրաւ իր ցեղային մոլեռանդ դաւանանքի ամրապնդման ընթացքին, աւելորդ է բացատրել։

Հիթլերական վարչութեան հարուածներէն ազատ չմնաց դաւանանքը։ Ան յամառ վճռականութեամբ չէզոքացուց կաթոլիկ եկեղեցիի հսկայ ուժը, բաժնեց եւ ճեղքեց բողոքականութիւնը։ Եւ այսօր աւելի քան վճռականութեամբ շարունակելով իր խստութիւնները, ան կը ձգտի ընել նոր եւ մէկ եկեղեցի, բոլոր Գերմանացիներու համար, կապուած ազգային-ընկերվարական ընդհանուր աշխարհայեացքին, ամուր եւ անքակտելի թելերով։

Մէկ խօսքով, Գերմանիան Հիթլերի իշխանութեան տակ դատապարտուած է ենթարկուելու արմատական փոփոխութեան։ Գերման ազգը հիթլերականութեան ձեռքին մէջ նման է դարբնի ձեռքով բարկ կրակի մէջ դրուած բազմանկիւնի եւ խորտ ու բորտ կարծր մետաղին, որմէ դարբինը կը ճգնի դուրս բերել ուղիղ դաւազան մը։ Ոչ մէկ դժուարութիւն, ոչ իսկ երբեմնի ճարճատումն ու կայծերը, որ կը սպառնան փշրել չկիցած նիւթը, չեն ազդեր այս պարագային Հիթլերի վրայ, որ ամենակալ դարբինն է գերման ազգին։

Սարցին ամէնէն շատ եւ ամէնէն շուտ տեսաւ այս գործողութեան ծանրութիւնը, մանաւանդ որ ան իր մէջ տեղ տուաւ ազատօրէն անոնց, որոնք Հիթլերի հարուածներէն ճողոպրած էին։

Այս բոլորը, ինչպէս նաեւ այն փաստը որ Սարի բնակչութեան հարիւրին 75 կը հաշուուէր հակահիթլերական, այն ընդհանուր համոզումն էին ներշնչած թէ՝ Սարը առայժմ պիտի նախընտրէր Ազգերու Դաշնակցութեան գերիշխանութիւնը։

Յունուար 13ը եղաւ կատարեալ անակնկալ այս տեսակէտէն։ Թիւերը շշմեցուցին շատ շատ դէմքեր եւ հեղինակութիւններ։

Ինչո՞ւ այսպէս — այս անակնկալը։ — Թողունք իւրաքանչիւրին, որ ինք մտածէ ու գումարէ ազատօրէն։ Մեր հաշւոյն բաւնք այսքան իբրեւ եզրակացութիւն։

Հայրենիքն ու ազգութիւնները վեր են բոլոր արժէքներէն — բարոյական թէ նիւթական։ Այս հզօր եւ անմեռ ուժի դէմ կը նսեմանան բոլոր այլանդակութիւնները, բոլոր դժուարութիւնները։ Գերման ազգը անգամ մը եւս իր այս ընթացքով ցոյց տուաւ որ ան գիտէ զոհել բոլոր մասնակի նկատումները — հաշիւներէն — արդիւնք կուսակցական - քաղաքական հակամարտութիւններուն, երբ հայրենիքն ու ազգն է խնդրոյ առարկայ։

Երբ գերման ազգը, իր անվիճելի մեծութեամբ, իր այս ըմբռնումով Գերմանիան վեր կը դասէ բոլորէն, ինչո՞ւ մենք չընենք նոյնը։

Ե՞րբ Հայաստանն ու Հայութիւնը պիտի ըլլան մեզի համար անվիճելի ու անառարկելի։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Ի՞ՆՉ Է ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը», — այս հարցին պատասխանը ամփոփուած է մի փոքր գրքոյկի մէջ, մի քանի երեսէ բաղկացած, որ կը կոչուի Ծրագիր Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Այդ փոքրիկ գրքոյկն է, որ կը ծառայէ իբր ուղեցոյց հարիւր հազարաւոր կազմակերպուած շարքերին եւ եւ եթէ կ՚ուզէք՝ հայ ժողովուրդին։

Այդ գրքոյկը փաստօրէն Դաշնակցութեան Ղուրանն է, Թալմուտն է, անոր Աւետարանը, որի համար Դաշնակցականը իր անձը կը դնէ։

«Ծրագիր»ը մի սրբութիւն է Դաշնակցութեան համար եւ անտեղի չէ, որ շատ շարքայիններ — մանաւանդ մարտական դասէն — կը խաչակնքեն, կը համբուրեն զայն, աչքերին կը դնեն եւ յետոյ ձեռք կ՚առնեն։ Այդ ծրագիրը ճշմարիտ Դաշնակցականի նպատակն է, որին կը զոհաբերէ նա իր անձը, ինչպէս կը զոհաբերէին իրենց կեանքը նախնական քրիստոնեաները Քրիստոսի Աւետարանի համար։

Այսպէս լինելով հանդերձ՝ հաւատի եւ վերաբերմունքի մէջ հիմնական տարբերութիւն կայ Դաշնակցութեան այդ սրբութեան եւ վերոյիշեալ այդ սուրբ գրքերի միջեւ. հիմնական տարբերութիւն կայ Դաշնակցութեան ծրագրի եւ այլ կուսակցութեանց ծրագրերի միջեւ։

Թէ Աւետարանը, թէ Ղուրանը, թէ Թալմուտը եւ թէ Մարքս - Էնգելսեան, Լէնինեան եւ այլ նման վարդապետութիւնները անփոփոխելի են. եթէ փոփոխէք անոնց կառուցուածքը՝ կը փլին եւ կը փոշիանան անոնց դաւանանքները, բազմաթիւ աղանդներ եւ հերձուածներ առաջացնելով։ Այն ինչ, ընդհակառակը, Դաշնակցութեան աւետարանը փոփոխական է, նա ոչ քարացած դոգմա է եւ ոչ ալ Դաշնակցութեան առաջին եւ վերջին խօսքը։ Իւրաքանչիւր ընդհանուր ժողովէն մինչեւ միւս ժողովը, ըստ ժամանակի եւ ըստ պայմաններու թելադրանքին, նա կարող է փոխուել եւ այլ կերպարանք առնել, առանց իր արժէքի եւ հրամայական պարտադրութեան մէջ մազաչափ նուաստանալու։ Եթէ այլ վարդապետութեանց, այլ կուսակցութեանց մէջ իրենց ծրագիրները հաստատուն տաճարներ են, անփոփոխելի եւ վերջնական, մեր մէջ, ընդհակառակն, մեր ծրագիրը նման է կաղնիի այն հսկայ ծառին, որ արմատ առած է մի հողում, որ կերպարանափոխուելով կը դառնայ ծիլ, ծիլը՝ բոյս, բոյսը՝ ծառ, այսպէս տեւաբար փոխուելով, ըստ եղանակի եւ ժամանակի, բայց եւ միշտ պահելով իր բնոյթը եւ էութիւնը։

Շատերը այս երեւոյթը նշմարելով՝ մեզ կը նկատեն անծրագիր, անսկզբունք, մինչ մենք, ընդհակառակն, դրա մէջ կը տեսնենք կեանք եւ կենսունակութիւն։

Կայ եւ մի երկրորդ, աւելի մեծ տարբերութիւն. — Ուրիշների մօտ կուսակցութիւնները, կրօնքները կը կազմուին այս կամ այն անհատի փիլիսոփայական տեսութիւններէն. անհատների միտքն ու հոգին է, որ ձեւակերպուելով կը պարտադրուի դանդուածներին։ Այդպէս չէ՞ն Մարքսի սոցիալիզմը, Լէնինի բոլշեւիզմը, Մուսոլինիի ֆաշիզմը, Հիթլերի նացիզմը, Ռուզվէլթի դէմոկրատիզմը եւ Քէմալի «Հալք»ը։

Այո, այդպէս են. այլոց մօտ նորոյթը բացառիկ անհատներէն է (վերէն) որ կը թելադրուի դանդուածին, անհատներն են որ կը պարտադրեն իրենց կամքը բազմութեանց (վարերին)։

Որքան էլ տարօրինակ, մենք բացառութիւն ենք այս տեսակէտով. մեր մէջ, ընդհակառակն, ծրագիրները եւ պահանջները վարերէն կը թելադրուին վերի խաւերուն։

Դաշնակցութիւնը չէ ունեցած եւ չունի առանձին պարագլուխներ, եւ չի հանդուրժեր դրանց. Հիթլերներն ու Լէնինները բացակայած են անոր մէջ. Նրա հեղինակաւոր հիմնադիրները՝ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Սիմոն՝ որ աւելի կը պաշտուին քան Լէնին, անոնք անհատապէս տարբեր համոզումներ ունեցած են իրարմէ, տարբեր աշխարհայեացքների տէր եղած են. սակայն մեծութիւն եւ իմաստութիւն ունեցած են մէկդի թողել իրենց եկամուտ, անձնական տեսակէտները եւ կազմակերպել ժողովուրդը մի ծրագրի շուրջ, որ կը թելադրուէր ներքեւից։ Նրանց մեծութիւնը այդ ձայնի կազմակերպութիւն եւ ըստ այնմ էլ կազմակերպութիւն յառաջացնելը։

Մարքսիստ Ռոստոմը, նարոդնիկ Քրիստափորը եւ բակունինեան թէ նէչաեւեան խառնուածքով Սիմոնը իրենց սորված վարդապետութիւնները առանց մոռանալու, զանոնք ձուլեցին եւ հալեցուցին այն միւս վարդապետութեան մէջ, որ կը կոչուի Դաշնակցութիւն, մի կրօնք, որի բուն աղբիւրը կը յորդի հայ գիւղացու աշխարհայեացքէն, ցանկութիւններէն եւ երազներէն։ Նրանք ժողովրդի հետ երգեցին «Մեր Հայրենիք թշուառ անտէր»ը եւ «Հօ, էզօ ջան էզօ»ն։

Նկատելի է, որ Դաշնակցութիւնը ճշմարիտ առումով տեսաբան չունի, եւ դրա կարիքն էլ նա չէ զգացած, նրա տեսաբանը իր ժողովուրդն է, իր ընդհանուր ժողովները, եւ եթէ ունի նա բազմաթիւ գրողներ, ապա նրանք լոկ եղած փաստերը բացատրելու ճիգ ունին եւ ոչ թէ տեսական ճիգը փաստեր կը դարձնեն։

Այս երեւոյթը մեր քննադատները կ՚որակեն այն իմաստով, թէ մենք ամբոխին կ՚ենթարկուինք եւ անկէ կը ղեկավարուինք, իսկ մենք կը մտածենք, որ, ընդհակառակն, ականջ կը կախենք դանդուածի բանաւոր թելադրանքին, կը ջանանք յարմարցնել ժողովուրդին եւ ոչ թէ ժողովուրդը յարմարցնել մեր ծրագրին։

Մենք հագուստը կը յարմարցնենք մարմնին եւ ոչ թէ մարմինը կը յարմարցնենք հագուստին։ Եւ սրա մէջն է մեր ժողովրդականութեան գաղտնիքը եւ կուսակցութեան ուժը. ինչպէս եւ այս առաքինութեան բացատուման մէջ է բացատրութիւնը այն երեւոյթին, թէ ինչու ուրիշները բռնութեան կը դիմեն եւ միշտ էլ կարճատեւ կեանք կ՚ունենան։

Կայ եւ մի երրորդ, ոչ նուազ կարեւոր տարբերութիւն։ Այլ կուսակցութեանց մէջ մի ծրագրուած տեսութիւն պարտադրական է դանդուածի եւ պետութեան համար. այդ ծրագիրը սովորաբար կը մարմնաւորէ իր մէջ կուսակցական համագումարի մեծամասնութեան կամքը։

Նման կուսակցութեանց մէջ այլ անհատների եւ կամ փոքրամասնութեանց տեսակէտները կը բանադրուին՝ կամ կեղծ միաձայնութիւն առաջացնելով եւ կամ փոքրամասնութեանց ձայնը ենթարկելով կուսակցական «միասնականութեան» պահանջին։ Այս դրութեան հետեւանքն են նման կուսակցութեանց մէջ առաջ եկած անհատապաշտութեան եւ մեծամասնականապաշտութեան երեւոյթները, որոնցմէ կը բխին բոլոր հերձուածները. օրինակ՝ ռուսական եւ ֆրանսական անթիւ ֆրակցիաները։

Այդ չարիքները չկան մեր մէջ. աւելի շուտ՝ նուազ չափով կան, որովհետեւ մեր մէջ չկայ նախ անհատապաշտութեան երեւոյթը, եւ, երկրորդ՝ մեր մէջ եթէ մեծամասնութեան կամքը պարտադիր է փոքրամասնութեան, միաժամանակ յարգի են նաեւ փոքրամասնութեան տեսակէտները, այդ տեսակէտները վերջնականօրէն անտեսուած չեն. ոչ միայն մեծամասնութեամբ, այլ նոյն իսկ միաձայնութեամբ տրուած որոշումները անխախտելի դոգմաներ չեն մեզ համար։ Ինչպէս առաջին կէտում ասացի, Դաշնակցութեան համար չկայ ոչ մի դոգմա, չկայ ոչ մի վերջնական օրէնք, ամէն որոշում ոյժ ունի այնչափ, որչափ նա գործնական նկատուած է կեանքի մէջ եւ օգտակար՝ ընդհանրութեան համար։ «Փորձն է՝ որ տեսութիւն ու ծրագիր է դառնում Դաշնակցութեան մէջ եւ ոչ թէ տեսութիւնն է՝ որ փորձ է դառնում», — կարծեմ այսպէս ասած է — եւ շատ ճիշդ կերպով — Սենատի Դաշնակցական ծանօթ դատի մէջ ռուս դատական դէմքերից մէկը։

Ուրիշների մօտ տեսական հաշիւներն ու մտածումներն են որ օրէնք եւ տեսութիւն կը դառնան, մինչ մեր մէջ թերահաւատութիւն կայ այդ հաշիւների եւ մտածումների ճշդութեանց հանդէպ, որքան ատեն որ նրանք ըստուգուած ու հաստատուած չեն գործնական կեանքի մէջ, լինի մեծամասնութեան, լինի փոքրամասնութեան կողմէ։ Դաշնակցութիւնը նման չէ այն քիմիագէտին, որ Մենդելէեւի նման իր ատոմային տեսութեամբ եղած եւ չեղած տարրերի գոյութիւնը կը ճշդէ. ընդհակառակն, նա նման է լաբորատուարի այն աշխատաւորին, որ փորձնական ճիգերով տեսութիւն կը յօրինէ։

Պիտի ասել, թէ երկուսն ալ կը գան եւ ի վերջոյ կը յանգեն մի եզրակացութեան, միեւնոյն ճշմարտութեան։

Սակայն այս տարբեր մեթոտներից մերը այն առաւելութիւնն ունի, որ ամէն ատեն Մենդելէեւի անսխալականութիւնը չի ճարուի եւ սխալուողն իսկ դիւրութիւն կ՚ունենայ իր սխալները տեսնելու եւ զանոնք սրբագրելու։

Այստեղ պիտի որոնել բացատրութիւնը մեր միասնականութեան, մեր հզօրութեան եւ բազմակողմանի նախաձեռնութեան։

ՌՈՒԲԷՆ

ՌՈՒՍ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԵՆ ՏԱՐԱԳԻՐ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»• •«««

ԽՄԲ. — Առջի օր ծանօթութիւններ տուինք երիտասարդ Ռուսերու նոր շարժման մասին, ստորեւ՝ իրենց տեսակէտը ռուս տարագիրներու ղեկավարներու մասին. —

Տարագիրներու ղեկավարները, իրենց տասնըհինգամեայ գործունէութեան մէջ ոչ միայն չյաջողեցան պայքարը կազմակերպել համայնավարութեան դէմ, այլ եւ՝ յաչս օտարներուն տարագրութիւնը զրկեցին իր քաղաքական արժէքէն։

Մենք՝ ցանկալով տարագրութիւնը արթնցնել իր քաղաքական թմրութենէն եւ զինքը կրկին ատակ դարձնել աշխատելու յանուն ազգային յեղափոխութեան, անհրաժեշտ կը նկատենք հանգամանօրէն բացատրել թէ ինչ բանի մէջ կը կայանայ տարագիրներու գործելակերպի սխալը, որ մեզ հասցուց այս բաւականին դառն արդիւնքին։

Մենք ոչ մէկ չարակամութիւն կը վերագրենք տարագրութեան նախկին կամ հին ղեկավարներուն։ Անոնց սխալները ունին իրենց պատմական պատճառները։

Ատոնց գլխաւորներն են, — 1) հոգեբանական փոփոխութիւն մը որ իրենց կ՚արգիլէ ռուսական յեղափոխութիւնը առողջ կերպով դնահատել եւ 2) այժմու աշխարհը կատարելապէս չճանչնալը։

Այդ հոգեբանական փոփոխումը ի՞նչ կը նշանակէ իրականին մէջ, երբ մանաւանդ անոնց անսովոր դատողութեան ծնունդ կուտայ։ Ատիկա կը նշանակէ թէ յեղափոխութիւնը այնքան ուժգնօրէն ազդած է անոնց հոգւոյն, այնքան ձեւափոխած է անոնց սիրելի ըմբռնումները — բերելով չափազանց շատ տառապանք եւ դժուարութիւն — որ յեղափոխութեան նկատմամբ անոնց վերաբերումը միանգամընդմիշտ կապուած կը մնայ այդ ըմբռնումներուն, որոնց վերեւ վերհսկողութիւնը կամ վերաքննութիւնը կը բացակայի։

1917ի հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը նկատուած է պատմութեան մէջ անծանօթ երեւոյթ մը։ Համայնավարութիւնը նկատուած է բացառապէս չարիք։ Նման խորհրդաւոր բնոյթ ունեցող ըմբռնումներու պատճառաւ՝ յեղափոխական Ռուսիոյ մասին այլ ձեւի տեսակէտներ կ՚այլաձեւուին։ Իսկ ռուսական բոլոր դէպքերու գնահատման մէջ բոլոր ծանօթութիւններն ու պատմական փորձառութիւնները, որոնցմով արդարօրէն կը հպարտանային տարագիրները, անգործադրելի դուրս եկան։

Բոլոր անոնք որ խորհրդային Ռուսիոյ յեղափոխութիւնը ընդունած են՝ ի յառաջագունէ անկարելի, չկրցան համայնավարութեան հակադրել աւելի իրական բան մը, քան պահանջ մը՝ ըստ որուն Ռուսիան, մեքենականօրէն զէնքի միջոցաւ մտցնել պատմութեան ճամբուն մէջ ուրկէ «պատահականօրէն» մոլորած էր ան։

Տարագիրները՝ այսօրուան Ռուսիոյ մասին իրենց այս մասնաւոր տեսակէտները քարոզեցին ժամանակակից ու իրենց անծանօթ հասարակութեան։ Ռուսերը կը սիրէին օտար երկիրները, բայց զանոնք կը ճանչնային շատ քիչ ու գրեթէ մակերեսային կերպով։ Անոնք առաջնորդուեցան նախապատերազմեան հանրութեան մասին իրենց ծանօթութիւններով։ Ապագայ տարագիրները հնարաւորութիւն ունեցած չէին հետեւելու այդ նախապատերազմեան հանրութեան արագ յեղաշրջման, թերեւս անոր համար որ ուրիշ երկիրներու մէջ յեղաշրջումը տեղի ունեցաւ այն ատեն, երբ, ռուսական դէպքերու հետեւանքով, արտասահմանի եւ Ռուսերուն միջեւ շփում գրեթէ գոյութիւն չունէր։ Ահա թէ ինչու տարօրինակ չէ որ տարագրութեան եւ Եւրոպայի միջեւ, դեռ առաջին հանդիպման, զգալի եղաւ կատարեալ անհասկացողութիւն մը եւ յուսախաբութիւն մը։ Տարօրինակ է այն որ անհասկացողութիւնը չփարատուեցաւ, այլ, ընդհակառակն, խորացաւ։ Պաշտօնական տարագրութիւնը չկրցաւ փոխել իր քաղաքական տեսակէտը որ վարդապետութիւն մը դարձած էր։ Ընդհակառակն, ան փակուեցաւ իր հին ըմբռնումներուն մէջ։ Ամէն մէկ տարի՝ տարագրութիւնը փոխանակ մօտեցնելու Եւրոպայի, զայն աւելի հեռացուց։ Տարագրութիւնը որ քաղաքական ազդակ մըն էր, դարձաւ բարեգործական ազդակ մը։

Հարկ է նկատել տալ, որ առաջին տարիներուն, տարագրութիւնը օտարներուն համար կը նկատուէր «մասնագիտութիւն» ռուսական խնդիրներու եւ անոնք կը հաւատային անոր տեղեկութիւններուն։ Բայց տարագրութիւնը բաւականաչափ բարձրութեան վրայ չէր։ Ան պարզապէս ատակ չէր ամբողջ իրողութիւնը հաղորդելու Ռուսիոյ մասին։ Մէկ կողմէ ան անձնապէս չէր ուզեր ուղիղ կերպով հասկնալ ռուսական անցուդարձերը՝ զորս ինք կ՚ըմբռնէր որպէս եղերական ու ապշեցուցիչ մղձաւանջ, բան մը՝ զոր ամբողջովին պէտք էր բնաջնջել։ Ամէն մէկ անկողմնակալ լուսաբանում այդ դէպքերու մասին՝ կը նկատուէր թաքթի սխալ մը, որպէս «ի նպաստ բոլշեւիկներու խաղցուած խաղ»։ Այս ահաւոր բանաձեւով՝ ղեկավարները փակեցին տարագրութեան բերանը։ Անոնք որոնց չեյին Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցած բոլոր դէպքերը ներկայացնել իբրեւ ծաղրանկարային, յիմար եւ ամբողջովին անկման դատապարտուած բաներ։

Պաշտօնական տարագրութիւնը օտարականներուն հետ կը խօսէր իբրեւ տղոց ու կը փորձէր զանոնք վախցնել։ Ու կը ցանկար, կ՚երեւի, օտարականին մէջ զարթեցնել կարեկցութիւն, եւ բառ չէր խնայեր նկարագրելու համար խորհրդային վարիչներու վանտալականութիւնը, բարոյականի կատարեալ անկումով եւ բնակչութեան թշուառացումը եւ վայրենացումը։ Եւ սակայն, ստացուեցաւ հակառակ արդիւնք մը, — յեղափոխական իրականութեան իրապէս ահաւոր կողմերը խղճահար անվստահութեան մը ժպիտը ստեղծեցին («խեղճ մարդիկ, որքան տառապած են»)։ Շատ հազուագիւտ բացառութեամբ, անոնք սկսան չհաւատալ տարագիրներու աղբիւրներուն։ Այս գործելակերպը վնասակար եղաւ եւ ուրիշ տեսակէտով։

Տարագիրներու գործելակերպը նկատելիօրէն տկարացուց ռուսական մշակոյթի եւ ռուսական մտածումի քարոզչութիւնը, որ այնքան փայլուն կերպով եւ առանց որ եւ է ճիգի կը հովանաւորէ ռուսական գիտութիւնը եւ ռուսական արուեստը։

Երիտասարդ Ռուսերու քաղաքականութիւնը բոլորովին հակադիր է նախկին տարագիր կուսակցութեանց քաղաքականութեան։ Երիտ. Ռուսերը կողմնակալ հայեացք չունին Ռուսիոյ վրայ։ Անոնք ժամանակակից հասարակութեան մարդիկն են։ Անոնք կղզիացած չեն արտաքին աշխարհէն, նախկին տարագիրներուն նման։

Անոնք կ՚ուզեն ներկայացնել ոչ թէ «ճնշուածներն ու վշտահարները», այլ «Երիտասարդ Ռուսիան»։ Անոնք այդ Ռուսիոյ անունով կը խօսին։ Ու կը ցանկան արտաքին աշխարհին ներշնչել հաւատք՝ Ռուսիոյ ապագայի մասին, որով կը ճշդուի իրենց ամբողջ գործունէութիւնը։

Երիտ. Ռուսերը օտարներու հետ իրենց յարաբերութեան մէջ անկեղծ են։ Անոնք գիտեն թէ օտարականները շատ լաւատեղեակ են ռուսական գործերու մասին։ Եթէ օտարականներուն կը պակսի բան մը, ատիկա ալ՝ առարկայական ուսումնասիրութիւնն է ռուսական անցեալին, եւ առարկայական ըմբռնումը ռուսական ապագային, ինչպէս նաեւ ռուսական բարդ հոգեբանութեան ճանաչումը։ Դէպքերը թաքցնել կը նշանակէ տղայական միամիտ խաղ խաղալ։ Ահա թէ ինչու երիտասարդ Ռուսերը չեն ձգտիր խտացնել պայքարները, չեն փորձեր կոծկել բացասական իրողութիւնները եւ չեն ժխտեր դրական կողմերը։ Անոնք կը ձգտին օտարականին ուշադրութիւնը դարձնել այն եղելութեանց վրայ, որոնք կը թաքցուին անոնցմէ, եւ, միանգամայն, կը ձգտին երեւան հանել այն տրամաբանութիւնն ու հետեւողականութիւնը, որոնցմով կեանքը կը քանդէ համայնավարութիւնը։ Անոնք ցոյց կու տան նաեւ այն փաստերը, որոնք կը վկայեն թէ նոր ազգային մտածողու-

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկու կիրակի յաջորդաբար Փարիզի Ազգային Արուեստատան (Conservatoire National des Arts et Métiers) մէջ Գ. Ալիքսանեան, Սթրազպուրկի եւ Ս. Էթիէնի քարիւղի եւ հանքային վարժարաններու երիտասարդ ուսուցչապետը, ըրաւ շատ շահեկան դասախօսութիւններ, նիւթ ունենալով երկրաբնագիտական հետազօտութիւնը (Prospection géophysique):

Գ. Լ. Փինօ, հեղուկ վառելանիւթերու ազգային պաշտօնատան տնօրէնը, այսինքն հեղուկ վառելանիւթերու գիտական կամ առեւտրական գործառնութիւններու Ֆրանսայի վարիչն ու վերաքննիչը, Գ. Ալիքսանեանի առաջին դասախօսութենէն վերջ շնորհակալութիւն յայտնելով բանախօսին հրապարակաւ յայտարարեց եւ ներկայացուց զինքը իբրեւ Սթրազպուրկի Քարիւղի Ազգային վարժարանին ամէնէն երիտասարդ եւ կարող ուսուցիչներէն մէկը: Յայտարարութիւն մը որ հպարտութեամբ ունեցուց հարիւրաւոր օտար ներկաներու մէջ գտնուող մէկ երկու տասնեակ հայրենակիցներու կուրծքերը:

Թէ ինչ է երկրաբնագիտական հետազօտութիւնը եւ որոնք են գիտական կամ գործնական գետնի վրայ իր բերած առաւելութիւնները համեմատութեամբ երկրաբանական հետազօտութեան (prospection géologique), դասախօսը բաւական դժուարութիւն կրեց իր գիտական պաշարը հարիւրաւոր ներկաներու ոչ մասնագէտ մեծամասնութեան մատչելի դարձնելու համար:

Երկրաբնագիտական հետազօտութիւն: Բնագիտութեան եւ երկրաբանութեան միացումէն ծնած համեմատաբար նոր գիտութիւն մը որ մասնաւոր ծաւալում առած է վերջին տասը տարիներու ընթացքին:

Իր օգուտները: Գրեթէ որոշակի մատնանշել եւ սահմանել ներքնահողի մէջ գոյութիւն ունեցող հանքային հաստատուն կամ հեղուկ զանգուածները, անոնց քանակը եւ խնայել այսպիսով յաճախ ապարդիւն մեծածախս երկրաբանական խորագննումներու (sondage) ծախքերը:

Հետեւեալ տուեալները աւելի քան համոզիչ փաստեր են մատնանշուած խնայողութիւններուն: Այս տուեալները հաշւուած են 1932ին Ռուսաստանի մէջ կատարուած փորձերու ընթացքին: Սովորական երկրաբանական միջոցներով խորագննումները տեւած են 17 ամիս. քննուած տարածութիւնը եղած է 7 քիլոմէթր քառ., բաժնուած 25 տարբեր հողամասերու. ծախսուած է 700.000 ռուբլի եւ գտնուած հանածոյի քանակը 750.000 թոն: Մինչ երկրաբնագիտական հետազօտութիւնը նման վայրերու վրայ միմիայն 4 ամսուան ընթացքին եւ 75.000 ռուբլի ծախքով կարելիութիւն տուած է քննելու 50 քիլոմէթր քառ. տարածութիւն մը բաժնուած 100 հողամասերու եւ երեւան բերել 2.500.000 թոն հաշւուած հանածոյի մը գոյութիւնը:

Երկրաբանական հետազօտութեան միջոցները կը կայանան հանածոներու գոյութեան հաւանականութիւն ներկայացնող հողամասերուն՝ խորագննումներ ընելու մէջ միայն: Մինչ երկրաբնագիտութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի զանազան կատարելագործուած գիտական միջոցներ, որոնցմով կարելի է ուսումնասիրել ներքնահողը, ծանօթանալ իր կազմութեան եւ անկէ վերջ միայն դիմել խորագննումներու՝ դրական արդիւնքներ ստանալու գրեթէ որոշ վստահութեամբ:

Երկրաբնագիտական հետազօտութեան միջոցները հիմնուած են.

Ա.— Ծանրաչափական, այսինքն ձգողական ուժի փոփոխութիւններու:

Բ.— Մագնիսական, երկրային մագնիսական փոփոխութիւններու:

Գ.— Երկրաշարժական, ներքնահողային թրթռացումներու արագութեան:

Դ.— Ճողարձակ (radioactif), հանածոյ պարունակող ժայռերու ճողարձակական յատկութիւններու:

Ե.— Ելեկտրական, ելեկտրական շարունակական կամ փոփոխակի հոսանքներու կրած ներքնահողային փոփոխութիւններու՝ չափագրութիւններուն վրայ:

Բնագիտութեան եւ երկրաբանութեան սերտ միացումը անգամ մը եւս կ'ապացուցուի վերոյիշեալ երկրաբնագիտական միջոցներու գործածութեամբ: Բնագիտական չափագրութիւններէն կ'ընդունուին երկրաբանական տուեալներ, կ'ապացուցուին ներքնահողի մէջ աւելի կամ նուազ խորութեամբ ծածկուած հանածոյի զանգուածներու գոյութիւնը, անոնց մօտաւոր քանակը եւ յաճախ ալ տեսակը:

Երկրաբնագիտական հետազօտութեան դրութիւնը ընդունելութիւն գտած է այժմ ամէն կողմ եւ ցարդ աւելի քան գոհացուցիչ դրական արդիւնքներ տուած Մ. Նահանգներու ծովեզերեայ հողամասերու մէջ եղած քարիւղի, ինչպէս նաեւ վերջերս Ալճերիոյ մէջ կատարուած երկաթի հանածոյի փնտռտուքներուն մէջ:

Գ. Ալիքսանեանի այս դասախօսութիւնները անշուշտ մեծ բան մը չեն աւելցներ իր գնահատուած գիտնականի միջազգային համբաւին վրայ: Իր ուսումնասիրութիւնները արդէն իսկ լոյս տեսած են պետական հրատարակութիւններով եւ թարգմանուած զանազան լեզուներու, մինչ իր «Երկրաբնագիտական հետազօտութեան գործնական միջոցներ» հատորը (C.L. Alexanian: Traité de prospection géographique — Edᵉ Ch. Béranger, Paris) աւելի քան կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ այս նիւթին շուրջ եղած բազմաթիւ հրատարակութիւններուն մէջ:

Բայց ինչ որ մեզ, Հայերս, մեծ ուրախութիւն եւ մխիթարութիւն կը պատճառէ, այն է որ տարիներէ ի վեր Եւրոպա եւ պաշտօնի բերմամբ ամէն ազգային շրջանակէ հեռու ապրող երիտասարդ գիտնականը հարազատօրէն Հայ մնացած է զգացումներով, ոչ միայն անթերի հայերէն կը խօսի, այլ եւ մօտէն հետեւած է ու կը հետեւի ազգային մտաւորական ու գեղարուեստական կեանքին: Ջեմ վարանիր ըսելու, կրկնելու իր երկու դասախօսութիւններուն ներկայ գտնուող հայրենակիցներէ շատերուն հետ, որ այս պարագան զինքը սիրելի կը դարձնէ բոլորիս այնքան՝ որքան հպարտ զգացինք մենք մեզ իր գիտնականի համբաւով:

ԽԱՉԻԿ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

թիւն մը եւ ազգային յեղափոխութեան ճատրներ երեւան կուգան:

Միւս կողմէ, Երիտ. Ռուսերը չեն փորձեր օտարականներուն պարտադրել զգացումի եւ սկզբունքի հետեւողութիւններ: Օտարականներուն համար, նոյն իսկ այսօր, Ռուսիան միջազգային ազգակ մըն է, որուն արժէքը ամէն օր կ'աւելնայ: Ռուսիա, լքելով համաշխարհային բռնկումին գաղափարը, հետզհետէ կը դադրէր օտարականներու աչքին, համաշխարհային կարգ - կանոնի եւ անդորրութեան խանգարիչը նկատուելէ . . .

Սովետներու հետ կապը կը թելադրուի քաղաքական միասնականութեան հասկացողութենէն կամ տնտեսական շահերէ, բայց երբեք համակրանքէն դէպի համայնավարութիւնը, որ ամէն պետութիւն կ'ուզէ տկարացնել:

Ծիշդ այդպէս ալ, ռուս ազգայնականները կը խորհին թէ՝ խորհրդային իշխանութեան հետ կապը օտարականներուն պիտի չարգիլէ Ռուսիոյ մէջ ազգային իշխանութիւնը ճանչնալու եւ ողջունելու: Ու հիմա եւս կարելի է չփում մը ռուս ազգայնականներու եւ օտարներու միջեւ, որոնք մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ռուսիոյ մէջ ծնունդ առնող ազգայնականութեան:

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ

— o —

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՒԱՌ

9. ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարիներէ ի վեր Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը զբաղի հիւանդանոցները պատսպարուած մեր թշուառ հայրենակիցներով: Ոչ միայն սովորութիւն բրած է ամէն տարի կարեւոր նուէրներով պետական հիւանդանոցներու մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրել մեր հայրենակիցներուն վրայ, այլ ամէն տօնական առիթ կ'օգտագործէ այցելելու անոնց, բաժնելով դրամական նուէրներ եւ անհրաժեշտ ուտեստեղէն: Այս տարի եւս մեր հիւանդները ստացած են Կ. Խաչի անդամուհիներուն այցելութիւնը, դրամական նուէրը եւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնած այն սփոփարար դերին համար զոր Կ. Խաչի անդամուհիները յանձն առած են տարիներէ ի վեր:

Մարսէյլի Կ. Խաչը կ'օժանդակէ դարձեալ չքաւոր ընտանիքներու, կ'ունենայ պարբերաբար բժշկական դասախօսութիւններ: Ունի որդեգիր սաներ: Իր հասոյթի միակ աղբիւրը կը կազմէ 100 անդամուհիներու ամսավճարէն զատ, պարահանդէսի եւ զանազան հանդէսներու հասոյթը:

10. ՆԻՍ.— Այժմ ունի 30 անդամ որոնց գործօն աջակցութեամբ մասնաճիւղը կանոնաւորապէս կ'այցելէ հիւանդանոցները տառապող մեր հայրենակիցներուն, օժանդակելով անոնց համեստ պէտքերուն: Կ'օգնէ չքաւորներուն դրամական նպաստով եւ մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան:

11. ԿԱՐՏԱՆ.— Թէեւ փոքր մասնաճիւղ մը 17 անդամներով, բայց տարիներէ ի վեր իր գոյութիւնը կը պահէ շնորհիւ եռանդուն անդամուհիներու ջանքերուն, կ'օգնէ գաղութին կարօտ ու անգործ հայրենակիցներու եւ մասնաւորաբար Թոքախտաւորներուն: Կ'աջակցի դպրոցին եւս, պահելով ութ որբ սաներ, վճարելով ամէն ամիս անոնց ամսավճարները:

12. ՌՈՄԱՆ.— Վերջերս տօնեց Մանուկներու Օրը: Այս հնգամեայ մասնաճիւղն ալ 18 գործօն եւ 5 օժանդակ անդամներով, միշտ եղած է Ռոմանի գաղութին ամէնէն գործօն կազմակերպութիւններէն մէկը, որ կը հոգայ իր շրջանի թոքախտաւորները, կ'աջակցի անգործ ընտանիքներուն, կը հետաքրքրուի դպրոցի մանուկներով, ամրողջացնելով հագարարձութեան ջանքերը: Տօնական օրերուն կազմակերպած էր Մանուկներու Օրը դպրոցի երախաներուն համար: Կ'ունենայ պարբերաբար դասախօսութիւններ նպաստելով իր անդամուհիներու զարգացման:

13. ԿՐԸՆՈՊԼ.— Կ. Խաչի ամենահին մասնաճիւղը որ ներկայիս ունի երկու դպրոց, մէկը քաղաքին, միւսը Լանսէյի մէջ, ուր մօտ 70 մանուկներ կը ստանան հայեցի դաստիարակութիւն անդամուհիներուն անձնուէր ջանքերով: Ունի 57 անդամուհի Կրընոպլի եւ 12 Լանսէյի մէջ: Իրենց ամսական պիւտճէն, մօտ 300 ֆրանք կը փակուի կանոնաւոր անդամավճարներով եւ պարբերական թէյասեղաններով:

14. ՎԻԷՆ.— Ցարատեւ ճիգերով տարիներէ ի վեր կը պահէ իր դպրոցը, չարաթական երեք դասաւանդութեամբ, հոգալով ամսական 450 ֆր. պիւտճէ մը: 1935ի յունուարին տօնեց Մանուկներու Օրը: Պարբերական հանդէսներ, անդամուհիներու ամսավճարները կը գոցեն իր ծախքերը, Շրջ. Վարչութեան ամսական օգնութեամբ:

15. ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Ունի իր հայերէնի դասընթացքը, 28 երեխա աշակերտներով, որոնց համար սարքած էր այս տարի եւս տօնածառ մը: 19 անդամուհիներու ջանքերով կը հոգացուի ոչ միայն դպրոցին ծախքը, այլ եւ պարբերաբար կ'օգնեն հիւանդ ու չքաւոր ընտանիքներու եւ կ'այցելեն հիւանդանոցներու մէջ տառապող մեր դժբախտ հայրենակիցներու:

16. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.—Նոյնպէս կը պահէ հայերէնի դասընթացք մը, նպաստելով մեր մատաղ սերունդի դաստիարակութեան: Օգնութեան գործը եւս իր մտահոգութիւնն եղած է միշտ:

17. 18. ՏԷՍԻՆ եւ ԼԻՈՆ Թէեւ չունին հիմնական ձեռնարկ մը, սակայն իրենց օգնութիւնը երբեք չեն գլացած տեղացի չքաւորներու եւ մանաւանդ հիւանդներու: Լիոն տօնեց Մանուկներու Օրը, Կաղանդի տօնածառով մը, բաժնելով պտուղ բոլոր երախաներուն:

19. ՊՈՐՏՕ.— Ըլլալով բոլորովին նոր մասնաճիւղ մը, լծուած է կազմակերպական աշխատանքի: Հոն եւս Կ. Խաչի մտահոգութիւնն է հայեցի դաստիարակութեան խնդիրը, օգնելով դպրոցին որ վերջերս բացուած է Արարատ Միութեան ջանքերով:

Գալով Շրջ. Վարչութեան աշխատանքներուն, կարելի է ամփոփել հետեւեալ տեղեկութիւններով.— Վերջերս պատգամ. ժողովի կողմէ իր վրայ դրուած պարտականութիւնը հանդէպ ԺԴ. ընդհ. ժողովին լիուլի կատարած է, ղրկելով մանրամասն տեղեկագիր, հաշուեկշիռ, պատգամ. ժողովի կողմէ մշակուած օրակարգը առանձին առաջարկներով, որոնց բոլորն ալ ընդունած է մեր ընդհ. պատգամաւորական ժողովը, երեք պատգամաւորներուն մասնակցութեամբ: Տպագրած եւ բոլոր մասնաճիւղերուն ղրկած է Զ. Պատգամ. ժողովի որոշումները, յատուկ շրջաբերականով մը հրահանգելով անոնց գործադրութիւնը, ուրիշ երեք շրջաբերականներով մասնաճիւղերէն պահանջած է իրենց տեղեկագիրները, հաշուեկշիռները, մասնաւորաբար մասնաճիւղերու պատմութիւնը 25ամեակի առթիւ իր ծրագրած ալպոմին համար ինչպէս եւ նկարներ, հրահանգած է դարձեալ տօնել Մանուկներու Օրը յատուկ հանդէսներով: Ստացած է մասնաճիւղերու առաջին եռամսեայ վճարումներ:

Հրապարակ հանած է ի նպաստ թոքախտաւորներու վաճառելի դըրոշմները: Կազմակերպած է իր տարեկան վիճակախաղը: Մօտակայ 8 մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի Մանուկներու Օրը, չորս հարիւր երախաներու տրամադրելով խաղալիկ եւ նախշիրք:

Կազմած է փրոփականտի յանձնախումբ մը, Շրջ. Վարչութեան կից, դիւրացնելու համար մասնաւորաբար դրաւոր փրոփականտի եւ գործիչներ պատրաստելու աշխատանքը: Այցելած է մօտակայ մասնաճիւղերուն հետեւելու համար անոնց աշխատանքներուն: Կանոնաւոր յարաբերութիւն պահած է Կեդր. Վարչութեան հետ: Ամսական կանոնաւոր վճարումներով օգնած է Ալֆորվիլի, Փարիզի, Առնուվիլի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն:

Շրջ. Վարչութեան այս տարուան գլխաւոր աշխատանքը պիտի ըլլայ կազմակերպել աղքատիկ երախաներու համար ամառնային օդափոխութեան կայան մը, որու անհրաժեշտ ծրագիրը արդէն կազմած է:

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երգիծաթերթ

— o —

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (27 դեկտ.) կը կարդանք.—

Պէտք չկայ խօսելու երգիծաթերթ ունենալու անհրաժեշտութեան մասին: Երգիծանքը, դրական այս կարեւոր սեռը, մեր մօտ շուքի մէջ մնացած է, համարուած է վաղաժամ կամ աւելորդ, երբեմն անցանկալի բան մը, մինչդեռ ընկերվարական շինարարութեան բոլոր մարզերուն մէջ երգիծաբանութիւնը ունի իր ուրոյն դերը եւ առաքելութիւնը: Յիշենք Կոկորդիլոսը, եւ Միխ. Կոլցովի, Զոշչենկոյի, Պետրովի, Ելֆի անունները, վրացական Նեանգին (կոկորդիլոս), Ազրբէջանի Մոլլա - Նասրէտտինը, այլ ժողովուրդներու երգիծաթերթերը:

Հայաստանի խորհրդային շրջանի երգիծական մամուլի պատմութիւնը հարուստ անցեալ չունի: Երեւանի մէջ հրատարակուած եւ վաղաժամ լռած է Զուռնան, յետոյ Կարմիր Մոծակը, որոնք իրենց ժամանակին բաւական դեր խաղացին: Նոյն վախճանին արժանացաւ Թիֆլիզի Կարինը: Եւ ահա քանի մը տարիէ ի վեր չունինք երգիծաթերթ մը:

Աւելորդ է ըսել թէ ունինք ուժեր՝ պատրաստելու եւ զարգացնելու համար օրինակելի երգիծաթերթ մը: Ունինք փրոֆէսիոնէլ երգիծաբաններ (Լեռ - Կամսար, Ան. Մխիթարեան, Եղ. Խոջիկ, Փալանդուզ Մկօ, Աչափալ): Մեր գրողներուն մէկ մեծ մասը երգիծաբանի իրենց խմորով կրնայ աշխատակցիլ երգիծաթերթին (Դ. Դէմիրճեան, Արազի, Վ. Թոթովենց, Ալազան, Ստ. Զօրեան, Մկրտիչ Արմէն, Ն. Զարեան, Տիգրան Հախումեան եւ ուրիշներ): Մեր նկարիչները, Արուտչեան եղբայրներ, Յով. Շառարշ, Դանչօ, պատրաստուած ուժեր են երգիծաթերթի մը համար: Կը մընայ միայն ստանձնել նախաձեռնութիւնը:

⁂ Յետոյ նոյն թերթը կը հաղորդէ թէ գործի ձեռնարկուած է արդէն եւ Յունուարէն սկսեալ պիտի հրատարակուի Ոզնիկ անունով երգիծաթերթ մը Երեւանի մէջ:

Այս առթիւ արձանագրենք որ Մոսկուայի մէջ եւս կ'առաջարկուի ուժեղ երգիծաբանութեան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան Թանգարանը այս փետրուարին կը սկսի հրատարակել Գիտական պատկերազարդ տեղեկագիր մը, որուն մէջ լոյս պիտի տեսնեն ուսումնասիրութիւններ թանգարանին նիւթերուն մասին:

⁂ Պետական Հրատարակչականը այս տարի տպագրութեան պիտի յանձնէ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն 3րդ ժողովածուն, 26 մեներգ եւ խմբերգ:

⁂ «Խ. Հայաստան» կը գրէ թէ Երեւանի Մշակոյթի Պատմութեան Թանգարանը Պ. Տօնապետեանէն (Լոնտոն) ստացաւ, իբրեւ նուէր, 4 նոտուկ անգլիերէն թանկարժէք գիրքեր, որոնց մէջ անգլիական թատրոնի 20 հատորնոց պատմութիւնը, Շէյքսփիրի գործերուն ընտիր տպագրութիւնները, (երկրորդ առաքում մը արդէն):

⁂ «Իզվեստիա» կը գրէ թէ ֆրանսացի գրող Ժան Ռիշար Պլոք, որ վերջերս Հայաստան այցելեց, ռուսական չարժանկարի ընկերութեան համար գրի առած է Շոգեշարժ թիւ 1ը, որուն նիւթը՝ Հայաստանի կեանքն:

⁂ Հայաստանի մէջ ներկայ տարուան առաջին եռամսեային պիտի նըկարահանուին երկու ֆիլմեր, «Փախուստը», նուիրուած 1918ի Բագուի դէպքերուն. եւ «Ալագեազի վրայ»:

Յաջորդ եռամսեաներուն պիտի նըկարահանուին «Բաջ Նազարը», «Շահնամէ»ն եւ «Անյայթելի գումարտակները»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

— o —

ԱՆԻԷՌ, 22 յունուար (Յառաջ).— Անցած 1934 տարին բաւական մռայլ անցաւ շրջանիս հայ բանուորներուն համար: Նախկին անգործները դեռ աշխատութիւն չգտած, նորեր աւելցան Սիթրօէնէն: Անիէռ բնակողները դիմելով նպաստի գրասենեակը, արձանագրուեցան ու նպաստ կը ստանան: Միայն երիտասարդ մը որ սուրիական հպատակ է, մերժուեցաւ: Երիտասարդը դիմած է սուրիական հիւպատոսարանը: Իսկ Պուա Քոլոմպի քաղաքապետութիւնը միշտ կը մերժէ նպաստ վճարել, հակառակ դեկտ. 29ի ֆրանքեւհայկական երեկոյթին առթիւ եղած հաւաստիքներուն: Նոր անգործներուն դիմումն ալ կը մերժուի: Գալով անկանոն թուղթ ունեցողներուն որոնց թիւը տասնի կը հասնի, քանի մը օր առաջ լրացողները դիմած են ոստիկանական տեսչութեան օտարականներու գրասենեակը, որ առանց բան մը ըսելու մէկ մէկ ամիս երկարաձգած է: Տագնապը երթալով կը ծանրանայ անգործներուն համար: Մանաւանդ աւելի մտահոգ են կարօտ ընտանիքները, քանի որ փետր. 1էն սկսեալ պիտի փոխեն ինքնութեան թուղթերը: Մարդ գլուխ 50 ֆր. պէտք է (25 ֆրանքը Նանսէնեան դրոշմաթուղթի համար): Եթէ մէկ տունը երեք հոգի կենայ ինքնութեան թուղթ առնելիք, այդ անգործ հայ ընտանիքը ի՞նչպէս պիտի վճարէ երեք հոգիի համար 150 ֆրանքը: Երկրորդ մտահոգութիւն մը այն է որ գրոյց կը շրջի թէ բոլոր օտարականները մաղէ պիտի անցընեն եւ աշխատութեան թուղթ պիտի պահանջեն, ինքնութեան թուղթը փոխած առեն: Առանց լուրջ խնդիրներ են որ պէտք է նկատողութեան առնուին մեր վերին մարմիններու կողմէ: Պատահած է որ աշխատութեան թուղթ պահանջուի հայ անգործներէն: Գալով Նանսէնեան դրոշմաթուղթին, անհիմն է այն լուրը թէ ջնջուած է: Հայ երիտասարդ մը դեռ ութ օր առաջ վճարեց 25 ֆր.ը: Զրի կը տրուի միայն այն պարագային, երբ վկայական մը ներկայացնեն Նանսէնեան գրասենեակէն:

⁂ Էնկիւրիցի հայ կաթոլիկ Փիլոս Մալճան, 46 տարեկան, Փարիզ գացած ատեն յանկարծամահ կ'ըլլայ հանրակառքին մէջ: Ետ քննութեան մարմինը կը յանձնուի ընտանիքին: Հանգուցեալը քսան աշխատած է Իգմիր Գասպար ֆրանս. երկաթուղիի ընկերութեան մէջ: Լաւ ֆրանսերէն գիտէր: Կը թողու այրի մը եւ երեք անչափահաս զաւակներ:

Յակոբ Ադամեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 յունուար).

— «Եթէ ընդունինք որ քաղաքական տարակարծութիւնները առաջ կուգան մեր հայրենիքի իշխանութեան շուրջ ստեղծուած տարբեր տեսակէտներէ, միւս կողմէ, անհերքելի ճշմարտութիւն մըն է որ յունահայ գաղութին մէջ պառակտումը շատ աւելի խորացած է, շնորհիւ ապիկար եւ ազգասպան իշխանութեան մը:

Սկիզբի օրէն, մեր գաղութը ապաստանարան եղած է արկածախնդիրներու, գողերու եւ աւազակներու: Եպիսկոպոսը տարիներէ ի վեր հովանաւորած է այդ տարրը, որուն աջակցութեան միշտ պէտք ունի, գործադրելու համար իր վտանգաւոր քաղաքականութիւնը եւ նիւթական կողոպուտները: Քաղաքացիական կրթութեան տէր պարկեշտ ազգայիններ միշտ վէճ ունեցած են եպիսկոպոսին հետ եւ անկէ հեռու փախած են: Զզուանքով տեսած են անոր չարաշահութիւնները եւ քաջալերանքը խոռվարար տարրերուն:

Գաղութին անկազմակերպ վիճակը թոյլ տուած է եպիսկոպոսին ճարելու իրեն նոր գործակիցներ՝ կեդրոնին մէջ, մարդիկ՝ որոնք իրենց անձնական կեանքին մէջ պէտք ունէին Առաջնորդարանի կնիքին կամ կեդրոնական վարչութեան անդամի տիտղոսը շահագործելու դատարաններու առջեւ, անհատական դատերէ ածան ազատելու համար:

Ծանօթ քիքը, անշուշտ պիտի աւելնէր իրեն ընկերակիցներ եւ կոյր գործիքներ կայաններու մէջ: Պատկերը չափէն աւելի զզուելի է այս վայրերուն մէջ, ուր կարելի է շատ բան քօղարկել ու յանցաւորը զոհի տեղ ներկայացնել, իսկ անմեղները՝ իբր ոճրագործ ցոյց տալ: Այս ձեւի դատադրութիւններու համար, ունին ե՛ւ ենթամտութիւն, ե՛ւ դրամ ե՛ւ կրօնական զգեստ, խաբելու համար իշխանութիւնները:

Ժողովուրդի բոլոր դասակարգերը պէտք է թօթափեն անտարբերութիւնը եւ հիմնական դարման մը գտնեն, ապահովելու անդորրութիւնը եւ դադրեցնելու շահագործումը:

Ծիքսի նոր ոճիրին մէջ, նուազ հետաքրքրական է մանրամասնութիւնը: Արձակուած գնդակները բաւարար են մեզի արթնցնելու եւ անդրադառնալու որ գաղութին հանրային կեանքը խաթարուած է, կիրքերը սարսափելիօրէն լարուած են եւ վիրաւորիչ խօսքերուն անմիջապէս կը յաջորդեն դաշոյնը եւ ատրճանակը:

Մենք խստօրէն կը դատապարտենք նման ծայրայեղութիւնները, եթէ նոյն իսկ անոնց մէջ դեր ունեցած ըլլան մեզի գաղափարակիցներ (Ծիքսի կռուին մասնակցողներէն եւ վիրաւորեալներէն ոչ մէկը Դաշնակցական չէ): Բայց այս տխուր կացութեան բարելաւումը չպահովուիր քննադատութիւնով եւ պախարակումով»:

ՄԱՀ ՄԻՆԱՍ ԾԱԼԵԱՆԻ

Եգիպտոսի մէջ վերջերս մեռած է ծանօթ ուսուցիչ Մինաս Ծալեան: Հանգուցեալը վաստակաւոր մշակ մըն էր եւ ծանօթ ու յարգուած դէմք մը կրթական ու ընդհանրապէս ազգային շրջանակներու մէջ: Ծնած էր Պարտիզակ եւ ուսուցչական ու տեսչական պաշտօններ վարած է Պոլսոյ Պարտիզակի եւ Եգիպտոսի մէջ: Կը մեռնի 75 տարեկանին, բեղուն գործունէութեան յիշատակ մը ձգելով:

МԱՐԶԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը տասը տարիէ ի վեր կը գործէ Մարսէյլի մէջ: Ունի սկաուտական եւ մանաւանդ ֆութպոլի քանի մը խումբեր, որոնք շատ մը կարեւոր մրցումներ ունեցած են, մասնակցելով Փրովանսի բաժակի եւ իրենց դասակարգի ախոյենական մրցումներուն: Նոյն իսկ յաջողեցան 1932—33 եղանակի ախոյենական «ֆինալիստ»ներ ըլլալու, վերածուելով առաջին կարգի: Դժբախտաբար երկար չտեւեց: Վէճ մը ծագեցաւ խաղացողներու միջեւ, եւ սկսան ամէնքը իր եղանակին խաղալ, մինչեւ որ կորսնցուցին իրենց դասակարգը: Հիմակ ալ նոյն հիւանդութիւնը կայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամներուն մէջ. եթէ վարչութիւնը այս ախտին ճարը չնայի, տարակոյս չկայ թէ այս տարի ալ պիտի կորսնցնեն:

Ո՞ւր է քանի մը տարի առաջուան Հ.Մ.Ը.Մ.ի փայլուն վիճակը: Առաջին խումբերէն մինչեւ «Ժիւնիօր մինիմ»ները յաղթանակներով կը վերադառնային: Քանի քանի անդամներ «Ժիւնիօր» (14—16 տարեկան) խումբերը Փրովանսի ախոյենական ֆինալիստները եղած էին, յաղթելով 20է աւելի խումբերու, շատ անդամներ ալ Սէլէքսիոնէր կ'ըլլային, Փրովանսի շրջանի խումբերուն: Օլէմփիք տը Մարսէյլի փրոֆէսիոնէլ խումբի վարիչներն անգամ աչքերը յառած էին Հ.Մ.Ը.Մ.ի ֆութպոլիստներուն վրայ: Ի՞նչպէս մեկնեցին խումբին կարող ուժերէն Հ. Աթթարեանը եւ բերդապահ Արմենակ Երեւանեանը եւն.:

Վարչութեան անդամները փոխանակ հեռաւոր քաղաքներէ ֆութպոլիստներ ճարելու, դասախօսներ գտնելով գոնէ շաբաթը անգամ մը տղաքը մարզէին բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս: Այսպէս տուժողը նոր սերունդը կ'ըլլայ:

Յ. Պապախկիտեան

«աւազ ուրքար» երեսով մը: Մարդը, յիսուննոց մը, եղմտական նախարարութեան պաշտօնատունը գնաց առտուն կանուխ եւ ա – ռաջնորդուեցաւ վճարման գրասենեակը: Հոն կեցաւ գլխարկը գլուխը եւ բոլորովին մռայլ: Կարծես հարկատու մըն էր որ բողո – քելու կ'երթար, տուրքի ծանրութեան դէմ: «Նստեցէք», ըսին: Մարդը հազիւ բարեհաճեցաւ գլխարկը հանել եւ քրթմնջել.

— « Լրագիրներուն մէջ կարդացի թէ 2,500,000 միլիոն փր. շահած եմ»:

— Հիմա պիտի ստանաք, պատասխանեց պաշտօնեան եւ բե – րաւ յանձնեց հազարնոցներու տրցակները:

Մարդը անայլայլ գրպաններուն մէջ տեղաւորեց 2,500,000 փրանքը եւ անհետացաւ: Միեւնոյն ատեն կը սպառնար ոստիկա – նին յանձնել որ եւ է թղթակից կամ լուսանկարիչ որ իրեն կը մօ – տենար, բան մը հարցնելու կամ պատկերը քաշելու համար...

⁂ Տասներեք բանուորներ մէկ միլիոն շահեցան, հերքելով այս թուանշանին վերագրուած չարաշուք հանգամանքը: Ռիվոլի փո – ղոցին մէկ ծխավաճառը, Լը Կռան Քափոռալ, ուխտատեղի դար – ձաւ այս վիճակահանութեան առթիւ: Իր ծախած տոմսերէն 30ը շահեր էին, մէկը՝ մէկ միլիոն, մէկը՝ 25,000, չորսը՝ 10,000, իսկ 24 հատ ալ՝ հարիւրական:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ խճողման դէմ բողոքելով, «Մաթէն» կ'առաջարկէ խորհրդային Ռուսաստան ղրկել զանոնք: «Ինչո՞ւ չեն երթար. հեռաւորութի՞ւնն է որ կը կեցնէ: Կարելի է շոգենաւային կարաւաններ կազմել, որովհետեւ, որքան գիտենք, ծովերը ազատ են: Իսկ փոխադրութեան ծախքերը աւելի աժան քան հիւրընկալութեան ծախքերը: Եւ փախստականները երջանիկ պիտի ըլլան ... Կը թելադրենք Ազգերու Դաշնակցութեան, օգ – տուիլ Պ. Լիթվինովի բարի տրամադրութիւններէն եւ համաձայ – նութիւն մը գոյացնել Եւրոպայի միւս երկիրներէն վտարուած հա – մայնավարներու ընդունելութեան համար»:

ՕՏԱՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ արգիլուած են Ֆրանսայի մէջ, համաձայն 1836 մայիս 21ի օրէնքին: Ներքին նախարարու – թիւնը անգամ մը եւս յիշեցնելով այս պարագան, կ'ազդարարէ թէ անոնք որ կ'աշխատին օտար վիճակահանութեան տոմսեր տե – ղաւորել, ծանուցանել եւ ուրիշ ձեւերով քաջալերել, տուգանքի կամ բանտարկութեան պիտի դատապարտուին, 15 օրէն մինչեւ երեք ամիս: Թոմպօլաներու եւ պարգեւաւոր հանգանակութեանց համար պէտք է նախարարական կամ նահանգապետական արտօ – նութիւն ստանալ:

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ ամէնէն մեծին, Քալիմնոսի մէջ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ իտալական իշխանութեան կողմէ, իբրեւ հետեւանք բնակիչներու ըմբոստութեան: Արգիլ – ուած է մեկնիլ կղզիէն: Բոլոր նորեկները կը խուզարկուին: Ամե – նէ մը ի վեր վէճ մը կը տիրէ իտալական ոստիկանութեան եւ յոյն բնակիչներուն միջեւ: Այս վերջինները իրենց մայր հայրենիք կը ճանչնան Յունաստանը: Քաղաքապետը հրաժարած է: Իտալական մարտանաւեր խարիսխ նետած են կղզիին առջեւ:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը 28 Յունուար, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուր Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ժողովէն վերջ տեղի կ'ունենայ դասախօսութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Ընթերցարանի սրահին մէջ: Կ. Վարչութենէն կը խնդրուի իր ներկայացուցիչը ղրկել:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Սէն Փիէրի Վըէժ խումբի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, իր գրադարանին մէջ: Կ. Վարչութենէն կը խնդրուի իր ներկայացուցիչը ղրկել:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

8 ՐԻՒ ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆի սրահին մէջ

Métro: Champs Elysées-Clemenceau

Գեղարուեստական բաժինը ամբողջապէս մանուկներու կողմէ: Երգ, նուագ, արտասանութիւն, պար, թատերական ներկայացում եւ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ մանուկներու յատուկ:

Երախաներուն անխտիր կը բաժնուի խաղալիքներ եւ նախընթրիք:

Մուտքը՝ ձրի փոքրերուն, մեծերուն 2 ֆրանք:

Մանուկներու տօնն է. մի՛ զրկէք ձեր երախաները իրենց մեծ հաճոյքէն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

նախաձեռնութեամբ՝ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 7.30ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ 6, Րիւ Սիզըրոն (Փլաս Շավանելի մօտ):

Կը ներկայացուի Շիրվանզադէի ՆԱՄՈՒՍը

ղեկավարութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերու:

Տոմսերու գիներ 4 եւ 3 ֆրանք:

վարագոյրը կը բացուի ժամը ճիշդ 7.45ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61, rue Mr. le Prince: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն:

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը վաղըշաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին սովորական հաւաքատեղին, *253* Րիւ Ժան Ժաք Րուսօ Կարեւոր օրակարգ:

Փարիզի Սեբաստիոյ Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Ֆլօրիա ճաշարանը, 11, rue Mr. le Prince, *մէթրօ Օտէօն: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ կարեւոր ընթացիկ հարցեր: Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի: Միութեանս հասցէն.—*

Պետրոս Կէմճեան 93, rue Alexis Pernon, Montreuil s/Bois, Seine:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պար Բրօվեսանի սրահին մէջ, կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Լեգէոնական ընկերները սահմանադրաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պար տը լա Փասթ, 2, Րիւ Գօլպէր: Ջեկոյց Պ. Տիրան Թէքէեանի եւ կարեւոր օրակարգ: Ոչ-անդամները կը հրաւիրուին արձանագրուիլ:

Ուշադրութիւն հաւաքատեղին փոխուած է:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

1.— *Հայ կին մը տնական աշխատանքներու եւ կերակուր եփելու համար:*

2.— *Հայ կին մը տնական աշխատանքներու կամ ճաշարանի մէջ աշխատելու համար: Վարժ է հողային աշխատանքներու: կրնայ մեկնիլ որ եւ է գիւղ: Դիմել՝ ՊԱՐՈՆԵԱՆի,* 6, Rue Blanqui, Paris (13):

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գիտութեանց Համալսարանի (Faculté des Sciences) մեծ ամփիթատրոնին մէջ: Մուտք Allées Léon Gambetta, Թիւ 50:

Նիւթ՝ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԱՄԱՐ *ՄՇԱԿՈՒԹԱՊԷՍ* ՊԱՏՐԱ՞ՍՏ ԷԻՆՔ ԹԷ ՈՉ:

Կը խօսին.— Թէր՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՒՇ ՓՕԼԱՏԵԱՆ: *Դէմ՝* Պ. ՎԱՀԱՆ ԴՈՒԹՈՒՄՃԵԱՆ: *Դասախօսութիւնը կը սկսի ճիշդ որոշուած ժամուն: Ժողովուրդը կրնայ մասնակցիլ վիճաբանութեան:* Մուտքը՝ ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Jean Goujonի սրահներուն մէջ **8, Rue Jean Goujon, Paris (8)**

Թանկոյի եւ ճազի զոյգ խումբեր, ղեկավարութեամբ ծանօթ M. SL OUTZKYի (Caveau Caucasien): Ձոխ պիւֆէ: Գիները բոլորին մատչելի:

Առատ գօթիյոն: Անակնկալներ: Պարեր եւլն.: Կը մասնակցին յայտնի արուեստագէտներ:

Մուտք՝ այրերու 12.50 *ֆրանք, կիներու՝* 10 *ֆրանք:*

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները:

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Պ. Մ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, 12, rue de Pot de Fer, Paris (5). Սափրիչ Marius. 20, rue Denoyez Պէլվիլ:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(7)**

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես այդ նպատակով բերեցի նրան, աւելացրեց Ասլանը:

Այդ ի՞նչ ընկերութիւն էր, ի՞նչով կարող էի ես ընկեր դառնալ նրանց հետ,— այդ մասին ոչինչ չխօսեցին: Բայց ես գիտէի, թէ այդ մոլաշրջիկները ովքեր են, կամ ինչ տեսակ տղերք են: Նրանք դեռ տէր Թօդիկի դպրոցում եղած ժամանակ, յայտնի էին իրանց ճարպիկութիւններով եւ զանազան արկածներով: Նրանց մասին մարդիկ լաւ չէին խօսում, որովհետեւ նրանք փոքրիկ սրիկաներ էին:

Ես խոստացայ նրանց մօտ մնալ, մինչեւ տեսնէինք թէ վարպետիս գործը ինչով կը վերջանայ: Իմ նոր ընկերներս ուրախացան:

Ամառ էր: Բաց երկնքի տակ ամէն տեղ կարելի էր օթեւանել: Ախ, որքան լայն եւ ընդարձակ է Աստուծոյ աշխարհը, որքան ախորժելի է, երբ նրա մէջ ազատ ես եւ չար մարդիկ չեն նեղացնում քեզ:

Երբ հանգստացայ, երբ բոլորովին ուշքի եկայ, այն ժամանակ միայն հասկացայ, որ մերգիւղացիք շատ հեռու չեմ գտնւում: Մեր գիւղը շրջապատուած էր լայնատարած այգիներով եւ ձեռնատունկ անտառներով: Այդ անտառներից մէկի միջումն էինք գտնւում: Լուսնկայ գիշեր էր: Բայց ծառերի խտութեան մէջ չէր թափանցում լուսնի արծաթափայլ լոյսը: Իմ նոր ընկերները ծառերի ճիւղերից հիւսել էին այդ անտառում մի փոքրիկ տաղաւար. նրա մէջ նստած էինք: Նրանք ինձ հաց տուին, խմացրին, աշխատում էին ամէն կերպով մխիթարել ինձ: Գիշերը քնեցի ես խիստ անուշ քնով:

Անցան մի քանի օրեր: Ես գտնւում էի բոլորովին ապահով դրութեան մէջ եւ ամենեւին երկիւղ չունէի, թէ անտառների այն մոռացուած խլութեան մէջ, փէրրաշները կարող էին գտնել ինձ: Բայց ինձ անհանգստացնում էր վարպետիս վիճակը. ես մտածում էի իմ մօր, իմ քոյրերի մասին: Ինձ յայտնի էին պարսից դատաւորների անիրաւութիւնները, ես գիտէի, երբ որ եւ իցէ յանցաւոր փախչում է, ձեռք չէ ընկնում, այն ժամանակ նրա փոխարէն կալանաւորում են նրա մերձաւորին, սկսում են չարչարել, մինչեւ յանցաւորը յայտնուի: Բայց ի՞նչով էի յանցաւոր ես, ի՞նչ էի արել, կամ ի՞նչ մեղք ունէր վարպետս.— ինձ ոչինչ յայտնի չէր:

Ընկերներս հանգստացնում էին ինձ, խոստանում էին թէ ճիշդ տեղեկութիւններ կը բերեն թէ՝ վարպետիս եւ թէ մեր ընտանիքի դրութեան մասին, բայց դեռ որոշ ոչինչ չէին ասում:

Օրըստօրէ ընկերներիս հետ աւելի մտերմանում էի եւ աւելի ընտելանում էի նրանց սովորութիւններին: Այդ ուրախ, մշտազուարթ պատանիները այժմ այն չէին, որպէս ես ճանաչում էի նրանց. երբ դեռ տէր Թօդիկի դպրոցում սովորում էին: Այժմ բոլորովին փոխուել էին: Այդ դպրոցի աշակերտներից շատերի հետ ես ծանօթ էի, որովհետեւ դպրոցը գտնւում էր մեր արհեստանոցի մօտ: Երբեմն ես գնում էի այնտեղ, որ տեսնեմ թէ, ինչպէս են սովորում աշակերտները: Ես նրանց ուսման մասին դատել չէի կարող, բայց զարմանում էի, տեսնելով, որ համարեա բոլորը ապուշ, բթամտացած տղերք էին, կարծես նրանց մէջ շունչ եւ հոգի չկար: Վարժապետի մշտական երկիւղը չինել էր այդ ողորմելիներին կենդանի դիակներ: Ես չէի տեսնում նրանց մօտ զուարթ երեսներ, ինձ երեւում էր թէ արտասուքը միշտ հոսում էր նրանց աչքերից: Երկիւղը մի զոյգ ընկերը մատնէր իրան, չինել էր բոլորին կասկածոտ եւ կեղծաւոր: Ծեծի եւ ճիպոտների ուժով աշակերտների գլուխներում միտք տարածելը, չինել է նրանցից մի տեսակ կապիկներ, որոնք չեն կարող որոշել իրանց խաղի ձեւերը, մինչեւ խաղցնողը չէ շարժում ձեռքի գաւազանը:

Բայց Կարօն, Ասլանը, Սագօն, թէեւ նոյն դպրոցի աշակերտներն էին, բայց այժմ իրանց աշակերտակիցների նման չէին: Դրանք կենդանի տղերք էին, համարձակ, միշտ ուրախ, միշտ անհոգ: Անհոգ էին ինչպէս երկնքի թռչունները եւ ապրում էին ճիշդ նրանց նման: Դրանց մէջ կար սէր, անձնանուիրութիւն դէպի ընկերը եւ չափից դուրս անկեղծութիւն: Ես շատ շուտ ճանաչեցի նրանց, որովհետեւ այսպիսի մարդերին ճանաչելը հեշտ է եւ շուտ էլ կապուեցայ նրանց հետ:

Մենք այժմ չորս հոգի էինք. մեզանից ամէն մէկը մի շնորհք ունէր. ես լաւ ձայն ունէի, երգում էի. Ասլանը գիտէր ածել ջութակի վրայ. Սագօն ածում էր ջութակի վրայ, իսկ Կարօն լաւ ածել գիտէր դայիրա, գիշերները կազմում էինք մի ամբողջ երաժշտական խումբ: Մեր սեղանը լի էր լինում ամենատեսակ ուտելիքներով, գինին խօ այնքան էր, որքան կ'ուզես՝ խմէ: Ես առաջին անգամ այնտեղ սովորեցայ խմելը: Պատահում էր, մեզ սեղանակից էին լինում սիրելի հիւրեր: Ամառը գիւղացիների մեծ մասը մեր կողմերում անց են կացնում այգիներում, բոստաններում, մշակութեան դաշտերում, եւ գիշերներն այնտեղ են պառկում: Շատ անգամ մեր նուագարանների ձայնը դուրս էր կոչում գիւղացի աղջիկներին այգիների խորքից. նրանք գաղտնի գալիս էին մեզ մօտ, քաղցր էր նրանց անցկացնել ամառնային գեղեցիկ գիշերները մանկահասակ սրիկաների հետ...:

Այդ զուարճութիւնները այն աստիճան գրաւել էին ինձ, որ ես մոռացայ վարպետիս: Ընկերներս թէեւ խոստացել էին նրա գործերի մասին ինձ տեղեկութիւն տալ, բայց, որպէս հաւատացնում էին, դեռ իրանք եւս ընդհատ տեղեկութիւններ չունէին. մի այն ասում էին որ երկիւղը դեռ չէ անցել:

Ասեցի, մենք ապրում էինք երկնքի թռչունների պէս. թռչունները չեն վարում, չեն ցանում, նրանք վայելում են ուրիշի մշակութեան բերքը: Այսպէս էլ անում էինք մենք: Գիշերային խաւարի մէջ սատանան այնպէս համարձակ չէր կարող լինել, որպէս մենք: Բոլոր այգիների լաւ լաւ պտուղները մեզ էին պատկանում: Շատ անգամ թագուն մտնում էինք գիւղերը: Ամառուայ տօթերի պատճառով տանեցիք քնած էին լինում կտուրների վրայ, բակերը եւ սենեակները թողնելով բոլորովին անմարդաբնակ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ SAMEDI 26 Janvier 1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2713

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Դեռ պատասխան չունինք Բարեգործականի գանձապահէն, իբրեւ լուսաբանութիւն մեր հրապարակային հարցումին:

Ոչինչ. չարունակենք մեր խորհրդածութիւնները, Յունուար 21ի զեկոյցին առթիւ:

Զեկոյցը խմբագրուած է իբրեւ պատասխան հետեւեալ մեղադրանքին.

— «Պարբերաբար քանի մը թերթերու մէջ կը յեղյեղուի թէ՝ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը «կարեւոր» եւ նոյն իսկ «ահագին» գումարներ կը տրամադրէ կուսակցութեան մը»:

Նախադասութիւն մը եւս, ուղղուած հաշուեքննիչին.

— «Այս հարցումը ձեզի կ'ուղղեմ իբրեւ Կեդր. Վարչութեան գանձապահ, միանգամ ընդ միշտ փաստացիօրէն հերքելու այն յանկերգուած զրպարտութիւնը թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը կուսակցութեան մը կ'օգնէ կարեւոր գումարներով, ենթադրութիւն մը որ յառաջ կուգայ միայն այն իրողութենէն թէ՝ այդ կուսակցութիւնը Միութեան հիմնարկութենէն ի վեր անոր գործունէութիւնը գնահատած է եւ իր շարքերուն մէջէն շատեր անդամակցած եւ ծառայած են Միութեան անշահախնդրօրէն»:

Նախ՝ լուսաբանութիւն մը,— պէտք է ճշդել թէ ո՞ր թերթերը գործածած են «կարեւոր» եւ «ահագին» գումարներ բացատրութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի հարցին էութեան, թոյլ տուէք որ քիչ մը հեռուէն սկսինք:

Բարեգործականի ամբողջ դժբախտութիւնն այն է որ, իր գլխաւոր վարիչները կա՛մ հայերէն չեն գիտեր, կամ գիտեն բայց թերթ չեն կարդար, եւ կամ կը կարդան բայց իրենց ուզած եղանակով կամ տրուած մեկնութեան համաձայն կը հասկնան:

Այսպէս, Պօղոս Նուպար հայերէն չէր գիտեր, եւ իր հաւատարիմներուն թարգմանութեան համաձայն կը հետեւէր գործերու ընթացքին: Իր տղաքը իրեն չափ ալ ծանօթ չեն հայկական կեանքին, եւ վարիչ – պատուիրակն է որ «կը լուսաբանէ»: Իսկ միւսները՝ իրենց գիտցածով եւ լսածով կը գոհանան: Ինչո՞ւ աւելի յոգնին:

Անոնք ջերմապէս կը հաւատան «անշահախնդրօրէն» վճարուած մունետիկներու խօսքին ու գործին, բայց յաւէտ վերապահութիւն մը կը ցուցնեն, երբ ուրիշներ կը խօսին առանց որ եւ է ակնկալութեան:

Մնաց որ, բուն Կեդր. Վարչութենէն քանի՞ հոգի սրտանց կամ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ կապուած են գործի:

Եթէ մեր տեղեկութիւնները սխալ չեն, ներկայիս Բարեգործականի ամբողջ ղեկավարութիւնը ամփոփուած է երկու գլուխներու կամ ձեռքերու մէջ,— Պ. Պ. Պօղոս Խամէրեան եւ Վահան Մալէզեան:

Միւսները տօնական շուքեր են, պարբերաբար լրացնելու համար «Ատեան»ի մը, որ շատ հարեւանցի գաղափար ունի հայկական իրականութեան մասին: Ընդհանրապէս այնքան որքան «Հայասէր» թերթերու ընթերցող մը:

Գլուխն այսպէս ըլլալէ յետոյ, տարբեր չէին կրնար ըլլալ թեւերն ու ոտքերը:

Անոնք մեծամասնօրէն կը պատկանին Պ. Կիւմիւշկէրտանի ակնարկած հոսանքին,— «կուսակցութիւն մը որ Միութեան հիմնարկութենէն ի վեր անոր գործունէութիւնը գնահատած է եւ իր շարքերուն մէջէն շատեր անդամակցած եւ ծառայած են Միութեան անշահախնդրօրէն»:

Վերջին տարիներու ընթացքին, այդ շքախումբին վրայ աւելցած է նոր հաւաքածոյ մը,— զանազան կուսակցութիւններէ եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութենէն վտարուած «ազգասէր»ներ, գինիէն քացախ դարձած մոլեռանդներ, ինչպէս բոլոր հաւատուրացներն ու դասալիքները:

Այս կախարդական շրջանակին մէջ է որ կը գործէ «անխտրական» Բարեգործականը, նոյնքան կախարդական մարտակոչով մը,
— Դաշնակցութիւնը թշնամի է մեզի:

Դաշնակցութիւնը բազմաթիւ առիթներով ապացուցած է իր բարեկամութիւնը թէ «թշնամութիւնը»: Հատորներ կարելի է կազմել, անոր դրական կամ բացասական քննադատութիւններէն:

Խնդիրը այն է որ, Բարեգործականի ջոջերը սովորութիւն չունին պրպտելու, քննելու, վերլուծելու թէ ինչ կ'ըսեն «թշնամի»ները:

Ան մէկ դաւանանք ունի,— Դաշնակցութիւնը թշնամի է: Ճիշդ ինչպէս որ Թուրք ղեկավարները սուտ – խենդ կը ձեւանային, «միլլի» հռչակելով հայ ժողովուրդը:

Եթէ անոնք, պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ, հետեւած ըլլային մղուած պայքարին, որուն մէջ մինակ չեն Դաշնակցականները, այնքան անհնչելի դարձած չէր ըլլար մթնոլորտը:

Ընդունելով հանդերձ որ երբեմն շատ բուռն համեմատութիւններ կ'առնէ այդ պայքարը,— անդին կը մնայ առողջ, փաստացի, անշահախնդիր քննադատութեան ահագին պաշար մը, որմէ երբեք չեն ուզած կամ չեն գիտցած օգտուիլ Բարեգործականի մեծ ու փոքր վարիչները:

Անոնք յամառօրէն եւ գլխիվայր անձնատուր ըլլալով կուսակցութեան մը «անշահախնդրօրէն» ծառայող մունետիկներուն, անոնց առջեւ լայնօրէն բացած են Բարեգործականի բարոյական եւ նիւթական հարստութեանց մեղրի կարասը:

Այս պարագան հաստատելու համար, չի բաւեր վկայութեան կանչել հաշուեքննիչը: Թուանշանները իրենց գիտական արժէքէն զատ, ունին ուրիշ իմաստ մըն ալ, որ կը պարզուի խղճի քննութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

=o·o=

12 ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԿԸ ՊԱՏԺՈՒԻՆ

Մոսկուայի Գերագոյն ատեանին զինուորական դատարանը յունուար 23ին քննեց ներքին գործավարութեան Լէնինկրատի վարչութեան (Չեկա) նախորդ՝ վերատեսչին, Մէտվէտի եւ ընկերներուն խնդիրը: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ դատական հարցաքննութիւնը եւ ամբաստանեալներուն վկայութիւնները հաստատած են որ Մէտվէտ եւ իր օգնականները՝ Զափորոյէց եւ Ֆոմին, ինչպէս եւ միւս ութ պաշտօնեաները եւ մասնաւորապէս Պալցէվիչ որ իր պաշտօնին բերումով անմիջական կապ ունէր ահաբեկչական գործերու հետ, իմացեր էին Կիրովի դէմ սարքուած ահաբեկումը: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, անոնք ոչ միայն ուշադրութիւն չեն ընծայած, այլ եւ յանցապարտ են քրէական զանցառութեամբ՝ պետութեան ապահովութեան հիմնական պահանջներուն հանդէպ, քանի որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չեն առած: Մէտվէտ, Զափորոյէց եւ ներքին գործավարութեան Լէնինկրատի վարչութեան պաշտօնատարներէն Կորին եւ Լունտին միջոցներ ձեռք չեն առած, ժամանակին խափանելու համար Զինովիեւի հակայեղափոխական ահաբեկչական խմբակին, ի մէջ այլոց Կիրովի սպանիչին՝ չարագործ Նիկոլայեւի գործունէութիւնը, թէեւ ամէն հնարաւորութիւն ունէին: Այս բոլոր ամբաստանեալները ամբողջովին խոստովանած են իրենց դէմ եղած մեղադրանքները: Ատեանը Մէտվէտն ու Զափորոյէցը դատապարտեց երեքական տարի արգելափակման, Պալցէվիչը՝ տասը տարուան, իսկ միւսները՝ 2–3ական տարուան:

⁂ Մոսկուայի գործարանը, որ «Փարիզի Կոմունա» կը կոչուի, նամակ մը ուղղած է Փարիզի բանուորներուն, իբրեւ պատասխան ընկերվ. արհեստակցական միութեանց, որոնք բողոքած էին վերջին գնդակահարութեանց դէմ: Խորհրդային թերթերը կ'ըսեն թէ նամակը ստորագրուած է տասը հազար բանուորներու, մասնագէտներու եւ պաշտօնեաներու կողմէ: «Մենք որ հպարտութեամբ կը կրենք Փարիզի Կոմունայի փառաւոր անունը, պարտականութիւն սեպեցինք ձեզի դիմել, Փարիզի ընչազուրկներ, մեր գերագոյն զայրոյթը յայտնելու համար Փարիզի արհեստակցական դիւանակալներուն բանաձեւին դէմ»: Նամակը թուելով Փարիզի ընկերվարականներուն «դաւաճանութիւնները», կը բացատրէ թէ անոնք անցեալին մէջ իրենց աջակցութիւնն ընծայած են Տէնիքինի, Կոլչաքի եւ Վրանկէլի, փորձած են խեղդել խորհրդային վարչաձեւը եւ այժմ կը սողան Հիթլէրի ոտքերուն առջեւ: Նամակը ջերմ կոչ մը կ'ուղղէ միացեալ ճակատի, արհեստակցական միութեանց ղեկավարներու գլխուն վրայ, ղեկավարներ որոնք «քաղքենի դասուն ծառաներն են»:

Թուրքիա ապապրանք մը յանձնեց Գերմանիոյ

Թրքական կառավարութիւնը Քրուփի տան մէկ ճիւղին յանձնեց շատ կարեւոր ապապրանք մը, երկաթուղիներու ելեկտրականացման յատուկ նիւթերու համար: Ապապրանքին գումարը կը հասնի 11 միլիոն թրքական ոսկիի:

Ճափոն հազար քառ. մղոն հող գրաւեց Մանչուրիոյ մէջ

=o–o=

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՆԳ ԱՌԱԾ ԵՆ ԱՌ ԱՅԺՄ

Ճափոնական բանակը յունուար 24ին ռմբակոծեց չինական Մեծ Պարիսպին դուռները, ճամբայ բանալու համար իր արշաւանքին: Օդանաւերը տասը ռումբեր նետեցին Թուշիքու քաղաքին վրայ, յետոյ յայտարարութիւն մը ցրուեցին, ազդարարելով թէ քաղաքը թնդանօթի պիտի բռնուի, եթէ Չինացիները շարունակեն դիմադրել ճափոնական բանակին: Ուրիշ ռումբ մը նետուեցաւ Քուլան քաղաքին վրայ, որ կը գտնուի Չահարի մէջ, Մեծ Պարիսպէն 25 մղոն դէպի հիւսիս: Ճափոնցիները օգնական զօրք ստացած ըլլալով, կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն նոր յարձակողականի մը համար: Միւս կողմէ, կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան Մանչուրիոյ միջեւ, ներքին Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ, խորհրդային հողին մօտ: Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշտօնական զեկոյցներ հրատարակել, հաստատելու համար թէ նպատակ չունին Մեծ Պարիսպը անցնելու, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արդէն հազար քառ. մղոն տարածութեամբ հող գրաւած եւ միացուցած են Մանչուրիոյ: Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը հերքեց այս լուրը, բայց ուրիշ աղբիւրներ կը պնդեն, դիտել տալով թէ Ճափոն այս հերքումները կը հրատարակէ անոր համար որ իր գրաւած հողերը ոչ թէ Մոնկոլիոյ, այլ Մանչուրիոյ մաս կը նկատէ:

Ճափոնական բանակը չափազանց կը նեղուի ցուրտէն: Գործողութիւնները կանգ առած են առ այժմ, բանակցութիւններ վարելու համար: Եթէ այդ բանակցութիւնները ձախողին, յառաջխաղացումը պիտի շարունակուի:

Արեւելեան գործերու մասնագէտները կ'ըսեն թէ Ճափոն ներքին Մոնկոլիոյ հանդէպ ալ նոյն այն քաղաքականութիւնը կը վարէ ինչ որ բրաւ Մանչուրիոյ հանդէպ: Առաւ մը ժողովի պիտի հրաւիրէ Մոնկոլ իշխանները որոնք անկախութիւն պիտի պահանջեն, վեհապետ մը նշանակելով, ինչպէս բրին Մանչու իշխաններ: Այդ վեհապետը կանխաւ ընտրուած պիտի ըլլայ Ճափոնի կողմէ, որ այդ վայրկեանին պիտի ճանչնայ Մոնկոլիոյ անկախութիւնը, ինչպէս ճանչցաւ Մանչուրիոյ անկախութիւնը: Եթէ Չինաստան համակերպի, զինուորական գործողութիւնները պիտի դադրին, իսկ եթէ ընդդիմանայ, Ճափոն ամէն բան նախատեսած է,— Հիւսիսային Չինաստանը պիտի կցէ Մանչուրիոյ, պիտի իրականացնէ նոր կայսրութեան ծրագիրը, հետզհետէ տարածուելով մինչեւ ռուսական նոր սահմանը: Ճափոն չի ծածկեր իր դիտումները: «Մեծագոյն Ասիոյ ընկերութիւնը», որ հիմնուած է Թոքիոյի մէջ, տօնելու համար Մանչուրիոյ պետութեան ստեղծումը, իր 1934ի տեղեկագրով կ'ըսէ.— «Մանչու պետութեան ստեղծումը սկզբնաւորութիւնն է յեղափոխական փոփոխութեան մը՝ աշխարհի պատմութեան մէջ. քանի որ Ճափոնի կ'իյնայ ասիական միութեան վարիչը, վարպետը եւ առաջնորդը հանդիսանալ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼՆԵՐԸ

=o=

«*Յառաջ*»ի խմբագրութիւնը դասախօսութեան ազդ մը ստացաւ երէկ, «հրատարակութեան խնդրանքով»:

Պիտի կարդաք չորրորդ էջ, այսօր իսկ:

Ինչպէս կ'իմանամ յարակից յայտագրէն, նոր միութիւն մը կազմուած է Փարիզի մէջ,— «Հայաստանի գրականութեան եւ Արուեստի բարեկամներ»:

Հիմնական նպատակը՝ «ճանչնալ ու ճանչցնել գաղութահայ զանգուածներուն՝ Խ. Հայաստանի գրական ու գեղարուեստական գործունէութիւնը»:

Յայտագիրը յատկապէս կը յիշեցնէ թէ՝ «Հ. Գ. Ա. Բ.»ը «ըլլալով միայն եւ միայն մշակութային կազմակերպութիւն մը որ դրուած է բացարձակապէս անկուսակցական հողի վրայ, բնականօրէն չունի քաղաքական ոչ մէկ հանգամանք»:

Ի՜նչ գեղեցիկ բանաձեւ:

Յաջորդ յօդուածին մէջ, պզտիկ բառ մը կը պղտորէ միտքս.

— «*Կրնան անոր անդամակցիլ բոլոր անոնք—դրագէտ թէ գրասէր, արուեստագէտ թէ արուեստասէր — որոնք բարեկամաբար կը շահագրգռուին նոր Հայաստանը յատկանշող գրական ու գեղարուեստական վերելքով, եւ կ'ընդունին միեւնոյն ատեն՝ միութեանս նպատակը*»:

Ո՞րն է պղտոր բառը.— «ԲԱՐԵԿԱՄԱԲԱՐ»:

Այս մէկ հատիկ բնորոշումը ձեզի չի՞ յիշեցներ միւս հռչակաւոր նշանախօսքը,— «Բարեկամ Խ. Հայաստանի», «բարեկամ կազմակերպութիւններ» եւայլն:

Ապա ուրեմն, «բարեկամ» եւ «թշնամի», ինչպէս ամէն օր կը լսենք ու կը կարդանք «անկաշառ բարեկամ» –ներու ճառերուն եւ թերթերուն մէջ:

Այս հաւատաքննական ծածկամտութենէն յետոյ եթէ աչքէ անցընէք հիմնադիր անդամներուն ցանկը, պիտի տեսնէք թէ մարդիկ բաւական բան սորված են յետպատերազմեան դիւանագիտութենէն:

Արդարեւ, այդ 19 ծանօթ կամ անծանօթ հիմնադիրներուն մէջ, դուք չպիտի գտնէք մէկ հատիկ անուն, որ « վարի արտ »էն ըլլայ: Բոլորն ալ՝ վերի արտէն են, յատկապէս մաղուած: Հաւընտի՞ր:

Մի՛ հարցնէք թէ՝ ե՛րբ կազմեցին այս միութիւնը, հրապարակային կոչ ուղղեցի՞ն, «սահմանադիր ժողով» գումարեցի՞ն, այսքան կարեւոր եւ « անկուսակցական » ձեռնարկի մը ծրագիր – կանոնագիրը մշակելու համար:

Եւ ակամայ միտքս կ'իյնան հռչակաւոր Հօկին եւ Բնակարաններու Ֆոնտի Հանգանակիչ Յանձնաժողովին կազմութեան պարագաները:

Անոնք ալ նամբայ ելան «բացարձակապէս անկուսակցական հողի վրայ», «բնականօրէն» չունենալով «քաղաքական ոչ մէկ հանգամանք»:

Պայմանաւ որ, անդամներէն ո եւ է մէկը հեռուէն – մօտէն քսուած չըլլայ ... Դաշնակցութեան հետ:

Թէեւ, ատիկա արգելք չէր որ, արտառոց միամտութեամբ մը, դիմէին Դաշնակցական թերթերու աջակցութեան:

Կանխակալ կարծիքնե՞ր:

Թող նոր Միութիւնը ազատ մնայ միւսներուն սայթաքումներէն կամ ճախուեր ռազմավարութենէն, եւ առաջին ուրախացողը ես պիտի ըլլամ:

ՎԱՀԷ

ՄԱՀ ՏԻԿԻՆ Ն. ԱԴՈՆՑԻ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Փրոֆ. Ն. Ադոնց դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը, Տիկին ՕԼԿԱ ԱԴՈՆՑ, որ հիւանդ էր բաւական ատենէ ի վեր: Մահը տեղի ունեցած է Պրիւքսէլի մէջ, յունուար 23ին: Մարմինը պիտի փոխադրուի Փարիզ: Մեր ցաւակցութիւնները վաստակաւոր ուսուցչապետին:

Մասնագէտներ պիտի վարեն Իտալիան

Իտալիոյ նախարարութիւններէն վեցը, որոնք Մուսոլինիի անձնական ղեկավարութեան տակ չեն գտնուիր, յանձնուեցան նոր՝ մասնագէտ նախարարներու, համաձայն արհեստապետական կառավարութեան ծրագրին: Ասոնք են՝ ելմտական, կրթական, հողագործական, հանրօգուտ շինութեանց, հաղորդակցութեանց եւ դատական նախարարութիւնները: Փոխուեցան նաեւ 11 նախարարական խորհրդականներ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ քաղաքականութեան փոփոխութիւն չէ որ կը կատարուի, այլ պաշտօնի հոլովում: Նոր նախարարները եւ խորհրդականները ծանօթ հեղինակութիւններ են իրենց յանձնըւած պաշտօններուն համար: Այսպէս, հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Րոզզա նախագահն էր հողագործական սէնտիքաներու ընդհ. դաշնակցութեան, հաղորդակցութեանց նախարարը՝ նախկին նախագահը գործարանատէրներու ընդհ. դաշնակցութեան, հողագործական նախարար Ռօսսոնի՝ նախապատերազմեան կրակոտ յեղափոխական մը, Մուսոլինիի փոթորկալի երիտասարդութեան ընկերը եւ անխոնջ կազմակերպիչը բանուորական ընկերակցութեանց, միեւնոյն ատեն հայրենասէր: Ինքն էր որ, փաշական յեղափոխութենէն առաջ, հետեւեալ նշանախօսքը կը դնէր իր թերթերուն ճակատը.— «Հայրենիքը չուրացուիր, կը նուաճուի»: Նշանակալից է նաեւ ելմտական նախարարին փոփոխութիւնը: Նախորդը, Եունկ, չափազանց խղճահար կը նկատուէր. նորը, Թաօն տի Ռէվէլ, աւելի վճռական մարդ է եւ սերտօրէն կապուած՝ Մուսոլինիի հետ:

Մ. Նահանգները նոր օդանաւեր կը շինեն

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ իր յառաջիկայ պատգամագրով պիտի պահանջէ աւելցնել օդանաւային ուժերը: Յատուկ յանձնաժողովը յանձնարարած է չորս հազարի բարձրացնել Մ. Նահանգներու օդանաւային ուժը: Պատերազմական նախարարը իր տարեկան տեղեկագրին մէջ կը յանձնարարէր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Բ.

«ԳԱՐՇԵԼԻ ՑԵԽ»Ը ՀԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՀԱՍԱՆ ՂՈՒԼԻ ԽԱՆ ԿԸ ԳԼԽԱՏԷ ՑԱՐԻՆ ԶՕՐԱՎԱՐԸ, ԲԱԳՈՒԻ ՄԷՋ.— «ՔԱՐԻՒՂԸ ԳԷՇ ԿԸ ՀՈՏԻ ԵՒ ԱՆԳՈՐԾԱԾԵԼԻ Է».— ԲԱԳՈՒԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԿԸ ԾԱԽԷ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ.— ԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐ 19ՐԴ ԴԱՐՈՒՆ.— ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԱՒԵԼԻ ԿԱՆՈՒԽ ԱՐԹՆՑԱՆ.— ՔԱՐԻՒՂԸ՝ ԻԲՐԵՒ ԴԵՂ.— «ԽԵՆԴԵՑԵՐ Է. ԱՊՈՒՇ Է»։

Նաւթային ճարտարարուեստին զարգացումը շատ նոր ըլլալով հանդերձ, քարիւղին գոյութիւնը ծանօթ էր մարդուն դարերէ ի վեր։

Գիտութիւնը կ'ըսէ թէ միլիոնաւոր տարիներ առաջ, երբ կեանքը դեռ նոր կ'արթննար, հողին ընդերքին մէջ պահուած քիմիական նիւթերը տարրալուծելով նոր բաղադրութիւն մը յառաջ բերին։ Այդ՝ քարիւղն էր, թանձր ու գարշահոտ ցեխ մը, որ հրաբխային ցնցումներու շնորհիւ աստիճանաբար հողին մակերեսը կը բարձրանար։

Որոշապէս յայտնի չէ թէ նախապատմական մարդը որքան կը հետաքրքրուէր այդ ցեխով, որ ապագային պիտի ըլլար քաղաքակիրթ մարդկութեան «ոսկի հորթը», ինչպէս դիտել կուտայ հեղինակ մը։

Սակայն տարակոյս չկայ թէ Քրիստոսի թուականէն շատ առաջ, Չինացիները, Պարսիկները, Հռոմէացիներն ու Հելլէնները կը ճանչնային քարիւղը։ Երբ Ապշերոնեան թերակղզին վրայ հողը կը բռնկէր գիշերուան մութին մէջ, մարդիկ հմայուած՝ կրօնական ջերմեռանդութեամբ կը դիտէին տեսարանը։ Կրակին պաշտամունքը Պարսկաստանի մէջ ներշնչուած էր քարիւղի բոցավառումէն, որուն ականատես եղած էր Զրադաշտ։

Մեծ Աղեքսանդր, Լուկուլլոս եւ ուրիշ աշխարհակալներ նոյնպէս տեսած էին Կասպից ծովու ափերուն վրայ կատարուող «հրաշքը»։ Յունական եւ հռոմէական մատենագրութեանց մէջ զանազան վկայութիւններ կան քարիւղի գոյութեան մասին։

Չինացիները, թէեւ իրենց հայրենիքը հարուստ չէր այդ ցեխով, ամէնէն առաջ օգտագործեցին զայն, հիւանդութիւններ բուժելու համար։ Կը թուի նոյնիսկ որ ներկայ ճարտարարուեստին հիմնադիրները եղած են Չինացիները։

Իսկ քարիւղը իբրեւ վառելանիւթ առաջին անգամ գործածուեցաւ մահմետական լեգէոններուն կողմէ, որոնք Իրանի թագաւորէն խլեցին Բագուի ամբողջ շրջանը եւ խանութիւն մը հաստատեցին այնտեղ։ Նախնական միջոցներով զտեցին «գարշահոտ ցեխը» եւ հեղուկի վերածեցին զայն։ Շատ մեծ յաջողութիւն էր այդ օրուան համար, երբ լամբարին մէջ լեցուած «ջուրը» կը վառէր ու լոյս կուտար։ Խանը մենաշնորհի վերածեց քարիւղի շահագործումը, խոշոր առեւտուր մը սկսաւ Կովկասէն մինչեւ Պարսկաստան։

1805ին Ռուսիոյ ցարը զօրավար մը ղրկեց Հասան Ղուլի խանին՝ Բագուն պահանջելու համար։ Խանը վախկոտ մարդ չէր. սուրի մէկ հարուածով գլխատեց անպատկառ զօրավարը եւ անոր գլուխը նուէր ղրկեց Իրանի թագաւորին։ Տարի մը վերջ ռուսական բանակը կը գրաւէր Բագուն, իսկ խանը խուճապահար Պարսկաստան կը հասնէր՝ միասին տանելով քարիւղը զտելու գաղտնիքը։ Եւ սակայն Ռուսերը հազիւ թէ հետաքրքրուեցան քարիւղով։ Ճարտարարուեստն ու առեւտուրը յանկարծ կանգ առին։

1808ին ցարը նոր կառավարիչ մը նշանակեց Բագուի շրջանին համար։ Կառավարիչը շատ լաւ գիտէր որ իրեն յանձնուած առաքելութիւնը պաշտօնի բարձրացում չէր նշանակեր, այլ աքսոր մը անարգանք, որովհետեւ Բագուն կայսրութեան ամէնէն հեռաւոր ու աչքէ ինկած գաւառն էր։ Անիկա չյուսահատեցաւ սակայն։ Իր տեղեկագիրներէն մէկուն մէջ երկարօրէն նկարագրեց քարիւղին առաւելութիւնները եւ խնդրեց որ ցարը բարեհաճի Գիտութեանց Կաճառին ներկայացնել իր ուսումնասիրութեանց արդիւնքը։

— Շատ հետաքրքրական է, ըսաւ ցարը, երբ իրեն կը կարդային կառավարիչին տեղեկագիրը, գիտական պատուիրակութիւն մը ղրկեցէք որ պէտքի ուսումնասիրութիւններ կատարէ մեր երկրին այդ բնական հարստութեան մասին։ Թերեւս կարելի ըլլայ օգտագործել այդ իւղը։

Ըսաւ ու այլեւս չմտածեց անոր մասին։

Արքայական հրամանը անմիջապէս գործադրուեցաւ։ Պատուիրակութիւնը Բագու հասաւ. շաբաթներով քննութիւն կատարեց եւ պալատ ուղարկեց իր տեղեկագիրը որ կ'ըսէր.— Քարիւղը հանքային հեղուկ մըն է որ եւ է օգտակարութիւն չունի։ Գէշ կը հոտի եւ անգործածելի է։ Կարելի է միայն գործածել սայլերուն անիւները իւղոտելու համար։

Այսքան։

Կառավարիչը, ճարպիկ մարդ, Բագուի շրջանին նաւթերու մենաշնորհը քանի մը հազար ռուբլիի փոխարէն եւ տասը տարուան պայմանաժամով, ծախեց Հայու մը, եւ, ի վարձատրութիւն այդ յաջող կարգադրութեան, կառավարիչը շնորհաւորութիւն եւ պաշտօնի բարձրացում ստացաւ ցարէն։

Բայց քարիւղը շարունակեց ժայթքել հողին ընդերքէն եւ ընդարձակ տարածութիւններ ծածկեց Ամերիկայէն մինչեւ Ռումանիա, Միջագետքէն մինչեւ Կովկաս։ Մարդիկ տակաւին տգէտ էին եւ չէին մտածեր անոր յատկութիւնները շահագործելու մասին։

Տասնըիններորդ դարու կիսուն էր որ տնտեսական աշխարհը աչքերը չորս բացած, նուիրուեցաւ այդ ոսկի հեղուկին փառաբանութեան։ Հետաքրքրութիւնը սրեց մանաւանդ Ամերիկան, որ ջահակիրն է քարիւղի ներկայ ճարտարարուեստին։

×

Գիտական հետազօտութիւնները հարեւանցի սկսան անցեալ դարու ըսկիզբը։ Անգլիացի քիմիագէտ մը, Ուիթ Քլինթըն դեռ 1814ին կը խօսէր քարիւղը իբրեւ լուսաւորութեան միջոց գործածելու կարելիութիւններուն մասին։ Անկէ հարիւր քսան տարի առաջ այդ տեսակ յախուռն եւ վերացական տեսութիւն մը կրնար գիտական հեղինակութեանց ծիծաղը շարժել։ Ինչպէս կուշտ ու կուռ խնդացին անոնք, երբ Գերմանացի գիտուն մը 1840ին իր աշխատանոցին մէջ զտեց «ցեխ»ը եւ հաստատեց արտադրուած հեղուկին վառելու յատկութիւնը։ Ուրիշ գիտուն մը՝ Սէլիկ՝ Ֆրանսացի, 1834էն 1848, զանազան փորձեր կատարեց եւ քարիւղէն ստացաւ լուսաւորութեան կազը, ինչպէս նաեւ քիմիական կարգ մը նիւթեր։ Գիտութեանց ակադեմիան ուշադրութեամբ հետեւեցաւ իր աշխատանքներուն։ Այդ կախարդը չէ՞ր կրնար քարիւղը ոսկիի վերածել արդեօք...

Ու ինչպէս ծաղրեցին Սէլիկը փարիզեան երգիծաթերթերուն մէջ։ Անիկա չյուսահատեցաւ. ընդհակառակն աւելի քաջալերութիւն ստացաւ եւ ցուցահանդէսներ կազմակերպեց Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, սակայն լրջօրէն նկատի չառին Ֆրանսացի գիտունին փորձերը։ Ի՞նչ կերպով օգտակար կրնային ըլլալ անոնք, մանաւանդ որ Եւրոպան քարիւղ չունէր, իսկ Բագուի հանքերուն մասին մտածող չկար։

Սէլիկի աշխատանքներով ամէնէն աւելի հետաքրքրուեցաւ Հանովըրի թագաւորը, որ 1858ին քարիւղի հանք փնտռել տուաւ իր երկրին սահմաններուն մէջ։ Ամբողջ տարի մը աշխատելէ յետոյ, գիտունները հազիւ մէկ թօնօ կրցան արտադրել։ Կ'արժէ՞ր զբաղիլ, ի հարկէ ոչ։ Եւ թագաւորը դադրեցնել տուաւ աշխատանքները։

Ինչպէս դիտել տուինք, քարիւղի ճարտարարուեստին ծննդավայրը Ամերիկան էր։ Մէրիլ անունով Ամերիկացի մը 1853ին Սկովտիայէն հանքածուխ կը ներածէր եւ գիտական միջոցներով կը զտէր քարիւղը։ Սէլիկի փորձերէն յետոյ զտումը դժուար չէր։ Քարիւղը հետզհետէ կը ճանչցուէր, բայց միայն քիմիագէտներու աշխատանոցէն ներս։ Բազմութիւնները չէին հաւատար թէ այդ հեղուկը կրնար լոյս եւ ուժ արտադրել։ Անկէ զատ, կար ուրիշ խոչընդոտ մը ճարտարարուեստին արագ զարգացման առջեւ։ Հոն ուր քարիւղը ծանօթ էր, քարիւղ չկար. հոն ուր քարիւղ կար, մարդիկ չէին հետաքրքրուեր անոր գոյութիւնով։ Ամբոխը որքա՞ն բան կը լսէ գիտական աշխատանոցներուն մէջ կատարուած փորձերուն մասին։

1808ին Ռաֆնըր անունով ուրիշ Ամերիկացի մը աղ կը փնտռէր Չարլսթընի հողերուն տակ, ի՞նչ գտնէ — քարիւղ։ 1833ին Օհայօ նահանգին մէջ շաբաթը մէկ տակառ «ցեխ» կը հանէին։ Քենթըքիի մէջ քարիւղը ինքնիրեն առու մը կազմած կը հոսէր խիճերուն ու աւազին վրայ։

Ուրեմն Ամերիկան քարիւղ ունէր։ Որո՞ւ հոգ սակայն, ո՞վ պիտի զբաղէր այդ գարշահոտ արտադրութիւնով որ կ'այրէր, կ'ոչնչացնէր դաշտերուն կանանչը։ Սակայն Ամերիկան աշխարհ մըն է մէկ ովկիանոսէն միւսը։ Ֆրանսացի գիտունին նախնական փորձերը արձագանգ գտած չէին դեռ ժողովրդային զանգուածներուն մէջ. որոշ հետաքրքրութիւն կար միայն Ամերիկացի գիտուններուն կատարած աշխատանքներուն մասին։ Ու գտնուեցաւ ճարպիկ Եանքի մը որ առանց ձայն — ծպտուն հանելու խանութ մը բացաւ... քարիւղ ծախելու համար։ Խանութին ճակատն ալ զետեղեց իր անունը «Քիըր, գործարանատէր»։

Մարդ չիմացաւ անոր գաղտնիքը, ի՞նչ կրնար պատրաստել ան՝ քարիւղ կոչուած կեղտոտութիւնով։

Քիըր առտու իրիկուն կ'աշխատէր իր «գործարանին» մէջ։ Փոքր սրուակներու մէջ լեցուած հեղուկ մը կը ծախէր ան. ու այդ հեղուկը դեղ էր, դեղ։ Վարպետ խանութպանը այնքան համբաւ շինեց որ, իշխանութիւնները արտօնագիր մըն ալ տուին իրեն։ Հարիւրաւոր, հազարաւոր սրուակներ ծախեց ան Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը։ Անոր «գիւտը» կը դարմանէր մորթի, լեարդի, ստամոքսի հիւանդութիւնները, թոքախտը, քօլերան, ժանտախտը։

Խանութպանին համբաւը կտրեց ծովերը ու եկաւ Եւրոպա։ Ամէն տեղ կը փնտռէին Սէմիւըլ Քիըրի սրուակները։

Սակայն եւ այնպէս, ան աւելի քարիւղ ունէր քան կրնային սպառել աշխարհի բոլոր միամիտները։ Ի՞նչ պիտի ընէր սպառումի նոր միջոցներ գտնելու համար։

1849ին խանութպանը իր դեղէն սրուակ մըն ալ ղրկեց Ֆիլատելֆիայի քիմիական աշխատանոցին։

— Կրնա՞ք ըսել թէ այս հեղուկը ինչ օգտակարութիւն կրնայ ունենալ, հարցուց գիտուններուն։

Այս վերջինները գլուխ գլխի տուին, քննեցին, զտեցին, տարրալուծեցին եւ պատասխան տուին խանութպանին.

— Կը վառի, լոյս կուտայ...

Քիըր նոր գործի մը սկսաւ։ Հիմա «լոյս» կը ծախէր ան, լիտրը տասը սէնթի լոյս...

Բայց խանութպանին մթերքը հատաւ. Ամերիկայի քարիւղը այլեւս սպառեր էր... ու Քիըր սկսաւ աղ ծախել։

1854ին Փէնսիլվանիայէն գործարանատէր մը շիշ մը քարիւղ կը ղրկէր յայտնի քիմիագէտի մը, որպէսզի քննէ եւ արդիւնքը տեղեկացնէ իրեն։

Այս վերջինը աւելի հեղինակաւոր գիտունի մը կարծիքը հարցուց։

Քանի մը օր վերջ գիտունը կուտար իր պատասխանը.

— Այս ցեխէն կրնաք ստանալ շատ թանկագին արտադրութիւններ։

Քիմիագէտը ամբողջ երեք տարի աշխատեցաւ հանք մը գտնելու համար։ 1851ին էր որ երեւան հանեց նաւթային շրջան մը եւ պեղումներու սկսաւ գնդապետ Տրէյքի հետ։

Հակառակ ամէն տեսակ դժուարութեանց եւ չորս կողմէն եղած նախատինքներուն, Տրէյք շարունակեց իր պեղումները Թայթըվիլի շրջանին մէջ։ «Խենթեցեր է, ապուշ է», պոռացին թերթերուն ու փողոցներուն մէջ. գնդապետը չյուսահատեցաւ, չընկրկեցաւ եւ 1859ի օգոստոսին երեւան հանեց ստորերկրեայ գանձը։

Ամերիկան արթնցաւ, քարիւղ կար հողին տակ, քարիւղ որ կը վառէր, լոյս կուտար, կը բժշկէր։ Ու բազմութիւնները հարիւրով, հազարով ուխտի գացին Թայթըվիլի նաւթահանքերը։

Այդ օրէն ասդին քարիւղը եղաւ թագաւոր։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

(ՎԱՂՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ՊՈԼԻՍ, 1919

Եկեր է գարունը ծիլերով, ծաղիկներով, արեւով եւ երգերով։ Օդը կը ցնծայ շողով ու բոյրով։

Առաջի՛ն Զատիկն է 1914էն ի վեր։

Չորս տարի շարունակ աշխարհը կարմիր ներկուեցաւ մարդկային արիւնով, թնդանօթը, հեղձուցիչ կազն ու ծուխը, ողբն ու կոծը եղան իր երգերը։ Ալ դադրա՛ծ է սպանդը զարհուրելի, եւ հիմա արեւը տակաւ կը գոլորշիացնէ արիւնաշաղախ հողը, ուրկէ կը բարձրանան բողոքի եւ ցաւի հառաչները, խելացնոր կը բարձրանան գոլորշիներուն հետ դէպի վեր, արդարութիւն պահանջելով։

Ճրագալոյցի երեկոյեան փառքը կ'օրհներգէ Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին լուսաշող խորանէն։

Եկեղեցին խճողուած է խուռն բազմութեամբ եւ ոտքի կենալու տեղ չըկայ։ Բայց դաշտերու գունագեղ եւ նոր կեանքով մը վէտվէտուն եւ ամէն բոյլէ նոր ոյժերով, նոր հմայքներով աճող բազմացող պատկերը չէ այն, լոյսն ու կեանքը չէ որ կը միանան գեղեցկութեան եւ սիրոյ վեհ խորհուրդին։

Հաղուագիւտ բացառութեամբ՝ սեւազգեստ եւ գլուխները սեւով պատած կիներ են, հոն անսահման վշտով դալարուած դէմքեր։ Ահ, զանգուած մը, ուր՝ զսպուած հեծկլտանքը կը լսուի, հեռաւոր ալիքներու խուլ մռնչիւններու ներդաշնակ միօրինակութեամբ։

Մեռա՛ն, կորա՛ն իրենց հարազատները, եւ ինչպէ՛ս, ի՛նչ մահերով...

Կողմնակի հսկայ պատուհաններէն ներս թափանցող լոյսին վերջին ճաճանչներուն իւրաքանչիւր հիւլէին մէջ համայնապատկերը կը տեսնեն իրենց ապրած զարհուրանքին եւ արեան սոսկալի ճապաղիքներուն։

Իրա՞ւ ողջ են մնացեր իրենք, թէ անդրշիրիմեան երազ մըն է։ Ո՞ւր են եւ ինչպէ՞ս...

Արծաթահիւս եւ գեղեցիկ սպիտակ շապիկներով շողշողուն դպիրները «Քրիստոս յա՛րեաւ» կը ձայնեն ուժգին եւ քաղցր մեղեդիով։ Դուրսը օդը կը թնդայ զանգակներու յաղթական ղօղանջով։

— «Ներտէ՞ պէնիմ մայրիկ»։

Վերացումի եւ ինքնամփոփման վըսեմ այդ պահէն, ուժգին սարսուռ մը կը ցնցէ յանկարծ խորանին ձախ կողմը կեցող բազմութիւնը։

6 — 7 տարեկան սեւաչուկներով աղուոր աղջնակ մըն է որ կուլայ եւ անդիտակ աղերսանքով մը շուրջը կը նայի։ Ելեկտրական ուժեղ հոսանք մը սարսեց ամէնքը, բայց քարացած կեցեր ենք։

Որբուկ մըն էր ան, հաւանաբար Արաբի կամ Թուրքի քովէն նոր առնուած։ Ծիրդ քովիկը կեցեր էին երկու տարեկից եւ լաւ հագուած փոքրիկներ իրենց մօրը հետ եւ ապշահար կը նայէին անոր։

Պարզ էր ահաւոր տասը։ Հաւանաբար անոնցմէ լսած էր «մայրիկ» բառը զոր գործածած պէտք էր ըլլար մինչեւ 4 — 5 տարեկանը մօրը գրկին մէջ, եւ այդ միակ բառը բաւական եղած էր վերյիշելու շատ բան։ Մանկունակ հոգիին առջեւ լուսաւոր պատկեր մը բացուած էր թերեւս այն օրերէն ուր մայրիկը ձեռքէն բռնած՝ եկեղեցի տարած էր զինքը տօնական օր մը։ Եւ հիմա դարձեալ այդպէս տեղ մըն էր, կրկին կը տեսնէր խաչն ու խորանը եւ լոյսերը։ Ի՛նչ փայլուն եւ աղուոր էին այդ ամէնքը։ Բայց ո՞ւր էր իր մայրիկը։

Երիտասարդ հայ կին մը, ազուոր կին մը մօտեցաւ փոքրիկին — «ես եմ քու մայրիկդ, աղջիկս», ըսաւ քաղցրութեամբ եւ խորապէս յուզուած երեսոյթով, եւ ձեռքէն բռնելով առաւ տարաւ պզտիկը։

Փսփսուք մը անցաւ։ Ըսին թէ որդեգրեր էր զայն, իր սրախողխող եւ յօշոտուած զաւակներուն յիշատակին համար...

ՓԱՐԻԶ, 1935

«Ո՞ւր է մայրիկս»։

Տարիներ սահեցան անցան, դառն ու ծանր տարիներ, սեւ տարիներ հայութեան համար, որ հիմա քաղաքակրթուած աշխարհամասերու լուսաշող պողոտաներուն վրայ կը յօշոտուի, կը կոտորուի անխնայ առանց ծեծի, առանց բիրի, գնդակի եւ սուրի, առանց ողջ ողջ թաղուելու կամ առանց ծովն ու գետը նետուելու։ Բայց կը մեռնի՛ ճերմակ ջարդերով, ամէնէն ահռելի մահերովը, կեղծիքի՛ մահերովը։

Եթէ քսան եւ կամ աւելի տարիներ ալ անցնին՝ մայրիկ, հայրիկ, քոյր, եղբայր սիրելի ու քաղցր բառերը երբեք չպիտի մեռնին սրտերու մէջ, որչափ ալ մոռնան հայերէնը ծնողքներու եւ մեծերու անփութութեան պատճառաւ, եւ ֆրանսերէն խորհին, ֆրանսերէն զգան ու խօսին եւ իրենց անունններն ալ հայերէն չըլլան այլ եւս։

Բայց օր մը, անանուն օր մը, երբ «ո՞ւր է իմ մայրիկս»ի բողոքը յանկարծ գոռայ իրենց սրտերէն մեր երեսին՝ ի՞նչ պիտի պատասխանենք։ Պիտի կրնա՞նք չափել մեծութիւնը տգիտութեան, անփութութեան կամ ոճրին։ Ի՞նչ արդարացում պիտի գտնենք եթէ ոչ անբարոյ արդարացում մը, եւ քօղարկելով մեզ ցնցող խոր նուաստացումը, ամէն արժանապատուութիւն մահացնող այդ զգացումը՝ պիտի մնանք ամօթապարտ մեր իսկ զաւակներուն առջեւ, եւ անոնցմով մեր ժողովուրդին առջեւ, տառապած եւ միշտ անիրաւուած հայ ժողովուրդին առջեւ։

Նոյն իսկ մօտաւոր ապագայի այս նախատինքը մեր հոգիներէն սրբելու համար յիշենք, հազար անգամ կրկնենք սա յանկերգը,— հայերէն խօսինք մեր փոքրերուն հետ։

Հայ մայրեր ու քոյրեր, ոչ միայն հայերէն խօսեցէք եւ հայերէն սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն, բոլոր հայ պզտիկներուն, այլ հայ մեծցուցէք զանոնք, մանաւանդ մաքուր նկարագրով հայ։

Եթէ դժբախտ դէպքեր մեզ ցիրուցան նետեցին այսպէս ամէն կողմ, եղերամայրերու նման շարունակ չդանդաղինք օտարութեան դառնութիւններովը, այլ հպարտ ըլլանք եւ աննկուն, դիտել եւ օգտուիլ գիտնանք քաղաքակրթութեան շնորհած բարիքներէն։ Սորվինք մեր հին բարքերն ու բարիքներն աւելի գեղեցկացնել կատարելագործուող արդիականութեամբ մը, եւ ոչ թէ օտարը ճանչնանք պողոտաներու եւ փողոցներու վրայ, եւ կամ սրճարաններու յաճախ լկտի պատկերներով միայն։

Եթէ առողջ նկարագրով կազմենք ու պահպանենք հայ նոր սերունդը, գոնէ այս սերունդը, շա՛տ բան բրած կ'ըլլանք ինքնին, որովհետեւ միմիայն այս պարագային է որ կրնանք պատրաստ երաշխիք մը ունենալ յաջորդին համար, եթէ դեռ երկար յամենանք օտարութեան մէջ։

Երգի մը եղանակին առաջին հնչիւնն իսկ յաճախ ուժգնօրէն կ'արթնցնէ մեր մէջ մանկական գեղեցիկ յիշատակներ, վարդաշող աշխարհ մը կը փոխադրէ մեզ, եւ իրապէս կ'ապրինք մեր տունը, հօր ու մօր սէրը, մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ համակ երգ ու ծիծաղ եւ խա՛ղ։

Ու կը խորհիմ թէ ի՛նչ մեծ ողբերգութիւն մը պիտի ապրինք օր մը, երբ այստեղ կամ այլուր ըսեն մեզի.

— «Ո՞ւր է իմ մայրիկս՝ իմ լեզուս...»

Յարգանք ամէն անոնց որ գիտակցելով այս իրողութեան, կը ձգտին հաւաքական ուժերով կատարել բուն ազգօգուտ ծառայութիւնը տարագիր հայ ժողովուրդին մէջ։

Պատի՛ւ բոլոր անոնց որ, առանց ընկրկելու որ եւ է խոչընդոտի առջեւ, կը ճգնին առիթներ ստեղծել ու գտնել մեր փոքրերուն սորվեցնելով հայերէն խօսիլ ու կարդալ, հայերէն պատմել, հայերէն երգել ու արտասանել եւ բացի հայերէն դասընթացքներէ՝ տարուան մէջ քանի մը անգամ ինչպէս կաղանդի առթիւ տօնածառերով, Վարդանանցի տօնակատարութիւններով եւ Մանուկներու Օրուան հանդէսներով առիթը կ'ընծայեն անոնց հայ աշխարհը ապրելու։

Օր մը հայ տղեկն ու աղջնակը կրնան հարցնել յանկարծ.

— «Հապա ի՞նչ եմ ես, իմ մայրիկս ո՞ւր է եւ ինչո՞ւ ամէն բան չսորվեցուցիք ինծի ժամանակին»։

Վախցէ՛ք այդ օրէն։

ՍԱԹԵՆԻԿ

— Տիգրան Մեծի ժամանակ հայ նետաձիգները անմրցելի էին. անոնք իրենց նետերը մինչեւ 180 մէթր տեղ կը նետէին։

*** Փետուրէ եւ ընդհանրապէս կակուղ անկողինները հիւանդութեան բոյներ են։

— Սեռային գրգռութիւնը վանելու համար մարմնամարզն ու ֆիզիքական աշխատանքը լաւագոյն միջոցներ են։

— Մարդը մինչեւ 25րդ տարիքը դեռ աճման եւ զարգացման մէջ կ'ապրի։

---

21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1793

(Ինչպէս գլխատուեցաւ Լուի ԺԶ.)

Ֆրանսերէն կարգ մը թերթեր յուզումով կը յիշատակէին այս թուականը, որ 142րդ տարեդարձն է Լուի ԺԶ.ի գլխատման։ Եւ այս առթիւ կը գրէին թէ տակաւին սովորութիւն է հոգեհանգիստներ կատարել, 21 յունուարի առաւօտուն, Փարիզեան փոքրիկ եկեղեցիներու մէջ, ուր, ընդհանրապէս ծերունիներ, կ'աշխատին յաւերժացնել դժբախտ թագաւորին ողբերգական վախճանը։

20 Յունուար 1793ին, առտուան ժամը 3ին, Ազգային Ժողովը, կրքոտ վիճաբանութենէ մը վերջ, 310 քուէի դէմ 380 քուէով, գլխատման կը դատապարտէր թագաւորը, Լուի ԺԶ.։

Մահավճիռը թագաւորին յանձնուեցաւ Թամփլի աշտարակին մէջ, ուր բանտարկուած էր 5 ամիսէ ի վեր։ Իր խեղճուկրակ սենեակին մէջ, անխռով մտիկ ըրաւ մահավճիռը։ Պատմագիրն անգամ կը զարմանայ, որ կամակոր այս թագաւորը, մահապարտութեան լուրին առջեւ, յանկարծ կը վերագտնէ ազնուական եւ հպարտ կոչումը իր պանծալի նախահայրերուն, մանաւանդ մեծութիւնը Ս. Լուդովիկոսի։ Ու Ազգ. Ժողովի ներկայացուցիչներուն ձեռքէն կ'առնէ մահավճիռը, հանդարտութեամբ գրպանը կը դնէ, յետոյ անոնց կը յանձնէ նամակ մը, ուղղուած Ազգ. Ժողովին, խնդրելու համար որ երեք օր միջոց տան իրեն, խոստովանահայր մը ղրկեն եւ արտօնեն տեսնել իր ընտանիքը։

Կը ճաշէ սովորական ժամուն։ Սպասներուն մէջէն վերցուած էին դանակ եւ պատառաքաղ։

— Այսքան վա՞տ կը կարծեն զիս, վախնալով որ անձնասպան կ'ըլլամ։

Հակառակ իր սովորութեան, շատ քիչ կ'ուտէ։ Դգալով կը կտրէ միսը եւ հացը կը ջարդէ ձեռքով։

Ազգ. Ժողովը կ'արտօնէ ղրկել խոստովանահայր մը։ Կարա, դատական նախարարը, կ'երթայ կը գտնէ այն խոստովանահայրը, զոր ուզած էր Լուի ԺԶ. եւ կ'առաջնորդէ թագաւորին մօտ։ Թագաւորը քանի մը վայրկեան կը խօսի խոստովանահօր հետ։

Ժամը 8ին կը մտնէ ճաշարան, ուր արտօնուած էր իրեն տեսնել ընտանիքը։ Դրան առջեւ զինուորները կը հսկեն այս տեսակցութեան միջոցին։ Լուի ԺԶ. կը վախնայ որ թագուհին կը նուաղի տեսակցութեան ընթացքին, ուստի ջուր կ'ուզէ գաւաթով։

Ու ներս կը մտնեն թագուհին, թագաւորին քոյրը, երկու զաւակները եւ դահաժառանգը։ Կը նետուին իրարու բազուկներու մէջ։ Յետոյ թագաւորը կը նստեցնէ բոլորը, ինք ալ կը նստի եւ իր փոքր զաւակը կ'առնէ ծունկերուն վրայ։ Ընտանիքը ծանր վախեր ունէր թագաւորին ճակատագրին մասին, բայց չէր գիտեր տակաւին մահավճիռը։ Թագաւորը կը յայտնէ անոնց թէ գլխատումի դատապարտուած է։ Ցաւագին ճիչեր, լաց ու հեծկլտուք։ Պահ մը բոլորը կը կորսնցնեն իրենց կամքը։ Ի վերջոյ թագաւորը կ'աշխատի խաղաղեցնել անոնց յուզումը եւ մեղմ ձայնով զանազան յանձնարարութիւններ կ'ընէ։ Երբեմն կը դադրի խօսելէ, թոյլ տալով որ հոսի արցունքը եւ խառնուի իրեններուն արցունքին։ Ժամը 10 քառորդ անցած կ'ընդհատէ այս ցաւագին տեսակցութիւնը, ու կը բաժնուի։

— Վաղը առաւօտ, ժամը 8ին նորէն պիտի տեսնեմ ձեզ, կ'ըսէ անոնց, հրաժեշտի պահուն, ուզելով անուշ սուտով մը ուժ տալ իրեններուն։

— Խօսք կուտա՞ք, կը կրկնեն բոլորը։

— Այո՛։

— Ինչո՞ւ ոչ ժամը 7ին, կ'ըսէ թագուհին։

— Լաւ, ժամը 7ին, մնա՛ք բարո՛վ...

Աղջիկը նուաղած կ'իյնայ թագաւորին ոտքերուն տակ։ Ու մինչ ծառան վերցնելով դուրս կը տանի աղջիկը, թագաւորը անգամ մը եւս համբուրելով բոլորը՝ կը բաժնուի։

Կէս գիշերին, անկողին կը մտնէ։ Սենեկապանը կ'ուզէ կարգի դնել թագաւորին խոպոպները, բայց Լուի ԺԶ. կը մերժէ.

— Ի՞նչ հարկ։ Ժամը 5ին արթնցուցէք զիս։ Ու կը քնանայ խորո՜ւնկ քունով մը։ Ժամը 5ին սենեկապանը կը վառէ կրակը։ Աղմուկէն կ'արթննայ թագաւորը եւ կը քաշէ անկողնին վարագոյրը։

— Ժամը 5ը զարկա՞ւ։

— Տէ՛ր, բոլոր զանգակները զարկին, բայց ոչ դեռ մերինը։

— Լաւ քնացայ, պէտք ունէի, ե...

րէկուան տեսակցութիւնը շատ սպառեց զիս:

Սենեկապանը կը հագուեցնէ զինք: Կարասիով մը խորան կը շինեն եւ խոստովանահայրը կը սկսի իր աղօթասացութիւնը: Թագաւորը ծունկի կուգայ, մտիկ կ'ընէ աղօթքները եւ յետոյ կը հաղորդուի: Այս արարողութենէն վերջ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ սենեկապանին, կը խնդրէ որ հոգ տանի իր զաւակներուն:

— Զաւկիս տուէք այս տուփը, եւ թագուհիին՝ այս մատանին: Ըսէք թագուհիին, որ կսկիծով կը բաժնուիմ իրմէ: Այս փոքրիկ տուփին մէջ են մազերը իմ ամբողջ գերդաստանիս: Այս ալ տուէք իրեն: Ըսէք թագուհիին, զաւակներուս եւ քրոջս, որ թէեւ իրենց խոստացած էի տեսնել զիրենք այս առաւօտ, սակայն ուզեցի խնայել նոր բաժանումի կսկիծ մը: Հաւատացէք որ ծանր է ինձ իրենցմէ բաժնուիլ՝ առանց ողջագուրելու զիրենք վերջին անգամ մը…

Յանկարծ ցուրտ կը զգայ եւ կրակին կը մօտենայ: Սենեկապանէն կը խնդրէ որ բերէ մկրատը եւ կտրէ մազերը ծոծրակին վրայէն, փոխանակ թողելու որ դահիճը կտրէ: Զինուորները որ ներկայ էին, կ'արգիլեն:

Ծանր աղմուկ մը պաշարած էր, այդ պահուն, աշտարակը: Արշալոյսէն ի վեր, զինուորները լեցուած են Փարիզի փողոցներուն մէջ: Կը լսուին զինուորական թմբուկներու ձայներ: Պատուհաններու ապակիները կը դղրդան, երբ թնդանօթները կ'անցնին սալարկներու վրայէն:

Ժամը 8ին, Փարիզի պահակազօրքին հրամանատարը, Սանթէր, կու գայ ընկերակցութեամբ զինուորներու եւ Ազգ. Ժողովին ներկայացուցիչներուն: Ոչ ոք կը հանէ իր գլխարկը, կը կանգնին թագաւորին առջեւ փութկոտ ձեւով մը:

— Զիս առնելո՞ւ եկաք:

— Այո:

— Մէկ վայրկեան:

Իր ննջասենեակը կը մտնէ, կ'առնէ կտակը եւ կ'երկարէ զինուորի մը, նախկին քահանայ:

— Կը խնդրեմ ձեզմէ, որ այս թուղթը յանձնէք կնոջս:

— Իմ գործս չէ ատիկա, ձեր յանձնարարութիւնները կատարելու համար եկած չեմ հոս, այլ առաջնորդելու ձեզ դէպի կառափնատ:

Ուրիշ զինուոր մը, սակայն, կ'առնէ կտակը՝ յետոյ յանձնելու համար Ազգ. Ժողովին:

Լուի ԺԶ. հագուած է գորշ վերարկու մը, սեւ տաբատ, սպիտակ մետաքսէ գուլպայ: Սենեկապանը կ'երկարէ ըռէնկոթը:

— Ո՛չ, չեմ ուզեր, գլխարկս տուէք միայն:

Սենեկապանին ձեռքը կը սեղմէ, յետոյ դառնալով Սանթէրի.

— Երթանք:

Կ'իջնեն բանտին սանդուխներէն, դրան առջեւ կը սպասէ կառք մը: Թագաւորին մօտ տեղ կը գրաւէ խոստովանահայրը, իրենց դէմը՝ զինուորներ: Կառքը կը թաւալի զինուորներու երկու կարգերու միջեւ, կատարեալ լռութեան մէջ: Ոչ ոք կայ պատուհաններուն մէջ, փակ են նաեւ խանութները: Լուի ԺԶ., կառքին մէջ, լռիկ կը կարդայ հոգեվարքներու յատուկ էջը իր աղօթագիրքէն:

Ժամը 10ին կառքը կը հասնի Յեղափոխութեան հրապարակը, այժմ Քոնքորտի հրապարակ:

Հրապարակին վրայ, թնդանօթներով եւ հեծելազօրքով շրջանակուած, պարապ ձգուած է լայն տարածութիւն մը, ուր, դէմը Լուի ԺԵ.ի փշրուած արձանին, կը կանգնի կառափնատը: Հրապարակին շուրջը, կառափնատէն շատ հեռու, ամբոխը խռնուած է ամէն կողմ, — զինուորներու խիտ շղթայ մը պատնէշի նման կանգնած է անոնց առջեւ:

Թագաւորը կ'իջնէ կառքէն: Դահիճը, իր օգնականներով, կը մօտենայ եւ ձեռքը կ'երկարէ հանելու համար զգեստները: Թագաւորը ետ կը մղէ զանոնք եւ ինք կը հանէ իր զգեստները: Յետոյ ծունկի կուգայ, մինչ խոստովանահայրը կը կարդայ վերջին օրհնութիւնը: Կը պատմուի թէ խոստովանահայրը կը վերջացնէ աղօթքը՝ ըսելով.

— Այժմ համբարձիր երկինք, որդի սուրբն Լուդովիկոսի:

Դահիճները կը պաշարեն թագաւորը: Լուի ԺԶ. կը դիմադրէ, չի ձգեր որ կապեն ձեռքերը: Խոստովանահայրը կը միջամտէ եւ տխրութեամբ կ'ըսէ.

— Տէր, թոյլ տուէք որ այս վերջին անարգանքն ալ կատարեն, ճիշդ ինչպէս Աստուածորդին որ պիտի վարձատրէ ձեզ…

Այն ատեն Լուի ԺԶ. թոյլ կուտայ, որ կապեն ձեռքերը ետեւ:

— Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, պիտի խըմեմ բաժակը ցմրուր:

Կը բարձրանայ կառափնատ, խոստովանահօր կռթնած: Յանկարծ, ձեռքերը ետեւ կապուած կը վազէ դէպի կառափնատին տախտակամածին եզերքը եւ կը պոռայ ուժգին.

— Ֆրանսացինե՛ր, կը մեռնիմ անմեղ, կը ներեմ թշնամիներուս եւ ձեզի՛, անբախտ ժողովուրդ…

Սանթէր կը հրամայէ զարնել թմբուկները, խեղդելու համար ձայնը:

Դահիճները կը բռնեն զինք, եւ հակառակ իր դիմադրութեան, կը տանին դանակին տակ: Երեսն ի վար կը պառկեցնեն եւ կը քաշեն դանակը: Այդ պահուն, սարսափելի աղաղակ մը կ'արձակէ թագաւորը, բայց կ'իյնայ դանակը…

Ժամը տասը կ'անցնէր 10 վայրկեան, երբ թագաւորին գլուխը թաւալեցաւ ինկաւ: Դահիճը վերցուց արիւնաշաղախ գլուխը եւ, առանց գլխարկը հանելու, ցոյց տուաւ ժողովուրդին:

— Կեցցէ՛ Ազգը, պոռացին շատեր:

Ժողովուրդը համր էր սակայն եւ սարսափով մը համակուած:

— Մեծն Աղեքսանդր գրաւեց Հայաստանը եւ Պարսկաստանը 330ին: Այդ պատերազմին Հայերը կը մասնակցէին 4000 հետեւակով եւ 700 ձիաւորով: Աղեքսանդրը Հայաստանի վարչաձեւին մէջ մեծ փոփոխութիւններ չմտցուց եւ հայ ազգային զգացումները չվիրաւորելու համար երկիրը կը կառավարէր հայ կառավարիչներու ձեռքով:

— Արտաշէս Ա. (190—161) ամէնէն նշանաւոր թագաւորը եղաւ: Ան ճարտար զօրավար մըն էր, հեռատես դիւանագէտ մը եւ մեծ հայրենասէր: Արտաշէս յաղթելով Վրաց, Մարաց եւ Ասորւոց, հայ լեզուն եւ քաղաքակրթութիւնը պարտադրեց անոնց:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԵՂԱԿՐՕՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՌՕՄԱՆ, 20 յունուար (Յառաջ)..

Ցեղակրօն սաներու անդրանիկ ներկայացումը տեղի ունեցաւ այսօր, Քիւրսալի սրահին մէջ: Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը անհամբեր կը սպասէր այս հանդէսին: Վալանսէն ալ փութացեր էին ընկերներ եւ համակիրներ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Իբրեւ արծիւ»ով: Օրուան նախագահը ընկ. Ս. Գասապեան փառաբանեց ցեղակրօն շարժումը եւ թելադրեց գաղութին՝ իրենց փոքրիկներուն դաստիարակութեան հոգը յանձնել ցեղակրօններուն: Արտաշէս Թորոսեան արտասանեց «Պատրաստ պատուի առ»ը, Կարապետ Ասլանեան, Մարի Լուիզ Յովսէփեան Մելիքով Ճիմճեանի գովելի նուագէն յետոյ, Մարիցա Չիլինկիրեան արտասանեց «Մասիսի սարը» ձօն ընկ. Գարեգին Նժդեհի: Օր. Սաթենիկ Թորոսեանի (Քննութենէն վերջ), Մաքրուհի Յովսէփեանի (Կովլակ մը կաթը) եւ Նարդուհի Յովսէփեանի տրամախօսութիւնները յաջող էին: Արտասանութիւններ ըրին նաեւ փոքրիկներ՝ Հարման Չիլինկիրեան, Մարի Ասլանեան, Մարի Լուիզ Յովսէփեան եւն.: Պ. Ճիմճեանի քանի մը կտոր նուագէն անմիջապէս վերջը, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ ներկայացուեցաւ «Երկու անվարտիքները»: Դերակատարները՝ Յակոբ Քէփէնէքեան, Անդրանիկ Արաբեան, Թորոսեան եւ Կարապետ Ասլանեան բոլորն ալ յաջողած էին, հակառակ բեմին անյարմարութեան: Փափաքելի է որ ցեղակրօնները համանման հանդէսներով ներկայացումներով ցնցեն տիրող դատապարտելի անշարժութիւնը: Հ.Յ.Դ. խումբը (Անդրանիկ) իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Մելիքով Ճիմճեանին իր բերած աջակցութեան համար:

Նախագահին շնորհակալութեան խօսքերէն յետոյ հանդէսը փակուեցաւ նուագով:

Սարգիս Պիլալի

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— o —

Կիրակի երեկոյ տեղի ունեցաւ Տիգրանակերտցիներու եւ Շրջ. Հայր. Միութեան ընտանեկան երեկոյթը, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ: Ժամանակին Տիգրանակերտցիներու բազմութիւնը լեցուցած էր սրահը: Ներկայ էին նաեւ ուրիշ հայրենակիցներ:

Ներկաներու փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Տ. Գահվէճեան, որ բացատրեց Միութեան ընթացքը: «Միութիւնը սիրելով սիրած կ'ըլլաք գիտութիւնը, ազատութիւնը, եւ հայութիւնը: Ամէն անհատ պէտք է բերէ իր աջակցութիւնը այս նուիրական գործին, եւ ոչ թէ տունը նստի եւ միայն պահանջներ յայտնէ: Միութիւնը սիրելու համար պէտք է կատարել հետեւեալ պարտականութիւնները.— Օգնել նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս»:

Ներկաներուն կողմէ երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը, արտասանութիւններ ըրին փոքրիկ Գահվէճեանները, Օր. Վերգինէ Սամուէլեան, խօսք առին Պ.Պ. Մանուկ Ադամեան եւ Սմբատ Պապալեան, Պ. Բաղոսեան երգեց «Հայաստան»ը, Թ. Նալպանտեան՝ «Երեւան բաղ եմ արել», Պ. Մանուկ Մարտիրոսեան նուագեց զանազան կտորներ ջութակի վրայ: Ներկաներուն հրամցուեցաւ շամփանեա, նարինջ, խնձոր, կարկանդակ: Աճուրդի դրուեցաւ Տիգրանակերտի պատմական զանգակատան պատկերը: Այս զանգակատունը իր բարձրութեամբ առաջին տեղը կը գրաւէ Հայաստանի մէջ, Փարիզի աշտարակի ձեւով շինուած: Կէս ժամուան մէջ աճուրդը բարձրացաւ 646 ֆրանքի: Շահեցան Պ.Պ. Նշան Տինկճեան եւ Յարութիւն Մթաւալեան: Բոլոր ներկաները սիրով իրենց մասնակցութիւնը բերին այս աճուրդին: Պ. Ղազար Շմաւոնեան ներկայացուց «Ինծի Պադտիկ կ'ըսեն» ծիծաղաշարժ զաւեշտը, մինչեւ վերջ խնդացնելով բոլորը: Նաեւ ներկայացուեցաւ «Խեչոյի թուղը», Պ.Պ. Ղ. Շմաւոնեանի, Ա. Յակոբեանի եւ Մ. Մարտիրոսեանի կողմէ՝ անվերջ խնդուք պատճառելով բոլորին: Այնպիսի տաք մթնոլորտ մը ստեղծուած էր որ ժողովուրդը մոռցած էր թէ կէս գիշերը հասած է, պէտք է պարպել սրահը եւ բաժնուիլ իրարմէ: «Բամ Փորոտան» երգէն վերջ երեկոյթը փակուեցաւ:

Տիգրանակերտցի

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Կիրակի օր մեր շրջանի նորակազմ հայ արիներու միութեան «գայլիկ»ներու մասնաճիւղը իր բացման հանդէսը կատարեց կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան: Այս յաջողութիւնը կը պարտինք վարիչ Արմէն Շանթի եւ խմբապետուհի Օր. Ա. Աւետիսեանի, որոնք քիչ ժամանակի մէջ յաջողութեամբ կազմեցին գայլիկներու տիպար խումբ մը բաղկացած 18 հոգիէ, որոնց խմբապետուհի նշանակուած է Օր. Ա. Թիւթիւնճեան:

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը ճիշդ 3ին: Փարիզեան շրջանի սկաուտներու կողմէ յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը, որոնց կ'ընկերանար խմբապետ Արմիկ Ջամալեան դաշնակով: Յետոյ տեղի ունեցաւ գայլիկներու մեծ ռոնտը, ընդհ. զուարթութիւն պատճառելով ներկաներուն: Եղան փոխն ի փոխ արտասանութիւններ եւ երգեր սկաուտ, սկաուտուհիներու կողմէ: Արտասանեց նաեւ Պ. Տ. Կարապետեանի 4 տարեկան փոքրիկ մանչուկը իր թոթով լեզուով եւ շատ յաջող: Ինչքան գրաւիչ կը դառնայ մեր մայրենի լեզուն երբ կ'արտասանուի մանկունակ բերաններէ, մինչդեռ շատ մը տարէցներ կը նախընտրեն թուրքերէն բարբառիլ սրճարանէ սրճարան:

Ներկայացուեցան երկու փոքրիկ թատերգութիւններ, սկաուտական կեանքէ, «Ես չեմ» եւ «Սկաուտը աւազակ չըլլար»:

Հայ արիներու ընդհ. պետը շնորհակալութիւն յայտնեց Առնուվիլի հասարակութեան ու տեղական կազմակերպութիւններուն, որոնք օժանդակած էին գայլիկներու տեղական մասնաճիւղի կազմակերպման գործին: Յետոյ պարզեց իրենց Միութեան աշխատանքները, հայկական թէ օտար շրջանակներու մէջ:

Շարժանկարով ցուցադրուեցան սկաուտական բանակումի տեսարաններ, կամուրջի շինութիւն, բանակումի օտար հիւրերու այցելութիւն եւն.:

Այս բոլորէն աւելի մեծ ուրախութիւն պատճառեց Պ. Արմէն Շանթի յայտնութիւնը թէ հրաւիրած էն Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները սոյն հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերելու, սակայն նոյն օրը արշաւ մը ունենալով խոստացեր են ուրիշ առթիւ իրենց օժանդակութիւնը բերել: Հաւատա՞նք թէ այս ձեռնարկը նախաքայլ մըն է երկուստեք հասկացողութեան գալու:

Օ. Կարապետեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻՄԱՍՏ ՅԱՄԱՌՈՒԹԻՒՆ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մասին (15 յունուար).

— «Եկեղեցիի մը Առաջնորդին ուժը, ինչպէս եւ հեղինակութիւնը սոսկ բարոյական է: Եթէ ան համայնքի նոյն իսկ մէկ մասին յարգանքը չի վայելեր, եթէ ան համայնքի նոյնիսկ մէկ մասին կողմէ կը նկատուի անվստահելի ու կասկածելի անձ մը, եթէ ան ծանր ամբաստանութեանց տակ է իբր օտար կառավարութեան մը վարձկանը, եթէ ան իր ներկայութեամբ ու գործունէութեամբ անվերջ ներքին կռիւներու պատճառ կը դառնայ, եթէ ան վերջապէս իր կասկածելի դերով առիթներ կուտայ հիւրընկալ կառավարութեան զինքը արտաքսելու թէ կուզ ոչ արդար որոշումներ տալ, այդքանն ալ լիովին ինքնին կը բաւէ, որպէսզի ուէ պարկեշտ, հայրենասէր, գիտակից ու սրտցաւ Հայ պահանջէ Մազլըմեանի հեռացումը առաջնորդի պաշտօնէն:

Հասկնալի է միանգամայն, երբ համայնավարները կը պաշտպանեն Մազլըմեան եպիսկոպոսը, որովհետեւ շահ ունին, որ ան իբրեւ Չեկայի գաղտնի գործակալ շարունակէ իր մութ գործերը Յունաստանի մէջ ի նպաստ խորհրդային կառավարութեան: Հասկնալի է, երբ համայնավարները ոչ միայն հայ եկեղեցին, այլ եւ ազգը կ'ուզեն զոհել խորհրդային կառավարութեան նպատակներուն: Սակայն, ինչպէ՞ս հասկնալ, երբ ռամկավարներն ալ իրենց ընթացքով հայ եկեղեցին եւ ազգը կը զոհեն խորհրդային կառավարութեան համար, թէեւ ամէն օր կ'երդնուն հայ եկեղեցիի եւ ազգի անունով: Ինչպէ՞ս հասկնալ, երբ ռամկավարներն ալ համայնավարներուն պէս կ'աշխատին ամէն գնով պահել Մազլըմեանը իր պաշտօնին վրայ Յունաստանի մէջ, թէեւ շատ լաւ գիտեն թէ անոր հոն մնալը նորանոր գայթակղութեանց, խայտառակութեանց եւ կռիւներու պատճառ պիտի դառնայ:

Մի՞թէ իրենց պարտականութիւնը չէ յանուն յունահայ գաղութի խաղաղութեան եւ յանուն հայ եկեղեցիի շահերուն ամէն ջանք թափել, որպէսզի համոզեն Մազլըմեանը, որ օր առաջ հրաժարի իր պաշտօնէն եւ հեռանայ Յունաստանէն: Եթէ անգամ ինքնին չեն ալ հաւատար, թէ Մազլըմեան Չեկայի վարձկան գործակալ մըն է եւ քաղաքական դաւադիր գործերու հետամուտ է Յունաստանի մէջ, մի՞թէ եղած ծանր կասկածները չեն բաւեր, որպէսզի Մազլըմեանը հրաժարի իր պաշտօնէն:

Մազլըմեանի խնդրին մէջ ռամկավարներու բռնած գրգռիչ եւ ազգավընաս դիրքը անգամ մը եւս ցոյց չի՞ տար արդեօք, որ այդ մարդիկ ոչ թէ ազգային կամ եկեղեցական շահերով կ'առաջնորդուին, այլ միայն իրենց կուսակցական կամ անհատական կիրքերով եւ ընդունակ են միշտ ոտնատակ ընել ազգին եւ եկեղեցիին գերագոյն շահերը ամէն տեղ, ուր իրենց կուսակցական կամ անհատական կիրքերը այդ կը պահանջեն:

Մարդիկ չեն ալ ուզեր անդրադառնալ այն արտառոց երեւոյթին, որ Մազլըմեանները դարձուցած են հայ եկեղեցին քաղաքական դաւի, կուսակցական էնթրիկներու, ատելութեան եւ երկպառակութեան ասպարէզ, փոխանակ ծառայեցնելու զայն իբրեւ սիրոյ, միութեան եւ խաղաղութեան գործիք»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԵՐ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՃԻԳԵՐԸ

ՍԵՎՐԱՆ.— Մեր գիւղին մէջ ոգեւորութիւն մը կը տիրէ ժամանակէ մը ի վեր: Հանդէս, ներկայացում, թէյասեղան իրար կը հրմշտկեն: Ահա կարգը օրիորդներունն է: Կիրակի Սեվրանի հայ օրիորդները ի նպաստ Կրթ. Միութեան թէյասեղան մը սարքած էին:

Օրուան նախագահ Պ. Խ. Եղեկիէլեան շեշտելով իգական սեռի դերը հայապահպանման գործին մէջ, ջերմ գնահատութիւն յայտնեց: Օր. Ֆորթինաթօ դաշնակի վրայ նուագեց «Յառաջ նահատակ»ը: Արտասանեցին Օր. Վ. Նալպանտեան՝ «Հսկումի գիշեր», Պ. Գ. Պագրճեան «Թաշկինակը», Պ. Մ. Ճիլպէրեան «Օրհօրդը» Պ. Խաչատուրեան՝ երկու ֆրանսերէն արտասանութիւն: Յետոյ հայկ. տարազով պարեցին հայկական պարեր: Օր. Սօնա եւ Պ. Ֆորթինաթօ ներկայացուցին եւ երգեցին «Եայլուխ»ը, երգեցին Պ.Պ. Աչճեան «Վարդը», Ա. Կիւլեան «Հայաստան», իսկ Ե. Գարամանուկեան՝ յեղափոխական երգ մը: Յետոյ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը: Բոլոր առարկաները նուիրուած էին Սեվրանի գաղութին կողմէ: Մէջընդմէջ տեղի ունեցան հայկական եւ եւրոպական պարեր: Տիկ. Ֆորթինաթօ դաշնակով ընկերացաւ բոլոր պարերուն: Կը մաղթենք որ օրիորդները աւելի յաճախ այսպիսի լաւ ցերեկոյթներ սարքեն:

Թ. Նալպանտեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (33

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԸՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

«Այս պատճառով ստիպուեցանք դիմել ձերդ մեծութեան: Թէ Բ. Դըռան եւ թէ Պոլսոյ Պատրիարքարանին պարզելով մեր դժնդակ կացութիւնը, կը խնդրենք վերջ տալ այս անտանելի վիճակին, ու ապահովել հետեւեալ պահանջները.

1.— Ըլլալով այս երկրին հպատակները, մարդու պէս եւ հաւասար իրաւունքներով ապրիլ օսմ. պետութեան հովանիին տակ:

2.— Ապահովութիւն պատուի, կեանքի եւ ճամբորդութեան, յայտարարուած կայսերական հրովարտակով.

3.— Անծանօթ անձերու կողմէ կատարուած գործերուն համար պատասխանատու չբռնել հայ ժողովուրդը.

4.— Հայ ժողովուրդին առջեւ եւս բաց թողուլ Պոլսոյ, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ եւ օտար երկիրներու առեւտրական կեդրոնները.

5.— Օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն պատժի ենթարկել մարտ 23ի ոճիրներուն պատասխանատուները:

«Այն պարագային երբ մեր վերոգրեալ բողոքն ու արդար պահանջները նկատի չառնուին եւ մեր դիմումը պիտի մնայ անհետեւանք, կը խնդրենք միջնորդել Օսմանեան պետութեան մօտ, որպէսզի արտօնէ մեր արտագաղթը դէպի այլ երկիրներ՝ նիւթական աջակցութիւն ընձեռելով»:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

— o —

Այս աղաչանքներուն եւ ուրիշ բազմաթիւ խնդրանքներուն, պաղատանքներուն եւ միջնորդութիւններուն յաջորդեցին պետութեանց միջամտութիւնները: Բայց, Խարբերդի համագումարին մէջ հայ քոմիթէներուն կողմէ յառաջ քշուած պահանջները ժամանակի ընթացքին աւելի ուժեղ կերպով շեշտուեցան: Օտար պետութիւններու ազդեցութեան տակ գտնուող հայ կուսակցութեանց պահանջները, Օսմանեան պետութեան գոյութեան եւ ամբողջականութեան հետ հաշտ չէին: Այնպէս որ այս պակասաւոր եւ սխալ ճամբան Հայերը առաջնորդեց վերջ ի վերջոյ փորձանքի եւ այսօրուան վիճակին:

Մինչ Հայերը մէկ կողմէն Քիւրտերու յարձակումներէն եւ աւարառութիւններէն կը գանգատէին, միւս կողմը սակայն իրենք միեւնոյն ընթացքը բռնած էին Կովկասի Իսլամներուն հանդէպ՝ ռուսական կառավարութեան դրդումներով: Ռուսերու գրգռութեանց մասին, Կովկասէն հետեւեալը կը գրէին Փարիզ:

— «Մոլեռանդ ռուս թերթերը կը գրեն թէ՝ Թուրքիա պատերազմ պիտի յայտարարէ Ռուսիոյ դէմ եւ Կովկասը պիտի գրաւէ: Այս լուրերը ամէն կողմ իրարանցում կը պատճառեն: Ծանօթ է որ Ռուսիա բաւականաչափ զօրք չունի Կովկասի մէջ: Հետեւաբար պատերազմի մը պարագային, Ռուսիոյ պարտութիւնը անխուսափելի կը նկատեն այս կացութեան մէջ: Կ'ըսեն թէ «մեր նախնիքներուն արիւնով գրաւած Կովկասէն թիզ մը հող անգամ չենք զիջիր Օսմանեան պետութեան»:

Այս մոլեռանդ եւ գրպարտիչ թերթերը ամէն օր գրգռիչ հրատարակութիւններով լեցուն են: «Ով Ռուսեր, Կովկասը ձեռքէ ելաւ: Թուրքերը գլուխ կը վերցնեն: Հայրենիքը վտանգի մէջ է: Ռուսիա պիտի պարտուի: Կովկասի Իսլամները, իբրեւ կրօնակիցներ, ընդհ. ապստամբութիւն պիտի յարուցանեն՝ Օսմանցիներուն օժանդակելու նպատակով: Այս ապստամբութեան ընթացքին պիտի ջարդեն Կովկասի բոլոր քրիստոնեաները, եւ պիտի աշխատին անցնիլ Օսմանեան պետութեան հովանաւորութեան տակ»:

Այս գրութեանց նպատակն է Կովկասի քրիստոնեաները եւ մանաւանդ Հայերը արձակել Իսլամներուն դէմ: Թերթերը աւելի առաջ երթալով իրենց գրպարտութեանց մէջ կ'աւելցնեն.— «Կովկասի ամէն կողմը Իսլամներուն ձեռքն է: Պատերազմը սկսելուն պէս, մինչ մեր բանակը կռուի բռնուած պիտի ըլլայ, Իսլամները պիտի քանդեն երկաթուղիներն ու կամուրջները՝ արգելք ըլլալու համար դէպի սահմանագլուխ զինուորներու փոխադրութեան: Հետեւաբար քրիստոնեայ տարրը վտանգուած է: Դուք ալ ըստ այնմ զինուեցէք: Սպաննեցէք Կովկասի Իսլամները եւ աւարի տուէք անոնց ապրանքները: Վրէժ լուծեցէք: Վերջը զղջումը օգուտ չպիտի ունենայ: Օգնեցէք ռուս զօրքին: Կառավարութեան ալ թելադրեցէք, որպէսզի Ռուսիոյ այլ կէտերէն զինուոր համախմբէ Կովկասի մէջ: Այս պարագային երբ չկարենաք արգիլել Իսլամներուն ապստամբութիւնները, փոխադարձաբար դուք ալ ապստամբեցէք եւ զանոնք ճզմեցէք: Կրակի տուէք անոնց տունն ու տեղը»:

Ահաւասիկ Կովկասի թերթերը այս տեսակ անվայել եւ հակամարդկային հրատարակութիւններով Ռուսերն ու Հայերը կը գրգռեն Իսլամներուն դէմ:

Ցաւալին այն է որ, Կովկասի կառավարութիւնն ալ կը հաւատայ այս գրպարտութեանց: Նոյնիսկ տեսակ մը պատերազմական վիճակի տակ պահած է Կովկասը: Ամէն կողմ խուզարկութիւններ կը կատարուին: Անցեալները մեր քաղաքն ալ խուզարկեցին: Այս խուզարկութեանց ատեն այնպիսի անմարդկային եւ իսլամութեան անվայել արարքներ տեղի ունեցան որ, անկարելի է տեսնել եւ չարտասուել:

Օրինակի համար: Զրաւականանալով իսլամ գիւղերու խուզարկութեամբ, կառավարութիւնը գերեզմանատուներուն մէջ ալ փնտռտուք կատարեց: Գերեզմանները բանալ տուաւ: Դուրս հանուեցան մեռելներուն ոսկորները: Աստուած իմ, այս ինչ զազանութիւն, ինչ անարգանք է: Իբր թէ Իսլամները իրենց զէնքերը գերեզմաններու մէջ կը պահեն եղեր…:

Այս խայտառակութիւններուն համար քանիցս դիմում կատարուեցաւ, բայց կառավարութիւնը կարեւորութիւն չընծայեց: Կառավարութեան մեծամեծները նոյնիսկ իրենց ներկայութեան չընդունեցին բողոքի գացող Իսլամները:

Եղբայրներ, կարելի չէ Հայերուն հետ միանալ եւ ազատութիւն եւ յեղափոխական ժողով պահանջել: Օրինակ առէք Հայերուն մեր գլխուն փաթթած փորձանքներէն եւ այդ գաղափարէն հրաժարեցէք»:

(Շար.)

առնուազն 2320ի բարձրացնել նորագոյն դրութեամբ օդանաւերու թիւը: Տարակոյս չկայ թէ խորհրդարանը պիտի արտօնէ շատ աւելի բարձրացնել ռազմական օդանաւերու թիւը:

Սարսափելի ցուրտ Մ. Նահանգներուն եւ Քանատայի մէջ

Առնէտ մը իվեր սարսափելի ցուրտ կը տիրէ Մ. Նահանգներուն եւ Քանատայի մէջ. ցուրտ մը որ տեսնուած չէ 1888էն ի վեր:

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ արդէն իսկ 100 հոգի մեռած են եւ միլիոնաւոր տոլար արժողութեամբ նիւթական վնաս պատահած է: Ջերմաչափը կը ցուցնէ 55, զերոյէն վար (փարէյն հայք): Ամէնէն ծանր կորուստները պատահած են Միսիսիփիի նահանգին մէջ, ուր շատեր եւ մանաւանդ սեւամորթներ սառած գտնուեցան: Կը վախցուի սովէ եւ համաճարակներէ: Հազարաւոր մարդիկ ծառերու տակ ապաստանած են: Անկարգութիւններ ալ ծագած են:

Ո՞վ սպաննեց Լինտպէրկի երախան

Առջի օր վերջացաւ գերման Հաուփթմանի դէմ եղած ամբաստանութեանց ունկնդրութիւնը, եւ անմիջապէս խօսք տրուեցաւ ամբաստանեալին: վերջին եւ ամէնէն ջախջախիչ փաստը կը համարուի գիտական վկայութիւն մը, զոր կատարեց մասնագէտ մը, Քէօհլէր, դարձեալ Գերմանացի: Այս մարդը իր մանկութենէն խենդի պէս կը սիրէր ծառերն ու անտառները, որոնց մէջ ծնած է: իր կեանքը անցուցած է փայտերու գիտական ուսումնասիրութեամբ: Երբ ատեան հրաւիրուեցաւ, ամբաստանեալին փաստաբանը բացագանչեց.

— Փայտի մասնագէ՞տ, աշխարհի վրայ չկայ աւելի տարօրինակ անասուն մը քան փայտի մասնագէտ մը...

Վկան պոռթկաց, եւ նախագահը հազիւ կրցաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը:

Վկան պատմեց թէ, երբ իրեն ցոյց տուին այն սանդուղը որով ամբաստանեալը բարձրացած է Լինտպէրկի բնակարանին պատուհանէն վեր, երեխան առեւանգելու համար, ինք մանրադիտական քննութեան մը ձեռնարկեց: Քառասուն հազար սղոցարան կը գտնուի Մ. Նահանգներուն մէջ: Գտնելու համար այն սղոցարանը ուր ծախած կամ շինած են սանդուղին փայտը, նախ գտայ մեքենական սղոցը, որով 40,000 սղոցարանը իջաւ 1598ի: Փայտին տեսակն ալ գտնելով, մէկդի դրի ուրիշ կարգ մը սղոցարաններ: Յետոյ, սղոցի մէկ ակռային անճշմարտելի թերութեան շնորհիւ, կրցայ գտնել փայտին աղբիւրը: Տասնութ ամիս աշխատելէ յետոյ, եւ Հաուփթմանի ձերբակալութենէն շատ առաջ, գտեր էի այն մեծաքանակ վաճառականը որ ծախած էր սանդուղին փայտը: Միւս կողմէ, ստուգեցի որ սնդուղին աստիճաններէն մէկը շինուած էր Հաուփթմանի մառանին մէկ տախտակէն: (Այս առթիւ ցոյց տուաւ մառանին լուսանկարը, պատուհանի մը մեծութեամբ): Կատարելապէս կ'երեւայ այն տեղը ուրկէ քակուած է տախտակը, որ յղկուած է նոյն ինքն Հաուփթմանի յղկիչով:

Մասնագէտը յետոյ ներկայացուց մկրատ մը, որ գտնուած էր Լինտպէրկի բնակարանին մօտ: Արդ, միայն մէկ գործիք կը պակսէր ամբաստանեալին սնտուկէն, եւ այդ ալ այս մկրատն էր:

Ամբաստանեալը իր պաշտպանողականը սկսաւ շատ պաղարիւն, պատմելով իր կեանքը եւ յայտարարելով թէ ինք մեծագումար դրամ շահած է իր եւ կնոջը աշխատանքով:

= o–o =

ՀԱԿԱՌԱԿ ՖՐԱՆՔԵԻՏԱԼԱԿԱՆ համաձայնութեան, Ֆրանսա չուզեր որ Իտալիա նաւային գերազանցութիւն վայելէ Միջերկրականի մէջ: Այս առաջադրութեամբ, Երեսփ. Ժողովին նաւային յանձնաժողովը արտօնեց նոր զրահաւոր մը շինել, 35,000 թոն տարողութեամբ: Ծովային նախարարը 1,200,000,000 Ֆր. ի նոր վարկ մը պիտի պահանջէ, այս շինութեան համար:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

8 ՐԻՒ ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆԻ սրահին մէջ

Métro: Champs Elysées-Clemenceau

Գեղարուեստական բաժինը ամբողջապէս մանուկներու կողմէ: երգ, նուագ, արտասանութիւն, պար, թատերական ներկայացում եւ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ մանուկներու յատուկ:

Երախաներուն անվճար կը բաժնուի խաղալիքներ եւ նախընթրիք:

Մուտքը՝ ձրի փոքրերուն, մեծերուն 2 ֆրանք:

Մանուկներու տօնն է. մի՛ զրկէք ձեր երախաները իրենց մեծ հաճոյքէն

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը 28 Յունուար, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ժողովէն վերջ տեղի կ'ունենայ դասախօսութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Գուրեան» Գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Ընթերցարանի սրահին մէջ: Կ. Վարչութենէն կը խնդրուի իր ներկայացուցիչը ղրկել:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Սէն Փիէրի վոլէժ խումբի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, իր դրադարանին մէջ: Կ. Վարչութենէն կը խնդրուի իր ներկայացուցիչը ղրկել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 7.30ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ 6, Րիւ Սիզրոն (Փլաս Շավանելի մօտ):

կը ներկայացուի Շիրվանզադէի ՆԱՄՈՒՍը

ղեկավարութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերու:

Տոմսերու գիներ 4 եւ 3 ֆրանք:

Վարագոյրը կը բացուի ժամը ճիշդ 7.45ին: կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Jean Goujonի սրահներուն մէջ **8, Rue Jean Goujon, Paris (8)**

Թանկոյի եւ ճազի զոյգ խումբեր, ղեկավարութեամբ ծանօթ M. SLOUTZKYի (Caveau Caucasien) ձոխ պիւֆէ: Գիները բոլորին մատչելի:

Առատ գօթիյեոն: Անակնկալներ: Պարեր եւլն.: կը մասնակցին յայտնի արուեստագէտներ:

Մուտք՝ այրերու 12.50 ֆրանք, կիներու՝ 10 ֆրանք:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները:

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Պ. Մ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, 12, rue de Pot de Fer, Paris (5). Սափրիչ Marius. 20, rue Denoyez Պելվիլ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61, rue Mr. le Prince: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն:

Փարիզի Սեբաստիոյ Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Ֆլօրիա ճաշարանը, 11, rue Mr. le Prince, մէթրօ Օտէոն: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ կարեւոր ընթացիկ հարցեր: Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի:

Միութեան հասցէն.—

Պետրոս Կէմճեան 93, rue Alexis Pernon, Montreuil s/Bois, Seine:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պար Բրօվեսանի սրահին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Լեգէոնական ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պար տը լա Փօսթ, 2, Րիւ Գօլպէր: Չեկոյց Պ. Տիրան Թէրզեանի եւ կարեւոր օրակարգ: Ոչ-անդամները կը հրաւիրուին արձանագրուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան բացառիկ ընդհ. ժողովը վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6, Րիւ փըթիթ Մաուի Արաբասէ ճաշարանին մէջ: Օրակարգ.— Զեկոյց՝ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ դաշտահանդէսի մասին ու ընթացիկ հարցեր:

Ծանօթ.— Միայն անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը եւ ճշդապահութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եւդոկիոյ Հայր. Միութեան Մայր Դիւանը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, rue Thubaneau, 44 Թիւ սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ մայր դիւանի, զեկուցում եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գիտութեանց Համալսարանի (Faculté des Sciences) մեծ ամֆիթատրոնին մէջ: Մուտք Allées Léon Gambetta, Թիւ 50:

Նիւթ՝ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԱՄԱՐ *ՄՇԱԿՈՒԹԱՊԷՍ* ՊԱՏՐԱ՞ՍՏ ԷԻՆՔ ԹԷ ՈՉ:

Կը խօսին.— Թէր՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓՕԼԱՏԵԱՆ: *Դէմ՝* Պ. ՎԱՀԱՆ ԴՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Դասախօսութիւնը կը սկսի ճիշդ որոշուած ժամուն: Ժողովուրդը կրնայ մասնակցիլ վիճաբանութեան: Մուտքը՝ ազատ է:

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼ ՈՉԻՆՉ ԳԻՆՈՎ ՄԸ

Ձեր պզտիկները կը մեծնան եւ կը փոխուին արագօրէն:

Չէ՞ք ուզեր ունենալ անոնց այդ գեղեցիկ եւ սակայն վաղանցուկ շրջանին մէկ յիշատակը:

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ

Studio d'Art HENRI (Հ. Եափուճեան)

10bis Bld. Rodin-Issy-les-Moulineaux Gare d'Issyի եսեւի փողոցը

Որը՝ խիստ աժան գինով ձեզ կը նկարէ գեղարուեստական ամենավերջին ճաշակով՝ ըլլայ իր Studioին եւ եամ ձեր տան մէջ:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉ

Գեղեցիկ *Agrandissement* մը նուէր իւրաքանչիւր պատուէրին:

Բաց է ամէն օր   Ինքնութեան թուղթերու 6 հատը 4 ֆրանք:

ՖԱԲԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՇԱՐՔ ՄԸ ՍԿՍԱԾ Է ՍԱԼ

THÉATRE DES CAPUCINES

39, Bld. des Capucines-Paris

Որ պիտի տեւէ մինչեւ 31 Յունուար Հինգշաբթի, ամէն երեկոյ ժամը 9ին: Պիտի կատարէ մարմնոյ փոխանցման, թելադրական եւ քարացման հեռաքըրքրական փորձեր:

Մուտք 10 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *«Հայաստանի Գրականութեան եւ Արուեստին Բարեկամներ»*ու: Հ. Գ. Ը. Բ.ի անդրանիկ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, փալէ տը լա Միւթիւալիթէ, 24 Րիւ Սէն-Վիքթոր. Սրահ I. Y. (2րդ յարկ):

Նախագահութեամբ՝ Պ. *Լ. Կիւմիւշկէրտանի*: կը խօսի՝ Պ. *Ա. Չօպանեան*: Նիւթ ունենալով *«Եղիշէ Չարենց եւ իր վերջին գործը՝ «ԳԻՐՔ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ»: Բանախօսութենէն յետոյ կարծիքի փոխանակութիւն:*

Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.:

Վաճառուի յարկաբաժին

Վարձու են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ, մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 ֆր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք: Առանց *քօնֆոռ*ի 2 սենեակ խոհանոց 1600 ֆր., 3 սենեակ խոհանոց 3000: Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան *«Յառաջ»*ի ներկայ կտրոնով: Անհախընթաց պատեհութիւն: Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. **Stéphan**ի, **propriétaire**, 83, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg: 23—39.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Աֆիոն-Գարահիսարցի Յովսէփ Պչաքճեան, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Նազլը, կը փնտռէ իր ազգակիցներէն Աֆիոն-Գարահիսարցի Մկրտիչ Պրուքեան եւ Յակոբ Թոփալեան: կը կարծուի թէ կը գտնուին Սուրիա: կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել՝

Joseph Petchakjian, 11, rue Buffon Mantes (Loire Inf.) France.

Սուրիոյ եւ Յունաստանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *թորումով*, բնական *անխառն* խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

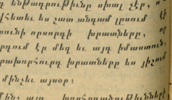
Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ՝

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ներս էինք մտնում մի տուն, գողանում էինք հաց, պանիր, հաւեր, ձուաններ եւ այլ ուտեստներ: Երբեմն այսպիսի գողութիւններ անում էինք մեր բարեկամների կամ ազգականների տներից: Բայց երբեք չէր պատահում, որ բացի ուտելիքներից գողանայինք մի ուրիշ բան: Մեր գիւղացիները գինու կարասները սովորաբար թաղում են այգիներում, գետնի տակ: Մեզ յայտնի էին տեղերը, գիշերով գնում էինք, բաց էինք անում եւ էինք առնում որքան մեզ պէտք էր: Մենք խղճմտաւոր եւ փոքրիկ գողեր էինք, մեզանից հասակով ամենամեծը քան տարեկան հազիւ կը լինէր:

Ես առաջ շատ երկչոտ էի. վախենում էի դեւերից, սատանաներից եւ մինչեւ անգամ մաչկաթեւիկներից: Իսկ այժմ ո՞րտեղից էր այդ քաջասրտութիւնը, որ ես ոչ մէկ բանից էլ չէի վախենում: Երեւի, ազատ կեանքը մտցրեց իմ մէջ այդ երկաթի սիրտը: Իմ ընկերները բոլորն էլ զէնքեր ունէին, ես թէեւ չունէի. բայց մի տեղ գնալու ժամանակ նրանք իրանց զէնքերից աւելորդը ինձ էին տալիս:

Զարմանալի ներգործութիւն է անում մարդու վրայ վայրենի բնութիւնը: Երբ գիշերը մութն է, երկինքը ամպած է, կայծակը երբեմն փայլատակում է եւ որոտը որոտում է,— այդ բոլոր սարսափելի երեւոյթները այն աստիճան ախորժ են քո սրտին, այնքան ուժեղնում են քո կուրծքը, մինչ դու, ոգեւորուած մի քաղցր կատաղութեամբ, ուզում ես խօսակցել, ուզում ես զարհուրեցնել, որպէս որոտը եւ կայծակը:

Բայց բոլորովին հակառակ ազդեցութիւն էր անում իմ վրայ, երբ բնութիւնը խաղաղ էր, երբ երկինքը ուրախ էր, երբ լուսինը մեղմ ընթացքով սահում էր յստակ կամարի վրայով, երբ ամէն տեղ տիրում էր մի խուլ, խորհրդաւոր լռութիւն: Այսպիսի րոպէներում իմ սիրտը, կարծես թէ, պղտորւում էր, քնքշանում էր, ես փափաքում էի սիրել... եւ իսկոյն միտս էր գալիս գեղեցիկ Սառան:

Սառան մեր հարեւանի աղջիկն էր. մենք միասին էինք մեծացել եւ մեր մանկական ամենաքաղցր րոպէները միասին էինք անցկացրել: Այն օրից, որ փախստականի կեանք էի վարում, ամենեւին չէի տեսնել նրան: Ախ որքան կը տխրէր նա, որքան լաց կը լինէր իւր կորած մոլորուած սիրելիի համար...: Ես երեւակայում էի Սառայի դրութիւնը, նա այնքան բարի, այնքան զգայուն աղջիկ էր, որ չէր կարող չցաւել իմ վիճակի վրայ: Բայց ես այն աստիճան վայրենացել էի, իմ սիրտը այն աստիճան կոշտացել էր եւ իմ կեանքի զօրութիւնը այն աստիճան թուլացել էր, որ չէի կարողանում գնալ նրա մօտ, մխիթարելու նրան: Ես մոռացել էի մինչեւ անգամ մօրս, քոյրերիս եւ յարգելի վարպետիս: Իմ նոր ընկերները, կարծես, կախարդել էին ինձ, կարծես, մի աներեւոյթ զօրութեամբ կաշկանդուել էի նրանց հետ, եւ ամենեւին բաժանուել չէի ցանկանում: Մարդկային բնութիւնը, մարդկային հասարակութիւնը ինձ խորթ էր թւում: Ես սիրում էի ազատ դաշտերը, լեռները, անտառները եւ մթին ձորերի քարանձաւները...: Ես դարձել էի գիշերային բու, որ խաւարի մէջ է որսում իր որսը...:

Ոչ մի մարդկային արարած չէր անցկենում այն անտառի միջով, ուր թաղնւում էինք մենք: Միայն երբեմն յայտնւում էր մի բարձրահասակ որսորդ, որը հրացանը ուսից քարշ գցած, մի զոյգ շների հետ, որպէս այն մթին անտառների ծերունի աստուածը, հանդարտ անց էր կենում, մտախոհութեամբ իւր չորջը նայելով: Կարօն, Ասլանը եւ Սաղօն բնաւ չէին խորշում այդ տարապայման որսորդից: Երբեմն նա մօտենում էր, նստում էր մեր տաղաւարի առջեւ հանգստանալու համար: Նա բաց էր անում իւր աւազին ճաղատ գլուխը, սրբում էր ճակատի քրտինքը, սկսում էր ծխել: Նրա գագաթը պատած էր խորին ալիքներով: Երեւում էր, այդ պատկառելի մարդը իւր կեանքը անց էր կացրել սոսկալի կռիւների մէջ: Նրան ես ճանաչում էի. նա շատ անգամ գալիս էր վարպետիս արհեստանոցը զանազան գործիքներ էր շինել տալիս: Նրան կոչում էին Ալօ:

Առաջին անգամ, երբ տեսաւ ինձ, հարցրեց Կարօից:

— Դա ո՞վ է:

— Խաչագողներից է, պատասխանեց Կարօն ծիծաղելով:

—Խաչագողները շատ օգտաւէտ մարդիկ կը լինէին, ասաց նա մի առանձին խորհրդաւոր ձայնով.— եթէ իրանց խելքը, սրամտութիւնը եւ բոլոր զարմանալի ճարպիկութիւնները, որ ունեն նրանք, գործ դնէին փոխանակ խաբէութիւնների, աւելի լաւ գործերի մէջ, մարդկային բարօրութեան համար: Նրանք ամենակարող մարդիկ են. նրանք հրաշքներ կը գործէին, եթէ ազնիւ լինէին...:

— Ես նրանց նման չեմ լինի, պատասխանեցի կարմրելով:

— Տացէ Աստուած, որ չը լինես, որդի, ասաց նա, ուղիղ նայելով իմ երեսին,— բայց հասկացիր, որ դու եւս միեւնոյն ճանապարհի սկզբումն ես կանգնած, եթէ փոքր ինչ առաջ գնալու լինես, նրանց նման կը լինես...:

Ես ոչինչ չգտայ պատասխանելու: Միայն մտածում էի, ի՞նչպէս է պատահել, որ մի այսպիսի բարի մարդը, որը զզւում է խաչագողներից, որը ցանկանում է, որ նրանք ուղղուէին եւ իրանց հմտութիւնները մարդկային օգտի համար գործ դնէին,— մի այսպիսի մարդը բարեկամ է Կարօի եւ նրա ընկերների հետ, ներում է նրանց գողութիւնները: Գուցէ, մտածում էի ես, այդ բարեկամութիւնը մանկահասակ որիկաներին ուղղելու եւ նրանց աւելի հաստատ ու բարոյական ճանապարհի վրայ կանգնեցնելու համար է: Այդ ենթադրութիւնը սխալ չէր, որովհետեւ ես շատ անգամ լսում էի ծերունի որսորդի խրատները, որ կարդում էր մեզ եւ այդ իմաստուն, խորախորհուրդ խրատները ես յիշում եմ մինչեւ այսօր:

Մինչ այդ խորհրդածութիւնների մէջ էի, յանկարծ մտաբերեցի վարպետիս, որսորդը նրա բարեկամը լինելով, կարող էր գիտնալ, թէ ինչո՞վ վերջացաւ նրա գործը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋԻ եւ ՄԵՂՈՒԻ համար դիմեցէք՝ ընկ'ր **Sarkis Bilalif**

7, rue du Puy, Romans (Drôme)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 27 Janvier 1935

ԺԲՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2714

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆ ՈՒ ՆՈՒԻՐԱԿԸ

Արդէն Փարիզ է Գարեգին արք. Յովսէփեան, էջմիածնի նուիրակը, որ իր առաքելութիւնն սկսաւ Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն, ճամբուն վրայ հանդիպելով նաեւ Վիէննա: (Հարցնողներ կան թէ ինչո՞ւ չգնաց նաեւ Յունաստան, որ կը գտնուէր իր ճամբուն վրայ եւ ուր խռովայոյզ կացութիւն մը կը տիրէ ամիսներէ ի վեր ...):

Կաթող. նուիրակին մէջ, մենք ամէն բանէ առաջ կ'ողջունենք բանասէրն ու գիտնականը, երկու անվիճելի հեղինակութիւններ:

Մեր ընթերցողները արդէն առիթ ունեցան կարդալու իր բանախօսութեանց ամփոփումը: Դեռ շատ չըներ որ ներկայացուցինք, նաեւ, Ցիլիպէի մեր թղթակցին տեսակցութիւնը:

Շուտով Փարիզի եւ Ֆրանսայի միւս գաղութներուն մէջ ալ կը լսենք զինքը, իր պաշտօնին հետ կապուած ցեկուցումներով եւ մանաւանդ գիտական դասախօսութիւններով:

Ինչո՞ւ երկրորդական գծի վրայ կը դնենք իր առաքելութեան պաշտօնական մասը, որ հիմնականն է, ուրիշներու համար:

Պարզապէս յարգելով զինքը:

Մենք անձամբ չենք ճանչնար կաթող. նուիրակը: Բայց անոնք որ հինէն կը ճանչնան կամ առիթ ունեցան վերջերս ծանօթանալու, ակնածանքով կը խօսին իր լրջութեան եւ հայրենասիրութեան մասին: Դեռ ուրիշ բարեմասնութիւններ ալ կը թուեն, որոնց չհաւատալու պատճառներ չունինք:

Արդ, կաթող. նուիրակը ունի՞ բոլոր հնարաւորութիւնները, արդարամտութեամբ քննելու եւ լուծելու համար եղած վէճերը:

Մենք չենք հաւատար: Շուք մը կայ որ պիտի մթագնէ իր աչքերը: Իր կամքէն անկախ պարագաներ կան, որոնք պիտի կապեն իր թեւերը:

Աւելի բախտաւոր չէ զինքը ղրկողն ալ:

Միւս կողմէ, մենք միշտ այն տեսակէտն ունեցած ենք թէ՝ կղերականները չեն որ ուղղութիւն եւ գոյն պիտի տան մեր ազգային – հանրային կեանքին:

Անոնց դերը նուազագոյն չափին վերածուած է Խ. Հայաստանի մէջ, թէեւ Երեւանցիները կը կարծեն թէ կարելի է փոքր յաղթել Հայկական Արտասահմանի աչքերուն, կաթողիկոս ընտրել տալով եւ նուիրակ մը ճամբայ հանելով:

Կաթող. նուիրակին գլխաւոր պարտականութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ խաղաղութիւն քարոզել:

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ այդ պարտականութիւնը յաջողութեամբ կատարած է իր այցելած գաղութներուն մէջ:

Մանաւանդ որ, շատ աւելի լայնամիտ կ'երեւայ, քան միւսները, գոյնզգոյն աշխարհական պատուիրակները, որոնք Երեւանէն եկան ու գացին վերջին տարիներու ընթացքին, աւելի շատ «չերտաւորում» հաստատելու եւ ճեղքերը խորացնելու համար:

Երկրորդ պարտականութիւն մը կը կազմէ պաղլ հաւաքել էջմիածնի համար, որ մատնուած է մուրացկանութեան, չնորհիւ հաստատուած կարգուսարքին:

Այս գործն ալ յաջողութեամբ պսակուած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ, դատելով թերթերու մէջ արձանագրուած հանգանակութիւններէն:

Անշուշտ յուսախաբութեան չպիտի մատնուի Ֆրանսայի մէջ, ուր այնքան պատկառելի բազմութիւն մը կը կազմեն բարեպաշտներն ու աւանդապաշտները:

Ինչ կը վերաբերի բուն պաշտօնին, — թեմական կազմակերպութիւն ստեղծել, հարթել վէճերը եւ վերահաստատել համերաշխութիւնը, ընինք թէ շատ բան չենք սպասեր, թէ իբրեւ սկզբունքի խնդիր եւ թէ նկատի առնելով պարագաները:

Հրաշքի հաւատացող ալ չենք, որպէսզի համոզուինք թէ մեր բոլոր ենթադրութիւնները սխալ են:

Գարեգին արք. մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ, եթէ համոզուի հետեւեալ ճշմարտութեան,— էջմիածինը որքան քիչ խառնուի արտասահմանի ներքին գործերուն, այնքան օգնած կ'ըլլայ խաղաղութեան:

Աւելի բաց խօսինք,— բոլոր անոնք որ, վեղարաւոր թէ անվեղար երեւելիներ, արհեստական վէճեր կը ստեղծեն, երբ նեղը մնան, կ'ապաւինին էջմիածնի հեղինակութեան, «ընկալեալ սովորութեանց» կամ կոնդակներու, որոնք երբեք չեն համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն:

Անշուշտ յանցանքներ կան երկու կողմէն ալ: Սակայն չմոռնանք որ էջմիածինն ալ կողմ դարձած է շատ մը վէճերու մէջ: Ուրեմն, դժուար թէ կարենայ իրաւարարի դեր կատարել:

Ցաւալի բան պիտի ըլլար մանրամասնութեանց մէջ մտնել եւ սիրտ պղտորել օրուան վէճերով:

Կաթող. նուիրակը եթէ կարենար միայն իր անունը չահագործող վեղարաւորներն ու միւսները դատել, համաձայն եկեղեցական օրէնքներու, մեծապէս նպաստած պիտի ըլլար կիրքերու մեղմացման:

Արդարեւ, կղերական իշխանաւորներ ունինք որոնք լուրջ կուսակցական դարձած են ոչ միայն փառամոլութեամբ, քինախնդրութեամբ եւ իրաւասութեան զեղծանումով, այլ եւ իբրեւ պարզ կրօնաւոր:

Գարեգին արք. վարպետ մըն է մանրանկարչութեան,— այսինքն վարժուած՝ յետին մանրամասնութիւնները պրպտելու, քակելու, կարդալու եւ վերլուծելու: Ուրիշ խօսքով՝ աչք ունի:

Իր այդ արժանիքը եւ գիտնականի սրատեսութիւնը ամէն պատեհութիւն կ'ընծայեն իրեն, երեւան հանելու համար «ինչն ու ինչը»:

Եթէ նոյն իսկ չկարենայ գործադրել իր տեսածն ու գիտածը, իր եղրակացութիւնը բաւական է իբրեւ նորագոյն նիւթ մը ժամանակակից պատմութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

էջմիածնի կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, Փարիզ հասաւ երէկ առաւօտ ժամը 9ին: Կառ. տը լ'Էսթի կայարանին մէջ զինքը դիմաւորեցին Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ վարչութեան եւ հոգաբարձութեան անդամները, Վռամշապուհ արք., քահանայից դասը եւ Բարեգործականի ներկայացուցիչները:

Կաթող. նուիրակը առաջնորդուեցաւ եկեղեցի ուր տեղի ունեցաւ պատշաճ ընդունելութիւն: Յետոյ փոխադրուեցաւ իրեն յատկացուած բնակարանը, Օթէլ Սէն Րէժիս, 15 րիւ ժան Կուժօն:

Գարեգին արք. այսօր պիտի քարոզէ եկեղեցիին մէջ, հայրապետական ողջոյնները հաղորդելով ժողովուրդին: Իսկ յաջորդ կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ ընթերցումը հայրապետական կոնդակներուն:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ

Գանձատոմսերու յաւելման օրինագիծը

ՆՈՐԷՆ ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝
ՖՐԱՆՔԻՆ ԳԻՆԸ ՊԱՀԵԼՈՒ ԿԱՄ ԿՈՏՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր 122ի դէմ 450 ձայնով քուէարկեց այն օրինագիծը, որով կառավարութիւնը արտօնութիւն կը ստանայ 10 միլիառ ֆրանքէն 15 միլիառի բարձրացնելու գանձատոմսերու շրջաբերութիւնը: Ասով կառավարութիւնը կը յուսայ աժանցնել վարկը եւ զարկ տալ ճարտարարգործութեան: Նորէն բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, ելմտական – սեղանաւորական քաղաքականութեան մասին. բայց ընդդիմադիրներն ալ խոստովանեցան թէ ուրիշ ելք չկայ, թեթեւցնելու համար ներկայ տնտեսական թմրութիւնը:

Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը պաշտպանելով օրինագիծը, յանախ յիշեցին Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու փորձը, ապացուցանելու համար թէ ազգային դրամին արժեզրկումը համաշխարհային դարման մը չէ տիրող տագնապին դէմ:

Բոլորովին տարբեր տեսակէտ մը պաշտպանեց Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ երբեմն ելմտական նախարար եղած է եւ ջերմ ախոյեան՝ ֆրանքին գինը կոտրելու քաղաքականութեան: Իբրեւ առժամեայ դարման ընդունելով հանդերձ օրինագիծը, նախկին նախարարը շարք մը քննադատութիւններ բրաւ, առանց սակայն ֆրանքին արժեզրկումը իբրեւ միակ դարման առաջարկելու: Ուրիշներ ալ տարբեր տեսակէտներ պաշտպանեցին, քննադատելով կառավարութեան լաւատեսութիւնը եւ առաջարկելով կրճատել գանձատոմսերը, փոխանակ աւելցնելու:

Վարչապետը վերջին անգամ խօսք առնելով, մերժեց նոր թղթադրամներու շրջաբերութեան առաջարկը, թելադրութիւն մը զոր «կ'ամչնայ վինաքանութեան ենթարկել»: Յայտարարեց թէ վարկի սահմանափակումը այնքան ծայրայեղութեան հասած է որ, հինգ միլիառ ֆրանքի յաւելումը մեծ բան չէ: Յետոյ թուեց երկարատեւ պարտքերու հսկայական յաւելման անպատեհութիւնները, եւ շեշտեց թէ Ֆրանքին գինը կոտրելով, ուրիշ բան բրած չպիտի ըլլան եթէ ոչ աւելցնել գիները եւ աւելի մեծ նեղութեան մատնել ժողովուրդը: Պ. Փօլ Ռէյնօ պատասխանեց թէ չարիքին բուն պատճառը այն է որ մեծ տարբերութիւն կը տիրէ հրապարակի գիներուն եւ Ֆրանսայի ներքին գիներուն միջեւ: Եւ եզրակացուց թէ այս վիճակը պիտի շարունակուի ցորչափ կը պահուի ֆրանքին ոսկի արժէքը, հակառակ անգլ. ոսկիին եւ տոլարին անկման: Ելմտական նախարարը բացատրեց թէ ստերլինի եւ տոլարի ամրացումը կարելի է միայն ֆրանքի ներկայ արժէքին վրայ:

Նոր Գերմանիան պիտի բաղկանայ խառն նահանգներէ

Համաձայն պետական վերակազմութեան ծրագրին, որ վաւերացուած էր հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն քիչ յետոյ, Գերմանիա քսան նահանգներու պիտի բաժնուի անյապաղ, փոխանակ 16 պետութեանց, ինչպէս որոշուած էր 1870ի ֆրանքեւ-գերման պատերազմին ատեն: Դաhլիճը վերջնապէս հաստատեց այս ծրագիրը, որ պիտի հրատարակուի յունուար 30ին,— երկրորդ տարեդարձ հիթլէրական իշխանութեան:

Այս ծրագրով, աւելի պիտի կեդրոնացուի Գերմանիոյ վարչական դրութիւնը, եւ նահանգապետները պիտի դառնան «առաջնորդ»ներ: Պաշտօնական զեկոյցը մասնաւոր յիշատակութիւն չըներ Փրուսիոյ վարչական կազմի մասին: Կը կարծուի թէ նահանգին վարչապետը, Կէօրինկ, պիտի նշանակուի նահանգապետ: Միեւնոյն օրը ուրիշ օրէնք մը պիտի հրատարակուի, նշդելով Սաարի նահանգին վարչական կազմակերպութիւնը: Ուրիշ օրէնքի մը համաձայն, Գերմանիոյ դատական վարչութիւնը պիտի կեդրոնանայ դատական նախարարին ձեռքը:

Խ. Միութեան փոխ-վարչապետը յանկարծամահ

Պ. Քուիպիշեւ, խորհրդային Միութեան գործավարներու խորհուրդին դեր – նախագահը, յանկարծամահ եղաւ ուրբաթ օր, ժողովին բացումէն առաջ: Այս պատճառաւ, յունուար 28ին յետաձգուեցաւ խորհուրդներու 7րդ համագումարը, որ պիտի բացուէր յունուար 25ին:

Վալերիէն Քուիպիշեւ ծնած էր 1888ին, Օմսքի մէջ: Երկրորդական ուսումը լրացնելէ յետոյ, չկրցաւ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալ: Յեղափոխական ասպարէզը նետուեցաւ 1904ին, իբրեւ սոցիալ – դեմոկրատ: 1905ին Փեթերսպուրկ եւթալով, մասնակցեցաւ յեղափոխական շարժումներու: 1906ին Օմսք վերադարձաւ, եւ անդամ ընտրուեցաւ իր կուսակցութեան կոմիտէին: Նոյն տարին երկու անգամ ձերբակալուեցաւ եւ յետոյ աքսորուեցաւ, սակայն յաջողեցաւ փախչիլ: 1907ին վերադարձաւ Փեթերսպուրկ եւ նորէն ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ: 1910ին աքսորուեցաւ, եւ ժամանակաշրջանը լրացնելով անցաւ Փեթերսպուրկ: 1915ին նորէն ձերբակալուելով, աքսորուեցաւ Սիպերիա, բայց յաջողեցաւ փախչիլ եւ հասնիլ Սամարա, ուր գործարան մը մտաւ իբրեւ բանուոր: Յետոյ բոլշեւիկեան ապօրէն խորհրդաժողով մը գումարեց Վոլկայի շրջանին մէջ, բայց մատնութեան մը վրայ բոլոր պատուիրակները ձերբակալուեցան, ինքն ալ միասին: Այս անգամ ալ աքսորուեցաւ, եւ 1917 փետրուարի յեղափոխութեան շնորհիւ կրցաւ ազատիլ: Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ, Քուիպիշեւ նախագահ ընտրուեցաւ յեղափոխական կոմիտէին: Չեխերու յարձակողականին ատեն, լիազօրն էր Ա. զօրաբանակի, անդամ Դ. զօրաբանակի զինուորական խորհուրդին: Քոլչաք, պարտութենէն յետոյ զանազան պաշտօններ վարելով, փոխադրուեցաւ Պուխարա, իբրեւ լիազօր ներկայացուցիչ խորհրդային կառավարութեան: Այնուհետեւ շարունակ բարձրանալով, 1926ին եղաւ նախագահ ազգային տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդին, անդամ Քաղաքական Բիւրոյին եւ դեր–նախագահ գործավարներու խորհուրդին: Երկաթեայ վնռականութիւն ունէր եւ գործօն դեր կատարած է հնգամեայ ծրագրին մշակման եւ գործադրութեան մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿԻՐԱԿԻՆ

— o —

Տօն է այսօր, կէս օրէն յետոյ :«Մանուկներու Օր »ը:

Շաբաթներէ ի վեր, Կ. խաչի անդամուհիները իրար անցած են, որպէսզի բան մը պակաս չմնայ:

Խրախուսուած՝ անցեալ տարուան փորձէն, որուն մասնակցեցան 250 մանուկներ, այս տարի սիրուն խաղալիկներ գնած են 400ի համար:

Տօնին դերակատարներն ալ մանուկներ են, մանչ թէ աղջիկ:

Փարիզի թաղերէն՝ Կ. խաչի լիբանանչիւր մասնաճիւղ պարտականութիւն մը ստանձնած է, մարզելով իր սաներն ու սանուհիները:

Մէկ խօսքով՝ մրցախանդէս մը մանուկներու՝ ուր հայաշատ կեդրոններ.— Փարիզ, Ալֆորվիլ, Իսի-լէ-Մուլինօ, Անկէն, Առնուվիլ, Պուա - Քոլոմպ, Պանեէօ - Քաշան եւ Շավիլ:

Ամէն մէկ խումբ մասնաւոր բաժին մը ստանձնած է,— երգ, նուագ, արտասանութիւն, պարեր եւ զանազան խաղեր :

Նոյնիսկ թատրոնը ապահովուած է:

«Յառաջդիմասիրաց»ի (Պանեէօ - Քաշան) սաներն ու սանուհիները թատերախաղ մը պիտի ներկայացնեն, առաջնորդութեամբ Նշան Պէշիկթաշլեանի, որ ապահովաբար երբեք այսքան խանդավառուած չէր իր ուսուցչական ասպարէզին մէջ:

Աչք մը նետելով յայտագրին վրայ եւ յետոյ աչքի առջեւ բերելով հանդիսասրահը, կ'երեւակայեմ թէ ի'նչքան բազմութիւն պիտի խռնուի:

«Շատեր ոտքի վրայ մնացին», պիտէ գրէ, յաջորդ օրը, թղթակից մը:

Որո՞ւ հոգ: Թող աւելի մօտէն հետաքրքրուին այս խորապէս գեղեցիկ եւ շինարար ձեռնարկով, եւ յաջորդ անգամ հազարնոց սրահ մը կը վարձուի,— ներկայացնելու համար հազար անչափահասներ՝ որոնք հայերէն կը խօսին, հայերէն կը կարդան եւ հայերէն կ'երգեն:

Դուն, ես, միւսը,— բոլորս ալ դեր ունինք այսպիսի ձեռնարկներու ծաւալման կամ սահմանափակման մէջ:

Իսկ ոչ մէկս ո'ր եւ է չփմեղանք՝ մէկուսի մնալու:

Պատլիկ եմ, ճուլիկ եմ, ճամբայ չիյտեմ, ո՞ւր երթամ...

Այսպէ՛ս կ'երգէին, երէկ, տարբեր պայմաններու մէջ:

Այն ատեն մեր հողին վրայ էինք, օժտուած՝ շատ մը պատեհութիւններով:

Թուէն կը բռնէիր դպրոց կը նետէիր — «միսը քեզի, ոսկորը ինծի» — եւ ինքն իրեն կը գտնէր ճամբան:

Ի՞նչպէս գտնեն իրենց ճամբան, հիմա, այս ծովուն մէջ, «պստլիկ - ճստլիկ» Հայկակն ու Հայկուհին, եթէ իրենց գլխուն ձգենք:

Ծովը, հովը կ'առնեն կը տանին, տաշեղի կտորներու պէս:

Կը տանին կը ցրուեն անծանօթ ուղղութեամբ, ոչ թէ ոսկորը ձգելով քեզի, այլ հետքն անգամ կորսնցնելով:

Օրհնութիւն մըն է որ աշխատողներ ունինք, չարիքը սահմանափակելու համար:

Ո'ւժ տուէք աշխատողներուն եւ հոգատարներուն, որպէսզի կարենան բազմաթիւ «կիրակի»ներ սարքել, թարմացնելով, հայացնելով ե'ւ մանուկներուն ե'ւ ձեր հոգին:

Ամէն մէկդ որ ներկայ պիտի ըլլաք այսօրուան տօնին, պիտի կրնաք որոշել ձեր պարտականութեան տեսակն ու չափը:

ՎԱՀԷ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նիւ Եորքէն կը գրեն թէ Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ դատապարտուած ընկերներու դատին վերաքննութեան ունկնդրութիւնը յետաձգուած է փետրուարի կիսուն:

⁂ Յունուար 9ին յանկարծամահ եղաւ դատաւոր Ճօզէֆ Քորրիկըն, որ երկու ամիս նախագահն էր Դուրեան արք.ի սպանութեան դատին: 60 տարեկան էր եւ 23 տարի դատաւորի պաշտօն վարած:

Թէվֆիք Արաս ի՞նչ կը բանի Պելկրատի մէջ

Ուրբաթ առտու կանուխ Պելկրատ իջաւ Պ. Թէֆիք Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, եւ ընդունուեցաւ բազմաթիւ պաշտօնատարներու կողմէ: Թրքական դեսպանատան մէջ քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, գնաց Եուկոսլավիոյ վարչապետին, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Խօսակցութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ գլխաւոր նիւթը եղած է երկու պետութեանց դիրքը՝ միջազգային ընդհանուր կացութեան հանդէպ, որ մեծ փոփոխութիւններ կրեց վերջերս: Երկու նախարարները անգամ մը եւս հաստատած են թէ կատարեալ համամտութիւն կը տիրէ իրենց միջեւ: Թէվֆիք Արաս կէսօրէն յետոյ արքայական պալատ գնաց, յետոյ տեսակցեցաւ պալքանեան պետութեանց դեսպաններուն հետ: Այս առթիւ եղած հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Արաս յայտարարեց թէ Ֆրանսա կրնայ վստահիլ պալքանեան համաձայնութեան անդամներուն անվերապահ աջակցութեան, գլուխ հանելու համար խաղաղութեան կազմակերպումը: «Կը բաւէ որ գլխաւոր շահակիցները եւ մանաւանդ Ֆրանսա բարեացակամութիւն ցուցնեն, եւ համաձայնութիւնը կրնայ իրականանալ»: Իր կարծիքով, Ֆրանսայի դիրքը շատ ա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԳԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.-ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

»»»··«««

Ճիշդ պիտի չըլլար ըսել՝ Թուրք նոր բանաստեղծութիւն, որովհետեւ այդպիսին գրեթէ գոյութիւն չունի :

Բայց, կան, ի հարկէ, Թուրք նոր բանաստեղծներ :

Ահմէտ Քիւթսին, օրինակ : Անիկա «Կէօրիւշ» պարբերականը խմբագրեց ատեն մը : Գրած է գիրք մը՝ 20 բանաստեղծութիւններով : Սոուերի նըման մէկը : Մեկուսի, անշշուկ, խմբագրութիւններէն հեռու : Ահա տուն մը իրմէ (ազատօրէն թարգմանուած)·

Կ'ըսէի «ի՞նչ կ'ըլլար՝ թէ չըլլայիր դուն
Ու ես փնտռէի քեզ տարիներով ու անքուն,
Տարիներո՞վ անդադրում, ու ենթակայ բլլայի
Ետեւէդ վազցնող ու քեզ փնտռել տուող ցաւի :

Կարելի է ըսել, որ Թուրք նոր բանաստեղծներուն ամէնէն նուրբն է : Իր զգացումները, որոնք հոգիին խոր ծալքերէն կուգան, մշուշի մը թեթեւութեամբ կը յածին ընթերցողին մէջ :

Իր գործերէն յիշենք «Առաջին նինջեր »ը, « Մեր աղջիկները » ու «Մեռեալ» : Մահուան ու մեռեալի մասին այնքան ջերմութեամբ կը խօսի, որ գամբանաքարերէն եկող կամ բուն իսկ մահուան գաղափարին առթած ցուրտ սարսուռը կը վանէ : Ինք եւս չունի այդ սարսուռը : Տեսէք, օրինակ·

Կ'երեւի իմ մահս վաղ արեւածագին է,
Երբ առաջին շողը պատուհանէն կը մտնէ :
Երկարէ, իջեցուր վարագոյրը վերեւն իմ գլխուն
Մոմը թող մնայ գիշերուան նման պլպլուն :

Իր բոլոր բանաստեղծութիւններն ալ այսպէս ջերմ ու բաբախուն են : Ինքնեկ, ոչ արուեստակեալ ու բանաձիգ : Ու չափազանց բնական : Անշուշտ ազդեցութիւններ կրած է : Տեղ տեղ, նոյն իսկ, Պոտլէրի ու Ս. Փրիւտոմի այս ու այն կտորները յիշեցնելու աստիճան : Բայց, տարակոյս չկայ, որ բանաստեղծը կը շնչէ իր մէջ :

Ճահիտ Սըտքը.— Միւլքիէի ուսանող մըն է : Դեռ առաջին տողերով իսկ ներքին ու այլ աշխարհէ մը կը խօսի (հասկնալի է, չթարգմանենք. «ոխթմըն» ալ պահած կ'ըլլանք) :

Պէն պու տիւնեաեա խանըշ կէլմիշ օլանղըմ պէն
Պէն էօյլէ հէր ինսանտան օ ֆատար ուզաղըմ պէն
Կենէ պու կէօզլէրիմ տիր, օֆշայանաֆ շէյ արար,
Եօֆսա իշիմտէ պաշքա պիր տիւնեա հաարէթի վար :

Ուշաքը կիպի պիրտէն, պիր ֆօրֆուլու բույատան
— Օ իշիմտէն սէվտիկիմ, պէնիմ օլան տիւնեատան,
Պիր սէս պանա «կէլ» տեսէ, պէն պու սէսի իշիթսէմ,
Քիմսէնինլէ տույմատան պիր ֆափը աչըփ կիթսէմ :

Ահմէտ Քիւթսին ալ նման «ներքին ձայն»է մը կը խօսի·

...Իլվէրիր ֆի պիր կիւն պանա տէ - բինտէն,
Թա տէրինտէն պիր կիւն պանա «կէլ» տէսին···

Սոյդ է,— մանաւանդ «անցեալին մէջ խորասուզուիլ» կտորէն— որ բանաստեղծին հոգին կը նեղուի իր շրջագիծին մէջ :

Սըտքը լռութեան ու մութին փնտռտուքը ունի :

Կէճէլիմ, իւսթիւմտէ եըլտըզլը պիր սէմա
Սիւֆիւթիւ, սէվինճի, էսրարը պանա սօր,
Քօնմայըն, պայֆուշլար, ֆօնմայըն պու տամա
Պէշիկիմ, իչիմտէ պիր չօճուք ույույօր :

Հարկ է ըսել, սակայն, որ բանաստեղծ Սըտքըն ալ յաճախ մանուկ կամ մանկունակ է :

Ահա ուրիշ մը :

Նիհայէթ կիւն պիթտի, իշթէ պէֆլէտիկին
Կէլտի, կէճէ, կէճէ, իչին կիպի էնկին
Իչին կիպի զէնկին պիր կէճէ, էկէր սէն
Հուլեալարընլա ֆաշամաֆ իսթէրսէն
Փըրըլ փըրըլ խանան ֆարանլըֆլարա տալ
Վէ կէճէլէր կիպի պիլմէճէլէրլէ ֆալ :

Ակամայ՝ յիշեցի Պոտլէրը·

Soit sage, ô ma douleur, et tiens toi plus tranquille.— Tu réclamais le soir: il descend, le voici...

Իր մէջ տառապանքը պոռթկուն չէ, ոչ ալ բողոքող : Այլ սակայն, յաջողապէս հաղորդական կ'ընէ մեզ, երբ հայելիին մէջ իր ստուերներուն համար կը հարցնէ.— « կա՞ն, թէ չկան, անտեղեակ են իմ ցաւերուն · իրենցմէ մին ըլլար իմ տեղս »··· :

Ֆարուք Նաֆիզ.— Իր գլխաւոր գործն է « Կեանք մը անցաւ այսպէս»ը, ուր ամփոփուած է հարիւրի չափ կարճ ու երկար ոտանաւորներ : Ոտանաւոր ըսի, որովհետեւ բանաստեղծութիւնը զգալապէս բացակայ է անոնց մէջ : Հասարակ ու անճոռնի՝ յաճախ, ան կը կարծէ թէ ածականներն ու « ցաւ, վիշտ, մահ, ախ, վախ»ը կրնան քով քովի գալ ու շնորհ մը բատանալ :

Օրինակ.—

Կէօնլիւմիւզ իզթիրապը պինպիր շէֆիլտէ տույտը ·

Այս տողը՝ բացատրելու համար թէ անթիւ ցաւեր է ունեցած ··· իսկ առիկա լրագրական տող մըն է, պարզապէս : Ու այսպէս գրեթէ բոլորը :

Ունի միայն յաջողած քանի մը տողեր : Բայց անոնք ալ խոր ազդեցութիւնը կը կրեն Թուրք նախկին բանաստեղծութեանց :

Նազիմ Հիքմէթ.— Հեղինակը իր բանաստեղծութիւններէն լաւագոյնները ընտրած ու ամփոփած է գրքոյկի մը մէջ : Քերթուածներուն մեծ մասը ընկերային բնոյթ ունի : Օրինակ «Քաղաք մը որ իր ձայնն է կորսուած», Անօթիներուն բերերը, Երգը անոնց, որոնք արեւը կ'ըմպեն, Պատ, Մարդը որ կը քալէ : Նազիմ Հիքմէթի մէջ, սակայն, ընթերցողը պիտի գտնէ տարբեր տարբեր անձնաւորութիւններ : Մարքսը իր մէջ իշխող է : Այդ պատճառաւ ալ, կաղապարեալ բան մը ունին իր քերթուածները : Տեղ մը կ'ուզէ «դրամագլուխը ըլլայ », ուրիշ տեղ մը՝ «Մեքենականանալ » : Ու, յանկարծ, կը ցանկայ ··· « Ծով դառնալ » : Այս վերջինոյն մէջ է իրական բանաստեղծը :

...Վէ մատէմ ֆի պիր կիւն էօլիւմ մուֆատտէր,
Պէն սուլարտա պաթան պիր բշըֆ կիպի
Սուլարտա սէօնմէէ իսթիյօրըմ
Տէնիզէ տէօնմէէ իսթիյօրըմ
Տէնիզէ տէօնմէէ իսթիյօրըմ···

Ուրիշ կտորներու մէջ, սրտին խորերէն բխած յոյզեր կան : Ու ատոնց մէջ է, ահա, քնարերգակը, որ, սակայն, նախընտրած է դիմակով մը ներկայանալ, թէեւ, միշտ ալ, այդ դիմակին ներքեւ կը նշմարուին իր արցունքները··· :

Թուրք բանաստեղծութիւնը դեռ չտուաւ պայքարն ու յաղթանակը՝ զոր արտաբերել կը ջանայ արձակը : Զանաքքալէ, Տումլու Փունար, Սաքարիա, Ինէօնիւ, դեռ եւս չերգուած մնացին :

Իպրահիմ Ալաէտտին այդ փորձն է բրած :

« Պահակ »ը ցոյց կուտայ Թուրք զինուորը : Ան ջանացած է քանդակել զայն,— « Հեռուհետէ մեծցաւ, ամէն բոպէ երկարեցաւ, վերջապէս տեսայ որ կ'ամփոփուի, գլխուն՝ աստղեր, իսկ ճակտին՝ հիլալ »··· :

Հեղինակը 1915էն բանակին մէջ է եղած : Կելիպօլու երթալու ատեն, ականջ տուած է երկու զինուորներու խօսակցութեանը : « Զինուորին բերնէն » վերտառութեամբ ան կը գրէ · «Եթէ ծովեզրը մեռնինք, կապոյտ ծովուս աւազներէն չալ պիտի չինենք հողակոյտին » :

Ահա եւ ուրիշ տուն մը.—

Ջիւմրիւթ տալկալարը չիմտի եէլքէնսիզ,
Քարա սէվտա վէրիր պիզէ Աֆտէնիզ,
Սիյահ պուլութ կիպի ափըն էտիպ պիզ
Օ մավի տէնիզի ալ խափանըդըզ··

Ու նաեւ բառախաղ մը·

Իւրֆիւթիւպ ֆեափիրին սինէքլէրի,
Պու արը պուրնուտա պալ խափանդըզ···

Իր գիրքին խորագիրն է « Զանաքքալէի հերքեր » : Այս գրքին զատ, ես առիթ ունեցած չեմ որ եւ է բանաստեղծական երկ կարդալու՝ պայքարին վերաբերող : Րիւշէն Էշրէֆն է որ գրութիւն մը ունի « Անափորթներու հերոս Մ. Քէմալի հետ տեսակցութիւն » խորագրով :

Անկախութեան գրականութիւնը առաւելապէս Սամիհ Րիֆաթն էր որ ստորագրեց : (Երկու տարի առաջ մեռաւ Էնկիւրիի մէջ) : Իզմիրի՝ Յոյներու կողմէ գրաւման օրերուն, Պոլսոյ թերթերուն մէջ երկտող մը երեւցաւ·

Ո՞վ Այտըն, գեղեցիկ Այտըն,
Երանի այրէիր դուն :

Հեղինակը անծանօթ մնաց : Բայց, Թուրքերը անվերջ յեղյեղեցին զայն : Երբ, տարիներ վերջ, յաղթանակի չէփորը հնչեց, հեղինակը լրացուց իր երկտողը·

« Սգաւոր գացի, ուրախ եկայ · բաց գիրկդ, ես եկայ : Ինծի կաթիլ մը ջուր տուր, հեռու տեղերէ եկայ»··· :

Ուրիշ գրուածներու մէջ կը խօսի լեռներէն ու ժայռերէն, ցուրտին ննջող կամ պայքարող զինուորներէն : Ու մայրերէ, որոնք իրենց զաւակները ղրկեցին : Նաեւ՝ մնացողներէն որոնք « միշտ երկինք նայեցան՝ իմանալու համար թէ որդիները նուաճեցի՞ն ծովը » : Իսկ պատերազմէն վերջ՝ « Անոր սայլը » խորագրով ցաւ լացաւ որդեկորոյս մօրը.— գետակի մը եզրը բարձր նոճի մը, որ թեւ նետած է փլած երդիքին վրայ · մարդ մը ամէն գիշեր ակնարկը կը սեւեռէ հեռուն՝ նստած այդ երդիքին վրայ : Ու կուլայ : Արտը անմշակ, պարտէզը խոպան, չի կրնար երթալ, բայց անօթի է : Տղան անկեր է տունկ մը, դարձեր եղեր է՝ ծառ մը : Ու ամէն գիշեր, երբ հողմերը կը փչեն, այդ ծառէն կախուած սայլին թեւերը կը հնչեն, սայլը կուլայ, կուլայ եւ խեղճ մայրը » :

Այս չէ՞ր պատկերը՝ ամբողջ Անատոլուին՝ 1922ի յաղթանակի օրերուն :

Ժողովրդական բանաստեղծութեան արձագանգ եղան քանի մը պարբերականներ ու թերթեր : Բայց, դեռ ծրագրեալ ու խնամուած աշխատանք չի տարուիր : Անշուշտ, Անատոլուն ունի, իր ծոցին մէջ, գեղեցիկ բանահիւսութիւններ :

Թուրք նոր բանաստեղծութենէն զանց առի անուններ որոնք բան մը չեն աւելցներ : Վերջացնելէ առաջ յիշեմ Ճէլալ Թէքինը («Կրակի կաթիլ») եւ Ֆազըլ Հիւսնիին :

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Խոստացեր էինք թարգմանաբար տալ Տոքթ. Ռընէ Մարսիալի տեսակէտները Հայոց մասին :

Բարեկամներս ինծի կը թելադրէին, փոխանակ մեր թերթերուն մէջ պաշտպանելու հայկական առաքինութիւնները եւ հայ աշխատաւորին արժանիքները, խօսիլ հոն ուր կասքուան եւ իր նմանները յարձակում մը կը փորձեն մեզի դէմ : Բայց այդ է որ կը թելադրէի ես ուրիշին, անոնց որ հայ աշխատաւորին դատով կը զբաղին : Անհրաժեշտ է իջնել ֆրանսական մամուլին մէջ, հանրային կարծիք շինել եւ լռեցնել հրէական փափուքները մեզի դէմ : Անհրաժեշտ են քանի մը կռուազան գրողներ, բանավէճի եւ պայքարի յարմարութիւն ունեցող մտաւորականներ՝ լայն ծանօթութիւններով եւ ճկուն լեզուով, այլ մանաւանդ երիտասարդներ որ աւիշ ունենան եւ այն համոզումը թէ բոլոր դատերը, ազգային կամ քաղաքական, կը լուծուին միայն մամուլի մէջ :

Մամուլը այն հզօր կայսրութիւնն է, որ երկար ժամանակէ մը ի վեր՝ հրապարակ է իջած, երկիրներ կը գրաւէ, ճակատամարտներ կը շահի, նոր պետութիւններ կը շինէ :

Աշխատանքի դաշտը եւս մամուլի հարց մըն է միայն :

Այո, մեզի կը պակսի նախ մամուլի զէնքը,— մենք կը նմանինք անխօս ժողովուրդի մը : Մունջ են մեր մեծերը, որոնք կը կարծեն թէ բաւական է թէմէննահ մը ընել՝ գործ մը քալեցնելու համար : Ցեղապատերազմեան շրջանին, որ կը փակուի այլ եւս, պակսեցան պայքարի ազդերը,—դառնութեամբ լեցուած խումբ մը երիտասարդներ ըմբոստ շարժումներ փորձեցին զուտ գրական հարցերու մէջ եւ լռեցին թեւաբեկ : Պայքարի ադան չէի ես ալ,— կը խոստովանիմ անգամ մըն ալ : Ես կը սիրեմ ինքնամփոփ աշխատանքը, հեռացած աղմուկէն եւ մարդոցմէն՝ ուսումնասիրել իրերը եւ իրողութիւնները : Պատահար մըն էր, որ պայքարի բեմը նետեց զիս : Ու շատ էր դառնութիւնս՝ երբ խիստ տեսան զիս ամենք : Հոգիս թաց է տրտմութեամբ, ամբողջովին թաթխուած եմ սկեպտիկութեան մէջ, — հիմա զզուա՞նք կը զգամ պայքարէն : Ցանցաւո՞ր եմ՝ եթէ երեսին արջասպ կը զարնեմ այն ապուշին որ կը կոխէ պոչիս վրայ : Ո՛չ, սիրտ չունիմ բանավէճի եւ պայքարի : Ես կուտամ նիւթերը, թող օգտագործէ ուրիշ մը :

X

Այնքան ալ դժուար գործ չէ : Եթէ ունենայինք մամուլի դիւան մը, ֆրանսական կամ միջազգային գրականութեանց կը վերցնէր քանի մը հատուած պատասխանելու համար որ եւ է ապուշ յարձակման : Օրինակ կասքուանի ապուշ - ապուշ խօսքերուն դէմ կարելի էր դնել Տոքթ. Ռընէ Մարսիալի վկայութիւնը : Չէ՞ որ կասքուան վկայութեան կանչած էր Տոքթ. Ռընէ Մարսիալը :

Արդ, Մարսիալ մեծ համակրանք ցոյց կուտայ Հայոց մասին : Տոքթ. Մարսիալն ալ սխալներ ունի, — մեզ սեմական կը համարի, — մեզի հաճելի չեն իր բոլոր տեսակէտները, - ձուլուելու ընդունակ կը նկատէ Հայերը, (կասքուան կը պնդէր թէ Հայերը չեն ձուլուիր եւ մակաբոյծի պէս կ'ապրին ուրիշ ժողովուրդներու մէջ), եւ կը գովէ մեր ցեղային առաքինութիւնները, իբրեւ բաղձալի տարր՝ պատուաստի համար, (կասքուան կը խորշէր այդպիսի պատահականութենէ մը) :

Այժմ խօսեցնենք Տոքթ. Մարսիալը.— «Հայերը ցեղ մըն են հնդարիական, խելացի, ճկուն, թէեւ առեւտրական կեանքի նուիրուած են, բայց կը մասնակցին նաեւ փիզիքական եւ ճարտարագործական աշխատանքներու,— իրենք կը շինեն իրենց բնակարանները(թէեւ խեղճուկ շինութիւններ են, բայց իրենցն են վերջապէս),— դերձակ են կամ ոստայնանկ, եւն. : Պատերազմէն վերջն էր որ խումբերով գաղթեցին Ֆրանսա : Այս ասիական, սեմական ժողովուրդը օժտուած է կազմակերպական կարեւոր ձիրքերով, որոնք երբեք արգելք մը չեն ձուլուելու ֆրանսական ժողովուրդին մէջ : Հիմա որ եւ է հըպատակութիւն չունին :

Սակայն Հայոց գաղթը դէպի Ֆըրանսա նոր չէ որ կը սկսի :

Հայերը, որոնք Կրէկուար տը Թուրի (538—594) շրջանին ծանօթ էին «սուրիացի ժողովուրդ» անունով, Միջին Դարէն սկսեալ Ֆրանսա կուգային առեւտրական գործով : Այսպէս ունինք խօսակցութեան գրքոյկ մը, հայերէնէ լատիներէն, Ժ. դարէն մնացած : Այդ դարէն ի վեր, Հայերը, շարունակ կռիւի մէջ ըլլալով Թուրքերուն հետ, Ֆրանսան ընտրած են իրենց ապաստան : Այսօր մեծ թիւով հաստատուած են Սէն նահանգին մէջ : Անշուշտ սկիզբները անոնք կը հաստատուէին Ֆրանսայի հարաւային շրջաններուն մէջ,— Նարպոն, Մարսէյլ, Մոնփէլիէ, Ավինեոն : Ընդհանրապէս կը զբաղին վաճառականութեամբ կամ կը հետեւին համալսարաններու : Ոմանք վերին շրջանները գացին, ինչպէս Նիկոպոլսեցի Ս. Գրիգորը, որ հաստատուեցաւ Փիթիվիէի մէջ, իսկ Hayton (Հեթում?), Փոքր Ասիոյ կարեւոր անձնաւորութիւններէն մին, կրօնաւոր կը դառնայ (pré -

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՐՈՍ

=o·o=

Ա.

Ընկեր Փարոսը ներկայացնելու պատիւը ունիմ :

Ամէն մարդ ունի աջ կողմ ու ձախ կողմ · եւ սակայն մարդիկ կան որ զարգացուցած են միայն իրենց ձախ կողմը ու կոչուած ձախլիկ : Մարդիկ ալ կան որ գործածած են միայն աջ կողմը : Այս երկու դասակարգի մարդոց մէջ թերի բան մը կայ :

Ընկեր Փարոս, ահա կատարեալ մարդ մը, որ շարժման մէջ է դրած իր երկու կողմերն ալ ամբողջութեամբ :

Ընկեր Փարոսի արտաքինը նկարագրել դժուար է :

Հասակաւոր մէկը չէ : Ուժը երկու կողմերուն տուած ըլլալով՝ բարձրութիւնը զրկուած է ծառանալէ :

Աջ կողմէն եթէ նայուի իր կիսադէմքին, ան կը նմանի ազգայնականի, ձախ կողմէն ալ կը նմանի համայնավարի : Իր արտաքինը հայելին է ներքինին : Ֆէյլիւս լուսանկարչատան մէջ հանել տուած իր պատկերը տեսնողները կ'ըսեն.— Ո՞վ է աս կոմինիստը : Իսկ Արաքս լուսանկարչատան մէջ քաշած իր լուսանկարը տեսնողները կ'ըսեն,— Անպատճառ Դաշնակցական մըն է այս պատկերին օրիժինալը :

Իր մազերը աջ կողմէն վեր են ելած ու ձախ կողմէն վար են իջած : Աջ աչքը կը վառի ու ձախը կը մարի : Աջ ականջը բաց է ու ձախը գոց : Աջ յօնքը վար է ու ձախ յօնքը վեր : Վերջապէս երկու դէմք կայ իր գլխուն վրայ : Բժիշկները կրնան հաստատել այսօրինակ դէմքերու գոյութիւնը քիչ մը ամէն ցեղի, մանաւանդ մեր ազգին մէջ :

Իսկ եթէ պատահի որ դիմացէն դիտէք զինքը, անիկա ձեզի պիտի մատնէ շփոթութեան : Ենթադրեցէք որ համայնավար մը եւ Դաշնակցական մը միաժամանակ հիւր ունիք ձեր տանը մէջ ու չէք գիտեր թէ ի՛նչ խօսիք որ երկուքէն մէկը չառնուի : Ճիշդ այս տպաւորութեան ներքեւ պիտի գտնուիք ընկեր Փարոսին հետ խօսած ատեն :

Քանի մը գիծով տանք ընկեր Փարոսի անցեալը :

Ընկեր Փարոս ծնած է, առաջին անգամ, 1885 թուականին Կարինի Արմուտլու գիւղաքաղաքին մէջ :

Երկրորդ անգամ ծնած է 1897 թըւականին, ծննդավայր ունենալով Պաթում քաղաքը :

Եւ սակայն երբ հարցուի իրեն թէ ո՛ւրտեղացի է, կը յայտարարէ յատուկ շեշտով ու շուքով ·

— Բաթմցի :

— Բայց Պաթումի ո՞ր թաղէն :

— Ոչ սօլէն, ոչ էլ սաղէն, ամէն թաղէն :

Ընկեր Փարոսի նման բազմակողմանի մարդիկը երկու քաղաքներու միացումով եւ անոնց բոլոր թաղերու մասնակցութեամբ ծնած են միշտ :

Ընկեր Փարոս դեռ տասներկու տարեկան էր երբ կը լքէ Արմուտլուն եւ կ'երթայ Պաթում իր հօրեղբօր մօտ ու անկէ կը սորվի հայերէնը, ռուսերէնը, ինչպէս նաեւ կօշկակարութիւնը : Կը սորվի նաեւ ազգասիրութիւն : Կը սիրէր ազգը առանց կարենալ սիրելու Հայ մը : Իր սէրը բարձր ու վերացական էր : Ազգը երկինքներու մէջ էր, մինչ Հայերը երկրի վրայ :

Շատ անգամ կ'ըսէր ·

— Մեր ազգը ազնիւ ազգերի խմբին է պատկանում : Մեր ազգը իրա խելքով, աշխատանքով ու նամուսով ապրող ազգ է :

Եթէ իրեն հարցուէր թէ ·

— Ի՞նչպիսի մարդ է Գարեգինը ··· ի՞նչ կարծիք ունես Արսէնի մասին ... կարելի՞ է վստահիլ Սմբատին ··· սիրո՞ւմ ես Բաչօն ··· քո բարեկա՞մն է Միքայէլեանցը ··· Ի՞նչ ես մտածում Սիսակովի մասին ·· տեսնո՞ւմ ես Աւօ Բաջալովը ··· ո՞ւր է Վաչէն, Սահակը, Սուրէնը, Սարգիսը ···

Ան կը պատասխանէր ·

— Գարեգինը մի կեղտոտ աւազակ է··· Արսէնը խաչագող ··· Սմբատը աննամուս ··· Շարլաթան է Բաչօն ... Մի ստոր քաղլագէօզ է Միքայէլեանցը ··· Սիսակովի մասի՞ն է խօսքը ·որ կէլոքի զարնես կը գայ հարիւր փութ միայն, ու կը զարմանաս որ ո՞ւրտեղն է պահում իր հոգու մէջ դիրած երեք հարիւր փութ թոյնը ··· Բաջալովը մի լաքէ է ··· Վաչէն չար, Սահակը չարչի, Սուրէնը չոր, Սարգիսը ցաւ ··· Ջհաննամը բոլորն էլ ...

Հայերը իրմէ սիրուած էին հաւաքականօրէն, իսկ անձնապէս երբեք :

Իր հօրեղբօր մահէն վերջ, Փարոս ժողվեց իր գիտութիւնները եւ գնաց Թիֆլիզ, Հալաբար : Երկու շաբաթ իր հօրեղբօր յիշատակին կախէթի գինի խմելէն վերջը, Խարքովցի Հայու մը մօտ գործ գտաւ : Այնտեղ կատարելագործեց իր արհեստը եւ բազմացուց իր գիտութիւնը : Վարպետը կատաղի էս - Դէկ մըն էր ու Փարոսը առաւ իր կուսակցութեան մէջ : Փարոս կարդաց Մարքսը, Էնգելսը, Լիպնեխտը, Կաուցկին, Պէպէլը, Փրեւտօմը եւ դուրս եկաւ իբրեւ մոլեռանդ սօցիալ դեմոկրատ : Հայ ձախերը Փարոսը կնքեցին յեղափոխական ծածկանունով.— Ջախունի :

1905ի հայ - Թաթարական կռիւներու ընթացքին Փարոսի մէջ արթնցաւ, քնախտի բռնուած հին ազգասէրը, զինուած ազգային ճառերով, ու տիրեց իր էութեան քաղաքամասին եւ դուրս չպրտեց քաղաքադուռնէն գրեթէ մէկ տարիէ ի վեր իշխող սօցիալիզմը - սօցիալիստը : Փարոսի կեղծանունը կը փոխեն ու կ'ընեն · — Աջունի :

1908ի օսմ. սահմանադրութեան շրջանին յարութիւն առաւ իր մէջէն դուրս հանուած թթու էս - Դէկը ու վտարեց իր մէջէն յիմար ազգայնականը :

1914ի ընդհ. պատերազմին դարձեալ գործի գլուխ եկաւ ազգայնականը ու վռնտեց իր մէջ տեղաւորուած ընկերվարականը, տէրօրի ենթարկելու սպառնալիքով :

1917ի հոկտեմբերին սակայն ազգային աւերակներուն մէջէն իբրեւ նոր փիւնիկ կը վերածնի սօցիալիստը հըրաշակերպուած կոմինիստի ու կ'ապտակէ ազգայնականը, սպառնալով իբրեւ ցարական պուրժուա զնդակահարել զայն, եթէ տեղը խելօք չկենայ :

1918ին, Հայաստանի հանրապետութեան հռչակումով իր մէջ գտնուող կոմունիստը կ'աքսորէ Սիպիրի կողմերը եւ ազգայնականը Դաշնակցական կնքելով կը բազմեցնէ աթոռի մը վրայ, որուն մէկ ոտքը, աւա՜ղ, կոտրած էր : Փարոս կ'անցնի Երեւան Աբովեան փողոց :

Այս բոլոր թոհուբոհին մէջ ան կը զբաղի մերթ կօշկակարութիւնով, մերթ ալ շապկագործութեամբ, ներկարարութեամբ, սափրիչութեամբ եւ փրոփականտով : (Նայած իր դառնըւած կողմին) :

1920 դեկտ. 2ին Փարոս անթել հեռագրով կանչեց հեռու աքսորավայրի մէջ գտնուող կոմունիստը որ գայ փութով իր մէջը մտնէ, տաքցնէ ու պատէ զինքը : Միւս կողմէ դուրս հանեց իրմէ ազգայնականը, անոր կոկորդը ձեռքերուն մէջ առաւ ու բղաւեց ·

— Տօ, հարամզադա, մաւզէրիստ, քո հոգին կը հանեմ ու շներին կը տամ ···

Ու հրեց, ետեւէն ալ կից մը զարկաւ ըսելով ·

— Շուտ աչքիցս հեռացիր թէ չէ ··· Կորի՛ր, ասում եմ, Պարսկաստան գնա ··· հիմի կը խփեմ կամ կացինով կը ջարդեմ քո բոլոր գլուխները ···

1921 փետր. 18ին գաղտնի նամակ ղրկեց Թաւրիզ ու ըսաւ ·

— Ազգայնական ջան, բալա ջան, ե՛կ, ե՛կ ··· տուն արի, խռով մի մընայ ··· թիւրիմացութիւն է պատահել մեր մէջ ·· ես քո հոգուն մատաղ ··· ե՛կ, ասում եմ, ապստամբութիւն է ···

Փարոսի ազգայնական ոգին նստած տարբերային շարժի մը վրայ հասաւ Երեւան, մտաւ Փարոսի մէջ, զինեց զայն, դրօշը բարձրացուց, կանգնեցուց զինքը հայ գիւղացիներու կողքին, առաջ մղեց, առա՜ջ, առա՜ջ ու քիչ մնաց որ Փարոսը հերոսանար : Շան որդի գնդակ մը չկրցաւ մտնել Փարոսի կողքը : Մոռցանք ըսելու որ կոմունիստը սարսափահար ծակամուտ եղած էր Աստաֆեան փողոցի նկուղներէն մէկուն մէջ :

Քանի մը շաբաթ վերջ սակայն ընկեր Փարոսի մէջէն ազգայնականն ալ պահուըտած էր :

Հէք Փարոսը մնացած էր քաոսի եւ դատարկութեան մէջ : Իր մէջի աջը ու ձախը մէկ մէկ դերանի վերածուած էին ու մէջտեղը կախուած էր Փարոս, պարապութեան մէջ : Կենդանի մեռել մըն էր եղած : Փարոս մինչեւ հիմակ խորունկ տխրութիւնով կը յիշէ այդ խայտառակ վիճակը :

Իր մէջ գտնուող ազգայնականն ու կոմինիստը Երեւան ձգելով փախաւ Իրան : Այնտեղ թերթերու մէջ « կը փնտռուի »ներ հրատարակեց, գտնելու համար մէկն ու մէկը իր սիրականներէն :

Բարեբաստիկ օր մը, ազգայնականը եկաւ Զանգեզուրէն ու գտնելով Փարոսը, թեւերը բացաւ ու նետուեցաւ անոր վրայ աղաղակելով ·

— Փարոս ջան, աղբէրս, տէրս, ո՞ւր թողիր ինծ···

— Հոգի ջան, քանի ամիս է որ աչքըս ճամբին քեզ եմ սպասում ··· քեզ համար միշտ գինի էի խմում, եւ երգում · « Էսօր օխտն օր չեմ տեսել, տեսնողի աչքին մեռնեմ » :

— Բաց միջքդ, մտնեմ մէջ···

— Մտի՛ր, հոգի ջան···

— Էլ չդաւաճանես ինձ···

— Որ կասկածես թքիր իմ երեսին···

— Տօ՛, կեառա, ո՞ւց կարող եմ թքնել քո երեսին երբ քո մէջն եմ գըտնւում···

— Քո տեղը ես կը թքեմ իմ երեսին··· հայելու մէջ նայելով :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

montré) եւ կ'աշատանի ոՓւաթիվիէ ։ 1214ին, երբ Պօտուան գրաւեց Պոլիսը, բազմաթիւ յոյն երիտասարդներ Փարիզ ղրկեց, ուսանելու համալսարաններուն մէջ։ Այդ շրջանին էր, որ հիմը դրուեցաւ, Փարիզի մէջ, Collège de Constantinopleին, որուն ուսուցիչները Յոյներ էին կամ Հայեր, Հրեաներ եւ Արաբներ։

ԺԴ. դարուն վերջերը, Հայոց Լեւոն Զ. (Ե.) թագաւորը, գահազրկուած, ապաստանեցաւ Ֆրանսա։ Ան կը սերէր Lusignanէն, որ ամուսնացած էր Հայոց թագուհիին հետ։ Հայ թագաւորը մեռաւ Փարիզի մէջ 1393ին, Hôtel des Tournellesի մէջ, Hôtel Saint Paulի դիմացը։ Թագաւորին հետեւեցան նաեւ Հայեր, եւ անկից ի վեր իրենց հայրենակիցները չեն դադրած Ֆրանսա գալէ,— Ֆրանսայէն է որ անոնք գացին Իտալիա, Ֆլանտրա, Հոլանտա։ Հայեր էին դարձեալ, որ Մարսիլիոյ մէջ հաստատուեցան իբրեւ մետաքսի վաճառական կամ նպարավաճառ։

ԺԷ. դարուն, Ռիշլիէօ կ'արտօնէ հայերէն-լատիներէն բառարանի եւ Ռիվոլայի հայերէն քերականութեան հրատարակութիւնը, յետոյ լատինական Քրիստոնէականի մը հայերէն թարգմանութիւնը,— ահա ձեզի ուշագրաւ օրինակ մը միջ-ցեղային պատուաստի տեսութեան վրայ կիրարկուած հոգեբանութեան։ Աւելի վերջերը, Յարութիւն, այլ անուամբ Փասքալ, Սէն Ժէրմէն տ'Օքսէրրուայի տօնավաճառին մէջ կը բանայ (1669) սրճարան մը (Salon de café)։ Այդ թուականէն սադին Հայերը կը հաստատուին նաեւ Փարիզի մէջ իբրեւ բուժարար ըմպելիներու վաճառական մինչ ուրիշներ իրենց մենաշնորհ կը դարձնեն աղամանդի առեւտուրը։ Հայոց առաջին Ֆրանսացումը կը սկսի 1686 թուականէն։ Հայ երիտասարդ-աղջիկներ կ'ամուսնանան Ֆրանսացիներու հետ, հայ երիտասարդները կը յաճախեն Մոնփէլիէի համալսարանը։ Քոլպէր, ի հեճուկս Մարսէյլցիներուն, կը դիւրացնէ փոխանակութիւնը Մարսէյլի եւ Արեւելքի նաւահանգիստներու միջեւ։ Եւ ԺԷ. դարուն երկրորդ կիսուն Մարսիլիոյ հայ գաղութը այնպիսի կարեւորութիւն մը կը ստանայ, որ հայկական տպարան մը կը հաստատուի օժանդակութեամբ Քոլպէրի։ Ճիշդ է դժուարութիւններ ծագեցան, սակայն Քոլպէր, ըմբռնելով հայ գաղութին կարեւորութիւնը, միջամտեց եւ հարթեց դժուարութիւնները ի նպաստ Հայերու։

ԺԸ. դարուն, Յովհաննէս Ալթուն, Հայ մը, կ'աշխատի, առանց յաջողելու, բամպակ մշակել Քասթրի շրջակայքը։ 1750ին Մոնփէլիէի գիտութեանց արքայական ընկերութիւնը, կ'այցելէ բամպակի արտերը եւ կը տեսնէ որ բամպակի կնգուղները հասած են։ Սակայն նիւթապէս օժանդակութիւն ցոյց չի տրուիր, եւ Յ. Ալթուն կը ստիպուի լքել իր ձեռնարկը։ Կը յաջողի միայն տորոնի մշակման իր ձեռնարկը։ Եւ այն ծառայութիւնները, զորս մատոյց տորոնի ճարտարարուեստով, այնքան գնահատուեցան եղէն, որ Ավինեոն քաղաքը 1846ին կանգնեց Յ. Ալթունի արձանը (ԽՄԲ.— Դժբախտաբար Ավինեոն քաղաքի դրօշաշրջիկներու յատուկ գիրքերուն մէջ Յ. Ալթունը ցոյց կը տրուի ... Պարսիկ)։

Ահաւասիկ արեւելեան ժողովուրդ մը, որ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ մեր տնտեսական պատմութեան մէջ։

(Ո՞ւր ես, Կաաքուա՛ն, դուն որ վկայութեան կը կանչէիր Տոքթ. Ռընէ Մարսիալը, Հայերը անրաղձալի ներկայացուցած ժամանակդ, Ծ.Ն.)։

Անոնք, Հայերը, կը շարունակեն իրենց գործը։ Այսօր անոնք բնակչութեամբ կը լեցնեն մասնաւորաբար Սէն նահանգի մեր գիւղերը։ Անոնք այդ գիւղերուն մէջ կը հաստատուին տունով-տեղով, գալով ուղղակի Հայաստանէն։ Վայելելով օժանդակութիւնը Փարիզի հայկական դրամատուներուն, կապուած Ժան Կուժոն փողոցի շքեղ եկեղեցւոյն, անոնք հող կը գտնեն ամէնէն անարժէք, հետեւաբար աժաննոց տեղերուն մէջ, կը հարթեն գետինը եւ բնակարան կը շինեն իրենց։ Ճիշդ է թէ գեղեցկագիտական ոչինչ ունին այս տուները, սակայն կը բաւէ որ երդիք մը ունին ապահով։ Հետզհետէ, քանի նիւթական իրենց պզտիկները կը ներեն, նոր նոր յարմարութիւններով կ'օժտեն իրենց բնակարանները։ Տուն շինելու համար կը գնեն աժաննոց ապրանքներ եւ իրենք կը շինեն իրենց տունը, (սովորաբար երկու յարկով, մէկը վարձու), կիրակի օրերը։ Հայրենակիցները կ'օգնեն շինութեան։ Տասնեակ մը կիրակի անցնելէ վերջ, տունը կը կանգնի դէշ աղէկ,— հիմա, երբ տեղական իշխանութիւնները հոգ կը տանին առողջապահական օրէնքներուն, աւելի աղէկ։ Մէկուն տունը շինուելէ վերջ, կը սկսին ուրիշ տան մը շինութեան, միշտ համայնական աշխատանքով (à bras mis en commun)։ Մենք 1923ին տեսանք հայ գաղթականներ, որոնք տեղաւորուած էին քանի մը տախտակի տակ։ Այսօր անոնք շէնք-շնորհքով տուներ ունին։ Անոնց տղաքը ֆրանսական դպրոց կ'երթան, ֆրանսերէն կը խօսին, դեռ իրենց մօրն ալ քանի մը բառ ֆրանսերէն կը սորվեցնեն։ Նոր գաղթականներու հոսանքը դադրած չէ։ Փարիզեան արուարձանի մը մէջ, ուր մենք տեսանք առաջին երկու հայ ընտանիքներու հաստատուիլը, ներկայիս անոնք քանի մը հարիւր տունոր եղած են, եւ բոլորը բազմանդամ ընտանիքներ են։ Պէտք է գիտնալ որ բոլոր այս Հայերը բազմածին են, շատ կ'աճին։ Նոյն արուարձանին մէջ, 1930 մարտ ամսուն, 4.045ի կը հասնէր Հայոց թիւը ըստ իրենց եկեղեցւոյն տոոյց վիճակագրութեան։ Վերջապէս, ոչ իրենց դրամատուները, ոչ իրենց եկեղեցին արգելք կը հանդիսանան Հայոց ձուլման։ Բոլորն ալ Ֆրանսացի կը դառնան։ Շատերը, չափահասներէն, Սուրիոյ մէջ, ֆրանսական բանակ մտած եղած են։ Անոնք աւելի դիւրին եւ աւելի արագ կը ձուլուին։

Ահաւասիկ արեւելեան ցեղ մը, որ պիտի մտնէ ֆրանսական հին արմատին մէջ, Պելժերէն եւ Իտալացիներէն աւելի դիւրութեամբ։ Արդարեւ Հայերը Ֆրանսա կուգան առանց վերադարձի յոյսն ունենալու։ Մենք կը ճանչնանք հայ ճարտարապետներ, բժիշկներ, որոնք կ'ապրին Փարիզի մէջ վերջնապէս հաստատուած։ Այս կենդանի օրինակը կը հաստատէ որ ժողովուրդ արտածող եւ ներածող երկիրներու միջեւ ցեղային տարբերութիւնները արգելք մը չեն պատուաստի,— ժողովուրդ ներածող երկրին ձուլումի անկարողութիւնը կամ քաղաքական գաղափարներն ու վերադարձի յոյսերն են որ արգելք կը հանդիսանան պատուաստի»։

Ամբողջութեամբ տուինք Տոքթ. Մարսիալի տեսակէտները, հաստատելու համար թէ Կաաքուան բնաւ չէ կարդացած այս բժիշկին գործերը։ Ձենք ըսեր թէ լաւ բաներ կ'ըսէ Տոքթ. Ռ. Մարսիալ, բայց պէտք է արձանագրել թէ մասնաւոր համակրութիւն մը ունի մեր ցեղին հանդէպ։ Ճիշդ է թէ չի գիտեր մեր քաղաքակրթութեան պատմութիւնը, բայց քիչ թէ շատ ծանօթ է մեր քաղաքական դժբախտ պատմութեան։

Ամէն պարագայի, Տոքթ. Ռ. Մարսիալի տեսակէտները կը նպաստեն մեր պայքարին, զոր պէտք է կազմակերպել աշխատանքի շուկային վրայ, մանաւանդ հիմա՝ երբ քաղաքական ալատոր շահերու, հրէական վատ խաղերու ազդեցութիւնը, մամուլին մէջ, մեր դէմ կը հանէ ժողովուրդի մը զաւակները, որոնց հետ բարեկամ էինք դարերէ ի վեր։

Նպաստաւոր հանրային կարծիք ստեղծելու համար՝ պայքարի բանաձեւ բերելէ առաջ, կ'ուզեմ ներկայացնել նաեւ այլապէս հետաքրքրական տեսակէտներ Հայոց մասին, թեր ու դէմ, եւ զանազան վիճակագրութիւններ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԼՃԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

Գեղեցի՛կ լին, գիտե՞ս ինչու
Կուգամ շրջիլ ամէն իրկուն
Քու լրռակեաց զով ափերուն,
Ինքնամփոփման ծոցի՛ն աղու։

Անշուշտ կապոյտ քու ջերմ հոգին
Ջունի ինծ պէս լոռի եւ թախիծ.
Հնչացայտող ալիքդ ամբիծ
Լռկ երգ է ու խի՛նդ անմեկին։

Դուն նաւակներ ունիս խոնարհ,
Ու խինծերուն ոսկի՛ն անտես...
Ու ժայռերուն բստուերներն եզ.
Ու ափերուդ մրմո՛ւնջն արդար։

Գեղեցի՛կ ես, սիրելի՛ լին,
Լուսնակին տակ ու այգին մէջ.
Աստղերուն տակ դո՛ղ մ'ես անշէջ,
Իրկունին մէջ կեա՛նք մ'ես դիւթիչ։

Կը թափառիմ մի՛շտ միայնակ,
Մի՛շտ մրտածկոտ ու մի՛շտ տրտում.
Մինչ դուն յար նո՛յնն ես, անպատում
Խտալեան սուրբ լի՛ն անապակ։

Ա՛հ, իրիկուան հրճուանքն անքուն՝
Ջուրերուն եէշտ ծփանքի՛ն դէմ...
Ջինջ աղջիկներ կան լուսադէմ,
Կիթառնե՛ր կան հրծծող հեռուն...

Ձայներ, հունչե՛ր, ու փայփլուն
Տեսիլներու լո՛ւրթ շողիւններ...
Սաղարթներ կան, ու ապրումնե՛ր
Գրկանքներու լո՛ր եւ անհուն։

Մարմրո՛ղ լին, օրհնեա՛լ ըլլան
Կոյսերն գիւղի՛ տընակներուն...
Հովիտներուդ մէջ երազուն
Մեծցող կոյսե՛րդ անմահական։

Ա՛հ, ո՞ւր ես այժմ, Եսթե՛ր, հոգի՛...
Ժըպիտներով լո՛յս էլէնա.
Ամբիծ եւ հեզ Անդոնիէդդա,
Փոքրի՛կ Լուիզ, չա՛ր ու բարի։

Չըկայ ո՛չ ոք, ես կը քալեմ՝
Աշնան հսկայ հեւքին մէջէն...
Կ'անցնիմ հիմակ պուրակներէն՝
Տերեւաթա՛փ եւ թախծադէմ։

Չըկայ ո՛չ ոք, բայց ճիշդ հոս, լի՛ն,
Այս ժայռին ցուրտ նայուածքին քով՝
Ես սիրեցի սէ՛ր երգելով,
Ես սիրուեցայ թափո՛վ մոգիչ։

Կ'իյնայ տերեւն ճակտի՛ս ահա.
Ու կը լըռէ լարն աղուական
Բո՛րբ քրնարիս. ինչպէս աշնան
Ալիքն յանկարծ՝ ափի՛ն վըրայ...։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիֆլիսի երգ

Ժամանակին ես էնք ո՛չ,
Թուրուն կը քաշէնք մարդու պէս,
Գիշեր ցերեկ թուրուն կը բռնենք,
Պրակ պրակ կը դիզենք բարդենք։
Արտս, ուժի ցանի թուրուն,
Էկաւ կարկուտ տարաւ զպիթուն,
Զմնաց թուփ մը տանէնք մեր տուն
Էրա վառայ ես անթուրուն։
Ժամը չորսն էր եկայ արտէն,
Առա թուղթ մը կայնա ջազտէն,
Պատռաւ երեսի փարտէն,
Վառուա, վառայ ես անթուրուն։
Նորէնք յեւած հիմք րօ պասէն,
Կերայ արբի զմածնի քասէն,
Սրտիկս զարկեց թուրնի թասէն,
Էրա վառայ ես անթուրուն։
Ձաւէլուտին էր դրած էնք փաս,
Նստած կէնէն զթուրունի նաս,
Ա՛խ, Աստուած իմ, ա՛խ, մէկ նափաս,
Զարնէնք թագիս չելնէր հոգիս։
Զարուխ չկար հագած էնք սօլ,
Թուրնի դարտէն ընկած էնք չօլ,
Թուրնի քրպուն թապլի գիս զօլ,
Խեղդա գացի ես անթուրուն։

Հաւաքեց՝
Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

Նոր «Ներոն»ը

Յունուար 16ին, Միլանի «Լա Սքալա» օփերային մէջ ներկայացուեցաւ հռչակաւոր երաժիշտ Փիէթրօ Մասքանիի նոր գործը, «Ներոն», որ փայլուն յաջողութիւն գտաւ։ Ներկայ էին ոչ միայն շատ մը արուեստագէտներ, գրագէտներ եւ երաժշտական քննադատներ, այլ եւ նախարարներ, երեսփոխաններ եւ Իտալիոյ ակադեմիային ներկայացուցիչները։ Ներկայացումը ազգային դէպքի մը հանգամանքն ունէր։ Մասքանի, որ հակառակ իր 72 տարիքին, տակաւին տոգորուած է երիտասարդական աշխոյժով, երբ իր տեղը գրաւեց օփերան վարելու համար, ընդունուեցաւ դղրդագին եւ երկարատեւ ծափերով։ Բոլորն ալ ոտքի ելած էին, «Էվվիվա Մասքանի» (կեցցէ) աղաղակներով։

Թէեւ նոր կը ներկայացուէր «Ներոն»ը, բայց Մասքանի անոր կարգ մը մասերը մշակած էր 1892ին։ Բայց միշտ անաւարտ ձգած էր, որովհետեւ կ'ուզէր որ նախ Պոյթոյի «Ներոն»ը ներկայացուի։ Այս հեղինակին մահէն յետոյ, նորէն ձեռք առաւ իր ծրագիրը, միեւնոյն ատեն ուրիշ 12 օփերաներ գրելով։

Պոյթոյի «Ներոն»ին մէջ, քրիստոնեաներու մեծ ողբերգութիւնն է որ կը ներկայացուի, պատմական դարաշրջանին տեսիլքով։ Մասքանի նուազագոյնի վերածելով այդ մասը, Ա. արարին մէջ, ամբողջ օփերան յատկացուցած է խանթարուած մարդու մը ողբերգութիւնը նկարագրելու։

Օփերան նախերգանք չունի։ Վարագոյրը կը բացուի նուագախումբի քանի մը թռուցիկ խաղերով, ցած գինետան մը վրայ, որուն ներքին մասը կ'երեւայ։ Գիշեր է եւ ծանր լռութիւն մը թառած՝ Հռոմի վրայ։ Մուկրօ, կապելային տէրը, փողոց կ'ելլէ եւ մոլեգնօրէն կը նայի երկինքին, ուր կը տեսնէ «սովարեր գիսաւորը»։ Նուագախումբի խռովայոյզ մէկ եղանակին վրայ, ներս կը մտնեն խումբ մը սուսերամարտիկներ, միմոսներ, գերիներ եւ առեւտրականներ, որոնք նստելով կը սկսին խմել։ Մէկը, Մենաս Նեկլիոս, ոտքի կ'ելլէ եւ կ'անիծէ Ներոնի բռնակալութիւնը, Հռոմի վրայ կախուած բռնի լռութիւնը եւ խօսելու երկիւղը։ Փոնէ ինք խօսելու քաջութիւնն ունի եւ կը յորդորէ իր բարեկամներուն որ հաւատք ունենան գետնադամբաններու մէջ քարոզուած «քաղցր օրէնք»ին վրայ։ Այստեղ երաժշտութիւնը կը հասնի խորհրդաւոր բարձրութեան մը, մինչ բոլորը կը ծափահարեն Քրիստոսը։ Այդ պահուն հովիւ մը կ'անցնի մութ փողոցէն, եռեւէն՝ ոչխարներ, եւ ինքն ալ անուշ երգ մը կ'երգէ։ Բայց տեսարանը յանկարծ կը փոխուի, երբ գինետուն կը մտնէ դողդոջուն աղջիկ մը։ Գեղեցիկ հելլէն գերուհին, Ագլոկէ, որ պաշտպանութիւն կը խնդրէ զինքը հետապնդող երկու գերիներու դէմ։ Երկու կատաղիները հասած են իրեն, բայց հին սուսերամարտիկ Պետրոնիոս մէկուն դիմացը կ'ելլէ եւ կարճ պայքարէ մը յետոյ գետին կը նետէ զայն։ Մինչ կը ձգնի գինետունէն դուրս նետել զայն, երեւան կուգայ որ ծեծուած մարդը Ներոնն է։ Ամէնքն ալ սարսափի կը մատնուին եւ Ներոն ինքզինքը կը յայտնէ՝ այդ ահաբեկման մէջ։ Սակայն եւ այնպէս, խեղկատակ բարեսրտութիւն մը ցուցնելով, կը ներէ բոլորին եւ կը ճամբէ։ Յետոյ աղջիկը կը յանձնէ իր խեղկատակին, Մենեկրատէսի, որ իրեն պէս ծպտուած էր իբրեւ գերի, եւ կը պատուիրէ որ պալատ փոխադրէ։

Մինակ մնալով, Ներոն կը սկսի գինի խմել, հարիւր տարուան գինի, որ կը զարնէ իր գլուխն։ Այդ պահուն ներս կը մտնէ Ակտէ, հաւատարիմ կինը որ կը սիրէ եւ յաճախ ցոփութենէ կը փրկէ զինքը։ Թէեւ ասիացի, այս կինը իր խստամբեր հերոսութեամբ կը ներկայանայ իբրեւ ամէնէն հռովմէական տիպարը։ Կը յանդիմանէ Ներոնը թէ մոռցած է որ Կեսարն է (կայսր), կը պատմէ թէ Գալլիացիները, Գերմանները եւ Բրիտանացիները կը սպառնան Հռոմի, թէ Գալբա ճամբայ ելած է դէպի Իտալիա, եւ թէ ամբոխը գրգռուած է։ Բայց Ներոն քքիջ մը կ'արձակէ, եւ բաժակ մը գինի կը հրամցնէ կնոջ, որ կ'առնէ գետին կը նետէ փշրելով բաժակն ալ եւ ազդարարելով.

— «Շուտով այս վիճակին պիտի հասնի կայսրութիւնդ ալ»։

Ներոն, որ բոլոր կատաղի մարդոց պէս նախապաշարումներ եւ վախեր ունի, կ'ուզէ վերադառնալ Ագտէի, բայց սրունքները կը կթոտին եւ գետին կ'իյնայ։ Պահակները գահաւորակի մը վրայ կը դնեն եւ պալատ կը փոխադրեն, մինչ ժողովուրդը, արթնցած՝ անսովոր ցնցումէն, փողոցները կը թափի եւ կ'աղաղակէ ցնծագին.— «Յաղթանակներ եւ փառքեր աստուածային Հռոմի ... Հռո՛մ, Հռո՛մ, Հռո՛մ»։ Առաջին արարի այս մասին երաժշտութիւնը շատ գեղեցիկ է եւ ներշնչեալ։

Մինչ առաջին արարը տեղի կ'ունենայ մութին մէջ, երկրորդը կը կատարուի լոյսի եւ շքեղութեան մէջ։ Տեսարանը կը ներկայացնէ հռչակաւոր Տոմուս Օրէան, Պալատինեան բլուրին վրայ, որ կ'իշխէ ամբողջ Հռոմի, թաքնալով արեւու ճառագայթներուն մէջ։ Աջ կողմը կը գտնուի կայսեր մարմարեայ գահը, ձախ կողմը՝ Աստղիկի արձանը։ Ծաղիկներ ամէն կողմ։ Ներոն կառք մը կ'երգէ Սափոյէ-սի Իդիպոսէն։ Աստեղագէտ Բաբիլոս ներս կը մտնէ եւ տխրաձայն կը խօսի գիսաւորի մասին — այն որ երեւցաւ երբ Կեսար կը սպաննուէր — եւ աղէտ մը կը գուշակէ տարտամօրէն։ Ներոն կ'ուզէ սարաւանդէն վար նետել զինքը, բայց աստեղագէտը կ'ազդարարէ թէ ինք, Ներոն, պիտի մեռնի իր մահէն մէկ ժամ վերջը։ Այն ատեն կայսրը ահաբեկ, ոչ միայն կը զգուշանայ վնասել իրեն, այլ եւ պատիւ եւ հարստութիւն կը խոստանայ, եւ կը հրամայէ որ պալատին մէջ բնակի, խիստ հսկողութեամբ։

Այժմ Ներոն կ'ուզէ տեսնել պզտիկ յոյն գերուհին զոր հետապնդած էր մինչեւ գինետուն, նախընթաց գիշերը։ Ագլոկէ ներս կը մտնէ ժպտադին, առանց վախնալու Ներոնէն։ Ան գաղափար չունի կեանքի մասին, եւ միայն երգելու եւ պարելու մասին կը մտածէ։ Ագլոկէի եւ Ներոնի զուգերգութիւնը օփերային ամէնէն գեղեցիկ երաժշտութիւններէն մին կը ներկայացնէ։ Ներոն, կախարդուած աղջկան հմայքէն եւ անմեղութենէն, ազատ կ'արձակէ, եւ կեանքի, երիտասարդութեան եւ սիրոյ երգ մը կ'երգէ անոր հետ, մինչ յոյն աղջիկներու խմբերգ մը ներս կը խուժէ ծաղիկներով, պարերով ու երգերով։

Քիչ յետոյ ներս կը մտնէ Ներոնի կինը, որ նախանձելով կ'ազդարարէ Ագլոկէի հեռանալ պալատէն, իսկ երբ ան կ'ընդդիմանայ, դաշոյնով մը կը սպառնայ անոր։ Ներոն ճիշդ ժամանակին ներս կը խուժէ, իր նոր սիրուհին փրկելու համար մրցակցի մը կատաղութենէն։ Ծերակուտականները եւ պահակները, որոնք ունկնդրութիւն խնդրած են, ի զուր կուգան եւ կայսեր կը հաղորդեն երկրին ծանր կացութիւնը։ Ներոն միայն իր սիրոյ մասին կը մտածէ։ Եւ նոյն իսկ երբ կ'իմանայ թէ Սպանիոյ լեգէոնները կայսր հռչակած են Գալբան, սարսափի առաջին տպաւորութենէ մը յետոյ, անձնատուր կ'ըլլայ իր սիրոյն, աղաղակելով. «Գալբա հեռու է տակաւին»։

Երրորդ արարը կը բաղկանայ երկու տեսարաններէ։ Առաջինը կը ներկայացնէ Տոմուս Օրէայի երբեակ անկողինը, հրաշալի կառուցուածքով։ Ներոն կոչունքի հրաւիրած է իր բոլոր բարեկամները, որոնք կը խմեն ու կ'երգեն։ Հոն են նաեւ Ագտէ եւ Ագլոկէ, վարդերով զարդարուած։ Սեղանները ծածկուած են մրտենիով եւ ծաղիկներով եւ կը խայտան ոսկի եւ արծաթ անօթներով։ Գինարբուքի գիշեր մըն է։ Ագլոկէ կը խմէ Աստղիկի կենացը, իսկ Ներոն՝ Ագլոկէի, որ հիւրերուն կողմէ կը հռչակուի սեղանին թագուհին։ Գինարբուքը իր գագաթնակէտին հասած է. կայսրը իր հիւրերուն կը նուիրէ իւրաքանչիւրին առջեւ դրուած բաժակը, եւ կեանքի երգ մը կ'երգէ, ընկերակցութեամբ քնարի։ Վաւաշոտ պարեր տեղի կ'ունենան։ Բայց գինարբուքը յանկարծ ողբերգութեան կը վերածուի։ Ագտէ թոյն լեցուցած է Ագլոկէի բաժակին մէջ։ Ագլոկէ կը խմէ եւ կը մեռնի։ Ներոն յուսահատելով, կը հրամայէ իր հիւրերուն պառկել իրենց թաղերը եւ լալ իրեն հետ։

Միեւնոյն ատեն, ներս կը մտնէ հաւատարիմ ծառայ Փաոն, ծանուցանելու համար թէ ժողովուրդը ապստամբած է։ Ներոնի արձանները

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Ա.

Առտուն կանուխ, սերտողութեան զանգակէն առաջ, դպրոցին սրահը տարօրինակ աղմուկով կը թնդար, պատուհաններէն դուրս, խաժամուժը կ'երկննար մինչեւ հեռուները։ Աշակերտներէն ոմանք կ'երգէին, ոմանք կը պոռային գինովներու պէս, ուրիշներ գրասեղանէ գրասեղան նետուելով, իրար կը հալածէին։ Քանի մը հոգի ալ բազմոցները իրարու նետած ատեն, փոշիի ծուխ մը կ'երկննար յամրօրէն։ Նոր հասնող ամէն աշակերտ, տեղաւորելով գիրքերը դըրոցին մէջ, իր ընկերներուն կը միանար։ Ատեն կուգար որ թռչունի ճռուողիւններ կը լուէին, խռպոտ ձայներ կը զարնուէին պատէ պատ, ոմանք ալ կատուի նման կը մլաւէին։ Այս տարօրինակութիւններուն մասնակցիլ չուզողները կ'իջնէին բակը։

Երկայնհասակ երիտասարդ մը միայն, կարմիր այտերով, յօնքերը լեցուն ու սեւ, սրահին մէկ անկիւնը գրասեղանին առջեւ նստած, կը դիտէր հետաքրքրութեամբ այս պատկերը, ատեն մը կը մնար լուռ, կարծես չկրնալ բացատրելով եղածը, յետոյ շրթունքները խածնելով վար կը սլրդէր, բաներ մը կը նօթագրէր իր տետրակին մէջ։

Արամ, դպրոցին միակ աշակերտն էր որ գրպանը նօթի տետրակ ունէր։ Ամէնէն պզտիկ աշակերտէն մինչեւ ուսուցիչը, տող մը բան ունէին հոն իրենց կեանքէն։ Իւրաքանչիւր դաղափար ծաղրանկարի մը պատկերը կը պարունակէր։

Արամ թէեւ կատակասէր, մտածկոտ կերպարանք մը ունէր։ Վարժապետները ու ընկերներէն մէկ քանին «ապուշ մըն է»կ'ըսէին ու կը ծաղրէին զինքը, կը խնդային կէս թիզ բացած բերանին։ Աշակերտներէն շատերը մանաւանդ, անոր շինած ծաղրանկարները տեսնելով, յիմարի տեղ դրած զինքը, կը խնդային ճաթելու աստիճան, ու կը ջանային ընդօրինակել զանոնք իրենց տետրակներուն մէջ՝ այլանդակ, անիմաստ պատկերներ գծելով։

Անոնցմէ ոչ մէկը կրցած էր յաջողիլ։

Թուացանութեան դասը, կատակերգութեան մը առաջին արարուածը, շատերուն չարչարանքի մը խաղերը կը ներկայացնէր։ Ուսուցիչը, այլանդակ բառերով որքան կ'աւելցնէր իր գիտողութիւնները, նոյնքան իր հըպարտութիւնը կ'աւելնար։

Թուաբանութեան դասին, Արամ կը նայէր լռութեամբ մէկ մը ուսուցիչին, յետոյ՝ խնդիրը լուծող ընկերոջ, ու ատեն մը աչքերը կը մնային փակուած գրատախտակին վրայ։

Այդ օրը ուսուցիչը չորս դին նայելէն ետք, տեսակ մը ծիծաղով կանչեց Արամը։ «Անխուսափելի կոչ», մրմռաց Արամ քթին տակէն, կոկորդին խորը ձայնը սառ կտրած։

— Կարծեմ ջուրի պէս պատրաստած ես այս անգամ դասդ, ըսաւ ուսուցիչը, ու աչքերը դարձուց խորամանկ դանդաղութիւնով։

Արամ գրատախտակին առջեւ՝ մինչդեռ խնդիրը լուծելու վրայ, ուսուցիչը գրասեղանին առջեւ, փռուած աթոռին վրայ, կը հետեւէր անոր ամէն մէկ շարժումին, ու ատեն ատեն չորս դին նայելով, կարծես բան մը ըսել կ'ուզէր զինքը շրջապատող աշակերտներուն։

Արամ կը գրէր, կ'աւրէր, կրկին կը գրէր, մտածումի մը մէջ կ'իյնար շփոթած, յետոյ, կամաց մը ճակատի քրտինքը կը սրբէր։ Այս պահուն արդէն այտերը կարմրած, աչքերը կը փայլակէին։

— Արամ, խնդիրը նոր ոճով մը պիտի լուծես կարծեմ, ըսաւ ուսուցիչը, գրէ, աւրէ, մինչեւ որ հասնի կաւիճը, այն ատեն ինքնին լուծուած կ'ըլլայ...

Այս խօսքերը ձեռքի շարժումները կեցուցին, ու համարձակութիւնը կորսնցուցած, մնաց գլխիկոր՝ տրտմութիւնը երեսին վրայ։

— Արամ, շինած ծաղրանկարներուդ կը նմանիս, ըսաւ ուսուցիչը, եթէ հայելի մը ըլլար, առանց դժուարութեան ծաղրանկարդ կը գծէիր։

— Ես իմ ծաղրանկարս մէկ անգամ մը միայն շինած, միշտ միեւնոյնը, պիտի մնամ միեւնոյնը, պատասխանեց Արամ հանդարտութեամբ։

Իր ընկերները խնդացին։

— Էհ, պատասխանեց ուսուցիչը բարկութեամբ, ուրեմն խնդիրը լուծէ, որպէսզի, անգամ մըն ալ ես չշինեմ ծաղրանկարդ։

Իր ընկերները կրկին խնդացին։

Ուսուցիչը գոհ էր։

Կաւիճը իյալով Արամի ձեռքէն, կտոր կտոր եղաւ։

Ջուարթ աղմուկ մը փրթաւ դասարանին մէջ։ Ուսուցիչը իր խնդուքը չկրցաւ բռնել այս անգամ, սակայն ծաղրաժխորը շատնալու վրայ, բարկացաւ յանկարծ։ Մանաւանդ որ երկու աշակերտներ, որոնք ձեռքի կատակներ կ'ընէին, կը դարձնէին իրենց աչքերը ու բերանները լարած, լուռ խնդուքի մը մէջ պիտի մարէին կարծես։ Խնդիրը լուծել տալու համար անոնցմէ մէկը կանչեց, թիւ մը իսկ չկրցաւ գրել ու կեցաւ անտարբեր։ Ուրիշ մը կանչեց, դասարանին խելացին։ Քանի մը վայրկեանէն լուծուած էր խնդիրը։

Արամ այս խելացի տղուն դէմ զայրացաւ, որովհետեւ, հեգնական կերպարանք մը առնելով մէկտեղ, ատեն ատեն կապիկի պէս կը նայէր իրեն։ Երբ ուսուցիչը կռնակը կը դարձնէր իրենց, ձեռքերովը օդին մէջ ծաղրանկարներ կը շինէր, ու այլանդակօրէն միեւնոյն ձեւերը կ'առնէր։

Արամ բառ չհանեց բերնէն, մինչ միւս ընկերը, լեզուն դուրս կախած, յոգնած շունի մը նման կը թօթուէր գլուխը, կը բանար աչքերը կրցածին չափ ու կը խնդար։

Ուսուցիչը երբ տեսաւ խնդրին լուծումը, ժպիտով մը շնորհակալութիւն յայտնելէն ետք, շոյեց իր աշակերտին գլուխը, ու դառնալով միւս երկուքին, անոնց ապագային թշուառութիւնը գուշակեց, ինչպէս կ'ընեն գուշակուհիները թափանցելով գոյնզգոյն քարերու գաղտնիքին։

Ժամը լրացած, վերջին զանգակը հնչեց։

Դադարի շչակոցէն ազատուելուն պէս, նկարի պէս քեզ առաջուան անցուդարձը ամփոփուեցաւ աչքերուն առջեւ։ Պահիկ մը խորհրդածելէն ետք, Արամ բաներ մը նօթագրեց իր տետրակին մէջ։

(Շար.)

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ւելի նպաստաւոր է այսօր, ճանի որ իրենն հետ ունի խ. Միութիւնը, պալքանեան ուխտը եւ Փոքր Համաձայնութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքիա կը փորձէ իրեն համար ալ տեղ մը ճարել Հռոմի համաձայնութեանց մէջ, որոնք լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Ըսել կ'ուզէ. — Ձեր փնտռածը Աւստրիոյ անկախութիւնը չէ՞, ես ալ կ'ուզեմ, խաղաղութիւն չէ՞ք ուզեր, — ես ալ պատրաստ եմ ծառայելու:

Գերմանիա եւ Լեհաստան

Գերմանական մամուլը մասնաւոր յօդուածներով ողջունեց յունուար 26ը, որ առաջին տարեդարձն է լեհեւգերման դաշինքին: Այս առթիւ գնահատելով Հիթլէրի եւ մարաջախտ Փիլզուտսքիի խաղաղասիրական գործերը, կարգ մը թերթեր կը շեշտեն թէ Ֆրանսայի դէմ տիրող յարանուն դժգոհութեան շնորհիւ էր որ կնքուեցաւ լեհեւգերման դաշինքը: Վարշաւայի մէջ ալ չեն ծածկեր իրենց գոհունակութիւնը, երկու երկիրներուն յարաբերութեանց բարւոքման համար:

Լեհական թերթ մը կը հրատարակէ Հիթլէրի յայտարարութիւնները, այս տարեդարձին առթիւ: Գերմանիոյ Առաջնորդը անգամ մը եւս շեշտած է թէ իր պետութիւնը կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ բոլոր դրացիներուն հետ եւ պատրաստ է վեհանձնօրէն կատարելու անհրաժեշտ զիջումները, բայց երբեք չպիտի հրաժարի իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջէն: « Մենք Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաժարեցանք, որովհետեւ չկատարեցին իրաւունքներու հաւասարութիւնը ճանչնալու խոստումը: Մենք չենք ուզեր կրկին սակարկել մեր իրաւունքները, Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ, բայց վնռած ենք չմտնել որ եւ է միութեան մէջ, առանց իրաւահաւասարութեան: Պայման մը չէ այս, այլ բուն իսկ տրամաբանութեան պահանջը»:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԱԽԱՅԻՆ առեւանգման եւ սպանութեան առթիւ, ամբաստանեալ Հաուփթման չուրանալով իր պաշտպանողականը, յայտարարեց թէ ոչ տղուն հայրը եւ մայրը կը ճանչնայ, ոչ երախան, ոչ ալ որ եւ է մեղսակցութիւն ունեցած է այդ գործին մէջ: Իր վկայութեան լրացումէն յետոյ, ընդհ. դատախազը հարցուց թէ բոլոր ճշմարտութիւնը ըսա՞ւ: «Գրեթէ», պատասխանեց ամբաստանեալը: «Կը պնդէ՞ք ձեր բոլոր ըսածներուն վրայ»: — «Այո՛, մինչեւ որոշ աստիճան մը»: — «Ուրեմն սո՞ւտ խօսեցաք մինչեւ որոշ աստիճան մը»:

Հանրային կարծիքը այնքան վստահ է ամբաստանեալին յանցապարտութեան վրայ որ, հինգ հազար հոգի հիմակուընէ տեղ կը փնտռեն, դիտելու համար ելեկտրական պատիժին գործադրումը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ բացերը ընկղմեցաւ շոգենաւ մը, «Մօհօք», զարնուելով ուրիշ անօթ մը: Կը կարծուի թէ յիսուն հոգի կորսուած են:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ դաւանութեանց նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով եկեղեցական իշխանութեանց, կը յանձնարարէ որ եւ է յարաբերութիւն չպահել Աթէնքի կաթոլիկ արքեպիսկոպոսին հետ, որ հաստատուած է ապօրէն եղանակով, առանց կառավարութեան արտօնութիւնը առնելու: Այս տնօրինութիւնը եղած է նկատի առնելով կաթոլիկ քարոզչութիւնը: Խնդիրը շատ հին է, եւ այժմ կրկին կ'արծարծուի:

ՀՐԷՇ ՀԱՅՐ մը, Օկիւսթ Շան, երկար ատենէ ի վեր կը խոշտանգէր իր զաւակները, Լիոնի շրջանին մէջ: Առջի օր, երեք տարեկան երեխան անկողինը աղտոտած ըլլալով, հայրը կատղեցաւ եւ սանդուղներէն վար նետեց զայն, յետոյ երկու անգամ բռնելով, քարին զարկաւ, մինչեւ որ գանկը ծակեցաւ: Մայրը օգնութեան հասաւ, բայց արդէն մեռած էր:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը 28 Յունուար, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

վար կ'առնուին եւ բոլորը մէկ կ'ողջունեն Գալբան: Շատեր սպաննուած են արդէն, մէջն ըլլալով ասեղագէտ Բարիզոս: Երկինքն ալ կը սպառնայ. կայծակ, որոտում: Ներոն սարսափի մատնուած է: Պնակալէզները կը հեռանան ու կը լքեն Ներոնը, բացի Ազտէէն (կինը) եւ Փաոնէն, որոնք կը դրդեն փախչիլ: Կայսրը կարմիր վերարկուի մը մէջ փաթթուած, կ'առնէ իր քնարը եւ կը փախչի անոնց ընկերակցութեամբ:

Վերջին տեսարանը տեղի կ'ունենայ հաւատարիմ Փաոնի հիւղակին մէջ, Հռոմէն չորս մղոն հեռու: Գիշեր է. Ներոն յոգնած իր փախուստէն վերջ, կը հանգստանայ Փաոնի եւ Ազտէի հսկողութեան տակ: Բայց իր քունը կը խանգարուի երկիւղալի երազներով: Ահաւոր տեսիլքներ կ'անցնին միտքէն, — իր մայրը՝ Ագրիպինա, Բրիտանիկուս, բոլոր անոնք որ ըսպաննած է: Երբ կ'արթննայ, Փաոն կ'իմացէ թէ Ծերակոյտը «հայրենիքի թշնամի» հռչակած է զինքը: Փոխանակ ողջ իյնալու իր թշնամիներուն ձեռքը, կը նախընտրէ սպաննել ինքզինքը, բայց քաջութիւնը կը պակսի: Այն ատեն Ազտէ դաշոյն մը կը մխէ իր սրտին մէջ եւ կ'աղաղակէ. — «Ինծի նայէ եւ օրինակ առ»: Ներոն դաշոյն մը կը դնէ կոկորդին, բայց տակաւին կը վարանի: Այդ պահուն զինուորները կուգան: Կայսրը կը խնդրէ Փաոնէն օգնել իրեն, եւ ծառան իր ձեռքով կը սեղմէ դաշոյնը, մինչեւ որ կը մտնէ կայսեր մարմնին մէջ: Այն ատեն Ներոն գետին կը փռուի, բացագանչելով.

— Ի՜նչ մեծ արուեստագէտ մը կը մեռնի ինձմով . . .

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ - ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

PARIS

EMPIRE. Antonia, Romance Hongroise Sur scène: Colleano, les 3 Fratellini et 6 attractions
MARIVAUX. Quadrille d'Amour (Irène Zilahy, Pierre Brasseur)
MARIGNAN. La femme la plus riche du monde (vers. orig. s.t.f.) (Miriam Hopkins)
IMPERIAL. Zouzou (Joséphine Baker, Jean Gabin)
MOULIN ROUGE. Le cavalier Lafleu (Fernandel). Sur scène : Edmée Favart et André Dupin et 6 attractions
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales. La Terre Promise
VICTOR HUGO. L'Aventurier, Le petit trou pas cher
ROYAL. Le roi des Champs Elysées. La Demoiselle du téléphone
BARBES. L'Hôtel du libre échange. Les Mystères de Shanghaï
BELLEVILLE. Vers l'Abîme. Le centenaire
CAPITOLE. L'Aventurier, Le petit trou pas cher
DEMOURS. L'Aventurier (Victor Francen)
EXCELSIOR. Un homme en or. Le truc du Brésillien
FEERIQUE. L'Auberge du petit dragon. Plaisirs d'hiver
LECOURBE. L'Auberge du petit dragon Plaisirs d'hiver
LOUXOR. L'Aventurier. Le petit trou pas cher
LUTETIA. Dédé. Une femme diabolique
LYON. L'Aventurier. Sur scène: Lys et Jol, fresques orientales animées: Madeleine Loys, chanteuse
MAGIQUE. L'Auberge du petit dragon. Plaisirs d'hiver
MAINE. L'Auberge du petit dragon. Plaisirs d'hiver
METROPOLE. L'Aventurier. Le petit trou pas cher
MONTPARNASSE. L'Aventurier. Le petit trou pas cher
MOZART. L'Aventurier. Le petit trou pas cher
PALAIS DES GLACES. L'Auberge du petit dragon. Plaisirs d'hiver
PATHE ORLEANS. L'Auberge du petit dragon. Sur scène: Robert Burnier et Claude Pingault, duettiste au piano
RECAMIER. L'Auberge du petit dragon. Plaisirs d'hiver
ROCHECHOUART. L'Hôtel du libre échange, Les Mystères du Shanghaï
SAINT CHARLES. L'Auberge du petit dragon. Plaisirs d'hiver
SAINT MARCEL. L'Aventurier. Sur scène: Odette Moulin, chanteuse: Gab et Gab, fantaisie musicale
SELECT. L'Aventurier. Le petit trou pas cher

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. New - York Miami. Un drôle de locataire
CASINO DE CLICHY. New - York Miami. Un drôle de locataire
COLOMBES. L'Aventurier. Le petit trou pas cher. Attrac. : Colette Betty, chanteuse accompagnée au piano par M. Jean Delanoy
KURSAAL AUBERVILLIERS. Rhytmes d'Amour. Princesse par intérim
KURSAAL BOULOGNE. Si j'étais le Patron. Rhytmes d'Amour
OLYMPIA DE CLICHY. Tartarin de Tarascon (Raimu)
PATHE CINEMA PALACE. (Boulogne). L'Aventurier. Le petit trou pas cher.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 фр.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI
29 Janvier
1935

ԺԱ°Դ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2715

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

—.—

Կաթող. Նուիրակը իր առաջին քարոզը խօսեցաւ խաղաղութեան մասին, ինչպէս պիտի կարդաք այսօր իսկ:

— «Իմ սիրելի քոյրեր ու եղբայրներ, մեզի պէտք է խաղաղութիւն. խաղաղութիւն հայ ժողովուրդի մնացորդաց: Մէկդի պէտք է դնել կուսակցական կռիւները: Ամէն մարդ կարող է ունենալ իր կուսակցական ըմբռնումները, սակայն ապրիլ մէկը միւսի հետ եղբայրաբար»:

Չենք ուզեր հետաքրքրուիլ թէ ուրիշներ ինչպէս պիտի թարգմանեն այս յորդորականը, որ կը բխի բուն իսկ հոգեւորականի կոչումէն:

Սակայն, պարտականութիւն կը սեպենք անգամ մը եւս վերլուծել Հայկական Արտասահմանի համատարած ողբերգութեան կարգ մը պատճառները:

Կուսակցութիւնները, այո՛, բազմաթիւ ներքին վէճեր ունին, որոնք անհանդուրժելի չափերու կը հասնին, պարբերաբար:

Այս մռայլ իրականութիւնը շեշտուեցաւ մանաւանդ 1934ի ընթացքին, իբրեւ պատրուակ ունենալով 1933 դեկտ. 24ի սպանութիւնը:

Եւ սակայն, վէճերու հիմնական պատճառները շատ աւելի բազմազան են ու խոր, քան այդ եղերական դէպքը եւ անոր հետեւանքով յառաջ եկած յուզումը:

Պատճառներուն գլխաւորը՝ ապուշ եւ գրգռիչ թիւրիմացութիւն մըն է, որ գիտակցօրէն կ'արծարծուի տարիներէ ի վեր, երկու հակամարտ մասերու բաժնելով արտասահմանի բազմութիւնները.— «Բարեկամ» եւ «Թշնամի» Հայաստանի:

Այս թիւրիմացութեան զարգացման մէջ չարաշուք դեր մը կը կատարէ Երեւանը, զանազան դիմակներ գործածելով, եւ ամէն բանէ առաջ իր իսկ վարկին վնասելով:

Այլ եւս չենք խօսիր Էջմիածնի մասին, որուն արտասահմանի գործակալները, եպիսկոպոս, վարդապետ կամ վարժապետ, իրենց ուզած եղանակին կը վերածեն ամէն կոնդակ եւ հրահանգ, առանց նկատի առնելու պարագաները:

Եղանակը Երեւանէն հնչէ թէ Էջմիածնէն, հետեւանքը մէկ է, — գլխիվայր շրջել իրողութիւնները եւ իւղ լեցնել կրակին վրայ:

Երեւանը կարողութիւն չունի իր ափին մէջ առնելու հայրենիքէ, տունէ – տեղէ զրկուած, երերուն եւ հալածական բազմութեանց հոգին:

Ուրեմն կը փորձէ բզքտել զայն, մասերու բաժնել եւ դրամագլուխ շահիլ: Ոչ թէ իբրեւ իշխանութիւն, այլ իբրեւ կոմիտէ:

Երբ առիթը ներկայանայ, կարելի է բազմաթիւ փաստերով ապացուցանել այս պարագան: Առ այժմ արձանագրենք իբրեւ իրողութիւն եւ անցնինք:

Արդ, քաղաքական կուսակցութեանց մէջ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը մնայ ընդդիմադիր, իր դրօշին կապուած շարքերով եւ ուղեկից զանգուածներով:

Եւ իբրեւ գաղափարական ընդդիմադիր, Դաշնակցութիւնն է որ տարիներէ ի վեր շունչ կը սպառէ, ապացուցանելու համար թէ ամէն իմաստութիւն եւ ամէն առաքինութիւն Երեւանի մէջ ամփոփուած չէ:

Ամէնէն մոլեռանդ կամ անհամբեր Դաշնակցականն ալ, երբ սուր քննադատութիւններ կ'ուղղէ Երեւանցիներու հասցէին, երբ կը ճաղկէ անոնց բազմաթիւ «քեալլադէօզութիւն»ներն ու բարբարոսութիւնները, թերխաշ մարդանքներն ու քըէական զանցառութիւնները, — կը խօսի փաստերով: Թուանշաններ ու դէպքեր կը հաւաքէ, երեւոյթները կը վերլուծէ, բաղդատութիւններ կը կատարէ, տեսակէտներ կը պարզէ, պահանջներ կը դնէ:

Միեւնոյն ատեն, չի ժխտեր դրական երեւոյթները, եւ եթէ հնարաւորութիւն չունի ուղղակի թղթակցութիւններ ստանալու, այդ պակասը կը լրացնէ խորհրդային հրատարակութիւններով:

Դժբախտաբար մեր հակառակորդները, Խ. Հայաստանի «անկաշառ բարեկամները» չունին այդ առաքինութիւնը,— տքնիլ, պրպտել, թարգմանել, վերլուծել, հետեւիլ եւ երեւան հանել սեւն ու ճերմակը, տրամաբանական եզրակացութեան յանգելու եւ ըստ այնմ տեսակէտ պարզելու համար:

Այնպէս որ, երբ դուն մասնաւոր պարագայ մը կ'առնես, սեւ իրողութիւններ կը մատնանշես եւ պահանջներ կը դնես, դիմացէն ոտքի կը ցատկեն, հոլովելու համար կախարդական բանաձեւը,— Թշնամի՛...

Այս քարը գլորելէ յետոյ, քրքիջ մը արձակելով նորէն կը տեղաւորուին թիկնաթոռին մէջ, ինքնագոհ:

Այլ եւս մի՛ սպասեր որ յոգնութիւն կրեն, եւ փաստերով ապացուցանեն թէ կը սխալիս:

Առնուազն տարիներ պէտք է անցնին, որպէսզի խոստովանին կարգ մը ճշմարտութիւններ:

Երբեմն ալ պայծառատեսութեան վայրկեաններ կ'ունենան, իրենց կարգին որոշ «բիծեր» մատնանշելու համար...

Նախ այս տնաքանդ հոգեբանութիւնն է որ ոչ միայն չի նպաստեր գաղութներու խաղաղութեան, այլ եւ կը վնասէ հայրենիքի հիմնական շահերուն, երկու անհաշտ բանակներու վերածելով արտասահմանի անտէր բազմութիւնները:

Պարզելով այս հոգեբանական արատը, Կաթող. Նուիրակէն չէ որ կը սպասենք դարմանը:

Բայց, կ'ուզէինք որ «մանրանկարչական» զննութեան մը ենթարկէր զայն, իր պաշտօնի կատարման ընթացքին, իր վերադարձին պատմելու համար առ որ անկ է:

Շ.

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՐՈԶԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, առտու ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ խօսեցաւ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան:

Բազմութիւնը սովորականէն աւելի չէր:

Կաթող. նուիրակը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ողջոյնները հաղորդելով ժողովուրդին, ըսաւ.

— « Հայ ժողովուրդը, եթէ դարեր շարունակ կարողացել է ապրիլ ու դիմանալ, այդ պարտ է իր ստեղծագործական կարողութեան: Ժողովուրդները մեծ չեն միայն իրենց թիւով: Գերման ժողովուրդը եթէ իրաւունք ունի պարծենալու, որ մարդկութեան տուած է մեծ փիլիսոփաներ, Ֆրանսացին՝ նոր գաղափարներ ու Անգլիացին՝ կարգ ու մշակոյթ՝ միլիոնաւոր ժողովուրդների, հայ ժողովուրդը կարող է պարծենալ, որ իր անսահման վշտի մէջ, որ ոչ մէկ ժողովուրդ ունեցած է՝ միշտ տքնել է ու ստեղծագործել: Կա՞յ արդեօք մի այլ ժողովուրդ, որ մեզ չափ տառապած լինի, եւ սակայն մենք կը շարունակենք կերտել ու ստեղծագործել՝ մեր անսահման վշտին մէջ:

« Սակայն ստեղծագործելու համար անհրաժեշտ է խաղաղութիւն:

«Զուր են բոլոր տեսակի պահպանները, եթէ երկնային խաղաղութիւն չէ իջած տան վրայ:

« Իմ սիրելի քոյրեր ու եղբայրներ, մեզի պէտք է խաղաղութիւն. խաղաղութիւն հայ ժողովուրդի մնացորդաց մէջ: Մէկ կողմ պէտք է դնել կուսակցական կռիւները: Ամէն մարդ կարող է ունենալ իր կուսակցական ըմբռնումները, սակայն ապրիլ մէկ միւսի հետ եղբայրաբար:

« Ողջոյն եմ բերել հայրենի աւերակ եկեղեցիներից: Եկեղեցիներ, որոնք մեզ յիշեցնում են մեր փառաւոր անցեալը: Նարեկացու եւ Շնորհալու նման սուրբ, վեհ հոգիներ, ինչպէս մեր հայրենի լեռների ջրերը, քիչ ժողովուրդներ ունեն:

«Պատերազմը եկաւ ու տարաւ հայ ժողովուրդի մէկ երրորդը ու կորուսինք մեր պատմական հայրենիքի մեծ մասը: Սակայն հայ ժողովուրդի մեծութիւնը իր թիւին մէջ չէ, այլ իր հաւատքի զօրութեան:

« Շարունակենք նոյն հաւատքով կառուցանել մեր աւերակները, առանց յուսահատելու»:

Գարեգին արք. հաղորդեց թէ յառաջիկայ կիրակի պիտի կարդացուին կաթողիկոսին կոնդակները, անհրաժեշտ լուսաբանութիւններով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երկրաշարժ Թիֆլիսի, Լենինականի եւ Ախալքալաքի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունուար 27 թուականով.—

Երկրաշարժի քանի մը ցնցումներ զգացուեցան այսօր, Թիֆլիսի շրջանին մէջ: Մասնաւորապէս վնասուեցան Ախալքալաքի եւ Օզուրկէթի գաւառները: Մանրամասնութիւններ կը պակսին, բայց կը վախցուի թէ մարդկային զոհեր ալ կան:

Հավասի գործակալութիւնն ալ հետեւեալ հեռագիրը ստացած է այս դէպքի մասին, դարձեալ Մոսկուայէն.—

Երկրաշարժի նոր ցնցում մը տեղի ունեցաւ յունուար 25ին, միջին ուժգնութեամբ, Անդրկովկասի հարաւային մասին մէջ: Ցնցումին կեդրոններն են Լէնինական (Ալէքսանդրապոլ, Հայաստան), եւ Ախալքալաք (Վրաստան):

Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Թիֆլիսի մէջ: Տակաւին տեղեկութիւն չկայ հետեւանքներու մասին, որոնք հաւանաբար անվնաս եղած են:

Կը յիշուի թէ 1926ին ալ շարժ մը պատահեցաւ Լէնինականի մէջ, որ գրեթէ կործանեցաւ եւ յետոյ վերաշինուեցաւ:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԵԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

= o–o =

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Լոնտոն կ'երթան այս շաբթու, խորհրդակցելու համար օրուան հարցերու մասին:

Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ խօսակցութիւնը գլխաւորաբար պիտի դառնայ Գերմանիոյ վերազինման եւ Ֆրանսայի պահանջած երաշխաւորութեանց վրայ:

Սարի յաղթանակէն յետոյ Գերմանիա ինքզինքը աւելի զօրաւոր զգալով, չուզեր տեղի տալ սպառազինութեանց հարցին մէջ եւ կը յուզէ այնպիսի խնդիրներ որոնք ուղղակի կապ ունին Վերսայլի դաշնագրին հետ: Աւելորդ է ըսել թէ այս պարագան մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւորապէս Ֆրանսայի: Անոր վարիչները կ'ուզեն իմանալ անգլիական կառավարութեան տեսակէտները: Այս վերջինը նկատի առնելով գերմանական պահանջը՝ սպառազինութեանց իրաւունքի բացարձակ հաւասարութեան մասին, համաձայն է իրաւապէս ճանչնալու Գերմանիոյ կատարած սպառազինութիւնները, որպէսզի կարելի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադարձնել այդ պետութիւնը եւ ապահովել անոր մասնակցութիւնը՝ ընդհանուր սպառազինութեանց սահմանափակման մասին:

Իսկ Ֆրանսա կատարուած իրողութիւնները հաշուի առնելով հանդերձ, կ'ուզէ երաշխաւորութիւններ ստանալ միջազգային յանձնառութիւններով եւ ուխտերով, քանի որ Վերսայլի դաշնագիրը կէտ առ կէտ չի գործադրուիր:

Ուրեմն, շատ մեծ կարեւորութիւն ունի Լոնտոնի խորհրդակցութիւնը, թէ անգլեւֆրանսական յարաբերութեանց ամրապնդման եւ թէ միջազգային գործակցութեան տեսակէտով:

⁂ Պուլկար փրոֆէսէօր Կէնով, որ մասնագէտ մըն է արեւելեան գործերու, խօսելով փրանքեւիտալական համաձայնութեանց մասին, դիտել կուտայ.

«... Առնց վրայ պէտք է աւելցնել Միջերկրականեան ուխտի խնդիրը: Ինչպէս Հռոմի մէջ՝ Մուսոլինիի ու Լավալի միջեւ, նոյնպէս եւ Լոնտոնի մէջ, փրանքեւանգլիական խորհրդակցութեան պահուն անպայման պիտի քննուի Միջերկրական ծովու արեւելեան աւազանին վիճակը, ուր ցանկութիւններ ունի, անտարակոյս, Իտալիան: Ասիկա կը հետաքրքրէ Յոյները եւ կը խռովէ Թուրքերը, որոնք չեն կրնար չյիշել թէ, 1904ին, նման հանդիպումի մը եւ անգլիական, փրանսական եւ իտալական դիւանագիտութեանց միջեւ որոշուեցաւ Տրիպոլսոյ եւ Կիւրենեան շրջանի ճակատագիրը, զորս յետոյ գրաւեց Իտալիան՝ բռնի ուժով:

Գերմանիա եւ Լեհաստան

Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը եւ Հիթլէրի աջ բազուկը, Վարշաւա գնաց կիրակի օր, լեհեւգերմանական դաշինքի տարեդարձին առթիւ: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէր թէ Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահը որսի հրաւիրած է Զօր. Կէօրինկը, բայց տարակոյս չկայ թէ այցելութիւնը ունի քաղաքական հանգամանք: Լեհական մամուլը խանդավառութեամբ ողջունեց այս այցելութիւնը, կարճ կապելով խորհրդածութիւնները, որոնք պիտի հակասէին պաշտօնական հրատարակութեանց: Կը յիշուի թէ գերմանական մամուլն ալ խանդավառութեամբ ողջունած էր Լեհեւգերման դաշինքին առաջին տարեդարձը:

Ինը ամսուան մէջ երկրորդ անգամն է որ գերման նախարար մը Լեհաստան կ'այցելէ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց ամրապնդումը կապ ունի հակախորհրդային ծրագրի մը հետ:

⁂ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկը, հրամանատար Ֆէօրց, գրքոյկ մը հրատարակեց որուն մէջ կը յայտարարէ.— «Ապագան կը պահանջէ պարտաւորիչ եւ ընդհանուր զինուորութիւն, ռազմական ծառայութեան պարտաւորութիւն մը ամբողջ ազգին համար: Ազգայինընկերվարական Գերմանիոյ բանակը ոչ արհեստով բանակ մը կրնայ ըլլալ, ոչ ալ զանգուածներու բանակ մը՝ նախկին իմաստով: Այս բանակին մէջ բացարձակապէս անհրաժեշտ է ունենալ երկարատեւ ծառայութեան կապուած զինուորականներու եւ մասնագէտներու դասակարգ մը »:

Յոյներու եւ Իտալացիներու վէճը

Յունական թերթերը կը գրեն թէ Քալիմնոսի մէջ (երկոտասան կղզիներ) ծագած խռովութեան եւ պաշարման վիճակի պատճառն է նոր եպիսկոպոսի մը անուանումը՝ իտալական իշխանութեանց կողմէ: Ժողովուրդը հակառակ էր այս ընտրութեան: Այս առթիւ, « Փրոյա » լրագիրը կը գրէ.— Երկոտասան կղզիներու կացութեան մասին.— Քանի մը անգամ բնիկները որսի հրացան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ »

= o =

— Ալֆորվիլի կարաւանն է, երեք խոշոր ինքնաշարժ, 150 հոգի...

— Առնուվիլն ալ եկաւ, 70ը կ'անցնին:

— Իսի - լէ - Մուլինօ, Շավիլը, Քաշանը, Պուա- Քոլոմպը... Փարիզը...

Սրահը լեցուած էր արդէն, ժամը 3էն առաջ, եւ բազմաթիւ մանուկներ բակին մէջ շարուած, կարգի կը սպասէին, ներս մտնելու համար:

Մէկ խօսքով, «բուրաստան մանկանց », ուր չափահասները երկրորդ գծին վրայ — ոտքի վրայ — մնալու կը դատապարտուէին, աթոռներու անբաւականութեան եւ սրահին անյարմարութեան պատճառով.

Թուաբանական հաշիւ մը. — Մուտք սահմանուած էր միայն երկու փրանք, այն ալ չափահասներու համար:

Արդ, գանձուած է մօտ 700 փրանք, ուրեմն՝ 350 հոգի:

Ճիշդ չորս հարիւր թիւ բաժնուած էր, նուէրներու համար: Եւ երբ ամէնուն ալ բաժնուեցաւ — 400 մանչ եւ աղջիկ — դեռ շատեր բացը կը մնային:

Կը նշանակէ թէ՝ 700 հոգի խռնուեր էին սրահի մը մէջ, ուր հազիւ 400 հոգի կրնան հանգիստ նստիլ:

X

Այսպէ՛ս անցաւ Փարիզի «Մանուկներու Տօնը, կիրակի օր:

Բայց ես հանդէսին նկարագրութիւնը չէ որ պիտի կատարեմ:

Այդ հոգը ստանձնած է երիտասարդ աշխատակից մը:

Այսքանը յիշեցի, պարզապէս արձանագրելու համար տօնին անսովոր յաջողութիւնը, եւ երկու դիտողութիւններ:

Առաջին.— Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ՝ «Մանուկներու Օր»ն ալ արմատ բռնած է եւ կրնայ մաս կազմել մեր ... տօնացոյցին, ուր այնքան ոչինչ է պիտոյ տօներ արձանագրուած են դարերէ ի վեր:

Ուրեմն, Ֆ. Կ. Խաչի վարչութեանց կ'իյնայ — ամէն տեղի համար — աւելի առաջ վարձել յարմարագոյն սրահը:

Անցեալ տարի 250 մանուկներով ըսկսան. այս տարի 400ը անցաւ. յաջորդին կրնայ հազարի բարձրանալ, եթէ կազմակերպուի տիրաբար:

Կիրակի օրուան խանդավառութիւնը բարենշան է ամէն տեսակէտով:

Չափահասներն անգամ մանուկ էին դարձեր: Կամ կ'ուզէին մանկանալ:

Երկրորդ.— Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին ամէն դաւանանքէ մարդիկ: Բայց, աչքի կը զարնէր դասակարգային խտրութիւնը:

Ժամը 3էն մինչեւ եօթը, ի զո՜ւր փնտռեցի գոնէ մէկ հատիկ նմոյշ՝ «քանց մեզ աղէկներէն»:

Փնտռելու իրաւունք ալ ունէի, քանի որ հանդիսասրահը կը գտնուէր Փարիզի ժամուն փողոցը:

Արդ, ոչ իսկ մէկ հոգի կրցայ գտնել, ծանօթ շրջանակէն.— Տիկնանց Միութիւն, «պետական » Կ. Խաչ, Հզգաբարձութիւն, Աղքատախնամ, Կրօնական ընկերակցութիւն եւ մնացեալը:

Ինչո՞վ կրնաք բացատրել գլխագիր «ազգ»ին այս շքեղ մեկուսացումը:

Լո՞ւր չունէին, թէ չուզեցին «պղտորուիլ», «Մանուկներու Օր»ն ալ համարելով... հակահայաստանեան:

Եւ կամ... քրտական:

ՎԱՀԷ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Գ.

«ԱՅՆՔԱՆ ԳԷՇ ԿԸ ՀՈՏԻ ՈՐ...» — ՆՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԿԸ ԲՈՒՍՆԻՆ — ԵՒ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐՆԵՐ — ԺԱՄԸ 300 ՏՈԼԱՐ ՇԱՀ — ՃՕՆ ՌԱՔՖԷԼԼԸՐ — ՄԱՐԴԻԿ ՑԵԽԸ ՋՈՒՐԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾԷԻՆ ԵՒ ԿԸ ԾԱԽԷԻՆ — 500 ՏՈԼԱՐԻ ԱՃՈՒՐԴ ՄԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ 72,000Ի։

Քարիւղի շուրջ յակարծ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը 1860ին համաճարակի մը պէս վարակեց Ամերիկայի ժողովուրդը։ Հարուստը եւ աղքատը, երիտասարդն ու ծերը, բանուորն ու առեւտրականը բոլորը այդ հրաշափառ գիւտին ետեւէն վազեցին։ Փէնսիլվանիոյ նահանգը տեսակ մը ուխտավայր դարձաւ՝ հարստութիւն ու նիւթական երջանկութիւն փնտռողներուն համար։ Ցեխ մը կը ժայթքէր հողէն, ցեխ մը որ դրամ էր, ոսկի էր ընչաքաղց բազմութիւններուն աչքին։ Ու այդպէսով ծնաւ քարիւղի արդիւնաբերութիւնը։ Սպառումի մասին որ եւ է մտահոգութիւն չկար. ամբողջ աշխարհը պէտք ունէր անոր. բայց գլխաւոր դժուարութիւնը փոխադրութիւնն էր։ Ի՞նչպէս պիտի տարածէին զայն Ամերիկայի կամ Եւրոպայի մէջ։ Ու խելացի Դաւիթին մէկը միտք պղտորեց այդ տեսակէտէն։

— Այնքան գէշ կը հոտի որ շատերը չպիտի հանդուրժեն, կը գրէր ան իր գիրքին մէջ. շոգենաւն ու երկաթուղին չպիտի փոխադրեն այդ հեղուկը, պարզապէս իր գարշահոտութեան պատճառաւ։

Մարդ ականջ չկախեց այդ յոռետես մարգարէին։ Ի գին ամէն զոհողութեանց եւ արգելքի, մարդիկ վճռած էին օգտուիլ այդ հեղուկէն։ Փոխադրութիւնը կը կատարուէր ամէնէն նախնական միջոցներով։

Հեղինակ մը դիտել կուտայ թէ ոչ մէկ ճարտարարուեստ այնքան արագ վազք ու համաշխարհային արժէք ստացաւ, որքան քարիւղի ճարտարարուեստը։

Փէնսիլվանիոյ ընդարձակ տարածութիւններուն վրայ հետզհետէ կը տեսնուէին նաւթահանքերու աշտարակները։ Եւ անոնց բոլորտիքը մարդիկ նոր գիւղեր, նոր քաղաքներ կը շինէին։ Ու այդ գիւղերուն ու քաղաքներուն մէջ քարիւղը իրարու դրացի ըրած էր ազնուականն ու ոճրագործը, խաղամոլն ու երկրագործը, բանուորն ու պոռնիկը։ Նոր կեանք, նոր բարքեր ու նաեւ մրցակցութիւն ու թշնամանք դրացիէ դրացի։ Եւ սակայն այդ ագահ, շահամոլ ու խառնիճաղանճ ամբոխը բուռն թափով լծուած էր ճարտարարուեստին զարգացման։

Եօթանասունական թուականներուն Փէնսիլվանիան կ'արտադրէր տարեկա վեց միլիոն տակառ քարիւղ։ Երկու հարիւր միլիոն տոլար դրամագլուխ կար նահանգին մէջ ու վաթսուն հազար աշխատող բազուկներ։ Մատի վրայ համրուող բախտաւորներ սկսած էին արդէն հարստանալ։ Ամբողջ շրջանին մէջ հիմա կային աւելի միլիոնատէրներ քան երկրին միւս քաղաքներուն մէջ։ Բայց նախանձն ու չարամիտ մրցակցութիւնը այն աստիճան յառաջ գացած էին որ, անոնք կրնային մէկ օրէն միւսը կործանել իրենց հարստութիւնը։ Թշնամին կրակ կը ձգէր միլիոնատէրին հանքին մէջ։

Բաբելոնի վերածուած էր Փէնսիլվանիան։ Գինին ու իրենց միսը վաճառքի հանած կիներ, ստեղծած էին այն տեսակ մթնոլորտ մը ուր մարդիկ իրենց անսանձ հաճոյքին անձնատուր՝ ծովը նետած էին ամէն ինչ որ մարդկային էր։ Ոչ բարոյական կար այնտեղ ոչ սրբութիւն։

Բարքերու ապականութեան մասին լաւ գաղափար մը տալու համար, կ'արժէ յիշել հետեւեալ դէպքը։

Ճէյմս Մաք-Քրէյ անունով մէկը շատ մեծ յաջողութիւն գտած էր. ժամը 300 տոլար կը շահէր։ Բարեպաշտ ու աստուածավախ մարդ էր։ Արարիչը բարի գտնուած էր իրեն հանդէպ։ Ի՞նչպէս պիտի յայտնէր իր երախտիքը։ Ու որոշեց մատուռ մը շինել, չարերը դարձի բերելու համար։ Կլորիկ գումար մը հաւաքեց իր եկեղեցասէր բարեկամներէն, նուէր մըն ալ ինք տուաւ եւ ամբողջ արդիւնքը՝ 6500 տոլար անհրորդին յանձնեց պահելու համար։ Անհրորդին, խելօք մարդ, բարձին տակ դրաւ աւանդը, երկու ծունկ աղօթք ըրաւ ու քնացաւ։ Կէս գիշերին ահագին աղմուկ մը լսեց. ընդոստ արթնցաւ։ Սենեակին դուռը հազիւ բացած էր, երբ գողերու վոհմակ մը փոթորիկի մը պէս ներս ինկաւ։ Թաշկինակ մը դրին անոր քթին. խեղճը մարեցաւ։ Գողերը թռցուցին բարձին տակ պահուած գումարը եւ փողոց վազեցին։

Այդ գիշերը քաղաքը հարսնիք ունէր։ Խմեցին, պարեցին, սիրուըտեցան, ուիսքի, գեղեցիկ աղջիկներ եւ մասամբ նորին։

Յաջորդ առտուն երբ հաշիւի նստան, տեսան որ 6500 տոլարէն մէկ սէնթ չէր մնացեր...

Մաք-Քրէյ շատ բարեպաշտ մարդ էր, ինչպէս ըսինք։ Նորէն աշխատեցաւ, ջանաց, տոլարներու նոր դէզ մը աւելցուց իր հարստութեան վրայ եւ ինքնիրեն շինել տուաւ մատուռը։ Ամբոխը սկսաւ զգաստանալ։ Եւ 1880-ական թուականներուն նաւթահանքերու այդ շրջանը ունէր իր թատրոնները, ինչպէս նաեւ իր պարբերական ու եօթանասուն շաբաթաթերթ։

Երկաթուղիի գիծերը երկնցան մինչեւ հանքերուն բերանը։ Քարիւղի փոխադրութիւնը հետզհետէ կանոնաւորուեցաւ։ Աշտարակներուն թիւը աճեցաւ, նոր զտարաններ հաստատուեցան, հսկայ շտեմարաններ բացուեցան։ Երկրին ճարտարարուեստը ըսկսաւ խոշոր չափով օգտուիլ քարիւղէն։ Գործարանները, փոխադրական ընկերութիւնները, լամբարի վաճառականները եւ ուրիշ արհեստաւորներ օրէ օր կը հարստանային։

Քարիւղի արդիւնաբերութիւնը այլ եւս ամուր հիմերու վրայ դրուած էր։

Բայց յանկարծ անսպասելի իրարանցում մը ծայր տուաւ երկրին ամէն կողմը։ Համատարած տագնապ կար։ Քարիւղի առեւտուրը դադրեցաւ. հանքատէրերը դրամ կը կորսնցնէին հիմա. շատեր կը սնանկանային։ Մարդիկ խուճապի մատնուեցան. ինչո՞ւ, ի՞նչ կար, ո՞վ էր պատասխանատուն։

1872ին էր որ գտան յանցաւորը։ Երիտասարդ մըն էր ան, քարիւղի առեւտուրի նուիրուած, բայց բոլորովին անծանօթ մէկը։

Անո՞ւնը. Ճօն Տէյվիսըն Ռաքֆէլլէր։

X

Յայտնի չէ թէ ինչպէս սկսաւ 1872ի տագնապը, որ մէկ կողմէն անդունդին եզերքը հասցուց քարիւղի արդիւնաբերութիւնը, իսկ միւս կողմէ պատճառ եղաւ որ այդ գործունեայ երիտասարդը դիզէ ահաւոր հարստութիւն մը։ Հեղինակ մը դիտել կուտայ թէ այդ տղան եղաւ հիմնադիրը ներկայ դրամատիրութեան։

Ռաքֆէլլէր աշխարհ եկաւ 1839 յուլիս 8ին։ Դպրոցին գրասեղանները հազիւ ձգած, տասնըչորս տարեկանին շուկան էր ան։ Սովորական աշկերտ մըն էր խանութպանի մը քով եւ կը վաստկէր շաբաթը չորս տոլար։ Բայց շատ խնայասէր տղայ էր եւ անտարբեր՝ աշխարհիկ հաճոյքներուն հանդէպ։ Այնպէս որ քսան տարեկանին արդէն «ընկեր» էր յանձնակատարի մը հետ։

Ի՞նչ ապագայ կը խոստանար այդ տեսակ գործ մը, կարելի՞ էր հարստանալ ուրիշին ապսպրանքին վրայ յանձնարարողչէք ստանալով։ Երբեք։ Ռաքֆէլլէր նախաձեռնող ոգի ունէր եւ կ'ուզէր մեծ գումարներ շահիլ։

Գլուխ գլխի տուին ինք եւ իր ընկերը՝ Քլարքը։ Բաներ մը լսեր էին Փէնսիլվանիոյ «Բաբելոնին» մասին։

Երիտասարդ էին երկուքն ալ ու աշխատասէր։ Եւ օրին մէկը՝ 1862ին միասին ճամբայ ելան դէպի նաւթահանքերը։

Ի՞նչ տեսնեն, քաղաք մը ուր ամէն կարելիութիւն կար հարստանալու։ Երէկուան մուրացկանը միլիոնատէր դարձեր էր. մարդիկ «ցեխը», «ջուրը» կը վերածէին ու կը ծախէին։ Ռաքֆէլլէրի խանդավառութիւնը չափ չունէր այլեւս։ Քսան երեք տարեկան էր դեռ. ինչո՞ւ ինքն ալ չպիտի նետուէր այդ կռիւին մէջ։

Սակայն եւ այնպէս արկածախնդիր տղայ չէր։ Հաշիւէ կը հասկնար եւ նպատակ չունէր անխոհեմ կերպով վատնելու իր աշխատանքն ու նիւթական միջոցները։ Ընկերը համամիտ էր իրեն։ Դանդաղ բայց ապահով ճամբայ մը պիտի ընտրէին յաջողելու համար։

Ռաքֆէլլէր երկարօրէն ուսումնասիրեց շրջանին արդիւնաբերութիւնը եւ հաշիւ ըրաւ — «հազար պեղում պէտք է կատարել, երեսուն հանք գտնելու համար. չարժեր պրպտել։ Զտարան մը կը բանանք առայժմ. հսկայ գումարներ չենք կրնար շահիլ, բայց այդքանն ալ կը բաւէ...»։

Ու զտարանը բացին՝ ինքը, իր ընկերը, այս վերջինին եղբայրը եւ ճարտարագէտ ընտրուսը որ դրամագլուխի տեղ իր հնարած մեքենան բերած էր գործին մէջ։

Այս համեստ ձեռնարկը շատ մեծ յաջողութիւն գտաւ։ «Քաջերը» կը շարունակէին իրենց պեղումները ու ահաւոր գումարներ կը վատնէին նոր ակեր երեւան հանելու համար, իսկ Ռաքֆէլլէրի հաստատութիւնը կը գնէր ուրիշներուն արտադրած «ցեխը», կը զտէր իր գործարանին մէջ ու կը ծախէր։

Այդ օրերուն Ռաքֆէլլէր չէր ուտեր, չէր խմեր, չէր քնանար. կ'աշխատէր օրն ի բուն։

Երեք տարի վերջ ընկերութիւնը շահած էր հարիւր հազար տոլար։ Ապագայ միլիառատէրը գործնական ջիղ ունէր ամէն բանէ առաջ։

— Ընկերի պէտք ունի՞մ, հարցուց ինքնիրեն օրին մէկը. ինչո՞ւ չհարաժին տամ անոնց։

Ժողովի հրաւիրեց ընկերները եւ հետեւեալ առաջարկը ըրաւ անոնց.

— Եկէք սա զտարանը աճուրդի դնենք մեր մէջ. ո՛վ որ ամէնէն աւելի վճարէ, զտարանը անոր...

Ընկերները հաւանեցան։ Աճուրդը սարքուեցաւ փաստաբանի մը եւ նոտարի մը ներկայութեան։

— Հինգ հարիւր տոլար կուտամ, ըսաւ Ռաքֆէլլէր.

— Հազար... առաջարկեցին ընկերները։

— Հազար հինգ հարիւր...

— Երկու հազար...

— Երեք հազար...

— Չորս... հինգ... վեց ... տասը ...

Քանի մը ժամ վերջը, Ռաքֆէլլէր կը դառնար զտարանին միակ սեփականատէրը ու կը վճարէր եօթանասուն երկու հազար հինգ հարիւր տոլար, իր ամբողջ խնայողութիւնը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆ

Վերջերս երկու հեղ հանդիպեցայ այս անունին «Յառաջ»ի մէջ։ Տեսայ կոչը յոբելենական յանձնախումբին։ Եւ տեսայ կենսագրականը։

Ամփոփեցէք եւ թարմացուցէք, եթէ կ'ուզէք, այդ կենսագրութիւնը։

Ղարաբաղցի է վաստակաւոր ուսուցչուհին։ Մի փնտռէք սակայն թէ ո՞ր գիւղին կամ քաղաքին մէջ օրրած են զինքը։ Նախընտրեցէք սարերու եւ պատմութեան Ղարաբաղը, որ անշուշտ, Շուշին ալ ունի իր ծոցին մէջ։

Մելիք Շահնազարեանի աղջիկ, փարթամութեան ու ճոխութեան մէջ կը կազմուին անոր մանկութիւնն ու պատանութիւնը։

Յիշատակելի այս մանրամասնութիւնը անոր համար որ, յետագային, զրկանքներու, նիւթական դժուարութիւններու եւ անընդհատ աշխատանքի կեանքը պիտի զայն ընդունէր ընդմիշտ։

Իր կեանքին անողոք հանգամանքները պիտի ուզէին եւ հանդուրժէին մինչեւ իսկ որ, ան օրն ի բուն, 14 ժամ ասեղ զարնէր, կոան Փասաժի հաշւոյն 3—4 ֆրանքի փոխարէն։

Որովհետեւ, Մելիքներու դուստրը կինն է եղած Ռոստոմի, հակառակ իր ծնողքի կամքին։

Իսկ Ռոստո՞մը։ Ես չեմ որ պիտի ներկայացնեմ զինքը, ամէն պարագային մէջ։

Տիկին Եղիսաբէթ Զօրեան կը կրթուի Ղարաբաղի, Կովկասի եւ Զուիցերիոյ մէջ։

Ժընեւի համալսարանէն կը ստանայ բնական գիտութեանց վարդապետութեան աստիճան։

Ու կ'ըլլայ ուսուցիչ։ Ուսուցիչ հայ դպրոցներու։ Եւ կը մնայ ուսուցիչ մինչեւ ծերութիւն։ Մինչեւ անզօրութիւն։

Կ'ունենայ իր մասնաւոր դպրոցը Ֆիլիպէի մէջ։ Հարուստ աշակերտներէն կ'առնէ, կուտայ աղքատներուն։ Թացը չորին շնորհիւ կը կշտանայ եւ կը զարգանայ։

Կ'ուսուցանէ Թիֆլիզի մէջ։ Եւ կ'ուսուցանէ Պրնեէն Ժընեւի հայ դպրոցին մէջ։

Հօս սակայն պահիկ մը դադար։

Տասը տարի առաջ, 1925ին, պիտի զինքը ճանչնայի։ Եւ այնուհետեւ, եօթը տարի, պիտի միասին ըլլայինք։ Մինչեւ 1932, երբ այլեւս Պարոն Քրաֆթ Պոնարի հայ դպրոցը պիտի ամայանար ընդմիշտ։

Պիտի թափուր մնային անկողինները։ Եւ գրասեղանները ալ պիտի չճռնչէին Հայորդիներու շարժումներէն։

Կրթութեան եւ խնամքի կարօտ, արժանի որբերու սով կա՞ր։ Ոչ, դժբախտաբար։ Կար տնտեսական տագնապը։ Կար իւրաքանչիւրին իր պատեանին մէջ քաշուելու երեւոյթը։

Ու կար մանաւանդ, գթասրտութեա՛ն նուազումը, տկարացումը։

Է՛հ, տարիներ էին անցեր ջարդերու վրայէն։

Քրիստոնեաներու գութը նոր ջարդերու, նոր աքսորներու սնունդին պէտք ունի։

Բայց ինչո՞ւ յամենալ մեր օրերու ողբերգական այս էջին վրայ։

Տիկին Զօրեան իր քառասնամեայ ուսուցչութեան վերջին քառորդը, ամբողջութեամբ եւ անընդհատ, Պ. Քրաֆթի հայ որբերուն հետ անցուց։

Իսպառ, անոնց տրամադրեց իր բովանդակ ուժն ու կորովը, եռանդն ու հաւատքը, սէրն ու գուրգուրանքը։

Հակառակ իր տարիներու բեռան, կամովին երբեք յօժար չէր աշխատանքի լքումին։ Կ'ուզէր չպահել։ Կ'ուզէր մինչեւ վերջին պատառը տալ սերունդին որ կը հասնէր։ Տա՛լ, տալ։ Զլանալ երբեք ինչ որ տարիներու աշխատանքէն, ճիգերէն էր ստացած։

Քանքարաթաքոյց չէր տիկ. Եղիսաբէթ Զօրեան։

Կրակ ունէր իր ներսը։ Ապահովաբար Ղարաբաղի հնոցէն խլած։ Անշէջ կրակ, զոր առատաձեռնօրէն կը ձօնէր, կը բաշխէր մատաղ սերունդին, վաղուան յոյսին, վաղուան կռուանին՝ իր բոցավառ ձայնին, շունչին ընդմէջէն։

Անոր կրակը, անոր հաւատքը, անոր նուիրումը թող ձեզի յիշեցնեն այն միւսը, այն որ սերունդներ հասցուց, յոգնիլ չգիտցաւ։ Այն որ չսակարկեց՝ երբ տալ պէտք կ'ըլլար։ Այն որ, տակաւին մինչեւ այսօր, պատանեկան հուր ունի։ Կարծէք թէ նոր է որ գործի հրապարակը կը նետուի։

Ճանչցա՞ծ էք Պ. Ե. Տէր Անդրէասեանը։ Լսա՞ծ էք զինքը։ Խօսակցա՞ծ էք իրեն հետ։

Անոր աշակերտներէն ոմանց յոբելեանը տօնեցիք։ Իրը ուշացաւ։ Եւ կ'ուշանայ տակաւին։

Տիկին Զօրեան ջանաց, միանգամայն մայր մը ըլլալ իր աշակերտներուն։ Անոնց տրուած խնամքին որակը եւ քանակը, իր մտածումին առարկան դարձան շարունակ։

Իւղին, ճարպին, կաթին եւ շաքարին չափը անոր գիտական պահանջկոտութեան կ'ենթարկուէր։

Ու աշխատանքը, զոր աշակերտները կը կատարէին դպրոցէն ներս եւ պարտէզը, այնինչ սահմանը անցնելու չէր։

Ո՛վ ստեղծագործութիւն մանկավարժական ժողովներու։

Իր չունեցածէն կուտար։ Կիրարկելու համար, այսպէս, Աւետարանին խօսքը։

Որբերը իրմէ պիտի ստանային, պարբերաբար, շաքար, շոքոլա, պըտուղ, կարկանդակ։ Պիտի իրեն սեղանակից ըլլային։ Պիտի թէյ առնէին իրեն հետ։

X

Ժընեւի մէջ, հայ բժիշկներ, ուսուցիչներ եւ առեւտրականներ յանձնախումբ մը կազմած են, տօնելու համար յոբելեանը Տիկին Զօրեանի։ Եւ ծարելու համար գիտութեանց հայ ուսուցչուհին։

Եւ ամոքելու, թեթեւցնելու համար անոր նիւթական հոգը։

Տիկին Զօրեան արժանի էր այդ ուշադրութեան։ Ան գնահատութեան արժանի հայ կինն է։

Ոչ մէկ տարակոյս որ, Փարիզի մէջ, Ֆրանսայի միւս քաղաքներուն մէջ, ինչպէս նաեւ ուրիշ հեռաւոր վայրերու մէջ, Տիկին Զօրեան ուշադրութեան պիտի արժանանայ ամէն անոնց, որոնք մայր, հայր կամ ամուսին, իր աշակերտներն են եղած, իր պաշտօնակիցներն են եղած, իր բարեկամներն են եղած։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

«ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ»Ի ՄԱՍԻՆ

Չեմ սիրեր Պ. Ալեմսանքի կալուածէն ներս մտնել, բայց ստիպուած եմ քանի մը խօսքով պատասխանել իրեն՝ եւ նոյն տեսակէտը ունեցող ընկերներուն։

Բարեկամներս կրնան վկայել, որ ամէն հանդիպած բանի զովասանք ըսողներէն չեմ, սակայն խոստովանիմ որ, բարեացակամ տկարութիւն մը ունիմ հայկական գեղարուեստի մասին՝ ինչ որ դիտած եմ նաեւ Պ. Ալեմսանքի մօտ։ Եւ իրաւունք ունինք այսպէս ըլլալու։

Ճիշդ է, կ'ապրինք աշխարհի մեծագոյն կեդրոններէն մէկուն մէջ։ Աժան գիներով մեր տրամադրութեան տակ են գեղարուեստական գլուխ գործոցները, եւ մեր կրցածին չափ կ'օգտուինք, ու դժուարահաճ ենք միջակ կամ տկար գործերու հանդէպ։ Այստեղ մեր իրաւունքին մէջն ենք։ Ֆրանսական մեծ թատրոնի մը մէջ միջակութիւն մը թոյլատրելի չէ — թէեւ յաճախ կը պատահի — որովհետեւ նիւթական ամէն միջոցները ունին անոնք։ Ապահոված են դերակատարներու ապրուստը, եւ կրնան ամենալաւը պահանջել, բայց մեր մէջ, բոլորովին տարբեր է պարագան։ Այս կէտին մէջ համաձայն ենք արդէն։

Արդ, հայկական գեղարուեստի արտայայտութիւններու վրայ պէտք է նայինք միայն հայկական ակնոցով, եւ ոչ թէ՝ Քոմէտի Ֆրանսէզներու, Օփերաներու համաձայն, այլապէս անարդար պիտի ըլլայինք։ Կը կարծեմ թէ, այս պարագան միշտ աչքի առջեւ պէտք է ունենան մեր քննադատները։

Ըստ կարգի ուրիշ դիտողութիւն մը եւս։ Խղճամիտ քննադատը պէտք է մնայ սրահին մէջ։ Շատ կարեւոր է այս պարագան, որովհետեւ խաղարկութիւն մը ուրիշ տպաւորութիւն կը ձգէ դիտուած սրահին մէջէն եւ «ճակատ»էն, ու բեմին քովէն եւ կողմնակի։

Գալով մասնաւորապէս «Վերածնունդ»ին, ըստ իս եւ կարգ մը ընկերներու — ոչ անոնք որ խանդավառուած իրենց հաճելի բառերէ՝ անտեղի կը ծափահարէին — կարգ մը փոփո-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (34)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ԻԹԹԻՀԱՏԸ ԳՈՐԾԻ ԿԸ ՍԿՍԻ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԷՆ

— o —

1908ի առաջին ամիսներուն Սելանիկի, Մանասթըրի եւ Էսքիւպի մէջ գործունէութիւնը բուռն թափ մը ըստացած էր։ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան Փարիզի կեդրոնը, մասնաճիւղերուն ղրկած շրջաբերականով մը այսպէս կը ներկայացնէր այդ օրերու կացութիւնը։

— «Այլեւս անցանք գործունէութեան։ Մանրամասնութիւնները բնականաբար կարդացած էք տեղական եւ օտար թերթերու մէջ, թէեւ պակասաւոր։ Սելանիկի կեդրոնի հրամանատարին մեր ֆէտայիներուն կողմէ վիրաւորուելէն յետոյ, Ապտիւլ-Համիտ բուռն միջոցներ ձեռք առաւ մեր կուսակցութեան դէմ։ Սելանիկ եւ արուարձանները քննելու պաշտօնով Սելանիկ ղրկուած Համիտի երեք փաշաները կուսակցութեան կողմէ վտարուեցան։

«Ապտիւլ Համիտ, լրտեսներուն կողմէ մատնանշուած անձնազոհ եւ պատուաւոր սպաները եւ սպայակոյտի հրամանատարներն ու փաշաները մի առ մի որսալու յանդգնութիւն ցոյց տուած ըլլալով, այլեւս կարելի չէր լռութեամբ անցնիլ։ Սելանիկ եկած փաշաներուն վտարումէն վերջ, Մանասթըրի մէջ մահափորձի ենթարկուեցաւ ոստիկանական քննիչ Սամին։ Այս սպանութենէն յետոյ կառավարութիւնը սկսաւ ալ աւելի խստութիւն ցոյց տալ։ Այս խստութիւնները փոխադարձուեցան ամէն տեղ։ Մանասթըրի որսորդ վաշտի հրամանատար Նիազի պէյ, երկու հարիւր հոգիէ բաղկացեալ եւ լաւ սպառազինուած կանոնաւոր հրոսախումբով մը լեռ բարձրացաւ Ռէսնէի մէջ։ Իր լեռ բարձրանալուն պատճառները նամակով մը պարզեց Թագաւորին — «Կը կռուիմ յանուն ազատութեան եւ արդարութեան։ Թէ իսլամներուն եւ թէ քրիստոնեաներուն ընդհանրական շահերը ձեռք ձգելու պիտի աշխատիմ»։

«Համիտեան կառավարութիւնը ահ ու սարսափի մատնուած՝ այս ապստամբներուն հետապնդման պաշտօնը յանձնել Շէմսի փաշային։ Շէմսի փաշա, բանակէն հասած սպաներէ բաղկացեալ երկու վաշտով պիտի շարժէր։ Բայց նամակատունէն դուրս ելած միջոցին, մեր ֆէտայիներուն կողմէ արձակուած գնդակով մը գետին փռուեցաւ եւ հինգ վայրկեան վերջը մեռաւ։ Այս դէպքը բոլորովին խուճապի մատնեց Եըլտըզը»։

Յուզման մատնուած ժողովուրդը սկսած էր գիշերները զէնք արձակել Սելանիկի մէջ։ Այս դէպքերուն վրայ, կուսակցութեան ներքին կեդրոնը 7 յուլիս 1908 թուակիր յայտարարութիւն մը փակցուցած էր քաղաքին պատերուն վրայ, ժողովուրդին յանձնարարելով պաղարիւնութիւն եւ հանդարտութիւն։ Անհաստատողները պիտի պատժուէին անխնայ։ Կ'արգիլուէին ամէն տեսակի ցոյցերն ու յարձակումները։

Համիտեան կառավարութեան հեղինակութիւնը այնքան տկարացած էր որ, քաղաքը լրտեսներով ողողուած եւ օտար պետութեանց կողմէ նշանակուած Հիւսէյին Հիլմի փաշան դեռ եւս ընդհ. կուսակալի պաշտօնին վրայ գտնուելով հանդերձ, կուսակցութիւնը չէր վարաներ ազատ կոչուելու աստիճան համարձակ գործունէութիւն ցոյց տալու։ Եւ այս այնպիսի պահու մը, երբ մեծ պետութեանց դիւանագիտական ներկայացուցիչները կը շարունակէին իրենց քաղաքական էնթրիկները։

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան այս յայտարարութիւնը ցոյց կուտար թէ երեսուն երեք տարիէ ի վեր տեւող Համիտեան բռնակալութիւնը իր վերջին օրերը կ'ապրէր այլ եւս։ Երկար տարիներու պայքարներէն վերջ, կուսակցութիւնը իր նպատակին իրականացման վաղորդայնը կ'ապրէր։ Բայց Ապտիւլ Համիտի տիրապետութիւնը մի միայն Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան յարատեւ եւ աննկուն ճիգերուն շնորհի՞ւ էր որ կը փլէր արդեօք։

Կարելի չէ այս հարցումին ուղղակիօրէն «այո» պատասխանը տալ։ Որովհետեւ, եւրոպական պետութիւնները անդադար Մակեդոնիոյ հարցը արծարծելով, այդ կարեւոր եւ արժէքաւոր հողամասը Թուրքիայէն անջատելու համար իրենց դիւանագիտական սադրանքները ի սպաս դրած եթէ չըլլային, Թէրագգը եւ Իթթիհատ կուսակցութիւնը պարտաւորուած պիտի ըլլար դեռ երկար տարիներ շարունակել սկսուած պայքարը։

Միւս կողմէ, եթէ Թէրագգը եւ Իթթիհատ կուսակցութիւնը յաջողած էր վերջին երկու տարիներու ընթացքին իր անդամներուն թիւը բարձրացնել, կազմակերպական ցանցը ընդլայնել եւ բանակին մէջ կողմնակիցներ շահիլ, պատճառը այն էր որ Համիտեան վարչաձեւին բռնուելիք կողմը չէր մնացած այլ եւս։ Եթէ մէկդի թողունք գիշեր ու ցերեկ իր աղօթքներուն մէջ Համիտի արեւշատութեան համար մաղթանքներ հիւսող տգէտ զանգուածը, եւ հաշուի չառնենք Համիտեան իշխանութեան շնորհներէն օգտուելով իրենց գրպանները պարարտացնողներն ու անոնց արբանեակներն ու մոլորակները, Թուրք լուսաւորեալ տարրին մէջ, բռնակալութենէն օձիք չթօթված մարդ չէր մնացած։

1907 թուականին, Ապտիւլ Համիտի լրտեսական կազմակերպութեան վարիչները այնքան անպատկառ դարձած էին որ, մեծ պետութեանց դեսպանները Ապ. Համիտի մօտ ուժգին ձեռնարկներ կատարելով լրտեսապետ Ֆէհիմ փաշայի պաշտօնանկութիւնը պահանջած էին։ Այս դիմումներուն իբրեւ հետեւանք երբ Ֆէհիմ փաշա պաշտօնանկ եղաւ, այս երեւոյթը մեծ զարմանք պատճառեց Պոլսոյ ամբողջ բնակչութեան։

Համիտի կազմած պալատականներու խմբակին մէջ ամէնէն վտանգաւորն ու վախ պատճառողը Ֆէհիմ փաշան էր։ Ըլլալով պետը լրտեսական կազմակերպութեան, իր այս հանգամանքին ուժով Ապտիւլ Համիտի անձին պաշտպանութեան պարտականութիւնն ունէր։ Այնպէս որ վատ Թագաւորը ընդառաջ կ'երթար անոր բոլոր փափաքներուն։ Ֆէհիմ փաշա այս ուժին յենած, ոչ մէկ սպանութենէ եւ ոճիրէ չէր քաշուեր։ Ամէնէն աւելի վախցողներն էին գահաժառանգ Րէշատ էֆէնտին եւ երկրորդ գահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտին։

(Շար.)

խումբերով կարելի է լաւ կտոր մը նկատել: Օրինակի համար, աւելի յարմար կը նկատեմ փակել վերջին - թեր վարագոյրը Գուրգէնի «Մա - մը ...» բառին վրայ: Ջանադան վերջաւորութիւններ ալ կրնան նկատի առնուիլ:

Նիւթին ընդարձակութիւնը — քանի մը հատի ատաղձ կայ — պատճառ եղած է որ կարգ մը տեսարաններ չխորացուին, ինչ որ կրնար ընել ընկ. Թորոսեանը (Կ. Վարդանեան) իր դերասանական փորձառութեամբ եւ մտաւոր պաշարով:

«Հոգեկան ճգնաժամ, առանց իրական հոգի եւ ապրող էակներու», նմանապէս սխալ գնահատում: Այդ հոգեկան ճգնաժամը ունեցողներ կան այսօր հայ կեանքի մէջ, հայրենիքէն ներս թէ դուրս:

Պատրաստուած բարեկամ մը, սրահէն դուրս ելած ատեն, ըրաւ այն դիտողութիւնը՝ որ կ'ընէ Պ. Ալեանաք. — «Չեմ կարծեր որ, Սուրէն մը համարձակի համոզուած համայնավար ճարտարագէտ Արսէնի երեսին նման ապտանալիքներ պոռալ»... Վայրկեան մը: Քանի գպայն՝ պայական չըլլանք: Շատ ալ կարելի է: Բարեկամութիւններ կան որոնց առջեւ գաղափարական հակառակութիւններն անգամ տեղի կուտան, մանաւանդ երբ վստահ ըլլաս ուժին: Այսպէս է եղած երէկ, այսպէս ալ կ'ըլլայ այսօր՝ խորհրդային վարչաձեւի տակ. ի վերջոյ բոլորը լրտես չեն:

«Նիւթ չկայ մէջը», ըսին ինծի: «Խորհրդածութիւններ թելադրող նախադասութիւններ չկան», կ'ըսէ Պ. Ալեանաք: Թերեւս շատ բան չհասկնալու համար է որ թէ մին դտայ եւ թէ միւսը, իսկ մեզմէ առաջ՝ արդէն գրականութենէ հասկցողներու առջեւ կարգացուած է: Հեղինակը՝ իբրեւ մօտէն հետեւող Կովկասի եւ Հայաստանի անցուդարձերուն, ուզած է հակադրել «հին»ը եւ «նոր»ը, ցոյց տալու համար, թէ ցեղային առաքինութիւններ կան՝ որոնք կարելի չէ մէկ օրէն միւսը նետել: Հասկնալի է նաեւ Սուրէնի հոգեկան փոփոխութիւնը: Առաջին խանդավառութենէն վերջ երբ կը տեսնուի վարագոյրին ետեւ գտնուած պարապութիւնը — տեսակէտի հարց — ըմբռնելի է նման «Վերածնունդ» մը, մանաւանդ երբ խղճմտանքն ալ հանգիստ չէ: Կարծեմ թէ, միայն Սուրէնի հոգեկան բեկումը կարելի էր երկու արարի նիւթ դարձնել, բայց երկարութեան խնդիրը կայ: Արդեօք նմանութիւն մը կը տեսնէ՞ք Սուրէնի եւ Հայաստանէն հեռացուած համայնավար կարգ մը վարիչներու միջեւ:

Պարզ էր նաեւ Նահապետի եւ իրեններու տեսակէտը: Հեռու մի երթաք, մտէք Ֆրանսահայ տուն մը, եւ հայրն ու պզտիկ զաւակը դէմ դիմաց դրէք: Ո՞ւր մնացին այլեւս խորհրդային բոլորովին հակադիր կարգերը:

Չեմ ուզեր երկարել, թուելով միւս գեղեցիկ տեսարանները, ինչպէս Մարգոյի եւ Արսէնի վիճաբանութիւնը յղութիւնը ապարդիւն դարձնելու համար: Խաղին յաջող մասերն մին:

Քանի մը խօսք ալ դերակատարներու մասին:

Թէ յաջող էին Պ. Ուզունեան (Արսէն) եւ Տիկ. Ցամփիկ (Քնար) ըսելիք չունիմ, սակայն անարդարութիւն պիտի ըլլար չյիշել Տիկին Լաթիֆեանը (Մարգօ): Տիկինը յաճախ տեսած ենք Փարիզեան նոր բեմերուն վրայ, եւ այս պատասխանատու դերն ալ շատ յաջող կերպով տարաւ: Լաւ էր նաեւ իր ամուսինը՝ Պ. Լաթիֆեանը (Նահապետի կարճ դերին մէջ): Աւելին կը սպասէինք մեր լաւագոյն դերասաններէն՝ Պ. Կոթիկեանէն:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Գերմանահայերգիծանի

ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 21 յունուար (Յառաջ). — Յունուար 19ի գիշերը Գերմանահայ Միութեան նախաձեռնութեամբ Շարլոթէնպուրկի քաղաքային տան սրահներէն մէկու մէջ տեղի ունեցաւ «Զուարթ երեկոյթ» մը, նուիրուած հայ եւ գերման երգիծաբանութեան: Սրահը ամբողջովին լի էր հայ եւ գերման ներկաներով: Գերման հիւրերէն յիշենք նախկին բանակի սպայ Ֆոն Վէրնէր, իր տիկնոջ հետ, տիկ. Պերտրանտ, Հայերու բարեկամ ուխտուհամեայ յարգելի կին մը, ծանօթ երգահան Պլումէի ընտանիքը եւ ուրիշներ: Երեկոյթին իրենց ջերմ մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ մեր հարեւան Վրացիներուն տեղւոյս գաղութին ներկայացուցիչներ Պ.Պ. Դիասամիձէ, Իմնայիշվիլի եւ Տոքթ. Թամիշվիլի: Օտար հիւրերէն յիշենք նաեւ չուէտ լրագրող եւ գերման թերթերու աշխատակից Հելմութ Տրավսթիխսէնի եւ հնդիկ ուսանող Ֆ. Լալի անունները: Պերլինի հայ գաղութէն եւս ներկայ էին շատերը:

Երեկոյթը բացաւ ընկերութեան փոխ-նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան եւ քանի մը խօսքով ողջունեց ներկաները: Այնուհետեւ Պ. Աբեղեան գերմաներէն լեզուով բանախօսեց «Հայ երգիծական գրականութիւնը» նիւթի մասին, մասնաւորապէս ծանրանալով մեր անմահ երգիծաբան Յակոբ Պարոնեանի ստեղծագործութեան վրայ: Ան միեւնոյն ժամանակ համառօտ գնահատականն ըրաւ Երուանդ Օտեանի երգիծական գործերուն: Յիշեց Գաբրիէլ Սունդուկեանի կատակերգութիւնները եւ Յովհ. Թումանեանի երգիծական հէքեաթները:

Փոքր դադարէ մը յետոյ, սկսաւ երեկոյթին երկրորդ՝ զուտ գերման բաժինը, որուն կեդրոնական անձն էր գերման ծանօթ երգիծաբան-բանաստեղծ եւ բեմախօս Տոքթ. Քունսթման որ աւելի յայտնի է Ալլոս ծածկանունով: Ան 15 տարիներէ ի վեր, իբրեւ սիրուած արուեստագէտ մը կը շրջի Գերմանիոյ զանազան կողմերը, ամենուրեք մեծ յաջողութիւն գտնելով: Գերման թերթ մը զինքը «ծիծաղի փիլիսոփայ» անուանած է, վասնզի Տոքթ. Ալլոս իր բանաւոր թէ գրաւոր երգիծանքին մէջ կեանքի իմաստասիրութիւնն է, որ հաճելի ձեւով մը մատչելի կը դարձնէ ունկնդիր եւ ընթերցող հասարակութեան: Այդ երեկոյ եւս ան իր ծրագիրը կազմած էր ամբողջովին սեփական հեղինակութիւններէն: Այնչափ յաջող էին վերջինները, որ հասարակութեան խնդրանօք մէկ քանին կրկնուեցան: Այսպիսով ներկաները վայելեցին զուարթ տրամադրութեան եւ անխառն ծիծաղի քանի մը շատ հաճելի ժամեր բուռն ծափերով բազմիցս վարձատրեցին Տոքթ. Ալլոսը:

Ասկէ զատ երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ Պ. Պետրոս Ֆրունճեան, որ կարդաց Յ. Պարոնեանէ եւ Ե. Օտեանէ մէկ մէկ կտոր, գերմաներէն եւ հայերէն, Օր. Ռ. Աբեղեան՝ Յովհ. Թումանեանէ: Ուսանող Վաչէ Աբեղեան կարդաց գերմաներէն լեզուով գրած իր ինքնուրոյն եւ զուարթ պատմուածքներէն երկու կտոր: Ապա, Պ. Դ. Դաւիթխանեան հասարակութեան խնդրանօք արտասանեց Սունդուկեանի «Պէպօ»էն մենախօսութիւն մը եւ երկու տտանաւորներ: Օր. Օ. Նազարեան եւ Օր. Մ. Յարութիւնեան, Պ. Պ. Սեւաչունի եւ Ֆէրմանեան եւս բերին իրենց մասնակցութիւնը, հայերէն երգերով եւ կովկասեան պարերով: Բոլոր մասնակցողները արժանացան բուռն ծափերու:

Երեկոյթի ծրագրին աւարտէն յետոյ եւս հասարակութիւնը բաւական ատեն մնաց սրահին մէջ ուրախ ժամանցի, մինչեւ առտուան ժամը 2ը:

Ցանկալի է որ նման երեկոյթներ, գրական-գիտական եւ գեղարուեստական ծրագրով, տեղի ունենան յաճախ, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ ծառայելով մէկ կողմէ փոխադարձ մերձեցման մեր եւ հիւրընկալ ժողովուրդին մէջ, միւս կողմէ ալ դէթ մերթ ընդ մերթ ընծայելով մեր գաղութի անդամներուն մտքի զարգացման զուարթ պահեր: Ասկէց առաջ, դարձեալ այս ձմեռ, Գերմանեւհայ Միութիւնը կազմակերպած էր երկու ուրիշ երեկոյթներ՝ զուտ գիտական ծրագրով:

Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ, 24 յունուար. — Կիրակի օր ժողով մը սարքուած էր Բարեգործականի դպրոցի չէնքին մէջ, լսելու համար Հայ Տնտես. Կեդրոնի ներկայացուցիչը եւ Պ. Յարութիւն Պալտասար քանի մը խօսքով ներկայացուց Պ. Խանդամեանը, որ յայտնեց թէ եկած է եղած տրտունջները լսելու: «Իմացայ թէ Մուլինոյի հայրենակիցներս նպաստ չեն առնար, մարչէճինները դժուարութիւն կը կրեն տեղ առնելու համար են.: Միասնաբար խորհինք եւ այս ցաւերուն ճարը գտնենք, թէեւ բաւական ուշ: Վերջերս Անիէռի մէջ ֆրանքեւ-հայկական երեկոյթ մը տուինք, եթէ յարմար կը տեսնէք, երեկոյթ մըն ալ այստեղ կը սարքենք, հասկցնելու համար տեղացիներուն թէ մենք գնչուներ չենք, այլ ազգ ենք, մշակոյթ եւ պատմութիւն ունինք եւն.: Ես ձեզմէ կը խնդրեմ երկու բան, — առաջին՝ հայ մանուկներու ֆրանսերէն եւ մանաւանդ ալ հայերէն արտասանութիւն եւ երգեր սորվեցնել, այդ օրուան առթիւ, երկրորդ՝ տեղացի առեւտրականներ բերել ձեր հետհանդէսին: Մնացեալ աշխատանքները ես կը կարգադրեմ»:

Ներկաները համաձայնութիւն յայտնեցին: Յետոյ Պ. Խանդամեան հարցուց թէ անկանոն թուղթ ունեցողներ կա՞ն: Տասնեակ մը հայրենակիցներ ներկայացան որոնց անունները գրեց եւ թելադրեց որ եթէ ուրիշներ ալ կան, ներկայանան իրեն: Ուզեց նաեւ «մարչէճի»ներու ցանկը, բայց գիտցող չկար: Թելադրեց որ ցանկը կազմեն եւ իրեն ղրկեն յանձնելու համար օրուան բանախօսին եւ անոր միջոցով ալ Պ. Ժիւսթէն Կոտարի: Այս մտերիմ զրոյցէն յետոյ, հանդէսին կազմակերպումը յանձնուեցաւ առժամեայ վարչութեան մը, որ ընտրուած է յունուար 14ին, հայրենակցական եւ այլ միութիւններու ներկայացուցչական ժողովին կողմէ: (Ինչքան օրինական է, չենք գիտեր): Հետեւեալ բանաձեւը քուէարկուեցաւ այս առթիւ. — «Ներկայ վարչութիւնը հանդէսի լրանալէն անմիջապէս յետոյ պարտաւոր է ժողովի հրաւիրել շրջանիս բոլոր կազմակերպութիւնները եւ ընտրել մնայուն վարչութիւն մը, կապ պահելու համար Հայ Տնտես. Կեդրոնին հետ»:

Լրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՇԱՍ (Իզէր). — Շատ անգամ գրուած է Շասի փոքրաթիւ գաղութին մասին «Յառաջ»ի մէջ: Մեր գաղութը ունի 11 տարուան կեանք մը: Ընդամէնը քառասուն ընտանիքէ կը բաղկանայ 220 հոգի, որոնց 120ը 14էն վար պզտիկներ են, իսկ մնացեալ 100ը 15էն վեր:

Այս ընտանիքները կ'ապրէին մետաղի հսկայ գործարանին շնորհիւ: Ունինք 38 բանուորներ եւ 7 բանուորուհի: Բանուորներուն օրավարձքն է 21էն մինչեւ 30, իսկ բանուորուհիներուն կը վճարեն 12էն 18 ֆր.: Տեղացիի եւ օտարականի խտրութիւն չկայ: Հարիւրին տասի խնդիրը այստեղ ալ ծայր տուաւ մէկ ամիս առաջ, բայց առ այժմ յետաձգուած է:

Գաղութը չունի որ եւ է ազգային գործ: 70ի չափ պզտիկներ Ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն, արագօրէն օտարանալով. թէեւ յարմարութիւն ունինք դպրոցի եւ թէ մարզանքի համար, համախումբ ապրելով:

Տարին մէկ երկու անգամ եկեղեցական արարողութիւններ կը կատարեն, Լիոնէն հրաւիրելով քահանայ մը:

Ասկէ առաջ շատ ըսի ըսաներ կային: Այժմ գաղութս խաղաղ է:

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կարդացինք «Յառաջ»ի 2697 թիւին մէջ «Լուսաբանութիւն մը» վերնագրով լուր մը, որուն համաձայն իբր թէ Պ. Օննիկ Եազմաճեանը Շուէտի մարմնակրթական վարժարանը ղրկուած է Փարիզի Հ.Մ.Ը.Մ.ի ծախքով եւ թէ «պատասխանատուութիւնը» կը թողուէր սկաուտական վերին մարմնի եւ Հայ Սկաուտ թերթի վրայ:

Կը փութանք յայտարարելու թէ՝ Սթոքհոլմէն եղած պարզ թղթակցութեան վրայ հիմնուելով՝ Պ. Եազմաճեանը Հ.Մ.Ը.Մ.ի նպաստով ղրկուած ցոյց տալը թիւրիմացութեան մը արդիւնք է, որուն համար ոչ սկաուտ. վերին մարմինը եւ ոչ ալ «Հայ Սկաուտ» պատասխանատու կը զգան իրենք զիրենք:

Ի դիմաց Սկաուտ. Վերին Մարմնոյ եւ Հայ Սկաուտ թերթի վարչութեան
Ատենապետ՝ Գ. Յակոբեան
Քարտուղար՝ Յովհ. Գ. Պալճեան

ԽՄԲ. — Կը յանձնարարենք երկու մարմիններուն, գտնել եւ կարդալ Հայ Սկաուտի այն թիւը ուր առաջին անգամ հրատարակուեցաւ ակնարկուած լուրը: Այս առթիւ, կը ցաւինք որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը, Սկաուտ. Վերին Մարմինը եւ «Հայ Սկաուտ»ի խմբագրութիւնը փոխանակ իրենց մէջ կարգադրելու այսքան մանր վէճ մը, կը զբաղեցնեն մամուլը:

ՄԱՄՈՒԼ

Տարիները կ'անցնին

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկուսակցական) գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Մեր բնաշխարհէն հարկադրաբար անջատուած հայրենազուրկ զաւակներս մեծապէս մխիթարուած պիտի զգայինք, եթէ օտար ու հիւրընկալ ափերու վրայ ցրուած մեր անտիրական գաղութահայ զանգուածները ունենային ազգային միասնականութիւն, ազգային համերաշխութիւն, քաղաքական թէ հասարակական որոշ ուղղութիւն, ամրակուռ ճակատով դիմագրաւելու ներսէն ու դրսէն մեր գոյութեան սպառնացող վտանգներուն: Դժբախտաբար համատարած յուսալքումի եւ դժբախտ երեւոյթներու կողքին շատ քիչ են յուսատու երեւոյթները: Ըլլայ ազգային համերաշխութեան, ըլլայ հատուածական բարուք փոխ յարաբերութեան, ըլլայ կրօնական — եկեղեցական տեսակէտով չունինք ոչ մէկ գնահատելի արդիւնք: Ընդհակառակը կարելի է ըսել թէ անցեալին մէջ չէ եղած ոչ մէկ շրջան ուր եղբայրական կռիւն ու ատելութիւնները, քսութիւններն ու մատնութիւնները, կրօնական — եկեղեցական հարցերու շուրջ բացուած ճեղքուածքները այնքան սպառնական երեւոյթներ առած ըլլան:

Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէ ազգային գոյութեան այս խարխուլ վիճակը եւ մինչե՞ւ երբ կիրքերը պիտի տիրապետեն յուրջ ու առողջ դատողութեան վրայ:

Մենք մեր յոյսը կտրած չենք ապագայի մասին եւ անվկանդ հաւատքը ունինք թէ նոյնիսկ ներկայ անորոշութեան եւ քաոսային դրութեան մէջ ունինք դատելու եւ տրամաբանելու, չափելու եւ գնահատելու կարող բաւականաչափ ազգայիններ, որոնք ելք մը պիտի գտնեն այս անորոշութեան մէջէն:

Տարիները կ'անցնին, տրամադրութիւնները կ'ընկճին եւ հիւանդութիւնը որքան որ հիննայ, անոր բուժումը նոյն համեմատութեամբ կը դժուարանայ:

Նոր տարին ամէն տեղ ամէն ազգերու մէջ նոր որոշումներու եւ ապագայ լաւագոյն ուղղութիւններ ծրագրելու պատեհութիւնն է: Մասնաւորելով մեր խօսքը արտասահմանի հայ գաղութներուն համար, առանց տարակոյսի կարելի է ըսել թէ՝ լաւագոյն որոշումը միայն մէկ բան կրնայ ըլլալ, փոխադարձ սիրոյ, իրերահասկացողութեան եւ եղբայրասիրութեան պատգամը: Ինչ որ ուրիշներու համար պերճանք է կամ քաղաքականութիւն, մեզի համար երբեք ներելի չէ: Պէտք է թողուլ անհատական, հատուածական կիրքերով իրարու դէմ «քաղաքականութիւն խաղալ»ը, եւ ամբողջ ուժերը պէտք է մէկտեղել ապագայ դժուարութիւնները միացեալ ճակատով դիմագրաւելու համար»:

ՈՐԲԱՆՈՑԷՆ ԱԼ ՇԱՀԱՏՈՒՐՔ ԿՈՒԶԵՆ

Պոլսոյ ելմտական վարչութիւնը զեկուցած է թէ Գարակէօզեան որբանոցը այսուհետեւ շահատուրքի ենթակայ պիտի ըլլայ, եւ որբանոցին չէնքն ալ — որ կալուածատուրքէ զերծ էր իր հիմնարկութենէն ի վեր, — ենթակայ պիտի ըլլայ կալուածատուրքի:

Խնամակալութիւնը ձեռնարկած է հարկ եղած դիմումներուն, իր փաստերը ներկայացնելով եւ խնդրելով որ առաջուան նման զերծ մնայ տուրքէ:

«ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ» ՌՈՒԲԷՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԳՆԱՑ

Տաղանդաւոր արուեստագէտը, որ տասը ամիսէ ի վեր Պարսկաստան կը գտնուէր, գացեր է Հնդկաստան, ուրկէ պիտի գայ Պալքաններ եւ Եւրոպա: Պարսկաստանի մէջ այցելած է Թէհրան, Թաւրիզ, Համատան, Փէհլէվի եւ ուրիշ քաղաքներ, իսկ վերջերս՝ Շիրազ, բանաստեղծ Հաֆըզի եւ Սաատիի ծննդավայրը, որ ծանօթ է իբրեւ վարդի եւ սոխակի քաղաք:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ [illegible] ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ՏԻՎՐԻԿԻ ՄԷՋ

Ճամբորդէ մը կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները Տիվրիկի մէջ ողջ մնացած բեկորներու մասին. —

Տուրքերը շատ ծանր են: Շահիս չշահիս պարտաւոր ես վճարել: Մակեդոնիոյ «մուհաճիր»ները ամէն գիւղի մէջ տեղաւորելէ յետոյ 12 տուն ալ Արմութաղ բերած էին: Գիւղին հողերը անոնց բաժնեցին, բայց անոնք ժամանակ մը վերջը ծախեցին ասոր անոր եւ փախան գացին: Իսկ Հայերուն արգիլուած է մէկ արշին հող ծախել: Միայն կրնաս վարել ցանել եւ տուրք տալ: Գիւղացիները ուրիշ արհեստ մը չունին, «ընչալէր» են եւ կ'աշխատին: Դրամ չկայ. ապրուստը աժան է, ցորենին «կէլէկ»ը 15 ղրշ. է, բայց մէկ արշին կտաւը կամ «պատմա»ն 13 ղրշ. է: Ցորենը դրամ չի բերեր:

Քաղաքին մէջ եղած Հայերն են Սէմէրճի Խաչիկը, որձեփ Գէորգը, Պ. Թորոս եւ Սողոմոնը ատաղձագործ, Տէրտէրը (պօյաճի Առաքել), Կարապետը, կօշկակար Հայրանեան Սարգիս, եղբայրը Ղազար եւ քանի մը որբեւայրիներ: Աշուշէ գիւղէն Հայկոն, Նիկոն, Խաչիկը, Քէլէշը եւ չորս ընտանիք: Օտուէն Միսաքը, Յակոբը, Մամբրէն իրենց ընտանիքով: Կիրասոն գիւղէն ծերուկ կին մը, Արմութաղ գիւղէն Սեպուհ Արաբեան որ եօթը զաւակ ունի, Կարապետ Մաթիկեան (երեք զաւակ), Անակիլ Եգիկեանը որուն փեսան Դերջանցի Քիւրտ մըն է եւ չորս զաւակ ունի:

Քանի մը տուն ալ Խուռնավիլ գիւղը կան, մեծ մասով կիներ:

Ե. Յակոբեան

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Իրիկուն էր երբ տուն հասաւ Արամ: Որովհետեւ տխուր էր դեռ, բան չիմացնելու համար ծնողքին, երրորդ յարկը ելաւ: Արմաշի լեռներէն մարդաչափ մը բարձր էր արեւը: Արմուկները պատուհանի յենակին, նայեցաւ հեռուն՝ սրտին կրակը աչքերուն խորը պապղուն: Անդիմադրելի մղում մը զգաց այս համատարած գեղեցիկ իրիկունին առջեւ: Առաջին անգամն էր որ սիրտը նեղ կուգար, կը դողար բնութեան առջեւ:

Լացած կարծես ժամերով, սրտին հիկապանքները քակուած ատեն մը, հիմակ նորէն կը նեղնային:

Վար իջաւ:

Պզտիկ եղբայրը հօրը ծունկերուն վրայ, դպրոցի օրուան պատմութիւնները կ'ընէր: Հայրը իր բոլոր բարութիւնով կը հետեւէր իր տղուն:

Վարդան հազիւ ութ տարեկան, տղու մը միամտութիւնով երկու ուսուցիչներու կռիւը նկարագրեց, անոնց չարժուձեւերը այնքան բնական պատկերացուց, որ աչքերը ջղայնոտութեամբ լարած պահուն, երեսին վրայ բարկութենէն պրկուած գիծեր երեւցան: Հայրը խնդաց երկարօրէն, համբուրեց տղուն ճակատը հիացումով, եւ սեւեռաբիր երբ նայեցաւ աչքերուն, «Օրիորդ Մաննիկն ալ հոն էր, շարունակեց Վարդան, մեկնած պահուն, աչքերը սրբեց թաշկինակով: Կուլար ...»:

Լսեց հայրը ու աչքերը գոցեց՝ փայլակ մը տեսածի պէս:

Արամ ժպտելով՝ դուրս նայեցաւ պատուհանէն:

Ուշ մնացած բանուորները կը վերադառնային, անոնց ոտքերուն արձագանգը դղրդին կուտար սրտին, մինչդեռ հօրը երկարող լռութիւնը թեթեւցուցած զինքը, կը մտածէր, որ մարդիկ երբ մտքէ չանցած իրականութեան մը առջեւ կը գտնուին, կը տարակուսին, չեն հաւատար իրենց աչքերուն:

— Է՛, այսօր դասերդ լաւ անցուցի՞ր, հարցուց մէկէն հայրը Արամի, հոգիի զողին հետ՝ պահելով ամփոփ զուարթութիւն մը: Թուաբանութեան դասդ ինչպէ՞ս անցաւ:

Դեռ բերնէն բառ չհանած, փայլակ մը թռաւ Արամի աչքերէն, լուսաւորուեցաւ թուաբանութեան դասի պատկերը, ու հեգնական զուարթութիւնով մը

— Հոգ մի ըներ, հայրիկ, պատասխանեց, ամէն բան իր բնական ընթացքին մէջ գեղեցիկ է, ու բնականը պիտի մնայ միշտ անփոփոխ: Ես կ'աշխատիմ նախ ինծի համար, գիտնալով որ ուրիշ հազարաւորներ կ'աշխատին բռնադրօսիկ ուժերէ մղուած: Տարբերութիւնը անհուն է:

— Բայց կը գանգատի թուաբանութեան ուսուցիչդ:

— Ուսուցիչ մը երբ նեղը կը մնայ, բողոքի ծրագիրներ կը պատրաստէ, կ'ամբաստանէ նոյն իսկ, կը խօսի ժամերով: Երբեմն բողոքներ կան որոնք ճշմարիտ ըլլալով մէկ տեղ, կը դադրին բողոք ըլլալէ:

— Չեն սխալիր ուսուցիչները, չեն ստեր երբեք:

— Այո՛, քմահաճոյքի խաղեր խաղալու համար:

— Ալ չեմ ուզեր որ խօսիս դուն ալ՝ քու քմահաճոյքիդ խաղալիկ:

— Քմահաճո՛յք ...

— Այո՛, այո՛, տղայական քմահաճոյք:

Արամ խնդաց, կրկին խնդաց կոկորդին խորէն, ու գլխի շարժումներով դուրս նայեցաւ պատուհանէն: Մթութիւնը կը շարունակէր ցածնալ ու թանձրանալ: Տիկին Ազնիւ լամբարը բռնած ներս մտաւ ու կախեց պատէն: Հիմակ աւելի որոշ կը տեսնէին մէկզմէկ: Յովսէփ աղա շարունակելով իր խօսակցութիւնը

— Ա՛լ չեմ ուզեր որ, չէ, ա՛լ չեմ ուզեր որ շարունակես սա ծաղրանկարչութիւն ըսուած միմոսութիւնը, ինք իր երազներէն հմայուած ճգնաւորին կը նմանիս, կ'երազես, անդադար կ'երազես, ու յիմար սփոփանքին մէջ, բոլոր ապուշութիւնները բան մը կ'երեւին աչքերուն:

— Քանի որ այս բառերը բերնէդ պիտի հանէիր, ինչո՞ւ ծնար զիս ծաղրանկարիչ:

Յովսէփ աղա, գլխուն փայտ մը կերածի պէս, ճակատը պռստած վար նայեցաւ:

Տիկին Ազնիւ որ չեչտակի կը նայէր մէկ մը տղուն, մէկ մըն ալ՝ ամուսինին, ապուշի նման բաց մնացած բերանը, կարծես ըսելիքները փակած շրթունքներուն, ճի՛գ մը, ճիգ մը եւս ընելով, ամփոփեց մայրենի իր հպարտութիւնը, ու ըսաւ

— Օ՛հ, ձեր այս վիճաբանութիւնները չը՞ պիտի լմննան, ամէն իրիկուն կարծես դպրոցի աւելցուք աղմուկները տունս փոխադրուած են: Իմ համոզումս այն է որ, դպրոցականի մը որ եւ է աշխատութիւնը երբ մարդկային է ու սրտաբուխ, պէտք է թողուլ զայն ազատ: Քիչ մըն ալ հետեւինք մեր տղոցը ըսածին: Ուսուցիչ, ուսուցիչ, չեմ հասկնար ի՞նչ ըսել կ'ուզեն, երբ կը լրտեսեն դպրոցականի մը ամէն մէկ շարժումը:

Յովսէփ աղա գլուխը ծռած կը մտածէր: Վարդան կամաց մը հեռացաւ հօրը քովէն ու նստաւ գրասեղանին մօտ:

Պահիկ մը լռութիւնը նորէն տիրեց:

Արամ դեռ այնքան տպաւորութիւններու տակ ընկճուած չունէր: Եւ վիրաւոր, խօսելն ալ հազար անգամ վիրաւորուիլ հիմակ իրեն համար, դուրս ելլելով մտաւ խոհանոց: Կերակուրին գրգռիչ համեմը բռնած էր ամբողջ մթնոլորտը: Դիմացը, բաց դարակին մէջ շիշ մը օղի նշմարեց, գրպանեց ու մտաւ ննջասենեակ:

Առաջին անգամն էր որ օղի պիտի խմէր: Երկու ձեռքով բռնած շիշը, շունչը բռնուած կարծես մտածեց վայրկեան մը: Մինչեւ այս վայրկեանը մտքէն անգամ չէր անցած պուտ մը օղի խմել: Երբ կը տեսնէր մատղաշ տղաքը օղիի սեղանին առջեւ, մեղքնալով կը նայէր անոնց, յետոյ կը նօթագրէր իր տպաւորութիւնները: Սակայն այս պահուս յուզմունքի մէջ, գլուխը երերցնելով, լռութեամբ բաներ մը կը հասկցնէր:

Առաջին անգամ հոտոտեց շիշը, ու ետ քաշեց գլուխը՝ քիթն ու բերանը ծալ ծալ: Կրկին հոտոտեց: Նախ պուտ մը, երկրորդ անգամուն բերանը կէս լեցուն, երրորդին, այս անգամ բերանը լեցուն ամբողջ, կուլ տուաւ:

Երեւակայութիւնը սկսաւ գործել արագ արագ: Սիրտը լոյսի պէս բացուած, կարծես իր մտածումները կը նշմարէր պայծառ հորիզոն մը ընդմէջէն: Մթութիւնը աւելի պայծառութիւն կուտար սրտին: Թեթեւութիւն զգաց:

Շիշը բերնին դնելով, խմեց կրկին:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

ներով եւ ատրճանակներով զինուած ճակատեցան իտալական բանակին դէմ: Կ'ըսուի թէ կղզեխումբը պաշարուած է իտալական մարտանաւերու կողմէ: Միւս կողմէ, Հռոդոսէն օդանաւեր եւ կարեւոր զօրագունդեր փոխադրուած են Երկոտասան կղզիները, ինչ որ մեծ խուճապ յառաջ բերած է ժողովուրդին մէջ: Բազմաթիւ ըմբոստներ ձերբակալուած են:

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Իտալիոյ դէմ, իտալական դեսպանատան պատուհաններուն եւ իտալական կաճառին առջեւ: Այս առթիւ խորտակուեցան շատ մը ապակիներ: Աթէնքի քաղաքապետը դասախօսութիւն մը կուտար իտալական ակումբին մէջ, երբ Երկոտասան կղզիներու բնիկներէն մէկը յայտարարեց թէ անպատշաճ է քաղաքապետին ներկայութիւնը «իտալական տան» մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ Թալիմնոսի Յոյները կը հալածուին Իտալացիներու կողմէ:

Ուրիշներ ալ միացան այս բողոքին եւ պահ մը շփոթութիւն ծագեցաւ: Աթէնքի իտալական դեսպանը կառավարութեան դիմելով բողոքեց:

Նախարարական խորհուրդին որոշումները

Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց մասնաւոր յանձնախումբին նոր որոշումները, մեղմացնելու համար գործազրկութիւնը: Այս ծրագրին համաձայն, գործազրկութեան պետական նպաստի բաժինէն հատուցում պիտի ըլլայ այն գործարանատէրներուն որոնք վերստին աշխատանք կուտան գործազուրկներուն: Յետոյ, կառավարութիւնը պիտի պահանջէ Ծերակոյտէն՝ անյապաղ քուէարկել այն օրինագիծը որով պատանիները պարտաւոր են դպրոց երթալ մինչեւ 14 տարեկանը (որպէսզի գործի չմտնեն): Օրինագիծ մը եւս պատրաստուած է, որուն համաձայն աշխատանքի ժամերը պիտի կրճատուին, կարգ մը պայմաններով:

Պետական ծառայութեան մէջ, այսուհետեւ միեւնոյն պաշտօնեան չպիտի կրնայ անհատական գործեր կամ ուրիշ պաշտօններ ալ վարել:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԼՀԷԼՄ ԿԱՅՍԵՐ ծննդեան 76 տարեդարձին առթիւ, զրոյց կը չըջի թէ խոհարար մը խելագարելով, ուզեր է սպաննել իր տէրը:

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ.— Մետաղ տասը սանթիմնոցները պիտի վերնան փետրուարին 1ին: Մի մոռնաք փոխել ժամանակին:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ վերակազմութեան համար 50 միլիոն փրանքի նոր դրամագլուխ մը ճարած են երեք դրամատուններ: Այս առթիւ, վարչական խորհուրդ մը պիտի կազմուի, գործարանները վարելու համար:

ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵԼՈՎ բանտարկուեցաւ նախկին զօրավար Պառոն տը Ֆուրթու, որ վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր, Սթավիսքիի գործերուն խառնուած ըլլալով:

500,000 ՄԻԼԻՈՆ փրանքի (ուրիշներ կ'ըսեն աւելի քան մէկ միլիոն) ձոյլ ոսկի ծովն ինկաւ օդանաւէ մը, երբ Լոնտոնէն Փարիզ կը փոխադրուէր: Օդանաւորդը անկումէն վերջը հասկցած է կորուստը:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ քանի մը համայնավարներ գործարան մը մտնելով, կաշկանդեցին պահապանը, կտրեցին ելեկտրական թելերը եւ ճառ մը խօսեցան բանուորներուն առջեւ: Յետոյ անհետացան: Քանի մը օր առաջ ալ, քանի չափ համայնավարներ կեցուցին բանուորական կառախումբ մը, մեքենային առջեւ չարուելով: Ճամբուն բանալէ առաջ, յեղափոխական ճառեր խօսեցան բանուորներուն:

124 ՏԱՐԵԿԱՆ Ռուս մը մեռաւ Մոսկուայի մէջ: Ծնած էր 1811ին: Ութսուն տարեկան աղջիկ մը ունի:— Իրանի մէջ ալ կ'ապրի 125 տարեկան... երիտասարդ մը, Մէչէտի Ֆէթուլլահ: 105 տարեկան եղած ատեն բոլոր ակռաները նորէն բուսան: Իր սովորական ուտելիքներն եղած են կաթ, մածուն եւ պտուղ: Չէ խմած, ոչ ծխած, միայն երիտասարդութեանը քանի մը անգամ «նարկիլէ» քաշած է, կարճ ատեն մը:

ԶԻՒՆ ԵԿԱՒ, կիրակի առտու, ամբողջ Փարիզի մէջ: Յետոյ խարուսիկ արեւ մը եկաւ հալեցուց, եւ այժմ կծու ցուրտ մը կը տիրէ:

Պրոֆ. Նիկողայոս Ադոնց, Տիկին Վառվառա Յովնաթանեան եւ զաւակները, Տիկին Եղիսաբէթ Արշակ Խան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի եւ անմոռանալի կնոջ, աղջկան, քրոջ եւ քեռաղջկան՝

ՕԼԿԱ ԱԴՈՆՑԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր երեքշաբթի, 29 յունուար առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեէօյի գերեզմանատունը:

Յ Հ Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ընդ. ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅ

Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐ

ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ *(Փարիզէն մեկնումի առիթով)*

կազմակերպած է «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն մինչեւ լոյս

PETIT JOURNALի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

21, Rue Cadet. Métro: Cadet

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի շատ սիրուած

«ԱՆՈՒՇ» ՕՓԵՐԱՆ ամբողջութեամբ (Սկիզբը ժամը 9.15)

ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով, գեղջկական շուրջպարերով: «ՍԻՓԱՆ»ը հայկական իր շքեղ տարազներով կ'երգէ նաեւ ոգեւորիչ եւ զուարթ խմբերգներ վերջին անգամ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ:

Եւրոպական պարեր «Արժանթին» ընտիր նուագախումբով:

Սիրուն անակնկալներ: Առատ բոֆէ: Նոխ եւ մաշկեղէն պիւֆէ:

Մուտք կիներու՝ 7.50, Այրերու 10 ֆր.: Առաջին 3 շարքերը 15 ֆրանք:

Երեկոյթը բացառիկ ըլլալով ոչ ոքին հրաւիրատոմս չի ղրկուիր:

«Հայ-Բոյժ»

ժողովրդային ամսաթերթ

Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Խմբագիր Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1.— Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն եւ Ֆրանսայի կարգ մը գաւառներէն հասած խնդրանքներուն ի պատասխան.— Սպառած է ՀԱՅ - ԲՈՅԺի Բ. թիւը: Չենք կրնար հայթայթել: Չենք կրնար նաեւ Բ. տպագրութիւն հանել, որովհետեւ միւս թիւերուն հետ համեմատութիւն մը պահելու համար՝ մեծ զոհողութիւն կը պահանջուի:

2.— Ամէն նոր բաժանորդի կրնանք ղրկել միայն Գ. կամ Դ. թիւերէն ընկեալ: Ունինք նաեւ սահմանափակ քանակով Ա. թիւ: Մեր բարեկամներէն եւ ներկայացուցիչներէն կը խնդրենք նոր բաժնեգրութիւններկատարել յունուարի թիւէն սկսեալ, ցնոր տնօրինութիւն:

3.— Ով որ հաւաքածոյ չի պահեր կամ կ'ուզէ նպաստել ՀԱՅ – ԲՈՅԺի տարածման, բարի թող ըլլայ մեզի վերադարձնելու Բ. թիւը որ եւ է փոխարինութեամբ, որպէսզի գոհացում տանք հաւաքածոյ կազմող նոր բաժանորդներու:

4.— ՀԱՅ – ԲՈՅԺ ներկայիս կը տպուի 1500 օրինակ: Այս թիւն ալ սպառած պարագային, աւելի պիտի տպագրենք եւ բաժնեգրութիւնը կ'ընդունենք միշտ մեր ունեցած թիւերէն:

5.— Ամէն բաժանորդ, սակայն, կը ստանայ իր 12 թիւը: Այսինքն, բաժնեգրութիւնը կը հաշուենք թիւի վրայ եւ ոչ թէ սկիզբէն տրուելու պայմանով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ - ԲՈՅԺի

Վարձու յարկաբաժիններ

Վարձու են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ, մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 ֆր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք: Առանց *քոնֆոռ*ի 2 սենեակ խոհանոց 1600 ֆր., 3 սենեակ խոհանոց 3000: Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան «*Յառաջ*»ի ներկայ կտրոնով: Անմախընթաց պատեհութիւն: Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. **Stéphan**ի, **propriétaire**, 83, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg: 23—39.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ շրջանի *Յառաջ*ի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նա պատմեց սարսափելի բաներ:

Վարպետիս կալանաւորելուց յետոյ, նրա ամբողջ արհեստանոցը գրաւել էին եւ անճրգով ծախել էին: Այդ բաւական չէր, նրա ենթարկել էին ահագին տուգանքի, եւ որովհետեւ վարպետս պատրաստի փող չունէր, փոխարէնը վաճառուել էր նրա տունը, բոլոր կայքը եւ կալուածները:

— Այդ բոլորը դեռ տանելի է, աւելացրեց ծերունի որսորդը ցաւակցական ձայնով:— Դեռ սպասում է նրան ամենասարսափելին...:

— Ի՞նչ բան, հարցրի ես, ոչ սակաւ սարսափելով:

— Երկու օրից յետոյ, հրապարակի վրայ, դահիճը պիտի կտրէ նրա աջ ձեռքի բազուկը...:

Կարծես, կայծակով հարուածեցին ինձ:

— Ինչո՞ւ համար. ի՞նչով է յանցաւոր գոչեցի ես խելագարի նման:

— Հանդարտուիր, ասաց ծերունի որսորդը եւ շարունակեց.— Թէ ի՞նչով է յանցաւոր նա, յանցանքը յայտնի է, բայց թէ որ աստիճան ստոյգ է այդ յանցանքը,— դա մի գաղտնիք է, որ պատած է խորին մթութիւնների մէջ: Ես համարում եմ վարպետ Գրիգորին շատ յստակ եւ արդար մի արհեստաւոր: Նա խաբեբայ, ստախօս մարդ չէ: Նա իրան թոյլ չի տայ մասնակից լինել անարդար գործի: Բայց մի ապացոյց, ոչ միայն նրան կասկածանքի ներքոյ է դնում, այլ հաստատում է նրա վրայ դրած մեղադրանքը:

— Ի՞նչ ապացոյց, հարցրի ես անհամբերութեամբ:

— Մի բանալի...

Ես սոսկացի: Որսորդը չնկատեց իմ խռովութիւնը, շարունակեց.

— Ահա ինչումն է գործը. դու խօ ճանաչում ես հին քաղաքի հարուստ ագալարներին, դու խօ գիտես թէ ի՞նչ տեսակ գաղաններ են նրանք: Քո վարպետի կալանաւորուելու նախորդ գիշերը, անյայտ չարագործներ մտել էին այդ ագալարների ամբոցը, բաց էին արել մեծ երկաթէ արկղը, եւ նրա միջից գողացել էին շատ թանկագին իրեղէններ: Ամբոցից այլեւս ուրիշ բաներ չէին տարել: Աւազակները մոռացմամբ թողել էին արկղի վրայ այն բանալին, որով բաց էին արել նրա փականքը. քննելով այդ բանալին, ստուգուեցաւ, որ շինուած էր քո վարպետի արհեստանոցում:

— Ի՞նչով ստուգուեցաւ:

— Նրա վրայ դրած էր արհեստանոցի փոքրիկ դրոշմը, որ կրում էր իր մէջ մի մուրճ, հորիզոնաձեւ դրած, իսկ նրա ներքեւ երկու տառեր՝ Գ. եւ Մ...: Այդ տառերը քո վարպետի անուանի եւ ազգանունի սկզբնատառերն են, կարծեմ, քեզ պէտք է ծանօթ լինի այդ դրոշմը:

— Ծանօթ... է, պատասխանեցի ես խեղդուած ձայնով:

Ես մտաբերեցի այն բանալին, որը մի ժամանակ շինել էի քեռի Պետրոսի համար, եւ որի գոյութեան մասին բոլորովին մոռացել էի: Որպէս մի չար եղեռնագործ, ես զգացի այն բոլոր զարհուրանքը, թէ իմ անգիտութեամբ որպիսի սարսափելի դժբախտութիւն պատճառեցի իմ սիրելի վարպետին: Իմ ձեռքն էր շինել այն բանալին. ես էի դրել նրա վրայ արհեստանոցի փոքրիկ դրոշմը: Իսկ այժմ իմ փոխարէն պիտի պատժուէր արդար եւ ազնիւ արհեստաւորը: Հրապարակի վրայ դահիճը պիտի կտրէր նրա ձեռքը: Իմ, իմ ձեռքը պիտի կտրէին, ես էի արժան այդ պատժին, ինչո՞վ էր յանցաւոր անմեղ մարդը:

Ես յիշեցի քեռի Պետրոսի խօսքերը, որոնցմով աշխատում էր համոզել ինձ, որ ոչ ոքի չասեմ, թէ նրա համար մի այսպիսի բանալի եմ շինել,— ես յիշեցի այն ընծան, որով նա խաբեց ինձ, ոսկից ցլուխ նոր հագուստ կարել տալով ինձ համար... Ուրեմն, ես միջնորդ դարձայ մի չարագործութեան, իսկ իմ փոխարէն պիտի պատժուէր այն ազնիւ մարդը, որը այնքան սիրում էր ինձ, որը այնքան ուրախանում էր իմ յառաջդիմութեամբ, որը խոստանում էր աւելի եւ աւելի բախտաւորեցնել ինձ, այդ դառն մտածութիւնները պաշարեցին ինձ, երբ բացուեցաւ իմ առջեւ սարսափելի իրողութիւնը, եւ ես դողչեցի իմ խռովութեան մէջ.

— Ապա քեռի Պետրոսը... ապա քեռի Պետրոսին ի՞նչ պիտի անեն...:

— Ո՞վ է քեռի Պետրոսը, հարցրեց որսորդը զարմանալով:

— Մեր քեռի Պետրոսը...:

— Հա ճանաչում եմ... նա ինչով է խառն այդ գործին մէջ: Նա խաղաղ, հանդարտ շարունակում է իւր սովորութեան համեմատ ամէն առաւօտ եւ երեկոյ եկեղեցի գնալ, աղօթել: Եկեղեցուց դուրս գալուց յետոյ, փողոցներով անցկենալու ժամանակ, աջ ու ձախ ողջունում է մարդկանց, աշխատում է ճանճերին էլ չվշտացնել, որ ինը հոգին Աստուծոյ դրախտից չզրկուի...:

Որսորդի խօսքերի մէջ կար խիստ դառն հեգնութիւն դէպի քեռի Պետրոսը, որոնք աւելի գրգռեցին իմ բարկութիւնը դէպի այն գարշելի մարդը, ու ես պատրաստւում էի այն չարագուշակ բանալիի ամբողջ պատմութիւնը յայտնել որսորդին, եւ ցոյց տալ, թէ ինչով է քեռի Պետրոսը խառն ագալարների ամբոցի գողութեան գործի մէջ,— բայց այդ րոպէում որսորդի ուշադրութիւնը գրաւեց մի այլ արարած, նա թողեց ինձ եւ երեսը շուռ տուեց դէպի այն կողմը:

Նրա շունը, որ մինչեւ այն րոպէն, գլուխը առջեւի թաթիկներուն վրայ դրած, պառկած էր տիրոջ մօտ, յանկարծ վազ տուեց եւ մտաւ մեզանից ոչ այնքան հեռու գտնուած թփերի մէջ: Վայրկենական խուզարկութիւնից յետոյ, գլուխը կրկին դուրս հանեց թփերի միջից, եւ մի առանձին հրաւիրական հայեացքով սկսեց նայել տիրոջ երեսին:

— Ի՞նչ կայ, Ջէյրան հարցրեց տէրը:

Ջէյրանը արձակեց մի քանի խուլ մռնչիւններ:

— Հասկացայ, ասաց որսորդը եւ վեր առեց իւր մօտ դրած հրացանը:

Մեզանից բաւական տարածութեան վրայ, մամռապատ քարաժայռի գլխին, կանգնած էր մի վայրենի այծ, եւ զգոյշ նայում էր իւր չուրջը: Հեռուից երեւում էր նա մի հաւի չափ: Ծերունի որսորդի սրատես աչքերը տեսան նրան, հրացանը որոտաց, այծը գլորուեցաւ ցած:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 30 Janvier 1935

ԺԱ.ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2716 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄՈՒՆ ԴՐԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

=o·o=

Կաթող. Նուիրակը գործի չէ ձեռնարկած տակաւին,— եւ ահա կամկար փորձեր՝ կախարդական մթնոլորտ մը հիւսելու իր չուրջը: Նախապաշարելու գինքը:

Հանդամանքներն ալ չատ նպաստաւոր են:

Գարեգին արք. չրջապատուած է այնպիսի տարրերով, որոնք «ի յառաջագունէ» հակառակ են գաղութներու կազմակերպութեան, եւ տարիներէ ի վեր կը փորձեն այս ցիրուցան բազմութեանց ղեկավարութիւնը ամփոփել ժամուն բանկալը: Ոչ աւելի, ոչ պակաս:

Ըսեր էինք թէ՝ մենք չատ բան չենք սպասեր կաթող. Նուիրակին պաշտօնական առաքելութենէն:

Ըսինք, նոյնպէս թէ Էջմիածինը որքան քիչ խառնուի արտասահմանի ներքին գործերուն, այնքան օգնած կ'ըլլայ գաղութներու խաղաղութեան:

Մնաց որ, կաթող. Նուիրակն ալ գիտակցութիւնն ունի իր պաշտօնին փափկութեան, եւ կ'ուզէ արտայայտուիլ միայն իբրեւ եկեղեցական եւ Էջմիածնի ներկայացուցիչ:

Եւ սակայն, ծանօթ չրջանակը անհանդիստ է արդէն: — Զըլլա՞յ թէ կաթող. Նուիրակը փորձ կատարէ Եւրոպայի կամ Ֆրանսայի առաջնորդական թեմ հաստատելու:

— Պարապ տեղը մի՛ յոգնիք, չի՛ յաջողիր: Փարիզը այսպէս, Մարսէյլը այնպէս. Թորգոմ արք.ն ալ փորձեց եւ տեղեկագիր մը ղրկեց Էջմիածին, սակայն ձախողեցաւ. «անգործադրելի առաջարկներ եւ ծրագիրներ կային այդ տեղեկագրին մէջ» ... «Ոչ նիւթական միջոցները թոյլատու են այդպիսի մեքենականութիւն մը ստեղծելու համար եւ ոչ ալ ներկայ մթնոլորտին մէջ հնարաւոր պիտի ըլլայ «ժողովրդական ընտրութիւն» կատարել:

Հապա ի՞նչ,— «ընել միայն ժամանակաւոր կարգադրութիւններ»: Հոգեւոր հովուութիւններ հաստատել ուր որ չկայ: «Եկեղեցական կազմակերպութեամբ հետաքրքրուող հաւատացեալներու չրջանակէն կազմել եկեղեցական – վարչական մարմիններ՝ քահանայի մը նախագահութեան տակ»:

Յետո՞յ,— «գոնէ կաթողիկոսական մնայուն պատուիրակ մը պահել Եւրոպայի մէջ»: «Բայց եթէ այդ կարելի չէ, գոնէ այցելու պատուիրակի հանդամանքով տարին անգամ մը կամ ստիպողականութիւն ներկայացուած պարագային եկեղեցական մը (արտասահման գտնուողներէն) գալու համարատուութիւն առնելու է եւ եթէ պէտք ըլլայ, հիներուն տեղ նոր մարմիններ կազմելու»: (Ապագայ, 29 *յունուար, խմբագրական*):

Ահա թէ ո՛ւր իջանք, 10–13 տարի պանդխտութիւն քաշելէ եւ բազմաթիւ փորձառութիւններ ստանալէ յետոյ:

Դժբախտաբար ուրիչ կարեւոր գաղութներու մէջ ազգային կազմակերպութիւններ ունինք: Այլապէս, նոյն տեսակէտը պիտի պաշտպանէին անոնց համար ալ, որպէսզի ամբողջ Հայկական Արտասահմանը վերածուէր բանաւոր հօտի մը, ծնրադիր՝ Էջմիածնի առջեւ, եւ իր գլխուն վերեւ՝ կաթողիկոսական մնայուն կամ այցելու պատուիրակ մը:

Այս է որ կը կոչուի «ամրացնել գաղութներու եւ Էջմիածնի յարաբերութիւնները եւ թէ նոյն ատեն զօրացնել Էջմիածնի հեղինակութիւնը մեր քով»:

Ծիչդ ու ճիչդ՝ ժամու դրան կամ բանկալի տեսակէտ:

Ապահովաբար Գարեգին արք. ալ ափ ի բերան պիտի մնայ, տեսնելով որ այսքան.. յառաջ գացեր ենք, 1860էն ի վեր:

Բարեբախտաբար Հայկական Արտասահմանը միայն ամիրաներէ, գոյնզգոյն երեւելիներէ եւ ռամկավարներէ չի բաղկանար: Ոչ այստեղ, ոչ ալ Ֆրանսայէն դուրս:

Առ նուազն կէս միլիոն ժողովուրդ ազգային կազմակերպութիւն, կեդրոնացեալ եւ կեդրոնաձիգ իշխանութիւն կը պահանջէ տարիներէ ի վեր, եւ պիտի պահանջէ, ցորչափ կը տեւէ ներկայ վիճակը:

Այս հիմնական պահանջին կրնան ընդդիմանալ միայն անոնք որ կա՛մ իրենց կապերը կտրած են այս ժողովուրդին հետ, կամ կը հասկնան բայց կը կեղծեն, եւ կամ ոտքով – ձեռքով անձնատուր՝ Երեւանի, ջուրին տուած են մնացեալը:

Յաճախ յիչեցուցած ենք եւ նորէն կը յայտարարենք ի լուր կաթող. Նուիրակին.— Երեւանը ամէն բան չէ, իսկ Էջմիածինը՝ չատ աւելի պակաս:

Երեւանը իր տեղը. Էջմիածինն ալ՝ անոր կողքին: Բայց, Հայկական Արտասահմանը կ'ուզէ ինքնիրեն վարել իր գործերը:

Եւ այս՝ ոչ թէ իբրեւ հակամարտ ուժ, այլ իբրեւ լրացուցիչ տարր: Մէկը միւսով պիտի չնչէ:

Ինչ որ կը քարոզեն այս բնական եւ տրամաբանական ելքէն դուրս, վնասակար է թ'ւ գաղութներուն թ'ւ հայրենիքին:

Չափազանց երկար տեւեցին կղերապետական եւ ամիրայական բարքերը,— երէկ՝ փէսով, այսօր՝ «միլլիոնը» գլխարկով:

— Բայց դժուարութիւններ չկա՞ն ձեր պաշտպանած տեսակէտին իրականացման համար,— բարոյական, նիւթական: Չէ՞ որ հիմնովին փոխուած է միջավայրը:

— Մենք երբեք չենք ժխտած եւ այսօր ալ չենք ժխտեր դժուարութիւնները. բայց անյաղթելի չեն անոնք: Ահա, օրինակ, Մարսէյլը,— հակառակ իր բոլոր թերութիւններուն, կրցաւ ազգ. կազմակերպութեան կորիզ մը հաստատել, չնորհիւ իր ինքնագործունէութեան: Եւ եթէ այսօր, տասը տարի յետոյ, հաչուեկչիռ մը կազմենք, դրականն ու ժխտականը բաղդատելու համար, անկասկած եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ նպաստաւոր: Նոյն բաղդատութիւնը կատարեցէք Փարիզի համար,— եւ եթէ կրնաք, մի՛ կարմրիք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

—·—

(ՁԵԿՈՅՑ ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ)

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր ութերորդ նիստը գումարեց յունուար 25ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

Ժողովը գոհութեամբ տեղեկացաւ թէ արտաքին գործերու նախարարութիւնը, իրեն եղած դիմումներուն վրայ, հաստատած է թէ փոխադարձութեան օրէնքը չի պատշաճիր հայ գաղթականներուն, որոնք, հետեւաբար, կարգ մը հարցերու եւ մասնաւորապէս գործազրկութեան նպաստի հարցին մէջ, պէտք է այս երկրին մէջ վայելեն այն ամէն իրաւունքները որ ունին Ֆրանսայի հետ փոխադարձ օգնութեան դաշինք կապած երկիրներու հպատակները: Ինչպէս յայտնի է, Մարսիլիոյ հայ գործազուրկներուն նպաստը դադրեցուցուած էր փոխադարձութեան օրէնքին հիման վրայ: Արտաքին գործերու նախարարութեան այս որոշումը, Աշխատանքի նախարարութեան գործակցութեամբ, հաղորդուած է Մարսիլիոյ նահանգապետին:

«Մարդու Իրաւունքներու Լիկա»ն հաղորդած է Միացեալ յանձնաժողովին թէ իր նախագահը, Պ. Վ. Պաշ, յունուար 16ին ուղղակի դիմում կատարած է վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի, մեր յուշագրին հիման վրայ, ի նպաստ Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն:

Միացեալ յանձնաժողովը կարգ մը բնորոշ փաստեր պիտի հաղորդէ երեսփոխան Պ. Մութէի, որ հեղինակն է գաղթականներու վտարումներու եւ արտաքսումներու նոր օրինագծի մը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՆՊԱՍՏԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Առաջնորդարանէն կ'իմանամ թէ Աշխատանքի նախարարութիւնը պաշտօնագիր մը ուղղած է Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, պահանջելով կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ կազմել ղրկել ցանկը այն նպաստազուրկ բանուորներուն որոնց ինքնութեան թուղթերը կը լրացնեն օրինական պայմանները:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ քննել կառավարութեան նոր առաջարկները, գործազրկութեան տագնապի մասին: 17 հարցապնդումներ արձանագրուած են այս առթիւ: Ուրեմն, վիճաբանութիւնը մէկ նիստով չպիտի վերջանայ: Հարցապնդում մըն ալ հրաչակաւոր Ֆրանքլէն Պույեօնը պատրաստած է, Գերմանիոյ վերազինման դէմ:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, կառավարութիւնը հետեւեալ նոր միջոցները կ'առաջարկէ, գործազրկութիւնը մեղմացնելու համար.— 1. Պետական նպաստ յատկացնել այն գործատէրերուն որոնք վերստին գործ կուտան գործազուրկներու.— 2. Պահանջել ծերակոյտէն որ ստիպողաբար քուէարկէ օրինագիծ մը, որով դպրոց երթալու շրջանը կ'երկարաձգուի մինչեւ 14 տարեկանը.— 3. Արգիլել պետական պաշտօնեաներուն՝ միեւնոյն ատեն անձնական գործ ունենալ.— 4. Ստիպողաբար քուէարկել օրէնք մը, արգիլելու համար յաւելուածական աշխատանքը, եւ կարգ մը պարագաներու մէջ կրճատելու համար աշխատանքի ժամերը:

Մանր առեւտրականներու տրտունջը

Փոքրաքանակ առեւտրականներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով աշխատանքի նախարարին, գանգատեցաւ թէ անպատեհութիւններ պիտի ծագին, եթէ ջնջուի յաւելուածական աշխատանքը: Նախարարը պատասխանեց թէ օրինագիծը կը վերաբերի այնպիսի պարագաներու, երբ գործատէրերը չեն կրնար հասնիլ գործերու յաւելման եւ պէտք ունին յաւելուածական ձեռքերու: Ինք մասնաւոր ուշադրութեամբ նկատի պիտի առնէ կարգ մը առեւտուրներու առանձնայատուկ պարագան:

Գծագրիչներն ալ կը գանգատին

Գծագրիչ արուեստագէտներու միութիւնը զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, կը գանգատի թէ իրենց ասպարէզին մէջ երբեք նկատի չառնուիր հարիւրին տասնի օրէնքը: Եւ կը պահանջէ հեռացնել օտար արհեստաւորները ու «ամաթէօր»ները, որոնց թիւը կ'անի ամէն օր եւ որոնք հաց – պանիրի գնով կ'աշխատին: Իրենց հաւաստիքներուն համաձայն, այսպիսի գործերու մէջ Ֆրանսացիներու թիւը հազիւ կը հաւասարի օտարներու թիւին: Միութիւնը կառավարութեան դիմելով, պիտի պահանջէ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել: Իր նշանաբանն է.— «Հարիւրին տասը Ֆրանսացի, ամէն տեղ եւ ամէնուն համար»:

Գործազրկութիւնը մի՞շտ կ'աճի

Աշխատանքի նախարարութեան տեղեկագրին համաձայն, նախընթաց շաբթու նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 468,242: Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին թիւն էր 330,044, ուրեմն հարիւրին 41 յաւելում եղած է, հակառակ հանրօգուտ շինութեանց ծրագրին գործադրութեան: Մէկ ամիս առաջ, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 404,932: Միայն Փարիզի մէջ 118,358 նպաստընկալ գործազուրկներ կան, իսկ Սէնի նահանգին մէջ՝ 93,115, այսինքն 6034 աւելի, բաղդատելով անցեալ շաբթուան հետ: Ամէնէն աւելի տագնապի մատնուած են շինութեանց, մետաղագործութեան, պարենաւորման, առեւտրական պաշտօնէութեան, հանդերձեղէնի, փոխադրութեանց, տնտեսին ծառայութեանց եւ գրքի գործերը:

Պէտք չէ մոռնալ որ տրուած թիւերը բոլոր գործազուրկներու գումարը չեն ներկայացներ, քանի որ հազարաւոր անգործներ չեն արձանագրուած կամ նպաստ զրկուած են:

1933ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 227,815, որ կը ներկայացնէ ընդհանուր գործազուրկներու մէկ քառորդը, ինչպէս ներկայ պարագային:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈՉԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

=o=

Միամիտներ կան, որոնք կը հարցնեն մեզի.

— Հայաստանի կառավարութիւնը բան մը չի՞ մտածեր հայ անգործներուն ու թշուառ գաղթականներուն մասին: Դուք Երեւանի թերթ կը կարդաք, մէջը բան մը չե՞ն գրեր մեր մասին: Աշխատաւորական կառավարութիւն է, մենք ալ աշխատաւոր ենք...

Պատասխան.

— Հա՛, կը մտածէ եւ չա՛տ կը մտածէ: Թերթերուն մէջ ալ չատ բան կը գրէ:

Միայն թէ արտասահմանի հայ աշխատաւորներուն գործը... պոչ կապած ըլլալով՝ կարգի կը սպասէ: Անկէց առաջ ի՛նչ հրատապ եւ կենսական գործեր կան: Ա՛յ, օրինակ, Սպանիոյ պրոլետարներուն օգնութեան գործը:

Կարդացէք, *Խորհ. Հայաստանն* է որ կը գրէ.—

Քանաքեռի բանուորները դեկտեմբեր 24ի հանգստեան օրը աչխատելով, իրենց օրավարձին կէսը, 3,000 *րուբլի, յատկացուցին Սպանիոյ պրոլետարներուն, հրաւիրելով բանուորական ուրիչ կազմակերպութիւններ, որ իրենց հետեւին:*

Ինչպէս կը տեսնէք, Հայաստանի աշխատաւորական կառավարութիւնը մեզմով չատ կը զբաղի եւ գիշեր ցերեկ կը խորհի թէ ի՞նչ ընէ որ արտասահմանի հայ աշխատաւորները այս անելէն դուրս հանէ, բայց... մեր գործը պոչ կապած է դժբախտաբար:

Անգամ մը, որ կարգը մեզի գայ, տեսնէ՛ք, ինչե՛ր պիտի ընէ մեր խորհրդ – խորհուրդ կառավարութիւնը: Առ այժմ կարգը Սպանիացիներուն է, յետոյ փոքրուկալցիներուն, Ամերիկացիներուն, Մարոքցիներուն, Ալճերիացիներուն, Չինացիներուն, Հօնօլուլուցիներուն, Մարթինիքցիներուն, Սենեկալցիներուն, Հայիթիցիներուն, Ույկուրներուն, Բուրիատներուն... վերջը Հայերուն:

Ցանցառը մերն է, որ պոչը ուչ կապեր ենք:

Ա՛խ, այդ պոչը: Հայաստանի կառավարութիւնը մեծ խորհուրդներու մէջ է ինկած, — անունն ալ խորհրդային է դրած, որովհետեւ չատ կը խորհի,— որ ե՞րբ պիտի գայ պոչին ծայրը, օգնելու համար արտասահմանի Հայերուն:

Պիտի առարկէք թէ պոչին նայելու պէտք չկայ, մենք Հայ ենք, Հայաստանի կառավարութիւնն ալ, կառավարութեան պետերն ալ մէկը տէրտէրի տղայ, մէկը Վանեցի տիրացու, նախ մե՛զ հոգալու է, եւ ոչ թէ օտարը:

Ո՛չ, բարեկամս, ո՛չ, մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք, այլ ամենայն ազգաց, ամէնուն ալ օգնութեան պիտի հասնինք: Ցանցառը, ինչպէս ըսի, պոչինն է, պոչին ծայրը մնացեր ես, սպասէ որ կարգդ գայ:

Մեր այս դժբախտութիւնը, ուրեմն, պոչի խնդիր մըն է միայն, պոչի պարզ խնդիր մը: Մարսիլիոյ հայ անգործներուն օգնեմ պիտի, կ'ըսէ մեր կառավարութիւնը, բայց ... արջուն պոչը կայ:

Հասկցա՞ր, աղբէ՛ր:

ԱՐԱԶ

Անսովոր տեսարան Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

=o–o=

« ՍՏՈՐԻՆ ՄԱՐԴ, ԽՈԶ, ԱԺՊԱՐԱՐ » ԿԸ ՊՈՌԱՅ ՄԱՔՍՕՆԸԼՏԻ ԵՐԵՍԻՆ

Երկուշաբթի օր բուռն տեսարան մը պարզուեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, գործազուրկներու նպաստի հարցին վիճաբանութեան առթիւ:

Աշխատաւորական երեսփոխան Պրքէնըն, որ Սկովտացի է, քննադատելով կառավարութեան բռնած ընթացքը, կատաղօրէն յարձակեցաւ վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտի վրայ: Ըսաւ թէ կառավարութիւնը «վայրագ դաւադրութեամբ մը կը խորտակէ երկրին ընտանեկան կեանքը»: Յետոյ աւելի յառաջ երթալով, պոռաց.

— Վարչապետը անպարար մըն է, խաբեբայ...

Հաւանութեան կանչեր արձակուեցան ունկնդիրներու սրահէն: Ասոր վրայ երեսփոխանը աւելի քաջալերուելով շարունակեց.

— Վարչապետը միայն խաբեբայ չէ, խո՛զ է, ցած, աղտոտ շուն մը որ պէտք է հանրային կեանքէն վտարուի խարազանով: Ան վատ է եւ կը վախնայ հոս գալ: Կրնայ օր մը քաշուիլ իր պաշտօնէն, առանձնաշնորհներու մէջ սողոսկելու համար: Մեռած ատեն կրնայ պատիւներու արժանանալ, բայց պիտի անիծուի հազարաւոր, նոյնիսկ միլիոնաւոր բարի հոգիներու կողմէ. եւ արժանի է որ այդպէս ըլլայ. որովհետեւ այդ բարի մարդիկը այս ձմրան գիշերներուն այնպիսի տառապանքներ կը կրեն որոնք աննկարագրելի են:

Այս թունալից պոռթկումէն յետոյ, ժողովը շարունակեց իր աշխատանքները, ահռելի ժխորի մը մէջ:: Ունկնդիրները կը պոռային.

— Անկցի՛ գործազրկութեան օրէնքը: Վատե՛ր: Անկցի՛ կառավարութիւնը:

Կարգ մը երեսփոխաններ ոտքի ելան, հանդարտեցնելու համար: Աղմուկը մեղմացաւ պահ մը. բայց յանկարծ կին մը ոտքի ելլելով պոռաց.

— Անկցի՛ այն ազգային կառավարութիւնը որ անօթի կը մեռցնէ երախաները:

Հարիւրաւոր ձայներ միացան այս բացագանչութեան, աղաղակելով.

— Վախկո՛տ աւազակներ: Դուք կրնա՞ք ապրիլ շաբաթը տասնըհինգ չիլինով:

Բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար, բռնի դուրս հանուեցան բոլոր ունկնդիրները: Ժողովն ալ փակուեցաւ, մինչ ցուցարարները եւ մանաւանդ կիներ «Էնթէրնասիօնալ» կ'երգէին: Ոստիկանութիւնը պահակաց առաջնորդեց կին մը եւ երեք երիտասարդներ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԸ.- ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

= 0—0 =

Անկէ առաջ գրած էի թէ ինչ պայմաններու մէջ Պելժիոյ նոր դահլիճը պաշտօնի գլուխ անցաւ: Իր առաջին գործն եղաւ խորհրդարանէն առժամեայ լիազօրութիւն պահանջել, պետական պիւտճէն հաւասարակշռելու եւ դրամական կայունութիւնը ապահովելու համար:

Երեսփ. ժողովը անմիջան մեծամասնութեամբ այդ իրաւասութիւնը տուաւ նոր կառավարութեան, որմէ յետոյ ան անմիջապէս գործի ձեռնարկեց: Այդ առթիւ հրատարակուեցան շարք մը հրամանագիր օրէնքներ, որոնցմով կարգ մը նոր տուրքեր հաստատուեցան, պիւտճէն մասամբ աժանցաւ, եւ զանազան զեղչեր եղան պետական պաշտօնեաներուն թոշակներուն, ինչպէս նաեւ անգործներուն տրուած նպաստի սակերուն վրայ:

Հրամանագիր օրէնքներուն մէջ նորութիւն ըլլալով պէտք է յիշել ամուրիներու եւ անզաւակ ծնողքներու վրայ հաստատուած տուրքը, որ խծբծանքի ու մանաւոր քննադատութեան առարկայ եղած է մամուլին կողմէ:

Առարկողներ կան թէ յանցա՞նք է միթէ չամուսնանալը, մանաւանդ տնտեսական ներկայ տագնապալի օրերուն մէջ, ուր կեանքի պայմանները այնքան դժուարացած են եւ ամուսնութիւնը իր հոգերով ու պարտականութիւններով, իսկական մղձաւանջ մը եղած է շատերուն համար:

Օրէնքը մասամբ արդարանալի պիտի ըլլար այն տարիքոտ ամուրիներուն համար, որոնք բարեկեցիկ վիճակ մը ունին, կամ որոշ չափով մը ապահոված են իրենց ապրուստի միջոցները:

Ինչ կը վերաբերի ամուրի կամ այրի մնացած կիներուն, հաւանաբար անոնցմէ շատեր հաճոյքով պիտի ուզէին ամուսնանալ, եթէ իրենց ձեռքը խնդրողներ ըլլային:

Ասոր դէմ, կառավարութեան համակիր տարրերը դիտել կուտան թէ՝ նոր օրէնքը հաստատուած է, ստիպելու համար ամուրիները ամուսնանալու եւ անզաւակ ծնողքները՝ զաւակ ունենալու, որպէսզի չդադրի պելժ ժողովուրդին աճումը, որ վերջին տարիներուն մէջ սկսած է զգալի նուազում մը կրել, ամուրիութեան, անզաւակ մնալուն եւ ապօրինի ամուսնութիւններուն հետեւանքով:

Հակառակ բողոքող տարրերուն մասամբ արդարանալի դիտողութեանց, պէտք է ընդունիլ թէ ամուրիներու վրայ հաստատուած նոր օրէնքը խիստ չափաւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ, եթէ բաղդատութեան դնենք փաշական Իտալիոյ համանուն օրէնքին հետ:

1927ին, Իտալիոյ մէջ հաստատուած օրէնքի մը համաձայն, ամէն քաղաքացի պարտաւոր է ամուսնանալ: 25 տարիքը լրացնող բոլոր այն երիտասարդները, որոնք չեն ամուսնացած, պարտաւոր են վճարել որոշ տուրք մը, ոչ թէ տարեկան եկամուտին համեմատութեամբ, այլ իրենց տարիքին համաձայն, այսպէս՝ 25—35 տարեկան երիտասարդները պէտք է վճարեն 35 լիր, 35—50 տարեկանները՝ 50 լիր, 50—65 տարեկանները՝ 25 լիր: Թող թէ օրէնքին հրատարակութեան թուականէն ի վեր՝ վերոյիշեալ տուրքերը 50 առ հարիւր յաւելում մը կրած են:

Տուրքէ զերծ են 25էն պակաս եւ 65էն աւելի տարիք ունեցող այրերն ու կիները, ինչպէս նաեւ կրօնաւորները, պատերազմի հաշմանդամները, անբուժելի հիւանդութեանց ենթակաները, եւ ֆիզիքապէս անկարողները, որոնց ամուսնական անկարողութիւնը հաստատուած է բժշկական քննութեամբ:

Այրի կիները կամ այրի էրիկ մարդիկ օրէնքին տրամադրութեան համաձայն, մաս չեն կազմեր ամուրիներու դասակարգին, եւ ըստ այնմ զերծ են տուրքէ: Անկէ զատ, խառնացի ամուրիները որոշ տարիքէ մը յետոյ, ենթակայ են նաեւ 25 առ հարիւր յաւելուածական տուրքի մը, համաձայն իրենց տարեկան եկամուտին: Երբ ենթական որեւէ օրինական պատճառով զերծ է տուրքէ, անոր տեղ իր հայրը պարտաւոր է վճարել ամուրիներու սահմանուած տուրքը:

Ֆրանսայի մէջ ալ, 1920էն ի վեր, գոյութիւն ունի ամուրիներու տուրքը, որ բաղդատմամբ իտալական օրէնքին, նուազ խիստ պայմաններ կը պարունակէ եւ յատուկ է միայն որոշ սակէ մը աւելի եկամուտ ունեցող քաղաքացիներու:

Ամուրիներու տուրքը գոյութիւն ունի նաեւ Անգլիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մէջ:

⁂ Ինչպէս ամէն երկիր, Պելժիա ալ ըլլալով ճարտարարուեստական կարեւոր կեդրոն մը, կը տառապի գործազրկութենէ: Հոս ալ անգործներու թիւը մեծ համեմատութիւններու հասած է, բաղդատմամբ երկրին բնակչութեան: Կառավարութիւնը, ինչպէս նաեւ թաղապետական մարմինները, իրենց տարեկան պիւտճէն խոշոր գումարներ յատկացուցած են գործազուրկներուն:

Գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար, ներկայ դահլիճը մշակած է հանրօգուտ շինութեանց հսկայ ծրագիրներ, ինչպէս՝ ճամբաներու եւ երկաթուղիի գիծերու նորոգութիւններ, նոր ճամբաներու շինութիւններ, ջրանցքներու մաքրութիւն, նոր ջրանցքներու եւ ջուրի ճամբաներու բացում եւայլն:

Անգործներուն տեւական գործ հայթայթելու եւ անոնց ձեռական աշխատութիւնը արժեցնելու համար, որոշուած է շինութեանց ատեն հրաժարիլ մեքենաներու գործածութենէն եւ ամէն աշխատանք ձեռքով կատարել: Այս նպատակով մօտերս հազարաւոր անգործներ աշխատանքի պիտի լծուին:

⁂ Յունուար 20ին, հանրային սպասարկութեանց սէնտիքաներուն միացեալ ճակատը հսկայ ցոյց մը կազմակերպեց Պրիւքսէլի մէջ, բողոքելու համար կառավարութեան հրամանագիր օրէնքներուն, մասնաւորապէս պետական պաշտօնեաներու ամսաթոշակներուն կրճատման դէմ: Անհամար բազմութիւն մը կը մասնակցէր ցոյցին՝ դրօշակներով, նուագախումբերով, բողոքի ցուցատախտակներով, եւն.— Քաղաքին կեդրոնական պողոտաները բոլորովին անանցանելի դարձած էին, եւ անօրինակ ոգեւորութիւն մը կը տիրէր ամէն կողմ: Ոստիկանութեան ձեռք առած խիստ միջոցներուն շնորհիւ, ցոյցը անցաւ խաղաղ, առանց որ եւ է անախորժ միջադէպի:

Անգործներուն տրուած նպաստի սակին կրճատման, ինչպէս եւ հանքագործներու կենսաթոշակին նուազումի որոշման վրայ, ընկերվարական կուսակցութիւնը ծրագրած է մօտերս կազմակերպել վիթխարի ցոյց մը, որուն պիտի մասնակցին Պրիւքսէլէն եւ Պելժիոյ գաւառներէն հարիւր հազարաւոր պաշտօնեաներ եւ գործաւորներ: Կը խօսուի նաեւ ընդհանուր գործադուլի մը մասին, այն պարագային՝ երբ կառավարութիւնը մերժէ գոհացում տալ աշխատաւոր դասակարգին արդար պահանջներուն:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

Մեր ասածները բաւական են մատնանշելու, որ Դաշնակցութեան էութեան մասին կարելի է խօսել միայն տեւալ վայրկեանին. այդ էութիւնը ձեւաւորուած է իր վերջին ընդհանուր ժողովի որոշումներով եւ ամփոփուած իր փոքրիկ ծրագրի մէջ: Բայց չի կարելի երաշխաւորել այդ ծրագրի նոյնութիւնը ոչ անցեալի եւ ոչ վաղուան համար: Նա փոփոխական է, ինչպէս փոփոխական են ժամանակը, պայմանները եւ ժողովուրդի ձգտումները: Եւ Դաշնակցականը պատրաստ է իր կեանքը զոհաբերելու այդ ծրագրի համար, նա այդ պատրաստ է անելու ոչ թէ ծրագրի մէջ տեղ գտած մեռած թղթի, գրի ու բանաձեւի համար, այլ այն ժողովրդանուէր ոգիի՝ որ տեղ գտած է այդ ծրագրի մէջ. Դաշնակցութեան դաւանագիրը համբուրելով՝ նա համբուրում է իր ժողովուրդը, նրա իղձերը:

Պատահականութիւն չէ, որ մեր եկեղեցին այլ եկեղեցիների պէս կռապաշտ պատկերապաշտ չէ, այլ՝ Դաշնակցութիւնը նման է մեր եկեղեցուն. նա եւս դոգմայապաշտ՝ ծրագրապաշտ չէ, այլ՝ աստուածապաշտ, նրա աստուածը իր նախնեաց արիւնն է, յաւէրժակեաց, բայց փոփոխական:

Դաշնակցութեան ծրագրի հիմը կը կազմեն հայ ժողովրդի ցանկութիւնները եւ այդ ժողովուրդի յարատեւումին կապուած բաղձանքները: Ու քանի որ փոփոխական են հայ ժողովուրդի ցանկութիւնները, ապա փոփոխական է նաեւ Դաշնակցութեան ծրագիրը: Բայց կան ոչ միայն փոփոխելի, այլ եւ անփոփոխելի արժէքներ: Եւ ինչպէս որ անփոփոխելի են հայ ժողովրդի որոշ ցանկութիւնները, ճիշդ նոյն ձեւով անփոփոխելի են նաեւ Դաշնակցութեան ծրագրների որոշ հիմունքները.— այդ անփոփոխելի հիմունքներն են՝

1. Հայութեան պահպանում.
2. Հայաստանը՝ հայութեան.
3. Ոյժ եւ կազմակերպութիւն.
4. Արդար աշխատանք:

Այս չորս հիմունքներն են որ անխախտ կը մնան հայութեան հոգու մէջ, եւ այս չորս հիմունքներն են Դաշնակցութեան ծրագրի խարիսխները. մնացածները երկրորդական պայմաններ են՝ փոփոխական ըստ պայմանների, ըստ նպատակայարմարութեան, ըստ հնարաւորութեան:

Նոյն իսկ անկախութեան գաղափարը նպատակայարմարութեան խնդիր է եւ ոչ թէ նպատակ. նա առաձգական է այն աստիճան, որ երբեմնապէս ըսկսած է տեղական պարզ ինքնավարութիւնից եւ ֆեդերասիոնի պահանջով հասած մինչեւ բացարձակ անկախութեան:

Նոյնիսկ իրաւակարգի եւ ընկերային ըմբռնողութիւնների հարցերն էլ առաձգական են որոշ իմաստով, նըրանք էլ կ'երկարեն մանր–բուրժուական, պարզ ռամկավար հասկացողութիւններից մինչեւ համայնավար որոշ սկզբունքներ. այս բոլոր ծրագրային կէտերը ինքնանպատակներ չեն, այլ միջոցներ հասնելու մի աւելի բարձր ու հիմնական նպատակի, որ խտացուած է վերի չորս կէտերի մէջ:

Յեղափոխութիւնը, որ Դաշնակցութեան անուան անբաժան մէկ մասն է, դարձեալ ինքնանպատակ չէ, այլ մեթոտ, պայքարի ձեւ՝ վերի չորս նպատակներին հասնելու, եւ այդ է պատճառը, որ Դաշնակցութեան գոյութեան կէսդարեան ժամանակաշրջանին պակաս չեն եղած շրջաններ, երբ նա դարձած է մի բարեշրջական եւ խաղաղ կազմակերպութիւն:

Կարճ եւ սահմանափակ ուղեղների համար այս մետամորֆոզները կը ներկատուեն իբրեւ անսկզբունք բախտախնդրութիւն, մինչ մեր համոզումներով նրանք խորհրդաւորում են մեր ազատութիւնը, մեր մտքի ձերբազատումը նախապաշարումներից:

Եկեղեցական կալուածների գրաւման ատեն մեր հակառակորդները — ընկերվարականներ, մշակականներ թէ միապետականներ— կը քննադատէին մեզ, իսկ ոմանք էլ, մեզ ծաղրելու համար, կաթողիկոսական վեղար կը հագցնէին մամուլի մէջ բակունինեան Սիմոնին, միայն նրա համար, որ այս վերջինը հայ եկեղեցիի իրաւունքները կը պաշտպանէր՝ ծրագրի տառը զոհելով ծրագրի ոգուն.— Քանի որ այդ իրաւունքների ոչնչացումը աննպաստ էր հայապահպանման, ուստի եւ — այսպէս կը խորհէր Սիմոնը — հայապահպանման եւ Հայաստանի համար ոչ թէ կաթողիկոսի, այլ սատանայի պատմուճանն իսկ ներելի եւ թոյլատրելի էր հագնել գիտակից Դաշնակցականին:

Կ'ուզէ՞ք հասկնալ թէ ինչ է Դաշնակցութիւնը.

— Դաշնակցութիւնը՝ հայ յեղափոխականների Դաշնակցական կազմակերպութիւնն է, համախմբուած չորս հիմնական նպատակների շուրջ եւ կազմակերպուած ըստ այն հիմունքների, որ մատնանշուած են կանոնագրի մէջ. Դաշնակցականը իբրեւ զինուոր պարտաւոր է ենթարկուել անառարկելի կերպով այդ կանոնագրին եւ ծառայել այդ նպատակներին:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Յաճախ կը հանդիպենք ծերունիների, որոնք կը յայտնեն, թէ 50 տարի առաջ Դաշնակցական են եղել, թէեւ գիտենք, որ 50 տարի առաջ Դաշնակցութիւն չկար: Կամ կը հանդիպենք գիւղական քարոզիչների, որոնք համոզուած կերպով կը յայտնեն, թէ Դաշնակցութեան հիմնադիրը Հայկ Նահապետն էր եւ Դաշնակցական էր Քաջն Վարդանը: Ի հարկէ, այս անեկդոտները ճշմարտութիւններ չեն, բայց նրանք ցոյց կուտան մի ուղի, որ ճշմարտութեան կը տանի: Եւ ճիշդ պիտի համարել, որ Դաշնակցութիւնը փաստօրէն գոյութիւն ունէր իր անուանական գոյութիւնից առաջ. ոչ միայն իբր հոգեբանութիւն, այլեւ իբր անջատ — անջատ, անանուն կամ անուն ունեցող յեղափոխականխմբակցութիւններ, հոսանքներ: Դաշնակցութիւնը ստեղծուեց արդէն գոյութիւն առած կազմակերպութիւնների Դաշնակցութեամբ:

Մեր եկեղեցին, որ ազգային համախմբման եւ հայութեան ինքնութեան պահպանման գլխաւոր ազդակն էր, սկսած էր արդէնիրթերութիւններն ու անկարողութիւնները զգալ: Եկեղեցու պետերէն Խրիմեան Հայրիկը կը յայտարարէր իւր հօտին.— «Թղթէ շերեփով հարիսա չի ուտուիր, այլ երկաթէ դգալով». այս պատգամը հայ զանգուածի կողմից կը թարգմանուէր այսպէս՝ «կռուով կը տիրանաս դուն քո իրաւունքին»:

Եկեղեցին իւր համախումբ կազմակերպութեամբ թէպէտեւ կը պահպանէր հայութեան ոգին եւ դարձած էր նրա վերացական պետութիւնը, բայց այդ պետութիւնը իւր կազմակերպութեամբ ոչ կարող էր հայ ժողովրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանել, ոչ էլ կարող էր նրա քաղաքացիական իրաւունքները երաշխաւորել. նա չէր կարող նրան տալ այն հողը, այն երկիրը, որ պարարտացած էր իւր պապերի արիւնով եւ քրտինքով. Հայաստանը հայութեանը չէր, այլ օտարինը. հայութիւնը ֆիզիքական մահուան վտանգի էր ենթարկուած եւ կը նկատուէր իբր ստրուկ: Ահա այս կացութիւնն էր, որ կը հարկադրէր հայ եկեղեցու կողքին, իբր նրա լրացուցիչ մէկ մասը, ստեղծելու նոր կազմակերպութիւններ: Այդ կազմակերպութեանց կազմակերպութիւնը դարձաւ Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնը:

Դաշնակցութեան ծնունդի այս եղանակը կ'ապացուցանէ, որ նա հետեւանք չէր դրսի ազդեցութեանց. նա պտուղ չէր անհատների մտքի եւ հոգու դեգերումների, ընդհակառակը, նա ծնունդ էր հայութեան վիճակուած պայմանների եւ այդ պայմաններից բխած ձգտումների: Դաշնակցութիւնը եկաւ շարունակելու եւ խորացնելու այն աշխատանքը, որ մինչ այդ կը տանէր միայնակ հայ եկեղեցական կազմակերպութիւնը: Դաշնակցութեան նշանաբանները դարձան՝ հայութիւն, հայրենիք, ոյժ եւ աշխատանքի ապահովութիւն:

ՌՈՒԲԷՆ

⁂ Խրուաթները 7րդ դարուն յայտնուեցան պատմութեան բեմին վրայ: Լաւ ռազմիկներ էին եւ այր թէ կին իրենց վզի շուրջ կը կապէին երիզաւոր թաշկինակներ, որոնք կը կոչուէին «քրուաթ» կամ քրաւաթ»: 1660ին, երբ Խրուաթները ընդունուեցան Ֆրանսական բանակին մէջ, Փարիզցիները շատ հաւնեցան իրենց երիզաւոր թաշկինակներուն եւ բոլոր նրբաճաշակ մարդիկ սկսան իրենց վիզը զարդարել փողկապներով (քրաւաթ) որ շուտով ընդհանրացաւ:

⁂ Թոլստո վերջին անգամ բացագանչեց,— «Երբ միլիոնաւորներ կը տառապին ու կը մեռնին, դուք միայն իմ մասին կը մտածէք»:

ԶՐՈՅՑ ԻՏԱԼԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ՀԵ[Տ]

ՄԻԼԱՆՕ, 23 յունուար.— Մշուշ[ոտ] ու ցուրտ իրիկուն մը, ժամերով քա[ղաքին] զանազան կողմերը շրջե[լէ] վերջ, կ'ուղղուինք դէպի մեր գրասե[նեա]կը: Տաք բան մը խմելու նպատա[կով], վայրկեան մը սակայն կը մտ[նենք] սրճարան, եւ ոտքի վրայ սուրճ մը կ'ապսպրենք: Զարմանքով մե[ր] քովը կը գտնենք փրոֆ. Պէօնիօ Պրոց[ցի]էրին, վաստակաւոր, սեւ աչքերով [...] բիտասարդ մը, 34 տարեկան: Տարի[ներէ] ի վեր արդէն համալսարանի [...] պատմութեան դասախօս է, ինչպէս նաեւ նշանաւոր սաւանորդ ու [...] գրող, կը գրէ «Քորրիէրէ Տէլլա Սէ[րա]»ի մէջ: Իր անհանգարտ բնա[...] րութիւնը բնորոշելու համար բա[ւ] յիշել, ինչպէս մեզի պատմեցին մ[...] տերեւմներ, թէ մանկութեան [...] փորձած է հեծելանիւով աշխարհի շր[ջա]նը ընել:

Քանի մը տարիէ ի վեր Պրոց[ցի]էրին իր սաւառնակով (եւ մինչ[եւ ...] նակ կը պտտի) կ'այցելէ աշխարհ[ի] բոլոր երկիրները եւ կ'ուսումնասիր[է] ժողովուրդները, ազգերու բարքեր[ը], պատմական անցեալը, մշակոյթ[ը], ճարտարարուեստը եւն.: Իր վերջ[ին] ճամբորդութիւնը կատարած է Ռու[...] սիա եւ դեռ կը շարունակէ գրել [իր] տպաւորութիւնները: Հաստատ կ[...] պով կարելի է ըսել որ Պրոցցիէրին կը ներկայացնէ Մուսոլինիին ուզած [...] պար Իտալացին: Մենք հետաքրքր[ու]թեամբ հետեւած ենք իր յօդուածներ[ուն] եւ բանախօսութիւններուն, [ո]րոնց մէջ մինչ կը գտնենք յանդուգն ու հմուտ գիտնականը, եւ հոգեբան[ը], որ գիտէ մարդկային հոգեբանութեան խորը թափանցել: Անձամբ ծանօթ չէինք, բայց աչաւասիկ առիթ մը [...] րեն ծանօթանալու: Ինչո՞ւ կորսնցնել պատեհութիւնը: Վերջ ի վերջոյ, լր[...] րագրող մը ուրիշ առաքինութիւններու քով, քիչ մըն ալ համարձակութիւն պէտք է ունենայ:

Ցաւա՞լ, ուրեմն: Կը մօտենանք ու կը բարեւենք: Փրոֆէսէօրը զարմացած մեր երեսը կը նայի կասկածոտ, բայց կը հանդարտեցնենք, յայտնելով մեր ինքնութիւնը եւ հիացումը: Այսպէս, ոտքի վրայ, սուրճի գաւաթները մեր ձեռքին կը սկսի մեր խօսակցութիւնը, կամ տեսակցութիւնը:

— Այո, արուեստով ճարտարագէտ ենք, բայց մեր ազատ ժամերուն կը զբաղինք նաեւ լրագրութեամբ, եւ առիթը ունեցած ենք նաեւ ձեր մասին խօսելու մեր թերթերուն մէջ:

— Ուրախ եմ, եւ շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ:

— Մե՞ղք որ վերջերս Ռուսիոյ վրայ ձեր թռիչքին միջոցին չհանդիպեցաք նաեւ Հայաստան: Այդ երկրին մէջ չէն պակսիր առատ նիւթեր ձեր ուսումնասիրութիւններուն համար, [մանաւանդ] երբ Իտալացի, գոհունակութիւն պիտի ունենայիք տեսնելու թէ ինչ[պէս] պէս իտալական մշակոյթը թափանցած է Հայաստան շնորհիւ այն հայ երիտասարդներուն որոնք իրենց ուսումը Իտալիա առած են:

— Իտալիան այդ կողմերը մասնաւոր շահեր չունի ... Ցետոյ խորհրդային կառավարութիւնը թոյլ չի տար այդ կողմերու վրայէն թռչիլ:

— Կը հասկնանք թրքական կառավարութեան յարուցած դժուարու[թիւնները]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (35)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԻ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» • • «««

Համիտի արքանեակներուն մէջ Ֆէհիմ փաշայի չափ նողկալի ուրիշ անձ չկար:

Ամփոփելով վերեւ գրուածները, կարելի է ըսել որ, Թէրագգը եւ Իթթիհատ կուսակցութեան 1895 թուականին, այսինքն 13 տարիէ ի վեր տեւող գործունէութիւնը եւ այս գործունէութեան միացումը՝ Սելանիկի օսմ. ազատական կուսակցութեան հետ,

Միւս կողմէ Մակեդոնիոյ բարենորոգման պատրուակին տակ երկրին բաժանման աշխատող ռուսական, աւստրիական եւ անգլիական կառավարութեանց միջամտութիւնները, որոնք հայրենիքին հանդէպ գոյութիւն ունեցող ընդհ. մտահոգութիւնները բազմապատկեցին ինչպէս նաեւ հին ու փտած բռնակալական վարչաձեւին ապականութիւնները, այլեւս չափազանց հասունցուցած էին սահմանադրութեան հռչակումը:

1876 թուականէն ի վեր իր մութ առանձնարանին մէջ պահուած սահմանադրութիւնը այնքան հասունցած էր որ, մեծ պետութեանց Թուրքիայէն անջատել ուզած երկրամասին, այսինքն Մակեդոնիոյ մէջ փրթած փոթորիկը, այդ հասուն պտուղը ձգեց Թէրագգը եւ Իթթիհատ կուսակցութեան գոգին մէջ:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

»»» • «««

Այս բանին պատճառ հանդիսացող վերջին դէպքն էր Րէվալի տեսակցութիւնը: 1908 յունիս 9ին, Անգլիոյ Էտուրտ Է. թագաւորը եւ Ռուսիոյ Նիքոլա ցարը, Րէվալի մէջ հանդիպում մը ունեցան: Այս խորհրդակցութեանց ընթացքին, վեհապետներուն եւ իրենց նախարարներուն միջեւ քննուած էր Մակեդոնիոյ հարցը, եւ որոշուած միացեալ եւ բռնի ուժով կարգադրել այս խնդիրը: Մակեդոնիոյ մասին տրուած այս որոշումին առթիւ Թուրքիոյ կարծիքն անգամ չպիտի առնուէր: Այդ երկրին պիտի տրուէր կատարեալ ինքնավարութիւն, եւ այս կերպով պատուար մը պիտի քաշուէր գերմանական եւ աւստրիական ազդեցութեանց՝ Պալքաններու մէջ:

Այս լուրը մեծ յուզում եւ մտահոգութիւն պատճառած էր թուրք հայրենասէրներուն եւ մանաւորապէս բանակին մէջ: Արիւնով գնուած եւ դարձեալ արեան գնով պահպանուած ընդարձակ հողամաս մը ձեռքէ ելլելու վրայ էր: Եթէ իրականանար այս բանը, պետութեան բաժանումը ըստոյգ էր այլեւս: Օսմանեան պետութիւնը պիտի նուաստանար: Որովհետեւ պետութիւնները կը յայտարարէին թէ՝ «Թուրքիան ի վիճակի չէ իր գործերը իր ձեռքով կարգադրելու»:

Ինչպէս այդ օրերու անգլիական դեսպանն ալ կը գրէ իր յիշատակներուն մէջ, «արդար եւ գնահատելի զգացումներով տոգորուած» թուրք հայրենասէրները վճռած էին արմատէն փրցնել Համիտեան բռնակալութիւնը, որ անկարող էր երկրին մէջ բարենորոգումներ կատարելու եւ վճռականութիւն ցոյց տալու արտաքին աշխարհին դէմ:

Պոլսոյ օտար շրջանակներու մէջ յամառօրէն զրոյց կը շրջէր թէ՝ այս վճռականութիւնը մեծ փոփոխութեան մը պատճառ պիտի ըլլար Համիտի ծննդեան օրը՝ յուլիս 27ին: Բայց այդ յեղափոխութիւնը ենթադրուածէն աւելի կանուխ ինքզինք ցոյց տուած էր, եւ մէկ օրուան ընթացքին տակն ու վրայ բրած էր Համիտի 33 տարուան վարչութիւնը (10 յուլիս 1908): Որովհետեւ այդ բռնակալ վարչաձեւը ոչ ժողովրդական զանգուածին եւ ոչ ալ հաւատարիմ բանակի մը յենած էր: Ընդհակառակն ան կապուած կը մնար զարչելի, անօգայ եւ ինչ ըլլալնին անծանօթ լրտեսներու: Բնականաբար, վտանգի մը պահուն, այս տեսակ ապականած ուժ մը օգտակար չէր կրնար ըլլալ: Իր ուժը, չահամոլ կողմնակալութեանց մէջ փնտռող բոլոր փտած վարչութիւններուն նման, Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւն ալ, ապատութեան յորձանքին մէջ խեղդուած գացած էր:

Սակայն, սկիզբի օրերէն իսկ պարզուեցաւ թէ, գործը սխալ սկզբնաւորութիւն մը ունեցած էր: Դանակ դանակի իրարու թշնամի հանդիսացող զանազան ցեղերու գիրկընդխառնումը սխալ մըն էր: «Սահմանադրութիւն շնորհած» ըլլալուն համար, Համիտին շնորհակալութիւն յայտնելը դարձեալ սխալ էր: Սխալ մըն էր նաեւ ժողովուրդին «կեցցէ թագաւորը» աղաղակը փողոցներու մէջ: Սխալ էր Եըլտըզի պալատին առջեւ գտնուող հրապարակին վրայ հաւաքուած բազմահազար ժողովուրդին այն ենթադրութիւնը թէ Ապտիւլ Համիտ իր հպատակներուն բարիքէն զատ ուրիշ բան չէր ցանկացած 33 տարուան տիրապետութեան շրջանին, բայց իր շրջապատին դէշ խորհրդատու ըլլալուն պատճառով էր որ չէր կրցած իրական հօր դեր կատարել իր հպատակներուն հանդէպ: Սխալ էր, որովհետեւ, ինչպէս անգլիական դեսպանը 4 օգոստոս 1909 թուակիր տեղեկագրով մը կը տեղեկացնէր արտաքին գործոց նախարար Էտուարտ Կրէյին—, «Ապտիւլ Համիտ դարուս ամէնէն մեծ դերասանն էր» եւ Եըլտըզի պալատին առջեւ հաւաքուած բազմութեան առջեւ կը խաղար խիստ վարպետ խաղ մը:

Ցետոյ, Թահսին փաշաներու, Իզզէթ փաշաներու, լրտես փաշաներու եւ ուրիշներու նման արքանեակներու մէջտեղէն վերցուելէն յետոյ, 33 տարուան ընթացքին զուլումէ զատ ուրիշ բան չկատարած Ապ. Համիտին, իբրեւ օգտակար զարդարանք պահուիլը սխալ էր: Հազար ու մէկ զրկանքներու եւ վտանգներու մէջ Սահմանադրութեան համար աշխատող Թէրագգը եւ Իթթիհատ կուսակցութիւնը, ինչպէս կրնար մոռնալ Ապտիւլ Համիտի կողմէ իրենց հասցուած չարիքները:

Ի՞նչպէս կրնար ներել Ապտիւլ Համիտին, որուն երեսէն հազարաւոր ազատատենչ թուրք երիտասարդներ հիւծեցան, թշուառացան եւ կամ մահացան աքսորավայրերու մէջ: Ի՞նչպէս կրնային հաւատալ՝ Ապտիւլ Համիտին սահմանադրութեան հանդէպ հաւատարիմ մնալուն:

Սխալ էր նաեւ Ապտիւլ Համիտի շրջանին հասած պետական մարդոց յանձնել սահմանադրական շրջանի պետական գործերը: Անոնց ինչ մտայնութեան տէր ըլլալը շատ զատ փորձերով չէի՞ն սորված:

Շար.)

թիւններուն պատճառները, բայց օտարներուն համար մասնաւոր արգելքներ չկան ներկայ փոքրիկ Հայաստանը այցելելու համար: Անցեալ ամառ ֆրանսացի եւ գերմանացի լրագրողներ այցելեցին այդ երկիրը եւ իրենց տպաւորութիւնները հրատարակեցին:

— Կարելի՞ է Թուրքիոյ վրայով անցնիլ Հայաստան:

— Անշուշտ, մենք Հայերս այդ քաղաքին Դաւրէժ անունը կուտանք, որովհետեւ հայ գաղթականութիւնը կառուցած է զայն, անգամ մը եւս ցոյց տալու համար հայ ժողովուրդին շինարար ոգին:

— Արարատը ներկայիս որո՞ւն կը պատկանի:

— Քիւրտերու ապստամբութենէն յետոյ, ամբողջովին անցաւ Թուրքիոյ ձեռքը:

— Բարձրութիւնը, խնդրեմ:

— Եթէ մեր յիշողութիւնը մեզ չի խաբեր՝ 5211 մէթր:

— Սեւրի դաշնագիրը ջնջուեցա՞ւ Լօզանով:

— Այո, բայց ոչ վերջնապէս:

— Թուրքիան վերջապէս գտաւ ուժեղ մէկը որ կազմակերպեց երկիրը եւ ազգին կամքը պարտադրեց բոլորին:

— Այսպէս չպիտի ըլլար, եթէ Եւրոպան միացած ներկայանար Լօզան: Մօտերս ուրիշ ճամբորդութիւն կամ բանախօսութիւն ընելու մտադրութիւն ունի՞ք:

— Առ այժմ որոշ ծրագիր չունիմ:

Այսպէս խօսակցելով մօտեցած էինք արդէն ինքնաշարժին: Երկարեց մեզի ձեռքը եւ մեզ բարեւելով աւելցուց.

— Կը յուսամ օր մըն ալ Հայաստան այցելել:

Ինքնաշարժը մեկնեցաւ արագօրէն: Փրոֆէսէօրը վարժուած է օդին մէջ 250 քիլոմէթր արագութեամբ թռչելու, մեր անակնկալ տեսակցութիւնն ալ եղաւ ... թռուցիկ: Պրօգլիէրին խոստումը մեզ շատ ուրախացուց եւ ինչպէս հասկնալի է, թեւեր առինք, բայց գրասենեակ երթալու համար, կրկին դիմեցինք մեր սրունքներուն ...

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՆԴԻՐ ՄԸ

Փարիզի մէջ մօտ տասը տարի է ինչ գոյութիւն ունի Ֆրանսայի նախկին պատերազմիկների Միութիւնը, որ իր շարքերի մէջ է առնում բոլոր նրանց, ովքեր 1914-1918 պատերազմի ընթացքում ծառայել են ֆրանսական եւ դաշնակից բանակների մէջ: Ռուս տարագիրների մէջ նախկին պատերազմիկները խոշոր թիւ կազմելով, ռուսական «Պօս. Նովոստի» թերթի աշխատակիցը դիմել է ֆրանս. նախկին պատերազմիկների Միութեան վարչութեան գրասենեակը, պարզելու համար ռուս նախկին պատերազմիկների ֆրանսական նախկին պատերազմիկներու Միութեան մէջ մտնելու հարցը:

Ռուս թղթակցին վարչութեան գրասենեակում յայտնել են, որ «իւրաքանչիւր Ռուս, որ որ եւ է հանգամանքով մասնակցել է մեծ պատերազմին, զօրակոչի ենթարկուած ռազմաճակատի եւ կամ թիկունքի եւ ճակատի պաշտպանութեան օժանդակ աշխատանքներին, իրաւունք ունի իսկական (գործօն) անդամ լինելու եւ ընդունելու անդամատոմս:

Նախկին պատերազմիկների Միութիւնը չի հետապնդում որ եւ է քաղաքական նպատակ: Իր առաջադրած նպատակն է միայն համախմբել բոլոր նախկին պատերազմիկներին եւ պաշտպանել տնտեսական արդարահանջները: Ֆրանսական միութեան կողմից ռուս նախկին պատերազմիկները կ'արժանանան լիակատար օժանդակութեան եւ կը համարուին այնպէս, ինչպէս եւ ֆրանս. եւ միւս դաշնակից ազգային քոյր միութիւնների անդամները»:

Այս հարցը շատ կարեւոր նշանակութիւն ունի նաեւ մեզ՝ նախկին հայ պատերազմիկներիս համար: Անհրաժեշտ է, որ մանաւանդ այս ծանր տագնապի պատճառով հազարաւոր հայ գործաւորներից շատերը, որ մեծ պատերազմին դաշնակիցների բանակների մէջ կռուել են ընդհանուր թշնամի բանակների դէմ, եւ կամ զանազան պաշտօններ են վարել պատերազմի ընթացքում, օր առաջ արձանագրուեն հայ նախկին պատերազմիկների միութեան մէջ (Հայ սպայից Միութիւն եւ կամ Հայ Կամաւորների եւ Մարտիկների Միութիւն): Թերեւս կարելի լինի մեր արդար պահանջներով հետաքրքրել ֆրանսական նախկին պատերազմիկների Միութեան վարչութիւնը եւ այս վարչութեան միջոցով եւ դիմումներ կատարել կառավարութեան մօտ:

Անհրաժեշտ է որ հայ Գաղթ. Օֆիսների, Հայ Տնտես. Կեդրոնի, Հայ Սպայից Միութեան եւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկների Միութեան ներկայացուցիչները հաւաքուեն, խորհրդակցեն եւ մի ընդհանուր ծրագիր մշակեն Ֆրանսայի բոլոր վայրերում, հայ նախկին պատերազմիկների մասնաճիւղեր կազմելու եւ սերտ յարաբերութիւն ստեղծելու ֆրանսական նախկին պատերազմիկների Միութեան Կենտրոնական Վարչութեան եւ գաւառական մասնաճիւղերի հետ:

Ժամանակն է, որ թիւերով եւ փաստերով ապացուցանենք ֆրանսական կառավարութեան եւ ժողովրդին թէ քանի տոկոսը ներկայիս հայ գործաւորներից, երէկ իրենց եւ կամ իրենց դաշնակից բանակների մէջ կռուելով զոհեր տուեցին: Այս հրատապ հարցը շատ տնտեսական է, եւ ուրեմն մի կողմ պէտք է դնենք բոլոր տեսակ քաղաքական եւ հատուածական վէճերը:

ԲԵՆՕ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՌՈՒՍԻ-ԱՂՈՒԱՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (3 յունուար) կը կարդանք.—

Հայաստանի Քաղաքակրթութեան Պատմութեան կաճառը, Նոր Բայազիտի շրջանին մէջ, Սեւան լճին մօտակայքը, երեւան հանեց երկու արձանագրութիւն, որոնց պատկերը ուղարկուեցաւ Լենինկրատ եւ Մոսկուա՝ նշանագրերը կարդալու համար:

Մինչ այդ, Երեւանի լեզուագէտները յաջողեցան կարդալ նշանագրերը, որոնք արամէական են, Աքեմէնեան դարաշրջանի:

Լեզուն ուտի-աղուական է: Քարին կէսը կոտրուած ու կորսուած է: Արձանագրութեան ազատ թարգմանութիւնն է.—

Մեր իմացածէն վեր՝ դուն, աստուած կատարեալ (արեւ),
Այստեղ է քու գիշերդ,
Միայն ես չեմ հաւատացած եկեր այստեղ,
Ան այդպէս ճշմարտութեան հասցնելով ...

Լեզուն Նիժի բարբառին կը նմանի: Ուտի-աղուան ժողովուրդը կը բնակի, ներկայիս, Նիժ, Վարդաշէն, Ճալէթ, Օրորան, Վարդանլու, Ջօուրլու, Միրզաբեկլու, Սուլթան-Նուխի գիւղերը, Նուխի գաւառին մէջ: Այս բոլոր գիւղերը իրարու մօտիկ են, 1920ին բնակչութիւնը ջարդեցին մուսաւաթականները, այժմ կը մնայ մօտ 10.000 հոգի, իսկ Օրորանի բնակչութիւնը խառնուած ըլլալով այդ թուականին, կը մնայ տակաւին իսլամ:

Ուտի-աղուան ներկայ բնակչութեան բարբառին ու գտնուած արձանագրութեան լեզուին մէջ տարբերութիւնը շատ աննշան է:

ԷՄԻՆ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Այս ամիս, Երեւանի մէջ, Գրողներու Միութիւնը կը տօնէ թատերագիր Էմին Տէր Գրիգորեանի գրական գործունէութեան 60ամեակը:

Էմին Տէր Գրիգորեան ծնած է 1855ին Երեւանի մէջ: Ուսումը ստացած է Լազարեան ճեմարանին մէջ: Նիւթական անձուկ պայմաններու պատճառով, կը թողու դպրոցը եւ կը նուիրուի ինքնաշխատութեան: Այսպէս կը մտնէ գրական ասպարէզ:

Առաջին գործը (Խեչոյի թուզը) գրած է 1869ին, բեմադրուած, նոյն տարուան ընթացքին, Լազարեան ճեմարանին մէջ: 1873ին Երեւանի մէջ հիմը կը դնէ առաջին թատրոնին: Իր լաւագոյն գործը կը համարուի Բարեգործութեան դիմակի տակը: 1874ին Երեւանի մէջ կը հիմնէ առաջին տպարանը եւ 1901ին՝ առաջին թերթը (Երեւանի յայտարարութիւններ):

Այժմ, 80 տարեկան, հանգստեան թոշակ կը ստանայ:

Պարի արուեստը

Երեւան ունի պարարուեստի ուսուցման դպրոց մը, հիմնուած 1931ին, ունի 180 աշակերտ, 80ը այս տարի ընդունուած: Աշակերտներուն մեծ մասը բանուորի զաւակներ են:

Պարի այս արուեստանոցը պարող արուեստագէտներ կը պատրաստէ Օփերային եւ թատրոններու համար: Արուեստանոցը ունի խումբ մըն ալ, որ կը սպասարկէ Երեւանի աշխատաւորութեան գեղարուեստական պահանջներուն: Արուեստանոցը մասնակցած է, անցեալ գարնան, արուեստի Հայաստանեան եւ Անդրկովկասեան ողիմպիականներուն, շահելով առաջին մրցանակը:

Երեւանի պարի արուեստանոցը մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է հայկական եւ ազգային փոքրամասնութեանց պարերու հաւաքման եւ գիտական-գեղարուեստական վերամշակման գործը:

Կրթական գործավարութիւնը կը խորհի այս տարի պարի արուեստանոցը վերածել պարագրական ուսումնարանի, որպէսզի կարելիութիւն ըստեղծուի ոչ միայն պարի արուեստը դասաւանդելու երիտասարդ ուսանողներուն, այլ եւ տալու մասնագիտական ու տեսաբանական առարկաներ: Պարի արուեստանոցին մէջ պիտի մտցուի նաեւ Սրբուհի Լիսիցեանի մեթոտը, որ ընդունուած է Ռուսիոյ գիտութեանց ակադեմիային կողմէ: Պիտի աւանդուին պարի պատմութիւն, տեսական երաժշտութիւն, սոլֆէժ, մնջկատակ, դաշնամուր:

Պարի ուսուցչանոցը այս տարի պիտի տայ պարային ներկայացումներու շարք մը,— Պիոնէրիան (3 գործողութեամբ, արիներու ճամբարի կեանքէն), Նիկ. Տիգրանեանի Շահնազը եւ կարգ մը այլ երաժիշտներու ստեղծագործութիւնները:

Այս տարի պարի արուեստանոցը կը փոխադրուի իրեն յատկացուած նոր շէնքի մը մէջ:

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի բնագիտական թանգարանը իր գիտական արշաւներուն միջոցով բազմակողմանի ուսումնասիրութեան ենթարկած է Հայաստանի բուսական եւ կենդանական աշխարհը: Ուսումնասիրուած չեն միայն Դարալագեազի, Աղբարայի եւ Շամշադինի շրջանները: Այս տարի պիտի ուսումնասիրուին այդ շրջաններն ալ, որով կը լրացուին թանգարաններու հաւաքածոները, միաժամանակ կարելիութիւն կը ստեղծուի հրատարակութեան յանձնելու Հայաստանի բուսական եւ կենդանական աշխարհի բոլոր նիւթերը:

Այս տարի թանգարանին կողմէ արշաւախումբ մը պիտի երթայ ուսումնասիրելու Արաքսի հովիտը եւ Սարդարբուլաղի շրջակայքը՝ պարզելով Հայաստանի եւ Իրանի բուսական եւ կենդանական աշխարհի կապերը:

Գիտական հաւաքածոները տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար, թանգարանին կողմէ Երեւան հրաւիրուած են ռուս մասնագէտներ, որոնք նիւթերը քննութեան ենթարկելէ վերջ պիտի յանձնեն հրատարակութեան:

Այս տարի Հայաստանի կենդանական աշխարհի մասին հրատարակութեան համար կը պատրաստուին հետեւեալ աշխատութիւնները.— Հայաստանի ձուկերը, Հայաստանի երկակենցաղները, Հայաստանի սողունները, Հայաստանի կրծողները, Հայաստանի թռչուններու աշխարհագրական տարածումը:

Կազմուած է նաեւ Հայաստանի բուսական քարտէսը, հրատարակելի այս տարի:

*** Ջեխոսլովաքիոյ մէջ վերջերս տօնուեցաւ չեխոսլովաքեան քայլերգին հարիւրամեակը, որ առաջին անգամ երգուած է 1834ին: Քայլերգը կը սկսի «Ո՞ւր է իմ հայրենիքը», բառերով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՍԻՍ ՏԱՐԵՑԻՑՔ, Բ. տարի: 1935: Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ փայլուն թուղթով: Պատկերազարդ: 280 էջ: Հրատ. «Մասիս» տպարանի, Սոֆիա: Գին 30 ֆրանք: Հասցէ.— Rue Vesletz, Թիւ 21, Sofia (Bulgarie):

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏԿԵՐ ...

Պոլսոյ «Ազդարար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յունուար).

— «Էր երբեմն, Պոլիսը մշակութային — կրթական կեդրոնն էր ամբողջ արեւմտահայութեան, եւ չափ ու սահման չկար իր յաւակնութեանց:

Հիմա, անշուշտ, ամփոփ են այդ յաւակնութիւնները. բայց քանակով նորէն առաջին գիծի վրայ է: Մանաւանդ դպրոցական — լրագրական տեսակէտով: Չէ՞ որ ունի չորս լիսէ եւ չորս օրաթերթ, «թող զկանայս եւ զմանկտիս»:

Իսկ որակո՞վ: Դժբախտ բան է նոյն իսկ հարց տալ, ո՛ւր մնաց պատասխանելու ելլել: Որովհետեւ պարզուած պատկերը ողբալի է: Տեսակ մը սնամէջ գունտ, զուրկ նոյն իսկ արտաքին ջնարակէ:

Չխօսինք դպրոցներու մասին, չըսենք թէ ի՞նչ կը սորվին մեր տղաքը, ունի՞ն որ եւ է ծրագիր եւ մանաւանդ ո՞վ կը հսկէ անոր գործադրութեան վրայ: Դեռ երէկ իրիկուն, ծանօթ ազգային մը որ տարիներով հանրային կեանք ունեցած է եւ գիտէ թէ ի՞նչ կ'ըսէ, գրպանէն հանեց իր տղուն ձեռքը տրուած դասագիրք մը եւ դառնութեամբ հարցուց.

— Ի սէր Աստուծոյ, ըսէ՛ք, տարրական Բ. կարգի աշակերտ մը ի՞նչպէս մէջէն ելլէ սա գիրքին, որ կատարեալ լաբիւրինթոս մըն է, նիւթերու դասաւորումով, պարունակութեամբ թէ լեզուով:

Մեր նպատակն ըլլալով հանրային ցաւ մը մատնանշել, անուններ չպիտի տանք. միայն աւելցնենք որ այս իրաւացի գանգատը դժբախտաբար մեր դպրոցի յատուկ չէ: Մատղաշ տղոց ձեռքը կուտան հասած գիրքը, առանց խղճահարելու թէ, որ եւ է սնունդ չհայթայթելէ զատ, անոնց միտքն ալ կը թթուցնեն:

Լափալիսեան ճշմարտութիւն մըն է թէ մամուլը միջավայրի մը ամէնէն հարազատ հայելին է: Արդ, այս տեսակէտով ի՞նչ կը ներկայացնէ պոլսահայ մամուլը:

Խորը չիջնենք, այլ մակերեսին վրայ յածինք: Խստապահանջ չըլլանք եւ չուզենք յուրջ ու մշակուած գրութիւններ, դէպքերու առողջ վերլուծականներ եւ հանրային կարծիքին ուղղութիւն տուող կշռադատ առաջնորդողներ: Ոչ, միայն փնտռենք ամէնէն տարրական պայմանը,— նիւթ ունի՞ն, անկախ անոնց տեսակէն ու արժէքէն:

Ցաւ է ըսել որ անհնար է այս պատասխանել նոյն իսկ այս նախնական հարցումին: Արդարեւ, երկար ատենէ ի վեր, Պոլսահայ թերթերը պարզապէս մաքսանենգութեամբ կը սնանին, գրեթէ Աստծուն օրը արտատպելով արտասահմանի հայ մամուլին յօդուածները:

Աւելին դեռ: Ցանախ քանի մը թերթեր միաժամանակ կ'իյնան նոյն գրութեան վրայ: Օրինակ, Եգիպտոսէն Տոքթ. Ամատունիի մը կողմէ Արեւի մէջ ստորագրուած յօդուածները, հազիւ հասած Պոլիս, ձեռքէ ձեռք կը քաշուին երեք թերթերու կողմէ: Եւ այս՝ երկար ատենէ ի վեր ու սրտառուչ հաւատարմութեամբ ...:

Միակ պատճառը՝ տիրող սովն է: Նիւթ չունենալով, մեր թերթերը կը ստիպուին տալ ինչ որ գտնեն: Այդպէս է որ, եգիպտահայ բժիշկին կարգին, նոյն գրկարաց ընդունելութեան կ'արժանանան շատ ուրիշներ ալ, յաջորդէն փոխելով սիւնակներու մէջ:

Արտատպումը հասկնալի է, եւ նոյն իսկ անհրաժեշտ: Երբ շահեկան բան մը կը գտնես պաշտօնակցի մը մէջ, պարտքդ է հրամցնել ընթերցողներուդ, հոգ չէ թէ դարակդ յորդի նիւթերով:

Բայց մեր յիշած պարագան այս կարգէն չէ, այլ պարզապէս ընդօրինակութիւն է, շարունա՛կ, եւ գրեթէ ամէն գրութեան համար: Եւ կը պատահի որ մէկ թիւի մէջ երկու յօդուած արտատպուի:

Ետեւոյ, մէկ թերթ չէ որ այսպէս շարունակ կը մկրատէ եւ իր էջերը կը լեցնէ, այլ ճնշող մեծամասնութիւնը.— չորսի վրայ՝ երեք ...»:

«ՍԻՓԱՆ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Այս շաբաթ երեկոյ «Փրթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ «վերջին անգամ» ըլլալով, Պ. Ս. Յակոբեանը պիտի ղեկավարէ «Սիփան»ը:

«Վերջին անգամ»ը չակերտեցի, որովհետեւ մեր սիրելի Սաքօն կրկին ընդգրկելով ուսուցչական ասպարէզը, կը մեկնի Հարաւ. Ամերիկա: Երեկոյթը կազմակերպուած է ի պատիւ իրեն, եւ առիթէն օգտուելով կ'ուզեմ քանի մը խօսք ընել իր մասին:

Տասը տարիէն աւելի է որ՝ ահա հայ երգը կը փայլի Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, մասնաւորաբար Սիփանի եւ իր անխոնջ ու անշահախնդիր վարիչին՝ Պ. Սաքօի շնորհիւ: Իր երգչախումբը մեր հանդէսներուն զարդն է եղած եւ օտար շրջանակներու մէջ պարծանք մը մեզի համար: Իբրեւ ծանօթ մը խումբին ու քիչ շատ տեղեակ նման ձեռնարկներու պահանջուած զոհողութեան, առանց չափազանցուած ըլլալու կրնամ ըսել, թէ ինչպէս հերոսական եղած է վարիչին կատարած աշխատանքը: Դիւրին բան չէ շաբաթը 4—5 անգամ վազել մէկ փորձէն միւսը, մէկ սրահէն միւսը, շունչ հատցնել տասնեակներով երիտասարդներու հետ — շատերը ապազգայնացման ճամբան բռնած — հայ ժողովուրդի երգն ու պարը կենդանի պահելու եւ այդ զէնքով ձուլման դէմ պայքարելու համար:

Ընկեր Սաքօն իր հոգին եւ նիհար քսակը նուիրեց երգչախումբին եւ վստահ եմ որ նիւթապէս փճացաւ այդ ճամբուն վրայ: Բայց օր մը օրանց չլսեցինք որ եւ է տրտունջ: Արդար ըլլալու համար պէտք է յիշել նաեւ իր տիկինը, մեր սիրելի Մարօն, որ ամէն բանի մէջ իր աջ բազուկն է եղած:

Արդ, հազարաւոր այն հայրենակիցները, որ խենդերու պէս կը ծափահարէին Սաքօն եւ «Սիփան»ը, զանազան հանդէսներու մէջ, պէտք է ցոյց տան շաբաթ երեկոյ թէ գիտեն գնահատել կատարուած աշխատանքը:

Գեղարուեստական տեսակէտով ալ շատ գոհ պիտի մնան: «Անուշ»ը պէտք եղածին պէս ներկայացնելու համար ջանք չէ խնայուած: Կայ Պ. Մէհտէրեանը, «Անուշ»ի Փարիզեան Սարօն: Կայ մեր սիրելի Հոփիսիկը, որուն համար «Անուշ»ի դերը շատ ծանր պիտի գայ, բայց մենք վստահ ենք յաջողութեան: Եւ այսպէս միւսները:

Հ. Ակոնայեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Աչքերուն կոպերը քունով լեցուն, վար կը կախուէին, կը թաւէնար եր թալով ու կը մարէր՝ հատնող մոմի մը լոյսին պէս: Երկնցաւ ընկողմանաբանին վրայ: Հիմակ արիւնը կը փրփրէր, կը շառնար, ու իր մտածումները կը մեծնային լեռներու առուակներուն պէս:

— Օ՛հ, անիծեալ, յաւէտ անիծեալ, մրմնջեց ու լռեց: Թուարանութեան ուսուցիչը աչքերուն առջեւ, զզուանքով քանի մը անգամ ձեռքերը շարժեց օդին մէջ ...

Գլուխը տաքցեր էր կրակէ գունդի մը նման: Ձեռքը ճակատին տարաւ երբ, քրտներ էր:

— Ապուշնե՛ր, ապուշներ, ձեր ապուշութիւնը գերազանց ամէն բանէ ... ըսաւ գառանցողի մը նման ու ծիծաղեցաւ բարձրաձայն:

Ընթրիքի ժամն էր, որովհետեւ, տիկին Աղնիւ, Արա՛մ, Արա՛մ, կանչեց ու խոհանոցը գնաց: Ձայն տուող չկար: Այն ատեն լամբարը բռնած ննջասենեակը մտաւ: Օղիին հոտը զարկաւ քթին: Աստուած իմ, Աստուած իմ գոչեց, մօտեցաւ իր տղուն, երբ երեսը շոյեց, քրտինքի մէջ կը վառէր կարծես: Հայրը երբ ներս մտաւ ննջասենեակէն, համրի պէս մնաց տղուն առջեւ:

Այր ու կին կեցած, առանց բառ մը արտասանելու, նայեցան իրարու:

×

Աստուն կանուխ, երկու տղաք, իրենց գրասեղաններուն վրայ նստած, կը վիճաբանէին:

— Այն օրէն ի վեր, կ'ըսէր մէկը, երբ հօրս աղաչանքներուն վրայ, մէկ-մէկի թողած ծրագիրներս, տնտեսագիտական ճիւղը մտայ, այն օրէն ի վեր, անգամ մը միայն մրցանակ չշահեցայ: Միւս դասերս գրեթէ դասարանին մէջ կը սորվիմ մինչեւ որ կարգս գայ:

— Օ՛հ, պատասխանեց միւսը, Էհ՞ ես հայր չունիմ, բայց մայրս օր մը օրանց բերանը չբացաւ համոզելու համար զիս այս ինչ կամ այն ինչ դասին համար:

— Բայց ապագայի խնդիր կայ հօրս, ծօրս թախանձանքին մէջ: Դպրոցը աւարտելուս, Աշոտեանին մեծաքսի գործարանը պիտի աշխատիմ իբր հաշուակալ: Աղջիկ մը ունի ան, կը ճանչնա՞ս Զապէլը:

— Եթէ աղջկան մը համար է որ կը լքես ...

— Ո՛չ, իր հարստութիւնը ... ու կէս վայրկեանի չափ լռեց, յետոյ շարունակելով, չինծու չէ իր հարստութիւնը, այնպէս չէ՞:

— Կեանքը իր հեղինութիւնները ունի. փոթորկին մէջ տատանող տերեւին պէս, խաղալիկ կ'ընէ քեզ իր ափերուն մէջ: Ուղածը կ'ընէ, մինչեւ որ գլուխդ դարձնէ, անկէց ետք կը ձգէ ազատ:

— Երբ կեանքին տիրանաս, ուզածդ կրնաս ընել: Առնէ մը ի վեր խորհած անգամ չունիմ մրցանակի, պատուանիշներու վրայ:

— Ես տարբեր կարծիք ունիմ կեանքին վրայ, որովհետեւ ան մեր երազն է ամբողջ: Օ՛հ, այնքան կը սիրեմ կեանքը որ, անոր բանաստեղծութիւնը պահելու համար, սրտիս ուզածը կ'ընեմ: Նախ կեանքին սիրահարը պէտք է ըլլալ, գտնելու համար անոր գեղեցկութիւնը:

— Բայց ես այնքան վարժուած եմ ներկայ կեանքիս որ, անիրականն իսկ բնական կը տեսնեմ, քու աչքերուդ խորթ երեւցածը կ'երեւայ ինծի գեղեցիկ: Հանդէս ու մրցանակ կատակերգութեան պէս կուգան ինծի: Ցետոյ դառնալով, ի՞նչ կ'ըսես Արամ, ըսաւ ու ժպտեցաւ:

Արամ քիչ մը հեռուն նստած, հետեւած էր անոնց խօսակցութեան: Ու

— Ինծի համար կեանքը կատակերգութիւն է, լալու տեղ պէտք է խնդալ, ըսաւ: Դուն ալ, շարունակեց Արամ միւսին, հին սովորութիւնդ չես մոռցած, հանդէս, մրցանակ ըսուած ատեն, կ'ուզես որ խաչակնքէ, խոնարհի երկիւղածութիւնով մարդ: Այդ մրցանակները բան մը չեն ըսեր ինծի, որովհետեւ, իւրաքանչիւր աշակերտ հատ մը ունի անկէ: Մինչեւ հիմակ չեմ առած, չեմ ուզեր ալ ունենալ: Քանի՛ քանի՛ մրցանակներ տեսեր եմ, որոնք գզրոցներու խորը բանտարկուած, մաս մը փոշի կը կրեն: Մրցանակ տրուած գիրքի մը մէջ ծաղրանկար մը չինեցի, տարի մը յետոյ իմացուեցաւ խնդիրը:

Սրահին մէջ աշակերտները կամաց կամաց սկսան հաւաքուիլ: Զորրորդ դասարանը երթանք ըսաւ Արամ: Երբ մեկուսացան, առաջին խօսողը, հետեւի գրպանէն հանելով ծխատուփը, հրամցուց նաեւ Արամի եւ ընկերոջը: Իր որոշումին մէջ դեռ տատամսոտ, կարմրեցաւ, ճերմկեցաւ Արամ, բայց սիրտը լեցուն դեռ երէկուան վիշտերով, սկսաւ ծխել: Տեսակ մը հաճոյք կուտար ան, կը կարծէր թէ իր յուզումին չարունակութիւնը գինովի պէս ըրած գինքը, գալարուն ծուխին կը նայէր խաղաղութեամբ ակնապիշ: Մարմինը թուլցած, գլուխ թալուկ մը դրան կռթնցուց գինքը: Ու ժպտեցաւ տղու մը պէս որ՝ գաւաթ մը գինիով իր զուարթութիւնը կը գտնէ:

×

Ուրբաթ իրիկունները, վեցերորդ ժամը դպրոցական ներքին հանդէսներու յատկացուցած էր: Իւրաքանչիւր աշակերտ, իր ճառը կամ արտասանելիք ոտանաւորը թութակի մը վարպետութեամբ բերանացի կը սորվէր, հարիւր անգամ կը կարդար, կ'արտասանէր կէսօրին զբօսանքի ժամուն: Տղայ կար որ գիշերը անկողնին մէջ անգամ փորձ կ'ընէր ու կը քնանար հաճելի երազի մը մէջ:

Հանդէսը լմնցած էր: Աշակերտները գլուխնին ուղիղ բռնած ու սեւեռաբիր, կը նայէին սեղանին վրայ դրուած մրցանակներուն ու բարենիշներուն, մերթ ալ՝ տեսուչին որ, կեցած արձանի մը նման, աչքերը կը պտըտցնէր հարիւրաւոր նայուածքներու բոցերուն մէջ, երբ մէկէն իր սուր ձայնովը ըսաւ.

— «Սիրելի աշակերտներս, ես քննադատ մը չեմ, սակայն պզտիկ դիտողութիւններ պիտի ընեմ ձեզի: Դուրեանի Տրտունջքը արտասանողը, անգամ մը եւս մեղաց խեղճ բանաստեղծը, բնական երեւամ ըսելով, անբնականէն ալ անդին անցաւ: Ես ըսել չեմ ուզեր թէ գէշ արտասանեց, բայց ... ու բարի ժպիտով մը նայեցաւ ոտանաւորը արտասանող աշակերտին ... յետոյ շարունակելով,— Պարոնեանի Բանաստեղծը արտասանողն ալ կամ լաւ չի գիտեր եւ կամ թէ խնդալ. եթէ լաւ գիտնար, պիտի լացնէր մեզ ամէնքս, եթէ խնդալ գիտնար, պէտք է ճաթէինք խնդալով, ես սասով ըսել չեմ ուզեր թէ գէշ արտասանեց, ու գինքը շրջապատող ուսուցիչներուն նայեցաւ, անոնց հաւանութիւնը առնելու համար, ու միեւոյն շեշտով, Պարոնեանի երկու տողոց կենսագրութիւնը ըրաւ»:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

Խորհուրդներու Համագումարին բացումը

Յունուար 28ին բացուեցաւ խորհուրդներու 7րդ համագումարը, Կրէմլինի պալատին մէջ, որ ամբողջովին նորոգուած էր: Հազարաւոր պատգամաւորներու մէջ աչքի կը զարնէին բազմաթիւ կիներ: Աշխարհի բոլոր մասերէն պատգամաւորներ հասած էին: Դիւանական ձեւակերպութիւններէն յետոյ, առաջին կարեւոր ճառը խօսեցաւ Պ. Մոլոթով, գործավարներու խորհուրդին նախագահը, պարզելով արտաքին քաղաքականութիւնը՝ վերջին համագումարէն իվեր (1931):

Բանախօսը շեշտեց Խ. Միութեան յարատեւուն դերը՝ միջազգային քաղաքականութեան մէջ, ինչպէս եւ անոր շահած յաջողութիւնները: Չորս տարուան ընթացքին, շարք մը պետութիւններ եւս ճանչցան Խ. Միութիւնը, մասնաւորապէս Մ. Նահանգները, Սպանիա, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Պուլկարիա, Հունգարիա եւայլն: Ուրիշներ ալ, Պելժիա, Հոլանտա եւ Փորթուկալ կը վարանին դեռ: Խօսելով օտար պետութեանց հետ եղած յարաբերութիւններու մասին, Պ. Մոլոթով շատ ջերմ խօսքերով ողջունեց Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը: Պատգամաւորները դէպի դիւանագիտական օթեակները դառնալով, ջերմապէս ծափահարեցին թրքական դեսպանը: Բանախօսը յետոյ գոհունակութիւն յայտնեց փրանքօ-խորհրդային մերձեցման առթիւ եւ յիշեց թէ բարւոքած են Լեհաստանի հետ եղած յարաբերութիւնները: Բայց վերապահութիւն յայտնեց Գերմանիոյ հանդէպ: Այս առթիւ քանի մը հատուածներ կարդալով Հիթլէրի գիրքէն, ուր Ռուսաստանը իբրեւ աւար կը ներկայացուի, հարցուց թէ գերմանական կառավարութիւնը տակաւին կը սնուցանէ՞ այդ միտքերը: «Ցորչափ անոնք չեն հերքուած, մենք անհրաժեշտ հետեւութիւնները պիտի հանենք: Դժուարին հանգամանք մը ունին Պերլինի հետ եղած յարաբերութիւնները»:

Աւելի հաշտարար էր Ճափոնի հանդէպ գործածուած լեզուն: Այս առթիւ Պ. Մոլոթով շեշտեց թէ Խ. Միութիւնը որ եւ է նուաճողական քաղաքականութիւն չունի Չինաստանի հանդէպ եւ ընդհակառակն կ'ուզէ ապահովել անոր ամբողջութիւնը:

Պատգամաւորները դղրդագին ծափերով թնդացուցին սրահը, երբ ատենախօսը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի զօրացնէ ազգային պաշտպանութիւնը, պատրաստ գտնուելու համար ո'ր եւ է պատահականութեան հանդէպ: Այս առթիւ բացատրեց թէ Խ. Միութիւնը այլեւս պէտք չունի օտար ներածման, ռազմական ճարտարարուեստի համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՐՏԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱՒ Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Դիտարանէն կը հաղորդեն թէ աւելի պիտի սաստկանայ: Սէնի նահանգապետէն խնդրուեցաւ կարգադրել որ վառարաններ վառեն Փարիզի շատ մը փողոցներուն մէջ: Միեւնոյն ատեն առաջարկուեցաւ գործադրել 1913ին հրատարակուած օրէնք մը, որով սաստիկ ցուրտերու ատեն կ'արգիլուի առեւտրական հաստատութեանց ցուցափեղկերուն մէջ աշխատցնել կիներ եւ 16էն վար տղաք:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 1935ի առաջին շերտին տոմսակները սպառած ըլլալով, հրապարակ հանուեցաւ Բ. շերտը, յունուար 28ին:

ԿՐԻՖԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՄԸ ծագած է ամբողջ Ռումանիոյ մէջ: Շատ մը քաղաքներու դպրոցները փակուեցան: Բազմաթիւ մարդիկ գործի չեն երթար: Վեց նախարարներ ալ հիւանդացած ըլլալով, կարելի չէ նախարարական խորհուրդ գումարել: Հիւանդ է նաեւ վարչապետը:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՎԱՇՏԵՐՈՒ անդամները բժշկական քննութեան ենթարկուելով, հաստատուեցաւ թէ հարիւրէն 30ը անյարմար են եւ պէտք է արձակուին: Մնացեալներուն զինուորական մարզանքը պիտի տեւէ քանի մը շաբաթ, եւ պիտի կատարուի բանակին կողմէ:

«ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉ«ը, որ ֆաշական կազմակերպութիւն կը համարուի, չորս ժողովներ գումարեց առջի օր, Փարիզի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ: Ձախակողմեան հոսանքները կը բողոքեն այս գործունէութեան դէմ, մանաւանդ որ մօտ է փետրուար 6ի դէպքերուն տարեդարձը:

ՌՄԲԱՋԻԳ ՕԴԱՆԱՒ մը Շարթրի մէջ փորձեր կատարած ատեն, ինկաւ երկու տուներու վրայ: Կին մը եւ օդանաւորդներէն երկուքը ածխացան:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ «ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ».— Գերմաներէն է այս բառը, «հայմաթլոս» (հայրենազուրկ) եւ այժմ կը պայթի Գերմանացիներու գլխուն: Պերլինի ոստիկանութեան վերատեսուչը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով հպատակութենէ կը զրկուին 207 հոգի, որոնք արձանագրուած էին 1918 նոյ. 9 –– 1933 յունուար 30: Վճիռը անվերաքննելի է:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հնարաւորութիւն չունենալով միառմի պատասխանելու տարաբախտ որդւոյս' *ԱՐՏԱՇԷՍ*ի մահուան առթիւ Փարիզէն, Լիոնէն, Պրիւսէլէն, Մոնփէլիէէն եւ Ամերիկայէն յայտնուած ցաւակցութիւններուն, *Յառաջ*ի միջոցաւ բոլորին խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ, որ չզլացան իրենց մխիթարական խօսքը' վշտահար հայրը մխիթարելու:

Թաւրիզ *Կարապետ Աւագ Բէնյ. Մանուկեան*

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եր. Ռուբէն *Ընկեր Փանջունի* (Ն. Գ. Բ. Թիւ 9) 20 *ֆրանք*: Եղիշէ Պատ. Դուրեան, *Պատմ. Հայ Մատենագրութեան* 25 *ֆր.*, *Հայոց Հին Կրօնները* 15 *ֆր.*, *Ազգային Պատմութիւն* 25 *ֆր.*: Մ. Մեծարենց, *Ոսկի Արիշին տակ* 15 *ֆր.*: *Կեանք եւ Արուեստ, Տարեգիրք*, 1935, 20 *ֆր.*: Նար-Դոս, *Մահը* 20 *ֆր.*: Կ. Զլամարեան, *Սոնյա* 20 *ֆր.*: Փօլ Հ. Պօղոսս, *Անթառամ Տրապիզոնցի* 15 *ֆր.*: Վ. Գլակ, *Լեռներու Խորհուրդը* 15 *ֆր.*, *Ազատայի Գոյամարտը* 20 *ֆր.*: Գ. Գեղարքունի, *Լուրեր Բաղքէն* 10, *Թօշնելէն վերջ* 10, *Հայ Մշակոյթի Օրը* 10, *Գոյամարտ Օրացոյց*, 1935, 5 *ֆր.* 50 *ս.*: Ս. Փրկչի *գրպանի Օրացոյց*, 5 *ֆր.*, *Բառարան ֆրանս. հայ. գրպանի* (Մ. Նուպարեան) 15, 20 եւ 25 *ֆր.*: Ե. Տէմիրճիպաշեան, *Բառարան ֆրանս. հայ* (Ընդարձակ) 75 *ֆր.*: Վ. Սարգսեան, *Հօ՛յ Նար*, *դաշնակ եւ երգ* 12 *ֆր.*:

ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ***ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ***

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65, ուր կը գտնուին հայերէն եւ օտար լեզուներով ամէն կարգի գրքեր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Աֆիոն-Գարահիսարցի Յովսէփ Պչաքճեան, հօր անունն Յովհաննէս, մօր անունն Նազլը. կը փնտռէ իր ազգականներէն Աֆիոն-Գարահիսարցի Մկրտիչ Պօղուքեան եւ Յակոբ Թօփալեան, կը կարծուի թէ կը գտնուին Սուրիա, կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել։

Joseph Petchakjian, 11, rue Buffon Mantes (Loire Inf.) France.

Սո րիոյ եւ Յունաստանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Վաճառ յարկաբաժիններ

Վարձու են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ, մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 ֆր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք: Առանց *քօնֆօռ*ի 2 սենեակ խոհանոց 1600 ֆր., 3 սենեակ խոհանոց 3000: Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան *«Յառաջ»*ի ներկայ կտրօնով: Անմախընթաց պատեհութիւն: Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. **Stéphan**ի, **propriétaire**, 83, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg: 23—39.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Տղերք, գնացէք վեր առէք, Աստուած եձզ համար խորոված ուղար — կեց:

Տղերքը վազեցին դէպի այն կողմը, իսկ ես քարացածի նման դեռ մնացել էի կանգնած, ուպէս մի կատաղի եղեռնագործ, որին յանկարծ տիրում է խղճահարութեան երկիւղը:

Ծերունի որսորդը դարձաւ դէպի ինձ, ասելով.

— Ընկեր, դու այստեղից դեռ եւս չպիտի հեռանաս. քեզ որոնում են, մնա այստեղ, մինչեւ անցնի վտանգը...:

Նա այլեւս չսպասեց իմ պատասխանին, եւ մնաք բարեաւ ասելով, հեռացաւ:

Կարօն իւր ընկերների հետ վերադարձան, բրանց հետ բերելով այծը:

— Այն բոլորը, ինչ որ պատմեց քեզ որսորդը, մենք առաջուց գիտէինք, ասաց Ասլանը:

— Դուք գիտէի՞ք եւ թագցնո՞ւմ էիք ինձանից, գոչեցի ես վրդովուած ձայնով:

— Մենք չէինք ուզում քեզ տխրեցնել:

Մինչեւ ընկերներս մորթեցին այծը, մինչեւ յօշոտեցին, մինչեւ կրակ վառեցին գիշերից բաւական անցաւ: Ասատ խորովածը մատակարարում էր նրանց սեղանին այն ճոխ ընթրիքներից մէկը, որի նմանը խիստ հազիւ անգամ նրանք վայելում էին անմարդաբնակ անտառում: Գինին նոյնպէս առատ էր: Զայելով, որ ընկերներս ամէն կերպ աշխատում էին ուրախացնել ինձ, վանել իմ տխրութիւնը, բայց հնար չէր լինում: Իմ սիրտը լցուած էր անսահման դառնութեամբ, գլուխումս պտտում էին հազարաւոր սատանաներ: Ես ոչինչ ուտել չկարողացայ, միայն խմում էի, աշխատում էի գոնէ գինով թմրեցնել ինձ տանջող

ցաւերը: Բայց նա էլ չէր օգնում: Սալմաստայ զօրեղ գինին ինձ վրայ ջրի ազդեցութիւն էր անում:

— Անհոգ կաց, Մուրատ, ասաց ինձ Կարօն,— մենք չենք թողնի որ քո վարպետի ձեռքը կտրեն:

— Դուք, հարցրի ես թերահաւատութեամբ,— դուք ի՞նչ կարող էք անել:

— Մենք շատ բան կարող ենք անել, պատասխանեց Կարօն մի առանձին անձնավստահութեամբ:

Ես չկամեցայ ընկերներիս հպարտութիւնը վիրաւորել եւ լուռ կացայ:

— Հանաք չենք անում, Մուրատ, շարունակեց Կարօն բաւական լուրջ կերպով.— քո վարպետը առաջիկայ գիշերում ազատուած կը լինի բանտից: Միւս առաւօտ երբ բանտի դռները բաց կ'անեն, որ տանեն նրան հրապարակի վրայ ձեռքը կտրելու համար, կը գտնեն նրան անյայտացած:

— Դա անկարելի բան է:

— Շատ հնարաւոր է, պատասխանեց Կարօն: — Ամէն ինչ կարգադրուած է, ինքը ծերունի որսորդը կ'առաջնորդէ մեզ. մենք ութիչ ընկերներ եւս...:

Վերջին բառերը, կարծես սխալմամբ նա բաց թողեց բերանից, եւ շուտով խօսքը փոխեց.

— Դու էլ, ի հարկէ, մեզ հետ կը լինես:

— Վարպետիս ազատութեան համար ես դժոխքն էլ կը մտնեմ:

Ընթրիքից յետոյ ընկերներս շուտով պառկեցան, քնեցին՝ երեւի, առաջիկայ գիշերուան արշաւանքի համար աւելի կազդուրուելու մտքով: Բայց ես քնել չկարողացայ:

Զով գիշեր էր. մեղմիկ քամին հագիւ օրօրում էր քնած տերեւները եւ անտառի լռութիւնը կենդանանում էր ծառերի խորհրդաւոր սօսափիւնով:

Ես միայնակ նստած էի տաղաւարի մօտ, ականջ էի դնում: Խառն մտածութիւններ անհանգստացնում էին ինձ: Կարօի խօսքերը անհաւատալի էին թւում: Ես աւելի հաւանական էի գտնում, որ ոգեւորուած գինու ազդեցութեամբ, նա միայն կամեցաւ առժամապէս հանգստացնել ինձ: Եթէ մի այսպիսի դիտաւորութիւն լինէր, ծերունի որսորդը անպատճառ կ'ասէր ինձ. բայց նա ոչինչ չյայտնեց եւ հեռացաւ:

«Երկու օրից յետոյ, հրապարակի վրայ, դահիճը պիտի կտրէ նրա աջ ձեռքի բազուկը»... յիշեցի ես ծերունի որսորդին խօսքերը:— Անմեղ մարդը պիտի պատժուէր ինձ նման մի յիմար համբակի եւ մի նենգաւոր չարագործի պատճառով...: Ոչ, ոչ, մտածում էի ես, այդ անկարելի բան է... կը գնամ քաւոր Պետրոսի մօտ, հէնց այս գիշեր կը գնամ...: Կ'ասեմ նրան, դու ինձ խաբեցիր, այժմ քո չարագործութեան պատճառով պատժւում է մի արդար մարդ... կամ պիտի գնամ դատաւորի մօտ եւ յայտնեմ, թէ դու ես մեղաւորը, որ ազատես նրան դատապարտութիւնից... կամ ես ինքըս կը գնամ եւ ամէն ինչ կը յայտնեմ, ուր որ հարկն է...:

Այդ մտածութիւնները, կարծես թէ, ինձ ուժ տուին, ես վեր կացայ: Իմ խռովութեան մէջ ես մինչեւ անգամ մոռացայ այն խօսքերը, որ ընթրիքի ժամանակ Կարօն ասաց ինձ,— մոռացայ եւ իմ խոստմունքը, թէ նրանց հետ դժոխքն էլ կը մտնեմ սիրելի վարպետիս ազատելու համար:

Տաղաւարի մօտ դեռ վառւում էր կրակը եւ աղօտ լոյսը տարածում էր քնած ընկերներիս վրայ: Մի անբացատրելի նախազգացութեամբ, կարծես, զգում էի, թէ այլեւս չպիտի տեսնեմ այդ կեանքով լի, եռանդոտ եւ անկեղծ բարեկամներիս: Նրանք քնած էին տաղաւարի մէջ: Ես մօտեցայ, խոնարհեցայ, եւ արտասուքը աչքերումս, համբուրեցի երեքի երեսները, ապա դուրս եկայ տաղաւարից: Եւ վերջին անգամ հայեացք ձգելով այն անտառային մենաւոր խրճիթի վրայ, որ կապուած էր իմ պատանեկութեան սրտի հետ անմոռանալի յիշատակներով.

— «Մնաք բարեաւ, սիրելի ընկերներ», ասացի եւ հեռացայ...:

Բ.

ԿՐԿԻՆ ՄՈԼՈՒԹԻՒՆ

Դուրս գալով անտառից, սկսեցի դիմել մեր գիւղը: Անդադար նայում էի դէպի «աղօթարանը», որ տեսնեմ, արդեօք չէ՞ ծագում օրը: Դեռ բաւական գիշեր կար: Խաւարը ինձ պէտք էր. մթութեան մէջ ես շատ բան ունէի կատարելու...:

Մտայ մեր գիւղը: Նա ննջում էր խորին քնի մէջ. միայն երբեմն մի որ եւ իցէ անհամբեր շան անխորհուրդ աղաղակը ընդհատում էր գիշերային լռութիւնը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
31
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI
31 Janvier
1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2717

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՆՏՈՆ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ՓԱՐԱՏԵԼ ՄՇՈՒՇԸ

Այսօր, Հինգշաբթի, Լոնտոն կ'երթան Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը, համաձայն անգլիական կառավարութեան բաղձանքին:

Մէկ ամիսէն ի վեր է որ սեղանի վրայ կը գտնուի այս խնդիրը. բայց այս շաբթու միայն կարելի եղաւ քիչ – շատ գաղափար կազմել անոր արժէքի մասին:

Եւ այս շաբթու է որ ամէնէն աւելի յոռետես կ'երեւայ Փարիզի մամուլը:

Անշուշտ պաշտօնական շրջանակները կը պահեն իրենց դիւանագիտական լաւատեսութիւնը:

Բայց, փայլուն չէ հեռանկարը, դատելով նոյն իսկ Լոնտոնի եւ Փարիզի կիսապաշտօնական օրկաններու արտայայտութիւններէն:

Այցելութենէն առաջ, Փարիզի անգլիական դեսպանը շարք մը խօսակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի վարիչներուն հետ, պարզելու համար իր կառավարութեան տեսակէտները:

Միեւնոյն ատեն, ֆրանսական կառավարութիւնը պարտք սեպեց կանխաւ բացատրել թէ ի՛նչ կը սպասէ Մեծն Բրիտանիայէն:

«Թայմզ»ի եւ ուրիշ իրազեկ թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, լուրջ տարբերութիւն մը կը բաժնէ երկու պետութեանց տեսակէտները:

Ամէն բանէ առաջ, Մեծն Բրիտանիա չուզեր ո՛ր եւ է նոր յանձնառութեան տակ մտնել, Ֆրանսայի պահանջած ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար:

Բրիտանական տեսակէտով, եղած համաձայնութիւնները բաւական են (Լոքառնօ) եւն.), եւ անհրաժեշտ է կարգ մը զիջումներ կատարել, ուրկէ ապահովուի Գերմանիոյ գործակցութիւնը:

Այդ զիջումներէն մէկն է՝ դոհացում տալ Գերմանիոյ, սպառազինութեանց իրաւունքի հաւասարութեան մասին: Մանաւանդ որ, Սարի յաղթանակը աւելի զօրացուց Գերմանիոյ դիրքը:

Բրիտանական կառավարութիւնը աչքի առջեւ ունենալով այս պարագան եւ Գերմանիոյ վերազինումը, կ'առաջարկէ վերջ տալ Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին մէջ նախատեսուած պայմաններուն եւ կաշկանդումներուն եւ անոր փոխարէն Գերմանիան յառաջ քաշել, մասնակցելու համար սպառազինութեանց սահմանափակման ընդհանուր պայմանագրի մը:

Դաշնագրին Ե. գլուխը կը վերաբերի Գերմանիոյ զինուորական, ծովային եւ օդանաւային սպառազինութեանց կրճատման (իրականին մէջ՝ ոչնչացում):

Արդ, գաղտնիք չէ որ Գերմանիա շատոնց խախտած է այդ պայմանները:

Ան երկու տարի առաջ սկզբունքով ընդունիլ տուաւ հաւասարութիւնը: Եւ որովհետեւ միւսները մերժեցին խօսքէն գործի անցնիլ, Գերմանիա ոչ միայն քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, այլ եւ նոր զարկ տուաւ իր սպառազինութեանց, լուրջ մտահոգութեան մատնելով յաղթականները:

Այժմ կացութիւնը յանգած է ճշմարիտ անելի մը, եւ ճար մը գտնելու համար է որ Լոնտոն հրաւիրուած են Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը:

Ի՞նչ է Ֆրանսայի դիրքը, այս անելին հանդէպ:

Ան կ'ուզէ որ Մեծն Բրիտանիա աւելի գործնական իմաստ մը տայ Լոքառնոյի դաշինքին եւ որոշ, պարտաւորիչ յանձնառութիւններ ստանձնէ: Ուրիշ խօսքով, տեսակ մը նոր զինակցութիւն, որմէ բոլորովին կը խրտչի Լոնտոն:

Ֆրանսա մտահոգ է մանաւանդ անոր համար որ, Գերմանիա ոչ միայն կը վերազինուի, այլ եւ անրաւական կը գտնէ 300,000 զինուորը, իբրեւ մնայուն բանակ, ինչպէս առաջարկած էր Անգլիա, զինաթափութեան հարցին քննութեան ատեն:

Միւս կողմէ, զինուորագրութեան տարիներ կան ուր ֆրանսական բանակը սովորական չափով զինուորցուներ չունենար:

Այս տեսակէտէն Փարիզի մտահոգութիւնը այնքան լուրջ է որ, ընդհ. սպայակոյտը ուրիշ ելք չի գտներ, եթէ ոչ աւելցնել զինուորութեան շրջանը, մինչեւ երկու տարուան բարձրացնելով:

Առ այժմ յետաձգուած է այս փոփոխութիւնը, նկատի առնելով հանրային կարծիքին եւ մասնաւորապէս ձախակողմեան հոսանքներուն ընդդիմութիւնը: Բայց, ինչպէս Պ. Ֆլանտէն ալ յայտարարեց հարցումի մը առթիւ, կառավարութիւնը չպիտի վարանի ի հարկին այդ միջոցին դիմելու:

Ֆրանսա խորապէս մտահոգ է նաեւ ուրիշ պատճառով մը:

Լեհաստան հետզհետէ պաղելով Ֆրանսայէն, աւելի մօտեցած է Գերմանիոյ, եւ կ'ըսեն թէ զինուորական դաշինք մըն ալ կնքած է անոր հետ: Գաղտնի համաձայնութիւններ ունի նաեւ Ճափոն, որ սպառնալով Խ. Միութեան, անուղղակի կը վնասէ նաեւ անոր բարեկամին՝ Ֆրանսայի:

Ասոր համար է որ Փարիզի մէջ ամէն բան կը փորձեն, որպէս զի Գերմանիան ալ մասնակցի արեւելեան ուխտին,— ճապէս ֆրանսական ծրագիր մը:

Այս խնդիրը պիտի յուզուի նաեւ Լոնտոնի մէջ, իբրեւ լրացուցիչ օղակ մը Հռոմի համաձայնութեանց, որով կ'երաշխաւորուին Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը:

Լոնտոն պիտի կրնա՞յ փարատել մշուշը, թէ աւելի պիտի թանձրացնէ զայն, պահելով իր չքեղ մեկուսացումը եւ պնդելով Գերմանիան սիրաշահելու եւ ժընեւ վերադարձնելու տեսակէտին վրայ:

Ահա այն խոշոր հարցականը, որ լարած է գլխաւոր մայրաքաղաքներուն ուշադրութիւնը, մղձաւանջի մը պէս կախուելով Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնին վրայ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

=o·o=

Ընկերվարական երեսփոխան մը կը նկարագրէ Լիոնի հայ բանուորներու թշուառութիւնը

=o–o=

Պ. ԷՌԻՈՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարդացուեցան երեք հարցապնդումներ՝ գործազրկութեան տագնապի եւ քաղաքական փախստականներու հետապնդման մասին: Երեսփոխան մը պահանջեց դրամ տրամադրել այն շրջաններուն որոնք բազմաթիւ գործազուրկներ ունին: Ուրիշ մը դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը մոռացութեան տուած է գիւղերը, հանրօգուտ շինութեանց աշխատանքները կեդրոնացնելով Փարիզի շրջանին մէջ: Ան ալ պահանջեց դրամ տրամադրել քաղաքապետութեանց: «Մահուան ծառայող գործերու համար դրամ կը գտնէք, պէտք է գտնէք նաեւ կեանքի գործերուն համար»: Յետոյ զանգատեցաւ թէ տակաւին ամէն բան եղած չէ գիները իջեցնելու եւ ապրուստը աժանցնելու համար: Ընկերվարական երեսփոխան մը նկարագրեց գիւղական շրջաններու ահաւոր թշուառութիւնը: Համայնավար երեսփոխան Կարշէրի խօսեցաւ օտարականներու արտաքսման վըրայ, որ ամէն օր կ'աւելնայ: «Ապահովութեան Տեսչութիւնը վըտարման այնպիսի միջոցներ կը գործադրէ որոնք մեծ յուզում կը պատճառեն ամէն կողմ»: Այս առթիւ յիշեց շարք մը օրինակներ:

Վիճաբանութիւնները դեռ կը շարունակուին, բայց Պ. Էռիօ պարտք սեպեց անմիջապէս պատասխանել այս առաջին քննադատութիւններուն, բացատրելով կառավարութեան դիրքը՝ աշխատանքի եւ ապաստանի իրաւունքի մասին:

Առաջին հարցին առթիւ (աշխատանքի իրաւունք), անպաշտօն նախարարը դիտել տուաւ թէ ամբողջ հարցը կ'ամփոփուի հետեւեալ երկու թուանշաններուն մէջ.— 400,000 ֆրանսացի գործազուրկ, 800,000 օտար բանուոր: Ինչ կը վերաբերի ապաստանի իրաւունքին, բան չէ փոխուած հանրապետական աւանդութենէն: «Կառավարութիւնը կը պահէ ապաստանի իրաւունքը բոլոր անոնց համար որոնք Ֆրանսա կ'ապաստանին, պայմանաւ որ քրէական յանցանքներ գործած չըլլան, յարգեն մեր երկրին անկախութիւնը եւ խռովութիւններ չյարուցանեն»:

Հարցապնդող երեսփոխանը գոհացում ստացած չըլլալով, Պ. Էռիօ նորէն խօսք առաւ եւ հաստատեց թէ բոլոր թղթածրարները մէկ – մէկ պիտի քննուին կարելի մարդասիրութեամբ: «Բայց, աւելցուց, կարելի չէ պահանջել որ Ֆրանսայի մէջ պահուին անհատներ որոնք քրէական յանցանքներ գործած կամ պայթուցիկներ պահած են»:

Ասոր վրայ խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, ընկերվարական վարիչը, եւ բողոքեց թէ ներքին նախարարութիւնը կանոնաւոր թուղթեր կը պահանջէ քաղաքական փախստականներէն: «Անշուշտ չէք կրնար պահանջել որ անոնք վաւերացուած անցագիրներ ներկայացնեն զիրենք հալածող իշխանութիւններէն»:

Պլում բացատրեց թէ ապաստանի իրաւունքը եւ աշխատանքի իրաւունքը անբաժանելի են, զոնէ այն փախստականներուն համար որոնք միայն իրենց աշխատանքով կ'ապրին: «Գործնականին մէջ, օտարականները դէպի սահման կ'առաջնորդուին բոլոր միջոցներով, նոյնիսկ ալելով – քշելով: Կառավարութիւնը իրաւունք չունի կանխաւ ամբաստանեալ համարելու մարդիկ որոնք քաջութիւնը եւ երբեմն հերոսութիւնը ունեցած են պաշտպանելու իրենց քաղաքական համոզումները: Գալով օտար բանուորներուն, ուրիշ ըսելիք չունիմ եթէ ոչ այն որ ոստիկանութիւնը այնպիսի դաժան, տմարդի եւ անհանդուրժելի խստութեանց կը դիմէ որոնք կը հակասեն ապաստանի իրաւունքի հանրապետական եւ միանգամայն ֆրանսական աւանդութեան»:

Յետոյ խօսեցաւ դարձեալ ընկերվարական երեսփոխան մը, Հիւսէլ, որ նկարագրեց մօտ հազար Հայերու վիճակը, Լիոնի շրջանին մէջ: Բացատրեց թէ կառավարութիւնը ոչ միայն կը մերժէ աշխատանքի արտօնագիր տալ անոնց, այլեւ կը զրկէ գործազրկութեան նպաստէն: Խօսեցաւ նաեւ Պ. Տորիօ, երիտասարդ համայնավարը (այժմ վտարուած), որ ուժգնօրէն պաշտպանելով ապաստանի իրաւունքը, ձաղկեց «ոստիկանական կարգ մը գործողութեանց վայրագութիւնը»: Այս առթիւ դիտել տուաւ.— «Բազմաթիւ ներման Ռուսերու արտօնագիր տրուած է շարժավար (շօֆէօր) դառնալու, բայց թոյլ չեն տար որ Ֆրանսա մտնեն սպանիացի յեղափոխականները: Երբ Ալֆոնս ԺԳ. Ֆրանսա եկաւ, ինքնութեան թուղթ հարցուցի՞ն»:

Աջակողմեան երեսփոխան մը, Քասվիէ, տը Վ.ալա իր կարգին խօսելով, ըսաւ թէ չուզեր որ Ֆրանսան ապաստանարան ըլլալով, դառնայ «աղբ ցանելու դաշտ մը»:

Վիճաբանութիւնները յետաձգուեցան, լսելու համար Ֆրանքլէն Պույեօնի հարցապնդումը՝ Գերմանիոյ վերազինման եւ Լոնտոնի ճամբորդութեան մասին:

Հարցապնդում Գերմանիոյ վերազինման մասին

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեսփ. ժողովի նոյն նիստին մէջ, պատասխանելով Պ. Ֆըրանքլէն Պույեօնի հարցապնդման, Պ. Լավալ յայտարարեց թէ միտք չունի վիճաբանութիւն բանալու: Պ. Ֆլանտէն եւ ինք Լոնտոն կ'երթան համաձայն անգլիական կառավարութեան բաղձան–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԵՐԱՑՈՂՆԵՐԸ ԿԸ ՏՈՒԺԵՆ

=o·o=

1. Այսօր, 31 յունուար, վերջին օրն է տուրքերու յայտարարութեան առաջին մասին (թոշակներ):

2. Դարձեալ վերջին օրն է 10 եւ 5 սանթիմնոց պղինձէ դրամներու գործածութեան: Փետր. 1էն յետոյ արժէք չպիտի ունենան այդ մանրուքները:

3. Վաղուընէ սկսեալ (1 փետրուար), իրենց ինքնութեան թուղթերը նորոգելու պէտք է ձեռնարկեն անոնք որոնց պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտեմբեր 31ին:

Պզտիկ անհոգութիւնները երբեմն ծանր հոգեր կը պատճառեն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԻ ԽՆԴԻՐԸ

=o–o=

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ 50,000 ՖՐԱՆՔԸ

ԽՄԲ.— Անցեալ շաբթու գրուեցաւ թէ Մարսէյլի քաղաքապետութիւնը 50,000 ֆրանքի նպաստ մը քուէարկած է, հայ գործազուրկներուն համար: Այս առթիւ թիւրիմացութիւն մը ծագած ըլլալով, Մարսէյլի մեր թղթակիցը դիմած է հայ լեգէոնականներու միութեան ատենապետ Պ. Յ. Նշանեանի, լուսաբանութիւններ ստանալու համար: Ահա Պ. ատենապետին յայտարարութիւնը.

— Մարսէյլի հայ գործազուրկներու նպաստի դադարման խնդիրը շարժման մէջ դրաւ ազգ. վարչութիւնը, գաղթ. օֆիսը, ստեղծուեցաւ եւ ուրիշ մարմին մը, որոնք երեք ուղղութեամբ եւ անջատաբար գործեցին, իրենց շուրջը հաւաքելով Հայրենակցական, բարեգործական եւ ուրիշ միութիւններ եւ անհատներ: Բայց բոլորն ալ անգիտացան հայ լեգէոնական միութեան մը գոյութիւնը, միայն «Իրաւազուրկ անգործներու պաշտպան» մարմինն էր որ իր պատգամաւորութեան Փարիզէն վերադարձին — Փարիզէն եղած թելադրանքին վրայ — գործակցութեան հրաւիրեց նաեւ մեր միութիւնը: Այլապէս մենք չէ որ պիտի խուսափէինք միացեալ եւ միակամ մարմնի մը աշխատակցելէ:

Լեգ. Միութեան վարչութիւնը որոշեց եւ ընդհանուր ժողովն ալ ետքէն հաստատեց — խնդրել իշխանութիւններէն օտարական չնկատել այն Հայերը որոնք անձնուիրաբար ծառայեցին ֆրանսական շահերուն եւ հայրենիքի պաշտպանութեան, եւ շարունակել գործազրկութեան նպաստը: Անժխտելի իրաւունք մը, որուն յաջողութեան պարագային Հայերու յատկացուած տասը հազար ֆրանքի նպաստընկալներէն առնուազն քառասուն ընտանիքներ պիտի պակսէին, որովհետեւ արձանագրուած 70 անդամներու վըրայ քառասուն պաշտօնական անգործներ ունինք, բացի անկանոն անգործներէ:

Նախանգապետութիւնը մերժեց մեր խնդրանքը: Ան իր ելմըտացոյցին մէջ բացառութիւն նախատեսած չէր, բայց անպաշտօն կերպով զգացուց որ եթէ քաղաքապետութեան դիմենք, աւելի բախտաւոր կրնանք ըլլալ: Միութեանս պատուոյ նախագահ Պ. Տիրան Թէքէեանի անձնական ջանքերուն եւ կորովի միջամտութիւններուն շնորհիւ քաղաքապետութիւնը նկատի առաւ մեր խնդիրը եւ օրակարգի անցուց: Երեսփոխան եւ քաղաքապետի Ա. օգնական Պ. Սապիանի, նմանապէս նախկին ռազմիկ մը, կարեւոր դեր ունեցաւ ի նպաստ հայ կամաւորներուն: Յունուար 12ին տեղական թերթերը արձանագրեցին այս լուրը, եւ ժողովէն ետք, յունուար 15ին թերթերը հաստատեցին զայն: Յունուար 14ին քաղաքապետութեան 1934ի յաւելուածական ելմտացոյցին քուէարկութենէն անմիջապէս ետք Պ. Սապիանի մեզի յայտնեց թէ, գործազրկութեան նպաստին շարունակութիւնը անկարելի եղաւ, բայց քուէարկուեցաւ 50,000 ֆրանքի գումար մը, իբրեւ առաջին նպաստ ֆրանսական բանակի անգործ հայ կամաւորներու: Յետոյ անձնական նամակի մը մէջ (ուղղուած Պ. Թէքէեանի) իր յայտարարութիւնըհաստատեցհետեւեալ տողերով.—«Պատիւնիմձեզի յայտնելու թէ ձեր խնդրանքին վրայ քաղաքապետական ժողովը 50,000 ֆրանքի նպաստ մը քուէարկեց, իբրեւ առաջին օգնութիւն: Այս գումարը յատկացուած է օգնելու մեծ պատերազմին ֆրանսական բանակի հայ կամաւոր ընկերներուն: Երբ ելեւմտացոյցը հաստատուի, ձեզի պիտի յանձնուի»:

Ահաւասիկ մեր գիտցածը այն քանի մը յիսուն հազարներու մասին: Իւրաքանչիւր մարմին կ'ուզէ վերագրել զայն իր դիմումներուն եւ հետեւաբար իր սնտուկին: Քուէարկուած — ոչ թէ խոստացուած — մէկ յիսուն հազար կայ, այն ալ ի նպաստ հայ կամաւորներուն, եթէ չի սխալիր առաջարկը օրակարգ անցընող, պաշտպանող, ընդդիմախօսները համոզող եւ արդիւնքը բերանացի եւ գրաւոր յայտնող Պ. Սապիանին:

Գնահատելով հանդերձ այս առթիւ երեւան եկած նախանձախնդրութիւնը, անհանդուրժելի կը գտնենք որ ոմանք գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար շփոթութեան մատնեն հանրային կարծիքը, ըսելով կամ գրելով թէ ընդհ. հայ անգործներուն տրամադրուած գումար մը կամաւորները կ'ուզեն իրենց սահմանել:

Կ'արժէ ըսել անոնց թէ՝ հայ կամաւորը աւելի սեւ օրերու մէջ իր հացը բաժնեց գաղթական եղբայրներու հետ, եւ այժմ հոս, այս հաստատուն հողին վրայ չէ որ անոնց պատառ մը հացը խլելու անգթութիւնը պիտի գործէ:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ նոր կառավարութիւնը ձերբակալեց 7 Մակեդոնացիներ՝ Միխայլովի խմբակէն, 22 հոգի ալ՝ Փրոթոկորեւի խմբակէն, մէջն ըլլալով այս վերջինին 2 գլխաւոր վարիչները: Նախորդ կառավարութիւնը աւելի մեղմ ընթացք բռնած էր այս վերջիններուն հանդէպ, իսկ նորը հրամայած է հաւասար խստութեամբ հետապնդել երկուքն ալ:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան արեւելեան երկաթուղիներու յունական մասին մէջ, Էտիրնէի եւ Տիքէայի միջեւ: Հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Դ.

ՀԱՐՍՏԱՆԱԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋԸ.— Ի՛ՆՉՊԷՍ ՀԻՄՆՈՒԵՑԱՒ «ՍԹԷՆՏԸՐՏ ՕՅԼ»Ը.— ՎԱՃԽԱՌՈՒՆԵՐՈՒ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ.— ԱԽՈՐԺԱԿԸ ՈՒՏԵԼՈՎ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ.— ՌԱՔՖԷԼԼԸՐ ԻՐ ԱՓԻՆ ՄԷՋ Կ'ԱՌՆԷ ՄՐՑԱԿԻՑՆԵՐԸ.— ՄԻԹԻՆԿՆԵՐ, ԾԵԾ, ԿՌԻՒ, ԱՏՐՃԱՆԱԿ.— «ԿԵՂԵՔԻՋ, ՍՏԱԽՕՍ, ԳՈՂ».— ՌԱՔՖԷԼԼԸՐ ԵՒ Ս. ԳԻՐՔԸ՝ ԻԲՐԵՒ Ա-ՌԵՒՏՈՒՐԻ ՄԻՋՈՑ.—

Ռաքֆէլլըր զտարանին բացարձակ սեփականութիւնը ապահովելէ ետք այլ եւս նպատակին հասած էր։ Ճիշդ է որ կանխիկ դրամ չունէր, սակայն վստահ էր իր անհատական կարողութիւններուն վրայ։ Քարիւղի պատրաստութեան համար անհրաժեշտ գիտական ծանօթութիւններէ զուրկ էր ան, բայց իր լաւատեսութիւնը ուժ ու եռանդ տուաւ իրեն։

Ընկեր առաւ ճարտարագէտ Էնտրուսը եւ սկսաւ անընդհատ աշխատիլ եւ ծրագիրներ մշակել ձեռնարկը ընդարձակելու համար։ Մասնաւոր ձիրք մը ունէր ան իր շուրջինները համոզելու եւ անոնց ախորժակը սրելու։ Այնպէս որ բոլորովին անծանօթ մարդիկ բաւական հետզհետէ սեղանաւորի դեր կատարել ու դրամագլուխ հայթայթել իրեն։ Դրամ շահելու եւ հարստանալու մարմաջը այլեւս մղձաւանջ մը դարձած էր անոր համար ու չորս դին ինկած՝ հարուստ ընկերներ կը փնտռէր։ Զտարանին գործերը շատ փայլուն վիճակի մէջ էին. ու արդէն «յայտնի էր թէ երիտասարդ Ռաքֆէլլըր իր քսանըվեց տարեկանին, ոչ միայն խնայասէր, վարպետորդի ու խոհեմ վաճառական մըն էր, այլեւ ճշմարիտ հանճար մը՝ դրամ շահելու արուեստին մէջ»։

Քարիւղի ճարտարարուեստին յաջողութեան ամէնէն կենսական ազդակներէն մէկը փոխադրութիւնն էր։ Ռաքֆէլլըր անմիջապէս ըմբռնեց այդ իրողութիւնը։ Գործարանատէրը իր վաստակին կարեւոր մէկ բաժինը պիտի տար փոխադրական ընկերութիւններուն։ Ի՞նչ միջոցներ կային այս վերջիններուն չահագործումէն խուսափելու համար։ Կարելի՞ էր խողովակ մը հաստատել Փէնսիլվանիայէն մինչեւ Նիւ Եորք։ Ռաքֆէլլըր երկար մտածեց այդ մասին. բայց՝ ոչ ինք բաւականաչափ դրամ ունէր, ոչ ալ միւս գործարանատէրերը, որոնց մեծագոյն մասը կը բաժնէին իր մտահոգութիւնները։

«Ցուլը պէտք է իր եղջիւրներէն բռնել», ըսաւ իր բարեկամներուն ու գործի ձեռնարկեց։

Այդ ատեններն Փէնսիլվանիոյ ճամբաներուն վրայ կ'աշխատէին երեք տարբեր ընկերութիւններ (երկաթուղի), որոնց մէջ ամէնէն հզօրաւորն էր Քօրնէլիըս Վանտէրպիլթի հաստատութիւնը։ Երեքը միասին կը շահէին շատ աւելի դրամ քան նաւահանգին բոլոր հանքատէրերն ու զտարանները։ Իրերու այդ վիճակը իսկապէս անհանդուրժելի էր Ռաքֆէլլըրի եւ իր համախոհներուն համար։ Զտարանները պէտք է միակամ դիմադրութիւն մը ցոյց տային այդ չահամոլ ընկերութիւններուն։ Ու այդպէս ալ պատահեցաւ։

1870 յունուար 10ին Ռաքֆէլլըր գլուխը ժողվեց իր ափ մը բարեկամները եւ հիմնեց «Սթէնտըրտ Օյլ» ընկերութիւնը՝ մէկ միլիոն տոլար դրամագլուխով։ Ամբողջ մէկ ու կէս տարի որոշ ծրագրի մը շուրջ աշխատելէ յետոյ, անիկա 1871ի մայիս 10ին, տասներկու զտարաններու տէրերուն հետ հաստատեց South Improvement ընկերակցութիւնը։

1872 յունուար 2ին Ռաքֆէլլըր վերոյիշեալ ընկերութեան անդամներուն հետ ներկայացաւ երկաթուղիներու տնօրէններուն եւ բրաւ հետեւեալ առաջարկները.

— Մենք յանձն կ'առնենք մեր քարիւղը փոխադրել ձեր գիծերուն միջոցաւ։ Դիւրութիւն մը ընծայելու համար պատրաստ ենք ձեր կայարաններուն մօտիկը մասնաւոր ընդունարաններ շինել տալու։ Թոյլ կուտանք որ փոխադրէք նաեւ մեր մրցակիցներուն քարիւղը, պայմանաւ որ անոնց հաշուոյն ձեր փոխադրելիք իւրաքանչիւր թօնոյին վրայ մասնաւոր տուրք մը վճարէք մեզի։ Եւ որպէսզի դուք խոշոր վնասներու չենթարկուիք, յարմար կը նկատենք որ կրկնապատկէք մեր մրցակիցներէն գանձուելիք փոխադրողէքը, կը պահանջենք նոյնպէս որ ամէն օր մեզի հաղորդէք մեր հակառակորդներուն անունները եւ իրենց քարիւղին քանակը. այսքան։

Ի՞նչ պատասխան կրնային տալ երկաթուղիի ընկերութիւնները։ Կրնայի՞ն ճամբու դնել այդքան անպատկառ պայմաններ ներկայացնող պատուիրակութիւն մը, որուն առաջնորդն էր ապագայ միլիառատէրը։

Բնականաբար չէին կրնար մերժել։ Երկու չարաթ տեւեցին բանակցութիւնները եւ յունուար 18ին պայմանագիրը ստորագրուեցաւ։ Ամիս մը վերջը երկաթուղիներու սակացոյցը կը կրկնապատկուէր՝ Ռաքֆէլլըրի խմբակցութենէն դուրս մնացողներուն համար։ Այդ թուականն էր, ուրեմն, որ սկսաւ այս վերջիններուն կործանումը։ Նաւթային արդիւնաբերութիւնը ծանր տագնապի մը մատնուեցաւ, իսկ «տասներկուքները» ջուրի պէս դրամ կը շահէին։ Համաձայն նոր սակացոյցին, մէկ տակառ քարիւղին փոխադրողէքը երկու տոլար 56 սէնթ էր «հերետիկոսներուն» համար։ Ռաքֆէլլըրի բարեկամները կը վճարէին մէկ տոլար 6 սէնթ եւ ատկէ զատ մրցակիցներու իւրաքանչիւր տակառին վրայ երկաթուղիներու ընկերութիւններէն կը ստանային մէկ տոլար 6 սէնթ... նուէր։

Այս խորամանկ կարգադրութեան շնորհիւ «Սթէնտըրտ Օյլ»ը իր դրամագլուխը բարձրացուց երկու քուկէս միլիոնի։

Ռաքֆէլլըր գոհ չէր տակաւին. պէտք է իր եռանդն տանէր նաեւ մնացեալ քսանըվեց զտարանները։ Ու մօտեցաւ անոնց. լսեց անոնց դանդատները. բացատրեց անոնց թէ իր խմբակցութեան միանալէ տարբեր փրկութիւն չունէին։ Եւ փայլուն խոստումներ շռայլեց։

— Խօսք մտիկ ըրէք, անդամ եղէք ընկերութեան. ես ձեզի դրամ ալ կուտամ, արժեթուղթ ալ, դուք «Սթէնտըրտ Օյլ»ին հետ կռուելու կարողութիւն չունիք։

Մրցակիցները չուարեցան ու քանի մը շաբաթ ետքը քսանըվեց զտարաններէն քսանը կը մտնէին Ռաքֆէլլըրի ընկերութեան մէջ։

Ռաքֆէլլըր իր յիշատակներուն մէջ կը խոստովանի թէ դրամական օժանդակութեան հաւաստիքը պարզապէս պլըֆ մըն էր։ Տրամադրելի դրամ չունէր ձեռ այդ օրերուն։

— Չէքիս տետրակը սեղանին վրայ կը դնէի. «դրա՞մ թէ արժեթուղթ կ'ուզէք», կը հարցնէի իրենց՝ ինք նախատես չէյտով։ Բնականաբար ամէնքն ալ կը նախընտրէին արժեթուղթը։

Սակայն եւ այնպէս, «Սթէնտըրտ Օյլ»ի գաղտնի համաձայնութիւնը երկաթուղիի ընկերութեանց հետ, չէր կրնար յաւիտենապէս «գաղտնի» մնալ։ Իրականութիւնը չուտով երեւան ելաւ. ու մաղ մնաց որ երկրատասան աղուէսները դաշակէժ անխում մը ունենային։ Ահագին փոթորիկ մը ծայր տուաւ նաւթային շրջաններուն մէջ։ Միթինկներ, ծեծ, կռիւ, ատրճանակ, վրէժի սպառնալիքներ, պոյքօթ։ Պարտուած հանքատէրերը մէկ միլիոն տոլար հանգանակեցին իրենց մէջ՝ ջարդուփշուր ընելու համար «Սթէնտըրտ Օյլ»ը։ Պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ երկաթուղիի ընկերութիւններուն եւ պահանջեց որ գաղտնի սակացոյցը անմիջապէս ջնջուի։ Ընկերութիւնները տեղի տուին. Ռաքֆէլլըրի հետ կնքուած պայմանագիրը պատռեցին, իսկ կառավարութիւնը լուծեց «Սաութ Իմփրուվմընթ»ը։

Ցաղթութիւնը կատարեալ էր։ Ապագայ միլիառատէրը շատ մեծ փորձառութիւն ձեռք բերաւ այս առաջին հարուածէն։ «Իր վերելքը դէպի համաշխարհային զօրութիւն մը անվերջ շղթայաւորում մըն է գաղտնի դաւադրութեանց ինչպէս նաեւ միջոց մը՝ մրցակցութիւնը ջախջախելու եւ քարիւղի մենաշնորհը իր կորովի, անտեսանելի, վայրագ ու վճռական ձեռքերուն մէջ պահելու համար»։

Ռաքֆէլլըր պարտուիլ չէր գիտեր. պիտի չահէր կռիւը, հակառակ բոլոր թշնամութեանց։

Ինչպէս յայտնի է, եօթանասնական թուականներուն քարիւղի ճարտարարուեստը գոյութիւն ունէր միայն Փէնսիլվանիոյ նահանգին մէջ։

Ուրեմն բովանդակ աշխարհը մեզի պիտի դիմէ քարիւղ ստանալու համար, մտածեցին հանքատէրերը։ Սակայն ո՞վ էր արտաքին աշխարհը ամերիկեան քարիւղով հետաքրքրող միջնորդը.— Ճօն Տէյվիսըն Ռաքֆէլլըր։ Այդ բացառիկ դիրքը բաւական էր քաջալերութիւն ներշնչելու համար։ Անիկա բազմաթիւ զտարաններ ունէր այժմ Փէնսիլվանիոյ նահանգին մէջ. քսանը ութ տարեկան էր եւ իր փառասիրութիւնը սահման չէր ճանչնար։ Վճռած էր հարստանալ եւ իր ափին մէջ առնել ոսկի հեղուկին զտումը, փոխադրութիւնն եւ վաճառումը, Ամերիկայի բոլոր նահանգներուն մէջ։

1877 Մայիս 15ին Ռաքֆէլլըր Թայթըվիլ գնաց, նոր դաւեր լարելու մտադրութեամբ։Արհամարհանքով ընդունեցին զինքը։ Ժողովի հրաւիրեց նահանգին երեւելիները։

— Ես գիտեմ թէ ինչ ձեւով դրամ կարելի է չահիլ, ըսաւ անոնց։ Մեր ճարտարարուեստը տագնապի մէջ է. գիները պիտի իյնան. կացութիւնը կրնամ դարմանել եթէ ինծի հետեւիք. երկաթուղիներէն պիտի պահանջենք «գաղտնի», զօղարկեալ զեղչեր։

Այս վերջին բացատրութիւնը բաւական էր ժողովականները կատղեցնելու համար. գաղտնի վա՜րկ...

— Կեղեքող, ստախօս, գող, պոռացին անոր երեսին. սուլեցին, ըմպանեցին։

Ռաքֆէլլըր գոյն առաւ, գոյն տուաւ. թոյլ չտուին որ խօսի ու գլխիկոր սրահէն մեկնեցաւ։

Խոստովանեցա՞ւ իր պարտութիւնը. երբեք։

— Եթէ անոնք յիմար են, ես յիմար չեմ, խելք ունիմ, ըսաւ ինքնիրեն։ «Գաղտնի զեղչը» բռնութեամբ պիտի ստանամ։

Եւ չունէր առաւ Վանտէրպիլթի դրասենեակը։

— Ձեմ ուզեր քեզի վնաս պատճառել, բայց եթէ մերժես առաջարկս այն ատեն պիտի ստիպուիմ քարիւղս տարբեր միջոցներով փոխադրել. մասնաւոր զեղչ կուտա՞ս ինծի...

Վանտէրպիլթ որ այդ թուականէն երկու ամիս առաջ հանդիսաւոր խոստում տուած էր զեղչուած սակացոյց չունենալու ոչ մէկուն համար, չուաբեցաւ։ Ձէր ուզեր երիտասարդ «աղուէսին» բարեկամութիւն կորսնցնել, ու երբ այս վերջինը անոր կ'երկնցնէր «Սթէնտըրտ Օյլ»ի բաժնեթուղթերէն տրցակ մը, Վանտէրպիլթ տեղի տուաւ։

Առաջին տարին Ռաքֆէլլըր չահեցաւ աւելի քան մէկ միլիոն տոլար եւ ստիպեց իր պայմանները պարտադրել երկաթուղիներու միւս ընկերութիւններուն։ Սկսած էր «անկախներու» ջարդը։

1874ին անիկա կը հիմնէր նոր ընկերութիւն մը, «Աէնթրըլ Էօսիէյշըն» անունով որ կոչուած էր ապագայ թըրըսթներու կազմութեան։ Իր համախոհներուն համբանքը հետզհետէ կ'աճէր. Ռաքֆէլլըր կը տիրապետէր ամբողջ Ամերիկայի մէջ։ Ցայտնի չէր անոր ուժին սարդութիւնը, կը գործէր գաղտնի եւ առանձին, ամէնքն ալ կը վախնային իրմէ։

Ռաքֆէլլըրի տիրապետութիւնը սկսաւ նաեւ մտատանջել երկաթուղիները։ 1876ին Փէնսիլվանեան՝ այդ երիտասարդին դաս մը տալու համար, նոր խմբակցութիւն մը կազմեց՝ իրարու մօտ բերելով «անկախները»։

Ռաքֆէլլըր կատղեցաւ, փրփրեցաւ. իր հակառակորդներուն քով գնաց համոզելու, դարձի բերելու կամ ըսպառնալու համար. այնքան վարպետ էր ու խորամանկ որ Ս. Գիրքէն հատուածներ կը կարդար միամիտները խաբելու եւ իր ափին մէջ առնելու համար։

Պայքարը շարունակուեցաւ ամբողջ տարի մը. Ռաքֆէլլըր ահագին գումարներ կորսնցուց։ Բայց 1877ին Փէնսիլվանիոյ խմբակցութիւնը քայքայուեցաւ գործադուլի մը պատճառով։ Հաշտութիւն խնդրեցին երիտասարդէն։ Ռաքֆէլլըր չմերժեց։

— «Աստուած հաւատացեալին հետ է», դիտել տուաւ անոնց երկիւղածօրէն։

Այդ տարին Ռաքֆէլլըր, որ մենաշնորհի վերածած էր քարիւղի փոխադրութիւնը դէպի արտաքին աշխարհը, հարիւրին յիսուն չահաբաժին տուաւ։

Եւ 19րդ դարու վերջը անիկա սեփականացուցած էր Ամերիկայի զտարաններուն եւ փոխադրական միջոցներուն հարիւրին իննսունը։ Նոր ճարտարարուեստին հիմնադիրն էր ու իշխանը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1934ԻՆ

»»» «««

ՀԱՄՐԱՆՔ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարտանի հայ գաղութը հաստատուած է 1924ին։ Երբ ֆրանսական կառավարութիւնը ճամբաները բացաւ հայ տարագիր ժողովուրդին համար, շատերը իրենց հասած օրն իսկ նախընտրեցին Կարտան հաստատուիլ, հմայուած իր լեռնային օդէն եւ անտառային տեսարաններէն։ Մեր ժողովուրդը գեղջուկ կեանքին վարժուած է ի բնէ, այդ իսկ պատճառով կը նախընտրէ ամայացած գիւղերու մէջ բնակիլ քան թէ շողշողուն քաղաքներու ու երկնամերձ շէնքերու։ Մինչեւ 1926 թուականը Հայերուն թիւը 2000ի կը հասնէր։ Ազգային եւ կուսակցական եռուզեռ, կեանք ու ծիծաղ կը յորդէին հայ տուներէն, ազգային եւ յեղափոխական երգեր կը թնդային հայ շինականի շրթներէն, կարծես թէ երգուած ըլլային Սասնոյ կամ Խարբերդի լեռներուն մէջ։ Խանդավառութեան ալիքը վարակած էր բոլորին սիրտը։ Գործ, աշխատանք, որչափ կ'ուզէք։ Հիմակ պատկերը փոխուած է։ Պիվէն, Կարտան եւ Մեռոյի շրջանն ալ հետը հաշուելով, հազիւ 1200 համրանք կ'ունենանք։ Բաղդատելով ներկայ թիւը սկզբնական շրջանին հետ, մեծ տարբերութիւն կը տեսնենք։

Կարտանի հայ գաղութին կեանքը տարբեր էր այն օրերուն, բազմութիւնը կը խլրտար, երիտասարդութիւն՝ աւաղի պէս։ Հանդէս-ներկայացում, ամէն կիրակի, ինչպէս նաեւ հարսանիք։ Կուսակցական կեանքը աւելի եռուն ու տենդագին։ Սակայն երկար չտեւեց այդ շրջանը։ Իրարու ետեւէ պատահած հանքային ծանր փլուզումները պատճառ եղան որ շատեր լքեն Կարտանը եւ հեռանան։ Ողբացեալ Արզարի, Ներսէսի եւ ուրիշներու մեռնելէն յետոյ, արտագաղթը ծայր տուաւ ու անկէ ի վեր գաղութին թիւը զգալի չափով նուազեցաւ։ Հիմա չկան հին օրերու եռուզեռն ու խանդավառութիւնները, երիտասարդական կուռ ու կազմակերպուած շարքերը։

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Կարտանի հայ գաղութին գլխաւոր պահանջներէն մէկն է. դած է նոր սերունդը հայ չունչով ու խօսքով դաստիարակել։ Կրթական գործի նախաձեռնողը իր անձնատուր, գլխաւորութեամբ ողբացեալ Ա. Քէչիչեանի առաջին անգամ կը փորձէն ծաղկոց մը բանալ Պիվէնի (Կարտանի շրջան) մէջ։ Եւ կը յաջողին։ Մինչեւ Փարիզէն ուսուցիչ կուգայ եւ դպրոցը կը շարունակուի կանոնաւորապէս, սակայն կը փակուի, ոստիկանութեան հրամանով։ Վերջէն հասկցուեցաւ թէ «բանը ինչուան էր»։ Մեր ամէնկալոր աղբարիկները անմիջապէս ջուրը պղտորելէն կարելու միջոցին դիմեր են։ Ցետագային, ընկ. Արզարի ցաւալի կորուստէն վերջ, ջանքեր թափուեցան դպրոցը վերաբանալու եւ յաջողեցան։ 1929ին, քանի մը կրթասէր հայրենակիցներ, կը հիմնեն Կրթասիրաց Միութիւնը, որ մինչեւ այսօր յառաջ կը տանի նոր սերունդին դաստիարակութեան նուիրական գործը։ 1934ի ընթացքին մեր շրջանը ունեցաւ հինգ դպրոց։ Երկուքը Պիվէնի, երկուքը Կարտանի եւ մէկը Մեռոյի մէջ։ Վերջինիս մասին ըսելիք չունինք, նկատի ունենալով իր հեռաւորութեան դժուարութիւնները։ Հապա ի՞նչ ըսենք սա միւսներու մասին։ Օրինակ Պիվէնի մէջ երկու դպրոց,—մէկ հատը չէ՞ր բաւեր, որ ուրիշ մըն ալ բուսաւ։ Վեց տարիէ ի վեր Կրթասիրաց դպրոցը կը շարունակուի, փոխանակ վերջինին ուժ տալու, ինչո՞ւ համար ճակատը լքեցին ու փախան, այսօրուան «չէզոք»ներու դպրոցին վարիչները։ Նոյն պատկերը նաեւ Կարտանի (քաղաք) մէջ։ Ուսումնասիրաց մը գոյութիւն ունէր, դէշ աղէկ բաներ մը կ'ընէր, 15—30 մանուկներ կը կրթուէին, ինչո՞ւ հոս ալ նոյն հակամարտութիւնները սկսան։ Ժողովուրդը կ'ըսէ՝ յոնք չինելու տեղ աչքը կը հանէ։ Սերունդ կրթելու համար, սերունդը կը փճացնեն, ուրիշ ոչինչ։ Գաւառնական մոլեռանդ դպրոցի դեր կը խաղան մեր չէզոքները։ Ինչո՞ւ իրենց աչքի գերանը ձգած ուրիշներու աչքին շիւղը կը փնտռեն։ Ե՞րբ պիտի սկսինք շիտակ գործել, դէպի կրթական ճակատին վրայ։ Հակառակութեան համար չէ որ այս դիտողութիւնները կ'արձանագրեմ, այլ երբ որոշուց խօսքեր, ի տես այս պատահած վիճակին։

ԱԶԳԱՅԻՆ - ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ.— Կարտանի գաղութը այս ասպարէզին մէջ եւս թոյլ ու անկազմակերպ վիճակ մը կը ներկայացնէր սկիզբէն ի վեր ինչպէս նաեւ 1934ի ընթացքին։ Կատարուած բանակցութիւնները եւ թափուած ջանքերը գրեթէ ապարդիւն անցան։ Նորոգ հանգուցեալ Պալաքեան եպիսկ. յատկապէս եկաւ, ազգային եկեղեցական եւ կրթական գործը կազմակերպելու եւ ազգային ընդհանուր համերաշխութեամբ միացուն հոգաբարձութիւն մը կազմելու համար։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(36)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» • • «««

Բոլոր այս սխալները առաջ կուգային՝ սահմանադրութեան հռչակման պատճառ հանդիսացող դէպքերուն արագ եւ յանկարծական զարգացումէն, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ Սելանիկի կեդրոններուն մաս կազմող անդամներուն չուարումի մատնուելէն։ Միայն Թէրագգը եւ Իթթիհատ կուսակցութիւնը չէ, Եւրոպայի դիւանագէտներն անգամ չուարած էին։

Այսուհանդերձ Պոլսոյ հանրային կարծիքը հետզհետէ կը հակէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմը։ Այդ օրերուն ընդհ. տպաւորութիւնը այն էր թէ՝ Գերմանիոյ Վիլհէլմ կայսրը, ըլլալով անձնական բարեկամը Ապտիւլ Համիտին, հաշտ աչքով չէր կրնար դիտել Թուրքիոյ մէջ կատարուող յեղաշրջումը։ Այդ մտքով յայտարարութիւն մը ըրած էր նաեւ օրուան վարչապետը՝ «Ինկիլիզ» Քեամիլ փաշա, չիշտելով թէ Գերմանիոյ բարեկամութիւնը ցարդ որ եւ է շօշափելի օգտակարութիւն չէր ունեցած Թուրքիոյ, եւ անհրաժեշտ էր հակիլ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմը։

Թէրագգը եւ Իթթիհատ կուսակցութեան Փարիզի կեդրոնը, Եւրոպայի հանրային կարծիքը սիրաշահելու համար, սահմանադրութեան նախօրեակին շատ աշխատած եւ յայտարարութիւններ պատրաստելով ցրուած էր եւրոպական պետութեանց դահլիճներուն եւ մամուլին։

Այս յայտարարութիւնը յոյս կը յայտնէր թէ՝ Եւրոպայի քաղաքակիրթ պետութիւնները թոյլ չպիտի տան որ, Պարսկաստանի մէջ եղածին նման, Թուրքիոյ մէջ եւս խեղդուի ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարը, եւ կ'երաշխաւորէր օտարներու իրաւունքներն ու մենաշնորհները, ինչպէս նաեւ քրիստոնեաներու կեանքի ապահովութիւնը։ Եւ կ'աւելցնէր.

— «Ասիկա պիտի ապացուցանենք նաեւ մեր գործունէութեամբ։ Բայց, օտար միջամտութիւններու բերումով եթէ կացութիւնը յանկարծ փոփոխուի ու բնոյթ ստանայ այդ պարագային ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի ծանրանայ միջամտող պետութեանց վրայ»։

Մանասթըրի յեղափոխական շարժումը սկսած ատեն, Անգլիոյ հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար Լոնտոն գացած էր Ահմէտ Րիզա պէյ։ Յայտարարութիւններէն մաս մըն ալ ղրկուած էր իրեն՝ մամուլին բաժնելու համար։ Լոնտոնէն Փարիզ ղրկած 15 յուլիս թուակիր նամակով մը Ահմէտ Րիզա հետեւեալը կը գրէր.

— «Ղրկուած յայտարարութիւնները ցրուեցինք։ Բացի «Տէյլի Նիւզ»էն ոչ ոք հրատարակեց։ «Սթանտար» եւ «Թայմզ» թերթերուն խմբագրապետներն ու Փրանսերէն գիտցող քարտուղարները չկրցանք գտնել։ Կարելի չեղաւ մեր միտքը պարզաբանել, ընկերակցիս խիստ դանդաղ անգլիախօս մը ըլլալուն պատճառով։ Մարդերը «Մէչվէրէթ» թերթին անունն անգամ չեն գիտեր։

«Սխալ չարժած եղանք։ Անհրաժեշտ էր նախ ինծի ծանօթ Անգլիացիներուն հետ տեսնուիլ, եւ յետոյ միայն թերթերուն դիմել՝ այդ անձերու ընկերակցութեամբ։ Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլար բոլոր թերթերու մէջ յայտարարութեան հրատարակութիւնը ապահովել։ Սխալեցանք, աճապարեցինք։

«Անգլօ-հայկական կոմիտէի քարտուղարը եւ նախագահը, որ խիստ ազդեցիկ անձնաւորութիւն մըն է խորհրդարանին մէջ, գիս իրիկուան ճաշի հրաւիրեցին։ Հիմա նամակ ըստացայ նաեւ ազատական կուսակցութեան պատկանող անձէ մը, կ'ուզէ ինծի հետ տեսնուիլ։ Այնպէս կը յուսամ որ, այս ճաշերու ընթացքին կարելի պիտի ըլլայ քանի մը հոգիի հետ տեսնուիլ եւ մեր միտքը հասկցնել։

«Այս առտու մէկ մէկ նամակ գրեցի հայ կուսակցութեան եւ հայերէն թերթի տնօրէնին։ Քանի մը օր թափառեցանք այս անծիր ու անծայր քաղաքին փողոցներուն մէջ։ Տեսնուած բոլոր անձերս կը ցաւին Հայոց վիճակի մասին։ Այս բանը տեսայ եւ հաճոյացայ։ Իսկ Թուրքերէն կը գանէին»։

Սահմանադրութեան յայտարարութենէն յետոյ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ նախ Պոլիս գացած, եւ յետոյ քանի մը ընկերներով անցած էր Սելանիկ, արժանանալով փայլուն ընդունելութեան։ Այս այցելութենէն յետոյ, որոշուեցաւ կուսակցութեան տալ իր նախկին անունը՝ «Օսմանլը Իթթիհատ վէ Թէրագգը Ճէմիյէթի», որ Նէճիպ Մէլհամէ փաշային Փարիզ այցելութենէն եւ կուսակցութեան լուծումէն վերջ ստացած էր «Օսմանլը Թէրագգը վէ Իթթիհատ Ճէմիյէթի» անունը։

Ցետոյ որոշուած էր ներկայացուցչական մարմին մը ղրկել Պոլիս, եւ Սելանիկի մէջ պահել կուսակցութեան կեդրոնը։ Այս ներկայացուցչական մարմինը կը բաղկանար Րահմի, Նէճիպ Տրաքա եւ Հաֆըզ Իսմայիլ Հաքքը պէյերէ։

Այս տեսակ մարմնի մը ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր Պոլսոյ մէջ։ Որովհետեւ Պոլիսը դարձեալ սկսած էր գլխէն խառնուիլ։ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան անունով Ձերթերու մէջ ատեն ատեն երեւցած յայտարարութիւնները կարծես անջիղ եւ անհոգի էին։ Կատարուած ցոյցերը կազմակերպութենէ զուրկ էին։ Ցետոյ թերթերն ու ցուցարարները կը շարունակէին «փատիշահըմ չօգ եաշա» գոչել ու աղաղակել Ապտիւլ Համիտին։ Հաւանաբար, քաջալերուած այս բաներէն, Ապտիւլ Համիտ փորձէր հին ճամբան։

Արդէն Ապտիւլ Համիտ իր սիրելի բարեկամները կամ պաշտօնապէս հեռացուցած եւ կամ փախցուցած էր։ Իսկ կ'աշխատէր կարգ մը տարբեր եւս իր քովը պահել, սահմանադրութեան ի նպաստ յօդուածներ գրել տալով անոնց։ Պալը Ալիի մէջ երկու անգամ դահլիճ փոխուած էր։ Արդէն, Ապտիւլ Համիտ եթէ բարեացակամութիւն ունենար, կամ երիտասարդներէ եւ կամ երիտասարդամիտ տարքոններէ դահլիճ մը կազմէր, եւ քովի խայտառակները կը ճամբէր։

Այս բոլորը չկատարուելով հանդերձ, թերթերը լեցուն էին անբովանդակ եւ անձնականութեան վերաբերեալ յօդուածներով։ Ոչ մէկ գրութիւն ներքին բարենորոգման հարցերու մասին։ Ընդհակառակն, գրգռող բովանդակութեամբ գրութիւններ օտար պետութեանց եւ ի մասնաւորի Պուլկարիոյ դէմ՝ խրտչեցնելու աստիճան։ Երկիրը արտաքին վտանգներու մէջ կը նետուէր անտեղիօրէն։

Երեսուն երեք տարիէ ի վեր նորոգութեան երես չտեսած ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան շէնքը կքելու վրայ էր։ Շուար վիճակի մատնուած Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը պիտի կրնա՞ր յենարաններ գտնել՝ այս շէնքը կանգուն պահելու համար։

×

ՇԱՆՕԹ.— Հոս կը վերջանայ յուշերու երկրորդ մասը։ Երրորդ մասին մէջ կը խօսուի Օսմ. սահմանադրութենէն յետոյ անցած դէպքերու մասին։

Հ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

Որոշ համաձայնութիւն մը գոյացաւ. ընտրուեցաւ եօթը անձէ բաղկացեալ (3 կուսակցական եւ չէզոք) հոգաբարձութիւն մը, որ ամէն խտրութենէ պիտի ունենար զաղութին կրօնական, ազգային եւ կրթական պահանջներուն գոհացում տալու: Սակայն Պալաքեան եպիսկ. տակաւին Մարսէյլ չհասած, գոյացած համաձայնութիւնը չեղեալ նկատուեցաւ եւ այդպէս ալ կը մնայ:

ՀԱՅԲ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ Կ. ԽԱՉ.— Տաղանդաւոր գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեան իր «Երգիծական»ին մէջ տեղ մը շատ խրատմբ գիտել կուտայ.— «Հինգ հոգինոց մեր գաղութին մէջ վեց միութիւն գոյութիւն ունի»: Պարագան նոյնն է նաեւ Կարտանի մէջ: Միութի՜ւն, Միութի՜ւն ... որչափ կ'ուզէք: «Յառաջ»ի էջերուն խնայելու համար, չեմ ուզեր Հայրենակցականներուն անունը արձանագրել: Ոմանք «Վերաշինաց» անուան տակ կը գործեն, ուրիշներ կազմալոյծ վիճակ մը կը ներկայացնեն: Ընդհանրապէս ինչ որ աչքի կը զարնէ, անոնց սկզբնական ճիգն է: Հայկական գիւղաքաղաքական խանդավառութիւն, որ կը նմանի օճառի պղպջակներու: Իրարու քով գալ եւ միութիւն մը կազմել անմիջապէս, շատ դիւրին բան է. «բայց հաշիւներ քննելիս, իրար գլուխ են պատռում»:

1934ն ալ հաստատեց թէ Հայրենակցականները անհրաժեշտ աշխատանքներն ու սպասուած գործունէութիւնը ունեցած չեն: Հանրային հաւաքական մարզերուն մէջ եւս անոնք թերի գտնուած են: Տարին երկու ժողով, հանդէս, մէկ երկու կարօտեալի օգնել, ուրիշ ոչինչ: Մինչդեռ այնքան պահանջներ կազմակերպութեան եւ աշխատանքի կը սպասեն:

Կարմիր Խաչի գոյութիւնը այս շրջանին մէջ, խիկապէս կարեւոր պահանջ մը կը լրացնէ: Որքան կը յիշեմ, ողբացեալ Ա. Քէչիչեանի անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ էր որ Կարտանի մէջ հիմը դրուեցաւ Կ. Խաչին: Աբգարի մահէն յետոյ Կ. Խաչը գրեթէ թոյլ ու երերուն վիճակ մը կը ներկայացնէր: Առեն մը իր գոյութիւնը քաշքշելէ յետոյ, 1933ի վերջերը, աւելի ամուր եւ հաստատուն հիմերու վրայ դրուեցաւ Կ. Խաչը, շնորհիւ Օր. Ա. Փափազեանի ջանքերուն: Այսօր ան այլ եւս արմատ ձգած է գաղութին մէջ: Ան հանրային-կրթական մեղուաջան աշխատանքով գնահատելի է ամէն տեսակէտով: Թելադրութիւն մը սակայն. դեռ շատ աշխատանքներ ունի Կ. Խաչը: Ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է կրկնապատկել իր գործունէութիւնը, իր շրջանակէն դուրս գտնուող աղջիկներն ու կիներն ալ իր դրօշին շուրջ համախմբել, անոնց տալով լաւագոյն կրթութիւնը, որպէսզի անոնք վաղուան կոփուած ու թրծուած Հայուհիները դառնան:

Անցնող տարին կազմակերպչական տարի մը եղաւ Կ. Խաչին համար: Յառաջիկայ տարեշրջանը թող բեղուն գործունէութեան ու եռապատիկ աշխատանքի տարի մը դառնայ: Իսկ հասարակութեան կը մնայ ամէն կերպով քաջալերել մեր քոյրերուն համեստ ճիգերը:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— Շատեր կ'ըսեն թէ երեք քաղաքական կուսակցութիւններ կան Կարտանի մէջ, իսկ ես պիտի ըսեմ միայն մէկ: Ռամկավարութիւնը արդէն գոյութիւն չունի իբրեւ «տէմոտէ»: Ան վաղուց բաժնուած է մեր շրջանէն, առանց իր մնաս բարովն ըսելու: Իսկ Հնչակեաններն ալ ... կարմրած են: 1934ը անոնց համար «դարձի» տարի մը եղաւ: Այդ էր պատճառը որ Խ. Հայաստանի տարեդարձը շատ մը տեղեր իրենք կազմակերպեցին: Կարտանն ալ վայելեց այդ բարի պտուղներուն համով-հոտով խօսքերը: Երեսանց՝ Հնչակեան, ներսէն՝ կարմիր, ժամերով խօսեցան ու ճառեցին իրենց նոր տեսակէտները հասկցնելու համար:

Գալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ինչ որ ալ ըսենք կամ գրի առնենք, աւելորդ յոդնութիւն պիտի ըլլայ: Հակառակորդի մամուլէն նայելով, ան չատոնց մեռած, թաղուած պիտի ըլլար եւ իր գերեզմանին վրայ ալ՝ եօթը թիզ խոտ բուսած: Սակայն անողոք իրականութիւնը հակառակը կը վկայէ: Հակադաշնակցական մամուլի բերանը ես կը նմանցնեմ մեր առուներուն մէջ կռկռացող գորտերուն ձայնին, որոնք եթէ մէկ օր առանց ջուրի մնալու ըլլային, ոչ թէ իրենց խռպոտ ձայնը, այլ եւ իրենք պիտի չորնային: Դաշնակցութեան համար 1934ը կուսակցական փոփոխականի ու կազմակերպութեան, շարքերը խըտացնելու տարի մը եղաւ, Հեռաւոր Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա, Յունաստանէն մինչեւ Ֆրանսա, ամէն օր մկրտութիւններ, յաւելում, աճում եւ բարձրում եղաւ: Փաստեր տալու պէտք չունինք: Մամուլը մէջտեղն է ահա եւ իրենք ալ կը կարդան անշուշտ: Բայց կարելի՞ բան է, որ անոնք մածունը ճերմակ է ըսեն: Իրենց քթին ու աչքերուն տակ կատարուած դէպքերուն իսկ չեն ուզեր հաւատալ, այնքան որ կիրքերէ եւ գձուձ հաշիւներէ կուրցած է իրենց հոգին:

Առեւտրականներու նման մամուլն ալ մրցումի ելած է: Յաճախորդ շահելու համար, երբեմն խանութպանը վնասով ալ ապրանք կը ծախէ: Նոյն վիճակին է հասեր նաեւ Հայ մամուլին մէկ մասը: Մեսրոպեան տառեր կարդացողը թերթ կը հրատարակէ:

Բայց ժողովուրդը կ'ըսէ.— Աժան մսին ջուրը չի խմուիր: Մեր շրջանին համար «Յառաջ»ը հայելիի դերը կը կատարէ: Մեր դիմագիծն ու ամբողջ պատկերը անոր մէջ կ'արտացոլան: Թափառական բազմութեանց շահերով հետաքրքրուող միակ լուրջ ու համակրելի թերթն է մեր սիրելի «Յառաջ»ը: Ան չուզեց եւ չուզեր պատասխանել աղտոտ պայքարներու, եւ անխնայ կը ջարդէ՝ ինչ որ կը գրենք մենք՝ երիտասարդներս, անհամբերութեան մատնելով: Իր «Ձայներ գաւառէն»ը Եւրոպայի հայերէն կաբելի է նկատել, որուն մէջ իւրաքանչիւր շրջան իր գործունէութեան ու աշխատանքի պատկերը կուտայ: Ան Պոլսոյ երբեմնի գաւառական կեանքի թարմ ու կենսառոյգ շունչը կը յիշեցնէ: Միւս կողմէ «Յառաջ»ը միշտ ուժ տուաւ նոր գրողներու որոնք իրենց սկսնակի տաղանդով Հայ գրականութեան սպարէզին մէջ նոր ու թարմ ածու մը եւս աւելցնելու կ'աշխատին: Պատիւ «Յառաջ»ին, որ նորերու կնքահայր հանդիսացաւ, իր կրակոտ շունչով ու «Երկու խօսք»ով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— Կարտանի գաղութի թատերական կեանքին մէջ նոր տեղ մը պիտի գրաւէ «Անդրանիկ» թատերախաղը, որուն երեւումը մեր շրջանին մէջ, խիկապէս սփոփարար երեւոյթ մըն է: Խումբ մըն ալ աշխատաւոր տղաքներ, անցեալ տարի հիմը դրին այս թատերախումբին, որուն տուած ազգային — յեղափոխական ներկայացումները, մեծ յաջողութիւններ ունեցան: Անոնք որ կը վարանէին բեմ ելլել, կամ օտար շրջանակի մը մէջ քանի մը բառ արտասանել, այժմ շնորհիւ այս խումբին, համարձակութիւն ձեռք բերած են: Խումբը երկու նպատակ կը հետապնդէ, 1.— Հայ ժողովուրդին ծանօթացնել մեր թատրոնն ու իր արժէքները, յեղափոխութեան ցցուն դրուագներն ու պայքարները, 2.— Ձգել որ պատահական դերասաններ գան եւ գաղութին նիւթական շահերը բռնեն: Այս երկու բնորոշ նպատակներու հետապնդման համար, արդէն պէտք եղած աշխատանքն ու փոփոխականը կը մղէ: Գաղութին կը մնայ քաջալերել այս ժիր խումբը, թեւ ու թիկունք կանգնելով անոր կողքին:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1934ը բաւական մխիթարական եղաւ, բաղդատելով տարբեր շրջաններու հետ:

Ի հարկէ տնտեսական տագնապի ազդեցութիւնները մեր հանքերն ալ կրեցին, բայց ոչ այնքան: Անցեալ աշնան էր որ Պիլէնի ածխահանքը շաբաթական երեք օր աշխատանք տուաւ, այդ ալ հազիւ երկու շաբաթ տեւեց: Անկէ ի վեր, ածխահանքերը որոշ չափով բարելաւման շրջանի մէջ մտած են: Շատեր կը վախնային թէ նոր տարեշրջանին, բոլոր օտար բանուորները— մասնաւորապէս Հայերը— դուրս պիտի ձգուէին, սակայն այդ կանխակալ կարծիքները չիրականացան եւ այսօր աւելի քան երբեք, ածխահանքերը արտադրելու հարկադրանքին տակ կը գտնուին: Ժամանակին արդէն գրած եմ մեր շրջանի ածխահանքերու եւ գործարաններու մասին, այս անգամին աւելորդ կը նկատեմ կրկնութիւններ ընել, քանի որ այդ աշխատանոցներուն մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ եղած չեն: Մեր շրջանի մէջ շատ քիչ անգործներ կան: Կարգ մը լաւատեսներ կ'ըսեն թէ Սարի հողամասը Գերմանիոյ տրուելէն ի վեր, Ֆրանսայի ածխահանքերու գործերը հետզհետէ պիտի լաւանան եւ նոր աշխատաւորներու պէտք պիտի զգան: Հաւատա՞նք:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԹՐՔԱՆՊԱՍՏ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թրքանպաստ քարոզչութեան առաքեալները լրջօրէն լծուած են գործի եւ կ'աշխատին ամէն ուղղութեամբ, աւելի չեշտ ու գոյն դնելով իրենց գործունէութեան մէջ:

Օր չանցնիր որ չլսենք եւ չկարդանք լորձնաշուրթն փառաբանութիւններ, ուղղուած Թուրքիոյ եւ անոր «իրատես առաջնորդին» Մ. Քէմալի (Աթաթիւրք):

Ահա ամենավերջինը ձեզ: Քափիթոլի հսկայ սրահին մէջ կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան, խօսեցաւ Թրքուհի մը, սահուն ֆրանսերէնով, նիւթ ունենալով «Կարմիր սուլթանը, նախապատերազմեան Թուրքիան եւ Մ. Քէմալ»:

Թրքուհին որ ամուսնացած է ռուս իշխանի մը հետ եւ կը կրէ Ռօհօզինսկայ անունը, ֆրանսացի բազմութեան հայրենասիրութիւնն ու տրամադրութիւնները շոյելու մտքով, նախ ներբողական մը ձօնեց «Թուրք ժողովուրդի անբասիր բարեկամ եւ մեծանուն գրագէտ» Փիէր Լօթիին:

Յետոյ սկսաւ նկարագրել իր երկրին պատմութիւնը,— Սուլթան Համիտը իր ներքին կեանքով, վարչական ու դիւանագիտական կարգուութիւններով ու տկարութիւններով: Ապա նախապատերազմեան Թուրքիան իր հոգերով ու յուսահատական վիճակով:

Վերջապէս կանգ առաւ քէմալական շարժումի առջեւ, փառաբանելով անոր «հզօր, իմացական եզակի յատկութիւններով օժտուած» ղեկավարը:

Եւ որպէսզի իր բանախօսութիւնը աւելի ազդու ըլլայ, սկսաւ ամբոխային կիրքեր հրահրել: Խօսելով «Թուրք - ֆրանսական աւանդական բարեկամութեան վրայ», թելադրեց որ այդ բարեկամութիւնը անխախտ մնայ: «Տեսէք մեր «Լէպլէպիճի» Մէհմէտճիկին աղջիկը,— Թուրքիոյ մէջ կիները սկսան քուէ տալ, եւ ստանալ: Ցոյց տուէք երկիր մը, որ այս յանդուգն քայլը առած ըլլայ» ...

Մափեր ... Քովս նստող Ֆրանսացի մը յանկարծ սկսաւ բացագանչել, դառնալով ինծի եւ անշուշտ անտեղեակ ազգութեանս.

— Բարեկամս, նայեցէք ի՛նչ յառաջդիմութիւններ կատարուած են Թուրքիոյ մէջ: Կիները քուէ կուտան, իսկ մեր մէ՞ջ ..

— Երբէ՞ն ի վեր գաղափար ունիք Թուրքիոյ մէջ կատարուած յառաջդիմութեանց մասին:

Կ'ըսէ թէ 6—7 տարիէ ի վեր: Եւ կը սկսի խօսքերու տեղատարափ մը, պատմելով այդ «յառաջդիմութեան» ծալքերը: «Բարեկամ, կ'ըսեմ, դուք Ֆրանսացի, իսկ ես Հայ գաղթական, երբեք մի մոռնաք որ հասարակ ստահակ մը իսկ չի կրթուիր 6—7 տարուան ընթացքին: Իսկ ինչ կը վերաբերի ժողովուրդի մը, որուն նկարագիրը, ցեղային գիծը, շաղախուած է արիւնով, դազանային տրամադրութիւններով, ագիտութեամբ եւ բարբարոսութեամբ, կը հաւատա՞ք դուք այս հրաշքին»:

Մարդը այլայլած էր ...:

Թրքանպաստ քարոզութեան այս հեղեղին դէմ, ի՞նչ կը խորհին մեր գլխագիր «ազգ»ին գրոց - բրոցները: Ահա, տարիէ մը ի վեր կ'արձանագրեմ այդ շարժումները: Փարիզ կամ այլուր նստած քանի մը սրտցաւ խօսքերով չէ որ, բան մը պիտի փոխուի մեր տխուր կացութեան մէջ:

Թշնամին երէկ կը հարուածէր մեզ, մեր երկրին մէջ, իսկ այսօ՞ր ... Այո, այսօր ալ կը հարուածէ մեզ երկրէն դուրս, փառաբանական խօսքերով հեղեղին մէջ պարտկելով իր սխրալի ոճիրը:

Ժամանակն է որ մեր գրոց - բրոցները շրջան ընեն քաղաքէ քաղաք, ֆրանսերէն լեզուով Ֆրանսացիին բացատրելու համար սեւ ու ճերմակը:

Հայ ուսանողներ, Թուրք հանըմին չա՞փ ալ չկաք:

⁂ Քաղաքական եւ տնտեսական վիճաբանութեանց ընկերութիւնը անցեալները սարքած էր երկրորդ բանախօսութիւն մը, «Գործազրկութիւնը եւ օտարականները» նիւթին շուրջ:

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, թէ նոյն այս ընկերութիւնը գրաւած էր անցեալ ամիս նոյն նիւթով:

Մեր յիշողութեան մէջ թարմ է տակաւին զանազան որոշումներու կարգին, Հայերու մասին տրուած բանաձեւը, որով կ'առաջարկէին Հայերը կապել հողին, զրկելով ներքին գաւառներ, իբրեւ փոխադարձ ծառայութիւն այն գործունէութեան որ Հայերը ցուցուցին դաշնակից բանակներու կողքին, ընդհ. պատերազմի շրջանին:

Այս երկրորդ ժողովն ալ տեսակ մը շարունակութիւնն էր առաջինին: Խօսեցան զանազան պաշտօնական անձեր: Բոլորի արտայայտութիւնը կարելի է բանաձեւել մէկ բառի մէջ,— օտարատեաց:

Կ'առաջարկէին աւելի պրկել օգականները օտարականներուն եւ մանաւանդ անոնց, որոնք որ կուգան Ֆրանսա:

Ժողովին ներկայ էին բաւական թիւով Հայեր: Այս առթիւ Պ. Տիրան Թէքէեան բեմ ելլելով ուժգնօրէն պաշտպանեց հայ ժողովուրդը:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՐԹԱՐԺԻ ՄԷՋ

ՄՈՐԹԱՐԺԻ, ՇԱԼԷԹ, 26 յունուար (Յառաջ).— Այս գաղութը հաստատուած է 1926էն ի վեր: Հոս մեծամասնութիւն կը կազմեն Դաւրացիները, Մարաշցիները, Մէրտինցիները եւ Սթանոզցիները:

Զորս հայրենակցականներն ալ իրարու հետ համերաշխ կ'ապրին:

Հոս մեր հայրենակիցները մեծ մասով իրենց սեփական տուները ունին: Կան երեք նպարավաճառ, մանրավաճառ, դերձակ, սափրիչ, մսավաճառ: Գաղութը կը բաղկանայ 42 տունէ, 167 անձ (102 մեծ 65 փոքր): Փոքրերը տեղական դպրոց կը յաճախեն, իսկ մեծերս կ'աշխատինք ձգախէժի (քաուչու) միակ գործարանը:

Վերջերս մեր քաղաքին մէջ ալ տնտեսական տագնապը սուր հանգամանք ստացաւ: Յունուար 1էն սկսեալ ամէն օր խումբ - խումբ բանուորներ կ'արձակեն գործարանէն, մասնաւորաբար Լեհեր, Չեխեր, Հունգարացիներ, Ռուսեր եւ Հայեր: Սոյն գործարանը կ'աշխատին 5—6 հազար բանուոր եւ բանուորուհիներ: Հարիւրին 60 օտարական է: Կառավարութիւնը հրահանգած է գործադրել 100էն 10ի օրէնքը: Ուրեմն գործազրկութիւնը երթալով կը սպառնայ օտարներուն: Իսկ մենք Հայերս ուրո՞ւ դիմենք եւ ո՞ւր երթանք ...

Այս առթիւ, դպրոցական փոքրիկներու մէջ ալ ... գործազրկութիւն կը խաղան: «Դուք նաթիւրալիզէ չէք» կ'ըսեն ֆրանսացի աշակերտները՝ օտարներուն:

Գրիգոր Պալեան

Խլեալ կալուած

Հանգուցեալ ազգային բարերար Մատթէոս Խերեան պատերազմէն առաջ 1700 օսմանեան ոսկի յանձնած էր Կիլիկիոյ Սահակ Բ. կաթողիկոսին, յատկացնելու համար Կիլիկիոյ մէջ բացուելիք երկրագործական վարժարանի մը հողին գնման: Պատերազմը վրայ հասած ըլլալով, կարելի չէր եղած գնել ծրագրուած ագարակը: Կը կարծուէր թէ այս գումարը կորսուած է:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթ «Հասկ»ի վերջին թիւէն կը տեղեկանանք թէ կարելի եղած է փրկել այդ գումարը, որ ներկայիս կը ներկայացնէ 10.100 սուրիական ոսկի (200.200 ֆր. ֆրանք):

Այս դրամով գնուած է արդէն հող մը Պէյրութի մէջ, նախկին հայկական գերեզմանատունը, որ «Թափու» եղած էր Երուսաղէմի պատրիարքի անուան: Գերեզմանատան ոսկերոտիքը հաւաքուած եւ ամփոփուած են նոր գերեզմանատան մէջ:

Գնուած հողին վրայ պիտի կառուցուի կալուած մը, «Խերեան կալուած», որուն հասոյթները պիտի յատկացուին Անթիլիասի Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանին:

⁂ Ինչպէս կը յիշուի, Հայաստանի մէջ ալ մեղուաբուծական վարժարան մը բացուեցաւ քանի մը տարի առաջ՝ Խերեանի նուիրած 3000 անգլ. ոսկիով: Այս վարժարանը, ըստ կոտակի, պիտի բացուէր Խարբերդի մէջ:

Ցաւալի է միայն որ Փատուայի մէկուկէս միլիոն արժող ագարակը որ ազգին կտակուած էր, կորսուած է իսպառ, կտակակատարներու անհեռատեսութեան պատճառաւ: Այդ մեծ ագարակին տիրացած է հանգուցեալ բարերարին քոյրը, դատական վճիռով:

Թ.

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՍԼԻՎԷՆ (Պուլկարիա), 2 յունուար (Յառաջ).— Մեր գաղութին «Արագած» Օրիորդաց Միութիւնը 19-20 յունուարին տօնեց իր հիմնադրութեան տասնամեակը: «Արագած»ը կազմուած է, ուրեմն, 1934ին, երբ գաղթականութիւնը հայրենի տեղաւորուած էր: Իր շուրջ համախմբած է քաղաքին գրեթէ բոլոր հայ օրիորդները՝ ունենալով լոկ մէկ մտահոգութիւն,— հայ ոգի ու հայ մշակոյթ: Ու իր այդ առաջադրութեանը մէջ յաջողած է ան: Մանաւանդ որ աղմուկն ու յաւակնութիւնը երբեք տեղ չեն ունեցած անոր գործունէութեանը մէջ ու օրիորդները գիտցած են լուռ մնջիկ տանիլ մեղուի աշխատանք մը:

Տասնամեակի տօնակատարութիւնը բաժնուած էր երկու մասի: Յունուար 19ի գիշերը, ազգ. վարժարանի սրահին մէջ ներկայացուեցաւ օփերէթ մը որ շատ յաջող անցաւ: Յաջորդ օրը, կիրակի կէսօրէ վերջ, նոյն սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ պաշտօնական տօնակատարութիւնը: Ատենապետուհի Օր. Մարի Գալստեան կարդաց միութեան տասնամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը, որ փաստերու եւ թիւերու անփոփում մըն էր: Պարզուեցաւ որ «Արագած»ը անվհատօրէն աշխատած է: Կազմակերպած է դասախօսութիւններ, վիճաբանական ժողովներ, թատերական ներկայացումներ: Հաստատած է գրադարան մը, որ աւելի քան 1500 հատոր գիրք ունի՝ մեծ մասով հայերէն:

Այս առթիւ գնահատանքի ու ողջոյնի խօսքեր ըրին Պ. Գ. Կարապետեան եւ պուլկ. մշակ. միութեանց ներկայացուցիչը: Ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Պ. Կ. Մեհեան որ յատկապէս հրաւիրուած էր Ֆիլիպէէն:

«Արագած»ի հիմնումին մէջ պատւ հայ վերատեղծ ու յարատեւող ոգին, անունին մէջ՝ հայրենիքի ձայնը, ձգտումին մէջ՝ մեր ստեղծագործական արժէքը: Ծանրացաւ հայ կնոջ դերին վրայ: Բերաւ օրինակներ մեր թէ օտար պատմութենէն: Ցոյց տալու համար կնոջ, բայց մանաւանդ հայ կնոջ արժէքը՝ ընտանիքի եւ աւանդութեանց պահպանման տեսակէտէն, մատնանշեց այն վտանգները, որոնք դրաւիչ են այսօր, մինչ երէկուան վտանգէն կը խորշէինք: Ջերմ կոչ կը ուղղեց համերաշխութեան: Ճառը, որ յաճախ կ'ընդմիջուէր ծափերով, խոր տպաւորութիւն թողած է անխտիր բոլոր տարրերուն վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Ցիմար ծափերու մէջ նստաւ տեսուչը: Ի պատիւ իրեն երգեցին քայլերգ մը:

Տեսուչը գրասենեակը ծածկող դիրքերն ու ատարկաները աչքէ անցուց: Հողէ, ապակիէ ու զաճէ շինուած կաղապարներ կային, գրիչներ, կանաչ ու մէջտեղը պզտիկ բարձիկի մը վրայ դրուած արծաթէ խաչ մը կը տեսնուէր:

Գրասեղանի չոր սարսուռ մը տարածուեցաւ սրահին մէջ: Աշակերտները կուրծքերնին տնկած ու վիզերնին բարձր, կը նայէին տեսուչին, ու բերաննին կէս մը բաց, առանց շնչելու կարծես, կը սպասէին բառի մը որ իրենց սրտին երազը պիտի հիւսէր:

Մինչեւ եօթասուներորդ աշակերտը առին իրենց մրցանակներն ու բարենիշները: Ամէն մէկ անունի, զսպանակէ մը մղուած կարծես, կը շարժէին բոլորը մէկանց: Կանչուող աշակերտը, բռնազբօսիկ շարժուձեւով կ'երթար գրասեղանին առջեւ, ու կեցած արձանի պէս, կ'առնէր մրցանակը, յետոյ կը խոնարհէր մինչեւ մէջքը, առանց գլխի թեթեւ կորտուքի:

Երբ խաչը ձեռք առաւ տեսուչը, մթնոլորտը սարսռաց. հեւացող շունչի սուլում մը անցաւ սրահին մէկ ծայրէն միւսը: Աւելի հեռուն դասուողները, ծունկի եկած գրասեղաններուն վրայ, պզտիկներն ալ ոտքի կանգնած, կը նայէին:

Երբ երկու մատներով բռնած, խաչը օդին մէջ կախ, տեսուչը կանչեց հաստատ ու ամփոփ ձայնով՝ Միսաք Տաւիղեան, բոլորը մէկանց չոկուեցան իրենց տեղերը:

Սակայն Միսաս նոր կատակ մը կարծելով, տեղէն իսկ չշարժեցաւ, ու կը ջանար բռնել ինքզինքը կատաղի ծիծաղէ մը՝ որ կուրծքին տակ ալիք ալիք կը բարձրանար: Կարծես ամէնքը իր վրայ կը նայէին, կը ծիծաղէին ու կը հեգնէին զինքը:

Տեսուչը կարճ լռութենէ մը ետք, երբ կրկին կանչեց, Միսաք գողի մը զգուշութեամբ, մատներուն վրայ կոխելով, կամաց կամաց յառաջացաւ մինչեւ տեսուչին գրասեղանը, հաբիւրաւոր շրթունքներու կրակին մէջ թաղուած:

Այն ատեն, տեսուչը նայելով խաչին, օրօրեց ու ըսաւ. «Քու կուրծքիդ պիտի կախեմ այս խաչը՝ անձնուիրութեանդ համար: Որովհետեւ անցեալ օր, Սաքարիայի ալիքներէն ազատեցիր մեծահարուստ մանարանատէր Աբիկ աղայի շունը, ան կը նուիրէ քեզի այս արծաթէ խաչը, եւ ես հպարտութիւնով կը կախեմ զայն կուրծքիդ, որովհետեւ մեր դպրոցին աշակերտն ես»:

Շատերը ծիծաղին չկրցան բռնել ու երեսնին կը ծածկէին ափերով, ոմանք ալ գրասեղաններուն ծռած կը խնդային, հինգերորդ գրասեղանին վրայ նստող աշակերտներէն մէկը մանաւանդ, կը մտածէր որ, անցեալ ամառ, տասը տարեկան տղայ մը ազատած էր Զարք գետակէն, ու չոր շնորհակալութիւն մը լացնելու աստիճան յուզուած էր զինքը, ու շուն մը, կը մտածէր դարձեալ, արծաթէ խաչ մը կը կախէ իր ազատարարին կուրծքէն:

Միսաք կուրծքը տնկած, տժգոյն դէմքը պաղ կարմիրով լեցուն, հարազատ հպարտութիւնով մը նայեցաւ տեսուչին, յետոյ մէկիկ մէկիկ վարժապետներուն դարձուց նայուածքը, ու լուռ ծիծաղներու, հետաքրքիր դէմքերու ու մեղմ փսփսուքի մը մէջէն, վերադարձաւ իր տեղը:

Վարժապետները մեկնեցան սրահէն:

Խօսակցութեան, վէճի ու կատակներու աղմուկ մը փրթաւ:

Վերջալոյս էր երբ գոցեցին դպրոցը: Լեռներէն զով ստուերներ կ'իջնէին մարած լոյսերու պէս: Արամ, երկու ընկերներով, ժամուն բակը, կանաչներուն վրայ նստան: Բարտիի ծառերը խորհրդաւոր ստուերներ կը հագնէին. իրենց ծայրերը որ վերջալոյսը կը դպէր դեռ, թաւիշի պէս կը փայլեցնէր տերեւները:

Առեն մը, երեքը մէկանց մնացին իրենց մտածումներուն մէջ:

Մութը շատ թանձր էր երբ տուն վերադարձան: Պահած իրենց հեգնանքը, կը խնդային դեռ ...

×

Առտուն կանուխ դպրոց գնաց Արամ: Ձայն չէր լսուեր դեռ: Պարապ բանտի մը մէջ կը գտնուէր կարծես, ուր չարչարուած երազներ կ'ապրին: Երբ գրասեղանին մօտեցաւ՝ մանուշակի բոյր մը զարկաւ քթին: Զորս դին նայեցաւ: Վարդագոյն պահարան մը տեսաւ երրորդ գրասեղանին տակ: Աշոտ Վահունիի անունը կարդաց:

Սիրային նամակներ ...

Անակնկալի մը առջեւ, հաճելով անգամ մըն ալ կարդաց, սխալած չէր, Շուշանիկ Վարագեանի ստորագրութիւնն էր, աղջկանց վարժարանի վեցերորդ կարգի աշակերտուհի:

Սրահին լռութիւնը կը մնար միօրինակ, մերթ աքաղաղներու ձայնովը ընդհատուած, մերթ ալ խորունկէն եկող եկեղեցիին չարականներովը բաբախուն, ու լռութիւնը կրկին իր հանդարտութիւնը կ'առնէր:

Արամ վերջին նամակը կարդալէն ետք, լռութեան մէջ կորսուած երազ մը դարձաւ, օրօրելով գլուխը, այս գաղտնի սէրերու հոգերանութեան առջեւ կը մնար՝ նայուածքի մը խորհուրդը չկրնալ բացատրող մէկուն պէս:

Ծաղրանկարներու նիւթ կրնային հայթայթել այդ նամակները: Ընդօրինակեց աչքի զարնող քանի մը տողեր:

Տպաւորութիւնը նախ ծիծաղաշարժ եղած, տղայական խաղ մը կը նշմարէր, կամաց կամաց մեծցաւ ստուերին պէս որ՝ լեռները կը կամարէ, կը գրկէ անհունութիւնը: Աղջկանց դպրոցը տանող ճամբուն վրայ աչքերը, կը նայէր դեռ երկու դպրոցներուն, բանտերու պէս կ'երեւէին անոնք, ուրկէ մատաղ հոգիներ, յոգնած ու ծիւրած, ցանկերնուն խոր կասկածի մը ուրուականը զօղղօղուն, դուրս կ'ելլէին ու կը կորսուէին կեանքի անհունութեան մէջ:

Բ.

— Հօր մը պէս չխնդացի օր մը:

— Ա՜խ, ես ալ մայրութիւնս չվայլեցի: Որու տուն որ երթաս, մրցանակ մը կը տեսնես պատին եւ կամ սեղանին վրայ:

— Գոնէ մերինն ալ թուղթի կտոր մը բերած ըլլար դպրոցէն:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

ֆին: «Թէ ֆրանսական եւ թէ անգլիական կառավարութիւնները վստահ են իրենց շահերու համերաշխութեան մասին: Անշուշտ երկուքս ալ կը շահագրգռուինք Գերմանիոյ վերազինման եւ միջազգային գործակցութեան խնդիրներով: Ֆրանսա գիտէ — որովհետեւ պատմութիւնը սորվեցուցած է մեզի այս դասը — թէ ի՛նչ բանի պէտք ունինք մեր երկրին պաշտպանութեան համար: Տկար Ֆրանսա մը ֆիչ բարեկամներ պիտի ունենար, իսկ մեկուսացած Ֆրանսա մը զօրաւոր չպիտի ըլլար»:

Երեսփ. ժողովէն առաջ, նախարարական խորհուրդ մը գումարուած էր, ուր թէ վարչապետը եւ թէ արտաքին նախարարը բացատրեցին իրենց բռնելիք դիրքը՝ Լոնտոնի մէջ: Կառավարութեան տեսակէտը այն է թէ՝ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը քննելէ առաջ, Գերմանիա պարտաւոր է մտնել հաւաքական ապահովութեան ծրագրի մը մէջ, որ նախատեսուած է Հռոմի համաձայնութիւններով եւ արեւելեան ուխտով:

Նոր տնօրինութիւններ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, աշխատանքի նախարարը առաջարկեց հանրապետութեան նախագահին վաւերացման ենթարկել հրամանագիր մը, որուն համաձայն կարգ մը պայմաններու մէջ գործազրկութեան նպաստի գումարէն բաժին մը պիտի վճարուի այն գործատէրերուն որոնք վերստին գործ կուտան անգործներուն:

Միեւնոյն ատեն, կազմուած է օրինագիծ մը, որ պիտի ներկայացուի խորհրդարանին: Այս օրինագծին համաձայն, աշխատանքի ժամերը պիտի կրճատուին այն արհեստներուն եւ շրջաններուն մէջ ուր գործատէրերը նշանակած են շաբաթը առնուազն 48 եւ օրը 8 ժամ աշխատանք:

Երկրորդ օրինագիծ մը կ'առաջարկէ վերահաստատել հին օրէնք մը (1852), որ ջնջուած էր պատերազմի շրջանին եւ որուն համաձայն կալուածատէրները պարտաւոր են նորոգել իրենց ըստացուածքը եւ մաքուր պահել զայն:

Մեծ ողողումներ Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ

Հեղեղանման անձրեւները ծանր ողողումներ պատճառեցին եւրոպական Թուրքիոյ մէջ: Էտիրնէ քաղաքը ողողուած է մեծ մասով: Ելեկտրական լոյսի կեդրոնը խանգարուած ըլլալով, ամբողջ քաղաքը մութի մէջ մնաց: Բազմաթիւ տուներ վնասուեցան, ուրիշներ ալ փլան: Վտանգուած շրջաններու բնակիչները կը փախչին: Երկաթուղիի հաղորդակցութիւնները ընդհատուած են Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ: Արեւելեան ճեպընթացը 27 ժամ ուշ հասաւ: Կը վախցուի որ Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի մնացեալ մասին միջեւ հաղորդակցութիւնները ընդհատուին ատեն մը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԱՎԻՑՔԻ գործին հարցաքննութիւնները վերջացան: Քանի մը շաբաթ պէտք է, վերջնական ամբաստանագիրը կազմելու համար: Այս առթիւ կազմուած թղթածրարներու թիւն է 51, որ կը ներկայացնէ 17,000 կտոր: Ասոնց մէջ կան 33 մասնագիտական տեղեկագիրներ, 7000 մեքենագրուած էջերով: Հանրապետութեան դատախազը կը հաշուէ թէ իր վերջնական ամբաստանագիրը պիտի բաղկանայ 600 մեքենագրուած էջերէ (350 էջ գործը պարզելու համար, 200 էջ՝ բանաձեւելու համար): Իսր 2000 ամբաստանութիւններ պիտի լսեն երդուեալները:

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ եղաւ Պ. Փրէսառ, հանրապետութեան նախկին դատախազը, որուն անունը շատ անգամ յիշուեցաւ Սթավիսքիի գայթակղութեանց առթիւ: 69 տարեկան էր: Առողջ կ'երեւար նախորդ իրիկունը, երբ կնոջը հետ ճաշարան մը գնաց: Երեքշաբթի առտու արթնցած ատեն, անհանգստութիւն մը զգաց եւ քիչ յետոյ մեռաւ, երբ կինը տաք ջուր կը պատրաստէր: Արագօրէն յառաջդիմելով իր ասպարէզին մէջ, հանրապետութեան ընդհ. դատախազ նշանակուեցաւ 1928ին: Իր դէմ եղած ամբաստանութիւնը այն էր թէ Սթավիսքին ազատած է պատիժէ, 1926ին, շարք մը ձգձգումներով: Քեռորդին էր նախկին վարչապետ Շօթանի, որ նմանապէս կ'ամբաստանուէր: Տիկին Փրէսառ պահանջեց դիազննութիւն կատարել, որպէսզի անձնասպանութեան չվերագրուի մահը, ինչպէս կը կասկածին շատեր:

1,600,000 ֆրանքի թղթադրամ, որ ամփոփուած էր թղթատարական պայուսակի մը մէջ, անհետացած է իր տեղը հասած ատեն: Ցատկացուած էր Վիլ-Էվռարի եւ Մէզօն Պլանշի յիմարանոցներուն պաշտօնէութեան թոշակներու վճարման: Պայուսակը կնքուած եւ Լուվրէն ճամբայ հանուած էր շաբաթ օր. երբ բացին, պարապ էր…

300 ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Վիէննայի մէջ, ի նախատեսութիւն փետրուարեան յեղափոխութեան տարեդարձին: Կալանաւորներուն մեծ մասը ընկերվարականներ եւ համայնավարներ են:

ՅՈՒՐՏԸ ՉԻ ՄԵՂՄԱՑԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ: Առջի օր գիրոյէն վար 10 աստիճանի իջած էր Էյֆէլի աշտարակին կատարը: — Սանսի մէջ (Տիժոն) հինգ զինուորներ մեռան մէկ շաբթուան ընթացքին, կրիփի հետեւանքով: Երկու հարիւր զինուորներ ալ հիւանդ են: — Նանսիի մէջ երեք դպրոցներ փակուեցան մինչեւ փետր. 4:

4:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր Սերոբ *միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին* 32, Ave. des Coblins*ի սրճարանը:*

Կը խօսի ընկեր *ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ: Նիւթ՝* «Հայաստանի վերաշինութեան իրական պատկերը»:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ. — 35:
ՖՕՆԹԷՆ, Հաճ. եղբ. — 70:
ՓՐԱԿԱ, Ն. Պատ. — 60:
ԱՐՆՈՒՎԻԼ, Ն. Նիկ. — 70:
ԱՐՆՈՒՎԻԼ, Ս. Նիկ. — 70:
ՓԱՐԻԶ (16), *Օր. Եղի.* — 50:
ՎԷՆՍԷՆ, Գ. Հ. — 35:
ՓԱՐԻԶ, Տիկ Շ. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղ. — 50:
ՓԱՐԻԶ, Գ. Մ. — 40:
ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, Ա. Մ. — 100: *Սկըսանք ղրկել յունուար 28էն:*
ՄԷՇԷՏ, Մ. Ա. — 390: *Կարգադրեցինք:*
ՌԸՆՆԱԺ, Վ. — 140:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կոր. — 150:
ՄՕՆԵՍԹՐՕԼ, Մ. Ար. — 70:
ՇԱՍ, Պ. Ա. — 25:
ՍԱՐՍԷԼ, Օր. Օսմ. — 35:
ԼԻՈՆ, Գործ. — 600:
ՔԱՆ, Վ. Գ. — 75:
ԼԻԿԷՕՅԼ, Ա. Խ. — 70:
ՇԱՎԱՆՕԶ, Ա. Մ. — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 1010:

ՀԱՅ ԵՐԳԶՈՒՀԻՆ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ

Կիրակի օր; 3 փետրուար ժամը 14.30էն 15. Օր. Պիւլպիւլեան պիտի երգէ «Փուտ տուի» կիրակնօրեայ նուագահանդէսին, որ լսելի պիտի ըլլայ P. T. T. Էյֆէլի անթելի կայաններէն:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) **17, Rue Damesme, PARIS (13)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իմ սիրտը բաբախում էր եւ ուրախութիւնից եւ տրտմութիւնից: Ուրախ էի, որ պիտի տեսնեմ մօրս, քոյրերիս եւ վերջապէս Սառային: Տրտմում էի, երբ յիշում էի վարպետիս ցաւալի դրութիւնը:

Ես վճռել էի մի սարսափելի դիտաւորութիւն. նախ գնալ քաւոր Պետրոսի մօտ, առաջարկել նրան, որ դիմէ դատաւորին եւ յայտնէ, թէ ինքն է կատարուած չարագործութեան հեղինակը եւ ազատէ անմեղ վարպետիս կեանքը: Իսկ եթէ քաւոր Պետրոսը այնքան ազնուութիւն չի ունենայ, որ յանձն առնէ իմ առաջարկութիւնը, — ես երդուել էի՝ իմ սուրը ցցել նրա նենգաւոր սրտի մէջ, եւ նրա դիակի վրայից անցնելով, ինքս անձամբ գնալ այն հրապարակի վրայ, ուր պիտի կատարուէր վարպետիս դատապարտութեան վճիռը, եւ իմ ձեռքը մեկնել դահճին, ասելով. «կտրեցէք այդ բազուկը, այդ ձեռքով է չինուած այդ բանալին»…

Այդ մտածութիւններով բորբոքուած, ես արդէն գտնւում էի քաւոր Պետրոսի դրան հանդէպ. սկսեցի դըռան մուրճը զարնել: Ցայտնուեցաւ ծառան, յայտնեց որ աղան տանը չէ:

— Ինչպէս տանը չէ, յիմար, գոչեցի ես, եւ չհաւատալով նրա խօսքերին, ներս մտայ:

— Ասում եմ տանը չէ, էլի, պատասխանեց նա մրթմրթալով, — գնա աչքովդ տես, թէ կը գտնես, այն ժամանակ ասա ինձ յիմար:

— Իսկ քաւորի կի՞նը:

— Քաւորի կինը քնած է:

Բայց մեր ձայնից քաւոր կինը արդէն զարթնել էր, նա կիսահագնուած դրացը ձեռին դուրս եկաւ, բակը, ուր ես վիճում էի ծառայի հետ:

— Ախ, Մուրատ, զաւակս, դո՞ւ ես, ասաց նա դառն հառաչանքով, եւ մօտեցաւ գրկեց ինձ:

Ես ապշած մնացի:

— Փառք քեզ, Աստուած, փառք քեզ, ասում էր նա, արտասուքը աչքերում. — ես քեզ բոլորովին կորած էի համարում… դարձեալ փառք լինի մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսին, որ կարողացայ տեսնել քեզ…

Քաւոր կնոջ գթասրտութիւնը ինձ բոլորովին զինաթափ արեց, իմ կատաղութիւնը բաւական մեղմացաւ, եւ ես հանդարտութեամբ յայտնեցի, թէ ցանկանում էի քաւոր Պետրոսին տեսնել:

— Քանի շաբաթ է, որ նա տանը չէ, զաւակս, ո՞ւր է գնացել մենք էլ չգիտենք: Այն օրից, որ քո վարպետի հետ պատահեց այն դժբախտութիւնը (ախ, թող Աստուած ինքը ողորմութիւն անէ այն խեղճին): Պետրոսը քուն եւ հանգստութիւն չունէր, ասում էր, սուրբ Տիրամայր, այդ ի՞նչ պատահեց, միշտ քեզ վրայ էր մտածում, միշտ քեզ համար էր աղօթում: Ցետոյ ասաց ինձ, կնիկ, ես պիտի գնամ գտնեմ Մուրատին, անփորձ տղայ է, չլինի թէ նա էլ վտանգի մէջ ընկնի: — Գնաց քեզ փնտռելու, ախ, հիմա որքան կ'ուրախանայ, երբ տեսնէ, որ դու ողջ առողջ տուն ես եկել:

Ես ամենեւին չէի կասկածում, որ քաւոր Պետրոսը իմ մասին անհանգիստ կը լինէր, ես բոլորովին հաւատում էի, որ նա գնացել էր ինձ որոնելու, որովհետեւ իմ մի սխալ քայլից, իմ մի անզգոյշ խօսքից կախուած էր նրա կեանքը: Այդ պատճառով կարճ կտրեցի քաւորի կնոջ հետ, որովհետեւ գիշերը անցնում էր, շտապում էի մօրս տեսնել:

— Մնա մեզ մօտ զաւակս, թախանձում էր քաւորի կինը, — այս ժամանակ ո՞ւր ես գնում:

Երբ ես յայտնեցի, թէ գնում եմ մօրս տեսնելու, նա ասաց.

— Գնա զաւակս, պէտք է նրան էլ ուրախացնել. խեղճ կնիկ, որքան լաց էր լինում նա քո համար, ասում էր Մուրատս կորաւ, էլ չեմ տեսնի նըրան… հիմա կը տեսնէ կ'ուրախանայ:

Երբ ես կամենում էի բակից դուրս գալ, քաւորի կինը խորհուրդ տուեց, որ ծառային ինձ հետ տանեմ, — գիշեր է, զաւակս: Ասում էր նա, — ո՞վ է իմանում, կարող է հազար չար ու բարի պատահել…

— Պէտք չէ. ասեցի ես եւ հեռացայ:

Դուրս գալով փողոցի խաւարի մէջ, ինձ պաշարեցին նոր եւ աւելի ծանր մտածութիւններ. — քաւոր Պետրոսին չգտայ, ուրեմն նրա մասին բոլոր նախապատրաստութիւններս ոչնչացան, ի զուր անցան… Ի՞նչ էր մնում անել: Վարպետիս դատապարտելու օրը մօտ էր. — երկու գիշեր եւս, այնուհետեւ նրան պիտի դուրս բերէին մեղապարտների հրապարակի վրայ: Ի՞նչ պիտի անէի, եթէ մինչեւ այսօր չգտնէի քաւոր Պետրոսին: Ահա մի հարց, որին վճիռ տալու մէջ ես դըժուարանում էի: — «Եթէ նրան չգըտնեմ, ինձ կը մնայ կատարել իմ վերջին դիտաւորութիւնը, այսինքն անձամբ ներկայանալ դատաւորի մօտ. խոստովանուել ճշմարիտ իրողութիւնը, եւ իմ աջը մեկնելով դահճի դանակի առջեւ, ասել՝ «կտրեցէք այդ ձեռքը, որ իր միամտութեամբ մի չարագործի համար գործիք դարձաւ»:

Բայց պէտք էր նախեւառաջ տեսնուել մօրս հետ. նա կը մեռնէր կըսկծից, եթէ յանկարծ կը լսէր սիրելի որդու բօթը:

Ես մտայ այն փողոցը, ուր գտնւում էր մեր տունը:

Պարսից վարչութեան կամայականութիւնները ինձ բաւական յայտնի էին. ես գիտէի, եթէ մի յանցաւոր փախստական է դառնում, կառավարութիւնը կամ կալանաւորում է նրա ազգականներին, կամ նրա տան վրայ սարվազներ է դնում, սկսում են նեղացնել տանեցիներին. մինչեւ փախստականը յայտնուի: Ի՞նչ պիտի անեմ մտածում էի ես, եթէ կը մտնեմ մեր տունը եւ կը տեսնեմ այնտեղ սարվազներով լցուած: Քաւորի կինը այդ մասին ինձ ոչինչ չասեց եւ ես այնքան շփոթուած էի, որ մոռացայ հարցնելու, թէ ինչ դրութեան մէջ է մեր տունը:

Վճռեցի նախ գնալ Սառայի մօտ, նրանցից տեղեկանալ մեր ընտանիքի դրութեան մասին, յետոյ գնալ մօրս տեսնելու: Սառայենց տանը կից էր մեր տունը, նրան ի հարկէ, յայտնի կը լինի ամէն ինչ:

Զարմանալի բան է մարդու սիրտը, անհուն եւ հրաբորբոք, անփորձ պատանու սիրտը — շատ անգամ ինչ բանի որ փափաքում է նա. խելքն էլ սատանայի նման այնպիսի ապացոյցներ է առաջ բերում, որ անպատճառ կատարուի այդ փափաքը:

(Շար.)